Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
7 G
21

14. 7. G. 21

OPERA OMNIA

IOANNIS PICI, MIRANDVlæ Concordiæque comitis, Theologorum & Philoſophorum, ſine controuerſia, principis: Viri, ſiue linguarum, ſiue rerum, & humanarum & diuinarum, cognitionem ſpectes, doctrina & ingenio admirando.

SVNT AVTEM HAEC QVAE AB hoc autore feliciſsimè ſcripta ſunt.

Heptaplus, de Dei creatoris ſex dierum opere Geneſeos.
Concluſiones nongentæ, Romæ publicè propoſitæ, præcipuos Theologiæ locos, & pleraq; in quibus philoſophorum omnis labor & ſtudium cernitur, continentes.
Apologia aduerſus eos qui aliquot propoſitiones Theologicas carpebant.
De ente & uno opus, in quo plurimi loci, in Moſe, in Platone & Ariſtotele, explicantur.
De hominis dignitate.
Ad Chriſtianæ uitæ inſtitutionem, regulæ ſiue præcepta, quibus adiutus homo poſsit uincere mundum & tentationes.
In pſalmum, Conſerua me Domine, qui eſt X V, commentarius.
De Chriſti regno & uanitate huius mundi.
Epiſtolarum Liber.
De Aſtrologia diſputationum Lib. XII.
Elegiæ aliquot.
In Platonis Conuiuium Lib. III. Italicè ſcripti.
Item Cabala Ioannis Reuchlini, ad intelligenda loca quædam Pici, magno uſui futura Lectori.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cum Cæſareæ Maieſtatis gratia & priuilegio.

BASILEÆ.

Cenſura Alexandri P.M. eius nominis VI. operumq́ authoris à nonnullis, calumnijs impetitorum, defenſio.

ALEXANDER SERVVS SERVORVM DEI DILECTO FILIO, NObili uiro, Ioanni pico, Comiti Mirandulæ.

DILECTE fili Salutem & apoſtolicam benedictionem. Omnium catholicorum quieti, & famæ, eorum præſertim quos generis nobilitas, litterarum diſciplina, uitæ fideiq́ orthodoxæ integritas commendat, quantum cum Deo licet, conſulimus. Dudum ſiquidem, cum primum ad Innocentium papam VIII. prædeceſſorem noſtrum, & Romanam curiam te contuliſſes, & Nonningentas in theologia, & alijs facultatibus concluſiones, ex permiſſione præfati prædeceſſoris, publicè (ut moris eſt) diſputandas affixiſſes, quas ſub Apoſtolicæ ſedis correctione, te ſuſtentare offerebas, & dictus prædeceſſor, inter illas aliquas fidei & religioni noſtræ contrarias, erroneas, ſcandaloſas, & malè ſonantes, ac de non ſana doctrina ſuſpectas, ab aliquibus intellexiſſet: tunc integritati fidei conſulere uolens, ne fidelium mentes (& præſertim ſimplicium, qui ad huiuſmodi publicas diſputationes confluere ſolent, corrumperentur) nonnullis uenerabilibus fratribus, tunc ſuis, nunc noſtris Epiſcopis, & alijs ſacræ theologiæ ac utriuſq; iuris profeſſoribus per eum nominatis, per litteras ſuas, in forma breuis, commiſit, & mandauit, ut contenta in dictis concluſionibus examinarent, an aliqua ex illis, ex ui uerborum à fide catholica diſſonarent, aut hæreſim ſaperent: ſeu dubiæ & ancipites, ad erroneum ſenſum trahi poſſent: & ipſi prædeceſſori referrent, ſicuti plenius, in dicto breui, continetur: ut habita fideli relatione eorum, oportunè prouideret. Qui quidem epiſcopi & profeſſores, eidem prædeceſſori retulerunt, quaſdã ſibi uideri concluſiones ſuſpectas, & ut aſſerebant hæreſim ſapientes. quas tamen concluſiones, gratia tantum ſcholaſticæ diſputationis, ac ſub apoſtolicæ ſedis correctione diſputandas publicaueras, & tales demum eas te habiturum profeſſus es, quales per eundem prædeceſſorem noſtrum iudicarentur: iureiurando promittens, cuicunq; declarationi, quam ipſum prædeceſſorem ſuper hoc facere contingeret, aſſenſurum. Deinde uerò per dictum prædeceſſorem, accepto te, quendam alium librum Apologeticum edidiſſe, in quo eaſdem concluſiones, in meliorem & catholicum ſenſum declarans, interpretabaris, & circa eas intellectum ſinceræ fidei, explicabas, idem prædeceſſor, ne præmiſſæ propoſitiones, corda fidelium, quoquomodo corrumperent: interdixit lectionem libelli prædictarum Noningentarum concluſionum, te tamen, nulla ob premiſſa incurriſſe extimationis notam, declarauit, ut in eiſdem literis, quarum tenorem hic pro expreſſo haberi uolumus, latius continetur. Verum eidem prædeceſſori, poſtea aliquibus ſuggerentibus prætextu dicti apologeticæ, te præmiſſo iuramento tuo contraueniſſe, te in Gallijs agentem, ad curiam citari mandauit, cuius mandatis reuerenter acceptis, ad Romanam curiam regreſſurus iter arripuiſti, cumq; in Italiam perueniſſes, ex beneplacito ipſius prædeceſſoris, in partibus Florentiæ ſubſtitiſti. Interim uerò præmiſſis ad noſtram notitiam deductis, inquiſitaq́ per nos totius negotij ueritate, compertoq́, & præſertim referentibus Venerabili fratre noſtro Georgio Epiſcopo Albanenſi, & Vlixbonenſi, ac dilectis filijs Ioãne Baptiſta de Vrſinis, Tituli ſanctorũ Ioãnis & Pauli presbytero, & Frãciſco, ſancti Euſtachij diacono, Sãctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, quibus ſpecialiter commiſeramus, ut adhibito ſecum dilecto filio Paulo Genuenſi theologiæ, ac ordinis ſancti Dominici profeſſore, & ſacri palatij apoſtolici Magiſtro, ſe accuratè informarent & nobis referrent: nihil aliud poſtea contra te actum, proceſſum, ſeu attentatum fuiſſe, quodq; in eodem Apologetico, quod in orthodoxam fidem, à cuiuſuis ſuſpitionis nota, mentem tuam apud omnes releuandam ſcripſeras, iudicium, & determinationem ipſius prædeceſſoris, ac ſedis apoſtolicæ, cui te humiliter ſubmiſiſti, continuè expectare affirmabas, & in præmiſſa promiſsione, & iuramento tuo perſtiteris, prout etiam perſiſtere intendis, & denuò etiam promittis: Ideò nos bonam & integram mentem, & ſinceritatem fidei, ac in nos & ſedem Apoſtolicam deuotionem & obedientiam tuam, paterno affectu complectentes, ac te, quem etiam diuina largitas, narijs uirtutibus illuſtrauit, pro potiori cautela tua, ab omni reatu periurij, ſi quem etiam forſan indirectè, dicto iuramento tuo, cuius formam hic haberi uolumus pro expreſſo, aliquo modo contraueniendo incurriſſes, abſoluentes, & abſolutum fortè cenſentes cauſam commiſſionis huiuſmodi aduerſus te, & illius ſtatum indiuidualem, pro expreſſo etiam habentes, & quantus pendeat coram quibuſcunq; iudicibus, etiam ſanctæ Romanæ eccleſiæ Cardinalibus, ad nos aduocantes, motu proprio, & ex certa ſcientia, extinguimus: teq́ in eodem iuramento tuo perſiſtentem, iuxta formam literarum ipſius prædeceſſoris, nullam omninò propter præmiſſa incuriſſe extimationis notam, & propter editionem declarationum & Apologetici huiuſmodi, aut aliàs, nullam hæreſis ſpeciem uel ſuſpitionem aut notam ſiniſtram incurriſſe, ſeu in crimen ueri uel ficti relapſi incidiſſe, aut pœnas uel cenſuras in iure uel alias, contra hæreticos uel de hæreſi ſuſpectos, contentas, ſiue latas, quomodolibet incurriſſe. Similibus motu & ſcientia, auctoritate præfata per præſentes decernimus, & declaramus, inhibentes, diſtrictiusq; in uim ſanctæ obedientiæ mandantes, ordinarijs locorum, & commiſſarijs, ac officialibus quibuſcunq;, etiam hæreticæ prauitatis inquiſitoribus, ne te præmiſſorum occaſione, quomodolibet moleſtare, ſeu inquirere præſumant, decernentes irritum & inane, ſi ſecus, ſuper his à quoquàm, quamuis autoritate ſcienter uel ignoranter contigerit attentari, præmiſſis necnon conſtitutionibus & ordinationibus apoſtolicis, cæteriſq; in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcunq;, de quibus etiam, hic expreſſè facienda eſſet mentio ſpecialis. Datum Romæ, apud ſanctum Petrum, ſub annulo piſcatoris. die XVIII. Iunij. M.CCCCLXXXXIII. Pontificatus, anno primo.

L. Podocatharus.

ANTONIO ARCHIEPISCOPO COLO-
NIAE AGRIPPINAE, VII. VIRO PRINCI-
pi, Electori, Iohannes Herold. S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CVM hominum doctorum applauſu magnò, Opera quæ extant
IOANNIS PICI, Mirandulani illius, ederentur, hęc tanta, atq;
ingenij planè diuini monumenta, ANTONI VII.VIR Prin
ceps, fauſta nominis tui præfatione ut illuſtrarem rationis habebā
perplurimum, non minus autem fiduciæ, hoc amplitudini tuæ a-
lieniſsimi hominis factum, & de alieno labore meum munus, tibi,
tuiq; ſimillimis uiris illuſtribus, cōprobare me facilè poſſe. quan-
doquidem, in hac Reipublicæ Germanæ lætitia & alacritate, quā
acceſsionæ ſummæ tuæ dignitatis commotam apertiſsimæq; ter-
re omnes uideo, gaudio nō perfundi, non modò aliena gloria mœ
rentis, & honeſtate ſpoliati cuiuſdā obtrectatoris peccatū, uerùm
etiam, prima quaq; occaſione, gratulationi me non offerre, leuita-
tis & ſtultitiæ plenam quandam tergiuerſationem exiſtimem. Ad ſalutem etenim Reipub. effica
cius eſse nihil, quàm ſi uniuerſitatis ſuffragio contributæ poteſtati, lectorum aliquod ſingulare
ſapientiæ ſtudium accedat. imò & tritum illud eſt Beatas eſse Reſpublicas, quando qui ſummā te
nent, in doctrinæ & uirtutis negotio omne ſuum tempus ponant: quod quidem nunc Germaniæ
noſtræ, duris profectò ac difficillimis hiſce temporib. contigit, eamq; ingenti & propè explorata
ſpe priſtinæ authoritatis & libertatis erexit, maxima ac nunquā intermoritura nominis tui AN
TONI VII. uir Princeps, gloria. Vt enim de fortunæ donis nihil dicam, quæ omnia, ac quan-
tum altiſsimus tuæ dignitatis gradus deſiderare uidetur, expleta atq; cumulata habes, claritatē
uidelicet SCHAVMBVRGIAE ſtirpis, facultatū amplitudinem, formā heroicam, quibus
multis ac maximis fortunæ impotentis perturbationibus, tuorūq; hominū incōmodis mederi
imò efficere potes, ut ſint ſub tuo imperio quàm beatiſsimi, hoc delectari plurimū uideo omnes,
quod te ab initio ætatis, ſummè omnis pietatis, omnis philoſophiæ ſtudioſum intelligunt, ac na
tura talem eſse, ut etiā ſine præceptis ſapientiſsimorū hominū, quæ boni uiri ſint officia, ſumma
cura didiceris. adhibita uerò ſynceriore pietatis doctrina, uirtutes omnes te excoluiſse, ita ut ceu
de cœlis miſsus diuinus aliquis homo, inter arbitros rerum Germanicarum, VII uiratus ſcilicet
in collegiū, receptus fratriq; ſuffectus ſis: quo quidem extincto, quaſi lumen, reluceat ſanctitas,
& prudentia & grauitas tua, ut conſulat humano generi, prouideat ſaluti omnium, immanibus
ac barbaris nationibus terrorem incutiat. Sacroſancta enim illa Chriſtianæ perſuaſionis doctri-
na, clamoſis altercationibus quantum nunc temporis conuellitur? quibus cō certationibus ijsq;
infinitis, non inuoluitur? certe cōtentionibus amariſsimis ijſdemq; æmulatione ardentibus, tan
dē fermè obruitur: dum omniū ore celebratur, ſuſcepta dignitate, tibi antiquiſsimā eſse pietatē,
ac ea ut purè & caſtè numini diuino tribuatur: ut religionis ratio Apoſtolorum patrumq; inſti-
tutis tradita, incorrupta defendatur, redintegreturq; uerum te Pontificem & magiſtrum ſacro-
rum unicè ſtudere. Iam nonnullorum cupiditates quàm occulta odia atq; acerba inter Germa-
nos concitarant? quæ diſsidijs crudeliſsimis, etiam inter coniunctiſsimos initium dederunt, quo
ad diſcordijs potentium et clarorum uirorum, fortunæ optimi cuiuſque conſumerentur, ac ui
multitudinis, plebis concitatione, ſeditionumq; omni genere, bellum tandem Patriæ, crudele,
quidem ac exitioſum conflaretur, in quo perfidiæ, proditionis, ſcelerum & flagitiorum, calami
tatis deniq; exemplum nullū defuit, uniuerſi uerò interitus, impotentisq; Tyrannidis barbara-
rum gentium comminatio præſentiſs. Tantorum autem ac fraternorum certaminum reliquiæ,
quibus conſilijs extinguantur, morſusq; intermiſſæ libertatis quibus artibus conſolidandi, hu-
manitate authorem, ingenio ducem, animi magnitudine conſtantiſsimum patriæ principem, in
optimatum huius ſacri Imperij comitijs, in priuatis conuentibus exhibere te, fama & auditione
accipio. hanc ipſam quoq; hominū de te opinionē collectam inſtaurare te, fundamēto quodam
perpetuæ commendationis, charitate nempè erga proximum, ſine qua nihil laudabile, Chriſtia-
nū nihil eſſe poteſt. Poſt etenim diuinorum negotiorum ſollicitudinem, primam curarum tuarū
eſſe referunt, in rebus cauſsisq; tuorum ut æqualitas conſeruetur: quæ ſequitur deinde, ordinum
dignitas integra ſit, ſtudijs bonis, afflictis miſerisq; ut ſuccurratur clementer atq; hilariter pro-
ſpicit. Atqui exteriora cum ſemper domeſticis præferantur, immenſo uaſtoq; cōſentientis popu
li fremitu, in conciliū cœleſtiū collocare ſentimus iam illam tuam animi benigni propenſionem,
qua ſubuenire geſtis, pro ſacris, pro pignoribus, pro ſocis pugnantibus fratribus, qui perpetua
Turcarum uexatione direptioneq;, indigne expilantur, mactantur, inq; captiuitatē abducuntur
præſertim cum ipſe perſpicias, unam, illam ad omnia pericula obfirmatam præſentis animi tole
rantiā Cæſaris P.F. FERDINANDI Patris, eiuſdemq; appellationis nobiliſsimi ipſius Filij
fortitudinē, uix Germaniam Chriſtiani orbis arcem, ſuſtinere amplius poſſe. licet nuper tàm cla-
ro iuuentutis Principe illo, non offenſionibus belli ſed uictorijs inſtituto, tanto Imperatore mili
tum, nullis ſtipendijs, ſed diuinis trophæis erudito, fines Imperij huius æterni, ab excurſione im
maniſsimi tyranni, fœda perſidæ gentis clade ſecuriores redditi ſint, & propagati, Germanici no
minis ampla, et auitæ uirtutis percelebri uindicatione. Quam diuinitus datam uictoriā, manu
fortium uirorum partā, quem Martis arridentis belliq; euentum lætiorem, magno Reipublicæ
bono atq; beneficio immortali perſequi poſse, niſi detrimento uniuerſitatis Chriſtianæ neglige
re eam atq; prodere non poſſe, cum res ipſa declaret, te conſilium opes ad ſacrum hoc bellum, in

Chriſto uerum fratrem,pro patria,pro proximo denique omnia non modo oſtendere ſed etiam
offerre,conſtans uiget rumor.Salue igitur ANTONI Princeps,Reipublicæ bono nate. Macte
uirtute tua:cuius ſtudio uti efferar,cui gratuler ipſa ſuadet ratio,honeſtasq; poſtulat.Igitur gratu
lationi omnium ordinum meus conſenſus,deq; tua immortalitate opinio,quàm libenter ſeſe ad
iungat,ut approbem,diuinitus editionem hanc librorum Pici,mihi oblatam reputo ueluti cer-
tiſsimum huius meæ uoluntatis argumentum. Fuit ſiquidem,qui hæc ſcripſit,uir nobiliſsimus
atq; honoratiſsimus, cui in omni doctrinarũ genere, opes, præſidium, induſtria, ornamentum
maximũ attulere.Studiũ uerò pietatis & bonarũ literarũ in ipſo tantũ,ut uix alterũ & trigeſimũ
uitæ annũ attingens,quæ Patres Eccleſiæ pluribus ſeculis acutiſsimè indagarunt: quæ Philo-
ſophi multis ſimulationũ inuolucris abdidere:quæ numeroſarũ linguarũ diuerſitas artiũq; infi
nita uarietas præceptis,myſterijs,reconditis deniq; quibuſdã ac ambiguis oraculis cælabãt ipſe
patefecerit & illuſtrauerit.author certè luculẽtus & locuples, nam unico eo atq; modici corporis
libro,quẽ Heptaplũ inſcripſit de Deo,de Natura uniuerſi,quicquid ſeculorũ omniũ ſectie ſtatue
runt, ſimplici maieſtate dictionis reſecauit, imò tanta tamq; præclara dixit,ut ij qui maximum
grauiſsimũq; nomen inter doctores habuerunt nihil omninò dixiſſe uideantur.Deniq; nullo nõ
præconio maiorẽ illũ quis neget,cũ D c c c c.eius Concluſiones legerit? quas ediſſeri,quotquot
ſcientiatũ periti hactenus fuerũt,an tẽptaſsent neſcio,ex ijs certè qui ſunt,neminẽ tantũ oneris ſu
ſcipere uelle credo:futuris aũt hominibus,proculdubiò ſtudiũ captu ingenij, infinitæq; cõcerta
tionis labor grauis uidebitur.Eas tamẽ omnes,niſi obtrectatũ fuiſſet diſputator ſubtilis, ratioci
nationibus enucleare certioribus uolebat,potuiſſet quidẽ,cũ Propoſitiones ponderoſiores tàm
dextrè in Apologia ſua,libera illa,defendat,oratione tamen modeſta,quæ illi ſemper blanda fuit
conciliatricula & ſtudiorũ & animorũ honeſtorũ,quibus lenocinijs etiã ſummorũ Philoſopho-
rũ,Platonis & Ariſtotelis,in libro de Ente & Vno,concordiã oſtendit,cũ in Epiſtolis ipſius ſen-
tentiarũ pondus,& ſanctitatẽ excellentẽ quandã uidere liceat.Theologus quantus futurus erat,
præter ponderoſiſsimũ Comentariũ illud in XV.Pſalmũ,Regulæ dirigentes oſtendũt:ubi uni-
ca pagella,hominis Chriſtiani inſtitutũ omne expreſsit,quod multis & maximis uoluminib.ne-
mo hactenus explicare aut præſcribere potuit felicius.In homine exornãdo,nõ imitabili uſus eſt
eloquentia.quæ enim Periclis tonitrua nõ adæquat? quam Cæthegi ſuadã non exprimit? Maius
Iliade certè præſtitiſſet aliquid, ſi ut carmine ita uita ualuiſſet: quod ex ipſa Deprecatoria ad
Deũ & illa in Beniueniũ ſcripta Elegia claret.Ad ſummã aũt hic noſter,nullã fati uim, nullũ for-
tunæ munus, nullos aſtrorũ neq; exortus neq; occaſus, ordini ſeriæq; ex æternitate profluentis
prouidentiæ anteponi poſſe contendit,eoq; accurata quadã & diſquiſita diſputatione,non tàm
uanã illã ex aſtris diuinationẽ impugnat,q; cœli rationẽ,ſyderũq; curſus & motus certos docet.
Reliqua uernaculæ linguæ eiuſmodi ſunt, ut Conuiuiũ Platonis illuſtrare atq; exornare multũ
poſsint.His itaq; ſtudijs quibus à primis tẽporibus adoleſcentiæ tuæ animũ tuũ addixiſti,nego-
tiorũ grauitate iãdiù abductus ad ea tranquillioribus.tẽporibus,flagrantior & amore boni ardens
te referes atq; illis incũbes auidius ſcio:ad manũ igitur ut eſſet ANTONI Princeps,cuius præ
cepta iucundiora tibi forẽt authorq; gratus,hũc Picũ tuo nomini inſcribere uolui,donec tua am
plitudine dignũ aliquid ipſe exararẽ.Nã quæ inter manus habemus,ut negotij otijq; per magni
ſunt,ſic peregrinationẽ, prouinciarũ quoq; Germaniæ nobiliorũ perueſtigationẽ requirunt,nec
non documenta antiquitatis poſtulant ea,quæ in Tabularijs & Bibliothecis optimatiũ aſſeruan
tur,quã quidẽ non poſtremã huius meæ ad te ſcriptionis cauſſam putes. Confiſus nãq; clemen-
tia illa tua,ad exornãdos noſtros illos Effloreſcẽtis Germaniæ Cõmẽtarios,pulcherrimarũ rerũ
deſcriptiones,quas apud te extare nihil dubito,mihi te nõ denegaturum,perſuaſus ſum:quando
quidẽ DANIELIS VII uiri Moguntini, uiri quotquot fuerunt,uiuunt,aut poſt nos naſcen
tur in humanitate Principis,fauor atq; in me ſumma beneuolẽtia,ideq; largè mihi polliceatur in
literas bonas literatosq; ſingulare illud ſtudiũ, Collegæ ueſtri à LAYEN IOANNIS VII
uiri Treuirenſis,unici & innocentiæ & integritatis exẽpli. Præſtitit id ſanè mihi nuper imò Rei-
publicæ detulit,homo quo ſolẽ puto digniorem nõ uidiſſe,qualẽ unum in toto orbe,hoc rerum
ſtatu extitiſſe mirandum eſt,VVOLVFFGANGVS uidelicet, Fuldenſis ſodalitij inſtau-
rator & pater uerus. In hanc autẽ de te ſpẽ maximã ac uti cõfido certiſsimã adducor, uoluntate
in me bona, grauiſsimi uiri GERLACHI ab ISENBVRG, qui quod nobili loco natus,
ampliſsimisq; in ſacris rebus,muneribus ſit perfunctus,maximã authoritatẽ apud te habere de-
bet,plurium tamẽ hanc meã cauſsã ANTONI Princeps tibi probare poteſt, ob morum ſyn-
ceritatẽ, iuditij elegantiã, conſiliorum fidem ac eam qua te colit obſeruantiam.Reſtat de Cabala
IOANNIS REVCHLINI uiri doctiſsimi,cõſilium meum ut explicẽ, quod ſcriptum hic
adiunximus operibus PICI, qui ut in cæteris ita hac in arte prorſus diuina,doctus & eruditus,
principia quædam huius diſciplinæ propoſuerat, progreſsiones autem ac extrema eius ſcientiæ
morte præuentus,euoluere non potuit.Cæterum Rhabenorum ſuperſtitionibus,& Philoſopho
rum portentis uitiatã misereq; corruptã,REVCHLINVS, ut erat excellentis ingenij homo,
omnium iuditio reſtituit atq; correxit deprauatã. Ea itaq; præcepta omnibus ſeculis pientiſsimo
rum ſanctorumq; hominum ſtudijs exculta,tibi non ingrata fore exiſtimaui, eoq; huic operi uti
annecterentur,curaui.Pro tuo igitur ANTONI Princeps candore, qua librum hunc tibi offe
ro,mentèm uoluntatemq; meam,ſuſcipe oro,atq; perſuade tibi,obſeruantiam illam in te meam,
uirtutum tuarum certo iuditio ſuſceptam, perpetuò me conſeruare uelle. Magnus ille Deus no-
ſter,amplitudinem tuam,Reipublicæ diù ſeruet incolumem.Baſileæ VIII.
Cal.Aprilis.Anno à nato Chriſto M.
D.LVII.

Digitized by Google

Ioannis Pici Mirandulæ & Concordiæ Principis V. C. uita, per Ioannem Franciſcum illuſt. principem Pici filium conſcripta.

IOANNIS Pici patrui mei uitam ſcribere orſus, præfandum lectoribus in primis duco, ne aut quod fratris filius, aut quod diſcipulus fuerim, me aliquid in gratiã blãdientiũ more, dicturũ ſuſpicentur. Nihil hic amicitiæ datum, nihil familiæ, nihilq́; beneficijs (quæ maxima profectò in me extiterunt) ficticia laude repenſum. Tantum quippè ab adulatione ſeiuncta eſt narratio mea, quantum abfuit adulandi neceſsitas, tantumq́; caui, ne me, uel mentitum uel uehementem in laudibus legentes arbitrarentur, ſi quicquid de ipſo conceperam, literis tradidiſſem, ut illud fuerit fortaſſe periculum, ne parum potuerint, uel ipſæmet uirtutes excelſæ uel earum aſſertores coarguere. quod uel hoc argumento uidere licet. Cum plurimæ doctorum noſtræ ætatis hominum & ex primoribus quidem elucubratiſsimæ ſcriptiones non modò his quæ ſumus dicturi, locupletiſsimum reddiderint teſtimonium, ſed dum uteretur hac luce & poſtquam eam cum potiore commutauit, in eius me & morum & doctrinæ præconijs præcelluerint: quarum nonnullas in huius libri calce, poſt commentationes ipſius adſcribi iuſsi ut firmior teſtibus, non gentilicijs fides adhiberetur. Paternum genus (licet ab Conſtantino Cæſare per Picum pronepotem, à quo totius familiæ cognomentum memoriæ proditũ ſit, traxiſſe primordia) miſſum facientes, ab ipſo tempere natiuitatis ſumemus initium tũ quod familiæ forſan non minus honoris ille contulerit q̃ acceperit, tum quod proprias animi dotes reliquaq́; totius uitæ & obitus ſeriem præ ſe ferentia, quæ uel proprijs aut auribus aut oculis hauſi, uel ab grauiſsimis excepi teſtibus, aperienda duxerim, poſthabitiſq́; & ſtemmate & præclaris auorũ facinoribus recenſenda. Anno à partu Virginis tertio et ſexaſimo ſupra milleſimum & quadringenteſimum, Pio ſecundo Pont. Maximo eccleſiæ præſide, & Federico tertio, habenas imperij Romani moderante, mater Iulia, ex nobili Boiardorum familia, Ioanni Franciſco patri, ultimo eum partu peperit: iam enim Galeottum maiorem natu, ex quo ſum genitus, & Antonium Mariam, ſororeſq́; duas enixa fuerat, quarum altera, Leonello iam coniugi, Albertum Pium ex Carpi principibus unum edidit, nunc Rodulphi principis Gonzagæ conſors: altera Pino Ordelapho Foroliuẽſi principe, cui iam pridem nupſerat, uita functo, Montis agani Comiti ſecundas nuptias cõceſsit. Prodigiũ haud paruum ante ipſius ortum apparuit, uiſa enim circularis flamma eſt, ſupra parientis matris aſtare cubiculum, moxq́; euaneſcere, fortaſſe nobis inſinuans, orbicularis figuræ intellectus perfectione ſimillimum eum futurum, qui inter mortales eadem hora proderetur, uniuerſoque terræ globo excellentia nominis, circunquaq́; celebrãdum, cuius mens ſemper cœleſtia ignis inſtar petitura eſſet cuiuſq́; ignita eloquia, flãmatæ mẽti cõſona, Deũ noſtrũ (qui ignis cõburens eſt) totis uiribus quãdoq́; celebratura, ſed ſtatim obtutibus hominiũ, ut illa euanuit, occulenda. Legimus quippè doctiſsimorum ſanctiſsimorumque hominum ortus, inſolita quandoq́; ſigna aut præceſsiſſe aut ſubſequuta fuiſſe, ueluti eorum incunabula infantium ab aliorum cœtu diuino nutu ſegregantia, ſummiſq́; rebus gerendis natos indicantia, ſic ut omittam reliquos, examẽ apium Ambroſij magni ora luſtrauit, in eaq́; introgreſſum eſt, deinde exiens, altiſsimumq́; uolãs, ſeq́; inter nubila cõdens, paternos, aſpectuſq́; aliorũ qui aderant uiſus eluſit, quod preſagium Paulinus pluriſaciens, ſcriptorum eius fauos nobis indicaſſe diſſeruit, qui cœleſtia dona enunciarent, & mentes hominum de terris ad cœlũ erigerẽt. Forma autem inſigni fuit & liberali, procera & celſa ſtatura, molli carne, uenuſta facie, in uniuerſum, albenti colore, decentiq́; rubore interſperſa, cæſijs et uigilibus oculis, flauo & inaffectato capillitio, dentibus quoq́; candidis & æqualibus. Sub matris imperio, ad magiſtros diſciplinaſq́; delatus, ita ardenti animo ſtudia humanitatis excoluit, ut breui inter Poëtas & Oratores tempeſtatis illius præcipuos, nec iniuria collocandus eſſet. In diſcendo quidem celerrimus erat, prompto adeò ingenio præditus, ut audita ſemel à recitante carmina, & directu, & retrogrado ordine, mira omnium admiratione recenſeret, tenaciſsimaq́; retineret memoria, quod cæteris contra euenire ſolet: nam qui celeri ſunt ingenio, natura fieri ſæpe ſolet, ut non multum memoria ualeant, qui uerò cum labore percipiunt, tenaciores perceptorum euadant. Dum uerò quartum & decimum ætatis annum ageret, matris iuſſu, quæ ſacris eum initiari uehementer optabat, diſcendi iuris põtificij gratia, Bononiam ſe tranſtulit quod cum biennium deguſtaſſet, meris id inniti traditionibus conſpicatus, aliò deflexit, nõ tamẽ abſque bonę frugis fœtura, quando puer, & quidem tenellus, ex epiſtolis ſummorum pontificũ, quas Decretales uocant, epitomẽ quãdam ſeu breuiarium cõpilauerit, q̃ omes cõciſius, quam fieri potuit ſanctionum illarum ſententias, concluſit, conſummatis profeſſoribus, opus non tenue. Sed ſecretarum naturæ, rerum cupidus explorator tritas has ſemitas derelinquens, intellectus ſpeculationi philoſophiæq́; cũ humanæ tum diuinæ, ſe penitus de

Digitized by Google

didit cuius enanciſcendæ gratia non tm̃ Italiæ, ſed & Galliarũ literaria gymnaſia perluſtrãs celebres doctores tempeſtatis illius, more Platonis & Apollonij ſcrupuloſiſsimè perquirebat, operam adeò indefeſſam ſtudijs illis impendens ut conſumatus ſimul & Theologus ſimul & Phũs imberbis adhuc & eſſet & haberetur. Iãq; ſeptennium apud illos uerſatus erat quãdo humanæ laudis & gloriæ cupidus (nondũ enim diuino amore caluerat, ut palã fiet) Romã migrauit, inibiq; oſtentare cupiens, quãta eũ à ſummuſſoribus in poſterũ maneret inuidia, Nongentas de dialecticis, & mathematicis, de naturalibus diuiniſq; rebus queſtiones propoſuit: non modo ex latinorum petitas arculis, græcorumq; excerptas ſcrinijs, ſed ex Hebræorum etiam myſterijs erutas, chaldeorũq; arcanis atque Arabum ueſtigatas. Multa itẽ de Pythagoræ, Trimegiſtiq;, & Orphei, priſca & ſubobſcura philoſphia, multa de Cabala, hoc eſt Secreta Hebræorũ dogmatũ receptione (cuius et Origenes et Hilarius ex noſtris potiſsimum comminiſcuntur) queſtionibus illis intexuit, multa etiam de naturali Magia, quam non paruo interſtitio ab impia & ſceleſta ſeparari edocuit, idq; multorum teſtimonio elegãtiſsimè cõprobauit, necnõ duo & ſeptuaginta noua dogmata Phyſica & Metaphyſica propria inuenta & meditata, ad quaſcunq; philoſophię queſtiones elucidandas accommodata, defuerunt, his nouam per numeros philoſophandi inſtitutionem adnexuit, cunctaq; ſimul publicis locis, quo facilius uulgarentur affixit, pollicitus ſe ſoluturũ eis impenſas qui ex remotis oris diſceptãdi gratia Romã ſe contuliſſent. Verũ obtrectatorum ſimultate (quæ ſemper uelut ignis alta petit) nunquã efficere potuit, ut dies altercationis præſtitueretur, ob hanc cauſam Romæ annũ mãſit, quo tẽpore uitiligatores illi, palàm eum, & libero exanime non audebant aggredi, ſed ſtrophis potiùs & cuniculis ſugillare, clãcularijſq; telis ſuffodere, peſtifera corrupti inuidia (Ita em̃ arbitrati ſunt plurimi) conabantur. Liuorem hunc, uel hac ratione ſibi maximà commouiſſe exiſtimatũ eſt, quod multi qui uel ambitione fortaſsis uel auaritia literario negocio diu incubuerant, notam ſibi fore autumarent, ſi iuuenis ille, aggeſtis atauorum opibus, multaq; doctrina, quaſi fertilis ager luxurians, in prima orbis urbe, de naturalibus diuiniſq; rebus, deq; multis per plura ſecula noſtris hominibus non acceſsis, periclitari doctrinam, & ingenium non uereretur, et cum nihil aduerſus doctrinam ueris machinis moliri poſſe animaduerterent, attuliſſe eoſdem in medium tormenta calumniæ tredecim'que ex nongentis quæſtiones, rectę fidei ſuſpectas acclamauiſſe, quibus fortè ſe iunxiſſe nonnullos, qui quæſtiones illas, utpote inſuetas eorum auribus, ut piè, ita fortaſſe parum erudite, & zelo fidei & pretextu religionis inceſſerent, quas tamen quæſtiones, non pauci, & quidem celebratj Theologiæ doctores ceu pias & mundas prius adprobauerant, eiſdemq; ſubſcripſerant: quorum cœtu Bonfranciſcus Regienſis epiſcopus annumeratus eſt, uir omnigena doctrina, acerrimo'que iudicio, & morum grauitate præclarus, qui Romæ ad Pontificem maximum ea tempeſtate, pro Ferrarienſium duce agebat legatus, aduerſus tamen eum blaterones illi, nihil attentarunt, cum fortè ab eis labefactari eius famam non poſſe uererentur, quando quicquid tractaſſet, correctioni matris Eccleſiæ, & Pontificis ſubmiſiſſet. At is, famæ iſtæ diſpendia non perpeſsus, Apologiam edidit, uarium certè opus & elegans, multi'que, rerum ſcitu dignarum cognitione refertum, Viginti que tantum noctibus elucubratum qua editione luce clarius conſpici datum eſt, non tam concluſiones, catholicos potuiſse ſenſus recipere, quàm illos, qui primus adlatrauerant inſolentiæ & ruditatis coarguendos eſse, librum'que ipſum, & quæ ſcripturus erat in poſterum matris Eccleſiæ, eiuſque præſidi ſanctiſsimo iudicio Chriſtianiſsimi hominis more commiſit. id enim uel expreſsè uel tacitè fieri oportere, perſuaſiſsimum eſt: quaſi illud Auguſtini proferret: Errare poſsum, hæreticus eſse non poſsum, quando alterum ſit hominis proprium, alterum peruerſæ & obſtinatæ uoluntatis. Sed ubi Innocentius octauus Pontifex Maximus accepit per editionem Apologiæ interpretatas concluſiones illas, quæ prius calumnijs infeſtatæ fuerant, in catholicum ſenſum & à nota criminis releuatas, referentibuſ'que nonnullis quibus concluſionum examen demandatum fuerat, decipulas opponi poſse fidelibus, ſi nonnullæ queſtionum illarum (crudè quidem & inexplicitè diſceptandarum more iacebãt) paſsim uacarentur, libelli lectione, quo continebantur interdixit, quæ omnia per Alexandri ſexti pont. max. ſub quo nunc uiuimus diploma, quod Breue nominant, liquidò uiſuntur, quod cum Apologia ipſa impreſsoribus tradere exarandum duximus. Verum in ipſo Apologiæ calce quod poſtea Pontifex auctoritate præſtitit. quibus ille poterat rationibus antea factitauerat: obſecrauerat quippè amicos & inimicos, doctos & indoctos, ut apologiam legerent, libellum uerò ipſum concluſionum inexplicitarum præterirent illectum, quando in eò plurima continerentur, quæ non paſsim uulganda triuijs, ſed ſecreto congreſsu inter doctos & paucos diſputanda ſuſceperat, ſcolaſticãq; exercitationem, more academiarum meditatus, multa ueterum philoſophorũ Alexandri ſcilicet & Auerrois aliorumq; quàm plurimũ impia dogmata pro poſuiſset quæ ſemper publicè & priuatim aſſeruerat, profeſsus fuerat, prædicauerat, nõ minus à ueræ rectæq; Philoſophiæ, q̃ à fidei ſemitis declinare: atq; in hunc modũ de libello illo nõgentarũ concluſionum uerba faciens, Apologeticũ opus concluſit Qui ergo me oderũt, ideò illa nõ legãt quia noſtra ſunt: qui me amant, ideò nõ legãt, quia ex illis quæ mea ſunt cogitare plurima poſsent, quæ non ſunt noſtra, cæterum immenſa Dei bonitate, quæ ex ma-

lis

Digitized by Google

lis etiam bona elicit, effectũ eſse (quemadmodũ mihi retulit) iudicabat, ut calũnia illa falſo à maleuolis irrogata, ueros errores corrigeret, ei'que in tenebris aberranti (ut quantum exorbitaſſet à tramite ueritatis contueri poſſet) ceu ſplendidiſsimũ iubar illuceſceret. Prius enĩ & gloriæ cupidus, & amore uano ſuccenſus, muliebribuſq; illecebris commotus fuerat, fœminarum quippè plurimæ, ob uenuſtatem corporis oriſq; gratiam, cui doctrina amplæq; diuitiæ & generis nobilitas accedebant, in eius amorem exarſerunt, ab quarum ſtudio nõ abhorrens, parũper uia uitæ poſthabita, in delicias defluxerat, uerũ ſimultate illa experrectus, diffluentem luxu animum retudit, & conuertit ad Chriſtum, atq; feminea blandimenta, in ſupernæ patriæ gaudia commutauit, neglectaq; aura gloriæ, quam affectauerat, Dei gloriã & Eccleſiæ utilitatem, tota cepit mente perquirere, adeòq; mores componere, ut poſthac uel inimico iudice, comprobari poſſet. Cumq; de ipſo glorioſa ſtatim fama, & per uicinas & per remotas oras uolitare occepiſſet, plures ex Philoſophis, qui eruditiſsimi habebantur, ad eũ tanquam ad mercaturam bonarum artium (ut inquit Cicero) confluebant, uel ob cõmouendi litteraria certamina, uel quibus inerat rectior mentis ſententia, ad audienda tenendaq; rectè uiuendi ſalubria dogmata, que tantò magis expetebantur, quantò ab homine doctiſsimo & pariter nobiliſsimo profluebant, qui quandoq; deuios mollitudinis uoluptuariæ anfractus ſectatus fuerat. Videntur enim ad diſciplinam morũ, auditorum mentibus inferendam, ea plurimum habere momenti, quæ & ſuapte natura ſint bona, & à præceptore cõuerſo ad iuſtitiæ ſemitas, ex diſtorto & obliquo libidinum calle, proficiſcantur. Elegiaco carmine amores luſerat, quos quinque exaratos libris, religionis cauſa, ignibus tradidit, multa itidem Rythmis luſit Hetruſcis, quæ pari cauſa par ignis abſumpſit. Sacras deinde litteras ardentiſsimo ſtudio complexus, ſtatim in templo Dei, ceu frugum primitias, octauum tunc et uigeſimum annum agens, de operibns ſex dierum Geneſeos, & die quietis Heptaplum obtulit, opus quippè & perfectũ ingenio, & elaboratũ induſtria, cũ ſublimibus Philoſophorũ dogmatis, tum profundiſsimis noſtræ chriſtianæ Theologiæ myſterijs refertiſsimum, ſeptẽplicique uaria enarratione connexum, ſeptenario capitum numero cuilibet ſeptenæ expoſitioni conſerto libri nomini maximè quadrans. quod tamen ob erutas è naturæ gremio res & difficiles diuinarum queſtionũ euolutiones, atque ob prophetæ reconditiſsima ſenſa ſermonis'que elegantiam non ſe paſsim Philoſophiæ & eloquentiæ rudibus offert, ſed precioſæ illius & raræ ſuppellectilis uſus paucis paratur: quod & ipſe animaduertens, in eiuſdem procemij calce, mentionem de hac re non illepidam fecit. Cum primum ſacras deguſtauit literas, non tantum ueram ſapientiam, ſed & ueram eloquentiam, inueniſſe lætabundus exultabat, multaque ut omittam, ab eo teſtamenti noui allata præconia, Pauli epiſtolas, oratorum omnium ſcriptionibus eloquentia præſtare dicebat, Tullij etiam ipſius Demoſthenis'que primarij (ut inquit ille) dicendi artificis, lucubrationes nominatim citans, non quod eſſent, ut illæ calamiſtris inuſtæ, & corraſis undiqne fucis, & cincinnis conſtipatæ, ſed ut ueram, ſolidam, & redolerent & ſaperent eloquentiã, ueris ſententijs, uera arte ſuffultam, eſſent'que ut dicam breuius, Aegyptiorum opibus non conſulto ſuffarcinatæ. Omnia porrò ueteris Legis eloquia, conſũmatiſsimæ ſcientiæ & ſapientiæ plena prædicabat, quod & ſi cùm alij, tùm Auguſtinus in libro de Doctrina Chriſtiana luculenter oſtenderit, Septimi uſ'que Tertullianus, Euſebius Pamphili, & Caſſiodorus affirment: grammaticos, rhetores: Oratores, Philoſophoſque omnes priſcos eloquentiæ & doctrinæ ſuæ fluenta, ex diuinarum ſcriptuarum fontibus epotaſſe, ipſe tamen alijs id muneris rationibus proſequebatur, quarum partem, in Heptapli celebratiſsimæ exordijs in'que ipſo ſecundæ expoſitionis procemio uidere operæprecium eſt. Inter tot iuges diuinæ legis euolutiones ſecundo anno ab Heptapli editione, opuſculum etiam de Ente & uno decem capitibus diſtinctum, abſoluit, breue quidem corpore, ſed amplum uiribus, ſed altiſsimis & Philoſophorum dogmatis, & Theologicis ſenſibus undequaque reſperſum, quo ſuperius Ente non eſſe unum ſed ſibi inuicem reſpondere, æquali'que eſſe ambitu oſtendit, controuerſiam'que ſuper ea re á Platonis Ariſtoteliſ'que ſectatoribus habitam, recenſuit, aſſeuerans Academicos illos qui contrarium contenderunt uerum Platonis dogma non aſſequutos, ſenſum'que prorſus commuem inter Ariſtotelem & Platonem de Vno & Ente, ſicut & de reliquis in uniuerſum, & ſi uerba diſsiderent, demonſtraturus erat non defuiſſe: ultimo quoque operis capite, totam diſputationem, ad inſtitutionem uitæ & morum emendationem, non minus ingenioſè quàm religoſè conuertit. Aduerſum quod opus Antonius Fauentinus, egregius alioquin Philoſophus nonnulla quatuor epiſtolis obiectamenta protulit, quarum tribus ipſe reſpondit, quartæ uerò, uel quia fideliter delata non fuit, uel quia ex preſcriptis reſponderi poſse putauit, uel alia quapiam de cauſa, quæ iuſta tamen credenda eſt, mentionem quod ſciuerim non habuit, cui nos, poſtquàm deceſsit è uita, ne falſa uel latranti maleuolis, uel ſiniſtri aliquid credendi rudibus præberetur occaſio, reſpondendi munus obiuimus, Illud'que potiſsimum curauimus, ut ex præcedentibus ipſius ſententijs, fuiſse magna ex parte reſponſum monſtraremus. Vidimus etiam nonnulla Platonica uernaculo ſermone ab eo digeſta, quibus multa ad priſcorum Theologiam enodandam facientia, multa in ænigmatibus & ſcirpis abſtruſa ſapientum ſenſa reſerantia, deprehenduntur, quæ forſan, maius ocium nacti, latina reddere tentabimus, ne tãti hominis ſupereminens doctrina hiſce

de rebus maximè peruia, quibuſ'que uulgi ante ora feratur. Hactenus de perfectis lucubrationibus, quas ante mortem emiſerat, ueluti nuncios & anteambulones præclarorum operum, quæ conceperat, & procudebat. Vetus enim teſtamentum, interpretamenti iam facibus illuminarat, id ipſum muneris, ut Nouo præſtaret accinctus, nec eos tantùm, quos literæ ſeries ferre poterat ſenſus, protulerat, ſed in his locis, quæ treis alios diuinorũ eloquiorum proprios latura fuerat, ſuperædificabat, Græciſ'que & Hebræis exemplaribus noſtrorum codicum, diſcordes ſententias conferebat, ſed hoc potiſsimum in eius mente conſitum fuit, hoc de uniuerſis propoſitis, quæ in commentandi genere conceperat, altius inſedit, ut aliorum dogmata non adduceret, utpote quæ iam haberentur, legerentur, noſcerentur, ſed ſua prorſus inuenta, & meditata diſſereret, ut proprijs, non alienis facultatibus, famelicas ueritatis animas, pro uirili ſaturaret, poſt hæc Hebraico idiomate pollens, de ueritate translationis Hieronymi aduerſus Hebræorum calumnias, libellum edidit, necnon, defenſionem pro ſeptuaginta Interpretibus quantùm ad Pſalmos attinet aduerſus eoſdem, libellum item de Vera temporum ſupputatione conſcripſit. Poſtremo ad debellandos ſeptem hoſtes Eccleſiæ animum appulerat, qui enim nec Chriſto, nec illius paret Eccleſiæ, & quod eſt ſequens, eius eſt hoſtis, aut impius exiſtens, nullum recipit credendum dogma, ſiue falſis inſeruit idolis, ſub'que hiſce ſimulacris dæmones adorat, ſeu Moſaicam perditiſsimorum Iudæorum ritu legem colit, neſandumúe Maomethem ſequitur, deteſtandis illius placitis mancipatus, aut Chriſtianam auditu tantùm non operibus & mẽte ſincera uitam uiuens, Euangelica documenta peruertit, Catholicæ'que Eccleſiæ non cõſentiens, obſtinato corde recalcitrat, uel non caſta fide, ſed uarijs adulterata prophanata'que ſuperſtitionibus Euangelica ſuſcipit: aut licet ſolida nitida'que ac conſtanti fide receperit operibus aduerſatur. Hos itaque ſeptem, quaſi duces ſub quibus reliqui uelut gregarij continentur, proprijs eorum armis conflicturus, ad congreſſum citauerat. aduerſus impios philoſophos, qui nullæ religionis iugo colla depreſsi nulli'que addicti numini, naturales tantùm rationes adorant, eiſdem rationibus dimicabat, Veteris teſtamenti ſententijs, proprijſ'que Iudaicæ ſcholæ auctoramentis. ualidiſsimè contra Hebræos præliabatur. cum Maumethanis Alcorano nixus pedem contulerat. Idolorum cultores, & multis uulneribus, & ui non multa proſtrauerat. ſuperſtitionibus uanis irretitos, eos præſertim qui diuinatricem colunt aſtrologiam, & ueræ philoſophiæ, & peculiaribus rationibus aſtrologorum acriter taxauerat: duodecim'que iam libris, & quidem abſolutiſsimis, ex tredecim ad hoc deſtinatis, eorum deliria inſectatus fuerat. demum Hydromantiam, Geomantiam, Pyromantiam, Haruſpicinam, & cætera id genus inania, ſigillatim exploſerat, Sed in prophetantes Aſtrologos, cuneum ex profeſſo dixerat, totiſ'que uiribus arietem temperauerat, quando eorum dogmatis, futilibus quidem & nullius momenti, ſuperſtitiones cæteræ ſuis erroribus fulcimenta aucupentur, uel inſpectæ Geneſeos momenta trutinantes, uel in eligendis horis, aut hexagonos aut trigonos aſpectus (quos benignos uocant) conciliantes, & eiuſmodi reliqua quibus nec inſanus Oreſtes accederet. Nec contentus aſtrologiam omnem funditus euertiſſe, ut oſtenderet noſtri temporis Aſtrologis græcæ potiſsimum linguæ ignaris, Vaniſsimam omnium profeſsionum Aſtrologiam, peruerſis tranſlationibus uaniorem, (ſi dici poteſt) effectam. Ptolomæi fructus, quos centiloquium uulgò nuncupant, inter ſcribendum aduerſus eoſdem, quaſi aliud agens è Græco in latinum ſermonem uertit, & elegantiſsima expoſitione honeſtauit, quo in libro plura, ut ita dixerim, errata, quàm uerba uulgata, illa tranſlatione contineri demonſtrat, quam tamen ſemper in arcanis ueluti precioſum theſaurum cuſtodierunt, eiuſdem cultores ignaui. De Chriſti fide perperam ſentientes, nec matris Eccleſiæ parentes imperio, quos uſitatiori uocabulo nominamus Hereticos, & Nouo inſtrumento, & rationibus egregia obiurgatione inceſsiuerat, nonaginta ferè hæreſes in propatulo habentur. uerùm ille cuncta rimatus, ducentas inuenit, quas ſigillatim non modo eliminare, & profligare propoſuerat, ſed & pariter docere, qua ex parte Philoſophiæ non ritè percepta, ſuos errores traxiſſent, aut ſurcilaſſent. In chriſtiano poſtremò, quorum fides ſine operibus uiſitur, uehementer inuectus fuerat, necnon diligenter explorauerat, qui fieri poſſet, ut ignem in meditullio terræ conſtitutum homines credant, quo perpetuo datura ſunt pœnas damnatorum corpora cætera'que id genus tàm animæ quàm corporis inexcogitata ſupplicia, immenſa quoque Deitatis uiſæ gaudia, quibus animæ corporibus iunctæ beantur, atque dictis Eccleſiæ quæ ad credendum compellunt, obaudientes non ſint, & nihilominus paſsim debacchentur in uicia, diuitijſ'que incumbant cumulandis, nihil'que minus formidetur ab eis, quàm pœnæ, aut affectetur quàm regnum Dei, pro morborum item qualitate idoneam opem admouere tentabat, tetros ſcilicet morbos, & ſuapte natura impuros, acribus acerbiſ'que medicaminibus inurere: ea uerò uulnera quæ minori infecta malicia deprauataꝗ́ forent cicatricem'que obducere deſyderarent, lenibus placabilibuſ'que fouere, adeptis uerò ualitudinẽ & recidiua metuentibus, ſaluberrimas potiones, celebrata'que antidota præparare. Multa alia opera fuerat exorſus, quibus ſperari poterat futurum, ut Philoſophiæ ſtudia in uniuerſum, eliminatis erroribus, exploſa'que barbarie reflorerent. Inter hæc potiſsimum Platonis & Ariſtotelis numerabatur concordia, quam iam cœptam breui perfacturus erat, ſi uita

comes

comes paucis adhuc annis ſuperſuiſſet, ita enim Philoſophiam ab incunabulis lactando nutriuerat, & ad uſque noſtra tempora perduxerat adultam, ut noſtræ tempeſtatis Philoſopho nil amplius aut in Græcis, aut in Latinis, aut in barbaris codicibus deſiderandum eſſet, citaſſet udum Thaletem, ignitum Heraclitum, circumfuſumq; atomis Democritum Orpheus item, & Pythagoras, priſcique alij, eius ope & gratia in Academiam conueniſſent. Poſtremo philoſophiæ principes Plato ſcilicet fabularum uelamentis, mathematiciſque inuolucris conſtipatus, & Ariſtoteles uallatus motibus dextra data fidem futuræ amicitiæ ſanxiſſet. Inter Auerroim quoque & Auicennam, inter Thomam & Scotum, qui iam diu conflictauerant, ſi non pacem in uniuerſum, in multis tamen impetraſſet inducias, quando in eorum pluribus controuerſijs ſi quiſpiam diſsidentia uerba rimetur attentius & exactius libret, ſcrupuloſiuſque ueſtigans, cutem deſerens, introrſum ad imas latebras profundaq; penetralia mente peruadat, unionem ſenſuum indiſſeparatis pugnantibusq; uerbis citra ambiguitatem comperiet. Neotericorum turba, partim pro meritis, partim pro culpis, & honorata fuiſſet & taxata. Totus igitur Deo dicatus, Eccleſiam quibus poterat armis defendebat, atq; latitantem (ut aiunt) è Democriti puteo ueritatem educebat, & ignorantiæ gramen inexpugnabile, quo multorum mentes præfocantur, ſubnaſcenteſque pernicioſas herbas abrumpebat penitus, & detruncabat. Sed mors adueniens, tot tantarumq; uigiliarum laborem, & excultæ lucubrationis partum inanem fere reddidit, hocque potiſsimum fuit in cauſa, ut plurimas quanquam magna ex parte exaſſeatas, dedolatas, imperfectas commentationes dereliquerit, quòd ſcilicet ſibi ipſi tantũ, non autem nobis ſcribebat. Nam ſicut celeri in commentando ingenio, ita ueloci in ſcribendo manu fuit, & cum antea pulcherrimos literarum characteres delinearet, factum erat, ut ex uſu nimiæ in commentando uelocitatis, uix eorum quæ exarabat capax exiſteret. huc etiam et illuc ſcribere ſolitus erat, uetuſta interdum ſuperuenĩẽtibus nouis obliterans, ea propter exoleta quædam & diſpuncta repperit, quædam ſaltim & uellicatim exarata, omnia denique adeo confuſa & inordinata, ut ſyluæ aut farragines putarentur. Ex libro ſeptemplici quem Aduerſus hoſtes eccleſiæ prætitulauerat, pars illa, quæ diuinaculos aſtrologos genethliacoſque potiſsimum inſectatur, ab incude (ut dici ſolet) ad limam perducta fuit, quam non paruo tamen labore, nec mediocri cura, ab exemplari liturato, & penè diſcerpto deprompſimus, quo in opere ſummum philoſophum, ſummũ theologum, ſummũ oratorem, acerrimum Chriſti eccleſiæ propugnatorem, incomparabili præditum ingenio, quod in cunctis ipſius commentationibus cernitur, ſe demonſtrat. Quædam item minutula non tornata adhuc apud me comperi, interpretationem duntaxat Dominicæ orationis, regulaſq; bene uiuẽdi circiter quinquaginta, breues perfectò nimis & inexplicitas, quas in multa capita, ſi uixiſſet, deducturus omnino fuerat. Duas quoq; ad Deũ Deprecatorias, quarũ unã rithmis Hetruſcis, elegiaco metro alterã, qua grauioribus defatigatum quãdoq; ſtudijs animum cantando ad lyram mulcere poſſet, compoſuerat: primis enim adoleſcentiæ annis genus omne muſicæ artis adeo excoluerat, ut excogitata per ipſum modulamina, notataq; debitis concentibus harmoniæ celebres haberentur. Plurima quoque in eius ſcrinijs quanquã inordinata peruidimus, ex quibus tamen utile aliquid prædertim pſalmorũ enarrationẽ cõpilari poſſe putauerim. Sed et epiſtolæ circiter quinquaginta diuerſis editæ temporibus, tùm familiares, tùm doctrinales, tùm adhortatoriæ emerſere unà cũ oratione, quam Romæ, ſi diſputare contigiſſet, habiturus fuerat, quæ non tàm iuuenis quartum & uigeſimum annum nondum nati perſpicacìſsimum ingenium, & doctrinam uberrimam redolet (quod & cunctæ ipſius ſcriptiones faciunt) quàm fertiliſsimæ ipſius eloquentiæ locupletiſsimum nobis teſtimonium præbet. Stilo quidem ualdè probando uſus eſt, ſemper non aſcito, ſed ingenuo, multiformi etiam, pro rerum uarietate, qui & ſi totum (ut aiunt) Iſocratis myrothecion conſumpſerit, mundiciæ tamen & decore maieſtatis ornamenta ſeruauit. Nam & celebrata illa dicendi genera, quorum tria Gellius, Macrobius quatuor enarrat, ex commentationibus ipſius, nec impendio colliguntur: ibi copioſum, in quo Cicero dominari fertur, breue quod Saluſtio aſſcribitur, ſiccum Frontoni datũ, pingue & floridum in quo Plinium & Simachum laſciuiſſe prodiderunt. At forte copiam hanc Brutus non uocaſſet elumbem, nec Saluſtius immoderatam, ſiccitatem quoque Frontonis humectatam, Saluſtij breuitatem elongatam, floridam pinguedinem Plinij latiori in campo deportatam, non difficile recto iudicio orator deprehendet. Adde his Liuij lacteum fontem, fortè ſine Patauinitate (ut ille inquit) adiectis floſculis plurimis Apulei. Verum non hic in mutuata à Græcis philoſophia ſe exercuit, non in Atticis noctibus, non in fictis Saturalibus ad laudandam prope Vergilij æneidem fabricatis: non in Romana hiſtoria, non in mera hiſtoria, naturæ altiſsimis difficilibuſque ſpeculatibus uacua, ſed in admiranda illa mundi fabrica, in inceſſendis ſacroſanctæ catholicæ Eccleſiæ hoſtibus deſudauit, in eliminandis aſtrologis fatigatus eſt. In theologicis quæſtionibus excutiendis in Ariſtotelis & Platonis concordia laborauit, in enarranda ſacra eloquia incubuit, in commonendis & adhortandis amicis nauauit operam. Verùm hanc (de qua agimus) eloquentiam tantùm aberat ut affectaret, ut eos potius damnaret, qui pigmentata lenocinia ſcrupuloſius exquirentes, omnes ingenij uires in ueſtigandis uocabulorum originibus accommodabant. quæ omnia plurimos eò propenſius in eius admirationẽ conuertère, quod inter eo

rum litteras diu & propenſiſsime uerſatus eſſet, qui latinas literas eloquentię floribus refer tas non ſunt profeſsi. patiantur hæc æquo animo nimirum antiquitatis amatores, nam hæc & ſi conciſius cõpendioſius'que, tamẽ eò forte uerius, quò me doctiores, & Hermolaus Barbarus & Baptiſta Carmelita, & Marſilius Ficinus, & Matthæus Boſſus, & plerique alij doctiſſimi & eloquentiſsimi uiri prodidere, Bibliothecas amplas tàm Latinorum quàm Græcorũ incredibili celeritate & perlegit & excerpſit, nullas'que (ſi modo facultas data) commentationes illectas prætерijt. De priſcis Eccleſiæ doctoribus tantum cognitionis adeptus fuerat, quantum credere difficile eſt, etiam in eo, qui in ipſis ſolum euoluendis totum uitæ tempus conſumſiſset. de neotericis uerò Theologis qui eo ſtilo ſunt uſi, quem Pariſienſem uulgo nuncupant, tantum iudicij apud eum reſidebat, ut ſi quis ex improuiſo abſtruſam illorum cuiuſpiam malo'que explicitam quæſtionẽ, enucleandam petijſſet, tanta ingenij fertilitate adaperiebat, tanta ſolertia reſerabat, ut diceres doctoris illius uniuerſa dicta, præ oculis & in numerato habuiſſe, cunctal'que pari modo familias agnouerat, cunctas ſchedas excuſſerat, nec uni illorum ſic addictum credas (qui noſtris hominibus mos eſt) ut cæteros aſpernaretur. Ipſe enim à teneris ſic inſtitutus fuit, ſic animatus, ut in illis ueritatem quæreret, parique honore, quous'que illa eluceſceret inuenta, quoſcunque ueneraretur, priuata affectione nudatus. Quid tamen de ſingulis ſentiret, qui in uniuerſum famoſiores habentur, in Apologiæ procemio, cum de barbaris, græcis, latinis'que philoſophis, proprietates, peculiares'que laudes retulerit, uidere datur. Thomam uerò Aquinatem quando interloquendum de his philoſophis Theologis'ue, qui gallico more diſceptando ſcripſere, mentio fieret, præ omnibus laudare conſueuerat, utpote ſolidiori præ alijs ueritatis baſi nitentem: cum quoque in Heptaplo noſtræ Theologiæ ſplendorem nominat. de hoc percunctatus creberrime & à me ipſo, idem reſpondit. nec oppoſitum ſuadere cuiquam debent, nonnulla quæ in eius Apologetico continentur diſputanda, alioquin Thomæ opinionibus ex profeſſo aduerſantia, cum iuuenis admodum eſſet, gloriæ'que tunc cupidus, in urbe celebratiſsima Gorgiæ Leontini more quaſcunque tutando partis famam aucuparetur, adde quod ex decẽ millibus propoſitionum, tribus tantum, aut quatuor non conſentire, ſed & aduerſari id non conuincunt. Diſceptandi porrò peritiſsimus fuit, frequentem'que & impenſiſsimam operã literarijs agonibus, dum ferueret animus impendit. eo obiectante ſcilicet, Scoti acumen & uigilantiam, Franciſci acrimoniam, copiam & multitudinem Areoli deprehendere potuiſſes nec deeſſe nodos illos multiplicibus flexionibus complicitos, nec tàm titillantibus argutijs, quàm grauitate ſubnixos. Eo reſpondente, Thomæ fortitudinem & robur, Alberti amplitudinem conſpexiſſes. Verum his conflictibus nuncium pridem remiſerat, & magis atque magis id muneris indies peroſus fuerat adeo'que detractabat, ut Herculi Eſtenſi Ferrarienſium duci, & internuncijs, & ſeipſo enixiſſime poſtulanti, ut dum Generalis Prædicatorum fratrum ſynodus Ferrariæ celebraretur, diſceptare non ægreferret, diu obſequi reluctatus fuerit, multis tamen rogatibus, annuens principi illi, cuius amor in ipſum non mediocris extiterat, morem geſsit. unde datum eſt ambigi ſolertior ne an eloquentior, doctior an humanior appareret. ex ore quidem diſceptantis, talis ſemper animi patebat alacritas, ut de re comi, & placida potius, quàm ſubacida & difficili altercari uideretur, quapropter qui ab ore pendebant audientes, in mirum eius amorem excitabantur. ſed frequens ei adagium inerat: Munus id eſſe dialectici, non philoſophi. Aiebat item eas diſputationes prodeſſe, quæ placido animo ad ueſtigandam perquirendam'que ueritatem priuatis in locis, ſemotis'que arbitris, exercebantur, at illas obeſſe plurimùm, quæ in propatulo ſiebant, ad oſtendendam doctrinam, uel ad captandam uulgi auram, atque imperitorum applauſum, uixque poſſe fieri omnino cenſebat, ut honoris cupidini, qua frontiuagi illi diſputatores exagitantur, inſeparabili uinculo annexus non ſit, illius cum quo diſputatur deſiderium infamiæ confuſionis'que. letale uulnus animæ, uenenumque charitatis mortiferum. Latuit eum nihil omnino, quod pertineret ad captiunculas, cauillas'que ſophiſtarum & ſuiſeticas quiſquilias, quæ calculationes uocãtur: hæ mathematicæ commentationes ſunt, ſubtilioribus, ne dixerim, an moroſioribus excogitationibus naturalibus applicatæ. uerum & ſi in eis eſſet eruditus, ac eiuſmodi ſcriptiones legiſſet, quas forte ad plenum non nouit Italia (nulla enim tam inuia & inacceſſa literarum reperiri poterant, quæ illius ueſtigio luſtrata, abunde explorata non eſſent) odiſſe tamen & deteſtari uidebatur. ualere meo iudicio, earum communem uſum animaduertens, ad ſociorum parandam infamiam labefactandam'que in replicando memoriam, ueritati uerò inueniendæ, cui indefeſſam operam nauandam arbitrabatur, aut nihil, aut parum conducere, ſed ne plura conſecter, lectorem'que detineam, comprehendam breui. Enituit aliquis eloquentia, ſed in ſcitia rerum naturæ ſecretarum dehoneſtatus eſt: alius peregrinas linguas, ſed uniuerſa philoſophorum decreta non calluit: priſcorum alius inuenta perlegit, non noua dogmata concinnauit: ſcientiæ ab altero hominum tantum & humanæ gloriæ cauſa, non Chriſtianæ Reipubl. emolumento, & diuinæ & humanæ quæſitæ ſunt: Ille uerò cuncta hæc pari ſtudio ita complexus fuerat, ut turmatim & coaceruatim in eum confluxiſſe uiderentur, nec ut multi, qui non aliquo uno excellentes, omnium participes ſunt, ſed in omnibus uſque adeo profecerat ſcientijs, ut quamlibet ex his in ipſo conſideraſſes, eam ſibi

propri n

propriam & peculiarem elegiſſe iudicauiſſes, hæc quoque eò admirabiliora erant, cum à ſe ipſo ui ingenij, & ueritatis amore, quaſi abſque præceptore aſſequutus eſſet, ut quaſi de ipſo, illud quod de ſe dicebat Epicurus, poſsimus proferre: Se ſibi ipſum ſcilicet fuiſſe magiſtrum. Ad quos mirabiles effectus, tam paruo temporis ſpacio producendos, quinque ego cauſas conueniſſe repperi, incredibile ingenium, tenaciſsimam memoriam, facultates amplas, quibus ad coemendos tùm noſtræ, tum græcæ, tùm barbaræ linguæ libros adiutus eſt. (ſeptem quippè aureorum nummûm milia, retuliſſe mihi memoria repeto, in aſciſcendis ſibi uſque ad diem illam, omnifariæ litteraturæ uoluminibus, erogaſſe) iuge & infatigabile ſtudium, contemptionem poſtremò terrenarum rerum. Hunc igitur ſi priſca illa ætas Laconum tempore protuliſſet, ſi Ariſtoteli credimus, diuinum illum uirum appellauiſſet. Sed uirtutes intellectus, iam (ut arbitror) relinquendæ uidentur, et nunc præclaræ eius animæ partes, quæ actiones ſpectant, proſequendæ, exactiſsimi'que mores in publicum educendi ſunt, ut flammatus ipſius in Deum animus innoteſcat, ut erogatæ in egenos diuitiæ collaudentur, ut his, qui tandem diuinæ legi ſunt addicti, referendi gratias, in bonorum omnium auctorem quàm cumulatiſsimè, paretur occaſio. Triennio igitur priuſquàm diem obiret, ut poſthabitis dominandi curis, in alta pace degere poſſet, ſecurus quo ſceptra caderent, cuncta patrimonia, quæ Mirandulæ Concordiæ'que poſsidebat, hoc eſt, tertiam partem earum, mihi neſcio an dono, an uenditione tradidit: quod factum, poſtea Maximilianus Auguſtus, qui nobis eſt rex & dominus, ut ita dixerim immediatus (neque enim alium tot ſeculis quot eſt exædificata Mirandula atque Concordia, niſi qui ſucceſsiuè in regali imperiali ue Romanorum throno ſideret, recognouimus) Cæſarea liberalitate firmauit, quicquid autem ex hoc negocio pecuniarum acceperat, partim pauperibus elargitus eſt, partim in emendis agris, unde & ipſe, & eius familiares alerentur expoſuit, nominatim'que Corbulas, in agro Ferrarienſi, multis aureorum milibus nummûm ſibi comparauerat, multa itidem uaſa argentea, pretioſas'que ſuppellectilis partes in pauperum uſus diſtribuit: menſa mediocri contentus fuit, retinente tamen nonnihil lautitiæ prioris, quantum ad fercula, & ad uaſa argentea pertineret. Diebus ſingulis preces ad Deum ſuis horis effundebat, pauperibus ſemper ſi qui occurrerant pecunias tribuebat, nec eo contentus, Hieronymo Beniuenio ciui Florentino, literato homini, quem pro magna in ipſum charitate, proque morum integritate dilexit plurimum, demandauerat, ut proprijs pecunijs, ſemper ſubueniret ægenis, nuptum quoque uirgines traderet, ei'que ſtatim ut erogatos nummos, quàm primùm reſtituere poſſet, renunciaret. Id enim muneris ei delegauerat, quò facilius, ueluti fido internuncio, pauperum ciuium calamitates & miſerias, quæ ipſum latuiſſent releuare quiret, dedit & ſæpius (quod ſilentio prætereundum non puto) de corpore proprio elemoſynas, ſcimus pleroſque (ut uerbis utar Hieronymi) porrexiſſe egentibus manum, ſed carnis uoluptate, & illecebris ſuperatos, at ipſe propriam carnem diebus illis potiſsimum, qui Chriſti cruciatus & mortem noſtræ ſalutis gratia repreſentant, in ſummi illius beneficij memoriam, delictorum'que expiationem cædebat meiſque oculis ſæpius (cuncta in Dei gloriam redeant) flagellum uidi. Vultu hilari ſemper erat & placido, adeoque miti natura, ut nunquàm ſe fuiſſe turbatum, multis etiam audientibus teſtatus ſit. recolo mihi interloquendum dixiſſe, In nullum euentum (ut res peſsimè cederent) ira commoueri poſſe credere: niſi ſcrinia quædam deperirent, quibus elucubrationes eius & uigiliæ reconditæ ſtipabantur. Sed cum animaduerteret pro Deo Optimo maximo eiuſque Eccleſia laborare, eiſdem'que omnia opera, ſtudia, actioneſque dedicauiſſe, & id fieri minimè poſſe, niſi aut eo iubente, aut permittente, confidebat ſe nō cōtriſtatum iri: ó felicem mentem, quę iam nullis poſſet aduerſis deprimi, nullis quoque commodis (ut palam fiet) extolli. non illum certe uniuerſæ phyloſophiæ peritia, non Hebrææ, non Chaldeæ, Arabicæque linguæ, ultra Latinam & Græcam, cognitio tumidum reddiderant. non etiam amplæ diuitiæ, non generis nobilitas inflauerant, non corporis pulchritudo & elegantia, non magna peccandi licentia in mollem illam, & ſpatioſam multorum uiam reuocare poterant. quid igitur poterat eſſe tàm admirabile, quod illius quiret mentem peruertere? quid inquàm, ſupra illum eſſe poterat, qui (ut uerbis Senecæ utar) ſupra fortunam erat cum illam ſiue ſecundis flatibus tumidam, ſiue aduerſis reflatibus humilem, aliquando contempſerit, ut eius mens Chriſto & ſupernæ patriæ ciuibus ſpiritali glutino copularetur: quod uel hoc argumento liquido percipitur, quod dum Eccleſiæ officia & dignitates, à plerisque noſtri temporis (proh dolor) licitatas actionatas'que, non paucos uideret expetere, flagitare, ſuſpirare, enixiſsime mercari, ipſe à duobus regibus, per internuncios oblatas, teſtes adſunt grauiſsimi, teſtis ego, ſe ſacris initiari nolle reſpondens, repudiauit, Alter uerò quidam, cum ſeculi dignitates & amplos reditus, ſe daturum ſpopondiſſet, ſi regem eius adiret, conſpicatus angulum non relinqui in quem ſe conderet, adempta'que eſſe cuncta ſuffragia, tale illi dedit reſponſum, Vt intelligeret, ſe non dignitates aut diuitias expetere, ſed potiùs, ut Deo & ſtudijs uacare poſſet, illas neglexiſſe. Ferrariæ quoque cum ex amicis quidam, Pandulpho Collenutio Piſaurenſi, iuriſconſulto perſpicacis ingenij uiro, & multifariæ lectionis, quo amico familiariſsimè utebatur, ſuaſiſſent, ut eum adduceret quibuſcunque rationibus poſſet, ad Cardinalatus dignitatem pe-

tendam uel certè ſi eam Potifex offerret (quod multis futurum uidebatur) amplectendam, id'que Pandulphus ſubhæſitans pertentaſſet, quippe qui non ignarus eſſet, omnia illum malle, quàm huiuſmodi honoribus commiſceri, ipſe qua erat animi magnitudine, reſponderi protinus propheticum illud, per epiſtolam iuſsit. Non ſunt cogitationes meæ cogitationes ueſtræ, contemplans forte de bonis Eccleſiæ, quorum pars maxima pauperibus hæreditario iure debetur, magnificos ducere apparatus non oportere. Sanctiſsimorum item hominum exempla ante oculos poſita, Ambroſij ſcilicet, Auguſtini, Martini, cæterorumq; qui Epiſcopatus dignitatem oblatam effugerunt, diuſque id muneris antequam obirent detractauerunt. quid quod et non modo ab Cardinalatu ipſo, ſed et ab ſuprema ſummi pontificij poteſtate ſanctiſsimum Celeſtinum ſe abdicaſſe legerat, ipſumq; totius chriſtianæ reipublicæ humeris onus excuſsiſſe (onus uerè, cum ſubeuntibus maximum paretur præmium, inuitis ſcilicet et parendi tantum iuuandique gratia illud amplectentibus) perſuaſiſsimum erat uiro philoſopho, non eſſe laudis cumulaſſe diuitias, non quæſiſse honores, ſed renuiſſe: et umbratilem renuendo gloriam, ueram adipiſci, quæ ſemper uirtutes, ceu comes indiuidua et aſſecla comitatur, humanam gloriam uel pro nihilo habebat, aiebat'que ſæpius, famam uiuis non nihil, mortuis minime profuturam, tantumq'e propriam æſtimaſſe doctrinam agnouimus, quantum utilitati Eccleſiæ, et eliminandis explodendiſque aduerſis erroribus conduceret. Quinetiam ad eam perfectionis metam perueniſse percepimus, ut ſcilicet parum curaret, ſi eius commentationes, non ſub proprio nomine publicitus ederentur, dum tamen, idipſum quod ſub Pici nomine facturæ fuerant, afferrent hominibus emolumenti, minimum'que alijs amplius affici libris, præterquam Veteri Nouóque teſtamento, ætatiſque reſiduum in eis ſemper uoluendis, conſumere ſtatuiſse: niſi publica eum ſtimularet utilitas, cum uideret tot, et tanta quæ conceperat, et parturierat paſsim ab omnibus non efflagitari modò, ſed et immatura exigi: minutulumq; quantulumcunque deuoti, uel ſeniculi, uel aniculæ affectum in Deum pluris quàm omnem eius humanarum diuinarumque rerum noticiam faciebat. Admonebat ſæpiſsime familiares inter loquendum, ut animaduerterent, quantum laborant nutent'que mortalia, quàm'que caducum et fluxum quod uiuimus, quàm firmum et ſtabile quod ſumus futuri, ſiue ſcilicet detrudamur ad inferos, ſiue ſubleuemur ad cœlos, hortabatur'que, ut ad Deum amandum conuerterent & incitarent mentes, quod opus præponderaret cuicunque, quam in hac uita habere poſſemus cognitioni, hoc etiam in libello ipſo de Ente & uno luculentiſsimè eſt exequutus: quando ad Angelum Politianum, cui librum nuncupauit, in ipſa diſputatione conuerſus, hæc uerba effatus fuerit. Sed uide mi Angele, que nos inſania teneat, amare Deum dum ſumus in corpore, plus poſſumus quam uel eloqui, uel cognoſcere, amando plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obſequimur, malumus tamen ſemper per cognitionem nunquam inuenire quod quærimus, quam amando poſsidere id quod non amando fruſtra etiam inueniretur. Illud quoque diui Franciſci: Tantum ſcit homo quantum operatur: illius in ore frequens fuerat. Cæterum liberalitas ſola, in eo modum exceſsit, tantumque aberat, ut aliquid curæ terrenis rebus apponeret, ut etiam incurioſitatis n æuo macularetur, ab amicis quoque ſæpius admonitum comperimus, ut in totum diuitias non con emneret. Aſſeuerantibus id ſibi probro dari, cum uulgatum foret, ſiue id uerum ſiue falſum, furti diſpenſatoribus prebuiſſe occaſionem. Nihilo minus mens illa quæ ſemper contemplandis perſcrutandiſque totius naturæ conſilijs inhærebat, demittere ſe facile non poterat, ad hæc infima abiectaque penſiculanda. Memini dum Ferrariæ cum eo obuerſarer, obſonatorem pagella quadam oblata expenſarum approbationem expetere, quo uiſo mirabundus extiti, percunctatusq; illum Mentem ne ad id quod retroactis temporibus neglexerat, appoſuiſſet, reſpondit familiaris: Non modo ab eo efflagitaſſe, ſed exegiſſe, ut id ſubiret officij, quibus ut morem gereret factitauerat: tantum uerò curæ, quantum prius habuiſſe. Quinetiam dum eius diſpenſator primarius eum interpellaſſet, ut eius pecuniarum', quas per multos annos contractauerat, diſpunctionem fieri iuberet, quò ſecurius menti ſuæ conſuleret: atque eiuſmodi libros, coràm attuliſſet, talia eidem uerba reſpondiſſe percepimus. Scio me quàm ſæpiſsimè abs te & potuiſſe & poſſe fraudari, quapropter liberatione expenſarum harum opus non eſt: ſi tibi debeo, quamprimùm nummos exoluam, ſi mihi debes uel in præſentia, ſi potes, uel inpoſterum, ſi non adeſt facultas, debita relue. Amicos uerò ſemper multa indulgentia tractauit, quibus cum hortatorijs ad bene uiuendum locutionibus uti ſolebat. Hominem noui qui dum eius doctrina fretus & fama, ſecum loqueretur, & haberetur ſermo de moribus, duobus tantum ipſius uerbis commotum, ut uita uitiorum deſerta, mores reformauerit. Verba fuerunt eiuſmodi. Si Chriſti mortem, noſtri amore perpeſſam, præ oculis haberemus, propriam quoque identidem cogitando caueremus à uitijs modeſtiam et comitatem in eos admirabilem exhibuit, quos non à uiribus, aut fortuna probatos, ſibi deuinciendos duxerat, ſed à moribus et doctrina: eos tamen qui quantulumcunque pollerent literis, uel ſaltem bonarum artium ſtudijs, nauos aptoſque inſpiceret, diligere conſueuerat. Similitudo nanque amoris eſt cauſa. et erga ſapientem uirum, ut teſte Philoſtrato Apollonius inquit, affinitas quædam eſt: ſcientiam quoque perficere hominem, qua homo eſt: perfecta

perfecta uerò bonitatem conſequi ſuper alioſque probos eſſe diligendos non ambigitur. Cæterùm nihil ei intolerabilius, quàm (ut uerbis Horatij utar) ſuperba ciuium potentiorum limina, militiam quoque ſæculi, & coniugale uinculum, peroſus fuerat: interrogatuſque interiocandum, Quid ei ad alterum ſubeundum onus, ferendum'que & neceſsitate cogente & optione data, leuius uideretur: hæſitabundus aliquantulum, nutabundus'que nec non pauxillum ſubridens: Coniugium, reſpondit, cui non tantum eſſet & ſeruitutis annexum, & periculi quantum militiæ: libertatem enim ſupra modum dilexerat, quam & natura ſic affecta, & philoſophiæ ſtudia ſuggeſſerant, uagumque ob id plurimum extitiſſe illum autumo, nec propriam ſibi unquàm ſedem delegiſſe: licet Florentiæ ſæpius, & Ferrariæ quãdoque commoraretur, quarum alteram ciuitatem ſibi quaſi domicilium præſtituiſſe putauerim, quòd ſcilicet in ea, poſt Bononiam primum literarum ſtudia coluerat, illius'que princeps eum mirificè diligeret, quadamque ueluti affinitate coniunctus, utpote ex cuius ego ſorore ſcilicet Blancha Maria Eſtenſi natus ſim, nec etiam longè nimis eſſet à patria, quando triginta tantum paſſuum milibus ab Mirandula orientem ſolem uerſus Ferraria diſtet alteram ſiue aëris amœnitate, ſiue plurium amicorum ſuauitate, ſiue ingeniorum ſubtilitate dilexit plurimum, & incoluit, quos inter literario amore, duos ſibi potiſsimum deuinxit, Angelum ſcilicet Politianum uirum Græcè latinè'que doctiſsimum, nec'non uariarum literarum florum refertum, ac prope uindicem Romanæ linguæ: alterum, Marſiliũ Ficinum Florentinum, hominem omniſaria literatura redolentem, ſed maximum ex his qui nunc uiuunt, Platonicum: cuius opera in Academicis ſibi uendicandis, uſus fuerat. Exterioris latriæ cultus, non multum diligens fuerat, non de eo loquimur, quem obſeruandum præcipit Eccleſia (geſtaſſe hunc quippè præ oculis eum uidimus) ſed de his cerimonijs mentionem facimus, quas nonnulli poſthabito uerò cultu Dei, qui in ſpiritu & ueritate colendus eſt, proſequuntur, & prouehunt. at internis affectibus feruentiſsimo Deum amore proſequebatur, interdum etiam alacritas illa animi prope modum elangueſcebat & decidebat, maiori quandoque nixu uires aſsumens, adeo'que in deum exarſiſse illum memini, ut cum Ferrariæ in pomario quodam, de Chriſti amore colloquentes, longis ſpatiaremur ambulacris, in eiuſmodi uerba proruperit. Tibi hæc dixerim, in arcanis reconcito. Opes quæ mihi reliquæ ſunt, abſolutis, conſummatis'que elucubrationibus quibuſdam, ægenis elargiar, & crucifixo munitus, exertis nudatis'que pedibus, orbem peragrans, per caſtella, per urbes, Chriſtum prædicabo: accepi poſtea illum mutauiſse propoſitum, & Predicatorum ordini ſe addicere ſtatuiſse, interim eorum quæ cõceperat operum cuæque inchoauerat maturabat editionem. Sed. M.cccclxxxxiiij. anno redemptionis noſtræ, dum ipſe ſecundum & trigeſimum ætatis annum impleret, Florentiæ'que moraretur, inſidioſiſsima correptus eſt febre, quæ adeò in humores & uiſcera graſsata eſt, ut nullum non medicamentorum genus adhibitum contempſerit, eum'que omnino naturę ſatiſfacere, intra tertium decimum diem coëgerit. Sed quemadmodum in infirmitate ſe geſserit, licet eo tempore, ab eo procul eſsem, narrare tamen non deſinã, quæ ab grauiſsimis teſtibus, qui aderant acceperim. Quale illud, cum pòſt ſumptum Euchariſtię ſacramentum, ſigillum ei Crucifixi Chriſti offerretur, ut inde plenos amoris hauſtus, ob ineffabilis illius paſsionis noſtræ ſalutis gratia memoriam, priuſquàm exhalaret animam, ſumere poſset, fortiſsimum duntaxat, aduerſus quæcunque aduerſa munimen, ualidiſsimum'que contra iniquos dæmones propugnaculum. interroganti'que mox ſeniori. An ſimiter crederet, ueram eſse illam dei ueri, ueri'que hominis imaginem: qui qua deus eſt ante tempus, & æuum ab ipſo patre Deo, cui æqualis in omnibus genitus eſset, deque ſpiritu ſancto, qui & deus eſt, ab ipſo'que & patre, quæ tria unum ſunt coæternæ manente in utero Marię ſemper uirginis conceptus eſset in tempore: qui famem, qui ſitim, qui labores, qui æſtus, uigilias propeſsus eſset, qui demum pro contractis ab Adę ſemine ſordibus noſtris abluendis, pro'que reſeranda ianua cœli, maxima qua genus humanum charitate complectebatur, precioſiſsimum ſanguinem, & ſpontè & libentiſsimè in ara crucis effudiſset: cæteraq; id genus recenſeri quandoque ſolita: Non modo ſe credere, ſed & certum eſſe, reſponderit Et item illud, cum Alberto Pio ſororis filio, quem nominauimus inter huius uitæ initia, iuueni, & ingenio, & bonarum artium ſtudijs & moribus conſpicuo, eadem ratione, qua Alexander ex Aphrodiſiade, & Themiſtius in auſcultatoriorum librorum procœmio, fortitudinem è phyſicis contemplationibus ſumi, contra mortis metum declarauit, quam mox ſententiam uſurpauit Auerrois, conanti inquàm Alberto mortis confinia reddere placabiliora, in hunc modum uerba reddiderit. Non illa duntaxat ratione pacari animum, non ſinẽ mortis cruciatibus poni, ſed hac potiſsimum, quod Dei ſui offenſis, terminus iam poneretur quando breuiuſculum uitæ eius tempus, crebriores in Deum offenſas, non contenturũ arbitraretur. Et illud preterea, quando pluribus ex Predicatorũ collegio probatiſsimis teſtibus, & Alberto ipſo, paulò ante citato, reuelauerit. Cœli reginam, ad ſe nocte aduentaſſe miro fragrantem odore, membraq; omnia febre illa cõtuſa, contractaq; refouiſſe, ſeq; mortẽ omnino non conceſſurum promiſiſſe, hilari placidoq; ore, in ſtrato, dum ægrotaret iacuiſſe, compertum eſt, atque inter mortis aculeos, quos ſuſtinebat, quaſi cœlos ſibi patefactos cerneret loqui ſolitum, ſalutanteſq; omnes, & operam ſuam, ut moris eſt, pollicentes blandiſsimo

diſsimo ab eó ſermóne & receptos & exoſculatos. Ab ſeruis item omnibus, ſi cui moleſtus forté fuiſſet, ignoſci ſibi poſtulaſſe, certiores facti ſumus, quibus anteacto anno teſtamento cauerat, uictum alijs & tegumentum dum uiuerent, alijs pecunias pro meritis erogari. Hæredes Florentini xenodochei pauperes inſtituit, eorum dumtaxat, quæ moueri non poterant: mobilium uerò Antonium Mariam fratrem. Quanta uerò moleſtia eius obitus infimos, & ſummos omnium gradus affecerit, teſtes ſunt Italiæ principes, urbes & populi, teſtes hi reges, quos ſupra citauimus, teſtis iterum Caroli Galliarum regis benignitas & gratia, ſilentio non prætereunda. Cui cum Florentiam aduentanti, ut inde Romam peteret, Neapolitanum regnum expugnaturus, graui eum laborare ægritudine nunciatum fuiſſet, duos ſtatim medicos ad eum, legatorum etiamnũ fungentes officio, uiſitatum & opitulatum ipſe tranſmiſerit, literaſ'que quas & uidimus & legimus, propria ſubſcriptas manu dedit plenas & humanitatis & earum pollicitationum, quas & magnanimi regis beniuolentiſsimus animus, & præclaræ uirtutes ægrotantis exigebant. Ei quippè tum fama notiſsimus erat, tùm quadam familiaritate coniunctus, nam ab eo in Gallijs, dum Pariſios inuiſeret, honorificè exceptus fuerat, enimuero qui eum dum uixit toti orbi, & multis ſeculis admirandum præſtitit, ita eius obitum non minus celebrem, & inauditum celebrari decreuit, quo circa ea in preſentiarum referenda puto, quæ meis auribus hauſi, dum Florentiæ, quo illius infirmitate percepta, licet non tempeſtiuè me contuleram, in æde ſacra, quæ ſanctæ Reperatæ dicitur, Hieronymum Sauonarolam Ferrarienſem ex Prædicatorum ordine, uirum & theologiæ conſultiſsimum, & præclariſsimum, famatiſsimum'que ſanctimonia, ſacras habentem ad Florentinum populum conciones, audirem. Sed prius ſacrarum literarum ignaros, Apulei uerbis, admonere conſilium eſt, ne craſsis auribus, & obſtinato corde, ea putent mendacia, quæ auditu noua, uel uiſu rudia, uel certe ſupra captum cogitationis ardua uideantur: quæ ſi paulò altius explorauerint non modo compertu euidentia, uerumetiam factu facillima ſentirent. Is igitur è pulpito declamitans, quæ ſum dicturus, cunctis qui aderant inſinuauit. Arcanum tibi ò Florentia pandendum eſt, quod equidem ita uerum eſt, quàm prouerbium illud apud te frequens, Ioannis euangelium: ſubticuiſſem profectò, ſed ad dicendum compellor, & qui mihi præcipere poteſt, ut hæc palam facerem, imperauit, Neminem porrò ueſtrum puto fuiſſe, qui Ioannem Picum Mirandulam non nouerit, magnis ille à Deo beneficijs, magniſ'que gratijs cumulatus, multifaria'que præditus diſciplina fuerat, nulli forte mortalium tam celebre obtigit ingenium, magnam in eo iacturam fecit Eccleſia. Arbitrarer, ſi diutius ei uitæ ſpacium prorogatum fuiſſet, cunctos qui octingentis ab hinc annis deceſſere, ob ſcriptionum monumenta, quæ reliquiſſet excelluiſſe. Hic mecum obuerſari ſolitus erat, ſecreta palàm facere, ex quibus noueram internis eum locutionibus à Deo ad religionem citari, unde afflatibus hiſce obſequi cupiens, non ſemel obtemperare propoſuerat. uerùm diuinis beneficijs malè gratus, uel ab ſenſibus uocatus, detractabat labores (delicatæ quippe temperaturæ fuerat) uel arbitratus, eius opera religionem indigere, diſſerebat ad tempus, hoc tamen non ut uerum, ſed ut à me coniectatum, & præſumptum dixerim. ob id, duobus ei annis flagellum interminatus ſum, ſi opus, quod ei Deus patrandum propoſuerat, negligenter exequeretur. Rogabam fateor Deum identidem, ut cæſus aliquantulum, uiam quæ ex alto eidem oſtenſa fuerat, tandem capeſſeret, non hoc quæſiui, quo perculſus eſt, non hoc putaueram, at id Deo decretum fuit, ut uiam hanc relinqueret, præclare'que coronæ in cœlis præparatæ partem amitteret, famamque & nominis celebritatem, quæ ad ſummum cumulum, ſi uixiſſet, fuerat habiturus, ad plenum non aſſequeretur. Verùm benigniſsimus iudex, clementiſsimè erga ipſum ſe habuit, atque ob eleemoſynas, larga & effuſiſsima manu pauperibus elargitas, & orationes quæ ad Deum inſtantiſsimè effuſæ ſunt, effectum eſt, ut nec eius anima, in ſinu patris adhuc ſuper cœlos exultet, nec ad inferos deputata, perpetuis tormentis crucietur, ſed purgatorio igni ad tempus mancipata temporarias pœnas luat: quod in hac parte libentiſsimè dixerim: ut qui eum nouerunt, & hi potiſsimum, qui eius beneficijs cumulati fuere, ſuffragijs adiuuent. Hæc & plura alia uir Dei clara uoce aſſeuerauit. Se, addens, non latuiſſe, ob mendacia eiuſmodi, ſi qua miſcerentur, uerbi Dei præcones dignos effici, de quibus æternum ſumeretur ſupplicium, necnon adijciens diebus aliquot, hæc ſibi in uniuerſum fuiſſe comperta, ſed propter uerba, quæ Virginem dixiſſe, ſic ægrotus affirmauerat, nutabundus ſtetiſſe formidaſſe'que diu, ne ille dæmonum opera fuiſſet illuſus, quãdo ob eius mortem Virginis pollicitatio fruſtraretur: ueruntamen innotuiſſe ſibi defunctũ, æquiuocatione mortis deceptũ, cũ illa de ſecũda & æterna locuta fuiſſet, hic de prima & tẽporaria credidiſſet. Quod ſi quis dixerit hominẽ hunc uel hypocriſi fuiſſe mentitum, uel fantaſmatis ludificatum, uel dæmonum præſtigijs circumuentum, is niſi aut malè de fide ſentiens, aut mentis emotæ ſit, fateatur neceſſe eſt, Deum multifariè felicitatẽ eorum miſeriamque, qui animã effudiſsent, uiuẽtibus & reuelaſse iam, & reuelare poſse. eodemq; temporis ſpacio, eos quibus hæc palàm fiunt certiores reddere, ſe à non uiſis, aut ſpectris illudi, ſed uera eſse, quæ aut mente, aut oculis cernant & uideant. tantæ uerò & doctrinæ & auctoritatis uirum, tantæ probitatis & prudentiæ, quorũ in Ariſtotelis philoſophiam, compendiaria theoremata, monitiones pu-

blicæ

publicæ,præclariſsima interpretamenta,in ſacra eloquia futurorum contingentium,prædictiones,quæ eueniſſe ad lineam,omnis fere nouit Italia, ſanctiſsimaq́; uitæ conuerſatio,teſtatiſsimam pridem fecere fidem,in principe templo,tam celebratæ urbis,hæc ut uera,ut inconcuſſa tenenda,tot millibus hominum ueritate non comperta pronunciaſſe, nemo niſi maleuolus inficiabitur.adde,quód dum non nihil ſuper id negocij ſciſcitarer, uirum qui ſermoni interfuerat,adijſſe concionatorem audiui, ac eidem,ut ea plus haberent roboris,quam uulgauerat rettuliſſe, defunctũ uallatum igne ſibi apparuiſſe, & profeſſum ingratitudinis adhuc pœnas dare. Quinetiam monacha quædam, multis præclara uaticinijs, quæq́; ipſi dum uiueret multa futura prædixit,quæ adamuſsim euenere,inter reliqua,hoc unum protulit,biennio antequàm è uita migraſſet:eum liliorũ tempore,opera & hortatu fratris Hieronymi (de quo mentionem fecimus) prædicatorum fratrum collegio ſe dicaturum. eodemq́; tempore,Florentinam quandam familiam(quam Pactiam nuncupant) tunc exulantem,ad patriam redituram. Complures ad quos hæc fama peruenerat, ſuper hac liliorum nomenclatura, demirabantur,loqui eam arbitrantes de uerno tempore,quo lilia floreſcũt, ſed lilium hoc,Galliarum regem extitiſſe compertũ eſt,talibus utentem inſignibus qui pridie quàm ille religionẽ uoueret:ita enim uouerat, antequàm moreretur, & quatriduo pòſt quàm extorris illa familia ſe contulit in urbem patriã, magno comitatu, Florentiã ingreſſus eſt,iter per Hetruriam faciens,neapolitanũ regnum, ui & armis in ditionem uindicaturus. Verum antequàm finem faciam,præfari iterum paucula in calce operis,non inutile puto.uideor enim mihi uidere,ad reuelationes has,ueluti ad lunæ umbram baubantes moloſſos,quibus adhuc offula(prioribus fortaſſe non contentis)obijcienda eſt, ne fruſtra latratibus aëra uerberent:uideo item dementibus excuti ri um, Video his,qui ſciolos ſe arbitrentur, ſummoueri ludum, qui forte ob non poſthabitum religionis ingrediendæ ſalubrem afflatum, ignè torqueri animas non debere contendent, nec diuino afflatos ſpiritu tempeſtate noſtra reperiri homines, qui Chriſti colloquijs perfruantur? At ſi peccata non morte, ſed uenia digna purgatorio igni eſſe plectenda arbitrarentur, iuſtos etiam pœnas dare non mirarentur.Item ſi ſeruum qui uoluntatẽ domini ſciens,non adimpleuit,teſte ueritate,multis uapulaturum non ignorauerit, hunc qui Dei uoluntatem nouerat & implere diſtulit,& ſi à noxis quibuſq́; alijs fuiſſet immunis,ſupplicia luere non extalim pateretur. Alia ex parte rudem & inſulſum eorũ aſtutiam mirari ſatis non poſſum,qui cum Chriſtum pro hominibus mortuum credant, eoſdem homines alloqui eundem facile poſſe non credant, uehementioriq́; argumento Virginis matris,angelorumq́; beatorumue hominum ſpirituum affatibus participes,eoſdem mortales homines non poſſe fieri. animaduertendum eis profectò foret,inferiora omnia,per ſuperiora gubernari,Dionyſio etiã areopagita teſte in libro de Hierarchia cæleſti, ſeparatisq́; mentibus, inferioris gradus & naturæ, quibus hominum cura demandata eſt,per ſuperiores mentes,quæ iterum uel à ſupremis,uel ab ipſo deo diuina myſteria hauriunt, illuminari hominesq́; diuino afflatos ſpiritu eaſdem reuelationes accipere, hominum multitudini cum expedit patefaciendas, ſacroſancta hæc diuinitatis lex: quod ab eodem Dionyſio libro cœleſtis Hierarchiæ edocemur, ut per prima ſequentia, ad auguſtiſsimam lucem ſubuehantur,ignari proculdubiò ſunt diuinarum litterarum, inſolentis quoq́; & peruicacis ingenij,nam in illis conſpici datur,diuina futura myſteria,non tantũ per bonos,ſed per ſceleſtos homines,& pſeudoprophetas quandoq́; patefacta, quid prohibet huic fidem habere,qui & doctrina,& tot uirtutibus pollet,multaq́; iam futura,quæ nũc euenere prædixit. & hoc non ſomniculoſè teſtatus ſed aſſeueranter affirmans. Adde quòd Ariſtotelis philoſophia,his non reclamet,& Platonica ſuffragentur,licet pro graui teſtimonio niſi ſcripturæ diuinæ auctoritatem nõ acceperim,ſed extraria hæc, quandoq́; citare non abſurdum eſt,ut maleuolorum tela in auctores maiore ui,quàm uenerint, reuertantur. Verùm ad noſmetipſos iam redeundum eſt,quibus non tam mœrendum eſt,quòd talem amiſimus,quàm quod habuimus,& habemus,gratias agendum regi,cui uiuunt omnia. quippe qui mortalis uitæ munere perfunctus,diuq́; cum habitantibus Cedar,quos luce non pauca perfuderat,conuerſatus,inacceſsibile & infinitũ ſupernæ patriæ lumen iamiam ingrediens,ineffabili diuinitate,nobis etiam in dies laturus opem,ſine fine fruetur.

Pauli Iouii de Ioanne Pico Mirandula Elogium.

IOannes Picus Mirandula merito cognomine phœnix appellatus eſt, quòd in eũ, Dij ſuperi, ſupra familiæ claritatem, omnis corporis, ac animi uel rariſsima dona cõtulerint: Mira enim altitudine ſubtilis ingenij, decora facie, lectiſsimiſq; moribus, & incomparabili, quũ diſputaret, aut ſcriberet, facũdia omnes eius ſeculi ſapientes in admirationem ſui facilè conuertit: Grauiſsimo autem opere, nec dum abſoluto, tanta eruditione atque uehementia Aſtrologos, totius diuinationis uanitate confutata, perſecutus eſt, ut ſubtilium diſciplinarum profeſſores à ſcribendo deterruiſſe uideatur. In Heptaplo autem dum ſacrarum literarum myſteria, diuino ore nobis recludit, & in Apologetico grauiſsimis diſciplinarum omnium rationibus propoſita ad diſputandum, ingenij ſui decreta defendit, ſe ipſum doctrina atque memorię felicitate ſupergreſſus eſſe uidetur. Exceſsit è uita dignus Cœlo, trium & triginta annorum Iuuenis, eo die tàm celebri, quàm poſtea Italiæ maximè funeſto, quo Carolus Galliæ Rex octauus Florentiam eſt ingreſſus, ſcilicet, ut tãti funeris luctus, quum ſub ſignis ornatus in pompam externæ gentis exercitus urbem intraret, uel eo inuſitato ſpectaculo, & in tanta recepta libertatis lætitia, minimè uinceretur.

Rerum in opera Ioannis Pici Mirandulæ Index copioſiſsimus.

A

ABdales Sarracenus 313
abenragel q̃modo lapſus ſit 605
aboſar aſtrologus 423
aboaſar nugaciſsimus 616
aboaſar ſcriptor hiſtoriæ 729
aboaſaris error de locorũ proprietatibus refutatur 690
abraham Auenazra 602
abraã Auenazræ libri de aſtrologicis ratiõib. 504
abraham Iudæus 550
abraham Hiſpanus aſtrologus 17
abraham quæ uiderit 51
abrahami Iudæi deliramẽtũ in Moſis coniunctione & Chriſti uaticinio 571
abrahami Iudæi de influẽtia opinio 20
abrahamo legis initiũ ſumendum 53
abrahamũ religionis primum fundatorem fuiſſe 50
abubacher 46
abubacher Arabs 31
abunaſar Alpharabius 31
abyſsi nomine quid intelligatur 24
abyſſus quid 35
abyſſus quid dicatur 12
abyſſus quid 12
abyſſus idem quod angelicus intellectus 25
abyſſus quomodo cõiunctionem cum tenebris efficiat 42
accidentia in Sacramento 229
actiões angelicas tres eſſe ſecundũ Dionyſiũ 27
adam ad diluuium quot ſint anni 52
adã lumine naturali motus dixit, Hoc nunc os ex oſsibus meis 742
adam alter de terra terrenus, & alter de cœlo cœleſtis 750
de adã q̃modo intelligendum ſit, quòd dicitur etiam dæmones genuiſſe 752
adam ad Chriſtum quot anni ſint iuxta Alliacẽſis 565
adamo ad Abrahã quot fuerint anni 54
ægyptij quales 714
ægyptij unde crediderint de cœleſtibus cauſis omnia prouenire 721
ægyptij quomodo ſigna in cœlo deprehenderint 21
aëris regiones tres 14
æſtus maris quæ ſit cauſa 488
ætatũ Domini qui, ſecundum Ptolemæum 635
æthiopes unde nomẽ ſint ſortiti 2
affectus qui pertineant ad corpus 33
affectus corporis quare nobis dati ſint à Deo 33. quatenus ipſis utendũ ibid.
agros iuxta Moyſen non fuiſſe omnino demetendos 3
albertus ib.
albumaſar philoſophus 423
albertus 11
albumaſaris error 500
albumaſaris error de aduentu Mahumetis 577
albumaſaris inuentum erroneũ de Saturnijs reuolutionibus 555
alexander Aphrodiſienſis 45
alexandri repentina felicitas 519
alexandrum Aphrodienſem plané reieciſſe fati neceſsitatem & aſtrologiam 416
allegorici ſenſus diſciplina unde 7
alliacenſis de maximis cõiunctionibus 563
alliacenſem multis modis erraſſe 566
alpharabius 46
alphonſus & albumaſar quot annos à diluuio ad Chriſtum numerent 565
per Alphonſum aſtrologiã ad nos deueniſſe 729
ambroſius 3
amoris ſpiritum ſemper Deo adducere 25
anaxagoræ opinio de mũdis 6
angelicum mundum cœleſti ſanctiorem eſſe 6
angelicã poteſtatem omnibus rebus uiſibilibus præeſſe 26
angelica multitudo quomodo ab elementis dari dicatur 28
angelorũ reuelatione per lignum ſalutis reſtauratio, & ſaluatoris conditio 750
angeli q̃ uarie nobis appareant 850
angeli quomodo rerũ fortuitarum cauſa 523
angelorũ hierarchias nouem eſſe 82
angelorum uarium apud homines miniſteriũ 527
angelorum ordines quomodo diſtinguantur 25
angelorũ cura quid apud nos efficiat 26
angelorũ imperfectio duplex 24

ångelo-

angelorum naturã à Deo creatã & illuſtratã eſſe 23. 24. 25
angelorũ munus quale 26
angelorum exercitus ad unius hominis ſalutem congregatos eſſe 26
angelos eſſe homini ſeruire 39
angelos homines dici in ſcriptura 21
angelos ex actu & potentia conſtare 35
angelum eſſe numerũ 24
angelus qui peccauit ex quo ordine credatᷣ eſſe 26
angelus politianus 5
anima quid 74
animæ aſcenſus in Deum per tres regiones, & tot ſtatus abſtractionis. 740
anima ſenſualis quotuplex 7
animæ motus in imaginẽ duplex 155
animæ ſubſtantia à quo principio formata & qd conſerat 38
animæ patrum quomodo dicãtur ad lymbum deſcendiſſe 140
animal animali q̃modo cõueniat 43
animalia in quib. plantis feliciora ſint 46
animalia calidioris naturę ubi & quare naſcantur 483
animalium terreſtriũ tria genera eſſe 38
animã præter ſeipſam nihil intelligere 235
animantium diſtinctio 15
animi & cœli collatio 29
animi noſtri ſubſtãtia terra inuiſibilis 27
animi uirtutẽ ſpiritu trãſfundi ad corpus 30
animorum cœleſtiũ prærogatiua quanta 21
animus noſter qualis ſubſtantia 29
animus rationalis, homo 21
animum rationalem cœlũ dici 29
anni inæqualitas 671
anni totius fata ex uno initio non poſſe pendere 629
anſhelmus 148
antonius Cronicus 124
antonius Cronicus 124
antichriſti uaticinio multos mendaces fuiſſe & futuros eſſe 522
antiſciorum origo 604
antonij Citadini epiſtola ad Picum. 262. alia. 271. alia 285
antonij Fauẽtini obiectiones aduerſus libellum de ente & uno 256
apollinarius 4.37
apoſtoli piſcatores dicti 58
aqua quare ſenſualem hominis partẽ ſignificet 53
aqua cur uino miſceatᷣ 51
aquarum appellatio q̃modo intellectuali & ſenſuali parti hominis congruat 31
per aquas deſignari gẽtes in ſcripturis 51
aquarum repagula quantum proſint 36
aquas ſub cœlo uariè diſtinctas eſſe 26
aquas ante ſolis exortum ſteriles fuiſſe 56
aquæ ſuper cœlum quę 7
aquæ ſub cœlo quare collectæ 19
aquæ in media aëris regione quare coaleſcãt 14
aquæ diſpoſitio quid nos doceat 44
aquæ cur duo animantiũ genera produxerint, terram unum tantum 56
aquæ ſuperiores quare nõ coaleſcant 14
aquę quare in unum locũ congregare dicantur 26
aquę cor ante ſolem nihil produxerint, terra aliquid 56
aquis, quæ ſub cœlo in unum locum colligi debent, quid ſignificetᷣ 26
aquis formas intelligi 36
aquis quæ ſub cœlo ſunt quæ pars hominis intelligatur 31
aquilo magnus quid 81
arabes ſemper fabuloſiſsimos eſſe 658
archangelorum officia 25
aries domus Martis 20
aries quare tonitrua dicatur facere 619
ariſtoteles ἀναγνώστης dictus à Platone 324
ariſtotelẽ minus expreſſe q̃ Moſes, de rerũ natura ſcripſiſſe 8
arnaldus Hiſpanus 551
arrij error unde 148
artem aſtrologicam fallacem eſſe propter ipſos aſtrologos 439
artium omniũ cognitionem in libris Moſis occultatam includi 59
aruſpicũ nomine qui deſignentur 427
aſpectib. opiniones aſtrologorũ refutantur 591. 522. & ſeq.
aſpectuum rationes unde ueteres attulerint 594. & ſeq.
aſtrologia quot poſsit rationibus probari 452
aſtrologia à quibus ſit reiecta. 414. qui philoſophi eam riſerint ibidẽ. 415. 416. & ſeq.
aſtrologia q̃ noxia ſit religioni Chriſtianæ 436
aſtrologia diuinatrix incerta unde reddatur 645
aſtrologiæ quare reuelatę non eſſe adhibendam ſidem 717
aſtrologia ex coniecturis certa quomodo creuerit. 727

rit. 127. quomodo eadē ad alios ab Aegyptijs deuenerit. 729. & à Græcis ad Arabes deſcenderit ibid.
aſtrologia ex qb. & apud quos ſit nata 719
aſtrologiam legibus Cæſarū prohibitā eſſe 428
aſtrologiam non eſſe utilem in decernēdo quid ſit agendum aut fugiendum 433
aſtrologiam experimentis nō eſſe comprobatam 708. 710. & ſeq.
aſtrologiā à patrib. quoq; damnatam eſſe 426
aſtrologiam religioni inutilem eſſe 434
aſtrologiam incertam eſſe etiam principum iudicio 429
aſtrologiā à prudentibus uiris ſucceſſu temporis exploſam fuiſſe 730
aſtrologi unde Chaldęi dicti ſint 423
aſtrologi in quibus ſignis pariter decepti ſint 605
aſtrologi quare minus uera q̃ nautæ, medici, & agricolæ, prædicāt 502
aſtrologi quibus uijs de magnis mutationib. indicent 552. 551. & ſequ.
aſtrologi quare non poſſunt prædicere regionū fatum 627
aſtrologi cur uera aliquādo prædicant 448
aſtrologorum leues probationes de ſex religionibus 578
aſtrologorū ſententiā de electionibus uanam eſſe 534
aſtrologorū rationes inanes eſſe 681
aſtrologorum fundamenta quo ordine reuellenda ſint 580
aſtrologorum error in diluuij coniunctione 568
aſtrologorum error de hora genituræ 541
aſtrologorum fabulamētum de operib. ſolis 480
aſtrologorum prædictiones rarò euenire quomodo probetur 446
aſtrologorum decreta utiliter confutari 550
aſtrologorum duplicē temeritatem ab Eſaia damnari 424
aſtrologorum dogmata quomodo non poſsint defendi 466
aſtrologorum prædictiones non pendere ex primis qualitatibus 534
aſtrologorū error duplex 425
aſtrologorum diſsidentes opiniones circa magnas coniunctiones 556
aſtrologorum de gradib. diſſenſiones 615
aſtrologorum iudiciū de aſpectibus quid deceperit 597
aſtrologorum noſtræ ætatis ignorantia 441. eorūdem indiligētia quanta ſit 445
aſtrologos mētem noſtrā cœlo ſubijcere 535
aſtrologos præcipuos medijs coniūctionib. uſos eſſe 561
aſtrologos multa neceſſaria omittere, & quantū errarint de ſtellis fixis 637
Atrati fratres qui dicūtur, & quibus coloribus ueſtiuntur 757
Auditus organum ſubiectum 63
auenazre laudes in aſtrologia 446
auerrois 11
auerrois 46
auerrois ubi aſtrologiam damnet 417
auerrois de influentia opinio 20
auerrois Arabs 35
aues quare aquis aſcribātur 56
auguſtinus 5
auguſtinus ubi diſcordet à cæteris doctorib. 144
auguſtini de ſidereo flatu ſententia 478
auicenna 46
auicennæ ſententia de influentia 20
auis aut aëreum aut terreſtre animal 56
auſpicationes quomodo ſint inutiles 431

B

Babylonij quid ſenſerint de influentia ſiderum 120
baſilius 37. 3
baſilidis error 149
Beda 3. 17
bedæ & Augnſtini diſſenſio 145
bella & externa mala à qualitatibus primis nō pendere 508
bernardus de Gānaco 128
berengarij opinio de ſacramento 183
beſtiæ, quæ 138
beſtiarum duces, homines 29
Biblia, hoc eſt, Eſſrim Varba, & Thora, id eſt, lex Dei, Et;uitcus ſanctæ ſcripturæ 771
Bonum ſummum 64
bonum duplici modo poſſe aſſequi res creatas 46
bonum & unum unde nomen ſortita ſint 45
bonum, unum, uerum, ens quomodo inſint omnib. 251
boream uerſus habitantes homines quales ſint 483
טוב 12
Bragmanes Indorum ſine oratiōe nihil incepiſſe 41
brutorū uaria genera nos domi

domi habere 32
Byzantium Conſtantinopolis noua Roma, ciuitas una 735

C

Cabala quid 167
cabala unde dicta, & quid 123
cabaliſticę artis tertia pars 880
artis Cabaliſticæ in ſuas partes diuiſio, & diſtinctorum explanatio 862
ad artem Cabaliſticam introitus poſt illa quæ dicuntur atechna 864
cabaliſta ille ſtultus eſt, q miracula figuris ſolis, aut uocib attribuit 891
cabaliſta per Cabalā tenebras erupit, & uerum lumina re apprehēdit 774
cabaliſta contrahit amicitiam cum angelis, & res mirandas facit 775
cabala quid eſſe intelligatur 835
cabaliſtica facultas & thalmudica cōmunicant uiciſsim doctrinas & ſtudia 762
cabaliſtæ incumbunt contemplationi, uiri ſpeculationum ex Magiſtris legis 763
cabaliſtę ſunt altiore loco & digniore gradu quā Thalmudiſtæ 762
cabaliſtarum & Thalmudiſtarum expoſitio unius ſcripturæ diuerſa 763
cabala nos humi degere nō ſinit, & deraptu Cabaliſtarum 772
cabalæ nomen, quomodo interpretandum 745
cabalæ diffinitio. Qui Cabalici, Cabalæi, & Cabaliſtæ 746
in Cabalæ nomine imperiti errauerunt 746
cabala in tertia regione cognitionū fundatur, unde nec ſenſu nec ſyllogiſmo acquiritur 747
cabala prima, fuit poſt ruinam uniuerſalis ſalutis diuina reuelatio 747
cabala prima hoc fuit, ſā ne mittat manum, & ſumat de ligno uitæ 749
cabala, quomodo de uno ad alium peruenerit, & ibi nomina Cabaliſtarum 758
cabaliſtæ quādoque inter Thalmudiſtas numerātur & econuerſo 758
cabalæ nomen & Cabaliſtarū quis prior ad Latinos tranſtulit 758
cabaliſtica ſunt ut poma aurea in lecticis argenteis 761
cabala differt ab arte Cabaliſtica 761
cabala præcedit artem Cabaliſticam 761
cabaliſtæ & Thalmudiſtæ conueniūt in hoc quòd duo ſunt mundi 762
cabaliſtarum & Thalmudiſtarum duæ ſunt facultates, ex uno fonte manantes 762
cabaliſta tendit ſuperius. Thalmudiſta manet inferius 762
Cameracenſis cardinalis quid neget 256
cancer dignitas Iouis 20
caput & cauda Draconis quales ſint & quorū circulorū interſectiōes 602
carminum aureorum quis ſit author 2
cauſa quæ affinitatis ſpecies & quomodo 43
cauſam primariam magis influere quàm ſecundariam 43
cauſæ efficiētis ui quomodo materia tractetur 11
cauſas naturales ſine diuinis nihil agere 13
Cauſæ rerū quatuor 742
cauſas naturales agentes ſecundum Platonicos inſtrumenta eſſe diuinæ artis 11
cauſis naturalib. duas alias adijci à Platonicis 11
cerebrū fons cognitiōis 61
Charitas qualis habitus 66
charitatis ordo iuxta creaturam 41
chaldæi quales 719
chaldaicè qui ſcripſerint in Geneſin 4
cherubim 316
chibaſtæ hæretici 213
choros angelicos Deos uocari 18
chriſtus finis legis noſtrū ſabbatum 16
chriſtus quomodo ad inferos deſcenderit 134.136
chriſtus unde incipiat in nobis formari 28
chriſtus quādo aduenerit, & quid intra millenariū illud quartum factū fuerit 52
chriſti anima quomodo ad inferos deſcēderit 141
chriſti miraculis diſputatio 232
chriſti filij quomodo regeneremur 34
chriſti humanitas quomodo adoretur 156
chriſto cum quare omnia conſonare debeant 57
chriſtum nō ſcripſiſſe ſed prædicaſſe euāgelium 2
chriſtū uictū triūphaſſe 55
chriſtum paſtorem nō piſcatorem eſſe 58
chriſtū per ſolem optime præfigurari poſſe 55
chriſtum eſſe principium in q omia creata ſunt 22
chriſtum hominū cōſummationem eſſe 15
chriſtū poſt peractū in cruce ſacrificium ad patres deſcendiſſe 49
chriſtū ſecundū animā ad inferos deſcendiſſe 125

à Chri-

à Chriſto homine bonitatis perfectionem in omnes homines deriuari 15
chryſoſtomus 4
chryſtallinum cœlum ubi conſiſtat 18
circea fabula 32
ciues cœleſtes 37
cœlum quid 57.68
cœlum empyreum 7
cœlũ circulus & quare 25
cœlum medium unde nomen ſortitum 36
cœlum unde dicatur apud Hebræos 5
cœlum quomodo cum terra coniungi dicatur 42
cœlum & terra unde quomodo quando citentur teſtes 40
cœlum per ſe ne an ex accidenti faciat frigiditatem 458
cœlum non poſſe eius rei ſignum eſſe cuius nõ ſit cauſa 542
cœlũ ſuper quas aquas feratur 31
cœlũ uniuerſalem cauſam eſſe uiuentium 455.456.457
cœlum decimum 17
cœlum cauſa agens etiam ſecundum Stoicos 12
cœlum quomodo cauſa rerum fortuitarum 525
cœlum animal dici 29
cœli & animi collatio 29
ad Cœlum quæ noſtra facta non ſint referenda 527
cœlo quid differamus 48
de colorũ diuerſitate multiplici 887
cœlo malas leges nõ ſubijci 539
cœlo non nimiũ tribuendum 22
cœlorũ uirtutẽ luce ad terram tranſuehi 30
cœleſtia quæ influant inferioribus 20
cœleſtibus terrena nomina indi. 7
cœleſtibus præter influentiã motꝰ & luminis nullam uim ineſſe 461
cœleſtib. quæ uires inſint quæ non 510
cognitio phyſica quomodo apprehendatur. 513.
diuinã quomodo conſequamur ibidem 514
ex Cõmentario ſolum ſapere ingeneroſum eſſe 119
cõbinatio ſolum tranſmutata in lib. Ietzira intenditur 884
communicatio noſtra cũ angelis & beatis, qualis 30
conceptus melior quãdo fiat 477
cõceptui quàm geniture plus tribui à Ptolemęo 624.625 & ſeq.
conciliorum & pontificũ quorundam decreta in aſtrologos 427
conditio noſtra nõ de fragili corpore metiẽda 22
de Conſecratione 241
de Coniugio quomodo prædicãt aſtrologi 586
concupiſcentia & libidine corrũpunt deſideria ſpeculationum 742
contemplatio ſummarum & diuinarũ rerũ à quo & quouſq; 856
cõtemplatio recta dependet à 24. lib. ſacræ ſcripturæ 860
contradictoria cõcidere, idẽq; ens & non ens 774
coniunctio quintuplex apud Moſen quæ 41.42
coniunctionum magnarũ inuentum nouum eſſe 547.558. & ſeq.
cõiunctũ alteri quinq; modis aliquid dici 41
corpus terrenum hominis quale ſit 42
corpus quare terra dicatũ 30
corpus terrã intelligi 31
corpora ſingula proprios habent rectores angelicos 888
corpori unde proueniat uita & ſalus 31
corpora omnia unde regantur 16
corpora alia in rectũ alia in orbem ferri 48
corporum ſuperiorum numerum eſſe incertũ 641
corporũ noſtrorũ damna an ex cœlo ſint 505.506
cor motus uitæ fons 61
Creationem cœli & terræ eandem eſſe 24
creaturarum quænã ſit ſuprema 46
credere articulum fidei uerum eſſe an ſit in libera poteſtate hominis 224
creticos dies ad lunã non pertinere 492.494
crux Chriſti quot modis dicatur adorari 157
Cyprianus 213
cyrillus 37

D

DAuidis hymnis nulla tractatio magis neceſſaria 1
dæmones aeris incolas eſſe. 50. à gentibus adorari ibid.
dæmones per quæ animalia ſignificentur in ſcriptura 57
dæmones quomodo patiantur ab igne 67
dæmones tenebrarũ principes 50
dæmonem ultorem dici apud Orpheum 40
dæmonum genus duplex eſſe 74
dæmonum officia in republica Dei 40
definire quid hæreticũ aut non hæreticum ſit, difficilimum 126
deificatio quid ſit 739
dei adeptio ſumma felicitas

citas 46
democritus 1
deo nihil ſublimius 526
deo omnia cõdita eſſe bona 33
deo eſſe plenitudinem totius eſſe 16
deo quomodo inſint Ens, Vnum, Verum, Bonũ 254
deum nõ eſſe ens ſed priorem ente 241
deum ens eſſe non cenſendum 256
deum nobis magis unum eſſe ꝙ nos ipſi ſumus 41
deus prima unitas 7
deus quibus dicatur circulus 24
deus quid & qualis eſſentia 23.24
deus unitas, & quæ ab eo in angelos deriuanť 24
deus quomodo in ſe omnia comprehendat 39
deus omnium & principiũ & finis 45
deus ꝗmodo moueat 68
deus quot modis habeat eſſe in naturis 360
deus eſt principium unitatis, & ſupra unitatem, & ſupra omne ens 865
de Deo noſſe id quod ipſe nobis reuelauit, ſatis eſſe debet 856
deus Tetragrãmatus nominatus 881
deus nominatur etiã pluraliter, propter plures relationes 886
deus quomodo & quare unum dicatur 260
deus quare terminus ſit dictus 309
deus quomodo cauſa rerũ fortuitarum 523.524
deus an intelligat 234
deus natura artifex 34
deus naturæ artifex 34
deus lux 35
diabolum hominem dici à ſcriptura 21
didymus 4
diem Solis, dominicã dictam & Dei cultib. iure addictam eſſe 55
dierum lunarium diſcrimen 486
diei ſecundi opera 58
dies quartus qd deferat 57
dies unus quare non primus 13
dies unus ex ueſpere & mane quomodo fiat 13
diluuio ad Abraham quot anni 52
diodorus 4.37
diodori ſententia de ſyderibus 37
dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus 3
dionyſius Areopagita 122
dionyſij Areopagitę de Deo teſtimonium 248
directiones, per ꝙ tẽpora fati prędicũtur nihil eſſe 632
de Directionibus ꝙ multiplices aſtrologorũ ſententiæ 678
diſcipuli quare lux mundi dicti 50
diſpoſitiões corporeas nõ effici à cœlo 540
diſputandi mos qui obſeruetur à Pico 520
diuinandi per aſtra ars à quibus repudiata 37
diuinis cœleſtia nomina indi 7
Dodecathemoriorũ ſententia quomodo cũ ſuis authoribus explodatur 620
dogmata myſtica per ænigmata reuelata fuiſſe 122
domino cœli omnia bona quærenda eſſe 22
de dominis dierum & horarum annisq́ Planetarum rationes inefficaces dare 706
domorum proprietates à parabolica ſimilitudine probatæ refellũtur 686
domorum diuiſiones & uires incertas eſſe apud aſtrologos 668
domos aſtrologorũ nullo nixas eſſe fundamẽto 583
dualitas prima multitudo 251
durandus 251.259

E

EFfectus quomodo aliquid alterius ſit 42
egidius 5
electionib. quàm falſa ſit aſtrologorũ ſentẽtia 534
elementa noſtra naturę adulterata 7
elementa qua ui indigeãt ad motum ſuũ perficiendum 48
elementaris mundus quot orbes habeat 7
elemẽti ſimplicis natura 14
elementis leges quaſdam inſitas eſſe unde liceat deprehendere 36
elementorum noxas à cœlo non eſſe 505
elementum ſenſibile purũ non eſt 14
empedocles 1
empyreum cœlum 17
Ens, Vnum, Verum & Bonum quomodo omnib. inſint 252
ens dupliciter dici 273.278
ens quot modis poſsit accipi 248
ens omne in loco aliquo eſſe ſecundũ aliquos 137
ens enti quomodo opponatur 251
Epicurus 36
epilogus primi libri, & ꝗd diuinæ res humana ratione nõ diſcernunť 779
epilogus dictorum primi libri, & de uero Saluatore 797
epilogꝰ breuis dictorũ, & inſinuatio dicẽdorũ 897
epiphanius 126
Eſaiæ graue teſtimonium in augures 423.424
eſdrã arcana in 70. libros digeſ-

digeſsiſſe 123
eſſe quæ dicatur principa liter 161
de Ethica, Oeconomica, & Politica Pythagoræ 823
Euchariſtiæ ſacramentum 181.182.& ſeq.
euſebius 4
euſebij de ſideribus opinio 37
Experientiam aſtrologiæ nondum eſſe habitam 713.714 & ſeq.
exitu ex ægypto ad tẽplũ Salomonis q̃t anni 52
experimentis quibus non ſit authoritas 619
extremorum copulam ſine media natura conſiſtere non poſſe 44

F

FAbrica quotuplex 77
facierum rationes & ſinium reprobari 696
faſciculus temporum 216
factionũ initia ignota eſſe 667
fatum quadruplex 528
fatum quanã orbis regione euenturum ſit, aſtrologos prædicere nõ poſſe 627
fata uniuerſalia quomodo ab Aſtrologis inueſtigentur 627
fati neceſsitatem nõ aſtris ſed Dei conſilio adſcribendam eſſe 528
Februarij dies qui ſint nauticis ſuſpecti 482
felicitas noſtra quæ 44
felicitas quid 45. quale ſummum bonum ibidem
felicitas noſtra q̃tuplex 45
felicitas ubi collocata ſit à philoſophis 46
felicitas uera quæ 48
felicitas noſtra ubi conficiatur 338
felicitas naturalis quomodo cognoſcatur 45
felicitatis ſupremæ duas naturas eſſe capaces 49
felicitatis ratio quomodo uarietur 46
felicitatem ad uerã angelos attolli non aſcendere poſſe. 47. ad eandem homines multi poſſe q̃ infra ipſum, nõ itẽ ibid.
felicitatẽ hominis in ueri inueſtigatione cõſiſtere, qui dixerint 46
felicitatẽ hominis maiorem eſſe q̃ aliorum 47
felicitatem naturalem umbram eſſe cœleſtis 47
felicitate utraque qui priuentur 49
Fides quid, ſecundum Auguſtinum 228
fides ſiue credulitas quotuplex 228
filius Dei qualis homo dicatur 27
filij Dei qui ſint 59
filij officium cuncta diſponere 41
finis ſecundarius affinitatis qui 43
firmamentũ cœlũ dici 19
firmamẽtum id eſt mediã aëris regionẽ cœlo ſubeſſe 15
firmamento legem ſignificari 58
firmamento ſuperiora ab inferioribus elementis diſtingui 14
forma unde tertium principium ſtatuta ab Ariſtotele 11
formas materiales aquarũ nomine deſignari à Moſe 13
formã lucem uocaſſe Moſen 16
formæ natura quid 13
formæ à quib. imitatores dictæ 13
formarũ cõmemoratio 13
fortuna quomodo ſit cauſa rerũ fortuitarum 523
fortunæ partẽ diuerſimodè ſtatui ab aſtrologis 619
Franciſcus Petrarcha 548
frãciſcus de Mayronis 126
frãcofordiẽſe emporium Germanorum 736
Futura à præſenti conſtellatiõe effici nõ poſſe 533

G

GAleni ſententia de creticis diebus, refutatur 492
gallos olim amatores puerorum fuiſſe 484
genethliaci q̃ pertineãt 426
genethliaci unde diuinandi ſcientiam probẽt 37
genethliacorum ſcientia a quibus repudiata 37
generationes quare dictæ ſint formæ 13
in Geneſim q ſcripſerint 3
generalib' ad ſpecialia deſcendi recto ordine 13
gennadius 4
gẽtes quomodo aquæ ſub cœlo exiſtẽtes dici queant 50
gentes nullum uitæ ſpecimen ante Chriſtum habuiſſe 56
gẽtium impetus aquarum incurſionibus cõparatos fuiſſe 50
genus quid 70
gnoſtici hæretici 419
gotfredus de Fontib. 129
grad9 quales à Ptolemæo contempti ſint 615
grad9 unici error quid pariat 673
gratia quid dicatur 47
gratia ſcribẽte Moſe nondum fuiſſe 45
Græcos uſos eſſe Aegyptijs præceptoribus 1
gregorius Nizenus 127
gregorij & Dionyſij de angelis diſſenſio 145
gulielmus Epiſcopus Pariſienſis 168
guttarũ aquæ q̃ felicitas 44

H

HAdrianus cur ſit aſtrologorum præſtigijs delectatus 730
hæreſeos ſuſpicione neminem oportere patiẽtem eſſe 115
hebræi unde anni initium ſum-

ſumpſerint 631
hebræi quid in ſtellis inuenire contendant 655
hebræi perſecutionem patiuntur propter falſam interpretationē 748
hebræi magis quærunt ueritatem loquendi, ꝙ dicendi ornatum 746
hebræorum lex quomodo dicenda ſit 578
hebræorum dogma de ſideribus 19
hebræorū iniuria in Meſſiam 54
hebræorum metamorphoſes unde 315
heliodori quæſtio de Planetis 601
heliæ de aduentu Chriſti oraculum 53
heliæ oracula Hebręis manifeſta q̄d prædicant 52
heluidij error 148
heraclitus 14
herueus Britonis 128
hierarchiæ angelicæ tres quæ 25 (27
hierarchiæ ultimæ cōditio
hieronymus ubi & in quibus ab Auguſtino & alijs patrib. diſſentiat 146
hieronymus & Auguſtinus ubi diſcordent 145
hieronymi de bigamis ſententia 145
hipparchus 497
hireneus Lugdunēſis 213
homerica catena 34
homo pro omni creatura dictus 8. minor mūdꝰ ib.
homo animātiū princeps
homo quid 22.38 (15
homo quibus conſtet 29
homo quō imago Dei 38
homo cœleſtium & terreſtrium nodus 39
homo quomodo & p quē Deo coniungatur 44
homo quare ubiq; terrarū naſcatur, reliqua animalia non item 483
homo q & quare maſculꝰ & fœmina ſit creatus 21
homo angelici mundi finis 28
homo quomodo omnia in ſe contineat 39
homo qua felicitate p̄ſtet alijs rebus creatis 46
hominis dignitas 313. 314 & ſeq.
hominis iactura per quem reſtituenda fuerit 40
hominis uitam rectam omnibus creaturis gratam eſſe 40
hominis ſubſtantia quæ complectatur 38
hominis corpore quæ inſint 39
homini unde imperium in bruta cōceſſum fuerit 33
homini quàm neceſſaria ſit ſui cognitio 29
homini nulla creatura cōmunis 38
homini quomodo omnia fiāt infeſta & inimica 39
homini omnia ſeruire 34
homini precibus nihil magis neceſſarium 43
hominis ultima felicitas quæ 67
hominem inferiorum omniū cōſūmationē eſſe 15
homines nō per ſe ſed per motricem gratiam circumagi 48
hominem uolētem bonis Dei priuatum eſſe 49
hominem naturis melioribus uniri debere 43
hominem ab humo dictū eſſe 30
hominem quarum rerum lectio interpretanda 29
hominem & angelum ſolos ad ueram factos eſſe felicitatem 47
homine quæ cōſpiciātur 8
homine nihil admirabilius ſpectari 313
homines ſupra angelicam dignitatē euehi poſſe 28
homines pro libertate ſua moueri 48
hominum mores à cœlo non fieri 637
horā fatalem ambiguam eſſe 621. 622 622. & ſeq.
horam certā genituræ nec ſciri nec explorari poſſe 660
horoſcopi partidis inueſtigationē per cōceptū, irrationalem eſſe 663
de Humanæ ſalutis, & perditionis uario ſtatu 797
humorū periodi quo referendæ 500

I

IAmblicus 49
iamblicus Chaldæus 124
iamblicus quid uocauerit materiam primam 251
idola dici infirmitates 336
Ieſu genitură q̄ uulgo fertur non eſſe ueram 574
ieſus quoto millenario apparuerit 52
ignis trium cœlorū quomodo differat 7
ignis quomodo Deū participet 46
Ignorationem noſtri quæ pœna maneat 24
imagine Dei obliterata q̄ fuerit homini cōditio 33
imagines Chaldæorum figmenta eſſe 653
ad imaginationis ſenſū q̄ referātur affectiones 33 quouſque illis uti liceat ibid.
imagines quomodo à ſignes differant 647
imagines inuiſibiles quot modis nō ſint cognitę 656
imagini quomodo debeatur honor adoratiōis 158
impreſsiones ubi fiāt 14
impreſsiones imperfecte mixtas eſſe 7
impreſsiones, quæ uocentur ſydera & aſtra 15
inane quid 93
indici maris mutatio ad ſolis curſum 481
indos animalia id eſt, ſigna cœli deprehendiſſe 24
infantum qui nondum initiati

tiati decedunt, ſors q̄ 49
de inferiorum duplici tartaro 766
inferiora qualiter communicant cum ſuperiorib. & è conuerſo 773
inferiora omnia tendũt ad pfectionẽ ſuperiorẽ 738
infernũ dupliciter dici 141
influẽtia ſuperiorũ corporũ in inferiora qualis 20
influxus ſiderũ per quas res uarietur ſecundum aſtrologos 582
ingeniorum uarietatẽ nõ à primis qualitatibus omnino pendere 508
initium unũ ex q̃ anni fata pẽdeãt cõſtitui nõ poſſe
innocẽtius octauus. 5 (6:9
innocẽtij nomẽ unde 114
innocẽtij iudicio ſe ſuaq; dogmata ſubmittit author 125
intellectus q in nobis eſt unde illuſtretur 31
intellectus quibus reb. indigeat 35
intellectus agens quid 74
intellectus ſpeculatiuus quid 75
intellectũ eſſe quaſi oculum 35
ex intellectu intelligibili magis unũ fieri q̃ ex forma & materia 25
intentio ſecunda quid 84
ioannis Euangeliũ cõtra quos ſcriptum 2
ioannes Picus Mirãdula quid, 24. annos natus egerit 115
ioannes Pariſienſes 129
ioannes Saxonienſis irridetur 644
ioannis Pici Mirandulæ epiſtola ad Antonium Fauentinum 288
ioannis Pici Mirãdulæ epitaphium 389
ioannis Scoti ſtylus 357
ioſephus 472
iouis proportio ad terrã
iouis calor qualis 19
iſaac Perſa in quibus errauerit 9
iſaac ad ſecũdi templi ruinam quot anni 52
iſaac ad exitum ex Aegypto quot anni 52
iſraëlitas imperfectã uerã tamẽ coluiſſe religionẽ ante Chriſti aduentũ. 56
iudæi quare ſupcœleſtes aquæ dicantur 50
iudæorũ orationes, quare non exaudiuntur 892
iudæos, non recepto Chriſto, eiectos in tenebras exteriores 54
iumentorũ natura & proprietas 38
iuppiter aëri comparatus legitur 18
iuſtinianus in quantũ abhorruerit aſtrologos 428

L

Laurẽtius medices 241
leo ſolare animal 55
leo Hebræus 644
lex cognomento fundamentum 50 (tur. 58
lex q̃modo nõ bona dicalegi parendum eſt 776
legis principiũ quare non à Moſe accipiendum 53. ab Abrahã ſumendũ ib.
legis interpretationem ſacerdotibus tantum reuelatam fuiſſe 182
legis plenitudo quando ſucceſſerit 54
legem annunciare opera Domini 50
legem Chriſtianam uarijs cõiunctionibus medijs adſcriptã fuiſſe à uarijs 574
leges malas ſicuti nec bonas cœlo ſubijciendas eſſe 539 (667
legum initia ignota eſſe
li Italicum aduerbium 134
liber ſeptẽ ſignaculis obſignatus qui 9
libri ualde multi, q & qua cauſa perierunt 759
quibus libris Cabalæ author in cõſcribẽdis uolu minibus his ſit uſus 760
libertas credendi 224
ligna duratura quomodo credantur 486
limitationem creaturę duplicem eſſe 231
literarũ diſtinctio, & uirtus multiplex 872
de literarum grammatica expoſitione 873
de literarum arithmetica expoſitione 879
de literis diſciplinarib. ad uerba magiſtrorum referendis: Et literis phiſicis creationem rerum ſignificantibus 874
de literarum accidentali reuelatione, ac Notariaco ſpeciebus tribus 8[illegible]
de literarum alphabetica ria commutatione ac combinatione. Et quod oportet Cabaliſtã fortiter credere 878
loco eſſe duplici modo dici 133
locorũ proprietates quomodo probent 683
locorum proprietates q̃modo ex ſimilitudine definierunt 726
lucas 1
lucem uirtutum cœleſtiũ uehiculum eſſe 18
lucem corpoream ab incorporea natura manare 17
lucernas ſeptem tabernaculi Moſis præfiguraſſe planetas 6
lucij exitus de domo ruen[illegible] 525
lucretij ſtylus 355. 357
ludouicus rex Gallorum 484
luna λόξα à quib. dicta 32
lunæ & Veneris affinitas unde deprehẽdatur 20
luna quarum rerum parens 19
luna quare terrę ſimilis

luna cœlorũ ueſtibulum 7
luna quando morbum cõ firmet 498
luna quare faciat humiditatem 464
luna quare inferior alijs planetis 685
luna quid ſecundum Ariſtotelem 464
luna ſoli cõgrediens quomodo in nos agat 462
lunę lumen uitale eſſe 463
lunę dies quomodo diſcernatur 486 (tur. 485
lunæ uis quomodo uarie-
lunam cõcludi Venerem & Mercurium 19
lunæ diẽ nonã arborib. cõ ſerendis idoneã eſſe 486
lunæ frigiditas unde ueniat 465
lunæ & ſolis nomine non ſidera ſed ipſorũ rectores intelligi 27
lunam terræ ſimilem eſſe iuxta Ariſtotelem 18
lunam præeſſe nocti quomodo rectè dictum eſſe intelligatur 32
ad lunam frigida referri 15
lux quomodo & unde oriatur 12. 13
lux quę prima affulſerit 50
lux quã cõſictionẽ pariat
lux eſt uerias 35 (42

M

MAgi naturales 169
magi qui ab oriẽte uenerãt, quales uiri fuerint 170
magi prohibiti 169
magia pars ſcientiæ naturalis 167
magia naturalis quare in Aethiopia uſitata fuerit
magia quę ꝓhibita 104 (169
magia ꝓhibita, quare abũdauerit in Aegypto 169
magorum ſtella nõ poſſe conſtellationem intelligi 547
magos Perſarum nihil egiſſe ſine præmiſſa oratione 43
mallij uerſus de. 12. cœli locis 586. 587
malphitẽſis Archiepiſcopus 129
marcionis error 148
maris æſtus ad quam cauſam referatur 488
martem ignẽ dici poſſe 18
martij dies qui ſint ſuſpecti nauticis 482
martis calor qualis 19
martis ad terram proportio 472
marſilius Ficinus 37
materia prima 251
materiæ inſidens ſpecies quò ſit referenda 13
materiæ qualitates & materiales ſubſtantias eodem nomine dici ib.
materiam trino dimenſit protenſam 11
materiam omnium naturarum deſpicatiſsimam eſſe 12
maternus qualis erroris propagator 604
maternus q̃modo ſortes planetarũ diſtribuat 618
matthæum primum Euangelium ſcripſiſſe 2
קְלִיפִּים qui 425
medium nõ eandem cum extremis eſſentiã eſſe 45
melitonis inſania de effigie Dei 38
mentem noſtrã cœlo ſubijci ab aſtrologis 535
mẽtes quaſi oculos quoſdam eſſe 54
mercurius aquæ ſimilis. 18. unde arbiter iuxta Lucanum ibidem
mercurij de homine exclamatio 39
meridiẽ inhabitãtes quare ſint timidi 483
meſsias quibus uenerit. 54
meſsias quibus attulerit pacem 55
meſsiha eſt lux Dei mediante qua Deus cognoſcitur 842
meſsihæ anima eſt omniũ uiarum ideata idea 773
meſſallæ figmentũ de explorãdis horoſcopis refutatur 665
de meſsiha quid cõtingat in poſtremis dierum 755
meſsihę uocabulum eſt Silo ib.
mitte me, id eſt, שלחני Eſt nomen Meſsihæ ib.
meſsiha eſt lux Dei 756
meſsiha eſt princeps pacis 757
meſsiha reducet hominẽ in paradiſum non terreſtrem ſed cœleſtem 766
meſsihæ ſatiſfactio ꝓ pretu generis humani 767
meſsiha honores & magiſtratus huius ſeculi contemnet, & ſolam uirtutẽ habebit in precio ib.
meſsihæ uita & mors, ac eius operatio & effectus ibid.
meſsiha eſt uirtus ac poteſtas Dei 768
meſsiha utetur reb. ſeptẽ ad benefaciendum bonis & deſtruendum malignos 769
de meſsihæ noua doctrina, & quæ ſit lex Meſsihæ ib.
meſsiha eſt exemplũ uitæ omniũ liberandorũ tendentis ad ſalutẽ eternã. Et omnia per Meſsihã perficientur ib.
de meſsihæ multis nominibus ib. (nomẽ. 770
quod meſsihæ ſit propriũ meſsiham uocari nomine compoſito ex literis ſolum miſericordiã ſignificantibus 770
ut meſsiham aſſequamur omni noſtro conatu 771
per meſsihã tranſimus in Deum 772
metaphyſicam eſſe de abſtractioribus quàm Arithmeticam 132
minutiæ ſolius error quid efficiat 673

miracula miraculis ſignificari nõ à cœlo fieri 546
miracula Chriſti quomodo fieri potuerint 167
mirandulæ iudiciũ de philoſophis ueteribus & nouis 118
mixta quæ poſt plãtas ſequantur 15
mores hominum à cœlo non fieri 537
morũ uarietas unde pendeat 508
moſes naturæ æmulator 8
moſis liber in quo gentiũ eloquentiam ſuperet 16
moſes Aegyptius 31
moſis uerba quæ exponẽda ſumpſerit author 10
moſes Gerundinenſis 52
moſis libris omnem ſapientiam latere 59
moſi non legẽ ſolã in mõte datam eſſe 122
moſaicæ lectionis expoſitio quadruplex 8
motu cœli diem cõfici 20
motum animæ in imaginẽ & imaginarũ, eundẽ eſſe quomodo intelligat 156
motus ſolis annũ facit 20
motus conuerſionis qualis 25
motus cœleſtium corporum duplex 20
motus rectus qđ figuret. 48. quid circularis ib.
motus quid 71
motus octaui orbis uarios fingi ab aſtrologis 675
mulier pregnans cur terram comedat 518
multitudo quomodo opponatur uni 251
mundus angelicus, 5. cœleſtis, ib. ſublunaris ib. eorum excellẽtia & infirmitas ib.
mundus quartus qui 8
mundus, homo magnus ſecundum Moſen 61
mũdus archetypus à quo ſphæra dictus 24
mundus cœleſtis 16
mundus angelicus & inuiſibilis 23
mundi creationẽ matura ætate legendam iuxta Hebræos 5
mundi tres ſecundum hominis partes 61
mundi generaliſsimi ſunt tres 773
de mũdo corporeo & ſenſibili, & eius principijs. 817
mundi conſummatio quãdo futura 53
mundi exordio ad Chriſtum quot annos numerent Hebræi 52.54
mundo opus eſſe angelis ſecundum Origenẽ 26
mundum ſenſibilẽ in tres eſſe partes diuiſum à poëtis 14
mundorum cõtinentiam ſacris literis indicari 7
mundos tres poni antiquitus 5
muſarum dux qui 319
myſteria unde 2

N

NAtorũ fortuna quomodo indicatur 585
natura angelica intellectus eſt 34
natura gratię rudimẽtũ 49
natura hominis terræ cõparata quomodo quando & quare inanis dicatur 49
natura irrationalis quare non ſit aſſumptibilis 164
naturæ uires excedentia non poſſe à cœlo ſignificari 548 (19
naturę uegetalis munera
natura quid ſit 742
de natura & rerũ naturaliũ ſcientijs ac artib. 742
naturalia ſcire difficile, & quare 742
naturalium rerum principia 742
naturæ uegitabilis quot ſint genera 7.
naturam nihil temerè agere 11
naturam intellectualem tantũ à Deo recipi, quomodo ſit intelligẽdum 164
necromantia 169
negationẽ multiplicis termini non negare ipſum omnino 157
de nomine Tetragammato, & alijs nominib. ſecundum primam partẽ Cabalæ 865
de nomine xlij. literarum 880
nomen xlij literarum nulli niſi digno exponitur, & quomodo 882
nomina patribus ſunt ab euentis indita 753
nomina abſtracta quę 244
nomina concreta quæ ib.
numenius philoſophus 1
numerus quatenus perfectus & imperfectus 24
numerorum proprietates. 172.173.174.175 & ſeq.
numerus ſeptimus, ſterilis, Minerua dicitur 853
numerationes Cabaliſticæ decem quæ dicuntur Sephiroth 857
numerus quid 23. unde cõſtet. ibid. quomodo duplex reddatur ibid.

O

OBſeſsiones pugnare cum affectibus. 599. & ſeq.
oceanus pater deorum & hominum à quib. dicatur 19
oceani lacum amnes aquas coire 25
octimeſtris partis infelicitatem Saturno non rectè adſcribi 501
oculum nõ niſi beneficio lucis uidere poſſe 34
odoratus organum quod 70

ôpificem cauſam potius quàm principium uocari à peripateticis 11
opinari plura quam ſcire ſolemus 31
opus naturæ eſſe opus intelligentiæ 11
orationes noſtræ quomodo non ſint futuræ irritæ 395
orbē in quæ moueant 48
orbis octaui motus 675
origenes 3
origenes ſaluus ne an dānatus ſit dicendus. 199. 200. 201. & ſeq.
origenis hæreſes primariæ quæ 207
origenem uanitatē aſtrologicam ſugillaſſe 416
orpheus 124

P

PApias epiſcopus Hieropolitanus 213
paradiſum duplici modo dici 141
parentum uota ex qua cœli parte notentur 586
parmenides 242
pars quomodo aliquid alterius ſit 42
partus octimeſtris infelicitas cui adſcribenda ſit 501
partium quibus in prædictionibus utuntur aſtrologi, origo 616
patres antiqui 7
patres quomodo Chriſtū receperint 49
patris officiū, producere omnia 41
paulus 3
peccato deberi pœnā dupliciter intelligi 151. 152
peccato duo cōſiderari 151
peccatum mortale quot modis capiatur ib.
peccatū in aliquo eſſe q̃t modis intelligatur 153
peccatum quale malū 151
peccatum finiri quot modis intelligatur 153
per aquas deſignari gentes in ſcripturis 51
per Chriſtū ſolum, carnē poſſe ad uerbum aſcendere 44
peregrinationes à qua cœli parte iudicentur 568
peripateticorum ſentētia de ſtellis 474
peripateticorum de ſyderibus opinio 37
phantaſma quid 65
pharmacum quando non dandum 656
philaſtrius 126
philolaus aureorum carminum author 2
philon 1.3
philoſophiam religionis inchoationem eſſe 49
philoſophi naturales q̃d de natura rerum ſtatuāt 11
philoſophos ruditatis dānandos eſſe 2
philoſophū operā ſumere in ſacris reb. debere 44
philoſophorum de angelis ſententia 46
pici reſponſio abiectionum ſecundarum 266
planeta obſeſſus quomodo dicatur 599
planetæ qui ſint felicitatis authores 536
planetarum chorus quid moueat 470. 471
planetarum ſub ſole conſtitutorum affectiones quales 600
de planetarum motib. uariæ ſententiæ 671
planetarum motus proprius quis 475
planetarum non alios noxios alios ſalutares eſſe 702. & ſeq.
planetarum loca aſſequi, laborioſiſsimum 670
planetarū aliorū duplex motus quid efficiat 474
planetarum gaudia cum domibus ruere 691
de planetarum exaltationibus aſtrologorum rationes cōfutantur. 606. 607. & ſeq.
in planetis quantū fallantur 640
plantæ qualē habeant ſenſum 15
plantæ genus uiuentium deſpicatiſsimum 56
plantas feliciores eſſe igni 46
plato, Atticus Moſes 1
plato ubi de hominis cognitione egerit 29
platonis ſententia de materia prima 251
platonis ſcripta obſcura & occulta 2
platonicus annulus 34
platonici 46
platonis in Theetheo ſentētia de ſenſuū origine 31
platonicas diſputationes à precibus exorſas deſiiſſe in eaſdem 43
plenitudo euāgelica quando ſuccedere debuerit 54
plotinus 37
plotini de Idea ſententia (259
pomerij dictum 9
porphyrius 43
potentia generandi in diuinis qualis ſit 67
potentia non poſſe ex conſtellatione præuideri 531
praxis quid 66. 85
principiorum falſitas 681
principium, quo quantitatem uirtutis locorū indicant quotuplex 681
priuatio naturalium rerū principium 18
priuatio principium ſecundū peripateticos 12. quid ibidem
priuatio qnomodo conſideranda 300
proclus platonis interpres 259
ꝓpoſitio neceſſaria q̃d 69
ptolemæus taxat propter planetas 699. 700. & ſeq.

ptolemæi rationes de planetarũ domibus deſtruuntur 692.694.& ſeq.
ptolemæi dogma, Animo dat, confutatur 662
ptolemęus qualis fuerit aſtrologus 420.421
ptolemeũ plus conceptui quàm genituræ tribuiſſe 614
pythagoras ſilentij magiſter 2
pythagorę legem ab Hipparcho uiolatam eſſe 2
pythagoræ dicta unde ſacra appellata fuerint 124
pythagorã multa de lege Moſaica in ſuam philoſophiam tranſtuliſſe 1
pythagoram pauca ſcripſiſſe 122
pythagoricũ paradoxon q̃modo credibile ſit 32
pythagoricorum philoſophiam ſecretiorem eſſe alijs 172
pythagoricorũ metamorphoſes unde 315
pythagorici qui fuerint 2

Q

QValitatib primis nõ pendere omnes prędictiões aſtrologorũ 504
qualitates nõ eſſe elementis formas ſubſtãtiales 13

R

REgnorum initia ignota eſſe 667
regũ conſuetudo in condendis urbibus 38
rei ſermonem, non cõtra, ſubiectum eſſe 129
religionem à quo cœli loco obſeruent aſtrologi
remigius 586
reptilia quæ ſint 58
rerũ copula quot modis conſtet 41
rerum tẽpus unde petendum 564
rerũ quæ differentiæ à cœli motu nõ pendeant 468
res fortuitæ unde 522
in reuelationem reſtaurãnis omnis Cabala refertur 751
rex in Syria intelligit eſſe meſsiha 83
robertus Holcoth 228
rogerius Baccon 490

S

SAbbatizare, qd ſit ſecũdũ Pythagoricos 833
de ſabbato & eius obſeruatione 833
ſacramẽta nouæ legis cauſas gratiæ eſſe 64
ſacrorum ſtudiũ quibus maxime utile & neceſſarium 44
ſalomon 1
ſalomonis liber de Sapiẽtia 1
ſalomone ad tẽpli deſtructionẽ per Babylonios quot anni 52
ſalus noſtra cõſiſtit in cognitione Meſsihæ 768
ſalus homini, de ſola Dei miſericordia cõtingit 71
de ſalute ac ſaluatore 792
ſalomonẽ Cabaliſtæ aliũ intelligũt quã filiũ Bathſaba, aliud quoque templum 752
ſamuel Ophrides ubi peccauerit 9
ſapientum ueterum celebre inſtitutum 2
ſaracenorũ de angelis ſententia 35
ſaturnus aquæ naturã æquat 18
ſaturni reuolutiões quid ſint 555
ſaturni ad terrãm propor tio 472
ſcala à tartaro ad primum ignem 103
ſcientiæ ſpiritum interdũ abducere à Deo 25
ſciẽtia ſuperior credit decretis ſcientiæ inferioris 745
ſcientiæ naturalis ſubiectum quod 64
ſcotus 125
ſcriptura ſumma quę 16
ſcripturæ ſacræ à patrum ſcriptis diſcrimen 147
ſenſus quinque unde manent 31
ſenſus à natura pręſtiti qd conferant mortalibus 31
ad ſenſum cõmunem omnes uirtutes ſenſitiuas colligi 31
ſenſum cõmunem in corde eſſe quis aſſerat 31
ſeuerus 4
ſex dies Geneſeos ſex mille annos deſignare 52
ſidera omnia nõ poſſe reſtitui ad ea loca in quib: ante fuerunt 580.581
ſidera an inferiorũ ſigna ſint, an etiam cauſæ 544
ſidera quæ uniuerſali influxu polleant 19
ſideris cuiuſq; uim uniuerſalem eſſe 512
ſiderum motus triplici ratione differre 468
ſiderum ſubſtantiam philoſopho, motum aſtronomo, habitum uel põ ſituram aſtrologo delegatam eſſe 416
de ſiderum influxu aſtrologorum opiniones uanas eſſe 582
ſideribus futura prædicere unde occaſionem acceperint Aegyptij 712
ſigna cœleſtia quomodo creatori obediant 21
ſigna à ſideribus excitata quarum rerum 15
ſigna προσάπτοντα quæ 605
circa ſigna aſtrologorum errores 588.589
ſigna quare ficta ſint à mathematicis 988
ſignis abſolutè conuenientes qualitates quomodo aſtruantur 698
ſignis quomodo cõmenti fuerint aſtrologi primi 724

ſigno quod ſolis uirtute ſit, adſcribere nugatorium 650
ſignorũ diſtributio iuxta diem & noctem 611.612
ſignorum definitio ſecundũ Haly Auĕrodan. 649
ſignũ cuilibet mẽbro non bene determinari 697
ſignorũ proprietates Auenrodani, deſtruuntur 689
de ſignorũ ſexu. 609.610
de ſigillis, characteribus, & uocibus. 892. Simeonis quale uerbũ impletũ 56
ſin litera cabaliſtice ſignificat in miſerationib. 752
ſin litera per Notariacon ſignificat unctionẽ 755
ſixtus quartus 123
ſocrates 242
ſol, ignis eſſe ſimilis 18
ſol qualis in Cancro & Ariete ſit 20
ſol quib. & quo ordine oriatur iuxta Homerum 43
ſol firmamẽti dominus 51
ſol uiſibilis filius Dei ſecundum Platonem 55
ſol quare ſiccitatem faciat 464
ſol quomodo frigiditatẽ inducat 465
ſol oculus mundi 471
ſol medius'ne an ſecũdus à Luna ſit 684
ſole concludi Iouem Martem 19
ſolis calor qualis 19.20
ſolis & Lunæ nomine ipſos ſyderum rectores nuncupari 27
ſolem intellectũ dici à philoſophis. 32. eundẽ *διάνοιαν* dici 32
ſolem præeſſe diei recte dici, & unde 32
ſolis lumen uitale eſſe. 463
ſolis ꝓportio ad terrã 472
ſolem multa operari quæ ab alijs ſtellis fieri putẽt aſtrologi 479
ſolis opera quæ 480
ſphęra erratica firmamentum 19
ſphæram octauã terrã dici unde probetur 18
ſphęras decẽ à Zacharia figuratas eſſe in candelabro 17
ſphinges Aegyptiorũ tẽplis inſcriptæ quid admonuerint 122
ſpinges pro templis 2
ſpiritum naturas mũdi feciſſe 7
ſpiritus Domini ſuper aquas qui 18
ſpiritus Domini ſuper aquas 12
ſpiritus quare ſuper terrã non feratur 12
ſpiritus Domini ſuper aquas qualis fuerit 25
ſpiritus cuius naturę. 30. Idem lux dicitur ib.
ſpiritus pater luminum 35
ſpiritus Domini quã conIunctionem efficiat 42
ſpiritus Domini fouebat aquas, quot modis intelligendum 49
ſpiritus q fouerit aquas 50
ſtellæ an eodem pacto omnes in nos agant 473
ſtellæ aliæ pręter ſolem & lunam quomodo agant in nos 470
per ſtellam magorum nullam conſtellationẽ intelligendam eſſe 547
de ſtellis fixis quomodo pugnent dogmata aſtrologorum 639
ſtrabo 17
ſtrabus 3
ſtraton 36
ſubijces unde dicãt ab Ennio 15
ſubſtantiæ incorporeę locum nullum eſſe 127
ſubſtãtia quomodo ſit accidente prior 69
ſubſtantia quæ ad Deum redeat 48
ſubſtãtia humana triplex 39
de ſyllogiſmis & demonſtrationibus 748
ſyllogiſmi quamuis in cæteris artib. ualere putentur, tamẽ fruſtra in theologicis afferuntur, quia non urgent 784

T

TAbernaculũ Moſis, mũdi figurã fuiſſe 6
templi inſtauratio ſub Eſdra ad captiuitatẽ ſub Tito quot anni numerentur 52
tempus rerũ unde petendum 564
terra cauſa materialis etiã ſecundum Stoicos 22
terra qualis fuerit 12
terra quibus ornetur 15
terra quę octo ſphęrarum nomine uocata 18
terra à quibus ſit Luna dicta 19
terra quæ fructus debeat dare 26.27
terrã quare ante lucem uacua fuerit 30
terra corpus noſtrũ ſignificari 33
terra id eſt potentia in angelis quomodo uacua dicatur 35
terra quomodo primum coniunctionis modũ ſignificet 42
terræ diſpoſitio quid doceat 44
terram totam excepta Iudæa occupatam fuiſſe idolis 50
terrã ante ſolis exortũ exiguos fructus tuliſſe 56
terrã producere perfectiora animantia ꝙ aquã 57
thalmutiſtæ 53
theocriti dictum 32
theodoritus 3
thedoritus 37
theodorus 43
theologia quę ſuprema 16

theologica quæ ſunt, & quàm profunda difficiliaq́ʒ,ac qb.de cauſis 743
theologi ueri non ſunt uitijs & criminibus publicis inquinati 744
theologia ſymbolica nihil animorum ſaluti cõmodius 737
theologorum uia cõmunis quæ uocetur 135
thomas Anglicus 128
thomas Aquinas 543
thomas Aquinas 128
tiphæreth quid ſit, & homo quare ſic eſt conſtitutus 739
trãſgreſsio prima diuinæ legis poluit poſteritatem 748

V

VApor quomodo conſcendat in altum 47
uelum templi quare ſciſſum ſit in paſsione Chriſti 6
ueneris ad terram proportio 471
uenerem aëri cõparari 18
ad Venerem, hominem quendam nunquam niſi uapulauerit, acceſsiſſe 518
uerſus ſeptuaginta duo contemplandi Hebraice & latine expoſiti 853
uerbi corporati beneficiũ ſupremum quod 58
ueritatis ſplendor ubi admittatur 255
uerum, unum, Ens, bonũ quomodo omnib. inſint 252
uictorinus pictanieñſis 213
uindicta quid 152
uino cur miſceat̃ aqua 51
uires appetitionis cum beſtijs nobis communes eſſe 31
uiſio, qualis actio 35
unitas in rebus 40
unitas in creaturis triplex 40
unitatis pacem quid conturbet 525
unitatem ſolam perfectã & ſimplicem eſſe 23
unum primum & trinum quod 41
unum & bonum apud Pythagoricos unde appellationẽ hanc habeãt 45
unum, ens, uerum bonum quomodo inſint omnibus 252
uolucres an aërem inhabitare dici poſsint, dubiũ 37
uoluptas intelligentiã ſequens optima 35
urbium initia ignota eſſe 667
uuæ quo lunæ tẽpore incidendæ 465

Z

ZAmolxidis magia quid 121
zenophanes 24
zoophytum quid 7
zoroaſtris magia qd 121
zoroaſter 124

INDICIS FINIS.

ERRATA.

Pag.14.linea.37.illam. 15.9.nuncupari. 18.9.Lunam. 19.15.Terram. 19.24.figuratéq; ſubindicauit. 19.40. calet Iupiter, calet Mars, calet & ſol. 22.5.ſuſpicienda. 27.5.maledictioni. 28.23.poſtremo. 30.8 huic. ibid.33.conſulamus. 38.24. formatũ. 39.13.cœleſtis animus ratione pollens. 40.34. diuina. 44.4.genus. 47.22. res. 48.17.motricis. 52.32.affulſerit. 53.27.tempus. 55.4.adiectum. 56.38.terra. 58.1.Chriſtus. 61.32.parte. 65.9.qualitas. 72.36.Cum. 72.37.intelligendum. 111.31.Qui. 119.3.Græcorum. 121.5.erudiebant. 137.9.expreſſe. 146. 23.Damaſcenus. 357.38.natura. 464.17.humiditatem. 513.38.mathematicam.

IOANNIS PICI MIrandulæ in Heptaplum, de Septiformi ſex dierum Geneſeos enarratione, ad Laurentium Medicem, Præfatio.

MOVIT æmulatio me ſtudiorum tuorum, Laurenti Medices, ut arcana Moſeos uolumina recenſerem: Cum ſuperiore hyeme quantum ocij dabatur à republica non alibi te magis aut libentius operam ſumere, quàm in ea lectione animaduerterem: Tum eodem quoque priuata ratio ſubinuitauit: Quoniam operi alteri meo, tuo quidem auſpicio iam pridem, ſed & in tuum nomen creſcenti, quo Dauidicos hymnos à Septuaginta uerſos interpretibus, & in eccleſia iugiter perſonantes non modo à ſuſpitione omni calumniaq́ aſſerere, ſed interpretamenti quoque facibus illuminare tentaui, nulla prorſus utilior tractatio, nulla fructuoſior quàm eorum librorum, nulla rurſum conſentanea magis (aut ut uerius dixerim) neceſſaria reperitur. Accedit autē per hos dies ut in mundi fabrica celebratis illis operibus ſex dierum fuerim aſsiduus. Quibus totius naturæ ſecreta contineri ut credamus magnæ ſe rationes offerunt. Nam ut illud omittā quod hæc omnia propheta noſter Deo plenus ac cœleſti dictante ſpiritu totius magiſtro ueritatis excepit, nonne eundem nobis cū noſtrorū tum ſuorū, tum gentiū deniq́ teſtimonia prorſus humanæ ſapientiæ doctrinarumq́ omnū & literarum conſultiſsimum prodiderunt? Extat apud Hebræos Salomonis illius cognomento ſapientiſsimi liber cui Sapientia titulus, non qui nunc in manibus eſt Philonis opus, ſed alter Hieroſolyma quam uocant ſecretiore lingua compoſitus, in quo uir naturæ rerum ſicuti putatur interpres omnem ſe illiuſmodi diſciplinam fatetur de Moſaicæ legis penetralibus accepiſſe. Sunt item quantum attinet ad noſtros, & Lucas & Philon authores grauiſsimi illum in uniuerſa Aegyptiorum doctrina fuiſſe eruditiſsimum. Aegyptijs autem uſi ſunt præceptoribus Græci omnes qui habiti diuiniores, Pythagoras, Plato, Empedocles & Democritus. Notū illud Numenij philoſophi non aliud eſſe Platonem quàm Atticum Moſem. Sed & Hermippus Pythagoricus atteſtatur Pythagorā de Moſaica lege plurima in ſuam philoſophiam tranſtuliſſe. Quod ſi rudis in ſuis libris & popularis interim Moſes potius quàm aut philoſophus aut theologus aut

magnæ alicuius ſapientiæ artifex apparet. Reuocemus eo mentem, fuiſſe ueterum ſapientum celebre inſtitutum, res diuinas ut aut plane nō ſcriberent aut ſcriberent diſsimulanter. Hinc appellata myſteria, nec myſteria quæ non occulta, hoc ab Indis, hoc ab Aethiopibus quib. de nuditate cognomen, hoc ab Aegyptijs obſeruatum. Quod & Spinges illæ pro templis inſinuabant. Ab eis edoctus Pythagoras ſilentij factus eſt magiſter: nec ipſe quicquam literis mandauit præter omnino paucula quæ Damæ filiæ moriens cōmendauit. Non enim quæ circumferūtur aurea carmina Pythagoræ ſunt, ut uulgo etiā doctiorib. perſuaſum ſed Philolai. Legem deinceps eam Pythagorici religioſiſsime tutati ſunt. Eam Lyſis ab Hipparcho uiolatam quæritur. In eam denique iuratos Ammonij diſcipulos, Origenem, Plotinum & Herennium, Porphyrius eſt author. Plato noſter ita inuolucris ænigmatum, fabularum uelamine, mathematicis imaginibus & ſubobſcuris recedentium ſenſuū indicijs ſua dogmata occultauit, ut & ipſe dixerit in epiſtolis neminem ex his quæ ſcripſerit ſuā ſententiam de diuinis aperte intellecturum, & re minus credētibus comprobauerit. Quare ſi ob id Moſeos lectionem uelut exculcatā putamus, quòd nihil habeat in priori fronte non uulgarium non rude, damnemus eodem exemplo antiquos omnes philoſophos ruditatis & ignorantiæ quos totius ſapientiæ magiſtros ueneramur. Quin idem obſeruatum in eccleſia cernimus Ieſus Chriſtus imago ſubſtantiæ Dei euangelium non ſcripſit, ſed prædicauit, prędicauit autē turbis quidem in parabolis, ſeorſum autem paucis diſcipulis, quibus datum erat noſſe myſteria regni cœlorum, palam citraq; figuras: Neque omnia paucis illis, quia non omnium capaces, & multa erant quæ portare non poterant, donec adueniens ſpiritus docuit omnem ueritatem. Diſcipuli Domini tam pauci electi de tot millibus multa ferre nō poterant. Turba omnis Iſraëlitica, fartores, coci, macellarij opiliones, ſerui, ancillæ, quibus omnibus legenda lex tradebatur totius Moſaicæ uel diuinæ potius ſapientiæ, ferre onus non potuiſſent. Ille quidem in montis ſublimitate, montis, utiq; illius in quo & Dominus ſæpe diſcipulos alloquebat̄, diuini ſolis lumine colluſtratus tota facie mirum in modum ſplendeſcebat, ſed quia lucem ferre non poterat populus oculis cæcutientibus & noctuinis, uelata facie illis uerba faciebat. Redeamus ad noſtros. Scripſit Matthæus primus euangelium, & ut inquit propheta abſcondens in corde ſuo Dei eloquia ne peccaret, ita ſolum quæ ad Chriſti humanitatem attinebant hiſtoria proſequutus eſt, ne intercederet obliuione memoria rerū geſtarū, ut propterea in myſtico Ezechielis ſpectaculo per hominem figuratum illum intelligamus. Ioannes qui præ omnibus maxime diuinitatis ſecreta reuelauit, tribus quidem uulgatis euangelijs & à Domini cruce multis exactis annis coactus loqui quę diu tacuerat, ad abolendam hæreſim Ebionitarū quę Chriſtum hominē non etiam

Deum aſſeuerabat de ęterna filij generatione ſed paucis, ſed obſcure pronunciauit. Inde exorſus: In principio erat uerbum. Paulus Corinthijs negat ſolidum cibū propterea quòd adhuc carnis legib. uiuant non aūt ſpiritu, & ſapientiam loquitur inter perfectos. Diſcipulus Pauli Dionyſius Areopagita ſanctū & ratū inſtitutū fuiſſe ſcribit, eccleſijs ne dogmata ſecretiora per literas, ſed uoce tantū ijs qui rite eſſent initiati cōmunicarentur. Hæc pluribus ſum proſequutus quòd ſunt multi qui Moſeos librum ducto argumento de rudi cortice uerborū tanquā aliquid de medio & triuiale contemnāt & aſpernent, nihilq́ apud eos minus credibile quàm habere illum in receſſu diuinius aliquid quàm quod frōte promittat. Quod ſi ſatis eſt cōfutatum iā illud creditu facile, ſicubi de natura, de totius opificio mundi tractatū ab eo, id eſt, ſi qua in parte operis ſui uelut agri cuiuſpiam ſint ab eo theſauri defoſsi omnis uerè philoſophiæ: Factū in primis hoc in hac parte ubi uel ex profeſſo de rerū omnium emanatione à Deo de gradu, de numero, de ordine partiū mundanarū altiſsime philoſophatur. Propterea fuit decretū ueterū Hebręorū cuius etiā meminit Hieronymus ne hanc mundi creationē quiſquā niſi matura iam ætate attingeret. Videbor igitꝰ fortaſſe feciſſe operæpretiū ſi immoratus diutius exactiore cura & operoſiore, ut licuit per noſtram imbecillitatem ſtudio rimatus ſum intellectū Moſaicę lectionis: In cuius enarratione cum per multos elaboraſſe Latinos Græcosq́ uiderem. Præterea Chaldæos & Hebræos interpretes ueteres nouosq́ prope innumerabiles ne cogitare quidem audebam nouū aliquid ſuper hac re uel ſcribere uel cōmentari. Cæterū meminerā cautum Moſaica lege ne quis agrum ſuum penitus totumq́ demeteret. Sed intactam ex eo portionem pauperib. & egenis relinqueret qui mergites inde & manipulos ad famem tolerādam ſibi acciperent. Hoc cū ueniſſet in mentē ſagacib. oculis luſtrare cœpi latiſsimos prophetæ campos indagaturus an cū doctiſsimi interpretes nō minus cultores legis fuerint quàm interpretes, iuxta legis edictum intactam partem aliquam reliquiſſent, nobis utpote infirmioribus demetendam. Vnde mihi ego quoque uel pauculas ſpicas decerperem imponendas aris eccleſiæ quaſi primitias frugum ne à priuilegijs templi ceu non uerus Iſraelita ceu penitus aſymbolus eliminaret. Succeſsit ex uoto res non quòd poſſum equidem quicquā quod illi non potuerunt, ſed quòd & illi de legis præcepto no'uerunt induſtriæ poſteriorum uiā præſtruere, & ea inſuper eſt agri uaſtitas, ea fœcunditas ut par illi frumentorū numerus nullus eſſe poſsit, ut quanquam & infinitæ fere & ualentiſsimæ operæ in eo ſe totis uiribus exercuerint, dicere tamen euangelicum illud adhuc poſſumus: Meſsis multa, operarij pauci. Quæ igitur ſuper hoc libro uiri ſanctiſsimi Ambroſius & Auguſtinus, Strabus item & Beda & Remigius & ex iunioribus Egidius & Albertus: Quę itē apud Gręcos Philon, Origenes, Baſilius, Theo

 doritus,

doritus, Apollinarius, Didymus, Diodorus, Seuerus, Euſebius, Ioſephus, Gennadius, Chryſoſtomus, ſcripſerunt intacta penitus à nobis relinqueni: Cum & temerarium & ſuperfluũ ſit in ea ſe agri parte infirmum hominem exercere ubi ſe pridem robuſtiſsimæ mentes exercuerunt. De his item quæ uel Ionetes uel Anchelos uel Simeon antiquus Chaldaice tradiderunt, uel ex Hebræis aut ueteres Eleazarus, Aba, Ioannes, Neonias, Iſaac, Ioſeph, aut Iuniores Gerſonides, Sardias, Abraam, uterque Moſes, Salomon & Manaen conſcripſerunt, nullã nos in præſentia mentionem habebimus. Afferemus autem præter hæc omnia ſeptem alias expoſitiones noſtra inuenta & meditata, in quibus illud primum curabimus, euincere ſi poterimus tres difficultates, cum quibus uidentur his omnib. qui enarrandum librum hunc ſuſceperunt magna & difficilis fuiſſe colluctatio. Prima eſt ne quid aut minus ſufficienter aut parum doctè & ſapienter à Moſe dictũ uideatur. A qua ſe quidam hoc pacto exoluerunt, quod idcirco neq; dixit de omnib. neq; attulit grãdia & ſublimia, quia rudi populo loquere᷑ qui nõ erat intelligentiæ omnium ſatis idoneus. Nos credere poſſumus ſatisfactum rudib. auditorib. ſi lumen ſcientiæ quod introſpicerent ſapientes craſsioribus uerbis quaſi cornea teſta circumdatũ obduxerit ne hebetiores inde oculi perſtringeren᷑. Attulerit ergo lumen ut ſanis oculis proforet, incluſum tamen & uelatũ attulerit ne lippientibus officeret. Neq; enim minus ille aut debuit aut potuit aut noluit iuuare doctos quàm indoctos. Secunda eſt difficultas ut tenor idem ſit interpretamẽti ſibi conſentiens ex ſe aptus & uno quaſi ductu tota ſeries à quo primitus ſenſu proficiſci᷑ in eundem illũ quaſi memor propoſiti referat. Nec ſi fortaſſe hic de Ideis loquentẽ introducamus, proxima clauſula de elementis agere, uel de homine illum uelimus. Arbitrariũ hoc & uiolentum genus expoſitionis. Quod euitare tamẽ in huius libri enarratione impoſſibile multis ne dicã difficile operoſum profecto omnib. uiſum eſt. Tanta eſt perplexitas, tanta ambiguitas, tanta uarietas uniuerſæ lectionis. Vide quãti laboris quàm nõ factu ſit facile id quod animo nos cõcepimus (utinam cõſequamur) ut nõ uno duntaxat ſed ſeptemplici ſenſu à capite ſemper nouũ opus exorſi perpetuæ & impromiſcuæ expoſitionis ordine totam hanc mundi creationem, nihil uſi priorum opib. interpretemur. Tertia difficultas in hoc uerſatur ne extraneum aliquid uel prodigioſum uel alienum à rerum natura quæ nunc cõſpici᷑, & à ueritate quam à philoſophis meliorib. compertã noſtri etiam receperunt aſſerentẽ prophetam. Imò per prophetã diuinum ſpiritum faciamus. Cur aũt ſeptem à nobis allatæ expoſitiones qua ratione ſuſceptæ, quod noſtrum conſilium, & quæ neceſsitas nos ad eas impulerit. Quid omnino ſit nouum hoc quod afferre molimur ſequenti capite palam faciemus. In quo illius qui de hac materia, id eſt, de mundi creatione abſolutiſsime, ad naturæ ipſius æmulatio-

nem ſi

nem ſit ſcripturus ideam pingentes conabitur tum in ſequentib. re comprobare, prophetam noſtrum ab illa nihil quaſi archetypo decidiſſe: Sed aſſequutum omnibus numeris ita ut nihil aliud pro tali idea quàm ipſemet proponendũ ſit omnibus & magnitudinem eius admirari omnes facilius quàm æſtimare pro dignitate poſsimus. Debentur aũt tibi hæc noſtra qualiacunq; ſint adhuc rudimenta noſtræ iuuentutis Laurenti uir clariſsime uel quia ſunt mea qui tibi meipſum iampridem dedi & uoui, uel quia hoc ipſum tu nobis in quo ſunt nata Feſulani ſeceſſus ocium paraſti. Quod interuentu etiam crebro uel aſsiduitate potius Angeli Politiani familiaris tui condit, cuius amœnum & fertile ingenium quàm antea flores literarum uarios extulerat, tam nũc ut arbitror ſolidam philoſophiæ maturamq; adeò frugem pollicet. Accedit quòd conſuetũ eſt cum his quos amamus uel colimus feſtum aliquid aut lætũ euenit nõ ſolum uerbis congratulari, ſed aliquod etiam munere fauere ut ſic dixerim illorũ fœlicitati & teſtatã apud eos facere lætitiã animi noſtri. Opportunè igitur noſtra hæc lucubratio ad te uenit quo tẽpore Ioãnes filius ea ætate qua nemo antea ſummo Chriſtianorum ordinũ collegio à Pontifice ſummo Innocentio octauo deſtinatus eſt, & indole ipſius quæ de ſe bona omnia, promittit, & tuis meritis tuaq; authoritate id ſibi iure & merito poſtulantibus. Reliquum ut optemus dignum ſe ille exhibeat hac dignitate. Quod fecerit ſi quem & patrem & dignitatis authorem habuit, eundem uitæ exemplar, id eſt, prudentiæ totiusq; uirtutis habuerit. Vale.

IOANNIS PICI MIrandulæ in Heptaplum, de opere ſex dierum Geneſeos, ad Lectorem Præfatio.

TRES mundos figurat antiquitas, Supremũ omniũ ultramũdanum, quem theologi angelicum, philoſophi autem intellectualem uocant, quem à nemine ſatis pro dignitate decantatum Plato inquit in Phędro, proximũ huic cœleſtem, poſtremum omnium ſublunarem, hunc quem nos incolimus. Hic tenebrarum mundus, ille autem lucis, cœlum ex luce & tenebris temperatur. Hic per aquas notatur fluxa inſtabiliſq; ſubſtantia, ille per ignem lucis cãdore & loci ſublimitate, cœlũ natura media, idcirco, ab Hebræis אשמים quaſi ex אש & מים ex igne & aqua quæ diximus cõpoſitum nuncupať. Hic uitę & mortis uiciſsitudo, illic uita perpetua & ſtabilis operatio, in cœlo uitæ ſtabilitas operationũ locorũq; uiciſsitudo. Hic ex caduca corporum ſubſtãtia, ille ex diuinæ mẽtis natura, cœlum ex corpore, ſed in corrupto, ex mẽte ſed mãcipata corpori cõſtituitur. Mouetur tertius à ſecundo, ſecun-

dus à primo regitur, & ſunt præterea inter eos differentiæ plurimæ, quas hic enarrare nō eſt conſiliū, ubi hæc præterfluimus potius quàm inundamus. Hoc nō prætermiſerim figuratos hos mūdos tres à Moſe euidentiſſime in admirabilis illius tabernaculi ſui conſtructione. Partitus eſt enim tabernaculum in partes tres, quarū ſingulæ ſingulos quos diximus mundos repreſentare expreſsius nullo modo poſſent, etenim prima pars nullo defenſa tecto uel umbraculo imbrib. niui, ſolibus, calori, frigoriꝗ obuia erat & opportuna, & quod eſt noſtri, id eſt, ſublunaris mūdi euidētius ſimulachrū inhabitabant eā, non modo homines mundi & immūdi ſacri & prophani, ſed & omnifarij generis animalia, eratꝗ in ea uel ob ſacrificia iugesꝗ immolationes uitæ & mortis perpetua uiciſsitudo. Reliquæ duę partes ambę obtectę & undiꝗ ab omni peregrina iniuria liberę, quēadmodum & uterꝗ mūdus tam cœleſtis quàm ſupercœleſtis, nec iniuriæ capax nec cōtumeliæ. Ambæ itē ſanctitatis nomine honeſtatę ita tamē ut quæ erat ſecretior, ſancti ſanctorū, reliqua ſanctitantū titulo decoraretur, ſicuti quāuis & cœleſtis & angelicus mūdus uterꝗ ſanctus, quoniā ſupra lunā poſt luciferi caſum nec macula nec peccatū aut eſt aut eſſe poteſt, angelicus tamē cœleſti lōge ſanctior & diuinior habeť. Sed quid remotiores has ſimilitudines proſequimur? Nā ſi poſtrema pars tabernaculi erat hominib. & brutis cōmunis. ſecundā, quæ tota auri ſplendore fulgebat, candelabrum illuminabat ſeptem lucernis diſtinctū, quæ ut dicūt omnes interpretes Latini, Græci & Hebræi ſeptē Planetas ſignificāt: In tertia parte omniū ſacratiſsima, alata cherubin erāt, nonne noſtris tres mūdos oculis ſubijciunt? & hunc quē & bruta & homines incolunt, & cœleſtem in quo planetæ coruſcant & ſupercœleſtem habitaculum angelorū. Admonemur aūt hinc etiā altioris euangelici ſacramenti. Nam quoniā nobis ad mundū ſupercœleſtem ad angelorū conſortiū, reſerata eſt uia per Chriſti crucē & ſanguinē, idcirco illo occūbente ſciſſum eſt uelum tēpli, quo ſancta ſanctorū, per quæ angelicū diximus mundum ſignificari, ab alijs partibus diſcludebanť. Quod fuit indicio patere iam aditū homini ad Dei regnū, ad Deum ipſum, qui uolat ſuper cherubin, aditū ab initio ob peccatum primi parentis iuſtitiæ legib. occluſum. Hæc ſatis de trib. mundis, in quib. illud in primis magnopere obſeruandum unde & noſtra fere tota pendet intentio eſſe hos tres mundos mundū unum, nō ſolum propterea quod ab uno principio & ad eundē finē omnes referanť, aut quoniam debitis numeris tēperati & harmonica quadā naturæ cognatione atꝗ ordinaria graduum ſerie colligenť: Sed quoniam quicquid in omnib. ſimul eſt mundis, id & in ſingulis cōtinetur, neꝗ eſt aliquis unus ex eis, in quo non omnia ſint quæ ſunt in ſingulis, quam Anaxagoræ credo fuiſſe opinionem ſi recte eū ſenſiſſe putamus explicatam, deinde à Pythagoricis & Platonicis. Verū quę in mundo ſunt inferiori in ſuperiorib. ſunt, ſed meliore

liore nota, quæ itidem ſunt in ſuperioribus in poſtremis etiã uiſuntur, ſed
degenere cõditione & adulterata, ut ſic dixerim natura. Eſt apud nos ca-
lor qualitas elementaris, eſt in cœleſtib. uirtus excalfactoria, eſt in angeli-
cis mentib. idea caloris. Dicã aliquid expreſsius. Eſt apud nos ignis quod
eſt elementũ. Sol ignis in cœlo eſt, eſt in regione ultramundana ignis ſe-
raphicus intellectus. Sed uide quid differãt. Elementaris urit, cœleſtis ui-
uificat, ſupercœleſtis amat. Eſt aqua apud nos, eſt aqua in cœlis, huius
motrix & domina, ueſtibulum, ſcilicet, cœlorũ Luna: Sũt aquæ & ſuper
cœlum, mẽtes cherubicæ. Sed uide quæ in eadem natura diſparilitas con-
ditionis, humor elementalis uitæ calorẽ obruit, cœleſtis eũdem paſcit, ſu
percœleſtis intelligit. In primo mundo Deus unitas prima, nouẽ angelo
rum ordinib. quaſi ſphæris totidem præeſt immobiliſq; ipſe omnes mo-
uet ad ſe. In mũdo medio, id eſt, cœleſti cœlum empyreum, nouẽ itidem
ſphæris cœleſtibus quaſi dux exercitui præeſt, quæ cũ ſingulæ motu in-
ceſſabili uoluantͨ, illud tamen Deum imaginans immotum eſt. Sunt & in
mũdo elementari poſt materiã primam ipſius fundamentũ, nouem ſphę
ræ formarũ corruptibilium. Tres, ſcilicet, corporum uitæ expertiũ quæ
ſunt elementa & mixta, tum inter hæc media, quæ mixta quidem ſed im-
perfecta, quales in ſublimi quæ fiunt impreſsiones. Tres uegetabilis na-
turæ, quæ in tria primum genera diuiditur, herbarũ fruticũ & arborum.
Tres animæ ſenſualis, quæ aut imperfecta eſt, qualis quæ in Zoophytis,
aut perfecta quidem, ſed intra terminos irrationalis phantaſiæ, aut quod
ſummum in brutis eſt, humanæ etiam capax eruditionis, quod quaſi me-
dium eſt inter hominẽ & brutum, ſicut Zoophytũ medium eſt inter bru
tum & plantam. Sed de his plura quàm opus ſit, hoc tantũ addiderimus
mundorum mutuam continentiã ſacris etiã literis indicari. Cum & ſcri-
ptum in Pſalmis ſit: Qui creat cœlos in intellectu, & angelos Dei legimus
ſpiritus eſſe & miniſtros eius flammã ignis urentis, hinc ſæpe diuinis cœ
leſtia cognomenta, ſæpe etiam terrena, dum nũc per ſtellas, nunc per ro-
tas & animalia, nunc per elementa figurãtur, hinc & terrenis ſæpe cœle-
ſtia nomina. Quoniam, ſcilicet, aſtricti uinculis concordiæ uti naturas ita
etiã appellationes hi omnes mundi mutua ſibi liberalitate condonãt. Ab
hoc principio (ſi quis fortaſſe hoc nondũ aduertit) totius ſenſus allegori-
ci diſciplina manauit. Nec potuerunt antiqui patres alijs alia figuris de-
center repreſentare niſi occultas, ut ita dixerim, totius naturæ & amicitias
& affinitates edocti. Alioquin nulla eſſet ratio cur hoc potius hac imagi-
ne aliud alia quàm contra repręſentaſſent. Sed gnari omnium rerum &
acti ſpiritu illo qui hęc omnia non ſolum nouit, ſed fecit naturas unius
mundi, per ea quę illis in reliquis mundis nouerant reſpondere aptiſsi-
me figurabant. Quare eadem opus cognitione (niſi idem adſit & ſpiri-
tus) his qui illorum figuras & allegoricos ſenſus interpretari recte uolue-

 rint.

rint. Eſt aũt prę̨ter tres quos narrauimus quartus alius mundus in quo & ea omnia inueniant̃ quę ſunt in reliqs, hic ipſe eſt homo, qui & propterea, ut catholici dicũt doctores in euãgelio, omnis creaturæ appellatione cẽſetur. Cũ prædicandũ hominib. euangeliũ non aũt brutis & angelis, prędicãdum tamen omni creaturæ à Chriſto demandat̃. Tritum in ſcholis uerbum eſt eſſe hominẽ minorem mundũ, in quo mixtũ ex elemẽtis corpus, et cœleſtis ſpiritus, & plantarum anima uegetalis, & brutorũ ſenſus, & ratio, & angelica mẽs & Dei ſimilitudo conſpicit̃. Quatuor igit̃ hos mũdos ſi ſtatuamus, credibile eſt Moſem dicturũ de mũdo ſufficienter, de his omnibus diſſeruiſſe, & cũ naturã ſcriptor effigiet ſi ſit naturæ cõſultus qualem hunc noſtrũ ſi quem aliũ credimus, credibile doctrinã de illis nõ aliter diſpoſitã quàm in ſeipſis illos omnipotẽs Deus opifex diſpoſuit, ut ſit uerè ſcriptura hæc Moſeos imago mundi expreſſa, quemadmodũ legimus etiã ei præceptũ in monte ubi hæc didicit ut omnia faceret ſecũdum exemplar quod in mõte uiderat. Primũ igitur quod eſt omniũ maximum ſicut oſtendimus, quæ ſunt in omnib. mundis cõtineri in ſingulis, debuit Moſes ę̨mulator naturæ de nullo uſquã ex illis mũdis agere, quin ſub eiſdem uerbis eodẽq; cõtextu de omnib. ſimul pariter ageret. Vnde quadruplex ſtatim totius Moſaicę̨ lectionis expoſitio naſcit̃, ut primo loco quicquid ibi eſt ſcriptũ, de angelico mũdo & inuiſibili, nullam omnino de alijs mentionẽ habentes enarremus. Secũdo loco itidẽ omnia de cœleſti mundo, Tũ de ſublunari hoc & corruptibili. Quarto de natura hominis. Nam ſi uſquã de intelligibili puta tractabitur, quin ſicut ille in ſe poſtremas omnes naturas cõtinet, ita & eadẽ de reliquis mũdis nos ſcriptura admoneat, poſſumus certe imò debemus omnes particulas de omnib. interpretari. Rurſus ſicut naturæ quanquã in ſeipſis promiſcuæ inuicẽ contineantur, diſcretas tamẽ proprias ſedes, & peculiaria quædã iura ſortitæ ſunt, ita & ſi ſingulis in partib. præſentis operis de quadruplici natura eadem ſerie literæ diſſerat̃: credendum tamen prima in parte de prima agi natura peculiarius, atq; eodem ordine deinceps in reliquis. Vnde & quintæ exoritur expoſitionis neceſsitas. Accedit quod qua ratione hæc ſunt diſtincta, qa tamen nulla eſt multitudo quæ nõ ſit una diſcordi quadã cõcordia ligantur, & multiformibus nexuũ quaſi catenis deuinciuntur. Quod cũ toto etiã opere agere Moſem ſit ueriſimile, ad ſextã iam nos interpretationem uel inuitos uocat. In qua oſtendemus quindecim eſſe modus. Quib. rem aliam alij cognatã uel coniunctã intelligere poſſumus, & cum neq; plures ſint nec pauciores ita eos omnes & ſufficiẽter & dilucide à propheta expreſſos, ut nihil expreſsius unquã de rerum natura ſcripſerit Ariſtoteles. Poſtremo quemadmodũ ſex diebus Geneſeos ſabbatum ſuccedit, id eſt, quies, Congruũ ut & nos poſt procedentiũ à Deo rerum ordines diſtributos, & explicatã eorum unionem & differentiã, fœderaq; & habitudines

ſeptima

ſeptima iam & ſabbataria (ut ſic dixerim) enarratione de creaturarũ feli-citate, deq; reditu ad Deũ qui per Moſaicã, & Chriſtianã legem elongato inde ob peccatum primi parentis homini contigit aliqua perſtringamus, reſerantes quæ de his in præſenti ſcriptura Moſes apertiſsime occultauit, ut fiat palam de Chriſti aduentu, de eccleſiæ profectu, de gentiũ uocatio-ne, expreſsiſsimũ hic uaticiniũ legi. Vt ſit uere hic liber, ſiquis alius talis, li-ber ſeptem ſignaculis obſignatus, plenus omni doctrina, omnib. myſte-rijs. Non aũt imitabimur eos qui aggreſsi aliquando hãc mundi creatio-nem exponere. Quicquid uſquã apud philoſophos & apud theologos de Deo, de angelis, de materia, de cœlo, deq; tota natura diſputatum eſt huc congeſſerũt. Quod apud Hebræos maxime Iſaac Perſa & Samuel Ophi nides peccauerunt: Sed ſolum quid ſibi Moſaica litera uelit, quid uerbo-rum contextus uel indicet uel ſignificet declarare pro uiribus annitemur. Nec ſi oſtendemus per firmamentũ, puta octauã ſphæram ſignificari, ſta tim de illa exordiemur diſputationẽ, quo pacto rapiat cæteras ſphæras, quot ſignis diſtincta, quot imaginibus, ſimplici ne motu, an potius duo-bus an uerius tribus in diuerſa rotet. Aut ſicubi dictione aliqua indicari hominis animũ dixerimus, digrediemur ad omnia quæ ſcribunt de ani-ma enucleãda, ſed ea tantũ de unaquaq; re ſtrictum etiã & curſim annota-bimus, de quibus mentionem author expreſſam facere uideat. Dixi ſtri-ctim etiam & curſim, quia nõ illud hoc opere eſt conſiliũ, ut qui hæc, ali-bi non didicerunt hic primum diſcant, ſed ut quæ ſciunt iam eſſe uera in prophetæ uerbis agnoſcant, & quæ immenſis uoluminib. digeſta à theo logis & philoſophis legerũt, quo pacto hic paucis & comprehenderit & occultauerit intelligentes, reuelata facie legislatorem loquentẽ audiant. Quod ſi quis etiam forte actus ſpiritu ſanctæ ruſticitatis non tam petita hæc altius myſteria non probauerit quàm ſimpliciorẽ potius & ſibi ac-commodatiorẽ optauerit ſacri contextus enarrationẽ: Iubebo eum prius meminiſſe Pauli præcipiẽtis ne aut qui manducantẽ ſpernat, aut qui non manducat manducantem iudicet. Tum ipſum nõ meis ſed Auguſtini in ipſa etiam ſua in Geneſim expoſitione alloquar uerbis in hunc modum: hæc tu ſi potes apprendas, ſi nondum potes relinquas ualentioribus. Tu uero cum ſcriptura nõ deſerente infirmitatem tuã & materno inceſſu te-cum tardius ambulante proficias. Illa enim ſic loquitur ut altitudine ſu-perbos irrideat, profunditate attentos terreat, ueritate magnos paſcat, af-fabilitate paruos nutriat. Sed redeamus ad nos & ab ipſo corruptibili mundo quem habitamus exordientes præſtemus quantum, ſcilicet, poſſumus quod polliciti ſumus. Alioquin & in magnis eſt ſatis uo-luiſſe, & ut inquit Pomerius, magnarum rerum ma-gnus conatus profectus eſt. Moſai-ca uerba exponenda.

VERBA IPSA PROphetæ quæ exponenda ſuſcepimus hæc ſunt.

IN principio creauit Deus cœlum & terram:terra autem erat inanis & uacua, & tenebrę erant ſuper faciem abyſsi, & ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas,& dixit Deus fiat lux,& facta eſt lux, & uidit Deus lucem quòd eſſet bona, & diuiſit lucem à tenebris, appellauitꝙ lucem diem & tenebras noctem, factumꝙ eſt ueſpere & mane dies unus Dixit quoꝙ Deus fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & fecit Deus firmamentũ, diuiſitꝙ aquas quæ ſub firmamento ab his quæ erãt ſuper firmamentum,& factum eſt ita: Vocauitꝙ Deus firmamentum cœlum, & factum eſt ueſpere & mane dies ſecundus. Dixit uero Deus congregentur aquę quę ſub cœlo ſunt in locum unum & appareat arida, & factum eſt ita & uocauit Deus aridam terram, congregationesꝙ aquarum appellauit maria, & uidit Deus quod eſſet bonum, & ait germinet terra herbam uirentem, & facientem ſemẽ & lignum pomiferum facientem fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram, & factum eſt ita. Et protulit terra herbam uirentem & facientem ſemen iuxta genus ſuum lignumꝙ faciens fructum, & habens unumquodꝙ ſementem ſecundum ſpeciem ſuam, & uidit Deus quòd eſſet bonum, & factum eſt ueſpere et mane dies tertius: Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli & diuidant diem ac noctem & ſint in ſigna & tempora & dies & annos ut luceant in firmamento cœli, & illuminent terram, & factum ita, fecitꝙ Deus duo luminaria magna, luminare maius ut præeſſet diei, & luminare minus ut pręeſſet nocti. Et ſtellas, & poſuit eas in firmamento cœli ut lucerent ſuper terram, & præeſſent diei ac nocti. Et diuiderent lucem ac tenebras, & uidit Deus quòd eſſet bonum, & factum eſt ueſpere & mane dies quartus. Dixit etiam Deus, producant aquę reptile animæ uiuentis & uolatile ſuper terram ſub firmamento cœli: Creauitꝙ Deus cete grandia & omnem animam uiuentem atꝙ motabilem quas produxerant aquę in ſpecies ſuas, & omne uolatile ſecundum genus ſuum, & uidit Deus quòd eſſet bonum, benedixitꝙ eis dicens. Creſcite & multiplicamini & replete aquas maris, auesꝙ multiplicentur ſuper terram, & factum eſt ueſpere & mane dies quintus. Dixit quoꝙ Deus producat terra animam uiuentem in genere ſuo, iumenta & reptilia terræ ſecundum ſpecies ſuas, factumꝙ eſt ita, & fecit Deus beſtias terrę iuxta ſpecies ſuas, iumenta & omne reptile terræ in genere ſuo, & uidit Deus quod eſſet bonum. & ait: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, & pręſit piſcibus maris & uolatilibus cœli & beſtijs uniuerſæ terræ omniꝙ reptili quod mouetur in terra, & creauit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam ad imaginem Dei creauit illum.

Hactenus exponendum Moſem ſuſcepimus. Totã autem expoſitionem in ſeptem libros ſiue tractatus partitus ſum, potius ut imitarer Baſiliũ & Auguſtinum quàm propterea quòd hac crebra diſtinctione quaſi interiungens legentis intentio recreatur. Accedit quod cum ſeptem ſint expoſitiones ſeptem libris digeſtę ſinguliꝙ libri ſeptem capitibus diuidantur ſeptem creationis diebus omnia reſpondent. Factum item à nobis ratione congruentiſsima, ut quemadmodum ſeptima dies apud Moſem ſabbatum eſt & dies quietis: ita expoſitio quælibet noſtra ſeptimo ſemper capite in Chriſtum deriuetur, qui & finis eſt legis, & noſtrum eſt ſabbatum, noſtra quies, noſtra fœlicitas.

IOANNIS PICI MI-
randulæ, de mundo elementari, Libri primi, Expoſitionis primæ Caput I.

NATVRALES Philoſophi qui de natura rerum corrupti-
bilium diſſerunt, de principijs earum ſic ſtatuunt in uni-
uerſum, eſſe materiam rudem, formarum expertem, ido-
neam quidem omnibus formis ſuſcipiendis, ſua tamen na
tura omnibus priuatam. Quaræ præter materiam, priua-
tionem etiam faciunt principium rerũ naturalium. Adiecit Auerrois eſſe
materiam trino dimenſu, in longitudinem, latitudinem, altitudinẽq; pro-
tenſam, ne, ſcilicet, res corporeæ de incorporeo ſubiecto fieri dicerentur.
Tum afferunt tranſmutantẽ cauſam quam uocãt efficientẽ. Cuius ui tra-
ctata materia, quod eſt potentia actu, fiat aliquando quemadmodũ mol-
lis cera & indefinita ductu manus atque tractu in diuerſas figuras pro
tractantis arbitrio transformatur. Quoniam autem nihil natura temere
agit, ſed boni alicuius conſequendi gratia finalis cauſa ſe ſtatim infert, &
proximus quidem finis agentis cauſæ forma eſt quã de materiæ gremio
eruit. Hoc enim illa cõſilio agit & uerſat, ut ad perfectum habitũ formæ
illam perducat, unde & forma tertium principium ab Ariſtotele ſtatu-
tum: Hæc autem de materiæ ſinu educi non poteſt, niſi affectæ prius &
præparatæ congruis qualitatibus. Circa quas totus opificis labor, tota
actionis mora conſumitur: ipſa, ſcilicet, ſpecie indiuiduo momento qua-
ſi præmio laboris ſtatim effulgente. Opificẽ ipſum cauſam potius quàm
principium uocant Peripatetici. Diuinorum autem memores ſemper di-
uini Platonici admonitos nos uolunt naturales agentes cauſas, & ſi ſolæ
appareant nobis quæ corpora agant, forment & tranſmutent, haud ta-
men primarias eſſe cauſas eorum quæ fiunt, ſed inſtrumenta potius diui-
næ artis cui obediunt & famulantur. Quemadmodum fabri manus & ſi
ipſę totam domus materiam, ligna, lapides, cementa, componant, ordi-
nent, & tranſmutent, nihilq; uideatur præter eas cui factura domus acce-
pta referatur, nouimus tamen organũ illas eſſe obediens & ſeruiens quæ
conſtituta in animo architecti domum quam ſimul concepit particula-
tim digerit explicatq; inſenſibili materia, hinc factum ut ipſi duas cau-
ſas adijciant organicam & exemplarem. Quod neque negant Peripa-
tetici: Immò confirmant apud quos tritum illud: Omne opus naturæ
opus eſſe intelligentiæ. Hæc ſunt quæ in commmune dicuntur de rebus
cor-

corruptibilibus, quæ omnia ita in opere primi diei cōplexus eſt Moſes ut neq; certius neq; aptius de his quicq; dixerint Philoſophi probatiſsimi.

CAPVT SECVNDVM.

PRincipio igitur duas ſtatuit cauſas, agentem & materiam, eam ſcilicet, quæ actu, & eam quæ eſt potentia, illam cœlum hanc terram uocat, cui noſtræ expoſitioni atteſtatur primum authoritas Stoicorum qui agentem cauſam cœlum, materialem terram uocauerūt, ut ſcribit Varro, ne Græcos commemorem. Atteſtatur & ratio. Nam & materia deſpicatiſsima omnium naturarum uti eſt terra omnium elementorum, & ſimili omnino proportione reſpondent, ut probant Peripatetici agens materiæ & terræ cœlū. Terra aūt hæc, id eſt, materia inanis & uacua ut tranſtulit Hieronymus, uel ut ſeptuaginta inuiſibilis & incompoſita, & hæc quidem omnia rudi materiæ informiq; conueniūt, quæ & expers formarum omnium merito inanis & uacua dicitur, & omnino incompoſita & inuiſibilis eſt. Verū Hebraicæ dictiones תהו & בהו & quæ hoc loco leguntur à pluribus Hebræis aliter exponuntur. תהו quidem rem brutam interpretantur, ſtupentem attonitā. Quod ad materiæ etiam tenebricoſam deformemq; faciem ab illis refertur, ob eam cauſam quòd intēdentes nos in illius cognitionem attonitos reddit, propter quod & Ariſtoteles proportione, & Plato nota ratione cognoſci à nobis illam dixerunt. בהו autem ex ui dictionis inchoationem & rudimentum formæ multi exponūt. Idem enim ſi uerbum uerbo reddamus eſt בהו ac ſi dicamus in eo eſt, ſiue eo aliquid eſt. Quod ſi ſequamur præter ſubiecti potētiam inchoatam in eo formam intelligemus. Quod non ſolum Albertus & plures Peripatetici, ſed ueteres etiam Hebræi crediderunt, ut ex monumentis antiquiſsimi Simeonis aperte colligimus. Verū quo pacto hæc ſit inchoatio accipienda declarat, adijciēs: Et tenebræ erant ſuper faciem abyſsi. Abyſſum uocat terram, id eſt, materiam trino dimenſu in altiſsimas profunditates extenſam. Super hanc tenebræ, id eſt, priuatio eſt: principium apud Peripateticos in primis celebre, cui nulla magis appellatio quàm tenebrarū congruerit. Eſt autem priuatio qua differt à negatione ut Magnus Albertus conſtātiſsime uult, ipſa hæc de qua dicimus inchoatio formæ, de qua re idem philoſophus copioſe & ſubtiliter diſſeruit. Præterea ſi ſubeſt terra aquis & irrigata, inde parturit quæ poſtremo & pariat, nónne aquæ hoc loco accidētes materiæ qualitates & affectiones ſignificabūt? quæ uel ſuo fluxu tractabiliq; natura aquarū ſpeciem gerunt. Quib. ut ita dixerim humectata materia parturit formam, quam extremo temporis momēto ædit in lucem. Super has aquas ſpiritus Domini, id eſt, uis cauſæ efficientis, Domini organum & inſtrumentum merito ferri dicitur. neque dicitur ferri ſuper terram quia non attingit agens ſubiectum aut permeat niſi medijs illis intercedentibus qualitatibus, quas dum uerſat & agit oritur lux,

tur lux, id eſt, formæ ſpecies & decor tenebrarum, quas diximus, id eſt, priuationis expultrix & fugatrix, fitq́ Dei uoce ſic imperantis, quia nihil agunt cauſę naturales, quod non diuinæ artis ordo præceperit. Tum fit ex ueſpere & mane dies unus. Cum ex potentiæ actusq́ natura ſubſtātia tertia quod compoſitum dicimus diſſultauit, eſtq́ ratio iam manifeſta iuxta hunc ſenſum cur dies unus dixerit, non primus, & merito lucem uidit quoniam bona. Cum nihil ſit aliud natura formæ quàm primi boni imago tenuis & umbratilis ſimilitudo. Hactenus in uniuerſum de corruptibili ſubſtātia qualis omnis quæ infra Lunam eſt, ubi & cœlum & terram, id eſt, tranſmutantem naturam & eam quæ tranſmutatur & terram eandem, id eſt, materiam uidimus inanem omni ſpecie ſubſtātiæ uacuam item omni forma accidentali: Superq́ eam in trini dimenſus abyſſos extenſam priuationis tenebras inſidentes, non quidem illi intimas (Neque enim priuatio materiæ eſſentia eſt, ut probat Ariſtoteles) ſed extremam eius faciem occupantes. Vidimus item ſuper aquas, id eſt, fluxas diſpoſitiones materiæ quaſi terræ præſentes ferri ſpiritum Domini, id eſt, uim cauſæ agentis, non uti cauſam principalem, ſed uti ſpiritum Domini, id eſt, organum diuinæ artis, quomodo ſpiritus noſter uitalis organum animi eſt, & ſtatim tractāte ſpiritu aquas illas & peruadente ſubiectum iuſſu Dei artificis exorta eſt lux, id eſt, formæ decus & ſplendor.

CAPVT TERTIVM.

QVoniam aūt à communibus generalibusq́ ad ſpecialia recto ordine deſcendimus ut probat, Ariſt. facturus hoc idem Moſes, poſtquā dixit de his quæ communia ſunt rebus omnibus elementaribus, elementalem totam ſubſtantiam ſecunda die trifariam diuidit. Primo autem intelligendum materiales omnes formas, aquarū appellatione ab illo hic deſignari quæ congruere magis ne poſsit quidem. Eſt enim in ſphęra hac rerum generabilium & corruptibilium ſtante materia quaſi alueo mari uti fluxus refluxusq́ undarum perpetuus indeſinens abeuntium & aduentantium formarum commeatio. Generatio, ſcilicet, præterit, ut inquit, Salomon, & generatio aduenit, terra autem ſtat in æternum. Vocātur enim & formæ iſtæ apud Platonicos imitatores, ſemper Hebraicæ diſciplinæ generationes potiusquàm formæ quod fieri quàm eſſe dici uerius poſſint. Ob quam etiam cauſam factum ut quo ſupra nomine, aquarum, ſcilicet materię qualitates & accidentales formas uocauit, eodem hic uocauerit etiam ipſas materiales ſubſtantias, ſcilicet, ut admoneret non id quidem quod credidit Alexander eſſe qualitates ipſas elementis formas ſubſtantiales, ſed quod Platonici magno opere confirmant eſſe ſpeciem omnem quę in materia eſt ad accidentis ferè potius quàm ad uerę ſubſtantię conditionem referendam. Quem titulum ſibi illa legitime uendicant quę per ſe ſtant ſibi ipſis innixa & id quod ſunt uera ſunt ratione, immixta re-

bus peregrinis & minime adulterata Heraclitus ſenſibilium rerũ ſubſtantiam uocauit mare & apud poëtas inuolucris fabularum uelantes philoſophiã: Cum poſt Saturniã unitatem, id eſt, mundi intelligibilis unionem intra ſe omnia implicãtis in tres partes ſenſibilem mundũ partirentur, cœleſtemq́ adſcriberem regionem Ioui, ſubterraneam Plutoni: Neptuno autem mediam hanc, ſcilicet quæ à Luna ad terram protenditur, de qua nũc agimus: Neptunum maris dominũ dixerunt, qui idem apud Platonicos pro ea uirtute accipit, quæ generationibus præeſt. Sed redeamus ad Moſem diuidentẽ aquas ab aquis medio firmamento. Triplex enim partitio corporum ſublunariũ. Alia ſupra mediam regionem aëris ſunt ſuprema, ſcilicet, pars eiuſdem elementi & puriſsimus ignis quod totũ ætheris nomine deſignatur. Ibi pura, immixta & legitima elemẽta: Alia infra ipſum aëris meditullium quæ apud nos ſunt, ubi elementum purũ nullum (Neque enim purũ elementum ſenſibile) ſed mixta omnia ex fœculenta craſſioreq́ parte mundani corporis conſtant. Intercedens regio aëris quæ hic dicitur firmamentũ, unde & aues ſub firmamento cœli ac eo uolantes introducunt: ea eſt regio in qua ſublimes illæ impreſsiones apparẽt, pluuiæ, niues, fulgura, tonitrua, cometæ, & cætera id genus. Vide autẽ recte non ſolum ſitu, ſed & naturæ proprietate hoc firmamentũ ſuperiora elementa ab inferioribus quaſi aquis ab aquis diſcriminat & diſtinguit. Supra eam pura ſunt elementa, infra eam perfecta mixtione ab elementali ſimplicitate diſcedunt: inibi mixta fiunt ſed imperfecta mediaq́ ut dicatur ueriſsime inter mixtorum elementorumq́ naturam.

CAPVT QVARTVM.

SEd uideamus quid ultra Moſes philoſophetur, congregentur inquit aquæ quæ ſunt ſub cœlo in locũ unũ, & appareat arida. Arida materia eſt uti iam conſtituimus, nec apparet materia, aut conſpicit̃, niſi formarum ſpeciem induta, ſed neq́ apparet induta ſpeciem elementi, quia ut diximus & probant philoſophi, elementũ ſimplex nec uideri, nec tangi nec ſub ul ũ omnino ſenſum cadere poteſt. Si igit̃ quæ inuiſibilis olim fuerat terra, futurum eſt ut ſub cõſpectu ueniat, neceſſe eſt aquas quæ ſub cœlo ſunt, id eſt, ſub media aëris regione congregari ad locũ unũ, id eſt, ad communẽ mixtionis colluuiem confluentes certis legibus, tamẽ quaſi litorib. præſcriptã in unam mixtionis formã coaleſcere. Quod aquis inferiorib. ut oſtendimus, nõ itẽ ſuperiorib. accidit, ubi aut nulla prorſus aut imperfecta mixtio. Quod ſi anima uegetalis mixtionis formã ſtatim conſequit̃: Quid aliud à noſtro philoſopho, expectabimus, q̃ ut poſt illa aquarũ congregationẽ induceret ſtatim terrã herbarũ, fruticũ, arborũq́ fœcundam.

CAPVT. QVINTVM.

QVanquã hinc uidebat̃ ordine conſequenti ad animalia tranſeundũ, quorũ anima uegetali proxime iũcta eſt, tamẽ quoniã ab animalib. ad ho-

ad hominẽ itur, in quẽ deſinit de mundo corruptibili omnis tractatio, ic-circo interiecit Moſes aliqua de his quę fiũt in firmamẽto, & quib. ipſum ornat, uti terra ornat his quę in ea fiunt, metallis, plantis, & animantibus. Sunt autẽ hæc impreſsiones illæ quæ in ſublimi, id eſt, in media regione aëris fiunt. Hanc ſupra & cœlũ & firmamentũ uocauit, hic aũt firmamentum cœli, ut ſciamus nõ illud eſſe quod uere eſt cœlũ, ſed quod cœlo ſub-eſt. Quare & Ennius in Achille hãc partẽ ſubijces dixit, propterea quod cœlo proxime ſit ſubiecta. has aũt impreſsiones ſecũdarias ſtellas & ſydera & aſtra à philoſophis nuncupati notius eſt quã ut plurib. cõprobetur, aut duriuſculum uideri alicui poſsit nos de illis exponere quæ de ſyderib. hic dicunt. Quoniã autẽ horũ omnis diuerſitas ad duas primas cauſas refert, caliditatẽ & frigiditatẽ, referemus conuenienter quę à cauſa ſunt calida ad Solem, quæ uero à frigida ad Lunã. Neq; ob id ſolũ & Solis & Lunę & reliquorũ ſyderũ hæc ſibi appellationẽ uendicant quod idem ſint ipſa inferiori cœlo quod illa ſunt ſuo quanq; diuiniori, uel quòd itẽ ſimili facię ſe oſtendant hominib. lucẽtia pariter & coruſcantia, quã quod alia ex illis aliud in cœlo ſydus tanq; principẽ & ducẽ ſequant. Vnde & ſigna earum ſunt rerũ, quæ ſydera à quibus ſuerint excitata portendere inferioribus ſoleãt. Huic rei argumento eſt illud quod motũ ſyderũ ſequuntur, quorũ ui & influxu de terreſtri cõfecta materia, id eſt, uaporoſo halatu conſiſtunt.

CAPVT SEXTVM.

MAnifeſta iam ſequũtur de animaliũ deq; hominis productione. Poſt plantas enim ea ſunt mixta quæ ſentiunt & mouent, quanquam & plantis ſtupidum ſenſum aſſcribãt Pythagorici, quod in ea quam parturimus concordia longioris ſubſellij opere diſcutiemus. Hæc autem animantia quæ citra omnem controuerſiam motu ſenſuq; participant: & hic à Moſe & in Timæo in uolatilia, & in aquis degentia, & terreſtria diſtinguuntur. Supremus omnium & princeps homo, quo mundi corruptibilis natura progreſſa ſiſtit pedem & receptui canit.

CAPVT SEPTIMVM.

QVemadmodum autem inferiorum omnium abſoluta conſummatio eſt homo, ita omnium hominũ abſoluta eſt conſummatio Chriſtus. Quod ſi ut dicunt philoſophi ab eo quod unoquoque in genere eſt perfectiſsimũ ad cæteros eiuſdem ordinis quaſi à fonte omnis perfectio deriuatur: Dubiũ nemini eſt à Chriſto homine in omnes homines totius bonitatis perfectionem deriuari. Illi ſcilicet uni datus ſpiritus, nõ ad menſuram, ut de plenitudine eius omnes acciperemus. Vide quàm haud dubie hæc ei prærogatiuam debeatur Deo & homini, quæ etiam qua homo eſt peculiari ei & legitimo priuilegio conuenit.

De mundo cœleſti Expoſitionis ſecundæ, Lib. II. Procœmium.

SVrgamus ab elementis ad cœlum, à corruptibilibus ad incorrupta corpora, ut palam omnibus ſit eiſdem uerbis quibus de elementali nobis tot natura monſtrata ſunt, de cœleſtib. item altiſsima dogmata à propheta comprehenſa. Quod cum nobiſcum animo reuoluemus, erit præterea quæ diximus in procœmijs alia nobis in promptu ratio. Cur gratia exempli dicturus Moſes de agente cauſa & de materia, non illam agentem expreſsis uerbis hanc materiã uocauit, ſed cœlum & terram, & materiæ diſpoſitiones, nõ qualitates, ut dicunt philoſophi, ſed aquas, & formam lucem potius quàm formam appellauit: Cometas item & fulmina & cætera id genus nõ proprijs cognominibus, ſed aſtra & ſtellas nominauit, atque ita de reliquis. In exordijs quidem allata fuit à nobis cum ueterum conſuetudo ſcribendi res grandes phyſicas & diuinas occulte & figurate, tũ ruditas auditorũ qui cum ſplendorem diſciplinæ Moſaicæ ferre non poſſent, oportuit uelata facie uerba facere illis, ne qui illuminandi ſuſcipiebantur, nimio lumine obcæcarentur. Nunc tertiæ rationis habemus occaſionem, quia, ſcilicet, ſi materiam, & formam, & qualitates, & cauſam agentem nominaſſet, poterant illa quidem corruptibilis mundi tractatibus deſeruire, non autem & reliquis. Quare illud eſt incogitatum & mirum Moſeos artificium diuinaq́ uerè non humana induſtria eis uti dictionibus itaq́ orationem diſponere, ut eadem uerba, idem contextus, eadem ſeries totius ſcripturæ figurandis mundorum omnium & totius naturæ ſecretis apte conueniat. Hoc illud eſt in quo Moſeos liber omnem gentium & doctrinam, & eloquentiam, & ingenium ſuperat. hoc nouum illud & intactum adhuc quod nos afferre tentauimus, ut, ſcilicet, factum à Moſe id noſtris hominib. re ipſa comprobaremus. Hęc eſt idea, hoc eſt exemplar abſolutiſsimi ſcriptoris, non ob id ſolum quòd huiuſcemodi ſcribendi genus ut ſupra demõſtrauimus naturam effigiat & æmulatur, quàm quòd ſicut inter mentes angelicas authore Dionyſio & diuo Thoma ſplendore noſtræ theologiæ illa eſt ſuprema, quæ paucißimis ea notionib. & formis per intelligentiam comprehendit, quæ inferiores uarijs & multiplicibus, ita inter ſcripturas illa eſt ſumma, illa apicem tenet omnis perfectionis, quæ paucißimis uerbis omnia ueluti ſingula & congrue & profunde complectitur. Sed quid prophetam prodeuntem reuelata facie moramur ultra, ut de cœleſtibus nos myſterijs alloquatur? prius tamen quàm loquentem ipſum audiamus, ut ſimus uerborum illius capaciores præfari paucula quædam de cœlo decimo utile fuerit.

CAPVT PRIMVM.

SVpra nouem cœlorũ orbes, id eſt, ſeptẽ Planetas & ſphęrã octauam, quam uocant inerrantẽ nouumq́ orbem, qui ratione, nõ ſenſu depre-henſus eſt, primusq́ eſt inter corpora quæ mouent̃, creditũ eſſe decimum cœlum fixũ manens & quietũ, quod motu nullo participet. Neq́ hoc tan tum creditũ à noſtris maxime iuniorib. Strabo & Beda, ſed à plurib. etiam Hebręorũ, prætereaq́ philoſophis & mathematicis quibuſdam. E quib. ſatis duos ſit attuliſſe Abraam Hiſpanũ aſtrologum maximum & Iſaac philoſophum, quorũ uterq́ hoc atteſtatur. Quin & hic Iſaac decimum or bem ab Ezechiele deſignatum intelligit per Saphyrũ in ſimilitudinẽ thro ni, ut color Saphyri lucis nitorem throni ſimilitudo immobilitatem eius ſignificet. Figuratas item intelligit decem ſphæras à Zacharia per cande-labrum aureum diſtinctũ ſeptem lucernis, & lampadem ſuper caput eius, tum ſuper lampadem oliuas duas. Cũ enim ſeptem lucernæ ſeptem Plane tas indicent, & lampas circulum octauum tot luminibus fulgentem, uult per duas oliuas indicari nonam & decimã ſphæram, propterea quòd ex oliuis oleum defluit ad lampadem & lucernas, ad luminis nutrimentum. Quare per rationis ſimilitudinem cũ cœlorũ quos nos uidemus lux à ſu-premis illis emanet & conſeruetur (qui enim dat lucem idem conſeruat) merito illi quidem oliuis, hi aũt lucernis & lampadi comparant̃. Verum ſi non poſſunt eiuſdem aquæ duo primi fontes cõſtituti, neceſſe eſt ex il-lis duab. ſupremis ſphęris alterã eſſe, quæ ſit principiũ totius lucis. Quod ſi ad alterã ad primam utiq́, id eſt, ad decimam referendum eſt, ut ſit ipſa quaſi unitas luminũ, tum proxime lumen tota eſſentia ſuæ ſubſtantiæ no na recipiat. Inde tertio ad Solem plena participatione proueniat, à Sole au tem quarto iam ideoq́ poſtremo gradu in omnes ſtellas partibiliter diui-datur. Supra igitur nouẽ cœlos decimũ ſtatuamus, quem theologi uocãt empyreum. Dubitatum autem à quibuſdã natura ne eſſet corporea an in-corporea potius. Nam & unitatẽ forte decet ut numero coëlementali re-ſpondet analogia naturæ, ita non eſſe genere eodem. Sed quicquid de hac quæſtione ſtatuatur, remaneat inconcuſſum inibi eſſe theſauros lucis, & inde quicquid habere luminis uiſiturq́ in corporibus quaſi à primo fon-te in cætera deriuari. Neq́ enim obſtat ſiquis credere pertinacius quàm uerius uelit non eſſe illum natura uerè corporea, quãdo in Phœnicũ theo logia eſt, ut ſcribit Iulianus Cęſar in oratione de Sole, emanare lucem cor-poream ab incorporea natura. Præeſt hic igitur nouẽ ſibi ſerie conſequen ti ſuccedentibus cœlis, quaſi dux exercitui, quaſi forma materiæ, & Mo-nados typum gerens denarium implet.

CAPVT SECVNDVM.

VEniamus ad Moſem qui dicturus de omnibus, hũc tanquã primum & principalem cœli peculiariter appelllatione dignatus eſt, quẽad-

modum licet nouem choros angelicos, quia participant diuinitate uocare Deos poſſumus. Vnde illud Deus Deorũ. Abſolute tamen cũ Deũ dicimus non aliquem ex eis, ſed indiuiduã trinitatẽ accipimus præſidentẽ illis, quemadmodũ & empyreũ cœlũ nouem ſibi ſubiectis orbib. præſidet. Terram aũt uocauit octo ſphæras poſtremas, neq; id ſine cauſa, ſed ob id factũ quoniã huius numeri extrema ſibi terræ appellationẽ uendicant. Eæ ſunt Luna & cœlum ſtellatũ, quorũ utrũq; terrã uocare & ueterũ authoritate & ratione præterea cogimur. De ſphæra enim octaua frequentiſsimum in Academia dare illi terræ appellationẽ. Luna itẽ Ariſtoteles terræ ſimilem dixit, imitatus, ſcilicet, Pythagoricos, qui eã & terrã cœleſtem & terreſtre cœlũ appellant. Sed uide quæ ratio ad utrũq; nos ducat. Si enim in cœlo quærimus elemẽta, Lunã terrã ſtatuimus infimã ignobiliſsimãq; omniũ ſiderũ, uti eſt terra omniũ elementorũ opacitate, itidẽ ſubſtãtiæ & maculis illi per ſimilem. Tũ aquã Mercuriũ uerſipelle ſydus & trãsformabilem, ideoq; apud Lucanũ undę arbitrũ appellatũ. Venerẽ aẽrẽ temperato calore uiuificã Solem ignẽ ratione manifeſtiſsima. Tũ ordine inuerſo Martẽ ignẽ, Iouẽ aẽrẽ cognatũ Veneri natura, Saturnũ aquã ſenẽ, ſcilicet, dãnatæ frigiditatis, reliquũ ut ſphærã octauã, & non erraticã terrã uocemus, uel ipſo ſic cõputationis ordine poſtulante. Recte igitũ hoc totũ quod binis utrinq; terris concludit, ſupra quod nihil uiſibile nobis, terrã uocauit. Tũ ſubdit & terra erat inanis & uacua inanitate, ſcilicet, lucis, nõdum à primo cœlo propagatæ ad eã, & reliquarũ uirtutũ, quarũ uehiculum eſt lux. Neq; hoc dicimus ex nobis, ſed ipſe author declarat, cuius rei dicat inanitatẽ, adijciens & tenebræ erãt ſuper faciem abyſsi, altitudinẽ tantã, tot numero orbium & mirã profunditatẽ iure abyſſum uocãs. Verũ ne crederemus inter octauã ſphærã & ſedes empyreas nihil medium eſſe, ut crediderũt multi ſequuti inditia tantũmodo ſenſuũ, admonuit nos orbis intercedentis, quẽ per aquas ipſe cum figurauerit conſone à iuniorib. Chryſtallinũ cœlum eſt nuncupatũ. Super hunc ferebatur, aut ut ueritas habet Hebraica, & Syrus Effren tranſtulit, incubabat huic ſpiritus Domini, id eſt, proximẽ adhærẽs ſpiritalis olympus, ſedes ſpirituũ Domini fouebat eum ſua luce uiuifica. & recte eſt factum, ut qui attinens eſt principio lucis toto corpore & tota ſui mole lucem combiberet, propterea nobis inuiſibilem quia corpulentia ſolidiore nõ terminatur. Illi igitur primum incubans ſuam lucem largiebatur empyreus, quæ mox & in reliquas ſphæras quas per terrã & per abyſſum dicimus deſignatas excuſsis tenebris Deo ſic iubente eſt deriuata & factum eſt ueſpere & mane dies unus, quia per lucis & ſuperni influxus receptionem fœderãtur primis cœli inferiores. Summatim igitur prima die & primi cœli eminentia in reliquos & deriuatio inde lucis ad eos, & per aquæ ac terræ cognomina de noni orbis & aliorum multa proprietatibus indicantur.

CAPVT TERTIVM.

IAm uero de motis orbibus particularius pronūcians docere erraticam ſphæram quam dicimus firmamentū mediam eſſe inter duas aquas, cuius dicti ratio manifeſta ex his quæ diximus, nam & nonus orbis & Saturni planetes, ut declarauimus, aquarū ſibi appellationem uendicāt. Poſitum ergo à Deo eſt firmamentū in medio aquarū, & aquæ quæ ſunt ſub cœlo congregatæ ſunt ad locum unū & factum ut appareret arida, id eſt, terra, totumq́ hoc procuratū ad ſalutem uiuentium. Videamus quid hæc ſibi uelint Moſeos dicta. Aquæ quæ ſub cœlo ſunt, ſeptē ſydera ſunt, quæ ſunt ſub firmamento quod uocauit cœlum, quorū primus Saturnus. Hæ aquæ congregatæ in locum unum ideo ſunt, quia omnis planetarū uirtus in uno Sole collecta eſt, quod omnes philoſophi, omnes mathematici uno ore confirmant, & ſi hęc congregatio aquarū dicta eſt mare, non abſurde hic ille erit oceanus qui pater Deorū & hominū ab illis dicit̃ qui planetas deorū nomine dignati ſunt. Terra aūt quid aliud dicemus quam Lunam ſic ab Ariſtotele & Pythagoricis nuncupatā, quæ cum tota prędicti maris undis obruit̃, nec utilis nobis nec uiſibilis item eſt, ſed tunc & animalium & noſtris uſibus idonea: Cū ab eo ſecedens mari magis magisq́ ſub aſpectum uenit. Tunc fertilis, tunc fœcunda, eorū pręſertim quę à uegetali natura ſunt. Cuius munera auctio, nutritio & generatio. In hæc enim præcipua uis Lunæ ut dixerunt Chaldæi. Quod & hic à Moſe apertiſsime demonſtratur. Cum eam ſimul atq́ apparet, & herbarū, & fruticū & arborum, parentem facit. Vide ut nobis naturā Lunæ & Solis paucisſimis figuratæq́ ſubiudicauit. Sed cur tacet de reliquis quem tractaturū de omnibus ſufficienter & docte in procemijs noſtris promittamus. Cur inquam cum de decima, nona, octauaq́ ſphæra, de Saturno, item Sole & Luna fecerit mentionē, de quatuor qui ſuperſunt Venere & Mercurio, Ioue item & Marte ne uerbum quidem. Dixeris forſan ideo factum quia rudis populus Solem tantum nouit & Lunam. Sed hoc perfugium ipſe mihimet ademi, nec poſſum non erubeſcens iſthuc diuertere qui ſupra ſum atteſtatus nihil propterea obmiſſum à Moſe quod ad perfectam mundorū omnium intelligentiam faceret. Dicat alius qui de Sole ac Luna egit egiſſe de reliquis, quod hi regnū obtinent cœli & cum particularis aliorū ſit uirtus, uniuerſali hęc duo ſydera influxu pollent. Sed neq́ hoc nobis ſatisfacit, et debuit eadem ratione obmiſiſſe Saturnū, de quo tamen nos factam mentionem oſtendimus: Altius credo latere myſterium ueteris Hebræorum diſciplinæ, inter cuius de cœlo dogmata, hoc eſt præcipuum concludi à Sole Iouem & Martem, à Luna uero Venerem & Mercurium. Nec ſi horum naturas ſyderum penſitemus obſcura eſt ratio opinionis, quanquam ipſi rationem nullam ſui dogmatis afferant. Calat Iupiter, calat Mars, calat & Sol, ſed Martis calor acer & uiolentus, Iouis beneficus, in So-

 le eſt

le eſt acre illud ac uiolentũ Martis & Iouis beneficam proprietatem uidemus, id eſt, mixtã ex his temperatãq́ mediam quandam ut ita dixerim naturam. Iupiter fœlix, Mars infauſtus, Sol partim quidem bonus, partim eſt malus, radiatione bonus pocula malus. Eſt Aries Martis domus, Cancer dignitas Iouis, Sol in Cancro ſublimitatem in Ariete dignitatem adeptus manifeſtam cum utroq́ ſydere cognationem oſtendit. Veniamus ad Lunam quę & aquis Mercurij manifeſte participat, & quantã habeat cum Venere affinitatem præſertim hinc indicat quòd ita in Tauro Veneris domicilio ſublimatur, ut nuſquã fœlicior aut magis benefica iudicetur. De cœlo igitur empyreo, de nono orbe, de firmamento, de ſydere Saturni, deq́ Sole ac Luna qui reliqua complectuntur ipſo ſilentio huius complexus nos admonens ſufficienter hactenus dixit.

CAPVT QVARTVM.

REſtabat ut poſtquam de natura ſyderum dixerat, de operibus, deq́ eorum officio diſſereret, declarans in quem uſum fundata & cui muneri delegata à Deo fuerint. Scio autẽ agi adhuc de cœlo ut de lucido corpore, nihil de intellectu, nihil de motrice, ut eius adhuc dictum à propheta quem ordinem etiam Timæus ſequitur. Primo corpus fabricans, tum corpori abſoluto animũ apponens, cœleſtium corporum duæ in uniuerſum manifeſtæ operationes, motus & illuminatio. Motus duplex ſtatuitur, alter mundi totius quo cœlum & æther uigintiquatuor horis per totum ſpacium uniuerſi perfecto ambitu circũuoluuntur, alterũ ſyderum proprius multiplex & uarius inter quos principalis eſt motus Solis, qui ſpacio duodecim menſiũ Zodiaci ſigna omnia circuit. Ille diem facit unde & diurnus dicitur, hic autem annum reliqui ſyderũ motus uarijs temporum interuallis peragunt. Recte igit & breuiter nos omniũ admonuit, Moſes, cum dixit, poſita ſydera in firmamẽto in dies, annos, & tempora. Addidit in ſigna, quod quia ſatis ab alijs interpretib. exponitur ego prętereo. Indicauit præterea expreſſe reliquã operationẽ ſyderum, quæ eſt illuminatio, cum dixit ſtatuta illa ut lucerent in cœlo & terrã illuminarent. Quanquam aũt diuerſæ ſint ſententiæ ueterũ, quid cœleſtia influant inferioribus, in quãlibet tamen apte cadunt Moſeos uerba. Nam ſi nihil aliud influunt quàm lucẽ, quod uidetur Ariſtoteles uoluiſſe ſi religioſo & non pro noſtro arbitrio illius uerba interpretemur, nihil poterit cogitari Moſaicis dictis conuenientius, ſi pręter lucem calorem etiam influunt, nihilq́ præterea aliud ut Auerrois Arabs & Abraam Iudæus uolũt, ſatis fuit dixiſſe de luce à qua idem authores prouenire calorẽ fateni. Si itẽ plures alię uirtutes atq́ multiplices iſthuc cœlitus demittunt, ut Auicennæ ut Babylonijs uiſum nõ temere de ſola luce mentio facta, quãdo ut ipſe ſcribit Auicenna ſola eſt lux quæ reliquas omnes uirtutes de cœlo uehit ad nos. In hæc igit miniſteria & Lunæ & Solis & ſtellarũ ſunt corpora diſtributa.

CAPVT QVINTVM.

RElìquum erat ut & ſignorũ quæ ſpectabilia ſunt in Zodiaco, & eorum quæ quanquã inuiſa nobis longe tamẽ efficaciora in cœlo ſunt Chryſtallino mentionẽ faceret. De his enim nihil hactenus dictum. Hoc igitur ſibi uolunt animalia quæ & aquæ producũt & terra producit, utique illæ aquæ quæ ſunt ſuper cœlos & terra quæ ipſum eſt firmamentũ ut ſupra eſt comprobatũ. Signa enim quæ in illis ſolis duob. orbibus uiſuntur in ſpeciem animaliũ, qualia quæ apud nos ab Aegyptijs & Indis notata ſunt, quæ potuerũt illi & facilius & rectius quàm noſtri deprehendere adiuti ab ipſa ſoli planitie & cœli ſerenitate. Alioquin animalium quæ hic ſunt caduca productio non magis attinet ad hæc duo elementa, terram & aquam quam ad reliqua, uidelicet ignem, & aërem, & quoniã aquæ dedit appellationẽ orbi Chryſtallino congruenter quæ ibi animalia piſces, rurſus quæ in firmamento quod terram dicit iumenta & beſtias uocauit.

CAPVT SEXTVM.

HActenus de corporea cœlorũ natura. Nũc prędita ea anima rationali declaraturus allegorice hominis meminit, nõ utiq; illius qui eſt caducus & terreus & quẽ uidemus, ſed à quo (ut inquit Plotinus) is regitũ homo qui uideť. Ille ipſe animus eſt rationalis, quẽ ex eiſdẽ elementis, & in eadem patera, ex quib. & cœli animã cum Timæus cõſtituat, nõ incongrue quæ dicũtur de hominis animo ad cœli etiã animum trãsferunť. Adſtipulantur noſtræ expoſitioni literæ ſacræ, in quib. ſæpe angelica omnis natura & rationalis per hominẽ deſignatur. Frequentiſsimũ hoc in prophetis de bonis angelis, & de malo etiã dæmone, qui nihil natura differt ab illis, ſcriptum eſt in Euangelio: Inimicus homo hæc fecit. Adiecit igitur Deus cœleſti machinæ uiuã ſubſtantiam & rationalem participem intellectus: Ideoq; ad imaginem & ſimilitudinẽ ſuam hanc noluit præeſſe, de quibus paulo ante diximus animantibus, id eſt, ſydereis omnibus ſignis & Planetis, quę illius ita nutu uerſantur, ita dicto obediunt, ut nulla mora, nulla ſit contumacia: Quod brutis elementorũ corporib. nõ pariter accidit. Neq; temere aliud inuenies in quo magis deſudent Peripatetici, q̃ ut probẽt nihil reluctari cœleſte corpus ſuo motori, quemadmodũ noſtra nobis corpora reluctantur. Quare neq; illis ut nobis ex perpetuo motu, aut tędium, aut difficultas, aut fatigatio, hoc eſt imperiũ, quod tetigit Moſes cœleſtis hominis in animalia. Non itẽ uacat myſterio quòd illum hominẽ marem & fœminã creauit. Eſt enim hæc prærogatiua animorũ cœleſtium, ut ſimul utrunq; obeant munus & contemplandi & regendi corpora, neq; aut hoc illi, aut huic illud obſtrepat, impedimentóue eſſe poſsit. Vſurpatum autem maximè à ueteribus, quod in orphicis etiam hymnis obſeruamus, duas has uires in eadem ſubſtantia, quarũ altera contemplať, altera pręeſt corpori cognominib. maris & fœminæ deſignare, hæc de cœleſti mũdo, de diui-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

de diuino, ſcilicet, corpore, de numero orbium, de natura & proprietatibus, de officio. Poſtremo de motrice ui eius, rationali ſubſtantia, deq; eius ingenio à propheta traduntur.

CAPVT SEPTIMVM.

NObilis hæc creatura & à nobis ſuſcipienda & celebranda. Sed ſi uel Platonicæ ſententiæ, ut theologos taceã, cuius modo meminimus non ſumus obliti temperatos à nimos noſtros ab opifice Deo in eodem cratere, ex eiſdemq; elementis cum cœleſtibus animis, uideamus ne nos illorum ſeruos uelimus, quorum nos fratres eſſe natura uoluit. Neque noſtram conditionem de hoc infirmo corpore metiamur. Neque enim homo (ut ſcriptum in Alcibiade) hoc quod uidemus fragile & terrenum, ſed animus eſt, ſed intellectus, qui omnem ambitum cœli, omnem decurſum temporis excedit. Cauendum igitur ne quod multa faciũt: plus cœlo dantes, plus tribuentes quàm ſit neceſſe & uolũtati opificis & ordini uniuerſi repugnemus, ſimulq; ipſi cœlo cui Dei conſilia & mundi ordo maxime cordi ſunt, dum ſtudemus placere diſpliceamus. Hoc admonent Chaldæi dicentes: Ne augeas fatum. hoc prædicat Hieremias: Ne timeatis, inquit, ſigna cœli quæ gentes timent. Hoc præcipit alibi propheta noſter admonens cauendum homini ne ſuſpiciens, Solem, Lunam & Stellas, colat ea quæ Deus creauit in miniſterium cunctis gentibus. Quod ſi in eum ſenſum quis non accipiat quaſi illa ſeruiant nobis uti ignobiliora & mortua corpora ſignificari tamen intelligamus authorem aut dominam naturæ noſtræ eam ſubſtantiam eſſe non poſſe, cuius uel altera pars etiam uilior aliqua parte quæ ſit in nobis ignobilior inueniatur. Neque enim in opere perfectius aliquid eſſe, aut poteſt, aut debet his quæ ſunt in opifice. Illum igitur timeamus amemus & ueneremur. In quo, ut inquit Paulus, creata ſunt omnia ſiue uiſibilia ſiue inuiſibilia. Quod eſt principiũ, in quo fecit Deus cœlum & terram, hoc autem eſt Chriſtus. Ipſe enim percunctatus quis eſſet optime ſui gnarus, reſpondit: Ego principium qui loquor uobis. Quare neque ſtellarum imagines in metallis, ſed illius, id eſt, uerbi Dei imaginem in noſtris animis reformemus: Neque à cœlis, aut corpore, aut fortuna, quæ nec dabunt, ſed à domino cœli, domino bonorum omnium, cui data omnis poteſtas in cœlo & in terra, & præſentia bona quatenus bona ſunt, & ueram æternæ uitæ fœlicitatem quæramus.

De mundo angelico & inuiſibili,

Expoſitionis tertiæ, Lib. III. Proœmium.

HActenus de cœleſti mundo pro uiribus noſtri ingenij myſteria Moſeos reuelantes diſputauerimus. Nunc autem quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, pennas deargentatas & rutilas pallore auri, & uolabo in ſupercœleſtem regionem, ubi uera eſt quies, uera pax, uera tranquillitas: Pax utique quam hic uiſibilis & corporeus mundus dare nõ poteſt. Reuelate uos oculos meos ultramundani ſpiritus, & contemplabor miracula ueſtræ ciuitatis, ubi repoſuit Deus timentibus ſe, quæ nec uidit oculus, nec auris audiuit, neque cor cogitauit. Cum autem de hac natura angelica, & inuiſibili ab Hebræis ueteribus multa, multa item à Dionyſio tradantur, erat conſiliũ Moſeos uerba exponere iuxta doctrinam utriuſque familiæ. Sed quoniã quæ ab Hebræis dicuntur (cum ſint inuſitata) apud Latinos intelligi à noſtris hominibus facile non poſſent, niſi à gemino (quod aiunt) ouo exorſi, plurima, & fere omnia ueteris diſciplinę Hebraicæ gentis dogmata enarraremus: Cogitaui differendum donec de his alibi latius ſcripſerimus, & noſtratib. notas fecerimus illorum opiniones, ubi quantum Aegyptijs monimentis, quantum Platonicæ philoſophiæ, quantum catholicæ ueritati conſonent examinantes, ſicubi quidem concordabunt nobiſcum, iubebimus Hebræos ſtare in antiquis patrum ſuorum traditionibus, ſicubi diſſonabunt inſtructi catholicis legionibus impreſsionem faciemus in eos. Denique quicquid alienum ab euangelica ueritate depræhendimus confutabimus pro uirili, quicquid ſanctum & uerum à ſynagoga ut ab iniuſto poſſeſſore ad nos legitimos Iſraëlitas transferemus. Interea Dionyſij ueſtigijs inſiſtentes aut Pauli potius & Hierothei quos ille eſt ſequutus, conabimur tenebris legis quas author legis ſpiritus Dei poſuit ſuum latibulum pro noſtra imbecillitate lucem inuehere.

CAPVT PRIMVM.

QVicquid eſt poſt unitatẽ numerus unitate perfectus & conſummatus eſt. Sola unitas omnino ſimplex à ſe perfecta non egredit̃ ſe, ſed indiuidua ſimplicitate & ſolitaria ſibi cohæret, quia ſupereſt ſibi nullius indiga plena ſuis diuitijs. Numerus ſua natura cum ſit multitudo unitatis beneficio fit ſimplex quantum ipſe ſimplicitatis capax, quanquam autem numerus quiſq; quo magis ab unitate fit procul in maiorem ſemper incidat multitudinem pluſq; in eo diſsimilitudinis, plus partiũ, plus compoſituræ ſit, nullus eſt tamen unitati proximus qui multitudo nõ ſit aduentitiam habens unitatem unaq; non natura, ſed compoſitione, transferamus hæc ad diuina more Pythagorico. Solus Deus qui à nullo, à quo

ſunt

ſunt omnia ſimpliciſsima eſſentia & indiuidua eſt, quicquid habet à ſe habet, eadem re qua eſt, eadem ſapit, eadem uult, eadẽ bonus, eadem iuſtus. Neque rem aliquam intelligere poſſumus qua ipſe ſit præter quã ipſum eſſe quod ipſe eſt. Cætera non illud, id eſt, ipſum eſſe, ſed illo ſunt. Igitur angelus non eſt ipſa unitas, alioquin Deus eſſet, aut plures eſſent Dei quod concipi ne poteſt quidem. Quid enim erit unum ſi ne ipſa quidem unitas una? Reliquum ut angelus numerus ſit. Quod ſi eſt numerus alia ſui parte multitudo una. Eſt autem omnis numerus eatenus imperfectus quatenus multitudo, perfectus autẽ quatenus unus. Quare quicquid in angelo imperfectum eſt angelicę multitudini, quam inde habet unde eſt numerus, id eſt, creatura, & quicquid perfectum eſt, accedẽti unitati quam inde habet unde Deo coniũgitur aſſcribamus. Imperfectionem in angelo duplicem inuenimus: Alteram quia non eſt ipſum eſſe, ſed eſſentia tãtum cui participatu eſſe accidit ut ſit: Altera quia nõ eſt ipſa intellectio, ſed aduenit ei ut intelligat: Cum ipſe ſua natura intellectus ſit intelligentiæ capax. Pendet autem ſecunda ex prima quoniam quod ex ſe nõ eſt utiq; neq; intelligit ex ſe, cum ibi eſſe nihil poſsit ubi non eſt ipſum eſſe. Vtrunq; igitur horum euenit angelo qua multitudo eſt. Reliquum ut abſolutio illi & conſummatio ab accedente deſuper fiat unitate. Deus autem unitas, unde ad angelum & eſſe, & uita, & omnis perfectio deriuatur. Quemadmodum autem duplex eſt imperfectio, quaſi duplex multitudo, ita duplicẽ intelligamus unitatis acceſſum, ut utraq; perficiatur. Prima ea eſt qua eſt eſſentia rudis ac informis, expers uitæ, & eſſe, hæc eſt terra inanis & uacua quã & Deus creauit. Nec forte crederes ut quidam crediderunt formationem tantum eſſentiæ pertinere ad opificem non autem ad creationem. Simul cum terra creauit & cœlum, id eſt, actum illius eſſentiæ participatamq; unitatem in multitudine hoc eſt ipſum eſſe: Vt ſit quaſi eadem creatio cœli & terrę, utpote comparis complexus & duarum ad idem ſimili nexu conuenientium naturarum. Nec diſſone à ueteribus ipſum eſſe participationem diuinitatis uocamus cœlum, quando & mundum archetypum Zenophanes ſphæram appellauit, & Saraceni quinimmo & noſtri Deum circulum uocant.

CAPVT SECVNDVM.

Eſt angelus per ea quæ diximus iam ſuam naturam perfecte adeptus intellectualemq; proprietatem. Veruntamen nõdum habet unde ſua munera impleat intelligendi, ſcilicet & contẽplandi, niſi à Deo prius formis intelligibilib. ueſtiatur. Propterea adhuc ſunt tenebræ ſuper faciem abyſsi. Abyſſus intellectualis proprietas eſt profunda quæq; penetrãs & perſcrutans. Super hanc tenebræ ſunt, donec ſpiritalium notionum quibus omnia uidet & intuetur radijs non illuſtratur. Scriptum eſt autem ſuper faciem abyſsi non ſuper abyſſum, quia idem locus tenebræ & lucis.

Lux

Lux autem, id eſt, ſpecies, intelligibiles faciem tenent, id eſt, extrema angelici intellectus, quia accidentes ei ſunt, qualitates non ad ipſius eſſentiam ſpectant. Quid autẽ medium intercedat priuſquam tenebra depulſa aboriatur lux ſtatim annectit, dicens: & ſpiritus domini ferebatũ ſuper aquas. Domini ſpiritus quid erit potius quàm ſpiritus amoris? Neq; enim ſpiritum ſcientiæ ita propriæ domini ſpiritum dicemus. Quoniam & ſcientia quandoque abducit à Deo. Amor autem ad Deum ſemper adducit. Hic niſi ſuper abyſſum illam feratur non fiet lux. Quoniam quemadmodum non implebitur luce oculus niſi ad ſolem conuerſus, ita neq; angelus ſpiritali luce impletur niſi conuertatur ad Deum. Motus autem hic conuerſionis, neque eſt, neque eſſe aliud poteſt in natura angelica quàm motus amoris. Erat igitũ ſpiritus Domini amatorius ſpiritus ſuper abyſſum, id eſt, ſuper angelicum intellectum, intelligentiã enim amor conſequitur, quo dum acta & excitata angeli mens ad Deum conuertitur. Dixit Deus: fiat lux & facta eſt lux, in angelo lux, ſcilicet, formarum intelligibilium, et fuit ex ueſpere & mane dies unus, quia ut probat Auerrois ex intellectu & intelligibili fit magis unum quàm ex materia. & forma, quod ut idem affirmat, & ſcribit etiam Moſes Aegyptius longe magis in angelis quàm in homine uerum deprehenditur. Cuius ut illos obmittamus hæc nobis ſatis ſit ratio quòd ſpecies angelicæ menti indiuidua copula, non ut humano intellectui accidit uaga & translatitia, perpetuis nexibus uniuntur.

CAPVT TERTIVM.

VIdimus creatam à Deo naturam angeli, eandem ad Deum conuerſam ſpiritu amoris, tum ab eo illuſtratam & abſolutam luce intelligibilium rationum. Videamus nũc quo inter ſe ordine angelici exercitus diſtinguuntur. Legimus autem poſitum firmamentũ in medio aquarum ubi tres nobis angelicæ hierarchiæ (ſic enim eas ſemper uſitato uocabulo appellabimus) indicantur, harum prima & ultima per aquas deſignatur, illa per ſupercœleſtes, hæc per eas quæ ſunt ſub cœlo, media illas diuidẽs dicitur firmamentum. Quæ omnia ſi naturam trium hierarchiarũ & officia penſitemus conſonare Dionyſij doctrinæ magis nequeant. Suprema hierarchia cum (ut ſcribit ille) ſoli uacet contemplationi, merito per aquas figurata eſt, quæ ſuper cœlos, id eſt, ſuper omnem circa mundana, ſiue cœleſtia, ſiue terrena actionem ſunt conſtitutæ, & Deum perenni ſono indeſinenter laudant, Medius autem ordo cũ ſit cœleſtibus officijs delegatus profecto non poterat congruentius quàm per firmamentũ, id eſt, per cœlum ſignificari. Poſtrema Hierarchia & ſi natura ſupra omne ſit corpus ſupraq; cœlum, curat tamen ea quæ ſunt ſub cœlo, & cũ diuidatur in principatus, archangelos & angelos, omnium horum operatio, omnis circa ea eſt tantum quæ ſunt ſub Luna, principatuum, circa reſpublicas & reges ac principes, ut ex Daniele cognoſcimus archangelorum circa myſte

ria & sacras ceremonias. Angeli priuatis ſtudent rebus & ſinguli ſingulis hominibus adhibentur. Recte igitur hic ſub cœleſtis exercitus per ſub cœleſtes aquas eſt figuratus. Qui & rebus præeſt fluxis atq; caducis, & illi ordini ſubeſt qui uerſatur circa cœleſtia.

CAPVT QVARTVM.

QVid aũt ſit, aquas quæ ſunt ſub cœlo colligi ad locũ unum, dubium eſſet fortaſſe niſi hoc nobis Paulus declararet, apud quem de his angelis qui ad mundi huius obeunda munera mittũtur, legimus eſſe omnes adminiſtratorios ſpiritus in miniſteriũ miſſos propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. Vnde poſſumus intelligere ſub cœleſtes has aquas, id eſt, angelicos exercitus ad unum locũ, ad unius, ſcilicet, hominis bonũ ſalutemq; procurandã congregatos, pro qua & mittuntur ad nos & nũc ſecundũ quietem, nunc etiã uigilantib. nobis, alijs atq; alijs & formis, & locis, & temporib. apparent. Quę ſententia quo pacto ſit accipienda tũc demum cognoſcemus, cũ & quo pacto id ſit uerũ quod dicit Moſes, aquas ſcilicet ad locũ unum fuiſſe congregatas, animũ aduertimus. Neq; enim illud ita eſt uerũ, ut nuſquã diſtinctis diſclusiſq; in locis aquæ inueniant͂, cum Indicũ mare ab Hircano, Hircanũ ab Adriatico, Adriaticũ ab Euxino, innumera præterea fluuiorũ fontium lacuumq; fluenta longiſsima locorũ inuicem intercapedine diſpeſcãtur. Sed ideo ad locum unũ congregatæ aquę dicunt͂, quia particulares hę atq; diuiſæ aquarũ collectiones uel marinæ uel fluuiales omnes (ut inquit Salomon) ad primarium mare tendentes in unum oceani locum uniuntur & coëunt. haud aliter eſt nobis de his angelis intelligendum, qui ſublunaria curant. Diuerſis enim diuerſi corporalibus rebus alijſq; ab homine præſunt. Quoniã quemadmodum Platonici, ita & noſtri crediderunt, uarijs mũdi huius corruptibilis rebus uarias ſpiritales ſubſtãtias à Deo præfectas. Quo circa & Auguſtinus nullam eſſe uiſibilem rem apud nos cui non præſit angelica poteſtas, & corpora omnia per rationalem ſpiritum uitæ regi conſtãter aſſeruit: id quod & Gregorius poſtea confirmauit. Origenes ſimiliter in commentarijs in librum Numerorũ, opus eſſe, inquit, mũdo angelis qui beſtijs pręſint & animalium natalibus, uirgultorumq; etiam & plantationum & cæterarum rerum incrementis. In qua ſententia cum eſſet & Damaſcenus credidit angelum qui peccauit ex his fuiſſe qui deſpicatiſsimæ notæ ſint, & terreſtri ordini præſint. Verum quemadmodum hęc omnia infra hominem ad hominem referuntur, ita & omnis circa hęc angelorum cura illi potiſſimum ſubancillatur & ſeruit operæ & ſtudio ut curent humana & noſtræ auxiliantes imbecillitati efficiant, quantum quidem patimur ipſi: ut piè atque fœliciter uitam uiuamus. Quare & quid ſibi uelit illa aquarum collectio ſtatim Moſes intulit, ut terra det fructum, herbas & plantas, arbores. Quæ autem hæc terra eſt præter eam de qua ſcriptum in Euangelio quod

lio quòd alia quidem affert fructum centeſimum, alia ſexageſimum, alia trigeſimum? Terra utiq; animi noſtri, de qua Paulus hæc uerba: Terra excipiens frequenter uenientem ſuper ſe imbrem ſi generet herbam opportunam his quibus colitur percipiet benedictionem à Deo, quæ uero ſpinas & tribulos profert reproba eſt & maledictio proxima, cuius finis in aduſtionem. Curemus igitur & nos, det terra noſtra fructum in tempore ſuo, det quaſi herbas purgatorias uirtutes, det ſcientiam & ſapientiã quaſi maiores frutices, det abſolutam perfectamq; uirtutem quaſi libani cedros, ut ſit finis eius benedictio, nõ ſit aduſtio: Et audiamus dicentem patrem: Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni quem benedixit Deus. Nec miretur quiſpiam aliud cœlum nobis & terrã primo die ſignificare, aliud nunc firmamentum & aridam id quod etiam in ſuperioribus libris obſeruauimus, quando & Origenes & Baſilius & plærique alij uolunt aliud eſſe apud Moſem cœlum & terram primo die, aliud aridam & firmamentum die ſecundo.

CAPVT QVINTVM.

FAuent autem terræ huic noſtræ cœleſtes etiam uirtutes. Poſita enim firmamento & Sol, & Luna, & ſtellæ ut terram noſtram illuminent. Vide quàm hæc Dionyſiacis myſterijs aptè conueniant. Diximus de ultima hierarchia delegata curandis rebus quæ ſunt ſub Luna, id eſt humanis. Nunc de media agitur, cui cœleſtium adminiſtratio demandata. Neque erit de tertia ſimiliter expectandũ ut dicat, de qua dicendum nihil præter ea quæ dicta ſunt, eſſe ſcilicet eam ſuper cœlos, id eſt, ſupra omnẽ actionis motum, ſupraq; rerum omnium mundanarũ adminiſtrationem contemplationi tantum addicta: hoc aũt loco, nec uiolentũ, nec alienum à ſacris literis exiſtimemus, quòd Lunã & Solem uocet non quæ uidemus ſydera ſed rectores Lunæ & Solis angelicas uirtutes. Nã & ſcriptura cum dicit hominem Dei filium per gratiã, hunc non intelligit quem uidemus caducum & fragilem, ſed qui regit hunc ipſum quem nos uidemus, & in Regum hiſtoria legimus iuxta Hebraicam literaturã Salomonem his uerbis orantem: Exaudi ò cœlum, ubi non cœlum tamen, ſed cœli ac terrę rectorem & dominum Dei appellat. Ita & nos hoc in loco cum Solem audiuimus & ſtellas non ſydera, ſed ſyderũ præſides angelos intelligamus, qui cum ipſi ſint inuiſibiles, inuiſibilem etiam terram illuminant, ſubſtantiam, ſcilicet, animi noſtri. Nec aut temere aut uulgariter dictum ſtatuta illa ut illuminent: Sed tam proprie tam conſone his quæ attulimus, ut ſi non aliunde, hinc certe expoſitio noſtra maxime comprobetur. Cũ enim (ut tradit Dionyſius) tres ſint actiones angelicæ, purgatio, illuminatio et perfectio, ſic ſunt diſtributę, ut purget ultimus ordo, ſupremus perficiat, medius autem hic, de quo nunc agimus illuminet. Purgant igitur terram noſtram aquæ inferiores, unde & nitida ſub aſpectum uenit: Purgatã cœ

leſtes illuminant. Supercœleſtes igneo quodam rore atque uiuifico perfi ciunt & fœcundant, ad tantam ſæpe fœlicitatē, ut non ſalutares iam herbas ſed ipſum germinet ſaluatorem, & non una uirtus ſed Chriſtus plenitudo omnium uirtutum formetur in nobis.

CAPVT SEXTVM.

SEquitur dari ab elementis habitatorum multitudinem, piſces, aues, & bruta, ubi me magnæ profecto anguſtiæ tenuiſſent quales nuſquā alibi in toto hoc noſtro opere, niſi præſto mihi eſſet & Eſaias apud quē alata legimus Seraphin, & Ezechiel apud quem ſi Hebræis credimus & aues & bruta ſpiritales etiam nobis ſubſtantias indicant, niſi accurrerent ſuppetiatum ueteres Hebræi, qui omnes hoc loco angelicam multitudinem inſinuari uolunt à Moſe. Dicamus igitur ſectantes horum ueſtigia, redargui hic à Propheta errorem philoſophorum, qui crediderunt principales quidem aliquas eſſe ſubſtantias intellectuales, ſed negauerunt ſingulas ex illis (quod dicunt theologi) numeroſæ deinceps multitudini ut legionibus duces præeſſe. Cū ergo nouem ordines angelicos cogitamus, ſitq́ unuſquiſq; ordo ſuum ducem ſortitus, fingamus animo ducem illum & principem quaſi maximam ſphæram tum ſequacem exercitū quaſi ſphæræ illius habitatores & ornamentum ſicut in aqua piſces, in aëre aues, in terra beſtias, in ſphæra octaua ſydera cogitamus, & uerum erit illud Danielis decies millia aſsiſtebant ei, & mille millia miniſtrabant ei.

CAPVT SEPTIMVM.

POſtrema hominis meminit non quia homo ſit angelus, ſed quia angelici mundi finis & terminus, quemadmodum & de natura corruptibili agens hominem etiam attulit illius naturæ, non partem ſed principium & caput: Quo fit ut ad tres mundos tractatus hominis pertineat ad eum qui ſibi eſt proprius & ad utrunq; extremum incorporeum, ſcilicet, & elementarem, quorū ita eſt medius ut alterius finis, alterius principium ſtatuat. Sed uideo paratū laqueum noſtræ expoſitioni, cum ſubijciat præeſſe hominem piſcibus maris, auibus & brutis. Nam ſi illa nobis naturam angelicam ſignificant, quo pacto uerū erit quod ſcribit præeſſe hominem illis quem deminutum ab angelis & ſciunt philoſophi & Propheta teſtatur. Adſit ille nobis & laqueū conterat, qui & contriuit ſatanam ſub noſtris pedibus Ieſus Chriſtus primogenitus omnis creaturæ, hic laqueum profecto conterit & nodum omnem ſoluit & abrumpit, quoniam nō ſolum in eo in quo tota diuinitas corporaliter habitauit, adeò ſublimata eſt natura humana ut homo Chriſtus qua homo eſt (ſi credimus Dionyſio) angelos doceat, illuminet & perficiat, tanto (ut inquit Paulus) melior angelis effectus quanto differentius præ illis nomen hæreditauit: Sed & nos omnes quibus data poteſtas filios Dei fieri per gratiam, cuius dator eſt Chriſtus, ſupra angelicam dignitatem euehi poſſumus.

De mun-

De mundo humano, id eſt, de hominis natura, Expoſitionis quartæ, Lib. IIII. Procemium.

POſtquam de omnibus mundi partibus, de omni natura cœleſti, angelica & corruptibili tractatum ſatis à propheta oſtendimus, reliquum (ſi promiſsi memores ſumus) totam iterum lectionẽ de homine interpretari, hoc re ipſa comprobaturi, nullam eſſe in uniuerſo hoc opere orationem, quæ uti de tribus mũdis, de quibus actum ſuperius, ita de hominis etiam natura reconditos ſenſus & ueritates altiſsimas nõ complectatur. Nec minus fecerimus operepræcium ſi in hac quarta explicãda enarratione diligentes fuerimus quàm factum in ſuperioribus. Quàm utilis enim homini, quàm neceſſaria ſit ſui cognitio (ut prætercam literam delphicam) ita eſt à Platone in primo Alcibiade demonſtratum, ut nihil fecerit reliquum poſterioribus quod ſuper hac rẽ quaſi nouum afferre tentarent. & profecto improbum ac temerariũ illius ſtudium, qui adhuc ſui ignarus, adhuc neſcius an ſcire aliquid poſsit, rerum tamen, quæ tam procul ab ipſo ſunt, cognitionem ſic audacter affectat. Redeamus igitur in nos & uideamus (ut ait Propheta) quanta bona fecit Deus animæ noſtræ. Ne ſi forſitan in ſemet agnoſcenda minus diligens fuerit, audiat patrem dicentem in Canticis, ſi te ignoras ò pulcherrima mulierum egredere & abi poſt ueſtigia gregum tuorum. Videtis quæ nos maneat pœna noſtræ ignorationis. Abeundum eſt enim, à patre, ſcilicet, quam abitionem & exhæredatio ſequitur, qua quid infœlicius? Egrediendum item eſt, utique ex nobis. Neque enim apud ſe eſt animus: qui ſeipſum non uidet. Qui autem ſe exit à ſe diuellitur, quo quid acerbius? Eundum tertio poſt ueſtigia gregum noſtrorum, id eſt, poſt brutorum ueſtigia, quæ ſunt in nobis, de quibus in expoſitione ſatis dicemus, quo quid miſerius? quid deſpicatius & contemptibilius? fieri, ſcilicet, pediſſequos beſtiarum quarum nos duces natura ſtatuerat. Igitur non poſt brutorum ſed poſt Moſeos ueſtigia incedentes ingrediamur nos ipſos, ingrediamur animi penetralia ipſo nobis Propheta aditum reſerãte, ut & in nobis cum mundos omnes tum & patrem & patriam fœliciter agnoſcamus.

CAPVT PRIMVM.

PRiuſquam iuxta uerba ordinemq́ prophetæ expoſitionẽ accuratius digeramus, oportet præfari aliqua de hominis natura, obiterq́ dictiones aliquas exponere, ut totius deinde ſenſus apertior ſit intellectus. Conſtat homo ex corpore & anima rationali. Rationalis animus cœlum dicitur. Nam & cœlum animal à ſeipſo motum uocat Ariſtoteles, & animus noſter (ut probant Platonici) ſubſtantia eſt ſeipſam mouens: Cœlum circulus eſt, & animus itidem eſt circulus, quinimo, ut ſcribit Plotinus, ideo cœlum circulus, quia animus eius circulus eſt. Cœlũ in orbem mouetur,

animus rationalis à cauſis ad effectus ſe transferens, rurſusq́ ab effectib. recurrens in cauſas ratiocinationis orbe circumuoluit. Atq́ hæc quidem ſi ſingula eſſent enarrāda his, qui alibi ea nō legerunt: nō Moſeos iam: ſed Ariſtotelis Platonisq́ eſſemus interpretes. Corpus dicit terra, quoniā terroſa & grauis ſubſtantia eſt. Quare & de humo factū (ut ſcribit Moſes) homini dedit appellationē. Verum inter terrenum corpus & cœleſtem animi ſubſtantiā opus fuit medio uinculo, quod tam diſtantes naturas inuicem copularet. Huic muneri delegatū tenue illud & ſpiritale corpuſculum, quod & medici & philoſophi ſpiritū uocant. Quem & diuiniore eſſe natura quàm elementa & cœlo proportione reſpondere, Ariſtoteles ſcribit, hic lux nuncupatur, quæ cognominatio conuenire magis nō poſſet philoſophorum ſententiæ & medicorum, quorum omnium communis eſt conſenſus, eſſe illum ſubſtātia maxime lucida, & nulla re magis quàm luce gaudere, foueri & recreari. Accedit quòd quemadmodum omnis cœlorum uirtus (ut ſcribit Auicenna) uehiculo lucis ad terram transfertur, ita omnis animi uirtus, quem cœlum uocauimus omnis poteſtas uita, ſcilicet motus & ſenſus lucido ſpiritu intercedente ad hoc corpus terrenū quod terram uocauimus commeat & transfunditur. Deſcendamus iam ad uerba prophetæ, apud quem primo uidemus creari cœlum & terrā, extrema, ſcilicet, noſtræ ſubſtantiæ uim rationalem & corpus terrenā quæ poſtremo cum fit lux, id eſt, lucidius accedit ſpiritus, ſic uniuntur, ut ex ueſpere & mane, id eſt, ex corporis nocturna & matutina animi natura unus ſit homo. & quoniam (ut oſtendimus) per hāc lucem omnis uitalis ſenſualisq́ uirtus ad terrā noſtram deſcēdit, meritò ante lucis natale terra fuit inanis & uacua. Cui uitæ motusq́ beneficia niſi per internuntium lumen participare ſuum cœlum non poterat. Quare & ſtatim cauſam adiunxit inanitatis, quia ſcilicet, ſuper eam adhuc tenebræ erant luce nondum exorta.

CAPVT SECVNDVM.

SEd reſtat adhuc quærendum quid illud ſibi uelit, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Tradit hic de aquis indiſcreta & uniuerſalis doctrina, quæ die ſequenti magis diſtinguitur, cum alias docet eſſe quę ſunt ſuper cœlum, alias quæ ſunt ſub cœlo. Quorum omnium ſi uerū ſenſum deſideramus conſolamus ipſam naturam quam noſter propheta (ut ſæpe diximus) adamuſsim effigiat & repreſentat. Factam uidimus mentionem de triplici parte humanæ ſubſtantiæ, uidelicet de rationali, de mortali hoc corpore & medio ſpiritu. Duæ reliquæ ſunt: Nam inter partē rationalem qua homines ſumus & omne illud quod corporeum eſt in nobis ſiue ſit craſſum, ſiue ſit tenue & ſpiritale media eſt pars ſenſualis qua brutis communicamus, & quoniā non minor nobis cum angelis quàm cum brutis communicatio, quemadmodum infra rationem eſt ſenſus, unde commertium cum animalibus, ita ſupra rationem intelligentia eſt per quam dice-

re illud

re illud Ioannis poſſumus: Societas noſtra cum angelis eſt. Vides quid infra quid ſupra noſtrã ſit rationẽ. Quod ſi ratio cœlum dicitur (ut comprobauimus) manifeſtum iam quæ in nobis aquæ ſupercœleſtes: quę itidem ſubcœleſtes. Diuerſa autem ratione utrique parti intellectuali, ſcilicet, & ſenſuali aquarum congruit appellatio, illi quia diuinarum illuminationũ radijs maxime peruia, huic quia caducis rebus & fluxis inhiat & delectatur. Cuius diuerſitatis ſatis nos admonet, cum hanc ſtatuit ſub cœlo ubi fluxa omnia atque caduca, illam ſupra cœlum ubi ſinceræ & perpetuæ intelligentiæ adminiſtratio. Cum igitur primo die ſpiritum Domini incubantem legimus aquis, ſintq́ aquæ bifariam diſcretæ, utique de his aquis quæ ſunt ſub cœlo dictum nõ accipiemus, quoniam ſuper has non ſpiritus Domini, ſed cœlum potius defertur. Reliquum ut de his dictum ſit quæ ſunt ſuper cœlum. Vnde nobis maximum dogma de anima refeратur. Intellectum enim qui eſt in nobis illuſtrat maior atq́ adeo diuinus intellectus ſiue ſit Deus (ut quidam uolunt) ſiue proxima homini & cognata mens, ut ferè omnes Græci, ut Arabes, ut Hebræorum plurimi uolunt. Quam ſubſtantiam & Iudæi philoſophi & Abunaſar Alpharabius in libro quem ſcribit de principijs expreſsis uerbis ſpiritum Domini appellauit Nec factum ſine cauſa ut priusquàm hominem ex animo & corpore uinculo lucis conſtituiſſet huius rei meminerit, id eſt, delationis ſpiritus ſuper aquas, ſed ob id factum, ne forte crederemus non adeſſe ſpiritum hunc noſtro intellectui niſi cum eſſet corpori copulatus. Quod & Moſes Aegyptius & Abubacher Arabs, & quidam alij falſo crediderũt.

CAPVT TERTIVM.

REſtat ut exponamus quid ſit quod ait aquas quæ ſunt ſub cœlo, id eſt, ſenſuales uires quæ ſub parte ſunt rationali congregari ad locum unum. Manifeſtiſsimum autem hoc non omnino rudibus philoſophiæ. Nam ſenſitiuæ omnes uirtutes ad ſenſum quem ex re ipſa uocamus communem, hic autem ſi Ariſtotelem ſequimur eſt in corde, uti flumina ad mare confluũt. Nec abſurde dixerimus ab eo mari quinq́ corporis ſenſus, quos uidemus auditum, uiſum, guſtum, tactum, olfactum, quaſi quinque maria mediterranea diffuſos intrare corporis continentem, quæ aperta in Theetheto Platonis ſententia fuit, & quoniã ex perfectione ſenſitiuarũ uiriũ quam ex hac ad ſuũ fontem collectione intelligimus corpori quod uocamus terram, & uita & ſalus & nutrimentum prouenit, recte: poſt illam aquarum congregationem terram inducit ſtatim uiridem & floreſcentem. Præſtiti enim à natura ſenſus omnibus mortalibus ad uitam corpori ſalutemq́ procurandam, ut per eos cognoſcant quæ ſibi noxia, quæ ſalutaria, tum cognita per appetentiam ſenſibus annexã illa reſpuant, hęc deſiderent, poſtremo per coniugẽ poteſtatem motricẽ fugiãt mala, utilia

proſequantur. Videt oculus cibum, olfaciunt nares, accedunt pedes, capiunt manus, palatum experitur. Quæ omnia ideò dicimus ut cognoſcamus apte coniunctam ſtabilimento aquarum, id eſt, ſenſitiuarum uirium, terræ quæ iamdiu nobis corpus ſignificat uberem fœlicitatem.

CAPVT QVARTVM.

AT uero cum multis rationalis natura, & uiribus, & potentijs diſtinguatur, de nuda eius ſubſtantia ſupra eſt dictum. Nunc de ornatu atque (ut ita dixerim) regia eius ſuppellectile dicendum. Hoc eſt quod ſcribit, poſita in firmamento Lunam, Solem & ſtellas, & quidem philoſophi iuniores Solem intellectum qui actu eſt, Lunam eum qui eſt potentia forte interpretarentur. Sed quoniam nobis magna de hac re cum illis cõtrouerſia, nos interim ſic exponamus, ut qua parte ad aquas ſuperiores ad Domini ſpiritum animus uergit, propterea quòd totus lucet Sol nuncupetur, qua uero aquas inferiores, id eſt, ſenſuales potentias reſpicit, unde infectionis aliquam contrahit maculam Lunæ habeat appellationem. Solem hoc modo acceptũ Græci Platonici διάνοιαν, Lunam uero δόξαν pro ſuæ doctrinæ dogmatis appellarent. Quoniam autem dum à patria peregrinamur, & in hac uitæ præſentis nocte & tenebris uiuimus, ea parte plurimũ utimur quę ad ſenſus deflectitur, unde & plura opinamur quàm ſcimus. Cũ uero dies futuræ uitæ illuxerit, alieni à ſenſibus ad diuina conuerſi ſuperiori alia parte intelligemus: recte eſt dictum hunc noſtrum Solem præeſſe diei, Lunam autem præeſſe nocti. Itidem quia exuti nos moribundam hanc ueſtem unico Solis lumine id contuebimur, quod in hac corporis miſerrima nocte plurimis uiribus atq; potẽtijs uidere potius conamur quàm uideamus, iccirco unico ſole dies luceſcit, nox contra plurimas ſtellas cõponendi, ſcilicet, uim, & diuidendi, ratiocinandi, item definiendi & quæ ſunt reliquæ, Lunæ quaſi minus potenti auxiliares corrogat & counit.

CAPVT QVINTVM.

HActenus de uiribus animi cognoſcentibus: Nunc ad eas ſe transfert quorum opus appetere, iræ uidelicet & libidinis, id eſt, concupiſcentiæ ſedes. has per beſtias deſignat & irrationale genus uiuentiũ, quia ſunt nobis cum beſtijs cõmunes, & quod eſt infœlicius ad brutalem ſæpe nos uitã impellunt. Hinc illud Chaldæorũ: Vas tuum inhabitant beſtiæ terræ, & apud Platonẽ in rep. diſcimus habere nos domi diuerſa genera brutorum, ut non ſit creditu difficile paradoxon Pythagoricum (ſi recte intelligatur) improbos homines migrare in bruta. Intus enim atque in noſtris adeò uiſceribus bruta ſunt, ut non procul peregrinãdum ſit ut migremus ad illa. hinc fabulæ Circeæ, & Theocriti illud: quos deæ aſpexerint uirtus, ſcilicet, & ſapientia Circeis poculis labefactari non poſſe. Sed uideamus

mus quàm horum brutorum differentiam Moſaica lectio nobis inſinuet. Alia ab aquis quæ ſunt ſub cœlo, alia à terra producuntur. Aquæ, ut diximus, ſignificant ſenſualem partem quæ eſt ſub cœlo, quia ſubeſt rationi, & illi proxime famulatˀ. Terra eſt hoc ipſum corpus terrenū & fragile quo circūdamur. Conſideremus igitur an ex affectibus quib. mouemur, alij ad corpus, alij ad ſenſum interiorē, quem phātaſiam uocāt philoſophi magis attineant. Ad corpus ſpectare mihi uidentˀ qui uel ad cibum uel ad Venerem impellunt. Nam hi nobis dati à Deo tum ad tutelam corporis quod nutrimus, tum ad liberorum procreationem, in quibus ſumus ſuperſtites cum in nobis ipſis occumbimus, ijſdem nos abutimur allecti plusquàm decet uoluptatis illecebra, per gulam & per libidinem curam carnis (ut inquit Paulus) facientes in deſiderijs. In cuius uerbis id annotandum, non eſſe dictum carnis curam feceritis, ſed ne feceritis in deſiderijs, quia, ſcilicet, utendum illis ad neceſsitatem, nō etiam ad uoluptatem, multo minus noſtra fœlicitas in eis conſtituenda: hos ergo affectus per iumenta & feras intelligamus, qui terræ potius quàm aquarum fœtus dicuntur, quia per craſsioris huius corporis membra & explentur & excitantur, & nobis ad eius ſalutem procurati à Deo fuerunt, quanquam illis fiant exitio, qui & crapulis marceſcunt & uenere diſſoluuntur. Ad aquas autem, id eſt, ſenſum imaginationis affectiones illas referamus, quæ ſpiritales magis & noſtræ potiùs cogitationis quàm carnis ſoboles dici poſſunt. Quod genus ſunt quæ ad honores, ad iram, ad ultionem, & cognatas his reliquas affectiones nos uocant. Neceſſaria hæc & utilia modice utentibus. Iraſcendum enim ſed intra modum, & ultio ſępe opus iuſtitię, & ſua uniçuique tuenda dignitas, nec recuſandi honores, qui honeſtis artibus comparantur. Quod ideo dico, ne cum hæc bruta quæ ſenſuales appetentias indicant Deus creauerit creatisq́ benedixerit, ſi ſint mala ex ſua natura credamus cum Manichæis à malo principio & nō à bono potius Deo condita fuiſſe. Bona igitur illa omnia & homini neceſſaria, ſed nos inde ad ambitionem, furorem, excandeſcentiā, ſuperbiamq́ excedentes, mala facimus noſtra culpa, quæ ille optimus inſtituerat.

CAPVT SEXTVM.

Videte autem quàm his quæ diximus adamuſsim conueniatˀ quod ſubijcitur factum à Deo hominem ad ſuam imaginem ut præeſſet piſcibus, auibus & beſtijs, quæ tum aquæ tum terra produxerant, & quidem de homine iam ſupra diſputabamus, ſed nunc primum in eo Dei imaginem intelligimus. Vnde illi in bruta ditio & imperiū. Sic etenim à natura inſtitutus homo ut ratio ſenſibus dominaretur, frenareturq́ illius lege omnis tum iræ, tum libidinis furor & appetentia, ſed obliterata imagine Dei per maculam peccati cœpimus miſeri & infœlices ſeruire beſtijs noſtris, & cū rege Chaldæo diuerſari inter illas humi procumbere cu

pidi

pidi terrenorum, obliti patriæ, obliti patris, obliti regni, & datæ in nobis in priuilegium priſtinæ dignitatis. Scilicet homo cũ in honore eſſet non intellexit, ſed cõparatus eſt iumentis inſipientib. & ſimilis factus eſt illis.

CAPVT SEPTIMVM.

VErũ ſicut omnes in primo Adam qui obediuit Satanæ magis quàm Deo: Cuius filij ſecundum carnem deformati ab homine degeneramus ad brutum, ita in Adam nouiſsimo Ieſu Chriſto qui uoluntatem patris impleuit & ſuo ſanguine debellauit nequitias ſpiritales: Cuius filij omnes ſecundum ſpiritum, reformati per gratiam regeneramur ab homine in adoptionem filiorum Dei, ſi modo uti in illo ita in nobis princeps tenebrarum & mundi huius nihil inuenerit.

De omnibus mundis diuiſim ordine conſequenti, Expoſitionis quintæ, Lib. v.

Procœmium.

QVemadmodum Moſes uti oſtendimus ſingulis in partib. ſui contextus de omnibus ſimul mundis, intellectuali, cœleſti, elementari, humanoq; diſſeruit, imitatus naturam, imò naturæ artificem Deum, qui in ſingulis mundis omnes complexus eſt, ita ad eiuſdem naturæ exemplum quæ proprias ſedes propria iura & peculiares unicuique leges diſtribuit, propheta etiam noſter mirabili & profecto diuinæ artis magiſterio ſcripturam ſuam ita diſpoſuit, ut quanquam ubiq; de omnibus eadem facie eodemq; uerborum uelamine diſputaret, peculiariter tamen ſingulis mundis ſingulas ſui operis partes conſequenti ordine adiudicaret. Quod oſtenſuri incipiemus primam particulam de primo mundo, id eſt, angelico interpretari, tum deinceps reliquas de reliquis auream illam Homericam catenam & Platonicos annulos à uiua opificis uirtute, quaſi à uero lapide indomiti Herculis appenſos in Moſcos uerbis ſagaciter ſpeculantes.

CAPVT PRIMVM.

DIcturi aũt de natura angelica, quæ purus eſt intellectus, id primũ animo concipiamus mentes eſſe quaſi oculos quoſdã. Quod enim eſt oculus in rebus corporeis, idipſum eſt mens in genere ſpiritali. Oculus etſi mixtura ſuæ ſubſtãtiæ intimæ aliquid lucis poſsideat, ut uiſionis tamen munere fungatur extrema indiget luce, in qua rerum colores & differentias ſpeculatur. Nec eſt propterea quòd ſua natura non ſit uiſus, & ſi non uideat niſi beneficio lucis. Nam & aures, ne dicam inanimata, & reliquæ omnes corporis partes colluſtrantur luce, nec tamen uident. Id igitur uidendi naturã ſortitũ eſt, & per eſſentię ſuæ rationẽ eſt uiſus, quod recepta

luce

luce uidere poteſt. Conſideremus hæc eadem in intellectibus, intellectus oculi ſunt, intelligibilis ueritas lumen eſt, & intellectus ipſe intelligibilis cum ſit, intime aliquid lucis habet. Qua ſeipſum poteſt uidere, ſed nõ poteſt ut reliqua. Verũ indiget formis ideisq; rerũ, quibus uti radijs quibuſdam inuiſibilis lucis intelligibilis ueritas indubie cernitur. Nec propterea dicendum eſt, ut per exemplũ oculi declarauimus, nõ eſſe illos natura intelligentes, atq; ex accidenti pari cũ noſtris animi conditione intellectualem proprietatem ſortitos: hinc illorũ manat ſententia qui intellectus appellationem Deo indignã exiſtimant. Quia ſi intellectũ quaſi oculum capimus qui nõ ex ſe, ſed lucis participatione uidet, cũ Deus ſit lux, lux enim eſt ueritas, & uiſio actio ſit qua oculus lucem attingit, non eget Deus hac operatione qui eſt ipſa lux, tanto à rerũ omnium ignoratione quàm angeli remotior, quãto abeſt magis à tenebris lucis natura quàm oculi. Sed redeamus ad angelos. Oculus, id eſt, ſubſtãtia intellectualis non omnino eſt ſimplex, alioquin aduentãtis lucis compoſitionẽ non pateret: hinc cõmune proloquiũ cõſtare angelos ex actu & potẽtia, quanquã anxia eſt diſputatio quid ille actus, quid illa potẽtia, & quæ ratio cõpoſitionis, quid item Auerrois Arabs uoluerit, cũ utrũq; intellectũ & eum qui actu, & eum qui potẽtia eſt in omnib. citra Deum intellectib. eſſe dixerit, ſed ſufficit nobis quantũ attinet ad hunc locũ communis ſententia utcũq; accipiatur. Hæc quæ diximus omnia aperit nobis Moſes in primo die. Partitur enim ſubſtantiã angeli in cœlum, & terrã, naturã, ſcilicet actus & naturã potentię. Eadem aũt res uti diuerſas proprietates: Ita & diuerſa habet cognomina. Qua re hic idem actus dũ uti uirtus uiſum oculo largiens utq; potẽtiæ conſummatio accipit̃, dicitur cœlũ, quòd ea ſit habitudine ad potentiam, qua eſt cœlum ad terrã. Rurſus qua lucis indigus eſt nec obire per ſe proprium munus intelligentiæ poteſt per aquas figurat̃. Corpus luminis quidẽ capax ſua tamen natura minime lucens. Eſt & alia ratio ſimilitudinis quòd iſte actus potentiæ, quã terrã uocat, uti aqua terræ proximè adeſt: Sed iam uerbis prophetæ congrediamur: Creauit Deus cœlum & terrã, naturam actus & naturam potentiæ, ex quibus angelus conſtat, & terra quidem, id eſt, potentia inanis eſt & uacua, inanis actu uacua luce, quam non niſi aquis intercedentib. excipit, & quoniã circa idẽ fiunt contraria ad idemq; pertinet hoſpitari lucem & tenebras: adiunxit, & tenebræ erant ſuper faciem abyſsi. Neq; dixit ſuper terrã. Abyſſus enim nihil eſt aliud, niſi uocabulo abutamur, q̃ aquarũ profunditas. Super has aquas ferebat̃ ſpiritus Domini, ſpiritus utiq; qui ab apoſtolo Iacobo pater luminũ dicit̃, à quo mox ſuper eas, id eſt, ſuper angelicas mẽtes lux intelligibiliũ formarũ exorit̃. Quod intellexerũt forte & Saraceni dicentes, eductos angelos à Deo de tenebris ad lucẽ, adimpletosq; æterna lætitia. Intelligentiã enim uoluptas conſequit̃, qua nulla maior, qua nulla uerior, nulla eſt permanẽtior.

CAPVT SECVNDVM.

HVic mundo proximũ eſt cœleſtis. Cuius illa prima proprietas quòd interſtitium eſt utriuſque mundi intelligibilis, ſcilicet, de quo nunc diximus, & ſenſibilis huius quem nos incolimus. Nec poſſumus mediæ alicuius naturæ eſſentiam euidentius indicare, quàm ſi exprimamus quibus concludatur extremis, quãdoquidem de extremis natura media temperatur. Maxima igitur de cœli conditione nobis ſcientiam aperit, cũ inter aquas & aquas, id eſt, angelicas & corruptibiles ſubſtantias mediũ cœlum non tam ſitus quàm eſſentiæ ratione poſitum dicit. Per aquas autem iam diximus intelligi formas. quæ potentiæ quaſi terræ proximę adſunt, eſſentiamq́ perficiunt. Quemadmodum autem alia angelorum, alia elementorum terra, quia diuerſa in utriſque potentia: Ita alia atque alia aquarum utrobiq́ ratio, id eſt, formarũ eſt: Inter has uerè medium cœlum, inde diuinam uitam, hinc corporationem, inde incorruptibilem, hinc uiſibilem ſubſtantiam, inde eſſentiæ firmitatem, hinc loci mutationem, inde quicquid idem eſt ſimplex & uniforme, hinc quicquid uarium mixtum & diſsimile habet, ſic opificis prouidentia diſponente ſortitum eſt.

CAPVT TERTIVM.

POſt hæc de elementorum integritate, & poſitura, & ordine, nos breuiter admonet per collectionem aquarum ad locum unum & pręſcriptas mari leges ne terram obruat. Nihil eſt enim quod magis indicet eſſe elemẽtis præter corporeæ brutæq́ naturæ inclinationem inditas leges ab intelligente cauſa, à qua & regunt̃ & ſuis in ſedibus detinentur, quàm hęc aquarum repagula, quibus coërcitus oceanus, cuius ad totum ſe terrę ambitum impetus ferret, quemadmodum ignis totus toti aëri incubat, quaſi tamen uirga admonitus pædagogi, pedem refert, nec ſe ulterius profert quàm noſtra ſalus & uita omnium animantium poſtulat. hoc neq́ ad materiæ neceſsitatem quæ ad globi figuram omnia potius elementa pariter inclinat, nec ad fortuitum atomorum concurſum, qualem ſomniat Epicurus, nec ad uim fœminariam naturæ mutæ, ut ait Straton, ignare totius finis referri poteſt, ſed ad ſolam finalem cauſam, ad quam dirigere ſolius eſt mentis & prouidentiæ intellectualis, Propterea factum ut & hic Moſes tractaturus de ordine elementorum huius tantum rei meminerit, & à Prophetis totiens hoc quaſi potiſsimum argumentum diuinæ potentiæ & ſapientiæ afferatur in medium. Hinc in prouerbijs cũ certa lege & gyro uallabat abyſſos. hinc illud qui circumdedit mari terminum ſuum: & apud Hieremiam: Me ergo non timebitis ait Dominus, qui poſui harenam terminum mari. Et illud terminum poſuiſti quem non tranſgredientur, nec operient terram. Quoniam autem tota elementorum conſtitutio ordinatur, admixta ea præſertim quæ ſunt uiua, idcirco poſt terræ aquarumq́ ordinem & firmamentum, ſubiecit ſtatim pręceptum terræ, ut ger

minaret

minaret plantas, cuius alioquin operis tractatus ad quintum potius diem ſpectabat.

CAPVT QVARTVM.

POſtquam egit de ſphæra cœleſti & elementari, proptereaq́ de tota integritate corporeæ uniuerſitatis, reſtabat dicendum de incolis & ciuibus, ut ita dixerim, ciuitatis huius mũdanæ cum cœleſtibus, de quibus agendum primo quaſi de ſenatu præfectisq́ urbis, tum etiam terreſtribus quaſi de plebe & populo. Cœleſtium igitur primo meminit, quæ poſuit Deus in firmamento ut eſſent ſigna & tempora, ut lucerent in cœlo, & terram illuminarent. Solem dico Lunam & ſtellas. Altiſsimæ hic pertractandæ eſſent quæſtiones, & quæ ſibi ſingulæ iuſtum uolumen expoſcerent, quo pacto hæc ſint ſydera in firmamento, an uti partes eius nobiliores, quod ſentiunt Peripatetici, an ut animalia in ſuis ſphæris, in aqua piſces, iumenta in terra, quod Euſebius, & Diodorus uolunt. Congreſſum hic item locus cum genethliacis ſibi expoſceret, diuinandi per aſtra & prgnoſcendi futuros euentus ſcientiam hinc confirmãtibus, quòd Moſes ſydera in ſigna poſita à Deo dixerit, ſcientiam non modo à noſtris ut à Baſilio, qui recte eam occupatiſsimam uanitatem uocauit, & ab Apollinario, & à Cyrillo, & Diodoro acriter taxatam, ſed quam & boni Peripatetici reſpuunt, & Ariſtoteles contempſit, & quod eſt maius & à Pythagora, & à Platone, & ab omnibus Stoicis repudiatam fuiſſe author eſt Theodoritus. Quęrendum hic etiam de natura ſyderum, de motu, de principatu, de Lunæ maculis, deq́ omni ſyderali ſcientia aliquibus forte uideretur. Verum ad hæc ſi deſcendamus quanquam ſint pulchra & digna cognitu, audiemus fortaſsis Horatianum illud: Sed nunc non erat his locus. Quare ad opus hæc deſtinatũ differimus, quo Ariſtotelem Platonici cõciliantes uniuerſam philoſophiã pro uirib. tractãdam examinandãq́ ſuſcepimus.

CAPVT QVINTVM.

VEniamus igitur ad Moſem, qui poſtquam de cœleſtibus dixit, terreſtrium animalium meminit ordine congruenti, quæ uel aquas, uel terram, uel aërem, inhabitãt, ſi tamen inhabitare aërem uolucres dici poſſunt. Nemo hic expectet aut exigat à nobis diſputationem quo pacto corpora animalium ex elementis, aut quid ſint inditæ à Deo naturis rerũ ſeminariç rationes, ſit ne item uita brutorum de ſinu educta materiæ, an à diuino potius principio omnis uita proueniat, ut conſtãtiſsime aſſerit Plotinus, quem mox Latine legendum dabit in publicam utilitatẽ Marſilius Ficinus noſter longioribus etiam argumentis illuminatum. Cui ſententię ſuffragari fortaſſe uidebitur hoc loco Propheta, cum poſtquã dixit, producant aquæ reptile animæ uiuentis, adiecit poſtea. creauit Deus omnem animam uiuentẽ, ubi non id duntaxat quiſpiam obſeruaret, quod & aquę producant Deo iubente, & deinde etiam Deus producat. Verum & illud

D quod

quod ubi de Dei opere agitur ſcriptum eſt creauit Deus animã uiuentem; ubi autem de aquis non animã, ſed reptile animæ uiuentis, quaſi aquis uehiculum potius animi, id eſt, corporis mixtio accepta referaĩ: Deo autem, id eſt, diuino principio animæ ſubſtantia, quæ uitæ datrix motus & ſenſus tẽperato iam corpori extrinſecus illuceſcat. Sed de his alias. Inter animalia terræ tria memorat Moſes, iumenta, reptilia, & beſtias, in quib. tres differentias brutorum irrationalium, quibus nec plures ſunt, in commune nobis inſinuat. Sunt enim beſtiæ quæ perfecta ſunt phantaſia medium inter irrationalia locum ſortitæ, erudiri autem ab homine aut manſueſcere neſciunt. Sunt reptilia quæ imperfectam habent phantaſiam, media quaſi inter bruta & plantas. Sunt iumenta, quæ & ſi carent ratione, diſciplinæ tamen humanæ quoquo modo capaces cum ſint: rationis aliquid participare uidentẽ mediã quaſi ſortita conditionẽ inter bruta & homines.

CAPVT SEXTVM.

HActenus de tribus mundis, ſupercœleſti, & ſublunari. Nunc agendum de homine de quo eſt ſcriptum: Faciamus hominem ad imaginem noſtram, qui non tam quartus eſt mundus, quaſi noua aliqua creatura, quàm trium quos diximus complexus & colligatio. Eſt autem plerunque cõſuetudo à regibus uſurpata & principib. terræ, ut ſi forte magnificam & nobilem ciuitatem cõdiderint. Iam urbe abſoluta imaginẽ ſuam in medio illius uiſendam omnibus ſpectandamque conſtituant. Haud aliter Principem omniũ Deũ feciſſe uidemus, qui tota mundi machina conſtructa, poſtremum omniũ hominem in medio illius ſtatuit ad imaginem ſuam & ſimilitudinẽ formarũ. Sed ardua eſt quæſtio cur hoc priuilegium ſit hominis imaginem habere Dei. Nam ſi Melitonis exploſa inſania qui humana effigie Deum figurauit, ad rationis mentiſque naturã recurramus, quæ uti Deus intelligens eſt inuiſibilis, itẽ & incorporea, inde utique comprobabimus eſſe hominem ſimilem Deo, præſertim qua parte in animo trinitatis imago repreſentatur. Verum agnoſcemus hæc eadem quãto in angelis ſunt quàm in nobis, & potiora & contrariæ minus naturæ admixta, tanto cum diuina natura plus ſimilitudinis & cognationis habentia. Nos autem peculiare aliquid in homine quærimus: Vnde & dignitas ei propria & imago diuinæ ſubſtantiæ cum nulla ſibi creatura communis comperiatur. Id quid eſſe aliud poteſt: quàm quòd hominis ſubſtãtia (ut Græci etiam aliqui interpretes innuunt) omnium in ſe naturarũ ſubſtantias & totius uniuerſitatis plenitudinẽ re ipſa complectitur: Dico autem re ipſa, quia & angeli & quæcunque creatura intelligens in ſe quodammodo continet omnia, dum plena formis & rationibus omnium rerum omnia cognoſcit. At uero quemadmodum Deus non ſolum ob id quod omnia intelligit, ſed quia in ſeipſo ueræ rerũ ſubſtantiæ perfectionem totam unit & colligit: Ita & homo (quanquã aliter ut oſtendemus, alioquin non Dei

imago,

imago, ſed Deus eſſet) ad integritatẽ ſuæ ſubſtantiæ omnes totius mundi naturas corrogaret & counit. Quod de nulla alia creatura ſiue angelica, ſiue cœleſti ſiue ſenſibile dicere poſſumus. Eſt aũt hæc diuerſitas inter Deũ & hominem, quòd Deus in ſe omnia cõtinet, uti omniũ principium, homo aũt in ſe omnia continet uti omnium medium, quo fit ut in Deo ſint omnia meliore nota, quàm in ſeipſis, in homine inferiora nobiliori ſint conditione: ſuperiora autem degenerent. Sunt ignis, aqua, aër, & terra per ueriſſimam proprietatẽ naturæ ſuæ in craſſo hoc & terreno hominis corpore, quod nos uidemus. Eſt præter hæc ſpiritale aliud corpus diuinius (ut inquit Ariſtoteles) quàm elementa, quod cœlo proportione reſpondet. Eſt præterea in homine uita plantarum omnibus his apud eũ quibus & apud illas muneribus fungens, nutriendi, augendi, & generandi. Eſt ſenſus brutorum tam intimus quàm externus. Eſt cœleſti animus rationem pollens. Eſt angelicæ mentis participatio. Eſt harum omnium ſimul in unũ confluentium naturarũ uere diuina poſſeſsio, ut libeat exclamare illud Mercurij: Magnũ ò Aſclepi miraculum eſt homo, hoc præcipue nomine gloriari humana conditio poteſt, quo etiam factum, ut ſeruire illi nulla creata ſubſtantia dedignetur. Huic terra, & elementa: huic bruta ſunt præſto & famulantur, huic militat cœlum, huic ſalutem bonumq́ procurant angelicæ mentes, ſi quidem uerum eſt, quod ſcribit Paulus: eſſe omnes adminiſtratorios ſpiritus in miniſterium miſſos, propter eos qui hæreditati ſalutis ſunt deſtinati. Nec mirum alicui uideri debet amari illum ab omnibus, in quo omnia ſuum aliquid imò ſe tota & ſua omnia agnoſcunt.

CAPVT SEPTIMVM.

Homini mancipantur terreſtria, homini fauent cœleſtia, quia & cœleſtium & terreſtrium uinculum & nodus eſt, nec poſſunt utraque hæc non habere cum eo pacem, ſi modo ipſe ſecum pacem habuerit, qui illorum in ſeipſo pacem & fœdera ſancit. At caueamus quæſo, ne in tãta dignitate conſtituti non intelligamus: Verũ illud ante oculos ſemper animi habeamus, uti & certã & exploratã & indubiam ueritatem, ſicuti fauent omnia nobis eam legem ſeruantib. quæ nobis eſt data, ita ſi per peccatum per legiſq; præuaricationẽ de orbita defecerimus, omnia aduerſa infeſta inimicaq́; habituros. Rationabile enim ut quemadmodum non modo nobis, ſed uniuerſo, quod in nobis complectimur, ſed authori ipſius mundi omnipotenti Deo iniuriã facimus, experiamur etiam omnia, quæ in mundo ſunt: & Deum in primis, potentiſsimos uindices & acceptæ iniuriæ grauiſsimos ultores. Hinc extimemus, quæ pœnæ quę ſupplicia maneãt tranſgreſſores diuinę legis. Hi ſunt, qui (ut dixit oraculum) δαίμονες οἳ φοιτῶσι περὶ χθόνα καὶ περὶ πόντον ἀκάματοι δαμάνανται ὑπὸ τῇ μάστιγι θεοῖο, id eſt, qui pergunt circa terram, & circa pontum, & infeſsi domantur ſub uerbere Dei, hos cœlum, hos terra, hos tota mundanæ reipub. inconcuſſa iuſtitia

fulminat, & perſequitur. Rei ſunt enim uiolatæ uniuerſitatis, & læſæ maieſtatis diuinæ: Cuius imaginem fœdiſsima iniquitatis macula deturparunt. Hinc factum fortaſſe, ut apud Prophetas cum quid à Deo aut præceptum, aut uetitũ promulgatur, citentur cœlum & terra teſtes, ſcilicet, quia & præcepti tranſgreſsio illa etiã uiolet, & de communi accepta contumelia ipſa quoque de improbis dum Deo miniſtrant pœnas ſunt acceptura, & omnino omnem inſaniam ſuperat adduci ut credamus cuipiam in ciuitate aliqua poſito decorato ſummis honoribus licere in principem, in uniuerſam rempubl. de ſe optime meritam impune delinquere, ac non potius dari illum torquendum ſtatim & cruciandum lictoribus & carnifici, aut totius populi conſenſu lapidibus obruendum. Sunt autem carnifices, ſunt lictores, in hac Dei repub. improbi dæmones, uiliſſimo miniſterio addicti in pœnam antiqui ſceleris, hinc illud Pauli: Tradidi illum Satanę in interitũ carnis, hinc dæmonis ultoris etiam apud Orpheũ cognominatio, ſi forte noſtris minus credamus. Quemadmodum autem ſcelera hominum omnis creatura odit & execratur, ita recta illius uita & inſtitutio omnibus grata eſt, omnibus placet. Neque enim (ut ita dixerim) non admitti in participatũ & boni eius & mali omnia poſſunt, quæ tam arcto nexu illi implicita & coniuncta ſunt. hinc illud euangelicum: Si pœnituit peccator exultare lætitia omnes angelos, hinc myſterij illius aperta ratio, quod abſconditum fuit à ſæculis, ut corrupta in primo Adam & deturbata de ſuo ſtatu natura noſtra per Chriſti crucem inſtauraretur, ſcilicet noſtra cauſa filius Dei & homo fit & cruci affigitur. Nam & congruũ fuit ut qui eſt imago Dei inuiſibilis primogenitus omnis creaturæ in quo condita ſunt uniuerſa, illi copularetur unione ineffabili, qui ad imaginem factus eſt Dei, qui uinculum eſt omnis creaturæ in quo concluſa ſunt uniuerſa. Nec erat ſi cum homine tota natura periclitabat̃ eius iactura aut negligenda, aut reparanda per alium, quàm per quem tota fuerat inſtituta natura.

De mundorum inter ſe & rerum omnium cognatione, Expoſitionis ſextæ, Lib. VI. Procemium.

DEus unitas eſt ita ternario diſtincta, ut ab unitatis ſimplicitate non diſcedat. Eſt trinitas diuinæ in creatura multiplex ueſtigium. Nos hoc unũ duntaxat hic attulerimus adhuc quòd ſciam à nemine allatum, quòd quam in creaturis unitatem uidemus, diſpartitam triplici ratione deprehendimus. Eſt enim primum ea in rebus unitas, qua unumquodq; ſibi eſt unum ſibiq; conſtat atq; cohæret. Eſt

ret. Eſt ea ſecundo, per quam altera alteri creatura unitur, & per quam demum omnes mundi partes unus ſunt mundus. Tertia atq; omnium principaliſsima eſt, qua totum uniuerſum cum ſuo opifice quaſi exercitus cum ſuo duce eſt unũ. Adeſt trifaria hæc unio unicuiq; rei per ſuam unam ſimplicem unitatem deriuatam ab illo uno quod & primum unum & trinum ſimul atq; unum eſt, à patre inquam filio & ſpirituſancto. Nã & patris poteſtas omnia producens, ſuam omnib. largitur unitatem, & ſapientia filij rite omnia diſponens, omnia inuicem unit & copulat, & ſpiritus amor ad Deum omnia conuertẽs totum opus opifici nexu charitatis adiungit. Quemadmodum autem ut magis intimus: Ita magis unus eſt nobis Deus quàm ipſi nobis, rurſus unaquæq; res arctius ſibi q̃ alijs mundi partibus iungitur, ita uniuerſæ charitatis ordinẽ edocti, ſi legem diuinam naturæ tabulis inſcriptam ſequi noluerimus, primo Deum ipſum ſupra nos ſupraq; omnia, ſecundo loco noſipſos, tertiò proximum diligemus. Propheta autem noſter de ea unitate, qua unumquodq; ſibi eſt unũ, tunc ſatis dixit: cum rerum omnium ſigillatim naturam examinauit. De illa autem, qua Deo unimur, tractatu proximo agetur. Vbi de felicitatis ſumma diſputabimus. Reliqua ea eſt, qua diuerſæ partes mutuo fœdere inuicem copulantur, de qua in præſenti à nobis agendum eſt.

CAPVT PRIMVM.

POſtquam igitur diſtinctas rerum naturas uidimus, & ſeparatis (ut ita dixerim) ſtationibus diſpoſitas, ne crederemus iccirco tantum ex his omnibus unum fieri uniuerſum, quia ſingula à ſingulis (ut ſupra oſtendimus) pro ſuæ naturæ conditione contineantur indicare in ſuo etiam contextu Propheta uoluit, qui & quot modi eſſent, quibus naturæ rerum inter ſe inuicem copularentur, non ſolum ad curioſam hanc intelligentiam nos uocans, ſed per hoc inſtruens & demonſtrans qua nos uia & ratione his, quæ nobis ſunt meliora, copulari poſſumus. Cogitanti autem mihi priusquàm accederem ad uerborum enarrationem, quot modi aut eſſent aut cogitari poſſent, quibus res aliquæ inuicem uel affinitatem uel copulam nanciſcerentur, & diſcurrenti per omnia dogmata philoſophorum, quibus à pueris inſudaui: haud ultra quàm quindecim genera occurrerũt: Quæ deinde accedens ad Moſem ita dilucidè, ita appoſite ſubindicata ab eo uidi, ut nuſquam melius erudiri de illis quenquam poſſe crediderim.

CAPVT SECVNDVM.

STatim igitur in prima die neſcio breuius an dilucidius quinq; modos complectitur, quibus coniungi aliquid alicui poteſt. Quod enim alteri coniunctũ eſt, aut eius eſſentia eſt, aut eſt eſſentiæ proprietas, aut ineſt ei uti forma ſubiecto, aut eum attingit uel ſicut tranſmutans id quod tranſmutatur, uel ſicut ars ſubiectam ſibi materiam. Similiter quinq; à Moſe legimus inuicem quaſi comparata & connexa, cœlum & terram & inanita-

tem, abyſſum & tenebras, ſpiritum Dei & aquas, lucem & corpora. Primum igitur coniunctionis modum deſignat nobis terra inanis & uacua, quoniam terra, id eſt, materia inanis eſt, niſi aliunde formis adimpleatur. Secundum indicant tenebræ ſuper faciem abyſsi. Nam abyſſus ſua quidem natura nec lucidus nec tenebroſus, ſed illius tamen naturam tenebræ conſequuntur, niſi accedens lumen illas fugauerit, quemadmodũ & materiæ informitatem inanitatemq́ue priuationis tenebræ conſequunt, donec aduenie ns eas ſpecies expulerit. Tertium oſtẽdit lux oborta corporibus. Eſt enim in eis lux uti forma in ſubiecto. Quartum cœlum & terra, quoniam non inhæret terræ cœlum, uti forma uel accidens ineſt rei quã perficit, ſed coniungitur ei uti efficiens patienti & transmutans cauſa corpori quod tranſmutatur. Poſtremi exemplum eſt ſpiritus Domini, qui fertur ſuper aquas. Artifex enim Domini ſapientia & ſpiritalis natura omnino abiuncta à commertio corporis haud aliter iungi corporibus intelligitur, quam ars, quæ in mente eſt architecti, cœmento, lignis & lapidib. iungatur. Rurſus aũt & hanc conſidera conſequentiæ rationem, eſſe terram ex ſe inanem, domeſticas habere tenebras, tum proxime luci iungi, per lucem cœlo, per cœlum ſubſtãtiæ ſpiritali. Sed uideamus qualiter hæc ſe habeant in nobis. Terra terrenum eſt corpus inane uita, uacuum ſenſu, ſuperq́ue ipſum ſunt tenebræ, mors, torpor, inefficacia, immobilitas, inſenſatio: lux uita eſt, quæ illud uegetat, excitat, agit, mouet, & ſenſu præditum reddit: cœlum eſt animus, fons illius lucis, & ſpiritus Dei eſt intellectus, lumen diuini uultus. & de his hoc loco plura etiam quàm opus ſit.

CAPVT TERTIVM.

EXaminemus quid ſibi Moſes in ſequentib. uelit: & uidebimus decem alios modos ab eo inſinuari, in quibus mutuam inter aliqua fœderationẽ intelligamus. Præter enim eos quos diximus ſunt rurſus & hi, quos numerabimus, quoniã aut pars aliquid eſt alterius, aut effectus, item ſi eſt pars, aut pars indiuidua eſt à ſuo toto, quo pacto, & Sol & Luna & ſtellæ in firmamẽto ſunt, aut ſeparabilis quemadmodũ aquę partes ab integritate ſui elementi, ad quod confluxerunt. Si eſt effectus, aut à ſeminaria ratione intrinſeca pululat ſicut plantæ è terra pululant, ipſi tamen ſuæ parenti affixæ, & naturalibus uniculis ligamentisq́ue connexæ, aut ex ſuis principijs conſtat & conflatur, ut mixtum ex elementis. Quo pacto ex aquis & terra animalium corpora fiunt, aut cauſam habet extrinſecam, quæ trifariam diuidi poteſt in efficientem, exemplar & finem. Quorum trium exempla habemus à Moſe dum & hominem Deus creat & efficit, & creat ad ſuam imaginem tanquam ad exemplar: & beſtiæ homini ſubſunt, fiuntq́ue propter hominem ut propter finem.

CAPVT QVARTVM.

DIximus de parte & effectu, eademq́ ratione de toto & cauſa. Reſpondent enim hæ inuicem rationes. Sed neq́ impleuimus omnia genera cognationis. Nam & de cauſa ea eſt reliqua ſpecies affinitatis, qua cauſa ſecundaria primariæ obedit & adiungitur, ſicut cũ Deus producit, aquæ producunt: & hæ quidem primo, quia proxima ſunt cauſa, ſed non aliter quàm Deo præcipiente, quia cauſa primaria magis influit quàm ſecũda. Similiter eſt finis ſecundarius principali appendens & annexus, quod ſapienter ſignificat dicens: poſita ſydera ut lucerent in cœlo, & illuminarẽt terram. Neq́ enim bonum inferiorum primarius finis eſt cœleſtium. Sed id primum intendunt, ut ſibi luceant. Tum poſtremo ut nos illuminent. Quapropter & apud Homerum cum auroram tum Solem immortalib. primum, tum & mortalibus exoriri ac lucem ferre legimus. Eſt item præter hæc omnia & homo homini, & leo leoni cognatus. & tamen neq́ pars neq́ effectus leonis eſt, ſi ab illo genitus non ſit, hoc Propheta ſignificat, cum ſimul piſces, ſimul aues, ſimul beſtias terræ colligit & adunat. Eſt ultima ratio affinitatis, quæ eſt mediæ naturæ ad extrema. Nam cõuenit homo homini, animal animali, quia eandem participant eſſentiæ rationem, uel ſpecialem, uel generalem. At medium non eadem eſt eſſentia quàm & extrema, ſed temperatum quoquo modo ex illis, ita ab utroq́ diſſentit, ut cum utroq́ communicet. Quod indicatũ nobis à Moſe, cum ponit firmamentum aquarum medium, diuidens ſupercœleſtes aquas ab aquis, quæ ſunt ſub cœlo, ubi quæ ſit medij natura ſufficienter aperit, quẽadmodum nos in prooemio primi libri & ſecũdo capite quinti abũde declarauimus.

CAPVT QVINTVM.

ADmonemur aũt & hinc quid facto opus ſit nobis, ut naturis melioribus uniamur, in quouis tota & ſumma poſita eſt noſtræ felicitatis. Nam & docet nos prima dies, tunc primũ aquis depulſa nocte obortã lucem cũ ſpiritus Domini eis incubuit. Vnde illud Iacobi ſignificatur: Omne optimũ donum deſuper eſſe à patre luminũ. Quod ne noſtros commẽmorem: Ita cõfirmat Iamblicus, ut nihil quaſi uel mediocre promittere ſibi poſſe de ſe humanã naturam uelit, niſi maiori, id eſt, diuino numine ſit adiuta. Quod ſi eſt uerũ & non modo à noſtris, ſed à philoſophis etiã cõprobatũ, profecto omne ſtudiũ noſtrũ in eo eſſe debet, ut conuerſi ad ſupera, quod fit per ſacrã religionẽ, per myſteria, per uota, per hymnos, preces et ſupplicationes, inde noſtrę infirmitati uires quęramus. Hinc Platonicę & Pythagoricæ diſputatiões à ſacris precib. exorſæ deſinũt in eaſdẽ, quib. & Porphyrius & Theodorus & omnes academici nihil utile magis, imò neceſſariũ homini eſſe uno ore cõfirmãt. Indorũ Bragmanes & Magi Perſarũ nihil aggreſsi unq́ legunt̃ niſi oratione p̃miſſa. Quæ ideo gentiũ teſtimonia aſſero, ut quib. à malo dæmone perſuaſum, ut gẽtib. potius credãt

quàm eccleſiæ, uel ab his diſcant, quibus adhibent fidem neq; ridendam, neq; inutilem, neq; indignam rem eſſe philoſopho operam ſumere, & quidem magnã atq; aſsiduam in ſacris precationibus, in myſterijs, in uotis, in hymnis Deo iugiter decantandis. Quæ res ſi quod hominum genus & iuuat maxime & decet, illis prę ſertim utilis & decora, qui ſtudijs literarũ & contemplandi ocio ſe dederunt. Quib. nihil neceſſarium magis quàm ut quos in diuina identidem mentis oculos intendunt, & uitæ integritate depurent, & petita per ferulam orationis deſuper luce largius illuminent, admonitiq; propriæ ſemper imbecillitatis cum Apoſtolo dicant ſufficientia noſtra ex Deo eſt.

CAPVT SEXTVM.

RVrſum examinemus quid nos aquæ, quid terræ diſpoſitio doceat. Diſcamus à terra non edituros nos frugem, quã parturimus, niſi inuadentis nos fluxæ materiæ atq; caducæ impetum repreſſerimus, depulerimusq;, & è ſedibus noſtris exturbauerimus irruentiũ in nos quaſi aquarum uoluptatum gurgites & torrentes. Diſcamus ab aquis non prius illas exiſtimatas idoneas piſcibus procreandis quàm in unũ totius ſui elementi integritatem collectæ fuerint. Nam neq; nos ſi diuulſi diſtractiq; ad diuerſa fuerimus, ſi non toti collectis omnibus uiribus ad unam feremur intentionem, ſobolem dare aliquam dignam noſtra diuinitate in lucẽ poterimus. Continetur autem & hic altius myſterium, quemadmodum, ſcilicet guttis aquæ ea eſt felicitas, ut ad oceanum, ubi aquarum plenitudo, accedant, ita eſſe noſtram felicitatem, ut quæ in nobis intellectualis luminis portio eſt ipſi primo omnium intellectui primæq; menti ubi plenitudo, ubi uniuerſitas omnis intelligentiæ aliquando coniungatur.

CAPVT SEPTIMVM.

AT maximum illud omnium quod firmamenti nobis doctrina ſignificat, ubi uidemus nõ poſſe aquas inferiores ſuperiorum aquarũ beneficio aliquo locupletari, niſi cœlo intercedente: quod inter eas medium eſt collocatum: ita nos animo proponamus extremorum copulam non niſi per eam naturam fieri poſſe, quæ media extremorum cum ſit utrunq; in ſe complexa. Ideo illa, id eſt, extrema inter ſe commode unit, quia in ſeipſa illa per proprietatẽ ſuæ naturæ prius uniuit. Admonemur hinc magni illius ſacramenti, quod gentibus ſtultitia, Hebræis ſcandalum, nobis Dei uirtus & ſapientia eſt, non poſſe hominẽ Deo coniungi, niſi per eum, qui cũ in ſeipſo hominẽ Deo coniunxerit, uerus mediator effectus, poteſt ita homines Deo annectere, ut ſicut in eo filius Dei hominẽ induit, ita per eum homines Dei filij fiãt. Quod ſi uerum eſt quod dicimus, nõ copulari extrema inuicẽ niſi per mediũ, id aũt uerè mediũ dici, quod in ſeipſo iã extrema uniuit, profecto ſi diſpenſatio illa ineffabilis in ſolo cõtingit Chriſto, ut uerbũ fieret caro, ſolus etiã eſt Chriſtus, per quem ad uerbũ caro poteſt aſ-

teſt aſ-

teſt aſſcendere, nec eſt (ut recte ſcripſit Ioannes) aliud ſub cœlo nomen in quo oporteat ſaluos homines fieri. Quod diligenter aduertãt qui cũ Chriſto ſe dicunt credere, communem tamen religionem aut ſuam unicuique, in qua eſt natus, credunt ſufficere ad conſequendam felicitatem. Non mihi non ipſis rationibus credant, ſed Ioanni, ſed Paulo, ſed Chriſto ipſi, qui dixit: Ego ſum uia. Ego ſum oſtiũ, & qui per me nõ intrat fur eſt & latro.

De felicitate quæ eſt uita æterna, Expoſitionis ſeptimæ, Lib. VII. Procemium.

SI totius mundi gradus, ordinem & naturam ſexta abſoluta expoſitione quaſi ſex diebus exegimus: reliquum, ut ſeptimo hoc tractatu quaſi ſabbato noſtræ commentationis de ſabbato mundi & quiete creaturarum, quarũ naturam in ſuperioribus inſtituimus, id eſt, de earũ felicitate tractemus (aut ut dicam rectius) tractantem Moſem ut uerum uatem futurorum omnium audiamus. Eſt aũt felicitas (ut theologi prædicant) alia, quam per naturã, alia, quam per gratiam conſequi poſſumus. Illam naturalem, hãc ſupernaturalem appellant. De prima, id eſt, de naturali ſatis dictum à Moſe, quoniam rerum cognita natura, naturalem quoq; earũ felicitatem cognoſcimus. Reliquum ut doceat de ſecunda Prophetam ſe potius exhibens quàm doctorẽ, quoniam cum ſcripſit Moſes nondum erat gratia, ſed futurũ erat ut eſſet. Verum quoniam mihi uideor uidere ſciolos quoſdam dixerim an uappas potius & nebulones, qui ſe uocant philoſophos cum nihil ſint minus, ridentes ſtatim & gratiam & felicitatem ſuper naturalem, quaſi uana hæc nomina & aniles fabulæ ſint, uolui breuiuſculam hac de re cũ illis diſputatiotionem ſicuti procemium facere ſeptimi libri, rem & ſeorſum omnib. utilem & neceſſariam ualde operi, quod ſuſcepimus, ubi altiſsimis philoſophiæ radicibus nixam & ſtabilitam ſtare ſententiam theologorum dilucide cõprobemus. Felicitatem ego ſic definio, reditum uniuſcuiuſq; rei ad ſuum principium. Felicitas enim eſt ſummum bonum, ſummũ bonum, id eſt, quod omnia appetunt, quod autem omnia appetunt, id ipſum eſt, quod omnium eſt principium: ut Alexander Aphrodiſienſis in commentarijs philoſophiæ, & Græci interpretes in Ariſtotelis Ethicen atteſtantur. Idem igitur finis omnium quod omnium principium Deus unus omnipotens & benedictus optimum omnium quæ aut eſſe aut cogitari poſſunt. hinc duæ illi præcipue appellationes apud Pythagoricos unum, ſcilicet, & bonum. Vnum enim cognominatur, qua omnium eſt principium, quemadmodum unitas principium eſt totius numeri, bonum autem, qua omnium finis omnium quies & abſoluta felicitas eſt. Videre iam poſſumus, ſi ſimus paulo ſolertiores, rationem duplicis felicitatis.

tis. Felicitas enim poſſeſsio atque adeptio eſt huius primi boni. Bonum hoc adipiſci dupliciter poſſunt res creatæ, aut in ſeipſis, aut in ipſo. Nam & in ſeipſo hoc bonum eſt ſuper omnia exaltatum ſuę inhabitans diuinitatis abyſſos, & per omnia diffuſum in omnibus inuenit: hic quidē perfectius, illic imperfectius pro rerū conditione à quibus participatur. Vnde (ut ſcribūt Poëtæ) Iupiter eſt quodcūq; uides, & Iouis omnia plena ſunt. Vnaquæq; igitur natura cū in ſe Deum habeat aliquo modo, quia tātum Dei habet quantū habet & bonitatis (bona aūt omnia quę Deus fecit) reliquum, ut cum perfectā omnibus numeris ſuam habet naturā, ſe adepta Deum quoq; in ſe adipiſcatur, & ſi Dei adeptio, ut comprobauimus, eſt felicitas, in ſeipſa aliquo modo ſit felix, hęc eſt naturalis felicitas, quam & maiorem & minorē diuerſæ res pro naturarū diuerſitate ſortitæ ſunt. Ignis res eſt anima carens, participat aūt Deum multis rationibus. Nam primo eſt, & unumquodq; quòd eſt participatum Dei eſt, qui eſt ipſum eſſe, itē qua ignis ſpecies certa & actus eſt, Deo eſt ſimilis, qui prima ſpecies primus eſt actus, & dum ignis ignem producit diuinam fœcūditatem, dum ſe intra terminos ſuæ cōtinet ſphæræ iuſtitiam, dum nobis deſeruit beneficentiam pro ſuæ naturæ modulo imitat. Hæc ignis dum agit ſuam adeptus perfectionem felix eſt quantum capax ipſe felicitatis. Feliciores plantæ, quæ præterea uitā feliciora animantia, quæ etiam cognitionem ſortita ut plus perfectionis, ita plus etiā in ſeipſis diuinitatis inueniunt. Optima omnium mortalium conditione homo, qui ſicut natura: ita naturali fœlicitate alijs præſtat, præditus intelligentia & libertate arbitrij præcipuis dotib. & ad felicitatem maxime conducentibus. Suprema inter creaturas angelica mens & ſubſtantiæ nobilitate finis conſecutione, cuius maxime particeps, quia illi & iuncta & proxima eſt. At uero ut ſupra diximus per hanc felicitatē, nec plantæ, nec bruta, nec homo, nec angelus, Deum, qui eſt ſummum bonū. in ipſo Deo, ſed in ſeipſis attingunt. Quapropter & pro naturarum capacitate gradatim felicitatis ratio uariatur. Quare & de hac ſolum loquuti philoſophi felicitatē uniuſcuiuſq; rei in optima operatione ſuæ naturæ collocauerunt, & de angelis quidem quos uocant mentes & intellectus, etiam ſi ſummā illorum perfectionem hanc faterent quod Deū intelligerent, cognitionē tamen Dei, quā habent, haud aliā ſtatuere præter eā, qua ſeipſos cognoſcunt, ut de Deo tantū intelligant, quantum de Dei natura in eorum ſubſtantia repræſentatur. De homine aūt & ſi diuerſi diuerſa ſenſerint, omnes tamen intra humanæ facultatis anguſtias ſe tenuerunt, uel in ipſa tantum ueri ueſtigatione quod Academici, uel in adeptione potius per ſtudia philoſophiæ (quod Alpharabius dixit) felicitatem hominis determinantes. Dare aliquid plus uiſi, Auerrois, Auicenna, Abubacher, Alexander, & Platonici noſtram rationem intellectu, qui actu eſt, aut aliquo ſuperiore, nobis tamen cogna-

to quaſi in ſuo fine firmantes, ſed neq; hi hominem ad ſuum principium neq; ad ſummũ bonum adducunt. Quas ego eorum diſputationes atque ſententias nec reprobo nec aſpernor, ſi de naturali ſe tantum fœlicitate dicere profiteantur. Certum enim per eam non poſſe hominem aut angelos altius euehi quàm ipſi dicant. Quod uel hac ratione maxime comprobatur, quoniam ſi nixum propria fortitudine nihil ſupra ſeipſum poteſt aſſurgere (alioquin ſeipſo eſſet ualidius) utique nihil nitens per ſeipſum ad fœlicitatem maius aliquid uel perfectius ſua natura aſſequi poterit. Sed dicant mihi philoſophi ſi hæc in rebus ſola fœlicitas, cur uel ipſi fatẽtur inter animalia ſolum hominem natum ad fœlicitatem. Cur enim alia prẹter hominem ad ſuos quoque fines perueniant: poſſumus dicere eſſe aliorum quàm hominis minorem fœlicitatem, at nullam eſſe quo pacto defendemus? Quinimò cum à fine, à natura ſtatuto reliqua infra hominem nunquam, homo fere ſemper exorbitet, uidebitur niſi alio ſe priuilegio iactet, infœlicißima omnium humana conditio. Audiamus igitur ſacros theologos dignitatis noſtræ nos admonentes, & quæ ultro nobis à patre liberaliſsimo diuina bona præſtantur, ne quæſo ipſi crudeles in noſtros animos & male grati erga Deum opificem reijciamus. Diximus ſupra ſummam fœlicitatis in Dei eſſe adeptione, quod eſt ſummum bonum & principium omnium. Dupliciter autem illam poſſe contingere: quoniam uel in creaturis, quibus ſe Deus participat, uel in ipſo Deo Deum aſſequimur. Oſtendimus item, quod & oſtendemus, tres creatas nõ poſſe uiribus ſuis ad hanc poſtremam, ſed ad illam duntaxat accedere. Eſt autem illa, ſi animaduertimus, umbra potius fœlicitatis quàm uera fœlicitas, quemadmodum creatura, in qua Deum attingit, non ſumma bonitas, ſed ſummæ bonitatis, id eſt, diuinæ tenuis umbra eſt: Adde quòd res per illam ſeipſis potius quàm Deo reſtituuntur, nõ id aſſequutæ, ut ad ſuum principium redeant, ſed hoc tantummodo ne à ſeipſis diſcedant. Vera autem & conſummata fœlicitas ad Dei faciem contuendam quæ eſt omne bonum, ut ipſe dixit: & ad perfectam cum eo principio, à quo emanauimus, unionem nos reuehit & abducit. Ad hanc angeli attolli quidem poſſunt, ſed non poſſunt aſſcendere. Quare peccauit Lucifer dicens: Aſſcendam in cœlum. Ad hanc ire homo nõ poteſt, trahi poteſt, unde Chriſtus de ſe, qui eſt ipſa fœlicitas dixit: Nemo uenit ad me niſi pater meus traxerit illum. Bruta autem & quæ infra hominem, nec ire, nec trahi, ad illam poſſunt. Ideoq; ſolus homo & angelus ad eam ſunt facti fœlicitatem, quæ eſt uera fœlicitas. Poteſt uapor conſcendere in altum, ſed non niſi attractus radio ſolis, lapis & corpulenta omnis ſubſtãtia neq; radiũ uſquequaq; admittere, neque per illum tolli in ſublime poteſt. Hunc radium, hanc uim diuinam, hunc influxum, gratiam appellamus, quia Deo & hominem & angelum gratos efficiat. Habent aũt philoſophi huius doctrinẹ manifeſtum

exem-

exemplum in corporibus. Corporum enim aliqua in rectum, aliqua in orbem feruntur. Motus rectus, quo elementa ad proprias ſedes uehuntur, figurat fœlicitatem, per quam in propriæ naturæ perfectione res ſtabiliuntur. Motio circularis, per quam corpus ad eundem unde abſcedit terminum circumuoluitur, expreſsiſsima imago eſt ueræ fœlicitatis, per quam creatura ad idem principium redit, à quo proceſſerat. Sed uide quàm omnia utrinq; conueniunt. In orbem non mouentur niſi immortalia & incorrupta corpora. Ad Deum non redit niſi immortalis & æterna ſubſtantia. Elementa ut ſuos motus perficiant non alia indigent ui quàm indito ſibi à genitura uel grauitatis impetu uel leuitatis, quemadmodum etiam ad naturalem fœlicitatem ſingula proprio impetu propria ui feruntur. At uero cœleſtia etſi idonea ſint motui circulari, non ipſa tamen ſibi ſufficiũt ad hunc motũ explendum, ſed diuino opus motore, qui illa uerſet & circumuoluat. Deniq; ſic perpetuæ apta circuitioni illa corpora ſunt, ut nõ facere eam, ſed ſuſcipere poſsint. Haud aliter nobis atque angelis accidit. Tales enim ſumus natura, ut non circumagere nos & reflectere, ſed circumagi motricæ ui gratiæ & reflecti in Deum poſſumus. Hinc illud, qui aguntur ſpiritu Dei, hi filij Dei ſunt. Qui aguntur dixit, non autem qui agunt. hoc diſtamus à cœlo quòd illud naturæ neceſsitate, nos pro noſtra libertate mouemur. Pulſat enim aſsidue animum tuũ ſpiritus motor. Si obaudias, tibi relinqueris, tuo corpori, tuæ infirmitati, miſer & infœlix. Si admittas, ſtatim Deo plenus per orbem religionis ad patrem ad Dominum reportaris, in eo uitam ſemper poſſeſſurus, in quo & ſemper etiam antequam fieres uita fuiſti. Hęc eſt uera fœlicitas ut unus cum Deo ſpiritus ſimus, ut apud Deum non apud nos Deum poſsideamus, cognoſcentes ſicut & cogniti ſumus. Ille enim nos non per nos, ſed per ſeipſum cognouit. Ita & nos cognoſcemus illum per ipſum & non per nos. Hæc eſt tota merces, hæc eſt uita æterna, hæc eſt ſapientia, quam ſapientes ſæculi non cognouerunt, ut ab omni multitudinis imperfectione redigamur in unitatem per copulam indiſſolubilem, cum eo qui eſt ipſum unum. Pro hac fœlicitate Chriſtus orabat ad patrem hoc modo: Pater fac quemadmodum ego & tu unum ſumus, ita & hi nobiſcum unum ſint. Hanc Paulus ſeparabat dicens, cognoſcam non ex parte: ſed ſicuti eſt: & ſi ſperabat nonne iure dicebat, Quis me ſeparabit à charitate Chriſti? & cupiebat diſſolui ut cũ Chriſto fieret unum. Ab hac cecidit dæmon, quoniam ad illam aſcendere, non rapi uoluit. Ideoq; illud amiſit, quod habuiſſet ſi permanſiſſet. Ex hac radice notũ quæ ſors infantium, qui deceſſere nondũ initiati. Scilicet apud ſe manent, nec ſuis bonis exuti, nec diuinis locupletati. Nobis in alterutram partem cadendum, aut ſummam miſeriam, aut ſummam fœlicitatem. Quoniam qui in cauſa eſt ne motorem recipiat, nõ ſolum immunem ſe facit gratiæ, ſed & naturam uitiat, ad cuius integritatem hoc attinet, ut

agnitum

agnitum ſpiritum quærat, non recuſet, & proculdubio recta eſſe natura non poteſt, quæ maioris boni propoſiti ſpecie aut reijcit aut contemnit: Quare poſtquam Chriſtus eſt agnitus, ſequi Chriſtum non induunt, non ſolum prima felicitate, ſed & ſecunda, id eſt, naturali iure priuantur, quia gratiam nolle, nõ niſi corruptæ eſt & labefactæ naturę. Quemadmodum autem nos uiuentes ſub Euangelio. Ideo Chriſtum Dei uirtutẽ & ſapientiam in nobis recipimus, quia uti iam datum humano generi amamus & retinemus. Ita & patres ſub lege uetere illum recipiebant, cum futurũ aduentum & credebant indubie & ſperabant alacriter & ardenter deſiderabant. Sed ſicut non ut præſentem iam, ſed ut futurum recipiebant, ita neq; præſentem quaſi iam ſpiritus inhabitãtis niſi poſtquam aduenit fructum experti ſunt. Cum poſt peractum in ara crucis ineſtabile ſacrificiũ deſcendente ad eos Chriſto ab eo uti motore circumacti momento turbinis ad libertatem, & euecti ad ſummæ felicitatis gradum fuerunt. Ad hanc felicitatem religio nos promouet, dirigit & impellit, quemadmodum ad naturalem ducem utimur philoſophia. Quod ſi natura rudimentum eſt gratiæ, utique & philoſophia inchoatio eſt religionis, neque eſt philoſophia quę à religione hominem ſe mouet. Recte igitur & nos cum à Moſe, poſtquam ſex dies de natura ſumus philoſophati, ſeptimo die diuinis uacantes de ſuper naturali felicitate dicemus.

CAPVT PRIMVM.

DVplex (uti oſtendimus) ſupremę huius felicitatis natura eſt capax, angelica & humana. Illa cœlum, hæc terra dicitur: quia angeli cœlum, nos terram inhabitamus. Et de cœlo non eſt quòd dicat amplius, quia non angelorum, ſed hominũ legem ſcripturus eſt. Ad homines igitur deſcendens inquit: Terra erat inanis & uacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſsi. Non creat Deus inanitatẽ, non creat tenebras. Sed terra (inquit) inanis & tenebræ erãt: Non dicit hæc fuiſſe creata, ſed fuiſſe. Quod cur ſit dictum patebit ſimul cum cognouerimus quæ hæc inanitas: quæ hæ tenebræ ſint. Natura humana, quę terra dicit̃ angelis cõparata, ſtatim ab initio, qa ſtatim peccauit, inanis erat & uacua originali iuſtitia, & peccati tenebris facies eius, id eſt, ratio obducebat̃. Neq; hæc fecit Deus, ſed hominis malitia, qui uolens ſe his bonis priuauit, quib. illũ Deus ditauerat. Sic naturæ corruptæ ſtatus à Propheta deſcribit̃, quæ quo pacto deindeà Deo per Abrahã, per Moſem, per Prophetas, nouiſsime uero per unigenitum filiũ ſuum & priſtinæ dignitati reſtituta, & ad ſummã felicitatem parata fuerit in ſequentibus demõſtrabitur. Verũ & quo tempore aquæ obductæ tenebris erant infectæ, ſcilicet, primæuis ſordibus notæ originalis, ſpiritus tamen Domini fouebat eas. Quod eſt dupliciter intelligendum, & quòd lumine Diuini uultus quod ſignatum eſt ſuper nos, id eſt, lumine naturalis intelligentiæ homines regebantur, & quòd diuinæ tum pro-

uidentiæ curà humanum genus deſtitutũ nõ erat, ſed ſpiritus Domini ferebat aquas, ſpiritus ille, qui (ut ait Apoſtolus) intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus, & tunc aſsidue cogitabat quo pacto illas à uenenis purgaret, quib. antiquus ſerpens eas infecerat, & ecce ſtatim iubet oriri lucem, & orta eſt lux. Abraham ſcilicet ille ſapientiſsimus, fundator primus ueræ religionis: Primus, qui & naturæ legem abſolueret, & de Diuina lege meditaret. Primus, qui cultũ unius Dei aduerſus idola & gentes hominibus perſuaderet. Primus, qui & tenebras erroris depellere, & malis dæmonibus qui principes tenebrarum dicuntur, bellum indicere eſt aggreſſus, unde merito lux cognominatus. Quod quia & diſcipuli Domini omnes fecerunt, omnes à Domino lux mundi ſunt appellati. Hæc eſt lux prima quæ mundo affulſit, & inter dæmonum uerićq; Dei religionem quaſi inter lucem tenebrasq; diſtinxit.

CAPVT SECVNDVM.

HVnc ſequuta eſt lex, quę merito cognomento dicitur firmamentum, ſtatim in ſui exordio, hoc ipſo ſcilicet quòd nunc tractamus annuncians nobis opera manuum Dei (ut cecinit Dauid: & opera manuum eius annunciant firmamentum) Data igiť lex per angelum Moſi, firmata uerbo Dei, quæ adhuc magis quàm ſuperior lux gentes ab Iſraelitis, i. eſt, impietatem à pietate, quaſi aquas ſupercœleſtes ab aquis quæ ſunt ſub cœlo diſcriminauit. Dicũtur autem Iudæi aquæ ſupercœleſtes, quia ſoli (ut inquit Hieronymus) ſigna cœli non timent, quæ gentes timent, ſoli non, aut ſtellas aut cœlum, ſed ſtellarum & cœli authorem ac Dominum, & agnoſcunt & agnitum colunt ac uenerantur. Gentes autem contraria ratione, aquæ ſub cœlo ſunt, quando & dæmones caliginoſi aëris incolas, quę regio ſupra aquas eſt, adorant & colunt, & uiſibile cœlum, ſydera & planetas ſibi Deos ac Dominos faciunt.

CAPVT TERTIVM.

ERat autem futurum, ut niſi maior aliqua uis & miſericordia Dei obſtaret, aquæ quæ ſunt ſub cœlo, id eſt, idolis ſeruientes, totam terram inuaderent & occuparent. Sic infectio totius mũdi de prima macula. Sic ſatanæ ultoris imperiũ & ius in nos reos antiquæ noxę & huiuſmodi ſeruitutis pene obnoxios poſtulabat. Sed benefica ſemper & ſalutaris prouidentia Dei unam ex terrę partibus, & ſi exiguam quantum iuſtitię leges patiebantur ab aquarum iniuria liberam eſſe uoluit, hęc eſt Iudęa uocata terrę promiſsionis, q̃a & Abrahę & poſteritati à Deo promiſſa fuit. Cui noſtrę expoſitioni Prophetę omnes adſtipulanť, apud quos totiens gentium impetus in Iſraelitas aquarum & maris incurſionibus comparatur. hinc illud: eleuauerunt flumina uocem ſuam: & mirabiles elationes maris, & illud ſonuerunt & turbatę ſunt aquę eorũ, & non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris, & profecto non

aliter

aliter Iudæam intra haud magnæ regionis terminos concluſam circumuallabant gentes, quàm nũc terræ hanc portionem utique modicã quam habitamus undique circumuallet oceanus. Sed & plurib. in locis euidentiſsime in literis Chriſtianis per aquas gentes deſignantur. Nam & ſcriptum eſt: aquæ quas uidiſti gentes ſunt, & cum Dominus Ieſus uinum fecit ex aqua, quod in phariſæi domo defecerat, figurate ut noſtri ſcribunt, ſignificauit aquas, id eſt, gentes ad eam fidem eſſe uocandas. Quæ apud Iudęos apud quos fuerat antea in poſterum deficeret. Itidem in myſterijs tradunt iccirco aquam uino miſceri, quòd aquæ, id eſt, gentes ſanguinem Chriſti per fidem crucis hauriant & combibant. Illa igitur pars aſſerta à iugo aquarũ Dei prouidentia fuit, ut ſi reliqua terra obruta undis ſpiritalis nequitiæ inutilis & deſerta erat futura nec idonea fructibus ueræ religionis, hæc ſaltem eſſet, quę luce ſuſcepta quam protulit prima dies & rore cœli quod ſecunda ſtatutum eſt, id eſt, doctrina legis ad ubertatem adiuta, germinaret interea quaſi herbas, plantas, & arbores, iudicia, ceremonias, & bonos mores, donec cum temporis plenitudo ueniſſet etiam quod Eſaias optabat Saluatorem fœliciſsima germinaret.

CAPVT QVARTVM.

ET ecce iam temporis plenitudo. Si enim numerus quaternarius plenitudo eſt numerorum, nonne erit & dies quartus plenitudo dierũ? Videte igitur quid nobis afferat quartus dies. Cœlum ſecundo die firmatum, id eſt, lex ſine Sole & Luna ac ſtellis erat: capax quidem futuræ lucis, ſed obſcurum adhuc, nec inſigni aliquo lumine illuſtratum. Aduenit dies quartus, quo Sol Dominus firmamenti, id eſt, Chriſtus Dominus legis & lunaris eccleſia Chriſti compar & ſponſa, & qui multos ad iuſtitiam erudirent Apoſtolici doctores in firmamento uti ſtellæ in perpetuas æternitates eluceſcerent, ad æternam ſcilicet uitam mundum uocantes. Sol firmamentũ non diſſoluit, ſed perficit, & Chriſtus legem non uenit ut diſſolueret, ſed ut perficeret. Lux primi diei Abraham pientiſsimus uidit diem quartam, quæ eſt dies Chriſti & gauiſus eſt. Vidit radium ſuæ lucis, id eſt, uerę religionis, quem mundo intulerat per ſolem iuſtitiæ, per lucem ueram illuminantem omnes homines in uniuerſum orbem latiſsime diffundendum. Vidit Ieſum Chriſtum ſplendorem paternę ſubſtantię illuceſcentem his qui in tenebris & in umbra mortis ſedebant, & principem tenebrarum principem mundi huius eijci foras, & de mentibus hominũ examinari. Hęc uidit & exultauit uidit diem quartam & lętatus eſt. Hęc dies quam fecit Dominus, qua dominus homo fit, qua Deus habitauit in nobis: exultemus & nos & lętemur in ea. Quàm autem uera quàm ſolida ſit noſtrę ratio expoſitionis attendatis quęſo paulo diligentius chriſtiani fratres. Vnde & uobis potentiſsima tela contra lapideum cor Hebręorum de armentarijs eorum petita ſubminiſtrabuntur.

tur. Probabimus autem illud primo ex teſtimonijs Iudæorum per opera diei quarti aduentum Chriſti nobis ſignificari: ſecundo oſtendemus nobis Meſsiã repræſentari per nullam rem congruentius quàm per Solem, colligemus'ꝗ euidentiſsime ex temporum ratione non uenturum in poſterum Chriſtũ, ſed Ieſum ex Nazareth filium uirginis promiſſum Hebręis Meſsiam fuiſſe. Eſt inter decreta ueteris Hebraicæ diſciplinæ per ſex dies Geneſeos ſex mille annos mundi ſic deſignari, ut ſint quæ hic dicunt opera primi diei uaticinium eorum, quę primo mundi millenario futura erãt ut contingerent, opera item ſecũdi eorum quæ in ſecundo, & ſic deinceps eodem ſemper utrobique ſucceſsionis ordine ſeruato: cui ſententiæ etiam atteſtatur inter iuniores Moſes Gerundinenſis theologus primæ celebritatis apud Hebræos. Meminit & diuus Hieronymus in expoſitione Pſalmi illius, qui Moſi inſcribitur, uideturꝙ opinio hæc fundamento præcipue illi inniti quòd mille anni (ut inquit Propheta) unus dies ſunt apud Deum. Quartus igitur dies, ſi uera eſt hæc doctrina, uaticiniũ eſt eorum, quæ quarto millenario mundi euentura ſunt: Age nunc oſtendamus iuxta annales Hebræorum, & quam approbant ipſi annorum ſupputationem quarto mundi millenario Ieſum apparuiſſe. computant illi ab Adam ad diluuium annos mille quingentos quinquaginta ſex, à diluuio ad Abraham annos ducentos & nonaginta duos, atque ita ab Adam ad Abraham colliguntur anni mille octingenti quadragintaocto. A genitura autem Iſaac ad ruinam ſecundi templi, quæ fuit poſt Chriſti mortem numerant annos circiter (neque enim reſeco ad uiuum) mille ſexcentos ſexaginta. Supputant enim ab Iſaac ad exitum ex Aegypto annos quadringentos & triginta, ab exitu ad templum quod Salomon ædificauit totidem fere, à Salomone ad templi deſolationem per Babylonios annos quadringentos & decem, à templi inſtauratione ſub Eſdra ad hanc ſub Tito captiuitatem annos quadringentos uiginti. Itaꝙ ſi omnes ſimul collegeris, computabis à mundi exordio ad Chriſtum iuxta ipſorum Hebręorum mentem annorum tria millia quingentos & octo, ut & in ipſo quarti millenarij medio Chriſtus aduenerit & intra eiuſdem millenarij quaſi intra terminos quarti diei & lunæ, id eſt, eccleſiæ, lux toti mũdo affulxerit, & innumerabilis martyrum, apoſtolorũ, doctorũꝙ multitudo qui intra quingentos annos poſt Chriſti mortem omnes claruere, & firmamenti, id eſt, legis obſcuritatem & noſtræ noctis tenebras illuminauerint. At dicẽt Hebræi: Eſto per hęc tempora Ieſus aduenerit. Nondum habes Ieſum Chriſtum fuiſſe, niſi oſtenderis creditum à noſtris futurum ut per ea tempora Chriſtus ueniret. Bene res habet & ęquum poſtulant, & nos pręſtare facile poſſumus quod iure poſtulant. Manifeſta, enim uulgata, publica apud eos feruntur Heliæ oracula citra omnem figuram, citra uelamen ex profeſſo dicentis quarto mundi millenario uenturum Meſsiam, quę ne uel

ficta

ficta uideantur à me, uel pro arbitrio interpretata, afferam teſtimonia ipſorum Thalmutiſtarum, cum quibus nobis eſt controuerſia, qui & illorum faciunt mentionem & ipſa ueritate cogente fatentur præterijſſe tempus ab Helia prædictum de aduentu Meſsiæ. Verba hæc ſunt in capite cui titulus eſt לפני איריתן תרא רבי אליהו ששת אלפים שנה חוי חעלם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות חמשיח בעוונתינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו hæc ſic Latinè interpretemur uerbum uerbo reddens. Dixerunt filij ſiue diſcipuli Heliæ. Sex mille annorum mundus. Duo mille inane. Duo mille lex. Duo mille dies Meſsiæ, & propter peccata noſtra quæ ſunt multa præterierunt de eis quæ præterierunt. Hæc illi. Age nunc, ipſis uerbis ante omnium oculos propoſitis, poſtquam nec commentitium nec arbitrarium ego quicquam afferre poſſum, diſcutiamus examinemusq́ uerba oraculi & ſtatim propoſiti compotes erimus. Sex mille annorum, inquit, eſt mundus: quod uel ſic interpretemur: Poſt ſex mille annorum curricula, quod etiam ex noſtris multi crediderunt, conſummationem mundi quaſi ſabbatum futuram, uel ſi (quod eſt uerius) illam diem nemo nouit, in hunc ſenſum accipiamus, de ulteriori, ſcilicet, tempore nullum in lege uaticinium haberi, ſed hoc ad propoſitam non attinet quæſtionem. Videamus quod ſequitur. Duo mille inane. Duo mille lex, tum Meſsias: inane uocat (ut Hebræi omnes interpretes dicunt) tempus ante traditam à Deo hominibus ullam legem. Sed uideo inſultantem Iudæum dicentemq́ ſi duo mille anni ſunt ante legem, & duo mille legis uenturus: ergo Meſsias non quarta die eſt, dum quartus agitur millenarius: ſed die potius quinta, quia poſt quartum, ſcilicet, millenarium. Sed enim reſponſio facilis, ut quam ueritas animoſa ſuppeditat. Quod enim dicitur ab Helia duo mille inane. Duo mille lex: haud ſic accipiendum quaſi integrum tempns duo mille annorum futurus ſit mundus abſque lege, ſimiliterq́ duo mille annos permanſura ſit lex, ſed quod & tempus legis naturæ ad ſecundum perueniet millenarium, & tempus legis ad quartum uſque perueniet. Sed & antequam ſecũdus exactus, ſit lex, & antequam quartus elabatur, erit Meſsias. Quam ego expoſitionem mihi ipſe nec fingo nec ſomnio, ſed eam me ipſe Helias docet, ipſimet docent & Thalmutiſtæ. Quod tibi etiam Iudæa aſpis (niſi aures occludas) mox erit maniſeſtum. Inquit Helias duo mille inane, & duo mille lex. Videamus in quem ſenſum fuerit uerum quod dicitur de inani, indeq́ diſcamus rationem exponendi id, quod dicitur de lege. Principium legis aut à Moſe accipimus, aut ab Abraham. A Moſe accipi non poteſt quoniam fuiſſet inanitas ſupra quam per duo mille & trecentos annos, aut circiter. Totidem enim ferè ab Adam ad Moſem. Accipiendum igitur legis principium ab Abraham, cui datum fœdus cir-

cumciſionis totius antiquæ legis radix & firmamentū, ab Adam autem ad Abraham ſi ſuas conſulant hiſtorias haud integrum ſpacium duo mille annorum, ſed mille duntaxat octingentos quadragintaocto effluxiſſe inueniunt. Quo fit ut non poſt ſecundum millenarium, ſed intra eius terminos inanitati, legis plenitudo ſuccederet. Quare eadem ratione non poſt quartum millenarium, ſed dum quartus ageretur inanitati legis, plenitudo euangelica ſuccedere debuit. quod ſi impudenter & pertinaciter negare pertendant, audiant ſuos Thalmutiſtas noſtram ſententiam maxime roborantes. Fatentur enim ipſi iam tunc cum ſcribebant præterijſſe tempus ab Helia prædictum de aduentu Meſsiæ, idq́ ſuis imputant peccatis. Quod ſi uerba Heliæ ſic acciperentur, ut poſt quartum millenarium Chriſtus eſſet uenturus intra fines ipſius quarti, nec dixiſſent nec dicere potuiſſent Thalmutiſtæ, præterijſſe tempus promiſsi à Prophetis Meſsiæ, quoniam quo tempore ſcripta eſt doctrina Thalmutica, quam nos attulimus, nondum à mundi exordio fluxerant anni quatuor millia. Apparuit enim ut ſupra oſtendimus. Ieſus poſt annos à mundi exordio iuxta Hebræos tria millia quingentos & octo. Scriptum (ut ipſi tradunt) Thalmut Hieroſolymitanum trecenteſimo anno poſt Chriſti mortem. Babylonium autem centeſimo anno poſt Hieroſolymum. Quare utrunque intra fines quarti millenarij conſcriptum eſt, & tamen præterijſſe tempus dictum ab Helia de Chriſto uenturo & fatentur & conqueruntur. Quo hic ſe contendent aut quas latebras quęrent, ut hunc noſtrum ſolem ipſis inuitis per uniuerſum illuceſcentem omnino fugiant, omnino non uideant? Fatentur Thalmutiſtæ (ſi non credunt ueteribus) prædicta à prophetis de aduentu Chriſti tempora præterijſſe. Fatentur creditum à Prophetis uenturum illum per ea tempora, per quæ Ieſum ipſi aduenifſe uolunt. Nec ſui doctores omnino non ueri ſunt, cum dicunt ob eorum peccata non uenifſe Meſsiam. Neque enim illis uenit: qui eum non agnouerunt. Neq́ eſt Meſsias, id eſt, redemptor, uindex peſsimæ captiuitatis, beneficus rex, retributor terrę promiſſionis, id eſt, ſupernæ Hieruſalem, niſi ijs, qui Meſsiam eum confeſsi ſunt, quod ſi in propria uenientem ſui non receperunt, non ſunt iam ſui, qui erant ſui, ſed ab ortu ueniunt & ab occaſu, qui in ſinu Abrahæ recumbant, filij autem dilectionis eijciuntur in tenebras exteriores. Vnde & importuna eorum ſoluitur quæſtio, ſaluti futurum Meſsiam Hebræis. Chriſtum autem exitio fuiſſe & perditioni. Neq́ enim ſunt Hebræi, qui promiſſum Hebræis ex ſtirpe Dauid regem & Dominum non modo non ſequuntur aut colunt, ſed quaſi latronem, quaſi ſacrilegum, quaſi prophanum, per omnem iniuriam & contumeliam cru. iaffigūt. Si filij Abrahæ eſſent, perſtarent in inſtitutis Abrahæ, & cuius diem hunc, ſcilicet,

quar-

quartum ille præuidens gauiſus eſt, ipſi quoque gaudentes aduentantem exciperent. Attulit pacem Meſsias hominibus, ſed non omnibus. Neque enim dictum ab angelis ſimpliciter, & in terra pax hominibus, ſed adiectnm, hominibus bonæ uoluntatis. Vtique idem Sol, qui puros oculos illuminat, ægros & debiles cæcat & obſcurat. & recta fit ratione, ut qui bonis eſt ſalutaris, idem malis ſit noxius. & qui amicos beat, utpote potens & non ingratus: Idem etiam hoſtes fulminet & diſperdat. Si male eueniſſet Iudæis ſuſcepto Chriſto, non fuiſſet Chriſtus. Sed ſi male euenit crucifixo, utique fuit Chriſtus. Qui de ſuis uictoribus etiam cruci affixus, tunc cum maxime uictus apparuit, tanta eorum cum ſtrage & calamitate triumphauit. Quid igitur cæci Solem expectatis? Adeſt Sol & lucet, ſed lucet in tenebris, & tenebræ ueſtræ illum non comprehendunt. Præterijt dies quartus, quo ortus eſt Sol. Qui nõ diſſoluit legem ſed perfecit, ſicut neque Sol firmamentum deſtruit, ſed exornat, ſed perficit: ſed illuſtrat. Probauimus ex ordine diei quarti & tempore aduentus Chriſti intelligenda de eo quæ hic dicuntur. Probemus idem ex figuræ ſimilitudine, quia per nullam aliam rem imaginari Chriſtum congruentius poſſumus, quàm per Solem. Nam & in Sole poſuit tabernaculum ſuum, & exijt de tribu Iuda, cuius ſignum eſt Leo Solare animal, & cũ Solem in republica Plato uiſibilem filiũ Dei appellet, cur non intelligamus nos imaginem eſſe inuiſibilis filij. Qui ſi lux uera eſt illuminans omnem mentem expreſsiſsimum habet ſimulachrum hunc Solem, qui eſt lux imaginaria illuminans omne corpus. Sed quid alia quærimus? ipſum Solem interrogemus, qui patiente Chriſto aduerſa Luna deficiens conſenſum nobis ſuæ naturæ euidenter oſtendit. Vt iure optimo nos, ne tangam altiorem cauſam, diem quam uocant mathematici Solis & diem Domini uocauerimus, & illius cultui totam mancipauerimus. Vel hinc oſtendentes non eſſe cur amplius corporeum Solem (ut olim gentes) colamus, quaſi regem cœli & dominum, poſtquam Sol inuiſibilis coæternus patri & coæqualis, per quem & cœlum & terra cõdita ſunt, ſedentes in umbra mortis homines illuminauit.

CAPVT QVINTVM.

SEd iam examinemus an quæ ſequunt̃ opera diem quartũ reſpondeant his, quæ poſt aduentum Chriſti eueniſſe compertum eſt, ut tunc demum hanc noſtram expoſitionem ut ueram ut ſtabilem recipiamus, cum illi undiq; atteſtari, & conſonare omnia cognouerimus. Videamus quid fiat poſt diem quartum. Producunt aquæ, piſces, & aues: producit terra, pecora, & iumenta. Reuocemus ad mentem quid ſuperius per aquas diximus ſignificari, quæ ſub cœlo locatæ, collectæ ſunt ad locum unum, quid item per terram, quæ ab illarum diluuio facta eſt immunis.

Diximus per aquas gentes, per terram Iſraëlitas figurari, quod & multis cum teſtimonijs Prophetarum, tum ſimilitudinis rationibus comprobauimus. Vidimus autem ante Solis exortum ſteriles aquas nihil producere, quod eſſet bonum. Terram autem feracem quidem, ſed exigui fructus, olerum, ſcilicet, atque herbarum. Poſt Solem & aquæ maiori etiã quàm terra fœcunditate duo genera proferunt animantium, aues & piſces. Terra non iam contenta arboribus & fruticibus, & magna pecora, & iumenta producit. Nónne uidetis me etiam tacente impletum uerbum boni Simeonis, ut eſſet hic noſter Sol. lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Iſrael. Nónne habemus ſub oculis expreſſam, ſi nihil aliter interpretemur & gentium uocationem, & transformationem terreſtris Hieruſalem, umbratilisq; ſynagogæ in ueram eccleſiam, & perpetuam Dei cœleſtemq; ciuitatem. Ante Solis exortum aquæ nihil producunt. Terra producit aliquid, ſed tenue, ſed exiguum. Quoniã ante Chriſti aduentum apud gentes nullum ſpecimen uitæ, nullus fuit fructus ueræ religionis. Apud Iſraëlitas fuit quidem uitæ ſpes aliqua, & uiam lucis ex parte cognouerunt, & ueram coluerunt religionem, ſed inchoatam, ſed imperfectam, donec ille ueniret, qui eſt uia, ueritas & uita. Et niſi ad hoc myſterium recurramus, afferat mihi quiſpiam rationem, cur terræ ornatum & ſobolem ita partitus eſt, ut alia quidem ante Solem protulerit, alia autem poſt Solem. Cur item ante ſolem nihil producunt aquæ, terra aliquid producit. Cur duo genera animantium ab aquis, unum duntaxat genus à terra producitur. Cur auis aëreum animal aquis aſſcribitur. Nã (ut agamus de primo) non ſatisfacit ſi dicamus quod quidam dixerunt, herbas & plantas de terra educi ante facturam Solis, ne uirtute eius creatæ uiderentur. Nam multo magis eadem ratione, & piſces, & aues, & omnis elementorum ornatus debuit fieri ante Solem, ne uirtute eius factus crederetur. Reliquiſſet igitur ſuſpitionẽ Moſes, & ſi ad plantas, utpote imperfectiores producendas Solis lumine opus non fuiſſe, fuiſſe tamen ad animalia producenda, quæ ſunt perfectiora. Conſequens enim, ut ſi illo non adiuuante perfectiora in lucẽ ueniſſent: poſſent & ſine illo fieri quæ ſunt minus perfecta: Non reciprocatur aũt ratio, ut ſi abſq; eo fuerint facta quæ ſunt ignobiliora, utpote plantę deſpicatiſsimũ genus uiuentium, potuerit etiã eius opera nõ intercedente produci omnigena animalium natura. Verius igit̃, unde nos diximus, authoris conſilium inueſtigatur. Similiter ſi dicat aliquis, relata ad aquas animantia, quæ in aquis degũt, uidebit unũ potius genus ad eas, duo aũt ad terrã fuiſſe referenda, quia auium terrã potius quàm aqua domicilium eſt, & citra omnem cõtrouerſiam, ſi animalis naturã cõſideremus, aut terreſtre, aut aëreũ animal auis eſt, aquatile nullo modo eſt. Sed audite altiſsimas omniũ rationes, ad Chriſti, ad ec

cleſię nos myſteria uel inuitos trahentes. Et profecto ſi omnia (ut inquit Ariſtoteles) uero conſonant conſonare omnia maxime Chriſto debent; qui eſt ipſa ueritas. Qui non ab re non de nihilo Hebręis totiens dicebat: Scrutemini ſcripturas, ipſæ ſunt quæ teſtimoniū perhibent de me, & prędicta de ſe tam multa. Imò omnia in lege, in Pſalmis, in Prophetis aſſeuerabat. Sed cæcutimus nos ſæpe ad tantam lucem, nec niſi reuelante eo oculos noſtros cōſiderare poſſumus mirabilia de lege eius. Veniamus eo nobis opem ferente ad myſteriorum figurarūq́; reuelationem. Duo ex aquis animalia, unum ex terra producitur, quia maior fuit plenitudo credentium ex gentibus quàm ex Iudæis. Terra autem etſi minus multa, perfectiora tamen producit animantia, his quæ aquæ producunt iumenta, ſcilicet, & quadrupedia omnia. Quia & ſi plures ex Ethnicis crediderunt quàm ex Hebręis, perfectiores tamen qui ex Hebræis, ex quibus Apoſtoli fundatores totius religionis. Duo item genera diuerſa duplicemq́; naturam aqua educit, auium & piſcium, unam tātummodo terra, quoniam ex Gentibus alij quidem de ſeruitio dæmonū, alij de lege naturæ ad Chriſtum transferuntur. Hebræus omnis Hebręus tantum quia non permiſſum illi uiuere intra terminos naturæ: cui data lex Dei eſt peculiaris ei, neque reliquis gentibus communis. Neque enim fecit taliter omni nationi et iudicia ſua non manifeſtauit eis. Significant igitur nobis piſces, qui à dæmonum cultu ad nos uenerunt, non ſolum quoniā aquę (ut ſupra oſtendimus) figurant Gentium impietatem, ſed quoniam per hęc quę in aquis degunt animalia, improbos dæmones ſignificari ſæpe in ſacris literis atteſtat̄ Ionethes Chaldęus: Significant aues, qui de naturę inſtitutis ad gratiam ſunt translati. Cuius manifeſta ratio ex his, quę in proœmio huius libri abunde ſcripſimus de naturali ſupernaturaliq́; felicitate. Oſtendimus enim & cœlum expreſsiſsimum eſſe ſimulachrum ſupernaturalis fœlicitatis, & naturalem felicitatem ſecundariam quandam & imaginariam potius quàm ueram eſſe felicitatem. Quare qui hanc conſequūtur naturę legibus utentes per aues, congruentiſsime denotantur incolas non primi & ueri cœli, ſed aëris, quod ſecundaria & imaginaria quadam ratione cœli etiam ſibi uendicat nomen. Vnde & uolucres cœli, & aues cœli, tam crebro in diuinis literis appellantur. Videte autem quàm & profundo factum conſilio, ut non ad aërem, ſed ad aquam aues referantur. Quoniam qui ſecundum naturam uiuebant, Gentium tamen & ipſi populus cenſebantur. Quippe qui & Gentes uocabant, & inter Gentes uiuebāt, quales fortaſſe & Socrates & plerique philoſophorum. Propterea in commune utrunque genus ad aquas eſt relatum. Sed quantum Euangelicæ quantum Apoſtolicæ doctrinæ hęc expoſitio conueniat in promptu eſt oſtendere. Quandoquidem & conuerſi ex Hebręis Apoſtoli à Paulo per boues, terreſtria animalia: & à noſtris doctoribus ſuper Euangelium,

in quo

in quo uendentes de templo eijciuntur, ſunt figurati. Et Chriſtus Iſraëlitas oues appellat, Apoſtoli autem, quibus mandata conuerſio Gentium, piſcatores à Domino ſunt appellati, quorum princeps Petrus, qui Romę dominæ Gentium, quaſi oceani, quaſiq; cæterarum piſcator erat futurus. Chriſtus autem, qui ſe dixit non miſſum niſi ad oues quæ perierunt dè domo Iſraël, ſibi non piſcatoris, ſed paſtoris potius nomen uendicauit.

CAPVT SEXTVM.

MAnifeſta etiam hinc diſſolutio quæſtionis, quæ diù torſit interpretes huius libri, Cur ſecundo die nõ fuerit dictũ: Et uidit Deus quoniam bonum. Si enim dicamus quod dici ſolet, ideo factum, quia opus aquarum eo die abſolutum non fuit, ſed tertio, in quo aquæ quæ ſunt ſub cœlo confluxerunt ad locum unum, haùd plenè uidebitur ſatisfactum: neque enim opus ſecundi diei, proprium eſt diſpoſitio aquarum, ſed diſpoſitio firmamenti, quod inter aquas medio loco firmatum eſt. fuit autem eo die & firmamenti factura, Cum dixit Deus, fiat firmamentum, & diſtinctio aquarum, cum dixit, & diuidat aquas ab aquis, ſatis abſoluta. Aquarum autem collectio quæ dicta eſt mare, & terræ reuelatio, & plantarum productio, ſicut alterius operis omnino rationem habent, ita & alio, id eſt, tertio die, ad quem ſpectabant, conſummatæ ſunt. Quærenda igitur ratio de altiori myſterio. Firmamentum (ut ſupra oſtendimus) legem figurat, & erat firmamentum uti informe, ita neque perfectum ſimpliciter donec Sole, Luna, ac ſtellis fuit inſtructum: quemadmodum neque lex, non quidem mala, ut dicunt Manichęi, ſed neque bona erat ſimpliciter, id eſt perfecta, donec Chriſtus uenit, qui legem impleuit. Si malum fuiſſet firmamentum, ſolem non recepiſſet, ſi fuiſſet bonum Solè non eguiſſet. Sed firmamentum eatenus bonum, quatenus ſolis cæterorumq; ſyderũ erat capax, ſicut eatenus bona erat lux, quatenus pædagogus nobis erat in Chriſto, & multa permiſit Moſes ob duritiam populi, quę Euangelium poſtea non permiſit. Quod autem legem non poſsimus appellare malam, ut credidit Manes, poſsimus tamen appellare non bonam apertiſsimè docet Propheta, apud quem Deus de Hebręis loquens, inquit, Dedi eis præcepta non bona, non dixit præcepta mala, ſed præcepta nõ bona: id eſt, non perfecta, nõ abſoluta, nõ conſummata, quod confirmant ueteres Hebræi doctores, qui illud interprętantes eccleſiaſtici. Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Vana, inquiunt, etiam lex, donec uenerit Meſsias. & de his quidem hactenus.

CAPVT SEPTIMVM.

QVoniam autem ſupremum beneficiũ corporati uerbi, id fuit, ut per Baptiſmi ſacramentũ, per quod uirtus Chriſti in nos trãsfundiť, regeneremur

generemur in filios Dei non ex ſanguinibus, ſed ex Deo nati, poſtremò hoc nobis indicat Moſes, cum poſt exortum ſolem & mundo demonſtratum, poſt aquarum terræq; fertilitatem, hominem facit ad Dei imaginem nõ terrenum hominem, ſed cœleſtem. Conuerſis enim ad Chriſtum gentibus & Iudęis, hoc erat reliquum, ut per ſanctiſsimum lauacrum dominicæ cruci ſe conformantes, reformarentur ad imaginem Dei. Nam ſi Baptiſmus Dei filios facit, filius autem imago patris, nónne totius trinitatis uirtus operans in baptiſmo illa eſt, quæ dicit: Faciamus hominem ad imaginem noſtram, Si igitur ſumus ad imaginem Dei, ſumus & filij. ſi filij & hæredes ſumus, hęredes Dei, cohęredes Chriſti. Sed qui ſunt filij? ſcriptum à Paulo eſt, Clamare nos, Abba, pater, in ſpiritu ſancto. Qui igitur ſpiritu uiuunt, hi ſunt filij Dei, hi Chriſti fratres, hi deſtinati æternæ hęreditati, quam mercedem & fidei & benè actæ uitæ, in cœleſti Hieruſalem feliciter poſsidebunt.

Expoſitio primæ dictionis, id eſt, In principio.

IAm ad calcem uentum eſt operis, ſeptiformi uniuerſi contextus expoſitione decurſa, ſed ſupereſſe aliquid adhuc cognoſco, intactum à nobis & indiſcuſſum, quod etiam primo loco exponendum uidebatur, id eſt, quid ſibi uelit prima dictio legis, quę eſt. In principio. Non temere autem aut ſine cauſa de hoc principio, in fine totius operis dicere uolui, nec aũt de Dei filio hic ſum diſputaturus, quod eſt principium, per quod facta ſunt omnia. Eſt enim ſapientia patris. Nec probaturus idem ſentire cum noſtris, hoc loco ueteres Hebræos, quod alibi faciemus, ſed cogitamus per aliam interpretandi rationem, guſtum dare lectoribus Moſaicæ profunditatis. quod nõ antea faciemus, quàm cũ de dogmate quodã, quod uerè paradoxon eſt, antiquioris Iudaicæ diſciplinę, paucula deliberauimus. Firma eſt ſententia omniũ ueterum, quam ut indubiã uno ore confirmant, omnium artiũ, omnis ſapientię & diuinæ & humanæ integram cognitionẽ, in quinq; libris Moſaicę legis includi, diſsimulatam autem & occultatam in literis ipſis, quibus dictiones legis contextę ſunt, quo modo nunc declarabimus. Sumamus gratia exempli, primam particulam libri Geneſeôs, uidelicet ab exordio, uſque ad locum ubi eſt ſcriptum: Et uidit Deus lucem quod eſſet bonum. Eſt tota illa ſcriptura tribus & centum elementis cognomentata, quę eo modo diſpoſita, quo ibi ſunt dictiones conſtituunt quas legimus, nihil niſi commune & triuiale pręſeferentes. Corticem, ſcilicet, conſtat hic literarum ordo, hoc textum medullæ interius abditæ latentium myſte-

loſophiæ, de tota natura myſteria reuelentur. Ab, patrem ſignificat. Bebar in filio & per filium (utrunque enim ſignificat beth præpoſitio.) Reſit, principiū. Sabath, quietē & finē. Bara, creauit. Ros, caput. Es, ignem. Seth, fundamentum. Rab. magni. Hiſc. hominis. Berith fœdere. Tob, bono. Et totam ſi ordine conſequenti orationem texamus erit huiuſmodi. Pater in filio, & per filium principium & finem, ſiue quietem creauit, caput, ignem & fundamentum magni hominis, fœdere bono: hæc tota oratio ex prima illius Dictionis reſolutione & compoſitione diſſultat, cuius quàm altus quàm plenus omni doctrina ſit ſenſus, haud palàm eſſe omnibus poteſt. Sed ut aliqua ſtatim, non tamen omnia omnibus aperta, quæ per has uoces nobis ſignificantur, notum omnibus Chriſtianis, quid ſit patrem in filio & per filium creaſſe. Quid item ſit, Filium principium eſſe & finem omnium. Eſt enim [illegible] & [illegible] (ut ſcribit Ioannes) & ipſe Principium ſe appellauit, & nos demonſtrauimus finem rerum omnium eſſe, ut principio ſuo reſtituantur. Cætera paulò obſcuriora, quid illa, ſcilicet, ſibi uelint: caput, ignis & fundamentum magni hominis: quid illud ſit fœdus, & qua ratione bonum dicatur. neque enim ſtatim in promptu omnibus uidere, hic explicatam mundorum quatuor, de quibus agimus, omnem rationem, cognationem, item & felicitatem, de quibus poſtremò nos diſputauimus. Primum igitur illud aduertendum, uocari à Moſe Mundum, hominem magnum. Nam ſi homo eſt paruus mundus, utique mundus eſt magnus homo. hinc ſumpta occaſione, tres mundos, intellectualem, cœleſtem & corruptibilem, per tres hominis partes, aptiſsimè figurat, ſimul indicans, hac figura, non ſolum contineri in homine mundos omnes, ſed & quæ hominis pars, cui mundo reſpondeat, breuiter declarans. Cogitemus igitur in homine tres partes, ſupremam caput, tum quæ à collo ad umblicum protenditur, tertiam, quæ ab umbilico extenditur ad pedes. ſunt enim & hæ in hominis figura, uarietate quadam diſcluſæ & ſeparatæ. Sed mirum quàm pulchrè, quàm examuſsim, per exactiſsimam rationem, tribus mundi partibus, proportione reſpondeant. Eſt in capite cerebrum fons cognitionis, eſt in pectore, cor, fons motus uitæ & caloris. ſunt in patre poſtrema genitalia membra, principium generationis. Itidem autem & in mundo ſuprema pars, quæ eſt mundus angelicus ſiue intellectualis, eſt fons cognitionis, quia facta illa natura, ad intelligendum eſt. pars media, quæ eſt cœlū principium uitæ motus & caloris, in qua ſol uti cor in pectore dominatur: eſt infra Lunam, quod omnibus notum, generationis principium & corruptionis. uidetis quàm aptè omnes hæ mundi partes & hominis inuicem congruant. Deſignauit autem Moſes, primam quidem nomine proprio capitis: ſecundam autem ignem appellauit, & quia hoc nomine à multis cœlum cenſetur, & quia in nobis hæc portio principium eſt caloris. tertiam uocauit fundamentum,

quia per eam (ut notum omnibus) totum hominis corpus fundat̃ & ſubſtinetur. Adiecit autem, quòd hæc creauit fœdere bono, quia inter eas fœdus pacis & amicitiæ, ex naturarum cognatione & mutuo conſenſu, per ſapientiæ Dei legem ſancitum eſt: quod fœdus ideo eſt bonum, quia ad Deum, qui eſt ipſum bonum, ita dirigitur & ordinatur, ut quemadmodum inter ſe totus mũdus unus, ita & cũ ſuo authore poſtremo ſit unum. Imitemur & nos ſanctiſsimum fœdus mundi, ut & mutua charitate inuicem ſimus unum, & ſimul omnes per ueram Dei dilectionem, cum illo unum feliciter euadamus.

HEPTAPLI FINIS.

LECTORI S.

Ex Noningentis illis, quas præmiſimus Concluſionibus, æmulorum Pici nonnulli, prætextu fidei & religionis zelo, tredecim propoſitiones, ſtellulis ſiquidem & abaci numero ſignatas, condemnauerant: multis bonis uiris probatas. Cum igitur aduerſarios apertè eos nihil contra moliri, famam uerò ſuam nonnihil uellicari ſentiret, Apologiam edidit ipſe, qua calumniatorum rationes refellit. Propoſitionum autem damnatarum ſeries, hæc eſt:

1 De deſcenſu Chriſti ad inferos.
2 De pœna peccati mortalis.
3 De Adoratione crucis & imaginum.
4 An ſuppoſitari à Deo poſsit natura irrationalis.
5 De Magia naturali & Cabala Hebræorum.
6 De Euchariſtiæ ſacramento.
7 De Salute Origenis.
8 Non eſſe in libera poteſtate hominis, credere.
9 De accidentibus in Sacramento.
10 De uerbis conſecrationis.
11 De miraculis Chriſti.
12 An Deus intelligat.
13 De abdita animæ intelligentia.

IOAN.

IOANNIS PICI Mirandulæ, V. C. Concluſiones, DCCCC. quas olim Romæ diſputandas exhibuit.

IOANNES PICVS MIRANDVLAE, LECTORI.

De adſcriptis numero noningentis Dialecticis, Moralibus, Phyſicis, Mathematicis, Metaphyſicis, Theologicis, Magicis, Cabaliſticis, cum ſuis tum ſapientum Chaldæorum, Arabum, Hebræorum, Græcorum, Aegyptiorum, Latinorumq́; placitis, diſputabit publice, Ioannes Picus Mirandulanus, Concordiæ Comes, in quibus recitandis, non Romanæ linguę nitorem, ſed celebratiſsimorũ Pariſienſium diſputatorũ, dicendi genus eſt imitatus, propterea, quod eo noſtri temporis philoſophi plerięq; omnes utuntur. Sunt autem diſputanda dogmata, quod ad gentes attinet, & ipſos hæreſiarchas, ſeorſum poſita, quod ad partes philoſophiæ, promiſcue, quaſi per ſatyram omnia ſimul mixta.

Concluſiones ſecundum doctrinam Latinorum philoſophorum & theologorum Alberti Magni, Thomę Aquinatis, Henrici Gandauenſis, Ioannis Scoti, Aegidij Romani, & Franciſci de Maronis.

SECVNDVM ALBERTVM XVI.

1 Species intelligibiles non ſunt neceſſariæ, & eas ponere, non eſt bonis Peripateticis conſentaneum.

2 Corruptis omnibus indiuiduis ſpeciei humanæ, hæc eſt uera, homo eſt animal.

3 Hæc eſt in quarto modo dicendi per ſe, homo eſt homo.

4 In quolibet puncto materiæ, ſunt per habitum inchoationis poteſtatiuum eſſentiæ omnium formarum naturalium, materiæ coæternæ ſecundum philoſophos, concreatæ ſecundum fidem.

5 Forma in intenſione & remiſsione, non uariatur ſecũdum eſſentiam, ſed ſecundum eſſe.

6 Anima ſeparata intelligit per ſpecies ſibi à principio ſui eſſe concreatas, quibus dum eſt in corpore, aut nunquam aut raro utitur.

7 Sonus fertur ſecũdum eſſe reale, uſque ad principium nerui auditiui.

8 Lumen non habet in medio niſi eſſe intentionale.

9 Organum auditus, eſt neruus expanſus ad concauum auditus.

10 Obiectum per ſe, & proprie ſenſus communis eſt magnitudo, ut bene dixit Auicenna:

11 Status Stat, ſpeciem cuius dicimur reminiſci, totaliter eſſe perditam.

12 Non introducitur uegetabilis anima ante ſenſualem, nec ſenſualis ante rationalem, ſed tota ſimul.

13 Licet ad receptionem ſpeciei concurrat ſenſus paſsiuè, ad iudicādum tamen de ſenſibili actiuè concurrit.

14 Corpus mobile, eſt ſubiectum ſcientiæ naturalis.

15 Corporis (in eo quod corpus) cōſideratio, ad Metaphyſicum ſpectat.

16 Potentia reſpectatiua materiæ, non addit ſupra materiam rem, ſed rationem.

SECVNDVM THOMAM XLV.

1 Si ſpiritus à filio non procederet, à filio non diſtingueretur.

2 Proceſſus ſpiritus ſancti temporalis, attenditur ſecundum dona gratiæ gratum facientis.

3 Cōtingens rerū quæ ſunt, erunt aut fuerunt, exiſtētia ideo Deo fuit ab æterno infallibiliter nota, quia fuit æternitati eius præſentialiter propoſita.

4 Contingentia ad utrumlibet futurorū cognitorum à Deo, ſimul ſtat cum infallibilitate diuinæ ſcientiæ.

5 Quodcunque contingens Deus ſciuit eſſe futurum, neceſſario ſciuit illud eſſe futurum.

6 Ex diuina bonitate poteſt ſumi ratio prædeſtinationis aliquorum, & reprobationis aliorum, & ſola diuina uoluntas eſt ratio, quod iſtos reprobat & alios eligit in gloriam.

7 Licet Dei uoluntas conſequens ſemper impleatur, non tamen neceſsitatem rebus uolitis neceſſario imponit.

8 Nec, habens gratiam, poteſt etiam de potentia Dei abſoluta Deo non eſſe acceptus ad uitam æternam, nec, non habens, eſſe acceptus.

9 Opus ab anima charitate formata, meret æternā gloriā de condigno.

10 Potuerunt tres diuinæ ſimul ſuppoſitare unam naturam.

11 Virtutes morales & cardinales remanebūt in patria poſt reſurrectionē

12 Beatitudo eſt eſſentialiter in actu intellectus. Corollarium. Nec fruitio, nec aliquis actus uoluntatis, eſt eſſentialiter beatitudo.

13 Sacramenta nouæ legis, ſunt cauſa gratiæ, non ſolum ſine qua non, ſed etiam per quam.

14 Verum corpus Chriſti eſt in cœlo localiter, in altari ſacramentaliter.

15 Impaſsibilitas corporum poſt reſurrectionem erit ex pleno dominio animæ ſuper corpus.

16 Chriſtus in ultimo iudicio iudicabit nō ſolum in natura humana, ſed etiam ſecundum naturam humanam.

17 Licet defendi poſsit quoquo modo, creaturam poſſe creare, rationalius tamen eſt, credere potentiam creandi creaturæ cōmunicari nō poſſe.

18 Aeuum eſt ſubiectiue in angelo beatiori.

19 Non poteſt eſſe peccatum in uoluntate, niſi ſit defectus in ratione.

20 Non

20 Non poteſt per Dei potentiã idem corpus eſſe ſimul in diuerſis locis.
21 Non eſt ſub eadem ſpecie, angelorum plurificatio.
22 Deus in patria per ſpeciem non uidetur, ſed ipſe per ſuam eſſentiam intellectui applicatur, ut ſpecies intelligibilis.
23 Vnum ſupra ens non addit niſi priuationem diuiſionis.
24 Subiectum & propria paſsio realiter diſtinguuntur.
25 Forma generatur per accidens.
26 Materia ſignata, eſt principium indiuiduationis.
27 Eadem eſt numero qualitas à principio alterationis uſque ad finem.
28 Tota libertas eſt in ratione eſſentialiter.
29 In generatione ſubſtantiali fit reſolutio uſq; ad materiam primam.
30 Ens dicit immediate decem conceptus ita interunitos, ut non unius ſint, ſed ad unum.
31 Eſſentia & exiſtentia in quolibet creato realiter diſtinguuntur.
32 De eadem re nullo modo, actu diſtincta extra animam, poſſunt uerificari contradictoria.
33 Materia nullum dicit actum entitatiuum poſitiuum.
34 Nulla uirtus moralis præter iuſtitiam eſt ſubiectiue in uoluntate.
35 Hæc propoſitio, Homo eſt riſibilis, non in ſecundo modo dicendi per ſe.
36 Duo accidentia ſolo numero differentia, non ſunt in eodem ſubiecto.
37 Grauia & leuia à nullo alio motore mouentur, quàm uel à generante uel à remouente prohibens.
38 Grauia potius ſe ipſis, quàm à ſeipſis mouentur.
39 Phantaſma eſt agens ſecundarium & inſtrumentale in productione ſpeciei intelligibilis.
40 Difficultas intelligendi & ex parte ipſius intellectus, & ex parte ipſius intelligibilis prouenire poteſt.
41 Potentiæ animæ ab anima realiter diſtinguuntur.
42 Quiditates in particulari à Metaphyſico non conſiderantur.
43 Implicat contradictionem, materiam eſſe ſine forma.
44 Non eſt ponenda in Deo idea materiæ primæ.
45 Non ſunt ponendæ ideæ generum.

SECVNDVM FRANCISCVM VIII.

1 Ideo hęc eſt falſa, Eſſentia generat, quia eſſentia eſt ultimate abſtracta, & generat, formaliter prædicatur.
2 Poteſt uideri eſſentia ſine perſonis, & una perſona ſine alia.
3 Voluntas non poteſt non frui, oſtenſo obiecto fruibili.
4 Ens denominatiuè dicitur de Deo.
5 Quiditates habent ab æterno ſuũ eſſe formale à ſe, nõ ab extrinſeco.
6 Nulla diffinitio adæquat diffinitum.

7 Pluralitas formalitatum ſtat cum identitate reali.

8 Eſſe non eſt de quiditate Dei, ſed dicitur de eo in ſecundo modo.

SECVNDVM IOANNEM SCOTVM XXII.

1 Charitas nō eſt diſtinctus habitus ab habitu gratię, quo mediante ſpiritus ſanctus animam inhabitat.

2 Idea lapidis nō eſt aliud quàm lapis productus à diuino intellectu in eſſe intelligibili, quod eſt eſſe ſecundum quid, exiſtens in mente diuina, ſicut cognitum in cognoſcente.

3 Qui dixerit perſonas in diuinis abſolutis proprietatibus diſtingui, catholicæ ueritati non repugnabit.

4 In Chriſto fuerunt duo eſſe.

5 Praxis eſt operatio alterius potentiæ ab intellectu, apta nata conformiter elici rationi rectæ ad hoc ut ſit recta.

6 Vnumquodq; indiuiduum eſt indiuiduum per propriā differentiam indiuidualem, quę dicitur heceitas.

7 Ens dicitur de Deo & creatura uniuoce in quid.

8 Ens de ſuis paſsionibus & ultimis differētijs quiditatiuè nō pręd icat.

9 In Chriſto non fuit ſcientia acquiſita.

10 In appetitu ſuperiore ponendæ ſunt uirtutes.

11 Gratia eſt ſubiectiuè in uoluntate, non in eſſentia animæ.

12 Corpus Chriſti ex ſe fuit impaſsibile.

13 De potentia Dei abſoluta poſsibile eſt culpam originalem deleri ſine infuſione gratiæ.

14 Poſt paſsionem Chriſti potuerunt cerimonialia ueteris legis ſine peccato obſeruari.

15 Per hæc uerba præciſe, Hoc eſt corpus meū, non expreſsis uerbis pręcedentibus, ſcilicet pridie quàm pateretur, non poteſt conſecrari.

16 Relatio creaturæ ad Deum, eſt idem realiter fundamento diſtincta formaliter, & ex natura rei.

17 Quælibet alia relatio à fundamento, realiter diſtinguitur.

18 Aliquid poteſt mouere ſeipſum de actu uirtuali, ad actum formalem.

19 Actus intelligendi ab obiecto & intellectu, tanquam duobus agentibus partialibus, ut quod cauſatur.

20 Actus intelligendi nobiliori modo cauſatur ab intellectu quàm ab obiecto, quodcunq; ſit obiectum, modo non ſit beatificum.

21 Subſtantia non cognoſcitur per ſpeciem propriam.

22 Habitus actum producit, ut cauſa partialis effectiua.

SECVNDVM HENRICVM GANDAVENSEM XIII.

1 Datur lumen ſuperius lumine fidei, in quo theologi uident ueritates theologicæ ſcientiæ.

2 Paternitas eſt principium generandi in patre.

3 Proceſsiones diſtinguũtur in diuinis penes intellectũ & uoluntatem.
4 Iſta propoſitio non eſt concedenda, eſſentia eſt pater filij.
5 Dæmones & animæ peccatrices patiuntur ab igne, in quantum calidus eſt, afflictione eiuſdem rationis cum ea, qua affliguntur corpora.
6 Operationes angelorum menſurantur tempore diſcreto.
7 Angeli intelligunt per habitum ſcientialem ſibi connaturalem.
8 Iraſcibilis & concupiſcibilis ita diſtinguuntur in appetitu ſuperiori, ſic ut in inferiori.
9 Habere aliquiditatiuam & diffinibilem realitatem, commune eſt figmentis, & non figmentis.
10 Amicitia eſt uirtus.
11 Ratitudo formaliter cuiuslibet creati eſt reſpectus.
12 Ad hoc ut ſit mutuitas realis relationis, requiritur quod fundamentum ex ſua natura ordinetur ad aliud tanquam ad ſuam perfectionem.
13 Relatio non diſtinguitur à fundamento realiter.

SECVNDVM AEGIDIVM ROMANVM XI.

1 Potentia generandi in diuinis, nec eſt eſſentia diuina præciſe & abſolute ſumpta, nec relatio uel proprietas, nec conſtitutum ex ambobus, nec alterum iſtorũ cũ incluſione alterius, ſed eſt eſſentia cũ modo reuelatiuo.
2 Theologia nec eſt practica nec ſpeculatiua, ſed affectiua.
3 Deus ſub ratione glorificatoris, eſt ſubiectum in theologia.
4 Pater & filius nõ ſolũ duo ſpirãtes, ſed etiã duo ſpiratores dici poſſunt.
5 Angeli non fuerunt creati in gratia.
6 Ideo angelus eſt obſtinatus & impœnitens, quia ſubtracti ſunt ei diuini impetus ſpeciales.
7 Superior angelus illuminat inferiorem, non quia ei uel obiectum præſentet luminoſum, uel quod in ſe eſt unitum illi particulariſet & diuidat, ſed quia inferioris intellectum confortat & fortificat.
8 Senſus guſtus ut guſtus eſt, non ſolũ ſaporabile, ſed humidũ percipit.
9 Calor ſi ſit etiam ſeparatus, ignem generare poterit.
10 Ad hoc quod aliqua ſcientia alteri non ſubalternetur, ſufficit quod faciat reductionem ad per ſe nota in ſuo genere abſtractionis.
11 Dato uacuo ſi aliquid in eo moueatur, in inſtanti mouebitur.

CONcluſiones ſecundum doctrinam Arabum, qui ut plurimum Peripatheticos ſe profitentur, Auenroem, Auicennam, Alpharabium, Auempaten, Iſaac, Abumaron, Moyſem, & Mahumeth.

SECVNDVM AVENROEM XLI.

1 Poſsibilis eſt prophetia in ſomnis per illuſtrationem intellectus agentis ſuper animam noſtram.
2 Vna eſt anima intellectiua in omnibus hominibus.
3 Felicitas ultima hominis eſt, cũ cõtinuatur intellectus agens poſsibili

ut forma, quam continuationem & Latini alij quos legi, & maximè Ioannes de Gandauo peruerſè & erroneè intellexit, qui non ſolum in hoc, ſed fermè in omnibus quæſitis philoſophiæ, doctrinam Auenrois corrupit omnino & deprauauit.

4 Poſsibile eſt tenendo unitatem intellectus, animam meam, ita particulariter meam, ut non ſit mihi communis cum omnibus, remanere poſt mortem.

5 Quodlibet abſtractum dependet à primo abſtracto, in triplici genere cauſæ, formalis, finalis, & efficientis.

6 Impoſsibile eſt eandem ſpeciem ex propagatione & ex putrefactione generari.

7 Deus primū mobile non ſolum ut finis, ſed ut uerum efficiens & proprius motor mouet.

8 Quilibet motor cœli eſt anima ſui orbis, faciens cum eo magis unum ſubſtantialiter, qnàm fiat ex anima bouis & ſua materia.

Corrolariū, anima cœli prius dat ſuo orbi eſſe mobile & perfectum, quàm ei det motum.

9 Cœlum eſt corpus ſimplex, non compoſitum ex materia & forma.

10 Tres modi per ſe ſunt ad demonſtrationem utiles, primus, ſecundus, & quartus.

11 In omni demonſtratione præterquàm in demonſtratione ſimpliciter, fieri poteſt circulatio.

12 Grauia & leuia mouent ſe per accidens mouendo medium per ſe.

13 Cœli non ſunt idem in genere, diuerſi in ſpecie, ut credidit Auicenna.

14 Nulla ſcientia probat ſuum ſubiectum eſſe, nec partem principalem ſui ſubiecti.

15 Vniuerſalia ſunt ex parte rei in potentia tantùm, actu autem per operationem animæ.

16 Dimenſiones interminatæ ſunt coæternæ materiæ præcedentes in eà quamlibet formam ſubſtantialem.

17 Quælibet intelligentia præter primam, non intelligit niſi primam.

18 Nulla eſt uia ad probandum ſimpliciter abſtractum eſſe præter uiam æternitatis motus.

19 Quicquid eſt in genere, eſt corruptibile.

20 Subiectum metaphyſicæ eſt ens in eo quod ens.

21 Diffinitiones ſubſtantiarum naturalium, materiam non dicunt niſi conſequutiue.

22 Demonſtratio ſeptimi phyſicorum, quod omne quod mouetur, mouetur ab alio, eſt demonſtratio ſigni, & nullo modo cauſæ.

23 Nulla potentia actiua, quæ ſit merè neutra & indifferens ad agere uel non agere, poteſt ex ſe determinari ad alterum agendum.

24 Vnum

24 Vnum relatiuorum conuenientiſsimè per reliquum definitur.
25 Exemplum Ariſtotelis in ſecundo metaphyſicæ de nicticorace reſpe ſpectu ſolis, non denotat impoſsibilitatem, ſed difficultatem, alioquin na tura aliquid ocioſe egiſſet.
26 Propoſitio neceſſaria, quæ ab Ariſtotele in libro priorum cõtra poſ ſibilem & inuentam diſtinguitur, eſt illa, quæ eſt ex terminis neceſſarijs.
27 Ad diſpoſitionem termini neceſſarij, requiritur, ut ſit terminus per ſe unus.
28 Cum Ariſtoteles dixit, ex maiori neceſſaria & minore inuenta, con cludi concluſionem neceſſariam, intelligendum eſt de minore quæ eſt in uenta per ſe, neceſſaria per accidens.
29 Sub æquinoctiali non poteſt eſſe habitatio naturalis uiuentibus.
30 In cœlo eſt naturaliter dextrum, & illud non mutatur, quamuis par tes orbis mutentur.
31 Qui ponit animam formam complexionalem, negat cauſam agentẽ.
32 Vnum metaphyſicum, dicit priuationem diuiſibilitatis, non actu, ſed aptitudine.
33 Vnum metaphyſicum, eſt fundamentum unius arithmetici.
34 Numerus præciſè ita reperitur in abſtractis, ſicut in materialibus.
35 Eſſentia uniuſcuiuſq; rei & ſuum exiſtere, idem ſunt realiter.
36 Quiditas & eſſentia diuerſificantur in quolibet præter primum.
37 Subſtantia eſt prior accidente, non ſolum natura ſed tempore.
38 De materia ut materia eſt conſiderat phyſicus.
39 Eſſentia cuiuslibet intelligentiæ, eſt ſubſtantialiter ad aliquid.
40 Dato per impoſsibile, quod daretur materia quæ corruptionis prin cipium non eſſet, ad huc ſi cœlum ex tali materia & forma eſſet uere com poſitum, æternum eſſe non poſſet.
41 Finis non cauſat finaliter ſecundum ſuum eſſe conceptum, ſed ſecun dum ſuum eſſe reale.

SECVNDVM AVICENNAM XII.

1 Præter ſyllogiſmum cathegoricum & hypotheticum, datur genus ſyl logiſmorum compoſitiuorum.
2 Licet in nullo ſyllogiſmo, qui ſit actu uel potẽtia cathegoricus, ex dua bus negatiuis concludi poſsit, poteſt tamen hoc fieri in ſyllogiſmo com poſitiuo, ut ſcilicet ex duabus negatiuis concludatur.
3 In cœlo eſt materia eiuſdem rationis cum materia inferiorum.
4 Non poteſt in anima eſſe notio intelligibilis ſine actuali intellectione.
5 Poſsibile eſt hominem ex putrefactione generari.
6 Eſſentia rei, materiam propriam & formam complectitur.
7 Prima ſubſtantia prior eſt qualibet ſubſtantia habente habitudinẽ ad

operatio

operationem tranſeuntem quæcunque ſit illa, alicuius cauſæ ſiue formalis, ſiue materialis, ſiue efficientis, ſiue finalis.

8 Ab uno ſimplici in fine ſimplicitatis non prouenit niſi unum.

9 Odor ſecundum eſſe reale & non intentionale uſque ad ſenſum multiplicatur.

10 Propoſitio dicens, quod ſenſibile ſupra ſenſum poſitum non facit ſenſationem, non eſt uera niſi per accidens.

11 Organum odoratus ſunt carunculæ mamillares in anteriori cerebri parte conſtitutæ.

12 Nec particularis affirmatiua poſsibilis conuertitur ſemper in affirmatiuam poſsibilem, nec neceſſaria particularis affirmatiua in neceſſariam, ut credidit Ariſtoteles.

SECVNDVM ALPHARABIVM XI.

1 Primum quod eſt neceſſarium in demonſtratione, non eſt quod diffiniuit Ariſtoteles primo poſteriorum, ſed ſic debet diffiniri, Primum eſt illud, quod ita eſt uniuerſalius ſubiecto, ut tamen de ſubiecti genere non prædicentur.

2 Diffinitio generis, quam dedit Porphirius mala eſt, ſed ſic debet diffiniri, Genus eſt, quod duorum uniuerſalium eſt uniuerſalius.

3 Summum hominis bonum eſt perfectio per ſcientias ſpeculatiuas.

4 Cum dicit Ariſtoteles, omnem doctrinam & omnem diſciplinam fieri ex præexiſtenti cognitione, intelligendæ ſunt per doctrinam & diſciplinam, cognitio diffinitiua & argumentatiua.

5 Intentio dici de omni ſecundum Ariſtotelem eſt talis, quod prędicatum dicitur de ſubiecto & de omni eo, quod eſt ſubiectum actu uel potentia poſsibilitate contingentiæ non neceſsitatis.

6 Qui crediderit intentionem dici de omni eſſe aliam ab ea, quam dixit præcedens concluſio, defendere non poteſt Ariſtotelem à Theophraſto, quod ex maiori neceſſaria & minori inuẽta ſequatur cõcluſio neceſſaria.

7 Poſsibile quod diffiniuit Ariſtoteles in libro priorum, eſt commune ad poſsibile & ad inuentum, ut contra diſtinctum neceſſario.

8 Non poteſt intelligi accidens etiam in abſtracto, non intelligendo ſubiectum.

9 Species ſunt in medio, medio modo intereſſe ſpiritale & materiale.

10 Quælibet ſpecies ſecundum eſſe ſpirituale, eſt formaliter cognitio.

11 Actualis cognitio ſenſus communis appræhendentis phantaſma ut ſenſibile, eſt ſomnium.

SECVNDVM ISAAC NARBONENSEM IIII.

1 Ponere intellectum agentem, non eſt neceſſarium.

2 Intentio prima eſt quiditas rei, obiectiue relucens in intellectu.

3 Motus eſt ſenſibile commune à ſenſu exteriori abſque actione alterius uirtutis cognoſcibile.

4 Corpora cœleſtia nō largiuntur formaliter inferiorib. niſi caliditatē.

SECVNDVM ABVMARON BABYLONIVM IIII.

1 De nulla re, quæ in mundo ſit actu corruptibilis, habet Deus ſolicitudinem.

2 Intellectus agens nihil aliud eſt quàm Deus.

3 Cœlum calefacit inferiora per lumen ſuum ſuper ea cadens.

4 Actus ipſi intellectus, intrinſecè. res autem intellectæ extrinſecè dicuntur ueræ uel falſæ.

SECVNDVM MOYSEM AEGYPTIVM III.

1 Demonſtratio octaui phyſicorum ab Ariſtotele ad probandum primum motorem adducta, aliquid probat ſpeciale primo.

2 Scientia metaphyſicæ non eſt una ſcientia.

3 Simplicitas primi & omni moda immaterialitas probari non poteſt per cauſalitatem efficientem motus, ſed per finalem tantum.

SECVNDVM MAHVMETH TOLLETINVM V.

1 Relatio nullam rem dicit extra animam.

2 Species rerum repræſentatiuæ ſunt reductiuæ in prædicamento, in quo ſunt res repræſentatæ.

3 Senſibilia communia proprias ſpecies ad ſenſus multiplicant diſtinctas à ſpeciebus ſenſibilium propriorum.

4 Senſus tactus non eſt unus ſenſus.

5 De nulla re an exiſtat, poteſt quærere aliquis artifex ſpecialis.

SECVNDVM AVEMPATEN ARABEM II.

1 In cœlo eſt materia alterius rationis à materia inferiorum.

2 Lux & color eſſentialiter non differunt.

Concluſiones ſecundum Græcos, qui Peripateticam ſectā profitentur, Theophraſtum, Ammonium, Simplicium, Alexandrum & Themiſtium.

SECVNDVM THEOPHRASTVM IIII.

1 Si cœlum inanimatum eſſet, eſſet quocunque animato corpore ignobilius, quod dicere impium eſt in philoſophia.

2 Quiditas eſt ſola forma.

3 Ita ſe habet intellectus agēs ad producēda intelligibilia impoſsibilem intellectū, ſicut ſe forma artis ad producendas formas in materiam artis.

4 Deus mouet cœlum ut finis.

SECVNDVM AMMONIVM III.

1 Diffinitio de anima data ab Ariſtotele in qua dicit, Anima eſt actus corporis, cum de rationali, de qua principaliter datur, intelligitur, accipienda eſt cauſaliter non formaliter.

2 Ani-

2 Anima rationalis non unitur immediate corpori organico.

3 Cum dicit Ariſtoteles, quod oportet prima principia ſemper permanere, nihil aliud intendit, niſi quod in qualibet transmutatione reperiunt.

SECVNDVM SIMPLICIVM IX.

1 Cognoſcere actum ſuum non eſt commune cuilibet ſenſui exteriori, ſed humanis ſenſibus eſt ſpeciale.

2 Ariſtoteles in libro tertio de anima non tractat niſi de parte rationali.

3 Cũ anima in ſe perfecte redit, tunc intellectus agens ab intellectu poſſibili liberatur.

4 Eadem pars rationalis, ut ſeipſam exiens, dicitur intellectus poſsibilis, ut uero eſt talis ut ſeipſam ut poſsibilis eſt poſsit perficere, dicitur intellectus agens.

5 Eadem pars rationalis ut extra ſe uadens & procedens perficitur ſpeciebus quæ in ipſa ſunt, ut manens eſt dicitur intellectus in habitu.

6 Sciri poteſt ex præcedentibus concluſionibus quare intellectus agens quandoq; arti, quandoq; habitui, quandoq; lumini aſsimilatur.

7 Paſsio à ſenſibili facta, in organo ſolo, ſenſatio in anima ſola recipit.

8 Sicut lumẽ colores non facit colores, ſed præexiſtentes colores potentia uiſibiles, facit actu uiſibiles, ita intellectus agens non facit ſpecies cum non eſſent prius, ſed actu præexiſtentes ſpecies potentia cognoſcibiles, facit actu cognoſcibiles.

9 Cum dicit Ariſtoteles, non recordari nos poſt mortem, quia paſsiuus intellectus corrumpitur, per paſsiuũ intellectum, poſsibilem intellectum intelligit.

SECVNDVM ALEXANDRVM APHRODISEVM VIII.

1 Anima rationalis eſt immortalis.

2 Cuilibet cœlo præter animam quę mouet eum efficienter, propria aſsiſtit intelligentia, quæ illum mouet ut finis, ab anima tali ſecundum ſubſtantiam omnino diſtincta.

3 Nullam diffinitionem etiam naturalem ex Ariſtotelis ſententia, ingreditur materia.

4 Deus nec mala, nec priuationes intelligit.

5 Numerus abſtractorum de quo agit Ariſtoteles in duodecimo metaphyſicæ, non eſt numerus motorum, ſed numerus intelligentiarum, quæ ſunt fines motus.

6 Cnm dicit Ariſtoteles nono metaphyſicæ ſeparata & diuina, aut totaliter ſciri à nobis, aut totaliter ignorari, intelligendnm eſt de ea cognitione, quę his cõtingit, qui iam ad ſummã intellectus actuationẽ peruenerũt.

7 Sic primus intellectus inter omnes intellectus primo ſe intelligit, alia ſecundario, ita ultimus intellectus inter omnes intellectus primo alia à ſe, & ſeipſum ſecundariò intelligit.

8 Meta-

8 Metaphyſicus & dialecticus æquè de omnibus diſputant, ſed ille demonſtratiuè, hic probabiliter.

SECVNDVM THEMISTIVM V.

1 Intellectus poſsibiles qui illuminantur tantum plures ſunt, agentes, participati, illuminantes & illuminati, plures quoque ſunt, agens, illuminans, tantus, unus.

2 Intellectus agens illuminans tantū, credo ſit illud apud Themiſtium, quod eſt Matatron in Cabala.

3 Scientia de anima, eſt media inter ſcientias naturales & diuinas.

4 Præter duas ſpecies demonſtrationis quas ponit Ariſtoteles, tertia alia ponenda eſt, & eſt cum una proprietas per coæuam proprietatem demonſtratur.

5 Propoſitio eſt per ſe, cum uel ſubiectum diffinit prædicatum uel prædicatum ſubiectum, uel ambo diffiniuntur per idem tertium.

Concluſiones ſecundum doctrinam philoſophorum, qui Platonici dicuntur, Plotini Aegyptij, Porphyrij, Tyrij Iamblici, Chalcidei, Procli, Litij, & Adelandi Arabis.

SECVNDVM PLOTINVM XV.

1 Primum intelligibile non eſt extra primum intellectum.

2 Non tota deſcendit anima quum deſcendit.

3 Omnis uita eſt immortalis.

4 Anima quæ peccauit uel in terreno uel in aëreo corpore, poſt mortem bruti uitam uiuit.

5 Anima irrationalis eſt idolum animæ rationalis ab ea dependens, ſicut lumen à ſole.

6 Ens, uita, & intellectus in idem coincidunt.

7 Felicitas hominis ultima eſt cum particularis intellectus noſter totali primoq; intellectui plenè coniungitur.

8 Ciuiles uirtutes, uirtutes ſimpliciter non ſunt appellandæ.

9 Non fit aſsimilatio ad diuina per uirtutes etiam purgati animi niſi diſpoſitiuè.

10 In ratione ſimilitudines rerum ſunt & ſpecies, in intellectu uero ipſa entia.

11 Conſummatæ uirtutis eſt etiam primos motus amputare.

12 Impropriè dicitur, quod intellectus ideas inſpiciat uel intueatur.

13 Quæ neceſſaria animali ſunt neceſſaria poſſunt dici, ſed non bona.

14 Sicut accidentalis felicitas animaduerſione indiget, ita ſubſtantialis felicitas per carentiam animaduerſionis non ſolum non deperditur, ſed roboratur.

15 Homo qui ad felicitatem iam peruenit, per phreneſim aut lithargiam ab ea non impenditur.

SECVNDVM ADELANDVM ARABEM. VIII.

1 Intellectus agens nihil eſt aliud quàm pars animæ quæ ſurſum manet & non cadit.

2 Anima habet apud ſe rerum ſpecies, & excitatur tantum ab extrinſecis rebus.

3 Ad complementum præcedentis concluſionis, quam nõ ſolùm Adelandus, ſed omnes Mauri dicunt, dico ego illas ſpecies actu & ſubſtantialiter eſſe in parte quæ non cadit, & recipi de nouo & accidentaliter in parte quæ cadit.

4 Maior pars rerum quæ in ſomnis innoteſcunt, aut per purgationem animæ, aut per indenominationem, aut per meram ſpiritus reuelationem innoteſcunt.

5 Quod ſcribit Tabet Chaldæus de dormitione ſuper epar in reuelatione ſomniorum, rectè intelligetur, ſi ad hoc dictum, dicta Platonis in Timæo concordauerimus.

6 Quia ſicut dixit Abdaia, uidere ſomnia eſt fortitudo imaginationis, intelligere ea eſt fortitudo intellectus, ideo qui uidet ea utplurimum non intelligit ea.

7 Anima eſt fons motus & gubernatrix materiæ.

8 Tranſcorporationem animarum crediderunt omnes ſapientes Indorum, Perſarum, Aegyptiorum Chaldæorum.

SECVNDVM PORPHYRIVM XII.

1 Per patrem apud Platonem intelligere debemus cauſam quæ à ſeipſa totum effectum producit, per factorem eã quæ materiam accipit ab alio.

2 Opifex mundi eſt ſupermundana anima.

3 Exemplar non eſt aliud quàm intellectus ipſius opificis animæ.

4 Omnis anima participans Vulcanio intellectu ſeminat in Lunam.

5 Ex præcedenti concluſione elicio ego, cur omnes Teuthones bonæ ſunt corporaturæ & albi coloris.

6 Ex eadem concluſione elicio, cur omnes Teuthones apoſtolicæ ſedis ſint reuerendiſsimi.

7 Sicut Apollo eſt intellectus ſolaris, ita Aeſcul. eſt intellectus lunaris.

8 Ex præcedenti concluſione elicio ego, cur Luna in aſcendente dat ſanitatem nato.

9 Duplex eſt malorum dæmonum genus, alterum animæ ſunt & ſubſtãtiales dæmones, alterũ materiales potentiæ & accidentales dæmones.

10 Duplex genus dæmonũ, de quibus dixit ſecundum Porphyriũ præcedens concluſio, nihil credimus eſſe aliud quàm membrorũ legẽ, & poteſtates harum tenebrarum, de quibus apud Paulum, quamuis de quiditate & ſubſtantia harum poteſtatum eos non credo conuenire.

11 Plato in principio tractatus Timæi de extremis tantum determinat, id eſt,

id eſt, de eo quod uerè eſt nullo modo genitũ, & de eo quod uerè genitum nullo modo ens, de medijs nihil, quorum alterum ens & genitũ, alterum genitum & ens.

12 Deus ubiq; eſt, quia nullibi eſt, intellectus ubique eſt, quia nullibi eſt, anima ubique eſt, quia nullibi eſt. Sed Deus ubique & nullibi reſpectu omnium, quæ poſt ipſum. Intellectus autem in Deo quidem eſt, ubiq; autem & nullibi reſpectu eorum quæ poſt ipſum. Anima in intellectu & Deo, ubique autem & nullibi reſpectu corporis.

SECVNDVM IAMBLICVM IX.

1 Intellectus ſpeculatiuus eſt forma ſeparata quantum ad rem & ad modum, practicus ſeparata quantum ad rem coniuncta, quãtum ad modum anima rationalis coniuncta ſecundum rem, ſeparata ſecundum modum rationalis, coniuncta ſecundum rem & ſecundum modum.

2 Opifex ſenſibilis mundi ſeptimus eſt hierarchiæ intellectualis.

3 Corporalis natura eſt in intellectu immobiliter, in animo ex ſe primo mobiliter, in animali ex ſe mobiliter participatiuè, in cœlo aliunde ordinatè mobiliter, infra Lunam aliunde mobiliter inordinatè.

4 Elementa in octo cœli corporibus cœleſti modo bis inueniunt, quæ quis inueniet ſi retrogrado ordine in illa bina numeratione proceſſerit.

5 Super hunc mundum, quem uocant theologi ,eſt alius, quem uocant , & ſuper hunc alius, quem uocant.

6 Cum excellenter ad intellectum aſsimilatur anima, fit in uehiculo motus perfectè circularis.

7 Nulla eſt uis cœleſtium aſtrorum, quantum eſt in ſe, malefica.

8 Qui finalem cauſam diluuiorum incendiorumq; cognouerit, hæc potius ,id eſt, purgationes quàm corruptiones uocabit.

9 Cum dicit Plato in mundi medio poſitam animam, de imparticipata anima debet intelligi, quam ideo in medio dicit poſitam, quia æqualiter omnibus adeſt, ab omni reſpectu & particulari habitudine liberata.

SECVNDVM PROCLVM LV.

1 Quod eſt in intelligibilibus terminis & infinitum, eſt in intellectualibus mas & fœmina, in ſupermũdanis identitas & alteritas, ſimilitudo & diſsimilitudo, in anima circulatio eiuſdem, & circulatio alterius.

2 A Saturnijs legibus eximuntur Dei, qui contentiui & perfectiui ſunt, à Iouijs legib. Dei Saturnij. à Fatalibus Legibus omnis anima uiuens intellectualiter. Legi autem Adraſtiæ omnia obediunt.

3 Dei appellatio ſimpliciter abſolutè uni competit, qui eſt Deus deorum, ſimpliciter non abſolutè cuilibet ſuperſubſtantialium ſecundum eſſentiam, intellectualium cuilibet ſecundum participationem animis diuinis, ſecundum contactum & coniunctionem dæmonibus, ſecundum diſsimilitudinem animis humanis.

4 Contentiua proprietas eſt medij ordinis ſecũdæ trinitatis, qui in Phedro cœleſtis dicitur circumductus.

5 In intelligibilibus non eſt numerus, ſed multitudo, & numerorũ cauſa paternalis ac maternalis, in intellectualibus uerò eſt numerus ſecũdum eſſentiam & communicatiuè multitudo.

6 Idem eſt, quod dicitur alteritas in Parmenide, & ſupercœleſtis locus in Phedro.

7 Per unum, plura, totum, partes, finitum, infinitum, de quibus in Parmenide habemus, intellige ſecundum ordinem trinitatis intelligibilibus intellectualibus ſecundum illius ordinis trinariam diuiſionem.

8 Quod in Phedro dicitur dorſum cœli, in Parmenide dicitur unum, quod ibi profundum cœli, hic totum, quod ibi axis cœli, hic terminus.

9 Tertium ordinem ſecundæ trinitatis, per tres terminos exprimit Plato, extrema, perfectum, & ſecundum figuram.

10 Intellectuales dij uniones habent ab uno primo, ſubſtantias ab intelligibilibus, uitas perfectas & contentiuas generatiuas diuinorum ab intelligibilibus & intellectualibus, intellectualem proprietatem à ſeipſis.

11 Sicut intelligibiles Dei uniformiter omnia producunt, ita intelligibiles intellectualesq́ꝫ trinaliter, intellectuales autem hebdomaticè.

12 Inter extremales paternos Deos, Saturnum & Iouem mediat neceſſario Rhea per proprietatem uitæ fœcundę.

13 Secũda trinitas hebdomadis intellectualis, eſt trinitas Curetum, quos uocat theologia intemeratos deos.

14 Proprium Curetũ eſt reddere opus paternæ trinitatis immaculatum, manſionem primi, proceſſum ſecundi, illuſtrationem tertij.

15 Per Deorum cædes tragicè à theologis ſeptima unitas diſcretiua intellectualis hebdomade deſignatur.

16 Eadem quæ Rhea dicitur ut Saturno coëxiſtens ſecundum ſuam ſummitatem, ut Iouem producit, & cum Ioue totales & partiales deorum ordines, dicitur Ceres.

17 Licet, ut tradit theologia, diſtinctæ ſint diuinæ hierarchiæ, intelligendum eſt tamen omnia in omnibus eſſe modo ſuo.

18 Sicut paternalis proprietas eſt ſolum in intelligibilibus, ita cõditoria ſiue factiua ſolum in deis nouis paterna ſimul & conditoria, in exemplaria intelligibili conditoria, & paterna in opificia.

19 Quæcunque uel deorum uel naturæ operationes duplices ſunt, immanentes & tranſeuntes, per immanentes ſeipſum unumquodque continet, & quæ in ipſo ſunt rationes, per tranſeũtes ad exteriora ſe cõuertit.

20 Poſt intellectualem hebdomadem ordinandi ſunt immediatè ſupermundani Dei à partibus uniuerſi exempti, & incoordinabiles ad hunc mundum, & ſecundum cauſam eum undique circumplectentes.

21 Proprium eſt ſupra mundanorum deorum aſsimilare & tradere entibus compaſsionem illam & inuicem communionem, quam habent ex ſimilitudine unius ad alterum.

22 Licet aſsimilatiuum ducalium, de quibus dixit præcedens concluſio, proprium ſit, appropriatur tamen medio ordini trinitatis ſuæ primo ordine intellectualibus deis immediatè ſecundum ſubſtantiam coniuncto & tertio ſecundis generibus ſe commiſcente.

23 Iupiter, de quo in Gorgia, non eſt ille, qui eſt uniuerſalis conditor tertius inter intellectuales, ſed ſummus & primus inter ducales.

24 Ducalis trinitatis Iupiter eſt ſubſtantificatiuus, Neptunus uiuificatiuus, Pluto conuerſiuus.

25 Quadruplex eſt fabrica, prima uniuerſalia uniuerſalium ex toto perornat, ſecunda uniuerſa quidem ſed particulariter, tertia ſecundum diuiſa ſecundum uniuerſalitatem, quarta partes particulariter contexit uniuerſalibus.

26 Iupiter, Neptunus & Pluto, Saturni regnum partientem, à Saturno regnum non accipiunt niſi per medium conditoris Iouis.

17 Sub primo ducalis trinitatis eſt eſſe ſubſtantiale, omnis anima nobilis generationi nõ ſubdita primum mobile ignis, & ſuprema aëris pars, quæ ſuper terram creſcunt, & pars orientalis.

28 Sub ſecundo ducalis trinitatis eſt uita & generatio, omnis anima ſub generationem ueniens, erraticæ ſphæræ, aqua & infima aëris pars, quæ ſub antra mineruæ, & terræ motus media pars terræ & circa centrum.

29 Sub tertio eiuſdem ordinis eſt ſpecialium diuiſionum conuerſio, animarum purgatio, ſphæra actiuorum & paſsiuorum, terra cum terreſtribus, quæ circa tartarum, & pars occidentalis.

30 Etſi ſecunda trinitas deorum ſupermundanorum tota dicatur Proſerpina, tamen prima eius unitas apud Græcos dicitur Diana, ſecunda Perſephone, tertia Minerua, apud barbaros uero prima Mechate, ſecunda anima, tertia uirtus.

31 Secundum præcedentem concluſionem ex Procli mente poteſt exponi unum ex dictis Zoroaſtris, ſecundum quod apud Grgcos legitũ, quanquam apud Chaldæos aliter & legitur & exponitur.

32 Tertia trinitas deorum ſupermundanorum dicitur Apollo, & conuerſiuum ei appropriatur.

33 Trinitatem Proſerpine comitantur à latere trinitas cuſtoditiua & conſeruatiua.

34 Duodecim Dei, de quib. in Phedro, Dei ſunt medij inter ſupermundanos & mundanos uinculum illorum.

35 Dei, de quib. in Phedro, in quatuor trinitates ſunt diſtinguendi, opificatiuam, cuſtoditiuam, uitalem & conuerſiuam.

36 Quatuor ſunt exercitus iuniorum deorum, primus habitat à primo cœlo uſque ad principium aëris, ſecundus inde uſque ad dimidium aëris, tertius inde uſque ad terram.

37 Cuilibet iſtorum proportionaliter correſpondet quadruplex exercitus, angelorum, dæmonum & animarum.

38 In per ſe uiuente apparet primo quaternitas unius entis, unius entalis, & entis unialis.

39 Opifex ad quaternitatem reſpiciens per ſe animalis, quatuor fabricat partes principales mundi.

40 In quãtum opifex ad exemplar formæ unius in per ſe uiuẽte reſpicit, primam partem corporis mundani facit.

41 In quãtum opifex in forma unius uidet unum unius eſſentialis, facit Deos mundanos illius partis, in quantum ens unius eſſentialis facit angelos in eadem parte, in quantum uidet unum entis unialis, facit dæmones ibi, in quantum eſſe entis unialis animalia ibidem facit.

42 Facit opifex alias partes proportionaliter ad ſuarum formarum exemplaria, ſicut de primo eſt dictũ, nec oportet explicare, quia quilibet ſciens uiam analogizandi ex ſe poterit deducere.

43 Ad ſapiens, pulchrum bonumq́ dominum, per intellectum, amorem & fidem aſcendimus.

44 Sicut fides, quæ eſt credulitas, eſt infra ſcientiam, ita fides quæ eſt uerè fides, eſt superſubſtantialiter ſupra ſcientiam & intellectum nos Deo immediatè coniungens.

45 Sicut non omne corpus, ſed perfectum anima participat, ita non omnis anima ſed perfecta intellectu participat, omnia tamẽ uno participãt.

56 Sicut ſecundum cauſalitatis ambitum, ita ſecundum naturæ & gradus ſublimitatem hæc per ordinem ſeinuicem excedunt, anima, intellectus, uita, ens, & unum.

47 Omnis ordo medius manet in antecedente ſtabiliter, & in ſe firmat conſequentem.

48 Sicut prima trinitas poſt unitatem eſt omnia intelligibiliter commenſurate, & fini formiter, ita ſecunda trinitas eſt omnia uitaliter, uerè, & infiniti formiter, tertia eſt omne ſecundum mixti proprietatem & pulchri formiter.

49 Prima trinitas manet tantum, ſecunda manet & procedit, tertia poſt proceſſum conuertit.

50 Aeuum eſt ſupra per ſe animal in ſecunda & media trinitate.

51 Sicut intelligibilia cauſæ ſunt uniuerſarum ſpecierum, ita intellectualia diuiſionum ſecundum genera communia ſupermundana differentium ſecundum ſpeciem, mundana differentium ſecundum indiuidum.

52 Per ſupercœleſtem locum habemus intelligere, quod de ſecunda trinitate

nitate plus eſt intelligibile quàm intellectuale, per ſubcœleſtem concauitatem quod magis intellectuale quàm intelligibile, per cœlum id quod æquè utroque participat.

53 Quæcunque de ſupercœleſti loco in Phedro affirmatiuè dicuntur, de eo dicuntur non ut ſimpliciter primum, ſed ut habet ante ſe ſuperiora genera quibus participat. quæcunque negatiuè dicuntur, dicuntur ut analogicè ſe habet ad primum bonum, quod eſt abſolutè caput omnium non determinati ordinis huius uel illius.

54 Ambroſia eſt analoga termino, & nectar infinito.

55 Sicut intellectus perfectus ab intelligibilibus quærẽdus eſt, ita uirtus ſurſum ductiua ab intellectualibus, operatio abſoluta & ſequeſtrata à materia, ab ultramundanis uita alata, à mundanis expreſsio diuinorum, uera ab angelicis choris, repletio eius, quæ à dijs eſt aſpirationis, à bonis dæmonibus.

SECVNDVM MATHEMATICAM PYTHAGORAE XIIII.

1 Vnum, alteritas, & id quod eſt, ſunt cauſa numerorum, unum unitorum, alteritas generatiuorum, id quod eſt ſubſtantialium.

2 In participatis numeris aliæ ſunt ſpecies numerorum, aliæ ſpecierum uniones.

3 Vbi unitas punctalis cadit in alteritatem binarij, ibi eſt primò triangulus.

4 Qui 1.2.3.4.5.12. ordinem cognouerit, prouidentiæ diſtributionem exactè tenebit.

5 Per unum, tria, & ſeptem ſcimus in Pallade unificatiuum diſcretionis, cauſatiuam & beatificatiuam intellectus poteſtatem.

6 Triplex proportio Arithmetica, Geometrica & Harmonica, tres nobis Themidos filias indicat, iudicij, iuſtitiæ, paciſq́ exiſtentes ſymbola.

7 Per ſecretum radij recti, reflexi, & refracti in ſcientia perſpectiua, triplicis naturæ admonemur, intellectualis, animalis, & corporalis.

8 Ratio ad concupiſcentiam habet proportionem diapaſon.

9 Iraſcibilis ad concupiſcentiam habet proportionem diapente.

10 Ratio ad iram habet proportionem diateſſaron.

11 Iudicium ſenſus in Muſica nõ eſt adhibendum, ſed ſolius intellectus.

12 In formis numerandis non debemus excedere quadragenarium.

13 Quilibet numerus planus æquilaterus, animam ſymbolizat.

14 Quilibet numerus linearis ſymbolizat deos.

CONCLVSIONES SECVNDVM OPINIONEM CHALdæorum theologorum, numero VI.

1 Ordo ſeparatorum principalis non eſt primus ut putant Aegyptij, ſed ſuper eum eſt ordo fontalis unialiter ſuperexaltatus.

2 Fatum non eſt neceſſitas primæ potentiæ ſeminalis, ſed eſt intellectualiter participata habitudo animalium rationum indeclinans à ſuperioribus ineuitabilis ab inferioribus.

3 Subſtantiales rerum uiſibilium qualitates non à uirtute ſeparata particulari, ut credunt Aegyptij, ſed à primo receptaculo fontis luminum per animalem ſplendorem dependenter reſultant.

4 Animæ partiales non immediatè, ut dicũt Aegyptij, ſed mediantibus totalibus animis dæmoniacis ab intellectuali ſplendore illuminantur.

5 Coordinatio intelligibilis non eſt in intellectuali coordinatione, ut dixit Amaſis Aegyptius, ſed eſt ſuper omnem intellectualem Hierarchiam in abyſſo primæ unitatis & ſub caligine primarum tenebrarum imparticipaliter abſcondita.

6 Quicquid eſt à Luna ſupra, purum eſt lumen, & illud eſt ſubſtãtia orbium mundanorum.

Concluſiones ſecundum priſcam doctrinã Mercurij Triſmegiſtij Aegyptij x.

1 Vbicunque uita, ibi anima ubicuuque anima, ibi mens.

2 Omne motum corporeum, omne mouens incorporeum.

3 Anima in corpore, mens in anima, in mente uerbum, tum horum pater Deus.

4 Deus circa omnia atque per omnia, mens circa animam, anima circa aërem, aër circa materiam.

5 Nihil eſt in mundo expers uitæ.

6 Nihil eſt in uniuerſo paſsibile mortis uel corruptionis.

Corrolarium ubique uita, ubiq; prouidentia, ubiq; immortalitas.

7 Sex uijs futura homini Deus denunciat, per ſomnia, portenta, aues, inteſtina, ſpiritum, & Sibyllam.

8 Verum eſt, quod non perturbatum, non determinatum, non coloratum, non figuratum, non concuſſum, nudum, perſpicuum, à ſe ipſo compræhenſibile, intranſmutabile bonum ac penitus incorporeum.

9 Decem intra unumquemq; ſunt ultores, ignorantia, triſtitia, incõſtantia, cupiditas, iniuſtitia, luxuries, inuidia, fraus, ira, malitia.

10 Decem ultores, de quibus dixit ſecundum Mercuriũ præcedens concluſio, uidebit profundus contemplator correſpondere malæ coordinationi denariæ in Cabala, & præfectis illius, de quibus ego in Cabaliſticis concluſionibus nihil poſui, quia eſt ſecretum.

Concluſiones Cabaliſticæ, nnmero x l v i i. ſecundum ſecretam doctrinam ſapientum Hebræorum Cabaliſtarum, quorum memoria ſit ſemper in bonum.

1 Sicut homo & ſacerdos inferior ſacrificat Deo animas animalium irrationalium, ita Michaël ſacerdos ſuperior ſacrificat animas animalium rationalium.

2 No-

2 Nouem ſunt angelorum hierarchiæ, quarum nomina Cherubim, Seraphim, Haſmalim, Hagot. Aralim, Tarſiſim, Ophanim, Thephſraim, Iſim.

3 Quamuis nomen ineffabile ſit proprietas clementiæ, negandum tamen non eſt quin contineat proprietatem iudicij.

4 Peccatum Adæ fuit truncatio regni à cæteris plantis.

5 Cum arbore ſcientiæ boni & mali, in qua peccauit primus homo, creauit Deus ſeculum.

6 Magnus Aquilo fons eſt animarũ omnium ſimpliciter, ſicut alij dies quarundam & non omnium.

7 Cum dicit Salomon in oratione ſua in libro regum. Exaudi ò cœlum, per cœlum lineam uiridem debemus intelligere, quæ girat uniuerſum.

8 Animæ à tertio lumine ad quartam diem, & inde ad quintam deſcendunt, inde exeuntes corporis noctem ſubintrant.

9 Per ſex dies Geneſeos, habemus intelligere ſex extremitates ædificij procedentes à Breſith, ſicut procedunt Cedri à Libano.

10 Rectius dicitur, quod Paradiſus ſit totum ędificium quàm ſit decima, & in medio eius eſt collocatus magnus Adam, qui eſt Tipheret.

11 Dictum eſt ex Eden exire fluuium, qui diuiditur in quatuor capita, ad ſignificandum quod ex ſecunda numeratione procedit tertia, quæ in quartam, quintam, ſextam & decimam diuiditur.

12 Verum erit omnia pendere ex fato, ſi per fatum, fatum ſupremum intellexerimus.

13 Qui nouerit in Cabala myſterium portarum intelligentiæ, cognoſcet myſterium magni Iobelei.

14 Qui nouerit proprietatem meridionalem in dextrali coordinatione, ſciet cur omnis profectio Abraham ſemper ſit uerſus auſtrum.

15 Niſi nomini Abraham litera He addita fuiſſet, Abrahã nõ generaſſet.

16 Omnes ante Moyſem prophetarunt per ceruam unicornem.

17 Vbicũq; in ſcriptura ſit mentio amoris maris & fœminæ, nobis myſticè deſignatur cõiũctio Tipheret & Chienſeth Iſraël, uel Beth & Tipheret.

18 Qui media nocte cum Tipheret copulabitur, proſpera erit ei omnis generatio.

19 Eadem ſunt literæ nominis cacodæmonis, qui eſt princeps mundi huius, & nominis Dei Triagrammaton, & qui ſciuerit ordinare tranſpoſitionem deducet unum ex alio.

20 Cum fiet lux ſpeculi non lucentis ſicut ſpeculi lucentis, erit nox ſicut dies, ut dicit Dauid.

21 Qui ſciet proprietatem quæ eſt ſecretum tenebrarum, ſciet cur mali dæmones plus in nocte quàm in die nocent.

22 Licet ſiat multiplex coordinatio curruum, tamen inquantum attinet

ad Phi-

ad Philacteriorum myſterium, duo ſunt currus ordinandi, ita ut ex ſecunda, tertia, quarta, quinta, fiat unus currus, & ſunt quatuor philacteria quæ induit Vau. & ex ſexta, ſeptima, octaua, & nona fit ſecundus currus, & ſunt philacteria quæ induit ultima He.

23 Supra proprietatem pœnitentiæ non eſt utendum uerbo dixit.

24 Cum dixit Iob, qui facit pacem in excelſis ſuis, aquam intellexit auſtralem & ignem ſeptentrionalem, & præfectos illorum, de quibus non eſt ultra dicendum.

25 Idē eſt Breſith, id eſt ī principio creauit, ac ſi dixiſſet in ſapiētia creauit.

26 Quod dixit Anchelos Chaldæus, Becadmim, id eſt cum æternis uel per æterna, triginta duas uias ſapientiæ intellexit.

27 Sicut congregatio aquarum eſt iuſtus, ita mare ad quod tendunt omnia flumina eſt diuinitas.

28 Per uolatile quod creatum eſt die quinta, debemus iutelligere angelos mundanos, qui hominibus apparent non eos qui non apparent, niſi in ſpiritu.

29 Nomen Dei quatuor literarum, quod eſt ex Mem, Sade, Pe, & Sade, regno Dauidis debet appropriari.

30 Nullus angelus habens ſex alas unquam transformatur.

31 Data eſt circumciſio ad liberationem à uirtutibus immundis, quæ in circuitu ambulant.

32 Ideo circumciſio fit octaua die, quia eſt ſuperior quàm ſponſa uniuerſalizata.

33 Nullæ ſunt literæ in tota lege, quæ in formis, coniunctionibus, ſeparationibus, tortuoſitate, directione, defectu, ſuperabundantia, minoritate, maioritate, coronatione, clauſura, apertura, & ordine decem numerationum ſecreta non manifeſtent.

34 Qui intellexerit cur ſit dictū quod Moyſes abſcondit faciem ſuam, & quod Ezechias uertit facies ſuas ad parietem, ſciet quæ eſſe debeat orantis habitudo & diſpoſitio.

35 Nulla res ſpiritualis deſcendens inferius operatur ſine indumento.

36 Peccatum Sodomæ, fuit per truncationem ultimæ plantæ.

37 Per ſecretum orationis antelucanæ, nihil aliud debemus intelligere quàm proprietatem pietatis.

38 Sicut extrinſecus timor eſt inferior amore, ita intrinſecus eſt ſuperior amore.

39 Ex præcedenti concluſione intelligitur, cur in Geneſi à timore laudatur Abraham, quem tamen ſcimus per proprietatem pietatis omnia feciſſe ex amore.

40 Quotieſcunque ignoramus proprietatem à qua eſt influxus ſuper petitione quam petimus, ad dominum naris recurrendum eſt.

41 Om-

41 Omnis anima bona, eſt anima noua ueniens ab oriente.
42 Ideo Ioſeph oſsibus tantum ſepultus eſt & non corpore, quia eius oſſa erant uirtutes & militiæ arboris ſuperioris uocati Sadich influentis ad terram ſuperiorem.
43 Ideo Moyſis ſepulchrum nemo nouit, quia exaltatus eſt in Iobeleo ſuperiore, & ſuper Ioboleum miſit radices ſuas.
44 Cum anima comprehenderit quicquid poterit comprehendere, & coniungetur animæ ſuperiori, expoliabit indumentum terrenum à ſe, & extirpabitur de loco ſuo, & coniungetur cum diuinitate.
45 Sapientes Iſraël poſt ceſſationem prophetiæ per ſpiritum, prophetarunt per filiam uocis.
46 Non ponitur rex terræ in terra, quin prius humilietur militia cœleſtis in cœlo.
47 Per dictionem Amen, ordo habetur expreſſus quomodo numerationum procedant influxus.

Concluſiones numero quingentæ, ſecundum opinionem propriam, quæ denaria diuiſione diuiduutur, in concluſiones Phyſicas, Theologicas, Platonicas, Mathematicas, Paradoxas dogmatizantes, Paradoxas conciliantes, Chaldaicas, Orphicas, Magicas, & Cabaliſticas. In quibus omnibus nihil aſſertiuè uel probabiliter pono, niſi quatenus id uel uerum uel probabile iudicat ſacroſancta Romana eccleſia, & caput eius benè meritum ſummus Pontifex Innocentius octauus, cuius iudicio, qui mentis ſuæ iudicium non ſummittit, mentem non habet.

Concluſiones paradoxæ numero XVII. ſecundum propriam opinionem, dicta primum Ariſtotelis & Platonis, deinde aliorum doctorum conciliantes, qui maxime diſcordare uidentur.

1 Nullum eſt quæſitum naturale aut diuinum in quo Ariſtoteles & Plato ſenſu & re non conueniant, quamuis uerbis diſſentire uideantur.
2 Qui dicunt innaſcibilitatem eſſe poſitiuam proprietatem conſtituentem patrem ineſſe hipoſtatico incommunicabili, ab opinione ſancti doctoris, à qua multum ſecundum uerba uidentur diſcordare, nihil diſcordant.
3 Deponenda ſexta notione, quę eſt inſpirabilitas, nõ debent diſcordare Thomiſtę & Scotiſtæ, ſi rectè ſuorũ doctorũ fundamenta introſpiciũt.
4 De ſubiecto theologiæ fundamẽtaliter & radicaliter concordãt Thomas, Scotus & Aegidius, quamuis in ramis & uerborum ſuperficie quilibet eorum à quolibet diſſentire plurimum uideatur.
5 De quæſtione illa: Vtrum ſit unum eſſe in Chriſto, aut plura eſſe? dico Scotum & Thomam non diſcordare.
6 De diſtinctione ex natura rei nõ debent diſcordare Thomiſtæ & Scotiſtæ ſi ſuos doctores fundamentaliter intelligant.

7 Beat-

7 De attributorum diſtinctione non diſcordant Thomas & Scotus.

8 In hoc articulo præciſo à ſuis appendicibus. Vtrum angelus potuerit diuinã ęqualitatẽ ſimpliciter appetere, non diſcordat Thomas & Scotus.

9 In materia quid prius cognoſcatur, magis an minus uniuerſale, concordant Thomas & Scotus, qui maximè in ea diſcordare exiſtimantur, de qua pono infraſcriptas tres concluſiones ex utriuſq; mente.

10 De re nominaliter concepta, primus conceptus qui habetur, eſt conceptus uniuerſaliſsimus.

11 De re diffinitiuè cõcepta, primus conceptus qui habet, eſt conceptus rei, conceptus proprius & conuertibilis.

12 In diſtinctiſsima cognitione ultimò nota nobis ſunt, prædicata maximè uniuerſalia.

13 Opinio commentatoris de dimenſionibus interminatis, principijs & fundamentis doctrinæ ſancti Thomæ nihil repugnat.

14 In materia de obiecto intellectus non diſcordat ut creditur, ſed concordat Thomas & Scotus.

15 In quæſtione de contingentia ad utrumlibet in materia de caſu & fortuna, re & fundamentaliter non diſcordant Auenrois & Auicenna, licet ſuperficie tenus & in uerbis eorum oppoſitum appareat.

16 An corpus compoſitum accipiat phyſicus à metaphyſico, diſcordare fundamentaliter non poſſunt Auenrois & Auicenna, etſi uerbis diſcrepent.

17 De modo quo angeli ſint in loco, non differunt Thomas & Scotus.

Concluſiones philoſophicæ ſecundum propriã opinionem, numero LXXXI quæ licet à communi philoſophia diſſentiant, à communi tamen philoſophandi modo non multum abhorrent.

1 Poteſt à ſpecie in ſenſu exteriori exiſtente immediatè abſtrahi ſpecies uniuerſalis.

2 Intentio ſecunda eſt ens rationis, habens ſe per modum formæ qualitatiuæ, ab operatione intellectus proueniens, conſequutiuè non effectiuè.

3 Nec prima intentio, nec ſecunda intentio alicubi ſunt ſubiectiuè.

4 Eſt deuenire in corporib. ad aliquid, quod ita corporaliter locat, quod corporaliter non locatur, & illud eſt ultima ſphæra: ſicut in intelligibilib. eſt deuenire ad aliquid, quod ita intelligibiliter locat, quod nullo modo locatur, & illud eſt Deus.

Corrolarium. Non eſt quærendum quomodo ultima ſphæra locatur, ſed abſolutè concedendum quod non locatur.

5 Singulare non intelligitur ab intellectu, nec ſecundum ueritatem, nec ſecundum etiam opinionem Ariſtotelis commentatoris & Thomæ.

6 Licet intellectus nõ intelligat ſingulariter, ab ipſo tamen eſt quod perfectè cognoſcatur ſingulare.

7 Que-

7 Quælibet res quæcunque ſit illa, in puritate ſui eſſe conſtituta, eſt intelligens, intellectus & intellectum.

8 Ex prædicta concluſione habetur, quare materia ſit principium incognoſcibilitatis, & intellectus agens cognoſcibilitatis.

9 Illa dicitur actio immanens, quæ non eſt ſubiectiuè in illo, quod paſſiuè per eam denominatur, & per hoc diſtinguitur à tranſeunte.

10 Omnis alius modus præter eum quem dixit præcedens concluſio, eſt inſufficiens ad diſtinguendum actionem immanentem à tranſeunte.

11 Cum dicit Auenrois, non eſſe aliud medium ad probandum abſtractum præter æternitatem motus, non intelligit de quocunque abſtracto, ſed de eo quod ultimato gradu abſtractionis eſt abſtractum à corpore.

12 Eſſe corporeum non habet res ab aliqua forma ſubſtantiali uel gradu formæ ſubſtantialis.

13 Sex tranſcendentia, quæ ponit communis doctrina, à iunioribus Latinis ſunt efficta, ea & Græci Peripatetici, & princeps eorum Ariſtoteles neſcit.

14 Neceſſariū eſt apud Ariſtotelē primā cauſam mouere de neceſsitate.

15 Impoſsibile eſt, & omnino irrationale apud Ariſtotelem omnia euenire de neceſsitate, reſpectu cuiuſcunque cauſæ illa neceſsitas accipiatur.

16 Tractatus ſuppoſitionum ad Logicum non pertinet.

17 Non potuit mundus eſſe à Deo ab æterno efficienter, efficientia uera quæ eſt reductio de potentia ad actum.

18 Potuit produci & fuit de facto ſecundum Ariſtotelem & commentatorem productus ab æterno mundus à Deo, efficientia quæ eſt naturalis fluxus & effectualis conſequutio.

19 Qui negat cœlum eſſe animatum, ita ut motor eius non ſit forma eius, non ſolū Ariſtoteli repugnat, ſed totius philoſophiæ fundamēta deſtruit.

20 In actibus noſtri intellectus non eſt ſucceſsio ratione potentiarū ſenſitiuarum & deſeruientium, ut credunt moderni, ſed eo quia rationalis eſt.

21 Notitia de nouo acquiſita fit ex præcedenti cognitione tanquam ex termino à quo, & tanquam ex cauſa effectiua, partiali, formali, directiua, & tanquam ex cauſa prædiſponente materiali.

22 Ille habitus eſt practicus, qui eſt formaliter regulatiuus alicuius operationis habituati.

23 Habitus habet eſſe practicum & ſpeculatiuum ab obiecto relato ad ſubiectum in quo eſt, intellectus autem dicitur practicus uel ſpeculatiuus à fine, quem ſibi proponit habituatus.

24 Habitus practicus à ſpeculatiuo finibus diſtinguitur.

25 Praxis eſt operatio quæ non eſt formaliter cognitio, & poteſt eſſe recta, & non recta, rectificabilis per habitum ut per partiale rectificationis effectiuum quo practicans habituatur.

26 Practicum & ſpeculatiuum ſunt differentiæ accidentalis habitus.
27 Theologia uiatoris ut uiatoris eſt, ſimpliciter practica dicenda eſt.
28 Totam medicinam practicam eſſe, & ut uerum aſſerimus, & ut conſonum dictis ac ſententiæ Auenrois.
29 Logica eſt practica.
30 Senſus communis non eſt diſtinctus à ſenſu uiſus, auditus, odoratus, guſtus & tactus.
31 Non dari ſpecies intelligibiles à phantaſmatibus abſtractas, & ut ueram, & Commentatoris & Alberti ſententiam aſſerimus.
32 In omni quæſtione per demonſtrationem ſcibili oportet præcognoſcere quid ſubiecti & paſsionis, non intelligēdo per quid, quid nominis, ut intelligunt expoſitores, ſed quid rei.
33 Poſsibilis eſt regreſſus à cauſa ad effectum abſq; negociatione quam ſomniat Burleus.
34 Tenentes minima naturalia in qualitatibus, non propterea habent negare motum alterationis fieri tempore ſucceſsiuè.
35 Neceſſariū eſt tenere ſecundū Auenroen, quod forma generis ſit realiter alia à forma ſpeciei, nec oppoſitum ſtat cum principijs doctrinæ ſuæ.
36 Demonſtratio Ariſtotelis in 7. phyſicorum, quod: Omne quod mouetur, mouetur ab alio. nihil probat eorum quæ uel Thomas, uel Scotus, uel Aegidius, quem ſequit Ioannes de Gandauo, uel Gratiadeus, uel Burleus, uel alij quos ego legerim, intendunt, ſed tantum quod optimè dixit Commentator, à Latinis omnibus expoſitoribus male intellectus, & eſt quod, In quolibet moto, motor eſt alius à mobili uel ſecundum naturam uel ſecundum ſubiectum.
37 Demonſtratio 7. Phyſicorum probat euidenter, quod cœlum nō mouetur à ſe, datis principijs Auenrois ueris utiq; & firmiſsimis.
38 Ordo librorum naturalis philoſophiæ ab Ariſtotele traditæ eſt iſte: Liber phyſicorum, cœli & mūdi, de generatione, metheororum, mineraliū, de plantis, de generatione animaliū, de partib. animalium, de progreſſu animalium, de anima, tum libri qui dicuntur parui naturales.

Corrolarium. Qui librum de anima, ſextum naturalium uocant, ab Ariſtotelis mente omnino diſcordant.

39 Omnis uia ſaluans dictū Ariſtotelis, quod: Venti orientales ſint calidiores occidentalibus. præter uiam animationis cœli. eſt friuola & nulla.
40 Nec ab Ariſtotele, nec ab expoſitoribus adductæ rationes de ſalſedine maris ſunt ſufficientes, nec poteſt ulla maxime ſtante Moſaica ueritate ſufficientior aſsignari, quàm cauſalitas eiuſdem uniuerſalis prouidentiæ, quæ & in terra diſcooperitionem operata eſt.
41 Nulla pars cœli differt ab alia ſecundum lucidum & nō lucidum, ſed ſecundum magis & minus lucidum.

42 Modus

42 Modus ab Ariſtotele datus, quomodo calefiant inferiora à ſuperiori bus, nullo modo rectus apparet.

43 Hæc duo ſtant ſimul, & ambo credo ſimul eſſe uera, & quod ratio Auenrois in commento ultimo primi Phyſicorum contra Auicennã concludat, & quod cum hoc rationes Auicennæ ad probandum primũ principium ſunt bonæ & efficaces.

44 Si intelligentias eſſe in genere ſecũdum Ariſtotelem dixerit Thomas, non minus ſibi quàm Ariſtoteli repugnabit.

45 Si unitas generis non eſt ſolum ex parte concipientis, ſed etiam ex parte concepti, neceſſe eſt quæcunque ſunt in eodem genere Logico, eſſe in eodem genere Phyſico.

46 Scientia eſt realiter relatiua, & ſcibile ad eam per accidentia refertur.

47 Tenendo communem modum doctorum, quod ſcilicet de Deo aliquid formaliter prædicetur, dico duas concluſiones proximas, quarum hæc eſt prima. Quod ſolus Deus ita eſt ſubſtantia, quod nullo modo eſt non ſubſtantia.

48 Secunda Deus ideo nõ eſt in genere, quia eſt ſubſtantialiter ſubſtãtia,

49 Ponere differentiam inter ſimitatem & albedinem, aut conſimilia accidentia, per hoc quod illud ſeparabile ſit, illud inſeparabile à certo ſubiecto, fictiuum eſt.

50 Differentia quæ inter ſupraſcripta accidentia apparet, ex ſola uoluntaria nominum impoſitione originatur.

51 Neceſſarium eſt dicere ſecundum Auenroem, quod ſubſtantia eſt de intrinſeca quiditate accidentis, & eſt opinio & Ariſtoteli & philoſophiæ maximè conſona.

52 In definitione ſubſtantiarum naturalium non eſſe ponendam materiam, & Auenroi & Alberto conſentanea ſententia eſt.

53 Si Thomas dixerit, in intelligentijs ſecundũ Ariſtotelem eſſe accidentia, non Ariſtoteli modo, ſed ſibijpſi contradicit.

54 Iſtæ propoſitiones ſunt concedendæ ut omnino ueræ, materia prima ſit aſinus, bos & ſimilia.

55 In compoſito materiali non ſunt duæ præciſæ entitates & diſtinctæ, ſed una entitas.

56 Sonum non ex motu aẽris intercepti inter duo corpora ſe percutientia, ut tenet Ariſtoteles, & expoſitores eius, ſed ex contactuali talium uel talium corporum, talem uel talem ſonum cauſari dico.

57 Rationes quas adducunt Peripatetici ad probandum, quod in cauſis eſſentialiter ordinatis non catur in infinitum, non conuincunt de neceſsitate falſitatem poſiti.

58 Virtutem ſenſitiuam ſenſus communis, ſicuti non à uirtutibus ſenſitiuis ſenſuum exteriorum, ut dixit concluſio 30. ita nec à uirtutibus ſen-

ſitiuis ſenſuum interiorum, phantaſtica, ſiue imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua, ſubiecto, id eſt re differre, & ut ueram, & ut Ariſtotelis Platonisq́ ſententiam aſſerimus.
59 Dico omnes qualitates elementorũ ſymbolas eſſe diuerſarũ ſpecierũ.
60 Si qua eſt ponenda figura quarta ſyllogiſmorũ, illa eſt ponẽda quam Galenus ponit, non quam & Franciſcus Maironis & Petrus Mantuanus pueriliter continxerunt, rectius eſt tamen nullam ponere.
61 De materia ut ex ea per ſe fiunt res tractare metaphyſicum, Phyſicum autẽ ut ex ea res fiunt per accidẽs, habemus dicere ſecundum doctrinam Ariſtotelis.
62 Dictio excluſiua addita uni relatiuo, correlatiuum non excludit.
63 Non debet concedi, partem in toto quãtitatiuo à ſuo toto eſſe aliquo modo actu diſtincta.
64 Opinio quæ Auicennæ aſſcribitur, quod Illud unum quod cum ente conuertitur, ſit unum quod eſt principium numeri, & ita conſequenter, quod unaquæq́ res ſit una per intentionem additam eſſentiæ ſuæ. ſi non eſt neceſſario uera, eſt tamen probabilis & defendetur à me.
65 Licet potentia intellectiua in nobis ſit accidens, in angelis tamen eſt ſubſtantia.
66 Formalitas eſt actualitas apta per ſe perficere poſsibilem intellectum.
67 Si ex concurſu elementorum fiat mixtum, quocunque modo ponantur elementa manere, im mixto fiet mixtum ex elementis, ut ex materia digeſta à calido ſpirituali uaporoſo eleuato ab eis.
68 In omnibus infra Deum eadem eſt materia ſecundum eſſentiã, diuerſa ſecundum eſſe.
69 Quiditates phyſicarũ naturarũ adæquato cõcepto & proprio, cõcipi poſſunt ſine accidentibus, ſiue à metaphyſico, ſiue à phyſico conſiderentũ.
70 Corpus organicum quod eſt materia animæ, & ponitur in diffinitione eius ab Ariſtotele, eſt corpus & organicum per formam eſſentialiter diſtinctam ab anima, eum perficiente.
71 Secundum omnes philoſophos dicendum eſt, Deum neceſſario agere quicquid agit.
72 Qui dubitat ex intelligibili & intellectu magis uerè & ſubſtantialiter fieri unum, quàm ex materia & forma materiali non eſt philoſophus.
73 Tenendo opinionem de anima intellectiua, quam tenet Commentator, uidetur mihi rationabiliter tenendum illam animam nullius accidentis eſſe ſubiectum, & poſitionem hanc tanquam ueram defendam, quanquam utrum hoc ille tenuerit, ego non definio.
74 Dico ſecundum Thomam dicendum eſſe, in actu reflexo intellectus conſiſtere beatitudinem noſtram.
75 Diffinitio naturæ cœleſtia cõpræhendit, & li (&) copulatiuè tenetur & non diſiunctiuè.
76 Sicut

76 Sicut quilibet Philoſophus habet dicere, quod uirtutes ſenſitiuæ ſunt in corde, ita quilibet medicus habet dicere, quod ſint in cerebro.

77 Quod dicitur à communi ſchola philoſophantium omnium Latinorum de prima operatione intellectus, error eſt, quia non eſt alia operatio partis rationalis quàm illæ duæ quas ipſi ſecundam & tertiam ponunt, compoſitio ſcilicet & diſcurſus.

78 Accidentia nullo modo debent dici entia, ſed entis.

79 Sex principia ſunt formę abſolutæ.

80 Si qua eſt lingua prima & non cauſalis, illam eſſe Hebraicam multis patet coniecturis.

Concluſiones paradoxæ numero LXXI. ſecundum opinionem propriam, noua in philoſophia dogmata inducentes.

1 Sicut eſſe proprietatum præceditur ab eſſe quiditatiuo, ita eſſe quiditatiuum præceditur ab eſſe uniali.

2 Non poſſumus dicere quod de re præciſiſsimè ſumpta aliquid prædicetur prædicatione propriè dicta.

3 Qui attingit rem in diffinitione, attingit rem in alteritate.

4 Solus ille qui attingit rē in p̄ciſione ſuæ unionis, attingit rē ut eſt ipſa.

5 Quanto unuſquiſq; modus cognitionis eſt eminentior, tanto in intellectu diſproportionato imperfectior euadit & illi inutilior.

6 Sicut cognitio per demonſtrationem habita homini pro cōmuni ſtatu, quem hic experimur, eſt perfectiſsima cognitio, ita ſimpliciter inter cognitiones eſt imperfectiſsima.

7 Sicut Deus eſt ſimpliciter cognitio totius eſſe, ita intellectus eſt diffinitio totius eſſe, & anima ſcientia totius eſſe.

8 Si theologia theologicè tradat̄, erit ut de primo ſubiecto de eo quod eſt unialiter unum, & de quolibet quod eſt ſecundum ſuum eſſe uniale tanquam de ſubiecto ſecundario.

9 Vera metaphyſica tradita metaphyſicaliter, eſt de quolibet quod eſt uera forma ut de primo ſubiecto, & de quolibet quod eſt ſecūdum ſuum eſſe formale tanquam de obiecto ſecundario in modo procedendi demonſtrationem negligens.

10 Sicut in creatura nō ualet conſequentia, eſt ens, ergo eſt, ita in Deo non ualet, eſt, ergo eſt ens.

11 Eadem res in creatura ratione ſuæ actualitatis dicitur eſſe, & ratione ſuæ determinationis dicitur eſſentia.

12 Sicut angelus neceſſariò componitur ex eſſentia & eſſe, ita anima neceſſariò componitur ex ſubſtantia & accidente.

13 Contradictoria in natura intellectuali ſe compatiuntur.

14 Licet ſit uera præcedens concluſio, tamen magis propriè dicitur,

quod in natura intellectuali nõ ſint cõtradictoria q̃ quod ſe cõpatiantur.
15 Contradictoria coincidunt in natura uniali.
16 Rationabiliter poſuit Ariſtoteles in ſuis ſcientijs, primum principium de quolibet dici alterum contradictoriorum, & de nullo ſimul.
17 In intellectu eſt hoc & illud, ſed non eſt hoc extra illud.
18 Ideo in anima apparet incompoſsibilitas contradictoriorum, quia eſt prima quantitas ponens partem in extra partem.
19 Vnumquodq; in natura intellectuali habet à ſua intelligibili unitate, & quod quodlibet ſibi uniat, & quod immaculatam ac impermixtam ſibi ſuam ſeruet proprietatem.
20 Ipſeitas uniuſcuiuſq; tũc maxime eſt ipſa, cum in ipſa ita ſunt omnia, ut in ipſa omnia ſint ipſa.
21 Per prædictas concluſiones intelligi poteſt quæ ſit omiomeria Anaxagoræ, quam Opifex intellectus diſtinguit.
22 Nemo miretur, quod Anaxagoras intellectum appellauerit immixtum, cum ſit maxime mixtus, quia maxima mixtio coincidit cum maxima ſimplicitate in natura intellectuali.
23 Sicut formæ ſubſtantiales in ſecundo mundo ſunt per modũ accidentiũ, ita formæ accidentales ſunt in primo mũdo per modũ ſubſtantiarũ.
Corrolarium. Sicut in primo mundo non eſt album ſed albedo, ita in ſecundo mundo non eſt ignis ſed igneum.
24 Non poteſt dici, quod in intellectu ideæ, uerbi gratia ignis, aquæ & aëris, ſint tres ideæ, ſed oportet dicere quod ſunt ternarius.
25 Niſi deſtruamus naturam intellectualem, non poſſumus intelligere ideas numerari, niſi per intimationem ideæ numeri per reliquas, ſicut eſt cuiuslibet per omnes.
26 Ex præcedentibus concluſionibus poteſt intelligi, qui ſit formalis numerus, quem dixit Pythagoras eſſe principium omnium rerum.
27 Quinq; ponenda ſunt prima prædicamenta. Vnum, ſubſtantia, quantitas, qualitas, & ad aliquid.
28 Rectius ad quinq; ſupraſcripta reducitur entium diuerſitas quàm ad decem, quæ Architas primum, deinde Ariſtoteles poſuit, uel quinq; quæ ponit Plotinus, uel ad quatuor quæ ponunt Stoici.
29 Ratio prædicamenti unius eſt abſoluta præciſio ab omni extraneo.
30 Ratio p̃dicamẽti ſubſtãtię eſt unita perfectio imparticipatę ſubſtãtię.
31 Ratio prædicamenti quantitatis eſt extrapoſitio partis ad partem.
32 Ratio prædicamenti qualitatis, eſt ueritas denominationis per inhærentem participationem.
33 Ratio prædicamenti ad aliquid, eſt eſſe imaginarium.
34 Nullum eſt prædicatum formale imparticipatum, quod partialiter prædicari non poſsit de intelligentia.

35 Sicut

35 Sicut de ſolo intellectu uerè dicitur, quod eſt ignis, & quod eſt aqua, quod eſt motus & quod eſt ſtatus, ita de ſola anima uerè dicitur, quod frigeſit, quod caleſit, quod ſtat, quod mouetur.

36 Sicut intellectus Dei unitatem multiplicat, ita anima intellectus multitudinem quantificat & extendit.

37 Primum intelligibile cum primo intellectu, & primum ſcibile cũ primo ſciente coincidit.

38 In animis deterioris notæ eſt ratio per modum ſenſus, in animis ſublimioribus eſt ſenſus per modum rationis.

39 Dictum illud mirabile illius barbari Nympharum & dæmonũ conſortis de 184. mundis in figura triangulari cum tribus unitatibus angularibus, & una media conſtitutis, rectiſsime intelligetur, ſi ab unitate intelligibili trinitatẽ intellectualem, animalem & ſeminalem, & principalium mundi partium per primum ſphæricum numerum computationem intellexerimus.

40 Poſſe animam per uiam purgatoriam abſque alio ſtudio uel inueſtigatione per ſolam modicam & facilimam collationem & aduertentiam ſuper iam deſuper habita intelligibilia perfectam omnium ſcibilium ſcientiã acquirere, non ſolum Platonici philoſophi, ſed etiam inter Peripateticos hi de quibus minus uidetur, Auenrois ſequaces habent concedere.

41 Sicut ſe habet ſenſus communis in cognitione accidentalium qualitatum, & quantitatis materialis, ita ſe habet ratio in cognitione ſubſtantialium qualitatum & quantitatis formalis, ſeruata proportione, quod ille ſenſualiter hæc rationaliter agit.

42 Infinitas Dei per ſuperexcedentiã ad eſſe intellectuale & uiã myſticę theologiæ probari poteſt, & ad id probandũ omnis alia uia inefficax eſt.

43 Actus quo felicitatur natura angelica & rationalis ultima felicitate, nec eſt actus intellectus, nec uoluntatis, ſed eſt unio unitatis quæ eſt in alteritate animæ cum unitate quæ eſt ſine alteritate.

44 Ariſtoteles in libro metaphyſicæ de Deo non tractat niſi in ultimo capitulo duodecimi quod incipit. Conſiderandum eſt etiam utronam modo uniuerſum habet bonum.

45 Ordo librorum metaphyſicæ poſt naturales eo modo, quo eos ordinauit Ariſtoteles ſecundum nullum proceſſum ſiue compoſitiuum ſiue reſolutiuum poteſt eſſe rectus.

46 Dato quocunque obiecto practicali, nobilior eſt operatio quæ eum practicat quàm quæ eum contemplatur, ſi cętera ſunt patria.

47 Melius poteſt ſaluari textus Ariſtotelis, qui dicit: Omnem animã eſſe immortalem, quàm qui dicit omnem animam eſſe mortalem.

48 Præter tria demõſtrationis genera, quia, propter quid & ſimpliciter, quæ ponunt Ariſtoteles & Commentator, datur quartum genus demon

ſtrationis, quæ dici poteſt demonſtratio conuertibilitatis fortius omnibus prædictis.

❦ 12 49 Magis impropriè dicitur de Deo, quod ſit intellectus uel intelligens, quàm de anima rationali quod ſit angelus.

50 Sola materia ſufficit ad id ſaluandum, cuius gratia Ariſtoteles & alij philoſophi priuationem inter principia naturalia poſuerunt.

Corrolarium. Priuatio non eſt ponenda inter principia naturalia.

51 Tria ſunt principia rerum naturalium, materia, motus, & forma.

52 Eadem eſt ſcientia de Deo, homine, & materia prima, & qui de uno ſcientiam habuerit, habebit & de reliquis ſeruata proportione extremi ad extremum, medij ad extrema, & extremorum ad medium.

53 Qui primam materiam negat, nec ſenſui contradicit, nec rationem phyſicam negat.

54 Ad probandum primam materiam eſſe, magis certificat uel uia numerorum, uel uia catholicæ philoſophiæ, quàm ulla ratio phyſica in qua ſenſus habeat introitum.

55 Qui ordinem Hebraicæ linguæ profundè & radicaliter tenuerit, atque illum proportionabiliter in ſcientijs ſeruare nouerit, cuiuſcunque ſcibilis perfectè inueniendi normam & regulam habebit.

56 Præter diſtinctionē rei & rationis ponenda eſt diſtinctio tertia, quam ego appello inadæquationis.

57 Species inimicitiæ, quæ à lupo ad ouis æſtimatiuam multiplicantur, non accidentis alicuius, ſed ſubſtantiæ ſpecies ſunt.

58 Formalitas eſt adæquatum obiectum intellectus.

59 Vbicunque datur aliqua natura cōpoſita ex plurib. naturis actu in ea remanentibus, ſemper in ea nobilior eſt ſubſtantialiter aliæ accidentaliter.

❦ 13 60 Nihil intelligit actu & diſtinctè anima niſi ſe ipſam.

61 Tota ſubſtantia animæ rationalis eſt pars intellectualis.

62 Anima ſe ipſam ſemper intelligit, & ſe intelligendo quodammodo omnia entia intelligit.

63 Quamuis in anima ita ſit actu natura intellectualis per quam cum angelo cōuenit, ſicut eſt natura rationalis per quam ab eo diſtinguitur, nihil tamen intrinſecum eſt in ea, per quod poſsit ſine propria ſpecie aliquid à ſe diſtinctum intelligere.

64 Intellectualis natura quæ eſt in anima rationali, ſupra naturam rationalem præciſè differt à natura intellectuali pura, ſicut differt pars à toto.

65 Quia intellectus animalis differt ab intellectu intellectuali ut pars media, non ut pars tantum, ideo intellectuali totalitati magis parificatur.

66 Poteſt anima per extrinſecam informationem ad hoc deuenire, ut omnia per ſubſtantialem ſuam formam indiuiſibiliter intelligat.

67 Cuilibet ſeriei animarum unus correſpondet purus intellectus.

68 Om-

68 Omnes animæ cœleſtes in primo intellectu unum ſunt.

69 Rationabile eſt ſecundum philoſophiam omnem ſeriem animalem in proprio beatificari intellectu, quod tamen non aſſertiuè ſed probabiliter dictum ſit.

70 Cum tres fuerint, qui dicerent omnia eſſe unum, Zenophanes, Parmenides & Meliſſus, uidebit qui diligenter eorum dicta perſcrutabitur, Zenophanis unum illud eſſe, quod eſt ſimpliciter unum.

Vnum Parmenidis non unum abſolutè ut creditur, ſed ens unum.

Vnum Meliſsi eſſe unum habens ad unum Zenophanis extremalem correſpondentiam.

71 Empedocles per litem & amicitiã in anima nihil aliud intelligit quàm potentiam ſurſum ductiuam & deorſum ductiuam in ea, quas ego credo proportionari in ſcientia Sephirot æternitati & decori.

Concluſiones in theologia numero XXIX. ſecundum opinionem propriam à communi modo dicendi theologorum ſatis diuerſam.

1 Qui dixerit accidens exiſtere non poſſe, niſi in exiſtat: Euchariſtiæ poterit ſacramentum tenere, etiam tenendo panis ſubſtantiam non remanere ut tenet communis uia.

2 Si teneatur communis uia de poſsibilitate ſuppoſitationis, in reſpectu ad quãcunque creaturam, dico quod ſine conuerſione panis in corpus Chriſti uel paneietatis annihilatione poteſt fieri, ut in altari ſit corpus Chriſti ſecundum ueritatem ſacramenti Euchariſtiæ. quod ſit dictum loquendo de poſsibili, non de ſic eſſe.

3 Ideales rerum formalesque rationes effectiuè à Deo in prima creata mente formaliter primo reperiri cum theologica ueritate tenemus.

Corrolarium. Vbi ideę ſunt idealiter, ibi non ſunt formaliter, ubi ſunt formaliter, ibi non ſunt idealiter.

4 Si ponamus Deum cognoſcere creaturas, ut obiectum ſecundarium ſuæ intuitionis, ut communiter ponitur, dico quod pater prius producit uerbum quàm creaturas cognoſcat.

5 Attributales perfectiones nec in Deo, nec ſecundũ ſe quiditatiuè ſumptæ dicunt diuerſas rationes in recto & principaliter diffinibiles uel deſcriptibiles.

6 Intuitus diuinæ cognitionis ad creaturas tanquã obiecta primaria uel ſecundaria formaliter non terminatur, ut dicit communis ſchola theologorum, ſed ſe tantum, & nihil aliud à ſe intuens primariè nec ſecundariè unitiuè & eminenter, & plus quàm æquipollenter omnia cognoſcit.

Corrolarium. Non eſt aliqua multitudo intellectorũ in Deo nec creaturæ, ut intellectæ ponunt in numerum cum diuina eſſentia ut intellecta, ſed eſt penitus unum ſimplicisſimum intellectum.

7 Tria

7 Tria tranſcendentia in quibus conſiſtit imago, non dicunt diuerſas rationes in recto, & principaliter diffinibiles uel deſcriptibiles.

1 8 Chriſtus non ueraciter, & quantum ad realem præſentiam deſcendit ad inferos, ut ponit Thomas & communis uia, ſed ſolum quoad effectũ.

9 Licet ita mihi uideatur probabile, non eſt tamen pertinaciter aſſerendum, quod anima Chriſti per alium modum nobis ignotum non potuerit in infernum deſcendere,

10 10 Illa uerba, Hoc eſt corpus &c. quæ in conſecratione dicuntur, materialiter tenentur non ſignificatiuè.

11 Si teneatur communis uia, quod actu intellectus attingatur Deus, dico duas ſequentes concluſiones, quarum hæc eſt prima, quod Videntes uerbum eo actu, quo eſſentiam diuinam attingunt, creaturas non attingunt niſi eminenter æquipollenter ad formalem cognitionem, æquipollentia non actus ſed obiecti.

12 Beati duplicem habent cognitionem de creaturis eas formaliter attingentem, quarum altera illatiuè eſt ex ea qua uerbum attingunt, altera ſecundum quam in re creãta creaturam contemplantur.

4 13 Non aſſentior cõmuni ſententię theologorũ dicentium, poſſe Deum quamlibet naturam ſuppoſitare, ſed de rationali tantum hoc concedo.

3 14 Nec crux Chriſti, nec ulla imago adorãda eſt adoratione latriæ, etiam eo modo quo ponit Thomas.

15 Si non peccaſſet Adam, Deus fuiſſet incarnatus, ſed non crucifixus.

16 In quo lumine Ioannes Apocalipſim uidit, in eo Apocalipſim non intellexit.

17 Primum peccatum angeli fuit peccatum omiſsionis, ſecundum peccatum luxuriæ, tertium peccatum ſuperbiæ.

1 18 Dico probabiliter, & niſi eſſet communis modus dicendi theologorum, in oppoſitum firmiter aſſererem, aſſero tamen hoc dictum in ſe eſſe probabile, & eſt, quod ſicut nullus opinatur aliquid ita eſſe præciſè, quia uult ſic opinari, ita nullus credit aliquid eſſe uerum præciſè, quia uult credere id eſſe uerum.

Correlarium. Non eſt in poteſtate libera hominis credere articulum fidei eſſe uerum, quando placet, & credere eum eſſe falſum, quando ſibi placet.

19 Niſi eſſent dicta ſanctorum, quæ in manifeſto ſui ſermonis uidentur dicere oppoſitum, firmiter aſſererem hanc, & ſequentem concluſionem, aſſero tamen eas probabiles eſſe & defendi poſſe rationabiliter, quarum prima eſt quod peccatum mortale in ſe eſt malum finitum.

2 20 Secunda eſt quod peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita ſecundum tempus, ſed finita tantum.

21 Non omnis uoluntas Dei beneplaciti eſt efficax.

22 Di-

22 Dictum apoſtoli dicentis, Deus uult omnes homines ſaluos fieri, poſitiuè de uoluntate beneplaciti antecedente intelligenda eſt.

23 Voluntas antecedens ſic poteſt deſcribi, uoluntas Dei antecedens eſt illa, qua Deus dat alicui naturalia uel antecedentia quibus poteſt aliquid conſequi, cui Deus paratus eſt coagere ſi alius uelit, nec ſibi contrariū manifeſtabit cum præcepto uel conſilio exequendi, permittēs eum liberè uelle agere ad conſequutionem ſuæ ſalutis.

24 Tenendo communem uiam theologorum quod felicitas ſit in intellectu uel in uoluntate, dico duas cōcluſiones, quarum prima eſt hæc: Quod intellectus ad felicitatem non perueniret niſi eſſet actus uoluntatis, qui in hoc eſt ipſo actu intellectus potior.

25 Secunda concluſio eſt hæc: Licet actus intellectus formaliter felicitatis attingat obiecti eſſentiam, tamen quod actus ſuus circa illum actus ſit felicitatis, formaliter habet ab actu uoluntatis.

26 Perſonæ in diuinis numero diſtinguuntur.

27 Perſonalitates in diuinis ſunt primo diuerſæ.

28 Theologicè loquendo dico, quod in æuo non eſt ſucceſsio formaliter intrinſeca continuatiua, ſed bene terminatiua, ſecundum philoſophos tamen aliter dicerem.

29 Rationabilius eſt credere Originem eſſe ſaluum, quàm credere ipſum eſſe damnatum.

Concluſiones ſecundum propriam opinionem numero L X I I. in doctrinam Platonis, de qua pauca hic adducuntur, quia prima paradoxa concluſio totam ſibi aſſumit Platonis doctrinam diſcutiendum.

1 Per numeros triplares, qui à Platone in Timæo ponuntur in triangulo animam ſignificante, admonemur quouſque in formis numerandis ſit progrediendum per naturam illius, quod eſt prima forma formans. Per numeros uero duplares ibidē poſitos admonemur quatenus poſitis duobus extremis terminis coordinanda ſunt media per naturam eius, quod eſt medium in uniuerſo.

2 Cum quæritur à Platone, an ad exemplar genitum an ingenitum factus ſit mundus, nihil aliud quæritur, niſi an ad animales rationes, an ad ideas intellectuales.

3 Qui nouerit modum illuminationis ſuperiorum ſuper media, intelliget idem ſignificare & Platonicos per congregationem animarū in monte Ida, & Hebræos per animarum congregationem in monte Sinai in auditione legis.

4 Qui ſciuerit rationem cauſæ præſupponere rationem perfecti, intelliget iuxta Platonicam doctrinam, quare dixerit Pherecides, non prius Iouem mundum fabricaſſe quàm in amorem fuerit transformatus.

5 Empedocles per ſphærā intelligibilem à Venere contentā, nihil aliud intelli-

intelligit quàm mundum archetypum ab ordine intra ſe manentis primę prouidentiæ contentum.

6 Ideò amor ab Orpheo ſine oculis dicitur, quia eſt ſupra intellectum.

7 Cum dicit Plato in Timæo, in medio mundi poſitam animam. Quicquid dicant cæteri Platonici ego per medium Lunam intelligo.

8 Infra ambitum terminati entis, rectè quinque illa Platonis pro tranſcendentibus ponuntur. Ens, Idem, Alterum, Status & Motus.

9 Platonicè loquendo de anima, dico animam uiuere cum Saturno uitam contemplatiuam, cum Ioue & politicam & practicam, cum Marte iraſcibilem & ambitioſam, cum Venere concupiſcibilem & uoluptuoſam, cum Mercurio uegetalem cum ſtupido ſenſu.

10 Ex præcedenti concluſione habeť, quæ ſit uirga Mercurij ſoporifera.

11 Primus ſeptenarius uitæ humanæ eſt ſub Mercurio, ſecundus ſub Venere, tertius ſub Marte, quartus ſub Ioue, quintus ſub Saturno, & reliqui ſeptenarij ſecundum eum qui fuerit prædominatus in præcedentibus.

12 Prædictis uitis cooperantur Sol & Luna, ut cauſæ uniuerſales, & per appropriationem Luna Mercurio & Saturno, Sol Veneri & Marti, ſimul uterq; Ioui.

13 Si Siriani theologiam ſequamur, rationabile eſt eccleſiaſticæ hierarchiæ ſacerdotes in cœleſti hierarchia anagogicis uirtutib. proportionari.

14 Cum Platonem audimus Palladem & amorem philoſophos deos uocantem, ita intelligamus, ut amor ſit philoſophus ratione uiæ, Pallas ratione termini.

15 Per extremorum & medij rationem, cognoſcere poſſumus cõuenienter uniuerſi gradus ſic in quinq; poſſe diuidi, in ſuper ens, uerè ens, nõ uerè ens, non uerè non ens, uerè non ens.

16 Per ipſum tale, uerè tale, ſemper tale, in Platonis doctrina debemus intelligere proprietatem intellectus, animæ, & primorum corporum.

17 Si Siriani doctrinam ſequamur conueniens eſt poſt unitatem totalis intellectionis, quæ & triſariam diuiditur, in ſubſtantialem, potentialem & operatiuam, ponere trinarium intellectionis, partialis, ſcilicet participatæ & imaginariæ.

18 Quicquid dicant cæteri Platonici de rationalis animæ partiũ diſtinctione, aſſero ego ſi id eſt rationalem partem in & diuidamus, eandem partem ut phantaſiæ coniungitur dici, ut intellectui ut ſibi ipſi.

19 Poſsibile eſt ut pars rationalis animæ noſtræ quam ſecundum Peripateticos poſsibilem intellectum uoco, ad hoc perueniat, ut ſine cõiunctione ad phantaſmata diſcurrat & operetur.

20 Perfectius & uerius reperitur pulchritudo in intelligibilibus quàm in ſenſibilibus.

21 Cum

21 Cum dicit Plato, amorem natum ex congreſſu Peniæ & Pori in hortis Iouis, in natalibus Veneris dijs diſcumbentibus. nihil aliud intelligit, quàm in angeli mente tunc primum amorem. id eſt deſiderium pulchritudinis eſſe natum, cum in eo idearum ſplendor, imperfectius tamẽ refulſit.

22 Amor de quo in ſympoſio loquitur Plato, in Deo nullo modo eſſe poteſt.

23 Per duplicem Venerẽ, de qua in ſympoſio Platonis, nihil aliud intelligere debemus, q̃ duplicem pulchritudinẽ, ſenſibilem & intelligibilem.

24 Amor de quo Plotinus loquitur, non eſt cœleſtis amor, de quo Plato in ſympoſio, ſed illius uera & proxima imago.

25 Pugnantia quæ uidetur in dictis Orphei & Agotonis, quorum alter amorem antiquiorem omnibus dijs dicit, alter iuniorem, perfectè ſoluemus ſi ad duplex deorum eſſe, intelligibile & naturale reſpexerimus.

26 Pulchritudo eſt in Deo per cauſam, in totali intellectu uerè eſſentialiter totaliter, in particulari intellectu uerè partialiter eſſentialiter, in anima rationali uerè participaliter, in uiſibilibus cœli accidentibus imaginariè eſſentialiter totaliter, in ſubcœleſtibus qualitatibus uiſibilibus imaginariè partialiter eſſentialiter, in quantitatibus imaginariè participaliter.

27 Cum dicit Plato, omne quod fit à cauſa fieri, referendum eſt per ſe ad per ſe, & per accidens ad per accidens.

28 Cum dixit Plato in Timæo, Ex indiuidua diuiduaq́ ſubſtantia conflatam animam. per indiuiduam ſubſtantiam animalem intellectum ſignificauit, per diuiduam animalem rationem.

29 Non eſt credendum in doctrina Platonis animam quicquam intelligere per inſpectionem ad ideas, niſi cum peruenit ad illum ſtatum, qui eſt ſupremus gradus contemplatiuæ perfectionis.

Corrolarium. Errant qui credunt ſecundum Platonem, quod Ea quæ nos q̃tidiè cognoſcimus & intelligimus, in idearũ lumine cognoſcamus.

30 Modus cognoſcẽdi per ideas eſt ille, cuius dixit Plato in Timæo paucos homines eſſe participes, ſed benè deos omnes.

31 Exponere in fabula Critiæ per quinque partus, quinque formas corporis, omnino eſt inconueniens.

32 Per aliam uitam in Epinomide intelligere debemus connexionẽ partis cum ſuo toto, & credo idem eſſe, quod apud Cabaliſtas dicitur ſeculum neutrum.

33 Qualiter uerum ſit quod in Epinomide dicitur, Arithmeticam ſcientiam inter omnes ſpeculatiuas maximè facere ad felicitatem, intelligi poteſt per concluſiones noſtras de mathematicis.

34 Per cœlũ in Epinomide, quod dicit Plato, eſſe nobis cauſam omnium bonorum, non idoneam cœli, ſed ipſum cœlum, quod eſt cœleſte animal intelligere debemus.

35 Per neceſsitatis regnum in ſympoſio Platonis, nihil aliud intelligere debemus quàm ſuperabundantiam naturæ alterius ſupra naturam eiuſdem, & infiniti ſupra terminum.

36 Per demonſtrationem Platonis in Phedro de animæ immortalitate, nec de noſtris animis ut Proclus, Hermias, & Sirianus credunt, nec de omni anima ut Plotinus & Numenius, nec de mundi tantum anima, ut Poſſidonius, ſed de cœleſti qualibet anima probatur, & concluditur immortalitas.

37 Tempus eſſentialiter eſt in incorporeis, participatiuè in corporeis.

38 Tempus ubi habet eſſe eſſentiale, habet eſſe totaliter extra animam.

39 Tempus habet ab anima ſuum eſſe participatum, à prima quidem anima per modum effectiuè cauſalitatis, ab ultima uero per modum obiectiuè conſequutionis.

40 Motus primi cœli, & uniuerſaliter, quilibet motus ſiue localis ſiue alterationis ſecundario & per accidens tempore menſuratur.

41 Licet natura intellectualis ſimul omnia intelligat, non tamen hoc eſt per uirtualem & unitiuam cõtinentiam, ſed per mutuam penetrationem formarum, & indiſſociatam communicationem totius eſſe participati, id eſt formalis.

42 Per demonſtrationem Platonis in Phedro de immortalitate animæ, firmius demonſtratur æternitas mundi, quàm per ullam rationem Ariſtotelis in octauo Phyſicorum.

43 Sicut & uidetur & auditur homo ab homine per motionem ſenſus ad extra, ita & uidetur & auditur dæmon ab homine & à dæmone per motionem ſenſus ad intra.

44 Cur homo non poſsit non uideri ſi ſit præſens à recte diſpoſito in potentia uiſiua, dæmon autem tunc ſolùm uideatur cum uult uideri, ex modo quo unuſquiſq; eorum uidetur haberi poteſt.

45 Senſus naturæ, quem ponunt Alchindus, Bacon, Gulielmus Pariſienſis, & quidam alij, maximè autem omnes Magi, nihil eſt aliud quàm ſenſus uehiculi quem ponunt Platonici.

46 Cum dicit Plato, Neminem niſi inuitum peccare. nihil aliud intelligitur quàm illud quod Thomas tenet, ſcilicet, non poſſe eſſe peccatũ in uoluntate niſi ſit defectus in ratione.

47 Prouidentia eſt ſtatuitiuè in Deo, ordinatiuè in intelligentia, exequutiuè in anima, denunciatiuè in cœlo, terminatiuè in toto uniuerſo.

48 Non ſolùm per dicta in Epinomide & Philebo à Platone, in quibus dialogis expreſſè ponit Plato felicitatem in contemplatione, ſed per dicta in Phedro de furore amatorio, conſtat ſecundum Platonem non eſſe felicitatem in actu amoris, quia furor non eſt felicitas, ſed impetus concitans urgens & impellens ad felicitatem.

49 Ex eo nomine, quo Dei nominant amorem, patet diligenter aduertenti, quod in actu amoris non eſt felicitas.
50 Iſta propoſitio in Phedro: Omnis anima totius inanimati curã habet, ſimpliciter de quacunque uerè anima, intelligenda eſt.
51 Ex dicto illo Platonis in Phedro, quod niſi anima hominis ea, quę uerè ſunt, intuita eſſet, in hoc animal non ueniſſet, ſi rectè intelligatur, intelligetur quod opinio Plotini ponens tranſmigrationem animarum in bruta, non eſt ad mentem Platonis.
52 Ex oratione Socratis in Phedro ad Pana, habetur cõpletè opinio Platonis de felicitate.
53 Opinio Cratili de nominibus ita eſt intelligenda, non quod talia ſint nomina, ſed quod talia eſſe debent ſi ſint recta.
54 Ideo dixit Socrates in Cratilo ſe ſomniare circa ideas, quia ideis nõ utimur in hoc ſtatu, ſed earum imaginibus proximis uel ſecundarijs.
55 Per unum in Sophiſtæ, intellige unum in alteritate.
56 Dictum illud in Sophiſtæ, qui unũ non dicit nihil dicit, illud eſt, quod ab Ariſtotele dicitur, qui unum non intelligit nihil intelligit.
57 Dictum illud Platonis in Sophiſtæ de ſimulachris, quæ dicit dæmonica Machinatione conficta, & ſi multis alijs modis poſsit uerificari, conueniens tamen eſt exponere per hoc, quod illa ut gradum medium in entitate tenent dęmonico ordini proportionantur.
58 Venatio illa Socratis, de qua in Prothagora, conuenienter per ſex gradus poteſt ſic deſcribi, ut primus ſit eſſe materiæ extrinſecæ, ſecundus eſſe particulare immateriale, tertius eſſe uniuerſale, quartus eſſe rationale, quintus eſſe particulare intellectuale, ſextus eſſe totale intellectuale, in ſeptimo tanquam ſabbato ceſſandum eſt à uenatione.
59 Quod dicitur in Euthydemo: Non in habitu, ſed actu conſiſtere felicitatem, intellige de actu reflexo.
60 Per id quod in Lachate dicitur, quorumcunque eſt ſcientia, non eſſe aliam eorundem ut præteritorum, aliam ut præſentium, aliam ut futurorum, illud poteſt intelligi tritum apud Peripateticos, non eſſe ſcientiã niſi uniuerſalem.
61 Dictum illud Platonis in Gorgia, ſi orator ſcit iuſta, eſt iuſtus, dico abſolutè ſecundum ſe non ut ad hominem, tantum poſſe ſaluari, ſi unum ab alio eſſe intelligamus non formaliter, ſed illatiuè.
62 Licet ratio Platonis in Phedone per uiam contrariorũ abſolutè non concludat, expoſitis tamen à Cebete ad hominem, aliquid concludit.

Concluſiones numero x. ſecundum opinionem propriam in doctrina Abucaten Auenam, qui dicitur author de cauſis.

1 Cum dixit Abucate Auenam animam eſſe ſupra tempus, intelligen-

dum eſt de anima abſoluta ſecundum ſubſtantiam, præſcindendo ab omni operatione quæ competit ei in quantum eſt anima.

2 Cum dicit Abucaten, omnis anima nobilis tres habet operationes, diuinam intellectualem & animalem, ita eſt intelligendum; quod primã habeat per imaginem proportionalitatis, ſecundam per formalitatem participationis, tertiam per proprietatem eſſentialitatis.

3 Cum dixit Abucaten, omnem cauſam primariam plus influere, per plus intelligas eminentiam modi cauſandi & intimitatem eius quod in re producitur.

4 Quamuis dicit Abucaten, quod eſſe quod eſt primum creatum, eſt ſuper intelligentiam, non credas tamen illud ſecundum hypoſtaſim eſſe diſtinctum ab intelligentia.

5 Cum dixit Abucaten, cauſam primam ſuperiorem eſſe omni narratione, non tam propter id habet ueritatem quod primo affert, quia ſcilicet cauſam ante ſe non habet, quàm propter id quod ſecundario innuit, quia omne intelligibile unialiter antecedit.

6 Quod dicit Abucaten, intelligentiam eſſe ſubſtantiam quæ non diuiditur, maximè eſt uerum, per indiſcretam in ea intelligibilium ad inuicem penetrationem.

7 Ex præcedenti cõcluſione poteſt haberi, quomodo intelligendum eſt dictum Ahucaten, quod omnis intelligentia eſt plena formis.

8 Per ultimam propoſitionem Abucaten poſſumus intelligere, quid ſibi uelit illa diuiſio, quam fecit Plato in principio tractatus Timæi, & poſſumus ſcire, quod ſub ea non comprehenditur anima niſi per uiam extremalis combinationis.

9 Ex antepenultima propoſitione Abucaten colligi poteſt, quod declinare plus ad ſenſum quàm ad intellectum, non eſt animæ ut anima eſt, ſed ut cadens eſt.

10 Cum dicit Abucaten intelligentiam ut diuina eſt regere res, intelligendum eſt de regimine ſtatuitiuo non ordinatiuo, qui ei competit ut intelligentia eſt.

Concluſiones de Mathematicis ſecundũ opinionẽ propriam num. LXXXV.

1 Mathematicæ non ſunt ueræ ſcientiæ.

2 Si felicitas ſit in ſpeculatiua perfectione, mathematicæ non faciunt ad felicitatem.

3 Mathematicæ ſcientiæ non ſunt propter ſe, ſed ut uia ad alias ſcientias quærendæ.

4 Sicut ſubiecta mathematicorum ſi abſolutè accipiantur intellectum nihil perficiunt, ita ſi ut imagines accipiantur ſuperiorum immediatè nos ad intelligibilium ſpeculationem manu ducunt.

5 Sicut dictum Ariſtotelis de antiquis dicentis, quod Ideo errarunt in

phyſica cõtemplatione, quia mathematicè res phyſicas tractarũt, uerum eſſet, ſi illi materialiter mathematica non formaliter accepiſſent, ita eſt ueriſsimum modernos, qui de naturalibus mathematicè diſputant, naturalis philoſophiæ fundamenta deſtruere.

6 Nihil magis nociuum Theologo, quàm frequens & aſsidua in mathematicis Euclidis exercitatio.

7 Sicut medicina mouet ſpiritus principaliter ut regunt corpus, ita muſica mouet ſpiritus ut ſeruiunt animæ.

8 Medicina ſanat animam per corpus, muſica aũt corpus per animam.

9 Per Arithmeticam non materialem ſed formalem, habetur optima uia ad prophetiam naturalem.

10 Ioachim in prophetijs ſuis alia uia non proceſsit, quàm per numeros formales.

11 Per numeros habetur uia ad omnis ſcibilis inueſtigationem & intellectionem, ad cuius concluſionis uerificationem polliceor me ad infraſcriptas 74. quæſtiones per uiam numerorum reſponſurum.

Quæſtiones ad quas pollicetur ſe per numeros reſponſurum.

1 Vtrum ſit Deus.
2 Vtrum ſit infinitus.
3 Vtrum ſit cauſa omnium rerum.
4 Vtrum ſit ſimpliciſsimus.
5 Vtrum ſit intelligens.
6 Quomodo Deus intelligat.
7 An ſit dare naturam ſuperiorem natura intellectuali.
8 An eſſe quiditatiuum rei ſit intimius eſſe quod habeat res.
9 Quid de humanitate in ſua præciſiſsima abſtractione poſsit prædicari, & quid non.
10 Quomodo elementa ſint in cœlo.
11 Quis modus debeat teneri in inueſtigatione uniuſcuiuſq; ſcibilis.
12 Vtrum ſupra naturam rerum corporalium ſit dare naturam rationalem incorpoream.
13 Vtrum ſupra naturam rationalem ſit dare naturam intellectualem.
14 Vtrũ inter naturã rationalem & intellectualẽ ſit aliqua natura media.
15 Vtrum inter naturã intellectualem & Deum ſit aliqua natura media.
16 Vtrum in aliqua natura contradictoria ſe compatiantur.
17 Vtrum in aliqua natura coincidant contradictoria.
18 Quis numerus annorum ſit naturaliter debitus uitæ boni mali hominis.
19 Quis ſit numerus annorum naturaliter debitus uitæ hominis.
20 Quot ſint gradus principales naturarum uniuerſi.
21 Vtrum natura corporea ut tali ſit actiua uel tantum ſit paſsiua.

22 Quid dicat corpus.
23 Vtrum ſint in materia dimenſiones interminatæ.
24 Vtrum ſit melius Deum cauſare res, quàm non cauſare.
25 Vtrum creatio rerum ad extra, procedat neceſſariò à diuina eſſentia in tribus perſonis hipoſtatizata.
26 Vtrum inter cauſam & cauſatum neceſſariò mediet aliquid.
27 Vtrum rectè multitudo ſcibilium ad decem prædicamentorum numerum ſit reducta.
28 Quæ ſit differentia inter modum intelligendi angelorum, & animarum rationalium.
29 Quæ ſit differentia inter modum intelligendi Dei & angelorum.
30 Vtrum natura angelica ſit quodammodo omnia.
31 Vtrum natura rationalis ſit quodammodo omnia.
32 Vtrum poſsint eſſe plures Dei.
33 Vtrum detur infinitum in natura.
34 Quomodo differat infinitas quam Theologi attribuunt Deo ab illa, quam dicunt philoſophi impoſsibile eſſe dari.
35 Vtrum Deus ſit omnia in omnibus.
36 Quomodo differat eſſe creaturarum ab eſſe Dei.
37 Quæ pertineãt ad conſiderationem Theologi.
38 Quando futura ſit ſeculi conſummatio.
39 Quis & qualis erit rerum ſtatus in ſeculi conſummatione.
40 Quæ opinio uerior de trinitate, Arrij, Sabellij, Eucliph, aut fidei catholicæ.
41 Vtrum formæ ſenſibiles ſint intelligibiliter in angelo.
42 Vtrum in angelo ſit aliud quàm intelligens intellectio & intellectum.
43 Vtrum hæc in angelo realiter an ratione deſtinguantur.
44 Vtrum ſit eadem natura mouentis & moti motu phyſico.
45 Vtrum ſit dare aliquid quod ſecundum ſuam naturam ſit pura potentia, quam philoſophi uocant materiam primam.
46 Vtrum mediatè uel immediatè & quomodo materia prima dependeat à Deo.
67 Vtrum omne quod eſt infra Deũ ſit compoſitum ex actu & potẽtia.
48 Vtrum ſit materia eiuſdem rationis in omnibus.
49 Vtrum aliqua res creata poſsit eſſe immunis ab imperfectione.
50 Quæ naturæ ſint aptæ felicitati.
51 Vtrum felicitas conſiſtat in intellectu an in uoluntate.
52 Vtrum quantitas ſit per ſe uel participatiuè uiſibilis.
53 Vtrum natura intellectualis ſit Deo ſemper unita.
54 Vtrum in natura intellectuali plus ſit imperfectionis ꝙ perfectionis.
55 Cuius naturæ propria ſit uera mobilitas.

56 Vtrum

56 Vtrum animæ conueniat modus ſcientiæ per uiam numerorum.
57 Quis ſit primus modus prædicandi per ſe.
58 Quis ſit ſecundus modus prædicationis per ſe.
59 Vtrum diffinitio inueſtigetur per demonſtrationem.
60 Quare ſolum de inhærentia paſsionis ad ſubiectum habetur ſcientia.
61 Vtrum anima rationalis ſit materialis.
62 Vtrum ſit incorruptibilis.
63 Vtrum uniuerſaliter intelligat.
64 Vtrum ſicut eſt dare mundum ſenſibilem ita ſit dare mundum intelligibilem.
65 Vtrum ſit maior uel minor numerus ſeparatarum ſpecierum quàm materialium.
66 Quare in opere ſecundæ diei non eſt dictum. Et uidit Deus quoniam bonum.
67 Quare ſexta numeratio homo dicitur.
68 Quare ſex diebus dicitur Deus omnia perfeciſſe.
69 Quid ſignificat Deum ſeptima die quieuiſſe.
70 Vtrum diſtinguatur iraſcibilis à concupiſcibili.
71 Quæ ſit diſtinctio inter potentias animæ cognoſcitiuas.
72 Cur homines naturaliter appetant uictoriam.
73 Cur naturalis ſit homini modus cognoſcendi per rationem phantaſiæ coniunctam.
74 Vtrũ in cœlo ſint deſcripta & ſignificata omnia cuilibet ſcienti legere.

Concluſiones numero x v. ſecundum propriam opinionem de intelligentia dictorum Zoroaſtris & expoſitorum eius Chaldæorum.

1 Quod dicunt interpretes Chaldęi ſuper primum dictum Zoroaſtris, De ſcala à tartaro ad primũ ignem. nihil aliud ſignificat quàm ſeriem naturarum uniuerſi à non gradu materiæ ad eum, qui eſt ſuper omnem gradum graduate protenſum.

2 Ibidem dico, interpretes nihil aliud per uirtutes myſteriales intelligere quàm naturalem magiam.

3 Quod dicunt interpretes ſuper dictum ſecundum Zoroaſtris de duplici aere, aqua & terra, nihil aliud ſibi uult, niſi quodlibet elementũ, quod poteſt diuidi per purum & impurum, habere habitatores rationales & irrationales, quod uero purum eſt tantum, rationales tantum.

4 Ibidem per radices terræ nihil aliud intelligere poſſunt quàm uitam uegetalem, conuenienter ad dicta Empedoclis, qui ponit tranſanimationem etiam in plantas.

5 Ex dicto illo Zoroaſtris, Ha Ha Hos, terra deflet uſq; ad filios, ſequendo expoſitionem Oſiæ Chaldæi, expreſſam habemus ueritatem de peccato originali.

6 Dicta interpretum Chaldæorum ſuper 11. aphoriſmo de duplici ebriatione Bacchi & Sileni, perfectè intelligentur per dicta Cabaliſtarū de duplici uino.

7 Quæ dicunt interpretes ſuper 14. aphoriſmo, perfectè intelligentur per ea, quæ dicunt Cabaliſtæ de morte oſculi.

8 Magi in 17. aphoriſmo nihil aliud intelligunt per triplex indumentū, ex lino, panno & pellibus, quàm triplex animæ habitaculum, cœleſte, ſpiritale, & terrenum.

9 Poteris ex præcedenti concluſione aliquid intelligere de pelliceis tunicis, quas ſibi fecit Adam, & de pellibus quæ erant in tabernaculo.

10 Per canē nihil aliud intelligit Zoroaſter, quàm partem irrationalem animæ & proportionalia, quod ita eſſe uidebit, qui diligenter dicta omnia expoſitorum conſiderauerit, qui & ipſi ſicut & Zoroaſter ænigmaticè loquuntur.

11 Dictum illud Zoroaſtris, nec exeas cum tranſit lictor, perfectè intelligetur per illud Exodi, quando ſunt prohibiti Iſraëlitæ exire domos ſuas in tranſitu angeli interficientis primogenita Aegyptiorum.

12 Per Sirenam apud Zoroaſtrem nihil aliud intelligas quàm partē animæ rationalem.

13 Per puerum apud interpretes nihil aliud intelligibile quàm intellectū.

14 Per dictum illud Zoroaſtris, ad huc tres dies ſacrificabitis, & non ultra, apparuit mihi per Arithmeticam ſuperioris merchiauè illos computandi dies eſſe, in eo dicto expreſſe prædictum aduentum Chriſti.

15 Quid ſit intelligendum per capras apud Zoroaſtrem, intelligit qui legerit in libro Bair quæ ſit affinitas capris & quæ agnis cum ſpiritibus.

Concluſiones Magicæ numero XXVI. ſecundum opinionem propriam.

1 Tota Magia, quæ in uſu eſt apud Modernos, & quam merito exterminat eccleſia, nullam habet firmitatem, nullum fundamentum, nullā ueritatem, quia pendet ex manu hoſtium primæ ueritatis, poteſtatum harum tenebrarum, quę tenebras falſitatis, malè diſpoſitis intellectibus obfundunt.

2 Magia naturalis licita eſt, & non prohibita, & de huius ſcientiæ uniuerſalibus theoricis fundamentis pono infraſcriptas concluſiones ſecundum propriam opinionem.

3 Magia eſt pars practica ſcientiæ naturalis.

4 Ex iſta concluſione & concluſione paradoxa dogmatizante 47. ſequitur, quod Magia ſit nobiliſsima pars ſcientiæ naturalis.

5 Nulla eſt uirtus in cœlo aut in terra ſeminaliter & ſeparata, quam & actuare & unire magus non poſsit.

6 Quodcunque fiat opus mirabile, ſiue ſit magicū, ſiue cabaliſticum, ſiue cuiuſcunque alterius generis, principaliſsimè referendum eſt in Deum glo-

riosum

rioſum & benedictum, cuius gratia ſupercœleſtes mirabilium uirtutum aquas ſuper contemplatiuos homines bonæ uoluntatis quotidiė pluit liberaliter.
7 Non potuerunt opera Chriſti, uel per uiam Magiæ, uel per uiam Cabalæ fieri.
8 Miracula Chriſti non ratione rei factæ, ſed ratione modi faciendi ſuæ diuinitatis argumentum certiſsimum ſunt. 11
9 Nulla eſt ſciētia, quæ nos magis certificet de diuinitate Chriſti, quàm Magia & Cabala. 1
10 Quod Magus homo facit per artem, facit natura naturaliter faciendo hominem.
11 Mirabilia artis Magicæ non fiunt niſi per unionem & actuationem eorum, quæ ſeminaliter & ſeparatæ ſunt in natura.
12 Forma totius Magicę uirtutis eſt ab anima hominis ſtāte, & nō cadēte
13 Magicam operari non eſt aliud quàm maritare mundum.
14 Si qua eſt natura immediata nobis, quæ ſit uel ſimpliciter uel ſaltem ut multum rationaliter rationalis, Magicam habet in ſummo, & eius participatione poteſt in hominibus eſſe perfectior.
15 Nulla poteſt eſſe operatio Magica alicuius efficaciæ, niſi annexum habeat opus Cabalæ explicitum uel implicitum.
16 Illa natura, quæ eſt Orizon temporis æternalis, eſt proxima Mago, ſed infra eum.
17 Illius naturæ, quæ eſt Orizon temporis & æternitatis propria eſt Magia, inde eſt petenda per modos debitos notos ſapientibus.
18 Illius natura quæ eſt Orizon æternitatis temporalis, eſt Mago proxima, ſed ſuper eum & ei propria eſt Cabala.
19 Ideo uoces & uerba in Magico opere efficaciam habent, quia illud in quo primum Magicam exercet natura, uox eſt Dei.
20 Quælibet uox uirtutem habet in Magia, inquātum Dei uoce formaт.
21 Non ſignificatiuæ uoces plus poſſunt in Magia, quàm ſignificatiuæ, & rationem concluſionis intelligere poteſt, qui eſt profundus ex præcedenti concluſione.
22 Nulla nomina ut ſignificatiua, & inquantum nomina ſunt, ſingula et per ſe ſumpta, in Magico opere uirtutem habere poſſunt, niſi ſint Hebraica, uel inde proximė deriuata.
23 Quilibet numerus præter ternariū & denariū ſunt materiales in Magia, iſti formales ſunt, & in Magica Arithmetica ſunt numeri numerorū.
24 Ex ſecretioris philoſophiæ principijs neceſſe eſt confiteri, plus poſſe characteres & figuras in opere Magico, quàm poſsit quæcunque qualitas materialis.
25 Sicut characteres ſunt proprij operi Magico, ita numeri ſunt proprij operi

operi Cabalæ, medio exiſtente inter utroſque & approprialí per declina-tionem ad extrema uſu literarum.

26 Sicut per primi agentis influxum ſi ſit ſpecialis & immediatus, fit aliquid quod non attingitur per mediationem cauſarũ, ita per opus Cabalæ ſi ſit pura Cabala & immediata fit aliquid, ad quod nulla Magia attingit.

Concluſiones numero XXXI. ſecundum propriam opinionem de modo intelligendi hymnos Orphei ſecũdum Magiam, id eſt ſecretam diuinarum rerum naturaliumq; ſapientiam à me primum in eis repertam.

1 Sicut ſecretam Magiam à nobis primum ex Orphei hymnis elicitam, fas non eſt in publicum explicare, ita nutu quodam ut in infraſcriptis fiet concluſionibus eam per aphoriſmorum capita demonſtraſſe utile erit ad excitandas contemplatiuorum mentes.

2 Nihil efficacius hymnis Orphei in naturali Magia, ſi debita muſica, animi intentio, & cæteræ circumſtantiæ, quas norunt ſapientes, fuerint adhibitæ.

3 Nomina deorum, quos Orpheus canit, nõ decipientium dæmonum, à quibus malum & non bonum prouenit, ſed naturalium uirtutum, diuinarumq; ſunt nomina, à uero Deo in utilitatem maxime hominis, ſi eis uti ſciuerit, mundo diſtributarum.

4 Sicut hymni Dauid operi Cabalæ mirabiliter deſeruiunt, ita hymni Orphei operi uerè licitæ, & naturalis Magiæ.

5 Tantus eſt numerus hymnorum Orphei, quantus eſt numerus cum quo Deus triplex creauit ſeculum, ſub quaternarij Pythagorici forma numeratus.

6 Quantumcunq; uirtutum naturaliũ uel diuinarũ eadem eſt proprietas Analogica, idem etiam nomẽ, idem hymnus, idem opus, ſeruata proportione, & qui tentauerit exponere uidebit correſpondentiam.

7 Qui neſcierit perfectè ſenſibiles proprietates per uiam ſecretæ Analogiæ intellectuarizare, nihil ex hymnis Orphei ſanum intelliget.

8 Qui profundè & intellectualiter diuiſionem unitatis Venereæ in trinitatem Gratiarum, & unitatis fatalis in trinitatem Parcarum, & unitatis Saturniæ in trinitatem Iouis, Neptuni & Plutonis intellexerit, uidebit modum debite procedendi in Orphica theologia.

9 Idem ſunt Curetes apud Orpheum, & poteſtates apud Dionyſium.

10 Qui præcedentis concluſionis opus attentauerit, adhibeat opus Cabalæ ſecundum appropriata timori Iſaac.

11 Fruſtra Palæmonem & Leucotheam adibit, qui Nereum non attraxerit, nec Nereum attrahet, qui circa primariam animalem trinitatem operatus non fuerit.

12 Per octonarium numerum hymnorum maritimorum, corporalis naturæ nobis proprietas deſignatur.

13 Idem

13 Idem eſt Typhon apud Orpheum, & Zamael in Cabala.
14 Si quis in opere præcedentis concluſionis intellectualiter operabitur, per meridiem ligabit ſeptentrionem, ſi uero mūdialiter per totum operabitur, iudicium ſibi operabitur.
15 Idem eſt nox apud Orpheum, & Enſoph in Cabala.
16 Ex præcedenti concluſione poteſt quis rectius exponere quàm exponat Proclus, quid ſibi uelit illud dictum theologi inducentis opificē mundi noctem conſulentem de opificio mundano.
17 Ex eiſdē dictis poteſt intelligi, cur in ſympoſio Adiotima Poros conſilij filius, & Ieſus in ſacris literis angelus magni conſilij nominetur.
18 Anima aquea ut iuferiora generat, ſuperiora contemplatur, in ſeipſa ſe ſiſtit, triplici hymno, Maris, Neptuni & Oceani ab Orpheo decātatur.
19 Nihil habebit firmum in opere, qui Veſtam non attraxerit.
20 Per ſeptennarium hymnorum paternæ menti attributorum, Prothogni, Palladis, Saturni, generis Rhee, legis Bacchi, poteſt intelligēs & profundus contemplator de ſeculi conſummatione aliquid coniectare.
21 Opus pręcedentiā hymnorū nullum eſt ſine opere Cabalæ, cuius eſt propriū practicare omnem quantitatem formalem, continuā & diſcretā.
22 Qui Heroas in duplices nō diuiſerit, natiuos et aduētitios, ſępe errabit.
23 Qui Apollinem adibit, mediabit opus per Bacchum Trietericum, et conſummabit per nomen ineffabile.
24 Non inebriabitur per aliquem Bacchum, qui ſuæ Muſæ prius copulatus non fuerit.
25 Per quaternarium hymnorum primæ formæ mūdanæ attributorum ſui formabilis natura nobis deſignatur.
26 Qui perfectè in animam redierit, primæ formæ ſuā formā ęquauerit.
27 Qui pręcedentis concluſionis opus tentauerit, Iouem adibit tertium, ut uiuentem non ut uiuificantem.
28 Fruſtra adit naturam & Protheum, qui Pana non attraxerit.
29 Sicut poſt uniuerſalem animationē eſt particularis animatio, ita poſt uniuerſalem prouidentiam eſt particularis prouidentia.
30 Ex præcedenti concluſione ſciri poteſt, cur Ouidius in execratione in Ibin, poſtquam inuocauit nomen quod terrā regit & aquam. Terram inuocat & Neptunum.
31 Qui annotauerit diligenter dicta ab Ariſtotele in expoſitione definitionis de anima, uidebit cur Orpheus Palladi & Veneri uigilantiam attribuerit.

Concluſiones Cabaliſticę numero LXXI. ſecūdum opinionem propriam, ex ipſis Hebręorum ſapientum fundamentis Chriſtianam religionem maxime confirmantes.

1 Quicquid dicāt cæteri Cabaliſtę, ego prima diuiſione ſcientiā Cabalę

in ſcien-

in ſcientiam Sephirot & Semot, tanquam in practicam & ſpeculatiuam diſtinguerem.

2 Quicquid dicant alij Cabaliſtæ, ego partem ſpeculatiuā Cabalæ quadruplicem diuiderem, correſpondentes quadruplici partitioni philoſophiæ, quam ego ſolitus ſum afferre. Prima eſt ſcientia, quam ego uoco Alphabetarię reuolutionis, correſpondentem parti philoſophiæ, quam ego philoſophiam catholicam uoco. Secunda, tertia & quarta pars eſt triplex Merchiana, correſpondētes triplici philoſophiæ particularis, de diuinis, de medijs & ſenſibilibus naturis.

3 Scientia quæ eſt pars practica Cabalæ, practicat totam metaphyſicam formalem & theologiam inferiorem.

4 Enſoph non eſt alijs numerationibus connumerāda, quia eſt illarum numerationum unitas abſtracta & connumerata, nō unitas coordinata.

5 Quilibet Hebræus Cabaliſta ſecundū principia & dicta ſcientiæ Cabalæ, cogitur ineuitabiliter cōcedere de trinitate & qualibet perſona diuina, patre, filio, & ſpiritu ſancto illud præciſè ſine additione, diminutione aut uariatione, quod ponit fides catholica Chriſtianorum.

Corrolarium. Non ſolum qui negant trinitatem, ſed qui alio modo eam ponunt, quàm ponat Catholica eccleſia, ſicut Arriani, Sabelliani, & ſimiles, redargui poſſunt manifeſtè ſi admittantur principia Cabalæ.

6 Tria magna Dei nomina quaternarij, quæ ſunt in ſecretis Cabaliſtarum per mirabilem appropriationem tribus perſonis trinitatis ita debere attribui, ut nomen ſit patris, nomen ſit filij, nomen ſit ſpiritus ſancti, intelligere poteſt, qui in ſcientia Cabalæ fuerit profundus.

7 Nullus Hebræus Cabaliſta poteſt negare, quod nomen Ieſu, ſi eū ſecundum modum et principia Cabalæ interpretemur, hoc totū pręciſè & nihil aliud ſignificat, id eſt Deum Dei filium patriſq; ſapientiam per tertiam diuinitatis perſonam, quæ eſt ardentiſsimus amoris ignis, naturę humanæ in unitate ſuppoſiti unitum.

8 Ex præcedenti cōcluſione intelligi poteſt, cur dixerit Paulus: Datum eſſe Ieſu nomen, quod eſt ſuper omne nomē, & cur in nomine Ieſu dictum ſit, omne genu flecti, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, quod etiam eſt maxime Cabaliſticum, & poteſt ex ſe intelligere, qui eſt profundus in Cabala.

9 Si qua eſt de nouiſsimis temporibus humana coniectura, inueſtigare poſſumus per ſecretiſsimā uiam Cabalæ futuram eſſe conſummationem ſeculi hinc ad annos quingentos, & quatuordecim, & dies uigintiquinq;.

10 Illud quod apud Cabaliſtas dicitur illud eſt ſine dubio, quod ab Orpheo Pallas, à Zoroaſtre paterna mens, à Mercurio Dei filius, à Pythagora ſapientia, à Parmenide ſphæra intelligibilis nominatur.

11 Modus quo rationales animæ per archangelum Deo ſacrificant. qui

à Caba-

à Cabaliſtis non exprimitur, non eſt niſi per ſeparationem animæ à corpore, non corporis ab anima niſi per accidens, ut contigit in morte oſculi, de quo ſcribitur præcioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius.

12 Non poteſt operari per puram Cabalam, qui non eſt rationaliter intellectualis.

13 Qui operatur in Cabala ſine admixtione extranei, ſi diu erit in opere, morietur ex binſica, & ſi errabit in opere aut nõ purificatus acceſſerit, deuorabitur ab Azazele per proprietatem iudicij.

14 Per literam Scin, quæ mediat in nomine Ieſu, ſignificatur nobis Cabaliſticè, quod tum perfectè quieuit tanquã in ſua perfectione mundus, cum Iod coniunctus eſt cum Vau, quod factum eſt in Chriſto, qui fuit uerus Dei filius & homo.

15 Per nomen Iod, he, uau, he, quod eſt nomen ineffabile, quod dicũt Cabaliſtæ futurum eſſe nomen Meſsiæ, euidenter cognoſcitur futurum eum Deum Dei filium per ſpiritum ſanctum hominem factum, & poſt eum ad perfectionẽ humani generis ſuper homines paracletum deſcenſurum.

16 Ex myſterio triũ literarũ, quæ ſunt in dictione Sciabat, id eſt   poſſumus interpretari Cabaliſticè tunc ſabatizare mundum, cum Dei filius ſit homo, & ultimo futurum ſabbatum cum homines in Dei filium regenerabuntur.

17 Qui ſciuerit quid eſt uinum puriſsimum apud Cabaliſtas, ſciet cur dixerit Dauid: Inebriabor ab ubertate domus tuæ, & quam ebrietatem dixerit antiquus uates Muſeus eſſe felicitatem, & quid ſignificent tot Bacchi apud Orpheum.

18 Qui cõiunxerit Aſtrologiã Cabalę, uidebit quod ſabbatizare & quieſcere conuenientius ſit poſt Chriſtum die dominico quàm die ſabbati.

19 Si dictum illud prophetæ, Vendiderunt iuſtum argento, Cabaliſticè exponamus, nihil aliud nobis ſignificat quàm hoc ſcilicet, ut Deus redemptor uenditus fuit argento.

20 Si interpretationem ſuam aduerterint Cabaliſtæ ſuper hac dictione   ,quæ ſignificat tunc, de trinitatis myſterio multum illuminabuntur.

21 Qui coniunxerit dictum Cabaliſtarum dicentium quod illa numeratio, quæ dicitur iuſtus & redemptor, dicitur etiam Ze, cum dicto Thalmutiſtarum dicentium, quod Iſaac ibat ſicut Ze portans crucem ſuam, uidebit quod illud quod fuit in Iſaac præfiguratum, fuit adimpletũ in Chriſto, qui fuit uerus Deus uenditus argento.

22 Per dicta Cabaliſtarum de rubedine Eſau. & dictum illud quod eſt in libro Breſit Rhaba, quod Eſau fuit rubeus, & rubeus eũ ulciſcetur, de quo dicitur, quare rubeum ueſtimentum tuum, habetur expreſſè quod Chriſtus de quo noſtri doctores eundem textum exponunt, ille erit, qui ultionem faciet de uirtutibus immundis.

23 Per illud dictum Hieremiæ, lacerauit uerbum ſuum, ſecundum expoſitionem Cabaliſtarum habemus intelligere, quod Deum ſanctum & benedictum lacerauit Deus pro peccatoribus.

24 Per reſponſionem Cabaliſtarum ad quæſtionem, quare in libro numerorum coniuncta eſt particula mortis Mariæ, particula uitulæ rufæ, et per expoſitionem eorum ſuper eo paſſu, ubi Moyſes in peccato uituli dixit, Dele me, & per dicta in libro Zoar ſuper eo textu, Et eius liuore ſanati ſumus, redarguuntur ineuitabiliter Hebræi dicentes, non fuiſſe conueniens, ut mors Chriſti ſatisfaceret pro peccato humani generis.

25 Quilibet Cabaliſta habet concedere, quod Meſsias eos à captiuitate diabolica & non temporali erat liberaturus.

26 Quilibet Cabaliſta habet concedere ex dictis doctorum huius ſcientię hoc manifeſtè dicentium, quod Peccatum originale in aduentu Meſsiæ expiabitur.

27 Ex principijs Cabaliſtarum euidenter elicitur quod per aduentum Meſsiæ tolletur circumciſionis neceſsitas.

28 Per dictionem , quæ bis ponitur in illo textu, In principio creauit Deus cœlum & terram, ego credo ſignificari à Moyſe creationem naturę intellectualis, & naturæ animalis, quæ naturali ordine præceſsit creationem cœli & terræ.

29 Quod dicitur à Cabaliſtis, quod linea uiridis girat uniuerſum, conuenientiſsimè dicitur ad concluſionem ultimam, quam diximus ex mente Porphirij.

30 Neceſſariò habent concedere Cabaliſtæ ſecundũ ſua principia, quod uerus Meſsias futurus eſt talis, ut de eo uerè dicatur, quod eſt Deus & Dei filius.

31 Cum audis Cabaliſtas ponere in Theſua informitatem, intellige informitatem per accidentiam ad formalitatem non per priuationem.

32 Si duplex aleph quod eſt in textu, Non auferetur ſceptrum &c. coniunxerimus ad duplex aleph quod eſt in textu, Deus poſſedit me ab initio, & duplex aleph quod eſt in textu, Terra autem erat inanis, per uiam Cabalæ intelligemus ibi Iacob de illo uero Meſsia locutum, qui fuit Ieſus Nazarenus.

33 Per hanc dictionem, quæ ſcribitur per Aleph, Iod & Schin (& ſignificat uirum) quæ Deo attribuitur, cum dicitur uir belli, de trinitatis myſterio per uiam Cabalæ perfectiſsimè admonemur.

34 Per nomẽ quod tribus literis ſcribitur, he, uau, & aleph, quod nomen Deo proprijſsimè attribuit, & maxime conuenienter, non ſolum ad Cabaliſtas, qui hoc expreſsè ſæpius dicunt, ſed etiam ad theologiam Dionyſij Areopagitæ, per uiam Cabalæ trinitatis myſterium cum poſsibilitate incarnationis nobis declaratur.

35 Si Deus in ſe ut infinitum, ut unũ, & ſecundum ſe intelligatur, ut ſic nihil intelligimus ab eo procedere, ſed ſeparationẽ à rebus, & omnimodam ſui in ſeipſo clauſionem, & extremam in remotiſsimo ſuæ diuinitatis receſſu profundam ac ſolitariam retractionem, de eo intelligimus ipſo penitiſsimè in abyſſo ſuarum tenebrarũ ſe cõtegente, & nullo modo in dilatatione ac profuſione ſuarũ bonitatũ ac fontani ſplendoris ſe manifeſtãte.

36 Ex præcedenti concluſione intelligi poteſt, cur dicatur apud Cabaliſtas, quod Deus induit ſe decem ueſtimentis quando creauit ſeculum.

37 Qui intellexerit in dextrali coordinatione ſubordinationem pietatis ad ſapientiam, perfectè intelliget per uiam Cabalæ, quomodo Abraham in die ſuo per rectam lineam uidit diem Chriſti & gauiſus eſt.

38 Effectus qui ſunt ſequuti poſt mortẽ Chriſti, debent cõuincere quemlibet Cabaliſtam, quod Ieſus Nazarenus fuit uerus Meſsias.

39 Ex hac concluſione & trigeſima ſuperius poſita ſequitur, quod quilibet Cabaliſta habet concedere, quod interrogatus Ieſus quis eſſet, rectiſſimè reſpondit dicens, Ego ſum principium qui loquor uobis.

40 Hoc habent ineuitabiliter concedere Cabaliſtæ, quod uerus Meſsias per aquam homines purgabit.

41 Sciri poteſt in Cabala per myſterium Mem clauſi, cur poſt ſe Chriſtus miſerit paracletum.

42 Scitur per fundamenta Cabalæ, quàm rectè dixerit Ieſus, Antequam naſceretur Abraham ego ſum.

43 Per myſterium duarum literarum Vau & Iod, ſcitur quomodo ipſe Meſsias ut Deus fuit principium ſuĳpſius ut homo.

44 Scitur ex Cabala per myſterium partis ſeptentrionalis, cur iudicabit Deus ſeculum per ignem.

45 Scitur in Cabala apertiſsimè, cur Dei filius cum aqua baptiſmi uenerit, & ſpiritus ſanctus cum igne.

46 Per eclipſationẽ Solis, quæ accidit in morte Chriſti, ſciri poteſt ſecundum fundamẽta Cabalæ, quod tũc paſſus eſt filius Dei & uerus Meſsias.

47 Qui ſciet proprietatem Aquilonis in Cabala, ſciet cur Sathan Chriſto promiſit regna mundi ſi cadens eum adoraſſet.

48 Quicquid dicant cæteri Cabaliſticæ, ego decem ſphæras, ſic decẽ numerationibus correſpondere dico, ut ab ædificio incipiendo, Iupiter ſit quartæ, Mars quintæ, Sol ſextæ, Saturnus ſeptimæ, Venus octauæ, Mercurius nonæ, Luna decimæ, tum ſupra ædificium firmamentũ tertię, primum mobile ſecundæ, cœlum empyreum primæ.

49 Qui ſciuerit correſpondentiam decem præceptorum ad prohibentia per coniunctionem ueritatis Aſtrologicæ cũ ueritate theologica, uidebit ex fundamento noſtro præcedentis concluſionis, quicquid alĳ dicant Cabaliſtæ, primũ præceptum primæ numerationi correſpondere, ſecũdum

ſecundæ, tertiũ tertiæ, quartũ ſeptimæ, quintũ quartæ, ſextũ quintæ, ſeptimum nonæ, octauum octauæ, nonum ſextæ, decimum decimæ.

50 Cũ dicũt Cabaliſtę à ſeptima & octaua perẽdos filios, ita dicas in Merchiana inferiori accipi, ut ab una petatur ut det, ab altera ne prohibeat, & quæ det & quæ prohibeat poteſt intelligere ex præcedentibus concluſionibus, qui fuerit intelligens in Aſtrologia & Cabala.

51 Sicut fuit Luna in Salomone, ita fuit plenus Sol in uero Meſsia, qui fuit Ieſus, & de correſpondentia ad diminutionẽ in Sedechia poteſt quis conjectare ſi profundat in Cabala.

52 Ex pręcedẽti cõcluſione intelligi poteſt, cur euangeliſta Matthæus in quatuordecim illis generationibus ante Chriſtum quaſdam dimiſerit.

53 Cum fieri lucem nihil ſit aliud quàm participare lucem, conueniens eſt ualde illa Cabaliſtarum expoſitio, ut in li, fiat lux, per lucem ſpeculum lucens intelligamus, & in li, facta eſt lux, ſpeculum non lucens.

54 Quod dicunt Cabaliſtæ, beatificandos nos in ſpeculo lucente repoſito ſanctis in futuro ſeculo, idem eſt præciſè ſequendo fundamẽta eorum, cum eo, quod nos dicimus beatificandos ſanctos in filio.

55 Quod dicunt Cabaliſtę lumen repoſitũ in ſetxuplo lucere plus quàm lumen relictum, mirabiliter conuenit Arithmeticæ Pythagoricæ.

56 Qui ſciuerit explicare quaternarium in denarium, habebit modum ſi ſit peritus Cabalæ deducendi ex nomine ineffabili nomen 72. literarum.

57 Per præcedentem concluſionem poteſt intelligens in Arithmetica formali intelligere, quod operari per Scemamphoras eſt proprium rationalis naturæ.

58 Rectius foret illud Becadmin, quod ponit gloſa Chaldaica ſuper dictionem Breſit, exponere de ſapientialib. ideis, quàm de triginta duabus uijs ut dicunt alij Cabaliſtę, utrunque tamen eſt rectum in Cabala.

59 Qui profundè conſiderauerit quadruplicem rerum ſtatũ, primo unionis & ſtabilitate manſionis, ſecundo proceſsionis, tertio reuerſionis, quarto beatificę reunionis, uidebit literam Beth cum prima litera primũ, cum media, medium, cum ultimis, ultima operari.

60 Ex pręcedenti concluſione poteſt contemplatiuus homo intelligere, cur lex Dei à Beth litera incipit, de qua ſcribitur, quod eſt immaculata, quod erat cum eo cuncta componens, quod eſt conuertens animas, quod facit dare fructum in tempore ſuo.

61 Per eandem concluſionem ſciri poteſt, quod idem filius qui eſt ſapientia patris, eſt qui omnia unit in patre, & per quem omnia facta ſunt, & à quo omnia conuertuntur, & in quo demum ſabbatizant omnia.

62 Qui profundè conſiderauerit nouenarium beatitudinum numerum, de quo apud Matthęum in euangelio, uidebit illas mirabiliter conuenire

uenire

uenire nouenario nouem numerationum, quæ ſunt infra primam, quæ eſt inacceſſibilis diuinitatis abyſſus.

63 Sicut Ariſtoteles diuiniorem philoſophiam, quam philoſophi antiqui ſub fabulis & apologis uelarunt, ipſe ſub philoſophicæ ſpeculationis facie diſsimulauit, & uerborum breuitate obſcurauit, ita Rabi Moyſes Aegyptius in libro, qui à Latinis dicitur dux neutrorum, dum per ſuperficialem uerborum corticem uidetur cum philoſophis ambulare, per latentes profundi ſenſus intelligentias myſteria complectitur Cabalæ.

64 In textu, Audi Iſraël dominus Deus noſter dominus unus, rectius eſt ut intelligatur ibi collectio ab inferiori ad ſuperius, & à ſuperiori ad inferius, quam ab inferiori ad ſuperius bis.

65 Rectius eſt, ut Amen Tipheret dicat & regnum, ut per uiam numeri oſtenditur, quàm quod dicat regnum tantum, ut quidam uolunt.

66 Ego animã noſtram ſic decem Sephirot adapto, ut per unitatẽ ſuam ſit cum prima, per intellectum cum ſecunda, per rationem cum tertia, per ſuperiorem concupiſcibilem cum quarta, per ſuperiorem iraſcibile cum quinta, per liberum arbitrium cum ſexta. & per hoc totum ut ad ſuperiora ſe conuertitur cum ſeptima, ut ad inferiora cum octaua, & mixtum ex utroq; potius per indifferentiam uel alternariam adhæſionem quàm ſimultaneam continentiam cum nona, & per potentiam qua inhabitat primum habitaculum cum decima.

67 Per dictum Cabaliſtarum, quod Cœli ſunt ex igne & aqua, ſimul & ueritatem theologicam de ipſis Sephirot nobis manifeſtat, & philoſophicam ueritatem, quod elemẽta in cœlo ſint tantũ ſecundũ actiuã uirtutem.

68 Qui ſciuerit quid ſit denarius in Arithmetica formali, & cognouerit naturã primi numeri ſphærici, ſciet illud quod ego adhuc apud aliquem Cabaliſtam non legi, & eſt quod ſit fundamentum ſecreti magni Iobelei in Cabala.

69 Ex fundamento præcedentis cõcluſionis ſciri pariter poteſt ſecretum quinquaginta portarum intelligentiæ, & milleſimæ generationis, & regni omnium ſeculorum.

70 Per modum legendi ſine punctis in lege, & modus ſcribendi res diuinas, & unialis continentia per indeterminatum ambitum rerum diuinarum nobis oſtenditur.

71 Per id quod dicunt Cabaliſtæ, de Aegypto, & atteſtata eſt experientia, habemus credere, quod terra Aegypti ſit in Analogia & ſubordinationis proprietatis potentiæ.

72 Sicut uera Aſtrologia docet nos legere in libro Dei, ita Cabala docet nos legere in libro legis.

NONINGENTARVM CONCLVSIONVM IOAN. PICI MIRANDVLAE FINIS.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, LAVRENTIO MEDICIS.

APOLOGIAM noſtrã dicaui tibi Laurenti Medices, ut rem nõ utique (Deum teſtor) uiſam mihi dignam tãto uiro, ſed tibi eo iure debitam, quo mea omnia iampridem tibi me debere intelligo. hoc enim habeas perſuaſiſsimũ, quicquid ego aut ſum, aut ſum futurus, id tuum eſſe Laurenti, & futurum ſemper in poſterum. Minus dico quàm uellem, & uerba omninò frigidiora hæc, quam ut ſatis exprimant quod concipio, id eſt, quo amore, qua fide, qua obſeruãtia & proſequar, & à multis iam annis fuerim te proſequutus. Moueor cùm plurib. in me collatis officijs, amantiſsimũ animum tuum planè teſtantibus, cùm tuis non tàm fortunæ quàm animi, ijſdemq́ raris imò tibi peculiaribus bonis, quæ narrare in præſentia pudor me non ſinit tuus. Redeo ad Apologiam, quàm hilari quæſo ſuſcipias fronte, exiguum ſanè munus, ſed fidei meæ, ſed obſeruantiæ profectò in omne tempus erga te maximè non leue teſtimonium. quam, ſi fortè eueniat, ut à magnis, quibus es ſemper occupatiſsimus, tractandis rebus attingas, memineris, nõ tàm hoc ipſum & properatum, ſcilicet opus potius, quàm elaboratum & operis argumentum, ex alieno mihi, non meo ſumendum fuiſſe iudicio: quàm non iccirco illam nuncupatam tibi, ut quæ in me non eſt in me agnoſcas ingenij aut doctrinæ præſtantiam, ſed ut ſcias, (nam dicam iterum) me quicquid ſum, tuæ amplitudini eſſe deditiſsimum.

IOANNIS PICI Mirandulæ & Concordiæ comitis Apologia.

CVM nuper Romam ueniſſem, pedes, ſummi pontificis Innocentij octaui, cui ab innocentia uitæ nomen meritiſsimum, de more deoſculaturus, ut ſimul & ab inſtituto non diſcederem meo, commentandi tractandiq́ ſemper aliquid de re literaria, & rem facerem pro uiribus dignam urbe Roma. gratiam principi Chriſtiano, utilem mihi & ſtudioſis. nongentas de diuinis & naturalibus rebus quæſtiones, propoſui, ad quas, in publico doctiſsimorum hominum conſeſſu, eſſem reſponſurus. Vix in publicum uenerant, cum inter aliquos, qui ſi nõ ingenium uel doctrinam, ſtudium ſaltem bonarum artium in me probarent, obtrectatorum turba multiplex aſſurrexit. Et quanquã & faſtidia, & naſos, & cenſuras, & omnino iudicia uniuſcuiuſq́ uaria eſſet uidere (utiq́ ut ſemper accidit, cum nouum aliquid & non triuiale molimur) quinq́ ferè tamen erant præcipua, quæ alius aliud, ſummuſſores iſti, in me damnarent: aliqui enim philoſophiam & literas omnino capere, illud etiam (ut uiderentur ſcioli, quandoq́ addentes, eiectum Adam de Paradiſo, quòd per ſcientiam boni & mali æqualem ſe dijs facere uoluit Exterminandos

pari exemplo, de Chriſti curia, qui uolunt ſapere plus quàm oportet. Alij non tàm philoſophiam, quàm hoc ipſum diſputandi genus, & hanc de literis publicé diſceptandi inſtitutionem, non approbare, ad pompam potius ingenij & doctrinæ oſtentationem, quàm ad comparandam eruditionem eſſe illam, oblatrantes. nonnulli me audacem dicere & temerarium. Qui hac ætate quartum, ſcilicet & uigeſimum nondum natus annum, de altiſsimis philoſophiæ locis, de ſublimibus Chriſtianæ theologiæ myſterijs, de incognitis diſciplinis, in celebratiſsima urbe, in ampliſſimo doctiſsimorum hominum conſeſſu, diſputationem proponere non dubitarem. Multi non tàm quòd Romæ, quòd iuuenis, quàm quòd de tot numero, id eſt, de nongentis diſputaturus eſſem quæſtionibus, accuſare, & ſuperfluò, & ambitioſé, & ſupra uires id factum calumniantes. Ex his autem qui ſapientiam, id eſt Theologiæ ſtudium profitebantur, quidam fuere, qui conuicijs forté leuioribus non contenti, non iam audacem me, non temerarium, non glorioſum, ſed magum, ſed impium, ſed nouum in Chriſti eccleſia hæreſiarcham prædicarent. Fui ego (Deum teſtor) dubio diù conſilio, diluenda hæc mihi obiectamenta, an ſilentio potius prætereunda eſſent: mouebant me, ut tacerem, duo pręcipuè. Primum quòd ego & contentionis & iurgiorū abhorrens, animi pacem, & quam mihi mea præſtiterunt ſtudia placidiſsimæ uitæ tranquillitatem, amaui ſemper, nec odi ullum magis ſcribendi munus, quàm quòd in diſceptatione & amarulenta quoquomodo altercatione ſit conſtitutum, quippé qui nō minus referre, quàm inferre iniuriam uel contumeliam, nec boni uiri duxerim eſſe unquam, nec philoſophi: alterum hoc ipſum erat, quòd & ſummi Pontificis, cuius mihi meritò celebranda ſemper memoria, & ex ſanctiſsimo apoſtolico ſenatu complurium iudicio contentus, quorum & benignitatem & beneuolentiſsimum in me animum obliuiſci, nūquam aut poſſum aut debeo, uidebar facilé & odium poſſe negligere, & cōuicia hominum improborum, & profectò quod attinet ad cætera in hac eram ſententia, ut indignos illos exiſtimarem, quibus aliquādo reſponderem. Sed in uno mihi obiecto hæreſeos crimine, hoc ſi facerem, uerebar ne quod nō diluerem, uiderer crimen agnoſcere. ſcribit autem & ſapientiſsimé Ruffinus, Eſſe quidem glorioſum Chriſti exemplo, patienter iniurias tolerare, at unam notam hæreſeos qui ferat, uel diſsimulet, non eſſe Chriſtianum. & Hieronymus noſter, quanta maxima poteſt animi contentione, clariſsima exclamat uoce: Nolo in ſuſpitione hæreſeos quēquam eſſe patientem. Tacere ergo nō uult Hieronymus, & inuitum ocioſumq́ꝫ hominem, pro ſua qua poteſt authoritate ad ſcribendum trahit & impellit: quare, ſi qui ſunt, qui forté me tacere uellent, ſciant ſibi non mecum, ſed cum Hieronymo eſſe controuerſiam, qui me tacere non uult, Hieronymo non audire, quis poteſt ſine flagitio? ipſo ergo ſuadente, imò cogente etiam, breuem ag

 greſſus

greſſus ſum aſſcribere apologiam, non ut quenquã lacerem uel accuſem, ſed ut à maximo, quòd mihi iniuria obijcitur, impietatis crimine iure me excuſem. hoc quæſo patiantur obtrectatores mei, eo animo, quo ego iniquam illorum offenſam paſſus ſum ſemper, Patiantur, inquã, ut qui Chriſtianus de Chriſtianis ſum parentibus natus, qui uexillum Chriſti Ieſu in fronte gero, qui pro Chriſti fide etiam obeam lubens, quaſi cum Paulo, hoc ipſis æquo animo audientibus, exclamem uoce. Non magus, non Iudæus ſum, non Iſmaëlita, non hæreticus, ſed Ieſum colo, & Ieſu crucem in corpore meo porto, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mũdo. Deniq; cum & ſanctitatis, & ſapientiæ, & id genus egregios titulos, nec mihi arrogem, nec illis derogem, hunc unum mihi ipſi, pro quo tuendo etiam ſanguinem ultro effundã, quæſo non demant, ut ſcilicet me poſsim dicere Chriſtianum. Quod ſi concedunt, hæc eis nõ ſcribo, à quibus iam impetraui, quod tota noſtra contendit apologia. Alijs ſcribo qui eſſe me, aut fuiſſe aliquando hæreticum credunt, uel ſuſpicantur: quãquam autem principale propoſitũ eſt hoc, ut oſtendamus ab orthodoxo & catholico tramite non me, ſed illos deuiare, qui me hæreticum calumniantur: tamen poſtquam ſcribendũ eſt, dicemus & aliquid de his, quæ primo nobis obiecta ſunt, ne meo ſilentio quaſi culpæ cõſcientia abuti poſsint, noſtri obtrectatores. Erat autem quod uitio in primis dabant multi, hoc meũ philoſophari, quibus hoc loco, nihil ſum reſponſurus, quia & cauſam philoſophiæ ſeorſum agere, opere peculiari, eſt conſilium, & omninò ſi turpe eſt dare ſe literis, colere bonas artes, & diſciplinas, malo hanc culpã agnoſcere quàm deprecari. His etiã qui genus hoc diſputandi, & hanc de Deo, de natura, de moribus publicè diſceptandi inſtitutionem deteſtãtur, multa non ſum dicturus, quando hoc crimen, ſi crimen eſt, cõmmune eſt mihi cum magnis uiris, imò cum probatiſsimis, non ſolum noſtræ, ſed ferè omnium ætatum philoſophis, quibus fuit certiſsimum, nihil ad conſequendam, quam quærebant ueritatis cognitionem ſibi eſſe potius, quàm ut eſſent in diſputandi exercitatione frequentiſsimi. Sicut enim per gymnaſticam, corporis uires firmiores fiunt, ita in hac quaſi literaria palæſtra, animi uires & fortiores longè & uegetiores euadũt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud, per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum ferrum ſapientum ſymbolum eſſe dicunt, ſignificaſſe nobis, quàm honeſtiſsima hoc genus certamina, adipiſcendæ ſapientiæ oppidò quàm neceſſaria: quo fortè fit, ut & Chaldæi in eius geneſi, qui philoſophus ſit futurus, illud deſiderent, ut Mars Mercurium triquetro aſpectu conſpiciat, quaſi ſi hos congreſſus, hæc bella ſubſtuleris, ſomniculoſa & dormitans futura ſit omnis philoſophia. Sed quòd attinet ad hæc ut dixi, malo authoritatibus & præ iudicijs magnorum uirorum, quàm rationibus me defendere, illud uidetur operæ maioris, ſatisfacere his, qui ætate, ingenio, doctrina

impa-

impare dicunt me tam magnæ prouinciæ, nec iuxta Horatiū, conſuluiſſe humeros quid ferre ualeāt, quid recuſent. Profectò hic mihi difficilis ratio defenſionis, dū ſi pare medico, immodeſti & de ſe nimia ſentientis, ſi imparē fateor, temerarij & incōſulti uideor notā ſubiturus, graues incidi anguſtias, dū non poſſum ſine culpa de me promittere, quod nō poſſum, et ſine culpa nō præſtare. & quidē illud Iob afferre poſſem, Spiritum eſſe in omnibus. & forſan audire cū Timotheo. Nemo cōtemnat adoleſcentiam tuā: ſed ex mea uerius hoc conſcientia dixero, nihil in nobis eſſe magnum uel ſingulare, ſtudioſum me fortè & cupidū bonarū artiū non inficiatus, docti tamē nomen mihi, nec uēdico nec arrogo, Nā ut ſcripſit aliquando Hermolaus meus. deliciæ Romanæ linguæ, ætatis noſtræ ſplēdor & gloria, nō poteſt nō indoctus eſſe, qui ſe doctū credit. Quare, & quod tā grande humeris onus impoſuerim, nō fuit propterea, quòd mihi conſcius noſtræ infirmitatis nō eſſem, ſed ꝙ ſciebā hoc genus pugnis, id eſt literarijs, eſſe peculiare, q̄d in eis lucrū eſt uinci. quo fit ut imbecilliſsimus quiſq; nō detractare modò, ſed appetere ultrò eas, iure poſsit & debeat: quandoquidem qui ſuccūbit, beneficiū à uictore accipit, nō iniuriā. quippe qui per eū & locupletior domū, id eſt doctior, & ad futuras pugnas redit inſtructior. Hac ſpe animatus ego infirmus miles, cum fortiſsimis omniū ſtrenuiſsimiſq; tā graue pugnā decernere, nihil ſum ueritus, quod tn̄ temerè ſit factū nec ne, rectius utiq;, de euētu pugnę, ꝙ̄ de noſtra ętate poterat q̄s iudicare. Reſtat ut his reſpondeā, qui numeroſa propoſitarū rerū multitudine offendunt, quaſi hoc eorū humeris ſederet onus, & nō potius hîc mihi ſoli, quātuſcūq; eſt labor, eſſet exantlandus. Indecēs profectò hoc, & moroſum nimis, uelle alienæ induſtriæ modū ponere, & ut inquit Cicero, in ea re, quæ eo melior, quo maior, mediocritatē deſiderare: omninò tam grādibus auſis, erat neceſſe me uel ſuccūbere uel ſatisfacere. ſi ſatisfacerē, nō uideo, cur quod in decem præſtare quæſtionib. eſt laudabile, in nongentis etiā præſtitiſſe, culpabile eſſet exiſtimandum: ſi ſuccumberem, erant habituri undè accuſarent ſi me oderunt, ſi amāt unde excuſarent, quando in re tam graui, tam magna, tenui ingenio exiguaq; doctrina adoleſcentē, hominem, defeciſſe, uenia potiùs dignū erat, ꝙ̄ accuſatione: quin & iuxta Poëtam. Si deficiāt uires, audacia certè laus eſt. & In magnis & uoluiſſe ſat eſt. Quod ſi & noſtra ætate, multi Gorgiā Leontinum imitari, nō modo de nongentis; ſed de omnibus etiā omniū artium quæſtionibus, ſoliti ſunt, nō ſine laude proponere diſputationē, cur mihi nō liceat, uel ſine culpa, de multis quidem, ſed tamē certis & determinatis diſputare. At ſuperfluū, inquiunt, hoc & ambitioſum. Ego uerò nō ſuperfluo modo, ſed neceſſario factū hoc à me, cōtendo. Quod & ipſi meā philoſophādi rationē cōſiderarint, inuiti etiā fateant, planè neceſſe eſt, qui enim ſe cuipiā ex philoſophorū familijs addixerūt, Thomæ uidelicet aut Scoto (qui nūc plurimum

mum in manibus) fauentes, poſſunt illi quidem. uel in paucarũ quæſtio-
num diſcuſsione, ſuæ doctrinæ periculum facere, at ego ita me inſtitui, ut
in nullius uerba iuratus, me per omnes philoſophiæ magiſtros funderẽ,
omnes ſchedas excuterem, omnes familias agnoſcerẽ. quare cũ mihi de il-
lis omnib. eſſet dicendũ, ne ſi priuati dogmatis defenſor, reliqua poſt ha-
buiſſem, illi uiderer obſtrictus. non potuerunt etiam (ſi pauca de ſingulis
proponerentur) non eſſe plurima, quæ ſimul de omnib. afferebant. Nec
id in me quiſquã damnet, quòd me, Quocunq; ferat tempeſtas, deferar ho
ſpes. Fuit enim, cũ ab antiquis omnib. hoc obſeruatum, ut omne ſcripto-
rum genus euoluentes, nullas quas poſſent cõmentationes non perlectas
illectas prꝗterirent: tũ maximè ab Ariſtotele, qui eam ob cauſam ἀναγνώστης,
id eſt lector, à Platone nũcupabatur, & profectò anguſtæ eſt mentis, intra
unã ſe porticum, aut Academiã continuiſſe. nec poteſt ex omnib. ſibi re-
ctè propriam ſelegiſſe, qui omnes prius familiariter nõ agnouerit. Adde
quòd in unaquaq; familia eſt aliquid inſigne, quod non ſit ei cõmune cum
cæteris. Atq; ut à noſtris, ad quos poſtremò philoſophia peruenit, nũc ex-
ordiar, eſt in Ioanne Scoto uegetum quiddam atq; diſcuſſum, in Thoma
ſolidum & æquabile, in Aegidio terſum & exactum, in Franciſco acre, &
acutũ, in Alberto priſcum amplum & grande, in Henrico (ut mihi uiſum
eſt) ſemper ſublime & uenerãdum. Eſt apud Arabes in Auenroẽ firmum
& inconcuſſum, in Auẽpace, in Alpharabio graue & meditatũ, in Auicen
na diuinum atq; Platonicũ. Eſt apud Græcos in uniuerſum quidẽ nitida,
in primis & caſta philoſophia, apud Simpliciũ locuples & copioſa, apud
Themiſtium elegãs & compendiaria, apud Alexandrum conſtans & do
cta, apud Theophraſtũ grauiter elaborata, apud Ammoniũ enodis & gra
tioſa. Et ſi ad Platonicos te conuerteris, ut paucos percenſeam, in Porphi-
rio rerum copia & multijuga religione delectaberis, in Iamblyco ſecretio-
rem philoſophiã, & barbarorũ myſteria ueneraberis, in Plotino priuum,
quicquã non eſt, quod admireris, qui ſe undiq; præbet admirãdum, quem
de diuinis diuine, de humanis longè ſupra hominẽ, docta ſermonis obli-
quitate loquentẽ, ſudantes Platonici uix intelligunt, prætereo magis no-
uicios, Proclum Aſiatica fertilitate luxuriantem, & qui ab eo fluxerũt Her
miam, Damaſtum, Olympiodorum, & cõplures alios, in quibus omni-
bus illud τὸ θεῖον, id eſt diuinum, peculiare Platonicorum ſymbolum elu-
cet ſemper. Accedit quòd ſi qua eſt ſecta, quæ ueriora inceſſat dogmata,
& bonas cauſas ingenij calumnia ludificetur, ea ueritatem firmat, non in-
firmat, & uelut motu quaſſatam flammam excitat, non extinguit. hac
ego ratione motus, non unius modò (ut quibuſdam placebat) ſed omnis
genæ doctrinæ placita, in medium afferre uolui, ut hac complurium ſe-
ctarum collatione, hac multifariæ diſcuſsione philoſophiæ, ille ueritatis
fulgor (cuius Plato meminit in epiſtolis) animis noſtris, quaſi ſol oriens
ex alto

ex altò, clarius illuceſceret. Quid erat ſi latinorum tãtum, Alberti ſcilicet, Thomæ, Scoti, Aegidÿ, Franciſci, Henricic philoſophia, obmiſſis Græcorrm Arabũq; philoſophis tractabaẽ, quando omnis ſapientia, à barbaris ad Græcos, à Græcis ad nos manauit. Ita noſtrates ſemper in philoſophandi ratione, peregrinis inuentis ſtare, & aliena excoluiſſe ſibi duxerũt ſatis. quid erat, cum Peripateticis egiſſe de naturalibus, niſi & Platonicorum accerſebatur Academia, quorum doctrina, & de diuinis ſemper inter omnes philoſophias, (Teſte Auguſtino) habita eſt ſanctiſsima, & à me nunc primùm quod ſciam (uerbo abſit inuidia) poſt multa ſæcula, ſub diſputandi examen, eſt in publicũ allata. quid erat, & aliorũ quotquot erãt tractaſſe opiniones, ſi quaſi ad ſapientum ſymposium, aſymboli accedentes, nihil nos, quod eſſet noſtrum, noſtro partum & elaboratum ingenio, afferebamus. Profectò ingeneroſum eſt, ut ait Seneca, ſapere ſolũ ex commentario, & quaſi maiorum inuenta noſtræ induſtriæ uiã præcluſerint, quaſi in nobis effœta ſit uis naturæ, nihil ex ſe parere, quod ueritatem, ſi non demonſtret, ſaltem innuat uel de longinquo. Quod ſi in agro colonus, in uxore maritus odit ſterilitatem, certè tantò magis infœcundã animam, oderit illi complicita & aſſociata diuina mens, quãtò inde nobilior longè proles deſideratur: propterea non contentus ego præter cõmunes doctrinas, multa de Mercurÿ Trimegiſti priſca theologia, multa de Chaldæorum, de Pythagorę diſciplinis, multa de ſecretioribus Hebręorũ addidiſſe myſterÿs, plurima quoque per nos inuenta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus, diſputanda propoſuimus. Propoſuimus primo Platonis Ariſtotelisq; concordiam, à multis ante hac creditam, à nemine ſatis probatam. Boëtius apud Latinos id ſe facturum pollicitus, non inuenitur feciſſe unquam, quod ſemper facere uoluit. Simplicius apud Gręcos idem profeſſus, utinã id tàm præſtaret quàm pollicetur. ſcribit & Auguſtinus in Academicis nõ defuiſſe plures, qui ſubtiliſsimis ſuis diſputationibus, idem probare conati ſint, Platonis ſcilicet & Ariſtotelis eãdem eſſe philoſophiã. Ioannes item Grãmaticus, cũ dicat apud eos tantum diſſidere Platonẽ ab Ariſtotele, qui Platonis dicta nõ intelligũt, probandum tamen poſteris hoc reliquit. Addidimus aũt & plures locos, in quib. Scoti & Thomæ plures, in quibus Auenrois & Auicennæ ſententias, quę diſcordes exiſtimantur, concordes eſſe nos aſſeueramus. Secundo loco, quæ in philoſophia cum Ariſtotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & ſeptuaginta noua dogmata, phyſica & metaphyſica collocauimus, quæ ſi quis teneat, poterit, niſi fallor, quãcunq; de rebus naturalib. diuinisq; propoſitã quæſtionẽ, longè alia diſſoluere ratione, q̃ per eam edoceamur, quæ & legit in ſcholis, & ab huius æui doctoribus colitur, philoſophiã. Nec tàm admirari quis debet, me in primis annis, in tenera ætate, per quam uix licuit, ut iactant quidam, aliorũ legere cõmentationes, nouã

affer-

afferre uelle philoſophiam, quàm uel laudare illam ſi defenditur, uel damnare ſi reprobatur. denique cum noſtra inuenta hæc, noſtrasq́ſunt literas iudicaturi, non authoris annos, ſed illorum merita potius uel demerita numerare. Eſt autem & præter illam, alia quam nos attulimus, noua per numeros philoſophandi inſtitutio, antiqua illa quidem, & à priſcis Theologis, à Pythagora præſertim, ab Aglaophemo, à Philolao, à Platone, prioribusq́ Platonicis obſeruata, ſed quæ hac tempeſtate, ut præclara alia, poſteriorum incuria ſic exoleuit, ut uix ueſtigia ipſius ulla reperiantur. Scribit Plato in Epimenide, inter omnes liberales artes & ſcientias contemplatrices, præcipuam maximeq́ diuinam eſſe ſcientiam numerandi: quærens item, Cur homo animal ſapientiſsimum? reſpondet, Quia numerare nouit. cuius ſententiæ & Ariſtoteles meminit in problematis. Scribit Abunaſar, uerbum fuiſſe Auenzoar Babylonij, Eum omnia noſſe, qui nouerat numerare. quæ uera eſſe nullo modo poſſunt, ſi per numerãdi artem, eam artem intellexerunt cuius nnuc mercatores in primis ſunt peritiſsimi: quod & Plato teſtatur, exerta nos admonens uoce, ne diuinam hanc arithmeticam, mercatoriam eſſe arithmeticam intelligamus. hanc ego arithmeticam, quæ ita extollitur, cum mihi uidear, poſt multas lucubrationes exploratam habere, huiuſce rei periculum facturus, ad quatuor & ſeptuaginta quæſtiones, quæ inter phyſicas & diuinas principales exiſtimantur, reſponſurum per numeros publicè me ſum pollicitus. Propoſuimus & magica theoremata, in quibus duplicem eſſe Magiã ſignificamus, quarum altera dæmonum tota opere & authoritate conſtat, res medius fidius execrãda & portentoſa, altera nihil eſt aliud, cũ bene explorat̃, quàm naturalis philoſophiæ abſoluta conſummatio. Vtriuſq́ cũ meminerint Græci, illam magiæ nullo modo nomine dignantes, γοητείαν nuncupant, hanc propria peculiariq́ appellatione μαγείαν, quaſi perfectam ſummamq́ ſcientiam uocant. Idem enim ut ait Porphyrius, Perſarum lingua Magus ſonat, quod apud nos diuinorum interpres & cultor. Magna autem, imò maxima inter has artes diſparilitas & diſsimilitudo, illa non modo Chriſtiana religio, ſed omnes leges, omnis benè inſtituta reſpublica, damnat et execratur, hanc omnes ſapientes, omnes cœleſtium & diuinarum rerum ſtudioſæ nationes, approbant & amplectuntur. illa artiũ fraudulentiſsima, hæc altior ſanctiorq́ philoſophia. illa irrita & uana, hæc firma fidelis & ſolida, illam quiſquis coluit ſemper diſsimulauit (quod in authoris eſſet ignominiam & contumeliam) ex hac ſumma literarũ claritas gloriaq́ antiquitus, & penè ſemper petita. illius nemo unquam ſtudioſus fuit uir philoſophus, & cupidus diſcendi bonas artes, ad hanc Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato diſcendam nauigauêre, hanc prædicauerũt reuerſi, & in archanis præcipuam habuerunt: illa ut nullis rationibus, ita nec certis probatur authoribus, hæc clariſsimis quaſi parentibus hone-

ſtata,

ſtata, duos præcipuè habet authores Zamolxidem, quē imitatus eſt Abbaris Hyperboreus, & Zoroaſtrē non qui fortè creditur, ſed illum Oromaſi filium. Vtriuſque Magia quid ſit, Platonem ſi percontemur, reſpondebit in Alcibiade, Zoroaſtris magiam, non eſſe aliud, quàm diuinorum ſcientiam, qua filios Perſarum reges erudiebant, ut ad exemplar mundanæ reipublicæ, ſuam ipſi regere rempublicam edocerentur. Reſpondebit in charmide, magiam Zamolxidis eſſe animi medicinam, per quam ſcilicet animo temperantia, ut per illam corpori ſanitas, comparatur. Horum ueſtigijs poſtea perſtiterunt Charondas, Damigeron, Apollonius, Hoſtanes, & Dardanus, perſtitit Homerus, quem ut omnes alias ſapientias, ita hanc quoque, ſub ſui Vlyxis erroribus diſsimulaſſe, in poëtica noſtra Theologia, aliquãdo probabimus. perſtiterũt Eudoxus & Hermippus, perſtiterunt ferè omnes, qui Pythagorica Platonicaq; myſteria ſunt perſcrutati. Ex iunioribus autem, qui eam olfecerint, tres reperio, Achindum Arabem, Rogerium Bachonem, & Guilielmum Pariſienſem, & tēpeſtate noſtra uidi Antonium Cronicum, quanquã in maximis agendis tractandisq; rebus occupatiſsimũ, quæ illius tamen eſt ingenij ſublimitas & elegantia, ut omnes alias liberales artes, ita hanc quoque pulcherrimè attigiſſe. Meminit & Plotinus, ubi naturæ miniſtrum, & non artificem Magum demonſtrat. Hanc Magiam probat aſſeueratq; uir ſapientiſsimus, alteram ita abhorrens, ut cum ad malorum dæmonum ſacra uocaret, rectius eſſe dixerit ad ſe illos, quàm ſe ad illos accedere: & meritò quidē: ut enim illa obnoxium mancipatumq; improbis poteſtatibus hominē reddit, ita hæc illarum principem & dominum, illa deniq; nec artis nec ſcientiæ ſibi poteſt nomen uendicare, hæc altiſsimis plena myſterijs, profundiſsimam rerum ſecretiſsimarum contemplationem, & demũ totius naturæ cognitionem complectitur. hæc interſparſas Dei beneficio & interſeminatas mundo uirtutes, quaſi de latebris euocans in lucem, non tàm facit miranda, quàm facienti naturæ ſedula famulatur, hæc uniuerſi conſenſum, quem ſignificantius Græci συμπαθείαν dicunt, introrſum perſcrutatius rimata, & mutuam naturarũ cognitionem habens perſpectam, natiuas adhibens unicuiq; rei & ſuas illecebras, quæ magorũ ἴυγγες nominantur, in mundi receſsibus, in naturæ gremio, in prõptuarijs arcaniſq; Dei latitãtia miracula, quaſi ipſa ſit artifex, promit in publicum: & ſicut agricola ulmos uitibus, ita Magus terram cœlo, id eſt, inferiora ſuperiorum dotib. uirtutibuſq; maritat, quo fit, ut quàm illa prodigioſa & noxia, tam hæc diuina & ſalutaris appareat. ob hoc præcipuè quòd illa hominē, Dei hoſtibus mancipãs, auocat à Deo, hæc in eã operum Dei admirationem excitat, quam propenſa charitas, fides ac ſpes certiſsimè conſequunt. Neque enim ad religionem, ad Dei cultum quicquã promouet magis, quàm aſsidua contemplatio mirabilium Dei, quæ, ut per hanc, de qua agimus

naturalem Magiam benè explorauerimus, in opificis cultum amoremq́ꝫ ardentius animati, illud canere cõpellemur. Pleni ſunt cœli plena eſt omnis terra maieſtate gloriæ tuæ. Et hęc ſatis de Magia, de qua hęc diximus, quòd ſunt plures, ſicut canes ignotos ſemper adlatrant, ita & ipſi ſæpè damnant oderuntq́ꝫ quæ non intelligunt. Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum myſterijs eruta, ad ſacroſanctã & catholicam fidem confirmandam, attuli, quæ ne fortè ab his quib. ſunt ignota, cõmentitiæ nugæ, aut fabulę circulatorum exiſtiment, uolo intelligãt omnes, quæ & qualia ſint, unde petita, quibus & q̃; claris authoribus confirmata, quàm repoſita, quàm diuina quàm noſtris hominibus, ad propugnãdam religionem cõtra Hebræorum importunas calumnias ſint neceſſaria. Scribunt non modo celebres Hebræorum doctores, ſed ex noſtris quoque Eſdras, Hilarius, & Origenes, Moſem non legem modo, quam quinque exaratam libris poſteris reliquit, ſed ſecretiorem quoq́ꝫ, & ueram legis enarrationem, in monte diuinitus accepiſſe: Præceptum autem ei à Deo, ut legem quidem populo publicaret, legis interpretationem nec traderet literis nec inuulgaret, ſed ipſe Ieſu Naue tantum, tum ille, alijs deinceps ſuccedentibus ſacerdotum primoribus, magna ſilentij religione reuelaret. & meritò quidem. ſatis enim erat uulgaribus, & per ſimplicem hiſtoriam nunc Dei potentiam, nunc in improbos iram, in bonos clementiam, in omnęs iuſtitiam agnoſcere, & per diuina ſalutariaq́ꝫ præcepta, ad benè beateq́ꝫ uiuendum & cultum ueræ religionis inſtitui, at myſteria ſecretiora, & ſub cortice legis rudiq́ꝫ uerborum prætextu latitantia, altiſsimæ diuinitatis arcana, plebi palàm facere, quid erat aliud, quàm dare ſanctum canibus, & inter porcos ſpargere margaritas? ergo hæc clàm uulgo habere, perfectis communicãda, inter quos tantũ ſapientiam loqui ait Paulus, non humani conſilij, ſed diuini præcepti fuit. Quem morem antiqui quoque Philoſophi, ſanctiſsimè obſeruarũt, Pythagoras nihil ſcripſit, niſi paucula quędam, quæ Damæ filiæ moriens commendauit. Aegyptiorum templis inſculptæ ſphinges, hoc admonebant, ut myſtica dogmata, per ęnigmatum nodos, à prophana multitudine inuiolata cuſtodirent. Plato, Dioni quędam de ſupræmis ſcribens ſubſtantijs, Per ænigmata, inquit, dicendum eſt, ne ſi epiſtola fortè ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi ſcribimus, ab alijs intelligantur. Ariſtoteles libros primæ Philoſophiæ, in quib. agit de diuinis æditos eſſe, & non ęditos dicebat. quid plura, Ieſum Chriſtum uitæ magiſtrũ, aſſerit Origenes multa reuelaſſe diſcipulis, quæ illi, ne uulgo fierent communia, ſcribere noluerunt: quod maximè confirmat Dionyſius Areopagita, qui ſecretiora myſteria, à noſtrę religionis authoribus ἐκ νοὸς εἰς νοῦν διαμέσου λόγου σωματικοῦ μὲν, ἀϋλοτέρου δὲ ὅμως γραφῆς ἐκτός, id eſt, ex animo in animum, ſine literis, medio intercedente uerbo, ait, fuiſſe tranſfuſa. Hoc eodem penitus modo, cum ex Dei prę cepto, uera illa legis inter-

pretatio

pretatio Moſi deitus tradita, reuelaretur dicta eſt Cabala, quod idem eſt apud Hebræos, quod apud nos receptio. ob id ſcilicet, quod illam doctrinam, non per literarum monumenta, ſed ordinarijs reuelationum ſucceſsionibus, alter ab altero, quaſi hæreditario iure reciperet. Verũ poſtquam Hebræi à Babylonica captiuitate reſtituti, per Cyrũ, ſub Zorababel inſtaurato templo, ad reparandam legem, animum appulerunt, Eſdras tũc eccleſiæ præfectus, poſt emendatum Moſeos librum, cum planè cognoſceret, per exilia, cędes, fugas, captiuitatem gentis Iſraeliticæ, inſtitutum à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ ſeruari non poſſe, futurumq́;, ut ſibi diuinitus indulta cœleſtis doctrinæ arcana perirent, quorum commentarijs non intercedentibus, durare diù memoria non poterat, conſtituit, ut cõuocatis, qui tũc ſupererãt ſapientibus, afferret unuſquiſque in mediũ, quæ de myſterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq́; notarijs, in ſeptuaginta uolumina, tot enim ferè in ſynhedrio ſapiẽtes redigerentur. Qua de re qui mihi non credunt, audiant Eſdram ipſum ſic loquentem: Exactis quadraginta diebus, locutus eſt altiſsimus dicens. Priora quæ ſcripſiſti in palam pone, legãt digni & indigni, nouiſsimos autem ſeptuaginta libros, conſeruabis, ut tradas eos ſapientibus de populo tuo, in his enim eſt uena intellectus, & ſapientię fons, & ſcientię flumen, atque ita feci. Hęc Eſdras ad uerbum. Hi ſunt libri ſcientię Cabalę, in quib. meritò Eſdras uenã intellectus, id eſt ineffabilem de ſuperſubſtantiali deitate theologiam, ſapiẽtię fontem, id eſt, de intelligibilibus angelicisq́; formis exactam metaphyſicam, & ſcientię flumen, id eſt de rebus naturalibus firmiſsimam philoſophiam eſſe, clara in primis uoce pronũciauit. Hi libri, Sixtus quartus Pontifex Max. qui hunc, ſub quo uiuimus feliciter Innocentiũ octauũ proximè anteceſsit, maxima cura ſtudioq́; curauit, ut in publicam fidei noſtrę utilitatem, Latinis literis mandarentur, iamq́; cum ille deceſsit, tres ex illis peruenerant ad Latinos. hi libri, apud Hebræos hac tempeſtate, tanta religione colũtur, ut neminem liceat niſi annos quadraginta natum, illos attingere. hos ego libros, non mediocri impenſa mihi cum comparaſſem, ſumma diligentia, indefeſsis laboribus cum perlegiſſem, uidi in illis (teſtis eſt Deus) religionem non tam Moſaicam, q̃ Chriſtianam, ibi trinitatis myſterium, ibi uerbi incarnatio, ibi Meſsię diuinitas, ibi de peccato originali, de illius per Chriſtum expiatione, de cœleſti Hieruſalem, de caſu dęmonum, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis: eadem legi quę apud Paulum & Dionyſium, apud Hieronymum & Auguſtinum quotidie legimus. In his uerò quę ſpectãt ad philoſophiam, Pythagoram prorſus audias & Platonem, quorũ decreta ita ſunt fidei Chriſtianę affinia, ut Auguſtinus noſter, immẽſas Deo gratias agat, quòd ad eius manus peruenerint libri Platonicorum, in plenum, nulla eſt fermè de re nobis cum Hebręis controuerſia, de qua ex li-

bris Cabaliſtarũ ita redargui cõuiciꝗ non poſsint, ut ne angulus quidem
reliquus, ſit in quẽ ſe condat. Cuius rei teſtem grauiſsimũ habeo Antoniũ
Cronicũ, uirũ eruditiſsimũ, qui ſuis auribus, cũ apud eum eſſem in cõui-
uio audiuit, Dattilũ Hebræũ, peritũ huius ſcientiæ, in Chriſtianorũ pror-
ſus de trinitate ſententiã pedib. manibusꝗ deſcẽdere. Et ut reliqua meæ di-
ſputationis capita percenſeã, attulimus et noſtrã de interpretãdis Orphei
Zoroaſtrisꝗ carminib. ſententiã. Orpheus apud Græcos fermè integer,
Zoroaſter, apud eos mancus, apud Chaldæos abſolutior legit̃, ambo pri-
ſcæ ſapiẽtiæ crediti patres & authores. Nam ut taceã de Zoroaſtre, cuius
frequens apud Platonicos, nõ ſine ſumma ſemper ueneratione eſt mẽtio,
ſcribit Iamblycus Chaldæus, habuiſſe Pythagoram, Orphicam Theolo-
giam, tanquã exemplar, ad quam ipſe ſuam eſſingeret formaretꝗ philoſo-
phiam. Quin idcircò tamẽ dicta Pythagoræ ſacra nuncupari dicũt, quòd
ab Orphei fluxerint inſtitutis, inde ſecreta de numeris doctrina, & quic-
quid magnum ſublimeꝗ habuit Græca philoſophia. ut à primo fonte ma-
nauit. Sed qui erat ueterum mos theologorũ, ita Orpheus ſuorũ dogma-
tum myſteria fabularũ intexit inuolucris, & poëtico uelamento diſsimu-
lauit, ut ſi quis legat illius hymnos, nihil ſubeſſe credat, præter fabellas nu-
gasꝗ meraciſsimas, quod uolui dixiſſe, ut cognoſcatur, quis mihi labor,
quæ fuerit difficultas, ex affectatis Aenigmatum ſcirpis, ex fabularum la-
tebris, latitantes eruere ſecretæ philoſophiæ ſenſus, nulla præſertim in re,
tàm graui tàm abſcondita inexplorataꝗ, adiuto aliorũ interpretum ope-
ra & diligentia. Et tamen oblatrabãt canes mei, minutula quædã & leuia,
ad numeri oſtentationẽ me accumulaſſe, quaſi non omnes, quæ ambiguæ
maximæ controuerſiæꝗ ſunt quæſtiones, in quib. principales digladian-
tur, academiæ quaſi non multa attulerim, his ipſis qui & mea carpunt, &
ſe credunt philoſophorum principes, & incognita prorſus & intentata.
Quin ego tãtum abſum ab ea culpa, ut curauerim in quampauciſsima po-
tui capita cogere diſputationẽ, quam ſi ut conſueuerunt alij, partiri ipſe in
ſua membra & lancinare uoluiſſem, in innumerum profecto numerũ ex-
creuiſſet. & ut taceam de cæteris, quis eſt qui neſciat, unum dogma ex nõ-
gentis, quòd ſcilicet de cõcilianda eſt Platonis Ariſtotelisꝗ philoſophia,
potuiſſe me citra omnem affectatæ numeroſitatis ſuſpitionem, in ſexcen-
ta, ne dicã plura capita deduxiſſe locos, ſcilicet omnes in quibus diſsidere
alij, conuenire ego illos exiſtimo, particulatim enumerantẽ. Sed quid ego
his diutius immoror: & nõ potius, ad id deuenio, cuius gratia totum hoc
opus ſuſceptum eſt, ut liquido ut luce clarius, ut extra omnem controuer-
ſiam, non me ſolum non impium, ſed impios & hæreticos eſſe illos com-
probem, qui me hæreticum eſſe, aut fuiſſe aliquãdo dicere, non erubeſcũt.
Agam autem hoc ego non conuicijs & contumelijs, ſed ipſis rebus & ra-
tionibus, afferendo in medium quæ dixi, quæ ſcripſi, quæ ſenſi, quid item

illi dixerint & ſenſerint? Examinabunt hæc deinde alij uiri docti, & inſignes, & apud noſtras & apud exteras Academias iudicabit ſancta ſedes, & ſedẽs in ea Innocentius octauus, cuius iudicium negligere aut uiolare, nephas & flagitium, ipſe iudex ſupræmus in terris, qui eum refert, qui iudex eſt uiuorum & mortuorum, ipſe, promptuarium arcanumq; ueritatis, qui eius agit uices, qui eſt ipſa ueritas, & caro factus habitauit in nobis, ut ueritatem nobis annunciaret. Sed iam ad ipſas examinandas quæſtiones deſcendamus, quas magiſtri iſti, quaſi hæreticas damnarũt, quod facturo, mutanda eſt loquendi ratio, eſt enim mihi cum barbaris ſermo, et (ut lepidè eſt in prouerbio) balbi non niſi balbos intelligunt.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE DESCENſu Chriſti ad inferos diſputatio.

PRima cõcluſio, ex propoſitis à me in diſputatione mea, quã iſti damnauerunt fuit hæc. Chriſtus, non ueraciter & quantũ ad realem præſentiam, deſcendit ad inferos: ut ponit Thomas & communis uia, ſed ſolùm, quo ad effectum. Circa iſtam coucluſionẽ. Primo uolo declarare ſenſum meum, & quæ ſit mens & opinio mea, de modo deſcenſus Chriſti, quam fuit meæ intentionis explicare, in propoſita concluſione, & oſtendere illam nõ ſolum eſſe Catholicam, & à multis Catholicis doctoribus creditam & approbatã, ſed etiã ſua oppoſita longè probabiliorem. ſecundò declarabo, quomodo etiã ipſa propoſitio, de uirtute ſermonis, & ſecundum uim uerborũ à doctis uiris nullo modo eſt hæretica, uel hæreſim ſapiens, ſimpliciter iudicanda. tertiò declarabo, quòd ipſi errant in fide, ſi perſiſtunt in hac ſententia, quòd ego non poſsim concluſionem meam, etiam in ſenſu quem permittit uis uerborum, ab hæreſi defendere. quarto & ultimo, ex ſuperabundanti oſtendã, quòd nullo modo poſſunt ſe excuſare, quòd inconſultè non fuerit facta damnatio eorũ. Prius autem quàm exponam modum, ſecundũ quem ego teneo Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, uolo hæc præmittere, quòd licet teneamur explicitè, & in particulari credere Chriſtũ deſcendiſſe ad inferos, tanquã articulum fidei à Philippo nobis traditũ & promulgatũ, ſic quòd etiam proteſtatio mea, aut ei ſimilis nõ ſaluaret illum, qui poneret oppoſitũ iſtius articuli, non uidetur tamẽ, quòd determinatũ modum illius deſcenſus, teneatur quilibet fidelis explicitè & in particulari credere. Sed ſufficere uidetᷣ homini Chriſtiano, quòd credat Chriſtũ deſcendiſſe ad inferos, non ſecũdum corpus, nec ſecũdum corpus & animã, ſed ſecũdum animã tantũ, & hunc deſcenſum ſecundũ animã, credat fuiſſe modo poſsibili, decenti, expediẽti & opportuno: & hoc quia determinatus modus illius deſcenſus non habetᷣ expreſsè, nec uidetur cõuinci ex ſcriptura ſacra, nec ex aliqua determinatione uniuerſalis Eccleſiæ, aut ſpeciali Dei reuelatione, uel apoſtolorũ fideli relatione, imo quòd plus eſt, Scotus in ſacris literis non parũ exercitatus,

dicit, quòd ex ſcriptura ſacra nõ habetur, quòd Chriſtus deſcẽderit ad inferos, ut refert Frãciſcus de Mayronis, in quarto ſententiarum: quãto minus dicere poſſumus, quòd ex ſcriptura habeatur certus & determinatus modus deſcenſus Chriſti? Vnde & nõ fuit aliquis doctor, cuius ego etiam in hoc articulo damnationẽ, nũquam legi, cui uiſum eſt probabile, & cum ueritate articuli defenſabile, quòd anima Chriſti non fuerit præſentialiter in inferno. & authoritates omnes, quas & Franciſcus in quarto, & Theologi alij adducũt in tertio, uideri poteſt alicui, quòd ita poſsint exponi de deſcenſu per effectũ, ſicut per realem præſentiã, etiã ſequendo modo modum exponendi ſcripturã, quem ſequuntur ipſimet doctores, qui tenent oppoſitũ. Legitur enim Eccleſiaſtę. 24. Penetrabo omnes inferiores partes terræ. quod exponens Thomas, in tertia parte ſummæ, dicit, intelligendum eſſe per effectũ. ergo à ſimili diceret fortè aliquis poſſe exponi authoritates, dicentes ipſum penetraſſe ad limbum uel ad ſinũ Abrahæ: idem enim penetrare, quòd penitus & intro intrare, quod etiã plus eſt quàm deſcendere. quare, ſi non ſolum intraſſe ſed etiã penitus, & intro intraſſe dicetur inferiores partes terræ, nõ quia ibi fuit realiter præſens, ſed quia ibi fuit ſolum per effectum. Ita poterit etiã dici, fuiſſe in ſinu Abrahæ, & intraſſe ſinũ Abrahe, per effectũ tãtum, & non per realem præſentiã. hæc autem non ideo dico, quia ego crediderim unquã, quòd Chriſtus alibi exiſtens, præſentialiter, ideò ſolũ dicatur fuiſſe in inferno, quia ibi aliquid ſit operatus, ſicut Rex exiſtẽs in palatio, dicit̃ eſſe iu alio loco prouincię, ubi authoritate poteſtatis ſuæ, & imperio ſuo aliquid efficaciter operat̃: neq; enim iſta fuit opinio mea unquã (ut mox patebit, in declaratione opinionis meæ) imò ego firmiter & teneo, & tenui & publicè ſemper & priuatè dixi, quòd ſicubi fuit anima Chriſti in triduo, ipſa fuit in inferno, & quòd ipſa uerè ibi fuit præſens: ſed uolui hæc dixiſſe, ad pleniorem huius materiæ examinationem, ut & illud Auguſtini dictũ, in libro de Hæreſibus uerificari uideamus, Nihil eſſe difficilius, quàm definire, hoc eſt hæreticum aut non hæreticum. unde & propter hoc dicit ipſe, cõtigiſſe quòd cũ duo ſcriptores ambo celeberrimi, Epiphanius & Philaſtrius de Hæreſib. ſcripſiſſent, in numerandis illis multũ diſcordant, non ob aliã cauſam, quàm propterea, quòd illud ꝙ uni uidebat̃ hæreticũ, alteri non uidebat̃. Sed iam uenio ad manifeſtandam opinionẽ meam, de modo deſcenſus Chriſti & ad perfectè declarandũ concluſionẽ meam, primo ſummatim ponens intellectum eius, ſecundo illum latius explicans & probãs. Summarius ſenſus concluſionis meæ eſt iſte. Quia Chriſtus ſecũdum animã tantum deſcendit ad inferos, & animæ ſicut cuicũq; ſubſtãtiæ ſeparatæ, uidetur non competere locari, uel moueri localiter, niſi ratione operationis. ideo dico, quòd deſcendiſſe ad infernum, uel fuiſſe in inferno localiter, uidetur non competiſſe Chriſto, niſi ratione operationis: ita, quòd licet uerè pręſentia-

liter fuerit anima Chriſti in inferno, ſubſtantia tamen ſua, non fuit ei ratio præſentialitatis, ſed ſolum ſua operatio. quæ uerba ut plenius intelligant, eſt aduertendum, quòd eorum qui ponunt ſubſtantias ſeparatas non eſſe in loco, niſi per operationem tranſeūtem, eſt duplex opinio. Quidā enim dicunt, quòd ſubſtantiæ incorporeæ, rationc ſuæ ſubſtantiæ, nullo modo debetur locus, ſicut & ipſa uerè nunquam eſt alba uel nigra, & ita quòd de ipſa, ſecundū eos non irrationabiliter poteſt dici, quòd non eſt in loco, & quòd nuſquā eſt. ſicut etiā uerè dicitur, quòd nec eſt calida nec frigida. Authoritates aūt ſcripturæ quæ uidentur angelis dare locū, dum dicūt ipſos eſſe in cœlo, uel mitti ad hunc locū, uel ad illū, eſſe intelligēdas ſic. nō quòd ipſi hic uel ibi ſint, cum ipſi propriè nō ſint in loco, ſed quòd hic operentur uel ibi, uel incipiāt operari, ubi prius non operabātur. & iſti multū innitūtur uerbis Gregorij Nizeni, qui dicit, Quòd cū nos deberemus dicere ſpiritū operari hîc, abuſiuè dicimus, ipſum eſſe hîc. & ita uult iſta opinio. quòd ſubſtātia angeli uel animę ſeparatæ, nunquā poteſt dici præſens potius huic loco uel illi, niſi præſens negatiuè, id eſt indiſtans. ſed ſi quādo dicitur, alicubi eſſe uel fuiſſe, idē eſt, ſi diceretur, alicubi operari uel operatam fuiſſe, adduntq́, quòd iſte modus loquendi, tranſſumptus eſt à rebus corporalibus, quas, quia nos uidemus non poſſe agere, niſi ubi ſunt præſentes, ſaltem ſecūdum communē opinionem, ideo etiam idem credentes, de incorporeis, concludimus, quòd ubi operantur, & ubi inuenitur eſſe operatio eorū, ibi etiā ſit eorum ſubſtantia localiter pręſens. Concludūt finaliter, quòd ruditas eſt ingenij & defectus imaginationis, nō poſſe intelligere, quòd aliquid ſit ens, & non ſit in loco: & quòd friuolū eſt argumentum illorum, qui dicunt, quòd eſſe præſupponit operari: quia uera eſt illa propoſitio, ad hūc ſenſum, Quòd nō ens, nō poteſt operari. oportet enim agens eſſe in actu, iuxta illud, ſemper exiſtimabitur aliqua ſpecies mouēs. ſed non eſt uera ad hūc ſenſum, ꝙ operari in loco pręſupponit eſſe in loco cū ſtet operātem eſſe talis naturę, ꝙ ei non plus debeť pręſentia aut diſtantia localis, quàm debeatur albedo aut nigredo. Dicent ergo ſic opinantes, quòd anima Chriſti ſeparata à corpore, ſecūdum ſuam ſubſtantiā, nec fuit in inferno nec extra infernum, ſed uerè nullibi fuit. Dicitur autem fuiſſe in inferno quia operata eſt in inferno, & in illa parte inferni principalius dicitur fuiſſe, ubi principalius eſt operata. Iſtam autem opinionē de modo eſſendi pręſentialiter in loco, licet etiam multi doctores teneant, ego tamen non teneo, nec ſequutus ſum eam in concluſione mea, ſed eam tenui, quam immediatè ſubiungam. Eſt ergo alia opinio, quæ dicit, Quòd ſubſtantia ſeparata ſicut eſt angelus & anima non unita corpori, eſt quidem uerè in loco, & ita uerè definitiuè eſt præſens localiter, ſicut res corporea eſt commenſuratiuè pręſens localiter. & in hoc cōuenit iſta uia, cum communi, quæ eſt uia Scoti & omnium Scotiſtarum. Sed in hoc diſcrepant,

quòd Scotiſtæ dicũt, Quòd finitio & limitatio eſſentiæ, & finaliter intrinſeca determinatio ſuæ ſubſtãtiæ, eſt ratio ſubſtãtiæ ſeparatæ eſſendi in loco. Iſta aũt opinio, quam ego ſum ſecutus, in cõcluſione dicit: Quòd ſicut licet ſubſtantia corporea ſit commenſuratiuè, in loco tamen ratio ei eſſendi taliter in loco, nõ eſt ſua ſubſtantialitas, ſed quantitas quæ eſt extrinſeca & extranea à ratione ſuæ ſubſtãtiæ: ita etiã, licet ſubſtãtia incorporea uerè ſit definitiuè in loco & præſens localiter, tamẽ ratio ei eſſendi in loco, non eſt ſua ſubſtãtia, ſed operatio eius, ab ea trãſiens ad extra. Quã opinionem ego iudico ſic intelligendam, & ſic intellectã iudico, nõ ſolum non hæreticã, ſed etiã probabiliorem ſua oppoſita, & eſt quòd etiã ſi finitas uel limitatio naturæ ſeparatæ, ſit ei ratio non eſſendi ubiq́. aut ratio, quòd ſi ſit in uno loco, non ſit ſimul in alio totali, & in utroq́ per naturã, non tamẽ eſt ratio eſſendi ſimpliciter in loco ipſo ſubſtantiæ ſeparatæ, ſed eius effectus uel operatio, capiendo operationẽ pro omni habitudine ad corpus uel locum habẽte ſe per modũ operationis actiuè uel paſſiuè, alia ab habitudine pręſentialitatis loci, & hoc intelligendo de facto non negãdo, aliũ modum poſsibilẽ deſcenſus uel locationis animæ ſeparatæ ut dico in ſequenti concluſione, qui tamen modus eſt nobis ignotus. Hãc ego opinionem ſequutus, in cõcluſione mea, dico Chriſtũ fuiſſe in inferno ſolum per effectum: quia ex quo nõ fuit ibi, niſi ſecũdum animã, dicendũ eſt ſecundum opinionẽ iſtam, quòd ſicut ſubſtãtiæ corporeæ non cõpetit, fuiſſe alicubi cõmenſuratiuè, niſi per quantitatẽ, ita illi animę nõ cõpetebat eſſe in inferno, ubi creditꝰ fuiſſe, niſi per effectũ & operationẽ. ſed ſicut ratio præſentialitatis animabus ſanctorũ patrũ fuit habitudo ad illum locũ habens ſe per modũ operationis tranſeuntis, ſicut erat detentio & alligatio ad illum locũ, donec aperta ianua à redemptore extraherenꝰ: ita ratio præſentialitatis animæ Chriſti, fuit operatio quã ibi eſt operatus, & ꝙ illa fuerit mẽs mea, & quòd hoc prætendãt uerba cõcluſionis meæ infra manifeſtabo, ubi declarabiꝰ concluſionẽ in ſe etiã de uirtute ſermonis, & ſecũdũ uim uerborũ, nõ eſſe hæreticã iudicandã. Vtra aũt opinio ſit uerior, de modo eſſendi in loco ſubſtantiarũ ſeparatarũ, Scotiſtarũ ſcilicet, an eorum quos ſum ſequutus, ego non determino, hoc tantũ dico, à tot tantiſq́ magiſtris doctoribuſq́ Catholicis, & doctrina & ſanctitate celebratiſsimis creditã eſſe opinionem meã, & habitam pro ueriſsima: ut longè magis temerarij iudicandi ſint, ſi qui ſunt, qui opinionum doctorũ tàm probatorum, pro hæretica aut hæreſim ſapientę audẽt iudicare, quàm ego, qui authoritatem ueterum illorũ theologorum iuniorũ determinationibus anteponã. Hãc enim opinionẽ quã ego ſequor, licet aſſertiuè tenet, nõ ſolũ Durãdus, ſed & Bernardus de Gãnaco in impugnationib. Hẽrici q̃libeto ſecũdo. tenet Thomas Anglicus in quolibetis ſuis. tenet Herueus Britonis in ſuo ſecũdo ſentẽtiarũ. tenuit & beatus Thomas in primo ſentẽtiarũ, licet alibi deinde

uideri

uideri poteſt ſequi aliã opinionẽ. Tenet Archiepiſcopus Malphitenſis in ſuo ſecundo. tenet Ioannes Pariſienſis in correctorio corruptorij. & quid plures enumero? tenuerunt credo iſtam opinionem, plus quàm centũ doctores Catholici & probatiſsimi, quorũ libri non ſolum nõ reprobari ab ecclesia, ſed celebres in omnibus Chriſtianorũ gymnaſijs publicè leguntᷣ. quos ſi quis uoluerit adire, uidere poterit fundamẽta opinionis, & cognoſcere probabilitatem eius, quòd ego nõ intendo hîc facere, qui ſolum hoc ago, ut ſic propoſitas à me concluſiones declarẽ, ut inde nec ſimplices habere poſsint unde ſcandalizentur, nec detractores ſi qui ſunt, quod calumnientur. Exercitij tamen gratia adducã quædam argumenta, quæ audiui cõtra iſtam opinionem. Primo, arguitᷣ per articulum Pariſien. 204. qui dicit dicere, Subſtãtiam angeli non eſſe in loco ſine operatione. error. ſecundo, arguitur, Quia poſsibile eſt ſubſtantiam ſeparatã nihil operari ad extra. quo poſito, quæritur an ſit alicubi an nuſquam? an ubique non nuſquam? quia adhuc illo poſito, erit pars uniuerſi, & ita erit uerum dicere, Quod eſt in mũdo non ubiq;: quia hoc eſt propriũ Dei, ergo alicubi. Tertio, Quia angeli dicunᷣ eſſe in cœlo empyreo, & tamen nullam operationem tranſeuntem habent, erga illud cœlum. Item inſtabat quidam Magiſter generalis, potiſsimũ duabus rationibus: quarũ prima eſt hęc, Quòd ſecluſa quacunq; operatione ad extra adhuc eſſentia angeli eſt finita: ergo adhuc, ut ſic, definitᷣ ad locum. ſecũda eſt hæc, Quia ſi quid uidetᷣ eſſe quare negetᷣ locus ab angelo, hoc eſt quia nõ habet extenſionem. hoc aũt nihil impedit, quia etiã ſi punctus daretur ſeparatus à linea adhuc haberet ſitũ, & tamen punctus non habet extenſionẽ. Ad primum multiplex patet reſponſio ſecundum prænominatos doctores: ſunt enim quidam, qui uolentes ſaluare articulum ſimul cum poſitione, dicũt, Quod mens articuli eſt, quòd opinio ponens ſubſtantiã ſeparatam nõ eſſe in loco, niſi per operationẽ, quæ eſt exterior motus localis uel alteratio realis eſt error: & quòd illa ſit mens articuli, patet quia articulus 77. ſic dicit, quaſi declarãdo iſtũ dicere: quòd ſi eſſet aliqua ſubſtãtia ſeparata, quæ nõ moueret aliquod corpus in hoc mũdo, illa non claudereᷣ in uniuerſo. error. Ecce quòd ſicut in articulo quem ponit arguens dicit errorem eſſe, angelum eſſe ſolum in loco per operationem: ita in iſto dicit errorẽ eſſe, dicere, Quòd ſubſtãtia ſeparata nõ claudiᷣ in hoc uniuerſo niſi per motum corporis: unde uidetur idem intelligere per operationẽ in articulo 204. quod per motum in articulo 77. Non ponit autem iſta poſitio ſolum per operationẽ iſto modo ſumptam, angelum eſſe in loco, ut patebit in reſponſione ad tertiũ. Item dicit ſolennis doctor Gotfredus de Fontibus, quòd iſti articuli indigent magna correctione, quia nõnulli ſunt falſi, nonnulli ad inuicem ſibi contradicũt, & profectò in iſta materia neceſſe eſt, aut quòd articulus exponatur modo immediatè præpoſito, aut quòd in ipſis articulis ſit cõtradictio manife-

manifeſta. quod ſic probo. Eſt enim articulus 218. qui dicit, quòd ſi intelligatur quòd ſubſtantia angeli non eſt ei ratio eſſendi in loco: uerum eſt dicere, quod nuſquam eſt ſecundum ſubſtãtiam. Et teſtatur Henricus quolibeto ſecundo. q. 9. quòd omnes magiſtri Theologiæ congregati, in hoc unanimiter conuenerunt: Quòd ſubſtantia angeli non eſt ratio angelum eſſe in loco: & dicit ſe fuiſſe inter illos magiſtros qui hoc determinarũt. & ſubdit ipſe Henricus ibidem, quòd conſimili ratione uerum eſt indubitanter, quòd ſi angelus per potentiam ſuam, ſcilicet per intellectum & uoluntatem uirtutem ſuam nõ applicat ad locum, operando circa ipſum, quòd ſimpliciter potentia eius intellectus, ſcilicet & uoluntas non eſt ratio eſſendi ipſum in loco, quia potentia eius non eſt minoris abſtractionis, quàm ſit eius ſubſtantia: ergo ſequitur quòd uel erit concedere, quòd ratio eſſendi eum in loco, erit aliquid habens ſe per modum actus ſecundi, in corpus tranſeuntis: quicquid ſit illud, & eſt id quod ponit poſitio quam ego ſequor, uel in articulis erit manifeſta contradictio. Vnde & Henricus in eodem loco fatetur, ſe non poſſe intelligere quomodo ſubſtantia ſeparata ſit in loco, niſi agat aliquid aut patiatur à loco, uel à re exiſtente in loco: Aegidius autem & multi alij dicunt, quòd de illis articulis nihil eſt curandum, quia fuerunt facti non conuocatis omnibus doctoribus Pariſienſibus, ſed ad requiſitionem quorundam capitoſorum. & quicquid ſit de hoc, hæc duo uolo dicere. primò, quòd non minus facit pro poſitione noſtra articulus 218. quàm faciat contra eum articulus 204. ſecundò, quòd certum eſt, & ipſi etiam Pariſienſes hoc fatent̃, quòd illi articuli non obligant omnes fideles, nec tenemur illis credere, niſi inquantum ſcripturæ ſacræ innituntur, aut determinationibus uniuerſalis Eccleſiæ. unde ſolent dicere Anglici, Quòd illi articuli non tranſeunt mare: quare & nos ſi in re tam graui licet iocari, poſſumus dicere, Quòd non tranſeunt alpes. Quare & ſi concluſio mea eſſet contra articulum, meminerint qui me damnabant, quòd omnino in me damnando errabant, quia dicebant, quòd concluſio mea erat contra ſymbolum Apoſtolicũ, cum debuiſſent dicere, quòd erat contra ſymbolum Pariſinum, quanquam & hoc eſt falſum, ut prius oſtendimus Videtur autem mihi uerus intellectus illorum articulorum hic eſſe, quòd in articulo 204. ſi in eo ſit ſermo de operatione cõmuniter accepta, modo prædicto hoc intendatur, quòd etiam ſecluſa quacunque operatione, adhuc finitas uel limitatio naturæ ſeparatæ, erit ei ratio nõ eſſendi ubique, aut ratio, quòd ſi ſit in uno loco non eſt ſimul in alio totali, & in utroque per naturam. In articulo autem 218. credo quòd intẽdatur, quòd ſubſtantia uel finitas ſubſtantiæ, non eſt ratio angelo eſſendi ſimpliciter in loco, iſto modo exponendo in articulis nulla eſt contradictio, & articuli ſic intellecti, non ſolùm non ſunt contra poſitionem meam, ſed ipſam totaliter ex utraque parte confirmant, ut patet ex declaratione poſitionis ſupra

poſita.

poſita. Ad ſecundum dicitur, à multis concedendo quòd eſt poſsibile eſſe ſubſtantiam incorpoream ſine operatione tranſeunte ad extra, hoc autem poſito, in argumento uidetur adduci, quòd unum ſequatur ex tribus inconuenientibus. Primum eſt, quòd cum ſit pars uniuerſi inconueniens, eſt quòd non ſit in uniuerſo: ad quod illi dicerent, quòd arguens æquiuocat de parte. ſi enim per partem uniuerſi intelligit id, quòd habet ſitũ determinatum in uniuerſo, ſic dicent: Quòd angelus nec cum operatur, nec cum non operatur, poteſt dici eſſe pars uniuerſi. ſi autem intelligit eſſe partem entium, id eſt unum ex entibus & naturis uniuerſi, ſic cõcedent, quòd tunc eſt una pars uniuerſi, imò una ex nobilioribus. ſed ex hoc nõ uidetur concludi, quòd habeat ſitum uel definitionem ad locum. Secũdum inconueniens eſt quòd non poteſt dici quòd ſit ubique, quia hoc eſt, proprium Dei. ad hoc dicitur, quòd eſſe ubique eo modo quo Deus dicitur à theologis eſſe ubique per eſſentiam, ſcilicet per potentiam & pręſentiã Dei proprium eſt, & nulli naturæ creatæ poteſt competere. Eſſe autem ubique, id eſt hic uel ibi per indifferentiam, aut ubique per indiſtantiam, id eſt uere eſſe ſecundum ſubſtantiam indiſtantem à quocũq; loco. utrum repugnet creaturæ, audiatis Henricum quolibeto 7. q. 9. ſic dicentem. In creatura poteſt intelligi duplex limitatio: Vna in natura & eſſentia, quæ finita eſt & cæteris terminis contenta, & ſic ſolus Deus illuminatus & infinitus in natura. Alia poteſt intelligi limitatio naturæ, quæ eſt limitatio ad ſitũ, qua ita finita eſt & certis limitibus contenta, ut neceſſe ſit, eam eſſe alicubi, non nuſquam nec ubiq;, ſed ita hic, quòd non ibi, uel quòd etiam ſi non determinatè hic uel ibi, tamen ſub determinatione uel hic uel ibi uel alicubi, & pertinet iſta limitatio ad prędicamentum ubi, qnòd omnis creatura differat à Deo per primam limitationem ſuam clarè uideo. Quomodo autem neceſſe ſit, omnem creaturam differre, & diſtare ab eo, per ſecundam limitationem, quia ſcilicet ipſe eſt ubique, omnis autem creatura neceſſario eſt alicubi, ſed non ubique, dico quòd penitus ignoro. hæc Henricus ad literam, ex quibus uerbis ſatis clarè habemus, non poſſe intelligere Hẽricum quomodo illud ſit inconueniens, quod illi adducunt pro inconuenienti. Tertium inconueniens eſt, quòd niſi concedatur, quòd ſit alicubi, ſit concedendum quòd nuſquam ſit. ad quod audiatis beatum Thomam, in primo ſententiarum di. 37. ſic reſpondentem: Dicendum, inquit, quòd hoc non reputo inconueniens, quòd angelus ſine loco poſsit eſſe, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet, nec eſt incõueniens, ut tũc nuſquam uel in nullo loco eſſe dicatur, ſed tamen hoc non eſt imaginabile, quia imaginatio continuum non tranſcendit hæc Thomas ad literam. Ad tertium dico, quòd argumentatio illa procedit ex nõ pleno intellectu noſtræ poſitionis. Non enim poſitio per operationem, per quam dicit locari rem incorpoream, intelligit ſolum operationem quæ eſt exterior

rior motio localis uel alteratio realis, ut aliqualiter etiam tetigimus in reſponſione ad primum, in expoſitione articuli Pariſienſis, ſed capit operationē largè, pro omni motu uel influxu uel habitudine, ſignificata per modum operationis tranſeuntis in corpus: & exeuntis ab angelo uel ecōtrà. & quòd ille ſit intellectus poſitionis patet ex uerbis Thomę in primo ſententiarum di. 37. q. 1. articulo primo: ubi uidetur ſequi iſtam opinionem, qui ſic dicit. Relinquitur igitur, quòd angelus non poteſt diffiniri & determinari ad locum niſi per actionem uel operationem. dico autē operationem communiter, ſecūdum quòd angelus ſe habet ad corpus contentum in loco, per modum præſidentis aut miniſtrantis, aut aliquo modo agentis, aut patientis. hæc Thomas ad uerbum. Ex quibus uerbis patet reſponſio ad argumentum, quia licet angeli non habeant operationem erga cœlum empyreum, quæ ſit motio localis uel realis alteratio, habēt tamen aliquid ſe habens per modum operationis tranſeuntis, quale eſt præſidentia uel aliquid ſimile. Ad quartum, cui adeo innitebatur ille Magiſter generalis, & ſi quid ſit dicendum, ſatis patere poſſet ex uerbis Henrici ſupra allegatis in ſolutione ſecundi, tamen audiamus, & quid ſanctus Thomas dicat de illa ratione. Dicunt quidam quòd angelus non eſt in loco circūſcriptiuè ſed definitiuè, quia determinatur ad locum aliquem, ſic quod eſt in hoc loco, ita quòd non eſt in alio cum eſſentia eius finita eſt: eo enim quòd creata eſt, dicunt quòd oportet intelligere, quòd ſit determinata ad locum aliquem. ſed iſta eſt ualde rudis probatio, quia procedit ex æquiuocatione finis. Cum enim dicitur eſſentia angeli finita, accipitur finis pro fine eſſentiæ & uirtutis, ſecundum quod definitio terminus dicitur, & non pro fine dimenſionis. locus autem dicitur finitus, ſecundū tres quantitatis dimenſiones. Finis autem ſecundum utranq; acceptionem, nullam cōmenſurationem ſeu proportionem habet, unde non oportet, ut quod finitum eſt, in eſſentiam ad terminos loci finiatur. hæc Thomas ad literam. ex quibus ſequitur, quòd ſi nō mentitur Thomas, rudis eſt iſte Magiſter, qui rudem probationem ſuam uocabat demonſtrationem. Ad aliam rationem de puncto, dico quòd adhuc eſt rudior prima ratione. Punctus enim, eſt res de genere quantitatis, habens ſitum de ſua natura. res autem incorporea omnino abſtrahit à ſitu, & profectò magna eſt ruditas imaginari, ſimiliter eſſe de indiuiſibilitate rei incorporeæ, & de indiuiſibilitate pūcti, quod ut etiam fiat clarius iſti Magiſtro, dicat mihi ipſe quæſo, Si eſſet unitas ſeparata, utrum haberet determinatum ſitum. Certè patet quòd non, quandoquidem per hoc diſtinguitur unitas à puncto, quòd punctus eſt poſitionem habens, unitas autem non. ſed manifeſtum eſt, quòd angelus & quælibet ſubſtātia incorporea, adhuc eſt abſtractior quàm ſit quęcunque quantitas ſiue cōtinua ſiue diſcreta. Metaphyſica enim, ut patet ſecundum omnes, eſt de abſtractioribus quàm ſit arithmetica, quæ eſt una ex

mathe-

mathematicis, ergo multo minus poterit dici de angelo quòd habeàt ſitũ: quòd ſi iſte Magiſter non poteſt imaginari abſtractionem angeli, ſaltem qualis eſt abſtractio unitatis, audiat quid de ipſo ſit dicendum ſecundum Henricum. Is enim in loco, ubi ſupra de iſta loquens materia, inquit. Qui ergo non poſſunt angelum intelligere ſecundum rationem ſubſtãtiæ ſuæ, ut unitatem abſq; ratione puncti, ſunt illi de quibus dicit Cõmentator ſuper ſecundo Metaphyſicę, in quibus uirtus imaginatiua dominatur ſuper uirtutem cogitatiuam. & ideo ut dicit, uidemus iſtos non credere demonſtrationibus, niſi imaginatio eos comitetur. et quicquid cogitant, quãtum eſt aut ſitum habens, in quanto ut punctus, unde tales melancholici ſunt, & optimi fiunt mathematici, ſed ſunt naturales inepti. Hæc Henricus ad uerbum. ex quib. ſequitur, quòd ſecũdum Henricum iſte Magiſter ſit male diſpoſitus ad ſtudium philoſophiæ naturalis, peius ad ſtudium Metaphyſicæ, peſsimè ad ſtudium Theologiæ, quæ etiã eſt de abſtractioribus: relinquitur ergo ei ſolum aptitudo ad Mathematica, in quib. cum ſe non exercuerit, quod iudicium de eo faciendum ſit, relinquatur ipſimet ut iudicet. Poſtquã ſolutæ ſunt rationes, quæ communiter ſolent adduci contra fundamenta poſitionis, quã ego ſum ſecutus in cõcluſione mea, de modo deſcenſus Chriſti, uolo & afferre uerba Alberti noſtri, nõ minus profecto doctrina quàm cognomento Magni, quæ memini me legiſſe apud eum de iſta materia, in libro Phyſicorum. Tractatu enim primo 4. libri, capitulo primo, poſtquam illud expoſuit Ariſtotelis quòd antiqui decipiebãtur, credentes, Quòd ſicut quod non eſt, non eſt in loco, ita nihil ſit ens, niſi in loco digrediens. deinde ſuper iſto paſſu ſic inquit. Sũt autem etiam multi modernorum, qui concedunt conſequens huius conſequentiæ, licet ſciant non ualere conſequentiam, ex logicis enim ſcimus non ualere conſequentiam, in qua proceditur à deſtructione antecedentis, ad deſtructionem conſequentis. & ideo licet uerum ſit, quòd illud quod non eſt nuſquã eſt, tamẽ non propter hoc ſequitur id quod eſt alicubi eſt, & licet hoc non ſequatur ex dictis, tamen ſunt multi qui dicunt, Quòd omne quod eſt in aliquo loco eſt, utentes tali ratione: Quia omne quod eſt unũ aliquod particulare eſt: particulare autem eſt hic & nunc, & quod eſt hic & nunc, alicubi eſt. ergo omne quod eſt, alicubi eſt. Amplius omne quod eſt, definitę eſſentiæ eſt, quia intra terminos ſui coarctatur, & quod definitæ eſſentiæ eſt, in loco definitur, & quod in loco definitur, in loco eſt aliquo. Diſtinguunt aũt iſti per Ioannem Damaſcenum dicentẽ, Aliquid in loco eſſe, dici dupliciter. Eſt enim aliquid circũſcriptiuè, cui principium & medium & ultimum aſsignatur in loco, & hoc modo dicunt corpora eſſe in loco. Eſt item aliquid in loco definitiuè, cuius eſſentia ſic finitè clauditur in uno loco, quòd extra ipſum nihil ſui inuenitur. & hoc modo indiuiſibilia dicunt eſſe in loco & ſimiliter intelligentias & animas &c. Sed nos iſta non

credimus, nā & ultimum cœlum nō definitur, nec circūſcribitur loco eo, quòd omne quod eſt in loco, clauditur, & continetur à loco, in quo eſt &c. intelligentia per naturā ſuam, nō eſt in loco, nec in aliqua loci differentia. hæc Albertus ad literam, uſitatam illam diſtinctionem de eſſe in loco, definitiuè & non circūſcriptiuè nō approbās, quam tamen diſtinctionem, aliquo modo negari quidam Magiſtri omnino nephas exiſtimabāt. Nūc ultimo reſtat, ut oſtendam, qualiter ſunt intelligenda uerba concluſionis meæ, & declarem etiā de uirtute ſermonis ipſam eſſe catholicam. dicit ergo cōcluſio. Chriſtus non ueraciter & quantū ad realem præſentiā (ut ponit Thomas & communis uia) deſcendit ad inferos, ſed ſolùm quo ad effectum. Vbi eſt notandū quòd Lì & ubi dicit, & quantū ad realem præſentiam tenetur copulatiuè. & Lì ut cū dicitur, ut ponit Thomas tenetur ſpecificatiuè & determinatiuè ut mox declarabo. Ex quibus patet quòd prædicta cōcluſio eſt una propoſitio copulatiua negatiua, uel de copulato extremo negatione præpoſita coniūctioni copulatiuè. cuius ſenſus eſt. Nō eſt ita, quòd Chriſtus ueraciter & quantū ad realem præſentiam, eo modo quo ponit Thomas deſcēderit ad inferos &c. & illa copulatiua æquiualet uni diſiunctiuæ affirmatiuæ, de partibus contradicentib. ſcilicet iſti. Chriſtus non deſcendit ueraciter ad inferos, uel nō deſcendit ad inferos ſecundum realem præſentiam &c. Ex quo ſequitur, quòd ex dicta concluſione, inferendo quòd Chriſtus non ueraciter deſcendit ad inferos, eſt arguere à tota diſiunctiua affirmatiua, ad alteram eius partem determinate. Talis autem argumentatio peccat ſecundum conſequens. Diſiunctiua enim affirmatiua, eſt conſequēs ad alteram eius partem. ſequitur ulterius quòd ratione falſitatis prædictæ partis, non debet falſificari tota diſiunctiua prædicta: unde in ſimili, iſta propoſitio eſt uera. Socrates eſt homo. & illa eſt falſa Socrates eſt homo, & Deus non eſt Deus. ex qua arguere, Ergo Socrates non eſt homo: profectò puerile eſt. At ſimili ex iſta copulatiua negatiua Chriſtus non ueraciter, & quantum ad realem præſentiam, ut ponit Thomas, deſcendit &c. arguere, Ergo Chriſtus non ueraciter deſcendit: puerile eſt, & hominis penitus neſcientis logicā nec philoſophiā nedum theologiam. Non ſolum autem non intendo in concluſione mea iſtam propoſitionem eſſe ueram, Chriſtus non ueraciter deſcendit ad inferos, ſed neque iſtam, Chriſtus uel anima Chriſti, non fuit præſentialiter in inferno, & per realem ac ueram præſentiam ſuæ ſubſtantiæ, ſed ſolùm intendo, quòd non fuit ibi per realem præſentiā: eo modo quo ponit Thomas & communis uia Ideo dixi quòd Lì ut tenetur ſpecificatiuè & determinatiuè de Lì realis præſentia. Ideo non ualet, non fuit ibi realiter præſens eo modo, quo talis Doctor dicit: ergo nō fuit ibi realiter præſens. Tenet aūt cōmunis uia, id eſt uia Scoti, Bonauenturæ & omniū Scotiſtarū & quaſi omnium Nominaliū, quòd ita fuerit ibi præſens, quòd ſua ſubſtantia fue-

Lì uocabulum Lì: [illegible]eſt, aduerbii ſcilicet Latinus ibi, in loco.

tia fue

tia fuerit ei ratio præſentialitatis & locabilitatis: quã opinionẽ quia etiam Thomas mihi uidetur ſequi in iſta materia, ideo dixi, ut ponit Thomas & cõmunis uia. Communẽ uiam theologorũ appellans, quæ communiter nunc tenetur Pariſijs, ubi præcipuè uiget ſtudium theologiæ, ibi autẽ ferè omnes incedunt in iſta materia, de præſentialitate animæ ad locum cum Scotiſtis & Nominalibus: & ego propter hoc ſolum, id eſt propter reuerentiã uniuerſitatis Pariſienſis, nolui ponere hanc meam concluſionẽ, niſi tanquam probabilem, etiã quòd uiderem ipſam ſecundum uiã multorum probatiſsimorũ doctorum poſſe etiã aſſertiuè poni: quòd aũt Lì ut poſsit teneri in cõmuni modo loquendi determinatiuè patet. Nam ſi quis dicat attributa non diſtinguũtur, ut dicit Scotus, apud omnes propoſitio haberet duplicem ſenſum propriũ, unus eſſet capiendo Lì ut relatiuè, & æquipolleret huic dictioni, quòd ac ſi diceretur attributa nõ diſtinguunt, quod ſcilicet attributa nõ diſtingui dicit Scotus, & propoſitio eſſet falſa, etiam ſecundum Thomiſtas, quia etiam ipſi concedunt attributa aliquo modo diſtingui. Alius ſenſus eſſet capiendo Lì ut determinatiuè & ſpecificatiuè, æquipolleret huic dictioni, eo modo, quo ac ſi diceretur attributa non diſtinguuntur, eo modo diſtinctionis quo dicit ea diſtingui Scotus, & tũc apud Thomiſtas propoſitio eſſet uera: & ita eſt in qualibet propoſitione, ubi poſt recitatam opinionem, ponitur authoritas alicuius coniuncta per hanc dictionem, ut. Si ergo iſte modus loquendi, & proprius & uſitatiſsimus apud omnes theologos concedatur, oportet quòd etiam concedãt quod in propoſitione noſtra, in qua dicitur Chriſtus nõ deſcẽdit, ut dicit Thomas Lì ut ſicut poteſt teneri relatiuè, ut ſit ſenſus. Chriſtus nõ deſcendit. quod ſcilicet Chriſtũ deſcendiſſe dicit Thomas. ita etiã, & tam bene & tã propriè teneri ſpecificatiuè æquipollendo huic, licet Chriſtus deſcenderit præſentialiter, non tamen eo modo pręſentialiter, quo dicit communis uia, & eſt ſenſus, quem ego intendo. Sed diceret fortè quiſpiam adhuc non effugis, quia deinde addis, ſed ſolum quo ad effectum, ergo nõ ſolum excludis realem præſentiam, eo modo quo ponit eam communis uia, ſed ſimpliciter omnem realem præſentiam, ex quo dicis quòd ſolum quo ad effectum, ita quòd dicent iſti, propoſitio non tamen eſt negatiua, copulatiua ut dicis negando, ſcilicet præſentialitatem ad modum Thomæ &c. ſed etiã affirmatiua, dicẽs, ſcilicet affirmatiuè, ꝙ Chriſtus ſolũ quo ad effectũ fuit in inferno. Sed rudis eſt hæc obiectio, nã hæc dictio, ſed, eſt dictio aduerſatiua, & uigore eius importaƭ, per ſequentia ad ipſam, ueritas affirmatiua oppoſita dicto, ꝙ negat pars ſuperior concluſionis, cui iſta aduerſatur. Si ergo ut probatum eſt in ſuperiori parte, negatur ſolum pręſentialitas animæ per ſubſtantiam, non quantum ad quod, ſed quãtum ad quo, id eſt quòd non negatur ſubſtantiam fuiſſe præſentem, ſed ſubſtantiam fuiſſe rationem præſentialitatis, ita etiam in iſta ultima parte, quæ ponit

affirmatiuā præciſè aduerſantem illi, fuiſſe in inferno per effectum eſt accipiendum, non quantum ad rem locatam, ſed quantum ad rationem locandi, ut breuiter ſit ſenſus qui etiam rudibus patere poteſt, quòd ex quo ſubſtantiæ finitas, non fuit ei ratio localis pœnitentiæ, ſolus effectus fuit ei talis ratio. Recolligendo ergo breuiter dico, Quòd Chriſtus ueraciter deſcenderit ad inferos, & quòd per realem præſentiam fuit in inferno. ſed dico quòd nō eo modo ueraciter & præſentialiter fuit, ibi quo dicit Thomas & communis uia, quia ſcilicet ſua ſubſtantia, non fuit ſibi ratio eſſendi in loco, ut ponunt illi, ſed ſua operatio. Et hæc opinio quàm ſit probabilis, & à quàm multis Catholicis & excellentiſsimis doctorib. credita, iam ſatis patuit ſuprà, quòd etiam de uirtute ſermonis ſit uera, & non hæretica iudicanda, ſatis explicauimus. ſcimus enim quòd illa eſt uera. Chriſtus non ut Deus & homo (ut ponit Arrius) ſatisfecit pro nobis, quia licet uerum ſit, quod ut Deus & homo, falſum eſt tamen, qui d eo modo exiſtens homo & Deus, quo ponit Arrius: ita licet ſit uerū, quòd ueraciter & præſentialiter fuerit Chriſtus in inferno, tamen probabile eſt, & à multis creditum, quòd non eo modo ueraciter & præſentialiter, quo Thomas dicit & communis uia modo ſupra expoſito. Sed unus uidetur reſtare ſcrupulus, quòd hæc non fuerit mea intentio, cum poſui concluſionem. Quia ſi Thomas in primo ſententiarum tenet iſtam uiam, etiam ipſe quòd operatio ſit ratio angelum eſſe in loco, uidetur quòd concluſio etiam ſit uera ſecundum Thomam, quare cum ego dicam, non ut ponit Thomas, uidetur quod aliud ego ſim opinatus de illo deſcenſu, quàm id quod dixi, Hūc autem ſcrupulum non haberent, ſi benè meas concluſiones conſideraſſent, ego enim huius ſum opinionis, quòd Thomas in hac materia, de modo eſſendi in loco, rerum ſeparatarū, diuerſa ſenſerit, & non ubiq; eandē ſequutus ſit opinionē. quare licet in primò ſententiarum, uideatur tenere iſtam uiam quam ego ſequor, in concluſione tamen & alibi, ut in quarto ſententiarum, & maximè in tertia parte Summæ, ubi tractat de hoc deſcenſu, & ex qua potius quàm ex ſcripto iudicanda eſt opinio eius, uidetur eſſe cum opinione Scotiſtarum, Quòd ita fuit ibi per eſſentiam, quòd ſua eſſentia fuerit ſibi ratio locabilitatis & nō effectus ſolum uel operatio. Dicit enim Thomas ibi, Quòd anima Chriſti fuit per effectum in alijs partibus inferni, per eſſentiā autem in lymbo &c. ex hoc dicto ego arguo ſic. Vbicunq; eſt aliquid, per id quod eſt ſibi ratio locabilitatis, ibi eſt per ſuam ſubſtantiam & realem præſentiam, ergo ſi effectus fuit animæ Chriſti ratio locabilitatis, ubicūq; fuit per effectum, ibi fuit per realem præſentiā ſuæ ſubſtantiæ. ſed ſecūdum Thomā alicubi fuit per effectū, ubi non fuit per realem ſui præſentiam: ergo, ſecundum Thomam effectus nō fuit ei ratio locabilitatis. hoc me mouit ad probabiliter credendū, Thomam in hoc articulo ambulare cum Scotiſtis, ſed quicquid ſit de opinione Thomæ, nihil ad

hil ad propoſitum, quia errare in opinione Thomæ, non eſt errare in fide, & ſæpe eſt multiplex opinio inter Thomiſtas de opinione eius. ſufficit hoc quod euidenter apparet, quòd cum ego poſui concluſionem, credidi hanc eſſe opinionem Thomæ, & quòd ego nunc extorqueo, propoſitionem ad ſenſum alienum, ab eo quem tunc habebam. Quod enim ego hoc à principio crediderim, & hæc fuerit ſententia mea, de opinione Thomę, cum poſui concluſiones, ex hoc patet euidentiſsime, quia ego iſtam poſui concluſionem, quòd de modo eſſendi in loco angelorum non differūt Thomas & Scotus. Scitur autem, quòd expreſſè Scotus dicit, quòd ſecluſa omni operatione, adhuc ſubſtātiæ incorporeæ debet̄ locus, quare oportuit, quòd ego crederem Thomam eſſe in hac ſententia, & ideo, licet ego firmiter tenerem, quòd Chriſtus ueraciter & præſentialiter fuerit in inferno, & in hoc conuenirem cum Thoma, & cum omnibus Catholicis, tamen quia ego putabam Thomam credere ſuam ſubſtantiam fuiſſe ſibi rationem locabilitatis & non operationem, ideo dixi in concluſione mea, non eo modo quo ponit Thomas & communis uia. Nec debet alicubi uideri mirabile, quòd Thomas in uno loco ſequatur unam opinionem & in alio aliam, nam & in primo ſententiarum ſequitur opinionem commentatoris de genitis ex putrefactione, quam deinde in ſeptimo Metaphyſicæ & alibi reprobat. Item in ſecundo ſententiarum ſequitur opinionem commentatoris de materia cœli, quam deinde & in ſecūdo cœli reprobat & in Summa. Item in quarto & in quęſtionibus ſuper Boëtium de trinitate, tenet uiam commentatoris de dimenſionibus interminatis, & in libello deinde proprio, ut creditur, & in multis alijs locis illam nō tenet. Item in primo ſententiarum dicit, quòd eadem actione intelligitur ipſum intelligibile & ipſum intelligere. In prima uero parte ſummæ, & in tertio ſententiarum tenet actionem reflexam differre à directa. Item in ſcripto tenet, quòd anima Chriſti ſecūdum quòd corpori coniūgibilis fuerit, ſicut anima uiatoris, ſecundum uero quòd, uerbo coniungibilis ut anima comprehenſoris. In ſumma autem tenet, quòd anima Chriſti totaliter, & quantū ad omnia, fuit ſicut anima comprehenſoris, & quòd ipſa claritatis impaſsibilitatisq; dotem in corpus non trāsfuderit, fuiſſe ex diſpenſatione diuina. Item & de ſcientia Chriſti aliter ſentit in ſcripto & aliter in ſumma, & ita de multis alijs, quod eſt uidere, in quibus ipſe diuerſas diuerſis in locis ſequutus eſt opiniones. Quod ſi iſti omninò contendūt opinionem illam de modo eſſendi, in loco ſecundum operationem eſſe, etiam Thomæ nihil plus habebunt contra me, niſi quòd opinio mea de modo deſcenſus Chriſti, tantò eſt probabilior, & minus eſt hæretica iudicanda, quantò etiam ſecundum opinionem ſancti Thomæ eſt uera. Ob id autem magis miror à Magiſtris iſtis damnatam concluſionem meam, quòd antequam iſtam concluſionem hæreticam iudicarent, ſuper ea ipſemet meam intentionem his

uerbis non modo declarauerā,ſed etiam ſcribendam annotandamq́; di ctaueram, ſic dicens. Nemo intelligat me ex hac concluſione dicere animam Chriſti non deſcendiſſe ad inferos, & animam Chriſti in triduo non fuiſſe in inferno, imò utrunq; confiteor. ſed dico, quòd neque motus localis, neq; alicubi locari competit alicui ſubſtantiæ ſeparatæ, ſicut erat anima Chriſti, niſi ratione operationis. hæc præciſè & non alia, de uerbo ad uerbum eis notanda pronunciaui, pro breui declaratione huius concluſionis, quam cum adhuc poſtea hæreticam iudicauerint, quam iam pro Catholica habere poſsint ego non uideo. Et ut breuiter per modum argumentationis recapitulando oſtendam, errare illos in fide, qui credũt propoſitionem meam ab hæreſi non poſſe defendi, arguo ſic, Ponens concluſionem in ſe hæreticam, poteſt accuſari de hæreſi, pro quanto hæreſis eſt in intellectu. ſed ponens prædictam meam concluſionem, non poteſt ex eius poſitione accuſari de hæreſi: ergo concluſio ſupradicta non eſt in ſe hæretica. maiorem ipſi habent pro conceſſa, minorem ſic probo. Quotieſcunque ponendo totum illud, ad quod ſequitur de neceſsitate, a. propoſitio, non poteſt quis accuſari de hæreſi, etiam ponens, a propoſitionem, accuſari non poteſt: ſed ponens totum illud ad quod ſequitur, poſitio concluſionis meæ, eo modo quo à me eſt poſita, non poteſt accuſari de hæreſi: ergo & ponens ipſam propoſitionem, ut eam poſui accuſari non poteſt. Probo minorem ſic, Contradictorium huius dicti ratio eſſendi in loco, id eſt hic uel ibi, modo ſupra declarato, ſeparatis ſubſtantijs eſt operatio non finitatio naturæ: non eſt de fide, & contradictorium huius dicti non licet arguere à tota copulatiua ad alteram eius partẽ, non eſt de fide, & contradictorium huius dicti. Si quis poſita aliqua aſſertione negatiua uel affirmatiua, addat authoritatem alicuius doctrinæ cum propoſitione, ut Lì ut poteſt teneri, ita benè determinatiuè ſicut relatiuè. Quia ita bene poteſt æquiualere huic dictioni. eo modo, quo ſicut huic dictioni, quòd ſimiliter non eſt de fide. & contradictorium huius dicti, per communem uiam, in rebus Theologicis congruenter poſſumus intelligere uiam, quæ communiter tenetur in ea uniuerſitate, in qua tempore ſic dicentis, magis uiget ſtudium theologiæ, non eſt de fide. & contradictorium huius dicti, hoc tempore, in uniuerſitate Pariſienſi magis uiget ſtudium theologiæ quàm alibi, non eſt de fide. & contradictorium huius dicti in uniuerſitate Pariſienſi, nunc communiter tenetur, quòd finitatio naturæ ſit ratio locabilitatis ſubſtantiæ ſeparatæ, non eſt de fide. & contradictoriũ huius dicti Scotus & maior pars Nominalium tenet, ſupradictam opinionem, & Thomas eam uidetur tenere, in tertia parte ſummæ, ubi ait de deſcenſu Chriſti: non eſt de fide. Tunc ſic. Si contradictoria horum dictorum non ſunt de fide, ſequitur quòd iſta dicta ponere credere & diſputare non eſt in ſe hæreticum, aut contra fidem, nec ipſa diſiun

ctiuè uel copulatiuè ponens tenens & diſputans poteſt accuſari de hæreſi. Sed ad hæc dicta ſimul & copulatiuè poſita, ſequitur poſitio concluſionis meæ, ut iacet præciſè: ergo ponens concluſionem meam præciſè, ut iacet de hæreſi accuſari non poteſt. Probationes autem omnium ſupradictorum habentur ex ſupraſcriptis, nam de primo dicto patet, quòd non ſolum eſt hæreticum, ſed etiam rationabilius ſuo oppoſito, & à multis Catholicis doctoribus creditum & approbatum: & in ſecundo conſentiunt omnes dialectici, & omnes theologi, qui unquam dialecticam nouerunt. ita de alijs omnibus, de quibus etiam, ſi quis poteſt dubitare, uera ſint an falſa, nemo tamen tàm rudis eſt, tàm expers omnis doctrinæ, tam ignarus fidei, & eorum quæ ad fidem attinent, qui diceret illa credi non poſſe abſque hæreſi, & ſic eorum contradictoria eſſe de fide. Tunc autem ulterius arguatur ſic. Qui credit concluſionem iſtam Chriſtus. &c. Ex ui uerborum, & ſecundum proprium, & non extortum uſum loquendi non poſſe habere ſenſum catholicum, credit contradictorium alicuius, uel aliquorum ex ſupradictis ſeptem dictis eſſe de fide. Sed qui aliquid tenent, eſſe de fide, quòd non ſit de fide, male ſentiunt de fide. quia contra dictum Domini Deuteronomij. 4. Non addetis ad uerbum quod ego loquor uobis, neque minuetis ab eo: ergo de concluſione mea male, ut ſupra ſentientes de fide male ſentiunt. Vide ô Summe Pontifex, uidete ô apoſtolici ordinis auguſtiſsimi ſenatores, uide ô uniuerſa Roma, imò Italia, imò Chriſtianorum Eccleſia, ut conuincantur in hac prima propoſitione, in qua me maximè fulminabant, & in qua multis non tàm accuſandi me, quàm excuſandi de ſua damnatione, anſam aliquam habere uidebantur: & de cæteris quidem concluſionibus patebit luce clarius, nullam uel minimam quidem potuiſſe eos habere occaſionem damnandi eas de hæreſi, & iam de iſta prima in qua erant fortiores, uiſum eſt qualis ſit, & rectè ne, an non rectè per eos fuerit damnata, præſertim iam explicato eis per me ſenſu, quem per eam intendebam, & uerbis concluſionis ſine aliquo uel terminorum uel orationis abuſu, uel extorſione applicato. Et quamuis hoc ſufficiat ad defenſionem concluſionis meę, tamen ad pleniorem huius materiæ diſcuſsionem, dico, quòd etiam interpretando concluſionem eo modo, quo ipſi interpretabantur, quòd ſcilicet Chriſtus effectualiter tantum, non præſentialiter fuerit in inferno, adhuc aliquibus forte poſsit uideri præſumptuoſe per eos fuiſſe determinatum, quòd concluſio ſimpliciter eſſet hæretica. cum ſit, quòd Durandus ordinis prædicatorum theologus maximus, qui fortè non minus doctrina Magiſtros iſtos excedit, quàm ego excedar ab eis, tenuit illam opinionem eſſe probabilem, & cum ueritate articuli bene defenſabilem. Sic enim ſcribitur in tertio ſententiarum. Ad tertium ſic procedi-

tur, & uidetur quòd Christus ſecũdum animam non deſcenderit ad in ferꝰ num, quia idem finitũ nõ poteſt ſimul eſſe in diuerſis locis, ſed anima Chriſti cũ eſſet creatura finita, & ſtatim poſt mortem fuit in paradiſo cũ anima latronis. Cui dictũ eſt Luc. 23. Hodie mecũ eris in pa adiſo: ergo tunc ſalꝰ tem non potuit eſſe in inferno. Item ea qu e Chriſtus fecit & paſſus eſt in natura aſſumpta, ordinata fuerunt ad ſalutem humanam, ſed ad hãc non potuiſſet, quòd Chriſtus ad infer s deſcendiſſet, quia per paſsionem quã in hoc mundo ſuſtinuit, liberauit nos ab omni culpa & pœna: ergo uideꝰ tur quòd Chriſtus ad inferos non deſcendit. In contrarium eſt quod diciꝰ tur in Symbolo. Deſcendit ad inferos. Et apoſtolus dicit ad Epheſios 4. Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia deſcẽdit ad inferiores partes terꝰ ræ. gloſſa, id eſt ad inferos, Reſpondeo quòd cum articulus ſit, Chriſtum ad inferos deſcendiſſe, & non poteſt intelligi ratione diuinitatis ſecũdum quam eſt ubiq;, nec ratione corporis ſecundum quam fuit in ſepulchro, reſtat quòd intelligatur ratione humanæ naturæ animæ ſuppoſito, quo uiꝰ denda ſunt duo. Primum eſt per quem modum anima Chriſti deſcẽdit ad infernum. ſecundum eſt ad quem infernum deſcendit. Quantum ad priꝰ mum ſciendum eſt, quòd cum anima ſeparata nõ ſit corpus nec uirtus in corpore, non poteſt dici, quòd anima Chriſti deſcendit ad inferos, eo geꝰ nere motus uel deſcenſus, quo corpora mouentur: Eo genere motus quo angeli mouentur, non claré patet: angeli enim dicuntur moueri de loco ad locum, inquantum ſucceſsiuè operantur in diuerſis locis. anima ſeparata non dicitur habere aliquam operationem circa locum uel circa corpus exiſtens in loco, quia cum ex natura ſua ſit determinata, ad certũ corpus non poteſt mouere, nec agere in aliud, niſi mediãte corpore proprio, ſed illo caret dum eſt ſeparata, ergo non poteſt anima moueri de loco ad locũ ratioꝰ ne operationis, quam habet circa locũ uel circa corpus exiſtens. Nihilominus hoc nõ obſtante, poteſt dici anima ſeparata deſcendiſſe ad infernum dupliciter. uno modo ſecundum deputationem, & ſic dicũtur deſcendeꝰ re ad infernum animæ damnatorum ſimpliciter. quia ſimpliciter deputãꝰ tæ ſunt, ut reſumpto corpore, ſint in inferno, propter quod dicunt ibi eſſe ubi ſunt ſimpliciter deputatæ. Animæ autem ſanctorum patrum dicũtur in lymbo eſſe, uel ad lymbum deſcẽdiſſe, propter deputationem non ſimplicem ſed conditionatã. quia reſumpto corpore, niſi liberarent à redemptore. hoc aũt modo nõ dicit anima Chriſti deſcendiſſe ad infernũ, ſcilicet propter deputationẽ, quia omnis talis deputatio, eſt propter culpam contractam uel cõmiſſam quæ in Chriſto non fuit. Alio modo poteſt dici anima ſeparata deſcendere ad infernum ſecundum effectum, & hoc modo poteſt dici anima Chriſti deſcendere ad infernum, propter duplicem efꝰ fectum, quem habuit in illis qui erant in inferno. unus effectus fuit exhiꝰ

bitio

bitio uiſionis diuinæ qua carebant, ad quam ſe habuit paſsio Chriſti per modum meriti, & quia totũ meritum dependet principaliter ab actu animæ: ideo hic effectus attribuitur ſibi, ſicut principali principio merendi. Item per appropriationem ſicut Chriſtus ſecũdum animam fuit beatus, ſic ſecundum eam attribuitur ei fuiſſe cauſam beatitudinis in alijs. Congruum enim eſt, ut ens in potẽtia reducatur ad actum, per id quod in actu eſt: alius effectus fuit ſecundum quoſdam, ad quem ſe habuit anima Chriſti directè, per modum agentis, ſcilicet illuminare animas patrũ, quæ erãt in lymbo, & de myſterijs quæ cadunt ſub reuelatione. Secundum enim Dionyſium ſeptimo cœleſtis Hierarchiæ: Chriſtus ſecundum animam habet docere angelos, & ratione huius duplicis effectus, poteſt dici anima Chriſti deſcendiſſe ad infernum. Confirmatur autem hoc triplici ratione. Prima eſt quia moueri uel deſcendere competit animæ ſeparatæ, non per modum motus corporum, ſed per modum quo moueri competit ſubſtantiæ ſpiritali: ſed reliquis ſubſtantijs ſpiritalibus, puta Deo & angelo, non competit ſibi moueri de loco ad locum, per motum qui ſit ſubiectiuè in ipſis, ſed per effectum quem habent in alijs rebus: ergo ſimili modo competit animæ ſeparatæ, & competebat animæ Chriſti. Secunda ratio talis eſt. Chriſtus dicitur deſcendiſſe ad infernum, ut animas ſanctorum patrum illuminaret ad uidendum Deum, in eodem autem inſtanti, quo Chriſtus mortuus eſt, ſancti patres uiderunt Deum. in eodem autem inſtanti non potuit anima Chriſti eſſe in inferno per motum, ergo nec deſcẽdit illuc per motum qui eſſet in ipſa, ſed per effectum quem habuerit in alijs. Item ſicut in illo triduo dicitur anima Chriſti fuiſſe in inferno cum animabus ſanctorum patrum, ſic in illo triduo uel parte tridui, dicitur fuiſſe in paradiſo cum anima latronis. cui dictum eſt Lucæ 23. Hodie mecum eris in paradiſo. ſed id non poteſt intelligi quo ad locum acquiſitum per motum, cum ſecundum ponentes ſpiritus, in loco diffinitiuè moueri de loco ad locum, idem ſpiritus non poteſt eſſe in pluribus locis, nec moueri ſimul pluribus motibus, ad plura loca tendentibus. quare oportet ut intelligatur ſecundum effectum. Quòd ſi quis dicat, quòd Paradiſus dicitur dupliciter uno modo locus corporeus, ſcilicet cœlum empyreum, & ſic non fuit anima Chriſti in paradiſo, niſi poſt aſſumptionem. alio modo dicitur paradiſus uiſio diuinæ eſſentiæ, & ſic anima Chriſti fuit in paradiſo ab inſtanti conceptionis, & anima latronis in ipſo die paſsionis, per quem modũ non repugnat animę Chriſti, quòd ſimul fuerit in paradiſo ſic dicto, id eſt ꝙ uiderit Deũ, & ꝙ fuerit localiter in inferno, ſi ſic, inquã, dicatur nõ ualet, quia ſicut paradiſus dicitur dupliciter, ſic infernus: Vno enim modo dicĩ infernus locus correſpondẽs infra terrã. alio modo carẽtia uiſionis diuinę: ſicut ergo anima latronis nõ dicĩ fuiſſe cũ anima Chriſti in paradiſo, niſi qa merito paſsionis Chriſti anima la-

ima latronis uidit Deum, ſic anima Chriſti non dicitur fuiſſe cum animabus electorũ patrum in inferno, niſi quia animæ eorum quæ carebant uiſione diuina. & ſic dicebant eſſe in inferno, merito huius paſsionis purgatę ſunt, ab hac carentia: utrunque ergo de pari debet intelligi, quo ad effectũ, nõ quo ad locum uel motum localem, qui fuerit ſubiectiuè in ipſa anima. Quamuis autem iſtud probabiliter ſit dictum, etiã ſatis uideatur ſaluare articulum, & dictum ſcripturæ, quia tamen uirtus diuina non cõprehenditur à ratione humana, ideo non eſt pertinaciter aſſerendũ, Quòd anima Chriſti, per aliũ modũ nobis ignotũ, non potuerit deſcendere ad infernũ. Ad primũ argumentũ dicendum, Quòd idem finitũ nõ poteſt eſſe ſimul in pluribus locis diffinitiuè uel circũſcriptiuè, nec iſto modo ponitur animam Chriſti fuiſſe ſimul in paradiſo & in inferno, ſed ſecundũ effectum: nihil prohibet quòd idem finitum dicatur eſſe in plurib. locis, quãdo effectus ſunt cõpoſsibiles, & ſimul ſubſunt uirtuti eiuſdẽ agẽtis: & ſic anima Chriſti dicitur fuiſſe in paradiſo ſimul & in inferno, quia merito eius, anima latronis uidit Deũ, quod eſt eſſe in paradiſo: & animæ patrũ quæ carebant uiſione diuina, & ob hoc dicebãtur eſſe in inferno, liberatæ ſunt ab hac carentia, & per conſequens ab inferno. imò ſecũdum unũ & eundem effectum, ſcilicet ſecũdum liberationem patrũ, potuit anima Chriſti, dici ſimul eſſe in paradiſo & in inferno, conſiderãdo terminũ à quo & ad quẽ illius effectus, ratione enim carentiæ uiſionis diuinæ, à qua fuerũt per paſsionem Chriſti liberati, potuit dici anima Chriſti fuiſſe in inferno, ratione uerò uiſionis diuinæ, ad quam ſunt admiſsi, potuit dici eſſe in paradiſo. Ad ſecundum dicendum, quòd eo ipſo quòd per paſsionem Chriſti liberati ſumus à culpa & à pœna dicitur Chriſtus deſcẽdiſſe in infernũ, quia merito eius paſsionis, aliqui adempti ſunt à pœnis inferni. Deſcẽſus enim ille non attenditur ſecundum motum localem exiſtentem in anima, ſed ſecundum effectum quem habuit in ſaluandis, hæc Durandus ad uerbum. Qui cum talem opinionem nũquam inueniatur retractaſſe, ſi ipſa ſit ſimpliciter hæretica, & conſequenter contra iam determinata ab Eccleſia, ſequitur quòd Durãdus mortuus ſit hæreticus, ô inſignis ordo Prædicatorũ, & noſtræ religionis maximus ſplendor, potes hæc pati doctorẽ tuum primũ, fortaſſe poſt Thomã, aut ſine dubio inter primos, cuius libri quotidiè in tuis ſcholis, in tuis clauſtris, in tuis bibliothecis habẽtur, legũtur, coluntur, nunc eſſe pronunciatum hæreticũ? agas tu cauſam doctoris tui, ego meam egi, imò tu ô Eccleſia tuam agas cauſam, quę permiſiſti per tot annos, & nunc, permittis Durandum publicè legi & tam nephandã iuxta hos magiſtros illius hæreſim aut per ignorantiam nunquam agnouiſti, aut per negligentiam & rei diuinę contemptum agnitam non damnaſti. Quod ſi dicãt nõ opus fuiſſe noua damnatione, cum hæc opinio ſit de iam damnatis, primo ex hoc ſequitur, quòd dixi ſupra. Durãdum, ſcilicet

mortuum

mortuum eſſe hæreticum: ſecũdo & Capreolum & Durãdellum, & multos alios doctores, qui opinionem Durãdi recitant, & eam tamen de hæreſi non arguunt, ignaros fuiſſe & rudes in fide, nec ſcientes diſcernere hęreticũ à nõ hæretico. tertiò dicant mihi iſti patres, ubi ipſi iſtius opinionis legerunt damnationem? ego quidem ut de me fatear, me eam uſquam legiſſe non memini. Conciliorum profectò determinationem nullam contra Durandum afferre poſſunt, cum non ſolùm damnata hæc nunquam fuerit opinio in cõcilijs, ſed nec in aliquo eorum de ipſa habita mentio eſt. Dicta itidem ſcripturæ ſacræ allegare, cõtra eum neſcio quo modo poterunt, ſi non mentitur Scotus, qui dicit teſte Franciſco, quòd etiam de ipſo deſcenſu Chriſti, nedum de modo deſcenſus, non habetur expreſſa mentio in doctrina Euãgelica, & per præmiſſa à nobis in principio, quòd patet de modo, quo uteretur fortè Durandus ad exponendum authoritates ſcripturę, quæ uiderentur eſſe contra eum. De authoritatibus ſanctorum fortè multas poſſent adducere, dicentium, fuiſſe animam Chriſti in triduo in inferno, ſicut corpus fuit in ſepulchro: & ſimilia. & quicquid ſit de phãtaſia Durãdi, quo ſcilicet modo ipſo ſupradictas authoritates exponeret, forte dicẽdo de anima hoc dici, & nõ de toto compoſito, quia per animam principaliter illa ſit operatus. quicquid, inquã, ipſe dicat. cuius ego opinionem nec teneo, nec unquam tenui, ego hoc dico, & firmiter aſſero, non ualere iſtam conſequentiã. hæc opinio eſt contra dicta Auguſtini uel Hieronymi uel Gregorij, & ſic de cæteris doctoribus eccleſiæ. ergo eſt hæretica, & huius dicti ueritas, ſicut eſt à bonis omnibus & ſubtilibus theologis credita, ita à me etiam euidenter probabitur. Quam enim ſanctorum doctorum ſcriptura, extra canonem Bibliæ poſita, ſit tradenda & legenda, & cum debita reuerentia ſuſcipienda, non tamen ſunt eorum dicta ita firmæ authoritatis & immobilitatis, ut eis contradicere non liceat, & circa ea dubitare niſi uel per ſcripturam ſacram aliter probentur euidenter, & expreſſè, uel firmiter per Eccleſiam ipſa authoriſantem determinatum fuerit, illa firmam ueritatem & indubiam continere. Ideo per dicta ſanctorum, extra canonem Bibliæ pręciſè, non poteſt conuinci opinio hæretica manifeſtè, nam ubi non eſt infallibilis ueritas, ibi nec fides certa & indubia. Cum fides certa ueritati infallibili innitatur, imò circa talia non eſt aſſenſus infallibilis, nec adhęſio firma: ex quo enim ibi certa ueritas & indubia fides non eſt, ei ſemper aſſentitur, cum dubio & cum formidine falſi. quia dicit Auguſtinus in epiſtola ad Hieronymum & undecimo libro contra Fauſtum cap. 7. & 16. contra eũdem Fauſtum, ſi ſcriptura non continet ineffabilem ueritatem, & in aliqua parte ſui falſa inuenitur, non remanet in ea certa fides, qua ei firmiter credatur, & propter falſitatem repertam in una ſui parte, tota ſuſpecta habetur, & ſic fides titubaret. Quia ut dicit Augiſtinus de fide Chriſtiana cap. ſeptimo Titubat fi-

bat fides, ſi ſacrarum ſcripturarum uacillat authoritas. Quod autem in dictis ſanctorum, extra canonem Bibliæ non ſit ueritas infallibilis, quãtum ad præſens attinet, tres mihi ſuccurrũt probationes, Prima eſt qa ipſimet doctores de dictis ſuis dubitant, an in eis errauerint an non. Vnde Auguſtinus primo de Trinitate c.1. inquit, Nec pigebit me ſicubi hæſito quęrere, nec pudebit me ſicubi erro, me corrigere. & c.2. Perinde quiſquis hoc legit, pariter ubi hæſitat, quærat, ubi errorem ſuum cognoſcit, redeat ad me, ubi meum, reuocet me. Hinc liber Retractationũ Auguſtini, in quo multa ex dictis ab eo antea damnat & retractat. unde & ſecundo de Trinitate, Magis optabo à quolibet reprehendi, quàm ſiue ab errante, ſiue ab adulante laudari: laudator enim & errans, confirmat errorem, adulator uero allicit in errorem. emendabit autem me iuſtus in miſericordia, & arguet me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Et ſicut dicit Guido Carmelita in libro de Hæreſibus: licet Auguſtinus in his dictis loquatur humiliter, nihilominus loquitur ueraciter. Vnde ipſe ad Vincentium dicit, Negare non poſſum nec debeo, ſicut in ipſis maioribus, ita in meis tam multis opuſculis, multa eſſe quæ poſſunt iuſto iudicio & nulla temeritate reprehendi. & in libro de uera Religione inquit, Quicquid in libris meis erroris inuenietur, hoc ſolum mihi eſt attribuendum, quicquid autem uerum aut bene expoſitum, illud uni omnium remuneratori & largitori Deo tribuatur. Poſſunt ergo dicta Auguſtini egregij & diuini doctoris, non ſemper in omnibus continere indubiam ueritatem, cum ipſe circa ea dubitet, errauerit necne. Et quod dictũ eſt de Auguſtino, dictum intelligatur ſimiliter de alijs Doctoribus. Secũda probatio ſumitur à diſcordia, quæ eſt inter ipſos authores. diſcordia enim in ſcriptoribus teſtimonium eſt falſitatis, cum ſit neceſſe, quòd ſaltem unus diſcordantiũ falſum dicat, quia neceſſariò altera pars contradictionis eſt falſa. Ideo Auguſtinus 16. de ciuitate Dei, probat ſcipturæ ſacræ ueritatem, ex mutua concordia ſcriptorum eius, in qua omnes concordant, & nullus ab alio diſcordat, quod atteſtantur ſcripturæ ſacræ indubiè & infallibili ueritati, Vero enim, & ueritati ut dicit Philoſophus primo ethicorum, omnia conſonant, quod non accidit in alijs ſcripturis. Quanta enim ſit diſcordia in dictis ſanctorum extra canonicas ſcripturas, nemo non nouit, niſi qui illorum libros non legit. Diſcordat Auguſtinus à cæteris ſanctis doctoribus circa intelligentiam operum ſex dierum. quia alij ponunt, quòd Deus fecit illa ſex dierum opera, ſecundum ſucceſsionem temporis dierum, à quibus diſcordat Auguſtinus, qui ponit omnia ſimul facta, iuxta illud, Qui uiuit in æternum creauit omnia ſimul. Vnde motus Auguſtinus numerat illos ſex dies, non ſecundum ſucceſsionem temporum ſed ſecundum diſtinctionem cognitionis angelicæ rerum, in proprio genere, & uerbo, & tamen non dicuntur illi uel iſti hæretici: & conſtat quòd una opinionum eſt fal-

eſt falſa, & per conſequens dicta eorum non innituntur ineffabili ueritati. Similiter diſcordant Hieronymus & Auguſtinus, quia Auguſtinus omnium Pſalmorum authorem facit Dauid, quod negat Hieronymus. diſcordant ſimiliter ſuper reprahenſione Petri à Paulo, an fuerit de peccato mortali, aut ueniali ipſius Petri? Item etiam diſcordant in ceſſatione legalium, ſic quòd ſibi contradicendo, unus neceſſariò falſum dicit: & tamen ex hoc neuter eorum hæreticus reputatur. Similiter Beda ſuper primo regum dicit, quòd Samuel fuit uerus ſacerdos quod expreſſè negat Auguſtinus in libro de quæſtionib. Noui & Veteris teſtamẽti dicẽs, Samuelem non fuiſſe ſacerdotem, cum non fuerit de filijs Aron. Et Hieronymus primo contra Iouinianum dicit, ſimulq; cognoſcendum eſt, quòd Samuel leuita non ſacerdos, nec pontifex fuit: ideoq; non nominatur inter ſacerdotes, ſed inter eos qui inuocant nomen Domini. Dicta ergo iſtorum, non innituntur infallibili ueritati, cum ſibi contradicant, quorum una pars neceſſariò eſt falſa: ut patet per philoſophũ.4. Metaphyſicæ. Quin ipſe Auguſt. in hac ſententia ſibimet uidetur aduerſari, nam in libro de quæſtionibus Noui & ueteris Teſtamẽti.q.46.dicit, Vt diximus Samuelẽ nõ fuiſſe ſacerdotem. & tamen.12.contra Fauſtum.cap.35.ſic dicit, Commutatum ſacerdotium in Samuelem reprobato Heli, & commutatum eſt regnum in Dauid Saule reprobato. ubi clarè Auguſtinus dicit, translatum ſacerdotium in Samuelem, ſic quòd Samuel uere fuerit ſacerdos, ſicut Dauid uerè fuit rex. De eodem etiam Samuele an fuerit reſuſcitatus, uidetur à ſeipſo diſſentire Auguſtinus. Nam in quęſtionibus Noui & Veteris Teſtamenti.q.27.tenet, quòd Samuel non fuit per Pythoniſſum uerè reſuſcitatus, ſed dæmon in ſimilitudine Samuelis apparuit Sauli. Et in libro de Cura pro mortuis agenda ponit, Quòd anima Samuelis à dæmone uerè excitata, per artem Magicam loquuta fuerit Sauli. Hieronymus etiam in illa.q. an Salem fuerit Hieruſalem, uidetur in quadã ſua epiſtola de cuius titulo non memini, ſibi contrarius. qui etiam de 70.interpretibus, cõtrarium ſentit Auguſtinus. Item Gregorius & Dionyſius diſcordant circa ordines Angelorum. Et ſolus Hieronymus, cæteris circa promotionem bigami aduerſatur, ipſe enim tenet & ſcribit in epiſtola ad Oceanũ, Quòd bigamus ante baptiſmum, ſiue poſt baptiſmum, poteſt promoueri: ſi modo poſt baptiſmum plures non cognouerit uxores. cui contradicunt cæteri, dicentes: Quòd bigamus, ſiue ante baptiſmum, ſiue poſt baptiſmum, non poteſt promoueri, & in hoc exiſtimatur iſtos melius dixiſſe, ut ſcribit Auguſtinus de bono Coniugali, & Ambroſius de Officijs. Item Hieronymus ad Marcellam, de quinque quæſtionibus ſcribens dicit, ſanctos qui in fine mundi inuenientur, non morituros ſed uiuos aſſumendos. Auguſtinus autem in libro de ciuitate Dei. Omnes tunc morituros affirmat. Item Hieronymus ſuper Matthæum dicit hoc dictum Pſalmi: In omnem

terrã exiuit ſonus eorũ. &c. et illud Chriſti, Prædicabit Euãgelium hoc in uniuerſo mundo: eſſe completum per Apoſtolos. Auguſtinus aũt in epiſtola ad Hęſichium, cui cõſentit Origenes ſuper Matthęũ, tenet, hoc non dum eſſe cõpletum. Item Hieronymus ſuper epiſtola ad Titũ. tenet angelos per multa ſæcula ante mundũ uiſibilem extitiſſe, & Deo ſeruiſſe: quod & Ambroſius tenet in Exameron. Auguſtinus autem per Geneſim tenet, quòd ſimul cũ cœlo empyreo ſint creati. Item Hieronymus in prologo libri Sapientię tenet, quòd ille liber ſit Philonis, & nõ ſit cõputandus inter ſacras ſcripturas, Auguſtinus aũt in tertio retractationũ, oſtendit ſe quandoque tenuiſſe, quòd fuerit editus à Ieſu Syrach quod ibi retractat: & licet non exprimat à quo ſit editus, tamẽ in libro de doctrina Chriſtiana, ipſum enumerat inter libros ſacros. Item Hieronymus in libro Hebraicarũ quęſtionum dicit, Quòd Deus antequã cœlum & terrã faceret, paradiſum ante condiderat. propter illud quod dicitur: Plantauerat Deus paradiſum à principio. Auguſtinus aũt ſuper Geneſim ad literam, exponit à Principio id eſt tertia die. Item Auguſtinus in libro de concordia Euangeliſtarum aſſerit, totã negationẽ Petri, factam fuiſſe in atrio Annæ, & quæ dicta ſunt inde poſt miſſum Ieſum ad Caiapham, recapitulando dicta eſſe. Hieronymus aũt ſuper Matthęũ, uidetur uelle, quòd Petrus in atrio Caiaphæ negauerit. cui Beda in Lucã conſentire uidetur. Item Hieronymus ſuper illud Abauch. Mundi ſunt oculi tui: negat ſingulos angelos præpoſitos ſingulis corporalibus creaturis. & Auguſtinus in 83. quæſtionibus, tenet quòd ſic. cui conſentiunt Origenes & Damaſconus. Item Hieronymus ſuper illud Ionæ. Tollite me, & mittite in mare. dicit, ꝙ licet propria perire manu, ubi caſtitas periclitat̃. Auguſtinus uero in libro de ciuitate Dei, cõtrarium affirmat. Multa deniꝙ reperiũtur talia, quibus ſancti doctores inter ſe, ſalua fide cõtraria conſcripſerunt Sed nec omnia ſuccurrũt, properanti maximè. neꝙ enim elaborari hoc à me opus potuit exactiore diligentia, quod uolui uenienti ſtatim iniuſtæ infamiæ morbo occurrere, ſcripturus aliàs, ſuper hac re, ut maiore ocio & cura, ita & plura & fortaſſe meliora, addam tamẽ & illud, quod nũc occurrit Hieronymi in epiſtola ad Auguſtinũ ſic dicentis. Nec mireris, ſi in tuis libris & maximè in ſcripturarũ expoſitione, quæ uel obſcuriſsimæ ſunt, quædam à recta linea diſcrepare uideantur, & hoc dico nõ quòd in operibus tuis quædã reprę hendenda iam cenſeam, neꝙ enim lectioni horum unquã operã dedi, nec horũ exemplariorum apud nos copia eſt, præter ſoliloquiorum tuorum libros, & quoſdam cõmentarios in Pſalmis: quos ſi uellem diſcutere, non dicã à me qui nihil ſum, ſed à ueterũ Græcorum docerem interpretationibus diſcrepare, hæc ille. Sicut ergo ipſi ad ſe inuicem, ita & nos ab eis in multis ſalua fide & ueritate ſcripturæ, & ſanctæ eccleſię determinatione, diſſentire poſſumus. Tertia probatio ſumitur ex ſpeciali prærogatiua ſacræ ſcripturæ, &

ræ, & ſanctionum uniuerſalis eccleſiæ, quibus ſolis concedimus infallibilis ueritatis excellentiã. Vnde Auguſtinus contra Hieronymum in epiſtola ad eũ ſic dicit. Ego enim fateor charitati tuæ ſolis ſcripturæ Libris, quę iam canones appellantur, didici hunc timorem honoremq́ deferre, ut nullum horum authorum ſcribendo erraſſe firmiſsimè credam, aut ſi aliquid in eis offendo literis, quod uideatur contrarium ueritati, nihil aliud quàm mendoſum eſſe codicem, uel interpretem non aſſecutum eſſe, uel me minimè intellexiſſe, non ambigam. Aliorum aũt ſcripturas ita lego, ut quantalibet ſanctitate & doctrina polleant, non ideò uerum putẽ, quia ipſi ſenſerint, ſed quia uel per alios locos ſacræ ſcripturæ, uel probabili, id eſt euidenti ratione, quod à uero non abhorreat, perſuadere potuerũt, nec te Frater mi, arbitror ſic libros tuos legi uelle, tanquam Prophetarũ & Apoſtolorum, de quorũ ſcriptis, quòd omni errore careãt, dubitare nephandum eſt. abſit hoc à pia humilitate & ueraci de temetipſo cogitatione. Et ipſe Auguſtinus 3. de Trinitate, Sane cum in omnibus literis meis, non ſolum pium lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſiderem. Veruntamẽ uelut lectorem meum uolo mihi eſſe deditum, ita correctorem nolo, ſibi. & ſicut illis dico, nullis meis literis quaſi ſcripturis canonicis inſeruire, ſed in illis, & quod non credebas cum inueneris, incunctãter crede, in iſtis autem literis, quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmiter tenere, ita illi dico noli meas literas ex tua opinione uel contentione, ſed ex diuina lectione, uel inconcuſſa ratione corrigere. Et Auguſtinus in Epiſtola ſiue libro ad Vincentium, Noli ergo frater cõtra diuina tam multa, tam clara, tam indubitata teſtimonia colligere, uel calumniari Epiſcoporum ſcripta minorum, ſicut Hilarij, Cypriani, uel Agrippini, nam hoc genus literarum, ab authoritate canonum diſtinguendum eſt: non enim ſic leguntur, tanquam ex eis ita teſtimoniũ proferatur, ut contrà ſentire non liceat. Et in epiſtola ad Fortunatum idem Auguſtinus. Nec quorumlibet diſputationes, quãuis Catholicorũ laudatorũ hominum, uelut ſcripturas canonicas habere debemus, ut nobis nõ liceat ſalua honorificentia, quæ illis debetᷣ hominibus, aliquid in eorũ ſcriptis improbare ac reſpuere. Et in libro de unico Baptiſmo: Quis neſcit canonicã ſanctam ſcripturam, Veteris & Noui Teſtamenti, certis ſuis terminis cõtineri, eãq́ poſterioribus omnibus Epiſcoporũ literis ita præponi, ut de illa omnino dubitari non poſsit, utrum uerum aut ratũ ſit, quicquid in ea ſcriptum conſtitit eſſe. Epiſcoporũ aũt literas, quæ poſt confirmatũ canonem ſcriptæ ſunt, uel ſcribuntur, & per ſermonẽ fortè ſapientioris cuiuslibet, & per aliorũ Epiſcoporum grauiorem authoritatẽ doctioremq́ prudentiã, & per concilia licere reprehendi, ſi quid in eis fortè eſt à ueritate deuiatum. Poſſent infinita huiuſmodi adduci, ex quibus pateret, dicta ſanctorũ infallibili ueritati, ut præciſè ſanctorũ ſunt nõ inniti. Vnde & ſæpe inuenies, modernos docto-

res diſcedere à dictis ſanctorum. dicit enim Robertus Olchot, quòd ſanctus uir Anshelmus, in multis deceptus, propter ignorantiam logicæ. & Ocham de actib. Hierarchicis non ſentit cum Dionyſio, & Scotus in 3. ſententētiarum quaſi deſtruit totum proceſſum Anſhelmi, in libro cur Deus homo. & ita ſæpè alibi inuenies de alijs doctoribus. Volui autem hæc hic adducere, non tàm ob Durandi opinionem, quam ego nec teneo, nec unquam tenui, quapropter id quod mox in principio ſecundæ. quæſt. tractabitur. Ex his omnibus concludo, quòd ſi non inuenitur expreſſa determinatio, uel ſcripturæ ſanctæ uel uniuerſalis eccleſiæ contra opinionē Durandi, præſumptuoſum eſt ipſam dicere ſimpliciter hæreticā: ſi autem inueniatur, ferat oportet Durandus patienter hāc notam. Sed dicet aliquis, eſto, quòd ſenſus tuus (quem declaraſti, te prætendere, per illam propoſitionem) ſit catholicus, eſto, quòd illum etiā permittat uis uerborū nónne & propoſitio tua poteſt facere illum ſenſum Durandi, quem tu etiam deteſtaris, & propterea tu erraſti, ponens concluſionem, quæ ſcandalū poſſet facere in mentib. fidelium? ad hoc ego dico primo, quòd alia eſt ratio eorū, quæ proponuntur diſputāda, alia eorum, quæ ad doctrinam in ſcriptis traduntur legenda. Cum enim quid diſputādum proponitur, breuis & conciſa, & inexplicita proponitur propoſitio, in ſe & uerborū & ſenſuū multiplices implicans difficultates, in ipſo diſputandi congreſſu diſſoluendas, alioquin ſi omnia ibi explicarentur, diſputationi locus non relinqueretur: propterea ambiguam, obſcuram uel æquiuocam propoſitionem ponens diſputandam, ideo excuſatur, quia futurū eſt, ut inter diſputandum ipſam diſtinguat, & declaret: qui uero doctrinaliter aliquid literis mandant, id faciunt ſcribendo, quod hic fit diſputando, quare ibi omnia clara, dilucida & expedita eſſe debent. Secundo conſiderent ſeueriſsimi iſti cenſores, nō ſolum difficilè, ſed penè impoſsibile eſſe, ita librare & examinare uerba omnium propoſitionum, quas quis proponit, ut nulla poſsit eſſe in ſenſu ambiguitas, & erronea inde opinio nulla elici poſsit, nec ego profectò, meis propoſitionibus arrogare uolo, quòd euāgelicæ & Apoſtolicæ multæ propoſitiones non habent, multas enim & inter illas eſt reperire, quæ & multiplices habent intelligentias, & ad erroneum ſenſum transferri poſſunt, imò quæ & prima facie ſonare hæreſim uidentur. Hinc omnes hæreſes pullularunt, dum ſcilicet aliqui, non tàm profunditatem ſenſus introſpiciebant, quàm quid cortex uerborū Euangelicorum ſonet, attendebāt. hinc Arrius audiens, Pater maior me eſt: patrem credidit eſſe maiorem filio, & filiū dixit eſſe creaturam. hinc Heluidius audiēs, Quòd Ioſeph non cognouit Mariam, donec peperit primogenitū ſuum: attendens potius uim grammaticalem illius dictionis donec, q̄ ueritatem ſenſus Euāgelici, de perpetua uirginitate Mariæ dubitauit: hinc Marcion illud Pauli legens, Lex autem ſubintrauit ut abundaret delictum, credidit

legem

legem Moyſi eſſe malam, & à malo principio. Iuxta Manicheum, & Baſilides illud legens. Ego aliquando ſine lege uiuebam: credidit animam Pauli, in alio corpore aliquando uixiſſe. Hinc Eunomius audiens Chriſtum reſpondentem Iudæis accuſantibus eum, quod ſe diceret filium Dei, ſcriptum eſſe, & illud, Ego dixi, dij eſtis & filij excelſi omnes. rem potius dictam, & id quod ſecundũ ſe reſponſum eſt attendens, quàm intentionem & propoſitum reſpondentis, credidit eo modo Chriſtum filium Dei dici, quo & quilibet ſanctus dicitur Dei filius. Similiter & hæc propoſitio, Illam diẽ neq; filius nouit. multis fuit occaſio credendi, plura intelligere patrem quàm credat filius, quam ſi ſecundum ſenſum quem communiter faciunt uerba etiam interpretemur, id uidetur præ ſe ferre, cum tamen alia ſit latentis ſenſus ueritas. Poſſem infinitas ſimiles propoſitiones adducere, ex canone ſcripturarũ, & ideò benè dixit Hilarius, Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia nõ ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Et gloſſ ſuper iſtum textum, inquit: Non ſemper debemus intelligere, ut uerba prima facie ſonare uidentur, maximè ubi ambigua ſunt, ſed debemus recurrere ad intentionem loquentis. Et Gregorius (inquit) plerunque dum proprietas uerborum attenditur, ſenſus ueritatis amittitur. Et Gregorius 26. libro Moralium. Non debet aliquis uerba conſiderare, ſed uoluntatem & intentionem, quia non debet intentio uerbis deſeruire, ſed uerba intẽtioni. Et Hieronymus ſuper epiſtolam ad Galatas teſtatur, Non in uerbis ſcripturarum eſſe Euangelium, ſed in ſenſu, non in ſuperficie, ſed in medulla, nõ in ſermonum folijs, ſed in radice rationis. Propterea Ocham in dialogo falſificat hanc cõmunem propoſitionem, uerba non ex opinionibus ſingulorum, ſed ex communi uſu accipienda ſunt, maximè in ſecunda parte. dicit enim, Quòd in uerbis ambiguis & multiplicibus, non eſt recurrendum ad communem intelligentiã, ſed potius ad intentionem loquentium, & ita dum eſt ambiguitas in doctrina alicuius dicentis uel ſcribentis, ſimiliter recurrendum eſt ad intentionem dicentis, ut ipſe ſe exponat, & exprimat uerũ ſenſum, quem permittat uis uerborum. nec eſt reprobandus, niſi poſſet conuinci, q; talis ſenſus uerus alijs dictis ſuis eſſet contrarius, uel eſſet impertinens propoſito ſuo, & ita etiã in ſimplici loquela ad intentionem loquentis recurrendum eſſe, dicit idem doctor, & ſtandum eſſe interpretationi eius, niſi conſtat aut probabiliter, uel uiolenter præſumatur. quòd tali modo loquendi ambiguo uſus eſt, ad decipiendum, uel ad alium malum finem. Ex quibus omnib. cõcludo, quòd non ego erraui, qui cum proteſtatione probabiliter multiplicem propoſuerim propoſitionem, inter diſputandum declarandam, quę tamẽ etiam nullum poteſt facere ſenſum, quem etiam aliquis doctor non reprobatus, aut pro tali nondum per eccleſiam declaratus tenuerit, ſed errauerunt potiùs, qui propoſitionem habentem ſenſum catholicũ, quem permittit uis

uerborum, & quòd eſt magis in eo, ſenſu catholico iam eis à proponente declaratam, ſimpliciter hæreticam eſſe iudicarunt. Quod etiam ſi ante declaratum ſenſum meum feciſſent, licet forſitan excuſabilius erraſſent, tamen quia ſi uerè docti ſunt, per ſe etiam poterant cognoſcere, habere propoſitionem duplicem ſenſum, quod attendentes non ſolum ſimpliciter eam damnare, ſed in bonũ etiam potius eam ſenſum interpretari debuiſſent, nam Auguſtinus in libro de concordia Euangeliſtarum illud Matthæi exponens: Nolite iudicare & non iudicabimini: inquit, Hoc loco nihil aliud præcipi exiſtimo, niſi ut ea facta, quę dubium eſt quo animo fiãt, in meliorem partẽ interpretemur: de factis enim medijs, quæ poſſunt bono & malo animo fieri, temerariũ eſt iudicare maximè ut condemnemus. Quod ergo de his quæ fiunt dicit Auguſtinus, dictũ pariter intelligamus de his quæ dicuntur, & ita ſpeculatiuis applicantes ſententiam Auguſtini, concludamus, Quòd in ijs dictis, quæ poſſunt habere bonum & malum ſenſum, temerarium eſt iudicare, maximè ut condemnemus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE POENA peccati mortalis diſputatio.

EST autem ſecunda concluſio, quam iſti damnauerunt hæc. Peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita ſecundum tempus, ſed finita tantum. & quia dum pono concluſionem in libello meo, hæc præmittuntur uerba. Niſi eſſent dicta ſanctorum, quę in manifeſto ſui ſermonis uidentur dicere oppoſitũ, firmiter aſſererem, infraſcriptas concluſiones: aſſero tamẽ ipſas eſſe probabiles, & rationabiliter poſſe defendi. quarum prima eſt hæc. Peccatum mortale eſt in ſe malum finitum. ſecunda eſt hæc, Peccato mortali finiti temporis &c. Quidam Magiſter, de hac mecum cõcluſione habens diſputationem, Quid, inquit ipſe, aliud quærimus teſtimoniũ, quòd tua concluſio ſit hæretica? cum tu ipſemet manifeſtè dicas, eam eſſe cõtra dicta ſanctorũ: ualet enim conſequentia, Eſt contra dicta ſanctorum. ergo eſt hæretica. oſtendi ego tunc ei, ut etiam inferius oſtendam, quomodo mea concluſio, ſententijs ſanctorum nihil repugnabat, & quomodo erant intelligenda uerba, ſed quando ita fuiſſet, quod concluſio eſſet contra dicta ſanctorum, quantum ualeret ſua conſequentia, & quàm docto ut ſe ipſe iactabat Theologo, eſſet indigna, patere poteſt unicuique, ex ſupradictis in prima concluſione. Scio quid dicerem hîc de iſto Magiſtro: eſt enim is, qui toties in patriam literas miſit, de me quaſi trophæum triumphumq́ pollicentes, ſed uolo, ut præmiſi à principio, rationibus non conuicijs agere cauſam meam. Venio ad cõcluſionem, & quia iſti Magiſtri iudicauerunt, & concluſionem ipſam & reſponſiones etiam, quas eis ſuper hac concluſione me interrogantibus dedi, eſſe falſas, erroneas & hæreticas, uolo prius declarare, ipſam concluſionem eſſe catholicam & conſonam dictis ferè omnium doctorum. dico

autem

autem meam, quia ſi eam in alio ſenſu capias, quàm in eo quem ego per ipſam intendo, iam non eſt iſta mea concluſio, quam ego propoſui. Propoſitio enim multiplex eſt, multę propoſitiones, deinde uolo declarare, ipſas etiam reſponſiones meas eſſe tales, tàm de ipſa concluſione, quàm de ipſis reſponſionibus, declarando ſemper, quòd ſenſus meos, id eſt quos per illas intendo, permittit uis uerborum. Pro declaratione ergo concluſionis, quinque ſunt notanda. Primò notandum, quòd in peccato duo poſſunt conſiderari, conuerſio ad bonum creatum, & auerſio à bono incõmutabili & increato. Primo modo peccatum eſt malum finitum, etiam ſecũdum omnes doctores, ſecundo peccatum eſt malum finitum, ſecundum cõmunem uiam. & quia conuerſio ad bonum creatum, quo peccando abutitur peccator, eſt de intrinſeca ratione ipſius peccati, ideò dicitur, quòd peccatum eſt intrinſecè malum finitum. auerſio autem à bono increato, facit ipſum eſſe extrinſecè infinitum, quia ſolum pro tanto dicitur infinitum malum, quia eſt auerſio ab infinito bono, & ideo ſolum relinquitur, quòd ſit extrinſecè & obiectiuè infinitum malum. Secũdo nota, quòd per tempus poſſumus intelligere ſolum tempus uiæ, & hoc modo certum eſt, quòd neque peccatum, nec quicquam aliud ad hominem pertinens, poſsit eſſe infinitum ſecundum tempus, cum tempus uiæ cuiuslibet uiatoris ſit, non ſolum duratione & finitum, ſed etiam breue. alio modo poſſumus intelligere per tempus, tempus uiæ & termini, & hoc modo accipitur in cõclusione, & ſic aliquid poteſt in homine durare per tempus infinitũ ut patet. Tertiò nota, quòd peccatum mortale poteſt capi dupliciter. Vno modo, pro actu prohibito, uel obmiſsione actus præcepti à Deo. alio modo, pro reatu derelicto ex prędicto actu prohibito, uel dicta obmiſsione actus, qui quidem reatus, in multis locis ſacræ ſcripturæ dicitur peccatũ. & per tale peccatũ, denominatur aliquis peccator, ceſſante uel tranſeunte actu peccati primo modo dicti. Ex quo tertio notando patet, quòd rationabiliter eſt dicendum, quòd licet in iſto qui damnatur pro peccato mortali, aliquando finiatur ipſum peccatum, pro quo damnatur, quantum ad entitatem intrinſecam ipſius actus, qui primo modo denominatur peccatum, non finitur tamen, quantum ad reatum imò ſi ſic finiretur, non deberetur ei pœna æterna, & ita peccatum, cui debetur pœna, infinita eſt, infinitum ſecundum tempus quantum ad reatum. Quartò eſt notãdum, quòd deberi capitur dupliciter, uel dupliciter poteſt intelligi, quòd alicui peccato debeatur aliqua pœna. uno modo, dicitur id alicui deberi, quod ei aliquando reddetur, & ſic dicitur rationabiliter & catholicè, quòd peccato finiti temporis, quantum ad entitatem intrinſecam & reatum non debetur pœna infinita, ſecundum tempus, & iſto modo intelligitur concluſio præſens, quòd peccato finiti temporis non debeĩ, &c. Omne enim peccatum, cui debetur iſto modo, id eſt pro quo aliquãdo reddetur pœna

infinita eſt, dicto modo infinitum, nec unquã aliquis damnatur, niſi peccatum, pro quo damnatur ſit illo modo infinitum, ſecũdum tempus. Habet autem concluſio, & alium ſenſum Catholicum, hunc ſcilicet quòd nũquam debetur ita, ſcilicet quòd reddat̃ alicui pœna infinita, ſecundũ tempus, niſi ipſe ſit finaliter impœnitens, & ſine fine obmittat pœnitere, de illo peccato quod obmiſit uel commiſit in uita: ita quòd pro temporali peccato, prædicto modo debetur pœna infinita, ſi non redeat peccator ad iuſtitiam. Sicut enim pœnitentia finit peccatũ, quantum deacceptationem, ſcilicet, iuxta illud: Quacunq; hora ingemuerit peccator: &c. ita inpœnitẽtia de aliquo peccato, perpetuat ipſum in reatu & deacceptatione ad pœnam infinitam. & ſic nunquam alicui pœna infinita debet̃, illo primo modo, niſi habeat peccatum infinitũ ſecũdum tempus. Vindicta enim, quam de peccatore petit Deus, eſt quod redeat peccator ſponte ad debitum obedientiæ, dolendo de cõtemptu, aliâs torquebitur quouſque ſic uelit. Alio modo poteſt intelligi, aliquid alicui deberi, quo meritoriè uel demeritoriè dignus eſt, & quod ei etiam reddetur, ſi in illo decedat, & ſic pro peccato mortali finiti temporis, debetur pœna infinita: quia qui mortaliter peccat, in tempore unius horæ, eſt dignus pœna infinita, ipſaq; ei reddetur, ſi in iſto finaliter decedat, etiam poſito, quòd non habet aliud peccatum infinitum ſecundum tempus. hæc diſtinctio huius diſtinctionis deberi, eſt in frequenti uſu apud Theologos, unde iuxta iſtam diſtinctionẽ dicunt doctores. quòd præſcito pro actu meritorio, quem dum eſt in gratia elicit, non debetur uita æterna. capiendo deberi primo modo, quia nũquam ei reddetur, & ſimiliter dicetur quòd prædeſtinato, dum eſt in peccato mortali, non debetur pœna ęterna, quia nunquam ei reddetur, eo quòd peccatum illud finietur, & in eo non morietur, ſed in gratia. Ex prædictis patet, quòd ipſa concluſio mea, habet ſenſum Catholicum etiam ſecundum uſitatum modum loquendi catholicorum doctorum, nec fuit damnãda pro hæretica, falſa & erronea, cum oppoſitum eius potius falſum ſit & erroneum. ruditatis aũt maximæ erat credere, quòd ex prædicta concluſione, ego intendebam negare pœnam æternam damnotorũ, quinimò ex concluſione mea habetur perſcrutatio cauſæ, qua damnati in æternũ puniuntur, quam cauſam ego dixi eſſe perpetuationem reatus, in anima peccatoris, per finalem eius impœnitentiam, & perpetuam obmiſsionem ingemiſcendi de ſuo peccato, quæ opinio non ſolum uidetur nõ eſſe hæretica, ſed ita Catholica, ut nemo eam ſi ſit Catholicus, & in ſacris literis exercitatus, rectè et rationabiliter negare poſsit. Quod autẽ & propoſitio ex ui terminorum hunc ſenſum prætendat, patet, ſic enim dicit propoſitio. Peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita ſecundum tempus. in qua propoſitione, ego accipio deberi, pro eo quod aliquando perſoluet, quod uſitatiſsimũ eſſe apud doctores iam patuit ſupra, & accipio

peccatum pro offenſa & reatu, quæ acceptio non ſolum impropria eſt uel abuſiua, ſed frequens in ſacris literis. Poſtquam enim Magiſter ſententiarum in ſecundo inquirit, An tranſeunte actu, peccati, peccatum ſit in eo qui peccauit, donec ipſe pœniteat: ſic reſpondet. Non eſt ignorandum, peccata duobus modis eſſe in aliquo, & tranſire actu, ſcilicet & reatu. Dicit etiam Durandus ibidem, quod dupliciter intelligitur finiri peccatum, uno modo per ſolam actus ceſſationem, alio modo, per peccati dimiſsionem. quod autem etiam reatus dicatur aliquãdo peccatum, expreſſe dicit Thomas ibidem ſic dicendo. Reatus medians inter culpam & pœnam, ſortitur nomen utriuſque extremi. ſed nónne etiam accipitur peccatum pro reatu ibi? Sancta ergo & ſalubris eſt cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis ſoluantur. Illi enim defuncti, pro quibus eſt orandum, ut à peccatis ſoluantur, non ſunt in peccato, capiendo peccatum pro culpa mortali, neque à tali peccato ſoluuntur poſt mortem, ſed ſolùm à peccato capto pro pœna uel reatu pœnæ. iſto modo etiam, accipitur peccatum ibi: Peccata tua eleemoſynis redime: & ita in multis alijs paſsib. ſcripturæ. Si ergo & ſenſus propoſitionis catholicus, & acceptio terminorum in propoſitione catholica & probatiſsima, quid erat, cur hanc concluſionem meam, pro hæreticica damnarent? Nunc uenio ad reſponſiones meas, & primo dixi, quòd ſi aliquis perſeuerabit tantum per tempus finitum in peccato mortali, iſte non punietur, niſi per tempus finitum, quod dictum tripliciter uerificatur. Primo cum peccatum mortale pro reatu accipimus, & non pro actu commiſsionis uel obmiſsionis, ut dictum eſt in declaratione concluſionis. ſecundò aduertendum, quòd Li peccato mortali de rigore logicæ accipit̃ confuſè & nõ determinatè. Tertio quia uerum ſit, quòd ſi iſte qui peccauit, perſeuerauerit tantum per tempus finitum in determinato peccato, puta in obmiſsione pœnitendi de ſuo peccato, ita, quòd aliquando pœnituerit de ipſo, iſte non punietur de ipſo, niſi per tempus finitum. & quòd hos catholicos ſenſus, & nullum à fide diſſonum intenderem, patet per id quod ſubiunxi in reſponſione, cum dixi ſtare cum ueritate concluſionis, quòd quilibet decedens in peccato mortali, punietur in æternum. Cum autem ulterius quæreretur à me, an aliquis qui peccat, tantùm per tempus finitum uno peccato mortali, & moriatur impœnitens, puniatur in æternum? Reſpondi, quòd ſic: ſed dixi quòd talis non punietur, pro illo actu ſolùm, quod uerè reſponſum eſt ad quæſtionem factam, quanquam etiam uerum ſit, quod ſi ſolum peccaſſet iſto actu, puniretur æternaliter: ſed ex quo quæſtio ponit, iſtum mori impœnitentem, ipſe punietur etiam pro ipſa impœnitentia, imò pro infinitis obmiſsionibus pœnitendi, & pro infinitis actibus, alijs malis totalibus uel partialibus, in quibus perſiſtit damnatus. Sicut enim continuè male uult damnatus, & ita continuè peccat & demeretur non quidem

dem aliam & aliam pœnam, eſſentialem ſaltem, & quæ non eſt ipſa culpa, ſed eandem multiplicius, ita punitur pro illis actibus malis, in quibus continuat. quia uero id uidetur eſſe contra communem modum dicendi ſanctorum, licet non contra rem dictam & ſenſum ſuum, ideo tam ſcripto, quàm uerbo dixi me non aſſerere iſtam opinionem, ſcilicet in tali modo dicendi, propter reuerentiam ſanctorum, ſed dixi eam poſſe probabiliter defendi. Finaliter etiam ultra prædicta addidi, quòd quilibet decedens in peccato mortali, ex reatu iſtius peccati, ideo punitur in æternum, quia ex hoc quòd decedit in iſto reatu, ponitur in tali ſtatu, quòd neceſsitatur ad peccandum in æternum, peccato ſaltem perpetuæ obmiſsionis pœnitendi, & diſponendi ad gratiam. Prædictas autem reſponſiones meas dixerunt iſti Magiſtri non eſſe ſatisfactorias argumentis & iuquiſitionibus ſuis, imò quòd errorem errori ſuperaddidi, per talem reſponſionem, propter quod, reſponſiones & declarationes dixerunt eſſe falſas, erroneas & hæreticas. quod autem in hac tam reprobanda damnatione ſua, errorem errori ipſi ſuperaddant, & nō ego, quis non uideat, niſi qui catholicas ueritates ſimul cum eis oderit uel nō intellligat? Breuiter autem recapitulando, id quod intendo in hac concluſione, eſt hoc quòd uerum eſt quidem, quòd mortale peccatū, finiti temporis eſt dignum pœna æterna, & ei debetur, & etiā aliquando perſoluetur pœna æterna, ſi non fuerit dimiſſum ante mortem. Tamen ſi peccatum mortale eſt finitum ſecundum tempus, non ſolum quantū ad entitatem intrinſecam, poſitiuam actus prohibiti à Deo uel priuatiuā obmiſsionis actus à Deo præcepti. Sed etiam quantum ad imputationem uel deacceptionem, reatum quoq; & maculam, quæ in multis locis ſcripturæ, & in communi modo loquendi doctorum ſæpe dicitur peccatū, & quæ ſic eſt de ratione peccati, æternaliter puniendi, quòd ſi non maneat dicta imputatio, uel macula, nūquam peccato debebitur, & aliquādo perſoluetur pœna æterna. de tali, inquam, peccato, quantum ad omnia prædicta finito quæ quidem finitio fit per pœnitentium, ſaltem de mortali actuali. Dico quòd ei nō debetur pœna æterna, intelligendo deberi alicui, quòd ei aliquando reddetur uel perſoluetur, imò quibuſcunq; reddetur pœna æterna pro peccato mortali, illi ſine fine fuerunt in iſto peccato modo ſuperius dicto. & hoc eſt quòd intendit Gregorius dicere, Peccatorem puniri pœna æterna, quia peccauit in ſuo æterno, id eſt ſine fine. & ſic nos dicimus omnem hominem qui dānatur, mori in peccato pro quo damnatur. Conſentit & Thomas in quarto ſententiarum, dicens, Ideò durare pœnam damnatorū in æternū, quia culpa durat in æternū. Dico propterea quòd in omni iſto, qui damnatur, eſt unum peccatum infiniti temporis, tàm loquendo de tempore uiæ, quàm termini, ſcilicet obmiſsio pœnitendi, quæ in damnato nunquam habet finem: & ita patet, quòd infinitas durationis peccati iſtius, qui damnatur infinitas, dico quātum ad imputationis

putationis reatum uel maculam, & impœnitentiã uel obmiſsionem pœnitendi, de iſto eſt cauſa, quod ei debebitur, & aliquando perſoluetur pœna æterna. Et hæc ſatis de iſta concluſione.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE ADORAtione Crucis diſputatio.

TErtia concluſio quã damnauerunt fuit hęc. Nec crux Chriſti, nec ulla imago adoranda eſt, adoratione latriæ, etiam eo modo, quo ponit Thomas. Hanc concluſionem, per iſtos damnatam, ego non ſolùm credo eſſe Catholicam, ſed etiam ueriorem ſua oppoſita, quæ eſt hæc: Crux Chriſti & imagines ſunt adorandæ, latria, eo modo quo ponit Thomas. minus enim mihi uidetur rationabilis in hoc opinio Thomę, quàm ſit opinio Durandi & Henrici de Gandauo, Ioannis de Guarra, Roberti Olchot, Petri de Aquila & aliorum complurium, quos ego ſequor in concluſione. Quod ut manifeſtum fiat, ponam primo opinionem Thomæ, quam ego non teneo, deinde opinionem doctorum quos ſequor, ex quibus patebit, determinationem iſtorum Magiſtrorum de mea concluſione, præter id quod nec recta ſit nec iuſta, totum etiam oppoſitum, pręſupponere eius quod intendo in concluſione. Dicit ergo Thomas, Quod quia (ſicut dicit philoſophus in libro de memoria & reminiſcentia) duplex eſt motus animæ in imaginem, unus in ipſam imaginem, ſecundum quod eſt res quædam: alio modo, in imaginem, ut eſt imago alterius: Inter hos duos motus eſt differentia, quia primus motus, quo aliquid moueſ, in imaginem, prout eſt res quædam, eſt alius à motu, qui eſt in rem cuius illa eſt imago. ſecundus autem motus, qui eſt in imaginem, inquantum eſt imago, eſt unus & idem cum illo qui eſt in rem. & ideo cõcludit, quòd licet imagini Chriſti, ut eſt res quædam in ſe non debeatur adoratio ei, tamen ut eſt imago, debetur eadem reuerẽtia, quæ debetur ipſi Chriſto: quæ eſt adoratio latriæ. Iſte eſt modus Thomæ, qui alijs doctoribus meritò uidetur extraneus & periculoſus, nam ipſa imago etiam ut imago, ut ſic eſt diſtincta ab imaginato, ut ſic enim refertur ad imaginatũ, tanquam ad aliquid à ſe diſtinctũ. quare etiam ſi ut ſic terminabit adorationẽ latrię, uidetur ſequi, quòd aliquid aliud à Deo adorabiť latriæ, quod eſt abſurdũ nec poteſt dici ut dicit Capreolus (uolens ſaluare dictũ Thomæ) quòd ipſa imago non adoretur ſeorſum, ſed imago & imaginatũ ſint unum totale obiectũ adorationis. quia aut huius totalis obiecti, altera pars eſt ipſa imago, quæ eſt ens creatum reſpectiuum aut non: ſi non ergo nõ debet dici, quòd ex illis duobus fiat unum obiectũ totale, quia ex tali dicto ſequiť, ꝙ utrũꝗ illorũ ſit obiectũ partiale, licet alterum illorũ principalius, ſi ſic ſequitur, ꝙ aliqua res creata, de genere relationis ſaltem partialiter terminabit adorationẽ latriæ, quod certè dicere, uideť malè catholicũ, eo magis

quòd non ſolum hoc nõ poteſt dici de re creata, ſed etiã ipſę perſonę in diuinis, ratione proprietatis, relatiuè non ſunt formalis terminus adorationis. Fundamentum autem Thomæ parum efficax uidetur: nam cum dicit Philoſophus, Quòd idem eſt motus animæ in imaginem & imaginatum, non ſic intelligit, quod anima dicat imaginem ut imago eſt, eſſe idem cum exemplari, & ita quicquid uni debetur, etiam alteri deberi, ſed ſolùm intendit hoc Philoſophus, quòd motus recordatiuus, quo anima recordatiuè mouetur in imaginem, ut etiam imago, etiam terminatur ad imaginatum. Habet & alium ſenſum uerum & eſt, Quia ſi ego habeo conceptum definitiuum unius relatiui, intelligo etiam alium, ſed quòd omnis motus animæ & maximè uoluntatis, ſit idem in imaginem & imaginatum, hoc nullo modo intendit Philoſophus: patet à ſimili etiam ſecũdum modum loquendi, quo utitur ipſe Thomas. Sæpe enim ipſe dicit, quòd idẽ eſt motus uoluntatis quo uoluntas fertur in finem, & in ea quę ſunt ad finẽ, cum uult ea propter finem, & tamen certum eſt etiam, ſecundum eum, quòd ille motus ut attingit finem, eſt fruitio, ut autem attingit ea, quæ ſunt ad finem, eſt uſus & nõ fruitio. Videtur ergo de alijs doctoribus, nullo modo dicendum, quòd imaginem Chriſti, etiam ut eſt imago, adoremus adoratione latriæ, quia, ut ſic eſt res creata diuinitati non unita, & quòd magis eſt, ut ſic eſt entitas reſpectiua. propterea dicit Durandus, quod iſta propoſitio Crux Chriſti adorat̃ latria. in ſenſu proprio eſt falſa, habet autem ſenſum improprium uerum, & eſt iſte. Chriſtus ut rememoratus per crucem, uel ut præſens in cruce, ſicut imaginatum eſt, præſens in ſua imagine adoratur, eadem adoratione ac ſi eſſet præſens in ſe: & ſecundum hunc ſenſum concedo ego, etiam iſtam propoſitionem. Crux adoratur adoratione latriæ: hoc eſt ergo quod dicit Durãdus, quòd adorat̃ rememoratiuè, & eandem ſententiam intendit Robertus Olchot, cum dicit: Quòd magis proprius modus eſt loquendi, dicere: Adoramus ante crucẽ, quàm dicere: Adoramus crucem. eandem deniq; ſententiam intendunt Henricus & Ioannes de Guarra, Cum dicunt, Quòd adoratur per accidẽs. & idem dicit Petrus de Aquila. Verum id, qnod plus addunt Henricus & Ioãnes de Guarra, qui in hac materia completius loquuntur, eſt hoc. Dicũt enim iſti, Quòd imagini per accidẽs ſiue rememoratiuè debet̃ ille honor, qui per ſe debetur imaginato & rememorato. certum eſt autem, quòd nihil eſt, cui per ſe debeatur latria, niſi Deus trinus & unus & Chriſtus propter unitatem ſuppoſiti Dei autem imago eſſe non poteſt. reſtat, ut ſi qua eſt imago, cui per accidens & rememoratiuè debeat̃ latria, ſit imago Chriſti: uerum quia talis imago, principaliter nobis repreſentat humanitatem Chriſti, ſecundario autem diuinitatem, uidetur quòd primario per accidens ei talis honor debeatur, qualis debetur per ſe humanitati Chriſti. Humanitas autem Chriſti per ſe ſumpta, ſolum adoratur ὑπερδουλείᾳ, ergo & tali imagini,
prima-

primario per accidens ſolùm debebitur adoratio ὑπερδουλείας: ſecūdario au tem per accidens debebitur adoratio etiam latriæ, eo ſcilicet modo, quo dictum eſt, quia & ipſa imago ſecundario nobis repræſentat & rememoratur diuinitatem etiam ipſam Chriſti, & in hoc habent conuenire, cū Henrico Franciſcus de Mayronis, & omnes Scotiſtæ, qui dicunt, quòd humanitati Chriſti non debetur latria. Thomas autem quia uidet̃ tenere oppoſitum de adoratione humanitatis Chriſti, fortè etiam in iſto caſu ab Henrico diſſentiret, & uerè opinio Thomæ, ut dicit Franciſcus in tertio, eſt aliqualiter periculoſa, & in iſta materia de adoratione, non uidet̃ mihi eſſe eius uia bene tuta, eo enim uſq; proceſsit, ut etiā in tertio ſentētiarū diceret, Quòd cruci Chriſti in qua pependit, etiam ut rei inanimatæ, deberetur aliqua adoratio: & tamen ſcimus ſecundum omnem theologiam, quòd id quod non poteſt eſſe ſubiectum ſuſceptiuum ſanctitatis uel uirtutis, non poteſt eſſe terminus alicuius adorationis. & ille Ioānes Capreoli defenſor Thomæ, ipſe etiam fatetur in dictum Thomæ, non poſſe defendi, nec habet aliam uiam ſaluādi Thomam, niſi quòd dicit, quòd ipſemet Thomas uidet̃ deinde aliter ſenſiſſe, in Summa. Ex his ergo patere poteſt quàm ſit catholica concluſio mea, & rationabilior ſua oppoſita, & communi uiæ theologorum magis conſona, cuius ſenſum breuiter recapitulando dico, quòd hæc propoſitio, Crux Chriſti adoratur, poteſt habere duos ſenſus: unus eſt proprius, ſcilicet. Quòd Crux Chriſti, ſiue ut res, ſiue ut imago, ſiue ut partiale, ſiue ut totale obiectum adoratur tanquam terminus adorationis, & iſte eſt ſenſus quem intendit Thomas, & quem ego nego: alius eſt ſenſus improprius dictæ propoſitionis, & eſt: Crux Chriſti adoratur, id eſt Chriſtus in ea, ut in ſuo rememoratiuo adoratur, ac ſi eſſet præſens in ſe, & iſtum ſenſum ego concedo, & cum Eccleſia oro dicens. O Crux aue ſpes unica. &, Crucem tuam adoramus Domine. Ex dictis iam patere multa poſſunt. primo patet, quod ego intelligerem, cum dixi aliàs, quòd ſequendo opinionem Henrici & Ioannis de Guarra, imagini crucifixi debeatur yperdulia quod erat intelligēdum ratione eius, quod primario nobis rememoratur, & eſt humanitas Chriſti: & truncatè hoc dixi, quia ad authores illos me referebam, quos iſtis Magiſtris utpote ueteranis, & lectos iam decies & perlectos exiſtimabam. Secundo patet, quòd falſè ipſi dixerūt, me negare omnem modum adorationis latriæ, cum expreſſè ego dicam, in concluſione, me negare modum Thomæ, quod etiam ſi non dixiſſem, ſed ſimpliciter ſic ſtaret propoſitio, Nec crux nec ulla imago adoranda eſt latria .adhuc de uirtute ſermonis iſta propoſitio nō negaret omnem modum adorationis latriæ. nam patet ſecundum bonam logicam, quòd negatio uel diſtributio termini multiplicis, non negat, aut diſtribuit ipſum, pro omni ſuppoſito cuiuslibet ſignificati. aliàs iſta propoſitio. Omnis canis eſt ſtella: eſſet ſimpliciter cōcedenda uel ſimpliciter negāda.

O ſicut

ſicut ergo non dicit copulatiuè, Quòd omnis canis cœleſtis, & omnis canis marinus, & omnis canis latrabilis ſit ſtella: licet de omnibus prędictis inconiunctim id dicatur, ita in iſta negatiua, crux non adoratur adoratione latriæ. ubi Lì adoratur, eſt æquiuocum ad adorationem per modū termini, & ad adorationem, per modū rememoratiui, non negatur copulatiuè omnis modus adorationis, inconiunctim tamen. Tertiò patet, quòd iſta propoſitio, etiam ſic abſolutè & indiſtinctè potuit poni. Crux nō eſt adoranda adoratione latriæ: quia in ſenſu proprio eſt uera, aut ſaltem probabilior ſua oppoſita, qui ſenſus magis eſt attendendus de rigore ſermonis, quàm ſenſus improprius, in quo eſt falſa, ſicut enim terminus analogicus per ſe poſitus, ſtat pro famoſiori ſignificato: ita oratio habens ſenſum proprium & improprium, ſi ſine ſpecificatione dicitur, magis eſt accipienda ſecundum ſenſum propriū, quàm impropriū: & ideo eam ut dixi, etiam indiſtinctè potui poſuiſſe, ſenſum in quo eam intelligo, declaraturus inter diſputandum. ex quo infero, quòd licet in propoſitione multiplici, fortè melius ſit facere, ſicut ego feci in iſta determinare, id eſt ſenſum, in quo ponitur, quàm ipſam indiſtinctè ponere, maior tamen eſt defectus in damnando indiſtinctè & ſimpliciter, propoſitionem ueram in ſenſu proprio, propter falſitatē ſenſus improprij, quàm ponendo indiſtinctè illam propoſitionem, propter ueritatem ſui ſenſus proprij, quod non ſolum uolui hic annotaſſe, pro iſta concluſione tantum, in qua ego determinatè nego modum Thomæ, quàm propter alias, quæ licet habeant ſenſum catholicum, quem ſemper promiſi me declaraturum, ut modo etiam declaro. Damnatæ tamen fuerunt ſimpliciter & indiſtinctè. Verum, quòd qualitercunque ſit, de mea concluſione, damnationem ſuam ab errore excuſare non poſſunt, ſic euidenter declaro, hæc formaliter fuit ſua determinatio, quia ipſe negat omnem modum adorationis latriæ ad crucem, ſecundum uiam catholicorum doctorum, & orationem quam facit uniuerſalis Eccleſia ad crucem. Ideo dicimus præfatam concluſionem eſſe ſcandaloſam, piarum aurium offenſiuam, & contra conſuetudinem uniuerſalis eccleſiæ hæc præciſè fuit illorum ſententia. primò, dicant mihi, ubi uidetur eis, quòd ego negem omnem modum adorationis latriæ ad crucem, ſecundum uiam catholicorum doctorum: non utique habent hoc ex concluſione, in qua expreſſè & ſpecificatè dico, me negare modum Thomæ, niſi fortè quod credere non poſſum, propterea, quòd nullum aliū doctorem uiderint, exiſtimarent modum Thomæ eſſe omnem modum. Ex reſponſione item mea, hoc habere non poterant, me negare omnē modum adorationis latriæ, ſecundum uiam catholicorū doctorum, cum expreſſè dicam in reſponſione, me eum modū concedere, quem concedit Ioannes de Guara, qui fuit præceptor Scoti, & ſolennis doctor Henricus de Gandauo, niſi fortè & Henricū & Ioannem uelint dicere non eſſe catholicos,

quod

quod neceſſariò ſequitur ex dictis ſuis. nam cum ego eis dixerim, me ſequi Henricum & Ioannem, & ipſi deinde dicant, me non ſequi catholicos doctores, quis ex hoc non inferat, non eſſe illos, quos dixi me ſequi doctores catholicos? Quis autem hoc ferat? quis ęquo animo patiatur? Henricũ & Ioannem, tàm præclaros tam excellentes doctores Eccleſiæ lumina, fidei propugnacula, pro non catholicis, & conſequenter hæreticis & infidelibus reprobari. non poſſum non ſtomachari aliquando, ſed tamen me reprimam. Attendamus autem ad ſecundum errorem. dicunt, Quòd cõcluſio eſt ſcandaloſa, & piarum aurium offenſiua: & contra conſuetudinem uniuerſalis Eccleſiæ: ô damnatiſsimum iudicium, uideant ut laqueos effugere non poſſunt, aut enim concluſio mea, non negat niſi modum Thomæ, modo ſupra expoſito, & tunc patet concluſionem meam nõ eſſe contra cõſuetudinem Eccleſiæ (ut diffuſiſsimè fuit declaratum) aut ut ipſi uolunt, negat omnem modum adorationis: & negat adorandas eſſe imagines forma eccleſiæ conſueta, & tunc concluſio non eſt ſcandaloſa, uel piarum aurium offenſiua, ſed ſimpliciter hæretica. Cum enim iuxta Damaſcenum, honor ſecundũ ritum eccleſiæ imagini exhibitus, perueniat prototypon qui modum eccleſiæ in adorandis imaginibus non obſeruat, ipſum imaginatum & repreſentatum quod eſt Deus, latria nõ adorat: quare qui concluſionem hoc negantem iudicat ſcandaloſam, & non ſimpliciter hæreticam, ipſe eſt ſimpliciter dicendus hæreticus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, A DEO AN SVPpoſitari natura irrationalis poſsit diſputatio.

QVarta concluſio damnata per iſtos eſt hæc. Non aſſentior communi ſententiæ theologorum dicentiũ, Poſſe Deum quamlibet naturam ſuppoſitare, ſed de rationabili tantum hoc concedo. Per hanc concluſionem, ego non intendo negare Deum, poſſe quamlibet naturam ſuppoſitare: ſed ſolùm intendo, negare aſſenſum particularem, & explicitum huius aſſertionis. Deus poteſt quãlibet naturam ſuppoſitare, & inter has duas intẽtiones magna eſt differentia: quia etiam ſi hoc eſſet de poſsibilibus ſecundum potentiam abſolutam Dei, propoſitio tamen de uirtute, ſermonis ſolum negans aſſenſum poſitiuum, explicitum in particulari illius dicti, non derogat omnipotentiæ Dei de uirtute ſermonis, nec de uirtute ſermonis hæreſim aliquam ſapit. & ratio eſt, Quia non omnis fidelis tenetur aſſentiri explicitè, & in particulari, omnibus poſsibilibus ſecũdum omnipotentiam Dei abſolutam, aut iſta explicitè & in particulari profiteri: ſed quædã talia ſufficit credere in generali & ſimplicitè, & nulla pertinaciter diſcredere. Ideo ego non ſine myſterio, non poſui concluſionem in iſtis terminis: Deus non poteſt quamlibet naturã ſuppoſitare. ſed in iſtis non aſſentior ſententiæ dicenti, Quòd Deus poteſt quamlibet naturam ſuppoſitare. ex qua concluſione, de uirtute ſer-

monis, non poteſt inferri, quòd Deus hoc non poteſt. nec poteſt dici hęc à me aſſeri in concluſione, non enim in prima parte quæ eſt negatiua, nec in ſecunda, ex qua ſolum ſequitur, quòd tantum habeatur actus conceſsiuus, de natura rationabili diſtinctè, ſcilicet & in particulari: nego igiẽ aſſenſum particularem & explicitum huius aſſertionis in me. Deus poteſt quālibet naturam ſuppoſitare. & negare poſſum rationabiliter, tùm quia oppoſitum etiam ſi ſit uerum, quia tamen nobis ignotũ eſſe poteſt in particulari, & explicitè, uidetur quòd non obligor explicitè credere. tùm maximè, quia non eſt facile falſificare aut conuincere aſſertionẽ illam. Deus non poteſt. &c. omnipotentiæ Dei derogantem, quod maxime confirmatur authoritate ſolennis doctoris Henrici de Gandauo: qui poſtquā oppoſitæ fuit opinionis, Quòd ſcilicet quælibet natura poſsit aſſumi, ad iſtam deinde declinauit, quòd ſolum rationabilis poteſt aſſumi: ſic enim ſcribit Henricus: Quia de naturę aſſumendæ poſsibilitate non eſt dubitatio, an Deus poſsit ſibi aſſumere quamcunque naturam aſſumptibilem, ideo tota difficultas huius quæſtionis uertitur, circa poſsibilitatem naturæ aſſumẽdæ. & ſunt circa hoc duæ poſitiones ſolennes. Dicit enim poſitio communior & ſolennior, cui quandoꝗ aliquantulum aſſentire cõſueui: Quod quælibet natura ſubſiſtens in creaturis, poteſt aſſumi. & iſti tenent, quòd aliqua natura ſit eleuabilis. cui correſpondens: potentia non ſit eleuabilis, quod mihi non uidetur poſſe rationabiliter poni. ad cuius intellectum eſt aduertẽdum, Quòd Deus dupliciter habet eſſe in creaturis, uno modo naturaliter & modo congruenti naturæ, alio modo uoluntariè, & modo ſupergredienti limites naturæ. Primo modo, habet eſſe per illapſum in omni natura: ſecundo modo habet eſſe, ſolummodo in natura aſſumpta per circumincesſionem. & licet per illapſum Deus ſit intimus omni creaturę, & intimior quâm ipſa ſibi aut forma materiæ per circumincesſionem, tamen ſit intimiſsimus omni naturæ aſſumptæ, & intimior quàm in ſit alicui naturæ per ſolum illapſum. Per intimationem enim circumincesſionis naturæ aſſumptæ, aſſumens uniter, ineffabiliter, & incompręhenſibiliter naturæ aſſumptæ, quod neceſſe eſt naturam aſſumptā amittere, proprium eſſe ſubſiſtentiæ, ſi quod ante aſſumptionem in ea fuit, uel ſi nunquam ipſum habuit ſubintrare eſſe ſubſiſtentiæ naturæ, ad quam aſſumitur, ut ſit idem ſuppoſitum ſubſiſtẽs in duplici natura, utraꝗ enim illarum naturarum, in unione earum, retinet ſuum proprium eſſe eſſentiæ, per illapſum autem Deus intimatur omni creaturæ naturaliter, & modo congruenti naturæ, ad duo, ſcilicet ad actum naturæ primum, quod eſt eſſe ſtabiliendum ut perſiſtat: & ad actum naturæ ſecundum, quod eſt operari producendũ ut exiſtat, ſine illo enim illapſu, non poteſt creatura in eſſe perſiſtere, neque propriam operationem elicere. quia per illapſum Deus creaturam in eſſe conſeruat, & cooperando omnem ſuam actionem ſiue

operationem illi miniſtrat, dicẽte Gregorio lib. 16. Moraliũ. Super id Iob 23. Ipſe ſolus eſt, nũquid nõ ſunt angeli, & homines, cœlum & terra? utiq. Sed aliud eſt eſſe, ſcilicet abſolutè, & aliud principaliter eſſe. ſunt enim hæc, ſed principaliter non ſunt, quia in ſemetipſis non ſubſiſtunt, ex quo creata ſunt. cuncta quippè ex nihilo facta ſunt, eorũq; eſſentia rurſum ad nihilum tenderet, niſi eam author regiminis manu teneret. Ecce primum dictorũ, & ſequitur de ſecundo, & ſimul per ſe nec ſubſiſtere ualerent nec moueri, in tantum ſubſiſtunt, inquantum ut eſſe debeãt acceperunt: in tantum mouentur, inquantũ occulto inſtinctu diſponũtur. areſcit terra, concutitur mare, igneſcit aër, obtenebreſcit cœlum, inardeſcunt homines, mouentur angelicæ uirtutes, num hæc ſuis inſtinctionibus, & non magis diuinis impulſionibus agitantur? Per circumincesſionem uerò Deus intimatur ſoli naturæ, quam uoluntariè aſſumit ſed modo ſupernaturali. & hoc ſimiliter ad duo, ſcilicet ad ſublimandum naturã, ad actum primũ, qui eſt eſſe ſubſiſtentiæ diuini ſuppoſiti, & potentiam ad actũ, ſcilicet qui eſt operari, actum beneficũ intelligendi & uolendi. Sine dicta enim, circũinceſſionem non poſſet natura, in eſſe diuinæ ſubſiſtentiæ ſublimari, neq; differentiam operationum percipere, uidendo, ſcilicet & amando diuinã eſſentiam, modo cõgruenti creaturæ. Sed per circumincesſionem Deus naturam aſſumptam, ad diuinum eſſe ſubſiſtentiæ ſubleuat, & ad operationem diuinam promouet. dicente Damaſceno lib. 13. cap. 16. Caro domini deificata dicitur eſſe. & ideo communi diuiduali, non ſecundum trãſmutationem naturæ, ſed ſecũdum diſpenſationem unionis, ſecundum quam indiuiſibiliter Deo uerbo unita eſt caro. per eã quæ inuicem naturarũ circumincesſionem, & ita diuina caro, diuinis actionibus ditata eſt, propter ſincerisſimã ad uerbum unionem. ſumit ibi carnem pro tota humana natura. Ex his arguo. Sicut ſe habet Deus in omni creatura, per illapſum naturalem, ad duas actiones prędictas ſupergrediẽtes limites naturæ (ut iam patet ex dictis Damaſceni) nec poteſt negari ſimile quo ad aliquid: quia ſicut illapſus, inquantũ natus eſt, operari in eo cui Deus illabitur, dicta duo. ſic circumincesſio nata eſt, quantum ex ſe ſemper operari illa duo. Sed nulla creatura naturæ eſt ſuſceptibilis, neque poteſt eſſe ſuſceptibilis illapſus Dei ad ſuſcipiendum in ſe, modo congruenti naturæ, primã Dei operationem prædictã, quin etiã ſit ſuſceptibilis in ſe, operationis ſecũdæ: quia nulla creatura poteſt eſſe per ſubſtantiam, cui nõ posſit conuenire aliqua operatio, per potentiam. quia ſecundum Philoſophum in fine 4. Metereorum omnia opere determinantũ, & ſunt propter ſuas operationes, & tãdiu ſunt quamdiu poſſunt agere ſuas proprias operationes, & cum deſinũt poſſe ſe operari ſuas proprias operationes, tunc ſimul deſinunt eſſe. Vt enim dicit Damaſcenus ibidẽ cap. 17. Intellectus inſipiens & priuatus cognitione, non utiq; erit unquã. ſi enim inoperabilis & immobilis eſt, inexiſtibilis

omninò eſt, Per hoc apertè inſinuans, quod ſi non poſſet eleuari propter intellectũ non eſſet aſſumptibilis ipſa ſubſtantia intellectus, nec ipſe homo, quia nec eſſet homo ſecundum quòd præmittit ibidem. quoniam aut rationale, intellectuale, aliàs homo, qualiter ergo homo actus eſt Deus ſi carnem inanimatam uel animam ἄνουν, id eſt ſine intellectu aſſumpſiſſet. Non hoc enim homo, ergo ſimiliter nulla creaturæ natura eſt ſuſceptibilis, aut poſsit eſſe ſuſceptibilis circumincesſionis Dei, ad ſuſcipiendum in ſe, ſupra limites naturæ, primam Dei operationem prędictam: quinetiam ſit ſuſceptibilis in ſe operationis ſecundæ, ſecundæ autem non eſt ſuſceptibilis, niſi per potentias intellectus & uoluntatis, ergo &c. Iccircò licet argumentatio Auguſtini tacta in prima ratione, non tenet de forma, tamen nõ fallit in aliqua materia, quin ſequaẽ. Si natura iſta (puta hominis) eſt eleuabilis ſecundùm eſſentiã, quin ſit neceſſariò ſimul eleuabilis, ſecundum potentiam. & ſi non ſecundum potentiã, nec ſecundum eſſentiam. quemadmodũ ſequitur, Si anima fortis eſt immortalis, & cuiuſq; hominis anima eſt immortalis. & ſi non cuiuslibet, nec fortis, quia eadem ratio immortalitatis uel mortalitatis eſt in omnibus. & ideo talis argumẽtatio, ratione materiæ talis, benè tenet, ac ſi teneret ſecundũ formam argumenti, quæ reuera tenet uirtute formæ habẽdo, ſcilicet aſpectum ad communem rationẽ, quæ conuenit alicui naturæ, puta immortalitas animæ. Illa enim eadem eſt, in omni anima: uideamus ergo de poſsibilitate & impoſsibilitate huius aſſumptionis: & ex parte quidem, ut diximus, non eſt dubitatio: ſed quia nobis incognita eſt, ex parte ſuſceptibilis, iccircò nobis eſt difficilis intellectus ueritatis, in dicta quæſtione. Propterea hic eſt alia poſitio à prædicta. licet minus ſolennis, quia tamen magis applicabilis eſt animo, licet non uideatur ita uera, propter inconſuetudinem, tamen fortè uerior eſt, quòd ſcilicet nulla natura ſuſceptibilis à Deo, ſit dicto modo, per circumincesſionem, niſi natura intellectualis, magis mihi placet, tenendo igitur hanc opinionem ad præſens, dico, ad primũ in oppoſitum, Incorpoream animæ rationalis, uel angeli, & in homine naturã corporis, inquantum ordinaẽ ad animam, ut perfectibilẽ ad perfectionem. & in quo anima ſuam operationẽ intellectualem efficacius operatur, amota ab ipſo omni diſpoſitione accidentali impediente, quam cũ eſt ſeparata, ut totũ compoſitum ex corpore & anima, cũ ſua intellectiua ſit ipſum ſuſceptibile, & corpus mediante ſubſtantia animæ, & in ordine ad illam ſubſtantiã animę, ut ipſa eſt potẽtia intellectiua. ita, quòd nullo modo ſuſceptibile ſit, id in quo non eſt potentia intellectiua, & hoc ſub potentia intellectiua comprehendendo, totum id, in quo principaliter conſiſtit ratio imaginis, exiſtens in ſubſtantia animę, ut nihil ſit ſuſceptibile, niſi ratione imaginis Dei, quę eſt in illo, ut per circumincesſionem, uel ſecundùm ſubſtantiam & ſecundum potentiam ſimul. ut in ſolo Chriſto, uel ſecundum potentiam ſolùm, ut in

omnibus

omnibus his ipſa imago Dei quaſi reimprimitur ſuo prototypo, quaſi denarius figuræ, à qua ſibi imago ſua impreſſa eſt. Hinc dicit Damaſcenus in ca. prædicto: Quod ſecundum imaginem eſt in re uolente uolens, Deus uerbum factum, eſt homo, imago Dei eſt ſecundũ intellectum. quid autem, quòd ſecundum imaginem, niſi intellectus, quod melius igitur derelinquens, quod deterius eſt aſſumpſit. quaſi diceret, nequaquã hoc poſſibile fieri eſt, niſi ratione ordinis, quem habet ad intellectum: & loquitur contra illos, qui poſuerunt corpus humanum aſſumptum in Chriſto abſque anima rationali, & comprehendit ſub intellectu etiam ſubſtantiã animæ, cuius uim & poteſtatem etiam in aſſumptione oſtendens, ſubdit. Intellectus enim eſt in medio Dei & carnis, huius autem inhabitator Dei imago. Intellectus igitur intellectui miſcetur, & mediũ intellectus puritati & & carnis groſsitudini. Intelligo aũt per mixtionem dictam, unionem per circumincesſionem intellectus diuini cũ humano, qui ſecundum tres potentias, quæ ſunt memoria, intelligentia & uolũtas, exiſtente ſibi uuita eſſe animæ, unitur per circumincesſionẽ quandam trinitati perſonarum in unitate diuinæ naturæ: ut ſic per ſe, & proxima cauſa, ſiue ratio, propter quam aliquid ſit aſſumptibile à Deo, ſit ratio imaginis Dei, quæ nõ eſt niſi in ſubſtãtia intellectuali, ut propter ipſam ſola ſubſtantia intellectualis ſit ſuſceptibilis, & ſecundũ hoc in glorioſa aſſumptione, per circũincesſionem qua natura diuina ſubintrat, naturã aſſumptam. Imago quæ eſt natura intellectuali aſſumpta, unit intimè ipſi quod eſt in natura diuina, quemadmodũ ſi ceræ, in qua eſt impreſſa figura ſigilli. ipſum ſigillũ reapplicet, ſecundum eundem modũ, quo ipſum impreſsit ſubintrando omnes angulos eius, quali modo nõ poſſet applicari illi, in quo non fuiſſet figura ſua prius impreſſa: ſed ſolũmodo effigies aliqua, quale eſt ueſtigiũ Dei in omni creatura nõ intellectuali, ut ſecundũ hoc, nulla natura nõ intellectualis, niſi mediãte intellectuali ſecundũ dictum modũ poſsit aſſumi. Ad ſecundum, ꝙ ad Deũ poſsit fieri aſſumptio, quia in ipſo eſt ratio eſſe, & ſubſiſtentiæ, quæ eſt in natura aſſumpta, dico quòd uerũ eſt, quòd, id eſt cõcauſa. Niſi enim illud eſſet, nihil poſſet ad Deũ aſſumi, ſicut nec una creatura poteſt aſſumi ad alteram: ſed hæc non eſt tota cauſa: licet enim ſit cauſa ex parte aſſumẽtis, quia propter id, ad ipſum poſsit fieri aſſumptio, nõ tamẽ ex parte aſſumptibilis, in quo tota cauſa aſſumptibilitatis eſt, ꝙ eſt imago & per hoc ſolũ circũincesſibilis à Deo & eleuabilis ad dictã unionẽ, in diuina eſſentia, in unitate perſonæ ſecũdum dictũ modũ. Vnde nec aliqua cauſa finalis, propter quã faciẽda eſſet à Deo alterius naturæ aſſumptio, poſsit eſſe in aſſumendò aliam naturam, quàm intellectualem, quia nõ eſt naturæ aſſumptio, finaliter, niſi ad illius aliquã promotionẽ & perfectionem in ſua eleuatione, qualem non poteſt habere, niſi natura intellectualis. Hæc Henricus quaſi ad uerbum. Non rectè ergo determinatum fuit,

meam concluſionem, de uirtute ſermonis, ſapere hæreſim, quæ ſolum negat poſitiuum aſſenſum contradicenti Henrico: cuius opinionis damnationem nec ego unquā legi, nec credo ipſi unquā legerunt, hoc ſcio, quòd nec Scotus nec Gotfredus, nec Ioannes de Guarra, nec Durādus, nec Thomas Anglicus, nec Robertus de Collotorto, nec Bernardus de Gannaco (quos omnes uidi recitātes opinionem Henrici) ipſam unquā hæreticam uel hæreſim ſapere iudicauerunt. quod ne ipſi etiam irrationabiliter feciſſe uideant̃, uolo breuiter ponere modum ſecundum, quo uidetur Henricus tutari poſitionem ſuā. ſunt aūt duæ præcipuæ rationes contra Henricū. Prima ratio in hoc ſtat, quòd in Deo eſt omnis ratio ſubſtātiandi, quia plenitudo eſt omnis eſſe, ergo uidetur, quòd quamlibet naturam poſsit ſubſtantificari & ſuppoſitare. ſecunda ratio eſt, quia Deus in triduo ſuppoſitauit corpus, quod erat in ſepulchro, quod tamen nō erat rationabile, & ſicut ſuppoſitauit pro triduo, poterat ſuppoſitare & pro quantocunque uoluiſſet tempore. hæc ſunt duo præcipua fundamenta opinionis oppoſitæ, & iſtamet ut uiſum eſt in recitatione, opinionis eius adducit Henricus contra ſe. Ad primam rationem (ut uidimus) reſpondet: quod uerum eſt, Quod plenitudo totius eſſe eſt in Deo, & omnis ratio ſubſtātiandi & ſuppoſitandi pleniſsimè in eo reperiatur, ſed hæc non eſt totalis cauſa aſſumptibilitatis alicuius naturæ, ſed eſt concauſa. Niſi enim id eſſet aſſumens, non poſſet aſſumere, ſed ultra hoc aliquid requiritur in aſſumendo, per quod ſit aſſumptibile, & hoc eſt ratio imaginis, & finaliter aptitudo ſuper naturalis eleuationis, ad beatificam operationem, quæ cum in ſola natura intellectuali reperiatur, conueniens uidetur, quòd ipſa ſola ſit aſſumptibilis, cum uideatur rationabile, quòd natura quæ non poteſt eleuari, ad actum ſecundum, non poſsit etiam eleuari ad primum: Ex qua reſponſione uidet̃ uelle Henricus ſaluare, quòd nihil derogetur diuinæ omnipotentię, quandoquidem totum id, quod illi in Deo ponunt eſſe, tātum concludunt ipſum poſſe ſic ſuppoſitare, totum id etiam tribuit Henricus Deo. nec negat, quin ratione eius quod requirit̃ ex parte aſſumentis, non poſsit aſſumere quamlibet naturā pleniſsimè non ſit in Deo, ſed hoc dicit eſſe, quia natura ipſa irrationalis, non eſt aſſumptibilis, non propter defectum diuinæ omnipotentiæ, ſed potius propter diuinæ naturæ excellentiam, & irrationalis naturę deformem deficientiā: ad ſecundam rationem uidet̃ multipliciter poſſe dici. Primo eſt reſpōſio Henrici, qui dicit, Quòd naturam iſtius corporis aſſumpſit in quantum ad animam ordinabatur intellectualem, ratione cuius ordinationis, etiam ipſum corpus poteſt dici intellectuale miniſtraliter, ſcilicet & diſpoſitiuè. Et ut cōpletius reſpondeatur eſt dicendū, Quòd cū dicitur non poſſe à Deo aſſumi, niſi naturam intellectualem, intelligitur, quòd nihil pręter illam ſic poſsit aſſumi, quòd ſit primo aſſumptum, & totum ac adæquatum aſſumptibile. Corpus autem in

tem in triduo, nõ ſic fuit aſſumptum ut patet, ſed ſolum ut pars naturæ rationalis, quæ erat totale & primo aſſumptum. Præterea etiam fortè diceret aliquis, quòd non propriè dicebatur ſuppoſitari in triduo id corpus, quia nõ eſt natura ſuppoſitabilis, ſuppoſito proprio. Vnde & conſequenter dici poſſet, non improbabiliter, quod terminare dependentiã naturæ iſtius corporis, non eſt eam ſuppoſitare, aliâs totum terminãs dependentiam uel innitentiã partis, ſuppoſitaret eam, quod nõ dicitur: & ita licet uerbum in triduo terminaret dependentiam iſtam corporis, quam terminaſſet tota humanitas, uirtute cuius corpus in triduo communicabat Chriſto id idioma ſuum, iacere in ſepulchro, non tamen propriè ſuppoſitabat corpus, ſicut ſuppoſitaret naturã humanam. Cuius ſignum euidentiſsimum eſt, quòd natura iſtius corporis, non cõmunicauit Chriſto id idioma corpus in triduo, ſicut natura humana communicauerat ſibi. & adhuc cõmunicat concretiuè id idioma homo. Et ſic patet reſponſio, ad prædicta obiecta, contra opinionem Henrici, qui de alijs naturis irrationabilibus uidetur quaſi hoc dicere, quòd uerbũ non poſſet eas aſſumere per circũinceſſionẽ, aut ſuppoſitare ſuppoſitatione, pręſertim habente cauſam finalem. Inquit enim ſic ipſe, nec aliquis finis poſsit eſſe aſſumptionis alterius naturæ, quàm intellectualis, quia aſſumptio nõ eſt, niſi propter promotionem naturæ aſſumptæ, qualem non poteſt habere, niſi natura intellectualis, unde Auguſtinus ſuper Ioannem. Verbum uoluit naſci ex homine, ut tu ſecurus naſcereris ex Deo. Vnde uidetur, quòd de alia natura quæ nõ naſcitur ex Deo per gratiã, de ea fruſtra naſceretur Deus. Ex his patere poteſt, quòd non irrationabiliter poſſum ego non habere actum explicitũ contradicendi, huic opinioni in particulari. & quia iſti Magiſtri, in hoc etiam præcipuè inſtabant, quòd tales concluſiones ſaltem non diſputarentur propter ſcandalum, hoc uolo dicere de iſta concluſione, quòd etiam ſi ſua oppoſita ſit uerior, & magis ſecundum communem uiam, tamen ſi publicè diſputetur, ſcandaloſa magis erit apud uulgares & piarum aurium offenſiua. quis enim rudis & ſimplex non offendatur, ſi audiet aliquem dicentem, poſsibile eſſe, quòd iſtæ propoſitiones ſint ueræ. Deus eſt aſinus: Deus eſt lignum. Quid ſi etiam illas, quas multi ſequentes prædictam opinionem concedunt, Deus poteſt eſſe damnatus ad infernum, Deus poſſet torqueri à diabolo in inferno: Diabolus poteſt eſſe Deus. quæ licet apud multos doctos loquendo, de potentia abſoluta, nullius ſint ſcandali, tamen uulgares & ſimplices, certè multo magis offenderentur, quàm ſi audiant, quòd aſinus non poteſt uniri naturæ diuinæ. in unitate ſuppoſiti: ut dicitur modo declarato, in concluſione mea, quam iſti patres dixerunt, ex ui ſermonis derogare diuinæ omnipotentię, & per hoc ſapere hæreſim, Neſcio cui logicæ imò cui theologiæ iunitẽtes. Nã dicant quæſo, an ille, qui dicit, ſe non aſſentiri alicui propoſitioni, dicat de rigore

ſermo-

ſermonis oppoſitum iſtius cõcluſionis, cui nõ aſſentitur, Dicantq́; Verũ ualeat conſequentia: non aſſentior, aut non habeo aſſenſum huius concluſionis: Papa ſedet, ergo credo iſtam: Papa non ſedet, nónne antecedens eſſet uerum in dormiente, & qui nullum omnino nõ haberet actum, in quo conſequens poſſet eſſe falſum. Præterea ſi præſens concluſio derogaret diuinæ omnipotentiæ, ſecundum ueram theologiam, non ſolùm saperet hæreſim, ſed hæretica eſſet iudicanda, imò etiam Catholicus, dormiens, aut paruulus non habens rationis uſum, & qui non haberet aſſenſum illius propoſitionis: Deus poteſt quamlibet naturam creatam ſuppoſitare, eſſet hæreticus, aut ſaltem erraret in fide. quod nemo diceret. ex quibus patet non eſſe rectam damnationem ipſorum, fuit enim hæc formaliter determinatio ſua, conſiderata reſponſione ipſius proponentis & opinione, ac motiuis & rationibus Henrici, cuius opinioni innititur ponẽs concluſionem. Viſum eſt nobis, præfatam concluſionem ex ui ſermonis derogare diuinæ omnipotentiæ, & per hoc ſapere hæreſim. Primo enim decepti ſunt, quòd cum dicerem ego me ſequi in hoc Henricum, non intellexerunt, quòd per pronomen hoc denotabam ipſam concluſionem, de qua quærebant ut exponeretur. In hoc ergo, id eſt in ipſa concluſione, id eſt in nõ aſſentiendo huic. Deus poteſt quãlibet naturam, &c. dixi me ſequi Henricum, & non denotaui per hoc opinionem quæ dicit, Deus non poteſt quamlibet naturam ſuppoſitare. Sed ipſi fortè crediderunt inter unum dictum & aliud non eſſe differentiam, cũ tamen ſi docti ſunt Theologi, ſciri debeant, quid interſit inter aliquod poſsibile de potentia Dei explicitè non credere, & ipſum explicitè diſcredere. Secundo debent meminiſſe, quod ex eorum dictis ſequitur, quòd Henricus ille, qui per excellentiam doctrinæ ſolennis Doctor uocatur, mortuus ſit hæreticus: qui ut ſupra uiſum eſt, in ſenectute ſua ad iſtam opinionem declinauit, & in ipſa permanſit, quòd non quælibet natura à Deo ſit ſuppoſitabilis. Tertiò ſicut & in damnatione præcedentis concluſionis, ita & in iſta, qualitercunque ſit de concluſione ipſi omnino errant, quia ſi uerum eſt ut ipſi dicunt, quòd concluſio ſit contra omnipotentiã Dei, tunc concluſio eſt ſimpliciter hæretica, & non hæreſim ſapiens, ut ipſi dicunt. Quartò & ultimo errarunt, quia ſi etiam opinio Henrici eſſet hæretica, omnino concluſio de uirtute ſermonis non eſſet hæretica, quia de uirtute ſermonis, non infert illam opinionem, ut diffuſiſsimè eſt declaratum, & tamen ipſi ſpecificatè damnarunt ipſam, de uirtute ſermonis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE MAGIA naturali & Cabala diſputatio.

Qvarta cõcluſio, per iſtos dãnata fuit hæc. Nulla eſt ſcientia, q̃ nos magis certificet de diuinitate Chriſti, q̃ Magia & Cabala. Hanc concluſionẽ ego declarãdo dixi, quòd inter ſcientias, quę ita ſunt

ſunt ſciẽtię, ꝙ neq; ex modo procedẽdi, neq; ex ſuis principijs, neq; ex ſuis
concluſionib: innitunt̃ reuelatis, nulla eſt, quæ nos magis certificet eo mo
do, quo de hoc certificare poſſunt, ſciẽtiæ humanitus inuentę, q̃ Magia il
la, de qua ibi ponunt̃ cõcluſiones, quæ eſt pars ſcientiæ naturalis: & pars
illa Cabalæ, quæ eſt ſcientia, & nõ eſt Theologia reuelata. Dixerũt iſti Ma
giſtri, ꝙ declaratio mea nõ erat ad propoſitũ uerborũ pręfatę cõcluſionis,
& ꝙ præfata concluſio de uirtute ſermonis, erat falſa, erronea & hęretica:
in qua ſua damnatione, quot ſint dãnanda, quęſo ſigillatim uideamus. Pri
mò dicãt mihi, quomodo eſſe poteſt magis declaratio mea, ad propoſitũ
uerborũ cõcluſionis meæ. quid enim eſt in illa declaratione aliud, q̃ expli-
citè declarare, uim ſingulorum terminorum, in cõcluſione poſitorum. Ibi
enim primo exponitur, quid intelligã per ſcientiã, cũ dico nulla ſcientia:
& quid pro certificare, quid per Magiã, quid per cabalam, nec uideo ego
quid ulterius reſtet declarandum. Secundò uolo oſtendere, quòd de uirtu-
te ſermonis non ſolum eſt falſa & hæretica, ſed imò ſua oppoſita eſt falſa,
& ſecundum ipſos totaliter hæretica. dicta enim concluſio eſt una negati-
ua, quæ exponitur diſiunctiuè, per tres cathegoricas ſic: nulla ſcientia non
reuelata. &c. Alia à Magia & Cabala certificat de diuinitate Chriſti. uel
Magia & Cabala non certificant. &c. uel Magia & Cabala magis nos cer
tificant de Deitate Chriſti, q̃ alia ſcientia nõ reuelata. Iſta aũt diſiũctiua eſt
uera & catholica, quia ſaltem habet unã partem uerã, & ita patet iam, ꝙ de
uirtute ſermonis non eſt falſa, ſed ꝙ ſua oppoſita ſecundũ eos ſit hæretica
patet. nã oppoſita huius, Nulla ſcientia non reuelata. etc. Magis certificat.
&c. eſt iſta Aliqua ſciẽtia nõ reuelata, Magis certificat de Deitate Chriſti,
quàm Magia & Cabala: ad quã ſequit̃ de uirtute ſermonis, ꝙ Magia & Ca
bala certificant de diuinitate Chriſti, quod ab eis reputatur pro hæretico,
& ita patet, ꝙ dũ uolũt damnare de uirtute ſermonis iſtam negatiuã, Nul
la ſcientia magis certificat diuinitate Chriſti q̃ Magia & Cabala: cogũtur
per ſuũ iudiciũ ipſimet habere pro catholica iſtam affirmatiuã, Magia &
Cabala certificat nos de diuinitate Chriſti. Quàm aũt in ſe ſit ipſa cõcluſio
uera, profectò euidẽtiſsimè poteſt declarari, licet enim nulla ſit ſcientia hu
manitus inuenta, quę nos certificare poſsit de diuinitate Chriſti, quia cer
tificationem de diuinitate eius, ut in præcedenti diximus cõcluſione, non
habemus niſi ex modo faciẽdi miracula, quæ fecit: quæ miracula, & eſſe fa
cta ab eo, & eſſe taliter facta, non niſi ex teſtimonio ſcripturæ ſcimus. Ta-
men ſi quid ad hoc nos poſſunt adiuuare ſcientiæ humanæ, ſicut & adiu-
uant in cognitione multarum ueritatũ ſupernaturalium, nulla eſt, quæ ma
gis nos poſsit adiuuare, q̃ Magia & Cabala quas diximus. Ad hoc enim,
ut miracula Chriſti nobis ſuã teſtẽtur diuinitatẽ, oportet cognoſcere pri-
mo, quòd non potuerunt fieri in uirtute naturali, ſed ſolum in uirtute Dei.
Secundò oportet ſcire, quòd illam uirtutem à ſe habuerit Chriſtus & non

aliunde

aliunde. In primo nulla ſcientia humana nos poteſt adiuuare magis, quàm illa qua cognoſcuntur uirtutes & actiuitates agentium naturalium, & earum applicationes proportionesq́ adinuicem, & ad ſua paſſa naturalia, & quid poſſunt uirtute propria, & quid non. hoc autē inter ſcientias humanas, magis cognoſcit iſta ſcientia, quam ego uoco Magiam naturalem, de qua poſitæ ſunt concluſiones, & illa pars Cabalæ, quæ eſt de uirtutib. corporum cœleſtium, per quas, quia cognoſcitur, non poſſe per uirtutes naturales illa opera fieri quæ fecit Chriſtus. Ideò ergo inter Magicas concluſiones iſtam propoſitionem poſui. Miracula Chriſti non potuerunt fieri per Magiam. utpote illam concluſionem, ſcilicet cuius ueritas ex iſta ſcientia poſsit haberi, & ita patet, iudicium iſtorum Magiſtrorum non benè fuiſſe magiſtrale, & præſertim, cum ipſi de uirtute ſermonis damnēt eam, quę eſt talis, quòd etiam ſi ſenſus eius quem diximus non eſſet catholicus, adhuc ipſa non eſſet in ſe damnanda, quia de uirtute ſermonis, non infert illum ſenſum, cum ſit propoſitio negatiua exponēda diſiunctiuè, per tres cathegoricas, ut dictum eſt ſupra. Et ad pleniorem huius cōcluſionis declarationem, primo eſt ſciendum, quòd ſicut ſupradixi, per hanc concluſionem non intendo comparare Magiam & Cabalam ad ſcientias reuelatas, quia non accipio in cōcluſione ſcientiam generaliter, ſed pro ſcientia, quæ neque ex modo procedendi, neque ex ſuis principijs, neque ex cōcluſionibus innititur reuelationi. neque etiam in præſenti cōcluſione, loquor de certitudine ſcientiæ habitæ ex reuelatione modo prædicto, ſed de certitudine ſcientiæ inuentæ, uel acquiſitæ per demonſtrationem, non à priori ſed à poſteriori per effectus, ſcilicet quare intendo dicere, quòd ſi aliqua ſcentia humanitus adinuenta, & non reuelata certificet de diuinitate Chriſti per miracula eius, hoc maximè facit ſcientia, qua cognoſcuntur uirtutes & actiuitates agentium naturalium, & eorum applicationes ad inuicem, & ad ſua paſſa nuturalia, & per quas cognoſcit, quid poſſunt agentia naturalia uirtute propria, & quid non. Nam hoc cognito, uidentes deinde opera Chriſti excedere gradum & terminum illorum, quæ poſſunt fieri per agentia naturalia, concludimus neceſſariò, quòd fuerūt facta uirtute diuina, quod ſcire non poſſemus illo non cognito. Nā ignoratis terminis potētiæ, & uirtutis rerum naturalium, ſtat nos dubitare, illa eadem opera quæ fecit Chriſtus poſſe fieri per media naturalia. Cum ergo talia maximè cognoſcat illa pars Cabalæ, quæ eſt de uirtutibus corporum cœleſtium, & illa pars ſcientiæ naturalis, quam ego nunc uoco Magiam naturalem (& plures etiam catholici doctores ſic nominauerūt, qualitercūq́ alij ipſam nominare uelint) ideò non hæreticè, non ſuperſtitioſè, ſed ſcientificè, ſed uerisſimè, ſed catholicè dixi, per talem Magiam & Cabalam, adiuuari nos in cognoſcenda diuinitate Chriſti. De iſta autem Magia naturali facit mentionem etiam ſummus theologus Guilielmus Epiſcopus Pariſienſis

riſienſis coætaneus Roberti Inconienſis: qui dicit, quòd Magi prohibiti, dicuntur Magi, quaſi mali, quia mala faciunt: magi autẽ naturales dicuntur Magi quaſi magni, quia magna faciunt: & quia iſti tollerare non poterant, hoc nomen Magiæ, & tota urbe exclamabant me approbare Necromantiam, quam tota Eccleſia damnabat. Dico iterum & iterum dico, quòd hoc nomen Magia, eſt nomen æquiuocum, ad id quod dicitur Necromantia, quæ fit per pacta & fœdera cum dæmonibus, & ad partẽ practicã ſciẽtiæ naturalis, quę nihil aliud docet, ꝙ facere opera mirabilia, mediantibus uirtutibus naturalibus, per applicationem earum adinuicem, et ad ſua paſſa naturalia, & hanc nunquam damnauit Eccleſia, nec damnare poteſt, ſed plures Eccleſiaſtici doctores & catholici, eam approbauerũt & ſecuti ſunt. De hac ut dixi tractat Guilielmus Pariſiẽſis in ſuo de uniuerſo corporali & ſpirituali: & dicit, Quòd illa Magia prohibita, maximè abundauit in Aegypto, quia ibi uigebat cultus dæmonum, iſta autem naturalis in Aethiopia & India, quia ibi eſt maxima copia herbarum & aliarum rerum naturalium, habentium efficaciam in iſta naturali Magia. & alibi etiam in ſuo lib. de legibus, eiuſdem ſcientiæ meminit, eã aſſerens eſſe partem ſcientiæ naturalis. Hanc naturalem Magiam non erubeſcit uir catholicus, & ſanctiſsimus Albertus Magnus dicere ſe fuiſſe ſecutum, & experientijs in ea multa comperijſſe. & quid oportet plura dicere? Dicant mihi iſti Magiſtri, utrũ hoc quod ego uoco Magiam naturalem, ſit res prohibita: aut aliquid continens, quod ſit contra fidem? hoc dicere non poſſunt, etiam uolentes. At dicent in hoc te reprehendimus, quòd eam uocas Magiam, & æquiuocatione uocabuli, ſcandalum facis in mentibus fidelium Item habemus apud Doctores noſtros, quod omnis Magia eſt prohibita. ſi ergo omnis prohibita, ſequitur quòd nulla conceſſa, ſed tu dicis quòd aliqua eſt non prohibita, ergo contradictoriè ſentis ad doctores eccleſiæ. Mira profectò eſt ruditas ſic dicentium. Primo enim impoſitio nominum, non fit nunc à nobis, ſed utimur nominibus & ſignificationibus eorum, ex antiquorum conſuetudine: ſi ergo ipſi hanc partem ſcientiæ naturalis Magiam uocare uoluerunt, quid me uis nouare nomina? & quòd illi Magiam nominauerunt, à me uocari Geometriam uel arithmeticam? nec ego primus nec nouus iſtam ſcientiam uocaui Magiam, ſed multi ante me, & ſancti & docti uiri, illi in ius trahantur, illi damnentur, ſi damnabile eſt iſtam ſcientiam hoc nomine nuncupari. quam tamen nobis impoſitionẽ rectè fuiſſe inſtitutã, ſi rectè Paulũ conſiderauerimus, poſſumus faciliter intelligere. Vocabulũ enim hoc Magus, nec Latinũ eſt nec Græcũ, ſed Perſicum, & idem lingua Perſica ſignificat, quod apud nos ſapiens. Sapiẽtes aũt apud Perſas idem ſunt, qui apud Græcos philoſophi dicunt, ſic uocari à Pythagora, qui prius dicebantur ſapientes. Ferè enim apud diuerſas gentes, diuerſis nominibus ſapientes eorum nuncupabantur, ut Drui-

des apud Gallos: prophetæ apud Hebræos: uel Senedrim, uel pharisæi, uel Cabaliſtæ, apud Indos Gymnoſophiſtæ: apud Aegyptios Sacerdotes: apud Græcos philoſophi: apud Perſas Magi: & ſic de alijs. Sicut etiam regia dignitas peculiaria, apud diuerſas nationes habet nomina, ut rex Aegyptiorũ, qui prius Pharao, poſtea Ptolemæus: Perſarum, Artaxaxerſes: Romanorum Cæſar: Indorum Præſtan: & eſt qui nunc corrupto uocabulo à noſtris uulgaribus dicitur Præsbyter Ioan. & ſic de alijs. Si ergo Magia idem eſt quod ſapientia, meritò hanc practicã ſcientiæ naturalis, quæ præſupponit exactam & abſolutam cognitionem omnium rerum naturaliũ, quaſi apicem & faſtigium totius philoſophiæ, peculiari & apropriato nomine Magiam, id eſt ſapientiam ſicut Romam urbem, Virgiliũ poëtam, Ariſtotelem philoſophum dicimus, appellare uoluerunt. Quod ſi hoc nomen Magi ita abhorremus, utiq; neq; Euangelium patienter audiemus dicens: quòd Magi uenerunt ab oriente, adoraturi Chriſtum. Non erant illi Magi Necromantes, & cũ dæmonibus confœderati, qui hoſtem dæmonum, imò dominũ, & de eis mox triumphaturũ uenerunt adorare, ſed erant uiri ſapientes, cœleſtium & terrenarum rerum ſcientia edocti, qui ipſam patris ſapientiã, in humano corpore factam uiſibilem coluerunt & uenerati ſunt. Hanc autem differentiam, apertiſsimè dat intelligere Hieronymus in epiſtola ad Paulinum, in qua mentionem faciens de Apollonio Tyanëo ait: Apollonius Tyanëus ſiue Magus ut uulgus, ſiue philoſophus ut Pythagorici dicunt, in quibus uerbis expreſsè ſignificat Hieronymus quòd illud quod eſt uera Philoſophia à uulgaribus, quandoq; creditur eſſe illud, quod ipſi appellant Magiam. Non ergo ego ſum reprehendendus, qui ex proprio & uſitato modo loquendi, non ſolum doctorum Eccleſiæ, ſed etiã ipſius Euangelij hanc ſapientiã naturalem Magiam uocauerim. ſed neq; æquiuocatione uocabuli ſcãdalum fecerim fidelibus, quia in concluſionibus meis, non ſum uſus hoc nomine indiſtinctè & æquiuocè, ſed ad tollendam omnem cuiuſcũq; ſiniſtræ opinionis occaſionem, diſtinxi Magiam licitam ab illicita, & naturalem à ſuperſtitioſa, declarans quid ſit iſta naturalis, & quid poſsit, & quid non poſsit. taliter, ut etiã ſimplices & rudes impium aliquid uel erroneum in fide de meis concluſionibus ſuſpicari non poſſunt, in quib. Magiam prohibitã omninò refellens & deteſtans, poſui hanc primam concluſionem præciſè in ijs uerbis. Tota Magia, quæ in uſu eſt apud modernos, & quam meritò exterminat Eccleſia, nullam habet firmitatem, nullam ueritatem, nullum firmamentum, quia pendet ex manu hoſtiũ primæ ueritatis, poteſtatum harum tenebrarum, quæ tenebras falſitatis male diſpoſitis intellectib. offundunt. Et poſt iſtam concluſionem, pono ſecundam, quæ dicit, Quòd Magia naturalis eſt licita & non prohibita: & proteſtor de me iſta tantum locuturum, quo facto, quæ amplius ſuſpicio remanere poteſt, aut quod ſcandalũ fieri

per æquiuocationem huius nominis Magia, quam ſic diſtinxiſſe, & cum reprobatione illius ſuperſtitioſæ & diabolicæ, iſtã naturalem approbaſſe non ſolùm, non ad ſcandalum, ſed ad ædificationem poteſt eſſe ſimplicibus. Ex quibus ego multos uidi, qui audientes, quòd Magi uenerunt adorare Chriſtum, credentes nihil aliud ſignificare hoc nomen Magos quàm Necromantes, hinc ſumunt argumentum, quòd Magia nõ ſit prohibita, nec cõtrà fidem Chriſti, quando ipſum Chriſtum Magiæ cultores primi adorauerunt. Vtile eſt ergo docuiſſe fideles, ne cum Magum audiunt, dęmonum cultorem ſemper intelligant, & cum audiunt apud Perſas Magos in ſummo honore & reuerentia habitos, propter eorum doctrinam et ſapientiam, ſciant philoſophos illos fuiſſe, non Necromantes, quos utpote populis exitiales & damnoſos, imò peſtiferos, omnes gentes ſemper eiectos & malè habitos, perſecutæ & deteſtatæ ſunt. Similiter cum legunt Albertum in experimento Magiæ multum temporis conſumpſiſſe, de Magia naturali hoc intelligant, non de prohibita, ne exemplo tanti uiri, illi ſe dedant, quod illi licuit ſibi quoque licere præſumentes. Scandala ergo tollunt, non generant, de mentibus fideliũ noſtræ Magicę concluſiones: quod ſi quando legunt apud doctores, omnem Magiã eſſe prohibitam, ſtatim utiq; ex cauſis prohibitionis intelligent ipſos, de ea ſolum loqui, quæ habet commertium cum dæmonibus, & de naturali nihil eos intendere. Eſt autem (ut dicit Hilarius) intelligentia dictorum, ex cauſis aſſumenda dicendi: quod ſi ad uim uerborum uolunt recurrere, poſſunt ſcire ex dialectica, quòd negatio uel diſtributio termini multiplicis, nõ negat aut diſtribuit ipſum pro omni ſuppoſito cuiuslibet ſignificati copulatiuè. Quare cum iſte terminus Magia ſit æquiuocus, ad ſuperſtitioſam, & ad naturalem diſtributio addita, ei non diſtribuet ipſum pro quolibet ſuppoſito, cuiuslibet ſignificati copulatiuè, ſed ex dictis quòd omnis Magia prohibetur, habebitur ſolum, quòd omnes ſpecies Magię ſuperſtitioſæ, quæ omnes ſecundum unum nomen, & unam rationem dicunt. Nam multæ ſunt prohibitæ, & hæc omnia ſunt clara & dilucida etiam mediocriter eruditis. nullo ergo modo, debuerunt iſtis Magiſtris eſſe ſuſpectæ concluſiones meæ Magicæ, cum ſicut dixi in prima concluſione, refellam omnem Magiam prohibitam ab Eccleſia, illam damnans & deteſtans, proteſtans me ſolum loqui de Magia naturali, & expreſsius per ſpecialem concluſionem declarans. quòd per iſtam Magicam nihil operamur, niſi ſolum actuando uel uniendo uirtutes naturales. Sic enim dicit concluſio undecima concluſionum Magicarum. Mirabilia artis Magicæ, non ſunt niſi per unionem & actuationem eorum, quæ ſeminaliter & ſeparatè ſunt in natura. & idem eſt, quod dixi in 13. concluſione Quòd Magiam operari non eſt aliud, quàm maritare mundum. Prædictam autem ſpecifica-

tionem, & reſtrictionem intentionis meæ, in concluſionibus Magicis, ad Magiam naturalem intendo eſſe applicandam, cuilibet concluſioni particulari, & ita cũ dico, de actiuitate characterum & figurarũ, in opere Magico loquor de uera actiuitate ſua & naturali. patet enim, quòd talem habent ſecundum omnes philoſophos tàm in agendo, quàm in modo agendi & patiendi. Et licet ſecundum peripateticos longe minoris ſint actiuitatis & uirtutis, quàm ſint qualitates materiales, tamen dicerent Pythagorici, quorũ ego Philoſophiam in concluſione 24. uoco ſecretiorem Philoſophiã, quia eſt minus nota, & minus in uſu, quòd ſicut mathematica ſunt formaliora phyſicis, ita etiam actualiora. & ſicut in ſuo eſſe minus dependet, ita etiam in ſuo opere. & ita quòd dixi de plus poſſe eorum, quamuis diſcordia Pythagoricorum & Peripateticorum ſit indifferens ad fidem, tamen non dixi, ut in ſe & abſolutè uerum, ſed ut conſequens ad ſecretam philoſophiam Pythagoricorum modo prędicto intelligendam, quorum etiam ſententia eſt, inter omnia Mathematica, numeros ut formaliores, ita etiam eſſe actualiores, & inter numeros impares, ternarium. Quia ſit primus impar, & primum in unoquoq; genere, eſt perfectiſsimum in illo genere, & inter numeros pares, denarium qui eſt omnis numerus, ut patet. ab eo enim ultra numeramus per replicationem, & hoc intẽdebam, per id, quod dixi de ternario & denario, in Magia naturali. numerus autem etiam efficientiam & uirtutem, tàm ad bonum quàm ad malum attribuunt doctores catholici. Vnde Hilarius in commento ſuo, ſuper Pſalmos inquirendo cauſam, cur Pſalmorum ordo, non ſit ſecundum Hiſtoriam, ſed ſæpè Pſalmus, qui prius fuit compoſitus, poſterior in ordine collocatur: ſic inquit. Non eſt aũt ignorandum, indiſcretum apud Hebræos eſſe numerum Pſalmorum, & ſine ordinis annotatione eſſe conſcriptos. non enim illic primus, aut ſecundus, aut tertius, aut quinquageſimus, aut centeſimus prænotan̄, ſed ſine præſcriptione aliqua ordinis, in unum permixti ſunt. Eſdras enim, ut antiquæ traditiones ferunt, incompoſitos eos, & pro authorum ac temporum diuerſitate diſperſos, in uolumen unum collegit & retulit. ſed 70. ſeniores ſecũdum Moyſi traditionem, ad cuſtodiam legis atq; doctrinæ in ſynagoga manentes, poſteaquam illis à rege Ptolomæo transferendæ ex Hebræo in Græcũ ſermonem, totius legis cura mandata eſt, ſpiritali & cœleſti ſcientia uirtutes Pſalmorum intelligentes, in numerum eos atque ordinem redegerunt, ſingulis quibuſque numeris, pro efficientia ſua & abſolutione perfectis perfectorum & efficientium Pſalmorum ordine deputantes. hæc Hilarius ad uerbum. ex quibus apertiſsimè patet, quod numerus uirtutem dat & efficientiã. Hieronymus quoq; contra Iouinianum, infauſtum dicit eſſe numerum 20. in quo ſeruiuit Iacob, & uenditus eſt Ioſeph. & quem dilexit Eſau, in eo quædam munera accipiens.

piens, & in eodem loco laudat denariũ dicens, de eius laudibus, ſe ſæpius dixiſſe. Et in eodem lib. cap. 7. dicit, quòd ideo in ſecunda die, non fuit dictum, & uidit Deus quoniam bonum, quia binarius numerus ſit malus: quinimò ex numero binario, ſumit argumentum contra bigamos, & propter hoc dicit, omnia animalia immunda, in archam Noë bina ingredi, ſeptena autem quæ ſunt munda. Similia centies inuenies apud Baſilium, Nazanzenum, Ambroſium, Origenem, Auguſtinum & alios. Quin Rabanus inſignis doctor eccleſię, de numerorũ uirtutibus, ſpecialem librum compoſuit, & obſeruare ubique proprietates ipſorum numerorum, inuenies ſemper eccleſiaſticos doctores etiam quandoque, quaſi uſque ad curioſitatem ſi dici poteſt, dum nunc ad binarium duo teſtamenta, duo chérubin, duo charitatis præcepta, duas primas dignitates, duos primos populos referunt. Nunc ternarij myſterium, inſuper ſubſtantiali diuinitate in triduo ſepulchri, in tribus theologicis uirtutibus, in tribus temporibus naturæ, legis, & gratiæ. in tribus ſtatibus perfectionis contemplantur. Nunc non ſine myſterio, ſed propter occultam etiam ipſius numeri proprietatem eſſe uolunt, quòd 40. dies Moyſes. 40. Helias, 40. Chriſtus ieiunauerit. & per 40. dies poſt reſurrectionẽ aſcenderit, & per 40. horas fuerit apud inferos, & poſt 40. dies, Niniue quæ eſt typus figuræ huius mundi ſubuertetur, & per totidem dies noctesq́ pluit ſuper terram Dominus. Magnum item dicunt continere ſacramentum, quòd in quinquagenario numero, in quo fit remiſsio peccatorum: in eodem etiam deſcenderit ſpiritus ſanctus. Et in eodem numero poſitus ſit Pſalmus. Miſerere mei Deus. quod maximè notant Hilarius & Origenes. & his per omnia multum concordant myſteria Cabaliſtarum, qui quinquagenariũ numerum attribuunt ſpirituiſancto, qui ſpiritus ſanctus apud eos, etiam per ignem ſignificatur, in qua forma, & in quo numero dierum deſcendit ſuper apoſtolos. Eſtq́ & apud eos ſpiritus ſanctus tertia perſona, ſiue proprietas in diuinis, procedens à prima & à ſecunda, quæ ſecunda dicitur ſapientia, & procedit à prima, & differt ab utraque ſolum ratione proceſsionis: ſicut ſcilicet id quod procedit, differt ab his à quibus procedit, cum ſit tamen per ſubſtantiam & eſſentiam idem cum illis. hæc expreſsè dicunt Cabaliſtæ: quorum dicta iſti Magiſtri à me contra Iudæos allata, ut ſuſpecta de fide abominabantur. Vocant autem & eandem tertiam proprietatem pœnitentiam, quod concordant modo dictis, ut idem ſit numerus attributus Spiritui ſancto, qui & pœnitentiæ ſacramento. Vnde & illud poſſumus colligere, peccatũ in ſpiritum ſanctum, propriè peccatum eſſe inpœnitentiæ, quod non remittitur in hoc ſæculo neque in futuro. ſed de his aliâs. Duodenarij etiam ſecretam aliquam proprietatem, in 12. tribubus Iſraël, in 12. Apoſtolis, in 12. lapidibus cœleſtis Hieruſalem ſpeculantur, credunt etiam, non ſine cauſa neque caſu, in denarium numerum co

P 3 incidiſſe,

incidiſſe, & præcepta legis, & decem chordas pſalterij, & apud Hebræos ut habetur in מִדְרַשׁ תְּהִלִּים Midraſch tillim, cantores Pſalmorũ decem, qui ſunt Adam, Abraham, Melchiſedech, Moyſes, Aſaph, Dauid, Salomon, & tres filij Roræ, quamuis aliter à noſtris enumerentur. & correſpondent decem organa, id eſt decem inſtrumenta, uel decem modi muſicæ, quibus canebantur, ſic dicti apud Hebræos נשא נאם מזמור שיר תפילה ברכה הלל ידידיה אשרי הללויה id eſt, neſa, neym, miſmor, ſchir, tephilla, beracha, hillel, iedidia, aſchre, halleluia, quæ ego obſeruaui ſic diſtinguenda, ut per primum canantur odæ, ſecundum idem eſt quod organum, per tertium Pſalmi, per quartum cãtica, per quintum orationes, per ſextum benedictiones, per ſeptimum laudationes, per octauum gratiarum actiones, per nonum felicitas alicuius: per ultimum laudes Dei tantum. Addas tu & מַשְׂכִּיל Maskill, quo canuntur contemplationes, & erit halleluia quaſi eiſoph, non ponens in numerum cum alijs. Addunt & decem dies, quibus poſt aſcenſum Chriſti deſcendit ſpiritus, & decem cortinas in templo, & ſimilia innumera & infinita, illud dicentes ſemper, quòd nihil caſu, ſed omnia Deus per ſuam ſapientiam, ut in pondere & menſura, ita in numero diſpoſuit. Taceo quot, & quanta obſeruent in nouenario, ut præter Ierarchias angelorum, & nouem beatitudinum gradus, iuxta Moyſen etiam longitudinem cubitorum: O gregis Baſan, qui typus eſt diaboli, non credant eſſe caſualem, & ſine myſterio. illud enim obſeruantes, quòd dominus hora nona clamauit. Nónne etiam in quatuor euangelijs, quatuor fluminibus paradiſi, quatuor animalibus Ezechielis, quaternarij perfectionem conſiderant? & ſenarij, in ſex diebus creationis mundi, & in ſex ætatibus, ſiue ſeptima ſit futura uita: ut uult Auguſtinus ſiue octaua ut Hieronymus. Quin & illud non prætermittũ, quòd dominus ſexta feria paſſus eſt. Quid de ſeptenario? cũ magna dicerent attentione dignum, quòd die ſeptima Dominus quieuit, quòd ſeptem dona ſpiritus ſancti. & in Apocalypſi ſeptem ſignacula libri, ſeptem cornua, ſeptem oculi, ſeptem angeli, ſeptem eccleſiæ, ſeptem candelabra, ſeptem ſtellæ, ſeptem ſpiritus nequiores, & ſeptem nequitiæ apud Salomonem. & ſepties in die Deo canit Dauid propheta. Quartumdecimum autem numerum ita uidimus obſeruatum à Matthæo, ut ad hoc, quòd poſſet eum ubique in Generationibus Chriſti retinere, nonnullas etiam generationes prætermiſerit. De medicis, de Aſtrologis, de Philoſophis maximè Platonicis & Pythagoricis nihil affero, ſed ſolum de noſtris Eccleſiaſticis doctoribus. Cum de hoc agatur, utrum credere eſſe proprietates in numeris, & uirtutes aliquas naturales aliquo modo ueritati fidei catholicæ repugnet. quas cum uideamus etiam, ut dixi, fortaſſe uſque ad curioſitatem à Catholicis authoribus obſeruatas, nihil eſt amplius cur dubitemus non eſſe talem opinionem pro hæretica

reijciendam. Cum ergo in concluſionibus meis de figuris, de numeris loquor, non loquor quantum ad ſuperſtitioſum uſum ſuum, per pacta & conuentiones cum dæmonibus, quia hæc omnia reprobaui, in prima concluſione mea: ſimiliter de nominibus quòd habeant aliquam actiuitatem naturalem, etiam notum eſt omnibus. quam quidem actiuitatem naturalem, non habent, ut ſignificatiua ſunt ad placitum, ſed ut ſunt in ſe quædam res naturales, ideo dixi, nomina illa habere uirtutem in Magia naturali, non ut ſignificatiua ſunt, niſi forte eſſent aliqua, quibus ſignificatio eſſet naturalis, ſicut Stoici dicunt de omnibus nominibus, quibus ut aduerſantur Peripatetici, ita Plato in Cratilo aſſentitur, de his quæ ſunt recte impoſita, Origenes autē de Hebraicis hoc ſentit, & ideo dicit, quòd quædam nomina Hebraicis in ſacris literis, ſicut Oſanna, Sabaoth: halleluia & ſimilia fuerunt ſic reſeruata, & non mutata in aliam linguam in qua non retinuiſſent ſuam naturalem ſignificationem, & conſequenter uirtutem. & hoc ſolum intendebam dicere, dum comparabam nomina ſignificatiua non ſignificatiuis, & nomina Hebraica alijs in ſua efficacia in Magia naturali. &c. Volo autem & aliquid dicere latius de iſta Cabala, quanquam & ſupra, in prima parte Apologiæ noſtræ multa dixerimus. ſed illa forte non magis ab iſtis Magiſtris intelligentur, quàm intelligantur barbara ab eruditis. quare & hic aliquid ſecum hoc, Pariſienſi ſtylo, dicemus de iſta Cabala: horrendum enim iſtis patribus uidetur hoc nomen, & ex ipſo penè ſono timendum, ita ut forte ſint ex ipſis, cui cabaliſtas non homines, ſed hircoceruos potius uel centaurum, uel omninò monſtruoſum aliquid eſſe ſuſpicentur. quinimò audi rem ridiculam, cum ſemel quidam ex eis interrogaretur, quid eſſet iſta Cabala? Reſpondit ille, fuiſſe perfidum quendam hominem & diabolicum, qui dictus eſt Cabala. & hunc multa contra Chriſtum ſcripſiſſe, inde ſequaces eius dictos Cabaliſtas. Quis quæſo hic riſum teneat? eſt ergo ſciendum opinionem eſſe non ſolum Rabi Eliazar: Rabi Moyſis de Aegypto, Rabi Symeon Benlagis, Rabi Iſmahel, & Rabi Iodam, & Rabi Nachinan, & aliorum quamplurium ex ſapientibus Hebræorum, ſed noſtrorum etiam Doctorum, ut infra oſtendam, præter legem, quam Deus dedit Moyſi in monte, & quam ille quinque libris contentam, ſcriptam reliquit, reuelatam quoque fuiſſe eidem Moyſi, ab ipſo Deo, ueram legis expoſitionem, cum manifeſtatione omnium myſteriorum & ſecretorum, quæ ſub cortice & rudi facie uerborum legis continerentur. denique duplicem accepiſſe legem Moyſen, in monte, literalem & ſpiritalem, illam ſcripſiſſe, & ex præcepto Dei populo communicaſſe, de hac uero mandatum ei à Deo, ne ipſam ſcriberet, ſed ſapientibus ſolum qui erant ſeptuaginta communicaret, quos idem Moyſes ex præcepto Dei elegerat ad cuſtodiendam

legem, eisq́; itidem præciperet, ne eam ſcriberent, ſed ſucceſſoribus ſuis uiua uoce reuelarent, tum & illi alijs & ſic ordine perpetuo. Ex quo mo- do tradendi iſtam ſcientiam per ſucceſsiuam, ſcilicet receptionē, unius ab altero dicta eſt ipſa ſcientia, ſcientia Cabalæ, quod idem eſt, quod ſcientia receptionis, quia idem ſignificat Cabala apud Hebræos, quod apud nos receptio. Fuerunt autem poſtea hæc myſteria literis mandata, tempore & cauſa infradicendis, & illi libri dicti ſunt libri Cabalæ, in quibus libris, multa imò penè omnia inueniuntur conſona fidei noſtræ. Fuerunt enim & ab ore Dei traditi, & à Iudæis ante Chriſtum ſcripti, quo tempo- re nulla paſsione moueri poterant, ad uiciandam uel corrumpendam ip- ſam ueritatem. Ex iſtis libris & authoribus huius ſcientiæ, ego multas po ſui concluſiones, ad confirmationē fidei noſtræ contra Iudæos, quas cum iſti Magiſtri fortè non benè conſideraſſent, ſuſpectas eſſe dixerunt in fide, & Iudaicam perfidiam ſapientes, quod tamen poſteaquam intellexerunt, quid eſſet Cabala, multos ex eis puduit dixiſſe. Quod autem ita ſit, ut ſu- pradiximus, quòd Deus Moyſi præter literalem legem, quam ipſe ſcri- pſit, dederit etiam & reuelauerit myſteria in lege contenta, habeo ex no- ſtris quinque teſtes, Eſdram, Paulum, Origenem, Hilarium, & Euange- lium. Primo enim habemus hoc ex textu 4. Eſdræ 14. apud quem loquens dominus ſic inquit: Reuelans reuelatus ſum ſuper rubrū, & locutus ſum Moyſi, quando populus meus ſeruiebat in Aegypto, & miſi eum, & edu xi eum de Aegypto, & adduxi eum ſuper montem Synai, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarraui ei mirabilia multa, & oſtendi ei temporum ſecreta & finem, & præcepi ei dicens: Hæc in palàm facies uerba, & hæc abſcondes. Secundo habemus authoritatē Origenis (cuius teſtimonium in his in quibus ab Eccleſia recipitur eſt ualidiſsimum, quia ubi benè nemo melius) hic ergo, ſuper illud Pauli ad Roman. 3. Quid ergo amplius uideo, aut quæ utilitas circumciſionis, multum per omnem mo- dum. Primum quidem quia credita ſunt illis eloquia Dei. dicit Orige- nes, Conſiderandum eſt, quia non dixerit literas eſſe creditas, ſed eloquia Dei. Ex quo dicto Origenis habes, quòd præter literalem legē aliud quid traditum fuit Iudæis, quod hic uocat Paulus eloquia Dei. Literas enim, id eſt literalem legem eis fuiſſe traditam, nemo negat, ſed non imputa- tur eis ad prærogatiuam, quia litera per ſe occidit, & niſi adſit ſpiri- tus uiuificans, omninò per ſe eſt res mortua. Sed præter has literas tradi- ta ſunt eis eloquia Dei, de quibus merito gloriantur, quæ nihil aliud ſunt quàm, quòd apud Hebræos dicitur Cabala, id eſt uerus legis ſenſus ab ore Dei acceptus: unde & apud Hebræos quandoq́; uocatur, תורת בעל פה quod idem eſt, ꝙ lex de ore nata. quæ propter illam ſucceſsiuam receptio- nem, deinde dicta fuit Cabala. Et ꝙ iſtam ſcientiam deinde Moyſes, iam à Deo acceptā 70. ſenioribus tantū cōmunicaret, apertè teſtatur Hilarius, qui

in ex-

in expoſitione Pſalmi ſecundi. Quare fremuerunt gentes, &c. ſic ſcribit. Erat autem iam à Moyſe ante inſtitutum, in omni ſynagoga 70. eſſe doctores: nam idem Moyſes, quamuis ueteris teſtamenti uerba, in literis condidiſſe, tamē ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria, 70. ſenioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat. cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangelijs meminit dicens. Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. Omnia ergo quæcunque dixerint uobis facite & ſeruate: ſecundum uero facta eorū nolite facere. doctrina uerò eorum, manſit in poſterum. hæc Hilarius ad uerbum. ecce quòd Hilarius expreſſe teſtatur, fuiſſe præter legem ſcriptam, doctrinam quandam aliam ſecretiorem, quam Moyſes ipſis 70. ſapientib. intimabat. Quod autem & iſta ſecretior & uerior de myſterijs legis expoſitio, omnibus paſsim nō publicaretur, ſed ſolum Moyſi ſpecialiter à Deo, & ab eo alijs tantū 70. ſapientibus fuerit reuelata, teſtatur etiā Origenes in loco præallegato ſic dicens. de Moyſe prophetisq́; & cæteris horum ſimilibus, hæc intelligenda ſunt dici, quibus ſunt credita eloquia Dei: adde, & ſi quis apud eos ſapiens & intelligens auditor, & mirabilis conſiliarius fuit. hæc Origenes. Per hos autem mirabiles conſiliarios, illi intelliguntur, quos uocant Hebræi Senedrim, id eſt 70. illos ſeniores quos elegit Moyſes ex præcepto domini, quorum locū mihi uidentur tenere Cardinales in noſtra eccleſia, & ad imitationem numeri illorum 70. ſeniorum (ut nunc declarabimus) fuerunt redacta myſteria Cabalæ in 70. libros principales tempore Eſdræ. Vſque enim ad tempus Eſdræ, de iſta doctrina nihil erat ſcriptum, ſed ſolum (ut dixi) per ſucceſsiuam receptionem tradebatur, unde Cabaliſticè nomen accepit. Poſtquam autem à Babylonica captiuitate reſtituti fuerunt per Cyprum, & ſub Zorobabel inſtauratum fuit templum, tunc Eſdras, qui fuit præfectus ſynagogæ, poſtquam reparauit legem ſcriptam Moyſi, & correxit teſtamentum uetus. Voluit etiam ut iſta ſecreta Dei eloquia, quæ uſque ad illud tempus ſcripta non fuerant, ſcriberent̄. & hoc quia propter captiuitatem gentis non poterant ſeruare illum ordinem tradendi ſibi illam doctrinam per manus, & merito erat dubitandū, ne propter diſperſionem eorum, ſi non inueniebantur ſcripta tandem perirent. Statuit ergo Eſdras, ut ſcriberent̄ adhibitis ad hoc ſpecialiter notarijs, & quia erāt 70. ſeniores ſiue conſiliarij, inter quos erat hæc doctrina, iuſsit ut redigerentur omnia illa ſecreta in 70. uolumina principalia, quæ tamen deinde, etiam non niſi ſapientibus communicarent̄. & hoc eſt quod apud Eſdram legit̄ his uerbis. Exactis 40. diebus, locutus eſt altiſsimus dicens: Priora quæ ſcripſiſti in palàm pone, legant digni indigni, nouiſsimos autem 70. libros conſeruabis, ut tradas eos ſapiētibus de populo tuo. In his enim eſt uena intellectus & ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen, & ſic feci.
Hæc

hæc Eſdras ad uerbum. Habetur autem de iſto Concilio, in quo fuerunt ſcripti iſti libri mentio lata & diffuſa, apud Hebræos in libro qui dicitur Sederolam, id eſt Liber ſæculorum, ubi habetur qui ſederunt in concilio, & denique totius concilij geſta & ordo. ex quibus omnib. ſatis patere poteſt, non eſſe confictum à me quòd præter legem ſcriptam, Moyſes ueram quoq; legis expoſitionē à Deo acceperit, & quòd illa deinceps per ſucceſſionem à Moyſe 70. ſenioribus, & ab illis alijs ſuis ſucceſſoribus fuerit reuelata. Vnde & nomen accepit, ut diceretur Cabaliſtica, & tempore Eſdræ in plures libros fuerit redacta, qui dicuntur libri Cabalæ. quos ego libros ſumma impenſa mihi conquiſitos (neque enim eos Hebræi Latinis noſtris cōmunicare uolunt) cum diligenter perlegerim, inueniens ibi multa, imò penè omnia cōſona fidei noſtræ, uiſum eſt mihi habere poſſe Chriſtianos, unde Iudæos ſuis telis confodiant, cum ab eis authoritas Cabaliſtarum quos habent in magno honore & reuerentia negari non poſsit. Eſt autem ulterius ſciendum, quòd iſta expoſitio Bibliæ proportionatur modo exponendi bibliā, qui apud nos dicitur Anagogicus: ſicut enim apud nos eſt quadruplex modus exponendi Bibliam, literalis, myſticus ſiue allegoricus, tropologicus & anagogicus. Ita eſt & apud Hebræos. literalis apud eos dicitur Peſat, quemadmodum tenent apud eos Rabi Salamon, Chemoy & ſimiles. allegoricus Midras, unde ſæpe apud eos audies Midras ruth, Midraſtillym, Midras coëleth, id eſt, expoſitio per Midras, id eſt myſtica ſuper Ruth, ſuper pſalmos, ſuper eccleſiaſten: & ſic de alijs. & iſtum modum ſequuntur maximè doctores Talmutici. Tropologicus dicitur Sechel, quem ſequuntur Abraham Abnazara, ubi literaliter non exponit, & Leui Bengerſon & multi alij, & ante omnes Rabi Moſes Aegyptius. Anagogicus dicitur Cabala, & hoc quia illa expoſitio quæ dicitur ore Dei tradita Moyſi, & accepta per ſucceſsionem, modo prędicto, quaſi ſemper ſenſum ſequitur Anagogicum. qui etiam inter omnes eſt ſublimior & diuinior, ſurſum nos ducens à terrenis ad cœleſtia, à ſenſibilibus ad intelligibilia, à temporalibus ad æterna, ab infimis ad ſuprema, ab humanis ad diuina, à corporalibus ad ſpiritualia: & hinc eſt, quòd ualidiſsima inde argumenta habentur contra Iudæos, quia diſcordia quæ eſt inter eos & nos, ut maximè patet ex epiſtolis Pauli, hinc tota præcipuè dependet, quòd ipſi ſequuntur literam occidentem, nos autem ſpiritum uiuificantem: quod unico exemplo ſufficiat nunc declaraſſe. Nam cum eis in eis prophetijs promittitur, quòd Meſsias eos liberabit de captiuitate, & adducet in terram promiſsionis, & in Hieruſalem, & in templo gaudebunt & congregabuntur: ipſi hæc literaliter intelligentes, dici de captiuitate mundana, & de terra promiſsionis, quæ eſt Iudæa terreſtris, ſimiliter de materiali ciuitate Hieruſalem & templo, non poſſunt credere illum

fuiſſe

fuiſſe Meſsiam, per quem eiecti ſunt de illa terra promiſsionis, & ciuitas deſtructa, & dirutum fuit templum. Quod ſi uoluerint ſimul cum Cabaliſtis anagogicè exponendo ſcripturam intelligere, illa de cœleſti Hieruſalem, de captiuitate ſpirituali, de cœleſti terra uiuentium cognoſcant, & confiteantur neceſſe eſt, illum uerum fuiſſe Meſsiam, per quem totus penè orbis, de manu dæmonis, cui per idolatriam ſeruiebat, fuit liberatus. quem fore effectum præcipuum aduentus Chriſti, ipſorum Cabaliſtarum firma eſt opinio. ita cognoſceretur eſſe de omnibus alijs, ſi concluſionum mearum Cabaliſticarum probationes uiderentur, nullum eſſe ſcilicet penè articulum, in quo nobiſcum Iudæi per Cabaliſtarum authoritatem ſentire non cogantur. At ſtatim inſurgunt iſti patres, & cur omnes Iudæi non fiunt Chriſtiani, & cur Auguſtinus & Hieronymus & alij doctores Eccleſiæ huius doctrinæ, non meminerunt. Miror de ſapientia iſtorũ patrum, & quæſo dicãt mihi ipſi, uera fuerint ne miracula Chriſti, an noſtris falſo conficta? Si uera dicunt, dicant & mihi, Cur tunc nõ omnes Iudæi facti ſunt Chriſtiani? nam etiam ſi Cabaliſtas ipſos præſupponamus eadem penitus ſcribere, quæ Auguſtinus ſcribit, dubitandum tamen non eſt, maioris fuiſſe efficaciæ miracula uiuentis Chriſti, ante eorum oculos quotidie facta, quàm authoritatem cuiuſcũq; authoris, quanquam apud eos maximè authentici. Sciant autẽ prohibitũ Iudæis legere illos libros, antequam attigerint annum quadrageſimum ſuæ ætatis, & ſi quando legunt & non credunt, ſicut & in Chriſtum ipſum, quem uiderunt non crediderunt, dico cum Origene, quòd facti ſunt de illis qui legunt & non intelligunt, legunt & non credunt. Obſcuratum eſt enim inſipiens cor eorum. & ſicut de illis eloquijs Dei, quæ ſupra declarauimus eſſe iſtam cabaliſticam traditionem, dicit Paulus in hunc modum. Quid enim ſi quidam illorũ non crediderunt, nũquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? abſit. Eſt enim Deus uerax: omnis autem homo mendax. Ita & nos dicamus, quid ſi multi non credunt, nunquid illorum incredulitas huius ſcientiæ ueritatem & nobilitatem euacuat? abſit. ſunt autẽ maximè digni Chriſtiani hac ſcientia, quia ſicut ipſa eſt lex ſpiritualis non carnalis, ita nos ſpirituales ſumus Iſraëlitæ, non carnales. pertinet autẽ lex ſpiritualis ad eum, qui iuxta Paulum in abſcondito uidens eſt, non ad eum qui in manifeſto. Quod autem dicant ſe mirari doctores Eccleſiæ de iſta doctrina nunquam feciſſe mentionem, ſatis nos ſupra oſtendimus, & Hilarium & Origenem, & Eſdram, & iuxta hos Paulum & Euangelium huius ſcientiæ meminiſſe. Eſt autem & aduertendum, quòd nunquam inuenies aut rariſsimè doctorem aliquem, ex noſtris, loquor de antiquis, aliquem ex Hebræis nominatim allegantem, ſed in uniuerſali tantum uidebis dicentes. Sic dicunt Hebræi. Hæc eſt ſententia Hebræorum. & ego quidem, non memini me hoc niſi ſemel inueniſſe apud Origenem, qui allegat

Huillum

Huillum patriarcham coætaneum ſuum, quare nihil mirum, ſi & authores Cabalæ ab eis nunquam audias nominatim allegari. Verum cùm de Hebræorum teſtimonio uideamus, quandoque doctores noſtros ita confidere, ut ſicut noſter Hieronymus dicit: Cum uolunt approbare quod dicunt, Euſebius maximè, Origenes & Clemens, & quamplures alij. ad Hebræos ſe ſemper referunt dicentes. Referebat mihi Hebræus, Audiui ab Hebræo. Hebræorum iſta ſententia eſt. Et ipſe Hieronymus etiam eos Magiſtros uocet dicens, Hæc eſt ſententia Magiſtrorum. nihil dubitandum eſt de doctoribus Cabalæ, eos intelligere, quod euidenti ratione poteſt demonſtrari, eſt enim omnis ſchola Hebræorum in tres ſectas diuiſa: in philoſophos, in Cabaliſtas & in Talmuticos. Talmuticos allegari ab antiquis doctoribus noſtris, non eſt credendũ, tùm quia Clemens & multi alij, qui Hebræos allegant, fuerint ante compoſitionem ipſius Talmut, quæ fuit poſt Chriſti mortem, plus quàm per 150. annos, tùm quia doctrina Talmutica eſt totaliter contra nos, conficta ab ipſis Hebræis iam contra Chriſtianos pugnantibus, quare illi doctrinę talem honorem non detuliſſent noſtri, ut tunc maximè aliquid dictum ab eis firmum putarent, cum Iudæorum teſtimonio corroboratur. Philoſophos pariter certum eſt eos non allegare, quia & iſti qui, ſcilicet ſecundum philoſophiam exponere ceperunt Bibliam ceperũt, à modico tempore. Primus enim fuit Rabi Moyſes de Aegypto, quo adhuc uiuente floruit Auerrois Cordubẽſis. nondum autem fluxerunt trecenti anni à morte Auerrois. Relinquitur ergo, ut hæc Hebræorum doctrina, cui doctores Catholici ex Hieronymi teſtimonio tantum deferunt, & quam adeò approbant, ſit illa, quam ipſimet noſtri doctores fatentur, & credunt à Deo Moyſi, & à Moyſe per ſucceſsionem alijs ſapientibus fuiſſe reuelatum, & eſt illa quæ ex hoc modo tradendi, dicitur Cabala, quam ſępè etiam uideo à noſtris authoribus, hoc modo deſignari, dicendo: Vt dicit antiqua traditio. Hæc eſt prima & uera Cabala, de qua credo me primum apud Latinos explicitam feciſſe mentionem, & eſt illa, qua ego utor in meis concluſionibus, quas cum expreſsè ponam contra Hebræos, ad confirmationem fidei noſtræ, neſcio quomodo iſti Magiſtri habere potuerunt pro ſuſpectis in fide. Verũ quia iſte modus tradendi per ſucceſsionem, qui dicitur Cabaliſticus, uidetũ conuenire unicuiq; rei ſecretæ & myſticæ, hinc eſt quòd uſurparunt Hebræi, ut unamquanq; ſcientiam, quæ apud eos habeatur pro ſecreta & abſcondita, Cabalam uocent, & unumquodq; ſcibile, quod per uiam occultam alicunde habeatur, dicatur haberi per uiam Cabalę. In uniuerſali aũt duas ſcientias, hoc etiam nomine honorificarunt, unã quæ dicitur ars cõbinandi, & eſt modus quidam procedendi in ſcientijs, & eſt ſimile quid, ſicut apud noſtros dicitur ars Raymundi, licet fortè diuerſo modo procedant. Aliam quæ eſt de uirtutibus rerum ſuperiorum, quę ſunt ſupra lunam, et

eſt pars

eſt pars Magiæ naturalis ſuprema. Vtraque iſtarum apud Hebręos etiam dicitur Cabala, propter rationem iam dictam, & de utraque iſtarũ etiam aliquando fecimus mentionem in concluſionib. noſtris: Illa enim ars com binandi, eſt quam ego in concluſionibus meis uoco, Alphabetariam reuo lutionem. eſt iſta quæ de uirtutibus rerum ſuperiorum, quæ uno modo poteſt capi, ut pars Magiæ naturalis, alio modo, ut res diſtincta ab ea: eſt illa de qua loquor in præſenti concluſione, dicens: Quòd adiuuat nos in cognitione diuinitatis Chriſti ad modum iam declaratum, & licet iſtis duabus ſcientijs nomen Cabalæ, ex primaria & propria impoſitione non conueniat, tranſumptiuè tamen potuit eis applicari. Verum ſicut, cũ olim Magi tantum dicerentur Sapientes Necromantes, deinde & diabolici uiri, Sapientis ſibi falſo nomen uendicantes, Magos ſe uocauerunt, ita & quidam apud Hebræos, res diuinas falſis & uanis ſuperſtitionibus polluentes, imo in rei ueritate, quaſi nihil à Necromantibus differentes, dixerunt ſe habere ſecreta Dei nomina, & uirtutes quib. dæmones ligarent, & miracula facerent, & Chriſtum non alia uia feciſſe miracula. & iſti falſo ſibi Cabaliſtarum nomen uendicauerunt, dicentes, artem ſuam eſſe illam ueram Cabalam quam reuelauit Deus Moyſi. ſicut etiam dicunt Necromantes, quòd illas ſuas incantationes & beſtialitates habuerunt à Salomone & ab Adam & ab Henoch, & à ſimilibus. hanc autem falſo uocatam Cabalam, non ſolùm ego non approbaui in concluſionibus meis aut ſequutus ſum, ſed expreſsè reprobaui, ponens concluſionem ſpecialem de directo contra iſtam, quæ dicit quòd miracula Chriſti non potuerunt fieri per uiam Cabalæ. Hæc ſufficiant de præſenti concluſione, quæ ſpecialem librum exigeret, ſi quid ſit naturalis Magia, quid Cabala exactè uellemus declarare. hic ſufficit oſtendiſſe, nihil contineri in eis, quod Catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE EVCHAriſtiæ ſacramento diſputatio.

SI teneatur communis uia, de poſsibilitate ſuppoſitionis, reſpectu cuiuſcunque creaturæ: Dico quòd ſine conuerſione ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, uel paneitatis annihilatione, fieri poteſt, ut in altari ſit corpus Chriſti ſecundum ueritatem ſacramenti, quod ſit dictum, loquendo de poſsibili non de ſic eſſe. Per hanc concluſionem, non intendo dicere, quòd panis non conuertatur in corpus Chriſti, & quòd de facto ſit corpus Chriſti in ſacramento, de facto inſtituto à Chriſto, aut illius ſacramenti ueritas actualis, ſit præſentialitas corporis Chriſti ad panem de facto aſſumptum, uel ſuppoſitum à uerbo. Iſta enim de ineſſe, reijcio expreſſè in fine concluſionis, ibi quod ſit dictum, de poſsibili, non de ſic eſſe. ubi Lì poſsibile referre uolo: non ſolùm ad dictum præcedens de ſuppoſitatione panis à Chriſto, ſed ad ueritatem ſacramenti Euchariſtiæ, &

etiam ad ipſum ſacramentum, imò etiam ad præſentiam corporis Chriſti ſimul cum pane aſſumpto. ita quòd forſan non eſſet neceſſarium, ꝙ uirtute iſtius aſsũptionis panis, à uerbo incarnato eſſet corpus Chriſti quod iam aſſumpſit de uirgine cum pane: ſed tamen poſsibile eſt, quòd in altari eſſet ſimul cum pane, ſi eſſet aſſumptus à Chriſto. Loquor igitur in præſenti cõcluſione, De ſacramẽto poſsibili & poſsibili eius ueritate, & poſſibili præſentia corporis Chriſti, ſimul cũ iſto pane aſſumptibili. Ideò miror, ꝙ dãnata ſit præſens concluſio pro erronea, ex eo ꝙ prædicta ſint falſa de ſacramento Euchariſtiæ iam inſtituto, de quo dicunt me loqui, cum tamen de poſsibili ſacramẽto, & poſsibili eius ueritate expreſsè loqui profitear in concluſione. Attentius igitur conſiderent uerba cõcluſionis, antequam damnent concluſionem tàm expreſsè refellentem ſenſum quem damnant, imò conſiderent, quòd determinatio ſua malè poteſt defendi ab errore, quia ſi ſic eſſet, quòd concluſio uellet ſaluare ueritatem ſacramenti, ſecundum inſtitutionem Chriſti quã tenet eccleſia, ut ipſi dicunt, tũc non ſolùm eſt erronea, ſed ſimpliciter hæretica. ſi autem ſenſus cõcluſionis eſt ille per me explicatus, nõ ſolum non erronea in fide, ſed imò eſt erroneum dicere oppoſitum. Multa enim ſunt, quæ de ſic eſſe ſunt hæretica, quorum oppoſitum de poſsibili eſſet hæreticum, ſicut dicere patrem incarnatum de ſic eſſe eſt hæreticum: patrem autem poſſe incarnari non ſolum non eſt hæreticum, ſed hæreticum eſt eius oppoſitum: & hæc ſufficiant pro declaratione concluſionis & defenſione eius. Sed nos ſcholaſticæ exercitationis gratia, relinquentes concluſionem meam uideamus, an hoc ſit uerum, Quòd poſsit per alium modum ſaluari, Corpus Chriſti poſſe eſſe in altari, quàm per conuerſionẽ panis in ipſum, ſcilicet per ſubſtantationem paneitatis, in diuino ſuppoſito, una cũ humanitate aſſumpta: ita quòd eſſet unum ſuppoſitum in tribus naturis, ſcilicet Deitate, Humanitate & Paneitate. & ratione ſuppoſiti, eſſet prædicatio cuiuslibet naturæ in concretione, ad ſuppoſitum ſumptæ de alia. & communicatio idiomatum Deus eſt panis & homo, & econuerſo. & Chriſtus homo eſt in altari, ſicut Chriſtus panis eſt in altari: & ſic de conſimilibus. & hoc eſſet ſacramẽtaliter ſiue uirtute ſacramẽti, ſi uirtus ad hoc eſſet data diuinitus uerbo ſacramẽtali, nec intromittamus nos, utrũ ad hoc ſufficeret uerbũ iſtud, cum prædicta uirtute, hoc eſt corpus meum. uel aliquid aliud requireretur. Et primò pro parte affirmatiua arguitur, quòd hoc ſit tenendum, quia uidetur Damaſcenus hoc tenere de facto, hoc ſcilicet ſacramẽtum eſſe per aſſumptionem. Sic enim dicit, nunc interrogatus, qualiter panis corpus Chriſti ſit, & uinum & aqua ſanguis Chriſti, dico tibi & ego, ſpiritus ſanctus ſuperueniet, & hoc facit, quod eſt ſuper rationem & intellectũ: panis autem & uinum aſſumũtur, & infra ibidem, & quemadmodũ in baptiſmate, quia conſuetudo hominibus aqua lauari, & oleo ungi, iugauit Deus

aquam

aquam & gratiam ſpiritus ſancti, & fecit idem lauacrum regenerationis, ita quia conſuetudo hominibus panem & uinum comedere & bibere, iugauit eis Deus deitatem, & facit ea corpus & ſanguinem eius. & infra eodem capite loquens de hoc altaris ſacramento, Carbonẽ uidit Eſaias, carbo autem lignum ſimplex non eſt, ſed unitum igni. ita & panis cõmunionis, non panis ſimplex eſt, ſed unitus deitati. Dionyſius autem de eccleſiaſtica Hierarchia 3. capite uocat iſtud ſacramentum aſſumptionem. Quod ergo iſti doctores dicere uidentur, de ſic eſſe, multo magis poteſt teneri de poſsibili. Secundo arguitur, quia cum ſecundum Auguſtinum ad Voluſianum, in rebus mirabilibus, tota ratio facti, ſit potentia facientis, ſic artare hoc mirabile ſacramentũ, ad determinatũ defenſionis modũ, qui ex canone ſcripturæ aut Eccleſię determinatione non habeaĩ expreſſus, eſt diuinam potentiã artare, ad intellectus noſtri capacitatem: quod eſt periculoſum, & contra Auguſtinum ibidem dicẽtem hoc. Si ratio quæritur, non erit mirabile: ſi exemplum ponitur, non erit ſingulare: demus Deum aliquid poſſe, quòd nos fateamur inueſtigare non poſſe. Tertiò arguiĩ, quia illud cuius oppoſitum, etiam de ineſſe nõ habetur euidenter ex dictis ſanctorum, multò magis poteſt teneri de poſsibili: ſed oppoſitũ huius, quòd de facto remaneat paneitas in altari ſubſtantiata à ſuppoſito diuino, non habeĩ euidẽter ex dictis ſanctorũ, ergo. &c. Probatur, quia illud Gregorij in Omelia Paſcali dicẽtis: Species & ſimilitudo illarũ, uocabula ſunt rerũ, quæ ante fuerũt ſcilicet Panis & uini: hoc quod ante fuerunt exponũt, tenentes opinionem quæ ante fuerunt ſola, nunc aũt non ſunt ſola, quia ibi latet corpus Chriſti. Item illud Ambroſij, Quòd uirtus Dei, quæ creaturas ex nihilo creat, hic creaturas mutat: & aliæ, quæ dicunt panem & uinum non remanere poſt conſecrationem, ſed conuerti, ſic exponentur, ꝙ panis non remanet qui panis fuit, licet eadem ſit paneitas: & hoc propter aliud ſuppoſitum. Hæc autem dictio panis, dicit ſuppoſitum in natura paneiatis, & hoc nõ remanet. multum autem intereſt dicere, quòd remaneat paneitas in diuino ſuppoſito hypoſtatizata, & quòd remaneat paneitas in proprio ſuppoſito, quia hoc ſecundo modo non fieret cõmunicatio idiomatum, quæ fit primo modo. has autem authoritates, omnino ego credo eſſe contra ſic ponentes de facto, & de ſic eſſe, & non de poſsibili tantum. Quartò ſic arguitur: Iſta opinio approbatur, de ſic eſſe, in confeſsione Berengarij approbata per Papam Nicolaum Romæ, coram 114. epiſcopis: ergo multo magis poteſt teneri de poſsibili, antecedens ſic deduciĩ. Quia Berengarius confitetur, poſt conſecrationem non ſolùm ſacramentũ, ſed etiam uerum corpus & ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe in altari, & ſenſualiter non ſolum ſacramentaliter: ſed in ueritate, manibus ſacerdotum tractari, frangi & fidelium dentibus atteri. quæ uerba, uideñ non poſſe planè accipi in ſenſu claro & expedito, qualis debet eſſe uerborũ con

feſsionis, ſic ſolenniter approbatæ, niſi per ſubſtantationem paneitatis in ſuppoſito Dei, cum corpore Chriſti, modo prædicto. Ita ꝙ ſit idem corpus Chriſti hominis & panis, & ita ſit integrum inquantũ corpus hominis, & atteratur inquantũ panis, ſicut Chriſtus in Cruce moriebatur & uiuebat. ſed hoc ut homo, & illud inquantum Deus. Et quòd quidam ità acceperint uerba prædictæ confeſsionis, patet per Magiſtrũ ſententiarũ. 4° libro di. 7. Cuius uerba ſunt hæc. Alij tradunt corpus Chriſti eſſentialiter frãgi, & diuidi, & tamen integrũ & incorruptibile exiſtere, quod ſe colligere aſſerũt, ex confeſsione Berengarij, qui confeſſus eſt coram Nicolao Papa & pluribus epiſcopis, panem & uinũ quę in altari ponunť poſt conſecrationẽ, non ſolum ſacramentũ, ſed etiã uerũ corpus & ſanguinẽ Chriſti eſſe, & ſenſualiter, non ſolum in ſacramento, ſed etiã in ueritate, manib. ſacerdotum tractari & frangi, & fideliũ dentibus atteri. Ecce quòd cõfeſsio Berengarij attentata & examinata per Eccleſiã, continet corpus Chriſti, non in ſacramẽto tantũ, ſed in ueritate dentibus fideliũ atteri. quod plane acceptũ, ueritatem haberet per communicationẽ idiomatum, quia atteritur dentibus, ſecundum paneitatem, & integrum manet ſecundũ humanitatem. Quod ſi aliquis uelit exponere dictã confeſsionem dicens, ꝙ Li in ueritate, & nõ in ſacramento tantũ, referť ad immediatũ uerbum tantũ, ſcilicet manib. ſacerdotũ tractari, & ſequentia uerba ad ſpecies, ſiue ad exterius ſacramentũ, ſub quo fracto & attrito corpus Chriſti integrũ ſumitur, uideť quòd non accipiãtur uerba confeſsionis planè ut iacent, & ut de plano ſonant, cũ tamen uerba confeſsionis ſic examinatæ debeant accipi, abſq; expoſitione uiolenta & extorſione, ſecũdum ſenſum quẽ in aperto faciunt. ſed contra arguitur ad oppoſitũ: quia iſta opinio de remanẽtia ſubſtantiæ panis, in altari, eſt dãnata ab Eccleſia: ergo uitanda ut hæretica. reſpondetur ſecundũ ſic opinantes ad hoc primo, Quòd damnata eſt, de ſic eſſe, nõ de poſsibili. ſecũdò quòd opinio dãnata, differt ab iſta, quæ ponit paneitatẽ remanere hypoſtatizatam à uerbo homine. Illa enim ponit poſt conſecrationẽ plura ſuppoſita, hominis, Chriſti & panis. hæc unũ ſuppoſitum in tribus naturis, ſicut in diuinis eſt una natura in tribus ſuppoſitis. illa ponit ſubſtantiã panis manere poſt conſecrationẽ, hæc uerò non per modum ſubſtantiæ, ſed per modum accidẽtis. ſicut eſt de humanitate aſſumpta. illa ponit panem et uinum remanere, hæc uerò nõ, ſed alium panem, licet ſit eadem paneitas. Ex illa ſequitur corpus Chriſti non poſſe eſſe in altari ueraciter ſub ſacramẽto, cum panis in nullo muteť. ex hac uerò nõ, cum ponit panem mutari, et etiã paneitatẽ, quo ad eſſe, ex illa non uerificať quòd panis ſit corpus Chriſti, cum ſint duo ſuppoſita. ex hac uerò uerificatur, propter unitatem ſuppoſiti quod eſt, unũ in duabus naturis. ex illa ſequitur quòd quicquid eſt in hoc ſacramento, non eſt adorandũ latria, cum ſint duo ſuppoſita Chriſti & panis, hæc uero ponit unica adora-
tione

tione adorari, quicquid eſt ſub ſacramento propter unitatem ſuppoſiti. Secundo arguitur, Quòd nullo modo poteſt ſaluari, Quòd per illum modum, poſsit corpus Chriſti eſſe in altari, quia cũ quæritur, Vtrum corpus Chriſti poſsit eſſe in altari &c. non intelligitur de corpore, quod Chriſtus eſt, & accipitur pro genere, ſed intelligitur de corpore, quod eſt pars, & non prędicatur de homine in recto. tale autem corpus, quod eſt pars, non communicat idioma naturæ coaſſumptæ, neq; ſuppoſito, neq; econtrà. Licet enim Deus ſit homo, & econtra: nõ tamen Deus eſt caput Chriſti & econtra: & licet Chriſtus homo ſit ubiq;, ratione ſuppoſiti: nõ tamen caput Chriſti hominis eſt ubiq;: quia partes naturæ aſſumptæ, nõ cõmunicant idiomata ſuppoſito, nec de eo prædicantur uel econtrà. Quamuis ergo paneitas aſſumatur à uerbo, unà cum corporeitate, non tamen dicetur, quòd corpus Chriſti eſt panis, uel quòd corpus Chriſti ſit in altari, ſi panis eſt in altari, licet dici poſſet & uerificari, ꝙ panis ſit corpus, quod Chriſtus eſt ſecundum quod accipitur ut genus. Quod autem aliter non accipiatur, in quæſtione & in ſacramento apparet, tum quia corpus, genus quod dicitur, in recto de Chriſto non dicitur corpus Chriſti, ſicut animal, uel homo quod Chriſtus eſt: non dicitur homo uel animal Chriſti: tum quia forma uerborum in qua inſtitutum eſt hoc ſacramentũ eſt hęc: Hoc eſt corpus meum. conſtat autem, quòd ueritas illius uerbi, non ſaluatur de corpore, quod eſt genus. Animal enim, quod de me in recto prædicatur, non eſt animal meum, ſed animal quod ego ſum: tum quia ſi in triduo mortis Chriſti fuiſſet conſecratum, fuiſſet in altari nõ corpus genus, ſed corpus pars tãtum. Corpus enim eſt corpus animatum, quod tũc non erat. igitur corpus Chriſti, ut hîc quæritur, & de quo agitur in ſacramẽto, eſt corpus pars tantùm, quod non prædicatur de pane, uel Deo, uel homine: nec enim communicat idiomata cęterarum naturarum. non ergo eſſet uerum dicere, quòd corpus Chriſti, eſſet in altari modo prædicto, ratione panis uel ſuppoſiti. Præterea dato, quòd ratione dictæ ſubſtãtificationis, in uno ſuppoſito, panis eſſet corpus: non tamẽ, ubi panis in altari, ibi corpus Chriſti: ſed panis in altari erit corpus Chriſti in cœlo, ſicut in triduo, anima & corpus erãt ſubſtẽtata in ſuppoſito: nec tamẽ propter hoc anima erat in ſepulchro cum corpore, nec corpus in inferno cũ anima. Præterea ſi eſſet ſubſtentificatio iſta, ipſa terminareĩ ad illud, ad quod dicimus conuerſionem panis terminari: hoc autem eſt corpus Chriſti, ad quod terminari nõ poteſt ſubſtentificatio naturæ alienæ, hoc enim ſoli ſuppoſito increato eſt proprium, ſecundum communem uiam. ergo non poteſt fieri ſubſtentificatio paneitatis in ſuppoſito alterius naturæ in hoc ſacramento. Item ſic arguitur, quia ſecundum prædictum modum ſubſtentificationis paneitatis in uerbo una cum corpore Chriſti dudum aſſumpto, non incipiet corpus eſſe in altari, ſed aliquid de nouo incipiet eſſe corpus Chriſti. ſi

ſti. ſi autem non incipit cum prius non fuerit, ſequitur, quòd non erit in altari. Item arguitur quòd licet poſſet ſuppoſitum uerbi aſſumere paneitatem, quam aſſumēdo crearet, ſicut de humanitate Chriſti tenemus, tamen nō poteſt aſſumere paneitatem exiſtētem in proprio ſuppoſito, quia hoc eſſet paneitatem corrūpere non aſſumere. Præterea uidetur quòd nō poſſet conferri uirtus uerbo, reſpectu unionis paneitatis ad uerbum, quia maioris difficultatis eſt, aſſumptio paneitatis in ſuppoſito uerbi, quàm creatio: eò, quòd magis diſtat eſſe diuinum, à natura paneitatis, cui dicit̄ communicari in aſſumptione, quàm ens à non ente: & tamen nō poteſt communicari creaturæ uirtus ad creationem, operando uel cooperando. ergo nec ad aſſumptionem. Cōfirmatur authoritate ſancti Thomæ in 3. qui dicit, Quòd ad unionē creatura cooperari nō poteſt. Pręterea illo dato, poſt ſumptionem ſacramenti, ſacerdos non eſſet ieiunus, & non eſſet ibi cibus ſpiritualis tātum, ſed etiam corporalis, quod eſt contra dignitatem ſacramenti. Item Chriſtus aliquid dimitteret, poſtquam aſſumpſiſſet in unitate ſuppoſiti, quia aſſumeret paneitatem, quam dimitteret pane cōuerſo in membra. Ad iſta autem ſic forte diceret̄ primò, ſaluando hoc dictū, Quòd ſine confeſsione panis in corpus Chriſti poteſt fieri, ut in altari ſit corpus Chriſti modo pędicto, per ſubſtentificationē paneitatis in uerbo, unà cū humanitate dudum aſſumpta de corpore: ut eſt genus, non ut eſt pars, & ita de corpore, quod eſt Chriſtus, & ſumitur à corporeitate, quæ eſt natura & eſt prædicabilis in recto. Et cū arguitur, quod de corpore ut genus, nō diceretur corpus Chriſti, dicetur ꝙ imò: ſicut etiam dicitur creatura ſalis, id eſt quæ eſt ſal, & uerbum Dei, id eſt quod eſt Deus: ſicut cū dicitur, Verbo Domini, id eſt uerbo, quod eſt Deus, cœli firmati ſunt. & dicimus ſubſtantiā materiæ manere, per totā tranſmutationē naturalē, id eſt ſubſtantiā quæ materia eſt. ſicut etiam dicitur ab aduerſariis, Quòd ſubſtātia panis, cōuertitur in corpus Chriſti, utiꝗ ſubſtantia quæ eſt panis, nō quæ eſt pars panis. Sic etiā Damaſcenus li. 3. 17. cap. accipit carnē Chriſti, id eſt carnem quæ Chriſtus eſt pro genere dicēs: quòd caro Domini Deificata eſſe dicitur, & Deo conſubſtātialis. Et cū arguitur, quòd non eſſet cōueniens forma uerborū: Hoc eſt corpus meū, eſt corpus pars mei, dicetur, ꝙ forte non fieret per talem formā uerborū, & forte daretur uirtus diuinitus ſacramētalis, uerbo cuicūꝗ, & forte etiā omnem uirtutem, quā dare poſſet Deus cuicūꝗ uerbo, poſſet Deus dare iſti uerbo. Hoc eſt corpus meū: uel etiā non ſignificatiuo de abſolutą potentia, quia uirtus Dei non eſt adſtricta ſignificationi uerborū. Et cum arguitur, quòd dato, quòd panis ſit corpus & econuerſo, non tamen ſequitur, quòd ubi panis ibi corpus in altari dicetur, quòd imò ſequitur, quia quicquid dicit̄ de prædicato, dicitur & de ſubiecto. ſicut enim, quia Deus eſt homo, & Deus eſt ubiꝗ, ſequitur, quòd homo Chriſtus ſit ubiꝗ Deus, & quòd Deus includitur incunabu-

lis, &

lis, & eſt filius uirginis, & ſugit ubera, ſicut homo Chriſtus, ſic ſequitur, ſi Chriſtus, homo eſt panis, et ecõuerſo: ꝙ ſi panis eſt in altari, ergo & Chriſtus homo, non ſolum ea ratione, qua eſt ubiꝗ inquantum Deus, ſed quia panis in altari eſt. communicãt enim naturæ aſſumptæ idiomata ex parte ſubiecti præcipue, quia in ſubiecto tenetur pro ſuppoſito. dicit̃ autẽ ex parte ſubiecti, quia ex parte prędicati, forte non cõmunicant ſibi idiomata neceſſariò, quia ibi tenetur pro natura. Vnde forte nõ oportet, ꝙ Chriſtus ſit homo ubiꝗ, cum ſit Deus ubiꝗ, licet ex parte ſubiecti, homo Chriſtus ſit ubiꝗ. Nec ualet quod adducit̃ de anima & corpore in triduo, quia non ſic uniebantur ſuppoſito, quod de ſuppoſito prædicarentur, uel de ſe inuicem, cũ unirentur ut partes unius naturæ, & ideò nõ oportet ea inter ſe communicare idiomata, ſicut illæ naturæ, quæ de ſe inuicẽ dicunt̃. certũ eſt autem, quòd ſi nõ ſequitur neceſſariò, ſequit̃ ſaltem de poſsibili. Quod autem dicitur, Quòd ſi eſt paneitatis ſubſtentificatio, oportet eã terminari ad id, ad quod dicimus, conuerſionem terminari ad corpus, reſpondet̃, Quòd hoc nullam habet neceſsitatẽ: ſed dicere poſſumus, ſubſtẽtationem fieri in ſuppoſito ſimpliciter, quamuis ponentes conuerſionem, dicãt eam terminari ad corpus partem. Poſſet etiam forte dici, ut infra dicet̃: Quòd ſubſtentificatio terminari poteſt ad corpus, non ut humanũ, ſed ut unitũ: quaſi ſi ſuppoſitum diuinum habet aliam naturã in ſe ſubſtentare, inquantum eam trahit ad ſuum eſſe, cuicunꝗ communicat ſuum eſſe infinitum, eidem communicare poſſet, in illo eſſe, ſubſtentare aliam naturã ſibi unitam. & de hoc infra. Cum uerò opponitur, quòd ſecundũ modum iſtum, non inciperet corpus Chriſti eſſe in altari, ſed aliquid inciperet eſſe corpus Chriſti, uel corpus Chriſtus, diceretur, quòd ſicut ſi Chriſto dudũ homini, adueniat paneitas incipiet Chriſtus homo eſſe panis, ſic incipit per accidens, nouo modo eſſe in altari, quòd pani conuenit, ſecundum ſe incipiet ſcilicet Chriſtus homo eſſe in altari uiſibiliter, & ut cibus fidelium ratione paneitatis aſſumptæ, ſicut Chriſtus Deus incipit eſſe in gremio uel utero matris, nouo modo, ratione humanitatis aſſumptæ. Ad id quod dicitur, de aſſumptione paneitatis præexiſtentis in ſuppoſito proprio. Reſpondetur, quòd Deus poteſt aſſumere omnem naturam aſſumptibilem, præexiſtente in proprio ſuppoſito, & eam in aſſumptione priuare ratione ſuppoſiti, & trahere ad proprium eſſe: conſtat enim, quòd uerbum naturam humanã poſſet dimittere, quæ ſtatim haberet propriã ſubſiſtentiã, & rationem ſuppoſiti & perſonæ, licet hoc non habeat unita uerbo, & eſſet quo ad eſſentiã eadẽ humanitas, quæ prius erat unita. poſſet ergo modo ſimili, humanitatem prius exiſtentem in proprio ſuppoſito aſſumere, modo iam dicto: & eſſet eadem natura nunc aſſumpta, & prius non aſſumpta. cum aũt arguitur, Quòd ad hoc nõ poteſt cõferri uirtus uerbo, forte poteſt, & forte non poteſt. & ſi nõ poteſt dari uirtus inhęrẽs, qa talis

uirtus eſſet creata, fortè poteſt dari uirtus aſsiſtens, quia talis eſſet increata & non creata, & hoc modo eſſet ſacramētaliter uirtute uerbi aſſumptio paneitatis, quomodo etiā ponūt magni uiri, Virtutem conferri ſacramentis nouę legis. & fortè ſi poteſt conferri uirtus, inhęrens uerbo ſacramētali ad conuertendū totū in totum, & pręcipue in præexiſtens, ſine eius augmento, poteſt etiam conferri ad effectum prædictū, quia fortè alicui uidebitur, quòd hoc ſit tantæ difficultatis ſicut illud. Ad id quod dicitur de ſolutione ieiunij, reſponderet quis, illud de non ſoluendo ieiuniū naturæ ſequi ad modum, qui communiter ponitur, ſcilicet, Quòd ſubſtantia panis nō remaneat. quòd ſi ponamus ſubſtantiā remanere, aliud dicemus uel fortè dicetur, quòd non propter hoc dicitur ſacerdos poſt ſumptionē ieiunus, quia ibi non eſt ſubſtantia panis, quia quantūcunque non ſit ſubſtantia panis, ſi Iudæus uel Chriſtianus ſumeret ſpecies ſacramentales, per modum cibi corporalis, & intentione cibandi, ſolueret ieiuniū: ſed ideo, quia ſacerdos non ſumit per modum cibi corporalis, ſed per modū ſacramenti, ideo non ſoluitur ieiunium. & conſimile eſſet, quia ſi ſubſtātia panis remaneret, adhuc non ſolueret ieiuniū naturæ, dummodo non ſumeret, per modum cibi corporalis. Id aūt quod dicitur, Quòd Chriſtus nō dimittit quod aſſumpſit ſemel, dicitur, præſupponendo quòd teneatur ſolam naturā humanā aſſumpſiſſe, ſicut de facto ipſam ſolam aſſumpſit, poſſet tamen aliam naturā aſſumere & eam dimittere. Poteſt etiam dici, Quòd ſi paneitas aſſumeretur à uerbo, nunquā dimitteretur à uerbo per ſe, & ex parte ſui, ſed per accidens, ex conditione naturæ aſſumptæ, cum ſuis naturalibus defectib. eam dimitteret, propter naturæ aſſumptæ corruptionem, ſicut dimiſit humanitatem in triduo. Sed rurſum diſputādo inquiramus, An poſsit ſaluari corpus, quod eſt pars eſſe in altari ueraciter abſque conuerſione panis in ipſum? & uidetur, quòd ſic: quia ſicut color ſubſtentatur in ſubſtantia, ut in ſubiecto mediante alio accidente, uerbi gratia, ſuperficie non quidem, quòd ſuperficies ſit ſubiectum coloris, quia unum accidens, alterius non eſt ſubiectum: eò, quòd ut dicitur à Philoſopho, qualitatis nō eſt qualitas. ſed ideo, quia color non ineſt ſubiecto, niſi in ordine ad ſuperficiem, ſic paneitas poteſt ſubſtentari in uerbo, mediāte corpore, non quidem quòd corpus ſit immediatum ſubſtentatiuum, & ſubſtentificatiuum paneitatis aſſumptæ, & uerbum primum, ſed quia non ſubſtentificatur paneitas in ſuppoſito uerbi, niſi in ordine ad corpus Chriſti partem. Hunc enim ordinem, poteſt Deus ponere inter naturas aſſumptibiles, licet in natura ſua non habeant illum ordinem, ſicut auferre poteſt ab aliquibus naturalem ordinem, quem habent inter ſe, ut inter calorem & actum calefaciendi, in fornace Chaldæorum, & in alijs multis. Sicut ergo color, quia ſubſtantiæ ineſt, in ordine, ad ſuperficiem, dicitur, de ſuperficie in concreto, per modum qualis accidentalis dicendo ſu-

do, ſuperficies eſt colorata: ſic paneitas, quæ eſt ſubſtantia, dicetur de corpore Chriſti in concreto, ſumpta per modum qualis ſubſtantialis, ſiue per modum quid, dicendo, Filius Dei eſt panis & econuerſo: ſicut & humanitas de ſuppoſito dicit̃, in quid, dicendo, Filius Dei eſt homo & econuerſo: ſicut ergo, quia Deus homo eſt & ecõuerſo, inde communicãt ſibi idiomata, ubi Deus ibi homo, & ſimiliter de ſuperficie & albo, ſic de pane & corpore: nam ſi panis eſt in altari, corpus Chriſti eſt in altari. fortè aliter dicendum, quòd naturæ aſſumptæ habent modum accidentis, ut dicebant antiqui Theologi, inquantũ aduenijũt ſuppoſito ſubſiſtenti in actu, & nõ conſtituũt ſuppoſitũ, ſed magis conſtituuntur in eſſe, per ipſum. Sicut ergo in accidentib. inuenitur unũ eſſe ſubiectum alterius, licet nõ ultimatũ, ſicut dicimus, potentiã animæ eſſe ſubiectũ uirtutum & habituũ, inquantum eſt ſubſtentata per animã, & ſimiliter ſuperficies reſpectu coloris, aliquo modo ſubiectũ dicit̃, ſic licet, una natura aſſumpta non poſsit per ſe, & primo ſuſtentare aliam naturã, tamen inquantũ eſt uerbo unita, & in ipſo ſubſtentata, poteſt aliã ſubſtentare in ſe, & habere modũ quaſi ſubiecti reſpectu illius, & illa quaſi modũ accidentis reſpectu illius, quo ad hoc ſolum, quòd una in alia ſuſtentet̃, ut ipſa eſt uerbo unita, & ab eo ſubſtentata. Si enim ſuppoſitũ non ſubſtentificat naturã aſſumptã, niſi ratione ſui eſſe infiniti, ad quod trahit naturam ſibi unitã & aſſociatam, cuicunq; naturę cõmunicat ſuũ eſſe infinitũ, eidem communicat poſſe aliam naturam ſibi unitã ſubſtentare. ſic etiã ſubſtantia, inquantũ trahit unum accidẽs ad ſuũ eſſe, eo quòd accidens non eſt ens, niſi quia eſt entis, intantum dat ei, ut poſsit aliud accidens ſibi aduenięns (ut actus aduenit potẽtię) ſubſtentare in ſeipſo, & in ſuo eſſe. Corpus ergo, prò parte acceptũ ut unitum & ſubſtentatum à uerbo in ſuo eſſe, quod eſt eſſe uerbi ſibi communicatum, poteſt naturam panis aſſumptibilem, & modum accidentis habentem, ſubſtentificare in ſeipſo. Hoc enim ſupponitur, quòd ſicut Deus dat accidentibus modum ſubſtantiæ, ſic paneitati poteſt dare modum accidẽtis, ſubſtentando ipſam in alio, quod ad eam ſe habebit quaſi ſubiectum, nec differt, quo ad hoc, utrũ ſit perfectum in ſpecie uel non, quia quandoq; ſubiectum accidentis, eſt imperfectũ iu ſpecie: ſicut caput, uel manus. Sicut etiã Deus producit aliquas creaturas immediatè, & aliquas mediantibus alijs, & ſicut in ſeipſo terminat, ut in fine aliquas creaturas per alias, ſic etiam poteſt uerbum in ſeipſo terminare, ut in ſuppoſito ſubſtentante, aliquam creaturam mediante alia. & ſicut creaturæ, per quas Deus producit, dicuntur producentes, & creaturæ per quas in ſe terminat, ut in fine dicuntur fines ſiue ſubfines, ſic creatura, per quam uerbum in ſe aliam ſubſtentificat, dicetur ſubſtentificare. ratione ergo talis ſubſtentificationis in corpore Chriſti, ut in quaſi ſubiecto & immediato ſubſtentamento, dicetur, in concreto panis eſt corpus, & econuerſo, ſicut filius Dei eſt

homo

homo & econuerſo. & communicabunt ſibi idiomata, modo prædicto,
ſicut ſuperficies & coloratum. ſupponit enim panis pro ſubſtentante pa-
neiatem, ſicut album pro ſubſtentante albedinem. ſicut enim dicit philo-
ſophus in primo Topicorum: Quòd album eſt corpus talem colorem ſic
habens. dicit Damaſcenus lib.3.cap.11. Deus eſt, qui habet diuinam natu
ram, & homo qui habet humanã naturã, & ſic de cæteris: & ſicut nõ dif-
fert ad hoc, quòd aliquid ſit album, quòd ipſum in quo ſubſtentatur albe-
do, ſit perfectum in ſpecie uel non, ſic non differt ad hoc, quòd aliquid di-
catur panis, quòd ipſum quod eſt paneitas quaſi ſubiectum, in quo ſcilicet
immediatè ſubſtentificatur paneitas, ſit perfectum in ſpecie uel imperfe-
ctum, ſiue natura uel pars naturæ. contrà, quia natura aſſumpta uel pars
naturæ aſſumptæ, non habet rationem ſuppoſiti, nec habet eſſe ſubſiſten
tiæ in ſe, quia licet communicetur ei eſſe uerbi, tamen ut eius eſt, nõ eſt eſſe
ſubſiſtentiæ, ſed exiſtentiæ in alio. non ergo natura aſſumpta ut unita eſt,
poteſt ſubſtentare aliam naturam in ſe, nec trahere eam ad ſuppoſitũ, cum
non habeat ipſa rationem ſuppoſiti. Sed ſi hoc concludit, nunquid etiam
concludet, quòd ſuperficies non poteſt in ſe ſubſtentificare colorem, cũ eſ-
ſe, quod eſt ſubſiſtentiæ reſpectu, ſubſtantiæ ut communicatum accidenti
ſit exiſtentiæ? & ita non poterit eſſe ſubiectum coloris, eo quòd ipſa ſuper-
ficies ſit accidens. nunquid dicendum, Quòd eſſe uerbi, ut eſt humanita-
tis aſſumptæ, in habitudine ad uerbum eſt exiſtentiæ: ſed ut eſt eiuſdẽ hu-
manitatis in habitudine, ad paneiatem eſt ſubſiſtentię, ut autem eſt ultimo
aſſumptæ naturæ, eſt exiſtentiæ ſimpliciter, ſicut de ſuperficie poſſet dici.
Sed adhuc contra prædicta ſic arguitur, Natura immediate unitur ſuppo
ſito, non ergo eſt poſsibile, quòd paneitas ſuppoſito uerbi uniat̃ median-
te alia natura, cum inter naturã & ſuppoſitum, nõ poſsit cadere medium.
ſed fortè natura proprio ſuppoſito immediatè unitur, ſed de ſuppoſito ex-
traneo, reſpectu cuius habet modum aliquem accidentis, non oportet, ſed
una poteſt uniri, ſuppoſito mediante, altera modo prædicto. Contrà, ſi te-
net ſimilitudo de ſuperficie, ſequeret̃ quòd ſicut ſuperficies ſeparata à ſub-
ſtantia eſt ſubiectũ coloris & eſt colorata, ſic, ſi corpus ſepararetur à ſup-
poſito uerbo, ipſum eſſe poſſet quaſi ſubiectum paneitatis, & adhuc dice
retur panis, quod eſt abſurdũ. hoc nõ erit, ſi dicamus, quòd ſicut dicit Hi-
larius, ſuperficiei ſeparatæ à ſubſtãtia, poteſt conferri eſſe, & modus eſſen
di ſubſtantiæ, ratione cuius ſubiectũ erat accidentibus, ſed nõ humanitati
ſeparatæ, cõferri poteſt eſſe ſuppoſiti uerbi infinitũ, ratione cuius poterat
ſubſtentare naturã ſubſtantialem aliã. Et tu nota, quòd in his omnibus in-
quiſitionibus, ſemper fuit præſuppoſitũ, quòd ſuppoſitare alienã naturã,
ſit propriũ eſſe infiniti. ſed adhuc contra arguit̃ ſic. Verbũ aſſumpſit car-
nem mediante anima, nec tamẽ propter hoc anima dicit̃ de carne uel econ
trario. ergo dato, ꝙ uerbũ aſſumpſiſſet paneitatem mediãte corpore, non

propter hoc, unũ diceret de alio. ſed forte nõ eſt ſimile, quia uerbũ dicitur aſſumpſiſſe carnẽ mediante anima, tanq̃ anima exiſtẽte media, quo ad eſſe naturę. Itẽ mediante anima, quo ad fieri aſſumptionis, ſed nõ aſſumpſit carnẽ mediãte anima, quaſi anima primo ſubſtẽtata, & anima deinde ſubſtentet carnẽ, ſicut dicitur de humanitate & paneitate, ſed ideo, quia nõ aſſumpſit carnẽ, niſi in ordine ad naturã humanã, cuius eſt pars per animam ſibi unitã. Rurſus pro parte falſa arguitur, q̃ cõuenientius ſit ponere, etiã de facto, corpus Chriſti eſſe in altari per hypoſtatizationem paneitatis, in ſuppoſito Chriſti Dei, q̃ per conuerſionem: quia ſi illud reputaẽ, inconueniens eſt, q̃a eſt cõtra determinata ab Eccleſia: ſed probatur, q̃ hoc nõ eſt: nam ſi in aliquo uidereẽ iſta poſitio eſſe cõtra determinata ab Eccleſia, hoc maximè uidereẽ in duobus, q̃ uidelicet panis remaneat, & q̃ accidẽtia nõ ſint ibi ſine ſubiecto, ſed neutrũ dicit iſta poſitio. Concedit enim, q̃ panis non remanet, quia ſuppoſitũ panis, nõ remanet, & poteſt etiã dicere, quòd accidentia ſunt ibi ſine ſubiecto. accidens enim dependet à ſubſtãtia, quantum ad exiſtentiã tantũ, ſaltẽ ſecundũ communẽ uiã, nõ ſecundũ eſſentiã: quare licet remaneat eſſentia panis, cũ tamen deſinat ibi eſſe ſubſiſtẽtia panis, per quã ſubſiſtebant accidentia, relinquitur q̃ accidentia per ſe ſubſiſtant, niſi ponamus ea migrare de ſubiecto in ſubiectũ. Secundò arguiẽ, quia hæc poſitio ſit cõuenientior, quia plures difficultates tolluntẽ per hãc poſitionẽ, ſolum enim difficultas de unione, eſt hic, pauciora aũt ſunt ponẽda in articulis fidei, niſi fides cogat, & aſſumptio eſt ſpecialis articulus, ergo nõ oportet multiplicare miracula & credibilia ſupra rationẽ noſtrã, ſine euidẽti & cogente neceſsitate. Tertiò quia per iſtum modũ melius ſaluaẽ apparentia, q̃a apparet in hoc ſacramento eſſe panis & uinũ, quod ſaluat aſſumptio & nõ conuerſio. uidemus enim aliquẽ nutriri ex hoſtijs, ſicut ex uero pane, & putrefieri hoſtias, & eis deniq; omnia accidere, q̃ accidũt ſubſtãtię panis. quare ſi iſta omnia poſſunt ſaluari, cũ hoc nõ ueraciter corpus Chriſti ſit in altari, & q̃d ille panis, qui ut dicit Berẽgarius, fideliũ dentib. atteraẽ, ſit uerũ corpus Chriſti, melius eſt iſti modo adhærere, q̃ modo de conuerſione, per quẽ iſta non ſaluanẽ, ſine multiplicatione miraculorũ. Quartò, quia dicit Paulus, 1. Corinthiorũ 10. Panis quẽ frãgimus, nonne participatio corporis Domini eſt? Quintò, q̃a ibi eſt Chriſtus ſacramentaliter, ubi eſt uirtute ſacramẽti directè, ſed directius ſit Chriſtus in altari per aſſumptionẽ q̃ per conuerſionẽ, quia forma huius ſacramenti, quę efficit ſignificando directius, efficit illud, quod magis propriè ſignificat, & hoc eſt unio per aſſumptionẽ, qua cõmunicantur idiomata, ita ut hoc ſit illud, quod ſonant uerba formalia, Hoc eſt corpus meũ. non aũt unio cõuerſionis, quia per illam panis nõ eſt Chriſtus, nec econuerſo. ſed panis fit Chriſtus, uel conuertitur in Chriſtum. Sextò, quia ille modus de cõuerſione eſt intricatus, & multas habet difficultates, hic autẽ eſt clarus & expeditus:

Aſſum-

Aſſumptionem enim credimus iam per alium articulum, quæcunque autem ſunt idem ſuppoſito limitata, ubicunque eſt unum, ibi eſt reliquum, ſicut ubicunque eſt muſica ſortis, ibi eſt eius albedo: dico autem limitata, quia ſi unum eſſet limitatum, & aliud illimitatum, ubi eſſet limitatum, ibi eſſet illimitatum, non tamen econuerſo. Sed pane aſſumpto, corpus Chriſti humanum, & corpus panis eſſet unum ſuppoſito, & utrunque eſſet limitatum. ergo, cũ in altari eſſet panis aſſumptus, ibi eſſet per conſequens corpus Chriſti. Item medium eſt propinquius quàm extremũ, ſed ſi Chriſtus aſſumeret panem uel paneitatem, hoc faceret mediante ſua corporeitate, quia indignius aſſumptibile eſt mediante digniori, ſecundum congruitatem aſſumptionis. Igitur cum ſuppoſitum Chriſti aſſumens, eſſet in altari cum pane aſſumpto, multomagis ibi eſſet corpus Chriſti, quod eſſet medium aſſumptionis. Vltimò uidetur, quòd nihilominus poſsint ſaluari authoritates ſanctorum de conuerſione, tenendo aſſumptionem, cum enim eſſe differat ab eſſentia, unum poteſt aſſumi alio non aſſumpto, unde non ſic eſt uerbum incarnatum, ſicut inpaneatum, quia in illa aſſumptione præuenta fuit eſſentia aſſumpta, antequam haberet eſſe: unde nunquam habuit eſſe aliud ab eſſe diuino ſibi communicato, propter quod fuit aſſumptio ſine conuerſione aliqua aſſumpti in aſſumens, & econuerſo. Vnde Eccleſia dicit, non conuerſione diuinitatis in carnem (nec ſupple econuerſo) ſed aſſumptione humanitatis in Deum, panis præexiſtens, habet eſſe & eſſentiam, & aſſumptio ad humanitatem ſuppoſiti, conſumit ipſum ſubſiſtere non per annihilationem, ſed per aſſumptionem eſſentiæ ſubſtantialis, perficitur hoc myſteriũ. & ſic omnes authoritates de tranſſubſtantiatione loquentes, & conuerſione, poſſunt referri ad eſſe, & non ad eſſentiam. & authoritates dicentes, quòd poſt conſecrationem non manet panis ſed fuit, uerum eſt ſecundum eſſe, quia remanet ſolum ſecũdum eſſentiam. Ex quibus uidetur, quòd ita ueraciter poteſt eſſe ſacramentaliter in altari corpus Chriſti ſine conuerſione per aſſumptionem paneitatis, ſicut modo ponitur communiter per conuerſionem, imò iſtorũ trium terminorum aſſumptio, conuerſio, annihilatio, non poteſt intelligi bona diſtinctio, niſi præſupponendo modum opinionis iſtius, dicendo, quòd illud aſſumitur, quòd ante aliquod ab ipſo præhabitum eſſe ſuppoſitabile, ad nouum ſuppoſiti eſſe aſſumuntur, illud annihilatur, quod ſimpliciter deſinit eſſe. ita quòd ſua reproductio, eſſet creatio, & impertinens eſt omnino ad hoc, ſiue ponatur quòd ei aliquid ſuccedat, ſiue nihil ſuccedat, quia hoc à re quæ deſinit eſſe, eſt omnino extrinſecum. illud uerò conuertitur, quod remanens ſecundum eſſentiam, amiſſo proprio eſſe ſuppoſiti, tranſit ad eſſe alterius ſuppoſiti, & uerè fit illud ſuppoſitum. & hæc eſt uera ratio conuerſionis, in qua duo intelliguntur in conuerſo, quod ſcilicet remaneat per eſſentiam, & per hoc differt ab annihilato, & fiat aliud per ra-

tionem

tionem ſuppoſiti, per quod differt à non conuerſo. & dum fit aliud, rationem proprij ſuppoſiti dimittat, & per hoc differt ab aſſumpto. Tenendo autem communem modum conuerſionis, non conuertitᷓ panis ſed annihilatur, & qui uolunt ſaluare, quòd ſit conuerſio, ita quòd nō annihilatio, uidetᷓ potius uerbis quàm re ſatisfacere: unde & multi de illa uia conceſſerunt, quòd ſit annihilatio &c. Ad oppoſitum pro parte uera arguitᷓ, quòd opinio ponens ſacramentum Euchariſtiæ de facto confici per aſſumptionem paneitatis, ſit inconueniens & irrationabilis. Primo aūt arguit ſic Durandus, quòd ridiculum eſt, quòd omni die aſſumatᷓ una natura, imò multæ à ſuppoſito diuino, & omni die deponantur, quod eſſet, ſi ſubſtātia panis, in hoc ſacramento de nouo aſſumeretᷓ, quia quot ſunt conſecrationes, tot aſſumerentur, & quot fiunt aſſumptiones ſacramenti, tot deponerentur. ſed hæc fortè ridiculoſitas, non demonſtrat falſitatē ſuppoſiti. Secundo arguitur, quia uidetur impoſsibile, quòd talis aſſumptio fiat mediante aliquo creato, ſicut ponit prædicta opinio, quia illud mediū, uel ſe habet in ratione efficientis talem aſſumptionem, uel in ratione terminātis, ſed nihil creatum poteſt ſe habere ad aſſumptionem aliquo iſtorum modorum, ergo &c. Minor probatur, Quòd enim nihil creatum poſsit eſſe cauſa efficiens talis aſſumptionis, patet, quia talis aſſumptio fit per hoc, ꝙ res amittit ſuum proprium & naturalem modū eſſendi & alienum induit. quod non uidetur poſſe facere, niſi author naturæ, qui ſolus naturas rerum inſtituit, ſic ſolus eas mutare poſſe uidetur. Hoc argumentum Durandi, fortè oſtendit, quòd illud creatū non poteſt eſſe cauſa efficiens principalis, per idem uidetur, quòd nihil creatum poteſt terminare ad talem aſſumptionem, quia non poteſt tribui alicui naturæ, quòd eſt ſupra naturam, & totum curſum naturæ. hoc autem eſt ſubſtētificare aliam naturam, quæ nata eſt in ſe ſubſiſtere, & hæc forte erronea opinio ſupra poſita, crederet ſe euitare per quædam ſupradicta. Non enim de facili ſemper falſum, de ſua falſitate, per euidentes rationes conuincitur, ita eſt debile lumen noſtri intellectus, utpote eius, qui ultimus eſt in natura intellectuali. Præterea arguit ſic Durandus, Quicquid ſit de poſitione talis aſſumptionis, omninò tamen inconueniens eſt, quòd fiat mediante corpore parte: nunquam enim corpus, ut accipitur, ut pars humanæ naturæ, ponendo unam formā tantum in homine, cum non poteſt nominare ſolam materiam, ſed neceſſario nominet compoſitum ex materia & forma dante eſſe corporeum, neceſſe eſt, ut corpus humanum dicat realiter totum & non partem, licet ſecundum rationem poſsit nominare partem, eo, quòd anima dat omnes perfectiones, quas dant formæ inferiores. & ideo ſi conſideretur compoſitum ex materia & forma, quæ eſt anima, prout dat eſſe corporeum tantum, & comparetur ad idem compoſitum, prout per animam habet nō ſolum eſſe corporeum, ſed ſenſum, & uitam, & rationem: ſic corpus primo modo

quod præceſsit. Sed Chriſtus inſtituendo hoc ſacramentũ dixit hæc uerba Lucæ 22. Hoc eſt corpus meum, quod pro uobis tradeť &c. Et hic calix in meo ſanguine, qui pro uobis effundetur. Ergo illud idem corpus numero, quod poſtea fuit traditum Apoſtolis in ſacramento ad edendum: ſed corpus quod fuit traditum ad crucifigendum, non fuit de natura panis, ſed fuit corpus pertinens ad naturam humanitatis: ergo corpus traditum Apoſtolis in ſacramento altaris, fuit uerè de natura humanitatis, & pari ratione in ſacramento noſtro, eſt corpus Chriſti pertinens ad eius humanitatem, & non eſt ibi ſolùm per communicationem idiomatũ ex aſſumptione paneitatis. Quod ſi quis dicat, quòd relatiuum refert idem ſecundum ſuppoſitum, non idem ſecundum naturam. & ſic poteſt uerè dici demonſtrato pane aſſumpto, hoc eſt corpus meũ, quod pro uobis tradetur: quia idem eſt ſuppoſitũ, habens paneitatem aſſumptam, & corporeitatem poſtea traditam, & ſic idem ſuppoſitum fuit prius demonſtratũ, & deinde traditũ, licet ſecundum aliam & aliam naturam non ualet. quia cum dicitur, Hoc eſt corpus meum. corpus non poteſt ibi teneri pro ſuppoſito habẽte corporeitatem, ſed potius pro natura habita, ut notat pronomen poſſeſsiuum, cui additur cũ dicitur, Corpus meum: hoc eſt, quod habeo. ſed fortè hoc haberet maiorem efficaciam apud Grãmaticos quàm apud theologos. Vlterius arguit ſic, quòd dicta aſſumptio non ſufficit ad hoc, quòd corpus Chriſti ſit in altari, neq; realiter, neq; ſecundum communicationem idiomatum. nõ quidem realiter, quia aſſumptio duarũ naturarũ ab uno ſuppoſito nõ ſufficit, ad hoc, quòd ubi eſt una natura ſit alia, quia ſi ſuppoſitum filij à principio aſſumpſiſſet humanitatẽ, Petri in Roma, & Pauli in Iudæa, non propter hoc ubi eſſet Petrus, ibi eſſet Paulus & econuerſo: niſi quo ad ſuppoſitum, quod de utroq; prædicatur, & de quo utrunq; prædicatur concretiuè. Similiter dato, quòd ſuppoſitũ filij aſſumpſerit humanitatem & paneitatem, non oportet, quòd ubi eſt natura panis, ibi ſit natura humanitatis. neq; ratione ſuppoſiti poſſet dici, quòd ubi panis eſt, ibi eſt corpus Chriſti propter communicationem idiomatum, quia ſecundum illam opinionem, nomen ſuppoſiti, non recipit prædicationem panis aſſumpti nec corporis partes. Non enim uerum eſt, dicere ſecundum iſtos, Quòd filius Dei ſit panis uel corpus, quod eſt pars: ergo ratione communis ſuppoſiti, non poteſt unum de altero prædicari, ut ſic dicatur, Vnum eſſe alterũ, uel unum eſſe ubi eſt alterum: nec eſt ſimile de dente æthyopis & eius albedine, quia album dicitur dens, & dens dicitť albus. & ubi eſt unum eſt alterũ, quia hoc eſt, per hoc, quòd ſunt unum ſubiecto, & per conſequẽs indiſtincta ſubiecto & loco. Non ſic autem poteſt dici de corpore humano & paneitate aſſumpta, & quicquid ſit de hoc argumento, hoc eſt uerum, quòd ſicut non ſequitur de neceſsitate, ſequitur tamen de poſsibili &c. Petrus autem de palude ſic arguit. Aut aſſumeret

ſubſtantiam panis cum accidentibus, aut ſine nõ ſine, quia hoc eſt impoſſibile, quia quod non eſt per ſe factibile, nec ſubſtentabile quacũq; uirtute, ut relatio uel aliquid huiuſmodi non eſt per ſe aſſumptibile Subſtantia autem corporalis, ſine quantitate fieri non poteſt, quia eſt ſuus terminus, & propria paſsio magis quantitas ſiue figura. hoc aũt multi negarent. Si aũt cum accidentibus, tunc non eſſet in altari ſacramẽtaliter, ſed localiter, per quantitatem cum ſubſtantia aſſumpta in altari, nec inde mota, ſicut localiter fuit in utero, per quantitatem, cum humanitate ibi aſſumpta. Et forte hoc concludit, ꝙ non eo modo ſacramentaliter quo dicunt Thomiſtæ per conuerſionẽ, qui dicunt, ꝙ non eſt ibi per ſuam quantitatẽ, ſed quãtitatem panis, quam ſi aſſumat cum pane, iam uidebitur, ꝙ ſit ibi per quãtitatem quæ ſit ſua. modus autem Thomiſtarum à multis non tenetur. Secũdo arguit Petrus, quòd nõ poteſt intelligi de corpore quod eſt genus, ſed ſolum de corpore quod eſt pars, quia genus nõ prædicatur poſſeſsiuè de ſuo inferiori, ſicut pars de toto. cum enim dico, humanitas mea, & manus mea, non autem animal meum, nec homo meus, de meipſo. Hoc autem apparet de conſecratione ſanguinis qua dicitur, Hic eſt calix ſanguinis mei. ſanguis autem non eſt æquiuocũ ad genus & ad partem, ſicut corpus, ſed tantum ſumit̃ pro parte. Dato ergo, quòd corpus ꝙ eſt Chriſtus, per aſſumptionem eſſet ex ui ſacramenti in altari, non tamen corpus Chriſti quod eſt pars, niſi tantum ex naturali concomitantia, quia per aſſumptionem non fieret unio in naturis, ſed in perſona tantum. Vnde per illam aſſumptionem fieret, quòd panis eſſet corpus quòd eſt Chriſtus, non autem corpus Chriſti, ſicut nec modo diuinitas eſt humanitas, & de hoc ſatis dictũ eſt ſupra ſcilicet de corpore parte, & de corpore quod eſt genus. Tertiò arguit, quia ſicut corpus hominis aſſumptum, non debuit corrũpi nec putrefieri, nec in ſubſtantia nec in quantitate, ſic nec debet corrumpi panis ſi aſſumeret̃: fortè aũt, hæc ſimilitudo nõ currit de neceſsitate. Ad argumenta pro parte oppoſita, reſpondetur ad authoritatem Damaſceni, dicitur, Quòd ſicut conſtat, quòd aqua baptiſmatis non aſſumitur in unitate ſuppoſiti diuini, nec gratia ſancti ſpiritus unitur ei ita, ut faciant unum ſuppoſitum, ſimiliter panis & uinum non aſſumuntur ad diuinum ſuppoſitum, nec eis coniungitur diuinitas in unitate ſuppoſiti, ſed ſicut aqua ibi aſſumitur, ut materia ſacramẽti permanens, ſic panis & uinũ ut materia tranſiens, quia materia ſacramenti conuertitur in corpus Chriſti: & per conſequẽs dicitur, aliquo modo uniri diuinitati, non per aſſumptionem manente natura panis aut uini, ſed per tranſſubſtantiationem in humanitatem prius aſſumptam. patet hoc, ex ſequentibus, ubi dicitur ſic, Quemadmodũ naturaliter per comeſtionem, panis, & uinum, & aqua per totum, in corpus & ſanguinem comedentis & bibentis tranſmutantur, & non fit aliud corpus quàm prius, ita & propoſitionis panis & uinũ & aqua per mutationem, &

nem, & aduentum ſpiritus ſancti, ſupernaturaliter tranſit in corpus Domini & ſanguinem, & ideo non ſunt duo, ſed unum & idem. Ex quib. uidetur, quòd non eſt intentio Damaſceni, per ſubſtantiam panis & uinum remaneant & aſſumantur à diuino ſuppoſito, ſed tranſeunt in corpus & ſanguinem Chriſti, & ſic uniuntur diuinitati. Inſtant autem illi, quærẽtes, Quomodo unitur quod annihilatur, id eſt uerè in ſe deſinit eſſe. & inſtant de illa ſimilitudine carbonis, in qua dicitur, Quòd ſicut carbo lignum ſimplex non eſt, ſed unitum igni, ita panis communionis non eſt ſimplex panis, ſed unitus diuinitati. Et dicitur quòd carbo & ignis, non ſunt ſuppoſito idem, unum tamen, cum ſua corruptione tranſit in aliud, ſic panis cõmunionis, non eſt cum diuinitate unum ſuppoſito, ſed ſua deſitione trãſit in corpus Chriſti, quod eſt unitum diuinitati. Sed contra, quia tunc panis communionis aſsimilaretur igni, in quem uidelicet tranſiuit carbo per ſui corruptionem, & non ipſi carboni, in quo cum ipſius naturæ ligneæ ſaluatione, ſimul inuenitur natura ignis. Quære reſponſionem, & forte eſt hæc, quòd ſimilitudo non currit quo ad omnia, & forte fuiſſet melius, ꝙ Damaſcenus non poſuiſſet illam ſimilitudinem, & cũ dicit idem Damaſcenus. Quòd Deus coniugauit diuinitatem pani. dicẽdum eſt, quòd non per aſſumptionem, licet ſicut cibus coniungitur cibato, quia conuertitur in ipſum. Accipiatur autem inter hanc conuerſionem, & illam, illa ſimilitudo, quæ ibi poteſt cadere. S. Thomas in 4. lib. 11. di. q. 1. dicit, quòd uerbum Damaſceni intelligendum eſt quantum ad ſpecies, quibus corpus Chriſti diuinitati unitum, modo ineffabili coniungitur. hæc ille. & poſtquam modus iſte eſt ineffabilis non oportet ulterius quærere de ipſo. In tertia aũt parte ſummæ, q. 75. dicit: Deus coniugauit diuinitatem ſuam, id eſt diuinam uirtutem pani & uino, non ut remaneant in hoc ſacramento, ſed ut inde faciant corpus & ſanguinem ſuum. Ad authoritatem Apoſtoli dicitur, quòd illa loquutio eſt figuratiua, tàm ex parte ſubiecti, quàm ex parte prędicati. nam panis ex parte ſubiecti, ſupponit pro ſacramento ſenſibili, ſcilicet ſpeciebus panis, corpus autem Chriſti, etiam ſumitur figuratiuè. Vnde ſecũdum gloſam, per illam locutionẽ non daẽ intelligi, ꝙ ſubſtãtia panis aut ſpecies panis, ſit uerè & realiter Chriſtus, aut corpus Chriſti, nec quòd corpus Chriſti prædicetur in recto de ſubſtãtia panis, aut de ſpecie panis, ſed eſt ſenſus, panis quem frangimus in ſacramẽto, id eſt participatio panis fracti in altari, participatio corporis diuini eſt, id eſt facit nos unum eſſe cum Chriſto. Meminerint autem Magiſtri, qui mea damnabant, quòd ſi uerba Damaſceni & Pauli in iſta materia acciperentur, ut prima facie & ſuperficialiter ſonare uidẽtur, multis poſſent facere ſenſum in fide erroneum. cum autem dicitur, quòd ad hanc poſitionem de aſſumptione, minores ſequuntur difficultates, dicendum, quòd in his quæ ſunt fidei, non ſemper eligendum illud ad quod pauciores ſequuutur difficul-

tates, ſed id quod eſt magis conſonum traditionib. Apoſtolicis & dogmati Eccleſiaſtico, etiam ſi plures difficultates occurrant. Oportet enim intellectum captiuare, in obſequium fidei, & traditionibus patrum, obedienti ſe humilitate committere, ut benè & religioſiſsimè dicit etiam Plato in Timæo. Item dicet aliquis, quòd licet illa aſſumptio magis ſaluaret apparentiam ad ſenſum, tamen conuerſio magis ſaluat apparentiam ad intellectum, id eſt, uerba Euangelij, quæ melius eſt ſaluare, quia nõ poſſunt mentiri, ſicut ſenſus poſſunt decipi. Sed contrà arguitur adhuc pro parte oppoſita. quia ſi hoc non fit per aſſumptionem, ita quòd includatur in articulo incarnationis, eadem enim eſſet credulitas, oportuit de iſta conuerſione eſſe ſpecialem articulum, qui tamen non eſt in ſymbolo. Dicunt quidam, ſicut Petrus de Palude, quòd articulus de Euchariſtia fortè eſt ſpecialis, ſub illo uerbo, ſanctorum cõmunionem &c. Sanctus Thom. in ſecunda ſecundæ dicit, quòd in ſacramento Euchariſtiæ duo poſſunt conſiderari, unum ſcilicet quod eſt ſacramentum, & hoc habet eandem rationem, cum alijs effectibus gratiæ ſanctificantis. Aliud eſt ꝙ miraculoſè ibi corpus Chriſti continetur, & ſic concluditur ſub articulo de omnipotentia, ſicut & omnia alia miracula, quæ omnipotentiæ attribuuntur. In 3. aũt ſententiarum dicit, Quòd fides de corpore Chriſti, & de omnibus ſacramentis, & clauibus, & omnib. huiuſmodi, includitur in articulo, qui eſt de effectu gratiæ, qui eſt Sanctam eccleſiam catholicam &c. Ad confeſsionem Berengarij dicendum eſt, ſicut dicit ibi gloſa. Quòd niſi ſanè intelligas uerba Berengarij, in maiorem incides errorẽ, quàm ipſe habuit, dicit ergo Petrus de Palude, Quòd cum dicitur corpus Chriſti frangitur, exponẽdum eſt: id eſt, manet ſub ſpeciebus quæ franguntur, quamdiù manet in quantacunqꝫ parte. Subdit autem Petrus hæc uerba. Sic ergo dico, quòd Deus poſſet aſſumere panem & uinum, ſicut poſſet conuertere, & quòd poſſet uerba inſtituere, ad quorum prolationem ſequeretur aſſumptio, ſicut nũc ad horum prolationem ſequitur conuerſio, non tamen dedit hanc uirtutem iſtis uerbis, nec poſſet ſaluari ſenſus modernorum, ſi fieret aſſumptio & non conuerſio: hæc ille. Quæ uerba efficaciſsima ſunt pro ueritate concluſionis meæ, quæ tota eſt de poſsibili, nõ de ſic eſſe &c. Ad id quod quotieſcũqꝫ ſunt duo, idem ſuppoſito limitata, ubicũqꝫ eſt unum, ibi eſt reliquum. dicitur, quòd ratio tenet ſolùm in his, quæ ſunt in loco per accidẽs, ſecus autem eſt de his, quæ ſunt in loco per ſe. Cum autem dicitur, quòd iſta, uidelicet panis eſt corpus Chriſti: corpus Chriſti eſt panis: non poſſunt uerificari, niſi panis maneret, dicendum, quòd exponẽdum eſt, id eſt, ubi erat panis, ibi ſit corpus Chriſti. & hæc ſufficiat diſputaſſe, de hac quæſtione. ex quibus omnibus illa teneo, quæ ſunt conſona ſupra explicatæ declarationi concluſionis meæ, quæ autem diſſona, cenſeo abijcienda & reprobanda.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE SALVTE Origenis diſputatio.

RAtionabilius eſt credere Origenem eſſe ſaluum, quàm credere ipſum eſſe damnatum. Dixerunt iſti Magiſtri, quòd hæc concluſio eſt temeraria & reprehendenda, & hæreſim ſapiens, & contra determinationem uniuerſalis Eccleſiæ. ergo autem ut de eis modeſtius loquar, uolo oſtendere ſuum iudicium non eſſe rectum: & quòd hæc concluſio non eſt contra determinationem Eccleſiæ, & quòd plus eſt, ꝙ quando etiam quæcunque ipſi contrà me afferunt eſſent uera, adhuc non poteſt dici, quòd hæc concluſio ſit hæretica uel hæreſim ſapiat. erunt aũt pro pleniori huius materiæ declaratione, ſeptem articuli. In primo uidebitur, an Origenes unquam hæreticam aliquam de rebus fidei opinionem, ſcripſerit & crediderit? in ſecundo, dato quòd ſcripſerit, an dogmaticè, uel adhęſiuè, uel inquiſitiuè tantum ſcripſerit? in tertio, dato quòd adhæſiuè, an taliter adhæſiuè, quòd illa ſcribẽdo mortaliter peccauerit, & hæreticus dici poſsit? in quarto, dato quòd ſcripſerit, & taliter ſcripſerit, quòd ſcribendo errauerit, an pro talibus unquam pœnituerit? in quintò, dato quòd de eius nec pœnitentia, nec impœnitentia conſtet, an ſit rationabilius ipſum credere eſſe damnatum an ſaluum? in ſexto, quid ex dictis decretorum, iudicandum ſit, Eccleſiam determinaſſe de Origene? in ſeptimo, quantũ obliget in iſta materia, crudelitatẽ noſtram determinatio Eccleſię? In materia primi articuli, amara fuit inter Ruffinum & Hieronymũ contentio, quibus (ut dicit Auguſtinus, qui ortam inter eos diſſenſionẽ deplorat) dederat Deus, ut coniunctiſsimi & familiariſsimi, mella ſcripturarum ſanctarum pariter lamberent. Opinatur Ruffinus hæretica dogmata, quæ in libris Origenis inueniuntur, ab hæreticis falſa fuiſſe inſerta, qui illius deprauerunt libros, & ex Origenis mente non eſſe. Hieronymus contra ſentit. Sed uideamus, quid utraꝗ opinio habet probabilitatis, & apparebit fortè, quòd ſalua fide & plenaria ſatisfactione eorum omnium, quæ de neceſſitate ſalutis tenemur credere, adhuc liberè & probabiliter poteſt credi, ꝙ principales illæ hæreſes, ex quibus peccatum conuincit̃ Origenis, & conſequenter damnatio, non fuerint ex Origenis mente, ſed ei falſo à perfidis hæreticis illius libros deprauantibus impoſitæ. Eſt autem pro hac parte, primo authoritas Pamphili martyris, cuius liber fertur in defenſionẽ Origenis, in quo glorioſiſsimus Martyr, ex uerbis ipſius Origenis, ex eius libris ibi recitatis, oſtendit ipſum Catholicè ſenſiſſe, in his in quibus hæreticus accuſatur. Hieronymus autem hunc librum negãs eſſe Pamphili, in apologia ſua ad Occeanum & Pammachium reſponſiua, ſic inquit. Si ab inimicis Origenis libros eius dicitis eſſe uiolatos, ut infamaretur, quare mihi non liceat dicere, de amicis eius & ſectatoribus compoſitum eſſe, ſub nomine Pamphili uolumen, quod illum teſtimonio Martyris, ab in-

ab infamia uendicaret. Ex quib. uerbis uidetur, quaſi ſatis notari poſſe, ꝙ Hieronymus utrūq; ponat probabile, innuens ſicut conuinci non poteſt Ruffinus, ꝙ illi libri nō fuerint corrupti, ita nec ipſe poteſt conuinci, quòd ille liber ſit Pamphili: & infra ſubdit Hieronymus. Et ipſum nomē Apologetici oſtendit excuſationē, nō enim defendiť, niſi quod in crimine eſt. Sed diceret fortè quis. ergo & cū hunc ipſum tractatū, in quo hæc ſcribit Hieronymus Apologiæ titulo notet, in quo defendit ſe, ꝙ Origenis doctrinā, non dogma ſit ſequutus, pariter ſe oſtendit reū eſſe criminis, poſtquā non defenditur, niſi quod eſt in crimine: & ſic nemo iuſtè poterit excuſari, ſi excuſatio ſemper iuſtā præſupponit accuſationem. Sed uideamus, tunc quib. cōiecturis moueatur Hieronymus, ad credendū librum nō eſſe Pamphili. primum quod mouet Hieronymū eſt, quòd eadem leguntur in primo libro Euſebij illorū ſex, quæ ſcripſit pro Origene: ſecūdum eſt, quòd ipſe Euſebius ſcribens uitā Pamphili, dixit ipſum nihil proprij operis ſcripſiſſe. ſic enim dicit Hieronymus in primo libro contra Ruffinum ad Pāmachium & Marcellū: Sex libros Euſebius Ceſarienſis Epiſcopus, Arrianæ quondam ſignifer factionis, pro Origene ſcripſit, latiſsimum & elaboratū opus, & multis teſtimonijs approbauit Origenē iuxta ſe catholicum, id eſt iuxta nos Arrianū eſſe. horum tu primū librum uertis ſub nomine martyris & infra. Si iſte Pamphili liber eſt, de ſex libris, quis erit primus Euſebij? & infra. Item Euſebius amator, & præco, & contubernalis Pamphili, tres libros ſcripſit elegantiſsimos, uitā Pamphili continētes, in quorū tertio ſic dicit de Pamphilo: Et ipſe quidē proprij operis nihil omninò ſcripſit, exceptis epiſtolis, quas ad amicos fortè mittebat. In tantū ſe humanitate deiecerat defenſor Origenis. & laudator Pamphili dicit, Pamphilum nihil omninò, nec proprij quicquā condidiſſe ſermonis, & hoc dixit iam Pamphilo martyriò coronato, ne habeas ſuffugiū, poſt editos ab Euſebio libros, hoc Pamphilum ſcripſiſſe. & infra. Quid facient epiſtolę Theophili epiſcopi? quid papę Anaſtaſij in toto orbe hęreticū proſequentes? cū liber tuus, ſub nomine Pamphili editus, pugnet contra epiſtolas eorum: Et in ſecūdo libro ſic ſcribit Hieronymus. Cum ante annos fermè decem, Dexter amicus meus, qui præfecturā adminiſtrauit prætorij, me rogaſſet ut authorū noſtræ religionis ei indicē texerem, inter cæteros tractatores poſui, & hunc librū à Pamphilo editum, ita putans eſſe, ut à te & tuis diſcipulis fuerat diuulgatum: ſed cum ipſe dicat Euſebius, Pamphilum nihil ſcripſiſſe, exceptis epiſtolis &c. Et primus liber, ſex uoluminum Euſebij, eadem & iiſdem uerbis contineat, quæ ſub nomine Pamphili à te ficta ſunt, perſpicuum eſt te, idcircò librum hunc diſſeminare uoluiſſe, ut ſub perſona martyris, hæreſim produceres. cū & de ipſo, quē Pamphili ſimulas, multa peruerteris, & aliter in Græco, & aliter in Latino ſit. In Apologia autem ad Occeanū & Pammachium reſponſiua, in qua oſtendit ſe do

ctrinam

ctrinam Origenis, & non dogma ſectatũ, ſic inquit, de eodem libro Pamphili loquens. Videtur uel Didymi, uel cuiuslibet alterius fuiſſe opuſculum, ſi cõcedamus ex ſuperfluo, ut Pamphili ſit, ſed necdum martyris, ante enim ſcripſit, quàm martyriũ perpetrauit. Et quomodo, inquies, Martyrio dignus fuit, ſcilicet ut martyrio deleret errorẽ. hęc Hieronymus ad uerbum diuerſis in locis, prout allegatum eſt, de iſto libro Pãphili. Ruffinus aũt cõprobans librum Pamphili martyris eſſe, & ad Origenis facere defenſionẽ, in ſecundo libro inuectiuo cõtra Hieronymũ, poſtquã dixit, ſic de quolibet opere faciliter dici poſſe, quòd eius nõ ſit authoris, cui aſſcribitur, ſic deinde inquit. Sed ponamus, ꝙ non ſit martyris libellus iſte, ſed cuiuſcũqꝫ unius de Eccleſia, nunquid ſuis uerbis uſus eſt, quiſquis ille eſt ſcriptor, ut meritis cedendum uideatur authoris. De ipſis Origenis uoluminibus, ponit exẽpla. & qd de ſingulis ſentiat, non ſuis defenſorijs uerbis, ſed eius ipſius, qui accuſatur, oſtẽdit. & ideo ſuperflua eſt de authore quęſtio; ubi defenſio talis eſt, quæ aſſertore non egeat, hæc Ruffinus. Ad ea autem quæ dicit Hieronymus reſponderet fortè aliquis ſic pro Ruffino, primo cum dicit Euſebium ſex libros ſcripſiſſe, in quibus Origenem probat Arrianum, & horum primum conuerſum à Ruffino ſub nomine Pamphili. Quomodo hoc poteſt ſtare, quòd liber Pamphili ſit primus Euſebij, cum diuerſa omnino & pugnãtia intendant in illis libris? nam Euſebius per te ò Hieronyme, ſuis libris conat̃ probare, Origenem eſſe Arrianum. in libro aũt Pamphili, nihil aliud agitur, quàm ut probetur, Origenem Arrianum nõ fuiſſe, ſed quæcunqꝫ hæreſim Arrij confirmãtia in eius libris, inueniuntur ab ipſis Arrianis qualis & Euſebius fuit, & multi alij, fuiſſe inſerta. Diuerſus ergo omninò ſit liber iſte ab illo neceſſe eſt, q diuerſam penitùs, imò contrariã agit cauſam: nec ſufficit, ſi quis dicat illa, quæ ad Arrianam ſpectabant hæreſim, de libro Euſebij fuiſſe cõmutata. Nã & quod pertinet ad alias hæreſes, nõ poteſt dicere Hieronymus, Euſebium oſtendiſſe, in illis corruptos eſſe libros Origenis, quia ipſemet in ſecũdo libro contra Ruffinum, dicit, quòd pręter id, quod attinet ad filium & ſpiritum ſanctum, in alijs dogmatibus Euſebius & Didymus apertiſsimè in Origenis ſectam concedunt. Quare non benè poteſt intelligi, quomodo eadem quæ in libro Pamphili leguntur, legi poterant in primo Euſebij, niſi fortè aliqua communia de Origene, & ad articulum huius cõcluſionis, de quo agitur non pertinentia, nec uidetur adeò mirandum, ut miratur Hieronymus ſimilia aliqua ſcripſiſſe Pamphilum & Euſebiũ, qui ut ipſe dicit Hienymus, fuerant contubernales, quæ potuit Euſebius, uel apud Pamphilum lecta, in ſuis etiam libris retuliſſe, uel ut fit quotidie, ſimilis mentis motu, per ſe inueniſſe & excogitaſſe. Et hæc de primo Euſebij. Quod autem dicit Hieronymus ſcribere Euſebium in uita Pamphili, quòd propter humilitatem ipſe proprij operis, nihil ſcripſit, exceptis epiſtolis:

& ſubi-

& ſubdit, quòd Euſebius defenſor Origenis & laudator Pamphili hoc dicit. fortè reſponderet Ruffinus, hoc non multum contra ſe facere, primò, quia & ille tractatulus Pamphili, ad epiſtolæ potius breuitatem, quàm ad iuſti libri magnitudinem declinat. ſecundò, quia illa breuis pro Origene Apologia, non rectè fortaſſe dici poteſt opus proprium, cũ ibi nihil dogmatizet Pamphilus, imò nec quæſtio ibi de re, in uniuerſum tractetĩ aliqua, ſed de particulari tantum homine, id eſt de Origene breuiter agatur, fuerint libri eius corrupti nécne, quod ſcribere non eſt proprij operis aliquid condere, nec eſt ex ſua humilitate dogmatiſtæ, uel authoris nomẽ deuitante, ſe ſubleuare. Tertiò poſsibile eſt, ꝙ & ad notitiã Euſebij iſte liber non peruenerit, tum ob libri exiguitatẽ, tũ ob authoris, quã ipſe affert humilitatem, & nihil magnum ſcribentis, & tenuia etiã illa & minutula quæ ſcripſit occultãtis, potiùs quàm oſtentantis. Quartò dicit Ruffinus, poſſibile eſt etiam, quòd Euſebius ut Arrianæ perfidiæ defenſor, librum martyris, qui ſuã ſectã Origenis teſtimonio priuabat, nõ occultare modo uoluerit, ſed hac etiã obliqua ſua teſtatione agere, ut non eſſe Pamphili à poſteris crederetur. quare quòd Hieronymus, quaſi ad corroborandum rationem ſuam dicit, Defenſor Origenis, dicit Pamphilum nihil ſcripſiſſe &c. potius contra ipſum eſt quàm pro ipſo, quia ex quo Euſebius Origenem non ut Catholicum, ſed ut Arrianum defendebat, merito in hoc ſicut dixi, potuit eſſe ſuſpectus. Sed quid oportet in his laborare, aut quomodo omninò poteſt Hieronymus ex Euſebij teſtimonio probare, illã pro Origene Apologiam non eſſe Pamphili, cum ipſe Euſebius in libro ſexto hiſtoriæ eccleſiaſticæ dicat, à ſancto Pamphilo martyre ſcriptam eſſe Apologiam pro Origene. Cum autem ſubdit Hieronymus. Quid facient epiſtolę Theophili epiſcopi? quid papæ Anaſtaſij &c? diceret fortè Ruffinus, non pugnare librũ Pamphili contra primariam illorũ intentionem, fuiſſe enim illorũ propoſitũ, hæreſes illas peſsimas, & uenenata dogmata cuiuſcunq; eſſent, extirpare de mundo, quia hoc ad fidem ſpectabat, ad religionis confirmationem & ſtabilimentum Eccleſiæ. Origenis autem illa eſſe, ut credebatur à multis, aut nõ eſſe, parum curaturos fuiſſe religioſiſsimos pontifices. Quinimò optabile fortè illis & acceptiſsimum fuiſſe futurũ, ſi certis & ualidis probari potuiſſet argumentis, hæreticas illas opiniones non fuiſſe ab Origene creditas, quia pro fide hoc faceret, non contra fidem, contra hæreticos, & non pro hæreticis, qui non parum tanti uiri, & à Catholicis tantum laudati teſtimonio innitebantur, & errorem ſuum illius authoritate defendebant. Quapropter pugnaturum Pamphili librum contra illas epiſtolas, ſi in illo hæreſes, quas illi accuſabant excuſarentur. non autem, ſi id totis in eo agitur uiribus, ut illarum aſſertores tàm bono patrono priuentur, quem ſi illæ proſequuntur epiſtolæ, certum eſt, quòd non niſi, ut illarum creditum opinionũ hæreſiarcham proſequunt.

Ad ea

Ad ea aũt quæ in ſecundo libro affert Hieronymus ſic fortaſſe reſponderetur. Primò, cum dicit, ſe etiã aliquando crediḋiſſe, & ita ſcripſiſſe illum eſſe Pamphili librũ, priuſquã apud Euſebium legiſſet, Pamphilum nihil ſcripſiſſe & cætera. Ex hoc ſuo dicto, forte ſic contra eum argumẽtaretur Ruffinus. Si lectum ô Hieronyme Pamphili librũ, Pamphili eſſe aliquando & credidiſti & ſcripſiſti, dic quæſo, quæ in eo legebas mendaciáne, & hæreſes, aut hæreſum fauores eſſe cognoſcebas? an potius uera uel uerìſimilia, & catholicam fidem nihil lædẽtia? ſi falſa & hæretica, quo pacto adduci poteras, ut crederes authorẽ libri eſſe catholicũ Martyrem, de cuius teſtimonio & dictis, nihil ſiniſtrè ſine flagitio ſuſpicari quis poſſet? Si uerò & catholica, & denique Chriſtiano martyre digna, cur nunc ipſa damnas & commentitia dicis? & ad introducẽdas hæreſes diſſeminata? & breuiter, cur indigna martyre nunc iudicas? quæ tunc martyre digna iudicaſti: cum eadem ſint, quæ nunc legis, & quæ tunc legebas, quaſi dicamus, ipſum authoris titulum ſecludentes, ipſa, quæ ibi in defenſionem Origenis dicuntur, ſecundum ſe conſideremus. ſi mala ſunt, cur tunc ſancti martyris eſſe iudicaſti? ſi bona, cur etiam nũc cuiuſcunq; ſint, pro bonis non acceptantur? Præterea quomodo potes ô Hieronyme dicere, ad introducendas hæreſes, me librum diſſeminaſſe? cum in eo libro, nihil aliud agatur (ut ſupra etiam dictum eſt) niſi ut hæretici, Origenis teſtimonio, ſe corroborare non poſsint, quod ad euellendam facit, non ad diſſeminandam hæreſim. Præterea non ſolum Latinus inuenitur iſte liber, ſed Græcus. ego Ruffinus Latinum feci ex Græco transferendo, Græcũ quis edidit ſi non Pamphilus? non ego utiq; Ruffinus ſecundũ te, qui me de inſcitia arguis Græcarũ literarum, librum tàm Grҿcè & tam facundè ſcribere potui, ut Euſebij ſtylum æquaret. ſi alius proferatur ille reſpondet Hieronymus quòd Dydimi eſt, uel alicuius alterius: inſtabat Ruffinus. Quiſquis ſit, ille alius iam, non ego Ruffinus, ſed alter huius criminis reus tenebitur, & ſi Didymus eſt mẽdax ſecundum te, & deceptor eſt Didymus præceptor tuus ô Hieronyme, quem tu & prophetã uidentem, & oculum habentem ſponſæ, de cantico canticorum, & apoſtolicum uirum in tuis libris nominaſti, mendax, inquã, ipſe, qui ipſum Grҿcũ edendo falſò Pamphilo adſcripſit, non ego, qui inuentum Græcum titulo Pamphili, ſub eiuſdem authoris titulo, transferendo communicaui Latinis. nec mirum tibi eſſe debet, quòd ego Didymo in hac re crediderim, cui tu in ſcripturarum explanatione credidiſti. Quod autem dicit, quòd aliter in Latino ſit, aliter ſit in Græco. Diceret Ruffinus, Cur locos non profers ô Hieronyme male interpretatos, an ideó ne me à culpa aſſerere poſsim, ſicut & tu, cum Auguſtinus ad te ſcribat quædam, de tua ex Hebræo interpretatione damnari, & locos non ponit, dicis ideo factum, ne te poſsis defendere, & ueritatem tuæ interpretationis comprobare. Quare quod tibi, diceret

ceret Ruffinus, licuit de Auguſtino, liceat & mihi quoque de te ô Hierony me ſuſpicari. Hæc ſunt dicta de diſſentione Hieronymi & Ruffini, de libro Pamphili, in qua ego ſicut & in alijs omnibus, Hieronymi iudicium, iudicio Ruffini ſemper antepono. Secundum quod ad poſsibilitatē huius affertur, quòd Origenis libri ſint corrupti, hoc eſt, quòd hoc ſimiliter uidemus accidiſſe multis alijs libris Catholicorum doctorū. nam Clemens apoſtolorum diſcipulus, qui Romanæ eccleſię poſt Apoſtolos epiſcopus & martyr fuit, libros edidit, qui appellantur Recognitio, in quibus cū ex perſona Petri, doctrina quaſi uere Apoſtolica exponatur, in aliquibus ita Eunomij dogma inſeritur, ut nullus alius quàm ipſe Eunomius diſputare credatur, filium Dei creatum de nihilo dicens. Item in Clementis Alexandrinæ eccleſiæ presbyteri, uiri catholici, inuenitur ſcriptū Dei filium eſſe creatum. & in Dionyſij Alexandrinæ urbis epiſcopi quatuor libris, ubi cōtra Sabellum diſputat, eſt Arriani dogmatis comprobatio. Et quid oportet apoſtolicos proferre uiros? cum ſciamus ipſa Euangelia, & ipſorum apoſtolorum dicta, ab hæreticis ſæpe fuiſſe deprauata, ut maximè ex libro Tertulliani contra Marcionem cuilibet cōſtare poteſt. quod ergo illorum contigit libris, cur non & Origenis libris potuit contigiſſe? & omnino in ſimili cauſa, cur per omnia ſimilis non acceptatur excuſatio? quæ ideò etiam de Origenis libris uidetur magis acceptanda, quòd ipſemet uiuens adhuc, de hoc in ſuis epiſtolis, ut infra patebit conquæritur, corrumpi, ſcilicet & deprauari ab hæreticis libros ſuos. Quod ſi hoc pro impoſsibili habet Hieronymus, illud afferēs, quòd ſic quicquid in libris omnium reperitur, ab alijs dici poſsit eſſe corruptum, & quòd difficilè eſt omnia exemplaria poſſe uitiari: neſcio quo pacto ipſe reſpondere poterit, Eunomianis comprobantibus, dogma ſuum teſtimonio Clementis apoſtolorum diſcipuli, in quibus inuenitur expreſsè ſcriptum, filium Dei eſſe creatum. Nam ſi ipſe ad hæc recurrerit, corruptos libros Clementis, ab ipſis hæreticis, ipſius Hieronymi uerbis hoc arguent eſſe impoſsibile, illa & ipſi dicentes ſic, ſcilicet quicquid reperitur in libris omnium, ab alijs corruptum dici poſſe: & impoſsibile eſſe omnia exēplaria eſſe corrupta. quare forte cauendum eſt, ne dum hæreticum omninò facere uolumus Origenem, hæreticos Apoſtolos, hæreticosq́ apoſtolorum diſcipulos eſſe faciamus. nam cum nihil minus deteſtandæ & execrandæ hæreſes, non minus impia dogmata, in illorum inueniantur libris, quàm in libris Origenis, non uideo, cur non uel ſimiliter accuſentur, uel excuſentur ſimiliter. Hieronymus autem de libris Clementis & aliorum corruptione, his uerbis reſpondet. Et quomodo, inquies, in libris eorum uitioſa non nulla ſunt, ſi me cauſas uitiorum neſcire reſpondero, non ſtatim illos hæreticos iudicabo, fieri enim poteſt, ut uel ſimpliciter errauerint, uel alio ſenſu ſcripſerint, uel à librarijs imperitis, eorum paulatim ſcripta corrupta ſint, uel innocenter

nocenter quædam, & minus cautè loquuti ſint, & quæ nõ poſsint peruerſorum hominum calumniam declinare. Huic autem Hieronymi reſponſioni, ſic fortè reſponderet Ruffinus: ſic, ut non propterea, quòd in eorum libris uitioſa nonnulla ſunt, etiam ſi cauſas uitiorum neſcias, nõ ſtatim uis illos hæreticos iudicare, cur uiſis aliquibus in Origenis libro uitioſis, quibus etiam alibi ipſum legis contradicentem Origenem, ſtatim hęreticum iudicas? quæ eſt cauſa diſsimilitudinis maxime cum & in Origene eã ingenij ſublimitatem, eum fidei zelum, tale ac tantum ſcripturarũ ſtudium, & tu noueris fuiſſe, & ſcripſeris & prædicaueris, ut non immeritò in codicibus undecũque potius, quàm in mente eius uitiũ fuiſſe ſuſpicari poſſis? Præterea ſicut fieri potuit, ſecũdum te, ut illi uel ſimpliciter errauerint, uel alio ſenſu ſcripſerint, uel innocenter & minus cautè loquuti ſint: cur non fieri potuit ſimiliter ut Origenes uel ſimpliciter errauerit, uel alio ſenſu ſcripſerit (ut contendit Didymus) uel innocenter & minus cautè loquutus ſit quædam, quæ non poſſunt peruerſorũ hominum calumniam declinare? Et ſicut à librarijs imperitis dicis, potuiſſe illorum ſcripta corrumpi, cur non ſimiliter uel ab imperitis librarijs, uel à perfidis hęreticis ſcripta Origenis potuerunt corrũpi? omninò diſsimilitudinis cauſa non apparet. Refert etiam Ruffinus, quòd liber Hilarij confeſſoris, poſt Ariminenſem ſynodum, fuit falſatus ab hæreticis, & quòd ob hanc cauſam, cum in concilio epiſcoporum ei quæſtio moueretur, proferri librũ de domo ſua iuſsit, qui neſciente ſe, in ſcrinijs ſuis hæreticus tenebatur. & dicit, quòd cum prolatus fuiſſet, & ab omnibus hæreticus iudicatus author libri, Hilarius excommunicatus diſceſſerit de concilio. hoc eſſe falſum & fictum in calumniam Hilarij dicit Hieronymus, nihil aliud afferens. ſed uerum fuerit néc ne, non benè ſcire poteſt, nec multum ad Origenis attinet defenſionem, hoc eſt uerũ, quòd Ruffinus hoc de Hilario recitaturus, hęc uerba pręfatur: Et ne quid apertę credulitati deſit, res adhuc quæ ſunt memoriæ noſtræ retexam, quo teſtimonij ueritas neminem lateat. quare uel uerũ fuit, uel magna fuit Ruffini impudentia, in re tàm recẽtis memoriæ, apertum mendacium & nouam texere fabellam. ſed ſiue uerum ſit ſiue falſum, non uidetur in Hilarij calumniam uel fictum uel recitatum, quia potiùs illos, qui Hilarij librum deprauauerant, quàm ipſum Hilarium calumniatur, quem innocẽtem hæreſis fuiſſe, & iniuſtè excommunicatum, & ſubdolè deceptum atteſtatur. Poſt hæc recitat Ruffinus, quòd Tertulliani liber, cuius eſt titulus de Trinitate, ſub nomine Cypriani martyris, Conſtantinopoli à Macedonianæ partis hæreticis legebatur. Hieronymus dicit quòd nec liber eſt Tertulliani, nec dicitur Cypriani, ſed Nouatiani. neuter eorum aliud pro ſe affert. niſi quòd Hieronymus dicit, quòd authoris eloquium, ſtyli proprietatem demonſtrat. Quanquam & in multis ſæpe eſt deprehendere, ſimilem ſtyli faciem & tenorem: ſed hæc nihil ad Ori

genem. Ipſe autem Ruffinus hoc idē oſtendit accidiſſe Hieronymo, quod & libris Origenis, refert enim, quòd à Damaſco Romanę urbis epiſcopo, ei traditæ fuiſſent Eccleſiaſticæ epiſtolę dictandæ, Appollinariſtæ, Athanaſŋ librum, ubi dominicus homo ſcriptum erat, ad legēdum acceptum, ita corruperūt, ut in libro id quod eraſerāt, rurſus ſcriberēt, ſcilicet ut non ab illis falſatum, ſed à Hieronymo additum putaretur. & aduerte, q̃ Hieronymus in hac parte Ruffino reſpondēs, cū dicat, Mihi mea ingeritur fabella. uerumtamen fuiſſe non negat, ſed in fine ſic dicit. Fieri poteſt Ruffine, ut etiam ſi à me uerum audiſti, alius qui huius rei ignarus eſt, dicat ad te, eſſe compoſitū & fictum. Tertium, quòd ueriſimile facit, libros Origenis fuiſſe corruptos eſt, quòd de hoc ipſe uiuens cōquęſtus eſt, extat enim in libro quarto Origenis, epiſtola eius ad quoſdā caros ſuos in Alexādria, in qua conqueritur his uerbis: Sed nihil mirū mihi uidetur, ſi adulterēt doctrina mea ab inimicis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta eſt epiſtola Pauli apoſtoli. quidā enim ſub nomine Pauli falſam epiſtolam conſcripſerunt, ut conturbarent Theſſalonicenſes, quaſi inſtaret dies Domini, & ſeducerent eos, propter hāc ergo epiſtolā, in ſecunda epiſtola, quā ad Theſſalonicenſes ſcribit, hæc dixit. Rogamus autem uos fratres, per aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, & noſtræ congregationis in ipſum, ut nō cito moueamini à ſenſu ueſtro, neq; terreamini, neq; per ſpiritum, neq; per uerbū, neq; per epiſtolam, tanquā per nos miſſam, quaſi inſtet dies Domini. nemo uos ſeducat ullo modo. Talia ergo quædā, uideo accidere nobis. Nā quidam author Hæreſeos, cū ſub præſentia multorū, habita fuiſſet diſputatio noſtra, accipiēs ſcripta ab his qui deſcripſerāt codicē, quæ uoluit addidit, & quæ uoluit abſtulit, & quæ ei uiſum eſt permutauit, & circumfert tanq̃ nomine noſtro, inſultans & oſtendēs ea, quę ipſe cōſcripſit, pro quibus indignātes fratres, qui in Paleſtina ſunt, miſerūt ad me Athenas hominē, qui acciperet à me ipſa autentica exēplaria, quod ne relectū quidem, uel recenſitū à me antea fuerat, ſed ita neglectū iacebat, ut uix inueniri potuerit. miſi tamen, & ſub Deo teſte loquor, quoniā cum conueniſſem illum ipſum, qui adultarauerat librū, Quare hoc feciſſet: uelut ſatisfaciens mihi reſpondit, quoniam magis ornare uolui diſputationem atq; purgare ipſam. Videte quali purgatione diſputationem noſtram purgauit, tali nempe quali purgatione Marcion purgauit Euangelia, uel Apoſtolum, uel qualis ſucceſſor eius poſt eū Appelles. nam ſicut illi ſubuerterunt ſcripturarum ueritatem, ſic iſte ſublatis quæ uerè dicta ſunt, ob noſtri criminationē inſeruit quæ falſa ſunt. Hæc ad uerbum in Origenis epiſtola leguntur, quod ſi uiuente ipſo nō dubitabant hæretici eius libros corrumpere, quanto magis credēdum eſt, hoc ipſos auſos fuiſſe, poſt eius mortem. Conqueritur autem & de alio quodam hæretico in Epheſo, qui conferebat multa falſa tanquam ſua, & extat etiam in alia eius epiſtola,

de ſuo-

de ſuorum librorum falſitate quærimonia. Quartum, quod eiuſdē rei maxime fidem facit, quòd ſcilicet hæretica illa Origenis non ſint, ſed ab hæreticis inſerta eſt, quòd de illis eiſdem inuenitur alibi Origenes piè & catholicè determinare: ex quo, ſi illa hæretica Origenis ſunt, ſibiipſi cōtradicet. locos autē ubi catholicè agit de illis, plurimos eſt uidere in apologia Pamphili, & hoc eſt quod dicit Ruffinus, quòd non eſt curandum de nomine authoris illius libri, quoniam illa defenſio, cuiuſcūque ſit, per ſe ualida eſt, cum ex uerbis & dictis proprijs ipſius Origenis, de eius catholico & orthodoxo dogmate fidem faciat. & per hoc etiam uidetur ſatisfieri cuidam dicto Hieronymi contra Ruffinum. Nam cum Ruffinus hoc idem diceret, piè ſcilicet & catholicè de illis, alibi ab Origene determinatū, ſic inquit contra eum. Vbi eſt illa fiducia, qua inflatis buccis, creberrimè perſonabas, te quæ in alijs libris Origenis legeras emēdaſſe, in libris Periarchon: & non aliena, ſed ſua reddidiſſe ſuis? de tanta librorum ſylua, fruticem ac ſurculum proferre non potes. reſponderet enim fortè Ruffinus, nō oportere ſe de ea ſylua ſurculos proferre, de qua iam Pamphilus multas protulerat integras arbores. locos enim illos copioſiſsimè recitat Pamphilus, et illo iam præſuppoſito, hoc agit Ruffinus in libello ſuo, quem Pamphili libro ſuperaddit. ut oſtendat unde hoc prouenerit, quòd in libris Origenis contradictoria inueniantur, aſsignátq; illam cauſam de falſatione per hæreticos. Quintum, quod & multum facit ad aſſerendum hoc, quòd hæreſes illæ non ſunt de mente Origenis, eſt quòd ex teſtimonio multorum, quibus meritò tenemur fidem adhibere, habemus Origenem in principalibus opinionibus, in quibus erraſſe dicitur, catholicè ſenſiſſe. Duo enim ſunt principales hæreſes, quæ Origeni obijciuntur. Prima eſt, de Trinitate, quòd male ſcilicet de Filio, & peius de Spiritu ſancto ſenſerit. Secunda eſt, de ſalute Diaboli: quod ſcilicet pœna eius, & infernale ſuppliciū, non ſit æternū futurum, ſed ab eo ſit aliquando liberandus. Ex qua uidētur multæ aliæ dependere eidem aſſcriptæ. Illa ſcilicet, quòd pro ſalute iſtorū ſaluandorum dæmonū, iterum in ſublimiori elemento ſit crucifigēdus Chriſtus. Et illa, quòd omnia reſtituenda ſunt in unum. Et illa, quòd diabolus pœnitere poſsit. Et illa, quòd pœna damnatorum non ſit æterna. De iſtis autem duabus hæreſibus, quòd non fuerunt de mente Origenis, uidētur eſſe euidentia argumenta. nā de Trinitate non ſolum Didymus, quo præceptore tātum gloriatur Hieronymus dicit catholicè ſenſiſſe Origenem, idq; proprijs in Periarchon editis commētarijs, cōprobauit, ſed & Athanaſius defenſor Niceni concilij, libris proprijs, contra Arrianos, uoce clara teſtem fidei ſuæ hunc uirum uocauit. & Methodium legimus pœnituiſſe, quòd Origenem damnaſſet, dicitq; eum tandem inuentum, nihil male credentem de ſancta Trinitate. quinimò ipſiusmet Origenis habemus dicta de Trinitate, à catholica fide nihil diſcrepantia, nam ſuper illud Pauli

S 2 ad Ro-

ad Romanos. Et ſpiritus adiuuat infirmitatē noſtram, expreſſè tenet, ſpiritum ſanctum non eſſe creaturam: & ſuper illud. Qui etiam proprio filio nō pepercit, ſed pro nobis omnib. tradidit illum, quomodo nō etiam cum illo omnia donauit? hæc Origenes exponens dicit: Nihil enim eſt, neq; uiſibilis neq; inuiſibilis creaturæ, quod filio poſsit adæquari, nullo enim pacto creatori ſuo poteſt creatura conferri, & ſi creator ipſe donatus eſt nobis, quomodo non cum ipſo nobis omnis creatura donabitur? & infra ſuper illud Pauli: Qui eſt ſuper omnia Deus benedictus. ſic inquit Origenes. Chriſtum aliud ſecundum carnem eſſe, aliud ſecundum ſpiritum: Iam & in prioribus huius ipſius epiſtolæ partib. deſignauit, ubi dicit: Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundū carnem, qui deſtinatus eſt filius Dei in uirtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis. Et quomodo ſecundum ſpiritum filius Dei ſit, & ſecundū carnem filius Dauid, ibi plenius expoſuimus pro uiribus. quem ergo ibi ſecundum ſpiritum filium Dei dixit, hîc procedente doctrina, ordine proficientib. utpote auditoribus, Deum qui eſt ſuper omnia, ipſum eſſe pronunciat: & miror quomodo quidam legentes quod idē Apoſtolus in alijs dixit: Vnus Deus pater, ex quo omnia, & unus dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, negent filiū Dei Deū debere profiteri, ne duos deos profiteri & dicere uideantur: & quid de hoc loco apoſtoli facient, in quo apertè Chriſtus, Per quem omnia, ſuper omnia Deus eſſe deſcribit. Sed non aduertunt qui hoc ita ſentiūt, quia ſicut dominum Ieſum Chriſtum non ita unum eſſe dominum dixit, ut ex hoc Deus pater dominus nō dicatur, ita & Deum patrem non ita dixit eſſe unū Deum, ut Deus filius nō credat. Vera eſt enim ſcriptura quæ dicit. Scitote quòd dominus ipſe eſt Deus. Vnus aūt uterq; eſt Deus, quia nō eſt aliud filio diuinitatis initium quàm pater, ſed ipſius unius paterni fontis, ſicut ſapientia dicit puriſsima eſt manatio filius, ergo eſt Chriſtus Deus ſuper omnia, quæ omnia illa ſine dubio, quæ & paulo ante diximus ſuper principatus, & poteſtates, & uirtutes, & omne nomē, quod nominat, nō ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Qui autem ſuper omnia eſt, ſuper ſe neminem habet. non enim poſt patrem eſt ipſe, ſed de patre. hoc idem autem ſapientia Dei, etiam de ſpiritu ſancto intelligi debet. ubi dicitur. Spiritus domini, repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia ſcientiam habet uocis. ſi ergo filius Dei, ſuper omnia dicitur, & ſpiritus Sanctus continere omnia memoratur, Deus autem pater eſt ex quo omnia. & ſic euidenter oſtenditur, natura trinitatis, & ſubſtātia una quæ eſt ſuper omnia. hęc Origenes ad uerbum. & alibi ſuper illud Pauli, Quomodo autem prædicabunt, niſi mittantur. ſic inquit. Sunt enim nonnulli, qui annunciant quidem, & prædicant de Patre & Filio & Spiritu ſancto: ſed non ſincerè non integrè, ut ſunt omnes hæretici, qui patrem quidem & filium & ſpiritum ſanctum annunciant, ſed non benè neque fideliter annunciant.

Aut

Aut enim male ſeparant filium à patre, ut alterius naturæ patrem, alterius filium dicant, aut male confundunt, ut ex tribus compoſitum Deum uel trinæ tantummodo appellationis faciant. qui aũt benè, bona annunciant, proprietates quidem patri & filio & ſpiritui Sancto, ſuas cuiq; dabunt, nihil autem diuerſitatis eſſe confitebuntur, in ſubſtantia uel natura. hęc Origenes. Quibus uerbis quid magis catholicũ? quid magis expreſſum? neceſſe eſt igitur, ſicubi aliter ſcriptum inueniatur in libris Origenis, nõ Origenis eſſe illud, ſed hæreticorũ, qui per librorum corruptionẽ, patronum habere uoluerunt Origenẽ, erroris ſui. De ſecunda aũt hęreſi, tàm euidens extat teſtimoniũ, ut meo iudicio, male negare poſsit. nam in epiſtola propria, ipſe Origenes, etiã ſecundum Hieronymi traductionẽ, qui illius epiſtolæ mentionem facit, expreſsè negat, Diabolum poſſe aliquãdo ſaluari. dicitq;, Quòd nec mente quis captus hoc poteſt dicere. Præterea q etiam extat dialogus inter Origenem & Candidum Valentiani dogmatis ſectatorem, qui Candidus obijciebat eũdem errorem Origeni, & Origenes refutat, negatq; hoc ſe ſentire, & ſupra illud Pauli: Nunquid ſic offenderunt ut caderent? ſic dicit Origenes. Hunc caſum reſpiciens Paulus, de quo dixit Chriſtus: Quia uidebam ſathanã ſicut fulgur cecidiſſe de cœlo, negat cecidiſſe Iſraël. Illorum enim uel in fine ſæculi conuerſio erit, tunc, cũ plenitudo ſubintrauerit, omnis Iſraël ſaluus fiet, iſtius autẽ, qui de cœlo cecidiſſe dicitur, nec in fine ſæculi erit ulla conuerſio. hęc Origenes. Quod etiam illa, quæ ei imponitur hæreſis, quòd ſpiritus non intelligit Filium, & filius nõ intelligit Patrem, falſo ei imponatur. patet ex his, quæ ipſe dicit, ſuper illud Pauli. O altitudo diuitiarũ ſapientiæ & ſcientiæ Dei. ſic enim inquit: Hanc altitudinem Dei, inſcrutabilem dicit omni creaturæ, de filio uerò & ſpiritu ſancto dicere iſta, nõ poterat, quia filius in Euãgelio dicit ad patrẽ: Pater omnia mea tua ſunt, & tua mea. & de ſpiritu ſancto ipſe Paulus pronunciat dicens. Nemo ſcit hominũ, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, q in ipſo eſt: ita & quæ in Deo ſunt, nemo cognouit, niſi ſpiritus Dei. quin ergo dicit Paulus. Quis nouit ſenſum Domini, de creaturis dicit, naturã uero trinitatis excepit. hæc Origenes. reſtare uidetur una hæreſis Origeni attributa, ſcilicet in opinionibus de anima, Quòd fuerint ab æterno creatæ, & de cœlo delabantur in corpora. & de anima ſcribit quidem ipſe Origenes in cõmentarijs ſuper epiſtolam Pauli, ad Titum, ſe nihil poſſe determinati ex eccleſiaſtico dogmate accipere: niſi, Quòd omnes animæ ſunt eiuſdem ſpeciei, quòd ſunt liberæ uoluntatis, quòd ſunt rationabiles, quòd ſunt immortales, quòd à Deo creatæ, & quòd pœnas habituræ prò malis, & pręmia pro bonis. hæc tantum dicit ſe affirmare de anima. Quia de his in ſcripturis euidentia habeantur teſtimonia, in cæteris autẽ de anima quæſtionibus, dicere ſe, quòd magis ſibi probabile uidetur, & inquiſitiuè non determinatiuè procedere, quia determinatum nihil de illis in ec-

cleſiaſtico habeatur dogmate: Id aũt, quod magis uiſum eſt Origeni fuiſſe, quòd eſſent ante corpora creatæ in cœlis uiuentes, conſentiunt concorditer omnes, & Ruffinus in Apologia ad Anaſtaſium Romanæ urbis epiſcopum, poſtquã tres retulit opiniones de anima, in fine ſic inquit. Ego uerò cum hæc ſingula legerim, Deo teſte dico, quòd uſq; ad præſens certi uel definiti aliquid de hac quæſtione non teneo, ſed Deo relinquo ſcire, quid ſit in uero, & ſi cui ipſe reuelare dignabitur. ego tamen hæc ſingula legiſſe me non nego, & adhuc ignorare cõfiteor, præter hoc, quod manifeſtè tradit eccleſia, Deum eſſe & animarum & corporũ conditorẽ. In libro etiam Pamphili, nõ negatur Origenem illi adhæſiſſe opinioni, ſed ſic in eius ſcribitur defenſionẽ, Nũc uerò cũ diuerſitas ſit apud Eccleſiaſticos, & alij alia de anima ſentiunt, & omnes diuerſa quomodo, hic magis quàm cæteri inculandus eſt. tum poſt hæc uerba recitantur opiniones de anima, quæ tunc erant: inter quas & illa, quæ nunc tenetur à catholicis, & cum oſtenſum eſt, manifeſtas pro illis probationes ex ſcripturis ſacris adhiberi non poſſe, accidereq; & illarum authorib. magnas difficultates. in fine ſic concluditur. Quod autem ex his omnib. oſtendi uolumus, illud eſt, quòd ſicut eos, qui unam quamlibet de his, quas ſupra expoſuimus opinionẽ ueram putant, non recta ratione hæreticos quis uocat, pro eo, quòd neq; ex diuinis ſcripturis certi aliquid de his, uel manifeſti dictum eſſe uideatur, neq; in prædicatione eccleſiaſtica putatur contineri: ita neq; hunc uirũ culpari iuſtum eſt, differentem quod ſibi magis eſt uiſum. hęc ibi. Ego autem ex omnibus ſupradictis duas infero propoſitiones, prima eſt, quòd ſi Origenes & de Trinitate, & de dæmonum ſalute catholicè ſenſit, ut magis uidetur comprobatum teſtimonijs, ob erroneam de anima opinionem eius, conuincere non poſſumus damnationem. quia Origenes, non omnia tenebatur ſuo tempore explicitè de anima credere, quæ nos nunc tenemur, quia nec in ſcriptura habebantur manifeſta, nec per Eccleſiam ut poſtea fuit, tunc fuerat determinatum. imò non ſolum tempore Origenis, ſed etiam tempore Auguſtini, qui per 200. annos poſt Origenem adhuc fuerat, per catholicos, id eſt per uniuerſalem eccleſiam de anima aliquid determinatũ. Nam ipſe Auguſtinus dubius erat in opinione de anima, ut patet ex eius epiſtola ad Hieronymũ, an ſcilicet ſingulę ſingulis creentur, ut nũc tenet orthodoxa traditio, ex qua opinione uidebatur Auguſtino ſequi, ꝙ Deus eſſet iniuſtus: an ex illa una quæ facta eſt in Adam à Deo. Aliæ deinde ſicut corpus ex corpore, ita animæ ex anima fuerint propagatæ. Nec credas ſolum in iuuentute de hac re dubitaſſe Auguſtinum, quia in primo Retractationũ, qui fuit de ultimis, de hac quæſtione dubitat. ſic enim ſcribit in primo. Sine controuerſia ergo, quædam originalis regia beatitudinis animi Deus eſt, qui eum quidem non de ſeipſo genuit, ſed de nulla re alia condidit, ſicut condidit corpus de terra, nam quod attinet ad eius ori-

ginem, quã ſit in corpore, utrum de illo uno ſit, qui primũ creatus quando factus eſt homo in animam uiuentem, an ſimiliter fiant ſingulis ſingulæ, nec tunc ſciebam nec adhuc ſcio. hæc Auguſtinus ad uerbum. Ex quo patet euidenter, propter erroneam opinionem de anima prædictam, hæreticum nullo modo poſſe dici Origenem. Secunda propoſitio quam dico, eſt hæc. Quod ſi uerum eſt, quod Thomas in quolibetis dicit, ut in 7. arti. defenſionis Origenis patebit latius, & bona dicit Theologia non obligari nos de neceſsitate ſalutis credere, nõ ſolum eccleſiæ doctoribus ſicut Hieronymo, ſicut Auguſtino & ſimilibus, ſed neque ipſi Eccleſiæ, niſi in his quæ ad ſubſtantiam fidei pertinent, adiunxerimuſq́ iſta ad ſubſtantiam fidei nihil pertinere, utrum illarum hæreſum author fuerit Origenes, aut aliquis alius modo hæreſes, illas hæreſes eſſe, id eſt impia fateamur dogmata. Videtur ſequi quòd non teneatur homo fidelis, & uerè Chriſtianus de neceſsitate ſalutis, in hac quæſtione potius Hieronymo, etiã quod ad ipſum magis declinet eccleſia, quàm Athanaſio, Didymo, Methodio, Ruffino: cuius & fides, etiam perſecutionis hæreticorum tempore, in ſancta Alexandrina eccleſia, carceribus & exilijs dicitur probata: imò ipſiuſmet Origenis dictis credere, eò maxime, quòd in multis alijs, quæ etiã ad fidei ſubſtantiam magis pertinent, Hieronymum non approbamus: ſicut in materia de ceremonialibus. Et ſicut etiam Hieronymo pium eſt nõ credere, ubi Ambroſij commentaria in Lucã nugas uocat, & ipſum Ambroſium nunc coruum, nunc corniculam appellat. & ubi eiuſdem de ſpiritu Sancto librum damnans dicit ſe de Græcis bonis uidiſſe latina non bona. Et ubi Baſilium Magnum de ſuperbia taxat, & ubi in epiſtolis Auguſtini dicit ſe quædam hæretica legiſſe: ita forte, & in hoc quòd potius uelit, illa quæ Origenem demonſtrat catholicum eſſe, ficta & adulterata, quàm illa quæ eum comprobant hæreticum ei penitus non adhærere. Nec impium eſt, nec fidei apparet perniciosum, ad quam uidetur potius confirmandam facere Origenis patrocinium, & teſtimonium adimere hæreticis, quàm ad infirmandam iuxta illud, quod in Pamphili libro his uerbis ſcribitur. Illud contemplari debuerant, quantã ridendi materiã, quantãq́ hæreticis præbeãt, cum eos quos aſſertores Chriſtiani dogmatis & defenſores putant, confutari nũc uideant, & refelli à proprijs, & uelut ciuili bello, gaudeant impugnatũ, quem ipſi hoſtiliter impugnare non poterant. Fuerunt autem & ex probatis doctoribus Eccleſiæ, etiam Hieronymo poſterioribus, qui in hac fuerunt ſententia, quòd hæreſes illæ non fuerint de mente Origenis, ſed ei falſo aſſcriptæ ab hæreticis. Vnde Aaymo, unus ex nobilibus & antiquis doctoribus Eccleſiæ, in libro de Chriſtianarum rerum memoria, ſic dicit. Ergo ſane, de Origene uiro tam illuſtri, abſtinentiſsimæ uitæ, & caſtiſsimæ, pręclaræ doctrinę, puri & lucidi ſermonis, ſalua fide patrum dixerim, quòd hæc omninò non ſcripſerit, ſed ab hæreti-

cis ob præclarum nomen eius obfuſcandũ, malignè conficta ſunt, & con ſcripta, & nomini ſuo prætitulata. hæc ille ad uerbum. Hæc dicta ſunt de primo articulo examinando, & inquirendo, utrum fuerint hæreticæ illæ duæ opiniones Origenis, néc ne? qua in re, ſicut in alijs omnibus, eccleſiæ iudicium, aliorum omnium iudicio & rationibus, ſemper antepono. Pro ſecundo articulo uidetur rationabilius ideò excuſandus Origenes, quòd ſi quid ſcripſit, quod à catholicis non acceptetur, in illis ſcribendis, neque dogmaticè neq; aſſertiuè, ſed dubitatiuè ſemper, & inquiſitiuè procedit. quare ſicut licet in Auguſtini libris, ſuper Geneſim, multa ſint quę nõ acceptantur, tamen propterea excuſantur à nobis, quòd ut ipſemet dicit in libro Retractationum, plura in eo libro ſunt quæſita quàm inuenta: ita & multa eſſe poſſunt, in libris Origenis reprobanda & damnãda, quæ quia ipſe non determinando, ſed inquirendo dixit, nõ propterea hæreticus eſt dicendus, quando hæreſis aſſertum propriè dicit dogma, contra expreſſam uel ſcripturæ ueritatem uel eccleſiæ determinationẽ. Quòd autem ſic ſemper locutus ſit Origenes, ex multis patet locis. Nam & poſt diſputationem de anima inquit: Hæc iuxta noſtram ſententiam non ſint dogmata, ſed quæſita tantum atq; proiecta, ne penitus intractata uiderent̃. & alibi loquens de reſurrectione inquit. Si hæc non ſunt contraria fidei & cætera: & infra. Triplex ergo ſuſpicio nobis de fine ſuggeritur, è quibus, quæ uera & melior ſit lector inquirat: tum tres ſubiungit opiniones de reſurrectione: & in præfatione librorũ in Geneſim inquit. Si profundum aliquid occurrerit, de hoc dicendũ quidem eſt, ſed nõ tamen affirmatiuè: & infra. Nos de rebus magnis quę ſupra nos ſunt, ignorãtiã noſtri nõ ignoramus. & ſuper epiſtola ad Romanos lib. 2. Hæc ea lege dicta ſint à nobis, ut ſi qui melius & rationabilius dixerint, illa magis quàm hæc noſtra teneãtur. Et lib. 4. Hæc prout potuimus, in locis tàm arduis & tàm difficilibus prolata, ſi quis forte animi noſtri ſtudium conſideret, amplecti poterit: ſi uerò infirmitatem ſenſus noſtri notare uelit, ueniam petimus, & ei qui melius de his diſſerere uel explanare potuerit, libenter cedimus: & alibi. Probet autem qui legit, quid horum magis ſenſui conueniat Apoſtolico, & illud teneat: & libro quinto. Hæc interim nobis in præſenti loco occurrere potuerunt, ſi quis autem melius aliquid ſenſerit, non pigeat his obmiſsis illa reſpicere. & quid plura? Legatur liber Periarchon, uidebimus illũ hoc ordine procedere, quòd primo potuit illa quæ ſibi expreſſe uidebant̃ in ſcripturis eſſe determinata, & in illis nihil aberrat ab eccleſia. alia dicit ſibi eſſe dubia, & de illis uelle inquirere, de omnib. aſſerẽs, illam ſolum recipiẽdam eſſe ueritatem, quæ in nullo apoſtolicis & eccleſiaſticis dogmatis aduerſetur. Pro tertio articulo, qui eſt quaſi confirmatio ſecundi, dico iſtam propoſitionem, quòd ſi ſit aliquis habens erroneam opinionem de rebus fidei, adhuc per eccleſiam non determinatis, modo in uoluntate eius nulla

ſit macula, ſed firmum propoſitum, de illis credere ſemper conſonæ ſcripturæ & Eccleſiæ, ille nec peccat mortaliter, nec hæreticus propriè eſt dicendus. Ex qua propoſitione, ſequitur correlariè, poſsibile eſſe, quòd opinari aliquam opinionem, aliquo tempore ſit peccatum mortale, quod non erit alio tẽpore: & hoc eſt, quia poteſt quis ſine pertinacia credere aliquid uno tempore, quod alio tempore nõ crederet ſine pertinacia, utputa, poſt determinationem Eccleſiæ, aut ſacræ ſcripturæ dilucidationem, de oppoſito crediti, atteſtaĩ ſententia omnium doctorũ, dicentium: Quòd non præciſè error intellectus, facit hominem hæreticum, ſed oportet quòd ſit malicia & peruerſitas in uolũtate. Ideo dicebat Auguſtinus: Errare poſſum hæreticus eſſe non poſſum. Cõfirmatur hoc ex determinatione uniuerſalis Eccleſiæ, quæ multos canonizauit, qui tamen uſq; ad mortẽ perſeuerauerunt in erroneis opinionibus de fide, & deinde per eccleſiã pro hæreticis reprobatis, quas opiniones nuſquam legitur ab illis fuiſſe retractatas. Tales fuerunt Papias Epiſcopus Hieropolitanus, Victorinus Pictauenſis, Hireneus Lugdunenſis, beatus Cyprianus, & multi alij, quos ſcimus erraſſe in fide, & eorum opiniones pro hæreticis condemnatas; & tamen ipſi habentur in canone ſanctorum, ex quo ſequitur, ut neceſſariò dicendum ſit, quòd uel illi etiam, quòd deceſſerint in illis opinionibus erroneis in fide, non tamen deceſſerint in peccato mortali. uel quòd eccleſia errauerit in eorum canonizatione, quod ſi dixerint (ut etiam dixit quidam ex his qui me impugnabant) reſpondens, Quòd illi fortè non erant benè canonizati: iam non ego, ſed ipſi ſentiunt contra determinationẽ uniuerſalis Eccleſiæ. Ex hac autem propoſitione infero, ad propoſitum Origenis ſic: Quòd dato etiã, quòd Origenes multas & plurimas habuerit opiniones erroneas in fide, hoc pręciſè, ſi in uolũtate eius nulla fuit macula, nullo modo non poteſt eſſe argumẽtum, quòd anima eius ſit damnata. Vt ſic arguatur, Aut quantumcunq; magnus error, de quibuſcunque rebus fidei, ſit in intellectu alicuius, modo in uoluntate nulla ſit macula, non impedit ſalutem eius, aut quantumcunque paruus, & de quacunq; re ſit impedit, aut aliquis impedit, & aliquis non impedit. Si quantumcunque magnus ſit nõ impedit, ergo etiã, quòd Origenes & in multis errauerit, & in principaliorib. illa tamen, ſi fuit uoluntas eius benè diſpoſita, & nullo modo maculata, nihil impediuit eius ſalutẽ. & ita qui uolunt conuincere damnationem eius, non ſufficit quòd oſtendant errores eius, & perſeuerãtiam in eis: ſed oportet, quòd oſtendant perſeuerantiam, cum pertinacia, aut negligentia, uel alia malicia uoluntatis. Si quantumcunq; paruus ſufficit, ergo error de rebaptizandis hæreticis, debuit impedire ſalutem Cypriani, & hæreſis illorum, qui dicuntur Chiliaſtæ, debuit impedire ſalutem Papię, qui fuit author illius hæreſis, & cum illa deceſsit: & ſi ſic ergo male ab eccleſia fuerunt canonizati. Si aliquis impedit, & aliquis non, dicant

opor-

oportet, qui ſunt illi errores qui impediunt, & qui non. & ubi unquam in-
uenitur facta iſta diſtinctio ab Eccleſia, ut uerbi gratia dicatur, habere erro
rem in his, quæ pertinent ad talem uel talem articulum, etiam ſi ſit præciſè
debilitas & defectus intellectus, & non ſit aliqua peruerſitas, negligentia,
nec pertinacia, nec quæcunq; alia malicia in uoluntate, eſt peccatum mor-
tale. habere aũt errorem in his, quæ ad talem uel ad talem materiam perti-
nent, non eſt peccatũ mortale, niſi ſit in uoluntate defectus, & ſi non inue-
niatur facta talis diſtinctio, aut ab eccleſia, aut à doctoribus: nec uideãtur
fieri poſſe, rationabiliter apparet nõ ualere dictum quorundã dicentium,
aliam eſſe rationem de Cypriano & Papia & ſimilibus, & alia de Origene:
quia Origenes errauit in principalibus, nam quamtũcunq; magnus ſit er
ror, modo ſit ſolum error in intellectu, & in uolũtate nulla ſit malicia, non
uidetur, quòd taliter errans peccet mortaliter. quapropter cum talem ma
liciam, in uoluntate Origenis nõ legamus fuiſſe, dato, quòd etiam in prin
cipalibus fidei myſterijs, errauerit grauiſsimo errore, & merito per eccle-
ſiam damnato, non poteſt conuinci ipſum eſſe damnatum in ſe, & in ani-
ma ſua. Quod ſi quis dicat, multos eſſe gradus propoſitionum credenda-
rum, præter iſtum gradum propoſitionum, ſcilicet determinatarũ per ec-
cleſiam, & quòd etiam, ſi non ſit pertinacia, ſignum tamen eſt pertinaciæ,
aſſerere aliqua, quorũ oppoſita tenetur aſſerens, explicita fide tenere & cre
dere, & quòd non ſolum culpabilis eſt mortaliter, error propter pertina-
ciam, ſed etiã quandoq; culpatur propter negligentiam inquirẽdi ueritai-
tem, quæ negligentia non eſt pertinacia ſaltem propriè dicta, uidetur ad
hoc rationabiliter poſſe reſponderi. Primò, quòd Origenes de negligẽtia
inquirendi in hoc ueritatem, culpari nõ poteſt, quia ut benè dicit Hierony
mus in perſcrutatione ſcripturarũ, diebus ſudauit & noctibus. ſecundò,
quòd in nullo errauit Origenes, quod ipſe tunc ſic teneretur explicita fide
credere, quòd oppoſitum aſſerens non dogmaticè, ſed ut ſibi probabilius
uiſum eſt, hæreticus dici poſsit: & hoc euidẽtꝛ probo, ex dicto quodam
ipſius Hieronymi ſupra allegato: ubi enim Hieronymus dicit, quòd etiam
ſi in Clementis Apoſtolorũ diſcipuli, & aliorum talium inueniãtur aliqua
uitioſa, non tamen propterea iſtos ſtatim hæreticos iudicaret. Subiungit
quadruplicem cauſam. Primò, quòd poterunt libri eſſe corrupti. ſecundo
quòd alio ſenſu ſcripſerint. tertiò ꝙ ſimpliciter errauerint. quarto quòd
minus cautè locuti ſint, in quibus uerbis, debemus aduertere, quòd dato
quòd liber Clementis, in quo dicit Filium Dei eſſe creaturam, non ſit de-
prauatus. & dato quòd author alium ſenſum nõ intenderit, adhuc ſtatim
Clemens non eſt iudicãdus hęreticus, quia potuit ſimpliciter erraſſe: quid
eſt ergo ſimpliciter erraſſe, niſi erraſſe ex intellectus defectu, & erroneo ra
tionis iudicio, & non ex malicia uel peruerſitate uoluntatis, quòd ſi in illa
hæreſi, quòd filius ſit creatura, quæ eſt maxima, etiam quæ obijciatur Ori

geni,

geni, poteſt quis ſimpliciter errare: quia non ſtet de ipſa adhuc alia eccleſię determinatio, uel per maiorem ſcripturarum dilucidationē certior uerificatio, in qua hoc demum fieri non poterit, & ſi tunc illud Clemens non tenebatur ſub pœna peccati mortalis, explicita fide credere, quid poſſumus dicere, obligatum fuiſſe Origenem credere explicite, de his in quibus dicitur erraſſe? Notandum eſt autem, quòd quia hæreſis eſſe poteſt, & in uerbis malè & inordinatè prolatis, ut dicit Auguſtinus, & in ſenſu. Ideo dans Hieronymus modum excuſandi, qui in utroque errauerit, cõiunctim uel diuiſim, ex ſolo intellectus & non uoluntatis defectu, dicit, uel minus cautè locutum fuiſſe, & hoc ſi in uerbis appareat hæreſis. uel ſimpliciter erraſſe, & hoc ſi ſenſus hæreticus ſit, à ſimplici & recta uoluntate, ſed à debili & errante intellectu prolatus, & benè notanda & penſitanda ſunt iſta uerba Hieronymi, quia in eis utile & ſanum de hæretica pertinacia dogma rectè fundatur. Pro quarto articulo, quidam dicentes Origenem pœnituiſſe, allegant plāctum Origenis, ſed iſte liber Apocryphus reputatur: ut habetur in Decretis 15. di. Ego autem teſtimoniū allego ipſius Hieronymi, quòd pro Apocrypho haberi non poteſt, qui expreſsè Origenem de erroribus ſuis pœnituiſſe teſtatur: quod non ideo affero, quia hoc ſit neceſſarium, rationabiliter ad credendam Origenis ſalutem, ut patebit ſequenti articulo, ſed quia iſti Magiſtri nunquam clamare deſtiterunt, Oſtendo tibi Origenem erraſſe, oſtendas tu mihi eum pœnituiſſe: nūquam hoc oſtendes, nunquam inuenies ſcriptum Origenem pœnituiſſe de his quæ ſcripſit. audiant ergo reuerendi Patres, Hieronymum ipſum, cuius authoritate Origenem fulminant, in apologia ſua ad Pammachium & Occeanum: in qua ſe oſtendit, doctrinam Origenis non dogmaſectatum, poſt quàm Origenis recitauit errores, hæc uerba ſubiungentem. Ipſe Origenes in epiſtola quam ſcribit ad Fabianum Romanæ urbis epiſcopum pœnitentiam agit: cur talia ſcripſit, & cauſas temeritatis in Ambroſium refert, quòd ſecreto edita in publicum protulerit. hæc Hieronymus ad uerbum. Quid clarius? quid expreſsius? quomodo iam, aut qua fronte dicere poſſunt, nuſquam inueniri quòd Origenes pœnituerit? Dicam autem, & quia incurrit, quid mihi his diebus cum duobus ex his, qui hanc concluſionem damnabant, in ſimili propoſito contigerit. Cum enim ego ut Origenem de pertinacia defenderem, cuidam multum inſiſtenti, determinatum ab eccleſia, Origenem pro pertinacia in anima damnatum. dicerem, ex Græcis habere hiſtorijs, Origenis dogmata, poſt mortem eius, poſt multos annos fuiſſe damnata: remiſiſſemquè illum, ſi libros domi non habebat, ad Epiſcopum Tragurienſem, uirum non minus doctrina & moribus, quàm ſua dignitate præſtantem: apud quem ego Græcum librum uideram, in quo de concilijs multa erant aggregata: dixit ille bonus Pater, Quid me ad Græcos remittis, quem ſcis Græcas literas

literas penitus ignorare? Petamus, inquit, Latinas. nónne habemus Faſciculum temporum, qui de his rebus elegantiſsime tractat? Afferatur, dixi ego, iſte Faſciculus, quanquam ſubiunxi. Si mihi quaſi hoc Faſciculo ſuppoſito, ignem ut hæretico pares, abigam ego protinus, & tuũ faſciculum in malam crucem. neque enim illi ulla fides. Excãduit ille ac ſi Trinitatem blaſphemaſſem. ne excãdeſcas. inquam, afferatur faſciculus, nec me quaſi ſolutis faſcibus iam uelis cedere. allatus eſt, & in eo de Origene hæc legimus. Origenes doctor egregius, ac ſanctitate uitæ incomparabilis, clariſſimus in Eccleſia Dei: & poſt pauca in fine dicit. Grandis labyrinthus à diuerſis texitur de Sanſone, Salamone, Traiano, & iſto Origene: an uidelicet ſaluati ſint an non? quæ quia ſine periculo neſciuntur, nec etiam Eccleſia certificata eſt de his, domino totaliter committenda ſunt. hæc bonus Faſciculus. quibus lectis, cũ audiſſet ille de damnatione Origenis, nõ eſſe certificatam Eccleſiam, mirum ut expalluit, & apud quem probatiſsimorum faſces nihil poterant, potuit tantùm iſte Faſciculus, ut ſententiam illicò commutarit? Sequenti die compellans me acrius quidam alius, manuſatis grandem geſtãs librum: Quomodo, inquit, aut qua omninò uia audes tu, ab æterno ignis ſupplicio Origenem defendere? ecce ego tibi oſtendã, cui non poteris teſtimonio contradicere: Qui dicit, Origenem non poſſe defendi. producas, dixi ego, uenerabilis homo, ſi habes tuos teſtes. tũ inquit ille. Hic eſt teſtis quidam magnus, & nomen ſubiunxit. ego uero nomen uolo ſubticere: cuius hi ſunt ſermones & prædicationes. Tunc ego: Quos mihi affers ſermones, quas nugas? nugas ille reſpondit? iam excandeſcens totus, nugas, inquam, in quibus etiam in iſta materia, ſi de ea habet ſermonẽ (abſit enim ut ego ſimilia unquã legerim) niſi expreſsiſsimus aliquis inueniatur error, iam uolo tecum Origenis caput Ixionis rota perfringere. Impatiens & iam ille, & bili exæſtuans, aperit librum, & legere incipit furens uoce altiſsima. Feria quarta, ſermo 11. de Origeniſtis. tum in perſequutione eorum quæ ſcripta erant, ad ſingula uerba exclamabat: Hic ne error? & ecce, dum ſic ad Stentoris inuidiam uociferatur, hæc legit in libro ſcripta: Deniq; Hieronymus ſex millia librorum Origenis legiſſeſe fatetur. & dum ſtatim perlecto hoc iterum clamat, hic ne error? hîc, inquam, error, & quidem magnus, hîc apertum mendacium, hîc falſitas expreſſa: & ut compeſcerem illicò hominem, iubeo afferri epiſtolas Hieronymi, & ſtatim accurrens ad ſecundum librum inuectiuum cõtra Ruffinum, oſtendo ei Hieronymum, Ruffino dicenti, Epiphanium papam iactare ſe, legiſſe ſex millia librorum Origenis, his uerbis reſpondẽtem. De ſex millibus autem libris quos ab eo lectos eſſe confingis, quis credet, aut te uerum dicere, aut illum potuiſſe mẽtiri? ſi enim Origenes ſex millia ſcripſiſſet libros, poterat fieri, ut uir eruditus, & ab infantia ſacris literis inſtitutus, pro curioſitate & ſcientia legiſſet aliena: quod uerò ille non ſcripſit,

quomo-

quomodo legere potuit. Numera indicem librorum eius, qui in tertio uolumine Euſebij, in quo ſcripſit uitam Pamphili, continent, & nō dico ſex millia, ſed tertiā partem non reperies: hęc ad uerbū Hieronymus. Erubuit ille, & ſalua fuit res mea. Sed redeamus iam ad propoſitū, cōcludendo, uel cum Ruffino & alijs, quos ſupra in primo articulo recitauimus, debemus cōcedere, Origenē nunquā peccaſſe. uel ſi cū Hieronymo ipſum peccaſſe omnino cōtendimus, ſciamus, & cū ipſo nobis concedendū, Origenē peccati ſui, proprio ad Romanū epiſcopum libello dato, pœnituiſſe. Ego aūt poſtquā mecū diligenter perpendi, & examinaui ea, pręcipue quæ ab Euſebio, & Ruffino, & Hieronymo de Origene dicūtur, coniecto Origenem diu in præſcrutatione ſcripturarum elaborantem, de multis arduis & principalibus theologiæ quęſtionibus, ambiguum fuiſſe, cum nō certè & indubitatè ſibi ipſe uideretur, de illis, ex ſcripturarum teſtimonio, poſſe aliquid aſſerere. & propter hoc, de multis fidei myſterijs, fortè multa dixiſſe, inquirendo & diſputando, in prioribus ſuæ ætatis annis, quæ catholica fides non reciperet. propterea Origenem, qui ut ipſe dicit, ſuam ignorantiam non ignorabat, & ueritatem illarum quæſtionum, ſe nondū conſequutum planè cognoſcebat, ante ſuæ ætatis 40. annum, nunquam à notarijs excipi publicè uoluiſſe, quę in Eccleſijs prædicabat, ut refert Euſebius. Aduertamus ergo, quòd Euſebius 26. cap. 6. libri Eccleſiaſticæ hiſtoriæ, ſcribit Origenem tertio anno Imperij Philippi imperatoris, & ſub Fabiano pōtifice, cum iam ipſe 40. annum ageret, cœpiſſe dicta ſua etiam literis publicè committere: & aduertamus, ꝙ ſupra 17. capite dicit, quòd ſub Vrbano pontifice, cui ſucceſsit Pontianus, iam ante tempora Fabiani, Origenes conſcribendi commentarios in ſcripturas ſanctas initium ſumſit, compellente ſe Ambroſio, & multa ui precū obſecrationumq; cogente: qui, inquit Euſebius, maximè dignus uidebatur, cui iſtud impēderetur officij, & cui quicquid arcanum & abſconditum, in ſacris literis tectum eſt, panderet. Ex quibus duobus locis Euſebij, in quib. apparet, quaſi contradictio, colligitur euidēter, quod urgēte Ambroſio dictauerit quędam, in prioribus annis, antequam ueri adhuc aliquid comperiſſet, ipſi tantum Ambroſio priuatim communicanda, & non in publicum edenda, ut quę bene tuta & ueritati apoſtolicæ conſona non cognoſcebat, Ambroſius autem illa ſecreto edita, in publicū protulit: comperta deinde per Origenem iam ſexagenarium, catholica ueritate, cœpit iam audacter, quia & catholicè, publice ſcribere, & ea quę ad priuatum Ambroſij uſum ſcripſerat, iam per illum edita fuiſſe uehementer indoluit, ad quę, ſui purgationem, ut ex uerbis Hieronymi & Euſebij cōiecto, rei totius ſeriem, Fabiano Rom. epiſcopo ſcribens, de ſua catholica fide, teſtimonium perhibuit, narrans ſcilicet, quę antea ab eo inueniuntur ſcripta, ſe non ſcripſiſſe ut ederent. de quibus & ipſe dubius erat, catholica ne eſſent an non catholica: ſed Ambro-

ſium illa edidiſſe. hoc eſt enim, quod dicit Hieronymus, ipſe Origenes, in epiſtola quam ſcribit ad Fabianum Romanæ urbis epiſcopum, pœnitentiã agit, cur talia ſcripſerit, & cauſas temeritatis in Ambroſium refert, quòd ſecreto edita, in publicum protulerit. Euſebius aũt narrans quæ ſcripſerit, poſt 60. annum, poſtquã librum contra Celſum, & libros 25. Commentariorũ in Matthęũ, & 20. in prophetas cõnumerauit, ſubiungit: Scripſit & ad Fabianũ Romanæ urbis epiſcopum, & ad alios quamplurimos, eccleſiarũ principes, de catholica fide ſua. hæc ille. Sit ergo uerũ quòd ante ſexageſimũ annũ, fuerit de multis fidei myſterijs dubius Origenes, & ſit uerum, quòd ſecreto in ſcriptis multa cõmunicauerit Ambroſio, quę tunc non firmiter adhærendo, ſed dubitatiuè inquirendo opinabatur, nũc à catholicis non recipienda, & ita uerum dicat Hieronymus, ꝙ quę in multis Origenis libris inueniunt, etiam nõ catholica Origenis ſint, quia uerè ab ipſo fuerunt dictata, licet non ut credita, & ut quæſita potius, quàm inuenta: & conſequẽter Origeni, cui catholica fuit poſtea ueritas comperta, culpabiliter nõ adſcribenda, in quibus & multa ab hæreticis fuiſſe adinuẽta, iuxta Ruffinum, pro uero etiam accipere poſſumus, maximè de hoc ipſo conquerente Origene, dum uiuebat. Sit ergo uerum iuxta Euſebium in eccleſiaſtica hiſtoria, à Hieronymo tanquam uera approbata, Origenẽ non habere pro ſuis operibus, id eſt in quib. diffinitiuè aliquid & adhæſiuè dicat, niſi quæ poſt ſexageſimũ annum ſcripſit: ſitꝙ uerum, etiam ſecũdum Hieronymum de prius ſcriptis, temerè ab Ambroſio editis, ipſum pœnituiſſe, & conſequenter catholicum mortuũ eſſe, ut non ſolum ſecũdum Ruffinum, Pamphilum, & Euſebiũ, ſed etiã ſecundum Hieronymum rationabilius ſit credere, ipſum eſſe ſaluũ, quàm credere ipſum eſſe damnatum. Pro quinto articulo dico, hanc propoſitionem, quantũcunꝙ aliquis grauiter in uita mortaliter peccet, & cõſtet ipſum mortaliter peccaſſe, niſi cõſtet de eius finali impœnitẽtia, temerariũ eſt, uerè aſſerere ipſum eſſe damnatum. patet ueritas huius propoſitionis, ex cõmuni ſententia omnium Doctorum, in dicta propoſitione conſentientiũ. ex qua propoſitione infero, duas propoſitiones correlarias, Prima eſt hæc: Non propterea quia aliquis in uita mortaliter peccauerit, & nobis non conſtet, quòd non pœnituerit, iudicandũ eſt, firmiter à nobis, eſſe illũ in inferno. patet, quia poſito peccato mortali, tantum non ponitur totũ illud, ad quod ſequitur damnatio æterna: ſed oportet ultra peccatum ponere, & certificari de finali impœnitẽtia. Nec ego, qui nego firmiter eſſe credendum, illum eſſe in inferno, habeo oſtendere tibi pœnitentiam illius: ſed tu, qui aſſeris illum eſſe damnatum, habes certificare de impœnitentia: & pro hoc multum facit dictũ Henrici de Aſsia, qui in expoſitione 3. c. libri Geneſis, dicit hęc uerba formalia. Si ergo argumentum quorundam eſſet efficax, quo aliquem damnatum eſſe, ſicut de Salamone perſuadẽt, per hoc quòd ſcriptura eius

pecca-

peccatum commemorat, & nullam de iuſticia aut pœnitẽtia eius mentionem facit, tunc ita primum hominem ex peccato ſuo damnatum conuinceretur, ſicut primum angelum: hæc Henricus. nuſquam enim habet̃ mentio de pœnitentia Adam, ſed ſolum de peccato. Similiter Iudicum. 8. legitur de peccato Gedeon, & non de pœnitentia: & tamen à doctoribus bene creditur, de eius ſalute. dicere & tu potes, quòd per hoc etiam argumentum, quidam decepti erroneè dicebãt, quòd Moyſes erat damnatus, quia legebatur peccatum eius in Aquis contradictionis, & de eius pœnitentia nihil habebat̃ expreſſum, & tamen dixit Deus Ioſuæ: Moyſes ſeruus meus mortuus eſt. Secunda propoſitio correlaria eſt hæc, Nemo poteſt eſſe certus, quòd aliquis ſit damnatus ad infernum, niſi hoc habeat ex ſpeciali reuelatione Dei, uel ab his quibus credit̃ Deus reuelaſſe. patet ueritas huius, ex præmiſsis propoſitionibus, quia nemo poteſt eſſe certus de finali pœnitentia, uel de impœnitentia, niſi ille qui nouit ſecreta cordis, & cui ille uoluit reuelare, cũ enim nullus de ſtatu alicuius ita ſit certus, ſicut ipſemet de ſe, qa, Quæ ſunt hominis, nemo nouit, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt, ut dicitur 1. ad Cor. 2. &, De ſeipſo homo non poteſt eſſe certus, utrum ſit dignus odio uel amore: ut dicitur Eccleſiaſtes 9. quantò magis, non poterit eſſe certus de alio, niſi de hoc habeat ſpecialem reuelationem. Ex hac autem propoſitione principali, cum ſuis correlarĳs, infero ad propoſitum meæ concluſionis, quòd dato etiam, quòd Origenes in illis erroribus errando, peccauerit mortaliter, tamẽ cum incerti ſumus de eius finali impœnitentia, uel pœnitentia, aſſerere ipſum eſſe damnatum, temerariũ eſt omnino iudicium, & reĳciendum. Cum ergo nec de ſalute poſſumus eſſe certi, nec de damnatione, pium eſt tamen, & ualde rationabile, credere ut dixi ego, quòd Deus eũ ſaluauerit hominẽ, talis ac tantæ ſcientiæ, de quo Hieronymus in præfatione Cantici canticorum, Cum in cæteris omnes alios ſuperauerit, in hoc ſeipſum ſuperauit. & de ipſo illud uerificatur. Introduxit me rex in cubiculum ſuum. & alibi imitari uolens ex parte Origenem, quem poſt Apoſtolos eccleſiarum magiſtrũ, nemo niſi imperitus negat. & alibi: Origenes tanto ſcripturarum labore ſudauit, ut iuſtè Adamantĳ nomen acceperit: & poſt quædam hæc ſubiungit. Quis unquam tanta legere poteſt, quanta ipſe conſcripſerit? & pro hoc ſudore, quid accepit prę mĳ? Damnat̃ à Demetrio epiſcopo, exceptis Paleſtinæ & Arabiæ & Phœnicis, atq; Achaiæ ſacerdotibus, in damnationem eius conſentit urbs Roma ipſa, cõtra hunc Senatum cogit, non propter dogmatum nouitatem, non propter hæreſim (ut nunc aduerſus eum rabidi canes falſo ſimulant) ſed quia gloriam eloquentiæ eius & ſcientiæ, ferre non poterant. hoc quare ſcripſerim, & ad pauperis lucernæ igniculum cito, ſed nõ cauto ſermone dictauerim, poteſtis intelligere, ſi Epicuros & Ariſtippos cogitetis. hæc Hieronymus ad uerbum. quæ uerba, ſingula quæſo, ô ingenioſe le-

ctor, diligenter attende: & ex eis, ea per te intelligas, quæ ego nõ exprimo. In præfatione autem Hebraicarum quæſtionum, de eodem loquens Origene: ſic inquit. Hoc unum dico, quòd uellem cũ inuidia nominis eius, habere etiam ſcientiam ſcripturarum, floccipendens imagines umbrasq́ laruarũ, quarum naturę eſſe dicitur terrere paruulos, & in angulis garrire tenebroſis. Præterea quæ de eodem Hieronymus prędicat, quòd auaritiam calcauit, quòd caſtrauit ſe zelo Dei, licet non ſecũdum ſcientiam, quòd in explanatione ſcripturæ diebus ſudauit, & noctibus, quam Qui dilucidãt uitam æternam habebunt, ut inquit Sapiens. & ut ſcribitur ad Vigilantiũ: Prophetarum obſcura diſſeruit, & tàm noui quàm ueteris Teſtamenti reuelauit maxima ſacramenta. Præterea quòd non ſolum martyris fuit filius, ſed & ipſe parum à martyrij merito abſuit, nam dicit Euſebius, quòd & adhuc puerulus, in tantum ardorem capeſſendi martyrij exarſerat, ut ſpontè ſe periculis ingereret, & tempore deinde Decianæ perſequutionis, nouas cruces, noua pœnarum genera, ac ſæculis omnibus inaudita tormenta pertulit, Ita ut mille mortibus (inquit Euſebius) uexatus ſit, ne tantum una ei, quã exoptabat accideret perſecutore ſummo ſtudio hoc agente, ut nec interitus præſtaretur, nec pœna ceſſaret. Videte quàm parum abſit à laude martyrij, quam plurimi eius diſcipuli, ipſo duce & cohortatore ſunt cõſequuti, parum dico iterum profectò abſuit à laude martyrij, imò meritum quaſi æquale meritus eſt. Nam dicit & Auguſtinus in libro de Bono coniugali: Non eſt impar meritum martyrij in Ioanne, qui paſſus non eſt, & in Petro qui paſſus eſt. nota bene hæc uerba Auguſtini. unde ſicut Ioannes licet non tranſiret per gladium, tamen paratus fuit ſuſtinere martyrium, quando fuit miſſus in feruentis olei dolium, ita & Origenes, licet mortem martyrio non ſubierit, tamen paratus fuit, imò audiuimus illam ſubire, & tot paſſus eſt tormenta, ut dicit Euſebius, ut mille mortes, pro una ſubierit. & hoc eſt quod dicit Bernardus in ſermone ſanctorum Martyrum, Quòd eſt triplex martyrium: martyrium uoluntatis tantum, martyrium operis tantum, martyrium operis & uoluntatis. martyrium uoluntatis tantũ, paſſus eſt Ioannes Euangeliſta: cui dictum eſt & germano eius. Matthæi 20. calicẽ meũ bibetis. Vnde Cyprianus in ſeruis Dei, apud quos cogitatur marryrium, & mente concipitur, animus ad bonum deditus, iudice Deo coronat̃. Aliud eſt enim martyriũ deeſſe animo, aliud animũ deeſſe martyrio. Si ergo martyrio Origenis animus nũquam defuit, & mille mortes pro una ſubijt, quomodo à iudice Deo coronatũ non credamus? ſi non mentitur martyr Cyprianus. & ſi dãnatus eſt, quis quæſo ad gehennæ mortem eum damnauit? an Chriſtus Ieſus, pro quo toties ipſe mori uoluit? quin potius ſicut dicit de ipſo Cypriano Auguſtinus, quòd ſanguis martyrij, in eo omnẽ hæreſeos maculam abluit, ita & de Origene effuſum ab eo, non tam ſupra terram extrinſecus, q̃ ſuper zelo Dei et

chari-

charitate ardentem cœleſtem animam ſuam, intrinſecus martyrij ſanguinem omnem, hæreſeos maculam abluiſſe piè credamus: dicentes cum Dauid, beatus Origenes, qui & ſi aliquando in concilio errantiũ abijt, in uia tamen peccatorum, per impœnitentiam non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ, per pertinaciã nunquam ſedit: ſed in lege domini fuit uolũtas eius, & in lege eius meditatus eſt die ac nocte. Beatus Origenes, cui remiſſæ ſunt iniquitates, per baptiſmum, & eius tecta ſunt peccata per pœnitentiam, et cui non imputauit dominus peccatum propter martyrium. deniq; talem ac tantum uirũ, etiam ſi aliquando ex ingenij defectu, & non ex aliqua uoluntatis malitia, in fidei myſterijs errauerit, credamus à domino, in ſuis nouiſsimis non fuiſſe derelictum, ſed potius uiſitatione ſuæ clementiſsimæ miſericordiæ, & de ſecretis fidei, ſi in aliquibus errabat, illuminatum, ab erronea ad ſalutarem uiam reuocatum fuiſſe. Et hoc ego intellexi in breui reſponſione mea, cum alias dixi, ex quo non inuenitur fuiſſe pertinax, uериſimile eſt credere, quòd Deus eum ſaluauerit, id eſt uiſitando eum uiſitatione, quam dixi in ſtatu ſalutis digno clemẽtiſsimè collocarit, & de ſecretis fidei, in quibus errabat, ipſum illuminans, ad ſalutarem de illis pœnitentiam aduocauerit. quod utrũ fuerit an non fuerit, ſcire certitudinaliter nemo poteſt, niſi fuerit ei deſuper reuelatũ: ſed ita fuiſſe potius, quàm non fuiſſe credere, conſideranti acta & uitam Origenis, magis cõſonum uidetur, & ſic rationabilius. nam & rationabiliter in dubijs, fauorabiliori parti ſemper eſt adhærendũ. Et hæc ſint dicta, ut quæ ualere poſsint, quando de ipſa Origenis pœnitentia non conſtaret, de qua tamen conſtare ex beatiſsimi Hieronymi teſtimonio. ſupra in pręcedentib. apertiſsimè oſtendimus. Pro ſexto articulo dico, quòd non uidetur credendum, q; Eccleſia unquam determinauerit, animã Origenis ad inferos eſſe dãnatam. Veritatẽ huius propoſitionis probo duab. rationibus: prima ratio eſt hęc, de illo cuius altera uel altera pars, determinari certitudinaliter niſi temerariè non poteſt, non debet credi factam eſſe determinationem ab Eccleſia. Sed dę hoc quæſito, utrum Origenes ſaluus ſit, an damnatus? determinari altera pars, niſi temerè nõ poteſt, ſaltem abſq; reuelatione ſpeciali Dei. ergo cum de tali reuelatione non conſtet, non debet credi, de hoc factam eſſe ab Eccleſia determinationem. Maior eſt nota, & oppoſitũ eius eſſet iniurioſum Eccleſiæ, credere, ſcilicet quòd aliquid ab ea poſsit inconſultè & temerè iudicari. Minor patet ex ſupradictis articulis. confirmatur, quia certificari non poterat Eccleſia, de damnatione Origenis, niſi per ſpecialem reuelationem Deo factam: ſed de tali reuelatione, quòd fuerit facta, nuſquam habetur mentio ergo &c. Secunda ratio eſt hęc, quia ſi quid eſt, quod perſuadeat eccleſiam determinaſſe de damnatione Origenis, ſunt quidam textus Decretorum, qui hoc uidentur ſonare, groſſo eos modo interpretantibus, qui tamen cum rectę examinantur, contra eos potius, quàm pro ipſis

faciunt: ſunt aũt textus quos afferunt fermè iſti. Primo quòd di. 15. c. Sancta Romana eccleſia, ſicut ſcribit per Gelaſiũ papam. Item, Origenis nonnulla opuſcula, quæ uir beatus Hieronymus non repudiat, legenda ſuſcipimus. reliqua autem omnia cum authore ſuo dicimus eſſe renuenda. Et 24. q. 3. c. Sanè. Item, ſi ad tempora Theophili ſanctæ memoriæ, uel ſuperius aliquis recurrerit, & Origenẽ inueniet poſt mortẽ anathematizatum, quod etiã in eo facit, & ueſtra ſanctitas. Et Iulius religioſiſsimus antiquioris Romæ, & glo. ibi. Cũ iſte damnatus fuerit, nónne & eius ſcripta, utiq extra. de hæreticis. ca. fraternitatis. ibi autem ſic ſcribitur. Cũ Celeſtinus atq Pelagius, in Epheſina ſynodo ſint dãnati, quomodo poterũt illorum capitula recipi, quorum damnantur authores? ex iſtis authoritatibus credunt aliqui, conuinci damnationem animæ Origenis, ad inferos. Ego aũt dico, nihil plus haberi per præmiſſa, niſi quòd Eccleſia, & opiniones, & dogmata Origeni attributa, ut hæretica damnat, & ipſum ſic ut dogmatizantem damnat, & deteſtatur de damnatione animæ eius, aut ſalute nihil penitus intendens, & quòd hoc ſit uerũ, patet multis rationibus. primò, quia ad Eccleſiam non pertinet damnare animas hominum aut ſaluare, quia ad illum attinet ſolummodo, qui iudex eſt uiuorum & mortuorum: quare ridiculum eſt ſi in decretis legitur. Damnamus Origenem: exponere, id eſt animam eius damnamus, damnatione infernali. & patet etiam euidenter, ex modo loquendi ipſius Gelaſij, qui dicit, reliqua opuſcula eius, cum authore ſuo dicimus renuenda. hoc enim uerbum renuere, nullo modo importare poteſt, id quod ipſi intendunt, ſed nihil aliud intendit Papa, niſi hoc, quod ſcilicet non acceptantur opuſcula eius, ut Autẽtica in Eccleſia, nec ipſe ſimiliter ut probatus Doctor, & cuius dictis ſit credendum, in Eccleſia recipitur. quod ſi etiã Papa non ſolum dixiſſet, Renuimus: ſed etiam damnamus, nihil eſſet pro eis, quia ſic etiam ſolemus dicere, in hoc Scotus damnat Thomam. Herueus Scotum, & ſic de reliquis, in quibus ſemper loquutionibus, de damnatione doctrinæ, & non animæ ex ipſo uſitato & proprio loquendi modo, debemus intelligere. Secundò arguo contra eos ex gloſa, quam ipſi allegant, quæ dicit, Si ipſe damnatus, nónne & eius ſcripta? quæro ergo ab iſtis, ſi fiet hæc conſequentia: Ipſe Origenes eſt damnatus, ergo & eius ſcripta damnata. quomodo in antecedente capitur Li damnatus, ſi ſic capitur, id eſt in ſua doctrina non approbatus, & ut dogmatiſtes non acceptatus, habeo propoſitum: ſi autem intelligatur, damnatus in anima ſua infernali damnatione, tũc nihil ualet conſequẽtia. poſſibile enim eſt multos doctores, quorum ſcripta catholica ſunt, & pro catholicis quotidiè leguntur eſſe in inferno, quia ſtat aliquem in fide nihil errare, ſed rectè ſentire de omnibus articulis, & tamen eſſe in alio peccato mortali, & in illo decedere. & omnino impertinens eſt damnatio animæ, ad damnationem doctrinæ, quia illa attenditur penes maliciam uoluntatis, Iſta

tis, Iſta autem, penes defectum intellectus. quare nec ualet: Iſte eſt in paradiſo. ergo dicta eius ſunt catholica. Nam & Papias eſt in paradiſo, & Hireneus, & Victorinus, & Cyprianus, & multi alij, quorum tamen dicta, in multis, quæ nunquam reuocaſſe leguntur, ut hæretica reprobant. Confirmo hoc, ex dicto illo, ad quem ſe refert gloſa de hæreticis, Extra. c. fraternitatis. ubi dicitur: Si Celeſtinus atque Pelagius in Epheſina ſynodo ſunt damnati, quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur authores? certum eſt autem, quòd in illa ſynodo, Celeſtinus & Pelagius nõ fuerunt dãnati, in ſe, id eſt in anima ſua, ſed in ſua doctrina, tũ quia aliter ut dictum eſt ſupra, damnare homines Eccleſia nec cõſueuit, nec poteſt: tùm quia de eo debemus intelligere ſententiatũ, de quo prius eſt quæſitum & diſputatum. ſed in illa ſynodo, ut ex actis Concilij, patet, non fuit quæſtio, Vtrum animæ Celeſtini & Pelagij eſſent in paradiſo uel in inferno? ſed an dicta eorum, & dogmata eſſent catholica an non catholica? quare & de hoc, id eſt, de eorum dogmatum ueritate, & de authorum ipſorum, ut ſic dogmatizantium approbatione, uel reprobatione, debemus intelligere ſententiatum. Tertiò, ſtultum eſt dicere, quòd Eccleſia determinauerit Origenis animam eſſe damnatam: quia non ſicùt conſueuit Eccleſia Canonizare aliquos. ita etiam conſueuit damnare, id eſt ſententialiter decernere, quòd ſint in inferno. & ratio quare hoc conſueuerit, & non illud eſt, quia ad decernendum, quòd aliquis ſit ſaluus, oportet nos certificari, quòd ille deceſſerit in gratia, cuius rei indicia, licet tamen nõ certa habere poſſumus, non ex his quæ egit in uita (quia illa non ſufficiũt, ex quo, dum eſt in uia ſemper merendi & demerendi eſt locus, & mutandi ſe de uno propoſito ad aliud) ſed habemus ſigna poſt mortem, ut ſunt miracula uel aliquid ſimile. tale autem aliquod ſignum, ex quo damnationem alicuius conuincamus, poſt mortem alicuius habere, quòd poſſumus nõ eſt facile inuenire. imò ſine dubio, haberi aliud ſignum non poteſt, niſi ſpecialis de hoc reuelatio, quæ ſi contingeret, uel cõtigiſſet, profectò ſicut Eccleſia, cum aliquem canonizat de miraculis ſuis teſtatur, & de alijs propter quæ mota eſt ad canonizationem, ita etiam, cum aliquem damnaret, ſpecialis reuelationis de hoc factæ, mentionem faceret, ne temerè aut inconſultè ſic uideret decreuiſſe: quod tamen de Origene nuſquam narrat eccleſia. debemus ergo intelligere, damnatum Origenem ab Eccleſia eo modo, quo ex his quæ de eo narrat, & teſtatur, uidetur ueniſſe damnãdus: ſed de eo nihil aliud narratur, niſi quòd errauerit in myſterijs fidei, & ad hunc errorem non ſequitur abſoluta dãnatio Origenis in ſe, ſed ſolum in ſcriptis, & in doctrina ſua, ut patet ex præcedẽtibus. & ſic debemus ipſum iudicare damnatũ ab Eccleſia & non aliter: poſtquam & pertinacẽ non fuiſſe eũ, contra Eccleſiæ determinationem, in illis opinionib. ſcimus, quia concilia in quib. dãnatæ fuerũt illæ opiniones, fuerũt multò poſt mortẽ Origenis,

ut patet ex hiſtorijs Græcis & Latinis. & an impœnitens etiam illarũ fuerit, ſcire nullo modo poſſumus, imò uel nõ ſcripſiſſe illa, uel ſi ſcripſit pœnituiſſe, ex Hieronymo ſupra probauimus. Pro ſeptimò articulo dico, iſtam propoſitionem, quòd non tenetur ſecundum doctrinam ſancti Thomæ, quilibet fidelis de neceſsitate fidei credere, illum eſſe in inferno, quẽ eccleſia iudicauit & ſententiauit eſſe in inferno. Veritas propoſitionis ſic deducit̃, quia tanta eſt fides adhibenda eccleſię in damnatione alicuius, quãta eſt adhibenda in canonizatione ſanctorũ. ſed dicit Thomas ultimo articulo quolibeti noni, Quòd ſanctos canonizatos ab eccleſia, non tenemur de neceſsitate fidei credere eſſe in gloria, ſed ſolum de pietate fidei. ergo, & damnatos ab eccleſia non tenemur neceſſario credere eſſe in inferno, ſed ſolùm piè ſic eſt credendum. Fundamẽtum autem Thomæ eſt, quia in his tantum tenemur de neceſsitate ſalutis eccleſiæ credere, quæ ad ſubſtãtiam fidei pertinent. quia in illis, ſpiritus adueniens, docet eam omnem ueritatem. Vtrum autem anima huius uel illius ſit in inferno, uel in paradiſo, nihil attinet ad ſubſtantiam fidei, ſed tamen quia honor, quem ſanctis exhibemus, quædam profeſsio fidei eſt, qua ſanctorum gloriã credimus, ideo, licet de neceſsitate ſalutis, ad hoc non teneamur, piè tamen ſic eſt credendum. Ex hac propoſitione infero, ad propoſitũ meæ concluſionis, quòd etiam ſi Eccleſia determinaſſet Origenem eſſe damnatũ, adhuc de neceſsitate fidei catholicæ nõ tenemur, aſſentire quòd ita ſit. Ex quo patet, quòd etiam ſi uerum eſſet, quod ipſi contra me adducunt, quòd ſcilicet Eccleſia, oppoſitum cõcluſionis meæ determinaſſet, adhuc malè ab eis iudicatum fuiſſet, quòd concluſio mea hæreſim ſaperet. Videant ergo iſti Magiſtri, quòd non rectè adhuc, ſi etiam ſint uera, quæ ipſi contra me adducũt, eſt determinatum ab eis, contra meam concluſionem: & caueant ne noua credenda, fidelibus pro ſua authoritate inſtituãt, & ea eſſe de fide determinent: audiantq; illam prohibitionẽ Domini, Deuteronomij quarto. Non addetis ad uerbum, quod ego loquor uobis. quod dictum non ſolum damnat iſtos, qui authoritate ſua, noua credenda prioribus ſuperaddãt, ſed quia etiam catholicam ueritatem, pro hæretica refellunt.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE LIBERtate credendi diſputatio.

SIcut nullus præciſè, ſic opinatur, quia uult ſic opinari: ita nullus credit, ſic eſſe uerum præciſe, quia uult ſic credere. Ex hac concluſionẽ correlariè infero iſtam. Non eſt in libera poteſtate hominis credere articulum fidei eſſe uerum, quando ſibi placet, & credere eum non eſſe uerum, quando ſibi placet. Iudicauerunt iſti Magiſtri, quòd propoſitio cum ſuo correlario eſſet erronea & hæreſim ſapiens. ego autem reputo, concluſionem principalem eſſe, non ſolùm catholicam, ſed ueriſsimam, & longè ue-

gè ueriorem ſua oppoſita: & idem dico de correlario ſanè intellecto, cuius ſenſus, ſi ſecundum mentem meam accipitur, non eſt aliter accipiendus, quàm ut ſequitur ex principali concluſione, cuius ponitur eſſe correlariũ. Quod autem concluſio non ſolum ſit catholica, ſed etiam ſit uerisſima, patet, nam pro prima eius parte, quæ eſt, quòd nullus opinatur aliquid ſic eſſe præciſè, quia uult ſic opinari, eſt Ariſtoteles, ſecundo de Anima textu Commenti 253. ubi Ariſtoteles ponit differentiam, inter imaginationem & opinionem. & hæc Ariſtotelis ſententia, non ſolum non eſt reprobata, ſed imò ab omnibus noſtris Theologis unanimiter approbata. Secunda autem pars concluſionis, quæ eſt, Quòd nullus credit aliquid eſſe præciſè uerum, quia uult credere id eſſe uerum, eſt Auguſtini in pluribus locis, qui hoc ſæpius dicit, Quòd non poteſt aliquis credere ex libero arbitrio, id eſt ex mero imperio uoluntatis, ſine rationis perſuaſione aut motiuo, & totam concluſionem meam, in qua ſummariè tenetur iſta opinio, quod propoſita aliqua propoſitione dubia, ad hoc, quòd aliquis eam credat uel diſcredat, non ſufficit mera apprehenſio terminorum, & merum imperium uoluntatis. tenent Petrus de Alliaco, Henricus Haeta, & Henricus de Aſsia, & quando ego fui Pariſius, tenebat ferè tota uniuerſitas Pariſienſis, cum pluresq; etiam catholici doctores, ita habent pro uera, ut ſuam oppoſitam habeant pro impoſsibili, imò ego, adhuc non legi doctorem cõtradicentem, huic opinioni. Correlaria autem propoſitio, non aliter eſt intelligenda & accipienda, quàm cum reſtrictione uel determinatione poſita. in antecedente, ſic uidelicet, quod non eſt in libera poteſtate uoluntatis, credere articulum fidei eſſe uerum, quandocunq; placet, & credere eum eſſe falſum, quando placet, ita quòd non præciſè ex eo, quòd uoluntati placet, ut intellectus credat, ipſe credit, nec talis intellectus unius propoſitions, per aliam ei concatenatam eſt inuſitatus: imò in ſcriptura ſacra, ſæpè ſumitur intellectus literæ, per præcedentia uel ſequentia: quod maximè in caſu noſtro debet fieri. quia ergo hoc dictum, non eſt in poteſtate noſtra &c. Non pono, tanquam dictum per ſe, & concluſionem ſeparatam, ſed pono tanquam correlariam ex præcedenti: quod ſi non placet eis accipere intellectum præſentis correlariè, ex ſua principali, cui ipſa annectitur, & concatenatur, attẽdant, quòd dupliciter dicitur, aliquid eſſe in libertate, uel in libera poteſtate uoluntatis. uno modo: Quia poſita apprehenſione in intellectu, nullo alio actu intellectus requiſito, in poteſtate imperatiua uoluntatis ſit, ponere actum illum, & ſic negatur in hac cõcluſione, quòd actus credẽdi, in libera eſt poteſtate hominis, nec oportet omnem actum præcepti, aut meritorium, uel demeritorium taliter eſſe in poteſtate hominis, ad credendũ enim non ſufficit, apprehenſio terminorum articuli, ſed ultrà requirit̃ perſuaſio, aut aliqua ratio probabilis, ut allegatũ eſt ex Auguſtino. Alio modo aliqd dicit̃ eſſe in libera poteſtate uolũtatis,

quia

quia omnibus alijs poſitis, quę requirunt ad hoc, quòd ille actus ſit, poteſt uoluntas illum ponere in eſſe, & non ponere: nec ad iſtum actum neceſsitatur uoluntas, etiam quibuſcunq; alijs poſitis. & hoc modo actus credendi articulum, eſt in libera poteſtate uoluntatis: iſte eſt intellectus correlarię propoſitionis, & ex dictis poteſt quilibet, qui habet intellectũ, cognoſcere, quòd non benè iſti Magiſtri abſolutè dixerunt, illam eſſe erroneã & hæreſim ſapere. Quod autem probabilis rationabiliſq; ſit opinio illorum doctorum, quos ego ſequor, qui ſcilicet dicunt, ad cauſandum aſſenſum fidei, non ſufficit ſola apprehenſio terminorum, cum imperio uoluntatis, poteſt euidenter patere, non ſolùm authoritate Auguſtini, multis ut dixi hoc in locis affirmantis, ſed etiam efficaciſsimis rationibus. & primo arguitur ſic. Non eſt in libera poteſtate hominis, opinari ſic uel ſic eſſe cum uult. ergo non eſt in libera poteſtate hominis, credere ſic uel ſic eſſe cum uult. patet conſequentia. Quia, ſi de quo magis uidetur ineſſe, & nõ ineſt, ergo &c. ſed minus eſt adhærere alicui, cum formidine ad oppoſitum, quàm ſine formidine. ergo antecedens eſt expreſſum ab Ariſtotele, in 2. de Anima textu commenti. 153. & patet per experientiam. quia quilibet in ſe experitur, quòd oblata ei propoſitione dubia, ſi eſt ei merè dubia ad neutram partem opinandam per aſſenſum inclinatur, donec ei noua ſuperuenerit apparentia, uel per ſylogiſticam rationem, uel per intuitiuam noticiam, uel per teſtimonium multorum, uel per authoritatem dicentis, uel aliud ſimile. Secundò, ſic arguitur, Non eſt in poteſtate hominis libera, facere apparere aliquid ſuo intellectui eſſe uerum, & facere apparere non eſſe uerum. ergo, non eſt in poteſtate hominis, ſic uel ſic credere eſſe, uel non eſſe uerum. tenet conſequentia: quia eſt contradictio, aliquem credere aliquid, & aſſentiri illi, & illud ei non apparere eſſe uerum. Aſſumptum probatur, quia hoc uel hoc apparere, tale uel tale intellectui, eſt hoc uel hoc taliter uel taliter repreſentari intellectui. & hoc non poteſt dependere ex imperio uoluntatis, quia hoc præcedit actum uoluntatis. Confirmatur, quia hoc apparere tale intellectui eſt, quia obiectum, quod repreſentatur eſt tale. & euidentia, uel aliud quicquid ſit illud, quod id facit credibile, uel nõ credibile, eſt tale & intellectus eſt talis. ſed facere obiectũ eſſe tale, uel intellectum eſſe talem, nõ eſt in arbitrio uoluntatis. Ergo, rem talem uel talem apparere intellectui non eſt in imperio uoluntatis. Tertiò, ſic arguitur: Quotieſcunque eſt aliqua potentia merè neutra & indifferẽs, ad duos actus ſecundos oppoſitos, non poteſt exire in aliquem illorum, niſi determinetur prius, per aliquid, quod ſit actus primus, uel ſe habeat loco actus primi, reſpectu alterius illorum actuum ſecundorum. ſed ita eſt, quòd intellectus eſt potentia merè neutra, & indifferens ad ſpecificationem alicuius actus ſui ſecundi: ergo ad nullam talem ſpecificationem, poterit determinari, niſi adueniente aliquo alio, quod ſit uel actus

primus

primus, uel ſe habẽs loco actus primi, reſpectu talis determinationis. Tũc ſub iſta ratione aſſumo, iſtam conſequentiã, Merus actus uoluntatis, non poteſt ſe habere, ut actus primus, reſpectu ſpecificationis actuum intellectus: ergo, per imperium ſolum uoluntatis, nõ poterit intellectus determinari ad talem ſpecificationem. nota eſt conſequentia ex præaſſumpta ratione. & antecedens patet, ex communi ſententia omniũ Doctorũ in hoc conſentientium. Quòd licet actus intellectus, quo ad exercitiũ, dependeat à uoluntate, non tamen quo ad ſpecificationem His ſic præceptis, arguo ſic ad propopoſitũ. Actus, qui eſt aſſentire, & actus qui eſt diſſentire, ſunt actus habentes rationes ſpecificas oppoſitas. ergo, ad aſſenſum uel nõ aſſenſum, non poterit determinari intellectus, per imperium uoluntatis. Ergo, ad hoc, quòd aliquis per intellectum credat articulum fidei eſſe uerum, uel nõ credat, non eſt per hoc præciſe, quia ſic uult, uel nõ uult credere, ſed ex aliquo alio, intellectum ex ſe neutrum, ad talis actus ſpecificationẽ determinante. Quartò, ſic arguitur: Ad illud credendum, non determinatur homo præciſe, per actum uoluntatis: de quo interrogatus, cur illud crediderit, non aſsignabit præciſum actum uoluntatis. ſed ita eſt, quòd interrogatus aliquis, Cur credat potius Chriſtianę fidei, quàm fidei Mahumeteſium? non aſsignabit præciſè actum uoluntatis: ergo non per præciſum actum uoluntatis, inclinatus eſt ille ad credendum: quod autem nõ aſsignetur merus actus uoluntatis, patet ex experientia, & ex dictis noſtrorum Theologorum, à quibus communiter illa octo allegantur. cur euãgelio debeamus credere: Scilicet pronunciatio prophetica, ſcripturarum concordia, authoritas ſcribentium, rationabilitas contentorum, irrationabilitas contentorum, irrationabilitas ſingulorũ errorum, Eccleſiæ ſtabilitas, miraculorum claritas. Quinto, ſic arguitur: Quotieſcunq; aliqui duo determinantur ad credẽdum oppoſita, & quilibet illorum præciſè per hoc determinatur, quia uult ſic determinari, indifferente ad hoc omnino iudicio uel ſuaſione rationis, non poteſt dici, quòd rationabilius iſte moueatur ad credendum quàm ecõtrà. ſed, datis duobus, quorum alter uult credere A eſſe uerum, & alter non uult credere. eſt dicere, hunc uel illum uelle rationabilius, & alium irrationabilius. ergo illi, ad ſic uel ſic uelle, non determinanť, quia præciſe ſic uolunt. Maior huius rationis eſt nota, quia ut inquit Albertus in 3. de Anima. cũ uoluntas ſic agit præciſè quia, uult ſic agere, aſsimilatur tyranno, in cuius actione non quæritur ratio acti, quia ipſius agere, non eſt ſecundum rationem agere, ſed agere pro libito. Minor eſt manifeſta: Quia quotidie dicimus Mahumetiſtas uel Iudæos irrationabiter in hoc agere, quod non credunt, & nos rationabiliter, quia credimus: quòd ſi cauſa præciſa, quare ego crederem, ille non crederet eſſe præciſe, quia ego uellem, ille non uellet, uterque eſſet actus tyrannicus uoluntatis, & in neutro appareret maior uel minor rationabilitas,

tas, imò & in neutro rationabilitas, ſed mera poteſtas, & imperium tyrannicum uoluntatis. Et ex dictis in iſto argumento, patebit iſtis Magiſtris, intellectus breuium uerborum, quæ dixi in reſponſione mea, de actu tyrannico uoluntatis. Multæ aliæ poſſent & pro iſta opinione rationes adduci: ſed non eſt propoſiti mei, hîc tractare iſtas materias, & propoſitas quæſtiones diſcutere, ſed ſolum oſtendere determinationem, concluſiones meas non eſſe hæreticas. Et licet pro defenſione cõcluſionis meę iſta ſufficiant, uolo tamen & hoc dicere, quòd fuit etiam aliquis Doctor, cuius ego, ut de me fatear damnationem in hoc articulo adhuc nuſquã legi, qui ſimpliciter tenuit, quòd actus credendi non eſſet liber. hoc enim aſſertiuè tenuit Robertus Holcoth ſubtiliſsimus Doctor, ordinis Prædicatorum, in ſuo primo ſententiarum. Et cum arguitur, quòd ſequeretur actum credendi uel non credendi, non eſſe meritorium aut demeritorium, dicit, Hanc obiectionem nullam eſſe & friuolam: quia non ideo aliquis actus eſt meritorius, quia liber, ſed quia conformis eſt alicui legi, pollicenti præmium pro eodem actu, ipſi facienti uel alteri. & conſequenter dicit, Actum credendi, non ideo eſſe meritorium, quia liber, ſed quia conformis eſt legi diuinæ, quæ pollicetur tale præmium, ſcilicet uitam æternam cuilibet credenti. poſſe autem Deum hanc legem mutare, & ſtatuere, quòd quicunque cras ceciderit ſuper lapidem angularem, ex improuiſo ſit ſaluus: & tũc caſus ille eſſet meritorius uitæ æternæ, quia actus noſtri non ideo ſunt meritorij, quia liberi, ſed quia à Deo acceptantur ad uitam æternam, qui Deus ita poteſt acceptare actus naturales, ſicut actus uoluntarios. & ſic uidetur acceptaſſe mortem innocentium, ad uitam æternam, in quibus nullus fuit uſus liberi arbitrij. nec ſic faciendo Deus irrationabiliter facit, quia ſua uoluntas eſt ſufficiens ratio eorum omnium, quæ ſtatuit uel ordinat. Vnde concludit Holcoth, Quòd ſi capiamus credere, pro eo quod eſt cum aſſenſu firmo adhærere, his de quorum ueritate non conſtat nobis, niſi ex teſtimonio aliorum (iuxta quem modum definit Auguſtinus in Omelia super Ioannem dicens. Quid eſt fides, niſi credere quod non uides?) Quòd talis actus credendi, non eſt in libera poteſtate hominis: ſi autem capiatur credere, pro eo quod eſt aſſentiri quibuſcũque reuelatis à Deo, & teſtificatis per miracula, & uelle uiuere, & operari ſecundum ea, tùm quia hoc credere includit, tàm actum intellectus, quàm uoluntatis, concedit de eo quod eſt liberum: iuxta quem modum definiens Auguſtinus in Omelia ſuper Ioannem, dicit, Credere in Deum, eſt credendo amare. credendo in eum ire credendo, ei adhærere & ſuis membris incorporari, & de hac credulitate dictum eſt. Credidit Abraham Deo & reputatum eſt ei ad iuſticiam. de prima autem dicitur: Dæmones credunt, & contremiſcunt: prima eſt meritoria, ſecunda non eſt meritoria. Et cum dicitur: Quòd fides non eſt niſi in uolentibus, dicit Holcoth: Quod eſt intelligendum de fide formata, iuxta

hunc ſecundum modum, quæ eſt fides operans per dilectionem: non aũt de fide primo modo accepta, q̃a per miracula uiſa, uult ipſe poſſe fidelem neceſsitari ad credendum. quam opinionem ego non credo eſſe ueram, & poſt quæſitum ſuum, idem doctor reexaminando nonnullas ſuas opiniones, dicit, Quòd licet ſtante euidentia in ratione, quòd aliquid non ſit credendum, uoluntas neceſsitetur ad credendum, tamẽ quia ſic neceſsitatus, fuit ſibiipſi cauſa talis neceſsitatis, ideo imputatur ei ad peccatum. Dicit autem fuiſſe ſibi cauſam, quia obmiſit conſiderare & perſcrutari diligenter, & diſcutere illa, quæ ſibi falſam fecerunt euidentiam, quod ſi feciſſet, non ſic apparuiſſet eſſe intellectui, ſed aliter, & ideo cõcludit, Quòd cum quis male credit, aut diſcredit ſuum primum peccatum eſt negligẽtiæ. hęc eſt opinio Roberti Holcoth de Libertate credendi, quæ nunquam mihi apparuit bona uel probabilis. Conſiderent autem iſti patres, an & iſtum Doctorem ſimul cum Durando, Henrico, & alijs pro hæretico ab eccleſia anathematizent?

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE ACCIdentibus in ſacramento, diſputatio.

QVi dixerit, Accidens exiſtere non poſſe, niſi inexiſtat Euchariſtiæ, poterit ſacramentum tenere, etiam tenendo, panis ſubſtantiam non remanere. Hanc quidem concluſionem non dixerunt iſti Magiſtri eſſe hæreticã, uel hæreſim ſapere, ſed ſolum eſſe erroneam: cuius opinionis ſuæ, ſi rationes aliquas attuliſſent, poſſem ego illis aut credere aut reſpondere, ſed ipſi nec in huius, nec in aliarum concluſionum damnatione, ullas adduxerunt rationes, quas ego uiderim. Dico autem pro declaratione concluſionis, quòd per hanc concluſionem, non intendo cathegoricè & abſolutè dicere, Accidens non poſſe eſſe ſine ſubiecto, aut in ſacramento de facto eſſe in ſubiecto, imò cum Eccleſia firmiter teneo, quòd accidentia ſacramentalia, de facto ſint ſine ſubiecto: ſed dico, Quòd ille qui diceret, accidentia non poſſe eſſe ſine ſubiecto, & teneret cum Thoma, diſtinctionem realem exiſtentiæ panis ab eſſentia, poſſet dicere, non repugnare diuinæ omnipotentiæ, ſaluare exiſtentiam panis ſine eſſentia eius, Sicut actum tàm ſubſtantialem quàm accidentalem conſeruat Deus, ſine ſua potentia, & conſequenter in iſto eſſe panis, ſubiectare accidentia, nõ manente ſubſtantia panis. ad quæ quidem accidentia, habere poſſet corpus Chriſti præſentiam realem, ſicut & nunc habet ad accidentia, quæ in nullo ſubiectata ſunt. Et quicquid ſit de ſacramento Euchariſtiæ de facto inſtituto à Chriſto, & ab Eccleſia credito, in quo concorditer teneẽ, quòd nihil panis remanet, adeò quòd ſua reproductio eſſet creatio, tamen tenendo prædictam opinionem Thomæ, de diſtinctione reali eſſentiæ ab exiſtentia, & capiendo ſacramentum Euchariſtiæ ampliatiuè. ad id, quod eſt, uel poteſt eſſe, ut capitur in concluſione mea, quę eſt

modalis, diuiſa, non ſolùm præſens concluſio eſt probabilis & non erronea, imò erroneum eſt dicere, quòd non poſsit eſſe aliquod Euchariſtię ſacramentum, in quo accidentia eſſent in ſubiecto. Nec ſcio, per quam logicam uiderunt iſti Magiſtri damnari unã diuiſam de poſsibili, propter falſitatem unius de ineſſe, ex eiſdem terminis conſtitutæ: mirorq́; ꝙ neſciãt, quòd eſt fallacia conſequentis, arguẽdo à minus amplo, ad magis amplũ, cum deſtructione magis ampli. ac ſi quis diceret, Nullus homo eſt in domo: ergo, Nullus homo poteſt eſſe in domo. Similiter enim arguũt ipſi in damnatione huius propoſitionis, in nullo ſacramento Euchariſtię, quod de facto exiſtit, uel de facto eſt inſtitutũ à Chriſto accidentia ſunt in ſubiecto: igitur, In nullo ſacramẽto, quod eſt, uel poteſt eſſe, aut inſtitui à Chriſto, accidentia poſſunt eſſe, ſine ſubiecto. ex dictis patet, quàm malè cõcluſio pręſens de poſsibili, damnata ſit pro erronea, ab iſtis patribus, qui debent meminiſſe, quod fuerint etiã ex catholicis doctoribus, qui tenerẽt de facto, Accidentia in ſacramento altaris, ſubiectari in exiſtentia ſubſtantiæ remanentis. Eſt enim una uia theologorum ut refert Petrus de Palude, in 4. di. 12. q. 3. qui dicũt, quòd ſicut qualitas hîc remanet naturaliter, quia remanet ſuũ immediatum ſubiectũ, quod eſt quantitas, licet tollatur ſuũ remotum, quod eſt ſubſtantia: & ſic ipſa qualitas non ſubſiſtit, ſed inhæret. ſic etiã quantitas caret quidem ſuo ſubiecto remoto, quod eſt eſſentia ſubſtantiæ, ſed habet ſuum ſubiectũ, proprium & propinquum, quod eſt eſſe ſubſtantiæ, quo mediante ineſt ſubſtantiæ: quia id eſſe poſsibile, eſt remanere eſſentia nõ remanẽte, imò dicũt ipſi, Neceſſe eſt ipſum remanere, conſiderato modo, quo deſinit hic eſſe: & quidem, ꝙ hoc ſit poſsibile, dicunt patêre, quia licet eſſentia ſit prior eſſe, ex quo uideretur, cũ ſit prius poſſe ſeparari eſſe, à poſteriori: quod magis poteſt ſeparari, & fieri eſſentia ſine eſſe, quàm econtrà. tamen conſiderando ex alia parte, ꝙ eſſentia ſe habet ad eſſe, ſicut potentia ad actum, & ſicut materia ad formam, quia actus minus dependet à potentia, quàm econtrà. ſicut uidetur magis factibile eſſe ſine eſſentia, quàm econtrà. ſed Deus in incarnatione uerbi, fecit eſſentiam humanitatis ſine eſſe ſuo, ut dicit̃ à multis doctoribus. ergo multo magis poteſt hic facere, eſſe ſubſtãtiæ panis ſine eſſentia, ut ſicut eſt ibi aſſumpta eſſentia & manet, non autem eſſe & non manet. ita hîc cõuerſa poteſt eſſe eſſentia, & non manere, & non conuerſum eſſe, & manebit. Secundo oſtendunt, quòd non ſolum iſtud ſit poſsibile, ſed neceſſe: quia nihil creatum poteſt conuerti in increatum, ſed unũ creatũ, poteſt conuerti in aliud, quando communicant in materia, & in genere, aliter non, ſicut accidens non conuertitur in ſubſtantiã, nec in accidens alterius pręedicamẽti, ſecundum communẽ opinionem. eſſentia aũt panis, cũ eſſentia corporis Chriſti conuenit in materia & genere, unde una poteſt conuerti in aliã, etiã per naturam, ſi corpus eſſet mortale: ſed eſſe panis, non cõmunicat in materia,

nec in

nec in genere cum eſſe corporis Chriſti ſubſtantiali, cũ illud ſit increatum diuinum, quod eſt ſuppoſiti diuini, cum in Chriſto non ſit, niſi unum eſſe actualis exiſtentiæ ſubſtantialis. ergo, eſt impoſsibile eſſe panis conuerti, & neceſſe eſt, ipſum remanere. Ego ſum in opinione, quòd non ſit neceſſe ipſum remanere, tùm quia ſi non poteſt conuerti, poteſt tamen annihilari, uel poteſt corrumpi, cedendo in potentiã materiæ. ita, quòd ſicut humanitas potuit aſſumi, non aſſumpto eſſe, ſed manente in potentia materiæ, ſic eſſentia, poteſt conuerti, non conuerſo eſſe, ſed redacto in potẽtia eſſentiæ: licet ut uerum fateamur, iſtæ redactiones facilius dicantur quàm intelligant. Item licet eſſe panis, non poſsit conuerti in eſſe increatum. poteſt tamen conuerti in eſſentiam creatã, quia quæ communicant in materia, ſunt inuicem tranſmutabilia, dato quòd non communicent in materia propinqua, ſed ſolum in remota, ſicut elementum poteſt cõuerti in animatum & econtrà. eſſe autem panis, & eſſentia corporis Chriſti conueniunt in materia prima, quæ eſt utriuſq; potentia remota, licet non conueniant in propinqua: quia materia eſt pura potentia, eſſentia autem eſt potentia cũ actu, imò ſi illa ratio ualeret, concluderet, quòd de omni cibo, quẽ Chriſtus ante paſsionem ſumpſit, ſola eſſentia in ipſum conuerſa fuerit, & non eſſe. ſed remanſit, uel aliter quàm per conuerſionem corruptum fuit. quia eſſe ſubſtantiale Chriſti, erat increatum ante reſurrectionem, ſicut poſt. Itẽ dicunt aliqui, quòd ſicut aqua, quæ de potentia ordinata, non poteſt cõuerti in ſanguinem Chriſti, prius conuertitur in uinum, & poſtea totũ in ſanguinem, ſic eſſe, ſi non poteſt de potentia abſoluta cõuerti in aliquid Chriſti, prius natura conuertitur in ſuam eſſentiam, tranſiens in eam, ſicut forma quę cedit in potentiam materiæ. & poſt illa eſſentia tota, conuertitur in eſſentiam, & ſic nõ neceſſe eſt, eſſe remanere. Sicut autem mihi uidetur erroneum dicere, quòd neceſſe ſit, eſſe remanere, ita nihil minus erroneum dicere, quòd non poteſt remanere.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE VERbis Conſecrationis diſputatio.

ILla uerba, Hoc eſt corpus: quæ in conſecratione dicuntur, materialiter tenentur, & non ſignificatiuè. Dixerũt iſti Magiſtri, quòd hæc concluſio eſt ſcandaloſa, & contra communem opinionem ſanctorũ Doctorum, & quòd opinio gloſatoris, in hoc non tenetur. Ego autem dico, quòd ſua determinatio eſt ſcandaloſa, & contrà communem opinionem multorum doctorum, & quòd gloſatoris potiùs, quàm eorum opinio in hoc eſt tenenda: & quòd ita ſit patebit euidenter, habito intellectu concluſionis. Eſt ergo primò aduertendum, quòd non intendo iſta uerba fuiſſe materialiter accipienda, cum proferebantur à Chriſto, ſed ſolùm quando proferuntur à ſacerdote Euangelico conſecrante. & ideo dixi in concluſione, Verba quæ in conſecratione dicuntur, id eſt quæ nunc à conſecrantibus

tibus proferuntur. Certum eſt autem, quòd ſacerdos in conſecrando, recitat prædicta uerba Chriſti, ita quod oratio prolata à tali ſacerdote, ſupponit pro oratione prolata à Chriſto ſignificatiuè ſumpta . & talis opinio, non ſolùm non eſt erronea uel ſcandaloſa, ſed potiùs uidetur opinio, prædicto ſenſui oppoſita eſſe, contraria formæ conſecrationis, in qua ſacerdos dicit illa uerba recitatiuè: Recitat enim ſacerdos conſecrans, Chriſtum dixiſſe apoſtolis. Accipite & manducate &c. ſacerdos autem conſecrãs, nec loquitur Apoſtolis, nec dicit eis Accipite &c. niſi recitatiuè. ipſe enim ſolus recipit ſacramentum, neque etiam aſsiſtentibus loquendo dicit, Accipite & manducate &c. Similiter cum dicit, Hoc eſt corpus meum. id quod recitatur à ſacerdote, eſt illa oratio: Hoc eſt corpus meum. materialiter ſumpta, pro ſimili oratione & ex ſimilibus uocibus compoſita à Chriſto ſignificatiuè prolata: quod etiã patet per illa uerba, quæ dicuntur ante uel poſt conſecrationẽ ſanguinis, ſcilicet. Qui pro uobis & pro multis effundetur &c. Eſſent enim falſa, ſi ſignificatiuè ſumerentur, eo quòd ſanguis Chriſti ammodo non effundetur, ergo illa uerba ſolum recitatiuè ſumuntur. Quid autem recitatur, niſi uox prolata ab alio, pro qua ſupponit uox ipſius recitantis, & propterea uox iſta alterius uocis recitatoria, eſt materialiter ſumenda. Item etiam ſi non recitatiuè, ſed ſignificatiuè caperentur iſta uerba, denotaretur ſanguis Chriſti effundi pro alijs, & nõ pro conſecrante. cum dicitur Qui pro uobis & pro multis effundetur. deberet enim dici potius, Qui pro nobis &c. quæ non ideò dico, quòd credam oppoſitam etiam opinionem non poſſe defendi, ſed ut pateat meam concluſionem, non ſolum eſſe catholicam, ſed etiã ſua oppoſita probabiliorẽ. Ex quibus patet, quòd præſens concluſio non eſt ſcandaloſa, ſed probabilis, & opinio ſolennis gloſatoris de conſecratione di. 2. c. Timorẽ. in hoc non eſt rejcienda, ſed approbanda, ſicut nec per Eccleſiam uſque ad hæc tempora, unquam fuit reiecta.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE MIRAculis Chriſti diſputatio.

Miracula Chriſti non ratione rei factæ, ſed ratione modi faciendi, ſuæ diuinitatis argumentum ſunt certiſsimum. Quam concluſionem declarando, ego dixi, Quòd quia eſt firma ſcientia theologorum, quòd ea miracula quæ Chriſtus fecit, poſſent à puro homine in uirtute Dei fieri. Dicit enim Chriſtus. Ioannis 14. Amen dico uobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, ipſe faciet, & maiora horum faciet. ideò etiam ab ipſiſmet Theologis, unanimiter cõcluditur, quòd id ex quo poſſumus concludere Chriſtum fuiſſe Deum, non eſt ipſa res facta, ſed modus faciendi : quia taliter agebat , qualiter agunt , qui uirtute propria & non aliunde accepta agunt, quod eſt proprium Dei independenter, ſcilicet, & non aliena uirtute agere, qui modus agendi, creaturæ communi-

cari non

cari non poteſt: quia ergo taliter multa egit Chriſtus, non orando, ſcilicet nec petendo, ſed pręcipiendo & imperando, tanquam poteſtatē habens, patet, quòd ut ipſe exiſtens Deus, & non in Dei uirtute exiſtens homo operabatur. Hac uiſa declaratione mea, dixerunt, Concluſio poteſt trahi ad malum ſenſum, quia continetur inter Magicas, dato, quòd ſua declaratio ſit uera. De quo eorum iudició, ita miror, ut mirari magis non poſsim: primò ipſi mihi dicant, an apud aliquem rectè mea uerba, & ex recto uſitatoq; modo loquendi interprętantem, alium habere poſsit ſenſum concluſio mea, praeter eum quem dixi? quid enim his uerbis clarius? quid expreſsius? Miracula Chriſti non ratione rei factæ, ſed ratione modi faciendi, ſuæ diuinitatis argumentum ſunt certiſsimum. Secundo, dicant mihi, an hæc ſit recti iudicis ſententia. Hæc concluſio, licet ſit uera & catholica, damnanda eſt tamen, quia ad malum ſenſum trahi poteſt. Ergo & damnanda iſta, Chriſtus ejiciebat dæmonia, propter hoc, quòd Iudæi eam trahebant ad malum ſenſum, dicentes, Quòd in Belzabub principe dæmoniorum ejiciebat dæmonia illa. Et damnanda iſta: Pater maior me eſt: quia Arrius ex ea inæqualitatem filij ad patrem cogitauit. Et damnanda iſta: Non cognouit eam, donec peperit primogenitum filium ſuum: quia Eluidius ex ea, contra uirginitatem perpetuam Mariæ, hæreſim eſt opinatus: Et damnanda iſta. Illam diem neq; filius nouit: quia ex ea, aliqui plura ſcire uolunt patrem, quàm ſciat filius. Quid plura, damnandæ ferè omnes propoſitiones Euangelicę, quia ab hæreticis ad malū ſenſum trahi potuerunt: quando, & propoſitionem meā, in ijſdem terminis poſitam, in quibus à multis ponitur Catholicis doctoribus, ideò damnare debemus, etiam quòd ſit uera, quia aliqui ad malum eam ſenſum trahere poſſunt. profectò ſi qui eam malè interprętātur, illorum ſenſus qui malus eſt, damnandus eſt, non meus qui ſanctus atque catholicus. Tertiò dicant mihi, Quis eſt iſte malus ſenſus, quem poſſet facere. dicant ſi ſciunt, certè etiam non eſt, dicere, ſi quis uelit aut cogitare, ex illa propoſitione malum ſenſum, ſi quis enim eſſet, is eſſet fortè, quòd aliquis ſuſpicaretur, me uelle dicere, quòd eadem miracula quæ fecit Chriſtus, quantum ad rem factam, per Magiam poſſent fieri, ſed hoc non licet ſuſpicari de concluſione mea, quia immediatè ante ipſam ego pono aliam concluſionem, Quòd miracula Chriſti non potuerunt fieri per uiam Magiæ uel Cabalæ. alius malus ſenſus, qui poſsit inueniri uel excogitari, ego non uideo, dicant ipſi ſi poſſunt. Quartò dicant mihi, quæ eſt hęc conſequentia, an teneat de materia, an de forma? Eſt inter Magicas, ergo damnanda. profectò ſimilis eſt forma argumentandi illa, qua utebantur etiam, cum à principio damnare conabant̄ concluſiones Magicas. ſic enim arguebant. Iſtæ concluſiones ſunt intricatæ, & non intellectæ à nobis. ergo, damnandæ: ô miram & inauditam redarguendi formam: iam taceant, qui dicunt de incognitis nō poſſe

fieri iudiciũ, cum iam ſit decretum, ea maximè eſſe damnanda, quæ maximè ſunt incognita. Sed redeamus ad propoſitũ. Eſt, inquiunt, inter Magicas, ergo, eſt damnanda. dicant mihi ipſi, Vtrum magicæ concluſiones bonæ ſint an malæ? ſi malæ, adhuc malè per eos eſt iudicatum: Chriſtus enim innuit in parabola de zizanijs, non ſolum non eſſe reſpuendum triticum propter admixtas zizanias, imò ad ſaluandum triticum innuit, non eſſe eradicandas zizanias ante meſſem. Si bonæ? cur bonam concluſionem, inter bonas poſitam (ipſi ſi boni ſunt uiri) ipſos damnare debuerũt?

IOANNIS PICI MIRANDVLAE AN DEVS intelligat diſputatio.

MAgis impropriè dicitur de Deo, quod ſit intelligens, uel intellectus, quàm de angelo, quod ſit anima rationalis. Quam concluſionem ego declarando, dixi, quòd concluſio innitebat̃ modo loquendi Dionyſij, qui ſæpè dicit de Deo, quòd non eſt intellectus, neque intelligibile: & ſimiliter dixi, mea uerba eo modo eſſe accipienda, quo accipiebant̃ uerba Dionyſij. Dixerunt illi, quòd cõcluſio erat falſa, & ad hæreticũ ſenſum poterat transferri, & quòd non ſatisfaciebat eis mea declaratio. de qua ſua determinatione, non parum miror, miror, inquam, ſi ſunt ſapientes, quòd dicant concluſionem eſſe falſam, quæ ſit non mea, ſed Dionyſij concluſio. Et ut clarius mentem meam intelligant, declarabo breuiter fundamentum & concluſionis & loquutionis ipſius Dionyſij. eſt ergo aduertendum, quòd ſicut ratio dicit, noticiam diſcurſiuam hominibus propriam, quæ quidem ratio impropriè diceret̃ eſſe in Deo, ita ſimiliter dicit Dionyſius, intelligere eſſe noticiam appropriatam angelo, cauſatam ab angelo, & intellectu angelico, & ipſum informantem, & in taliter immutantem: & tale intelligere, dicit non eſſe in Deo. nec ſic capiendo intelligere, poteſt trahi concluſio ad malum ſenſum, quia nõ propterea negat Dionyſius in Deo eſſe cognitionem omnium. ſed iſta magis diſtat ab intellectione, proprie capta modo prædicto, quàm homo ab angelo. Cum autem dicitur Deus intelligit, capitur intelligere generaliter pro omni cognitione, & breuiter hoc ſciant, quòd per hanc concluſionẽ non intendo, negare de Deo cognitionem omnium perfectiſsimam, ſicut nec quamcunque perfectionem ſimpliciter, imò nec intendo negare Deum intelligere, capiendo intelligere communiter: ſed nego iſtud intelligere, quod dicit iuxta modum loquendi Dionyſij, noticiam angelo appropriatam: ſicut & ratio dicit, noticiam homini appropriatam, iuxta quod etiam impropriè dicetur eſſe ratio in Deo. At inquiunt, tu dicis, quòd magis impropriè dicitur de Deo, quòd ſit intellectus, quàm de angelo, quòd ſit anima rationalis. hoc autem eſt falſum, quòd de angelo nullus unquam diceret, quòd eſſet anima, de Deo autem dicitur ſæpiſsimè, quòd eſt intellectus. quare illa eſt magis impropria loquutio. Miror de doctrina iſtorum

rum patrum, & multiplici lectione ſacrarum reru͂, qui dicunt quòd nunquam de angelo, nec propriè nec improdriè dicatur, quòd ſit rationalis. Sed legant Auguſtinum in lib. de Muſica, in libro de Vera religione, & in actis contra Fortunatum, & in libro de Cathechizãdis rudibus: nam in iſtis omnib. locis, memini ego angelos ab Auguſtino, animarum nomine nuncupatos, qui tamen nec omnia uidi, nec omniu͂ poſſum meminiſſe locorum, in quibus fortè legi apud ſacros Doctores, angelos, hoc nomine uocatos. nam etiam res eſt, quæ cum legitur, non ſit digna multa attentione. Cum autem ego dixi, magis impropriè dicitur de Deo, quòd ſit intellectus. nihil aliud intendebam, niſi quòd noticia angelica, quæ intellectualis noticiæ nomen ſibi appropriat, magis diſtat ab infinita noticia Dei, quæ omnia per eſſentiam cognoſcit, quàm diſtet à noticia rationatiua, animæ rationali uel homini appropriata. Si uerò ex præſenti concluſione inferatur, quòd Deus impropriè dicitur intelligere, ſicut comparatiuus infert poſitiuum, accipiatur conſequens illatum, ſolum in hoc ſenſu. Deus non ſecundum propriam, uel appropriatam acceptionem, huius dictionis intelligere, dicitur intellectus &c. ſed ſecundum communem uiam minus propriam, ut patuit, ex modo loquendi Dionyſij.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE ABDITA intelligentia animæ diſputatio.

Anima, nihil actu & diſtinctè intelligit, niſi ſeipſam. hanc declarando, dixi quòd intelligebam de intelligere abdito, cuius meminerat Auguſtinus in libro de Trinitate, & Henricus in quolibetis. Dixerunt iſti Magiſtri, quòd concluſio non erat ad intellectum Doctoru͂, quos ego adducebam in reſponſione, quòd neſcio qualiter dicere poſsint, ſi doctores illos uiderunt. Et quia iſta materia de intelligere abdito, eſt ſubtilis & profunda, nolo hîc eam latius explicare: poſteaquam iſti aliter concluſionem non dam nant, ſed tantum duo uolo dicere. Primò, quòd ego non intendo uniuerſaliter negare, de anima, & pro quocunque ſtatu, quancu͂que diſtinctam cognitionem aliorum à ſe. concedo enim, animam Chriſti intelligere actu & diſtinctè alia. & ſimiliter, animas beatorum, per reuelationes aut ſpecies infuſas. Secundò dico, quòd intelligo de illo intelligere abdito, quod eſt ſine phantaſmate, uel adminiculo ſenſus aut phantaſiæ, & non adhuc de quocu͂que tali, ſed intelligere abdito, directo, & permanenti. de quo proximam huic poſui concluſionem dicentem: Anima ſemper ſeipſam intelligit, & ſe intelligendo, quodammodo omnia entia intelligit. & ſic in omnibus meis concluſionibus, ſemper occulta quædam eſt concatenatio, quàm forte ipſi non aduertunt, ſed redeundo ad propoſitum, dico, Quòd anima per tale intelligere abditu͂, directu͂ & permanens, nihil actu & diſtinctè intelligit, niſi ſeipſam. ex quo patet, quòd præſens co͂cluſio ſic intellecta, non fuit indiſtinctè damnanda pro erronea, ſi etiam in

aliquo ſenſu non eſſet uera. Sic enim multæ propoſitiones tã philoſophorum quàm theologorum, & ſcripturæ ſacræ damnarentur, ſicut iſta Abucuk primo, Mundi ſunt oculi tui, ne uideas malum, & ne deſpicias iniquitates. Et ſimiliter iſta Matthæi 25. de fatuis uirginibus: Neſcio uos: licet enim uiſio Dei, aut eius ſcientia ſit unica & ſimplicisſima, & talem uiſionem aut ſcientiam, uniuerſaliter etiam de Deo negare uideãtur dictę propoſitiones, reſpectu mali, propter negationem propoſitam uerbo uidendi uel ſcientiæ. Exponuntur tamẽ à Doctoribus ſpecialiter de uiſione, uel ſcientia Dei approbatiua, & non accipitur, ut negatio in eis negat, omnem modum uiſionis aut ſcientiæ Dei. quia uerum eſt illud etiam Pſalmiſtæ. Delicta mea à te non ſunt abſcondita. Si igitur multæ tales ab expoſitoribus & doctoribus potius diſtinguuntur, & ad uerum ſenſum trahuntur, quàm condemnentã, neſcio in quo iſta demeruit, ut ita ſimpliciter damnata ſit, etiam poſtquam damnatoribus modo prædicto, fuerat expoſita & declarata. Hæc, ut nunc eſt, properanti ſtylo mihi dictata ſint, ſcripturo aliâs maiore ocio & cura, ut plura, ita fortaſſe meliora. Hoc ipſum, qualecunq; eſt opus, uiginti eſt noctibus elucubratum, in quo edendo, celeritas optanda mihi magis fuit quàm diligentia: oportuit enim habere amicos, quod inimicis latrantibus, quaſi Cerbero offam obijcerent, atque ita uenienti, me ſtatim iniuſtæ infamiæ morbo, occurrere. quæcunque autem & ſcripſimus & ſcribemus, in poſterum cum ea ſemper præfatione ſint dicta, ut id ſolum ratum ſanctumq; habeatur, quod & Pontifex ſummus, & hi omnes, quorum iudicium ille approbauerit, ratum ſanctumqúe decernerent. Atque utinam iam ille aliquid de his, quæ in dubium reuocatæ ſunt opinionibus noſtris, pro ſua & ſapientia & authoritate decreuiſſet, non hoc mihi ſuſceptum operis, quando, & quæ ille damnaſſet temerarium, & quæ probaſſet, ſuperuacaneum erat defendere. Dum igitur tanti adhuc iudicis ſententia uti non poſſumus, hæc ſcripſerimus, ne ſit unde de propoſitis à me diſputandis quæſtionibus, habeant quod ſiniſtri poſsint uel dicere obtrectatores, uel ſuſpicari rudes & ſimplices. Poteſt enim accidere, ut cum quis indoctior illas attigerit, legens hanc propoſitionem, Chriſtus non ueraciter, & quantum ad realem præſentiam, ut ponit communis uia, deſcendit ad inferos: actutum illa dictione, Non ueraciter, offenſus, credat ſenſum eſſe propoſitionis, articulum fidei, de deſcenſu Chriſti non eſſe uerum. Itidem cum legerit. Peccato mortali finiti temporis, non deberi pœnam infinitam. in illa, me dubitet hæreſi præſtare, quòd pœna gehennæ, non ſit æterna. & cum intellexerit me de Origenis ſalute benè opinari, non tam uitam, mores, doctrinam, & pœnitentiam Origenis, quàm credita Origenis dogmata, à me amari, ſuſpicetur. Simile eſt de alijs propoſitionibus multis, quæ fortè habere poſsint in primiori fronte, quòd

quod ſanctam ruſticitatem, id eſt, ut pias, ita indoctas aures offendant, et propter, ſicut hæc ſcripſimus, ideò legenda, ut nec de nobis, nec de orthodoxo dogmate ſanctę religionis, quiſquã malè cogitet, ita ꝓpoſitiones ipſas crudas, ut ſic dixerim, & inexplicitas, hæc niſi prius attigerit, legi nollem à noſtris hominibus, quando ex illis multa ut à fide catholica, ita à noſtra mente aliena, poſſunt coniectare, præſertim hebetiores, & doctrinarum remotiorũ rudes & inſolentes. Oro igitur, obſecro, & obteſtor amicos & inimicos, pios & impios, doctos & indoctos, per uiſcera Ieſu Chriſti Domini noſtri, per mirabile deſcenſus eius ad inferos myſterium, per æternum damnatorum ignem, qui non extinguitur, hæreticis præcipuè, & ſacroſanctæ Romanæ Eccleſiæ hoſtibus debitum: per ueri & myſtici corporis ſanguiniſq; ſacramentum, per Dei omnipotentiam, per exhibendam meritò filij eius, & cohæredum imaginibus reuerentiam, legant ſine liuore, ſine inuidia, quæ nunc ſcribimus, priora, id eſt, ipſas propoſitiones, non enarratas, non explicitas, non legant. quãdo inter doctos eas propoſuimus diſputandas, non paſsim legendas omnibus publicauimus. Nam & ibi plurima ſunt, impia dogmata, ueterum philoſophorum Auerrois & Alexandri, & aliorum quàm plurimum, quæ nos (& ſi ſemper profeſsi ſumus, aſſeruimus, prædicauimus, publicè & priuatim, non minus à uera rectaq; philoſophia, quàm à fide eſſe aliena.) ſcholaſticam tamen exercitationem meditantes, de more Academiarum, inter paucos & doctos, ſecreto congreſſu, diſputanda ſuſcepimus. Qui uerò ipſum leget libellum propoſitionum diſputandarum, ut ex ipſo poterit titulo admoneri, dum quæ ex noſtra dicuntur ſententia, quæ item ex aliorum, diſcerno, non proponi illas à me, ut meas, ut ueras opiniones, ſed ut creditas ab illis. ita & ſuſpicari poterit, & ſi aliorum dicantur dogmata & inuenta, uiſa tamen mihi, & hæc, & illa uera & probabilia. Qui ergo me oderunt, ideo illa non legant, quia noſtra ſunt: qui me amant, ideo non legant, quia ex illis, quæ mea ſunt, cogitare plurima poſſunt, quæ non ſunt noſtra.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCLVSIONES XLV. In Apologetico ſuo opere, tanquam Catholicæ defenſæ.

CONCLVSIO I.

Anima Chriſti uero & reali deſcenſu, deſcendit ad inferos. & ita Chriſtus ſecundum ueram & realem animæ ſuæ præſentiam, in triduo fuit in inferno. Correlarium. Opinionem Durandi, de deſcenſu Chriſti ad inferos, ego non probo. 2 Licet ita ſit, ratio tamen ueri & realis deſcenſus, & ueræ ac realis locationis in inferno animæ Chriſti, non fuit eſſentia uel ſubſtantia (ut tenet communis uia Scotiſtarum & Nominalium: quæ communiter tenetur Pariſius, cui

uide-

uidetur adhærere ſanctus Thomas, in tertia parte Summæ) ſed ſolùm effe-
ctus uel operatio. 3 Senſus per ſupraſcriptas cõcluſiones explicatas,
eſt ſenſus, quem ego per hanc propoſitionem intendebam. Chriſtus non
ueraciter, & quantum ad realem præſentiam, ut ponit Thomas & cõmu-
nis uia, deſcendit ad inferos: ſed ſolùm quo ad effectum. 4 Quæſtio.
Vtrum prædicta propoſitio, de rigore Logicæ, & ex ui uerborum, per-
mittat illum ſenſum. Non eſt quæſtio de fide. 5 Credens illam pro-
poſitionem, de uirtute ſermonis permittere illum ſenſum, non erat in fide.
6 Qui credit aliquid eſſe de fide, quod non eſt de fide, de fide non re-
cte ſentit. 7 Ponens propoſitionem, habentem duplicem ſenſum, ſi il
lam aſſeruit, & aſſerit in ſenſu catholico, nõ tenetur reuocare propoſitio-
nem, ſed declarare. 8 Stante prædicto caſu, & ipſa multiplicitate ſen
ſuum, debemus iudicare de propoſitione, potiùs ſecundum ſenſum in-
tentum à proponente, quàm ſecundũ ſenſum, quem magis uerba ſonant.
9 Peccatũ mortale eſt demeritoriè dignũ pœna ęterna. 10 Qui-
libet decedens in peccato mortali, etiam ſi in uno tantum decedat, punie-
tur in æternum. 11 Niſi reatus peccati mortalis, æternaliter perſeue-
raret in anima peccatoris, pœna peccatoris, non perſeueraret in æternum.
12 Sicut hæc dictio, Peccatum mortale, quandoque capitur pro actu
peccandi, omiſsionis uel cõmiſsionis, ita etiam & ſæpè & propriè apud
Catholicos Doctores, pro reatu accipitur. 13 Cum dicimus pœnam
alicubi deberi, uel præmium, dupliciter poſſumus intelligere, uel illũ eſſe
demeritoriè, uel meritoriè dignum tali pœna uel præmio, uel ei actualiter
perſolui talem pœnam, uel tale præmium. 14 Diſtinctio huius di-
ctionis deberi, poſita in concluſione præcedenti, non eſt erronea in fide.
15 Crux Chriſti & imagines, ſunt adorandæ eo modo, quo eas ado-
rat Eccleſia. 16 Modus adorationis imaginum, & crucis, quem po-
nunt Petrus de Aquila, Henricus de Gandauo, Ioannes Guarra, Duran-
dus, Robertus Holcoth, & communiter omnes Scotiſtæ, eſt probabilior
modo, quem ponit Thomas. 17 Non propterea, quòd aliquis neget
imagines eſſe adorãdas, eo modo quo ponit Thomas, negat & conſequen
ter, eas eſſe adorandas, eo modo quo ponit Eccleſia. 18 Cum in Deo
ſit plenitudo totius eſſe, poteſt Deus quantum eſt, ex ſe omnem naturam
hipoſtatizare. 19 De hac quæſtione Vtrum naturæ irrationali, ex de-
fectu naturæ ſuæ repugnet aſſumptibilitas ad diuinam naturam in unita-
te ſuppoſiti, ut credidit Henricus, an non repugnet, ut tenet cõmunis uia?
poteſt catholicus ita eſſe dubius, ut non habeat actum poſitiuum, contra-
dicendi opinioni Henrici. 20 Poſitio negans aſſenſum alicuius dicti,
non infert de uirtute ſermonis, poſitiuum aſſenſum dicti oppoſiti.
21 Tota Magia, quæ communiter dicitur Necromantia, & omninò
quæcunque ars uel ſcientia, ſi modo talia artes uel ſcientiæ ſunt dicen-
dæ, quæ

dæ, quæ uel pactum uel communionem quoquomodo habet cum dæmonibus, explicitum uel implicitum, ex principali uel ex annexo, antecedenter, concomitanter aut conſequenter, aut omninò quocũque modo id ſit, eſt res prohibita, ſuperſtitioſa, & merito per Eccleſiam condemnata.

22 Scientia illa, quæ merito dicitẽ eſſe practica naturalis philoſophię, & quæ à Guilielmo Pariſienſi, & a Bachone, & à Græcis omnibus authoribus, dicitur Magia naturalis, nihil continet in ſe, quod catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet. 23 Nulla eſt ſcientia, extendendo nomẽ ſcientiæ, ad reuelatas & non reuelatas, quæ nos certificet de diuinitate Chriſti, alia ab Euangelica doctrina, & ſcientia Chriſtianæ theologiæ.

24 Inter ſcientias non reuelatas, ſed quo ad omnes ſui partes humanitus inuentas & aquiſitas, nulla eſt, quæ nos magis adiuuet, in cognoſcenda diuinitate Chriſti, quàm illa, per quam cognoſcimus, quid uirtute agentium naturalium, tàm ſublunarium quàm cœleſtium fieri poſsit, ut compręhendamus deinde ex operibus Chriſti, fuiſſe eum ueræ naturæ dominum & authorem, qui ea fecit uirtute propria, quę omnis naturalis potentiæ, & cœleſtis, & terrenæ terminos excedunt. 25 Non obligatur fidelis ad utendum ſemper, & in omni ſua loquutione hoc termino Scientia ut eſt communis, ad ſcientias reuelatas & non reuelatas. 26 Inter multas partes ſcientiæ Cabaliſticæ, una eſt, quæ eſt de uirtutibus corporũ cœleſtium. 27 Hæreſes Origeni attributæ impiæ ſunt & deteſtandæ; et meritò per Eccleſiam condemnatæ. 28 Cum ita ſit, quòd uel Origenes illas opiniones nunquam credidit, ſed ei ab hæreticis falſo fuerunt attributę, ut uolunt Ruffinus, Pamphilus, Methodius, Didymus & Haymon, uel ſi eas crediderit, aliquãdo de eis in fine pœnituit, ut uult Hieronymus, de ſalute animæ eius, rationabiliter eſt benè credendũ & oppoſitum credere, nõ tenemur de neceſsitate ſalutis. 29 Actus credendi eſt actus liber. 30 Actus credendi, non ſic eſt in poteſtate hominis, quòd propoſita propoſitione merè dubia, per merum & ſolum imperium uoluntatis, poteſt intellectus adhęrere uni parti, potiùs quàm alteri. 31 Qui credit hanc propoſitionem, Non eſt in libera poteſtate uoluntatis, credere articulum fidei eſſe uerum, quando ſibi placet, & credere eum eſſe falſum, quando ſibi placet, permittere ſenſum explicitum per pręcedentem concluſionem, non errat in fide. 32 Accidentia, in Sacramento altaris in nullo ſunt ſubiecto. 33 Poſsibile eſt, de potentia Dei abſoluta, exiſtentiam panis remanere ſine eſſentia, & in illa ſubiectari accidentia panis, & hoc, ſuppoſita diſtinctione reali, inter eſſentiam & exiſtentiam.

34 Qui credit iſtam propoſitionem: Qui dixerit accidẽs, exiſtere non poſſe, niſi inexiſtat Euchariſtię, poterit ſacramentum tenere, etiam tenendo panis ſubſtantiam, non remanere poſſe, uerificari per id, quod eſt dictum in pręcedenti concluſione, nõ errat in fide. 35 Paneitas non remanet

manet in ſacramento Euchariſtiæ, ſuppoſita à Chriſto Deo homine, ſed per conuerſionem tranſit in eſſentiam corporis Chriſti. 36 Si teneatur cum communi uia, Quòd Deus poſsit ſuppoſitare quālibet naturam, poſsibile eſt, Quòd Chriſtus aſſumit paneitatem in unitate diuini ſuppoſiti: & poſsibile eſt, quòd per talem ſuppoſitationem, Chriſtus ſit præſens in altari, ubi eſt panis: & ita quòd ſine conuerſione aut annihilatione paneitatis, Chriſtus ſit in altari, ſecundū poſsibilem ueritatē ſacramēti Euchariſtiæ, non quidē inſtituti à Chriſto, ſed poſsibilis inſtituti. 37 Qui credit iſtam propoſitionem uidelicet. Si teneatur communis uia de poſsibilitate ſuppoſitationis à Deo, reſpectu cuiuſcunq; creaturæ, dico, quòd ſine conuerſione ſubſtātiæ panis in corpus Chriſti, uel paneitatis annihilatione, fieri poteſt, ut in altari ſit corpus Chriſti ſecundum ueritatem ſacramenti, quod ſit dictum loquendo de poſsibili, non de ſic eſſe permittere ſenſum explicatum, in præcedente concluſione, non erat in fide.

38 Iſta uerba. Hoc eſt corpus meum & cætera. Cum à Chriſto prolata ſunt ſignificatiuè, tenebantur non materialiter. 39 Iſta eadem uerba, cum ab Euangelico ſacerdote conſecrante proferuntur, materialiter, id eſt recitatiuè tenenť, non ſignificatiuè. 40 Miracula Chriſti, quantum ad rem factam, ſunt argumentum, quòd fuerunt facta in uirtute diuina. 41 Miracula Chriſti, quantum ad modum faciendi, ſunt argumētum, quòd ipſe Chriſtus faciens uirtutē diuinam à ſe habebat nō aliunde.

42 Deus perfectiſsimo modo cognitionis, cognoſcit & ſe, & omnia alia à ſe. 43 Ideo eſt omnis perfectio ſimpliciter. 44 Si utamur hoc nomine intellectualis, ſecundum modum Dionyſij, ut dicit, Noticiam appropriatam naturę angelicæ, ſicut rationale dicit noticiam appropriatam naturæ humanæ: tunc impropriè dicimus, quòd Deus ſit intellectualis, aut quòd intelligat. 45 Anima per illud intelligere abditum, quod eſt directum, & permanēs, ſine adminiculo ſenſus aut phantaſiæ, ſe ipſam tantum actu & diſtinctè intelligit. 46 Anima per multiplices & uarios alios actus ſuos, uaria & multiplicia alia à ſe intelligit.

IOAN.

IOANNES PICVS Mirandula, de Ente & Vno ad Angelum Politianum.

PROOEMIVM.

NARRABAS mihi ſuperioribus diebus, quæ tecum de ente & uno Laurentius Medices egerat, cum aduerſus Ariſtotelem cuius tu Ethica hoc anno publicè enarras Platonicorum innixus rationibus, diſputaret: Efficaci adeò uir ingenio & multiformi, ut uideatur factus ad omnia. In quo illud præcipuè admiror, quod cum ſit ſemper in Reſpub. occupatiſsimus, literarum ſemper aliquid aut loquitur, aut meditatur: & quoniam qui Ariſt. diſſentire à Platone exiſtimant à meipſi diſſentiunt, qui concordem utriuſque facio philoſophiam. Rogabas quomodo & defenderetur in ea re Ariſtoteles & Platoni magiſtro conſentiret. Dixi quæ tunc mihi in mentem uenerunt, confirmans potius quæ tu Laurentio inter diſputandum reſponderas, quàm nouũ aliquid afferens. Sed non tibi hoc ſatis. efflagitas enim ut quanquam de his fuſius in ipſa quam adhuc parturio Platonis Ariſtotelisq; cõcordia ſim ſcripturus, breui tamen ad te commentariolo perſtringam ea quæ tũc tibi coram de hac quæſtione ſum locutus, cum forte & Dominicus Beniuenius adeſſe utrique noſtrum pro ſua & doctrina & integritate chariſsimus. Ego uero negare tibi quid poſſum: in re præſertim literaria, ſocio pene dixerim indiuiduo? Liceat autem mihi per te linguæ politioris uindicem uerbis uti quibuſdam nondum fortaſſe Latij iure donatis. Quæ tamen ipſa rerũ nouitas & quædam prope neceſsitas expreſsit, nec elegantioris ſtyli lenocinium quæras: ut enim Manlius inquit: Ornari res ipſa negat contenta doceri. Fuerunt igitur hæc ſi recte memini: de quibus ſermonem habebamus.

Caput primum, in quo Platonicorum rationes narrat, quibus uolunt adſtruere unum eſſe ſuperius.

ARiſtoteles multis in locis reſpondere hæc ſibi inuicem & æquali eſſe ambitu dicit, unum ſcilicet & ens, uerum item & bonũ, ſed his poſtea. Reſiſtit Academia cui placet unum eſſe prius ente, prius autem cum dicunt & ſimplicius intelligi uolunt & communius. Quare & Deum (cuius ſumma ſimplicitas) eſſe quidem unum dicunt, non tamen eſſe ens. Intra terminos item unius concludi primo omnium materiam, rudem, ſcilicet illam & informem. Quæ tamen extra ut uolunt entis limites eſt. Tum illud

aſſerunt non idem eſſe quód uni opponatur & quod enti. opponi autem enti quidem nihil, uni autem multitudinem, eadem igitur lege qua & oppoſita cenſeri duo illa. Ens & unum ut non conuerti, nec reſpondere inuicem exiſtimentur.

Caput ſecundum in quo quærit ubi Plato de Ente & Vno ſit locutus, oſtenditq; illius uerba uerè potius ſententiæ dicenti Vnum & Ens æqualia, quàm his qui uolunt unum eſſe ente ſuperius.

HIs illi rationibus innituntur, quas priuſquam diſſoluamus, non ab re fuerit, quid de hac quæſtione à Platone expreſſum inueniatur, in medium attuliſſe. De ente & uno, duobus locis inuenio Platonem diſputantem, in Parmenide ſcilicet & Sophiſte: contendunt Academici utrobiq; à Platone unum ſupra ens poni: ego uerò, hoc de Parmenide primum dixero, neq; toto illo Dialogo quicquam aſſeuerari, nec ſi maximè aſſeueretur quicquam tamen ad liquidũ inueniri: unde Platoni dogma iſtius modi aſſcribamus: certè liber inter dogmaticos nõ eſt cenſendus, quippè qui totus nihil aliud eſt, quàm dialectica quædam exercitatio, cui noſtræ ſententiæ tantum abeſt, ut ipſa dialogi uerba refragentur, ut nullæ extent magis & arbitrariæ & uiolẽtæ enarrationes, quàm quę ab his allatæ ſunt, qui alio ſenſu interpretari Parmenidẽ Platonis uoluerunt: ſed omittamus omnes interpretes, ipſam inſpiciamus Dialogi ſeriem, quid ordiatur? quo tendat? quid promittat? quid exequatur. Porrò ita ſe habet, cum ab ea diſputatione, unum ne ſint omnia, an ſint multa quæ ſunt? Socrates ad ideas diuertiſſet, multaq; ſuper his, à Parmenide ſciſcitaretur, reſpondet Parmenides, Placere ſibi impetum illum, propenſionemq; animi ad res altiſsimas definiendas, cæterùm, Collige, inquit, teipſum, diligentiusq; te, dum iuuenis es, in ea facultate exerce, quæ inutilis multis uidetur, unde ab illis nugacitas, ſiue garrulitas nuncupata, alioquin ueritas, te fugiet. Confeſſum autem apud omnes, quod & ſequentia manifeſtã, per hæc uerba ab illo Dialecticam ſignificari, poſt quæ cum ita Parmenidem Socrates interrogat, quis exercitationis huius modus eſt Parmenides? reſpõdet ille primo eum eſſe quem à Zenone audierat, tũ particularius de hac re docens admonet, ut perſpicaci ſolertia circumſpiciat, non ſolum quid conſequatur, ſi res aliqua ſit, ſed & quid conſequatur ſi non ſit, tum uideat, quid cõſequatur rem illam quã eſſe aut non eſſe ponimus, ut ſe reſpicit ut alia, quid item alia ut ſe ut illam reſpiciunt & cũ plura ille in hanc ſententiam, tũ Socrates ita: Arduum opus affers nec te omnino intelligo. Sed cur ipſe aliquid non ponis, atq; iſto quem probas modo pertractas quo mihi dilucidior huius rei fiat intellectus, Reſpondet Parmenides hoc ſibi ſeni eſſe laborioſum. Deniq; Zeno faciendum hoc dixit eſſe Parmenidi, quando in paucorum conuentu eſt, alioquin parũ decorè ait huiuſmodi quædã in celebritate multorum tractari à ſene, quoniã quotuſquiſq; nouerit tractationẽ huiuſmodi, & euagationem

gationem ad ueritatem adipiſcendam eſſe neceſſariam, faciunt uel hæc uerba Zenonis plenã fidem eius quod diximus. Quod enim Parmenides tractaturus eſt, tale eſt ſi credimus Zenoni ut non ſit palam in multorũ conſeſſu à ſene tractandum, at ſi ut illi uolunt de diuinis ordinibus, de primo rerum omnium principio agit, quæ tractatio ſeni congruentior, aut erubeſcenda minus. Sed citra omnem eſt cõtrouerſiam, niſi nosipſos uelimus fallere, id circa quod uerſaturus erat Parmenides dialecticũ eſſe negociũ, neq; aliud ab eo Socrates poſtulauerat. Id autem iuuenilis potius quàm ſenilis officij Zeno iudicauerat. Quibus etiam teſtimonijs ſi non credimus, ipſum percurramus dialogum, uidebimusq; nuſquam aliquid affirmari, ſed ubiq; ſolùm quæri hoc ſi ſit, quid conſequetur, quid item ſi non ſit. Occaſionem aũt ſuæ ſententiæ de ente & uno hic academici aucupati ſunt, ꝙ prima poſitione hoc ſe problemate exercet, ut uideat ſi omnia ſint unum quidnam conſequatur, reſpondetq; futurum ut illud unum quod eſſe ponimus, ſit impartibile, ſit infinitum, nuſquam ſit, & cũ id genus multa enumeret, affert & hoc inter alia: Futurum ſcilicet ut illud unum non ſit ens. Attende autem etiam ſi hæc dialectica nõ ſit exercitatio, ſed ente unoq; dogma tradatur, quantũ hæc differant, aſſerere, ſcilicet unum ſuper ens eſſe & hoc aſſerere futurum ut ſi omnia ſint unum, illud unum ens non ſit, & de Parmenide ſatis. Enimuero in Sophiſte in hanc ſententiam potius loquitur eſſe unum & ens æqualia, quàm eſſe unũ ente ſuperius. Hoc enim ubi explicet nõ inuenio. Illud multifariã ſignificat, ut per hęc uerba: Nam ita conſiderans, cõfiteris neceſſariũ eſſe eum qui aliquid dicit, unũ aliquid dicere, & mox eũ uero qui nõ aliquid dicit, neceſſe eſt, neq; unũ quid, id eſt, nihil dicere. Hæc ille: Aequalia ergo apud eũ, imò eadem ſunt non unum & nihil, æqualia item unum & aliquid. Poſt hęc item probat dici nõ poſſe, non ens eſſe unum, atq; ita colligit: Ens non enti nõ accidit, ergo unum non accidit non enti, loquitur aũt de uno quod ſupra dixerat æquale eſſe ei quod eſt aliquid: uidetur igitur pro confeſſo habere unum eſſe ens. Sed eſto, demus Platonem hoc affirmaſſe quod certe nuſquã affirmauit. Age examinemus in quem ſenſum dici uere potuerit, ipſius primum ariſtotelicæ ſententiæ in hunc modum fundamenta iacientes.

Caput tertium in quo declarat quomodo accipiatur ens ab Ariſtotele, cum ipſum Vni æquali atq; omnia ambiens facit.

DIctio hæc ens, de qua ambigitur uni ne æqualis ſit, duplicem accipi in modum poteſt. Primus eſt ut cum ens dicimus, omne id intelligamus quod eſt extra nihil. Quomodo uſus eſt Ariſtoteles cũ uni ens æquale fecit. Nec dictionem abſq; ratione ſic uſurpauit, nam ut uere dicitur ſentire quidem ut pauci, loqui aũt ut plures debemus. Sentimus enim & opinamur nobis, loquimur alijs, id eſt multitudini, atq; ideo loquimur ut intelligamur. Vulgus autem & quicunq; è medio ita ens accipiunt, ut omne

id dicatur ens cui non deeſt eſſe, & quod dici nihil uerè nõ poteſt. Sed & qui habiti ſapientiſsimi apud hos ipſos qui contra ſentiũt dictione hac ita uſos inuenimus. Parmenides enim Pythagoreus cum dixit unum eſſe id quod eſt, Deũ intellexit. Si Simplicio credimus alijſq; permultis qui tueri Parmenidem uolunt aduerſus eos, qui illum calumniatur, quaſi omnia dixerit eſſe unum. Vna enim uoce reſpondent nunquam creditum à Parmenide non eſſe in rebus diuiſionem, multitudinem, pluralitatem. Quam ipſe alibi in ſuis poëmatis apertè confitetur, ſed cum dixit unum eſt quod eſt, iudicatum ab eo illud cui uerè entis appellatio congruit, & quod uerè eſt eſſe unum tãtum, quod unum Deus eſt. Quare ſi Parmenidi credimus eiuſq; defenſoribus etiam Platonicis, unum ſupra ens eſſe non poteſt, niſi ſit ſupra Deum, tantumq; abeſt ut Deum eſſe ens neget Parmenides, ut ſoli Deo ueram entis appellationem concedat. Atq; ita primæ rationis Platonicorum ſolutio nobis obiter occurrit. Sed & Dionyſius Areopagita, quem qui contra nos diſputant fautorem ſuæ ſententiæ faciunt non negabit uerè à Deo apud Moſen dici Ego ſum q̃ ſum, quod Græce ita legimus ἐγὼ εἰμὶ ὤν, id eſt, ego ſum ens. Quin ipſemet cum dicant nihil ſiue non ens opponi enti, ſicut multitudo opponitur uni. Concedent neceſſario illud quod non eſt ens eſſe nihil ſiue non ens. Sicut quod non eſt unum, eſt multum ſiue multitudo, quare ſi eandem ſeruant legem locutionis, fateantur oportet Deum aut nihil eſſe, quod aures ipſæ formidant, aut eſſe ens. Hoc modo ens cum accipitur illud primũ axioma, & uniuerſale proloquium ſtatuimus de re qualibet, neceſſario dici aut eſſe eam aut non eſſe, de nulla autem utrunq; ſimul aut dici aut cogitari poſſe. Cum ergo extra omnia nihil ſit præter ipſum nihil, ſi hoc modo acceptum ens ſolum nihil à ſe excludit, omnia ambiat proculdubio neceſſe eſt. Quare plura eo ambire unum non poteſt niſi ipſum ambiat nihil, quod Plato negat in Sophiſte. Cum dicit non ens ſiue nihil unum, dici nõ poſſe ſi neq; ambit pauciora ut ipſi uolunt; æqualia ergo & ens & unum.

Caput quartum in quo declarat quo modo ente dici aliquid ſuperius poſsit.

EXplicauimus alterum ex his modis quibus accipi ens poſſe dicebamus, quo qui utuntur, quemadmodum rectè uti poſſunt, uerisſimè affirmant nihil eſſe ente communius. Reſtat alterum explicemus, iuxta quem erit manifeſtũ poſſe nihilominus, & uere dici eſſe aliquid, quod ſupra entis eminentiam collocetur. Nominum alia concreta, alia abſtracta. Concreta, calidum, lucens, candidum, homo. Abſtracta, calor, lux, candor, humanitas. Eſt autem hæc uis illorum & diuerſitas, ut quod abſtractum dicitur: id notet quod à ſe tale eſt, non ab alio. Concretum ex aduerſo id ſignificet quod non à ſe, ſed alterius beneficio tale eſt. Sic lucens, luce lucet. Candidũ cadore candidũ eſt. Et homo humanitate eſt homo. Quo-

niam uerò nihil ſeipſum participat, neq; eadem cõditio eidem rei & à ſe & alterius participatione ineſſe poteſt. Sequitur ut quod abſtractum dicitur à concreto denominari nõ poſsit, quare non congruè dicitur candor cãdidus eſt, nigredo nigra eſt, imò ridiculus erit qui talia enunciet, nõ quia candor niger ſit, aut calor frigidus, ſed quia tantum & ille à nigredine, & hic abeſt à frigiditate, ut quæcunq; candida ſint illo candida ſint, & quæcunque calent huius participatione caleant. Quædam ergo negamus rei cuipiam ineſſe, aut quia ille non habet, ut cum dicimus nigrũ non eſſe album, aut quia excellentiori nota, & perfectiori ratione habet, quam nos habere eam ex tali locutione ſignificamus, ut cũ negamus albedinem eſſe albam, non quia nigra ſit, ſed quoniam non ſolum ideo nõ eſt nigra quia eſt alba, quod idem eſt dictu, quia habet albedinem, ſed quia ipſa albedo eſt. Veniamus ad noſtra, ens concreti nominis faciem habet. Idem enim dictu ens & id quod eſt. Cuius abſtractũ uidetur hæc dictio Eſſe, ut ens dicatur quod ipſum eſſe participat. Sicut lucens dicitur quod lucẽ participat, & uidens cui ineſt ipſum uidere. Ad hanc ergo exactam entis ſignificantiam ſi reſpiciamus illud eſſe, negabimus ens, non ſolum quod non eſt, & quod eſt nihil, ſed illud quod adeò eſt ut ſit ipſum eſſe, quod à ſe & ex ſe eſt, & cuius participatione omnia ſunt, ſicut nõ id ſolum negabimus eſſe calidũ quod eſt expers caloris, ſed quòd ipſe calor eſt. Tale autem eſt Deus qui eſt totius eſſe plenitudo, qui ſolus à ſe eſt, & à quo ſolo nullo intercedente medio ad eſſe omnia proceſſerunt. Hac igitur ratione uerè dicemus Deum non eſſe ens, ſed ſuper ens & ente aliquid eſſe ſuperius, hoc eſt Deum ipſum, cui quoniam unius datur appellatio, conſequens inde ut unum ſupra ens eſſe fateamur. Vocamus autem tunc Deum unum, non tam enunciantes quid ſit, quàm quomodo ſit omnia quæ eſt, & quomodo ab ipſo alia ſint. Vnum enim, inquit Dionyſius, dicitur Deus, quia unicè eſt omnia. Rurſus unum dicitur, quia ita principium omnium eſt quæ ſunt, ſicut omnium numerorum principiũ unitas eſt. Quapropter ſi ut uolunt Academici, Plato in prima poſitione Parmenidis affirmat unũ eſſe ente ſuperius, non erit illud unum aliud quàm Deus, quod & ipſi fatentur cõmuni conſenſu, aſſeuerantes de primo rerum omniũ principio ibi à Platone tractari. At dicet quiſpiã hac ſaltem ex parte diſcors erit Ariſtoteles à Platone, quod Ariſtoteles nunquã ita ens accipit, ut ſit ſub uno, Deumq; non comprehendat, quod Plato facit. Hoc qui dicunt Ariſtot. non legerunt, facit enim & ipſe hoc, & longe clarius quàm Plato. Nam ſexto primæ philoſophiæ libro ait diuidi ens in ens per ſe, & ens per accidẽs. Cum ens per ſe in decem genera, dubiũ nullum apud bonos interpretes ſub hoc ente Deum non contineri, qui neq; eſt ens per accidens, neq; ſub ullo decem generum continetur, in quæ diuiditur ens per ſe. Vulgata itẽ apud Peripateticos eſt illa diuiſio, qua dicitur ens diuidi in ſubſtãtiam & accidens, quod cũ ſit ita,

accipimus ens ut Deus ſupra ens ſit, & non ſit ſub ente quemadmodũ docet Thomas primo libro commentariorũ in theologicas ſententias. Adijciam & hoc iniuria gloriari quoſdam Platonicos, quaſi myſterium habeant Ariſtoteli ignotum, cum dicunt duas eſſe proprias Dei appellationes, unum ſcilicet, & bonum, atque ita bonum & unum ante ens eſſe. Sicut enim oſtendimus non latere Peripateticos quomodo ſupra ens Deus intelligi poſsit, poſſumus & hoc oſtendere duo in primis hæc nomina boni ſcilicet, & unius Deo Ariſtotelem dediſſe. nam duodecimo libro primæ philoſophiæ poſtquam de toto ente ſeparatiſq; mentibus diſputauit, quærit poſtremo (quaſi poſt omnia ad Dei ſolius proprietates inueſtigandas conuerſus) an præter bonum, quod quaſi in exercitu in entium uniuerſitate eſt, ſit bonum aliquid ſeparatum, quaſi in duce huius exercitus, idq; eſſe determinat quòd bonũ Deus eſt, de quo conſequenter eodem capite unitatem probat in eius teſtimoniũ, poſt ualidas rationes illud etiam citans Homeri εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς. Vbi ergo falſus? ubi diſcors à Platone eſt Ariſtoteles, ubi prophanus? ubi de Deo minus quàm deceat honorificè ſentiens?

Caput quintum, in quo declarat qua ratione multa Deo adſcribant Peripatetici quæ de eo negant Platonici, docetq; quonam pacto per quatuor gradus ad caliginem aſcendamus quam Deus inhabitat.

SOluamus nunc rationes Platonicorum quibus non eo modo, cui & nos concordamus, ſed abſolutè aduerſus Ariſtotelem unum contendunt eſſe ente ſuperius, & quanquã ſatis ex ſuperioribus ſoluta ſit prima ratio, qua dicebatur Deus unum non tamen ens. fuerit tamen operæpretium digredi latius ut oſtendamus cur non ſolum à diuerſis utpote Platonicis & Peripateticis, ſed ab eodem ſæpe authore de Deo, & uerè affirmentur, & uerè negentur. Deus omnia eſt, & eminentiſsimè atque perfectiſsimè eſt omnia. Quod non erit niſi ita in ſe claudat omnium perfectiones, ut quicquid ad imperfectionem ſpectat in rebus à ſe reijciat, poſſumus autem quicquid imperfecti rationem habet in his quæ ſunt duplici capite definire. Alterum eſt cum quid in re eſt quod in genere illius rei minus perfectum eſt. Alterum cum perfectum ſuo quidem in genere eſt, ſed ideò non ſimpliciter perfectum, quoniam unius tantum generis perfectionem habet, & multa ſunt extra ipſum genera ſuis perfectionibus honeſtata quæ in illo includũtur. Exemplum primi, Cognitio ſenſualis non ideò ſolum imperfecta eſt, quia cognitio tantum eſt, & non eſt appetitio, ſed quia & imperfecta cognitio eſt. Tũ quia organo eget bruto & corporali, tum quia extrema ſolum attingit rerũ, ad intima, id eſt, ad ſubſtantiam non peruadit. Cognitio itẽ humana, quæ rationalis dicitur imperfecta cognitio eſt, quia uaga, incerta, mobilis, laborioſa, adde intellectualẽ cognitionem mentium diuinarum, quas theologi uocant angelos, & ipſa etiam

impera-

imperfecta cognitio eſt. Vel ob id ſaltem, quod extra ſe quærit, quod intra ſe, ſcilicet plenè non poſsidet, hoc eſt ueritatis lucem qua eget & qua perficitur. Accipe uitam. Vita ea quæ eſt in plantis, imò quæ in omni corpore eſt, non ideò ſolum imperfecta, quia uita eſt tantum & non cognitio, ſed quia non pura uita: potius autem uiuificatio quædam ab anima in corpus deriuata, ſemper fluens, ſemper admixta morti, magis deniq; mors uocanda quàm uita. Incipimus enim ſi fortè neſcis, tunc mori cum primum incipimus uiuere, & mors cum uita protenditur, tuncq; primum deſinimus mori, cum à corpore mortis huius per carnis mortē abſoluimus. Sed nec perfecta uita eſt angelorum, quam niſi perenniter uiuificus radius diuinę lucis foueret in nihilum tota dilaberetur, eadem ratio in cęteris. Cum ergo Deum cognoſcentem, Deum uiuentem facis, illud primum attende ut uita & cognitio quæ illi aſſcribitur, his omnib. detrimentis libera intelligatur. Sed non hoc ſatis. Reſtat enim altera imperfectio cuius exemplū hoc: Concipe uitam perfectiſsimam, quæ ſcilicet tota ſit uita, & pura uita, nihil habens mortale, nihil mortis admixtum, quæ nullo egeat extra ſe per quod duret ſtabilis & permaneat. Concipe item cognitionem qua & omnia & ſimul perfectiſsimè cognoſcantur. Adijce & hoc, cognoſcentem ſcilicet, in ſe omnia hæc cognoſcere, ut nō extra ſe quærat ueritatem, quam cognoſcat, ſed ipſe ipſa ſit ueritas, adhuc horum utrunque quanquam ſuo in genere perfectiſsimum & tale ut extra Deum eſſe non poſsit. Sic tamen acceptum & ab inuicem diſtinctum Deo indignum eſt. Deus enim omnimoda & infinita perfectio eſt, ſed non ideò tātum omnimoda & infinita, quia omnes particulares perfectiones atque infinitas tales in ſe compræhendat. Tunc enim neque ipſe eſſet ſimpliciſsimus, neque infinita eſſent, quæ in eo ſunt, ſed eſſet infinitum unum ex multis infinitis numero finitis autem perfectione collectum, quod aut dicere aut cogitare de Deo prophanum eſt. At uero ſi uita quæ perfectiſsima quidem uita eſt, ſed uita eſt tantum, & non eſt cognitio. Itemq; ſi appetitio ſiue uoluntas perfectiſsima quidem uoluntas, ſed uoluntas tantum & non uita neque cognitio eſt. Similiaq; alia in Deo collocentur manifeſte futurum eſt ut diuina uita finitæ ſit perfectionis, quoniam eam habet perfectionem quę uitæ eſt, non habet eam quæ cognitionis, quæ appetentiæ, tollamus ergo à uita non id ſolum quod eam imperfectam uitam facit, ſed quod facit eam uitam tantum & à cognitione ſimiliter alijsq; nominibus quibus Deum appellamus, tnncq; quod ex omnibus remanebit neceſſario tale erit quale Deum intelligi uolumus, unum ſcilicet, perfectiſsimum infinitum ſimpliciſsimum. Et quoniam uita ens quoddam eſt ſapientia, item ens quoddam pariterqúe & iuſticia, utique ſi particularitatis & terminationum conditionem his adimas. Quod ſupererit non hoc aut illud ens erit, ſed ipſum ens, ſed ſimpliciter ens, ſed uniuerſale ens, non prædicatio-

nis uniuerſalitate, ſed perfectionis. Similiter ſapientia bonum quoddam, eſt, quia hoc ſcilicet bonū, quod eſt ſapientia & non eſt illud bonum quod eſt iuſticia. Tolle, ut inqt Auguſtinus, hoc, tolle illud, id eſt, particularem hanc, tolle limitationem per quam ſapientia ita eſt bonū quod eſt ſapientia, quod non eſt bonum quod eſt iuſticia, pariterq́ iuſticia ſic habet iuſticiæ bonitatem, ut non habeat eam, quæ eſt ſapientiæ. Tuncq́ in ænigmate faciem Dei uidebis, id eſt omne bonum, ipſum bonum, ſimpliciter bonum, omnis boni bonum. Ita uita ſicut ens quoddam eſt, ita eſt unū quoddam, eſt enim perfectio una, pariterq́ ſapientia perfectio una eſt. Abijce particularitatem, remanet non hoc aut illud unum, ſed ipſum unū & ſimpliciter unum. Cum ergo Deus ille ſit, qui ut à principio dicebamus ablata omnium imperfectione omnia eſt. Certe cum à rebus omnibus & quæ ſub ſuo genere imperfectionem, & ſui generis particularitatem abdicaueris, id quod remanet Deus eſt, Deus ergo ipſum ens, ipſum unum, ipſum bonum ſimiliter, & ipſum uerum. Duos iam gradus promouimus ad caliginem aſcendentes quam Deus inhabitat, à diuinis nominibus omnem purgantes maculam, quę ex rerum eſt ſignificatarum imperfectione. Adhuc duo ſuperſunt gradus quorum alter nominum arguit deficientiam, alter noſtræ intelligentiæ accuſat infirmitatem. Hęc nomina ens, uerum, unum, bonum, concretum, quid dicunt & quaſi participatum. Quare ruſus dicimus Deum ſuper ens ſuper uerum, ſuper unum, ſuper bonum eſſe, quia ſcilicet ipſum eſſe eſt ipſa ueritas, ipſa unitas, ipſa bonitas. Verum adhuc in luce ſumus, Deus autem poſuit tenebras latibulum ſuum. Ad Deum ergo nondum peruentum eſt, donec enim quod de Deo dicimus etiam intelligimus & compręhendimus. In luce uerſari dicimur, & tanto minora de Deo & loquimur & ſentimus, quanto infinita ſua diuinitate capacitas noſtræ intelligentiæ minor eſt. Ad quartum igitur gradum conſcendentes intremus ignorantiæ lucem, & diuini ſplendoris caligine exoculati clamemus cum propheta. Defeci in atrijs tuis Domine. Hoc unum de Deo poſtremo dicentes, eſſe ipſum intelligibiliter & ineffabiliter ſuper id omne quod nos de eo perfectiſsimum uel loqui poſſumus uel concipere. Tunc ſuper ipſam etiam quam conceperamus unitatem, bonitatem, ueritatem. Superq́ ipſum eſſe Deum eminentiſsime collocantes. Huc reſpiciens Dionyſius Areopagita, poſt ea omnia, quæ in ſymbolica theologia in theologicis inſtitutionibus, & quæ de diuinis nominibus, & de myſtica ſcripſerat theologia, poſtremo in calce eiuſdem libri quaſi qui iam in caligine eſſet, & ut poterat de Deo ſanctiſsime loqueretur, ſic poſt quædam alia ad idem attinentia exclamauit, neque ueritas eſt, neque regnum, neque ſapientia, neque unum, neque unitas, neque deitas, aut bonitas, neque ſpiritus eſt, quantum ſcire ipſi poſſumus, neque filij, neque patris eſt denominatio, neque aliud aliquid ex

his quę

his quæ nobis aut alteri cuiquam in mundo ſunt cognita, neque aliquid eorum quæ non ſunt, neq; eorum quæ ſunt eſt, neq; ea quæ ſunt illã ſciunt ſicut ipſa eſt, neq; ſcit ipſa quæ ſunt ſicuti ſunt, neq; ſermo ipſius eſt, neque nomen, neq; ſcientia, neque tenebræ, neq; lux eſt, neque error, neq; ueritas, neque eſt ipſius ulla omnino poſitio, neque ablatio: Hæc uir ille diuinus ad uerbum. Recolligamus quæ diximus, uidebimusq; in primo nos gradu diſcere Deum non eſſe corpus, ut Epicurei, neque formam corporis, ut illi uolunt, qui Deum aſſerunt animam eſſe cœli uel uniuerſi, quod & Aegyptij ut ſcribit Plutarch. exiſtimarunt, & Varro theologus Romanus, unde utriſq; magnum fomentum idolatriæ, ut alibi declarabimus, ſed & quidam ſunt ex Peripateticis adeo ſtolidi ut & hanc ueram & Ariſtotelis ſententiam eſſe confirment. Vide quantum à uera hi Dei cognitione deficiunt, in carcere quaſi in calce quieſcentes, & tũc ſe ad Dei faſtigia credentes perueniſſe, cum humi adhuc iacentes pedem uerſus eum nondum mouerunt, ſic enim nec perfecta Deus uita, neque ens perfectum, neq; perfectus etiam eſſet intellectus, ſed profanam hanc opinionem quinta decade noſtræ concordiæ latè inceſſuimus. Diſcimus in ſecundo gradu, quòd pauciores rectè aſſequuntur, & in quo falli poſſumus magis ſi à uero intellectu paululum deuiauerimus, Deum ſcilicet, nec eſſe uitam, nec intellectum, neque intelligibile, ſed melius aliquid atque præſtantius omnibus his. Nomina enim hæc omnia particularem dicunt perfectionem, qualis nulla in Deo eſt. Quod reſpicientes & Dionyſius & deinde Platonici in Deo & uitam, & intellectum, & ſapientiam, atque his ſimilia eſſe negant, ſed quoniam totam horum perfectionem: quæ in his multa & diuiſa eſt. Deus ipſe ſua unica perfectione, quæ eſt ſua, infinitas ſua deitas, quæ ipſe eſt, in ſe unit & colligit, non ſicut unum ex illis multis, ſed unum ante illa multa. Ideò quidam alij & præſertim Peripatetici, quos quantum licet ferè in omnibus imitantur Pariſienſes theologi: Hæc omnia in Deo eſſe concedunt. Quod dicentes atque credentes non ſolum rectè dicimus & credimus, & cum is concorditer qui illa negant, ſi illud nobis ſemper Aurelij Auguſtini fuerit ante oculos, ſapientiam Dei non plus eſſe ſapientiam quàm iuſticiam, & iuſticiam Dei non plus eſſe iuſticiam quàm ſapientiam, uitamq; pariter non potius in eo eſſe uitam quàm cognitionem, nec cognitionem magis cognitionem quàm uitam. Omnia enim hæc in Deo ſunt, unũ nõ per confuſionem, aut commiſtionem, aut quaſi diſtinctornm mutuam penetrationem, ſed per ſimplicem ſummam ineffabilem fontalem unitatem. In qua omnis actus, omnis forma, omnis perfectio, ſicut in primo eminentiſsimo duce, penitiſsimis diuinæ infinitatis theſauris, ita ſuper omnia, & extra omnia excellẽter eſt cõcluſa, ut ſit tamen nõ ſolum omnibus intima, ſed magis unũ cum omnib. quàm ipſa ſint ſecũ, deficiunt profecto uerba & minus omnino etiã ꝙ cõcipitur.

Sed ui-

Sed uide Mi Angele quæ nos inſania teneat. Amare Deum dum ſumus in corpore plus poſſumus quàm uel eloqui uel cognoſcere. Amãdo plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obſequimur. Malumus tamen ſemper quærendo per cognitionem nunquam iunenire quod quęrimus, quàm amando poſsidere. Id quod non amando fruſtra etiam inueniretur, ſed redeamus ad noſtra. Euidẽter tibi iam patet quonam pacto cum Deus aliâs & mens, & intellectus, & uita, & ſapientia nuncupetur, rurſus aliquando ſuper hæc omnia collocetur. utrunque tamen & uerè & conſonè comprobetur. Nec propterea Platonẽ ab Ariſtotele diſſentire, quòd ille in ſexto de Repub. libro, Deũ, quem ibi uocat ideam boni, ſuper intellectum & intelligibilia ſtatuat, dantem illis quidem ut intelligant, his autem ut intelligantur. Hic autem ſcilicet Ariſtot. ſæpe Deum & intellectum & intelligentem & intelligibile uocat. Nam & Dionyſ. Areopagita cum idem dicat quòd Plato, non tamen negabit etiam cum Ariſtotele Deum ſeipſum & alia non ignorare. Quare ſi ſe intelligit, & intellectus, & intelligibilis eſt, cognoſcit enim, & cognoſcitur neceſſariò, qui ſeipſum cognoſcit, & tamen ſi quaſi particulares, ut dixi, has perfectiones accipiamus, aut cum intellectum dicimus naturam, ſignificemus quæ ad intelligibile, quaſi ad allud extra ſe tendat, nihil minus quàm Platonici, Ariſtoteles etiam Deum & intellectum, & intelligibile eſſe conſtantiſsimè ſit negaturus. In tertio gradu plus aliquid nobis dum tenebris propinquabamus illuxit, ut non ſolum non imperfectum, & quaſi mãcum aliquid ens Deum impia cogitatione fingamus, quale eſſet ſi uel corpus, uel corporis anima, uel conſtitutum ex eis animal diceretur, neque item particulare aliquod genus, quanquam perfectiſsimum, quaſi humana ſapientes eam faciamus, ut ſi uel uitam dicamus uel mentem, uel rationem, ſed etiã eo quod uniuerſalia iudicant nomina, quę omnia ambiunt uno ſcilicet uero ente & bono melius eſſe cognoſcamus. In quarto gradu non ſolum ſupra illa, ſed ſupra omne nomen quod formari ſupra omnem notionem, quæ concipi à nobis poſsit ipſum eſſe ſciebamus. Tunc primum ipſum aliquo modo ſcientes, cũ eum omnino neſciebamus. Ex quibus colligi illud poteſt non ſolum eſſe Deum, ut dicit Anſelmus, quo nihil maius cogitari poteſt, ſed id eſſe, quod infinite maius eſt omni eo quod poteſt excogitari, ut uere dixerit iuxta Hebraicam literam Dauid Propheta. Tibi ſilentium laus. Hęc pro ſolutione primæ rationis dixerimus, unde magna etiam aperitur feneſtra legitimæ intelligentiæ librorum Dionyſij qui de myſtica theologia, & de diuinis nominibus inſcribuntur. In quibus illud cauendum, ne aut minora faciamus quàm ſint quæ ille ſcripſit, ſunt autem maxima, aut dum paruum exiſtimamus omne quod intelligimus, ſomnia nobis & inextricabilia commenta confingamus.

Caput

Caput ſextum, in quo ſecundam ſoluit rationem Platonicorum de prima, ſcilicet materia.

QVod uero obijciunt de prima materia friuolum eſt. Illa enim quatenus ens eſt, eatenus una eſt, quinimò ſi Platonis ſectari uerba ad unguem uolunt, concedant oportet unius illam habere minus rationẽ quàm entis. Neque enim Plato uult eam eſſe prorſus nihil, alioquin quomodo receptaculum formarũ, quomodo nutrix, quomodo natura quædã & reliqua erit, quæ eam eſſe in Thimæo ille confirmat. Non eſt igitur nihil, id eſt non omnino entis expers ſi Platoni credimus, qui tamen eandẽ in Philebo uocat non ſolum multitudinem, quæ ut ipſi uolunt opponitur uni, ſicut nihil opponitur enti, ſed infinitum. Multitudo autem ſi ſit finita non omnino fugit rationes unius, quoniam qua finita eſt una eſt, at infinita multitudo ita omnino unius naturam non habet, ſicut nec termini. Materia ergo prima ſecundum Platonem magis ens quàm una, quam qui contra diſputant ut unum ente ſuperius comprobarent ens non eſſe, & tamen unum eſſe dicebant. Iamblicus item Platonicus in eo libro quem facit de ſecta Pythagorica materiam primam uocat dualitatem, eo quòd dualitas prima ſit multitudo, & reliquarum omnium multitudinum radix. Materia ergo prima, ſecundum eum qui magnus adeò inter Platonicos eſt ut diuinus uocetur, non ſolum non una ſed multitudo, ſed radix omnis quæ in rebus multitudinis eſt. Hæc diximus ſua illis obiectantes. Cæterum neq; unitatis expers omnino eſt illa ſicut neq; eſſe. Exactam autem unitatem ab eadem à qua & eſſe recipit forma, prætereo quæ de unitate eius uel affirmatiua uel negatiua diſputantur, quæ omnia his notiſsima, qui uel unam cum Ariſtotele deambulantiunculam fecerint.

Caput ſeptimum, in quo tertiam ſoluit rationem Platonicorum de multitudine, oſtenditq; dicentibus unum eſſe Ente, communius, aliquid eſſe concedendum, quod Plato negat.

FAlluntur autem plurimum in tertia ratione. Non enim eo modo opponitur multitudo uni, quo modo opponitur nõ ens enti. Hæc enim contradictoriam habent oppoſitionem, illa aut priuatiuam aut contrariã de qua re latè diſputãt Ariſtotelici decimo lib. primæ philoſophię. Sed uideant quas ruinas incidant qui uocantur Platonici & unũ dicunt ente ſuperius. Certum eſt quotiens duo ita ſe habent genera, ut ſub altero tãquam ſub communiori alterum ſit, fieri poſſe ut aliquid inferioris ambitum effugiat quod tamen non effugiat ſuperioris. Hoc enim eſt quare illud dicitur eſſe communius. Exemplum in promptu, quia animal communius eſt homine, poteſt fieri ut aliquid non ſit homo, ſiue non homo, quod tamen ſit animal, pari ergo ratione ſi ſit unum ente cõmunis, fieri poterit ut aliquid ſit non ens ſiue nihil, quod tamen ſit unum, atq; ita de non ente unum prædicabitur, quod expreſſe in Sophiſte confutat Plato.

Caput

Caput octauum, in quo declarat quomodo quatuor hæc Ens ſcilicet, Vnum, Verum & bonum in omnibus ſint, quæ ſunt poſt Deum.

VEriſsima ergo ſententia eſt quatuor eſſe quæ omnia ambiunt, ens, unum, uerum, & bonum. Si ita accipiantur ut illorum negationes ſint nihil diuiſum falſum & malū. Addita ſunt his quatuor duo alia: Aliquid ſcilicet, & res, à poſterioribus Auicennam ſecutis, qui multis in locis philoſophiā Ariſtot. interpellauit, unde ſunt illi cum Auerroe magna bella pugnata, ſed quantum ad hoc ſpectat, parua in re diſcordia. Diuidūt enim hi quod ſub uno intelligitur, in unū & aliquid, quod à Platone non abhorret, qui in Sophiſté inter has communiſsimas dictiones enumerat aliquid, & quod ſub ente continetur, patiuntur in ens & res, ſed de his alibi, quatuor hæc ut cœptum proſequamur, Aliter ſunt in Deo, aliter in his quæ ſunt poſt Deum, quandoquidem hæc Deus habet à ſe, alia habent ab eo. Videamus primo quomodo inſunt rebus creatis, omnia quæ ſunt poſt Deum, habent cauſam efficientem, exemplarem & finalem, ab ipſo enim, per ipſum, & ad ipſum omnia. Si igitur res conſideramus ut à Deo efficiente conſtituunt, ſic entia dicuntur, quia illo efficiente eſſe participant, ſi ut exemplari ſuo quam uocamus ideam ſecundum quam illas condidit Deus quadrant & reſpondent, ueræ dicuntur. Vera enim imago Herculis dicitur, quæ uero Herculi conformatur. Si ut ad eum tāquam ad finem ultimum tendunt bone dicuntur. Si uero unaquæq; res ſecūdum ſe abſolute accipitur una cognominatur. Eſt autem hic ordo ut primum unumquodq; ſub entis ratione concipiatur, quoniam prius efficit agens unumquodq; quàm illud in ſe ſit aliquid, alioquin non ſecundum totum quod eſt eſſet ab agente. Quo fit ut nihil ſit poſt Deum, quod concipientes hoc de eo non intelligamus quod eſt ens ab alio, ens finitum, ens participatum, ſuccedit enti unum. Tertia eſt ueritas, quia poſtquam eſt aliquid in ſe, uidendum eſt an ſit tale quale eſt exemplar ad quod fuit formatum, cui ſi ſimile inuenitur, reliquum ut in illud utpote affine atque cognatum per bonitatem ſe conuertat. Aequali autem hæc eſſe ambitu quis non uideat, da aliquid eſſe certe & unum eſt. Nam qui unum non dicit nihil dicit (ut ait Plato in Sophiſté) Eſt enim illud quicquid eſt à ſe indiuiſum & ab alijs diuiſum, quæ non ſunt ipſum. Hoc autem cum dicimus intelligimus unum, ſiue ut Platonis uerbis loquamur, eſt idem ſibi et ab alijs alterum quod unicuiq; rei congruere in eodem dialogo ipſe confirmat. Verum eſt etiam neceſſario. Nam ſi eſt homo, utiq; uerus eſt homo, idemq; dictu hoc non eſſe uerum aurum & non eſſe aurum, nam cum dicis uerum aurum non eſt. Hoc ſignificas, uidetur quidem aurum & eſt aliquid ſimile auro, ſed non eſt aurum, propterea Aurelius Auguſtinus definiens in ſoliloquijs, quid ſit uerum aut uerum, eſt id quod eſt, quod nō ita accipi debet ut idem ſit ens & uerum. Sunt enim licet re idem, ratione tamen

men & definitione diuerſa, quare unum per aliud finiri nõ debet, ſed hoc exprimere uoluit Auguſtinus tunc dici rem ueram cum eſt id quod uocatur & eſſe dicitur, ut tunc uerum eſt aurum, cum aurum eſt, & non aliud eſt quàm aurum. Hoc eſt ergo quod dixit, uerũ eſt id quod eſt, quod quidam non aduertentes calumniã faciũt diffinitioni. Similiter aũt & bonum eſt, quia quicquid eſt, quatenus eſt, bonũ eſt, & lõge errat Olympiodorus mea quidem ſententia, ſic credẽs probare aliud eſſe bonũ & ens, quoniam bonũ ſimpliciter deſideramus. Non eſt autẽ eſſe ſimpliciter, ſed bene eſſe, ideoq; fieri poſſe ut ſi male ſit nobis non eſſe deſideremus, nã ut illud omittamus an quib. male & miſere eſt recto & naturali deſiderio appetere poſſunt ut non ſint, non aduertit ille ſicut multiplex eſt eſſe, ita multiplicem eſſe bonitatem. Eſt enim primo eſſe naturale rerum, ut homini eſſe hominem, leoni eſſe leonem, lapidi eſſe lapidem, quod eſſe & naturalis bonitas indiuidue ſequitur. Sunt alia eſſe, quæ aduentitia dici poſſunt, ut homini eſſe ſapientem, eſſe pulchrum, eſſe ſanum, quemadmodum autem ſapientia & pulchritudo, alia entia ſunt ab humanitate, ita alia bona ſunt. Aliud enim bonum humanitas qua homo eſt homo, aliud bonum ſapientia qua non iam homo, ſed homo ſapiens euadit, ſicut & hæc aliud, & illa aliud ens, & eſt, & dicitur. Sicut ergo omnia appetunt bonum, ita omnia appetunt eſſe, & primo quidem eam appetunt bonitatem, quæ eſſe naturale conſequitur, quoniam hæc fundamentum ſequentium bonitatum, quæ illi omnes aduenìunt, ut ſine illa ſtare non poſsint. Quomodo enim erit felix, qui omnino non erit uerum, non illa eis ſufficit bonitas, quã tunc adipiſcuntur cum primum ſunt, ſed cupiunt accedere & reliquas, quæ illam primam abſoluant & exornent, ſicut autem uerè dicimus præter primam ab eis bonitatẽ alias appeti bonitates, ita uerè dicere poſſumus præter primum eſſe deſiderari ab eis alia eſſe, quia aliud eſt eſſe felicem, aliud eſſe hominem. Et ſi quis det fieri poſſe, ut quis nolit eſſe, ſi nõ ſit felix, non ſequetur (ut putat Olympiodorus) aliud eſſe bonum, aliud ens, ſed aliud eſſe ens hominem, aliud felicitatem, pariterq; aliam hominis bonitatem, aliam felicitatis, quarum alteram, id eſt, primam homo non uult, niſi habeat & ſecundam: omitto an eadem ratione aliquid bonum ſimpliciter dicatur, & ens ſimpliciter, an quod ens dicitur, ſimpliciter bonum tale, & quod bonum ſimpliciter, ens tale dicatur. non enim hic omnia diſputandi locus, uerè ergo dicebàmus unumquodq; quod eſt, eatenus eſſe bonum quatenus eſt. uidit enim Deus cũcta quę fecerat & erãt ualde bona. Quidni, à bono opifice ſunt, qui ſui ſimilitudinem omnibus imprimit quę ſunt ab ipſo. in entitate igitur rerum admirari potentiam efficiẽtis poſſumus Dei, in ueritate uenerari artificis ſapientiam, in bonitate reclamare amantis liberalitate, in unitate ſuſcipere conditoris unicam, ut ſic dixerim, ſimplicitatem. Quæ unumquodq; ſibi tum omnia inter ſe inuicem, tum ad ſe-

ipſum uniuit omnia, ſic unumquodque ad ſuimet, ad aliorum, ad Dei poſtremo uocans amorem. Examinemus & eorũ oppoſita an æquali ſimiliter ambitu ſint, falſum & nihil idem eſſe oſtendunt quæ ſupra diximus. Malum & nihil ſi differre dicamus, reclamabunt philoſophi pariterque theologi. Quare & facere malum nihil eſt facere, diciq́ue ſolet mali nõ eſſe cauſam efficientem, ſed deficientem, unde illorum inſania cõfutatur, qui duo principia poſuerunt, alterum bonorum, alterum malorum, quaſi efficiens aliquod principium mali eſſet, ſed diuidere rem idem eſt quod deſtruere, nec ita poſſumns rei cuipiam ſuam & naturalem unitatẽ adimere, ut nihil minus illius eſſe in ſua integritate remaneat. Non enim totum eſt ſuæ partes, ſed illud unum quod diſſultat ex partibus, ut docet Ariſtot. 8. lib. primæ philoſophiæ. Quare ſi in partes diuidas totum, partes remanent quidem, totum autem quod diuiditur ipſum non remanet, ſed deſinit eſſe actu, & potentia tantum eſt, ſicut partes, quæ prius erant potentia, tunc eſſe actu incipiunt, quippe quæ prius cum erant in toto, unitatem propriam actu non habebant, quam tunc primum ſortiuntur, cum ſeparate à toto ipſo per ſe ſubſiſtunt.

Capitulum nonum in quo declarat quomodo illa quatuor in Deo ſint.

EXaminemus rurſus qualiter hæc ſunt in Deo, cui non inſunt in reſpectu ad cauſam quam non habet, ipſe enim omnium cauſa à nullo eſt, duplici autem ratione in Deo poſſunt conſiderari, aut quatenus aliorum cauſa eſt, quæ diſtinctio creatis rebus non conuenit, quantum ad præſens negocium attinet, quoniam Deus ſic eſſe poteſt ut non ſit cauſa. Alia non ſic eſſe poſſunt ut non ſint, ab eo igitur Deum primitus ſic concipimus ut ſit uniuerſitas omnis actus, plenitudo ipſius eſſe, quam intelligentiam ita ſubſequitur ut ſit unus, ut neque oppoſitum concipi poſſit. Vide qusntum aberrent, qui plura prima principia fingunt, plures deos. Statim & uerißimum eſt, quid enim habet quod appareat eſſe, & non ſit qui eſt ipſum eſſe, conſequens certe ut ſit & ipſa ueritas, ſed & ipſa bonitas erit, boni enim tres conditiones, ut ſcribit Plato in Philebo, ut ſit perfectum ſufficiens expetendum, erit autem hoc quod tale concipimus perfectum, quia illi nihil deerit, qui eſt omnia, erit ſufficiens, quia illud poſsidentibus, nihil deerit: In quo inuenient omnia, erit expetendum, quia ab illo & in illo ſunt omnia, quæ expeti aliqua ratione poſſunt: Deus ergo pleniſsima entitas, indiuidua unitas, ſolidiſsima ueritas, beatiſsima bonitas. Hæc ni fallor eſt illa τετρακτύς, id eſt, quaternitas per quã Pythagoras iurabat, uocabatq́ue principium ſemper fluentis naturæ, principiũ enim hæc quæ unus ſunt, Deus omnium eſſe demonſtrauimus, ſed & iuramus per ea quæ ſancta, quæ firma, quæ diuina ſunt, Quid illis aut firmius aut ſanctius aut diuinius? Quod ſi Deo ut rerũ cauſa eſt appellationes has quatuor aſsignemus ordo totus inuertitur. Ptimo enim unus erit quia prius in

ſe in-

ſe intelligit, quàm intelligatur ut cauſa. Secundo erit bonus. Tertio uerus. Quarto ens. Nam cum cauſa quæ dicitur finis prior eſt ea quæ eſt exemplaris, & exemplaris prior efficiente. Primũ enim appetimus habere quo ab iniuria tempeſtatum protegamur, tum idæam domus mente concipimus, poſtremo in materia illam extrinſecus efficiendo formamus, quare ſi quemadmodum ſuperiori capite definiuimus bonum ad cauſam finalem, uerum ad exemplarem, ens ad efficientem ſpectat, Deus ut cauſa eſt. Primo boni, tum ueri, poſtremo entis rationem habebit, quæ omnia hic breuiter perſtringimus, Fœta alioquin quęſtionũ multarũ atq; magnarũ.

Caput decimum in quo totam diſputationem ad uitæ inſtitutionem & morum emendationem conuertit.

VErum ne alijs potius quàm nobis diſputemus illud curandum ne altiſsima perſcrutantes, in humili, id eſt indigna his conditione uiuamus, quibus cœlitus datum ut indagare cœleſtium etiam rationes poſsimus. Sed illud aſsidue meditandum, hanc noſtram mentem, cui diuina etiam peruia ſunt, ex mortali ſeminio eſſe non poſſe, neque felicem alibi quàm in diuinorum poſſeſsione futuram, tantoq; magis dum hic quaſi aduena peregrinatur propinquare felicitati, quanto poſt habita cura terrenorum ad diuina ſe magis erigit & accendit. Admonere autem in primis nos præſens diſputatio uidetur, ut ſi eſſe beati uolumus, beatiſsimum omnium imitemur Deum, unitatem in nobis, ueritatem, bonitatẽq; poſsidentes. Vnitatis pacem turbat ambitio, & ſibi hærentem animum extra ſe rapit, & in diuerſa quaſi lacerum trahit atque diſcerpit. Veritatis ſplendorem & lucem in cœno, in caligine uoluptatum quis non amittet? bonitatem furaciſsima nobis furať cupiditas, id eſt, auaritia. Bonitatis enim peculiare hoc, communicare alijs bona quæ poſsides. Quare cum quæreret Plato cur Deus condidit mundum, reſpondens ipſe ſibi bonus, inquit, erat. Hæc ſunt illa tria, ſuperbia ſcilicet uitæ, concupiſcentia carnis, & concupiſcentia oculorum, quæ ut ſcribit Ioannes ex mundo ſunt, & non ſunt ex patre, qui ipſa unitas, ipſa ueritas, ipſa bonitas eſt. Fugiamus hinc ergo, id eſt, à mundo, qui poſitus in maligno, euolemus ad patrem ubi pax unifica, ubi lux ueriſsima, ubi uoluptas optima. Sed quis dabit pennas ut illuc uolemus? Amor eorum quæ ſurſum ſunt. Quis adimet? Libido rerum quæ ſuper terrã quam ſi ſectemur iacturã facimus & unitatis, et ueritatis & bonitatis. Neq; enim ſumus unum, ſi curuum ſenſum & ſpectantem cœleſtia, rationem uirtutis fœdere nõ deuincimus: ſed duo in nobis principes, quaſi per interualla regnãtes, dum nunc Deũ per legem mentis, nunc Baal per legem ſequimur carnis, & regnum noſtrum in ſe diuiſum profecto deſolatur. Quod ſi ita erimus unum, ut mancipata ſenſui ratione ſola imperet lex membrorum, falſa erit hæc unitas, quia ueri non erimus, dicemur enim & apparebimus homines eſſe, id eſt animalia ratione uiuentia, & tamen

men erimus bruta, quibus pro lege ſenſualis eſt apparentia, præſtigium faciemus his qui nos uidebunt, inter quos habitabimus. Non reſpondebit imago ſuo exemplari, inſtar enim Dei ſumus, Deus autem ſpiritus. Nos non ſpiritales iam, ut Pauli utar uerbis, ſed animales, cum autem per ueritatem ab exemplari non excedimus, reſtabit ut per bonitatem ad ipſum tendentes illi aliquando copulemur. Quod ſi tria hæc, unum ſcilicet, uerum, & bonum, perpetuo annexu ens conſequuntur. Reliquum eſt ut cum illa non ſumus, etiam prorſus nõ ſumus, & ſi eſſe uideamur, & quamuis credamur uiuere, moriamur tamen potius iugiter quàm uiuamus.

ANTONII FAVENTINI ADVERSVS LIBELLVM de Ente & Vno. Obiectiones primæ.

SI libellus quiſpiam de ente & uno inſcribi mereatur, neceſſe eſt entis uniuſq; naturam proprietateſq; explicet, hoc autẽ opuſculo quod nuper in manus meas uenit, quodq; de ente & uno inſcribitur nonnulla pertractantur, à titulo atq; inſcriptione penè aliena, principale ſiquidem authoris propoſitum eſt diſputare an iuxta Platonis ens, unumq; ſeſe inuicem mutuo conſequantur, an ut Academici putant unum ſit ente communius, ſed hoc non eſt de ente & uno pertractare, ſed de mutua entis uniuſque conuerſione, nec omnino abſolutè, ſed iuxta Platonem duntaxat, nec enim ſi quiſpiam philoſophus eam ſolum quæſtionem agitaret, quæ eſt an anima immortalis ſit propterea de anima diſputaret, ſed de ſola animæ immortalitate tractatus haberetur, Ait præterea operis author Academicos arbitrari Deum iuxta Platonem uerè ac propriè ens non eſſe, quod equidem plurimum demiror. Si enim omnes Academicos ſiue Platonicos intelligat, quemadmodum locutio ſignificare uidetur, alioquin non abſolutè pronunciaret id academicos ſentire, mendacio fortaſſe non caret. Themiſtius enim inter Platonicos author non ignobilis ideam quæ rerum principium eſt, ex Platonis ſentẽtia teſtatur uerè ac propriè ens eſſe & unum. Platonici uerò aut omnes aut plerique non aliud putant ideam, aliud uerò rerum opificem Deum, proſequens præterea dicit: Si quoquomodo defendi poteſt iuxta Platonem eſſe unum ente communius, ita cenſendum eſt, uocabula, inquit, quæ nomine parum Latino concreta appellat, ut eſt candidum, lucens, ens, alienum aliquid ſignificãt, quo præſente res uocabuli appellationem ſortiũtur. Aliud quippe eſt candor, aliud cãdidum, aliud homo, aliud humanitas, ens igitur uocabitur in quo eſſe aliud eſt, aliud uero quod ſubſiſtit, Deus igitur qui ipſum eſſe eſt, ens cenſeri nõ poterit, ſed unus ex quo omnia cõtinet & claudit. Sed nõne huiuſmodi defenſio ſibi ipſa parum cohæret? qua enim ratione, candidũ, & homo, & ens, alienum aliquid ſignificant, eadem quoq; unum, & beatum, & Deus, & ſimilia huiuſmodi multa alienum aliquid ſignificent neceſſe

ceſſe eſt, Deus igitur qui unitas eſt, & beatitudo ſimul, & deitas, neq; unus uocari poterit, nec beatus, nec omnino Deus, quomodo igitur ens nō eſt ſed unus. Præterea ens eo dictum eſt quòd eſt, quemadmodum igitur fieri non poteſt, ut qui ſedet ſedens non ſit, fieri etiam non poterit, ut qui uerè ac propriè eſt ens non ſit, ego enim (inquit Deus) ſum qui ſum. Admirabilius autem uideri poteſt quòd non ſolum iuxta Platonem defendere conatur Deum ens nō eſſe, uerum etiam Ariſtotelem quoq; ipſum in eandem ſententiam trahere conatur, quinto enim inquit, Metha. libro: Ens diuidit in ens per ſe & per accidens, ens uero per ſe in decem prædicamenta, in nullo autem, inquit, genere Deus collocari poteſt, quemadmodum beatum Thomam demonſtraſſe exiſtimat. Si igitur Deus non eſt ens per ſe, neque per accidens, ut conſtat iuxta Ariſtotelem ens non erit, præterea ens in ſubſtantiam & accidens iuxta uulgariſsimam diuiſionem ſegregatur. Non eſt autem Deus accidens, neque ſubſtantia, ea enim, inquit, genus eſt. Deus autē cuiuslibet generis limites excedit, ſed equidem non uideo qua ratione ductus operis author Ariſtoteli noſtro Platonicam aſſcribat opinionem, ſi tamē opinio Platonis eſt, diuiſio enim entis in ens per ſe & per accidens complexi entis diuiſio eſt, quemadmodū beatus Thomas, cui plurimum authoritatis tribuit, eo loco ſubtiliter ſcribit. Idem manifeſtum eſt exemplis, ens enim per accidens iuxta Ariſtotelem eſt triplex, aut enim accidens de ſubiecto prædicatur, aut ſubiectum de accidente, aut accidēs de accidēte, quę omnia ad complexionē pertinent. Pari modo entia per ſe uocantur, in quibus aliquid prædicatur, quod uel ad ſubſtātiam pertinet, uel ad quantitatem, uel aliud genus, dummodo quod prędicatur ſubiecto per ſe conueniat, ut albū Socrati, non etiā homini, animali, equo: Entis autem in ſubſtantiā & accidens diuiſio Deum quoque complectitur, eſt enim per affirmationem, negationemq́ue facta diuiſio, ſubſtantia enim eſt, quod nulli innititur ſed per ſe eſt. Accidens autem quod eſt in alio uelut in ſubſtantia, horum autem nihil eſt medium, ut beatus Thomas putat, ſiquidem inter ſubſtantiam habere & non habere nulla medietas cogitari poteſt. Subſtantia igitur quæ accidenti oppoſita eſt, genus non erit, ſi Deus nullo genere continetur. Præterea non eſt indubitata Ariſtotelis opinio, Deum per ſe nullo genere contineri, adſunt enim nonnulli Ariſtotelem imitati qui exiſtimēt Deum in prædicamento per ſe collocari, & ego quidem puto ea ſententia inſignem philoſophum Boëthium fuiſſe, monſtraremq; ſi opus eſſet ex uerbis Boëthij, necnon Auguſtini apertè id colligi. Rurſum ait unius negationem eſſę diuiſum, quod probat, eo quòd res deſtruitur, quando diſcerpitur diuiditurq;, ſed quomodo diuiſum poteſt uni tanquam negatio opponi, inter affirmationē enim negationemq; contradictio eſt, Chimera uero neque una eſt, neque diuiſa, nec hoc quod eſt diametrum eſſe commenſurabilem, aut unum eſt, aut di-

uiſum. Falſum quoque ueri negationē eſſe exiſtimat, quod & ſi quoquomodo defendi poſsit. Attamen contrariū potius eſt, quàm negatio, quemadmodum beatus Thomas monſtrat. non enim chimera uera eſt aut falſa, niſi uocabulo prorſus abutamur. Verum enim eſt quod eſt, hoc eſt, ut ipſe exponit quod eſt id quod uidetur, & dicit, falſum igit̃ erit quod non eſt, id quod uidetur & dicitur ut nummus falſus, nihil igitur falſum eſſe contigit niſi quod uidetur eſſe aliud quod non eſt, Inter id uero quod uidetur eſſe, quod eſt, & id quod non eſt, quod uidetur, nulla contradictio eſt, uerum igitur falſumq́ nulla affirmationis negationiſq́ oppoſitione aduerſantur, malum etiam boni negationem putat, Ariſtoteles uero bonum & malum contrariorum genera eſſe in prædicamētis affirmat, quod autem negatio eſt, genus eſſe non poteſt. Præterea bonum ea ratione, qua bonum eſt, expetendum eſt, malum uero fugiendum, Expetere uero, & fugere & inuicem contraria ſunt, quemadmodū congregare, ſegregareq́. bonum igitur & malum erunt contraria, quod Boëthius quoq́ in prædicamentis aſſeuerat, quicquid cæteri circa id dixerint.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO FAVENtino S. Reſponſio obiectionum primarum.

QVæſtiones tuas aduerſus eum libellum, quem nuper ædidi de ente & uno tanta cum uoluptate legi, quanta à te & charitate & libertate animi ſunt perſcriptę: Debeo tibi plurimū nomine huius officij, quod ſi uel amicis impenderemus liberius, uel ab eis libentius exigeremus, eſſemus certè longe quàm ſumus, & doctiores, & meliores. Sed exitialis hæc perſuaſio cepit hominum mentes, ut non placere nos illis putemus, quibus errata noſtra non placent, liberumq́ amicorum iudicium, uel odium, uel moroſitatem, adulationem uero, amorem & naturæ bonitatem interprætemur. Ita fit ut dum laudari malumus uel immeriti, quàm uel merentes caſtigari, irrideamur ſemper laudem nūquam mereamur. Vide quantum erremus. Nam laudatio omnis ferè ſemper inutilis, ſæpe autem noxia Quoniam ſi uera, quid afferat utilitatis? ſi ſit falſa, inſanos profecto nos efficit qui laudamur, ridiculos autem qui laudāt. Repræhenſio certè utilis ſemper, quæ ſi ſit iuſta ad cognitionē, ſi minus iuſta ad defenſionem nos excitat ueritatis. Denique quid eſt aliud caſtigari? quàm alieno labore fieri meliorem: Aut quid aliud librū amici lima ſplendeſcere? quàm de illius uigilijs te proficere dormientem. Non poſſum igitur, ut dicebam tibi plurimum non debere. Qui de his quæ in meo libro tibi minus placuerunt, quid ſentires, mihi liberè ſignificaſti. Agnoui præter beneuolentiam, in tuis ſcriptis, tuam etiam illam mihi iampridem notam ingenij dexteritatem, cœpiq́ ſtatim, non quaſi pater, ſed quaſi iudex examinare ſeuerius quæcunq́ notaueras, utpote quæ iam mihi etiam ipſi de tuo teſtimonio in ſuſpicionem uenerant falſitatis. Sed ita cogitanti oc-

currerunt

currerunt nonnulla quibus defendi illa & uindicari à culpa poſſe uiderentur, quæ quidem liberè uolui ad te perſcribere, ne forte quam in te laudo uirtutem minus ipſe amplecterer, ut ſi in illis taxãdis tuum iudicium non imitor, ſaltem in defendẽdis imiter libertatem. Non rectè, inquis, liber de ente & uno inſcribitur, cum de entis uniuſq; natura, proprietatibusq; omnibus in eo non agas, ſed de unius tantũ entisq; conuerſione. Mihi Antoni ita uideri ſolet duo quaſi ueſtibula libris præſtitui, Titulum & Procemium. Titulus Procemium curtum eſt, Procemium titulus fuſus & explicatus. Promittit titulus tractatum de ente & uno. Quid aũt de ente & uno tractandum ſit procemiũ explicat. Quod ſi fiat in titulo, timendum ne libri titulus liber fiat. Poſſet hoc defendi præiudicio mille authorũ à quib. præſcriptæ libris eorum titulationes calumniam eandem paterentur. Sed nõ id quæſtioni pondus, ut uel ego, uel tu in ea diutius occupemur. Miraris præterea quod à Platonicis creditum dixerim Deum nõ eſſe propriè ens. Noli me mirari, ſed illos quos & ego tecũ in huius dogmatis aſſertione non probo, ſed hoc illos ſenſiſſe quod tibi penè incredibile uideẽ, hocq; poſteris ſcriptum reliquiſſe, notiſsimum omnib. qui Platonica legerunt, hoc Sirianus, Proclus, Plotinus, & qui deniq; extant Platonis interprętes uno ore confirmant. At inquis Themiſtius inter Platonicos non ignobilis aſſerit ideam ex Platonis ſententia uerè ac propriè ens eſſe & unũ, Platonici aũt uel omnes uel plærique non aliud putant ideam aliud rerum opificem Deum. Quare ſi idea ens propriè dicitur & Deus etiã ipſe propriè dicetur ens. Hæc tu ſatis ingenioſe, ſed uide an ſatis peritè. Illi enim, Proclus ſcilicet & Plotinus, ideam fateñ eſſe ens & dici, ſed Deũ ut ſupra entia, ita ſupra ideas eſſe contendunt. Plotinus enim in ea mente quæ à Deo proxima eſt, quam & primũ ens & primum intelligibile, & primã uitam uocat ideas omnes, collocauit ut ſit Deus, idearũ nõ ſinus ſed fons, nõ receptaculum ſed principiũ. Proclus non unũ modo ſed multos ordines mentiũ medios facit, inter Deũ & ideas quarũ plenitudinẽ æmulatus Platonis uerba in Timæo, per ſe animal nũcupauit. Prætereo Sirianũ, Ameliũ, Iamblicũ, aliosq; cõplures idem ſentientes. Rudimẽta hæc & quaſi incunabula ſunt illius doctrinæ quæ Platonica exiſtimatur. Quod ſi quis tibi det nõ aliud re eſſe ideam & Deũ, aliud tamen ratione eſſe, nec tu negabis. Quæ diuerſitas abunde faciet ut Deus quidẽ quatenus exemplar eſt hominis, equi, leonis, ens dici uerè poſsit, quatenus uerò nihil reſpicit extra ſe, nullãq; ad res creatas habet habitudinẽ, ſed in ſuæ diuinitatis receſſus ſolitarius manet, appellationem omnem entis excedat, ſitq; eius neq; nomen, neq; opinio ut Dionyſius inquit. Quare manifeſtiſsimũ eſt & apud principes academiæ Deũ propriè ens dici non poſſe, & ſi quis det ideam & Deũ re eſſe idem, non tamen continuo ſequi ut ſi idea ſit ens, Deus etiã propriè ens dicẽdus ſit. Trãſeamus ad alia, inter quæ illud tibi maxime diſplicet, quod dixerim

aliquam eſſe loquendi rationem, quam ſi ſequamur uerè dicere poterimus unum eſſe ente ſuperius. Quandoquidem ſic Deo dare unius poſſumus appellationem, ut entis tamen non demus, propterea quòd ens concreti nominis (ſic enim Latinè loqui poſſumus) faciem habeat, ſignificatq; id quod ab alio eſſe participat, quod de Deo dici non poteſt, qui eſt ipſum eſſe, eadem (inquis) ratione unum appellari non poterit, quia & unum ſcilicet, concretum nomen eſt, quemadmodum & ens. Hāc ego quęſtionem & uidi cum ſcriberem & diſſolui, nam ſimul ac probaui ens, quia id ſignificat quod non eſt ex ſe, ſed alterius participatu eſt, enunciari de Deo non poſſe, adiunxi cui ſcilicet Deo, quoniā unius datur appellatio, conſequēs inde ut unum ſupra ens eſſe fateamur, ſtatimq; poſt hæc tuæ iſti occurrens obiectioni adieci: uocamus autem tunc Deum unum non tam enunciantes quid ſit, quàm quomodo ſit omnia quæ eſt, & quoquo modo ab illo omnia ſint, unum enim inquit Dionyſius, dicitur Deus, quia unice eſt omnia, rurſus unus dicitur, quia ita principium omnium eſt, quæ ſunt ſicut omnium numerorum principium unitas eſt. Hæc ego ibi ad uerbum: Si igitur cum Deum unum dicimus, enũciare uolumus quid ſit, fateor tecum eadem ratione dici unum non poſſe, qua neq; ens dici poteſt, quia utrunq; ſcilicet, concretũ nomen eſt. Quin hoc ipſum ego te prior in eodem libro apertè aſſerui per hæc uerba: Hæc nomina ens uerum unum bonum concretũ, quid dicunt, & quaſi participatũ. Quare rurſus dicimus Deum ſuper ens, ſuper uerum, ſuper unum, ſuper bonum eſſe, quia ipſum eſſe eſt ipſa ueritas, ipſa unitas, ipſa bonitas. Hæc ibi. Non me igitur fugit, cum ſcribebam, & æquè concreta eſſe ens & unum, & ratione concretionis aut neutrum aut utrunq; pariter à Deo remouendũ. Verum quemadmodum ſupra admonueram, cum Deum unum non tamen ens dicimus, nõ quid ſit Deus, ſed quomodo ſit id quod eſt ſignificamus, quia ſcilicet, principaliſsimè & ſimpliciſsimè eſt omnia. Qui modus per entis appellationem nullo pacto uel indicari, uel figurari poteſt, per unitatis autem typum & cognominationem potes. Ita enim ſe habent entia, ſicut numeri, ut ſcribit Ariſtoteles, & numerorum tam principaliſsima quàm ſimpliciſsima unitas eſt. Adijcis admirari te quòd non ſolum iuxta Platonem, ſed iuxta Ariſtotelem etiam uelim defendere, Deum nõ eſſe ens. Ego uero ſi librum attentius percurriſti, hoc toto opere principaliter ago, ut oſtendam Deum & eſſe & dici propriè ens, non ſolum ex Ariſtotelis dogmate, ſed etiam Platonis, conſequenter unum non eſſe ente ſuperius. Verum ne omnino inſanire uiderentur qui id dixerunt Deum ſcilicet, non eſſe ens, ſed ſuper ens, inter quos ſi nec Plato ſit, nec Ariſtoteles, certe Dionyſius eſt Areopagita utroque maior, probare conatus ſum aliquam eſſe locutionis rationem, quam ſi ſequamur non abſonum erit à ueritate, Deum appellatione entis eſſe maiorem, quam à Peripateticis etiam interdum

uſurpari, licet adeo abhorreas, negare tamen non potes niſi illorum neges authoritatem. Quibus tua etiam ſententia primus in illa familia locus debetur. Nam diuiſionem entis in ſubſtantiam & accidens frequentem eſſe apud Ariſtotelicos quis neſcit? Cum aũt ita ens diuiditur Deum non ens ſed ſupra ens eſſe, tui Thomæ ſententia eſt, de quo illud olim ſolebas dicere Thomam aufer, mutus fiet Ariſtoteles, uerba Thomæ ferme hæc ſunt: Deus nec accidens eſt, nec ſubſtãtia propriè dici poteſt, tum quia ſubſtantia ideò ſubſtantia dicitur, quia ſubſtat, tum quia ſubſtantia quidditatem indicat quæ aliud eſt ab eſſe eius. Quare illa diuiſio entis in ſubſtãtiam & accidens, diuiſio entis creati eſt, hæc ille. Præterea cũ dicit Ariſtoteles primum philoſophum de ente agere quatenus eſt ens & cauſis principijsq́ entis, multi ſunt ex Peripateticis qui uelint inter entia ibi ab Ariſtotele Deum non collocari, ſed inter cauſas entis. Poſſe autem & rurſus alia ratione locutionis propriè dici Deum eſſe ens, non modo non negaui, ſed aſſerui confirmauiq́ etiam multis rationibus, tertio capite eiuſdem operis. Neſcio autem cur tu imitator ſemper authorum illuſtrium, nunc tamen à clariſsimis Peripateticis ad illos deficias, qui Deum ſub genere collocant, quibus Boëthium ſe nullo modo annumerari uelle non dubito. Poſtremo nec unius diuiſum, nec falſum ueri, nec boni malum eſſe negationem contendis. Equidem de horum oppoſitionibus ſcio non facilem eſſe controuerſiam inter magnos authores, ob idq́ librum in quo de his obiter tractabatur hac clauſula terminaui: Quæ omnia breuiter hic perſtringimus, fœta alioquin quæſtionum multarum atq́ magnarum. Minus autem probabilem aut ueram eſſe ſententiam quam ſum ſequutus, ut dubitem, nihil me mouent quæ tu obijcis. Chimeram ais nec unam eſſe nec diuiſam. Ego uero dico Chimeram quam mente concipimus, ideo non eſſe, quia partes ex quibus illam conſtare intelligimus, apud te rerum naturam diuiſæ, non autem unitæ ſunt. Et quemadmodum illud non eſt cuius partes ex quibus conſtitueretur ſi eſſet diuiſæ ſunt, ita illud non ſolum non eſt, ſed neceſſe poteſt cuius partes nec ſunt unitæ, nec ui naturæ uniri poſsint.

Quare non aliam ob cauſam chimeram non ſolum non eſſe dicimus, ſed nec fieri poſſe credimus ut ſit, niſi quia bruta, ex quibus illam effingimus, iu unam coitura aliquando animalis compoſitionem non eſt credibile. Rurſum inſtas, quia diametrum non eſſe commenſurabilem, neque unum, neque diuiſum eſt. Falleris mea quidem ſententia. Nam qua ratione falſum, eadem neceſſario in ſe diuiſum eſt. Eatenus enim aliquid falſum deprehenditnr, quatenus ſecum pugnat, & contradictionem includit. Quid autem eſt aliud contradictionem includere, quàm in ſeipſo eſſe diuiſum? Omne igitur uerum unum, quia ſibi conſtans & conſonum: Omne falſum diuiſum, quia ſecum pugnans & ſibijpſi non cohærens

rens eſt. Falſum negationem eſſe ueri multi crediderunt, id quod te etiam non latet, nec obſtant argumenta quæ affers. Falſum enim ut dixi illud uocamus quod non eſt, id quod uidetur, ut falſum aurum quod uidetur eſſe aurum, nec tamen eſt aurum. Quanquam autem falſum aurum non ſolum non ſit aurum, ſed & aliud ſit quàm aurum, ei tamen quatenus falſum eſt, accidit eſſe aliud quippiam præter aurum, ſed ideò falſum eſt, quia nõ eſt aurum quod tamen eſſe uidetur. Aurum igitur falſum eſt quòd ideæ auri non quadrat, ſed quia ideæ quadrat æris uel argenti, ideo nõ omnino falſum, ſed falſum duntaxat: aurum eſt, ſicut neq; omnino eſt non ens, quia licet non ſit hoc quod eſt aurum, aliud tamen quippiam eſt, æs puta, plumbum uel argentum. Quod autem nulli ideæ reſpondet, id omnino & abſolutè falſum eſt, ſicut etiam omnino eſt ens, quale eſt quod chimerã nuncupamus. Vide igitur ut pari curſu procedant, non ens, diuiſum & falſum, utque propriè & chimera falſa, & omne falſum diuiſum dici merito poſsit. Malum uerò non aduerſari bono oppoſitione contraria, ut tu cenſes, & Albertus docet exponẽs Ariſtotelis cathegoricas, & Thomas tuus latiſsimè in prima quæſtione de malo, quæ omnia credo iampridem tibi eſſe notiſsima. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS CItadinus, S. Obiectiones ſecundæ

QVantum ego amarim te ac ſemper coluerim uir præſtãtiſsimè tu ipſe teſtis es, qui diligentem præcipuamq; erga te operam meam facile recordari potes, ſi uelis. Quod ſi nũc ab Antonio uetere amico & compatre amari, aut dubitas, aut nequaquam credis, parum hercle meæ erga te obſeruantiæ meminiſti. Qui enim fieri poteſt? ut quem uix philoſophiæ initiatum dilexerim, coluerim, nũc doctrina, probitateq; inſignem non amem, non admirer. Vtinam æqua te omnes beneuolentia complexi eſſent, quib. cum familiariter uerſatus es, quali quantaq; Picum ſuum compater tuus ſemper proſecutus eſt, ſed iam ad noſtra ueniamus: Ais libellum tuum de ente & uno probe inſcribi potuiſſe, quòd titulus operis curtus, & ſi entis, uniusq; tractatum promittat, Procœmium tamen quod fuſus eſt titulus, qualem tractatum polliceatur explanat, mutuam, ſcilicet, entis uniusq; conuerſionem, ſed uide obſecro nunquid iſta hæc tua defenſio ſufficiat, pari enim ratione ſi libellus æderetur in quo ſola animi immortalitas ab authore eſſet aſſerta, de anima libellus merito poſſet inſcribi: Author enim operis diſputationem ingrediens mox quæſtionem forte proponeret, interrogans nunquid anima immortalis ſit nec ne? hæc uera obiectio in priore epiſtola tota ferè explicata eſt, ſed nihil iudicio meo reſpondiſti. Præterea ſi circa uelocitatem motuum quæſtio fiat, nunquid arithmeticam, geometricamúe proportionem cõſequatur,

& in principio operis multa author ſe ex geometria deſumpturū promittat, poſſet libellus de geometria inſcribi, qui tamē circa motus uerſaretur. Sed hæc utpote friuola omittamus. Alio libello in hanc ſententiam à me ſcriptum eſt. Nemo inquam, dixit Platonicos aliud ſentire niſi aut omnes aut plurimi id ſentiant. Si uero Themiſtius inter Platonicos non ignobilis ex Platonis ſententia affirmat ideam quæ rerum principium eſt uerè ac propriè ens eſſe abſolutè, pronunciandum non fuit Platonicos iuxta Platonem arbitrari Deum uerè ac propriè ens non eſſe, idea enim Deus eſt; Tu uerò reſpondes aliud eſſe ideam, aliud Deum, quòd ſi datum ſit ideam Deum eſſe, iam non propterea colligi oportere Deum propriè ac uerè ens eſſe, deus enim atq; idea & ſi non re, ratione tamen diſcrepant. Sed ego nolim hoc loco diſputare, nunquid Platonici exiſtiment aliud eſſe Deum aliud ideam, cum ſit quæſtio à propoſito longe aliena, quanquam plurimi authores Græci pariter & Latini ideas Platonis in Deo cōſtituant: Platonem imitati ſatis uideor propoſito feciſſe, quòd mōſtrarim Platonicum quendam, neq; hercle ignobilem aſſerere iuxta Platonem ideam, ac propterea Deum uerè ac propriè ens eſſe, neque enim rationis diſcrepantia ad quam refugis hac in re aliquid facit. Idea enim relatiua eſt, Deus autē abſoluta res eſt, Si igitur Deus ea parte qua extrorſus refertur uerè ac propriè ens eſt, quanto magis ens cenſeri debet ea ratione qua Deus eſt & in propria natura conſiſtit. Cur enim idea ea ratione qua idea eſt uerè ac propriè ens eſt? Nulla inquam ratio aſsignari poteſt, niſi dicatur ideò uerè ac propriè ens eſſe, quòd uerè ac propriè eſt. Magis igitur Deus ea ratione qua Deus eſt uerè ac propriè ens erit, ego inqt, ſum qui ſum. Præterea hoc modo obiectum eſt ſi Platonici ideo iure defendi poſſunt, qui aiunt Deum uerè ac propriè ens non eſſe, ſed unum, quia nomen entis cōcretum eſt quod alienum aliquid ſignificat ab eo quod eſt, unum autem ideo eſſe quòd unicè omnia eſt, pari pacto colligi poteſt Deum unū nō eſſe, unum enim concretum nomen eſt. Quinimò nec beatus erit nec Deus, utraque enim uocabula ſunt concreta: Tu uerò reſpondes Deum non appellare unum quaſi unius nomine Dei ſubſtantia monſtretur: ſed quomodo ſit id quod eſt explicari: ſed rogo quorſum hoc? nondum enim ſoluitur obiectio, Deum dicis non eſſe ens, ſed unum, quia entis nomen concretum eſt. Si igitur unum quoque concretum eſt, nónne eadem ratione colligi oportet Deum unum non eſſe, nec Deum quod nomen ad ſubſtantiam pertinet, quemadmodum & ens. Præterea ſi ideo unus eſt quia unicè eſt id quod eſt, cur ens quoque appellari non debuit, uno enim eſſe omnia eſt, quæ eſt, ſapientia, ſcilicet, & bonitas, & potentia, non enim unus dicitur, quia ſolus ſit unus, eadem igitur ratione ens uocari poterit, licet ſolus non ſit ens, eſt enim maximè ens. Præterea ratio ea nondum ſoluta eſt qua ita dicebatur: Deus uerè ac propriè ens eſt, ego enim, inquit, ſum qui

qui ſum. Rurſum miratus ſum quòd defenderes iuxta Ariſtotelem quòd
Deum aliquando nomine entis minime cenſeri, quia non eſſet per ſe ens,
neque per accidens, neque ſubſtantia, neque accidēs. Ego enim monſtra-
ui Deum neque ens per ſe, neq; per accidens eſſe, neq; inter ſubſtantiam et
accidens medium aliquid cogitari poſſe. Tu uero primæ obiectioni nihil
reſpondes. Contra uero ſecundam unum duntaxat Ariſtot. interpretem
allegas, hoc eſt, beatum Thomam, qui ait Deum propriè ſubſtantiam non
eſſe, eo quòd nulli ſubſtat accidēti, nec eſſentia Dei aliud eſt à Deo. Sed ui-
de uir præſtantiſsime nunquid Thomas aduerſum te teſtimonium ferat?
Si enim entis in ſubſtantiam & accidens diuiſio, iuxta beatum Thomam
entis creati diuiſio eſt, quemadmodum refers, quomodo ignorari poteſt
aliquid ens increatum eſſe, quod Deus eſt, qua igitur ratione tueri potes iu-
xta B. Thomæ interpretationem Ariſtotelem arbitrari Deum propriè ac
uerè ens non eſſe, ſed quanquam B. Thom. quodam in loco negare uidea-
tur, Deum propriè ſubſtantiam eſſe Magiſtrum ſententiarum imitatus,
eo quòd nulli ſubeſt accidenti, nō tamen propterea falſum eſt quod ſcripſi-
mus ſuperiore epiſtola inter ſubſtantiā & accidens mediū non eſſe, quod
beatus Thom. plæriſq; in locis efficacibus probat argumentis, neque tu
unum ex ijs quæ ad te ſcripta ſunt ſoluiſti: Si igitur aliquando Deum ne-
gat eſſe ſubſtantiam, uerba ipſa quæ affers hominis mentē plane aperiūt.
Subſtātia enim modis multis dici poteſt, quod ipſemet prima parte latius
explanat. Aliquando enim propriè ſubſtantia eo dicta eſt quod acciden-
tibus ſubſtat, qua ratione negat Deum eſſe ſubſtantiam, nec id quidē ſim-
pliciter & abſolutè, ſed ait propriè ſubſtantia non eſt, quia nulli ſubſtat ac-
cidenti, Subſtantia uero nonnunquam dicitur quòd per ſe eſt, & ſubſtan-
tiuo non eget, quo modo Thom. ſubſtantiæ nomen aliquando & quidem
frequenter uſurpat. Sic autem inter ſubſtantiam & accidens nulla medie-
tas cogitari poteſt, eſt enim utriuſq; per affirmationem negationemq; di-
uiſio. Quod uero nulla ductus neceſsitate, ſed mea ſpōte affirmaui ex Boë-
thij Auguſtiniq; ſententia Deum per ſe in prædicamento collocari, nō id
propterea dixi quòd B. Thomam non magnifaciam, non uenerer, non
probem, ſed id propterea dixi, quòd ſola B. Thom. authoritas non ſufficit
ad monſtrandum, uel Ariſtot. uel Ariſtotelicos arbitrari Deum in prædi-
camento nequaquam collocari, neq; propterea ab optimis authoribus ad
improbos & plebeios deficio, imò optimos ſequor & probo. Nūquid tu
B. Thomā uel Boëthio uel Auguſtino uel æqualem facis, uel ſuperiorem?
Ego quidem omnes & olim legi & indies lego, nec puto uegeti quempiam
eſſe ingenij: qui ea quæ à Britānis noſtris Suiſſet dico & ſimiles excogita-
ta ſunt aut ignoret aut negligat. Non equidem omnia quæ ab illis ſcripta
ſunt probo, & admiror, uerum nonnulla nec hercle pauca ſoleo ſæpenu-
mero ex Ariſtotelis proborūq; authorum ſentētia infirmare, ſed non poſ-

ſum

ſum non mirari maximam hominum ſubtilitatem & acutiſsimas in rebus phyſicis rationes, quas ipſe etiam Ariſtot. ſi à mortuis reſurgeret admiraretur, & mirũ in modum extolleret ſubtilitatem ſaltem in pluribus probans, & ſi non ueritatem. Defendis præterea unius negationem eſſe diuiſum: Chimera enim inquis, diuiſa eſt, eo quòd ea ex quibus conſtaret ſi eſſet, ab inuicem diuiſa ſunt, neqꝫ uniri poſſunt. Diametrum uero commenſurabilem eſſe, ideo diuiſum putas, quòd à ſeipſo diuiſum eſt & diſſonat. Verba quibus uteris hæc ſunt: Eatenus enim aliud falſum eſſe depræhenditur quatenus ſecum pugnat & contradictionem includit: Quid autem eſt aliud contradictionem includere quàm in ſeipſo eſſe diuiſum. Omne igitur uerum unum, quia ſibi conſtans & conſonum: omne falſum diuiſum, quia ſecum pugnans & ſibiipſi non cohærens eſt, ſed uide quomodo poſitionem tuam poſsis ſuſtinere. Si enim aliquid ideò unum eſt quod ſibi conſonum eſt, & à ſe diuiſum falſum ipſum & impoſsibile unum erit et uerum: Non dixerim hoc falſum & illud quod eſt Chimeram eſſe, uel ceruum uolare, ſed ipſam falſi impoſsibilisqꝫ naturam intelligo, quam probabo unam eſſe & ueram, chimera quippe iuxta tuum dogma diuiſa eſt, propterea quòd partes ab inuicem ſemper diuiſæ ſunt, propterea etiam quòd à ſe diuiſa eſt, neqꝫ enim chimera eſt chimera, eademqꝫ ratione diametrum eſſe commenſurabilem diuiſum eſt, neque enim aliter intelligi poteſt utrunqꝫ horum à ſeipſo diſſonare ſecumqꝫ pugnare. At falſum ipſum ſi ſeparatim ſpectes, falſum eſt, impoſsibile quoqꝫ impoſsibile eſt, neutrũ igitur ſecum pugnat, neutrũ à ſe diſſonum eſt, mortui quoqꝫ eadem ratione nequaquam ſecum pugnant. Sũt enim mortui qui iam mortui ſunt, quodlibet igitur horum unum eſt & uerum, ſi eo aliud eſt, unum quòd à ſe indiuiſum eſt. Præterea quomodo uerum eſt omne quod falſum eſt contradictionem claudere? Nónne multa ſunt falſa quæ uel naturæ uel hominis poteſtate uera eſſe poſſunt? Diffinitionem etiam ueri rurſus à te poſitam defendere conaris, aisqꝫ uerum eſſe quod uidetur eſſe quod eſt, falſum uerò quod uidetur quod nõ eſt, nunc propterea colligi putas falſum ueri negationem non eſſe. Sed argumento meo nihil, pace tua dixerim, hactenus reſpondiſti, argumentũ tale eſt. Si uerum eſt quod uidetur quod eſt: Falſum uero quod uidetur quod non eſt, cum inter uideri quod eſt, & uideri quod non eſt nulla contradictio ſit, non erit falſum ueri negatio. Si nanqꝫ nec homo eſſet in rerũ natura, nec Deus, Socrates non eſſet, non itaqꝫ uideretur, quod eſſet, neqꝫ quod non eſſet, nõ uerus igitur eſſet, nec falſus, eſſet autem non ens, non ens igitur & falſum aliquando diſſentiunt. Beatus etiã Thomas, cui non refragaris, uerum falſumqꝫ inuicem contraria eſſe pronũciat, ſi ad animum referant̃, ex quo tua ſententia ueri falſiqꝫ ratio dependet. Exiſtimatio, inquit, uera falſaqꝫ ſunt inuicem contrarie, quemadmodum Ariſtot. dicit. Poſtremo negas bonum malumqꝫ eſſe inuicem contraria, neqꝫ

propterea rationi reſpondes, qua probatū eſt eſſe cōtraria, nec ſaluas quo- modo malum ſit boni negatio. Ego enim ita dixi: Nulla negatio, ea præ- ſertim quæ illa cōplectitur quę non ſunt genus, eſſe poteſt. In topicis enim ab Ariſtotele dicitur, nō entis nō eſſe genera nec ſpecies, malum igit̃ quod omnia cōplectitur non entia genus eſſe non poteſt: quomodo igitur Ari- ſtot. uir ſummus dixit in prædicamentis bonum & malum contrariorum genera eſſe. Ais etiā Albertum, quem arbitror apud te momētum habere, negare bonū, malumq́ꝫ eſſe inuicem contraria, idemq́ꝫ B. Thom. ſentire in prima quæſtione de malo, nec propterea reſpondes quomodo Boëthius aut uerum dixerit, aut mentitus ſit qui in prædicamentis ait bonum ma- lumq́ꝫ eſſe inuicem contraria, non quòd quemadmodū album & nigrum, calidum & frigidū, quæ omnia ueræ qualitates ſunt, ſed quemadmodum ſanum & ægrum, forte ac debile, rarum & denſum, pulchrum & turpe, & ſimilia huiuſmodi multa, nec B. Thomas id negat, ſed uir eminentiſ- ſimus in prima quæſtione de malo, circa ſolutionem ſecundi argumenti, monſtrat quomodo bonum & malum, & ſi priuationis & habitus oppo ſitione aduerſentur, inter contraria tamen computari ſolent, idq́ꝫ Simpli- cij authoritate confirmat. Obiectiones igitur noſtræ quæ ob ſolam ueri- tatis indaginem, mutuāq́ꝫ inter nos charitatem excogitatæ ſunt, nondum mihi uidentur ex toto infirmatæ, rogo igitur obſecroq́ꝫ ut eo amore quo Angelo tuo Politiano uiro noſtræ ætatis doctiſsimo Platonici dogmatis ueritatem aperire conatus es, nobis quoque eodem zelo nodos ac ſcirpos noſtræ imbecillitatis exoluas, ego quidem plurimis lectionibus & medi- candi officio interim ſum implicitus, tu uero qui totus cōtemplationi ua- cas, & per gradus quatuor in profundam Dei caliginem niti potes, nul- lo uel pauciſsimo labore è tenebris lucem uindicabis. Bene uale, noſtri me- mor, ex Ferrarijs 11. Calendas Iunij 1491.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO CITA- dino S. Reſponſio obiectionum ſecundarum.

AVt breuis nimio plus, aut certe obſcurior fuit prior epiſtola in ſol- uendis quæſtionibus tuis, ſuper eo libello quem nuper ædidi de ente & uno, iteras enim eaſdem quæſtiones, & de eiſdem eadem dubitas. Equidem non negabo in primis literis quædam omiſſa, quibus nihil reſponſum eſt, ne in leuibus rebus uerba prodigerem, quædam bre- uiter à me tractata ut qui philoſopho homini indicandas res potius cre- derem quàm explicandas. Nunc poſtquàm à me hoc poſtulas, minutu- la etiam quęque conſectabimur, & per ſingula capita tuarum quæſtio- num iubebo meminiſſe eorum quæ prius ſcripſimus, excitaboq́ꝫ ubi erit opus ad eorum profundiorem intelligentiam. Porrò quoniam tu neque Platonicas commentationes, neq́ꝫ ob ignorantiam etiā Græcę linguę Grę cos hactenus Peripateticos attigiſti, ducā te per lineas, decretaq́ꝫ Latinorū

præſertim Thom. qui tibi magis familiaris, ad Platonicorum, de quibus agitur in meo libro, ſenſa percipienda. Eſt autem quod te angit in primis, qua nam ratione Platonici Deum ſuper ens collocent. Nã ſi Deus (inquis) uerè eſt, certè uerè ac propriè ens eſt, & dicitur, quàm dudum ſedens quiſpiam uerè dicitur, quia ſedeat. Addis quatenus idea eſt, ens eſt, multo magis quatenus Deus eſt, ens forte ut ſit & dicatur: Quod ſi non omnes quidem Platonici ideam & Deum idem eſſe concedant, ſatis tamen ad me oppugnandum eſſe ais, ſi id unus Themiſtius non dixerit, quod ego Platonicis in commune adſcripſerim. Illud item intelligere non potes, quomodo Deum dicam unum appellari, cum per hoc non quid ſit, ſed quomodo ſit eſſe quæ eſt ſignificamus. nam ſi unus eſt inquis, quia unicè eſt omnia, cur non ens quoque appellari debet, cum uno eſſe ſit omnia quæ eſt. Non enim unus dicitur quia ſolus ſit unus. Quare uocari pariter ens poterit, quanquam ſolus ens nõ ſit. Hæc ſunt primum quibus te extricare non potes, ſed paucis, & quemadmodum ſum pollicitus ex his etiam quæ tibi ſunt nota omnem à te dubitationis ſcrupulum amouebo. Noſti aliud eſſe apud Thomam eſſentiam rei, aliud exiſtentiã. Exiſtentia rei illud eſt quo res eſt, hoc eſt exiſtit. Eſſentia illud eſt quo res certam ſpeciem adipiſcitur, aut equi ſcilicet, aut lapidis, aut uirgulti. Quare quod eſſentia dicitur etiam à iunioribus quidditas appellatur, quia ſcilicet ex eſſentiæ notione, ſcimus quidnam ſit res. Cũ igitur, ut Ariſtoteles docet ſecundo libro Analiticorum poſteriorum, alia quęſtio ſit cum percontamur an uerbi cauſa, roſa ſit, alia cũ ſcire uolumus quidnam ſit roſa. Prima utiq; quæſtio ad rei exiſtentiam ſpectat. Secunda ad eſſentiam, ſiue ut uerbis utamur recentiorum, ad quidditatem.. Rurſus memineris ex ſententia Thomæ omnia citra Deum quæ actu ſunt ex eſſentia & eſſe (ſic enim uocat exiſtentiam) eſſe compoſita, Deum ipſum neq; compoſitum eſſe ex eſſentia & exiſtentia, neq; rurſus eſſentiam eſſe, ſed puram ipſamq; exiſtentiam à qua deinceps omnis alia rerum creatarum exiſtentia deriuantur, creatis ſcilicet eſſentijs cõmunicata. Adde his dictione hac quæ eſt ens plerunq; eſſentiam indicari, hac autem dictione eſt indicari exiſtentiam nõ eſſentiam. Quod te idem Thomas docet in prima quæſtione de malo, ubi ait, cum dicimus hoc aut illud eſſe ens, quæſtioni reſponderi qua quæritur quid ſit res (hęc autem ut ſupradiximus quæſtio ad eſſentiam rei ſpectat) cũ uero dicimus hoc eſt aut nõ eſt, ſatisfieri quærenti an ſit res, quæ ut dicebamus quæſtio attinet ad exiſtentiam. Iam omnis tibi ut credo Platonicorum ſententia & tuæ obiectionis ſolutio aperta eſt. Nam ſi Deus exiſtentia eſt, non autẽ eſſentia ut uerè dicimus Deum eſſe, ita uerè negamus Deum eſſe ens. Nec poſſum non mirari te, etiam ſi Platonica non legeris in Thom. tamen lectione frequentem huic adeò inſiſtere argumentationi, Deus eſt, ergo eſt ens, cum ipſe Thomas ad uerbum dicat, non ſe hæc mutuo conſequi eſſe

& eſſe ens, ſed ad diuerſas omnino quæſtiones neque cognatas inuicem pertinere. Quãquam quid opus hic Thom. authoritate? Quis dubitat niſi inſipiens an ſit Deus? quis rurſus niſi inſipiens pręſumit ſcire etiam aliqua ex parte uel minima quid ſit Deus. Cum igitur diuerſiſsima ſint ſcire an ſit Deus & ſcire quid ſit Deus, diuerſiſsima etiam erit oratio, qua dicitur Deus eſt, ab ea qua dicitur Deus eſt ens, cum illa etiam Deum eſſe quo nihil eſt certius aſſeueret, hæc uero quid ſit Deus aliqua ex parte, quo nihil incertius audeat pronunciare. Quapropter rectiſsimè tibi quęrenti inter disputandum quid eſſet Deus? reſpondit uir doctiſsimus Politianus noſter ex Simonidis poëtæ ſententia ſe neſcire quid eſſet. Longe aũt abeſt ab hoc propoſito exemplum quod tu affers de ſedente: quoniam non æquè uariant hæc ſedentem eſſe & ſedere, atq; hæc duo eſſe & ens. Eidem enim quęſtioni reſpondeo cum dico Socrat. ſedere, cui reſpondeo, dicens illum eſſe ſedentem quæſtioni ſcilicet, qua quis de Socratis me poſitura percontatur. Sicut & cum dicimus Socrates albus eſt, & Socrates albicat, eidem ſatisfit quæſtioni, qua ſcilicet quæritur, qualisnam ſit Socrates, ſed nõ eadem ratio inter ens & eſt, quorum alterum, ut ſępe idem inculcemus, quid ſit res, alterum an ſit interrogantibus manifeſtat. Hic etiam patet, ſi Deus ut idea ens dicitur, non tamen ſequi ut quatenus etiam abſolutus in ſe concipitur entis habeat appelletionem: nam ſicut ideæ: ita etiam eſſentiæ induit rationem, ut uerò ipſe ſupra omnem eſſentiam habitudinemq; ad res creatas intelligitur entis nomine maior eſt. Quod enim ens nõ dicitur, nõ deficientiæ eſt, ut credis, ſed eminẽtiæ. Quare & à Platonicis potius ſuper ens quàm non ens eſſe pronunciatur. Quibus equidem neſcio cur Themiſtium obſtinatè adeo contendas annumerare, de quo ſi ueteres percontêris reſpondebunt omnes Peripateticum eſſe & Themiſtium, non Platonicum, ipſum ſi interroges, paraphraſtem puto, ſe Ariſtotelis dicet & ſectatorem, non Platonis. Sed forte ideò (patere me iocari) tu illum uel nolentem in Academiam trahis, ne uideare omnino Platonica & Græca ignorare, qui Themiſtium ſaltem legeris beneficio Hermolai noſtri Latinum factum. Sed ſit Platonicus Themiſtius, ſit etiam uerus omnino, abunde ſatis & hac & priore epiſtola declarauimus nihil noſtræ ſententiæ refragari, quæ ille dicit, quoniam de Deo alia ut Deus eſt, alia ut idea eſt Platonici enunciabunt. Veniamus ad illud, quare unum dicatur Deus, cũ tamen ens nõ dicitur. Reuoca ad memoriam, quæ primis ad te literis ſcripſimus. Vnum cũ dicunt Deum Platonici, non quid ſit enunciant, ſed quomodo ſit id quod eſt, ſed neq; hoc ſatis intelligant. Dicam apertius. Si percontêris academicum hominem, quid ſit Deus? reſpondebit non ſolum à ſe tibi non poſſe reſponderi quid ſit, ſed neque à te hoc iure quæri debere, ſed eſſe indignam hanc de eo quæſtionem. Qui ſuper omnem eſſentiam, ſuperq; omne intelligibile ſit, hoc à ſe tantum poſſe aſſeuerari eſſe illum

unita-

unitati ſimilimum, quonſam ut hæc numerorum, ita ille rerum omnium, quæ ſunt principiũ ſit, ut hæc numeros omnes pares & impares, ipſa neq; par neq; impar ſua indiuidua ſimplicitate complectitur, ita illæ res omnes ſua impartibili infinitate claudit, & continet, uides ne quid ſit dictu, per unius appellationem nõ quid ſit Deus indicari, ſed quomodo ſit id quod eſt? Denique ſi dicamus: Deus unitati ſimilis eſt: quod uolumus ſignificare, cum illi unius appellationem damus, utique ueri erimus. Si dicamus: Deus enti ſimilis eſt auditoribus, certè riſum faciemus. Sed quid plura in re aperta. Aut enim hæc ſatis, aut neſcio quid uerborum ſatis eſſe poſsit. Colligitur autẽ & hinc cur Deus ſub nullo genere ſit. Genera enim rerum eſſentiæ ſunt, Deus autem nec eſſentia eſt, nec eſſentiam habet. Quapropter cũ ens ita à Peripateticis interdum accipiatur, ut decem tantum genera ambiat, manifeſtum eſt ſub entis nomine, quo Ariſtotelis etiam ſectatores aliquando utuntur Deum non contineri. Tu uerò inſtas à Thom. alijsq; ex eadem familia ſæpe ita & ſubſtantiam, & ens uſurpari, ut Deus & ſubſtantia & ens dicatur. Quaſi uel ego hoc ignorem, quod nemo neſcit, uel id mihi ſatis non ſit, ſi interdum aliter faciant, qui non ſemper, ſed quandoq; hac eos in illum modum dictione uti ſolitos dixerim. Tranſeamus ad ea quæ obijcis de oppoſitione unius, & diuiſi equidem, ut puto ludens cauillis me puerilibus tentas. Nam ſi falſum inquis diuiſum, certe falſum falſum nõ eſt. Falſum enim à ſe nõ eſt diuiſum, quia falſum falſum eſt. Mortui item ais nequaquã ſecum pugnãt, ſunt enim mortui qui iam mortui ſunt. Porro Antoni cum dixi pugnare ſecum quæ falſa ſunt: Si pugna hæc pugno fit, aut telo etiam mortui fateor inter ſe non pugnant, neq; falſi ſunt. Sed & ſicut falſum eſt falſum, ita falſum eſſe falſum non falſum, ſed uerum eſt propterea non diuiſum ſed unum. Addis falſo à me dici, quod falſum eſt contradictionem claudere. Quia multa ſunt falſa, quæ uel naturæ uel hominis poteſtate uerè eſſe poſſunt. Tu uero illud cogita, omne quod falſum eſt, quamdiu falſum eſt, tamdiu contradictionem claudere. Sed ſicut quædam ita falſa ſunt ut poſsint fieri uera. Quædam autem ita ſunt falſa, ut uera eſſe nunquam poſsint. Ita ſunt quædam adeo ſibi contradicentia, ſecumq; pugnantia ut in amicitiam redire & concordiam nunquam poſsint. Quædam ita ſe oderunt, ut redire tamẽ in gratiam poſsint. Exemplo hoc erit manifeſtum hominem eſſe leonem ſemper falſum eſt, quia ſemper contradictionem claudit, & ſicut nunquam ad unionem, ita nunquam ad ueritatem redigi poteſt. At me ſedere, neq; uerum eſt, neq; falſum. Si uerò adijcias me ſedere dum ſto, illico ad falſitatem, ita etiam inuehis contradictionem. Nam me ſedere dum ſto contradictionem includit, & quàmprimum deſinit eſſe falſum, ut cum ſedere incipio, tam primum à diuiſione redit ad unitatem. Cæterum quæ de falſi ueriq; oppoſitione obijcis iam in priore epiſtola ſoluta ſunt. Ais enim ſi uerum eſt, quod uidetur,

quod eſt, falſum uero, quod uidetur: quòd non eſt. Cum inter uideri quod eſt, & uideri quod non eſt, nulla contradictio ſit, non erit falſum ueri negatio. Ego uero non ita accipio rationem falſi, ut in eo ſit, quod uidetur aliquid eſſe, quod non eſt. Sed in hoc eſſe rationem illius uolo quod non eſt illud, quod eſſe dicitur. Aurum enim falſum, ideò falſum, quia non eſt aurum: & quantum ad falſi attinet rationem accidit ei, aut uideri, aut eſſe aliquid præter aurum, Quod uero dicis non ſolutam à me argumẽtationem tuam, qua probas bonum & malum eſſe contraria. Dicam ingenue, non putaui ibi opus eſſe ſolutione, ubi nodus non erat. Eſt autem illa huiuſmodi: Bonum appetendum eſt, malum uero fugiendum. Appetere & fugere ſunt motus contrarij. Bonum igitur & malum ſunt contraria. Mihi uero hæc tua ratiocinatio adeò efficax tantarumq́ eſſe uirium uidetur, ut non bonum tantũmodo & malum, de quibus fortaſſe quis ambigat, ſed etiam eſſe & non eſſe, quæ nemo neſcit eſſe contradictoria probet eſſe cõtraria. Ita enim colligemus, eſſe eſt appetendum, non eſſe eſt fugiendum. Appetere & fugere ſunt motus contrarij. Eſſe igitẽ & nõ eſſe ſunt contraria, Aut igitẽ mihi des eſſe & nõ eſſe, eſſe contraria. aut ego tibi bonũ & malum contraria eſſe non dabo? Aut inquies ſoluẽda alia ratio eſt. Non ens enim non eſt genus, quomodo igitur malum nihil eſt, cum Ariſtoteles dicat in prædicamentis bonum & malum genera eſſe contrariorum. Pleni ſunt omnes Ariſtot. interpræte ſolutionibus huius quæſtionis, ad quos ego te priore epiſtola delegaueram, ne ſuperuacua me teq́ ſimul opera implicarẽ. Vt igitur illud omittam, quod Simplicio non diſplicet ex Pythagoricorum more ibi locutum Ariſtotelem, qui duos ſtatuunt ordines rerum, quorum alter ſub bono, alter ſub malo continetur, utiq́ illum ſæpe in logicis commentationibus exemplis ex aliorum potius quàm ex ſua ſentẽtia. Reſpondeo quod & apud Simplicium poteras legere: Ideo bonum malumq́ contrariorum genera dici, quoniam alterum ſemper contrariorum rationem, mali & deficientiæ habet, ut nigrum, ſi albo: & amarum, ſi dulci comparetur. Ita enim contraria omnia ad bonum malumq́ reducuntur, quatenus omnis defectus mali rationem habet, quocirca & primo libro phyſicæ auſcultationis dicitur contraria ſemper ſecundum melioris peiorisq́ inuicem rationem comparari. Mitto Porphyrij & recentiorum etiã multiplices alias ſolutiones. Sed illud ſatis mirari non poſſum quòd in hanc etiam Thom. deſcendere ſententiam dicas, quod bonum & malum contraria ſibi oppoſitione repugnent. Addisq́ hoc ipſum ab eo Simplicij authoritate confirmari. Cũ tamen opinioni iſti tuæ ille tota prima quæſtione de malo pro uiribus aduerſetur. Quid enim aliud ea potiſsimum agit diſputatione, quàm ut probet malum eſſe nihil. Quod ſi malum nihil eſt, bono contrarium eſſe non poteſt: Quoniam utrumq́ contrariorum natura aliquid eſt, atq́ hoc ipſum eſt, quod ibi Thom. Simplicij authoritate

confirmat. Vide quantum aberras, qui confirmari teſtimonio Simplicij eam credis opinionem, quam ipſe Simplicij teſtimonio infirmat: In quem errorem forte non incidiſſes, ſi ipſum Simplicij librum aliquādo legiſſes, apud quem nulla unquam fit mentio de boni maliq; oppoſitione contraria. Quod ſi mihi obiectes ophthalmiam & ægritudinem, in quibus contrarietatem uidetur Thom. agnoſcere, iubebo te illius uerba diligētius introſpicere. Non enim hæc dicit eſſe contraria, ſed ea cum ſint priuationes interdum tamen appellari contraria. Quod cur fieri ipſe uelit, ſi attendas uidebis, quàm ipſum malum contrarij proprietatem omnino neſciat. Eatenus enim hæc contrarij aliquo modo nomen ſortiri poſſe cōcedit, quatenus omnem plane mali rationem non habent, ſed bonitatis aliquid retinent, quam nondū amiſerunt. Quare eatenus aliquo modo cōtraria, quatenus aliquo modo non omnino mala. At ſi tibi ego mortem, ſi cæcitatem opponam, quæramq; an hæc ex ſententia Thomæ ſint uera mala, rurſusq; an ea, quam tu dicis contrarietatis ſpecie inuicem aduerſentur. Quid ſis reſponſurus omnino non uideo. Nam ſi hæc mala ſunt, & eo ipſo loco, unde Thomæ pro te teſtimonium affers, ille nullo modo hæc eſſe poſſe contraria, ea ipſa, quam tu in medium affers contrarietatis ſpecie magna aſſeueratione contendat. Qua tu mente affirmas ex ſententia Thomæ bonum malo aliqua contrarietatis oppoſitione repugnare, certe hoc cōſiderare debueras, quod de imperfectis quibuſdam malis, ex ea quam adhuc retinent bonitatis admixtione cōceditur, ad ipſam immixtam abſolutāq; mali naturam non eſſe transferendum. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS CItadinus, S. Obiectiones tertiæ.

CONcluſiones olim uerbo conceſſæ (niſi forte oblitus es) fuere [a] Deus eſt, Deus eſt unus, Deus non eſt Deus: Contradictionem claudit Deum, hoc eſt primum ens, non eſſe, & aurum eſſe, aduerſus quas obiectiones nonnullas formaui, & in ſcriptis dedi. Expectabam igitur his obiectionibus tandem reſponderes poſteaquā menſes quatuor ſiluiſti, maioribus fortaſſe negocijs implicitus. Tu uero primis duntaxat reſpondes, quas antea aduerſus argumentorum quorundam ſolutiones formaueram. Ais autem primum hoc modo: Oſtendā tibi per decreta Latinorum, ac præſertim beati Thomæ, licet Deus uerè ac propriè ſit, non tamen propriè ens eſſe. Deus enim, inquis, iuxta Thomam nō eſt eſſentia. Item iuxta eundem uocabulum entis eſſentiam plerunq; ſignificat, & quæſtioni quid eſt reſpondetur, uerbum uero ipſum, eſt, quæſtioni an eſt reddi ſolet. Quapropter colligis iuxta Thomam Deum ens non eſſe, ſi neq; eſſe eſt, neque eſſentiam habet, ſed duntaxat exiſtit. [b] Sed dicas rogo ubinam in Thoma didiciſti Deum eſſentiam non eſſe? cum totus Tho

mas huic ſententiæ reclamet, nam in prima parte in Summa contra gentiles, in quæſtionibus diſputatis in libello de ente & eſſentia, in commentis in Ariſtot. in omnibus deniq; locis ubi res exigit Deum eſſentiam eſſe, & tenet & probat, nec in re tam clara opus eſt uerba hominis allegare. Si negaueris plura quàm ſit opus recenſebo. [c] Præterea in libello tuo de ente & uno, niſi excidit prius dixiſti, ideo Deum iuxta Platonicos ens non eſſe, quòd Dei eſſe non eſt aliud ab eius eſſentia. Quomodo igitur nũc eoſdem ſecutus, eoſdem defendens, negas Deum eſſentiam eſſe. [d] Item dicas quo ex loco diui Thomæ depræhendiſti entis uocabulum eſſentiam plærunq; ſignificare, non etiam eſſe: Siquidem quarto Metaphyſicæ & prima quæſtione de ueritate, & alibi dicit, ideo ens dictum eſſe quòd eſt, rem uero, eo quòd eſſentia eſt uel eſſentiam habet. Item dicas ubinã in Thom. ſcire potuiſti, quæſtioni quid eſt rationabiliter reſponderi ſi dicatur eſt ens? Inſulſum enim eſt quærere quid eſt, niſi ſciatur rem eſſe, uti Ariſtot. 2. Analiticorum poſteriorum libro, & Thom. apertè teſtantur. Eſſe autem intelligo quemadmodum ſubſtantiæ ſunt & accidentia, in quibus utraq; eſſentia eſt, non quemadmodũ priuationes ſunt & negationes, in quib. Thom. negare uidetur reperiri poſſe, quod quæſtioni quid eſt reſponderi ſolet, ſiue id [f] uerum ſit ſiue falſum quod ad præſens omittitur. [g] Verba uero Thom. in prima quæſtione de malo, quæ tibi ni fallor erroris occaſionem præſtiterunt, quæ tu quoq; uideris innuere hæc ſunt: Ens dupliciter dicitur, uno modo ſecundum quod ſignificat naturam decem generum, & ſic neq; malum neq; aliqua priuatio eſt ens, neq; aliquid. Alio modo ſecũdum quod reſpondetur ad quæſtionem an eſt, & ſic malum eſt, ſicut & cæcitas eſt, non tamẽ malum eſt aliquid, quia eſſe aliquid non ſolũ ſignificat quod reſpondetur ad quæſtionem an eſt, ſed etiam quod reſpondet̃ ad quæſtionem quid eſt, ſed repete oro diligentius tanti uerba philoſophi, aduerſus enim te ſententiam ferunt, quod ita [h] monſtratur, Thom. palam dicit ens & aliquid dupliciter dici. Vno modo quòd alicuius generis naturam habet. Alio modo quòd quæſtioni an eſt reſpondetur. Deus autem quæſtioni an Deus eſt, reſpondetur, nec mendax eſt reſponſio, Deus igitur ens eſt. Quod ſi ulterius procedendum eſt dicamus hoc modo nihil à Thom. recedentes, quòd quæſtioni an eſt, iure reſpondetur ens eſt, igitur quod quæſtioni an res uerè ac propriè ſit, reſpondetur uerè & propriè eſt ens. Sicut enim ſe habet quod ſimpliciter eſt ad id quod ſimpliciter eſt, ita quòd uerè ac propriè eſt ad id quod uerè & propriè eſt. Quærẽti autem an uerè & propriè Deus ſit, rationabiliter reſpondetur Deus, uerè igitur & propriè ens eſt. Præterea Thom. [k] aliquid & ens iuxta primum modum uocat, quod quæſtioni quid eſt, reſpondetur quęrenti autem quid eſt quod mundum conſeruat, & mouet, quod mortuos ſuſcitat? rationabiliter Deus reſpondetur, primo igitur modo & ſecundo Deus eſt ens & aliquid. [l] Præterea

terea audebis ne iuxta Thom. negare Deum eſſe bonum, eſſe unum? Cum igitur bonum & ens & unũ mutuo conuertant̃, quomodo iuxta Thom. dici poteſt uel fingi Deũ ens non eſſe. Tu uero ex his uerbis argumentari uideris (ni fallor) hoc modo ens uno modo dici, quòd naturã decem generũ ſignificat. Deus aũt in nullo eſt genere, Thoma etiam ipſo teſtante, Deus igitur nõ eſt ens neq; eſſentia. Sed aduertere debueras (patere me [m] iocari) ſi ratio efficax eſt Deum primo quidẽ modo ens non eſſe, licet enim in nullo ſit genere, nihil tamẽ prohibet uerè ac propriè in rerum natura exiſtere, & quæſtioni an eſt ueraciter reſponderi. Quomodo igitur neſciri potuit alio modo ens eſſe. Prætereà ratio nihil uirium habet, ſenſus enim uerborum Thomę huiuſmodi eſt. Ens uno modo dicit quod naturam decem generum ſignificat, hoc eſt quòd ſubſtantiam ſignificat & accidens, & omnia omnino poſitiua, quæ in decem generibus cõtinentur, aut per ſe, ut ſpecies & genera, aut uelut principia quædã, ſiue [n] coactata ſiue non, ut materia prima, & fortuna in genere ſubſtantiæ, & Deus & ſubſtantiales omnino differentiæ. Quo certe modo negationes priuationesq; ad genus pertinere non poſſunt. Alio modo ens dicit̃, quod reſponderi poteſt quæſtioni an eſt ſiue uerũ & poſitiuum ens ſit ſiue non, unde exemplũ ſubdens ait: & ſic malum eſt, ſicut & cæcitas eſt, hoc eſt, & ſic malũ eſt ens, ſicut & cæcitas eſt ens. Nulla enim apud Thomam uerborum differentia eſt ſiue dicatur eſt, ſiue eſt ens. Quod uero ſubiungit, quia eſſe aliquid non ſolum ſignificat, &c. non eo tendit ut ſentiat quęrenti quid eſt Luna, aut tonitruũ rationabiliter reſpõderi, ſi dicatur eſt ens ſiue aliquid uti tu exiſtimaſſe uideris. [o] Ridicula enim eſt huiuſmodi ſolutio. Sed hoc huiuſmodi eſt [p] eſſe, aliquid ſignificat, maxime iuxta primũ modum id eſſe, quod quæſtioni quid eſt rationabiliter reſponderi poteſt, puta ſignificat ſubſtantiã eſſe, uel accidens, uel animal, uel colorem, uel aliquid huiuſmodi, quod quęrenti quid eſt iure reſponderi poſsit. Cæcitas autem & malum nihil horũ eſt. Quod uerò primum diuiſionis membrum ea mente B. Thom. interprætari nolit, ipſemet explicat prima parte. quæſt. 48. art. 2. quo quæritur, an malum in rebus ſit. Ad ſecundum enim argumentum reſpondens [q] ſic dicit. Sicut in 6. metaphyſicæ. Ens dupliciter dicitur. Vno modo ſecundum quòd ſignificat entitatẽ rei prout diuiditur per decem prædicamenta, & ſic conuertitur cum re, & hoc modo nulla priuatio eſt ens, unde nec malum. Alio modo dicitur ens quod ſignificat ueritatem propoſitionis, quæ in compoſitione conſiſtit, cuius nota eſt hoc uerbũ eſt, & hoc eſt ens, quod reſpondetur ad quæſtionem an eſt, & ſic cæcitatem dicimus eſſe in oculo, uel quãcunque aliam priuationem, & hoc modo etiam malum dicitur ens, hæc Thom. Vides igitur quomodo primũ diuiſionis membrum cum re conuerti pronunciat. [r] Rem uero non negat Deum eſſe, & quicquid bonũ eſt, omne enim bonũ & illo argumento & prima quęſtione de

malo

malo rem eſſe confitetur. [f] Quod ſi hæc uera ſunt, nōdum ratio ſoluta eſt qua aduerſus Platonicos dixi, ens eo dictum eſt, quòd eſt quemadmodum ſedens, eo quòd ſedet. Deus autem non ſolum eſt, uerum etiam propriè ac uerè eſt, uerè igitur ac propriè ens eſt, ita enim non ex Platonicis, [s] ſed ex Thom. argumentum ſoluere uoluiſti, ea Thomę aſſcribens, quæ ab hominis ſententia penitus aliena eſſe nemo eſt qui Thomam legerit qui neſciat. Vnde nec alia ratio ſoluta eſt qua dixi, ſi Deus ea parte qua eſt idea eſt ens, multo magis ea parte qua Deus eſt, hoc enim abſolutum quiddam, hoc uero relatiuum. Non enim uerum eſt quod modo reſpōdiſti, Deum ſcilicet, eſſentiā eſſe à parte qua eſt idea, non aūt ea parte qua Deus eſt. [t] Iam enim monſtratum ęſt & ens eſſe eſſentiā. Præterea ſi Deus ea parte qua eſt idea, eſt ens & eſſentia, neceſſe eſt in Deo compoſitionem eſſe, quod facile probatur hoc modo: [u] Prius enim dixiſti ideo Deū iuxta Platonicos ens nō eſſe, quòd eſſe Dei non eſt aliud à Deo. Si igitur idea eſt ens, hoc ideo erit quòd eſſe ideæ eſt aliud ab idea. Eſſe autem ideæ extra Deum locari uel fingi nō poteſt, ſi deus idea eſt ut datum eſt, in deo igitur compoſitionem eſſe neceſſe eſt. Ais præterea deum à Platonicis unum uocari, quia unitati eſt ſimilis, quæ licet omnes numeros poteſtate contineat pares ſcilicet, & impares, ipſa tamen nec par eſt nec impar. [x] Subtilis Hercle appellādi ratio, quæ præter id quod Deus rebus ſimilis eſſe non poteſt, ut Cicero dicit & Thom. non enim exemplar mundi mundo eſt ſimile, nec homo picturæ, alia cauſa ſtare non poteſt. Quod enim ex altero ob ſimilitudinē ſiue analogiam nomen mutatur, proprio eiuſdem nomine appellari cōſueuit, Statuam enim quæ hominem imitetur, hominem uocamus non humanā, locum quoq; qui propoſitionum differentia eſt, aut maxima propoſitio ex loci naturalis analogia, locum non etiam localem uocamus. Deus igitur ſi ex unitate ob ſimilitudinem nomen ſortitus eſt, non unus, ſed unitas potius uocandus eſt. [A] Præterea ſi nomen omne concretum aliud ſignificat & aliud, quomodo Platonici Deum nō ſimilitudinem potius quàm ſimilem uocant. [B] Præterea ſi materia iuxta Platonicos una eſt, ut ſcribis, nec materiæ unitas aliud ſit, aliud uero materia, quod abs te negari non puto, qua ratione una poterit defendi? nō enim unitati ſimilis eſt, alioquin Deo quoq; ſimilis foret. Præterea prius quoq; dixiſti Deū eſſe unum, quia unicè eſt omnia, nunc uero [C] Platonicorum potius quàm Dionyſij rationem approbare uideris, priore fortaſsis abiecta, quā ſi adhuc tenes reliquū eſt argumentis reſpondeas, quæ ſcripta ſunt. Non enim [a] radix cui inniteris ad ſoluendas obiectiones meas, uera eſt Deum ſcilicet, ens non eſſe neq; eſſentiam, quemadmodum iam plene declaraui, ſed iam ad diffinitionē ueri à te poſitam ueniamus. Dixiſti in priore libello uerum ab Aug. ita diffiniri. Verum eſt quod eſt, & ne eadem uideretur ueri & entis diffinitio, addi (inquis) oportet hoc modo uerū eſt, quod eſt id quod dicitur. [b] Ego

ita ꝑ

itaque contra diffinitionem hoc modo oppoſui eſſe id quod dicitur, nihil aliud ſignificare uidetur, niſi eſſe id quod appellatur. Rem autem appellari hoc nomine aut illo, eſt hoc aut illud uideri, quare tandem concludi uidebatur hoc modo eſſe id quod dicitur, nihil aliud eſt niſi eſſe quod uidetur. Cum igit̃ nulla contradictio ſit, uideri eſſe quod eſt, & uideri eſſe quod non eſt, ideo probabam falſum non eſſe ueri negationem, ſi diffinitio conſtabat. Quoniam uero nunc clarius diffinitionem tuam explicaſti, nõ deerunt quæ magis multa uideantur formalem mihi diffinitionem improbare. Verũ enim inquis, eſt id quod dicitur. [c] Hoc eſt, uerum eſt quod eſt, id quod ipſum eſt, puta aurum eſt uerum aurum, quod eſt aurũ. Sed cõtra eſt ꝙ ſi Deus nõ eſſet & aurũ foret. Aurum eſſet id quod ipſum eſt, & eſſet uerũ, tamen nõ eſſet, ex quo nulli quadret ideæ. Poſtea enim dicis res ueras eſſe quòd ideæ quadrant atq; reſpondẽt. Si uera diffinitio hominis eſt animal rationale, contradictio eſt putare, ſi Deus non eſſet, & homo eſſet animal rationale: hominem non eſſe hominem, neq; illud reſponderi poteſt, quod aliàs dictũ eſt contradictionẽ ſcilicet, claudere Deũ non eſſe & aurũ eſſe, nulla enim contradictio eſt, quod theologi quoq; ipſi, & philoſophi, & dialectici apertè confitentur. Fingi enim poteſt aurum eſſe, Deũ tamen non eſſe, nec primã omnino cauſam nec primũ ens, qui enim infinitos eſſe [d] mũdos arbitrant̃, aut cœlos in infinitũ eſſe multiplices, aut multa huiuſmodi ſimilia, nõ propterea negant aurũ eſſe quod oculis cernit̃ & manib. tractat̃. Præterea ſiue cõtradictio ſit ſiue nõ ſit, nondũ ratio ſoluta eſt. Ego enim ita dico. [e] Si Deus nõ eſſet, & aurũ foret aurũ, eſſet aurũ, non tamẽ eſſet uerũ. Nõ igitur formalis ueri diffinitio eſt eſſe, id quod ipſum eſt: Sicut nec formalis eſſet hominis diffinitio ſi dixerim. Si Deus nõ eſſet & homo eſſet animal rationale, iã nõ propterea homo eſſet, nihil enim poteſt ꝓpria diffinitione deſtitui, nec cuipiã poteſt diffinitio conuenire, Cui nomẽ diffinitũ aptari nõ poſsit. Præterea negare nõ potes aurum prius natura aurum eſſe ꝙ̃ Dei quadret ideæ: [f] abſolutũ enim prius reuelatione eſt. Aurum igit̃ & ſi aurum ſit, uerũ tamen eſſe nõ poteſt, niſi præter auri naturam ſimilitudo quædã adueniat, qua exemplari ſuo reſpondeat, ſiue aliud ſit ſimilitudo, aliud aurum, ſiue non, quod propriam ſeorſum habet quæſtionem. Pręterea diffinitionem entis ponere uideris, hoc modo ens eſt quod eſt, alioquin non diceres diffinitionẽ Auguſtini hoc modo oportet explere. Verũ eſt id quod ipſum eſt, ne ſi quod eſt ſolummodo [g] diximus eadem uideatur ueri & entis diffinitio. Si igitur entis diffinitio eſt quod eſt ea uero ratione, qua ens eſt quod eſt, eſt quoq; ipſummet & ens. Eadem igitur ratione qua aliquid eſt ens, eadẽ uerũ ſit neceſſe eſt, quod penitus falſum eſt. Præterea ſi uerũ eſt id quod ipſum eſt: [h] Cæcitas uera erit, & mors, & falſitas, & omnino non ens. Cæcitas enim eſt cæcitas, & mors eſt mors, & falſitas eſt falſitas, nõ ens quoq; eſt nõ ens, horũ quodlibet uerũ erit nullo in-

tellectu

tellectu penitus cogitante. Quod ſi quodlibet horum uerũ eſt, neceſſe eſt unum ſit. At ſcio mox dices: Nónne conceſsi quodlibet horũ eſſe ac propterea uerũ his uerbis, quæ ad te ſcripſi, ſicut falſum eſt falſum, ita falſum eſſe falſum non falſum, ſed uerum, proptereaq; non diuiſum ſed unũ. Sed contra eſt quòd omne unum bonum eſt, eodemq; modo uerum. Cæcitas autem non ſolum mala eſt, ſed iuxta ea quæ ſcribis omnino mala eſt, & nihil boni ſapit, ſimiliter & mors. Cæcitatis enim & mortis naturam appellare uideris, naturam mali abſolutam bonoq; impermixtam: Nihil igitur horum uerum eſt, nec unum maxime quando anima nõ cogitat. Præterea uerũ eſt quod quadrat ideæ. Cæcitas uero & mors nullam habent ideam. Præterea ſi Deus non eſſet, nec aliud quippiam quod intelligentiæ eſt capax, nihilominus nõ ens eſſet non ens, & nihil eſſet nihil, aut enim aliquid aut nihil, non quidem aliquid ut conſtat, igitur nihil & non ens, eſſet igitur id quod ipſum nunc eſt & tunc foret. Si igitur uerum eſt, id quod ipſum eſt non ens, & nihil uerum foret, quod fieri nõ poteſt, nulli enim quadraret ideæ, non igitur formalis ueri diffinitio eſt eſſe, id quod ipſum eſt. Conaris præterea defendere quod à te prius dictum eſt, falſum quodlibet contradictionem claudere, aisq; falſum omne contradictionem claudere quamdiu falſum. Adijcis & hæc uerba: At me ſedere neq; uerum eſt neque falſum. Si uero adijcias me ſedere dum ſto, illico ut falſitatem ita etiã inuenis contradictionem, nam me ſedere dum ſto contradictionem claudit, & quàmprimum deſinit eſſe falſum, ut cum ſedere incipio, tam primum à diuiſione redit ad unitatem. Sed uideas ergo an tecum cõuenias. Verum enim & falſum opponi putas non quidem uelut contraria, ſed tanquam affirmationem negationemq;. Quomodo igitur medium reperiri poteſt? niſi inter affirmationem negationemq; ſit medium. Præterea omnis enunciatio aut eſt uera aut falſa, niſi primũ principium neges, quod eſt in quolibet contradictionis, alteram partem ueram alteram uero falſam. Quomodo igitur te ſedere neq; uerum eſt neque falſum. Equidem non uideo qua ratione id tueri poſsis, niſi omnem philoſophiam & cõtrariorum omnem conceptum tollas. Præterea ſi falſum omne contradictionẽ claudit quamdiu falſum eſt Deum non eſſe, quod falſum eſt contradictionem claudet quamdiu in rerum natura Deus exiſtit. Si igitur Deus non eſſet, neque falſum eſſet Deum non eſſe neque contradictio, ſi igitur falſum eſt ueri negatio quemadmodum ponis erit uerum Deum non eſſe, ſi Deus non ſit. Sed uerum omne bonum eſt ut das, igitur ſi Deus non eſſet, bonum foret Deum non eſſe, quod uidetur abſurdum, neq; enim ſimpliciter bonum foret, neq; alicui bonum, ſed omnino non ens. Præterea ſuperiore epiſtola dixiſti omne falſum ideo diuiſum à ſeipſo eſſe quod contradictionem claudit: Si igitur non omne falſum ſimpliciter & abſolutè contradictionẽ claudit, ſed ſolum quãdiu eſt falſum diuiſum eſt. Cui enim ratio eſſendi & cauſa non

ſa nõ conuenit, nec id utiq; conuenit cuius ratio eſt & ſi ſimpliciter nõ conuenit unum nec alterũ non igitᵣ falſum omne ſimpliciter diuiſum eſt quod dari nõ poteſt. Omne enim falſum ſimpliciter & abſolutè eſt non ens. Ambo enim ut potius cõuertuntur eadẽ igitᵣ ratione ſimpliciter diuiſum eſt. Si diuiſum & nõ ens commeãt. ¹ Præterea omne uerũ ſimpliciter unum eſt, igitᵣ omne falſum ſimpliciter diuiſum eſt. Alterũ enim eſt alterius negatio, præterea ſi monſtrauero omne falſum abſoluto diuiſum eſſe, qd cauſę fuit cur nõ auderes enunciare ſimpliciter quidem & abſolutè omne falſum diuiſum eſſe, ſed tunc ſolum quãdo oppoſitio eſt. Diuiſionem uerò falſi demonſtramus hoc modo: Socratẽ ſedere eſt falſum, Socratẽ aũt ſedere, non eſt Socratem ſedere, igitur à ſeipſo diuiſum eſt. Si enim Socratẽ ſedere, eſt Socratem ſedere, & Socrates ſedens, eſt Socrates ſedens, ambo enim cõiugata ſunt. Si uerò Socrates ſedens, eſt Socrates, igitur facta ſimplici cõuerſione Socrates eſt Socrates, ſedens igitur eſt ſedens, igitur ſedet, quod falſum eſt: eadem ratione probabo chimeram non eſſe chimeram, nec chimeram eſſe, eſſe chimeram, chimerã eſſe. Si enim chimera eſt, chimera eſt animal. Chimeram enim intelligimus animal ex hirco conſtans & ceruo, aut aliqd huiuſmodi. Si uerò eſt animal, uiuere poteſt & mori, quod inter nos non conuenit, qui chimeram ponimus nequaquam à natura poſſe produci, ſicut nec mõs aureus generari poteſt. Præterea ſi chimera eſt animal aliquod, animal eſt chimera, ſed nullum animal eſt chimera. Omne enim animal eſt, & uiuit, & eſt ſimpliciter ens & aliquid, quod enim nõ eſt, non eſt animal, niſi æquiuoce. Chimera igitur non eſt chimera eadem ratione, nec chimerã eſſe eſt chimerã eſſe. Si enim generari eſt moueri, generatio eſt motus, igitur ſi generatio non eſt motus, nec generari eſt moueri. Pari ratione ſi chimeram eſſe eſt chimeram eſſe, chimera eſt chimera: Ambo enim coniugata ſunt, ſcilicet, chimera non eſt chimera, ut iam probatum eſt, igitᵣ nec chimeram eſſe eſt chimeram eſſe. Præterea nulla chimera eſt chimera, igitur nullam chimeram eſſe chimeram uerum eſt, igitur falſum eſt aliquam chimeram eſſe chimeram. Eadem ratione monſtrabitur uacuum non eſſe uacuum ex quo non eſt, nec cæcitatem eſſe cæcitatem ſi nihil cæcũ ſit, ſemper tamen non ens eſt non ens, non eſſe enim non ens eſt & uerum, ſicut & chimeram non eſſe eſt, & uerum pariter & neceſſarium. Cur igitur uereri oportuit, nequid coargui poſſes, ſi ſimpliciter & abſolutè enunciaſſes omne falſum in ſeipſo diuiſum eſſe? Quare non fuit opus ad contradictionem refugere. Deinde ſolutam non eſſe argumentationem meã, qua probaui bonum malumq; eſſe inuicem contraria ingenue confiteris, ſed iccirco ſolutam non eſſe dicis, quod nodus non inerat. Arguta hercle excuſatio, ᵐ ſed mirum eſt ſi nodus non inerat quomodo nodum ſoluere potuiſti, uerba argumẽtationis meæ quæ in primis literis ad te ſcripta ſunt, hoc modo ſe habent: Bonum ea ratione, qua bonum eſt, expetendum eſt, ma-

malum uero ſugiendum. Expetere uerò & fugere ſunt inuicem cōtraria, quemadmodum congregare ſegregareq́. Bonū igitur & malum erunt inuicem contraria, quod Boëthius quoq́ in prędicamentis aſſeuerat. Tu uero ita reſpondes: Eſſe eſt appetendum, non eſſe eſt fugiendum, non tamen ſequitur eſſe cōtraria: Sed rogo uidetur ne tibi argumentatio tua meæ [n] ſimilis eſſe? dicas hoc modo eſſe, ea ratione qua eſt eſſe eſt appetēdū, hoc eſt propria eſſendi ratio eſt aliquid appetendum, non eſſe, ex propria ratione eſt aliquid fugiendum, ſunt igitur contraria, pulchrè argumentationē colliges. Hac enim forma calidum & frigidum, album & nigrum contraria eſſe demōſtrauimus. Ratio enim calidi eſt theterogenea ſegregare, frigidi uerò congregare, albi quoque ratio eſt oculos diſgregare, nigri uero congregare. Argumento meo cum tu coram reſponderes dixiſti propriam boni rationem non eſſe, quod ſit aliquid expetendum, quod tamen à philoſophis omnibus cōceditur, maximè Latinis, & Ariſtot. Ethic. 1. dicit. Rectè diffinierunt bonum, dicentes id eſſe, quod omnia appetunt, id quoq́ audientibus mirabile uiſum eſt. Cunq́ ratio boni abs te poſceretur dixiſti eo aliquid bonum eſſe, quod ordinatur in Deum. Sed mox ſubieci, igitur Deus non eſt bonus. Dictum eſt Deum non eſſe bonum, ſed bonitatē adieci, igitur inter bonum malumq́ aliquid eſt mediū. Deus enim non eſt bonus, non etiam eſt malus. Quomodo igitur defendi poteſt malum eſſe boni negationē. Si media aliqua cōceditur. Præterea ſi malum eſt negatio boni, Malum & nō bonū idem ſunt, Vnius enim unica eſt negatio. Sequitur ergo eſt non bonum, igitur eſt malū, ex negatione igitur colligi poteſt affirmatio. Præterea nec ſequitur, ſi enim malum eſt uel priuatio, uel aliquid priuatum. Si priuatū eſt, ſubiectum aliquid eſt, igitur & bonum: Si priuatio eſt igit, in ſubiecto igitur eſt. Sed quicquid eſt, ens quoddāmodo eſt & bonum, nō igitur eſt nō bonum. Præterea negas uerū eſſe quod Ariſtot. in prædicamentis dicit: Bonum ſcilicet & malum contrariorum genera eſſe, quod tamen uel Boëthius uel Latini expoſitores negare non audent. [o] Tu uero poſthabitis interprætibus Latinis ad ſolum Simplicium refugis, qui ait hac ratione bonum & malum contrariorum genera eſſe, quod ex contrarijs alterū ſemper bonum eſt, hoc eſt melius eſt, alterum malum eſt, hoc eſt, peius eſt, quod Thom. quoq́ ex Simplicio refert. Sed ſi licet Simplicio opponere, contra eſt, quod Ariſtot. eodem loco dicit, nō ſolum bonū malo contrarium eſſe, uerumetiā aliquando malum malo. Si uero ipſum bonum Ariſtot. uocat quod melius eſt, malū uero quod eſt peius erit ſemper bonum malo contrariū. Præterea ſi bonū & malum, quæ contrariorū genera eſſe Ariſtot. dicit, ſunt melius & peius, bonū & malum, in relatiuorū genere ponētur, in quibus ſunt melius & peius quæ relatiua ſunt. Ariſtot. uero dicit bonum & malum in genere nō eſſe, ſed genera. [p] Miraris poſtremo malū & bonū à me contraria, uel ex Thom. ſentētia affirmari, & quod

maius

maius eſt aberrare me dicis, q̄d dicis Simpliciū falſo allegē, falſo quoq; di xerim B. Thom. eius teſtimonio probare malū bonūq; eſſe inuicē contra ria, ſed caue ne tu errres, qui parū mentem meā uel uerba perpēdiſti, uerba quidē q̄ in 2. epiſtola ad te ſcripta ſunt, hac ſerie legunť: Dico igiť rurſus, et approbo bonū malūq; eſſe inuicē contraria, nō quidē quēadmodū albū & nigrū, calidū & frigidū, q̄ omnia uerè qualitates ſunt, ſed quemadmodū ſanū & ægrū, forte ac debile, rarū & denſum, pulchrū & turpe, & ſimilia huiuſmodi multa, nec Thom. id negat, ſed uir quidē eminētiſsimus, in 1. q. de malo circa ſolutionē ſecundi argumēti mōſtrat q̄modo bonū & ma lum, & ſi priuationis & habitus oppoſitione aduerſenť, inter contraria tā men cōputari ſolēt, idq; Simplicij authoritate cōfirmat. Recordare igitur Ariſt. in prædicamētis quatuor oppoſitionū genera aſsignare. Itē memi neris Ariſt. huiuſmodi genera à ſe inuicē ſeiungere. Rurſus nota ſanū ab eo & ægrū inter contraria numerari, hac igiť ratione qua Ariſt. cōtraria à re liquis oppoſitionū generib. ſeiūgit. Ego bonū malūq; contraria eſſe affir maui, rurſumq; fateor, atq; hoc etiā quod diuus Thom. dixit in 1. q. de ma lo: Bonū & malū eſſe contraria: quemadmodū ſanū ægrumq;, non autem quemadmodū uiſus & cæcitas. Tu uero dicis: Monſtrabo tibi quā cōtra rij proprietatē malū omnino neſciat. Licet enim malū quiddā bono cui dam contrariū uideri poſsit, ut ægrū ſano, eo quod boni aliq̄d relinquit, offerā tamen malū quiddā, quod bono nequaq; poteſt hac ratione oppo ni, puta mors & cæcitas. Sed equidē neſcio an ſimules, ſi enim uerba Thō. accuratius legiſti, planè intelligi poteſt, quomodò nec cæcitas nec mors aliud malū poteſt ex toto bonū auferre. Cæcitas quidē uiſum aufert & to tū, ſed non uitā nec corpus, mors uitā quidē penitus aufert, ſed nec corpus nec materiā primā. Quod igiť fefellit eſt, q̄d cæcitas profectò eſt uiſus pri uatio, & uitæ mors, ſed nō propterea credi debuit perfectā eſſe boni priua tionē: Nonne Thom. apertè ibi cōfitetur & dicit malū bono contrarium eſſe, quemadmodū ægrū ſano, nō quemadmodū cæcitas uiſui: cęcitas igiť inquantū mala eſt, aliquid boni relinquit cui innitiť, inquantū uero eſt cæ citas nihil uiſus adeſſe permittit. Quod uerò Thom. ait: bonum malumq; uelut habitū priuationēq; opponi ueriſsimū eſt: Eo enim loco Thom. ea propriè habitus uocat & priuationes, non ſolū quæ perfecti habitus ſunt, perfectæq; priuationes, quæ ſolūmodo Ariſt. in prædicam. habitū & pri uationē uocat, uerū latius omnia quorū alterū eſt habitus, alterū uerò pri uatio, ſiue integra, ſiue ſemiplena ſit, tanquā habitū & priuationē opponi pronūciat. Quod uerò dixi, idq; Simplicij authoritate cōfirmat, id tale eſt. Simpliciū ait Thom. in p̄dicam. dicere ea propriè uocari cōtraria, quorū utrūq; eſt aliud. Ariſt. uero ſanū & ægrū inter cōtraria numerat, nō etiam cęcū & uidēs. Simplicius igiť qui Ariſt. interpratať neceſſe eſt cauſam red dat, cur nō omnes priuationes Ariſt. inter cōtraria cōputarit, cauſam ue

ro explicare nō poteſt, niſi q̄ dicta eſt. Thomas igiť qui ait Simpliciū dice-
re ea propriè cōtraria uocari, quorū utrūq; eſt aliud cū cauſam explicet, ob
quā ſanū & ægrū inter contraria numerenť, non etiā cæcum & uidens, ex
Simplicio neceſſe eſt id colligat, q Ariſt. exponit, quod [f] ſiue uerū ſiue fal-
ſum ſit, res nullius momēti eſt, in qua peruagandū ſit. Quoniā uerò poſtre
mis literis malū quod boni negationē putas appellare, uideris malū quod
omnino malū ſit, eodēq; modo falſum ueri uniusq; diuiſum percontari te
uolo. [s] An chimerā putes eſſe omnino non ens: Si negabis, tibi neceſſe eſt
cōtradicas, q prius dixiſti chimerā eſſe omnino non ens & falſam: Si uerò
dederis omnino nō ens eſſe, ꝓcedā hoc modo: nō ens & omnino malū ſunt
paria. Chimera aūt eſt omnino nō ens, igiť & omnino mala: quod fieri nō
poteſt, chimerā enim eſſe cōtradictionē nō claudit. Poteſt igiť à Deo crea-
ri, quod uero poteſt eſſe, eſſe autē bonū eſt, quod igitur poteſt [t] creari, po
teſt bonū eſſe, ſed potētia ad bonū bona eſt, chimera igiť non ex toto ma-
la eſt. [u] Præterea chimera & à Deo & à nobis poteſt intelligi, poteſt igitur
apud mentem noſtrā eſſe & animū, igiť quoquo modo poteſt eſſe, q̊d aūt
quoquo modo poteſt eſſe, quoq̊ modo bonitate participat, chimera igiť
nō ex toto mala eſt. Præterea nihil poteſt malū eſſe niſi fugiendū ſit, nihil
uero fugi poteſt neq; uitari niſi cognoſcať aut ab eo q̊d fugit, aut à Deo q
naturalē fugæ inſtinctū inſeruit. Neceſſe igiť malū omne quodāmodo co
gnoſci poſſe, cognitio aūt bonū quiddā eſt, igiť & poſſe cognoſci, potētia
eñ ad bonū bonū qddā eſt. [y] Præterea Ariſt. 4. Metaph. dicit, negationes
priuationesq; quodāmodo entia eſſe, imo & ipſum nō ens q̊dāmodo ens
eſſe dicit, cuius ſignū eſt (inqt) φ dicimus nō ens eſt nō ens, q̊d uero quoq̊
modo eſt ens quoquo modo bonū eſt. chimera igiť in qua uerū eſt nō entis
uocabulū, p̄dicare q̊dāmodo eſt ens & bona. [x] Præterea malū eſt priuatio
boni, priuatio uero omnis eſt negatio formæ, in ſubiecto apto nato formā
& habitū habere, nihil igiť malū eſſe poteſt q̊d boni capax nō ſit & aptū, ca
pacitas uero & aptitudo in bonū bona eſt. Malū igitur omnino malū eſſe
nō poteſt, unde [y] Auguſt. inqt malū ſemper in bono eſſe. [z] Præterea ſi ma
lum eſt priuatio boni (ut dicis) q̊modo poteſt eſſe boni negatio, alia enim
eſt oppoſitio priuationis & habitus, alia uero affirmationis negationisq;.
Prꝺterea tuarū partiū eſt monſtrare factā prius à te rationē ualidam eſſe,
qua probabas ex Ariſt. & Thom. Deū ens non eſſe, ego enim utrāq; infir-
maui. Nec ſatis eſt dicere, ſcio aliquādo à peripateticis Deū ens uocari, ſed
& illud ſcio apud eoſdem appellatione entis Deū aliquando non claudi.
[A] Monſtra enim rogo quo in loco uel Ariſt. uel Ariſtotelici Deū entis ap-
pellatione non cenſeant? [B] Cæterū ſi uacabit explicato quomodo defen-
das Deū eſſe & unū, Deum tamen nō eſſe Deū: Si enim uocabulum intelli
gitur neceſſe eſt deſcriptionē quandam ab animo formari, qua data mox
ſequitur Deū eſſe Deū, nec enim Simonides poëta tēpus ad reſpondendū

petiſſet

petiſſet tyranno quærenti quid eſt Deus, niſi uocabuli interpretatio-nem & notam animo concepiſſet, in omni enim quæſtione prima eſt uo-cabuli ſignificatio. Præterea ſi Deus eſt unus, aliud unum eſt Deus, quod non niſi Deus eſſe poteſt. Item ſi Deus eſt & non eſt Deus, eſt aliud à Deo, à ſeipſo igitur aliud eſſe neceſſe eſt. Præterea ſi ideo Deus non eſt Deus q̄ nomen Dei concretum eſt aliud ſignificans, & aliud concedi non debet Deum eſſe, Deum eſſe unum, nihil enim eſt in rerum natura quod deitate participata ſit Deus. Poſtremo monſtrabis quomodo uel probes uel de-fendas contradictionem claudere [c] Deum non eſſe & aurũ eſſe, grata erit mihi huiuſmodi diſputatio, nec tibi debet eſſe moleſta. Eſt enim diſputa-tio cribrum ueritatis, ſuauiſsimus animæ cibus nihil habens ingrati.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE RESPONSIO obiectionum tertiarum.

NOn ſum oblitus Compater ne dubita, prorſus omniũ meminiſ-ſe, planè cognoſces, quanquam haud magna fiat iactura, ſi exci-dant quæ coram tractauimus, leuiſsima enim hæc omnia quibus & te occupatum, & me nõ ocioſum hominem occupas. Sed ne imitari me credas Nicolettum qui ſcribenti tibi aduerſus eum nihil reſpõdere digna-tus eſt, adnotabo breuiter ſolutiones tuarum dubitationum. [a] Deus eſt.) Dixi uerè dici Deus eſt. Deum item ex ſententia Dionyſ. omni appellatio-ne eſſe maiorem, etiam appellatione hac Dei, quod ille ſcrib. in libro de Myſtica theol. ne tu ictibus tuis adhuc Dionyſium loco mouiſti, nec mi-rum, eſt enim, patere hoc, longè te fortior, quanquam tu illius authorita-tem contemneres, dum ea aduerſus te uterer. Dixi item ab his qui Deum eſſe ens negant concedi interdum Deum eſſe unum, rationemq́ue ſenten-tiæ eorum & in ipſis de ente & uno commentarijs noſtris & duabus ad te epiſtolis declarauimus. [b] Sed dicas.) Dixi poſtrema epiſtola nemi-nem eſſe qui neſciat, apud Thom. & apud alios Peripateticos ita ſæpe & ens accipi & eſſentiam ut de Deo utrunque dicatur, ſed id mihi eſſe ſatis: quòd aliquando ita ens eſſentiamq́ue uſurpant ut de Deo dici non poſsit, hoc eſt quod tibi eſt improbandum. Nec ad hanc rem plura unquam affe-res quàm ſit opus. [c] Præterea in libello.) Rudis obiectio, non enim Pla-tonici, cum id dicunt intelligunt eſſe in Deo eſſentiã & eſſe, ſed in eo non differre. At eſſe in Deo locum eum habere, quem in rebus alijs habet eſſen-tia, ut ei pro eſſentia nihil ſit aliud quàm ipſum eſſe. [d] Item dicas.) Lege priores epiſtolas, & uidebis. [e] Inſulſum enim.) Inſulſa potius argumen-tatio, quoniam aliud eſt rem eſſe, hoc eſt exiſtere, aliud eſſe ens ut ens præ-dicatum eſſentiale eſt. [f] Verum ſit) Verum eſſe fatearis oportet, niſi de-ſeras tuum Thom. [g] Verba) Hæc ſunt quæ ſi tu prius uidiſſes fortè non erraſſes. [h] Monſtratur Thom.) Miror te ijſdem ſemper inſiſtere, nónne millies iam dictum eſt ita capi poſſe ens, ut de eo dicatur, ut cum uidelicet

id ſignificat quod eſt, ſed rurſus ita capi poſſe ut de eo non dicatur, ut cum ſcilicet, eſſentiam ſignificat, quæ aliud eſt ab exiſtentia. [k] Aliquid & ens.) Vide quantum fallaris, malum ſecundum Thom. tale non eſt, ut quærenti de eo quid ſit poſsimus aliquid reſpondere uel ens, & tamen quærenti quid eſt peccatum? reſpondere poſſumus quod eſt malum. [l] Præterea au debis.) Ens quando cum bono conuertitur apud Thom. non eo modo capitur, quo quando apud eundē de Deo negatur. [m] Iocari.) Aduerſarius te iocaris, nam hoc ipſum eſt quòd dico, & centies inculcatum intelligere, aut nō uis aut non potes. Primo modo Deū non eſſe ens, licet ſecūdo modo, ut ſcilicet, per ens reſpōdetur ad quæſtionē an eſt ens dicat. Dicebam enim non omni modo ſed aliquo modo etiā apud Thom. ens dici Deum non poſſe, licet autem ita argumentari, compater: Deus primo modo non eſt ens, ergo aliquo modo nō eſt ens. [n] Coarctata.) Hęc tua coarctata, & non coarctata tua ſunt non Thomæ. [o] Ridicula.) Quod non quęrit, ridicule non ſoluit, licet multa quærantur ridicule, quæ ridicule ſoluuntur, cū ſcilicet ſoluuntur, ne ideò non ſoluta uideant, quia ſolui nō poſsint. Quęrenti igitur an Luna ſit ens, iure reſpōdebitur eā eſſe ens. Sed ulterius quęrenti qualenā ſit ens, ridiculum certè reſpōdetur eſſe ens. [p] Eſſe aliquid.) Nihil dicis, quis enim neſcit ideò non eſſe aliquid, quia neq; ſubſtantia eſt, neq; accidens. [q] Sic dicit.) Hæc eadem illud ſunt qui in prima quæſtione de malo & mihi fauent ſicut & illa. [r] Rem uero.) Eo modo res de Deo & dicitur & negatur quomodo & ens. [s] Quod ſi.) Oſtendimus autē non eſſe uera, ergo ſoluta ratio. [t] Sed ex Thom.) At tutemet uerba Thom. ſupra exponens in ſententiam noſtram incidiſti, cum dixiſti Deum ens dici, quatenus per ens reſpondetur ad quæſtionem an eſt, non autem quatenus rerum eſſentiā ſignificat. Ea Thom). Non aſcriberem falſa Thomæ, quia te non imitor compater, qui dicis ex Thom. ſententia bonū & malum eſſe propriè & uerè contraria, idq; etiam Smplicij authoritate confirmari, de qua re cum oſtenderem nullum uerbum eſſe apud Simplicium, reſpondes te collegiſſe id à Simplicio dici. At liber eſt in manibus compater. Simplicius id non dicit, male ergo collegiſti. [t] Iam enim monſtratum.) Demonſtratum eſt etiam te non bene demonſtraſſe. [u] Prius enim.) Deus & idea idem ſunt, nec eſſe ideæ aliud eſt ab eſſe Dei, ſed qa rationes diuerſę ſunt, alia de Deo ut Deus eſt, alia ut idea eſt pronunciantur. [x] Compoſitionē.) Compoſitio hæc ſecundum rationem eſt non ſecūdum rem. [y] Subtilis.) Adeò ſubtilis ut iam centies repetitā adhuc intelligere non poſsis, ut mox patebit, ex quo nobis negocium exhibes. [z] Non poteſt.) Nō licet tecum niſi præfinito loqui. At ſcias hoc genus locutionis à pręclaris authoribus etiam ſacris ſæpe uſurpatum, quale illud ſecundum ſimilitudinē Melchiſedech. [A] Præterea ſi.) Vnum quod Platonici de Deo enunciant non denominatiuum eſt, ſed ſubſtantiuum, hoc autem, quia Platonica omnino ignoras.

ignoras, & Græcam linguam intelligere non potes. Vide igitur quam ſit ſubtilis hæc appellandi ratio. [B] Præterea.) Patet & hinc quomodo aliter materia una aliter Deus dicatur. [C] Platonicorum.) Quomodo tu Platonicorum potius quàm Dionyſij rationem ſequi me dicis, cum nec Platonicos nec Dionyſ. ut magna etiam uoce gloriaris unquã legeris, at ſcias, idem eſſe apud Platonicos Dei typũ eſſe unitatẽ & apud Dionyſ. Deum unicè eſſe omnia. [a] Radix cui inniteris.) Vide quàm illa radix ſit firma, quam tu nec uiribus ullis uincere, nec duro poſsis conuellere ferro. [b] Ego itaque.) His omnibus ſatisfactum eſt in prioribus epiſtolis. [c] Hoc eſt uerum.) Nimis amas aurum compater, qui tãtum illi tribuas ut credas eum eſſe poſſe, etiam ſi Deus non ſit. [d] Mundos arbitrantur.) Qui hæc dicũt, & aurum dicunt eſſe pugnantia, dicunt & propriam ignorant uocẽ. [e] Si Deus non eſſet & aurum foret.) Aurum eſſet aurum, & aurum non eſſet aurum.) Impoſsibile enim impoſsibile parit. [f] Abſolutum enim.) Non eſt hæc relatio accidentalis ab auro diſtincta, ſed ſubſtantialis, de qua uide apud Henricũ Gandauenſem niſi dedignaris. [g] Diximus eadem.) Omne quod eſt, hoc eſt, ipſum quod eſt. Quare & omne ens uerum, & omne uerum ens. Sed alia & alia ratio. [h] Cæcitas autẽ.) Aliud eſt cæcitatem eſſe ueram, aliud cæcitatem eſſe cæcitatem uerum eſſe. Quare fruſtra multis uerbis laboras oſtendere cæcitatem non eſſe ueram. [i] Verum enim.) Me ſedere aut uerum aut falſum ſemper eſt, quia ſemper ego aut ſedeo aut non ſedeo. Et quòd dicitur me ſedere, nec uerum nec falſum, hoc eſt, propoſitionem hanc ex ſe ſibi, nec ueritatem determinare, nec falſitatem, quod faciunt propoſitiones neceſſariæ. Sed cum fieri poſsit, ut & ſit uera, cũ ſcilicet ſedeo, & ſit falſa, cum non ſedeo, ex ſeipſa ad utrunque indeterminata eſt, ſed proculdubio mi Compater & charta abundas & ocio, qui ad hæc deſcendas etiam pueris nota. [k] Sed uerũ.) Bonum & malum ſunt in rebus, falſum & uerum in anima, ideò propoſitio uera ſignificare poteſt rem malam, quamuis propoſitio ipſa quatenus uera eatenus bona, & res ipſa quatenus mala eatenus falſa ſit. Aliud autem dicere eſt. Peccare Iudam eſt uerum, aliud eſt dicere peccatũ Iudæ eſt uerum. [l] Præterea omne.) Omne falſum diuiſum, quod in priore diximus libello, ſed non eſſe falſum ex æquo falſum, quare non eſſe falſum, ex æquo diuiſum, quod in epiſtolis ad te diximus, non enim ex æquo falſa quę neceſſario falſa ſunt, & ſemper falſa ſunt, & quæ non ſunt neceſſario falſa, nec ſemper ſunt falſa. Quapropter nec ex æquo hæc & illa diuiſi rationem habẽt. Vide an ex his aliquid ſit, quod uel ego dicere uereri debuerim uel tu coarguere poſsis. [m] Sed mirum.) Dicere debueras quomodo nunc ſoluiſti, nam non eſt mirum non ſoluere quod nõ habet nodum. In hoc igitur me admireris quid ſoluerim in quo nodus non erat. [n] Similis eſſe.) Cur non ſimilis, cũ quemadmodum hæc ita & illa nihil uirium habeat. Nam ſi bonum qua ratione bo-

num ſit expetendum, malumq́ fugiendum ſintq́ fugere, & appetere contraria, quomodo ex hoc ſequi probas, bonum malumq́ eſſe cõtraria. Hoc eſt, quod tibi eſt probandum, ad quod tamẽ probandum neq́ ante ullum unquam uerbum feciſti neq́ nunc facis, iure igitur dixi non eſſe nodum in tua argumentatione, quia quod tibi probandum eſt, non ſolum nõ ualide probas, ſed nullo modo probas, aut probare etiam tentas. [o] Tu uero.) An tu qui Boëthianus eſſe ſoles & barbarorum irriſor, nunc eos rides, qui poſthabitis Latinis interpretibus Græcos interpretes ſequuntur, ſed & Thom. tuus non ſolum Latinus, ſed inter Latinos præcipuus Simplicij expoſitionem non ſolum refert, ſed & probat. Tu autem non ſolum Simplicio aut Thomæ non aſſentiris, ſed & Latinos dicis expoſitores id negare non audere. Mirus homo es. [p] Miraris.) Quis nõ mireť, mirabar tũc cum nondum acumen tuum perſpexerã nunc non miror multa enim con ſimilia. [q] Allegem falſo.) Et tu infra fateris te falſo allegaſſe, ſed dicis hoc nullius eſſe momenti, quomodo ergo mens tua me fugit. Illud fateor me fugiſſe nullius eſſe momenti Simplicio aſſcribere, quæ non dicit. Credebam enim ego illum errare, qui diceret Simplicius hoc dicit, quod tamen Simplicius nuſquã diceret. [r] Si enim.) Quid ut te explices totũ, Thom. te peruertere oportet, & neſcio quas ſemiplenas priuationes tibi fingere, negareq́ Thomam ibi propriè accipere priuationem & habitum, cum dicit malum priuatiuè opponi bono, nónne tota quæſtione probat malum eſſe nihil, & inde colligit malum eſſe priuationem, non autem contrariũ, an priuatio quę nihil eſt, ſemiplena priuatio eſt, cęcitatẽ item dicimus perfectam mali habere rationem, non quia omne bonũ adimat, quis enim hoc neſcit, ſed quia totum illud bonum cuius priuatio diciť, hoc eſt uiſum adimit, quod nõ facit ophthalmia, hæc ſunt igitur mala quæ nullo modo uult contraria dici poſſe Thom. quæ cum ueram mali rationem habeãt. Profecto qui dicit malum ex ſententia Thom. eſſe contrarium, non minus errat quàm erraret ille compater meus qui dicebat Simplicium dicere quæ non dicit. [s] Siue uerum.) Cur igitur non ingenue fateris te erraſſe. Neq́ enim mirum eſt homo es. [t] An Chimeram.) In iſta tua chimera multas fingis chimeras. [t] Creari.) Si creari chimera poteſt à Deo, non eſt hæc potẽtia in chimera, ſed in Deo. [u] Præterea chimera &c.) Notio quam mihi de chimera formo ut aliqd eſt, ita bona eſt, ipſa uero chimera, ut nihil eſt, ita neque bona eſt. [v] Ariſt. 4. Meta.) Bonum & malum ſecundum te ſunt contraria, & utrunq́ cõtrariorum eſt aliquid poſitiuum, ergo. & quod eſt bonum, eſt aliquid poſitiuum, & quòd eſt malum, eſt aliquid poſitiuũ, & ſecundum te non ens eſt bonum, ergo ſecundum te non ens eſt aliquid poſitiuum, & aliquid & ens conuertuntur, ergo ſecundum te non ens eſt ens poſitiuum, uide quo nos perduxit tua chimera. [x] Præterea malum eſt.) At ſecundum te eſt contrariũ, non priuatio. [y] Auguſtinus inquit.) Non

dixi

dixit malum eſſe bonum ſed in bono. [Z] Præterea ſi malum.) Eatenus priuatio eſt, quatenus priuatio formaliter negatio eſt. [A] Monſtra enim.) Relegas priores epiſtolas, & uidebis hoc tibi in illis monſtratum, etiam fortaſſe plus quàm deſideres. [B] Cæterũ.) Attende, mox explicabo, cum per hanc dictionem Deus id concipis tantum, quod ſignificatur per nomen, non habet hæc dictio prædicati rationẽ ſed ſubiecti. Eſt enim illud de quo quæritur quidnam de eo enunciari poſsit aut debeat, non autẽ illud quod de alio enunciatur, quare neq; id aut Simonidi erat ignotum, aut conſulenti cum tyranno. Cũ item quæris ſi Deus dici Deus non poteſt, an ſit aliud à Deo. Quæro à te quid cõcipias per hanc dictionem Deus, quam de Deo enuncias. Si nihil concipis nihil erras, quia nihil dicis. Si aliquid concipis, dico Deum aliud eſſe ab eo quod tu concipis, & conceptum per hanc dictionem Deus explicas, quoniam ſupra omne illud eſt quod à nobis concipi poſsit. [C] Deum non eſſe.) Veniamus ergo ad aurum tuum, quod omnino non uis perdere, etiam ſi perdatur Deus. Fieri non poteſt ut aliquid ſit, ſi non ſit ipſum eſſe. Fieri igitur non poteſt, ut aurum ſit, ſi Deus non ſit. Præterea ſi Deus non eſt, igitur infinitum eſt, ſi infinitum eſt nihil eſt, quoniam ſi infinitum eſt finitum non eſt, ſed & ſi infinitum eſt, infinitum non eſt, quoniam infinitum ſeipſum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt, ſi nihil eſt aurum non eſt. Hæc ſatis credo eſſe tibi homini quantumuis ingenioſo. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLÆ ANTONIVS Citadinus, S. Obiectiones quartæ.

NOn ideò dictum eſt Deum ens non eſſe quòd eſſe in Deo pro eſſentia eſt, ſed quia eſſe non eſt aliud ab eſſentia, quod longe diuerſum eſt, alioquin ipſum eſſe lapidis, quod ſibi pro eſſentia eſt, nec ens erit, nec bonum, eſſe enim lapidis non eſt eſſentia, ſed ipſum ſibi, & eſſe ſuum, & ſua eſt eſſentia. Si in negationibus, & priuationibus quid ſint quæri non poteſt, cum igitur ſint, non ſatis ad quæſtionem quid eſt formandam ſcire rem, de qua quæritur eſſe, ſed amplius ſcire oportet, & eſſe, & aliquid eſſe, quærenti igitur quid eſt ridicule ac irrationabiliter? Reſpondetur ens, aut aliquid, ſiue ens primo modo, ſiue ſecundo capiatur, quod ſi quæratũ quid ſit peccatum, uocabuli potius eſt quæſtio ꝙ rei. Si aliquid eſt ens, ideo iuxta poſitionem tuam eſſe ens, quòd eſſe eſt aliud ſecundum rem ab eſſentia, aliud eſt (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album ſiue albedo, aliud res alba. Igitur ſi idea eſt ens, ideò erit ens, quòd eſſe ideæ eſt aliud ab idea. Idea autem Deus eſt. Eſſe igitur ideæ eſt aliud à Deo. Eſt igitur in Deo ſecũdum rem compoſitio non ſolum ſecundum rationem. Iuxta denominatiuorum diffinitionem unus ab unitate denominatiuum eſt, Deus autem iuxta

tuam

tuam poſitionem ex ſimilitudine unitatis unus dicitur, non igitur ad ſubſtantiam Dei ſpectat prædicatio, qua Platonici dicunt, Deus eſt unus. Præterea cum dicimus: Deus eſt unus, nõ quid ſit, ſed quomodo ſit ſignificari putas. Modus autem ex accidentium eſt genere, non igitur uocabulum unius in Deo ſubſtantiuum eſt, neque ad rem pertinet, quòd uel Platonicam ſectam non didicerim uel Græcam linguam ignorẽ, non enim id ſatis eſt ad tutandam Academicorũ diſciplinam. Si Deus non eſſet, & aurum eſſet, aurum inquis eſſet, aurum & non eſſet aurum, igitur eſſet aurũ. Si igitur diffinitio ueri conſtat, erit uerum nulli quadrãs ideæ. Si Socratem ni ſedere, neque uerum eſt neque falſum, eo quòd neceſſarium non eſt, equidem defendam nõ in quolibet affirmationem ueram eſſe uel negationem, non enim in quolibet uel una uel altera neceſſariam habet ueritatem. Si bonum & malum ſunt in rebus, uerum uero, & falſum in anima, ubi eſt tua affirmationis & negationis oppoſitio? negatio enim nihil ponit. Quomodo etiam chimera in rebus eſt & anima, ſi eſt omnino non ens & falſa? cum non ens & malum mutuo conuerti putes: Si cæcitatem eſſe cæcitatem uerum eſt, & quis non uideat cæcitatem eſſe ueram, idem enim ſunt, ſola enim cæcitate poſita ponitur hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatem, & ablata, aufertur, unde eadem ratione Socratem & Socratem eſſe Socratem, idem eſt & eadem generatione utrunque generatur, & per ſe, Deus quoque & Deum eſſe Deum idem, utrunque enim æternum eſt & prima ueritas. Si falſum omne ſimpliciter diuiſum eſt, ut probatum eſſe non negas, dici non debuit falſum quiddam cum hac ſolum conditione diuiſum eſſe, hoc eſt quamdiu falſum eſt. Si enim omnis homo ſimpliciter & abſolutè eſt riſibilis, contradictionem non oportet adiungere, qua reſtringas dicens, omnis homo eſt riſibilis quamdiu eſt homo, nec propterea reſtrictio debuit adiungi, quòd non omnia falſa ſunt æqualiter diuiſa, aut falſa, nec enim omnia entia ſunt æqualiter bona, abſolutè tamen bona ſunt omnia. Quomodo concludatur bonũ malumq́ eſſe contraria, ſi proſequi, & fugere ſunt contraria, facile conſtabit: ſi ratio cõtrariorum motuum ſatis à te fuerit intellecta. Quid miraris ſi dico Latinos Ariſtotelem non negare, quem Simplicius negat, non etiã Boëthius, nũquid propterea uel Boëthiũ nõ imitor uel Barbaros extollo, mirũ mé ne hominẽ uocas: Ego uero te mirabilem appellarim, qui cũ Boëthiũ imiter poſthabito interim Simplicio me Boëthiũ aſpernari, & Barbaros ſeq exiſtimes. Si contraria ſunt bonũ & malum, chimerã uis probare aliquid eſſe, quod in rerũ natura ſit, ſed ſi perceptũ ſit qua ratione bonũ & malũ contraria dixerim, quod nondum aut uis, aut poteſt intelligere, nihil ex chimera probaueris. Priuationes quaſdam à me ſemiplenas uocari plurimũ admiraris, & nullas eſſe probas hoc modo: Malum eſt nihil, igitur non eſt ſemiplena priuatio. Ego uerò argumentum tuum proſequens, ſic dicam, ægritudo

mala

mala eſt, igitur nihil eſt, non eſt igitur ſemiplena priuatio: Eſt autem priuatio quædam ægritudo, non igitur eſt uel ſanitatis uel boni cuiuſpiam ſemiplena priuatio, ſed plena potius, & perfecta, quod fieri nō poteſt. Imperfectè igitur priuationes ſemiplenæ ſunt, ut ægritudo, raritas, turpitudo, cæcitas uiſus perfecta, boni imperfecta, bonum enim quod in uidente eſt totum non adimit. Si uerum eſt quemadmodū ſcribis malum omne boni aliquid relinquere. chimera igitur, quæ eſt omnino non ens, & mala, boni aliquid retinet. Si uero boni aliquid ſeruat non omnino mala eſt, neque omnino non ens, licet etiam potentia, qua creari poteſt & eſſe, in Deo ſit & notio, qua poteſt intelligi ſit in animo, non tollitur quin chimera potentia bona ſit, & ens. eſt enim potentia Dei, & chimeræ alia & alia ratione, nec enim negamus antichriſtum potentia bonum eſſe, cuius potentia qua poteſt eſſe, partim eſt in materia, in cœlo, & homine. Præterea quomodo chimera. Si omnis interim cogitatio & potentia Dei excludatur, eſt omnino non ens & mala. Vt enim non ens ſit, certe mala eſſe non poteſt: Malum enim eſt priuatio, quæ in ſubiecto conſiſtit, quod neceſſe eſt bonitate participet, alioquin ſubiectum eſſe nō poſſet, quod enim omnino non eſt, ſubijci nō poteſt, Nondum improbaſti, quod à me dictum eſt, idq́ Simplicij authoritate confirmas, niſi quod ais Simplicius non dicit, ſed non propterea gloriari oportuit: neque enim dixi Ariſtotelem ſentire, omne omnino ens uel per ſe uel per accidens, nec beato Thomæ aliquid propterea falſo aſſcripſi. Licet priuatio omnis negatio quædam ſit, nondū tamen conſtat aliā non eſſe affirmationis negationisq́ oppoſitionem, aliam uerò priuationis & habitus, nec propterea ſi malum eſt priuatio boni malum & non bonum conuerti neceſſe eſt. Defenſionem tuam qua tutari uis Deum non eſſe Deum, ego nec ueritati, nec beato Dionyſio conſentaneam puto, nec beatus unquam Dionyſius Deum negauit eſſe Deum, ſed quemadmodum beatus Thomas interprætatur nullum nomen Dei naturam integrè poteſt explicare, nec alia ratione affirmationes putat deos eſſe imcompactas. Tu uerò dicis Dei nomen ſi deſcriptionem habet, ſubiecti rationem habere, non etiam prædicati. ſed hoc conceſſo argumentum perſtat. Sit enim A ratio nominis, dicaturq́ue hoc modo Deus eſt, A ratio enim cuiuslibet de eo prædicatur cuius eſt ratio, igitur facta ſimplici conuerſione A eſt Deus, igitur Deus eſt Deus. Item dicis cum quæritur an Deus ſit aliud à Deo necne, ſciri oportere quid Dei nomine concipiatur, quicquid autem detur, aliud inquis dicam Deū eſſe, eſt enim ſupra omne id quod concipi poteſt, ſed nónne huiuſmodi ſolutio ſecum pugnat: Si enim confiteris propoſitionem huiuſmodi, quæ eſt, Deus eſt ſupra id quod concipi poteſt, nónne palam aliquid de Deo affirmas? fiat igitur & ſit nominis diffinitio ea oratio quæ eſt ſupra id quod concipi poteſt, & argumentum militabit. Præterea ſequitur, Deus eſt ſupra

omne

omne id quod concipi poteſt, igitur Deus concipi non poteſt, alioquin idem ſupra ſeipſum foret, non igitur amari poteſt nec coli. Poſtremo tantam putes eſſe auri potentiam ut uelimus nolimus, uel re, uel animo ex neceſsitate Deum ſecum trahat hoc modo: Aurum eſt, igitur ipſum eſſe eſt, igitur Deus eſt, item ſic Deus eſt, igitur infinitum eſt, infinitum eſt, igitur nihil eſt. Si ens infinitum eſt (inquis) finitum non eſt, quaſi ſic arguas, finitum non eſt, igitur nihil eſt, deinde ſic, infinitum eſt, igitur infinitum non eſt. Infinitum enim (inquis) ſeſeipſum perimit. Equidem puto ſi Nicoletto quiſpiam huiuſmodi argumenta ſcripſiſſet, nihil reſpondiſſet, nec ego contra aliquid opponam, ne ubi res mihi luce clarior uidetur aliquid uidear dubitare, Quod ſi iiſdem argumentis poſitionem tuam probes, equidem uereor ne aurum perdas. Iis obiectionibus ſi uoles aliquid reſpondeto compater optime, quo diſputationi iam finem faciamus, ſatis enim luſimus, cæterum nolim putes me aut odio aut maleuolentia in hæc diuertiſſe, ſcio meminiſti prius quàm aliquid tibi ſcriberem ſignificaſſe an uelles. Equidem Deum teſtor comitem meum Mirandulanum & amo & ueneror, quod ſi aliquando experiri libuerit me nihil mentitum cognoſces.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA Antonio Fauentino Philoſopho inſigni, Salutem.

QVanquam Ioannis Pici patrui mei obitu ſtudiorum meorũ alacritas omnis & ſpes quæ quaſi tota in eo repoſita fuerat elanguit, quippe cum futurum ſperarem eo uiuente ut philoſophiæ ſtudia ad caſtitatem priſtinam, ſed magnis ditata opibus reuocarentur, Chriſtianaq; fides eliminatis in uniuerſum erroribus, hæreſibusq; depulſis, ualidiſsimis in aduerſos hoſtes turribus muniretur. Non tamen ſic animo conſternatus ſum, ut totis uiribus non laborauerim ne uigiliæ omnes inchoatæq; lucubrationes, quæ ab homine illo in literis undequaque admirando profluxerant penitus deperirent, quo circa mihi ipſi noſtriſq; hominibus conſulens quàm maximis potui itineribus Florentiam cõtendi, dediq; operam quàm potui ratione ut quæcunq; ab eo notata fuerant, licet inexpolita & inexcuſſa in noſtram permitterentur poteſtatem, non inanes omnino fuere conatus noſtri, nam & ſi adapertæ adhuc tabulæ nõ eſſent, nec notus hæres, adaperta nihilominus ita ſcrinia fuerunt, ut commentationes cunctas inſpiceremus uerſaremuſq;. Vidimus in carthaceis illis diſperſis codicibus incredibile hominis ſtudium, lectionẽ omnimodam, conceptus ſupra captus humanæ mentis admirabiles. Verum in redigendis ſcriptionibus non laudandam incurioſitatem, hinc inde diſiecta diſsipataq; omnia, ſed de his aliâs. Dum hæc diligenti cura euolueremus opuſculum eius de uno & ente quatuor fermè ante occubitum annis emiſſum, unà cum tribus in ipſum à te perſcriptis epiſtolis, earumq; reſponſis in manus incidit, quibus ob rei nouitatem nõ perlectis modo, ſed hauſtis

ſed penè

ſed penè ut aiunt, deuoratis (rumore enim id factum agnoueram, ſed quid momenti allatum etiam exploratum ſatis non habebam) Mecum cogitare diſceptareq́ occepi an illud publicitus alijs cum operib. quæ in unum redegeram, & publicanda cenſueram impreſſoribus dare deberem, nulla tuarum obiectionũ habita mentione. An conſultius fieret ſi & oppugnatum hinc offenſaculis, inde propugnaculis promunitum exiret in publicum. Poſt longam rei diſcuſsionem poſtrema tandem menti ſententia ſedit. Sanè doctis hominibus obuiam factum notas infamiæ ferre uidereť, ſi accuſatores non tantum expaueſceret, ſed & in iudiciũ citare rectè quaſi parum fidens conſcientiæ non auderet, pariter quoq́ ut reſponſis comitatum iret, opportunum eſſe uiſum eſt ueluti ad defendendã cauſam innocentiæ teſtibus, quod noſtrum conſiliũ laudatum iri à probis uiris nõ dubitaui, quando aut me pati oportuiſſet defunctum patruũ hominẽ profectò de me meritiſsimũ aliqua ex parte famigeratę doctrinę ſuę tali nõ promulgato libello defraudari, aut eo ſolo progrediente nequiſsimis uituperatoribus anſam ſemper criminandi relinquere, non accitis in forum quæ & obiectando & repellendo pluribus utrinq́ epiſtolis concinnata fuerãt. At oblatis nonnullis literis Chriſtophori Saxoli noſtri & ciuis & medici, quibus quartam te ſuper id negocij cudiſſe epiſtolam quæ reſponſione caruerat (ut aiebas) nobis ſignificabatur, res in dubium reuocata eſt. Iterũq́ ſententiæ ancipitis factus penſiculandum exactius liberatũ iam iudicium duxi quando poſtremus accuſator urgeret cauſam, nec eſſet qui patrocinaretur. Inde meum ſubijt animum titillatio quædam ſuſcipiendæ defenſionis, quo me tamen pro tutando ſilentio uerterẽ non erat in promptu. Mouebant hinc mentem hominis modeſtia in omneſq́ benignitas, ingenij quoq́ ſolertia & acrimonia, in enodandis diluendiſq́ etiam ex tẽpore difficilibus nodis, inexplicabilibuſq́ ſcirpis, ut ſcilicet arbitrarer ultimã epiſtolam tuam non fuiſſe tuto delatam cogitabam, inde factum facile fuiſſe ut quod reſcripſiſſet: Si tamen fideli nuncio tuæ ſunt redditæ epiſtolæ, uel tabellariorum incuria (fit enim id ſæpenumero) uel alio quopiam caſu in itinere perijſſet. Succurrit demum in enodationibus priorũ quæſtionum tuarũ conqueſtum illum fuiſſe à te ſæpius eadem iterari, & de eiſdẽ ſæpius dubitari, ob id ſtatim totius controuerſiæ ueſtræ capita percucurri an ſcilicet in primis reſponſionibus aliqua depræhendi poſſent, quibus monſtrarem fuiſſe quartæ epiſtolæ ſatis in parte factũ antequam ſcriberetur. Succeſsit ex uoto res tantaq́ reperi ad oppoſitum facientia, ut ſi nõ uerbis quantum fieri potuit obiectionibus ultimæ epiſtolæ reſponderim, adeò ut ipſarum nodos ex priorum quæſtionum tuarum ſolutionibus apertoq́ magna ex parte poſsis agnoſcere. Addidimus multa à magnis etiã authoribus pro teſtimonio petita, quæ omnia nõ alia de cauſa factitata à me exiſtimare te uelim, niſi ut rudium inſolentiumq́ philoſophiæ & maleuolo-

Bb rum

rum iudicijs occurrerem, ad quos fortè cum perueniſſet fama quartani te ad patruum meũ ſuper ea cõtrouerſia dediſſe epiſtolam cui non reſpõdiſſet, tuliſſent actutum ſententiã (qui blacteronibus & inuidis mos eſt) aliquapiã de cauſa quę iuſta non eſſet reſcribere Picũ non curauiſſe, alioquin mi Antoni etiã à principio ſuſceptum opus libentiſsimè omiſiſſem, tum ut cõtrouerſijs à quibus abhorrens ſum & ſi iuſtiſsimã cauſam agerẽ non uiderer initiari, tum ut à uero philoſophiæ tramite non deuiarem, quem poſt equos & arma (& ſi quoſdam literarum floſculos à pueris olfecerim) poſt magnorum ducum commercia Ioan. Pico patruo Ioanneq; Mainardo noſtro ducibus metiri occœpi, quãdo naturę noticia non ad literarios deſudandos agones, ſed ad naturæ ipſius conditorem agnoſcendum ordinetur, philoſophicæq; commẽtationes ſuaptè ſemper ſponte inuitare nos debeant ad penitiſsima diuinorum eloquiorum ueſtiganda ſenſa, hic ſtudiorum omniũ finis, his nobis iter reuelatur ad cœlum, ſi tamen ea nõ gloriæ noſtræ captandæ gratia excoluerimus, ſed ut Deum noſtrum & facilius cognoſcere & feruentius amare poſsimus, ut inde prõptius quæ mandauit facienda proſequamur, quæq; docuit uitanda fugiamus. En tibi cauſam ſuſcepti huius mihi oneris, tecumq; negocij explicatam, iuſtiſsima eſt ut uidetur: iccirco æquo à te animo perferenda, quin etiam arbitrari fortè potui ut his noſtris uti poſſem ueluti internuncijs inauſpicata mihi iam tecum contractaq; Ferrariæ beneuolentia confirmanda. Nam cum proximis diebus iſtuc appuliſſem qua es humanitate me inuiſere dignatus es, atq; inter loquendum de literis deq; morte patrui ac eius operibus multis inchoatis nec conſummatis, percepta opinione mea reſpondendi, ſcilicet tibi, ſoluendiq; argumentationes tuas, tantum abfore oſtendiſti ut offendereris, ut etiã quod facturus eram laudaueris. Sed ipſum iam negocium aggrediẽtes primę obiectioni diſſoluendę manus in primis admoliamur, ea eſt huiuſmodi: Nõ ideo dictum eſt Deum ens nõ eſſe quòd eſſe in Deo pro eſſentia eſt, ſed quia eſſe nõ eſt aliud ab eſſentia, quod longe diuerſum eſt, alioquin ipſum eſſe lapidis quod ſibi pro eſſentia eſt nec ens eſſet, nec bonum. Eſſe enim lapidis nõ eſt eſſentia, ſed ipſum ſibi, & eſſe ſuũ, & ſua eſt eſſentia, cui uel facillimè reſpondebimus. Sed iubebo in primis eorũ te meminiſſe quæ ab ipſo huiuſmodi rei gratia ſunt perſcripta ne pugnãtia ille uerba protuliſſe uideretur. In eo quippe commentario de ente & uno (quod etiã in tuarum obiectionũ reſpõſis cõmemorauit) Amelium, Iamblicum, Syrianum, compluresq; Platonicos qui Deum ens non eſſe dixere, non modo nõ probauit, ſed toto tractatu principaliter hoc egit, ut non ſolum ex Ariſtotelis, uerumetiam ex Platonis dogmate oſtenderet Deum & eſſe & dici propriè ens. Sed & aliquã loquutionis rationem eſſe monſtrauit, quam qui ſequeretur non abſonum erat à ueritate Deũ appellatione entis eſſe maiorem. Atq; ob id hoc à ſe factitatum eſt, ut & Dionyſij au-

thoritatis & Thomæ ratio haberetur, ne omnino, ut eius uerbis utar, inſa-
nire uiderentur doctiſsimi ſanctiſsimiq́ue uiri, qui id dixerunt Deum, ſcili-
cet non eſſe ens, ſed ſuper ens, quam ſententiam alter millies repetiuit, alter
quandoq; uſurpauit: Sed redeamus ad nos. Cum ergo hoc modo Deum
ens non eſſe dictum ſit hac ratione, id prolatum aſſerimus quod eſſe in
Deo pro eſſentia ſit, cui opponis non hac ſed illa aſſertum ratione, quod
eſſe duntaxat non ſit aliud ab eſſentia, duo hæc diuerſa eſſe penitus exiſti-
mans, ego uero alterũ alterius dicti aperitionem dilucidationéq; eſſe con-
tendo. Cum enim dicitur ens non eſſe Deũ, quia in eo eſſe ab eſſentia diſ-
ſeparatũ, non ſit, nihil aliud afferẽ quàm eſſe in Deo eſſe ſibi pro eſſentia.
Nec per hanc orationẽ, ſcilicet eſſe in Deo, non eſt aliud ab eius eſſentia, in
dicatur nobis eſſentiam in Deo eſſe, ut per uerba illius contra quem argu
mentatus es liquido perſpiciẽ, nam tuã obiectionẽ patruus cõfutauit, quæ
hanc ipſam materiã concernebat inquiens. Non enim Platonici cũ id aiũt
intelligunt eſſe in Deo eſſentiam & eſſe, ſed in eo non differre. At eſſe in
Deo, locum eũ habere quem in rebus alijs habet eſſentia, ut ei pro eſſentia
nihil ſit aliud quàm ipſum eſſe. Quòd autem incongruum omnino credas
ipſum lapidis eſſe non poſſe dici ens & bonũ, mutabis fortè ſententiam, ſi
conſideraueris quæ à Thoma Aquinate, qui quaſi cõtrouerſiæ iudex à uo-
bis aſcitus eſt, in prima parte ſummę, quæſtione 45. articulo 4. dicanẽ, pa-
láq; cognoſces ipſum eſſe quod in eſſentiæ cõpoſitionẽ cadit, nec ens nec
creatũ appellari debere, quando formas omnes nõ ſubſiſtentes & acciden
tia, cæteraq; id genus magis coexiſtentia & concreata quàm creata & entia
nuncupari poſſe pronunciet. Quapropter ab eius ſectatoribus potiſsimũ
Capreolo cũ de entis & eſſentiæ diſtinctione fit quæſtio, eſſe ipſum crea-
tarum rerum, nec in uerorum entium, nec in creaturarum numero recipi-
tur. Quòd ſi entis appellationem non ſuſcipit proculdubio nec boni, cum
ens & bonum ſe mutuo conſequantur, paríq; ambitu reciprocent. Secun
do loco in hunc in modum argumentaris, ſi in negationibus & priuatio-
nibus quid ſint quæri non poteſt, cũ igitur ſint, non ſatis eſt ad quęſtionẽ,
quid eſt formandam ſcire rem de qua quæriẽ eſſe, ſed amplius ſcire opor-
tet, & eſſe, & aliquid eſſe, quærenti igitur quid eſt, ridicule ac irrationabi-
liter reſpondetur, ens aut aliquid ſiue ens primo modo ſiue ſecũdo modũ
capiatur. Quod ſi quæratur quid ſit peccatũ, uocabuli potius eſt quæſtio
quàm rei. Cui obiectioni reſpondemus non illum unquam dixiſſe in pri-
uationib. & negationibus nõ poſſe quęri quid eſſent, ſed nõ poſſe reſpon
deri quid, Thomæ gratia protulit, quẽ te ſuper hoc dubitãte in prioribus
epiſtolis uerũ ne, ſcilicet, eſſet an falſum, citauit his uerbis, uerũ eſſe fatea-
ris oportet niſi deſeras tuũ Thomã, quod & nos etiã ab Aegidio Romano
in ſecundo commentariorũ lib. in theologicas ſententias aſſertum eſſe re-
perimus. Satis enim eſt ad quæſtionẽ quid eſt formandam ſcire eam rem

eſſe de qua ſciſcitaſ, neq; neceſſariū eſt, ut qui quid res ſit ueſtigaturus eſt, ſciat rem eſſe, aut aliquid primo modo, ſed ſecundo tantū, hoc eſt eā eſſe. Quod ſi contenderes te intellexiſſe quæſtionem eam formari poſſe, cui poteſt affirmatiuè & rectè reſponderi. Primū ſi putas quæſtionem illam nō poſſe rectè formari niſi res de qua quæritur ſit talis ut per eam quæſtioni illi reddi reſponſum queat, tecū nō uenio. Ariſtotelis enim ſententia eſt per conſtari poſſe centaurus ſit néc ne, centaurum tamen tale non eſſe ut per eum quæſtioni an eſt poſsit reſponderi, cum mera ſit fabella, merū figmentum. Pariter quoq; aduerſor, ſi credis hoc idem quærentē noſſe oportere, nam plus ſcire eum non oportet (ut oſtendimus) qui rectè quid ſit res percũctatur, quàm eam eſſe. Qui ergo nouerit rem eſſe aliquid, non ridicule reſpondetur eam eſſe aliquid neſcienti cuipiam, & de hoc percunctāti. Quod uerò interrogātes quid res ſit docere non conſueuerimus, ea tantum uel ens eſſe uel aliquid ut abſolutius reſpondeamus euenit, nā exploratum habentes eam eſſe aliquid adhuc, qualenā ens eſſet rimarentur, eorū igitur nō ſolum expreſſæ petitioni, ſed & ueſtigandi deſiderio ſatisfacimus, cū conceptas & nō prolatas quæſtiones ipſorum noſtris reſponſionib. præuenien do diſſoluamus, Verba uero illa, quòd ſi quæratur quid eſt peccatum, uocabuli potius eſt quæſtio quàm rei quæ illius obiectioni contra te factæ fuere. Reſponſum non multū momenti attuliſſe uidetur, cū enim tu prius argumentatus eſſes ex Thomæ ſententia, ens uidelicet iuxta primum modum uocari, quod quæſtioni quid eſt reſpondetur, quærentiq; quid eſſet quod mundum conſeruaret & moueret rationabiliter Deum reſponderi, ex quibus colligebas Deū primo modo eſſe ens & aliquid, reſpondit ille uide quantū fallaris, malum, ſecundū Thomā, tale non eſt ut quærēti de eo quid ſit poſsimus aliquid reſpondere, uel ens, & tamen quærenti quid eſt peccatū, reſpondere poſſumus quod eſt malum, ideò nihil tibi tua ſuffragatur reſponſio hæc, ſcilicet, quod ſi quæratur quid eſt peccatum, uocabuli potius eſt quæſtio quàm rei. Nam non nimis eſt quæſtio nominis (quanquā hic & ibi diuerſa ratio) Quid eſt quod mundū gubernat quàm quid eſt peccatum, cum ille qui mundū gubernat Deus, ſcilicet quidditatem ut recentiores loquuntur nō habeat, quod & omnes præter eos qui in prædicamento eum collocant apertiſsimè confirmant. Et ut ſanctiſsimus ait Dionyſius, noſtræ poſt Apoſtolos princeps theologiæ, ipſius nec nomen eſt, nec diffinitio, quinetiam nec illis quæ antea dixiſti tuum hoc reſponſum conſonat, quando prius malum ipſum non eſſe nihil, ſed poſitiuum aliquid dixeris, nunc uero ipſius nominis tantum formari quæſtionem confitearis. Opponis tertio his uerbis: Si aliquid eſt ens, ideò iuxta poſitionem tuam eſt ens quòd eſſe eſt, ſecundum rem aliud ab eſſentia; aliud eſt (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album ſiue albedo, aliud res alba. Igitur ſi idea eſt ens, ideò erit ens, quòd eſſe ideæ eſt aliud ab idea.

idea. Idea aũt Deus eſt, eſſe igitur ideæ eſt aliud à Deo, eſt igit̃ in Deo compoſito ſecundum rem non ſolum ſecundũ rationem. Quibus dicimus iam reſponſum eſſe. Nam cũ eodem ferè medio quo nunc es uſus in tertia epiſtola argumentareris, reſpondit ille compoſitionẽ illam entis & eſſentiæ in diuinis, ſecundum rationem eſſe, non ſecundum rem. Huius igitur Hypothetici ſyllogiſmi quem adducis, primam propoſitionẽ ueram eſſe inficiamur, nam & ſi in creatis rebus eſſentia ab eſſere differat, non ob id ſequatur neceſſarium eſt quicquid quoquomodo diciens poſsit ex eſſentia & eſſe ſiue exiſtentia tanquam ex partibus componi, ideæ igitur, quæ creatarum rerum exemplar, eſt eſſentia & exiſtentia, re diſtincta non conueniunt. Sed hæc à nobis in ea fit compoſito, cum illam ut exemplar cauſam eſſentiæ & entis, ſiue eſſe & exiſtentiæ, quæ in creatis rebus inueniuntur perpendimus, quam compoſitionem pariter & diſtinctionem ſimpliciſsimis etiam rebus applicamus, & ſecundum rationem, quando eam intellectus noſter fabrefecit uocitamus, hanc Peripatetici frequentiſsime uſurpant uulgatam, ut inquit ille ab Antipatro repetitam, à Poſsidonio, commemoratam in epiſtolis à Seneca. Ea propter hunc in modũ ideam ſecundum rationem ex eſſentia & exiſtentia dicere poſſumus eſſe compoſitam, & ens uocare eam ſcilicet, ut exemplarem creaturarum ex eſſe & eſſentia, re differentia compoſitarum conſiderantes, quam compoſitionẽ in Deo non ponimus, quando eum non ut aliorum exemplar, ſed ut in penitiſsimo ſuæ diuinitatis receſſu ſe ipſo fruentem cõtemplamur. Quarto inquis, iuxta denominatiuorum definitionem unus ab unitate denominatiuum eſt, Deus aũt iuxta tuam poſitionem ex ſimilitudine unitatis unus dicitur, non ergo ad ſubſtãtiam Dei ſpectat prædicatio, qua Platonici dicũt Deus eſt unus. Præterea cũ dicimus Deus eſt unus, non quid ſit, ſed quomodo ſit ſignificari putas, modus autem ex accidentium eſt genere nõ igitur uocabulum unius in Deo ſubſtãtiuum eſt, quòd uel Platonicã ſectam non didicerim uel Græcam linguam ignorem, non enim id ſatis eſt ad tutandam Academicorum diſciplinam. Sed facilis reſponſio, cum enim dictum ſit à Platonicis unum quod de Deo enunciatur eſſe ſubſtantiuum, & non denominatiuum tãtum probe aſſertum eſt, & iterum cum aſſeueratum ſit unum dici quia unitati ſimilis ſit, non eſt incongruum, nec propterea dici poteſt non eſſe ſubſtãtiuum, nã & ſi nomen aliquod ex rei cuiuſpiam proprietate aut ſimilitudine cuidam adaptetur, non ob id ſequatur neceſſe eſt nomen illud non eſſe ſubſtantiuum, quando id pro ſubſtantiuo nomine accipiatur, quod non per modum adiacentis, ſed per ſe ſtantis ſignificet. Vnum uerò quod de Deo prædicatur per modum non inhærentis ſed ſtantis intelligi adeò clarum eſt ut probatione non egeat. Habes itaq; proprietatem à qua nomen accipitur cui applicatur, non auferre hoc quod eſt eſſe ſubſtantiuum. Nam Thomas tuus imò noſter cum in locis

alijs tum in prima parte illud ad quod ſignificandum nomen imponitur, ab illo à quo imponit̃ differre refert: Verbi gratia: Hoc nomen lapis ad ſignificandum ſubſtantiam illam quę ſic nuncupatur, imponi ab ea itē proprietate ſibi cognata, qua ſcilicet pedem lædit uocitari ediſſerit: Vnde & alio loco docet à Grammaticis forè uſurpatum, ut ſcribāt nomen ſubſtantiam cum qualitate denotare, quod & Ioannes Scotus libro cōmentariorum ſuorum in ſententias affirmat. Vnum igitur mi Antoni cum de Deo enunciamus uerè & ut ſubſtantiuum nomen eſt enunciamus, quia ſcilicet, per modum ſtantis & concipimus & prædicamus. Rurſus cum ab unitatis ſimilitudine, eiusq́ proprietatibus impoſitum dicimus, ueritati quantum fas nobis eſt propinquamus, quia ſcilicet conuenienti uocabulo utimur ad indicandum, quāquam longe ineffabilem illam ſuper omnia creata deitatem, cum ita omniū quæ ſunt principium ſit, quemadmodum numerorum omnium principium unitas eſt, & hiſce uerbis etiam colliges alterius argumenti tui ſolutionem, de modo quod de genere duntaxat accidentium eſſe profaris poſſe, ſcilicet in hac prædicatione: Deus eſt unus, quomodo Deus unus ſit ſignificari, & nihilominus unius uocabulum in Deo ſubſtantiuū eſſe. Si à quo auſpicetur nomen & ad quod denotādum rei tribuitur cōſideraueris, potes etiā breuiuſcule ex uerbis patrui ſolutionem tuæ dubitationis agnoſcere, cū ait: Quomodo tu Platonicorum potius quàm Dionyſij rationem ſequi me dicis, cum nec Dionyſium nec Platonicos ut magna etiā uoce gloriaris unquā legeris, at ſcias idem eſſe apud Platonicos Dei typū eſſe unitatē, & apud Dionyſiū Deum unicè omnia expeditiorē ſolutionem nō poſſet quiſpiā rectè deſiderare, nam cū Dei typum eſſe unitatē dicit̃ ad ſimilitudinē & modum, cū uero ferī Deū unicè eſſe omnia ad ſubſtantiā referendū eſt, quæ tamen eſſe eadem penitus aſſeueratū eſt, quinetiā apud Græcā linguā, quam ille probe nouerat, abſtractum & concretū ſignificari quandoq́ poteſt eadem uoce. Ad quintæ dubitationis tuæ ſolutionē afferendam nō opus eſt multis. Ait ille, ſi Deus non eſſet & aurum eſſet, eſſet aurū & nō eſſet aurū. Tu addis hæc uerba igitur eſſet aurū. Quod ſi diffinitio ueri conſtat, erit uerū nulli quadrās ideę. Adde obſecro & hæc paucula quæ ſcilicet ex eius uerbis ſeq dixit & agnoſces, quomodo erit uerū nulli quadrans ideę. Quid inquā? impoſsibile ſcilicet impoſsibile parit, & ideò non mirū eſt ſi ex propoſitione tua impoſsibile ſequi facias quicquid uolueris. Nā ſi Deus non eſſet & aurū eſſet, erit uerum nulli quadrans ideæ cū ex impoſsibili gignat̃ impoſsibile, his non ſolum dialectici ſed etiam theologi adſtipulantur. Si enim Ioannem de Bachone carmelitam interroges an fieri poſsit, ut aurum ſit & Deus non ſit, in primo ſententiarum reſpondebit tibi, nō aliquam omnino rem qualiſcunq́ ea ſit intelligi poſſe niſi prius Deus intelligatur. Cum autem de intellectu cūctarum rerum ſit, colliges tu an extra omnē controuerſiā etiam

apud

apud nouitios dialecticos pronunciari poſsit aurum eſſe & Deum nõ eſ-
ſe, fore impoſsibile. Sed de hoc iterum in calce operis uerba faciemus. Si
Cardinalem Cameracenſem poſtea conſulueris, audies hominem in om-
ni etiam philoſophia exercitatum in primo commentariorum in ſentẽtias
dicentem, ex quolibet impoſsibili contradictionem ſequi. Sexto loco di
xiſti, ſi neq; uerum neq; falſum eſſet ſedere Socratem, quod ille aſſeruerat,
eo quòd neceſſarium non eſſet, defendere te poſſe non in quolibet nega-
tionẽ ueram eſſe uel affirmationem cũ in quolibet aut una aut altera neceſ
ſariam nõ habeat ueritatem. Quam obiectionem ſoluentes, reſpondemus
orationem hanc Socratẽ, ſcilicet ſedere ueritatem aut falſitatem, quantũ de
ſe eſt ſibi nõ neceſſario determinare, nec propterea ſequi de quolibet affir-
mationem uerã non eſſe uel negationẽ. Veruntamen ſi eo modo quo ipſe
docet intelligis, negare etiã poteris in quolibet ſic affirmationẽ aut nega-
tionẽ uerã eſſe ut altera pars neceſſariò uera ſit, ait enim me ſedere aut uerũ
aut falſum ſemper eſt, quia ſemper ego aut ſedeo aut non ſedeo, & quod di
citur me ſedere nec uerum nec falſum, hoc eſt propoſitionem hanc ex ſe ſi
bi nec ueritatem nec falſitatem determinare, quod faciunt propoſitiones
neceſſariæ. Sed cum fieri poſsit ut & ſit uera, cum ſcilicet ſedeo, & ſit falſa
cũ nõ ſedeo, ex ſe ipſa ad utraq; indeterminata eſt. Præterea aduerſus non-
nulla eius uerba de bono & malo, uero & falſo, quæ in rebus & anima fore
protulerat inſtas hoc modo. Si bonũ & malum ſunt in rebus, uerũ & fal-
ſum in anima, ubi eſt tua affirmationis & negationis oppoſitio. Negatio
enim nihil ponit, quomodo etiam chimera in rebus eſt & anima. Si eſt om
nino non ens, & falſa cũ non ens, & malum mutuo cõuerti putes. Sed oro
attendas animaduertasq; malum & bonũ ea ratione in rebus etiã pronun
ciari, quia attendatur circa res quomodo uerũ & falſum circa animã, non
eſt enim uerũ & falſum in rebus ut ſcribit Ariſtot. 6. primæ philoſophiæ
libro, ſed in mente, nec propterea ſequat̃ neceſſe eſt ut res quæ omnino ma
la eſt res uera ſit, uerum etiã illud & falſum, de quibus eo loci mentionẽ fa
cit Ariſt. cõplexa ſunt: nec itẽ ſequitur ſi bonũ & malum in rebus ſint ob
id ea opponi nõ poſſe cõtradictoriæ, quia malum quod in rebus eſſe pro-
nunciat̃, non ideò dicit̃ in rebus fore ut illud aliquã eſſe rem intelligat̃, ſed
quia attendit̃ conſideraturq; circa res ipſas, hoc eſt, in quantum res perfe-
ctionibus priuat, & ut non bona ſint efficit. Chimera uerò ipſa in rebus
non eſt, quia omnino nõ ens eſt, & omnino mala, tamen ſi fieri poſſet à na
tura ut eſſet, res eſſet, & bona, falſa aũt eſt quatenus nihil omnino exiſtẽs, et
nulli quadrãs ideæ, nec etiã eam in anima eſſe affirmamus, ſed ipſi chime-
ræ notionem, quæ ut res quædam eſt bona, eſt & uera, falſa uerò quatenus
chimeram repræſentat, cum ipſa chimera & nihil ſit & mala. Probare
poſt hæc credidiſti cæcitatem eſſe ueram quod ille negauerat, & ſi cæci-
tatem eſſe cæcitatem uerum eſſe, nec eſſet inficiatus nec conceſsiſſet, ſed

à longe diuerſa eſſe dixiſſet. Huncq; in modum argumentatus es, ſi cæcitatem eſſe cæcitatem uerum eſt, & quis non uideat cæcitatem eſſe ueram, idem enim ſunt. Sola enim cęcitate poſita, ponitur hoc quod eſt cęcitatem eſſe cæcitatẽ, & ablata auferĩ, unde eadem ratione Socrates, & Socratem eſſe Socratem idem eſt, & eadem generatione utrunq; generatur, & per ſe Deus quoq; & Deum eſſe Deum idem, utrunq; enim æternum & prima ueritas. Ego uero mi Antoni contra contendo, quæq; eadem eſſe affirmas inficior, nam uno eorum quæ tu affers poſito, non ponitur reliquum neceſſario, nã ſola cæcitate poſita, nullo intellectu conſiderante, cæcitas quidem erit, non tamen erit hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatem, quapropter etiam ſoluitur argumẽtum de Deo, & de generatione Socratis. Nam Socrates per ſe generatur, non hoc quod eſt Socratem eſſe Socratem, cum complexa non generentur, Licet quoq; tibi condonarem ea eſſe idem, adhuc nõ ſequi dicimus quod colligebas ob diuerſum modum ſignificandi, complexe ſcilicet, & incomplexe, cum nullius ſanè ualoris eſſet hæc argumentatio. cęcitas & cæcitatem eſſe cæcitatem ſunt idem, ſed hoc eſt uerũ, igitur & illud quia pari pacto ſequeretur, hoc eſt complexum, igitur & illud quod abſurdum eſt, cum cæcitas nomen ſit ſimplex non complexum, aut euunciatio aliqua aliud, igitur eſt cæcitatem eſſe ueram, aliud cæcitatem eſſe cæcitatem uerum eſſe. Et quanquam hæc pro patrui defenſione ſufficerent, attamen ne credas plures tutandi propugnandiq; modos deeſſe, utq; abſolutior ueniat ad te reſponſio ſcias uelim iuxta Gregorij Ariminenſis ſententiam dicere me potuiſſe, & ſi ſola cæcitate poſita poneretur hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatem, non propterea corrogari colligiq; neceſſariò ea eſſe idem, negat enim hanc conſequentiam & multas huiuſmodi omni alio à Deo circũſcripto Deus eſt, ergo Deus eſt Deũ eſſe. Cardinalis quoq; Cameracenſis negat omnes orationes in quib. aliquid enunciatur de oratione infinitiua ſignificatiuè accepta, easq; & falſas aſſerit, & incongruas, quod in ſuo primo ſententiarum libro uidere licet. Conquæreris deinde falſum cum hac conditione diuiſum non debuiſſe pronunciari, hoc eſt, quamdiu falſum eſt, idq; hiſce uerbis enarras. Si falſum omne ſimpliciter diuiſum eſt, quod probatum eſſe non negas, dici non debuit falſum quiddam cum hac ſolum conditione diuiſum eſſe hoc eſt quamdiu falſum. Si enim omnis homo ſimpliciter & abſolutè eſt riſibilis, conditionem non oportet adiungere qua reſtringas dicens: Omnis homo eſt riſibilis quamdiu eſt homo, nec propterea reſtrictio debuit adiungi quòd nõ omnia falſa ſunt æqualiter diuiſa aut falſa, nec enim omnia entia ſunt æqualiter bona, abſolutè tamen bona ſunt omnia. Sed diligenter eius uerba perpende, quibus poteris omnem ſcrupulum & dubitationem abijcere. Ait ille omne falſum diuiſum, nec omne falſum ex æquo falſum, quia non eſſe falſum ex æquo diuiſum, cum æquè falſa nõ ſint quę

non ſunt neceſſario & ſemper falſa, & ea quæ ſemper & neceſſario falſa ſunt. Rectè igitur Antoni dictio illa quãdiu adiecta eſt propterea quę non ſemper & neceſſario falſa ſunt quę falſa, & ſi uera fieri uniriq́; poſſunt uel naturæ uel artificis opera, quod & tu in ſecundis obiectionibus dixiſti, ueruntamen quandiu diuiſa, tamdiu falſa, ſemper uerò falſa ſunt ea quę nunquam in amicitiam redire poſſunt, ut in ſecundarũ reſponſione obiectione abunde uiſitur, nec ſimilitudo de entib. & de riſibilitate tibi impendiò ſuffragãtur. Nam entia ſunt ſemper & abſolutè bona, licetq́; nõ ſint ęqualiter bona, aliaq́; alijs magis boni rationem participent, tamen ſemper & neceſſario ſunt bona, quatenus enim entia, eatenus bona, nec poſſunt fieri non entia & non bona, niſi redigantur in nihilum. Sed pòteſt commodè de falſo & diuiſo quod in complexione conſiſtit nõ diuiſum & uerum fieri, ſimilitudo ergo non quadrat. Nam licet non omnia falſa æqualiter diuiſa, attamen quatenus falſa & non unita & non uera ſunt. Adde quòd parum turbare nos debuit hæc obiectio. Quis enim ambiget pronunciari poſſe hominem (qui abſolutè & ſemper riſibilis eſt) cum hac conditione riſibilem fore quandiu eſt homo, an improbabitur hæc loquutio à uiris doctis, homo tamdiu riſibilis eſt, quamdiu homo eſt. Decimum obiectionum tuarum caput nihil aliud contra eum affert, niſi facile conſtare potuiſſe, quod dixiſti, ſi ratio contrariorum motuum ſatis ei fuiſſet intellecta, at ille, niſi excidit, conqueſtus eſt te nõ probaſſe quod toties ſequi dixiſti, ſcilicet, ex contrarietate proſequendi & fugiendi contrarietatẽ boni & mali inferri inquiens. Nam ſibi bonum, qua ratione bonum ſit expetendum malumq́; fugiendum: Sintq́; fugere & appetere cõtraria, quomodo ex hoc ſequi probas bonum malumq́; eſſe contraria, hoc eſt, quod tibi probandum eſt, ad quod tamen probãdum neq́; ullum unquam uerbum feciſti, neque nunc facis. Hæc ille negãs, ſcilicet formam argumentationis tuæ, & hac fortaſſe de cauſa, cum appetere ipſum & fugere non ſint propriè motus contrarij, ex quibus contrarios eſſe terminos colligi poſsit, & etiam ab ipſo Ariſtotele mutationum aliqua contrarietas aſsignetur, ſexto Phyſicæ auſcultationis libro, quorum contrarij non ſint termini, ſed contradictorij ens, ſcilicet & non ens, quãdo generatio ab nõ ente ad ens proficiſcatur, corruptio ab ente in non ens procũbat. Tu uerò hanc iterũ contrarietatem boni & mali pertractaſti, nec aliam adduxiſti probationem, rationẽ porrò contrariorum motuum diligenter illum proſpexiſſe, etiam ab ipſis ut aiunt unguiculis nõ ambigas, quinimò ſæpius non modo tuas aduerſus eum de hac contrarietate rationes propulſauit, ſed etiam contra te egit quando in ſecunda epiſtola deduxit hanc tuam probationem, non ſolum inferre malum & bonum eſſe contraria, ſed contradictoria eſſe contraria, ſecundo cum tela tua in te retorſerit, hoc modo bonum & malum ſecundum te ſunt contraria, & utrunque contrariorum eſt ali-

quid poſitiuum, & ſecundum te non ens eſt bonum, ergo ſecūdum te non ens eſt aliquid poſitiuum, & aliquid, & ens conuertuntur, ergo ſecundum te non ens eſt aliquid poſitiuum. Cum in tertia dixiſſes epiſtola refugere eum ad Simplicium relictis Latinis interpretibus, quantum ad oppoſitionem boni & mali pertineret, reſpondit ille quaſi mirabundus, cur tu qui Boethianus eſſe ſoleres & Barbarorum irriſor, eos tunc rideres qui poſthabitis Latinis interpræitibus, Græcos ſequebantur interpretes, uel commodiſsimè innuens te ſentire perperam, ſi Græcos philoſophos magnifaciendos nō eſſe duceres, quos Boethius quē magno habes in pretio ſummo in honore ſemper habuiſſet, hiſq; & præceptoribus & ducib. uſus eſſet, quibus replicas rem non eſſe admiratione dignā, quamuis dixeris Latinos non negare Ariſtotelem quem Simplicius non negat &c. Sed mihi non uidetur Simplicium negare Ariſtotelem cum rectè interpretetur, nec apparet Latinos interpretes euariare ab Simplicij ſententia, quando eam tota mente complectantur & exequantur operibus. Si demiratus eſt negatum à te Latinos expoſitores Simplicium nō ſequi in maiorem forte ſtuporem incidiſſet, ſi te Latinos non negare Ariſt. quem negaret Simplicius protuliſſe intellexiſſet. Porrò Simplicius quiq; illum ſunt ſequuti Ariſtot. mentem planè elucidant, cum ea ratione bonum & malum contraria eſſe dixerit, quòd alterum contrariorum ſemper habeat rationem mali & deficientiæ, quo circa, primo Phyſicæ Auſcultationis libró, contraria ſemper ſecundū melioris peiorisq; inuicē rationem comparari tradidit: Pithagoreos etiā imitatus, qui duos rerū ordines ſtatuere, quorum alter ſub bono, alter ſub malo cōtineretur, uſusq; ſit in ratiocinatiuis libris frequenter externis exemplis, hanc expoſitionem, ut inquit ille Thomas tuus, nō ſolum Latinus, ſed & inter Latinos præcipuus, non ſolum refert, ſed & probat, cui etiam nos Aegidium in 2. ſententiarum & alios multos, Burleum, ſcilicet, & Aeſculanum idem ſentientes annumeramus, quinetiā & Ioan. Scotus cathegorias Ariſtotelis exponens adſtipulatur huic noſtræ ſententiæ inquiens, Si bonum accipiatur prout cum ente conuertitur malum eſſe nihil, & ſic bono nō eſſe contrarium, cum enim utrunq; contrariorum extra controuerſiā ſit aliquid poſitiuū, neceſſe eſt ut quod nihil ſit in rerum natura quale eſt malum, contrarium eſſe pronunciari non poſsit, & licet malum tu nihil eſſe negaueris ad Thomam prouocans, ipſeq; opinioni tuæ non modo nō ſuffragetur, ſed & abundè refragetur, quod etiam patruus in tertia epiſtola ſatis oſtendit. Ab re tamen fore non putamus, uel paucula obiter etiam ea in tranſcurſu pro patrui opinione perſtringere, monſtrareq; non ſolum Thomam in ea opinione fuiſſe ut malum eſſet nihil, ſed cateruatim plures philoſophos & theologos illuſtres in hanc ſententiam pedibus manibusque deſcendiſſe. Auguſtinum inuenimus de moribus Manicheorum differentem dixiſſe nullam naturam eſſe malum,

pauloq;

paulocꝫ poſt ne quid pro natura intellexiſſet foret ambiguum ſubiunxit: Et ipſa natura nihil eſt aliud quàm id quod intelligit̃ in ſuo genere aliquid eſſe. Vidimus Aegidiũ Romanum in primo commentariorũ libro in patrum ſententias ſcriptum reliquiſſe, malum ſecundum quod malum puram eſſe priuationem & non aliquid, eocꝫ modo eſſe aliquid pronunciari poſſe, quo & ipſum nihil aliquid eſſe dici poteſt, quando utrique poſsint nomine aliquo nominari. In ſecundo quoque earundem cõmentationum libro, malum non habere, ut eius uerbis utar, quidditatem, ob idcꝫ nõ poſſe reſponderi quæſtioni quid eſt affirmat, nihilcꝫ aliud de ipſo eſſe quàm nomen: Verbacꝫ itidem Ariſtotelis de mali & boni oppoſitione, iuxta patrui mentem interprætatur, dogmatiſcꝫ Simplicij & aliorum proborum Ariſtotelis interprętum conſentit, & ſcilicet propria non eſſe genera pronuncians, ſed aliorum contrariorum proprius genera dici debere, cum alter rationem poſitiui habeat altero non habente, nullumcꝫ contrariorũ ſecundum ſe eſſe non ens, ſed aliquam naturam & exiſtentiã. Id ipſum Gregorius Ariminenſis teſtatur, in commentarijs in ſecundum ſententiarum librum, malum ſcilicet ipſum non eſſe aliquã, ut ipſius utar ſermone, entitatem, ſed purã priuationem. Hoc idem ſenſit perſpicaciſsimi uir ingenij Robertus Olchot, quæſtione prima commentariorum ſuorum in ſecundum theologicarum ſententiarum librum. Hoc idem plericꝫ alij iudicauere, quos in præſentiarum adducere mihi ſcribenti, tibicꝫ poſtmodũ legenti faſtidium fortaſsis afferret, ſatis erit quantum ad pręſens negocium attinet hos numeraſſe potiſsimum cum alijs obiectionibus diſſoluendis, de hoc iterum oportuerit uerba facere quãdo illis in locis de malo mentio ſit habita. Sed ut eò redeamus unde digreſſi ſumus. Boëthium tantũ ex Latinis omnibus contra Simplicium & reliquos illuſtres interprętes citare in iudicium uideris, quẽ ſi tantũ Latinorum numero dignaris adſcribere, is unus erit ex Latinis expoſitoribus, nõ Latini expoſitores qui tuæ opinioni ſuffragari uidebitur. Adde quòd nec ille ſi eius mens probè ſcrutet̃ noſtræ ſententiæ reclamat, cum quæſtionẽ hanc nec exactè penſiculet, nec ultimo rimetur iudicio, ſed ſolũ quid Ariſtotelis uerba ſtrictè & preſſe apprehenſa expoſtulent, declaret, qui mos ei familiariſsimus in primis æditionib. fuit, opiniones Gręcorũ interprætũ uarias ſecũdę ęditioni demandãs, ſcrupuloſè & anxiè examinãdas. Cęterũ probaſſe nõ modo illũ, ſed demõſtraſſe exiſtimo quotieſcũcꝫ daretur bonũ & malum eſſe contraria, illico Chimerã aliquid eſſe in rerũ natura abſcꝫ ulla controuerſia pronunciari poſſe, cuius cõtra te argumentis hoc tantũ reſpondens, nõ perceptũ ſcilicet ab eo qua ratione bonũ & malũ cõtraria dixeris, nihilcꝫ aliud pro te affers, quapropter nihil & ego aduerſus te agã niſi & uidiſſe illũ & perce piſſe cũcta q̃ ſcripſeras, & cũ collibuit multacꝫ de cõtrarijs dixeras recenſuiſſe, meum enim hoc in negocio conſiliũ eſt ultimas tuas obiectiones in

patruum

patruum diſſoluere, eas uerò quibus ipſe quoquomodo reſponderat ſilentio præterire. Verumtamen ſi aliquid non plenè ab eo enucleatum tibi uidebitur quod à me & optes & expoſtules aperiri deſiderio tuo ſatisfacere tentabimus, per quæ tua argumenta & diſſoluendo & reſpondēdo pro uiribus uagabimur, non enim minutula quæq; uerborum tuorum reſponſione carere iudicauit inconſonum. Fatetur ille in primis literis quædā eſſe omiſſa quibus nihil reſponſum eſt, ne in leuibus rebus uerba prodigeret quædam leuiter tractata, ut qui philoſopho homini res potius indicādas quàm explicandas duxerit. Quæ uerba ſic à te uelim interprætari ut nō nulla quorum controuerſiæ notę ſunt, etiam Gregorijs philoſophis operæpreciū non fuiſſe abs te philoſopho nobili aduerſus celeberrimū & doctrina & fama hominem adduci qui de rebus altiſsimis haberet ſermonem, quiq; ad ima hæc diſcutienda non ſine diſpendio conceptorū de rebus difficillimis ſpeculaminū deſcenderet. De hac tamen contrarietate ſequenti reſponſione cum de ſemiplenis priuationibus uerba fient non nihil dicturi ſumus. Miraris præterea demiratum illum fuiſſe ſemiplenas à te fingi priuationes, quam rem nō tam eo tempore quàm poſtquam iterum id tentare probaſti in admirationem conuertiſſe illum exiſtimo (ſi tamen ab eo ultimæ obiectiones tuæ uiſæ ſunt) dixerat ille aduerſus te, malum eſt nihil, ergo non eſt ſemiplena priuatio. Tu uerò eius argumentum hoc modo proſequeris, Aegritudo mala eſt, igitur nihil eſt, non eſt igitur ſemiplena priuatio, eſt autem priuatio quædam ægritudo, non igitur eſt uel ſanitatis uel boni cuiuſpiā ſemiplena priuatio, ſed plena potius & perfecta quod fieri non poteſt, imperfectæ igitur priuationes ſemiplenæ ſunt ut ęgritudo, raritas, turpitudo, cæcitas uiſus, perfecta boni imperfecta hęc tua ad uerbum. Ego uero mi Antoni libere dixerim hæc tua uerba uel nihil contra ipſum faciunt, quod ut clarius uideas ea ſigillatim recenſebo. Ais primo ex ipſius uerbis malum eſt nihil, igitur non eſt ſemiplena priuatio. Recte ambulas rurſus ægritudo mala eſt, igitur nihil eſt, non eſt igit̄ ſemiplena priuatio. Huc uſque etiam probe progrederis, quia ægritudo quatenus mala, eatenus nihil. Rurſum ais, eſt autem priuatio quædam ęgritudo, non igitur ſanitas &c. uſque in finem quibus uerbis falſum meo iudicio aſtruitur, pace tua ſit dictū, quod oſtendere conabimur. Cæcitas enim non ſolum perfecta uiſus priuatio eſt ut ais, ſed etiam boni perfecta priuatio dici poteſt, quia totum illud bonum aufert quod nata eſt, auferre ſcilicet uiſum, quod nō facit ophthalmia, licet etiam illa bonum quod nata eſt adimere perimat, illius uero quod non eſt apta perimere, nullatenus priuatio nuncupari poſsit, ſiue ſemiplenam, ſiue plenā dicas. Priuatio enim uel abſolutè conſideratur, ſcilicet, ut habitum in cōmuni reſpicit, uelut ad certum & limitatum entis genus reſtringitur. puta ad ſanitatem totius corporis, ad oculum, ad pulchritudinem, & cætera id genus primo modo accepta ha-

pta habitum, aliquem particularem nõ priuat, quia priuatio omnimoda, ut Dionyſius, inquit, libro de Diuinis nominibus, uiribus omnino deficitur. Secundo modo ſumpta, quæ ſingularis à Dionyſio appellatur, diſtinguente eam contra uniuerſalem illum quem reſpicit habitum priuat, et hoc modo huiuſmodi habitus, cui ſcilicet obeſſe nata eſt priuatio plena, & non alterius rei ſemiplena eſt. Quis enim dicere auderet cæcitatem eſſe ſemiplenam priuationem hominis, uel alterius boni quod eſſet in homine. Priuatio igitur abſoluta, habitum abſolutè, & propria & particularis priuatio proprium & particularem habitum reſpicit, & eius limites non excedit, quapropter ægritudo plena priuatio eſt, non ſemiplena, ſiue toti corpori eam aſcribas, ſiue particulari membro. Febris enim perfecta priuatio eſt illius temperaturę quam nata eſt corrũpere. Ophthalmia etiã & ſi non totius boni quod in oculo eſt, tamen alicuius boni perfecta & propria priuatio eſt, quia totũ illud bonum quod nata eſt perimere perimit, quando perfectam oculi ſanitatẽ uiſum uerò non auferat, & quatenus ophthalmia nihil aliud faciat. Turpitudo etiam, quia totum illud bonum quod poteſt auferre, ſcilicet perfectam partium compoſituram quæ pulchritudo uocatur adimit perfecta priuatio eſt, & ſic in reliquis conſidera, hoc etiam ex ſuperabundanti dixerimus, cæcitas qua cæcitas malum eſt, qua malum nihil eſt, qua nihil non ſemiplena priuatio, quia ſi ſemiplena aliquid poſitiui relinqueret, quod non facit malum. Præterea nulla priuatio in ſe, omne bonum priuat actu, ergo omnes priuationes eſſent ſemiplenæ priuationes, quod eſt contra te, quia aliquas plenas, aliquas ſemiplenas eſſe contendis, connexio optima & neceſſaria, & quod aſſumpſimus hoc probamus argumento: Cum nullum bonum unquam inueniretur, ſi totalis quædam & uniuerſalis priuatio in rerum natura comperiretur, ut paulo ante ex Dionyſij uerbis innuimus: Malum enim priuat particulare bonum, cum malum in bono ſit, & uniuerſale malum uniuerſale bonum perimeret, ſi tamen inueniretur quod fieri poteſt. Et ſic collige non ſemiplenas, ſed plenas ſemper propriorum habituum priuationes reperiri.

Decimæquartæ obiectioni quæ plures quæſtiones continet, ſigillatim reſpondeo. Primoq; non omne malum boni aliquid relinquere, niſi in aliquo intelligas ſubiecto, quod malum ipſum non reſpiciat, uel illud ſubiectum cuius habitus à malo ipſo perimitur accipias, nec illum oppoſitum habitui, quod tamẽ ei imponis & pro hypotheſi aucuparis, aſſeruiſſe, nam ille malum aliquod inueniri quod, omne bonum ab eo natum auferri tollat penitus abunde teſtatus eſt, cum in epiſtolæ ſecundæ reſponſione te de hoc commonuerit, hunc in modum ſcribens, hoc certè conſiderare debueras, quod de imperfectis quibuſdam malis ex ea quam adhuc retinent bonitatis admixtione conceditur ad ipſam immixta abſolutamq; mali na turam non eſſe transferendum, & ut planius ueritatem percipias non pi

gebit explicare uim diſtinctionis malum bifariam conſiderari, poteſt abſolutè primo, & ſub propria ratione mali, hoc eſt, inquantum nihil, ſecundo inquantum cuiuſdam boni priuatio eſt, hoc eſt particulare malum, & hunc in modum malum acceptum boni aliquid ſubiectũ duntaxat relinquit, quod non facit aliud malum quod omnino non ens eſt & nihil, quale chimeram dicimus cum ſubiectum aliquod aut habitũ non reſpiciat. Et hac de cauſa omnino malũ ab ipſo & abſoluta immixtaq; mali natura uocitatur, hoc inquã malum, quod ut Dionyſij in libro de diuinis nominib. uerbis utar, quia ſubiecto caret, nullo modo nuſquam & nihil exiſtens eſt. Chimera uerò & ſi potentia dici bona poſsit, ob potentiam producendi ipſam quæ in Deo eſt, tamen nec ens, nec bonum denominari poteſt. Si enim hæc connexio, ſcilicet, aliquid potentia bonum eſt, igitur bonum eſt uirium potens eſſet, in authorem illius ictus retorquens. Adducere eũ putarem ut fateretur omnia quæ à Deo creari deberent, non autem ui naturæ fieri, & etiam quæ corrupta ſunt aliquid eſſe, & non eſſe aliquid. Nam ſi potentia creantis ſecundum eũ & eſſent & bona eſſent, igitur & neceſſariò eſſent aliquid, cum aliquid & bonũ conuertantur pariſq; ſint ambitus omnino. Quod uerò aliqd eſſe nõ poſſet, ſic argumentabor ex nihilo aliquid fieri non poteſt, antequã creetur, chimera ſecundũ te niſi creetur eſſe non poteſt, creatur igitur ex nihilo, igitur prius quàm crearetur ex nihilo non eſſet aliquid, ob potentiã igitur bonitatis quæ in creatore eſt res abſolutè bona denominari poteſt, alioquin ut noſtro dialecticorum ſermone utar fallatiua, ſecundum quid ad ſimpliciter committeretur. Mitto ea conſulto quæ afferant contra opinionẽ illam de æternis, ut ita loquar quidditatibus & potentia obiectiua, & ſi illiſmet rationibus ſententia tua infirmari fortè poſſet, ſatisfit enim deſiderio noſtro, ſi chimerã dici non poſſe bonam probauerimus, adde quòd & Auerroem in hac parte imitati, dicere poſſumus, ens in potentia, nõ eſſe ens, quãdo in commẽtarijs in quartum Metaphyſices librũ partitione quintadecima dixerit, id quod nõ eſt actu, non eſſe ens. Ad illud quod iungis, ſcilicet chimeram ob id ens eſſe, quia licet illa potentia producendi chimeram in Deo ſit, nihilominus potentiam Dei & chimeræ eſſe aliã & aliã ratione. Reſpondeo, Primo negare me poſſe, Dei potentiam & chimeræ producendæ diuerſas eſſe ratione. Secundo licet gratis tibi cõcederetur potentias, ſcilicet illas eſſe diuerſas, adhuc tua ratio quid probaret? cum chimera ens nuncupari nequaquam poſsit ob potentiam ſe producendi quæ in Deo eſſet. cum tantum abſit potentiam illam nec chimeram nec aliquid intrinſecum chimeræ enunciari poſſe, ut etiam diſtent in infinitum. Addis præterea excluſa potentia Dei & cogitatione noſtra chimeram non eſſe malam, cum malum priuatio ſit, quæ in ſubiecto participante bonitatem conſiſtit, cui reſponſum uelim eadem diſtinctione qua paulo ante, cũ chimera ſubiectum aliquod non reſpiciat,

sed

ſed abſolutè mala ſit, licet eam à nobis conceptã, ſcilicet, ipſam notionem chimeræ quám mente gerimus, ut aliquid eſſe, ita bonam eſſe, chimerã uerò ipſam nec aliquid eſſe, nec bonã eſſe pronũciare poſsimus. Præterea geſtire uideris non improbatum quod attuleris ſolumq́ Simpliciũ id non dicere reſponſum eſſe. Itẽ ais non dixiſſe te ſentire Ariſtotelem omne omnino ens uel per ſe uel per accidens eſſe, nec Thomæ aliquid propterea falſum adſcripſiſſe. Verum & ſi tot ab illo quem defendimus hac de re dicta ſint, ut à me uerba fieri opus non uideaẽ, propoſuerimq́ ſemel ab eo quoquomodo diſcuſſa non retractare, hæc tamen ex ſuperabundanti pro patruo dixerim, Simplicium, ſcilicet, qui à te ſæpius in iudicium citatus eſt, contra te ſæpius teſtimonium tuliſſe, quòd patruus non ſemel in reſponſionibus comminiſcitur. Rurſus ſcire uellem an defendendum ſuſceperis nõ omne ens, aut per accidens, aut per ſe eſſe, de mẽte Ariſtotelis. Ille enim, quinto primæ philoſophiæ libro, ſecat illud ens in ens per ſe, & per accidens demũ in ſubſtantiã, & accidens ſecãtur, quæ priori partitionis membro continebanẽ, cum illud per ſe in decem partiaẽ genera, quorum unum eſt ſubſtantia, reliqua accidentia. Vellem ego à te nunc libentiſsimè doceri quale nã eſſet illud ens quod nec per ſe nec per accidens eſſet. Quòd ſi forte diceres diuiſionem illam in ens per ſe & per accidẽs aſsignationẽ eſſe complexi entis, ut in primis obiectionibus prodidiſti, reſpondere nõ dubitarem te id oſtendere uerè non poſſe, nec aut Ariſtotelis quapiam ſententia, nec ratione idonea tuam opinionẽ fulcire, cum eo loco Ariſtoteles ens per ſe in decem partiatur genera, quorum unum ſit ſubſtãtia, & nouem accidentia, quæ cõplexa entia fore nemo credit, quando aduerſum complexã diſtinguantur, Eoq́ loci Auerrois dicat ens per ſe diuidi per dictiones ſignificãtes, genera prædicamentorum. Dictio autem non eſt complexum ens. Sexto quoq́ metaphyſicæ idem Auerrois dicit, primam entis diuiſionem eſſe in per ſe & per accidens, Prima autem eſſe nõ poſſet, quando eam diuiſio complexi entis anteiret, nec apud Thomã reperitur quinto metaphyſicæ libro diuidi ens complexum, ut aſſeruiſti. Credi uerò non poteſt cum ens primo ſit partitum in ens per ſe & per accidens, illudq́ per ſe ſit in decem genera ſubpartitum quę incomplexa eſſe oſtendimus, aſsignari eo loci diuiſionem entis complexi, quando illud quod diuiditur de diuidentibus membris pręd icari neceſſe ſit, hæcq́ ob id & ſi parum ad negocium pertineant, dicta ſint, cum nec illud tuum dogma Ariſtotelicorum interpretum placitis, ne rationi conſentaneum primori fronte mihi uideatur. Quod ſi fortè contrarium probaueris, gratiſsimum erit à grauiſsimo philoſopho qualem te profecto exiſtimo didiciſſe nonnihil. Cæterum dixit ille eatenus malum priuationẽ eſſe, quatenus priuatio formaliter erat negatio. Cui aduerſaris, inquiens, non conſtare aliam non eſſe affirmationis negationis ꝙ oppoſitionem, aliam priuationis & habitus, nec propterea ſi

malum eſſet priuatio boni, malum & non bonũ cõuerti neceſſe eſſe. Quibus reſponſum uelim aliam eſſe priuationis oppoſitionem, aliã negationis, nec illum oppoſitũ protuliſſe, ſed propterea etiamnum ſequi, quòd ſi malum bono priuatiuè opponatur, malum & non bonum cõuerti neceſſe eſſe. Priuatio enim, ut Magnus ait Albertus libro primo phyſicæ auſcultationis, inquantũ priuatio de ſe uel per ſe non eſt, eo quòd de ſe habet non eſſe, quinimò & ab Ariſtotele aſſeueratũ eſt in prima philoſophia priuationes eſſe de genere non entium, cũ priuatio de ſe ſit alterum extremũ contradictionis, & ideò cum malum ſit priuatio boni, & conſequio nõ ens inquantũ malum eſt, malum etiã & non bonum conuertũtur, malum enim & nihil, ut probatum eſt, idem ſunt, nihil etiam & non ens idem non ens, item & non bonum idem, quia ens & bonum idem. Quapropter rectiſsime dixit patruus negationem eatenus eſſe priuationẽ, quatenus priuatio formaliter eſſet negatio, nam etſi differãt in hoc quòd una earum, ſcilicet, contradictio medium nõ habet, ut ait philoſophus in libro primo Analiticorum poſteriorum, alia uno modo habeat, cũ fiat ſimul cum oppoſito circa idem ſubiectũ, tamen quantũ ad propoſitũ attinet, eſſent idem, cum priuatio de ſe negatio ſit, & non ens, nihilq́ ponat, quemadmodum probat Thomas pluribus in locis, potiſsimum in tractatu de quatuor oppoſitis. Si uerò non ens mala, ſi mala non bona, ex quibus corrogare potes malum & bonum omnino conuerti, & ne credas illuſtres homines defuiſſe qui hoc aſſeruerint. Audi Ariſtotelem dicentem, bonũ dici æqualiter enti. Adde igitur per locum à contradictorijs malum non enti. Audi celebratiſsimũ theologum Anſelmũ Cantuariorũ archiepiſcopum libro de caſu diaboli proferentem hæc uerba: Malum non eſt aliud quàm non bonum, ex quibus colligitur conſtantiſsimè malum & non bonum ſe mutuo conſequi. Nullæ decimo ſeptimo in loco inter te & ipſum cõtrouerſię fuiſſent ſi diligentius libellum ipſum de ente & uno animaduertiſſes, & quęcunq; in eo perſcripta ſunt cũ de gradibus illis, deq; ipſa caligine, ad quam contemplantibus perueniri datur, mentio fit, ad memoriã reuocaſſes. Vidiſſes in illis trib. primis gradibus poſſe de Deo aliquid enũciari, in quarto minime, ibiq; feneſtrã intelligentiæ librorũ Dionyſij apertam, qua commodiſsimè poteras de hoc cõmoueri, nam nec negat ille, nec negare poſſet hanc loquutionem eſſe ueram Deus eſt Deus, eo modo quo nos poſſumus Deũ & concipere & enunciare, uidelicet in illis primis tribus gradibus conſtituti. Sed tantum negat ullum prædicatum Dei naturã uerè poſſe explicare, in illo duntaxat quarto gradu caliginis, quod omnes etiam, ut mittam theologos, philoſophi rectè ſentientes aſtruerent, cum uerò hoc nomen Deus quod prædicati officium gerit in hac propoſitione Deus eſt Deus, non modo diuinam eſſentiam & naturam non explicet, & declaret, ſed & ab ipſa in infinitum ſuperetur, illud de Deo affirmari poſſe negauit,

gauit, quartum illum gradũ caliginis attendens. Age ergo uerba ipſa examinemus quæ hominis mentem teſtabuntur, poſtea nõnulla adducemus, ut planius uideatur an Deus & quomodo poſsit à nobis enunciari: Deinde oſtendemus tuas argumentationes contra eius uerba, etiam ut iacẽt apprehenſa nihil concludere. Dixerat ille dici diuerſe poſſe Deus eſt, Deum item, ex ſententia Dionyſij, omni appellatione eſſe maiorem, etiam appellatione hac Dei, quemadmodũ in libro de Myſtica theologia habebatur. Dixerat alio in loco cum per hanc dictionem Deus id tantum concipis, quod ſignificatur per nomen dictionem hanc non habere prędicati rationem, ſed ſubiecti, quando id eſſet de quo quæritur, quidnã de eo enunciari poſſet aut deberet, non aũt illud quod de alio enunciaret, quare id neq; Simonidi fuiſſe ignotũ, aut conſulenti eum Tyranno. Cum item quęreres ſi Deus dici Deus non poſſet an eſſet aliud à Deo, quærere à te quid cõciperes per hanc dictionem Deus, quam de Deo enunciares, ſi nihil conciperes nihil errares, quia nihil diceres, ſi aliquid conciperes, dicere Deũ aliud eſſe ab eo quod tu conciperes, & conceptum per hanc dictionem Deus explicares, quoniam ſupra omne illud eſſet quod à nobis concipi poſſet. Hæc ille. Credebam ego patere tibi ex uerbis ijs ueriſsimam dubitationum tuarum ſuper hac reſolutionem. Tu uerò contendis à Dionyſio non negari Deum eſſe Deum. Lege oro Dionyſium capite ultimo libri de Myſtica theologia, & epiſtolam primam ad Caium, & tibi palam fiat omni appellatione Deum eſſe maiorem. Lege item eundem ſecundo capite Cœleſtis Hierarchiæ, & intelliges, diuinum hominem, nos edocere, diuinæ ueritatis ſimilitudinem ſubiectam, omnem, uitamq; tranſcendere, nullam hanc exprimere, lucem, omnemq; ſermonem, omnem mentem, atq; rationem, abſq; ulla comparatione illius ſimilitudine inferiorem. Ex quibus mentem patrui putarim te poſſe perpendere, ut ſcilicet, eo modo dici uerè non poſsit Deus eſt Deus, ut per hoc nomen Deus uicem prædicati gerens. Illud quod per ſubiectum conamur concipere declaretur, non quin aliquo modo poſſet dici Deus eſt Deus, quemadmodũ dicitur Deus eſt bonus, Deus eſt ſapiens: Et aliæ conceduntur prędicationes, quibus ſacri codices pleni ſunt, in quibus quoquomodo de Deo aliquid enũciatur, ſed illius natura non explicatur, cum ab illis conceptibus diſtet in infinitum, quemadmodũ ſatis apertè, quinto capite libri de ente & uno, patruus ille meus edocuit, qui ſuper ijs Dionyſij uerbis quæ à Thoma adducuntur ueluti arbitrabaris loquutus non eſt, ſed ſuper ijs quæ paulò ante ſunt allata. Porrò Damaſcenus in primo libro ſententiarum ſuæ theologiæ ſcribit, eſſe quædam affirmatiuè de Deo dicta, uirtutem ſuperexcellentis negationis habentia, uerbi cauſa, ſi tenebras in Deo dicamus, non tenebras intelligimus ſed lucem non eſſe. Verum ſuper lucem lucemq; eſſe dicimus cum tenebræ abſint, quam ſententiam doctiſsimus & deuotiſsimus Pariſiorum

Cancellarius pertractans inquit ſic: Igitur quicquid de Deo affirmatiuè dicimus includit negationem aliquã. Et paulo poſt: Propterea dicit Dionyſium Deum negare eſſe ens ſed ſuper ens eſſe affirmare. Deum eſſe ſapientem ait Aegidius primo Sententiarum libro, ſed non eo modo ſapientem quo nos intelligimus. Vnde dicit hanc eſſe cauſam cur Auerrois 12. Metaphyſicæ has quæ Deo attribuimus prædicationes propoſitionibus mathematicis ſimiles eſſe pronunciet, quorum more, ea quæ intelligimus ſunt in rebus, ſed non eo modo quo intelligimus cum lineam quæ eſt in materia, non ea ratione quæ eſt in materia intelligamus. Sed quid te multis moror cum uel paucis ueritatis huiuſce quam aſſerimus te certiorem reddere poſſum, ut ſcilicet, cognoſcas quicquid de Deo prædicamus longe aliud quàm concipimus & enunciamus ſignificare. Ait ipſemet Ieſus Chriſtus, Dei uirtus & Dei ſapientia & ueritas, teſte Ioannis Euangelio, Deus ſpiritus eſt. Ait Dionyſius, libro de Myſtica theologia, de Deo uerba faciens, ineffabilem deitatem contemplans, multaq; illi prædicata quæ nos attribuimus remouens, neque ſpiritus eſt quantum ſcire ipſi poſſumus. Vide igitur, nolle Dionyſium ſpiritum eo modo quo nos ſpiritum ſcire poſſumus de Deo enunciari, per quæ ultima uerba legentes edocere uerum foré Deum ſpiritum eſſe, ut Chriſti Euangelio conſentiret, & tamen non eo modo ſpiritum eſſe quo nos ſpiritum intelligimus, ne Dei naturam à nobis per aliquod nomen exprimi uerè poſſe crederemus. Quanta uero ſit Dionyſij authoritas, quantum ipſius ſacratiſsima dogmata, ab omnibus theologis, qui Pariſiorum gymnaſia coluerunt, ſint elata laudibus, & celebrata, licet putauerim te non latuiſſe, cum tamen patruus in reſponſionibus obiectationum tuarum innuerit te inter diſputandum Dionyſij dicta non magnopere libenter admiſiſſe, ſcias uelim fidiſsimum illum Pauli Apoſtoli in Chriſti fide diſcipulum extitiſſe, cuius ope Deus eum uoluit relictis gentilium erroribus ueritatem & agnoſcere & ſequi, & martyrij corona pro Chriſti fide donari. Gregorium de eius doctrina Martinumq; Pontificem in ſynodo Romæ contra hæreticos celebrata magna dixiſſe. Damaſcenum aliosq; complures ſummis eum laudibus extuliſſe, ab hæreticis eius libros occultatos longo tempore fidelium mentes latuiſſe, uerbumq; fuiſſe Conſtantini philoſophi, qui omnes eius libros memoriæ commendauerat, quòd ſi à pluribus patribus qui cum hæreticis & ſacroſanctæ catholicæ eccleſiæ hoſtibus magna bella pugnarunt, Dionyſius habitus fuiſſet, quam totius eos & facillimè (quod & tardè & magnis exanclatis laboribus poſtea ab eiſdem factum eſt) de hoſtibus fuiſſe triumphum conſequutos. Cum uero probare intendis Deum dici poſſe Deum ob nominis rationem quæ de nomine prædicatur, Dico te fruſtra (mi Antoni) laborare, nã non enuncias aliquid de Deo, ſed de hoc nomine Deus, quod ut clarius intelligaĩ, latius explicabo. Nam

quæ

quærã ego à te quid per aquã pro ratione nominis deſignaſti cõcipias, ſi nihil cõcipis, nihil erras (ut uerbis utar parrui.) Si aliquid cõcipis, quæro iterũ, ſi concipis tanquam id de quo aliquid poſsit enunciari, ſi hoc modo ſumis, etiam non erras, quia iterũ illud, a. uicem ſubiecti non prędicati obtinebit. Si conciperes illud quod de eo enunciatur longè aberrares, tum in infinitum ipſe Deus maius ſit omni eo quòd potes cõcipere, quem etiamnum Platonicus Apuleius in libro de platonis dogmate indictum appellat & innominabilem, ipſiusq́ Platonis hac de re uerba ſunt, ab ipſo Apuleio Latina facta. Deum quidem inueniſſe haud facile eſt, intellexiſſe impoſsibile, omnes itaq; de Deo affirmationes improprias eſſe dicamus, quando quodcunque non ſolum dicere, ſed & concipere uellemus, ille in infinitum excedat. Quin etiam non modo in hoc ignorationis & miſeriæ terreno carcere retenti, ſed nec in ipſa Dei fruitione qua perfectè beamur in cœlis conſtituti, compræhendere Deum, ſed appręhendere tantum, ut noſtrorum theologorum uerbis utar, facultas nobis condonabitur. Pręterea pugnare inuicem has oppoſitiones credis, ſcilicet, Deus eſt ſupra id quod concipi poteſt, & aliquid de Deo affirmari non poteſt, & ais, ſit nominis diffinitio ſupra id quod concipi, & argumentum militabit. Sed ſoluitur, cum enim dicitur affirmationes de Deo adduci proprias non poſſe, intelligi datur prædicatum non reperiri, quod Dei naturam integrè repręſentet. Hæc uerò oratio, ſcilicet ſupra id quod cõcipi poteſt, nihil aliud ſignificat quàm Deum concipi nõ poſſe, & quid ſit Deus non poſſe ſciri. Dicunt igit̃ hæc uerba non ſolum quid ſit Deus, ſed nõ poſſe ſciri quid ſit. Vim igitur negandi potius quàm affirmandi obtinent. Sed licet ibidem ut affirment ob id tamen argumentum tuum nõ militabit, alioquin de aliqua re nobis ignota quam quis ſcire cuperet ac de eius eſſentia nos punctaret: Reſpondere ſiſcitanti poſſumus, eſt id quod neſcimus, quod nõ nouimus, quod adhuc mente non concepimus nec concipere quimus, non uideretur ſatisfactum petitioni illius? ut poſſet hoc dogmate percepto de re illa affirmatiuè aliquid enunciare ſed negatiuè, niſi fortè quis inueniretur qui poſſet aliȷs intimare quid eſſet illa res, quæ ut penitus hominibus ignota ſupraq́ captum cogitationum omnium foret, ita nec à ſeipſo aut cognoſci aut concipi poſſet. Et Simonides igitur, & conſulens eum Tyrannus, nouerant Dei nomen maximum quid repræſentare, & tamen unus eorum quid eſſet Deus ſcire cupiebat, alter ſe ſcire negauit. Præterea uteris tali connexione. Deus eſt ſupra omne id quod concipi poteſt, ergo Deus concipi non poteſt, alioquin ipſum ſupra ſeipſum foret, non igitur amari poteſt, nec coli. Reſpondeo Deum à ſeipſo tantũ, ſicuti eſt, concipi integrè poſſe & à nullo alio intellectu, nec propterea ſequi, non poſſe aut amari, aut coli, concipimus enim tantam eſſe deitatem omnipotentia præditam, in infinitum creaturas omniſaria uirtute ſuperantem,

ut eam niſi ex affectibus non poſsimus concipere, & hac admiratione excitati concalefactiq́ in eius amorem exardeſcimus, cōcipimus effectus, & eum eſſe ſummum bonum, & admiramur & colimus & amamus, nam cognitis his perfectè quæ fecit Deus ut Themiſtij uerbis utar, in admirationem commendationemq́ ſui, omnium animos atque ora conuertit. Legimus itē nos ea quæ reuelata deitus ſunt, & gratia eius præditi fide concipimus, id quod concipi ad plenum natura non poſſumus, ſuper omnia duntaxat illum nos amare oportere, ut tandē fracto huius carnis ænigmate poſsimus eum ſicuti eſt ſummo cum utriuſque hominis gaudio, quæ noſtra eſt felicitas contemplari. Rurſus ad hoc ut aliquid diligamus, non opus eſt à nobis illud perfectè, aut uideri, aut cognoſci, aut concipi, ſed ſatis eſt ſi eum eſſe uel eſſe tale, licet confuſè & ſubobſcurè ſciamus, & hoc uel ex fide, uel ex effectibus, itaque uel modica cognitione præuia qualiſcunque ea ſit nobis eſt ſatis ad talem rem amandam, poſſumus enim quamlibet rem diligere, niſi penitus eius cognitione careamus, ex his enim quæ nouit animus, diſcit ignota amare, ut ait Gregorius. Thomas quoque in prima ſecundæ probat aliquid poſſe perfectè amare, & ſi perfectè non cognoſcatur, & exemplum de Deo inter alia proponit. Poſtremè ais tantam eſſe auri potentiam, putaſſe patruum ut uellemus, nollemus, uel re uel animo, ex neceſsitate Deum ſecum traheret. Sed non tantam eſſe auri potentiam mi Antoni, ſed impotentiam, opinatum non modò, ſed certiorem factum eum crediderim, ut nec ipſum aut eſſe aut intelligi poſſet aurum ſemoto Deo. Et quanquam te ad Ioannem de Bacchone relegare poſſem, cuius in diſſolutione quintæ obiectionis mentionem habuimus, tam & ſi quando tu patrui argumenta recenſens quibus adſtruerat Deum non eſſe & aurum eſſe, pugnare inuicem, nihil reſpondere uelle dixiſti, ne caligare uideris in re luce clariori, monſtrare conſilium eſt (etiam fortaſſe te iudice) fuiſſe operæpretium, ut ea diſſoluenda ſuſciperes ſi ualuiſſes, ſin minime applicare ſaltem manus operi uel fateri ingenuè eius aſſertiones ueras fuiſſe. Argumenta patrui hæc ſunt quæ mox declarabo: Fieri non poteſt ut aliquid ſit ſi non ſit ipſum eſſe, Deus autem eſt ipſum eſſe, fieri igitur non poteſt ut aurum ſit ſi Deus non ſit. Præterea ſi Deus non eſt, igitur infinitū eſt, ſi infinitū eſt nihil eſt, quoniam ſi infinitum eſt, finitum nō eſt, quoniam infinitū ſeipſum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt. Si nihil eſt aurum, non eſt. fieri non poteſt ut aliquid ſit ſi non ſit ipſum eſſe Deus aūt &c. Cum ipſum eſſe quod Deus eſt (ut nemo diffitetur) non ſit, cuius participatu non modo omnia ſunt quæ ſunt, ſed & ab eo depedent & momentis omnibus conſeruantur: non modo ut omnes theologi præſertim Thomas copioſiſſimè docent, ſed etiam ut à Platone in Timæo aſſeueratum eſt, impoſsibile eſt aurum eſſe, quòd ipſius eſſe gratia ipſiusq́ participatione exiſtit.

Præ-

Præterea ſi Deus non eſt, igitur infinitum eſt, entia omnia præter Deum finita ſunt, certisq; terminis contenta, hancq; quam habent limitatam in naturam Dei opere & gratia habere poſsidereq; haud dubium eſt, quamobrem Platonem aiunt eius ſectatores Deum in Philebo terminum uocaſſe, quia formis quaſi menſuris paſsim diſtributis omnia terminaret. Sed & ait Sapientiæ liber, omnia in pondere, numero & menſura ab eo conſtituta. Si igitur Deus non ſit, cuius cauſa omnia entia ſunt finita, nihil erit finitũ, igitur infinitum. Si infinitum eſt, nihil eſt, quoniam ſi infinitũ eſt, finitum non eſt, quoniã infinitum ſeipſum perimit, quemadmodum & alia quæ cõtradictionem claudunt. Cum probatum ſit unũ aliquod eſſe à quo cuncta eſſe accipiunt, & eſſe finitum eo ſemoto nihil eſt nihilq; finitum. Si enim infinitum eſt, hoc eſt, nõ terminatum finitumq; ab illo primo, cuius ope & ſunt & finiuntur cuncta terminanturq;, ſequitur infinitum nõ eſſe. Idcirco infinitum ſeipſum perimit, cũ nihil aliud ſit dictu infinitũ eſſe, eo ſcilicet modo quo acceptum eſt, quàm nihil eſſe, nam ſi nec finitum ſit, nec Deus, extra controuerſiã eſt nihil omnino eſſe. Hęc ſunt Antoni quæ pro patrui aperienda ſententia protuli, quæ fortè & alia continet dogmata, nõ enim omniũ eſt aſſequi quæ ille conceperat. Sed quòd & alios etiã ſub uerborum cortice latuiſſe ſenſus exiſtimem, illius me hæc uerba mouent quibus reſponſionẽ terminauit. Hæc ſcilicet ſatis credo eſſe tibi homini quantumuis ingenioſo, ſed inacceſſa deſeramus, & teneamus quæ interpretis officio fungendo ſcripſimus, quæ cum ſatisfaciant, meam quoq; claudent reſponſionem, adductis prius quibuſdam quæ & patrui ſententiam roborant, & meam in eius uerba quam ante protulimus interprętationẽ confirmant pariter atque elucidant. Nam deficiente primo, neceſſe eſt omnia illa quæ ab eo prodeunt interire, ut ex Ariſtotelis octauo Phyſicæ auſcultationis libro colligitur. Deus autem, teſte eodem philoſopho, eſt primum uerum à quo ſunt omnia alia uera, ergo ſublato Deo omnia uera perire neceſſarium eſt. Sed ſi uera tendunt in nihilum, entia pariter ab interitu non uindicantur, cum æquali ambitu commeent. Item ammoto illo qui rebus & eſſe communicat & uiuere, quis perituras eaſmet res omnino non uideat. Deum autem id rebus ipſis condonare ſententia eſt Ariſtotelis 1. libro de Cœlo, qui addit etiam quibuſdam clarius, quibuſdam obſcurius eſſe illud communicari. Præterea quicquid regitur ab arte primæ cauſæ pereunte illa procumbit. Totam uero hanc machinam à prima gubernari regiq; cauſa, teſtatur Auerrois in 2. primæ Philoſophiæ libro, ſub qua et aurum contineri cõpræhendiq; nemo poteſt ambigere. Plura alia poſſem in mediũ afferre ex ſacris codicibus, ut multa de ipſo Euangelio, multa ex Apoſtoli Pauli ſacratiſsimis dogmatis, plurima ex alijs, ut ex Gregorio, qui cuncta dixit in nihilũ decidere, niſi ab omnipotenti Deo conſeruarentũ. Ab Auguſtino ſuper Geneſim & ex S. Tho. & à Ioan. Scoto in tractatu de

primo

primo principio, quæ tamen conſulto prætereo, quando probaſſe id naturalibus rationibus quas expoſcere omnino uidebaris philoſophorumq́ gentilium documentis ſat ſit, quod ut probari poſſe ab eo nequaquã crediſti. His igitur omnibus quæ præfati ſumus, putauerim bonis ingenijs extra controuerſiam futurum, omnes patrui opiniones ſatis fuiſſe defenſas, etiam fortaſſe te iudice. Hæc tamen ſcripſimus non ut tecum confligeremus, ſcripſimus etiam inuitè, quod & Ioannes Mainardus noſter, & Chriſtophorus Saxolus Mirandulanus ciuis noſter & medicus atq; tuus olim auditor teſtari poſſent. Scripſimus quoq; citra odium, cuius tibi argumentum maximum eſſe poteſt, cũ ſi quid honori tuo uel aliqua ex parte detrahens chartis traditum iudicaueris, tuo illud arbitratu priuſquã ad aliorum manus reſponſio perueniat diſpuncturus dempturusq́ue ſim, & quidem perlubenter, cum te ut hominem diligam, ut philoſophum obſeruem, ut Chriſtianũ colam, quod ſi mei erga te animi periculum facere collibuerit, uerbis facta præponderaſſe percipies.

ILLVSTRI PRINCIPI AC DOMINO SVO SINGVlari Comiti Ioanni Franciſco Antonius Fauentinus, S.

Legi miſſas ad me in patrui tui ſcripta defenſiones, ut quib. magnam rerum doctrinam & admirabilem ingenij ſolertiam planè deprehendi, ſumq́ inuentionibus tuis mirificè oblectatus, nõ ſolùm propterea quòd uideo bonas artes tutores optimos ac patronos aliquãdo habituras, quibus à tenebris, à barbarie uindicentur, uerum etiam eò magis quòd de te ſi philoſophari pergas, neſcio quid magnum ac grande mihi facile polliceor, uidebit poſteritas me nihil mentitum ſi uixeris, Deus modo uitam longiorem præſtet. Quod ad me attinet, equidem nõ improbabo, quæ in patrui defenſionem ſubtiliter quidem & acutè ſcripſiſti, neque enim ſi patruus uixiſſet diſputationem iam cœptam magis ultra protraxiſſem, quemadmodum in poſtrema oppoſitione mea ſum illi plane teſtatus, qui per internuncium reſpondit ſe quoque nihil amplius ſcripturum, cauſæ igitur iudices ſunto qui legerint. Quod ſi ea quæ probe meditatus es impreſſorib. danda cenſuiſti, ſaluo ac integro amici honore id fiat, quemadmodum promiſiſti. Sunt quidem nonnulla in libello uerba, quæ aliquid habent aculei nec omnino parum, à quibus facile potes temperare ſi uelis, ſenſu rerum nihil immutato. Quod ſi feceris ut ſpero non erit ingratum. Cauſam meam uideor mihi ſatis abundeq́; tutatus & in dies facile tutari potuiſſe. Sed diſputationi modus iam eſto. Cæterum Comes illuſtris putes uelim me tuum eſſe ac ſemper fore, quo uti poſſis arbitratu tuo. Bene uale ex Ferraria die 16. decembris. 1495.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA Antonio Fauentino philoſopho inſigni S. P.

SAtisfactum eſt abundè tuis uotis. Satisfactum pollicitationibus erga te meis, quum uerba cuncta, quæ uel aliquid aculei geſtare uidebantur de dictatis noſtris ademerim. Parcēdum eſt impetui animi, ſicubi fortè acrius actum eſt quàm oportuit. Condonandum eſt aliquid iuſtæ defenſioni, & eo magis condonandum quando commune ferè uitium eorum ſit qui commentationibus ſuis uel accuſant aliquem, uel ſeipſos aut amicos excuſant, illos ad quos ſcribunt, Inſectari maledictis, calumnijs petere, probris laceſcere, atque id genus cætera perpetrare, ab officio boni hominis aliena, à quibus nos (teſtem te cito & iudicem conſtituo) omnino abſtinuimus, decemqúe ſummum aut circiter uerba nonnihil aculeata tuo nutu (ſaluis tamen ſententijs) amouimus, neque aliud conſilium elucubrandæ commentatiunculæ credas uelim, quàm ut ſine tui offenſa Picum patruum defenderemus, quinimò maluiſſem ſæpius nihil inter uos diſceptatum fuiſſe, ut præcluſus mihi ſcribendi hac de re fuiſſet aditus, omniſq; occaſio ſublata. Non enim poteſt uel quàm difficillimè poteſt literarum negocium agi in altercatione poſitum, omni interſcribendum pręſtito honore illis ad quos uerba fiunt alioquin debito. Adde quòd uix ſine quodam animi tumore, qui magnopere uitandus eſt, id muneris obitur. Quod uerò de cauſæ tuæ tutela dicis, hoc ipſum de noſtra dicimus. Sed hactenus de controuerſia. Sunto (ut rectè ſcripſiſti) qui legerint iudices, modo hi docti ſint, & neutræ parti affecti, aut ſi amore cuiuſpiam noſtrum tenēātur ardentius, ad minus oculis eorū præſtigium amor non faciat. Cæterum multum mihi tribuis uel parum merenti, magnaq; de me tibi promittis ſi modo pergam philoſophari. Sed uereor mi Antoni ne ab hoc philoſophię ſtudio de quo mentionē facis omnino temperem aut fortè deſiſtam. Dicā tibi de hac re quod ſentio. Afferri, ſcilicet, nobis hoc negociū nimis affectantib. multū nocumenti, parū emolimenti. Non hoc ideò dico ut damnem, ut uituperem ueritates plurimas, aut ſaltem ſimilitudines ueri, quarū notitiam philoſophando comparamus nobis. Sed communem uſum, aut (ut ſignificantius dixerim) abuſum culpo, quem niſi uitare magnopere nixi fuerimus aſsidueq; & ſumma cū diligentia cogitatus noſtros examinauerimus, Chriſtiani animi uenenum cor irrepit ambitio, quæ poſtmodum mortiferam pariat ſuperbiam, unde pleruq; fit ut huius ſapientiæ in qua quotidie uerſamur amatores, ſapientiam illam quæ genita eſt, ſed æterna, à quo omnis hæc fluxa & temporaria deriuata eſt, omnino poſthabeant tumidi & elati caduca gloria. Sed uideamus oro unde animo efferamur, unde noſipſos æſtimamus nimis. Nam quantula noſtra cognitio? cum minimam naturalium rerum ſcientiam teneamus, & illa ipſa, quæ ignoramus, quo multa, tum maxima, uel tacitè clament

clament in uanum, ſcilicet, & falſo noſipſos doctos aut profiteri aut exiſtimare. Poſſet proculdubio uel rudis homo, & parum peritus uel omnino neſcius literarum agricola, percontari plurima, etiam ſub aſpectum, ſub oculos poſita, de quibus philoſophus alioquin maximus reddere certam rationem nequiret. In percipiendis uerò ſubſtantijs ipſis à materia ſenſibili prorſus abiunctis, quouſque cognitione procedimus, quas lippientibus duntaxat & noctuinis mentis oculis cernimus? Sed quid de diuinis ſumus dicturi ad quæ non tantum cognoſcenda, ſed etiam ueſtiganda anhelantes & anxij cæcutientes & caligantes obtutus denſiſsimis penè nubibus obtectos dirigimus. Porrò hanc noſtram rerum notitiam, nónne aut à libris, aut à præceptore percepimus? gloriari ergo quid opus eſt, didiciſſe nos aliena, meditata hauſiſſe quaſi ab narrante hiſtoriam. Sed hiſtoriã naturæ, uerum per diuerſa ſtudia in amarulentis altercationibus poſitam uariaſque per opiniones agitatam, atque ob id incertam. Quod ex ipſo nomine opinionis proditur apertiſsime. Si quid uerò à nobiſipſis paululum notitiæ nanciſcimur, quid quæſo aliud eſt quàm incertum quoddam, ſubuolutum mille inuolucris, mille perplexum fallacijs? hoc negociũ ueluti his qui hæc ſtudia uehementius quàm opportunum eſt magnifaciunt ſuccenſus inſectarer, niſi hanc materiam ſpeciatim longa quæſtione tractauiſſem, peculiarique libello dedicaſſem. His ideò de cauſis me conuertere ſtatui ad eos euoluendos libros quorum propoſitiones profata ſunt, & dignitates quorum concluſiones & inerrabili ſyllogiſmo colliguntur, & mẽtem defœcatã (ſi tamen id curauerimus) reddunt. Sed eſto iam finis conflictus literarij & iamiam epiſtolæ. Sed uide quàm diſpar effectus fuerit & noſtræ & aliorum controuerſiæ, finita diſceptatione, uel uoce, uel ſcriptis agitata, ſæpenumero inter eos animos qui diſcordes fuere, exercentur odia, ſimultates, machinantur fraudulenta bella, detractiones honoris & famæ hincinde ſcaturiunt. Tu uerò & Picus noſter eratis ante diſputationem compatres, hoc eſt ſpiritali aſtricti nodo. Nihilominus ob hoc priſtina non eſt animorum concordia diſſoluta. Ego autem nec tibi dum patruus uiueret, nec tu mihi niſi nomine notus eras, fecit hæc defenſio ut inter nos ictum ſit quoddam fœdus amicitiæ, quod ut ſtabile ſit dum uicturi ſumus curato, utque rectè pieque uiuendo poſt hanc mortem quam expectamus perſeueret æternum da operam, qua ratione potes, idipſum quoque enitar factitare. Interim quo te amore proſequar experiri non pigeat. Cumulatius fortè ſum præſtiturus quod poſtulaueris, quàm in calce defenſionis ſpoponderim. Nihil enim tam arduum quod tui (grauiſsimi profecto philoſophi) propenſius demerendi cauſa facturus non ſim. Ex arce Miran. 4. Ian. 1496.

IOANNIS FRANCISCI PICI MIRANDVLAE, IN Orationem & Epiſtolas Ioannis Pici patrui, &c. Argumentum.

ACcipe Lector & has Ioannis Pici Mirandulæ lucubrationes leuioris curæ opera, quas forte nec ipſe uiuens inuulgaſſet, nec nos niſi celebratorum hominum crebris adhortamentis excitati. Leges primum orationem elegantiſsimam iuuenili quidem alacritate dictatam, ſed à doctioribus præ doctrinæ & eloquentiæ faſtigio ſæpius admiratã. Nec te moueat ſi plurima in eius calce conuiſuntur quæ & in apologiæ ſunt inſerta proœmio, quando illud foras publicauerit, hãc domi ſemper tenuerit, nec niſi amicis commmunem fecerit. Videbis plęraq; antiquorum dogmata abſtruſa prius in ænigmatis & fabularum inuolucris ingenioſiſsime reſerata, conatumq; illum & robore & delinimentis oratorijs oſtendere quàm priſcorum ſapientum poëtica theologia noſtræ theologię myſterijs ancillaretur, atq; utriuſq; nodis quibuſdam enodatis ad literarias palæſtras homines inuitare. In his enim per id tempus frequentiſsimus fuit, quas poſtea quaſi grauiorum ſtudiorum pręludia ludicraſq; pugnas derelinquens, ad ea quæ iam emiſimus, quęq; ſumus in poſterum emiſſuri emolienda conuertit animũ. Leges & nonnullas epiſtolas (omnes enim collegiſſe laborioſiſsimum) alias familiares, tùm per ętatem teneram, tùm prouectiorem ſcriptitatas, alias poſtquam totum pectus Deo dicauit ſanctiſsimis refertas monitis exaratas, illas & doctrinam & eloquentiã olere copioſiſsimè deprehendes, has & utrunq; affatim ſapere & Chriſti amorem præter hæc uberrimè ſpirare percipies.

DE HOMINIS DIgnitate, Ioannis Pici Mirandulæ concordiæ Comitis Oratio.

LEGI Patres Colendiſsimi in Arabum monumentis interrogatum Abdalam Sarracenum, quod in hac quaſi Mundana ſcæna, admirandum maxime ſpectaretur: Nihil ſpectari homine admirabilius reſpondiſſe. Cui ſententiæ illud Mercurij adſtipulatur: Magnum ô Aſclepi miraculum eſt homo. Horum dictorum rationem cogitanti mihi non ſatis illa faciebãt, quæ multa de humanæ naturæ præſtantia afferuntur à multis, eſſe hominem creaturarum internuntium, ſuperis familiarem, regem inferiorũ ſen-

ſuum perſpicacia rationis indagine, intelligētiæ lumine, naturæ interprętem, ſtabilis æui & fluxi temporis interſtitium, & (quod Perſæ dicunt) mundi copulam, imo hymenæum, ab angelis teſte Dauide paulo deminutum. Magna hæc quidem, ſed non principalia, id eſt, quæ ſummæ admirationis priuilegium ſibi iure uendicent. Cur enim nō ipſos angelos & beatiſsimos cœli choros magis admiremur? Tandē intellexiſſe mihi ſum uiſus, cur feliciſsimum, proindeq́ dignum omni admiratione animal ſit homo, & quæ ſit demum illa cōditio, quam in uniuerſi ſerie ſortitus ſit, non brutis modo, ſed aſtris, ſed ultramundanis mentibus inuidioſam. Res ſupra fidem & mira. Quidni? Nam & propterea magnum miraculū & admirandū profecto animal iure homo & dicitur & exiſtimatur. Sed quænam ea ſit audite Patres, & benignis auribus pro ueſtra humanitate hanc mihi operam condonate. Iam ſummus Pater architectus Deus, hāc quam uidemus mundanā domum diuinitatis, templū auguſtiſsimū, arcanæ legibus ſapientiæ fabrefecerat. Supercœleſtē regionem mentib. decorarat, æthereos globos æternis animis uegetarat, excrementarias ac fœculentas inferioris mūdi partes omnigena animalium turba complerat. Sed opere conſummato, deſiderabat artifex eſſe aliquē qui tanti operis rationē perpenderet, pulchritudinē amaret, magnitudinem admirareť. Idcirco iam rebus omnibus (ut Moſes Timæusq́ teſtanť) abſolutis, de producēdo homine poſtremò cogitauit. Verū nec erat in architypis unde nouam ſobolem effingeret, nec in theſauris, quod nouo filio hęreditariū largireť, nec in ſubſellijs totius orbis, ubi uniuerſi cōtēplator iſte ſederet. Iā plena omnia, omnia ſummis, medijs, infimisq́ ordinib. fuerant diſtributa. Sed non erat paternæ poteſtatis in extrema fœtura, quaſi effœtā defeciſſe. Non erat ſapientiæ, cōſilij inopia in re neceſſaria fluctuaſſe. Nō erat benefici amoris, ut qui in alijs eſſet diuinam liberalitatē laudaturus, in ſe illam damnare cogeretur. Statuit tandē optimus opifex, ut cui dari nihil proprium poterat commune eſſet quicquid priuatum ſingulis fuerat. Igitur hominem accepit indiſcretæ opus imaginis, atq́ in mundi poſitum meditullio, ſic eſt alloquutus: Nec certā ſedem, nec propriā faciem, nec munus ullū peculiare tibi dedimus ô Adam, ut quam ſedem, quā faciem, quæ munera tute optaueris, ea pro uoto, pro tua ſententia, habeas & poſsideas. Definita cæteris natura intra præſcriptas à nobis leges coërcetur: Tu nullis anguſtijs coërcitus, pro tuo arbitrio, iu cuius manu te poſui, tibi illā præfinies. Medium te mundi poſui, ut circumſpiceres inde commodius quicquid eſt in mundo. Nec te cœleſtem, neq́ terrenum, neq́ mortalem, neq́ immortalem fecimus, ut tuijpſius quaſi arbitrarius honorariusq́ plaſtes & fictor, in quā malueris tute formam effingas. Poteris in inferiora quæ ſunt bruta degenerare. Poteris in ſuperiora quæ ſunt diuina ex tui animi ſententia regenerari. O ſummam Dei patris liberalitatem, ſummam & admirandam ho-

minis

minis felicitatẽ. Cui datum id habere quod optat, id eſſe quod uelit. Bruta ſimulatq; naſcuntur id ſecũ afferunt (ut ait Lucilius) è bulga matris, quod poſſeſſura ſunt. Supremi ſpiritus aut ab initio, aut paulò mox id fuerunt, quod ſunt futuri in perpetuas æternitates. Naſcenti homini omnifaria ſemina, & omnigenæ uitæ germina indidit pater. Quæ quiſq; excoluerit, illa adoleſcent, & fructus ſuos ferent in illo Si uegetalia, planta fiet. Si ſenſualia, obbruteſcet. Si rationalia, cœleſte euadet animal. Si intellectualia, angelus erit & Dei filius. Et ſi nulla creaturarum ſorte contentus, in unitatis centrum ſuæ ſe receperit, unus cũ Deo ſpiritus factus, in ſolitaria patris caligine qui eſt ſuper omnia conſtitutus, omnib. anteſtabit. Quis hũc noſtrum chamæleonta non admiretur? aut omnino quis aliud quicquam admiretur magis? Quem non immerito Aſclepius Athenienſis uerſipellis huius & ſeipſam trãsformantis naturæ argumento per Protheũ in myſterijs ſignificari dixit. Hinc illę apud Hebræos & Pithagoricos metamorphoſes celebratæ. Nam & Hebræorum theologia ſecretior, nunc Enoch ſanctum, in angelum diuinitatis quem uocant מלאך השכנה nunc in alia alios nomina reformant. Et Pithagorici ſceleſtos homines in bruta deformant. Et ſi Empedocli crediur etiam in plantas. Quas imitatus Mahumet illud frequẽs habebat in ore: Qui à diuina lege receſſerit brutum euadere, & merito quidem. Neque enim plantam cortex, ſed ſtupida & nihil ſentiens natura, neq; iumenta corium, ſed bruta anima & ſenſualis, nec cœlum orbiculatum corpus, ſed recta ratio, nec ſequeſtratio corporis, ſed ſpiritalis intelligentia angelum facit. Si quem enim uideris deditũ uentri, humi ſerpentem hominem, frutex eſt, non homo quẽ uides, ſi quẽ in phantaſiæ, quaſi calypſus, uanis præſtigijs cæcutientem, & ſubſcalpenti delinitum illecebra ſenſibus mancipatum, brutum eſt non homo quem uides. Si recta philoſophũ ratione omnia diſcernentẽ, hũc uenereris, cœleſte eſt animal, non terrenum. Si purum cõtemplatorem corporis neſcium, in penetralia mentis relegatum, hic non terrenum, nõ cœleſte animal, hic auguſtius eſt numen humana carne circumueſtitum. Ecquis hominem nõ admiretur? Qui non immeritò in ſacris literis Moſaicis & Chriſtianis, nũc omnis carnis, nũc omnis creaturæ appellatione deſignatr, quãdo ſeipſum ipſe in omnis carnis faciem, in omnis creaturæ ingeniũ effingit, fabricat, & transformat. Idcirco ſcribit Euantes Perſa ubi Chaldaicã theologiã enarrat. Non eſſe homini ſuam ullam & natiuam imaginem, extrarias multas & aduentitias, hinc illud Chaldæorum: אנוש הוא שנוי׳ וכמה טבעות בעלחי׳ : Homo uariæ ac multiformis & deſultoriæ naturæ animal. Sed quorſum hæc? Vt intelligamus poſtquã hac nati ſumus cõditione, ut id ſimus quod eſſe uolumus. Curare hoc potiſsimũ debere nos, ut illud quidẽ in nos non dicatur, cũ in honore eſſemus, non cognouiſſe ſimiles factos brutis & iumentis inſipientibus. Sed illud potius Aſaph Prophetæ. Dij eſtis & filij

excelſi omnes, ne abutentes indulgentiſsima patris liberalitate, quā dedit ille liberam optionem, é ſalutari noxiā faciamus nobis. Inuadat animum ſacra quædam ambitio, ut mediocribus non contenti anhelemus ad ſumma, adq́ illa (quando poſſumus ſi uolumus) conſequenda totis uirib. enitamur. Dedignemur terreſtria, cœleſtia contemnamus, & quicquid mundi eſt deniq́ poſthabentes, ultramundanam curiam eminentiſsimæ diuinitati proximam aduolemus. Ibi ut ſacra tradūt myſteria, Saraphin, Cherubin & Throni primas poſsident, horum nos iam cedere neſcij & ſecundarum impatientes & dignitatē & gloriam æmulemur. Erimus illis cum uoluerimus nihilo inferiores. Sed qua ratione aut quid tandem agentes? Videamus quid illi agant, quam uitam uiuant. Eam ſi & nos uixerimus (poſſumus enim) illorum ſortem iam ęquauerimus. Ardet Saraph charitatis igne. Fulget Cherubin intelligentiæ ſplendore. Stat Thronus iudicij firmitate. Igitur ſi actuoſæ addicti uitæ inferiorum curam recto examine ſuſceperimus, thronorum ſtata ſoliditate firmabimur. Si ab actionibus feriati, in opificio opificem, in opifice opificium meditantes, in contemplandi ocio negociabimur, luce cherubica undique coruſcabimus. Si charitate ipſum opificem ſolum ardebimus, illius igne qui edax eſt in ſaraphicam effigiem repente flammabimur. Super throno, id eſt, iuſto iudice ſedet Deus, iudex ſæculorum. Super cherub. id eſt, contemplatore uolat, atque eum quaſi incubādo fouet. Spiritus enim Domini fertur ſuper aquas, has inquam, quæ ſuper cœlos ſunt, quæ apud Iob Dominum laudant antelucanis hymnis. Qui ſaraph, id eſt, amator eſt, in Deo eſt, & Deus in eo, imò & Deus & ipſe unum ſunt. Magna Thronorum poteſtas, quam iudicando, ſumma Saraphinorum ſublimitas, quam amando aſſequimur. Sed quonam pacto uel iudicare quiſquam uel amare poteſt incognita? Amauit Moſes Deum quem uidit, & adminiſtrauit iudex in populo, quæ uidit prius contemplator in monte. Ergo medius Cherub ſua luce & Saraphico igni nos pręparat, & ad Thronorum iudicium pariter illuminat. Hic eſt nodus primarum mentium, ordo Palladicus, philoſophię contemplatiuę pręſes, hic nobis & ęmulandus primo, & ambiendus atq́ adeò compręhendus eſt, unde & ad amoris rapiamur faſtigia, & ad munera actionum benè inſtructi paratiq́ deſcēdamus. At uerò operępretium ſi ad exemplar uitę Cherubicę uita noſtra formanda eſt, quę illa & qualis ſit, quę actiones, quę illorum opera prę oculis & in numerato habere. Quod cum nobis, per nos qui caro ſumus, & quę humi ſunt ſapimus, conſequi non liceat, adeamus antiquos patres, qui de his rebus utpote ſibi domeſticis & cognatis, locupletiſsimam nobis & certā fidem facere poſſunt. Conſulamus Paulum Apoſtolum uas electionis, quid ipſe cum ad tertiū ſublimatus eſt cœlum, agentes Cherubinorum exercitus uiderit. Reſpondebit utiq́ Dionyſio interprete, pugnari illos, tum illuminari, poſtremò perfici. Era-

ci. Ergo & nos Cherubicam in terris uitam ęmulantes, per moralem ſcientiam affectuum impetus coërcentes, per dialectã rationis caliginem diſcutientes, quaſi ignorantiæ & uitiorum eluentes ſordes, animam purgegemus, ne aut affectus temerè debacchentur, aut ratio imprudens quandoque deliret. Tum bene compoſitam ac expiatam animam naturalis philoſophiæ lumine perfundamus, ut poſtremo diuinarum rerũ eam cognitione perficiamus, & ne nobis noſtri ſufficiant, conſulamus Iacob patriarcham, cuius imago in ſede gloriæ ſculpta coruſcat. Admonebit nos pater ſapientiſsimus in inferno dormiens, mundo in ſuperno uigilans. Sed admonebit per figuram (ita eis omnia contingebant) eſſe ſcalas ab imo ſolo ad cœli ſumma protenſas, multorum graduũ ſerie diſtinctas, faſtigio Dominum inſidere, contemplatores angelos per eas uicibus alternãtes aſcendere & deſcendere. Quod ſi hoc idem nobis angelicam affectantibus uitam factitandũ eſt, quæſo quis Domini ſcalas uel ſordidato pede, uel male mundis manibus attinget? Impuro ut habent myſteria purum attingere nefas. Sed qui hi pedes? quæ manus? Profecto pes animæ, illa eſt portio deſpicatiſsima, qua ipſa materiæ tanquam terræ ſolo innititur, altrix inquam, poteſtas, & cibaria, fomes libidinis, & uoluptariæ mollitudinis magiſtra. Manus animæ cur iraſcentiã non dixerimus, quæ appetentiæ propugnatrix pro ea decertat, & ſub puluere ac ſole prædatrix rapit. Quæ illa ſub umbra dormitans, helluetur has manus, hos pedes, id eſt, totam ſenſualem partem in qua ſedet corporis illecebra, quæ animam obtorto (ut aiunt) detinet collo, ne à ſcalis tanquã prophani pollutiq; reijciamur, morali philoſophia quaſi uiuo flumine abluamus. At nec ſatis hoc erit ſi per Iacob ſcalam diſcurſantibus angelis comites eſſe uolumus, niſi & à gradu in gradum ritè promoueri, & à ſcalarum tramite deorbitare nuſquam, & reciprocos obire excurſus bene apti prius inſtructiq; fuerimus. Quod cum per artem ſermocinalem ſiue rationariam erimus conſequuti, iam Cherubico ſpiritu animati per ſcalarũ, id eſt naturæ gradus philoſophantes à centro ad centrum omnia peruadentes. Nunc unum quaſi Oſirim in multitudinem ui Titanica diſcerpentes deſcendemus, nunc multitudinem quaſi Oſiridis membra in unum ui Phœbea colligẽtes, aſcendemus, donec in ſinu patris qui ſuper ſcalas eſt, tandem quieſcentes theologica felicitate conſummabimur. Percõtemur & iuſtum Iob qui fœdus inijt cũ Deo uitæ prius quàm ipſe ęderetur in uitam, quid ſummus Deus in decem illis centenis millibus qui aſsiſtunt ei potiſsimum deſideret, pacem utique reſpondebit. Iuxta id quod apud eum legitur, qui facit pacem in excelſis, & quoniam ſupremi ordinis monita, medius ordo inferioribus interpretatur. Interpretetur nobis Iob theologi uerba Empedocles philoſophus: Hic duplicem naturam in noſtris animis ſitam, quarum altera ſurſum tollimur ad cœleſtia, altera deorſum trudimur ad inferna, per li-

tem & amicitiam, ſiue bellum & pacem ut ſua teſtantur carmina, nobis ſignificat, in quibus ſe lite & diſcordia actum furenti ſimilem, profugum à dijs, in altum iactari conqueritur. Multiplex profecto Patres in nobis diſcordia, grauia & inteſtina domi habemus & plus quàm ciuilia bella, quę ſi noluerimus, ſi illam affectauerimus pacem, quæ in ſublime ita nos tollat, ut inter excelſos domini ſtatuamur, ſola in nobis compeſcet prorſus & ſedabit philoſophia. Moralis primum, ſi noſter homo ab hoſtibus inducias tantum quæſierit, multiplicis bruti effrenes excurſiones, & leonis iurgia, iras animoſq; contundet. Tum ſi rectius conſulentes nobis perpetuæ pacis ſecuritatem deſiderauerimus. Aderit illa & uota noſtra liberaliter implebit. Quippe quæ ceſa utraque beſtia quaſi icta porca inuiolabile inter carnem & ſpiritum fœdus ſanctiſsimæ pacis ſanciet. Sedabit dialectica rationis turbas inter orationum pugnantias, & ſyllogiſmo captiones anxiè tumultuantis. Sedabit naturalis philoſophia opinionis lites, & diſsidia, quæ inquietam hincinde animam uexant, diſtrahunt & lacerant. Sed ita ſedabit, ut meminiſſe nos iubeat eſſe naturam iuxta Heraclitum ex bello genitam, ob id ab Homero contentionem uocitatam. Idcirco in ea ueram quietem & ſolidam pacem ſe nobis præſtare non poſſe eſſe hoc dominæ ſuæ, id eſt, ſanctiſsimæ Theologiæ munus & priuilegium. Ad illam ipſa & uiam monſtrabit & comes ducet, quæ procul nos uidens properantes, Venite inclamabit ad me qui laboraſtis, uenite & ego reficiam uos, uenite ad me & dabo uobis pacem, quam mundus & natura uobis dare non poſſunt. Tam blande uocati, tam benigniter inuitati, alatis pedibus quaſi terreſtres Mercurij, in beatiſsimæ amplexus matris euolantes, optata pace perfruemur, pace ſanctiſsima, indiuidua copula, unanimi amicitia, qua omnes animi in una mente quę eſt ſuper omnem mentem non concordent adeo, ſed ineffabili quodammodo unum penitus euadant. Hæc eſt illa amicitia quam totius philoſophię finem eſſe Pithagorici dicunt. Hæc illa pax quam facit Deus in excelſis ſuis, quam angeli in terram deſcendentes annunciarunt hominib. bonæ uoluntatis, ut per eam ipſi homines aſcendentes in cœlum angeli fierent. Hanc pacem amicis, hanc noſtro optemus ſæculo, optemus unicuiq; domui quam ingredimur, optemus animæ noſtrę, ut per eam ipſa Dei domus fiat, ut poſtquam per moralem & dialecticam ſuas ſordes excuſſerit, multiplici philoſophia quaſi aulico apparatu ſe exornarit, portarum faſtigia theologicis ſertis coronarit, deſcendat rex gloriæ: & cum patre ueniens manſionem faciat apud eam. Quo tanto hoſpite ſi ſe dignam præſtiterit quæ eſt illius immenſa clementia, deaurato ueſtitu quaſi toga nuptiali multiplici ſcientiarum circumdata uarietate ſpecioſum hoſpitem, non ut hoſpitem iam, ſed ut ſponſum excipiet, à quo ne unquam diſſoluatur, diſſolui cupiet à populo ſuo & domum patris ſui, imò ſeipſam oblita, in

ſeipſá cupiet mori ut uiuat in ſponſo, in cuius conſpectu precioſa profecto mors ſanctorũ eius, mors inquam illa, ſi dici mors debet, plenitudo uitæ, cuius meditationem eſſe ſtudium philoſophiæ dixerũt ſapientes. Citemus & Moſen ipſum, à ſacroſanctæ & ineffabilis intelligentiæ fontana plenitudine, unde angeli ſuo nectare inebriantur paulò deminutum. Audiemus uenerandum iudicem nobis in deſerta huius corporis ſolitudine habitantibus leges ſic edicentem: Qui polluti adhuc morali indigent cum plebe habitent extra tabernaculum ſub diuo, quaſi Theſſali ſacerdotes interim ſe expiantes. Qui mores iam compoſuerunt, in ſanctuarium recepti, nondum quidem ſacra attractent, ſed prius dialectico famulatu ſeduli Leuitæ, Philoſophiæ ſacris miniſtrent. Tum ad ea & ipſi admiſſi, nunc ſuperioris Dei regiæ multicolorem, id eſt, ſydereum aulicum ornatum, nunc cœleſte candelabrum ſeptem luminibus diſtinctum, nunc pellicea elementa, in philoſophiæ ſacerdotio contemplentur, ut poſtremo per Theologicæ ſublimitatis merita, in templi adita recepti, nullo imaginis intercedente uelo, diuinitatis gloria perfruamur. Hæc nobis profecto Moſes & imperat, & imperando admonet, excitat, inhortatur, ut per philoſophiam ad futuram cœleſtem gloriam, dum poſſumus, iter paremus nobis. Verumenimuerò nec Moſaica tantum aut Chriſtiana myſteria, ſed priſcorum quoque Theologia harum, de quibus diſputaturus acceſsi, liberalium artiũ & emolumẽta nobis & dignitatẽ oſtendit. Quid enim aliud ſibi uolunt in Græcorũ arcanis obſeruati initiatorum gradus, Quibus primo per illas, quas diximus, quaſi februales artes moralem & dialecticam purificatis, contingebat myſteriorum ſuſceptio. Quæ quid aliud eſſe poteſt quàm ſecretioris per philoſophiam naturæ interpretatio? Tum demum ita diſpoſitis illa adueniebat ἐποπτεία, id eſt, rerum diuinarum per Theologiæ lumen inſpectio. Quis talibus ſacris initiari non appetat? Quis humana omnia poſthabens, fortunæ contemnens bona, corporis negligens, Deorum conuiuia adhuc degens in terris fieri non cupiat, & æternitatis nectare madidus, mortale animal immortalitatis munere donari? quis non Socraticis illis furoribus à Platone in Phædro decantatis, ſic afflari non uelit, ut alarum pedumq́ue remigio hinc, id eſt, ex mundo, qui eſt poſitus in maligno properè aufugiens ad cœleſtem Hieruſalem concitatiſsimo curſu feratur? Agemur patres, agemur Socraticis furoribus, qui extra mentem ita nos ponant, ut mentem noſtram & nos ponant in Deo. Agemur ab illis utique, ſi quid eſt in nobis, ipſi prius egerimus, nam ſi & per mortalem affectuum uires ita per debitas competentias ad modulos fuerint intentæ ut immota inuicem conſonent concinentia, & per dialecticam ratio ad numerum ſe progrediendo mouerit, muſarum perciti furore cœleſtem armoniam intimis auribus combibemus. Tum Muſarum dux Bachus

in ſuis myſterijs, id eſt, uiſibilibus naturæ ſignis, inuiſibilia Dei philoſophantibus nobis oſtendens, inebriabit nos ab ubertate domus Dei, in qua tota ſicuti Moſes erimus fideles. Accedens ſacratiſsima Theologia, duplici furore nos animabit, nam in illius eminentiſsimam ſublimati ſpeculam inde & quæ ſunt, quæ erunt, quæq; fuerint inſectili metientes æuo, & primæuam pulchritudinem ſuſpicientes, illorum Phœbei uates huius alati erimus amatores, & ineffabili demum charitate quaſi æſtro perciti, quaſi Saraphini ardentes extra nos poſiti, numine pleni iam non ipſi nos, ſed ille erimus ipſe qui fecit nos. Sacra Apollinis nomina ſi quis eorum ſignificantias & latitantia perſcutetur myſteria, ſatis oſtendunt eſſe Deum illum non minus philoſophum quàm uatem. Quod cum Ammonius ſatis ſit exequutus non eſt cur ego nunc aliter pertractem, ſed ſubeant animum Patres tria delphica præcepta oppidò his neceſſaria, qui non ficti ſed ueri Apollinis, qui illuminat omnem animam uenientem in hūc mundum, ſacroſanctum & auguſtiſsimum templum ingreſſuri ſunt, uidebitis nihil aliud illa nos admonere, quàm ut tripartitam hanc, de qua eſt pręſens diſputatio, philoſophiam totis uiribus amplectamur. Illud enim μηδὲν ἄγαν, id eſt, nequid nimis, uirtutum omnium normã & regulam per mediocritatis rationem, de qua moralis agit rectè præſcribit. Tum illud γνῶθι σεαυτὸν, id eſt, cognoſce teipſum, ad totius naturæ nos cognitionẽ, cuius & interſtitiũ & quaſi Cynnus natura eſt hominis excitat & inhortatur, qui enim ſe cognoſcit in ſe omnia cognoſcit, ut Zoroaſter prius, deinde Plato in Alcibiade ſcripſerunt. Poſtremo hac cognitione per naturalem philoſophiam illuminati, iam Deo proximi, εἶ, id eſt, es, dicentes theologia ſalutatione, uerũ Apollinem familiariter proinde feliciter appellabimus. Conſulamus & Pithagorã ſapientiſsimum, ob id præcipuè ſapientẽ, quod ſapientis ſe nomine dignũ nũquam exiſtimauit. Præcipiet primo ne ſuper modium ſedeamus, id eſt, rationalem partem, qua anima omnia metitur, iudicat, & examinat, ocioſa deſidia ne remittentes amittamus, ſed dialectica exercitatione ac regula & dirigamus aſsidue & excitemus. Tum cauenda in primis duo nobis ſignificabit, ne aut aduerſus Solem emingamus, aut inter ſacrificãdum ungues reſecemus. Sed poſtquam per moralem & ſuperfluentium uoluptatum fluxas eminxerimus appetentias, & unguium præſegmina quaſi acutas iræ prominentias & animorum aculeos reſecuerimus, tum demum ſacris, id eſt, de quib. mentionem fecimus Bachi myſterijs intereſſe, & cuius pater ac dux meritò Sol dicitˀ, noſtrę contemplationi uacare incipiamus. Poſtremo ut gallũ nutriamus, nos admonebit, id eſt, ut diuinã animæ noſtræ partẽ diuinarũ rerũ cognitione quaſi ſolido cibo & cœleſti ambroſia paſcamus. Hic eſt gallus cuius aſpectu leo, id eſt, om̃is terrena poteſtas formidat & reueretˀ. Hic ille gallus cui datã eſſe intelligentiã apud Iob legimus. Hoc gallo canente aberrãs ho

mo re-

mo reſipiſcit. Hic gallus in matutino crepuſculo, matutinis aſtris Deum laudamus quotidie commodulatur. Hunc gallum moriens Socrates cum diuinitatem animi ſui diuinitati maioris mundi copulaturum ſe ſperaret, Aeſculapio, id eſt animarum medico, iam extra omne morbi diſcrimē poſitus, debere ſe dixit. Recenſeamus & Chaldæorum monumenta, uidebimus (ſi illis creditur) per eaſdem artes patere uiam mortalibus ad fœlicitatem. Scribunt interpretes Chaldæi uerbum fuiſſe Zoroaſtris alatam eſſe animam, cumq́ alæ exciderent ferri illam præceps in corpus, tū illis ſubcreſcentibus ad ſuperos reuolare, percunctantibus eum diſcipulis quo pacto alis bene plumantibus uolucres animos ſortirentur, irrigetis dixit alas aquis uitæ. Iterum ſciſcitantib. unde has aquas peterēt, ſic per parabolam (qui erat hominis mos) illis reſpōdit quatuor amnib. paradiſus Dei abluitur & irrigatur, indidem uobis ſalutares aquas hauriatis, nomen ei qui ab aquilone Piſchon quod rectū denotat, ei qui ab occaſu Dichon quod expiationē ſignificat, ei qui ab ortu Chiddekel quod lumē ſonat, ei qui à meridie Perath: quod pietatem interpretari poſſumus Aduertite animum et diligenter conſiderate patres quid hæc ſibi uelint Zoroaſtris dogmata, profecto nihil aliud niſi ut morali ſciētia, quaſi boreali undis hibericis oculorum ſordes expiemus, dialectica quaſi boreali amuſsi illorum aciem liniemus ad rectum. Tum in naturali contemplatione debile adhuc ueritatis lumen quaſi naſcentis ſolis incunabula pati aſſueſcamus, ut tādem per Theologicam pietatē, & ſacratiſsimum Dei cultum, quaſi cœleſtes aquilæ meridiantis ſolis fulgiſsimum iubar fortiter proferamus. Hæ illæ forſan & à Dauid decantatæ primum, & ab Auguſtino explicatæ latius, matutinæ, meridianæ, & ueſpertinæ cognitiones. Hæc eſt illa lux meridialis quæ ſaraphinos ad lineam inflammat, & cherubinos pariter illuminat. Hæc illa regio quam uerſus ſemper antiquus pater Abraham proficiſcebatur. Hic ille locus ubi immundis ſpiritibus locum nōn eſſe, & Cabaliſtarum & Maurorum dogmata tradiderunt. Et ſi ſecretiorū aliquid myſteriorum fas eſt, uel ſub ænigmate in publicum proferre, poſtquam & repens è cœlo caſus noſtri hominis caput uertigine damnauit, & iuxta Hieremiam ingreſſa per feneſtras mors, iecur, pectusq́ male affecit. Raphaëlem cœleſtem medicum aduocemus, qui nos morali & dialectica uti pharmacis ſalutaribus liberet. Tum ad ualetudinem bonā reſtitutos, iam Dei robur Gabriel inhabitabit, qui nos per naturæ ducens miracula, ubique Dei uirtutem poteſtatemqúe indicans. Tandem ſacerdoti ſummo Michaeli nos tradet, qui ſub ſtipendijs philoſophiæ emeritos, Theologiæ ſacerdotio quaſi corona precioſi lapidis inſignet. Hęc ſunt Patres colendiſſimi quę me ad philoſophię ſtudium nō animarunt modo ſed compulerunt. Quę dicturus certè non eram niſi his reſponderem qui philoſophię ſtudiū in principib. prępertim uiris, aut his omnino qui mediocri fortuna

uiuunt

uiuunt damnare ſolent. Eſt enim iam hoc totũ philoſophari (quæ eſt noſtræ ætatis infelicitas) in contemptũ potius & contumeliã, quàm in honorem & gloriã. Ita inuaſit ferè omnium mentes exitialis hæc & mõſtroſa perſuaſio, aut nihil, aut paucis philoſophandũ, quaſi rerũ cauſas, naturæ uias, uniuerſi rationem, Dei conſilia, cœlorũ terræq; myſteria, præ oculis, præ manibus, exploratiſsima habere, nihil ſit prorſus, niſi uel gratiã inde aucupari aliquã, uel lucrum ſibi quis comparare poſsit, quin eò deuentum eſt ut iam (proh dolor) non exiſtimentur ſapientes niſi qui mercenariũ faciunt ſtudium ſapientiæ, ut ſit uidere pudicã Palladem, deorũ munere inter homines diuerſantẽ eijci, explodi, exibilari. Non habere qui amet, qui faueat, niſi ipſa quaſi proſtans, & præfloratæ uirginitatis accepta mercedula malè paratũ æs in amatoris arculam referat. Quæ omnia ego nõ ſine ſummo dolore & indignatione in huius tẽporis nõ principes, ſed philoſophos dico, qui ideò non eſſe philoſophandum & credunt & prædicant, quòd philoſophis nulla merces, nulla ſint prȩmia cõſtituta, quaſi nõ oſtendant ipſi hoc uno nomine ſe nõ eſſe philoſophos. Quod cum tota eorum uita ſit uel in quæſtu, uel in ambitione poſita, ipſam per ſe ueritatis cognitionem non amplectuntur. Dabo hoc mihi & meipſum hac ex parte laudare, nihil erubeſcam, me nunquã alia de cauſa philoſophatum, niſi ut philoſopharer, nec ex ſtudijs meis, ex meis lucubrationibus mercedẽ ullam, aut fructum uel ſperaſſe alium uel quæſijſſe, q̃ animi cultũ. & à me ſemper plurimum deſideratæ ueritatis cognitionem. Cuius ita cupidus ſemper & amantiſsimus fui, ut relicta omni priuatarum & publicarum rerum cura, contemplandi ocio totũ me tradiderim, à quo nullæ inuidorum obtrectationes, nulla hoſtium ſapientiæ maledicta, uel potuerunt ante hac, uel in poſterũ me deterrere poterunt. Docuit me ipſa philoſophia à propria potius conſciẽtia quàm ab externis pendere iudicijs, cogitareq; ſemper non tam ne male audiã, quàm ne quid male uel dicam ipſe uel agam. Equidem non eram neſcius Patres colendiſsimi futuram hanc ipſam meam diſputationem, tam uobis omnib. qui bonis artibus fauetis, & auguſtiſsima ueſtra præſentia illam honeſtare uoluiſtis, gratam atq; iocũdam, quàm multis alijs grauem atq; moleſtam, & ſcio non deeſſe qui inceptum meum & damnarint ante hac & in præſentia multis nominibus damnent. Ita conſueuerunt nõ pauciores ne dicã plures habere oblatratores, quæ benè ſanctéque aguntur ad uirtutem, quàm quæ iniquè & perperam ad uitium. Sunt autem qui totum hoc diſputandi genus & hanc de literis publicè diſceptandi inſtitutionem non approbent, ad pompam potius ingenij & doctrinæ oſtentationem quàm ad comparandam eruditionem eſſe illam aſſeuerantes. Sunt qui hoc quidem exercitationis genus non improbent, ſed in me nullo modo probent, quod ego hac ætate, quartum ſcilicet, & uigeſimum modo natus annum de ſublimibus Chriſtianæ theolo-

theologiæ myſterijs, de altiſsimis philoſophiæ locis, de incognitis diſciplinis, in celebratiſsima urbe, in ampliſsimo doctiſsimorum hominū conſeſſu, in Apoſtolico ſenatu, diſputationem proponere ſim auſus. Alij hoc mihi dantes quod diſputem, id dare nolunt quod de nongentis diſputem quæſtionibus, tam ſuperfluo & ambitioſè quàm ſupra uires id factum calumniantes. Horum ego obiectamentis & manus illico dediſſem, ſi ita quam profiteor philoſophiam me edocuiſſet, & nunc illa ita me docente non reſponderem, ſi rixandi iurgandiꝗ propoſito conſtitutam hanc inter nos diſceptationem crederem. Quare obtrectandi omne laceſſendiꝗ propoſitum, & quem ſcribit Plato, à diuino ſemper abeſſe choro, à noſtris quoque mentibus faceſſat liuor, Et an diſputandum à me, an de tot etiam quæſtionibus amice incognoſcamus. Primum quidem ad eos qui hunc publicè diſputandi morem calumniantur, multa non ſum dicturus, quando hæc culpa, ſi culpa cenſetur, non ſolum uobis omnibus doctores excellentiſsimi qui ſæpius hoc munere non ſine ſumma & laude & gloria functi eſtis, ſed Platoni, ſed Ariſtoteli, ſed probatiſsimis omnium ætatum philoſophis mecum eſt communis. Quibus erat certiſsimum nihil ad conſequendam, quam quærebant ueritatis cognitionem ſibi eſſe potius quàm ut eſſent in diſputandi exercitatione frequentiſsimi. Sicut enim per gymnaſticam corporis uires firmiores fiunt, ita dubio procul in hac quaſi literaria palæſtra animi uires & fortiores longè & uegetiores euadunt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum ברזל ferrum ſapientum ſymbolum eſſe dicunt, ſignificaſſe nobis quàm honeſtiſsima hoc genus certamina adipiſcendæ ſapientiæ oppido quàm neceſſaria. Quo fortè fit ut & Chaldæi in eius geneſi qui philoſophus ſit futurus illud deſiderent, ut Mars Mercurium triquetro aſpectu conſpiciat, quaſi ſi hos congreſſus, hæc bella ſubſtuleris, ſomniculoſa & dormitans futura ſit omnis philoſophia. At uerò cum his qui me huic prouinciæ imparem dicunt, difficilior eſt mihi ratio defenſionis: Nam ſi parem me dixero, forſitan immodeſti & de ſe nimia ſentientis; ſi imparem fatebor, temerarij & inconſulti notam uideor ſubiturus. Videte quas incidi anguſtias, quo loco ſim conſtitutus, dum non poſſum ſine culpa de me promittere, quod non poſſum mox ſine culpa non præſtare. Fortè & illud Iob afferre poſſem, ſpiritum eſſe ſpiritum eſſe in omnibus: & cum Timotheo Audite, nemo contemnat adoleſcentiam tuam. Sed ex mea uerius hoc conſcientia dixero, nihil eſſe in nobis magnum uel ſingulare. Studioſum me fortè & cupidum bonarum artium non inficiatus, docti tamen nomen mihi nec ſumo nec arogo. Quare & quod tam grādè humeris onus impoſuerim, non fuit propterea quòd mihi conſcius noſtræ infirmitatis non eſſem: Sed quod ſciebam hoc genus pugnis, id eſt, literarijs eſſe peculiare, quod in eis lucrum eſt uinci.

Quo

Quo fit ut imbecilliſsimus quiſque, non detractare modo, ſed appetere ultro eas iure poſsit & debeat. Quandoquidem qui ſuccũbit, beneficium à uictore accipit non iniuriam, quippe qui per eum & locupletior domũ, id eſt, doctior & ad futuras pugnas redit inſtructior. Hac ſpe animatus ego infirmus miles cum fortiſsimis omnium ſtrenuiſsimisq́ tam grauem pugnam decernere nihil ſum ueritus. Quod tamen temerè ſit factum, nec ne rectius, utique de euentu pugnæ quàm de noſtra ætate poteſt quis iudicare. Reſtat ut tertio loco his reſpondeam qui numeroſa propoſitarum rerum multitudine offenduntur, quaſi hoc eorum humeris ſederet onus, & non potius hic mihi ſoli quantuſcunque eſt labor eſſet exanclandus. Indecens profectò hoc & moroſum nimis, uelle alienæ induſtriæ modum ponere. Et ut, inquit Cicero, in ea re, quæ eo melior, quo maior, mediocritatem deſiderare. Omnino tam grandibus auſis erat neceſſe, me uel ſuccumbere uel ſatisfacere. Si ſatisfacerem non uideo cur quod in decem præſtare quæſtionibus eſt laudabile, in nongentis etiam præſtitiſſe culpabile exiſtimetur. Si ſuccumberẽ habebunt ipſi, ſi me oderunt unde accuſarent. Si amant unde excuſent. Quoniam in re tam graui, tam magna, tenui ingenio, exiguaq́ doctrina, adoleſcentem hominem defeciſſe, uenia potius dignum erit quàm accuſatione. Quin & iuxta Poëtam: Si deficiunt uires, audacia certe laus erit, in magnis & uoluiſſe ſat eſt. Quod ſi noſtra ætate multi Gorgiam Leontinum imitati, non modo de nongentis, ſed de omnibus etiam omnium artium quæſtionibus ſoliti ſunt non ſine laude proponere diſputationem, cur mihi non liceat, uel ſine culpa, de multis quidem, ſed tamen certis & determinatis diſputare. At ſuperfluum inquiunt hoc & ambitioſum. Ego uerò non ſuperfluo modo, ſed neceſſario factum hoc à me contendo, quod & ſi ipſi mecum philoſophandi rationem conſiderarent, inuiti etiam fateantur planè neceſſe eſt. Qui enim ſe cuipiam ex philoſophorum familijs addixerunt, Thomæ uidelicet, aut Scoto, qui nũc plurimum in manibus, fauentes, poſſunt illi quidem uel in paucarum quæſtionum diſcuſsione ſuæ doctrinæ periculum facere. At ego ita me inſtitui, ut in nullius uerba iuratus, me per omnes philoſophiæ magiſtros funderem, omnes ſchędas excuterem, omnes familias agnoſcerẽ. Quare cum mihi de illis omnibus eſſet dicendum, ne ſi priuati dogmatis defenſor reliqua poſthabuiſſem illi uiderer obſtrictus. Non potuerunt etiam ſi pauca de ſingulis proponerentur, non eſſe plurima quæ ſimul de omnibus afferebantur. Nec id in me quiſpiam damnet, quod me quocunq́ ferat tempeſtas deferar hoſpes. Fuit enim cum ab antiquis omnibus hoc obſeruatum, ut omne ſcriptorum genus euoluentes, nullas quas poſſent cõmentiones illectas pręterirent. Tum maxime ab Ariſtotele qui eam ob cauſam ἀναγνώστης, id eſt, lector à Platone nuncupabatũ, & profecto anguſtæ eſt mentis intra unam ſe porticum aut academiam continuiſſe. Nec poteſt ex om

nibus ſibi recte propriam ſelegiſſe, qui omnes prius familiariter non agnouerit. Adde quod in unaquaq; familia eſt aliquid inſigne, quod non ſit ei commune cum cæteris. Atque ut à noſtris ad quos poſtremo philoſophia peruenit nunc exordiar. Eſt in Ioanne Scoto uegetum quiddam atque diſcuſſum. In Thoma ſolidum & æquabile. In Aegidio terſum & exactū. In Franciſco arce & acutum. In Alberto priſcum, amplum & grande. In Henrico ut mihi uiſum eſt, ſemper ſublime & uenerandum. Eſt apud Arabes in Auerroe firmū & inconcuſſum. In Auempace, In Alpharabio graue et meditatum. In Auicenna diuinum atque Platonicum. Eſt apud Græcos in uniuerſum quidē nitida, in primis & caſta philoſophia. Apud Simplicium locuples & copioſa. Apud Themiſtium elegans & compendiaria. Apud Alexandrum conſtans & docta. Apud Theophraſtum grauiter elaborata. Apud Ammonium enodis & gratioſa. Et ſi ad Platonicos te conuerteris, ut paucos percenſeam. In Porphyrio rerum copia & multiiuga religione delectaberis. In Iamblico ſecretiorem philoſophiam & barbarorum myſteria uenerabēris. In Plotino primum quicquam non eſt quod admireris, qui ſe undique præbet admirandum, quem de diuinis diuinē, de humanis longē ſupra hominem docta ſermonis obliquitate loquentem ſudantes Platonici uix intelligunt. Prætereo magis nouitios, Proculum Aſiatica fertilitate luxuriantem, & qui ab eo fluxerunt. Damaſcium, Olympiodorum & complures alios, in quibus omnibus illud τὸ θεῖον, id eſt, diuinum peculiare Platonicorum ſymbolum elucet ſemper. Accedit quod ſi qua eſt ſecta quæ ueriora inceſſat dogmata & bonas cauſas ingenij calūnia ludificet, ea ueritatē firmat nō infirmat, & uelut motu quaſſatā flammā excitat non extinguit. Hac ego ratione motus nō unius modo (ut quibuſdam placebat) ſed omnigenæ doctrinæ placita in mediū afferre uolui, ut hac complurium ſectarum collatione, ac multifariæ diſcuſsione philoſophiæ, ille ueritatis fulgor cuius Plato meminit in epiſtolis, animis noſtris quaſi Sol oriens ex alto clarius illuſceret. Quid erat ſi Latinorum tantum, Alberti ſcilicet, Thomæ, Scoti, Aegidij, Franciſci, Henriciq; philoſophia, obmiſsis Græcorum Arabumq; philoſophis, tractabitur? Quando omnis ſapientia à Barbaris ad Græcos, à Græcis ad nos manauit. Ita noſtrates ſemper in philoſophandi ratione, peregrinis inuentis ſtare, & alienа excoluiſſe ſibi duxerunt ſatis. Quid erat cum Peripateticis egiſſe de naturalibus, niſi & Platonicorum accerſebatur academia, quorum doctrina, & de diuinis ſemper inter omnes philoſophias (teſte Auguſtino) habita eſt ſanctiſsima, & à me nunc primùm, quod ſciam (uerbo abſit inuidia) poſt multa ſęcula ſub diſputandi examen eſt in publicum allata. Quid erat & aliorum quotquot erant tractaſſe opiniones, ſi quaſi ad ſapientum ſymposium aſymboli accedentes, nihil nos quod eſſet noſtrum, noſtro partum & elaboratum ingenio, afferebamus. Profecto ingeneroſum eſt,

(ut ait Seneca) ſapere ſolum ex commentario, & quaſi maiorum inuentis noſtræ induſtriæ, uiam præcluſerint, quaſi in nobis effœta ſit uis naturę, nihil ex ſe parere, quod ueritatem ſi non demonſtret ſaltē innuat uel de longinquo. Quod ſi in agro colonus, in uxore maritus odit ſterilitatem, certe tanto magis infœcundam animam oderit illi complicita & aſſociata diuina mens, quanto inde nobilior longe proles deſideratur. Propterea non contentus ego præter communes doctrinas, multa de Mercurij Triſmegiſti priſca theologia, multa de Chaldæorum, de Pithagoræ diſciplinis, multa de ſecretioribus Hebręorum addidiſſe miſterijs, plurima quoq; per nos inuenta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus diſputanda propoſuimus. Propoſuimus primo Platonis Ariſtotelisq; concordiam à multis ante hac creditam, à nemine ſatis probatam. Boëthius apud Latinos id ſe facturum pollicitus, nō inuenitur feciſſe unquam, quod ſemper facere uoluit. Simplicius apud Græcos idem profeſſus, utinam id tam præſtaret quàm pollicetur. Scribit & Auguſtinus in Academicis non defuiſſe plures qui ſubtiliſsimis ſuis diſputationibus idem probare conati ſint, Platonis ſcilicet, & Ariſtotelis eandem eſſe philoſophiam. Ioannes item Grammaticus cum dicat apud eos tātum diſsidere Platonem ab Ariſtotele, qui Platonis dicta non intelligunt, probandum tamen poſteris hoc reliquit. Addidimus autem & plures locos, in quibus Scoti & Thomæ plures, in quibus Auerrois & Auicennæ ſententias quæ diſcordes exiſtimant, concordes eſſe nos aſſeueramus. Secundo loco quæ in philoſophia cum Ariſtotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & ſeptuaginta noua dogmata phyſica & metaphyſica collocauimus, quæ ſi quis teneat, poterit (niſi fallor) quod mihi erit mox manifeſtum, quamcunq; de rebus naturalibus diuinisq; propoſitam quæſtionem longè alia diſſoluere ratione, quàm per eam edoceamur quæ & legitur in ſcholis, & ab huius æui doctoribus colitur, philoſophiā. Nec tam admirari quis debet Patres me in primis annis, in tenera ætate, per quā uix licuit (ut iactāt quidam) aliorum legerem commentationes, nouam afferre uelle philoſophiā, quàm uel laudare illam ſi defenditur, uel damnare ſi reprobatur, & denique cum noſtra inuenta hæc, noſtrasq; ſint literas iudicaturi, non authoris annos, ſed illorum merita potius uel demerita numerare. Eſt autem & præter illam, alia quam nos attulimus noua per numeros philoſophandi inſtitutio, antiqua, illa quidem & à Priſcis theologis, à Pithagora præſertim, ab Aglaopheno, Aphilao, à Platone, prioribusq; Platonicis obſeruata. Sed quæ hac tempeſtate ut pręclara, alia poſteriorum incuria ſic exoleuit, ut uix ueſtigia ipſius ulla reperiantur. Scribit Plato in Epimonide inter omnes liberales artes & ſcientias contemplatrices, præcipuam maximeq; diuinā eſſe ſcientiam numerandi. Quærens item cur homo animal ſapientiſsimum? Reſpondet, quia numerare nouit. Cuius ſententiæ & Ariſtoteles, meminit

in pro-

in problematis. Scribit Abumaſar uerbũ fuiſſe Auenzoar Babylonij, cum omnia noſſe qui nouerat numerare. Quæ uera eſſe nullo modo poſſunt ſi per numerandi artem, eam artem intellexerunt cuius nunc mercatores in primis ſunt peritiſsimi, quod & Plato teſtatur exerta nos admonens uoce ne diuinam hanc arithmeticam, mercatoriam eſſe arithmeticam intelligamus, Illam ergo arithmeticam quæ ita extollitur, cũ mihi uidear poſt multas lucubrationes exploratam habere huiuſce rei periculum facturus, ad quatuor & ſeptuaginta quæſtiones quæ inter phyſicas & diuinas principales exiſtimantur, reſponſurum per numeros publicè me ſum pollicitus. Propoſuimus & Magica theoremata, in quibus duplicem eſſe magiam ſignificauimus, quarum altera dæmonum tota opere & authoritate cõſtat, res mediusfidius execranda, & portentoſa. Altera nihil eſt aliud cum benè exploratur quàm naturalis philoſophiæ abſoluta cõſummatio. Vtriuſq; cũ meminerint Græci illã magiæ nullo modo nomine dignantes γοητείαν nuncupant. Hanc propria peculiariq; appellatione μαγείαν quaſi perfectam, ſummamq; ſapientiam uocant. Idem enim ut ait Porphyrius Perſarum lingua magus ſonat quod apud nos diuinorum interpres & cultor. Magna autem, imò maxima Patres inter has artes diſparilitas & diſsimilitudo. Illam non modo Chriſtiana religio, ſed omnes leges, omnis benè inſtituta Reſpub. damnat & execrat. Hanc omnes ſapientes, omnes cœleſtium & diuinarum rerum ſtudioſæ nationes approbant & amplectũtur. Illa artiũ fraudulentiſsima, hæc altior ſanctiorq; philoſophia. Illa irrita & uana, hæc firma fidelis & ſolida. Illam quiſquis coluit ſemper diſsimulauit, quòd in authoris eſſet ignominiam & contumeliam, ex hac ſumma literarum claritas gloriaq; antiquitus, & penè ſemper petita. Illius nemo unquam ſtudioſus fuit uir philoſophus & cupidus diſcendi bonas artes, ad hanc Pithagoras, Empedocles, Democritus, Plato, diſcẽdam nauigauere, hanc prædicarunt reuerſi, & in arcanis præcipuam habuerunt. Illa ut nullis rationibus, ita nec certis probatur authoribus, hæc clariſsimis quaſi parentibus honeſtata, duos præcipuè habet authores Xamolſidem, quem imitatus eſt Abbaris Hyperboreus, & Zoroaſtrem non quem fortè creditis, ſed illum Oromaſi filium. Vtriuſq; magia quid ſit Platonem ſi percontemur reſpondebit in alcibiade. Zoroaſtris magia non eſſe aliud quàm diuinorum ſcientiam, qua filios Perſarum reges erudiebant, ut ad exemplar mundanæ Reip. ſuã ipſi regere Rempub. edocerentur. Reſpondebit in Carmide magiam Xamolſidis eſſe animi medicinam, per quam ſcilicet animo temperantia, ut per illam corpori ſanitas comparatur. Horum ueſtigijs poſtea perſtiterũt Corandas, Damigeron, Apollonius, Hoſtanes, & Dardanus. Perſtitit Homerus, quem ut omnes alias ſapientias, ita hanc quoque ſub ſui Vlyxis erroribus diſsimulaſſe, in poëtica noſtra Theologia aliquando probabimus. Perſtiterũt Eudoxus & Hermippus.

Perſtiterũt ferè omnes qui Pithagorica Platonicaq́ myſteria ſunt perſcrutati. Ex iunioribus autẽ qui eam olfecerint tres reperio, Alchindum Arabem, Rogerium Baconem, & Guilielmum Pariſienſem. Meminit & Plotinus, ubi naturę miniſtrum eſſe & non artificem Magũ demonſtrat: Hanc magiam probat aſſeueratq́ uir ſapientiſsimus, alteram ita abhorrens, ut cum ad malorum dęmonũ ſacra uocaretur, rectius eſſe dixerit ad ſe illos, quàm ſe ad illos accedere, & meritò quidem. Vt enim illa obnoxium mancipatumq́ improbis poteſtatibus hominem reddit, ita hæc illarum principem & dominum. Illa denique nec artis nec ſcientiæ ſibi poteſt nomen uendicare, hæc altiſsimis plena myſterijs, profundiſsimam rerum ſecretiſsimarum contemplationem, & demum totius naturæ cognitionẽ complectitur. Hæc inter ſparſas Dei beneficio, & inter ſeminatas mundo uirtutes, quaſi de latebris euocans in lucem. Non tam facit miranda quàm facienti naturę ſedula famulatur. Hæc uniuerſi conſenſum, quem ſignificantius Græci συμπάθειαν dicunt, introrſum perſcrutatius rimata, & mutuam naturarum cognitionem habens perſpectam, natiuas adhibens unicuique rei & ſuas illecebras, quæ magorum ἴυγγες, nominantur, in mundi receſsibus, in naturæ gremio, in promptuarijs arcaniſq́ Dei latitantia miracula, quaſi ipſa ſit artifex promit in publicum, & ſicut agricola ulmos uitibus, ita Magus terram cœlo, id eſt, inferiora ſuperiorum dotibus uirtutibuſq́ maritat. Quo fit ut quàm illa prodigioſa & noxia, tam hæc diuina & ſalutaris appareat. Ob hoc præcipuè quòd illa hominem Dei hoſtibus mancipans, auocat à Deo: Hæc in eam operum Dei admirationem excitat, quam propenſa charitas, fides, ac ſpes, certiſsime conſequuntur. Neque enim ad religionem, ad Dei cultum quicquã promouet magis, quàm aſsidua contemplatio mirabilium Dei, quæ ut per hanc de qua agimus naturalem magiam benè explorauerimus, in opificis cultum amoremq́ ardentius animati, illud canere compellemur. Pleni ſunt cœli, plena eſt omnis terra maieſtate gloriæ tuæ. Et hæc ſatis de magia, de qua hæc diximus, quod ſcio eſſe plures qui ſicut canes ignotos ſemper adlatrant, ita & ipſi ſępe damnant oderuntq́ quę non intelligunt. Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum myſterijs eruta, ad ſacroſanctam & catholicam fidem confirmandam attuli, quæ ne fortè ab his quibus ſint ignota commẽtitię nugæ, aut fabulæ circumlatorum exiſtiment, uolo intelligant omnes, quæ & qualia ſint, unde petita, quibus & quàm claris authoribus confirmata, & quàm repoſita, quàm diuina, quàm noſtris hominibus ad propugnandam religionem contra Hebræorum importunas calumnias ſint neceſſaria. Scribunt non modo celebres Hebræorum doctores, ſed ex noſtris quoque Heſdras, Heilarius & Origenes, Moſen non legem modo, quam quinque exaratam libris poſteris reliquit, ſed ſecretiorem quoque & ueram legis enarrationem in monte diuinitus accepiſſe, præceptum autem

tū à Deo ut legem quidem populo publicaret, legis interpretationem nec traderet literis, nec inuulgaret. Sed ipſe Ieſu Naue tantum, tum ille alijs deinceps ſuccedentibus ſacerdotum primoribus, magna ſilentij religione reuelaret. Satis erat per ſimplicem hiſtoriam nunc Dei potentiam, nūc in improbos iram, in bonos clementiā, in omnes iuſticiam agnoſcere, & per diuina ſalutariaq́ʒ præcepta ad bene beateq́ʒ uiuendum, & cultum ueræ religionis inſtitui. At myſteria ſecretiora, & ſub cortice legis, rudisq́ue uerborum prætextu latitantia, altiſsimæ diuinitatis arcana, plebi palam facere, quid erat aliud quàm dare ſanctum canibus, & inter porcos ſpargere margaritas. Ergo hæc clam uulgo habere, perfectis communicāda, inter quos tantum ſapientiam loqui ſe ait Paulus, non humani conſilij ſed diuini præcepti fuit. Quem morem antiqui Philoſophi ſanctiſsimè obſeruarunt, Pithagoras nihil ſcripſit niſi paucula quędam, quæ Damæ filię moriens commendauit. Aegyptiorum templis inſculptæ Sphinges, hoc admonebant ut myſtica dogmata per ænigmatū nodos à prophana multitudine inuiolata cuſtodirentur. Plato, Dionyſ. quędam de ſupremis ſcribens ſubſtantijs, per ænigmata, inquit, dicendum eſt, ne ſi epiſtola fortè ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi ſcribimus ab alijs intelligant. Ariſtoteles libros Metaphyſicæ, in quibus agit de diuinis, æditos eſſe & non ęditos dicebat. Quid plura, Ieſum Chriſtum uitæ magiſtrum aſſerit Origenes, multa reuelaſſe diſcipulis, quæ illi ne uulgo fierent communia, ſcribere noluerunt. Quod maximè confirmat Dionyſius Areopagita, q ſecretiora myſteria à noſtræ religionis authoribus, ἐκ νοὸς εἰς νοῦν διὰ μέσου λόγου ex animo in animū (ſine literis) medio intercedente uerbo ait fuiſſe trāsfuſa, hoc eodē penitus modo cū ex Dei p̄cepto uera illa legis interpretatio Moſi deitus tradita reuelaret, dicta eſt Cabala, quod idē eſt apud Hebręos q̊d apud nos receptio. Ob id ſcilicet, quòd illam doctrinā nō per literarū monumenta, ſed ordinarijs reuelationum ſucceſsionibus alter ab altero quaſi hæreditario iure reciperet. Verum poſtquam Hebræi à Babilonica captiuitate reſtituti per Cyrū & ſub Zorobabel inſtaurato templo, ad reparandam legem animū appulerunt. Eſdras tunc eccleſiæ pręfectus, poſt emendatum Moſeos librum cum planè cognoſceret per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Iſraëliticæ, inſtitutū à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ ſeruari non poſſe, futurūq́ʒ ut ſibi diuinitus indulta cœleſtis doctrinæ arcana perirent, quorum commentarijs non intercedentibus durare diu memoria non poterat, conſtituit ut conuocatis qui tūc ſupererant ſapientibus afferret unuſquiſq́ʒ in medium, quæ de myſterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq́ʒ notarijs in ſeptuaginta uolumina (Tot enim ferè in Finedrio ſapientes) redigerentur. Qua de re ne mihi ſoli credatis Patres: Audite Eſdram ipſum ſic loquentem: Exactis quadraginta diebus loquutus eſt altiſsimus dicens: Priora quæ ſcripſiſti in palam po-

ne, legant digni & indigni, nouiſsimos autem ſeptuaginta libros conſeruabis ut tradas eos ſapientibus de populo tuo: In his enim eſt uena intellectus & ſapientiæ fons, & ſcientiæ flumen, atq; ita feci. Hæc Eſdras ad uerbum. Hi ſunt libri ſcientiæ Cabalæ, in his libris merito Eſdras uenam intellectus, id eſt, ineffabilem, de ſuperſubſtantiali deitate Theologiam, ſapientiæ fontem, id eſt, de intelligibilib. angelicisq; formis exactam metaphyſicam, & ſcientiæ flumen, id eſt, de rebus naturalibus firmiſsimã Philoſophiam eſſe, clara in primis uoce pronunciauit. Hi libri Sixtus quartus Pontifex Maximus qui hunc ſub quo uiuimus feliciter Innocentiũ octauum, proxime anteceſsit: maxima cura ſtudioq; curauit ut in publicam fidei noſtræ utilitatem Latinis literis mandarentur. Iamq; cum ille deceſsit tres ex illis peruenerãt ad Latinos. Hi libri apud Hebræos hac tempeſtate tanta religione coluntur, ut neminem liceat niſi annos quadraginta natum illos attingere. Hos ego libros non mediocri impenſa mihi cũ comparaſſem, ſumma diligentia, indefeſsis laboribus cum perlegiſſem, uidi in illis (teſtis eſt Deus) religionem non tam Moſaicam quàm Chriſtianã: Ibi Trinitatis myſterium, ibi uerbi incarnatio, ibi Meſsiæ diuinitates, ibi de peccato originali, de illius per Chriſtum expiatione, de cœleſti Hieruſalem, de caſu dęmonium, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis. Eadem legi quæ apud Paulum & Dionyſium, apud Hieronymum & Auguſtinum, quotidie legimus. In his uero quę ſpectant ad philoſophiam Pithagoram prorſus audias & Platonem, quorum decreta ita ſunt fidei Chriſtianæ affinita, ut Auguſtinus noſter immenſas Deo gratias agat, quod ad eius manus peruenerint libri Platonicorum. In plenum nulla eſt fermè de re nobis cum Hebræis controuerſia, de qua ex libris Cabaliſtarum ita redargui cõuinciq; nõ poſsint, ut ne angulus quidem reliquus ſit in quem ſe condant. Cuius rei teſtem grauiſsimum habeo Antonium Cronicum uirum erudiriſsimum, qui ſuis auribus cum apud eum eſſem in conuiuio audiuit Dactylum Hebræum peritum huius ſcientiæ in Chriſtianorum prorſus de Trinitate ſententiã pedibus manibusq; deſcendere. Sed ut ad meæ redeam diſputationis capita percenſenda. Attulimus & noſtram de interpretandis Orphei, Zoroaſtrisq; carminibus ſententiam. Orpheus apud Græcos fermè integer. Zoroaſter apud eos mancus, apud Chaldæos abſolutior legitur. Ambo priſcæ ſapientiæ crediti patres & authores. Nam ut taceã de Zoroaſtre cuius frequens apud Platonicos non ſine ſumma ſemper ueneratione eſt mentio. Scribit Iamblicus Chaldæus habuiſſe Pithagoram Orphicam Theologiam tãquam exemplar, ad quam ipſe ſuam fingeret formaretq; philoſophiã. Quin idcirco tantum dicta Pithagoræ ſacra nuncupari dicunt quòd ab Orphei fluxerit inſtitutis, inde ſecreta de numeris doctrina, & quicquid magnum ſublimeq; habuit Gręca philoſophia ut à primo fonte manauit. Sed qui

erat

erat ueterum mos Theologorum, ita Orpheus ſuorum dogmatum myſteria fabularum intexit inuolucris, & poëtico uelamento diſsimulauit, ut ſi quis legat illius hymnos, nihil ſubeſſe credat præter fabellas nugasq́ meraciſsimas. Quod uolui dixiſſe ut cognoſcatur quis mihi labor, quæ fuerit difficultas, ex affectatis ęnigmatum ſyrpis, ex fabularum latebris latitantes eruere ſecretæ philoſophiæ ſenſus nulla præſertim in re tam graui, tam abſcondita inexplorataq́ adiuto aliorum interpretum opera & diligentia, & tamen oblatrarunt canes mei minutula quędam & leuia ad numeri oſtentationem me accumulaſſe, quaſi non omnes quæ ambiguæ maximè, controuerſæq́ ſunt quæſtiones, in quibus principales digladiantur academiæ, quaſi non multa attulerim his ipſis qui & mea carpunt, & ſe credunt philoſophorum principes, & incognita prorſus & intentata. Quin ego tantũ abſum ab ea culpa ut curauerim in quàm pauciſsima potui capita cogere diſputationem. Quam ſi (ut conſueuerũt alij) partiri ipſe in ſua membra & lancinare uoluiſſem, in innumerũ profecto numerum excreuiſſet. Et ut taceam de cæteris. Quis eſt qui neſciat unum dogma ex nongentis, quod ſcilicet de concilianda eſt Platonis Ariſtotelisq́ philoſophia potuiſſe me citra omnẽ affectatæ numeroſitatis ſuſpicionem in ſexcenta, ne dicam plura capita deduxiſſe, locos ſcilicet omnes in quibus diſſidere alij conuenire ego illos exiſtimo particulatim enumerantem. Sed certè (dicam enim quanquam neq́ modeſtè, neq́ ex ingenio meo) dicam tamen, quia dicere me inuidi cogunt, cogũt obtrectatores, uolui hoc meo congreſsu fidem facere, non tam quod multa ſcirem, quàm quod ſcirem quæ multi neſciunt. Quod ut uobis reipſa Patres colendiſsimi iam palàm fiat, ut deſiderium ueſtrum doctores excellentiſsimi quos paratos accinctosq́ expectare pugnam non ſine magna uoluptate conſpicio, mea longius oratio non remoretur, quod felix fauſtumq́ ſit quaſi citante claſsico iam conſeramus manus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE ORATIONIS, de hominis dignitate, Finis.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE REGVLAE XII,

partim excitantes, patim dirigentes hominem in pugna Spirituali.

1 Si homini uidet̃ dura uia uirtutis, quia continuè oportet nos pugnare aduerſus carnem, & diabolum, & mundum, recordetur, quòd quamcunq; elegerit uitam, etiam ſecundum mundum, multa illi aduerſa, triſtia, incommoda, laborioſa patienda ſunt.

2 Recordetur, quòd in rebus mundi, diutius pugnatur, & laborioſius, & infructuoſius, in quibus labor eſt finis laboris, & tandem pœna æterna.

3 Recordetur, ſtultum eſſe credere, ad cœlum poſſe perueniri, niſi per huiuſmodi pugnam, ſicut & caput noſtrum Chriſtus, non aſcendit in cœlum, niſi per crucem, nec debet ſerui conditio melior eſſe, conditionie domini.

4 Recordetur, non ſolùm eſſe ægre ferendam hanc pugnam, ſed optandam, etiamſi nullum inde nobis præmium perueniret, ſolùm ut conformemur Chriſto Deo & domino noſtro, & quoties reſiſtendo alicui tentationi, alicui ex ſenſib. tuis uim facis, cogita cuinam parti crucis Chriſti conformis reddaris. Vt quando gulæ reſiſtens guſtũ affligis, recordare, illum felle potatũ & aceto: quãdo manus retrahis à rapina alicuius rei quæ tibi placet, cogita manus illius pro te ligno crucis affixas: & ſi reſiſtis ſuperbiæ, recordare illum, qui cum in forma Dei eſſet, pro te formam ſerui accepiſſe, & humiliatum uſque ad mortem crucis: & cum de ira tentaris, recordare, illum qui Deus erat, & omnium hominum iuſtiſsimus, cum ſe tamen uideret quaſi latronem & illudi, & conſpui, & flagellari, & opprobrijs omnibus affici, & cum latronibus deputari, nullum tamen unquam aut iræ, aut indignationis ſignũ oſtendit, ſed patientiſsimè omnia ferens, omnibus manſuetiſsimè reſpondebat: & ſic diſcurrendo per ſingula, inuenies nullam eſſe paſsionem, quę te Chriſto aliqua ex parte conformem, non efficiat.

5 Quòd in illis duodecim armis, nec in quocũq; alio humano remedio, confidas, ſed in ſola uirtute Ieſu Chriſti, qui dixit: Cõfidite, ego uici mundum: & alibi: Princeps mundi huius eijcitur foras: quare & nos ſola eius uirtute confidamus, & mundum poſſe uincere, & diabolum ſuperare: & ideo debemus ſemper petere eius auxiliũ, per orationẽ & ſanctorũ ſuorũ.

6 Recordare, cũ unam uiciſti tentationem, ſemper aliam eſſe expectandam, quia Diabolus ſemper circuit quem deuoret: quare oportet ſemper ſeruire in timore, & dicere cum propheta. Super cuſtodiam meam ſtabo.

7 Vt

7 Vt non ſolùm non uincaris à diabolo, quum te tentat, ſed ut uincas ipſum, & hoc eſt, quãdo non ſolum non peccas, ſed ex ea re, unde te tentauerat, occaſionem ſumis alicuius boni: ut ſi opus ſuum bonum aliquod tibi offert, ut inde in uanam gloriam incidas, tu illud ſtatim non ut opus tuum, ſed ut beneficium Dei cogitans, humilias te, & iudicas parum gratum te eſſe Deo, de beneficijs eius.

8 Vt quum pugnas, pugnes quaſi uincendo, deinde perpetuam pacem habiturus, quia fortè hoc tibi dabit Deus ex gratia ſua, & diabolus amplius non redibit, confuſus de tua uictoria: ſed quum uiciſti, geras te, quaſi mox pugnaturus, ut in pugna ſemper uictoriæ, & in uictoria ſemper ſis memor pugnæ.

9 Vt quamuis te ſentias, undiꝗ bene munitum & paratum, ſemper tamen fugias occaſiones peccandi, quia ut dicit Sapiens, Qui amat periculum peribit in illo.

10 Vt in tentationibus ſemper in principio occurras, & allidas paruulos Babylonis ad petram. Petra aũt eſt Chriſtus: quia ſero medicina paratˉ.

11 Recordare, quòd licet in ipſo conflictu, tentationis arma, uideatur pugna: tamen longè dulcius eſt uincere tentationem, quàm ire ad peccatum, ad quod te inclina, & in hoc multi decipiuntur: quia non compararãt dulcedinem uictoriæ, dulcedini peccati. Sed comparant pugnam uoluptati, & tamen homo, qui millies expertus eſt, quid ſit cedere tentationi, deberet ſemel ſaltem experiri, quid ſit uincere tentationem.

12 Propterea, quòd tentaris, ne credas te à Deo derelictũ, aut Deo parum gratum eſſe, aut parum iuſtum & perfectum, memor ſis, quòd poſtquam Paulus uidit diuinam eſſentiam, patiebatur tentationem carnis, qua permittebat Deus eum tentari, ne de ſuperbia tentaretur: in quo etiam homo debet aduertere, quòd Paulus qui erat uas electionis, & raptus uſꝗ ad tertium cœlum, tamen erat in periculo, ne de ſuis uirtutibus ſuperbiret, ſicut ipſe dicit de ſe, ne magnitudo reuelationũ extolleret me, datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ, qui me colaphizet. Quare ſuper omnes tentationes, homo debet maximè ſe munire, contra tentationem ſuperbiæ, quia radix omnium malorum ſuperbia eſt, contrà quod unicum remedium eſt, cogitare ſemper, quòd Deus ſe humiliauit pro nobis uſque ad crucẽ, & mors, nos uel inuitos, eouſꝗ nos humiliabit, ut ſimus eſca uermium.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, SPIRITVALIS PVgnæ, arma XII. quæ homo cum peccandi eum libido tenet, in promptu habere debet.

1 Voluptas breuis & exigua.
2 Comites faſtidiũ & anxietas.
3 Iactura maioris boni.
4 Vita ſomnus & umbra.
5 Mors inſtans & improuiſa.
6 Suſpicio impœnitentiæ.
7 Aeternũ prēmiũ: æterna pœna.
8 Hominis dignitas & natura.

9 Pax

9 Pax bonæ mentis.
10 Dei beneficia.
11 Crux Chriſti.
12 Teſtimonia martyrum & exempla ſanctorum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE DVOdecim conditionibus amantis.

1 Amare unum tantùm, & contemnere omnia pro eo.
2 Infelicem putare eum, qui non eſt cum amato.
3 Omnia pati, ut cum illo ſit, etiam mortem.
4 Ornare ſe, ut illi placeat.
5 Eſſe cum illo quomodo poteſt, & ſi non re, ſaltem cogitatione.
6 Amare omnia q̃ ad eũ attinẽt, amicos om̃es, domus, ueſtes, imagines.
7 Cupere laudes, nec poſſe pati aliquam eius ignominiam.
8 De eo credere omnia ſumma, idemq́ cupere, ut omnes credant.
9 Optare etiã ꝓ eo pati aliq̃d incõmodũ, & dulce eſſe illud incõmodũ.
10 Flere cum eo ſæpè, uel ſi abſens ex dolore, uel ſi præſens ex lætitia.
11 Semper languere, ſemper ardere eius deſiderio.
12 Seruire illi, nihil cogitando de præmio aut mercede.

Solemus aũt ad hoc induci, præcipuè ex trib. cauſis. prima eſt, Quando ſeruitiũ ipſum per ſe eſt appetibile. ſecũda, Quãdo ille cui ſeruimus, eſt in ſe ualde bonus & amabilis, ſicut ſolemus dicere, Seruimus illi propter ſuas uirtutes. tertia eſt, Quando ille priusq̃ inciperes, multa tibi beneficia contulit, & hæc tria ſunt in Deo: q̃a pro ſeruitio eius, nihil nouiter accipit, quod non ſit nobis bonũ, & quoad animã, & quoad corpus: quia ſeruire ei non eſt aliud, quàm tendere ad eum, hoc eſt, ad ſummũ bonum. Similiter ipſe eſt optimus, & pulcherrimus, & ſapientiſsimus, & habet omnes conditiones, quæ ſolent nos mouere ad amandũ aliquem: & ſeruiendum ei gratis, & in nos contulit ſumma beneficia, cum nos & ex nihilo creauerit, & per ſanguinem filij ſui, ab inferno redemerit.

IOANNIS PICI Mirandulæ, in Pſalmum XV. Commentarius.

Conſerua me domine.

SI QVIS perfectus uult recognoſcere ſtatum ſuum, unum habet periculum, ne de ſua uirtute ſuperbiat. ideo Dauid loquens in perſona iuſti, de ſtatu incipit, ab hoc uerbo: Conſerua me: quod rectè conſideratum, omnem amouet occaſionem ſuperbiæ, nam qui poteſt aliquid ex ſe acquirere, poteſt & illud ex ſe ſibi conſeruare. qui ergo petit à Deo con-

ſeruari in ſtatu uirtutis, ſignificat per hoc, quòd nec à principio ipſam uirtutem ex ſe acquiſiuit. Qui autem recordatur uirtutem ſe cõſecutum, non uirtute propria, ſed uirtute Dei, non poteſt de ea ſuperbire, ſed magis humiliari coràm Deo. iuxta illud Apoſtoli. Quid habes quòd non accepiſti? & ſi accepiſti quid gloriaris? quaſi non acceperis? Duo ſunt ergo uerba, quæ ſemper habere debemus in ore, alterũ, ſcilicet, Miſerere mei Deus. cum ſcilice recordamur peccatorum. alterum eſt. Conſerua me Deus. ſcilicet cum recordamur uirtutum.

Quoniam ſperaui in te.

Hæc una res eſt, quæ facit nos à Deo impetrare quod petimus, quũ ſcilicet nos impetraturos ſperamus. & ſi duas has cõditiones obſeruabimus, ut nũquam petamus à Deo, niſi ea, quæ nobis ſunt ſalutaria, & ut id quod petimus, ardenter petamus, cum firma ſpe, quòd Deus nos exaudiat, nũquam erunt irritæ orationes noſtræ. Quum igitur non impetramus, eſt aut quòd illud nobis eſt noxium, Neſcimus enim quid petamus, ut inquit Chriſtus: & Ieſus dixit: Quicquid petieritis in nomine meo, dabitur uobis: hoc enim nomẽ Ieſus ſaluatorem ſignificat: & ideò nihil petitur in nomine Ieſu, niſi quod eſt ad ſalutem ipſi petenti. aut non exaudit, quia ſi bona petimus, non enim benè petimus, hoc eſt, cum parua ſpe: qui autem timidè ſperat, frigidè petit, ideo dicebat Iacobus: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.

Dixi domino Deus meus es tu.

Poſtquam muniuit ſe contra ſuperbiam, incipit deſcribere ſtatum ſuũ: totus autem ſtatus iuſti, conſiſtit in hoc uerbo: Dixi domino Deus meus es tu. Quod uerbum licet uideatur ferè omnibus commune, pauci tamen ſunt, qui illud poſsint uerè dicere: illud enim quis habet pro Deo, quod habet pro ſummo bono, & illud habemus pro ſummo bono, quo ſolo habito, ſi cętera deſint, putamus nos eſſe felices: & quod unum ſi deſit etiam ſi habeamus omnia alia bona putamus nos eſſe miſeros. Dicit igitur auarus, pecuniæ: Deus meus es tu: quia etiam ſi ei deſint honor & ſanitas, & uirtus, & amici, modo pecuniam habeat, contentus eſt: & ſi habeat omnia illa bona quæ diximus, & pecunia deſit, putat ſe eſſe infelicem. Guloſus item, crapulæ: & incontinens, libidini: & ambitioſus, imperio ſiue glorię dicit: Deus meus es tu. Vide igitur, quàm pauci poſsint dicere. Dixi domino Deus meus es tu: quia ille ſolus hoc poteſt, cui ſolus Deus ſufficit: ita ut ſi ei proponantur omnia regna mundi, & cœleſtia omnia, & terrena bona, non tamen, ut illa conſequeretur, uel ſemel Deum offenderet: in hoc igitur dicto, conſiſtit totus ſtatus hominis iuſti.

Quoniam bonorum meorum non eges.

Reddit rationẽ ꝓpoſiti ſui, quare ſcilicet ſoli dño dicat: Deus meus es tu. ratio aũt, quoniã ſolus Deus bonis noſtris nõ eget, nulla eñ creatura eſt, ꝗ

non

non indigeat alijs creaturis, quàm ea imperfectioribus, ut probant philoſophi & theologi, quia ſi ille non eſſent, iſta non eſſent, quia deſtructa una parte uniuerſi, deſtruitur totum uniuerſum. Deſtructo autem, deſtruuntur omnes partes, omnes autem creaturę, ſunt partes unius uniuerſi, cuius uniuerſi, ipſe Deus non pars eſt, ſed principium nihil ab eo dependens, nihil enim acquiſiuit Deus ex hoc quòd creauit mundum, & nihil perderet, ſi totus mũdus annihilaretur. Solus ergo Deus bonorum noſtrorum, non eget. Debemus autem erubeſcere, illum habere pro Deo, qui bonis indiget noſtris, qualis eſt omnis creatura. Præterea non debemus habere pro Deo, hoc eſt, pro ſummo bono, niſi illud, in quo eſt ſummum bonum, in nulla autem creatura eſt omne bonum, ſoli igitur domino debemus dicere: Deus meus es tu.

Sanctis qui ſunt in terra eius.

Poſt Deum maximè debemus amare illos, qui ſunt Deo maximè coniuncti, quales ſunt angeli, & beati in patria. ideò poſtquàm dixit domino: Deus meus es tu: ſubdit quòd Deus:

Mirificauit uoluntates ſuas.

Hoc eſt mirabiles fecit amores eius, & deſideria eius erga ſanctos, qui ſunt in terra eius: hoc eſt in cœleſti patria, quæ dicitur terra Dei, & terra uiuentium: & uerè ſi conſideremus, quanta ſit illius patriæ felicitas, quantaq́ue huius mundi miſeria, quanta ciuium illorum bonitas, & claritas, deſiderabimus ſemper hinc diſcedere, ut illic habitemus. Hæc autem & ſimilia, cum meditamur, illud ſemper curare debemus, ne infructuoſæ ſint meditationes noſtræ: ſed ex qualibet meditatione, aliquã ſemper acquirere uirtutem debemus: ut ex hoc uidelicet, de bonitate illius patriæ ſuperioris, debemus acquirere uirtutem hanc, ut mortem non ſolum fortiter feramus, & patienter cum uenerit hora noſtra, aut ſi pro fide Chriſti nobis obeunda ſit, ſed ultrò etiam appetamus, cupientes ſcilicet, ex hac ualle miſeriarum diſcedere, ut in illa felici patria cum Deo & ſanctis eius regnemus. Cum ergo iuſtus deſcripſit ſtatum ſuum, qui totus eſt in effectu erga Deum & diuina, deſpicit quoq; ex alto ſtatum hominum malorum, & dicit.

Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum.

Per infirmitates autem intelligit Idola, & ita habet textus Hebræus: ſicut enim bonus unum habet Deum quem colit, ita mali multos habent Deos & idola: quia multas ſcilicet uoluptates, multa deſideria uana, paſſiones diuerſas quibus ſeruiunt: ideò autem multas quærunt uoluptates, quia nullam inueniunt, quæ eos quietet, & ideò in circuitu impij ambulant. Et ſubdit. Poſt accelerauerunt. quia ſcilicet, poſt ſua deſideria præcipites ruunt, & inconſideratè: unde edocemur, ut nõ minus ipſi celeriter curramus ad uirtutes, quàm ipſi currunt ad uitium: nec domino noſtro mi-

nus diligenter ipſi ſeruiamus, quàm ipſi ſeruiunt domino ſuo diabolo. Iuſtus autem conſiderans ſtatum malorum, proponit firmiter, ſicut & nos ſemper debemus facere, nullo modo uelle eos ſequi: & dicit.

Non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Dicit autem de ſanguinibus, tùm quia idolatræ ſolebant collecto ſanguine uictimarum, circa eũ ſuas agere cæremonias, tùm quia tota uita malorum relicta ratione, ſenſualitatem ſequitur, quæ in ſanguine ſita eſt. Dixit autẽ, quòd non ſolùm uult ſacrificare idolis, ſed nec nominare ea, quod tantum dici & fieri poteſt, oſtendens per hoc, quòd nõ ſolum homo perfectus debet abſtinere ab illicitis uoluptatibus, ſed etiam à licitis, ut magis totus feratur in cœlũ, & contemplationi diuinorum purius uacet, & quia aliqͥs poſſet credere, quòd eſſet ſtultitia priuare ſe omni uoluptate, ſubdit.

Dominus pars hæreditatis meæ.

Quaſi dicat, non mireris, ſi omnia alia relinquo, ut Deum poſsideam, in quo etiam alia deniqꝫ bona poſsidentur. Debet hæc eſſe uox cuiuslibet boni Chriſtiani: Dominus pars hæreditatis meæ: quia nos Chriſtiani, quibus Deus ipſe pro hæreditate promittitur, debemus erubeſcere, aliquid præter ipſum deſiderare, & quia poſſet uideri alicui præſumptio, audere hæc ſibi promittere, idem ſubdit.

Tu es qui reſtituis hæreditatem meam mihi.

Quaſi dicat, Domine Deus meus, beneficio, quòd cum nihil ſim reſpectu tui, uiribus meis non poſſum aſcendere ad te poſsidendum: ſed tu es, qui trahes me ad te, per gratiam tuã, & tu es, qui teipſum dabis mihi poſſidendum: conſideret deinde iuſtus, quanta ſit hæc felicitas, ut ei Deus pro hæreditate contigerit: ſubdit.

Funes ceciderunt mihi in præclaris.

Partes enim, & ſortes, antiquitus per funes diuidebantur, & quoniam multi ſunt, qui licet ad hanc felicitatem ſint uocati, ſicut ſunt omnes Chriſtiani, ipſam tamen nihil faciunt: utpotè pro leui ſæpe uoluptate commutant, ideò ſubdit.

Hęreditas mea pręclara eſt mihi.

Quaſi dicat, ſicut ipſa eſt præclara, ita ego eam præclaram reputo, & omnia alia, reſpectu eius, ut dicebat Paulus, ſicut ſtercora reputo, quoniã autem habere hoc lumen intellectus, ut homo cognoſcat felicitatem, ſibi à Deo datam donum Dei, & ideo ſubdit.

Benedicam dominum, qui tribuit intellectum.

Quoniam autem, ſæpe homo iudicat ſecundum rationem ſeruire Deo, ſenſualitas autem & caro repugnant, tunc autem homo perfectus eſt, ut non ſolum anima eius, ſed & caro in Deum feruntur: iuxta illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum: ideo ſubdit.

Et uſq; ad noctem increpuerunt me renes mei.

Id eſt renes ipſi, in quibus maxima ſolet eſſe inclinatio ad concupiſcentiam, non ſolùm inclinant me ad malum, ſed potius increpant: hoc eſt, retrahunt etiam uſq; ad noctem, id eſt, eouſq; ut etiam ipſi ultrò propriũ corpus affligant. Afflictio enim, ſæpè per noctem ſolet deſignari: oſtendit deinde, quæ ſit radix tantæ priuationis: & dicit.

Prouidebam Deum ſemper in conſpectu meo.

Nam ſi quis Deum ſemper haberet ante oculos, pro regula omniũ operationum ſuarum, & in omnibus operationibus ſuis, nec propriam utilitatem, nec gloriam, nec uoluptatem quæreret, ſed ſolum ut Deo placeret, breui perfectus euaderet, & quia, qui ita agit, ſemper in omnibus proſperatur, ideò dicit.

Ipſe à dextris eſt mihi ne commouear.

Oſtendit deinde, quanta ſit felicitas iuſti uiri, quia ſcilicet erit in æternum felix, & in anima & in corpore, ideò ſubdit propter hæc.

Lętatum eſt cor meum.

Id eſt, anima mea læta eſt, ſciens poſt mortem ſibi cœlum eſſe paratũ.

Et caro mea requieſcet in ſpe.

Id eſt, quamuis ipſa non lætetur, quaſi acceptura ſtatim poſt mortẽ ſtatum ſuum, requieſcit tamẽ in ſepultura, cum hac ſpe, quòd reſurget in die iudicij, cũ anima ſua, immortalis, & ſplendidiſsima, & hoc totũ declarat in ſequẽti uerſiculo: nã quia dixerat, quòd anima lætabat̃: ſubdit rationẽ.

Quia non derelinquet animam in inferno.

Et quia dixerat, quòd caro requieſcebat in ſpe, ſubdit rationem dicens.

Nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem.

Quia ſiue, & q; fuit corruptibile, reſurget incorruptibile, & quia Chriſtus fuit primus, qui intrauit Paradiſum, & nobis uitã aperuit, & fuit primus qui reſurrexit, & reſurrectio eius eſt cauſa noſtræ reſurrectionis, ideò iſta quæ diximus, de reſurrectione, principaliter de Chriſti intelliguntur: ſicut declarauit Petrus Apoſtolus. & ſecundario intelligi poſſunt de nobis, inquantum ſumus membra Chriſti, qui ſolus non uidit corruptionẽ: quia corpus eius in ſepulchro putrefactum nõ fuit, quoniam igitur uia beneuiuendi ducit nos ad perpetuam uitam animæ & corporis, ideo ſubdit.

Notas mihi feciſti uias uitæ.

Et quia tota felicitas huius uitæ, conſiſtit in aperta uiſione & fruitione Dei, ideo ſubdit.

Adimplebis me lætitia cum uultu tuo.

Et quia felicitas in æternum durabit, ideò ſubdit.

Delectationes in dextera tua uſq; in finem.

Dicit autem in dextera tua, quia felicitas noſtra completur in uiſione & fruitione humanitatis Chriſti, qui ſedet in dextera maieſtatis in excelſis:

iuxta illud Ioannis. Hæc eſt tota merces, ut uideamus Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE Deprecatoria ad Deum.

ALme Deus ſumma qui maieſtate uerendus,
Verè unum in triplici numine numen habes.
Cui ſuper excelſi flammantia mœnia mundi,
Angelici ſeruit turba beata chori.
Cuius & immenſum hoc, oculis ſpectabile noſtris,
Omnipotens quondam dextra creauit opus.
Aethera qui torques, qui nutu dirigis orbem,
Cuius ab imperio fulmina miſſa cadunt.
Parce precor miſeris, noſtras precor ablue ſordes,
Ne nos iuſta iſti pœna furoris agat.
Quod ſi noſtra pari penſentur debita lance:
Et ſit iudicij norma ſeuera tui,
Quis queat horrendum uiuentis ferre flagellum
Vindicis, & plagas ſuſtinuiſſe graues?
Non ipſa iratæ reſtabit Machina dextræ,
Machina ſupremo non peritura die.
Quæ mens non primæ damnata ab origine culpæ?
Aut quæ non proprio crimine facta nocens?
Aut certè ille ipſe es proprium cui parcere ſemper
Iuſticiamq́ pari qui pietate tenes,
Præmia qui ut meritis longè maiora rependis,
Supplicia admiſsis, ſic leuiora malis.
Nanq; tua eſt noſtris maior clementia culpis,
Et dare non dignis res mage digna Deo eſt.
Quanquam ſat digni, ſi quos dignatur amare,
Qui quos non dignos inuenit ipſe facit.
Ergo tuos placido miſerans precor aſpice uultu,
Seu ſeruos mauis, ſeu magis eſſe reos.
Nempe reos, noſtræ ſi ſpectes crimina uitæ
Ingratæ nimium crimina mentis opus.
Aut tua ſi potius in nobis munera cernas,
Munera præcipuis nobilitata bonis.
Nos ſumus ipſa olim tibi quos natura miniſtros,
Mox fecit natos gratia ſancta tuos.
Sed præmit (heu) miſeros tantæ indulgentia ſortis,
Quos fecit natos gratia, culpa reos.

Culpa reos fecit, ſed uincat gratia culpam,
Vt tuus in noſtro crimine creſcat honor,
Nam tua ſiue aliter ſapientia, ſiue poteſtas,
Nota ſuas mundo prodere poſsit opes,
Maior in erratis bonitatis gloria noſtris,
Illeꝗ præ cunctis fulget amandus amor.
Qui potuit cœlo dominum deducere ab alto,
Inꝗ crucem ſummi tollere membra Dei,
Vt malè contractas patrio de ſemine ſordes,
Ablueret lateris ſanguis & unda tui,
Sic amor & pietas tua rex mitiſsime, tantis
Dat mala materiam ſuppeditare bonis.
O amor, ô pietas, noſtris benè prouida rebus,
O bonitas, ſerui facta miniſtra tui,
O amor, ô pietas, noſtris male cognita ſæclis,
O bonitas noſtris nunc propè uicta malis,
Da precor huic tanto, qui ſemper feruet, amori
Ardorem in noſtris cordibus eſſe parem,
Da ſatanæ imperium, cui tot ſeruiſſe per annos
Pœnitet, excuſſo depoſuiſſe iugo.
Da precor, extingui ueſanæ incendia mentis,
Et tuus in noſtro pectore uiuat amor,
Vt cum mortalis perfunctus munere uitæ
Ductus erit dominum ſpiritus ante ſuum,
Promiſsi regni felici ſorte potitus
Non dominum, ſed te ſentiat eſſe patrem.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI FRANCIſco ex fratre nepoti, S. in eo qui eſt uera ſalus.

DIſcedenti tibi à me plurimas ſtatim ad malum oblatas occaſiones quæ te perturbent, & arrepto bene uiuendi propoſito aduerſentur, non eſt fili quòd admireris, ſed neꝗ quòd doleas, aut expaueſcas. Quantum illud potius eſſet miraculum, ſi tibi uni inter mortales, ſine ſudore uia pateret ad cœlum, quaſi nũc primum & fallax mundus, & malus dæmon eſſe deſineret, aut quaſi tu in carne adhuc non eſſes, quæ cõcupiſcit aduerſus ſpiritum, & (niſi Saluti noſtræ uigiles perſpexerimus) circeis ebrios poculis in prodigioſas brutorũ ſpecies illecebroſa deformat. Sed & gaudendum tibi eſſe affirmat Iacobus ſcribens: Gaudete fratres cum in tentationes uarias incideritis, nec immeritò, quæ enim ſpes glorię, ſi nulla ſit ſpes uictoriæ? aut uictorię locus quis eſſe poteſt ubi pugna non eſt? uocatur ad coronam qui prouocatur ad pugnam, atꝗ ad eam præſertim in qua nemo uinci poteſt inuitus: neꝗ alijs nobis ut uincamus uiribus

opus eſt, quàm ut uincere ipſi uelimus. Magna Chriſtiani felicitas, quando & in eius arbitrio poſita eſt uictoria, & omni uincentis uoto, omniq; expectatione maiora futura ſunt præmia. Dic quæſo fili chariſsime, eſt ne aliquid in hac uita ex his quorum libido terrenas agitat mentes, pro quo adipiſcendo non multi prius ſubeundi labores, multa indigna & miſera toleranda ſint: Bene actum ſecum putat mercator, ſi poſt decennem nauigationem, poſt mille incommoda, mille uitæ diſcrimina rem ſibi comparauerit paulo uberiorem. De militia ſæculi nihil eſt quod ad te ſcribam, cuius miſerias ipſa ſatis te docuit & docet experientia. In principum gratia promerenda, in æqualium amicitijs conciliandis, in honoribus ambiendis, quæ moles moleſtiarum, quantum anxietatis, quantum ſit ſollicitudinis ex te ego diſcere potius poſſum quàm te docere, qui meis libris meo ociolo contentus, à pueris uſque intra fortunã uiuere didici, & (quantum poſſum) apud me habitans, nihil extra meipſum ſuſpiro uel ambio. Ergo terrena hæc caduca, incerta, uilia, & cum brutis quoque nobis communia, ſudantes etiam & anhelantes uix conſequemur, ad cœleſtia atque diuina quæ nec oculus uidit, neque auris audiuit, neque cor cogitauit ſomniculoſi & dormientes & propemodum inuiti à dijs trahemur, quaſi ſine nobis aut Deus regnare aut cœleſtes illi ciues beati eſſe non poſsint. Profecto ſi terrena felicitas ocioſis nobis compareretur, poſſet aliquis laborem detrectans malle mundo ſeruire quàm Deo, ſed ſi nihil minus quàm in uia Dei imò longè magis in peccatorum uia fatigamur (unde illa uox damnatorum. Laſſati ſumus in uia iniquitatis) non poteſt non extremæ eſſe dementiæ, ibi nolle potius laborare ubi à labore itur ad mercedem, quàm ubi à labore itur ad ſupplicium. Mitto quanta ſit illa pax, quantaq; felicitas animi, nihil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa, quæ proculdubio uoluptatibus omnibus quæ poſsideri uel optari poſsint in uita longe præponderat. Quid enim optabile in uoluptatibus mundi, quæ dum quęruntur fatigant, cum acquiruntur infatuant, cum amittuntur excruciant. Dubitas fili impiorum mentes perpetuis curis non agitari. Verbum eſt Dei qui nec falli poteſt nec fallere. Cor impij quaſi mare feruens quod quieſcere non poteſt, nihil enim illis eſt tutum, nihil pacatum, omnia metum, omnia curas intentant, omnia mortem. His ne igitur inuidebimus? hos æmulabimur? & obliti propriæ dignitatis, obliti patriæ, patriſq; cœleſtis, horum nos ipſi, cum liberi ſimus nati, ultro mancipia faciemus, & unà cum illis miſerè uiuentes, morientes miſerius, miſerrimè tandem æternis ignibus affligamur. O cæcas hominum mentes ô pectora cæca, quis non uideat uel luce clarius hæc omnia eſſe ipſa ueritate ueriora, nec tamen facimus quæ facienda eſſe cognoſcimus, ſed hæremus adhuc, nec quicquam cœno cupientes auellere plantam. Occurrẽt tibi fili (ne dubita) in his præ-

ſertim locis in quibus habitas innumera ſingulis horis impedimenta, quę
te propoſito ſanctè beneq́ uiuendi deterreant & (niſi caueas) agant inpræ-
ceps. Sed inter omnia exitialis illa eſt peſtis, uerſari inter eos dies & noctes,
quorum uita non ſolum omni ex parte illecebra eſt peccati, ſed tota in ex-
pugnanda uirtute poſita ſub imperatore diabolo, ſub uexillis mortis, ſub
ſtipendijs gehennæ militat aduerſus cœlum, aduerſus dominum & aduer
ſus Chriſtum eius. Tu autem clama cum propheta: Dirumpamus uincu
la eorum & proijciamus à nobis iugum ipſorum. Hi ſunt enim quos tra-
didit Deus in paſsiones ignominiæ & in reprobum ſenſum, ut faciant ea
quę non conueniunt, plenos omni iniquitate, plenos inuidia, homicidijs,
cõtentione, dolo, malignitate, detractores, Deo odibiles, contumelioſos,
ſuperbos, elatos, inuẽtores malorum, inſipientes, incompoſitos, ſine affe-
ctione, ſine fœdere, ſine miſericordia. Qui cum iuſticiam Dei quotidie ui-
deant, non intelligunt tamen, quoniam qui talia agunt digni ſunt morte,
non ſolum qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus. Tu igi-
tur fili, noli illis placere quibus ipſa diſplicet uirtus. Sed illud Apoſtoli ti-
bi ſemper ſit ante oculos: Oportet Deo magis placere quàm hominibus:
& illud: Si hominibus placerem Chriſti ſeruus non eſſem. Inuadat te ſan-
cta quædam ambitio, & dedigneris eos tibi uitæ eſſe magiſtros, qui te po-
tius præceptore indigeant, longè enim decentius ut ipſi tecum bene uiuen
do homines eſſe incipiãt, quàm ut tu uelis per omiſsionem boni propoſi-
ti cum illis turpiter obbruteſcere. Tenet me (Deum teſtor) aliquando ex-
taſis quaſi & ſtupor quidam, cum mecum incipio ſtudia hominum, aut
(ut dixerim ſignificantius) meras inſanias, neſcio an cogitare potius quàm
dolere: mirari an deplorare? Magna enim profecto inſania, Euãgelio non
credere, cuius ueritatem ſanguis martyrum clamat, apoſtolicæ reſonant
uoces, prodigia probant, ratio confirmat, mundus teſtatur, elementa lo-
quuntur, dæmones confitentur. Sed longè maior inſania, ſi de Euangelij
ueritate non dubitas, uiuere tamen quaſi de eius falſitate non dubitares.
Nam ſi illa ſunt uera, difficillimum eſſe diuitem ingredi regnum cœlo-
rum, quid cumulandis quotidie diuitijs inhiamus, & ſi illud eſt uerũ, quę-
rendam gloriam non quæ ex hominibus, ſed quæ ex Deo eſt, cur de iudi-
cijs hominum ſemper pendemus. Deo placere nemo eſt qui curet. & ſi fir
ma in nobis eſt fides, futurum aliquando, ut dominus dicat: Ite maledicti
in ignem ęternum, & rurſus: Venite benedicti poſsidete regnum paratum
uobis à conſtitutione mundi. Cur nihil minus aut timemus quàm gehen-
nam, aut ſperamus quàm regnũ Dei? Quid poſſumus aliud dicere quàm
multos eſſe nomine Chriſtianos, ſed re paucíſsimos. Tu uero fili con-
tende intrare per anguſtam portam, nec quid multi agant attẽde, ſed quid
agendum, ipſa tibi naturæ lex, ipſa ratio, ipſe Deus oſtendet. Neque enim
aut mi-

aut minor tua erit gloria, ſi felix eris cum paucis, aut leuior pœna, ſi miſer eris cum multis. Erũt autem duo præcipuè præſentiſsima tibi remedia aduerſus mundum & ſatanam, quibus quaſi duabus alis de lachrymarũ ualle tolleris in altum: Eleemoſyna ſcilicet, atq; oratio. Quid enim poſſumus ſine auxilio Dei? aut quomodo ille auxiliabitur non inuocatus? Sed & inuocantem te certè non audiet qui inuocantem prius pauperem non exaudiſti. Neq; enim decet ut te Deus hominem non contemnat: qui prius homo hominem cõtempſiſti. Scriptum eſt in qua menſura menſi fueritis remetietur uobis, & alibi: Beati miſericordes quoniam miſericordiam conſequentur. Cum autem te ad orationem inuito, non ad eam inuito quæ in multiloquio eſt, ſed quæ in ſecreto mentis receſſu, in penetralibus animi, ipſo affectu, loquitur Deo: & in lucidiſsima contemplationis tenebra mentem patri non præſentat modo, ſed unit ineffabilibus quibuſdam modis quos ſoli norunt experti, nec curo quàm longa ſit oratio tua, ſed quàm efficax, quàm ſit ardẽs, interrupta potius ſuſpirijs, quàm perpetua quadam ſerie dictionum, numeroq; diffuſa, ſi tua tibi ſalus eſt cordi, ſi tutus à diaboli laqueis, à mundi procellis, ab inimicorũ inſidijs, ſi Deo gratus, ſi felix tandem eſſe deſideras, fac nulla prætereat dies, qua uel ſemel Deũ tuum per orationem non adeas, & proſtratus ante eum humili piæ mentis affectu illud non de ſummis labris, ſed de imis uiſceribus clames cum propheta: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris, ſed ſecundum miſericordiam tuã memento mei propter bonitatem tuam Domine. Suggeret tibi cum ſpiritus qui interpellat pro nobis, tum ipſa neceſsitas ſingulis horis, quid petas à Deo tuo, ſuggeret & ſacra lectio, quam ut omiſsis iam fabulis nugisq; poëtarum ſemper habeas in manibus etiã atq; etiam rogo. Nihil Deo gratius, nihil tibi utilius facere potes, quàm ſi non ceſſaueris literas ſacras nocturna uerſare manu, uerſare diurna. Latet enim in illis cœleſtis uis quædam, uiua & efficax, quæ legentis animum (ſi modo illas purè humiliterq; tractauerit) in diuinum amorẽ mirabili quadam poteſtate transformat. Sed epiſtolæ iam fines exceſsi, trahente me ipſa materia & mira quadam charitate, qua tecum ſemper tum ex ea præſertim hora ſum proſequutus, qua ſanctiſsimi tui propoſiti factus ſum certior. Illud poſtremo te admonitum uelim (de quo hic etiam cum mecum eras, tecum ſæpe locutus ſum) ut duo hæc nunquam obliuiſcaris, & filium Dei pro te eſſe mortuum, & te quoq; etiamſi diu uixeris breui eſſe moriturum. His quaſi geminis ſtimulis, altero quidem timoris, amoris altero, urge equum tuum per breue ſtadium momentaneæ uitæ ad præmia felicitatis æternę, quãdo nullum alium finem præfinire nobis aut debemus aut poſſumus, quàm ut perpetua utriuſque hominis pace infinito bono ſine fine fruamur. Vale. & Deum time. Ferrariæ. 15. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI FRANciſco Pico nepoti, S.

FElix es fili quando non ſolùm id tibi tribuit Deus ut bene uiuas, ſed ut benè uiuens à malis tamen ob id maximè, quia benè uiuis, interim malè audias. æqua enim laus à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Sed non propterea te felicem appello, quia hæc tibi calumnia glorioſa eſt, ſed quia Dominus Ieſus qui uerax, imò ipſa ueritas eſt, futuram affirmat mercedem noſtram copioſam in cœlis cum maledixerint nobis homines, & dixerint omne malum aduerſus nos, mentientes propter eum. Apoſtolica, ſi neſcis, hæc dignitas eſt, dignum haberi qui pro Euangelico nomine ab impijs infameris. Quando Apoſtolos legimus apud Lucam gaudentes à conſpectu abijſſe conſilij, quia digni habiti eſſent, quibus pro nomine Ieſu contumelia irrogaretur. Gaudeamus igitur & nos ſi tanta apud Deum gloria digni ſumus, ut eius gloria in ignominia noſtra manifeſtetur. Et ſi quid à mundo durum patimur ac moleſtum, dulciſsima illa Domini uox nos conſoletur. Si uos mundus odio habet, ſcitote, quia priorem me uobis odio habuit. Si mundus illum odio habuit per quem factus eſt mundus, nos uiliſſimi homuntiones, & ſi flagitia noſtra penſitemus, digniſsimi omnibus uſque adeò probris, ſi quis detrahat, ſi quis maledicat, ægrè feremus ut ne ille maledicat, malè agere ipſi incipiamus: Excipiamus hæc potius alacres maledicta, & ſi non ea felicitas noſtra eſt, ut pro uirtute, pro ueritate, quemadmodum olim heroes noſtri, uerbera, uincula, carceres, gladios, ſuſtineamus, ſatis nobiſcum benè actum putemus ſi uel conuitia hominum improborum, detractiones, odia, patiamur, ne omni nobis merendi occaſione ſublata, præmij etiam ſpes reliqua nulla ſit. Si benè uiuentem te homines laudent, porrò uirtus hæc tua quatenus quidem uirtus eſt, ſimilem te Chriſto facit, ſed quatenus laudata eſt, facit diſsimilem, qui præmium ſuæ uirtutis ab hominibus mortem crucis accepit, propter quod & Deus, ut inquit Apoſtolus, exaltauit eum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Optabilius igitur crucifigi à mundo ut exalteris à Deo, quàm exaltari à mundo ut iudiceris à Deo. Ille enim crucifigit ad uitam, hic exaltat ad gloriam, ille exaltat ad caſum, hic iudicat ad gehennam. Denique ſi tibi mundus applaudit, fieri uix poteſt, ut uirtus quæ tota ſurſum erecta ſolum Deum debet habere cui placeat, plaudenti ſe pauliſper hominum gratiæ non inclinet, & ſi de ſua etiam integritate non perdit, perdit tamen non de præmio, quod cum in terris incipit perſolui, ubi omnia ſunt exigua, minus erit in cœlo ubi omnia ſunt immenſa. Felices contumeliæ quæ nos tutos reddunt, ne aut iuſticiæ flos peſtifero inanis gloriæ

ſtatu marceſcat, aut popularis rumuſculi uano authoramento æternitatis ſtipendia nobis imminuantur. Amplectamur fili has contumelias, & de ſola ignominia crucis Domini fideles ſerui ſanctiſsima ambitione ſuperbiamus. Prædicamus inquit Paulus, Chriſtum crucifixum, Hebræis quidem ſcandalum, Gentibus ſtulticiam, nobis autem Dei uirtutē & ſapientiam. Sapientia iſta mundi ſtulticia eſt apud Deum, & ſtulticia Chriſti illa eſt quæ ſapientiam uincit mundi, per quam placuit Deo ſaluos facere credentes, ſi inſanos eos eſſe non dubitas qui uirtuti detrahunt tuæ, & Chriſtianam uitam, hoc eſt, ſapientiam inſaniam uocant, cogita quāta tua eſſet inſania, de inſanorum iudicio à recte uitæ inſtituto dimoueri, cum error omnis emendatione tollendus, non imitatione augēdus ſit: Hinniant illi, baubentur, allatrent, tu cœptum perge iter intrepidus, & de illorū nequitia atque miſeria quantum ipſe debeas Deo perpende, qui ſedentem in umbra mortis illuminauit, & de illorum cœtu translatum, qui in denſiſsimis tenebris deuij huc illuc ſine duce bacchantur, filijs lucis aſſociauit. Sonet uox illa Domini ſuauiſsima in auribus tuis ſemper, ſine mortuos ſepelire mortuos ſuos, tu me ſequere. Mortui enim ſunt qui Deo non uiuunt, & in hoc temporariæ mortis ſpatio, laborioſiſsimè ſibi æternam mortem acquirunt. A quibus ſi petas quo tendant, quo ſua ſtudia, opera, curas, referant, quem denique finem ſibi præſtituerint, in cuius adeptione felices futuri ſint, aut nihil omnino habebunt quod reſpondeant, aut pugnantia ſecum controuerſaqúe ſibi ipſis uerba, uelut phanaticorum deliramenta loquentur. Neque enim ſciunt ipſimet quid agant, ſed more eorum qui fluminibus innatant, male importatæ conſuetudinis ui, quaſi torrentis impetu feruntur, & hinc cæcante eos nequitia, unde ad malum ſatana extimulante ruunt præcipites in omne facinus cæci duces cæcorū, donec improuiſa eos occupet mors, & dicatur eis: Amice hac noctè repetent animam tuam à te: hæc autem quæ paraſti cuius erunt. Tunc his inuident quos deſpexerunt, laudant quos deriſerūt, & imitari eos uellent cum non poſſunt, quos dum poterant ſequi, perſequi maluerunt. Obde igitur fili chariſsimè auribus ceras, & quicquid dixerint, quicquid ſenſerint homines de te pro nihilo habens, ſolum iudicium Dei ſpecta, qui reddet unicuique ſecundum opera ſua, in reuelatione ſua de cœlo cum angelis uirtutis ſuæ, in flāma ignis faciens uindictam in eos qui nō nouerunt Deum, nec paruerunt Euangelio eius. Qui pœnas (ut ait apoſtolus) dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria uirtutis eius, cum uenerit glorificari in ſanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderūt. Scriptum eſt: Nolite timere qui corpus poſſunt occidere, ſed qui animam poteſt mittere in gehennam. Quanto minus hi tibi timendi ſunt, qui nec corpori tuo poſſunt nocere, nec animæ, qui ſi nunc tibi detrahunt ex ratione uiuenti, nihil detrahent minus ſi relicta uirtute uitijs obruaris,

non

non quia illis uitium diſplicet, ſed quia detrahēdi uitiū illis ſemper placet. Fuge ſi tua ſalus tibi eſt cordi, fuge quantum potes eorum cōſuetudinem, & ad teipſum rediens, ſępe in abſcondito ora clementiſsimum patrem clamans cum Propheta: Ad te domine leuaui animam meam. Deus meus in te confido non erubeſcam, etiam ſi irrideant me inimici mei, etenim uniuerſi qui ſperant in te non confundentur, confundantur iniqua agentes ſuperuacuè, uias tuas domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me, dirige me in ueritate tua, & doce me, quia tu es Deus ſaluator meus, & in te ſperabo tota die. Fac item cogites ſemper inſtantem mortem, & punctum ſcilicet eſſe quod uiuimus, & adhuc puncto minus, tùm quàm ſit malus antiquus hoſtis, qui nobis regna mundi promittit, ut nobis regna cœlorum eripiat, quàm falſæ uoluptates, quæ ideo nos amplectuntur ut ſtrangulent, quā doloſi honores, qui nos ſublimant, ut deinde pręcipitent, quàm lætales diuitiæ, quæ quanto nos magis paſcunt, tanto magis uenenant, quàm breue, incertum, umbratile, falſum, imaginarium eſt omne illud quod hæc omnia ſimul etiam ſi ex uoto affluant nobis pręſtare poſſunt, quàm magna his, & promiſſa, & parata ſunt, qui contemptis præſentibus illam ſuſpirant patriam, cuius rex diuinitas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas, his atq; ſimilibus cogitationibus animum occupa, quæ ſuſcitent dormientem, tepeſcentem accendant, uacillantē confirment, & tendenti ad cœlum diuini amoris alas exhibeāt, ut cum ad nos ueneris, quod magno omnes deſiderio expectamus, non ſolum quem uolumus, ſed & qualem uolumus te uideamus. Vale, & Deum ama, quem timere olim cœpiſti. Bigus te ſalutat. Ferrarię. 2. Iulij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI Franciſco nepoti, S. P.

GRatiſsimæ mihi fuerunt literæ tuæ, non ob id modò quòd iampridem de te nihil audiueram, ſed & quòd ea mihi ſignificabant, quibus ſum mirificè delectatus, quando eadem & tibi ſunt grata, & Deo gratiſsima eſſe non dubito. Tu quoque nihil dubites, ſi modo qua cœpiſti uia perexeris, mercedem tuam copioſam in cœlis eſſe futurā. Ego nondum ſatis habeo exploratum eundum Rom. mihi ſit nec ne. Et quantum equidem aſſequi poſſum coniectura, futurum potius credo, ut illuc mihi eundum ſit, cauſam noſti. Hoc ubi certum habuero ſtatim te certiorem reddam, ne ſi huc forte ueneris (quod alioquin ego ſummopere uellem) aut me hic non inuenias, aut ſtatim deſcendete me in patriam tibi ſit redeundum. Interim domi eſſe poteris, niſi tu quidem aliter ſentias. Sed & illud memineris habere te uxorem cui non aliter corpus tuum quàm Deo ipſam animam debes. Eſt illius deſiderio aliqua ex parte ſatisfaciendum, cogitandumq; tibi eſt, quid illa ex habitu corporis, ex ætate, aut appetat, aut appetere poſsit. Quid ex pudore, ex uirtute, non petat. Cur enim pu-

deat hæc ſcribere, quæ & Paulus ſcribit Apoſtolus? Nulla eſt ferè res in
qua te magis ſuſpicer errare poſſe. Et quidem, falluntur noſtri homines plu
rimum, qui obligatas quidem addictasq; ſibi uxores putant ſuas, ſe uxori-
bus nihil, ſed poſſe de ſe, quicquid illi cenſuerint, pro arbitrio ſtatuere.
Denique tuus totus eſſe non potes, qui ſemel nuptiarum legibus te ſubij-
ciens uxoris eſſe uoluiſti, potes nihilominus totus eſſe Dei, quem & tibi
promereris dum ut legi eius obtemperes, tibijpſi etiā in his quæ ſunt Dei
minus obtemperas. Sed de his aliâs tecum coram etiam ſum locutus. Ego
ut primum aër uernauerit, hoc eſt, inter primos quadrageſimæ dies, cum
me, ſcilicet, ex his Græcorum librorum faſcibus extricauero, ſtatim Ferra
riam ueniam, interim ſacris literis inſta, præcipuæq; euangelicæ lectioni,
quæ animum identidem ad Deum adducat, quem inde abducere & mun
dus & dæmon, ille illecebris, hic fallacijs, dies noctesq; non ceſſant. Vale
animæ dimidium meæ, & Deum ora pro me. Cum primum de mea Ro-
mam uerſus profectione aliquid ſtatuero te certiorem reddam. Floren. 27.
Nouembris. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA PHILIP-
po Beroaldo, S.

Accepi abs te doctiſsime Beroalde & epiſtolam cùm amabilem, tum
eruditam, & uerſus plurimos ipſam etiam dubio procul antiqui-
tatem prouocantes, gratiſsimum id mihi munus fuit. Quare per te
bono in negocio, bonas horas ſum ociatus, & uoluptati nulla in re uel io
cundius poteram uel honeſtius. Agam uero hominem oppido quàm in-
gratum ſi tua quæ ſunt optima, remunerari meis uellem quæ ſunt peſsi-
ma, & catullianis ſalibus ſuffeni uenena permutare. Sum enim in poëma-
tis illo nihilo melior, niſi hoc præſtem, quòd me ſuffenum eſſe agnoſco,
& quid manticæ in tergo ſit uideo. Tu tamen hoc flagitas, ut ſcilicet de
noſtris ad te aliquid ſcriptionibus dedam, atq; ita flagitas, ut quaſi poſtu-
les, uidearisq; repulſam æquo animo non laturus. Quare tibi uel cum diſ-
pendio ſi qua eſt apud te de me exiſtimatio ſatisfaciendum, habeas igitur
duas epiſtolas, alteram ad Laurentium Medicem, alteram ad Hermolaum
de genere dicendi philoſophorum. Quibus & uerſiculos quoſdam addi-
di, qui per hos dies etiam agenti alia mihi exciderunt. Tu hæc ita leges, ut
memineris in humanioribus his ſtudijs me tumualtuaria cura, & ſubciſi-
uis eſſe temporibus, ut qui philoſophis operam primariam, & ut dicitur,
ſerioſas addiderim lucernas. Apud quos ut id profecerim quod tu apud
rhetores & poëtas, quos inter (loquor ex animo) non uideo cur tibi pri-
mas, iure non uendices. Politianus tuus eſt, totus amat te, ut qui
maxime. De me polliceri tibi nihil non potes
quod ego poſsim. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA LAVREN-
tio medico, S. P. D.

LEgi Laurenti Medice Rhythmos tuos, quos tibi uernaculæ Muſæ per ætatem teneram ſuggeſſerunt, agnoui Muſarum & Gratiarum legitimam fœturam, ætatis teneræ opus non agnoui. Quis enim in tuis Rhythmis & numeroſa uerſuum iunctura ſaltātes ad numerūq; gratias non perſenſerit? Quis in canoro dicendi genere & modulato canentes Muſas non audiat? Quis in lepôre non affectato, hilari argutia, mellitis ſalibus aptis illecebris, miro candore, in prudenti diſpoſitione, in grauiſſimis ſenſibus ex penetralibus philoſophiæ erutis, adoleſcentē hominem quis agnoſcat? Scio profecto me non eſſe in hoc albo, nec eū qui huc aſcendam, id eſt, ad iudicium rerum. Sed uellem dici poſſe extra ſuſpitionē adulationis, quod de illis ſentio: dicerem profecto non eſſe ueterū ſcriptorum, quem in hoc genere dicendi longo interuallo non anteceſſeris. Quod ne putes dictum ad gratiam afferam tibi huiuſce ſenſus rationes meas: Sunt apud uos duo præcipuè celebrati poëtæ Florentinæ linguæ, Franciſcus Petrarcha, & Dantes Aligerius, de quibus illud in uniuerſum ſim præfatus, eſſe ex eruditis, qui res in Franciſco, uerba in Dante deſiderent. In te qui mentem habeat & aures neutrum deſideraturum, in quo non ſit uidere, an res oratione, an uerba ſententijs magis illuſtrentur. Sed expendamus uelut in librilli particulatim uniuſcuiuſq; merita. Franciſcus quidem ſi reuiuiſcat quod attinet ad ſenſus quis dubitat ultrò herbā tibi daturū adeò tu & acutus ſemper grauis & ſubtilis, ille uero de medio plurimum arripiens ſententias colorat uerbis, & quæ ſunt gregaria egregia facit genere dicendi, in quo uideamus quid tibi ille, quid tu illi præſtes, in quibuſdam dulcior apparuerit. Sed mihi illius dulcedo, ut ita dixerim, dulciter accida & ſuauiter auſtera. Ille fuſus & æquabiliter deliniens. tu maieſtate & quadam uiuaci luce orationis animos perſtringens. In illo ambitioſa & nimia, in te neglecta potius quàm affectata diligentia: Ille tener & mollis, tu maſculus & toroſus. Ille uolubilis & canorus, tu preſſus, plenus, firmus & modulatus. Ille fortè lepidior, tu certe amplior & erectior. Ille fucacior, ſed tu neruoſior. In illo eſt quod amputes, in te nihil redundans & nihil curtum. Sed fortè audaculus qui tollendum aliquid de illo dixerim. Ita eſt certe ita multis uidetur quorum iudicio confido. Nam meo nihil cum ſæpe ſit uidere peccantem illum, quod Aſiatici peccabant, id eſt infercientem uerba quaſi rimas expleat, adhibentemq; uoces plenas & concinnas, non ut exornent, ſed ut ſubſtineant quaſi tibicines carmen ne claudicet. In te omnia uerba non minus in re neceſſaria quàm in ornatu grata, ita ut qui ex te demat mutilet, qui ex illo tondat & repurget. Quod & ſi demus (quod nunquam dabo) lepidiora eſſe quæ ille ſcripſit & comptiora tuis, facile id fuit præſtare hominem cui non eſſet cum ipſis ſenſibus labor & pugna. At tuę illæ

illæ acres, ſubtiles, & (ut uno dixerim uerbo) Laurentianæ ſentētiæ uix dici poteſt, ut calamiſtros reſpuant, & iſtos fucos nō libenter admittāt, quas ille tractādas ſi habuiſſet, quem mollem legimus, nitidum, & iucundum, legeremus equidem ſpinoſum, ſquallidnm & ingratum, cum ſit uidere illum, quoties aliquid tale aggreditur acutum, implicitū, uel nodoſum, tam ſtylo cadere quàm ſenſu ſurgit. Cum uero illam ſuam uerborum oſtentat ſuppellectilem, ſua unguenta cincinnos, & flores, admoneret ſæpe ſi adeſſet Caſtritius quod admonuit in Graccho, ne falleremur rotundato ſono, & uerſuum curſu: Sed inſpiceremus quidnam ſubeſſet, quę ſedes, quod firmamentum, quis fundus uerbis. Quod ſi facias illic uideas Epicuri quandoque uacuum, ita aut nullum ſubeſſe ſenſum, aut frigidum & leuē. Qua parte quamuis eſt maxima, etiam illi ſi non præſtes, nō uideo omnino cur præſtet ille tibi dicendi gratia. Cum & uerba apud te eſſe non poſsint illuſtriora, & collocatio illorum ita ſit apta, ut nec cohærere melius, nec fluere rotundius, nec cadere numeroſius ullo modo poſsint. Sed iam Dantem tecum penſiculemus, de quo fortaſſe plures controuerſiam ſint facturi, ſunt enim multi, qui in ſcriptorum collatione non tam expendant merita, quàm annos numerent, iubentq́ alios ut priſcos legant cum reuerentia, coætaneos ipſi legere non poſſunt ſine inuidia. Primas certe, quod ad ſtylum ſpectat denegaturum tibi neminem puto, ita eſt Dantes nonnūquam horridus, aſper, & ſtrigoſus, ut multum rudis & impolitus, hoc eius etiam aurarij fatentur. Sed in ætatem & ſæculum illud (id quod ſit ita) culpam reijciunt, omnino tu oratione cultior, & non ille grandior. At ſenſibus, inquient, grandior & ſublimior. Quæſo quid mirum in philoſophica re illum philoſophari ipſa natura ad hoc cogente, atque ultro ſuppeditāte ſententias. Si de Deo, de anima, de beatis agitur, affert quæ Thomas, quę Auguſtinus de his ſcripſerunt, & fuit ille in his tractandis meditandisq́ tam frequens quàm aſsiduus, tu in obeundis maximis negocijs publicis & priuatis. Non fuit tam præclarè in Dante hoc feciſſe, quàm non feciſſe turpe fuerat. At fuit dubio procul ſummi ingenij opus, quod ipſe præſtas philoſophica facere quæ ſunt amatoria, & quæ ſunt ſua ſeueritate auſterula, ſuperinducta uenere facete amabilia. Ita in tuis uerſibus amantium luſibus philoſophorum ſeria ſunt admixta, ut & illa hinc dignitatem, & hęc illinc hilaritatem gratiamq́ lucrifecerint, ut ambo hac copula, & retinuerint, quod erat proprium, & mutuo ſe ſibi ita participauerint, ut habeant utraq́ ſingulatim quæ prius erant ſimul amborum. Sed non eſt hoc tam admirandum, quàm illud quod me maximè mouit, ita hæc à te inuecta ut non inuecta, ſed de materiæ ipſius, de qua agis, eruta gremio, & ex illa ipſa, ut ita dixerim, te irrigante ſolum efflorefcere uideantur ut appareant natiua non aduentitia, neceſſaria non comparata, genuina omnino non inſititia, hoc eſt, quod admirari ſatis non poſſum, quo mihi uideris Dantem

exuperaſſe. Nã & ſi ille ſublimis uolat, materiæ alis attollit, tu repugnãte illa, & deorſum trahente tolleris in altũ alis ingenij, atq; ita tolleris ut à materia non diſcedas, ſed illam tecũ ſimul attollas tãtum de ipſa tu quantum de Dante ipſa fuit benè merita. Iam uidere licet quid, te inter Franciſcumq; & Dantẽ interſit, de quibus hoc addiderim Franciſcum quandoque non reſpondere pollicitis, habentem quod allectet in prima ſpecie, ſed ulterius non ſatisfaciat. Dantem habere quod in occurſu quandoque offendit, ſed iuuet magis intima peruadentem. Tua nõ minus habent in receſſu quod detineat, quàm habeant in prima fronte quod capiat. Adde quòd illi ſuas poëſes in ſeceſsibus, in umbra, in ſumma ſtudiorum tranquillitate, tu tuas inter tumultus, curiæ ſtrepitus, fori clamores, maximas curas, turbulentiſsimas tempeſtates, occupatiſsimus cecin iſti. Illis erant Muſæ, ordinarium negocium & principale, tibi ludus & à curis quædam relaxatio. Illis ſumma defatigatio, tibi defatigato ocium. Denique eò animum remittẽs pertigiſti, quo illi omnes animi neruos contendentes fortaſſe non pertigerunt. Sed quid dicam de mea paraphraſi? meam enim cur non appellem? uel huius quæ mea eſt appellationis iure. Demum cur nõ meam, quam & ſi ueneror ut tuam, amo tamen ut meam. Admiror profectò illam, & te in illa, ex qua conijcio quantũ ego aberam à uera laude tuorum uerſuum, in quibus quę erant maxima, quæq; maxime illuſtria, quibus ſum noctuinis oculis non introſpexeram, uidi deinde per te reuelata, qui id ſolus & poteras & debebas, debebas tibi & nobis, ne multa & te gloria, & nos uoluptate fraudares. Lego (Deum teſtor) maxime Laurenti eam, non tam ad delectationem, quàm ad doctrinam. Quot enim ibi ex Ariſtotele, auditu ſcilicet phyſico, ex libris de anima, de moribus, de cœlo, ex problematis, quot ex Platonis prothagora, ex Repub. ex legibus, ex ſympoſitio, quæ omnia, quãquam aliâs apud illos legi, lego tamen apud te ut noua, ut meliora & in neſcio quam à te faciem transformata, ut tua uideantur eſſe & non illorum, & legens diſcere mihi aliquid uidear. Quod maximo eſt indicio hæc te ſapere non tam ex commentario quàm ex teipſo. Solent enim plurimi maiore in literis σοφισία quàm opera cum quid ſcripturi ſunt philoſophos habere uelut pragmaticos eis dogmata quædam ſuggerentes quæ ingerant ſuis libellis ut uideantur philoſophi. Sed facile hos deprędendas. Nã uideas illa, nec rectè diſpoſita, nec cohærentia, & ab ipſis nõ explicata, ſed implicata. Atq; homines alioquin eloquentes in illis dicendis apparẽt infantiſsimi. At te quis nõ uideat ea nõ tenere precario, ſed ut in quæ ius habeas & poteſtatẽ pro arbitrio uerſare, agere & tractare, hæc tu (proh felix ingeniũ) in æſtu Reip. in actuoſa uita es aſſecutus, quę nos philoſophorũ nõ diſcipuli, ſed inquilini in umbratili uita & ſellularia ſequimur potius q̃ cõſequamur. Sed qd dicã de paraphraſeos tuæ ſuauiſsimo ſtylo, is mihi uidet penitus qui Cæſaris in Romana lingua, eſt enim oratio nõ manufacta,

non

non bracteata, non tota, ſed ſuo ingenio erecta, candida, & quadrata, nec temerè excurrens, ſed pedem ſeruans, nec luxurians, nec ieiuna, nec laſciuiens, nec ingrata, dulciter grauis, grauiter amabilis, uerba electa & non captata, illuſtria non fucata, neceſſaria non quęſita, non explicantia rē, ſed ipſis oculis ſubijcientia. Prætereo quàm tuæ perſonæ ſemper memineris, quàm ſint ubiq; tuæ illius prudentiæ inſperſa paſsim ſemina, atque ueſtigia, hæc ego & cum multis & alius quiſquã longe potiora. Sed duo præcipua præter hæc uidi, quæ uideant fortè non multi quanquam oculatiores. Primũ eſt illud, ut illa ſuas diuitias diſsimulet, ut inuidiã fugiat, flores in ſinu habeat, non oſtentet, non exurgat in plantas, ſed ſubſidat in genuà ut minor appareat, alterum quid ſit nõ uideo, neq; enim tam ſolers, ſed uideo eſſe neſcio quid ut dicam ſignatiſsimè Laurentianum. Quod ſi quis uideat Laurentij dotes, ingenium, præſtantiam, Laurentium totũ uideat graphicè effigiatum. Sed hæc nimis fortaſſe multa quæ dixi, etiam inuitus ipſa me transuerſum, ut dicunt, trahente in uerba animi ſententia. Illud non præteribo inhortari te quantũ poſſum opere maximo ut aliquod quandoq; à moderanda Repub. ociolũ ſuffuratus abſoluendæ paraphraſi impartiaris, tibi quidem & linguæ patriæ ad honorem, ciuibus tuis & nobis omnib. futuræ ad uſum & uoluptatē. Florentiæ idib. Iulijs. 1484.

IOANNES PICVS MIRANDVLANVS HERmolao Barbaro ſuo, S.

EGo quidem mi Hermolaë nec poſſum aut tacere quæ de te ſentio, aut non ſentire ea quæ de illo debeatur, in quo omnia ueluti ſingula ſumma reperiantur. Sed utinam eſſet is meæ mentis captus, ut pro meritis tuis de te ſentirem, utinam ea dicendi uis, ut exprimere aliquando poſſem quod ſemper ſentio. Scio quæ de te concepi infinitum ſubſidere infra faſtigia doctrinæ tuæ. Scias & tu quæcunque loquimur longè eſſe minora ijs quæ concipimus, tã deeſſe ſcias animo uerba, quàm rebus animus deeſt. & tamen ita me audere credis ut ſperem poſſe imitari tua quorum nec magnitudinem æſtimare poſſum. Admirari te poſſunt omnes, imitari tam pauci poſſunt, quàm nemo reprehendere. Et utinam ea mihi felicitas ut quæ ſcribam Hermolaum meum aliqua ex parte imaginentur. Ipſe enim ut taceam cætera, ſtylus tuus cui tu adeò parum faues, mirum quantum me afficit, quantum me delectat, ita eſt doctus, grauis, compoſitus, eruditus, excuſſus, ingenioſus. In quo nihil expoſitum, nihil ſit triuiale, ſeu uerba ſeu ſententias ſpectes. Legimus ſæpè ego & noſter Politianus quaſcunque habemus tuas, aut ad alios, aut ad nos epiſtolas, ita ſemper priorib. certant ſequentia, & nouæ fertiliter inter legendum effloreſcũt Gratiæ, ut perpetua quadam acclamatione interſpirandi locum non habeamus. Sed mirum dictum quàm perſuadeas, & legentis animum quocunque uelis impellas. Expertus ſum ego cum ſemper alias tum hac

proxima tua ad me epiſtola, in qua dum Barbaros hos philoſophos inſeris, quos dicis haberi uulgò ſordidos tudes, incultos, quos nec uixiſſe uiuentes, nedum extincti uiuant. Et ſi nunc uiuant, uiuere in pœnam & contumeliam. Ita porrò ſum commotus, ita me puduit, piguitq́ ſtudiorum meorum, iam enim ſexenniũ apud illos uerſor, ut non minus me feciſſe uelim quàm in tam nihil facienda re tam laborioſe contendiſſe, perdiderim, ego inquam, apud Thomam, Ioãnem Scotum, apud Albertum, apud Auerroem meliores annos, tantas uigilas, quibus potuerim in bonis literis fortaſſe nõnihil eſſe. Cogitabam mecum ut me conſolarer ſi qui ex illis nunc reuiuiſcant, habituri ne quicquam ſint, quo ſuam cauſam argumentoſi alioquin homines, ratione aliqua tueantur. demum ſuccurrit ex ipſis quempiam paulo facundiorem ſuam barbariam quàm poterit minime barbare, hunc in modum fortaſſe defenſurum. Viximus celebres ô Hermolae & poſt hac uiuemus non in ſcholis grammaticorum & pædagogijs, ſed in philoſophorum coronis, in conuentibus ſapientũ, ubi non de matre Andromaches, nõ de Niobes filijs, atq́ id genus leuibus nugis. Sed de humanarum diuinarũq́ rerum rationibus agitur & diſputatur. In quibus meditandis, inquirendis & enodãdis ita ſubtiles, acuti, acresq́ fuimus, ut anxij quandoq́ nimium & moroſi fuiſſe forte uideamur, ſi modo eſſe moroſus quiſquam aut curioſus nimio plus in indaganda ueritate poteſt, atque in his quidem ſi quis nos arguat hebetudinis & tarditatis, age amabo quicunq́ is eſt pedem conferat, experietur habuiſſe barbaros non in lingua, ſed in pectore Mercurium, non defuiſſe illis ſapientiam, ſi defuit eloquentia, quam cum ſapientia non coniunxiſſe, tantum fortaſſe abeſt à culpa ut coniunxiſſe ſit nephas. Quis enim cincinnos. Quis fucũ in proba uirgine non damnet? & deteſtetur. Tanta eſt inter oratoris munus & philoſophi pugnantia ut pugnare magis inuicem nõ poſsint. Nam quid aliud rhetoris officium quàm mentiri, decipere, circumuenire, præſtigiari? Eſt enim ueſtrum, ut dicitis, poſſe pro arbitrio in candida nigrum uertere, in nigra candidum, poſſe quæcunque uultis tollere, abijcere, amplificare, extenuare, dicendo demum res ipſas magicis quaſi quod uos iactatis, uiribus eloquentiæ in quam libuerit faciem habitumq́ transformare, ut non qualia ſunt ſuopte ingenio, ſed qualia uolueritis non fiant quidem, ſed cum nõ ſint eſſe, tamen audientibus appareant hoc totum, eſt ne quicquam aliud quàm merum mendacium, mera impoſtura, merum præſtigium? Cum à natura rei ſemper uel augendo excedat, uel minuendo deficiat, & fallacem uerborum concentum, ueluti laruas & ſimulachra prætendens auditorum mentes blandiendo ludificet. Erit ne huic cum philoſopho affinitas, cuius ſtudium omne in cognoſcenda & demonſtranda cæteris ueritate uerſatur. Adde quòd nobis nulla erit fides, lautitias uocum & ueneres affectantibus, quaſi rebus parum fidentes, nec uero nixi,

trahe-

trahere in ſententiam his lenocinijs homines quæramus. Eſt ob hanc cauſam legere res ſacras ruſticè potius quàm eleganter ſcriptas, quòd nihil ſit magis dedecens & noxium in omni materia in qua de uero cognoſcendo agitur, quàm uniuerſum iſtud dicendi genus elaboratum Hoc forenſium eſt quæſtionum, non naturalium atque cœleſtium. Non eſt eorum qui in academia, ſed qui in Repub. illa uerſantur, in qua quæ fiunt, quæque dicuntur populari trutina examinantur, apud quam flores fructibus longè præponderant. Nonne ſcis illud. Non omnia omnib. pari filo conueniunt? Eſt elegans res (fatemur hoc) facundia plena illecebræ & uoluptatis, ſed in philoſopho nec decora nec grata. Quis mollem inceſſum, argutas manus, ludibundos oculos in hiſtrione & ſaltatore non probet? in ciue, in philoſopho, quis non improbet, arguat, abominetur? Si puellam uiderimus moribus lepidã, atq; dicaculam, laudabimus, exoſculabimur. Hæc in matrona damnabimus & perſequemur, non ergo nos, ſed illi inepti qui ad pedes ueſtæ agant bacchanalia, qui grauitatẽ philoſophicarum rerum & caſtitatem ludicris ueluti & calamiſtris dehoneſtent, profecto quod Sineſius de adoleſcẽte, de oratione dici commodè poteſt, comatam orationem ſemper cinœdam. Quare nos noſtram malumus capillis hirtam, globoſam, inexpeditam, quàm cum impuritatis uel nota, uel ſuſpitione bellè comatam. Et ut nihil ſint reliqua, hoc eſt uerißimum, nihil eſſe diuerſum magis ab inſtituto philoſophi quacunque in re, quàm quòd luxum, aut faſtum aliqua ex parte ſapit. Sicionios calceos habiles aptosq́ue ad pedem dicebat Socrates, ſed Socrati non conuenire omnino, non eadem ratio ciuilis habitus & philoſophici, ſicuti neque menſæ neque ſermonis. Vtitur his philoſophus duntaxat ad neceßitatem, utitur ciuilis homo etiam ad gratiam. Quam & hic ſi neglexerit non ciuilis, & ille ſi affectauerit, non erit philoſophus. Si poſſet Pithagoras uiuere ſine cibo holeribus etiam parceret: Si ſua ſenſa aſpectu, aut demum minore quàm ſermonis opera explicare, omnino non loqueretur, tantũ abeſt, ut linguam polleat & exornet, quod uel ob id cauendum nobis ne illectus cute medicata lector demoretur ad eam, ad medullam & ſanguinem non peruadat, quem ſubeſſe ſæpe ceruſato ori infectum uidimus. Vidimus, inquam, in hiſce omnibus, quibus propterea in uſu uenit, cum nihil ſit intus non inane & uanũ, detinere lectorem in prima facie modulatu uario, atque concentu. Quod ſi fecerit philoſophus, clamabit Muſonius non philoſophum loqui, ſed tibicinem canere. Non ergo nobis uitio detur id non feciſſe, quod feciſſe uitium erat. Quærimus nos quidnam ſcribamus, non quærimus quomodo, imò quomodo quærimus, ut ſcilicet, ſine pompa & flore ullo orationis. Quam nolumus ut delectabilis, uenuſta & faceta ſit, ſed ut utilis, grauis, & reuerenda, ut maieſtatem potius ex horrore, quàm gratiam ex mollitudine conſequatur, non expectamus theatri plauſum, quòd

aures demulſerit æquabilis clauſula uel numeroſa, quòd hoc ſit falſum, illud ſit lepidum, ſed expectamus paucorum potius præ admiratione ſilentium, introſpicientium penitius aliquid, aut de naturæ adytis erutum, aut de cœli aula ad homines adductum, tum uel aliquid ita argutum ut defendendi, ita defenſum ut arguendi non ſit locus. Admirentur præterea nos ſagaces in inquirendo, circumſpectos in explorando, ſubtiles in contemplando, in iudicando graues, implicitos in uinciendo, faciles in enodando. Admirentur in nobis breuitatem ſtyli, fœtam rerum multarum atque magnarum, ſub expoſitis uerbis remotiſsimas ſententias plenas quæſtionum, plenas ſolutionum Quàm apti ſumus, quàm benè inſtructi, ambiguitates tollere, ſcrupos diluere, inuoluta euoluere, flexianimis ſyllogiſmis & infirmare falſa, & uera confirmare. His titulis ô Hermolaë uindicauimus huc uſque & uindicaturos poſt hac ab obliuione memoriam noſtram non dubitamus, quòd ſi uulgo, ut dicis, habemur ſordidi, rudes, inculti, hoc nobis ad gloriam eſt, non ad contumeliam, uulgo non ſcripſimus, ſed tibi, & tui ſimilibus. Nec aliter quàm priſci ſuis ænigmatis & fabularum inuolucris arcebant idiotas homines à myſterijs, & nos conſueuimus abſterrere illos à noſtris dapibus, quas non polluere non poſſent, amariori paulum cortice uerborum. Solent & qui theſauros occultare uolunt, ſi non datur ſeponere, quiſquilijs integere uel ruderibus ut prætereuntes non deprehændant niſi quos ipſi dignos eo munere iudicauerint. Simile philoſophorum ſtudium celare res ſuas populum, à quo cum non probari modo, ſed nec intelligi illos deceat, non poteſt non dedecere habere aliquid quæ ipſi ſcribunt, theatrale, plauſibile, populare, quod demum multitudinis iudicio accommodare ſe uideatur. Sed uis effingam ideam ſermonis noſtri. Ea eſt ipſiſsima quæ Silenorum noſtri Alcibiadis, erant enim horum ſimulachra hiſpido ore, tetro, & aſpernabili, ſed intus plena gemmarum, ſuppellectilis raræ & præcioſæ. Ita extrinſecus ſi aſpexeris, feram uideas, ſi introſpexeris, numen cognoſcas. At, inquies, non ferunt aures, nunc aſperam, nunc hiulcam, ſemper inconſonam texturam. Non ferunt barbara nomina ipſo etiam penè timenda ſono, ô delicate cum accedis choraulas & citharœdos pone te in auribus, cum uerò philoſophes auoca à ſenſibus, redeas ad teipſum in animi penetralia mentisque receſſus, aſſume illas Thianei aures, quibus cum omnino non erat in corpore non terreſtrem Marſiam, ſed Apollinem cœleſtem diuina cithara uniuerſi melos ineffabilibus temperantem modis, exaudiebat. his auribus philoſophorum uerba ſi delibaueris, mellea tibi ad Neſtoris inuidiam eſſe uidebuntur. Sed hæc ſinamus nimio plus aſſurgentia. Profecto faſtidiore in philoſopho ſubtiliſsimè diſputante minus concinnam eloquutionem

nem, non tam delicati ſtomachi eſt quàm inſolentis. Neque eſt aliter, ac ſi quem in Socrate de moribus docente oſtendat, aut laxus calceus, aut toga diſsidens & ſectum praue ſtomachetur ob unguem. Non deſiderat Tullius eloquentiam in philoſopho, ſed ut rebus & doctrina ſatisfaciat. Sciebat tam prudens quàm eruditus homo noſtrum eſſe componere mentem potius quàm dictionem, curare ne quid aberret ratio, non oratio. Attinere ad nos ἐν διαθέσει λόγον non attinere [illegible] laudabile in nobis habere Muſas in animo & non in labris nequid in illo uel per iram ſonet aſperius, uel per libidinem eneruatius, denique ne qua ſit diſcors à genuina ipſa, qua temperatus eſt modulabiter harmonia. Quam Plato cum intelligeret theatrali iſta & poëtarum ſæpe corrumpi à Republica ſua poëtas omnes eliminauit, gubernandam autem philoſophis reliquit, mox certè ſi per laſciuiam diſſerendi poëtas fuerint imitati exilio condemnandis. At inſtabit Lucretius & ſi non egeant per ſe philoſophiæ commentationes amœnitate dicendi, per eius tamen adhibitionem diſſimulandam eſſe ipſarum rerum auſteritatem. Sicut abſinthia per ſe pellunt morbos, melle tamen illiniuntur, ut puerorum ætas improuida ludificetur. hoc fortè tibi faciendum erat ò Lucreti. Si pueris ſcribebas tua, ſi uulgo, faciendum utique tibi, qui non abſinthia modo, ſed meraciſsima toxica propinares. Sed longè alia nobis habenda ratio, qui uulgus, ut ante diximus non allectare quærimus, ſed abſterrere. Nec terra abſinthia, ſed nectar propinamus. Sed contendet Lactantius ſatis conſtare in auditorum animos uel ſeniorum influere potentius ueritatem & ui ſua inſtructam, & luce orationis ornatam. Si fuiſſes ò Firmiane tam frequens in ſacris literis quàm in fictis litibus fuiſti, & hoc non dixiſſes, & noſtra non minus bene fortaſſe confirmaſſes, quàm deſtruxeras aliena: Dic quæſo quid mouet fortius & perſuadet quàm ſacrarum lectio literarum, non mouent non perſuadent, ſed cogunt, agitant, uim inferunt, legis rudia uerba & agreſtia, ſed uiua, ſed animata, flammea, aculeata, ad imum ſpiritum penetrantia, hominem totum poteſtate mirabili transformantia. Periclis orationibus elaboratis & luculentis nihil ſe commoueri inquit Alcibiades, ſed Socratis uerbis nudis & ſimplicibus. Addit etiam ſi ſint inepta, rapi in furorem, extra ſe poni & uelit nolit, faciendum ei, quòd ille præceperat: Sed quid perdo uerba in re conceſſa. Si non deſipit auditor, à fucato ſermone, quid ſperat aliud quàm inſidias? tribus maximè perſuadetur, uita dicentis, ueritate rei, ſobrietate orationis, hæc ſunt Lactanti quæ philoſopho fidem conciliabunt, ſi bonus fuerit, ſi ueridicus, ſi id genus dicendi appetens, quod non ex amœnis Muſarum ſyluis, ſed ex horrendo fluxerit antro, in quo dixit Heraclitus latitare ueritatem. At dicet quiſpiam: Age amice examinemus hæc depoſita contentione. Reuerendum quiddam atque diuinum per ſe eſt ſapientia,

 nec

nec exotico quoquam eget ornatu. Sed quæ inuidia & huc accederet? Quis negat quæ per ſe decent: ſi adornentur fieri decentiora: Ego amice hoc in pleriſq; nego, adeò multa ſunt quorum ſplendorem ſi quid adiunxeris elimines & non illuſtres, ita ſunt ſcilicet, in ſua natura optimo ſtatu, ut demutari ab illo niſi in peius non poſsint. Marmorea domus picturam non recipit, ſi opus albarium ſuperinduxeris, demas de dignitate, de pulchritudine. Non aliter & ſapientia, & quæ tractant à philoſophis, tectorio non clareſcunt ſed offuſcantur. Quid plura? Nónne uulgatum bonas formas ceruſſa deuenuſtari? In uniuerſum quicquid pulchri ſuper imponas, celat, quod inuenit, quod affert ſecum, illud oſtentat. Quare ſi quod prius fuerat aduentitio præſtat, iacturam fecerit illud quicquid eſt, nō lucrum, ob eam cauſam nudã ſe præbet philoſophia, undique conſpicuam, tota ſub oculos, ſub iudicium uenire geſtit, ſcit ſe habere unde tota undique placeat. Quantum de ea uelles, tantum de forma uelles, tantum de laude minuas, ſinceram & inpermixtam ſe haberi uult. quicquid admiſceas infeceris, adulteraueris, aliam feceris, ſtat puncto inſectili & indiuiduo: Quapropter nec ludendum tropis, nec uerbis, aut nimis luxuriandum, aut translatis laſciuiendum, aut factitijs audendum in re tam ſeria, tanti diſcriminis, in qua demere, addere, demutare aliquid ſit flagitium. At, inquies, age damus hoc uobis ut non ſit ueſtrum ornatè loqui, ſed ueſtrum eſt certè, quod nec præſtatis, ut Latinè ſaltem, ut ſi non floridis, ſuis tamen uerbis res explicetis, non exigo à uobis orationem comptam, ſed nolo ſordidam, nolo unguentatam, ſed nec hircoſam, non ſit lecta, ſed neglecta, non quærimus ut delectet, ſed querimur quòd offendat. Bene habet, iam ſcilicet ad nos deficis, ſed amabo incognoſcamus quid iſthæc ſit Latinitas, quam ſolam dicitis debere philoſophos & non perſoluere. Si dicendo incurrat exempli cauſa à ſole hominem produci, cauſari hominem noſtrates dicent. Clamabis actutum hoc non eſt Latinum, huc uſque uerè, non eſt Romanæ dictum: hoc uero uerius, igitur non rectè, peccat argumentum: Dicet Arabs eandem rem, dicet Aegyptius, non dicent Latinè, ſed tamen rectè. Aut enim nomina rerum arbitrio conſtant, aut natura. Si fortuito poſitu, ut ſcilicet communione hominum in eandem ſententiam conueniente, quo ſanxerint unumquodque nomine appellari, ita apud eos rectè appelletur. Quid prohibet hoſce philoſophos quos nuncupatis barbaros, conſpiraſſe in unam dicendi normam, apud eos non ſecus ſanctam ac habeantur apud uos Romana, illam cur rectam non appelletis, appelletis ueſtram, nulla eſt ratio. Si hæc impoſitio nominũ tota eſt arbitraria, quod ſi dignari illam Romani nominis appellatione non uultis, Gallicam uocetis, Britannicam, Hiſpanam, uel quod uulgares dicere ſolent Pariſienſem. Cum ad uos loquentur, continget eos pleraque rideri, pleraque non intelligi, idem accidet uobis apud eos loquentibus

ἀνάχαρσις παρ᾽ ἀθηναίοις σολοικίζει, ἀθηναῖοι δὲ παρὰ σκύθαις. id eſt, Anacharſis apud Athenienſes ſolœciſmum facit, Athenienſes apud Scythas. Quòd ſi nominum rectitudo pendet ex natura rerum, debemus ne rhetores an philoſophos qui rerum omnium naturam ſoli perſpectam habent & exploratam de hac rectitudine conſulere? fortè quæ aures reſpuunt, utpote aſperula, acceptat ratio, utpote rebus cognatiora. Sed quid oportuit nouare eos linguam & ſi nati erant inter Latinos non Latinè loqui. Non poterant illi ô Hermolae dum legebant in cœlo fatorum leges, & ordinem uniuerſi legebant, in elementis naſcendi uices & obeundi, ſimplicium uires, mixtorum temperaturas? non poterant, inquam, eodem tempore in Cicerone, in Plinio, in Apuleio, Romanæ linguæ proprietates, leges, obſeruantias annotare, quærebant quid abhorrens, quid receptum in natura, quid à Romanis interea, non curabant. Verumenimuero iam te loco meliore ſtatuo, do tibi eloquentiam & ſapientiam mutuo nexu inuicem conſpiraſſe. Abiunxerunt philoſophi ſapientiam ab eloquentia, abiunxerunt hiſtorici, rhetores, poëtæ, quod deflet Philoſtratus, eloquentiã à ſapientia, hos tu uicturos celebri fama minime dubitas, illos non niſi in pœnã & contumeliam, uide quid agas. Indiſertam mauult Cicero prudentiam quàm ſtultam loquacitatem. Non quærimus in pecunia, quæ moneta percuſſa ſit, ſed qua materia conſtet. Nec eſt qui purum aurum non malit habere ſub nota Teutonum, quàm ſub Romano ſymbolo factitiũ. Peccant qui diſsidium cordis & linguæ faciunt, ſed qui excordes toti ſunt lingua, nónne ſunt mera, ut Cato ait, mortuaria gloſaria? Viuere ſine lingua poſſumus fortè, nõ commodè, ſed ſine corde nullo modo poſſumus. Non eſt humanus qui ſit inſolens pollitioris literaturæ. Non eſt homo qui ſit expers philoſophiæ. Prodeſſe poteſt infantiſsima ſapientia, inſipiens eloquentia uti gladius in furentis manu non obeſſe maximè non poteſt. Ergo, inquies, & ſtatuæ non à figura, ſed à materia commendãtur, & ſi Cherilus eadem quæ Homerus, & de eiſdem Mæuius ac Virgilius cecinisſent, futurum erat, ut æquè illi atq; iſti inter poëtas reciperẽtur. Nónne uides diſparilitatem ſimilitudinis. Illud & nos aſſeueramus à ſpecie rem æſtimari nõ ex ſubiecto. Eſt enim à ſpecie res id quod eſt. Sed alia ſpecie quiſpiam inter philoſophos, alia inter poëtas recipiendus. Scribat Lucretius de natura, de Deo, de prouidentia, ſcribat de eiſdem ex noſtris quiſpiam, ſcribat Ioannes Scotus & quidem carmine ut ſit ineptior. dicet Lucretius rerum principia atomos & uacuum, Deum corporeum, rerum noſtrarum inſciũ, temerè omnia fortuito occurſu corpuſculorum ferri, ſed hæc Latinè dicet & eleganter. Dicet Ioannes quæ natura conſtant ſua materia ſpecieq; conſtitui, eſſe Deum ſeparatam mentem, cognoſcentem omnia, omnibus conſulentem. Nec propterea quòd uniuerſa etiã infima uideat ac moderetur, è ſua pace minimum dimoueri. Sed quid dici

ſolet

ſolet κατιόντα μὲν καθῆναι. At dicet inſulſe, ruditer, non latinis uerbis. Quæſo quis in dubium reuocet uter poëta melior, uter philoſophus. Extra omnem eſt controuerſiam tam rectius Scotum philoſophari, quàm ille loquitur ornatius. Sed uide quid differant, huic os inſipidum, illi mens deſipiens, hic grammaticorum ne poëtarum dicam decreta neſcit, ille Dei atque naturæ, hic infantiſsimus dicendo, ſentit ea, quæ laudari dicendo ſatis non poſſunt, ille fando eloquentiſsimus eloquitur nefanda. Hæc illi fortaſſe afferent Hermolaë chariſsmè in defenſionem ſuæ barbariæ aut quæ ſunt ſubtilitate multo fortaſſe meliora. Quorum ſententiæ nec ego planè accedo nec ingenuo cuiquam & liberali accedendum puto. Sed exercui me libenter in hac materia tanquam infami, ut qui quartanam laudant, cum ut ingenium periclitarer, tum hoc conſilio, ut ueluti Glauco ille apud Platonem iniuſtitiam laudat non ex iudicio, ſed ut ad laudes iuſtitiæ Socratem extimulet, ita ego & eloquentiæ cauſam à te agi audiam in eam licentius repugnãte pauliſper ſenſu atque natura inuectus ſum, quam ſi uel negligendam uel poſthabendam barbaris exiſtimarem, nõ ab illis ad eam quod nuper feci, ad Græcas literas, ad tuum nunquam ſatis laudatũ Themiſtium penè totus defeciſſem. Quamuis dicam libere quod ſentio, mouent mihi ſtomachum Grammatiſtæ quidam, qui cum duas tenuerint uocabulorum origines, ita ſe oſtentant, ita uenditant, ita circumferunt iactabundi, ut præ ſeipſis pro nihilo habendos philoſophos arbitrentur. Nolumus, inquiunt, haſce ueſtras philoſophias. & quid mirum: nec Phalernum canes. Sed nos hac fini epiſtolam claudamus. Si decus aliquod nomenq́ ſibi promeruerunt Barbari illi ſola rerum cognitione, non eſſe facile dictu, quem locum, quid laudum tu tibi uendices, qui ſis inter philoſophos eloquentiſsimus, inter eloquẽtes, ut dicam Græcè φιλοσοφώτατος. Florent. 3. nonas Iunias. 1485.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, FRATRI BAPTIſtæ Mantuano, ordinis Carmelitarum, Poëtæ, Philoſopho & Theologo inſigni, &c. Filius Ioannes Mirand.

SAlue Pater dilectiſsime. de Appollonio Thianeo nihil ſentio magis quàm quod tu ſentis, ſuper qua reſcribam ad te plura, cum erit ociũ, & quæ tibi erunt fortaſſe non ingrata. De diuerſitate translationis noſtræ à litera Hebraica in 3. capite libri Geneſeos ubi de Eua agitur & ſerpente, ſic equidem cenſeo, eſt in Hebræo: Quemadmodum ſcribis ipſum conteret caput tuum, refertúrq́ ad ſemen Euæ de quo dixerat, inimicitias ponam inter ſemen tuum & ſemen illius. ſeptuaginta uero & Hierony. tranſtulerunt ipſa conteret, caput tuum, utrobique autem idem ſenſus. Nam quod dicitur ipſe conteret, non tam ipſam Euæ perſonam, quàm Euæ poſteritatem reſpicit, cum id dicatur factura, quod in ſemine ſuo factura eſt. Sed cur maluerint ipſa uertere quàm ipſum. Hoc fuiſſe arbitror

in ca-

in cauſa ut ſignificarent, cum ex Eua non fœminæ ſolum ſed mares eſſent propagandi, quod de ſemine dicebatur ad fœmineum ſolum ſemen referendum. Hæc ſunt quæ ſuper hac re in præſentia in mentem ueniunt. Concordiam Platonis & Ariſtot. aſsiduè mollior. Do illi quotidie iuſtum matutinum, poſt meridianas horas, amicis, ualitudini, interdũ poëtis & oratoribus, & ſi qua ſunt ſtudia operę leuioris, noctem ſibi cum ſomno ſacræ literæ partiuntur. Tu fac quæſo ne tua diutius deſiderem. Saluta Beroaldum. Politianus tuus eſt totus. Vale, & Deum ora prò me. Florent. die 20. Martij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ALTO Manutió, S.

MItto Homerum quem deſiderabas, ſerius tamen quàm & tu uoluiſti & ego debebam. Ita mi Alte diſtringor occupatione ut neque interſpirandi ſit locus. Addixi me (quod & tu noſti) iam dudum literis infamulatum. Illę pro ſuo imperio, ita ſeuere legendi, dictandi exigunt penſum, ut uix ualitudinem redimam. Tu quod te ſcribis facturum, accinge ad philoſophiam, ſed hac lege ut memineris nullam eſſe philoſophiam, quæ à myſteriorum ueritate nos auocet, philoſophia ueritatem quærit, Theologia inuenit, religio poſsidet. Vale Florent. die. 11. Februa. 1490. anno gratiæ.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HERMOLAO Barbaro Patriarchæ Aquil. S.

AVdio te patriarcham Aquilienſem electum. Gratulor illis hominibus paſtorem optimum, toti eccleſiæ militem ſtrenuiſsimum, tibi tuæ uirtutis illuſtrandæ amplificandæꝗ occaſionem datam. Tria ferè uiuendi genera: Ciuile, contemplatiuum, religioſum. In illo prudentiam, in ſecundo doctrinam, in tertio quaſi faſtigio totius uitæ, pręter duo illa, etiam ſanctitatem exigimus. Te antehac & tua ciuitas in Repub. gerenda, magniſꝗ eorum tractandis rebus diligentiſsimum, prudentiſsimumꝗ, ſunt experti, & ſtudioſi omnes quaſi patronum ac uindicem bonarum artium amant, & admirãtur. Quod erat reliquum hoc te facturum & proculdubio ſcimus ita ſerio gaudemus, ut ſcilicet, non minus tibi in poſterum eccleſia debeat quàm & tua ciuitas, & literæ hactenus debuerunt.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HERMOLAO SVO, S.

QVid eſſe hoc dicam mi Hermolaë, quod me quotidie nouis oneras officijs, quaſi tu mihi aliquid debeas, cui ego iampridem omnia debeo. Venit ſuperioribus diebus huc Antonius frater in patriam ſe recipiens, rogo quid Hermolaus agit: Hoc, inquit, ille agit, te amat, laudat, in cœlũ fert, apud me, apud alios, apud ipſum Pontificẽ, atꝗ hoc ita aſsiduè, ita ualidè agit, quaſi nihil habeat præterea quod agat. Scribunt itẽ ad me aliquando quos iſtic habeo amici, unus præcipuè

Coſ-

Coſmus Pactius, uir (ut ſemel laudes eius complectar) dignus, quem tu unicè ames, is uerò quoties ſcribit, toties de tuis in me officijs ſcribit, de amore, de mira quadã animi propenſione, ut ſentias, ut loquaris de me ſemper honorificentiſsime, ô inauditam hanc tuam humanitatem, qui nunquam ſatis tibi eſſe in homines dictionis putas, & ſi talis erga me es, quo me facias magis tuum magisq́ obliges, actum, ut dicunt, agis, aut plus debere, aut amare magis non poſſum. Sed ita homo es, alios omnes prudentia, moribus, doctrina, humanitate etiã teipſum uincis. Vale, & me iam quæſo lauda modicè, dum tamen ames immodicè. Salutat te Politianus, in te amando & laudando ſemper uerus, ſemper immodicus. Florent. die ultimo Iulij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIEronymo, S.

NIſi Angelus noſter ad te ſcriberet, ego plura ad te ſcripſiſſem, ſed nolo picas meas illius muſis obſtrepere, & uoluptatem tuam importunus ego interturbare. Quod ſi beneficium intulit, qui abſtinuit iniuria quam inferre potuit, hanc literarum breuitatem nõ potes mihi pro beneficio non imputare, quod eris pulcherrimè remuneratus ſi pro breuiſsimis longiſsimas mihi ipſe reddideris. Nihil enim nobis tuis literis gratius, quibus quæſo ne me defraudes, alioquin ſi ſilueris, par pari reponam. Namq́ ego tunc maxime non ſilebo, ſic enim te perbellè retaliauerim. Va'e, & Hermolaum noſtrũ delicias Romanæ linguæ meo nomine plurimum ſalutato.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI FRANCIſco Pico nepoti, S.

QVod hactenus tuis literis non reſponderim hoc fuit in cauſa: inciderunt in manus meas libri quidam Hebraici in quib. iam perpetuam hebdomadam aſsiduus fui dies & noctes, ita ut penè me exoculauerint. Eſt enim hinc ad 20. dies diſceſſurus, qui huc libros attulit Siculus quidam Hebræus, quare dum me ab illis extricauerim ne literam quidem à me expectes, neq́ enim poſſum momentum ab illis diſcedere, ne forte illi diſcedãt priusquàm ego eos omnes excuſſerim. Cum ab hac cura liber fuero obruam te literis, quanquam ſcis animũ me habere occupatiſsimum. Si quid autem tu unquam mea cauſa es facturus, da operam qua ratione potes ne meum iſtuc aduẽtum B irri princeps deſideret, ſtudia enim omnia interturbarem mea, quibus noſti tu quàm ſim deditus, quanquam nihil præter ea curem. Haud ſatis autem mihi conſtat utrum mihi moleſtius illi, an mihi diſplicere. Vale, & Deum time, & te quotidie cogita eſſe moriturum. Ferrariæ 30. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, MARSIlio Ficino, S.

QVi ab amicis quod cupiunt pluribus contendunt iniuriã faciunt amicitiæ, quaſi ipſa non poſsit quod poteſt illecebra orationis. Quare agam tecum ſimpliciter, ut ea exigit quæ mihi tecum iampridem intercedit beniuolentia, eſt hoc tempore ad mea ſtudia plurimũ neceſſarius Iamblicus Platonicus, hunc ſi ad me miſeris, perpetuo me tibi officio deuinxeris, erit hic ad dies uiginti, aut ſummum ad menſem, poſt illico per tabellarium remittetur. Tu interim & bibliothecã mea & rebus omnibus utere atque tuis. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGElo Politiano, S.

NEc urbanius unquã nec hilarius acceptos ſe amores mei prædicant quàm his proximis diebus apud te, & quòd amice quidem confoſsi ſunt cum ſibi gratulantur maximè, tum tibi plurimum debent. Quis enim nolit ab iſto enſe mori, dolent tamen indulgẽtius id factum eſſe quàm oportebat, atq; in eo ſunt, ut dubitent amore ipſo in amores te cæcutientem factum meos. Ac ita demum dubitant, ut iudicio tuo alioquin grauiſsimo, in ſua cauſa haud ſatis cõfidant. Confidunt tamen & iam ſeſe uinculis aſſerunt, domi eſſe neſciunt, libertatem & publicũ ſecurè poſtulãt. Sed quid de Epicteti tui feſtiuitate dicam. ô rem iocoſam & riſu dignam Catoniano, uix erat in limine cũ pandens ſinus en inquit obelos, en ſagittas, ſi neſcitis Græcè, en me ſi exueſtris quiſquam audax fuerit paratum referire. Quis cachinnis temperaſſet cũ Stoicus homo tam lepidè iocaretur, abſtinuimus profecto telis, & quòd interminatus erat repoſiturum ſeſe iniuriam, & quòd ita cutis occaluerat ut tam leues ictus nõ admitteret. Qua igitur ueneratione debuimus, ſenem ex .edimus. Qui ut demum apud nos conſedit philoſophari cœpit de moribus, & id quidẽ Latinè, non tã ob id q; apud Latinos erat, (nam erant in eo conſeſſu, qui Græca nouerãt) quàm quòd Latinè ipſe beneficio tuo luculentius ſaperet. Sed nec operam perdidit, quandoquidem nõ prius loqui deſijt quàm nos ex Peripateticis, Stoicos fecerit. Et ἀπάθειαν illã omnes approbauerimus, iam uidere ſit pauloante delicatos homines iam factos omnium tolerantiſsimos, qui laceſsiti quidem poſſumus ab alijs, lædi à nobis tantum, qui fato reluctemur nunquam, & quæ noſtra non ſunt ſic fieri demum uelimus, ut Deus uult, & eos nec culpemus unquam, nec accuſemus, nihil doleamus, nihil expoſtulemus, ſeruire, uinci, neſciamus. Re non oratione philoſophemur, & qui nouitij ſumus nos ipſos ut aduerſarios obſeruemus. Aliorum de nobis opinionem atq; id generis alia quæ externa ſunt negligamus, potius quàm reijciamus. Ad diem curemus ut hoſpitiũ uiatores, habeamus ea deniq; nõ habeamur. Silentium amemus, ne quicquam euomatur non

concoctum. Et nobis alij raro & nos alijs nunquam riſum pariamus. Et ut uno complectar uerbo. Epictetum totum, & ſuſtinere aduerſa & abſtinere uoluptatibus abundè didicerimus, uide quàm ſingulatim ad Epictetum tuum effinxerimus uitam noſtrã, uide quàm & cito ne hac quoq; parte Stoici non eſſemus, qui nos admonitos uolunt tamdiu deficere hominem, quamdiu non proficit. Id quod quanquã in cæteris admiratus ſum, in me tamen uno uel maxime. Qui cum ſemper in lyceo uel academia nunquã in porticu ſim uerſatus, ita uictus ſum oratione ſenis, ut in eius ſententiam non pedibus modo, ſed manibus quoq; & toto corpore diſceſſerim. Indicem Græcorum librorum, qui mecum hic diuerſantur cum Manuelis epiſtola, quod tuæ literæ poſtulant ad te mitto. Indicem tuorum itidem deſidero. Laurentio iuniori meo nomine ſalutem dicito, ad quem ſcripturus eram, ſed pudor deterruit ne uidear hominem literis cõpellare. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, THOMAE MEDIO, S.

QVod fabellam tuam & eam feſtiuam quidem atque concinnã meo nomini nuncupaueris, indicio mihi fuit, & doctrinæ tuæ & ſingularis in me beneuolẽtiæ, grauis utraq; cauſa quæ me ad te amandum urgeat & impellat, utra neſcio magis, ut enim in amore (quod in prouerbio eſt) mutuum non reddidiſſe flagitium eſt, ita laudatiſsimum hominẽ, & ſi non prouoceris, non amaſſe, aut ruſtici eſt ingenij, aut ſane improbi. Vide igitur quàm me geminis (ut aiũt) funibus ad amicitiam non uocas modo, ſed trahis, quãdo nec in ea eſt fabella quicquam, quod doctrinam, quod ingeniũ non oleat. Nec de me benè mereri magis præclarè poteras, quàm egregiæ fabellæ dicatura meo nomini, tã amicè, tam liberaliter conſulere, cuius argumentum tantum abeſt, ut uel negligam, uel accuſem, ut etiam ſummopere probem. Mea enim ſemper fuit ſententia, cui neque ex doctis quenquam reclamaturum puto, acrioris eſſe ingenij iocularia hæc & fabellas ſcribere, modo id (quod præſtitiſti ipſe quàm cumulatiſsimè) eruditè & eleganter fiat, quàm de grauiſsimis rebus uel ornatè diſſeruiſſe. Quippe cum operoſius longè ex limo quàm ex ære, auro uel decoram effinxiſſe ſtatuam arbitremur, cur non itidem erit de humili quàm de ſublimi materia inſigne aliquid dictitaſſe, & pluris certè negocij, & idcirco etiam laudabilius: illorum operi argumenti dignitas lenocinatur. Hi quicquid dignũ afferunt, id totũ de ſcriptoris pœnu deprompũt. Nihil ipſa materia, uelut aſymbola conferente. Illis natura ſedulo opitulatur. Hi aduerſus naturam certe contendunt. Quod & ſi ita ſit, non ibo tamen inficias inter has quas dixi humiliores materias, alijs alias mirum in modum præſtare, & eſſe etiam id generis nõnullas ita iacẽtes, ita inſipidas, ut nulla ui aut maieſtate uerborũ attolli ſatis & ſcite cõdiri poſsint. Quod uitij his nunquã ineſſe poteſt, quę uenuſta iocorũ urbanitate reſarciuntur. At uero ſummis ſubſellis cõſtituẽdas eas duco, quæ cũ ſaliũ lepôre admixtũ habẽt

ætatum

ætatum, perſonarumque graphicam exſcriptionem, quòd & habent ea omnia, quæ comicorum ſunt, & tu in ea quam ad me dediſti fabella pulcherrimè imitatus es. Quantū ibi argutiarū? quæ ſalium oportuna, & ingenioſa permixtio? Vt delectat, ut lepida, ut abſoluta eſt undique, & ſi qua materię humilitate ſordidiuſcula & debilior apparuerit, orationis luce & dignitate ſeipſam erigens, & nitorem ac neruos aſſumēs: ea eſt profectò (ut paucis dicam) quæ ſe à literatiſsimo homine profectam liquido demonſtret. Verum inter cætera omnia illa mihi præcipuè cordi eſt, morum, ætatum, perſonarumque, exquiſita & commoda notatio, in qua unam prudentiam tuam, eamque non mediocrem, uelut è ſpecula longè proſpicio. Videres uellem quem mihi cachinnum moueat octogenarius antiſtes, qui ut cumque cætera ſuccedant, hoc tamen continuè ſaxū uoluit, ut alicunde pecuniam corrodat, quod uitium ſenibus cognatum & familiare ſemper fuit. Quid dicam de paraſito noſtro qui à parciſsimo ſene cœnam Saliarem diſsimulans extorquet, qui ipſum, ut ita dicam, ſingulariſsime pumicem emungit. Nullum eſt mi Thoma in ea fabella uerbum, quod non ſibi quoddam peculiare palmarium uendicet, ſed neque meum eſt, referre quæcunque olfeci, neque his ſum naribus quæ olfecerint omnia. Hoc tibi conſtet, rem aut gratam magis, aut iucundam mihi cōtigiſſe nunquam: & ipſam igitur intra hos lares, & teipſum intra animum recepi. Habes mi Thoma quod (& ſi tu petis) petendum erat à me, mutua eſt inter nos amicitia, quam ipſe (ut te uirum decebat præſtantiſsimum) à Muſis auſpicatus es. Reliquum eſt, ut quoties uel re mea quantulacunque eſt, uel opera indigueris, de mea in te uoluntate periculum facias. Neque enim (ſi qua dabitur occaſio) illum erga te officij genus prætermittam, quod ipſe aduerſum me in amicitiæ ueſtibulo feciſti prior. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, CONCORDIAE comes ſuo Nicolao Leoniceno, S.

IAm ſæpius & pluribus tecum per literas collocutus fuiſſem Nicolae ſuauiſsime, ſi ubi nam eſſes mihi aut nuncio, aut literis, aut rumore notum fuiſſet. Ego uero id anxie à multis percuntatus fui, dubiū ab omnibus reſponſum accepi. Tandem ſuperioribus diebus in manus meas inciderunt Antonij Fauentini grauiſsimi philoſophi ad Thomam Frignanum literæ, ex illis te eſſe Florentiæ, quod mihi tunc gratiſsimum fuit, accepi. Hoc ſimul ac intellexi literas per tabellarium ad te Florentiam dedi. Vanū fuit iter, neque enim illic te repperit, dolui ſummopere. Hodie Thomas ſignificauit te Florentia diſceſsiſſe, & Bononię eſſe, illico has ad te deferri iuſsi, in quibus quidem neque meam in te beneuolentiam, neque ſingularem amorem pluribus aperire nitar, neque enim de noſtra in te uoluntate tibi uel pauxillulum quidem ſubdubitandum, niſi me & egregiæ uirtutis tuæ & tuorum in me officiorum (quod meum non eſt) oblitum

exiſtimares. Non potui autem non mirari ſummopere, quòd tum ex urbis tumultibus te eripuiſti quæſiturus ſedem, in qua uiuere & tranquillè poſſes & iucundè. Hoc oppidulum noſtrum aut certè oblitus ſis, aut certè contempſeris. Viſus es Nicolaë diffidere aut uoluntati meæ, aut facultati, ut uero hæc tuis meritis minor, Ita illa tua maior opinione, gratū mihi erit ſi me tui conſilij admonueris, gratiſsimum omnium ſi meos lares tibi communes non dedignaberis mecum ociaturus, dum cæteri cum Marte negociabuntur. Reliquum Ioannis Grammatici ad te mitto, quod per multos dies non inuentum, nunc repertum eſt. Tuus ſum & te expecto. Vale, Mirandulæ die 20. Iulij. 1482. Cura omni diligentia ſi me amas habere indicem omnium librorum qui in bibliotheca ſancti Dominici reperiuntur, mitte uel tecum affer. Vale iterum. Villam exædificaui ſuburbanam amœnam ſatis pro loci & regionis conditione. Carmen longum de ipſa compoſui, & tibi domus ſuauis, & carmen erit non iniucundum. iterum Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGElo Politiano, S.

QVod proximis literis tuis me tantopere laudaris, debeo tibi tantum quantū ab eo abſum ut merito lauder. Id enim debetur cuiq; quod gratis dat, non quod perſoluit. Quare & ipſe id totum tibi debeo, quod de me ſcribis cum in me tale ſit nihil. Cū id mihi ipſe nullo pacto deberes, id totū tuæ fuit humanitatis, & ſingularis in me beneuolentiæ. De cætero ſi me examinaris nihil inuenies, niſi tenue, humile & anguſtum. Nouitij ſumus atq; tyrunculi qui ex inſcitiæ tenebris pedem modo mouimus, promouimus ferè nihil. Benigne nobiſcum agitur ſi inter ſtudioſorū ordines referamur. Habet docti nomen quiddā aliud, quod ſit tibi & tui ſimilibus peculiare, mihi tam grandia non conueniūt, cum eorum quę in literarū ſtudijs ſint pręcipua, nihil non ſolum exploratum habeam, ſed nec adhuc etiā niſi per tranſennā uiderim. Conabor quidem (id quod nūc ago) talis eſſe aliquando, qualem nunc me prædicas, & eſſe, aut iudicas, aut certe uelles. Interea imitabor te Angele qui te Græcis excuſas q; ſis Latinus, Latinis q; Græciſſes. Simili & ego utar perfugio ut poëtis, rhetoribusq; me approbē, propterea quòd philoſophari dicar: philoſophis quòd rethoriſſem, & muſas colam, quanquam mihi longè aliter accidit atq; tibi. Quippe ego dū geminis (ut aiunt) ſellis ſedere uolo, utraque excludor, fitq; demum (ut dicam paucis) ut nec poëta, nec rhetor ſim, neq; philoſophus. Tu ita utrunq; imples, ut utrum magis haud ſatis conſtet, qui & Grecam & noſtram Mineruam ita pulchrè amplectaris, quaſi cygnus, utriuſq; linguæ, ut quæ inſitita ſit, quæ genuina, nō facile diſcerni poſsit. Nam ut de Latinis taceam (de his enim cui è primo loco ceſſeris) quis credat (ut de Adriano ille) Romanum hominem tam Grecè loqui. Iurabat

rabat Emanuel noſter dum tuas legeret non eſſe tam Atticas Athenas ipſas. Is es mi Angele (faceſſat adulatio) cui ex noſtris unus aut alter, ne dicam nemo, conferendus ſit. Quod ſi plures eſſent tales non haberent hęc ſæcula cur inuiderent antiquitati. Incumbe quæſo & literas quantum potes à ſitu recipe, ne nitor ille Romanæ linguæ iniuria temporum penitus obſoleſcat, excude ſemper aliquid nouum, quod rem Latinam adiuuet et illuſtret. Et quæ domi habes fac tandem exeant in communem ſtudioſorum utilitatem. Ego quidem ut teipſum, ita tua omnia amo atque deſidero, tum eò magis quod te mihi exemplar propoſui ad quod eſt ingar, & ſi is es, quem ut ſequi omnes debent, ita conſequi pauci poſſunt. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, PAVLO Corteſio ſuo, S.

Bene cogitas Paule. Mittamus crebro epiſtolas, ut qui locorum interuallis diuidimur, epiſtolarum certe uiciſsitudine coniungamur. Leuare ſolet abſentum deſiderium, ſi quam domi illius aut ſtatuam fortaſſe habeas, aut imaginem. Mihi uero inter imaginẽ & epiſtolam hoc intereſſe uidetur, hæc mentem, corpus illa effigiat, illa extrema tãtum deliniat, hęc intima etiam plane exprimit & effingit, illa amici quaſi tunicam & amictum, hæc uerum nobis amicum repræſentat, illa carnis colores figuramq́ꝫ quod poteſt æmulatur, hæc cogitationes, conſilia, dolores, gaudia, curas, omnes denique affectus. Et quæ ipſe ſibi uix quiſque præſens loquitur, ſecreta animi ad amicum abſentem fideliſsimè trãſmittit. Hęc deniqꝫ uiuum & efficax, illa emortuum & mutum ſimulachrum eſt. Miſitemus has igitur inuicem animorũ imagines, tu quidem quas potes aureas & argenteas, ego uel æreas uel teſtaceas, ſic enim extra omnem erimus iniuriam locorum & temporum, ſicut nec ipſa animi uis, aut loci intercapedines, aut temporum moras nouit. At uero illud quantum eſt quod ego tibi debeo Paule officioſiſsime qui me ad hoc officium prior uocaſti, tali præſertim epiſtola quæ me adeò tenuit & oblectauit, ut multos iam dies nulla me magis lectione meminerim oblectari. Eſt enim plena facundiæ, plena gratiarum, plena amoris & beneuolentiæ, expectabas fortaſſe ut dicerem plena mearum laudum. Equidem eram & hoc dicturus, non enim adeò ferreus, aut ſi hoc maius dici, adeò ſum philoſophus ut amicorum laudationibus non oblecter. Quæ ſi ſunt ueræ meipſum mihi, ſi falſæ illorum mihi amorem uoluntatemq́ꝫ commendant. Facile igitur impetrabo à mea philoſophia ut tuas epiſtolas & crebro legam & cum uoluptate, etiam qua parte me laudant. Sed non illud tam facile ut in rependendo officio hoc literarum ſatis ciuilis appaream aut non ingratus, ita enim imperioſa domina me diſtringit, ita penſum exigit quotidie, ita deniqꝫ totum me occupat, ut uix quicquam de me mihi etiam ipſi reliquum ſit. Sed qua tu es humanitate & epiſtolas etiam malis cum ſcribemus

& ſilentium æqui boni conſules cum tacebimus. Politianus communes delitiæ te ſalutat. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, TROILO Maluetio, S.

Libellus tuus de ſortibus tanta me affecit uoluptate quãta ſolet is affici cui optima ſors contigerit. Ago tibi ingentes gratias quòd me tuarum lucubrationũ feceris participem, talium præſertim, in quibus & diſputandi ſubtilitas, & multiplex uariarum rerum cognitio facile apparet. Quorum alterum ingenij, alterũ diligentiæ laudem habet. Nugas noſtras quas deſideras propediem ad te dabo. Incertum enim utrũ indignius illarum te lectione occupatiſsimum iuriſconſultũ detineri, an deſiderio amiciſsimũ hominẽ diu ſuſpẽdi? Vale & me ama. Fer. 19. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, THADEO Vgolino, S.

GRatiſsimas habui literas tuas plenas amoris, fidei & charitas, nõ ob id tantum quòd tu mei memineris, ſed quòd in illis me amicè admones, ut ego ipſe mei, id eſt, bonorum ſtudiorum, & quam dedi expectationis ſubſtinendæ, meminerim. Equidem infirmitatis meæ conſcius, nihil uel mediocre de me polliceri auſim, ſed ille à quo omne bonum, pater luminum clementiſsimus, ut antehac dedit, unde de nobis aliquid ſperarent homines, ita dabit in poſterum, ut tam bene conceptam opinionem fruſtra non habeamus. Romam propero ubi de noſtris ſtudijs periculum, uel cum periculo faciemus. Si quid profecerimus, Dei eſt munus, illi laudes & gratiæ, ſi quid defecerimus, noſtra eſt imbecillitas, nobis imputato. Cæterum ego ſum tuus, ut qui ob tuam, & uitæ & morum integritatem, uix Hieronymo noſtro in te amando primas conceſſerim. Vale, ex Fracta.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, THOMAE MEDIO, S.

SOlidius nunquam me oblectatum memini quàm nuper dum tuam Epyrotam legerem, fabellam proculdubio facetiſsimam, cum argumenti feſtiuitate, tum ſtyli eruditione priſcas etiam comœdias prouocantem. Quid enim has nouitias dicam, ineptas planè & infacetas, quę authorum infantiam facile declarant, digna profectò fuit, quæ Hermolao Barbaro, neſcio an tuo quàm meo magis, nominatim dicaretur? cui uni omnes literatos tantum debere exiſtimo, quantum uix debent antiquitati. Quod me ea minimè fraudaris, feciſti pro tua in me antehac perſpectiſsima beneuolentia. Nec eſt quicquam apud me tanti, quod ſi tibi quaſi mutuum miſsitem, relatam abundè gratiam putem. Comœdiæ nouæ, quam mihi polliceris, iam expectans inhio. Neque eſt quicquam quod ea magis optem, præter unum ad nos aduentum tuũ. Quem niſi ad decem dies hinc

mihi

mihi abſcedendum foret, ut ex Sita noſtro te cognouiſſe arbitror, efflagitādo certe abs te impetraſſem, eſt enim ex his cōijcere quæ ſcripſiſti. Quid ſit futurum amœnitatis in conſuetudine, quid in ipſo cōuictu, quid in uiuis uocibus, quæ profecto latitantem habēt energiam, quę altius animum uoluptet afficiatq́ miris modis, qui omnibus ſcriptionibus longe prępon derant. Sed quando hoc non licet, interim à me comœdiæ materiam non expectes. Malo utrunq́ è tuo pœnu promas, ut Thomā Medium, nō medium, ſed totum, fabella ſapiat. Vereor enim ne obſequēdo tibi hebetudo ingenij mihi iacturam faceret, & ex eo quod de noſtro admitteret, ab opifice opus degeneraret. Apud me nihil eſt, non expoſitum, inſulſum, fatuum, plebeium. At deſiderant hæ comœdiæ neſcio quid ſecretiorum rerum, falſum, mordax, elegās, acutum, tibi tuiq́ ingenij amœnitatibus peculiare. Quare rem matura mihi futuram quàm gratiſsimam, ut quando te coram frui non licet, fruar hac ratione uel abſente. Quod ſi ut dixi antea, tam citus hinc mihi diſceſſus non fuiſſet, profecto aliquot dies & genium ſimul & ingenium excoluiſſemus. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, MARSILIO FICINO, S.

NOn poteras oportunius Maumethem tuum Latinum repetere, quàm hoc tempore, quo me propediem Maumethem ipſum, patria lingua loquentē, auditurum ſpero: poſtquam enim Hebraicæ linguæ, perpetuum menſem, dies, noctesq́ inuigilaui, ad Arabicæ ſtudium & Chaldaicæ totus me contuli, nihil in eis ueritus me profecturum minus, quàm in Hebraica profecerim, in qua poſſum nondum quidem cum laude, ſed citra culpam epiſtolam dictare. Vide quid poſsit impetus animi, uide quid labor & diligentia, etiā ubi ſint uires infirmiuſculæ: Animarunt autem me, atq́ adeo agentem alia, ui compulerunt ad Arabum literas Chaldæorumq́ perdiſcendas, libri quidam utriuſq́ linguę, qui profectò non temerè, aut fortuito, ſed Dei conſilio, & meis ſtudijs benefauentis numinis, ad meas manus peruenerunt. Audi inſcriptiones, uadimonium deſeres. Chaldaici hi libri ſunt, ſi libri ſunt, & non theſauri. In patris Ezte, Zoroaſtris, & Melchiar Magorum oracula, in quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendoſa & mutila circumferuntur, leguntur integra, & abſoluta. tum eſt in illa Chaldæorum ſapiētum, breuis quidem & ſalebroſa, ſed plena myſterijs interpretatio. Eſt itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ theologiæ, tum Perſarū, Græcorū, & Chaldęorū in illa diuina & locupletiſsima enarratione. Vide Marſili, quæ inſperata mihi bona irrepſerūt in ſinū, cur non ego, & cornucopię iā mihi nactus uidear? ſed qd de Arabicis? in quib. & Maumeth Toletini epiſtolę, & Abulgalem, qui Auerroen audiuit (& quod te magis tanget) Adelandi cuiuſdam, qui ſub Ammonio Plotini magiſtro in Aegypto philoſophatus eſt, multę ſunt

quæſtiones. Deus bone quàm Pithagoricæ, quàm plenæ priſcorum dogmatum, & ſecretioris diſciplinæ inuaſit ſtatim animum efficax uotum, poſſe hæc, per me, abſque interprete euoluere & perſcrutari, atque hoc nūc ago, hoc indefeſſus aſsiduusꝙ ſaxū uoluo. Hic eſt Marſili meus cupido, hi mei ignes, qui non fluxam & uanam, ſed firmam mihi non pollicentur iam, ſed præſtant uoluptatem, ueram imaginem futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis. Sed redeo ad tuas literas. tuus Maumetes Peruſiæ eſt, quo cum rediero (abſum enim ob peſtis ſuſpicionem) ibit ad te continuò: de Plotino, quòd ſcribis haud ſatis intelligo, hoc ſcio, non excidiſſe mihi Plotinum, quem non in manibus habendum modo, ſed diſcendum adeò mihi, & ſemper cenſui, & nunc quoꝙ cenſeo. Si tu quicquam de me, uel apud Mithridatem, uel apud Petrum Leonem conqueſtus es, non poteſt non iniuria id à te factum in me, qui tibi & tuis rebus, iniurius nunquam ulla ex parte fui: quid tamen illud ſit, adhuc neſcio, uolens neſcio: Pithagoricus ſum, apud quos nihil ſanctius quam amicitia, & ſi quid eſt, quod inter nos uel labefactare poſsit uel minuere, ut dicunt, abeat in Zephyros. Vale, & me ama, qui tuus ſum, æquè atque olim fui. Ex Fratta.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERONYMO Donato, S.

IAm diu quæ mea eſt negligentia, ad te nihil ſcripſi, ea una fuit in cauſa ſilentij huiuſce noſtri. Patiar me hoc crimine à te cenſeri, negligentia, ſcilicet, alioquin nec obliuioſum uirum, nec amicitiarum deſertorem, quas mihi aduerſus id ingenij amicos, quo eſt Donatus, non temporarias ſed perpetuas omninò ſtatuo.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HERmolao ſuo, S.

DEdi ad te literas ſuperioribus diebus per Sitam noſtrū, neſcio an delatæ fuerint. Cōmentaria quæ petebas in Ariſtotelem, cur non acceperis ex eodem, te intellexiſſe non dubito. uenient, cum primum ego ad Bibliothecam meam rediero, qui alienas huc in pręſentia exploraturus ueni. Nec eſt cur uiæ me pœniteat, adeò multa hic reperi, cum Græca tū Latina ad humaniores literas eruditamꝙ philoſophiam facientia, quin & hac ipſa die, qua hæc dabā, incidit in manus Apuleij fragmentum de Interpretatione. opus eſt eruditum, & quod Apuleij planè eſſe cognoſcas, ſed mutilum mancumꝙ. Scirem abs te libenter, iſthic ne, aut uſquam quod ſcias, integer habeatur, quanquam cum tua ædideris quæ habes ſub incude, non erit amplius cur Apuleium deſideremus. De ſtudijs meis ego quid ad te ſcribam, nihil habeo, niſi aſsiduū me in Hermolao eſſe, mearumꝙ noctium maximā partem, in tuo Themiſtio uigilare. Diuerti nuper ab Ariſtotele in Academiā, ſed non trāsfuga, ut inquit ille, uerum explorator. uideor tamē (dicā tibi Hermolaë quod ſentio) duo in Platone

agno-

agnoſcere, & Homericam illam eloquendi facultatem, ſupra proſam orationem ſeſe attollentem, & ſenſuum, ſi quis eos altius introſpiciat, cũ Ariſtot. omninò communionem, ita ut ſi uerba ſpectes, nihil pugnãtius, ſi res nihil cõcordius, quòd ſi quando dabitur, id quod uotorum meorũ ſumma eſt, tecum ad dies aliquot philoſophari, agemus de ijs coram latius, & ſenſus huius mei periculum aliquod faciemus. Vale, æui noſtri decus. Florentiæ. 1484. die. 6. Decembris.

IOANNES PICVS MIRANDVLA FRATRI BAPTIſtæ Mantuano Carmelitæ, S.

SAlue pater optime, olim ad te nõ ſcripſi, ſed interim legi, quæ tu ſcripſiſti diuina, ſcilicet, atque ſanctiſsima illa tua poëmata, in quibus ea rerum maieſtas, is ſplendor eſt eloquentiæ, ut certatim in illis palmam ſibi uendicare uerba atque ſententiæ uideantur, Felix qui uelis optima, eadem poſsis, felices nos quibus non ſolum legere, quæ ſcripſiſti, ſed etiã te amare, te uidere, te alloqui, datũ eſt. Diues hic mihi materia, & quæ non epiſtolam, ſed iuſtum uolumen impleat, ſi euagari me in laudãdis tuis poëmatis, uel imbecillitas noſtra ſineret, uel pudor tuus. hoc unum dixero, delectari me adeò lectione tuorum carminũ, ut ferè quotidie, cũ me uel tædium uel fatigatio ceperit, in illam quaſi in hortum ſolitus ſim ſecedere. Vnde animo tanta ſemper oboritur uoluptas, ut nihil cupiat magis quàm iterum fatigari, ut iterum recreetur. Philoſtratum de Appollonij uita, ſi ſatis illo es uſus deſidero, & Zachariæ philoſophi, quem te nactum Romæ dixiſti, exemplar cura ut aliquando habeam, prætereaq; indicem Bibliothecæ ueſtræ Bononienſis, ſi tuo id commodo fieri poteſt. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA C. P. S.

QVæſitum diu apud me fuit, tecum ne ſilentio an literis agendum foret. Quæ res utpote anſam utrinq; habens, cum nunc in hanc nunc in illam partem à me iudicaretur, in cauſa fuit cur in hoc uſque tempus tecum ſiluerim. Videbatur enim præ auribus præſertim occupatiſsimi, leuioribus his nugis obſtrepuiſſe non minus impudens quàm importunum, & erat quod ad te ſcriberem te dignum penitus nihil. Rurſus ſi hominem qua tu es dignitate inſignem de me optime meritum, quando coram non poſſem per literas non uenerarer ab officio proculdubio deficiebam. His cum diu fluctuaſſet animus, uicit tandem pudorem pietas, perſuaſitq; audaculi & temerarij ſubeundam potius notam, quàm obliuioſi hominis uel negligentis. Accipe igitur C. P. qua me excipiebas ſemper cum iſthic eram hilari & porrecta fronte literas meas ineptas illas quidem & incompoſitas, ſed fidei erga te meæ, ſed deditiſsimæ tibi profecto uoluntatis grauiſsimum teſtimonium. Quibus hoc unum tibi in primis ſignificari uolo, nihil eſſe quod magis cupiam, quàm dari mihi occaſionem aliquam, qua teſtem dilucidè apud te reliquam

liquam meam in te fidem, pietatem, & obſeruantiam. His enim ſi de nobis periculum aliquando feceris, ita me inter eos qui tibi dediti ſunt superiorem eſſe cognoſces, ut tu cæteros tui ordinis Antiſtites, uirtute, doctrinâ & ſanctimonia, mirum in modum antecellis.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, BALTHASSAri Milliauaccæ, S.

MIraberis & quidem nõ iniuria reſponſum à me literis tuis uel longè ſerius quàm tu fortaſſe deſiderabas, & ipſæ literæ tuæ meritò poſtulabant, id cur ita euenerit paucis accipe. Iturus erat ad uos, eiſdem fermè diebus quibus tuas accepi, uir ſane probus, ſed mihi antea ignotus, negociari ſeſe aiebat Mediolani, oportunam mihi profectionem duxi qua fieret ut per fidum nuncium, & quod in primis optabã ſine mora literæ meę tibi redderentur. Sed Auſtrum perculi, nam cum ille in menſem diſceſſum ſuum perendinando diſtuliſſet, diſceſsit tandem, ſed me penitus ignaro. Mihi uero cum iam ſpe certi nuncij factus eſſem, negligentior literarum obliuio penè ſurrepſerat. Nunc demum cum tua ad me epiſtola in manus incidiſſet, uelut obdormientẽ illico excitauit, admonuitq; temporis ſine officio prætermiſsi. Dolui (Deum teſtor) non mediocriter, & nunc quoque doleo, nec ideo hæc dicta uelim, ut me excuſem, ſed ut accuſem potius, facile patiar negligentiæ damnari me, & in quam malueris pœnam abs te uocari. Nunc ad literas tuas. Accepi & ex literis ipſis, & ex libris Græcis quorum tu mihi copiã tam liberaliter tam amicè feciſti, uoluptatem non mediocrem, non tam quòd eorum uſus ad mea ſtudia plurimum faceret, quàm quòd perpetuæ inter nos futuræ neceſsitudinis fundamenta iecerimus. Quam unam pluris facio, quàm aut Sunandrij aut Ptolemæi uniuerſam bibliothecam. Tantum enim abeſt ut literatorum hominum amicitias negligam, ut nihil mihi aut curæ, aut cordi ſit magis. Scio autem quem tu inter literatos homines tibi locum uendices. Quandoquidem doctrinæ, eruditionis, humanitatis tuæ euidentiſsimum mihi argumentum fuit epiſtola tua. Quare ni te amem plurimum dedidicerim profecto me, & faciã longè aliter quàm conſueuerim. Amo igit̃ unicè quãuis te nunquã uiderim. Amo ita ex animo, ut ex animo magis paucos amẽ, ut demum accedere ad familiaritatem quidem poſsit noſtrã ad amorem non poſsit. Et ſi quid, id eſt, quod poſsit accedet illud omne aduentu huc tuo. Quẽ & literis tuis tu te ultro pollicitus es, & nos ita ardenter petimus ut impatienter deſideramus. Ioannem Grammaticum in Phyſica & Ariſtotelis Metaphyſica ſi mihi compararis perpetuo me tibi officio deuinxeris. Nam & apud me non ſunt, & ſum eorum magna in expectatione. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IACO-
bo Feltrino, S.

LIteræ tuæ ſi quando aliâs nunc me maximè oblectarunt, quib. eam de me exiſtimationē apud te eſſe cognoui, qua ne fingi quidem uoto melior poſsit. Vnum illud me perturbauit quòd cum in ijs quæ ad te ſcripſi nihil notaueris, ſuſpicionem feciſti ne cuncta nota digna exiſtimaueris. Tunc enim uel placuiſſe plurima credidiſſem, cum diſplicuiſſe aliqua ſignificaſſes. Quo fit ut ne teſtimonio tuo alioquin probatiſsimo in mea cauſa ſatis confidam, amas enim noſtra omnia perinde atque nos, & cum ex innata ingenij tui facilitate cunctos tollas, id tibi præcipuē in rebus noſtris accidit, qui id omne quod in nobis eſt ex tuo fonte manauit. Equidem æmulari te, tuis perſtare ueſtigijs, nec deſiſto, nec deſinā, utinam te aliquando conſequar. Sed hoc doleo quòd locorum intercapedine fiat quo minus te altiſsimos philoſophiæ locos ut ſoles grauiter pertractantem coram audiam. Quod etſi eadem quæ dicis per epiſtolas mitti poſſunt, id quod impetratum abs te maxime uelim, habet tamen neſcio quid uiua uox quod magis afficiat afformetqꝫ diſcipulum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERO-
nymo Donato, S.

ACcepi literas tuas & ſuaues profecto & eruditas, quibus non aliter oblectatus ſum atqꝫ olim tua conſuetudine cum Patauij eſſem, quoties ea mihi fruendi occaſio offerebatur, cuius quidem & cupidus & appetentiſsimus præter tuam etiam opinionem ſemper fui. Neqꝫ enim latebat me quàm dulce, quàm amœnum eſſet Donati ingenium, quàm bonis omnibus diſciplinis, omni demum uirtute exuberans undique atque refertum. Sed ita eſt profecto mi Hieronyme, ita mihi perſæpe cōtingit facultas & libera & expedita eius quam maxime rem cupimus adipiſcendæ, inertes nos facit & negligentes, dum enim id quod hodie prætermittimus & cras fieri per quàm commode ſperamus, fit demum ut ex hac ſupina dilatione noſtra conniuentibus nobis effluat annus. Sed quando res ita recidit, feciſti tu quidem perpulchre, qui me nunc etiam ad hoc officij genus obdormientem tuis literis excitaſti, quo utar aduerſum te ſæpius in poſterum, & te ut itidem facias rogatum maxime uelim. Quod attinet ad tua carmina, fuerūt illa quidem dum eſſem Patauij apud me complures dies, meminiqꝫ me libelli amœnitate & lepidiſsima uerſuum compoſitione delectatum plurimum, ſed niſi fallor antequam illinc abſceſſerim Ramuſio reddita ſunt. De cæteris quæ aut in me, aut mea ſunt, ita conſtitutum habeas, ut uel eis pro tuis uſurus ſis, uel certè & mihi & amicitiæ noſtræ facturus iniuram. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGELO. S.

CVm tenues Muſas meas quibus dum per ætatem licuit de amoribus meis iocatus ſum in libellos quinque digeſſerim, mitto te ad illorum primum, miſſurus reliquos, in hoc uno amicum experiar te non aſſentatorem. Ea enim lege ad te ueniunt ut caſtigentur, & uapulent, ut erratorum pœnas & ungue & obœliſcis luant. Adhibe igitur te illis æquum iudicem non iniquum, hoc eſt, ſeuerum, non indulgentem. Nam quæ maior iniquitas quàm amicum fallere de te ſibi omnia promittentem, non eo uſq; ingenio delicato ſum ut alienas lituras faſtidiam, non adeò mihi libellus uideor ut cenſorem uel negligã, uel accuſem, quin forte nec tu, nec quiſpiam crederet, quàm hęc mea mihi non ſatisfaciãt, quam in ijs etiam quæ magis placent, ne ſim, ut inquit ille Suffenus, timeam. Nimirum omnes fallimur, nec uidemus manticam quæ in tergo eſt. Quare operam tuam in re honeſta & liberali amiciſsimo homini ne deneges, tam multo præſertim ſtudio, tam ex animo eam efflagitanti. Quod ſi is eſſem à quo in eiuſmodi re tibi gratia referri poſſet, non tacerem Gręcum illud. Liſippum Apellis & Apellem Liſippi alterna opera uiciſsim uti ſolitum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANgelo Politiano, S.

CVm ſuperioribus annis Florentiæ eſſem amatorias elegias quatuor apud te reliqui, quas ut fit, exercẽdi ingenij gratia per id tempus penè puer effinxeram. Erant illæ quidem inſulſæ, ineruditæ & leues, quæ authoris ætatem & inſcitiam facile præſeferrent. Tu tamen illas non pro rei merito, ſed pro tua benignitate, uel indulgẽter approbaſti, & ob id ipſum ut fidem faceres quòd approbaſſes exemplaria petijſti, profecto non ignarus ea eſſe animis adoleſcentum ad uirtutẽ acerrima incitabula ut laudis cupiditate illecti, quã libauerint gloriolam, mox deguſtare altius enitantur. Vt enim deſperatione uires, & iacent protinus & frigent, ita ſpe attolli, atque inflammari nemo eſt qui dubitet. Sed iam ætatis patrocinium tollitur, & quibus antea ſubſignabatur erroribus, nũc uitio mihi uertetur, quòd nõ eos iam maturior annis, aut repurgauerim melius aut deleuerim. Quæ igitur apud te carmina ex noſtris ſunt, ſi me amas, aut remittas ad me, aut laceres, aut igni tradas. Ea omnia elaborata magis & complura alia, quę poſtquam iſthinc abſceſsi mihi per ocium exciderunt, breui tuæ limæ demandabũtur. Interim quæ ſine amici intertrimento uiuere non poſſunt capitali damnentur calculo. Præterea Epictetum tuum, & quæ de Homero in hanc uſq; diem à te trãſlata ſunt, item quæ de Iuliano Medice ſermone patrio, & quæcunq; alia Latino ſermone compoſuiſti ad me miſſa, omnino uelim. Hoc ita à te peto, ut qui impenſiſsimè, ita enim deſidero ut qui impatientiſsimè, neq; eſt quod recuſes quòd ea fortè

ad um-

ad umbilicum nondum deducta ſint; quãdoquidem omnia ſi tua hæc fuè rit ſententia, clam apud me futura tibi iam prænũcio atꝙ polliceor. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA MARSIlio Ficino, S.

MEi ſemper fuit iudicij Marſili doctiſsime nulla eſſe in re magis elàborandũ quàm ut ab animi nobilitate, qua Trimegiſto teſte poſt Iouem proximi exiſtimamur, per deſidiam atque ſecordiam nullo pacto degeneremus, idꝙ mihi potiſsimum ſemper fuit, ut undecunque poſſem mihi animi cultum & bonarum artium diſciplinas compararem. Quod quidem meum conſilium, etſi à pueritia uſꝙ cõſtantiſsimum mihi fuit, excitarunt tamen ſummopere atque inflammarunt cum apud te eſſem ſuperioribus annis adhortationes tuæ, nec unquam ardenter magis, quàm ex illa in hanc uſque diem me totum literis addixi. Iam tres annos Marſili apud Peripateticos uerſatus ſum, nec omiſi quicquã quantũ in me fuit, ut Ariſtotelicis ædib. quaſi unus ex eorũ familia non indignus admitterer. Quod quidem etſi haud abundè conſequutus ſum, quippe quòd uix ſim in ueſtibulo, eò uſꝙ tamen proceſsi, ut ſi nõ docti & eruditi, quod nec per ætatem licet, ſtudioſi tamen nomẽ mihi uendicare non dubitem. Sed quoniam & tua ſemper & doctiſsimorum hominũ ſententia fuit, qui academica peripateticis miſceret, cum utranꝙ ſectam & rectius habiturũ & locupletius, aggrediendam mihi hanc prouinciam exiſtimaui, ut iàm prò mei uiribus ingenij, pro mea quanta maxima poteſt aſsiduitate & diligentia, Platonem cum Ariſtot. & uiciſsim alternis ſtudijs Ariſtotelem cum Platone conferrem. Verũ ut te præmonitore prius, ita nũc adiutore opus eſt, tuæꝙ erit humanitatis & in me beneuolẽtiæ nõ deeſſe propoſito meo, atque eo quidem tam honeſto & liberali, id quod cumulatiſsimè abs te factum cenſeo ſi librum tuum de immortalitate animorum ad me miſeris, quo ueluti præmõſtratore quodam in Platonica diſciplina profecturum me ut opto, ita cõfido. Quis enim Ficino, in quo, ſi uera eſſet Pithagoreorum ſententia, reuixiſſe Platonem crediderim, nõ quæꝙ maxima in eo doctrinæ genere de ſeipſo ſibi polliceatur? Tu modo mihi nõ deſis, quod impetratum abs te pluribus contenderem, niſi ipſa quã tu plurimi facis honeſti ratio hoc idem à te contenderet. Si enim pro amicorum utilitate declinandum aliquatenus de uia, & Cic. noſter, & Chilo ſapiens, & Theop. grauiſsimus philoſophus exiſtimarunt, Nónne erit in tam honeſta petitione amiciſsimo homini defuiſſe flagitium? Fac igitur ut quod iam diu adhortatione ſequor, tua ope etiam aliquando conſequar. Qui enim hac in re mihi auxiliari poſsit præter te habeo neminem, quandoquidem ut ſpecioſa alia complura, atꝙ prẹclara, ita Platonicarum rerum cura apud noſtræ ætatis homines penitus exoleuit. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HERmolao ſuo, S.

NOn quòd quicquam habeam te dignum quod ſcribam ad te ſcribo, ſed idcirco tãtum ut reſcribas, alioquin mihi nec cauſa eſt ſcribendi ulla, nec argumentũ. Quippe quòd damnarim ſemper eorum ſententiam, qui ad amicos ſcribendum ſentiũt, ut hoc quaſi debitum pendatur amicitiæ. Eſt enim hoc totum ſcribere, & literas miſsitare amicitiæ quidẽ, ſed infirmæ & frigidiuſculæ, quę ſua ui ſubnixa non ſtet ſatis, quærat́q; aliundè unde cõſiſtat. At quę in ipſis animi receſsibus iam penitus radicem egit, quid amabo adminiculis literarum eget. Dabo igitũ Hermolaë Barbare ob id ad te meas, ut quas maximè deſidero, tuas alliciã. Tu contra ne à me fruſtra deſiderentur, tuas reddes quàm cumulatiſsimè. Vt enim infirmi eſt animi adhibere literas amicitiæ quaſi tibicines ne uacillet, ita facilem præſtare ſe amicis, atq; beneficum, liberalitatis eſt, & beneuolentiæ ſingularis. Vale & muſicam Ptolemæi, ſi id incommodo non fit tuo ad me dedas futuram hic ad dies pauculos. Quid enim à te nõ audacter petam: cui ego iampridem mea omnia uoui dicauíq;.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HERmolao, S.

MIhi nunquam aut placui magis, aut debui copioſius, quàm hoc tempore quo una epiſtola ad te mea tã ſuaues, tam eruditas, tam tui perſimiles literas ad me uocarim. Quod ſi, & abfuiſſe te Patauio dum illic fui, & deſideraſſe me biennium conſuetudinem tuã, in cauſa fuit cur hæc ad me ſcriberes, non poteſt mihi illud quicquid ſit, nũc non eſſe iocundum, tam abundè unę literæ tuæ uotum omne meum non adimplerunt ſolum, ſed etiam ſuperarunt, nam ut epiſtolæ elegantiam, amœnitatem, eruditionem, ſuauitatem taceam, cuius lectio, uel beneficij uicem cumulatè exigit. Quanti apud me eſſe credis, quòd tam amanter, tam benigne, atq; adeò ex animo in amicum te mihi dedas, & quo nec optare mihi quicquam maius auſim in me ornando undiq; tuam operam tam liberaliter pollicearis. Quod quidem genus officij non recipiendum adeò, ſed mihi ambiendum etiam, fateri ingenue, nec coram erubeſcerem, quippe nec ipſi Stoici, ut noſti ἀπάθειαν probant, nec inter has, quas Græci πάθη dicunt, affectiones, ulla eſſe poteſt aut laudabilior, aut honeſtior ea, ſi modo inter illas eſt, quæ dicitur cupiditas nominis & gloriæ, præſtari uerò mihi hoc nec ab ullo uberius poteſt, quàm à te ipſo, in quo uirtutes omnes, uelut ſingulæ ſibi palmam certatim uendicant, & ego cui debeam libentius habeo certè neminem. Eſt igitur hæc mihi pollicitatio tua tam grata, tam appetenda, quàm honorifica, qua uel id maximè plurimum gaudeo, quòd egregij cuiuſdam amoris in me tui, & amantiſsimæ uoluntatis fidem facit. Habeo tandem quod ut diu antehac deſideraui, ita nunc ſerio triumpho. Ha-

pho. Habeo inquam Hermolaum Barbarum Latinæ linguæ delicias, & bonarum artium omnium inſigne promptuarium, mihi non beneuolum ſolum, ſed amiciſsimum. Habes & tu itidem Ioannem Picum Mirandulam ita tibi deditum, ita tui ſtudioſum, ut qui deditus, qui ſtudioſus eſſe magis non poſsit, mutuis aduerſum te officijs, quando præſtare nihil uel grande poteſt, uel Hermolao dignum, futurum imparem quidem, ſi uero animum ſpectes certè uel æqualem, uel ſuperiorem. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, ETC.

NIhil mihi dulcius fuit dum hic apud nos eſſes tua conſuetudinē, nihil item utilius, ea in te morum ſuauitas, ea eſt doctrina. Vide autem quàm mihi dulcis, quàm gratus fueris dū te fruebar, cum nunc dum abes nihil mihi ſit dulcius tui memoria. Sed profectò ſi amicitiæ ſedes animus eſt, & nos id maximè ſumus, animus ſcilicet, ut ſcribunt Plato & Ariſtot. non eſt cur poſsint diſsidium inter nos facere ulla uel locorum remota, uel diuturna temporum interualla. Cogitabam autem nūc an qua etiam alia ratione conſequi poſſem ut tecum eſſem, neque aliud in mentē uenit quàm ut noſtra de ſeptiformi in ſex dies geneſeos enarratione lucubratio ad te ueniret. Si enim libros quaſi liberos parimus, & patris maxima pars in filio eſt, ueniam ego quoq; ad te in illo quem genui, excipe igit̄ uenientem ad te filiolum meum, ut me ſolebas hilaris & lubens, placebit ſcio quia amas. Scio & diſplicebit itidē quia amas. Nam eiuſmodi pietatis eſt & eorum errata quos amamus ſignanter introſpicere ut emendemus, & introſpectis leuiter indulgere ne uexemus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, F. B. C. TH.

SAlue pater dilectiſsime. En tibi Apollonium quem ſi tuę uirtuti tuis in me officijs non deberem, deberem certè uel his literis quib. eum efflagitas, tantus in illis amor, tanta humanitas. Eſt enim & ſummi amoris quo illuc uocare quo tu iam perueniſti, ad animi, ſcilicet purgationem, hoc eſt, ad uerā felicitatem, & ſummæ humanitatis hortari me, quaſi æqualem cui legem dicere quaſi filio potes. Sed utinam uſu eueniat aliquando ut in ſeceſſu aliquo unà aliquando piè philoſophari poſsimus, uidebis apud me nihil eſſe prius quàm ut pietatem cum ſapientia coniungam. Videbis hoc mihi eſſe perſuaſiſsimum nullam eſſe ſapientiam quæ æternæ in nobis ſapientiæ imaginem obliteret, & ſimiles faciat brutis inſipientibus. Teſtem habeo contubernalem Angelum, tantum me quotidie de meis ſtudijs lucro apponere, quantum inde ad certamen purgandi animi inſtructior fortiorq; euado. Omnifaria hæc diſciplinarum tractatio, & quicquid literæ promittere nobis poſſunt, cutem colorat, & quaſi pigmentata facie, non reddit formoſiores. At ſanam, firmam, robuſtam mentem ſperare non aliundè poſsumus, quàm à uitæ integritate, à moribus, à diuina denique religione, uolentem igitur cogis (ut ita dixerim) ma

gis uelle. Sed & tuis me ſacris precationibus iuua, ut poſsim etiam quod & ego uolebã, & tu me uelle tantopere uis. Vale pater amantiſsime quem unice amo, quẽ in oculis fero. Florentię. 13. Ianuarij. 1490. expecto tua omnia. Politianus meus deliciæ totius literaturæ tibi aſcribi ſalutem iubet.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HERmolao Barbaro, S.

MEmini me cum deliberarem quamnam potiſsimum ex Italiæ gymnaſijs mihi ſedem ad philoſophiæ ſtudia deligerem, cum me multa Patauium uocarent, libentius illuc petiſſe ut amor in te meus quem iamdiu animo nutriueram mutua conſuetudine tibi palam eſſet, Patauij fui & biennium, Hermolaum tamen quis credat nec uidi, nec niſi ut multo ante fama cognoui. Ita ſępe euenit ut dum oblatam occaſionem deſidioſa quadam procraſtinatione cõtemnimus, ea ut lubrica eſt manibus elabatur. Huius rei me uehementer pœnituit, & pœnitet, & eo magis quòd quam antea rerum omnium doctrinam tuam rumore tantũ cognoueram, eam nunc his oculis, his auribus agnoui, dum Romanum Themiſtium tuo illo ore, de ingenio animæ, de primis rerum exordijs, de ratiocinandi ſcientia, diſertantem audiui. Deus bone quantũ doctrinæ? quę dictionum diuitiæ? quis candor? quæ mundicies orationis? O uirum pręclariſsimum, ô expreſſam antiquitatis imaginem, Erat mihi frequens uotum, ut Varronis diuinarum humanarumque rerum ſcripta aliquando reuiuiſcerent, ut eſſet apud quem Latinè phyſicas rationes ediſceremus. Tu uero & illum & probatiſsimos quoſque referens, cum te nobis exhibuiſti, ut nihil aliud ſuperſit quod deſideremus, quàm ut Græca alia interpretando, & tibi uberiorem laudem parias, & cumulatius de naturali hiſtoria & de ſtudioſis omnibus bene merearе, hæc omnia doctiſsime Hermolaë ad nihil aliud ſpectant, niſi ut me tibi amiciſsimum eſſe intelligas, me ita uirtutes tuæ ad te & amandum, & obſeruandum accendunt, ut nemini etiam ex cognatione tua amore concedam. Sanciet hæc inter nos epiſtola amicitiæ fœdus, ut honeſtiſsimum certamen mutuæ charitatis ſubinde certemus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, ANdreæ Corneo Vrbinati, S.

QVas proximè ad me dediſti literas tuas idibus Octobris accepi. Quas ſcribis dediſſe prius, non peruenerunt, reſcripſiſſem illico ſi accepiſſem, ita ſum ad ſcribendum impiger, & in hoc munere ſiue ſtudio, ſiue natura minime ceſſator. Non tamẽ erat quod uereris ſilentio etiam diuturno amicitiam noſtram poſſe labefactari, perpetuus amicus ſum ego, non temporarius. Et firma ſatis non eſt amicitia, ſi qua uelut tibicines has literarũ ſibi uiciſsitudines poſtulet, quæ (ut Plauti dixerim uerbo) quaſi nutãtem infirmiuſculamque furcilent. Sed ut ad ea

ueniam

ueniam quæ ſcribis. Adhortaris me tu ad actuoſam uitam & ciuilem, fruſtra me & in ignominiam quaſi, ac contumeliam tam diu philoſophatum dicens, niſi tandem in agendarum tractandarumq́ rerum palæſtra deſudem. Et equidem mi Andrea oleum operamq́ meorum ſtudiorum perdidiſſem, ſi ita eſſem nunc animatus, ut hac tibi parte accedere & aſſentiri poſſem. Exitialis hæc illa eſt & monſtroſa perſuaſio, quæ hominum mentes inuaſit, aut non eſſe philoſophiæ ſtudia uiris principibus attingenda, aut ſummis labijs ad pompam potius ingenij, quàm animi cultū uel ocioſe etiam delibanda. Omnino illud Neoptolemi habēt pro decreto, aut nil philoſophandum, aut paucis. Pro nugamētis & meris fabulis iam illa accipiuntur, ſapientum dicta, firmam & ſolidam felicitatem in bonis animi eſſe, extraria hæc corporis, uel fortunæ, aut parū, aut nihil, ad nos attinere. Sed inquies, ita uolo Martham amplectaris, ut Mariam interim non deſeras. Tibi parte nō repugno, nec qui id faciunt, damno uel accuſo. Sed multum abeſt ut à contemplandi uita ad ciuilem tranſiſſe error non ſit, non tranſiſſe pro flagitio aut omnino ſub culpæ nota uel criminis cenſeatur, ergo uicio alicui uertetur, & uirtutem ipſam uirtutis gratia nil, extra eā quærens perpetuo affectet & proſequatur, quòd diuina myſteria, naturæ conſilia perſcrutans, hoc perfruatur ocio, cæterarum rerum deſpector & negligens, quando illa poſſunt, ſectatorum ſuorum uota ſatis implere. Ergo illiberalem, aut non omnino principis erit non mercennarium facere ſtudium ſapientiæ. Quis æquo animo hæc aut ferat aut audiat? Certè nunquam philoſophatus eſt, qui ideo philoſophatus eſt, ut aliquādo aut poſsit, aut nolit philoſophari. Mercaturam exercuit ille, non philoſophiam. Scribis appetere tempus, ut me alicui ex ſummis Italiæ principibus dedam. Adhuc illam philoſophantium de ſe opinionem nō noſti, qui iuxta Horatium ſe regum reges putant, mores pati, & ſeruire neſciunt, ſecum habitant, & ſua contenti animi tranquillitate, ſibi ipſis ipſi ſuperſunt, nihil extra ſe quærunt, quæ in honore ſunt apud uulgus, inhonora ſunt apud illos, & omnino quæcunq́ uel humana ſitit libido, uel ſuſpirat ambitio, negligunt & contemnunt. Quod cum omnibus, tum illis dubio procul faciendum eſt, quibus ſe ita indulſit fortuna, ut non modo lautè & commodè, ſed etiam ſplendidè uiuere poſsint. Magnæ iſtæ fortunæ ſublimant quidem & oſtentant, ſed ſæpe uti ferox equus & ſternax ſeſſorem excutiūt, certe ſemper male habent & uexant potius quàm uehant. Aurea illa optanda mediocritas, qua nos uti manus uehat æquabilius, & imperij patiens nobis uerè ſeruiat non dominetur. In hac ego opinione perſtans cellulam meam, mea ſtudia, meorum librorum oblectamenta, meam animi pacem, regijs aulis, publicis negocijs, ueſtris aucupijs, curię fauoribus, antepono. Nec mei huius literarij otij illos fructus expecto, ut in rerum publicarum æſtu atq́ tumultu iacter & fluctuem, ſed ut quos partu-

rio tandem pariam liberos, & quod felix fauſtumq́ ſit dedam aliquid in publicum, ſi non doctrinam, ingenium ſaltem & diligentiam quod oleat. Et ne credas noſtræ induſtriæ & laboris quicquã remiſſum, ſcito me poſt multam aſsiduis indefeſsisq́ lucubrationibus nauatã operam Hebraicam linguam Chaldaicamq́ didiciſſe, & ad Arabicæ euincendas difficultates nunc quoq́ manus applicuiſſe, hæc ego principis uiri & exiſtimaui ſemper, & nunc exiſtimo. Sed hæc ut uerè, ita ſeuerè dixerim, Equidem principes iſtos excellentiſsimos in primisq́ magnanimũ Barri ducem Ludouicum ita colo & ueneror, ut ex Italiæ principibus neminem magis, illi me multum multis de cauſis debere intelligo, & nihil eſt tam graue, nihil tam arduum, quod (mihi ſi detur facultas) demerendi hominis cauſa facturus non ſim. Sed quæ illorum eſt amplitudo, & mea tenuitas, ut ego ipſis non egere non poſsim, ita egere ipſi aut mea opera, aut meo iſthuc aduentu nullo modo poſſunt. Romam propè diem proficiſcar inibi hyematurus, niſi uel repens caſus, uel noua intercidens fortuna, alio me traxerit. Inde fortaſſe audies quid tuus Picus in uita umbratili & ſellularia contemplando profecerit, aut quid tandem (dicam enim quanquã arrogantius) quid inquam, quãdo tu illi iſthuc accedenti doctorum copiam polliceris, aliorum operę indiget in re literaria. Romæ, & ubi, ubi terrarum fuero habebunt principes iſti cui imperent, quem uelut truſatilem, ut inquit Plautus, molã pro arbitrio uerſent. Quod ſcribis de re uxoria, nec temerè nec de nihilo dictum exiſtimo, ſed Dauus ſum, Oedipus non ſum, nec ſi ſim eſſe uolo. Id quicquid eſt, ſi uidetur latius explica, ſin minus eſto Harpocrates. Ego ut ſeſe res dant, in arma cõſilium capio. Rhythmos meos Hetruſcos non eſt quòd deſideres, iam dudum amatorijs luſibus nunciũ remiſimus, alia meditantes. Sed hoc te quoque monitum uolo Lauram tuam, ſi eam eſſes æditurus, ſupprimas adhuc aliquot dies, nam forſan paulo mox legent noſtri homines de amore, (uide quid dicam) quæ nondum legerunt, Et tu annotare plurima poteris qnæ ad rem tuam plurimũ facient. De Alibrana quanquam dignus non eſt, de quo uerba faciam, hæc tamen dixerim, benemeritum illum domino male gratiam retuliſſe. Nec eſt quòd fugam ſuam in quenquam alium quàm in ſeipſum reijciat, aut deriuet, quando meis domeſticis, quod negare ille non poteſt, nõ minus ferè quàm mihi debet, ſed non primum nunc ut tu noſti, aut fidem feſellit, aut dominum ludificatus eſt, ſcio quid poſtquam etiam aufugit in me ille & de me, ſed non curat culicem elephas. Et condonatum tibi uolo quicquid antehac leuis homo peccarit, ſed ne abutatur in poſterum patientia mea, ne qualem ſe mihi ille immerito præſtitit, talem me ego illi tandem præſtare cogar. Quod amicum illum tuum, cui in amore res male ceſsit apud Floreanum noſtrum excuſaueris, ex officio feciſti, habet ille quidem & ex hiſtorijs, & ex poëtis, ex ipſa etiam philoſophia unde ſe à nota criminis uẽdicet, habet unde

unde magnorum ſe hominum præiudicijs, Dauidis præſertim Salomoniſq; tuetur, ut Ariſtotelem taceam, qui dum nonnullas etiam meretrices ſæpe deperibat, ſuorum de moribus præceptorum nil meminit, quando amatæ fœminæ uti Cereri Eleuſinæ ſacra fecit. Sed ille hæc tutamenta, & quaſi propugnacula ſui facinoris non amplexat̃ modo, uel amat, ſed odit, & reijcit, & recuſat, iacturam queritur ſuam, non culpam deprecatur, dolet quòd peccauit, non defendit. Et mihi quidem uel hoc nomine uidetur cæteris excuſandus, quòd ipſe ſe nil excuſat, nihil homine imbecillius, nihil amore potentius. Hieronymi illa inuicta & inconcuſſa mens, dum cœlo tota inhæret, puellarũ choris intererat. Quæ illum peſtis potuit uel infeſtare, quem nõ edomabit? Si hoc amor in eremo, in humo colliſis membris, in hebdomadarum potuit inedia, quid in pluma, in umbra, in omni deliciarum affluentia non poterit? Accedit quòd ille nunc primo cecidit ruinæ huius alioquin inſolens & ignarus. De neptuno cõqueri poteſt, qui ſemel tantum naufragium fecit. Si ad eundem iterum offenderit lapidem, nemo manum porrigat, nemo miſereatur. Nunc non excuſari iure nõ poteſt, quem ita facti pœnitet, ut fauore excuſationis ſe dignum ipſe non exiſtimet. Sed hæc etiam nimis, quando amicus tuus huiuſmodi facti memoriam, nõ ſolum aliquo modo literis tradi, ſed quod ſequens uita eius faciat obliterari penitus cupit. Vale. Chriſtophorus non aderat cum tuas accepi. Domino tuo & uniuerſæ Bonromeæ familiæ, quam & amaui ſemper, & nunc plurimum amo, me non uulgariter commendabis. Peruſiæ, 15. Octobris. 1486. anno gratiæ.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IACOBO Antiquario ſuo, S.

INter uoluptates quas cum eram Florentiæ de Politiani conſuetudinẽ maxime capiebam, uiri mea ſententia noſtro æuo omnium literatiſsimi, non erat illa mediocris, quòd tuas ad ipſum epiſtolas graues illas, ſemper & elegantis, ut quamq; accepiſſet, ſtatim mihi dabat legendas. Delectabat in illis me uehementer, & prudentia quædam ſingularis, qua magnis etiam in rebus negocijſq; tractandis à prudentiſsimis commẽdaris, & orationis cultus atq; ſobrietas, tum quòd in nonnullis honorificam noſtri mentionem faciebas, non ſolum mihi tuæ literæ placebant, ſed in illis quoq; ipſe mihi placebam, ſcilicet teſtimonio tanti uiri cedente conſcientia quæ non nihil diſsimulans quod ſentiret, qua ſi ipſa ſe proderet non magnopere pugnans & propemodum uolens fallebatur. Ita duplici nomine tibi eram deuinctus, inde tuæ uirtutis hinc collati ſæpius in nos nõ officij modo, ſed beneficij cogitaui non ſemel agere tibi gratias per epiſtolam, ne forte parum gratus aut ne tecum ruſticus exiſtimarer. Verum cum tu Politianusq́ue noſter pulcherrimum quoddam inter uos litera-

rum commercium exerceretis, nolui Muſis importuna Pica obſtrepere, quaſiq́ male uocalis Anſer, alternæ ſibi concinnentes olores interturbare, alioquin tibi animum noſtrum per Politianum noſtrum patere ſciebam, tum conſcius infantiæ meæ interprete utebar eloquentiſsimo. Nunc ab ipſo miſſæ ad nos tuæ literæ ſunt, quas ad Ricium nuper dediſti, iuuenem ingenioſum, in quibus tantum tribuis mihi, quantum nec optare auſim, ne dum mereri me credam. Rupit officiј magnitudo noſtrum hactenus neſcio an inciuile, certe non ſuperbum ſilentium, nec potui tibi non agere gratias immortales, non quòd premas me laudibus immodicis quas non agnoſco, ſed quòd ita me ames, ut tuum illud alioquin conſtans robuſtūq́ iudicium tantopere tamen in nobis ſub amoris pondere uacillauerit. Debeo igitur tibi ſuper quàm uel ego poſsim perſoluere, uel tu facile credere nec eſt quicquam tam arduum, tam difficile, quod non æquè pro tua dignitate ſim facturus, ac pro mea ſalute. Tu quod in Politiano me poſſidebas hactenus, nunc uerò nihil mutata re tuis tantum rationibus Pici nomen quod ſuberat explicabis. Vale. Ex agro Ferrarieſi die, 28. Iuniј. 1494.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, ANDREAE CORNEO, S. D.

SAtisfactū eſt planè uotis meis abūdè ſatis Andrea chariſsime. Quandoquidem ex tuis ad Chriſtophorum utiq́ noſtrum chariſsimū literis accepi, iſthic tecum tuo & commodo & dignitate uiuere. Eſt enim fuitq́ ſemper hoc à me optatum maximè, tibi eſſe bene atq́ beatè, & quo nihil demum habeo maius dicere pro meritis tuis, quod quidē euenturum nunquam dubitaui. Atq́ hoc unum mihi ſemper cōſtitit, dum uel lingua tibi ſuperſtes eſſet, ubi gentium fores, futurum te in ſublimi. Noui (quod citra adulationem dictum ſit) animi tui generoſitatē, quæ nihil humile aut plebeium patietur. Noui uirtutes tuas, doctrinam, mores, atque prudentiam, quæ omnia te quocunque collineabis facile perducent. Valitudinem tantum tibi timeo tot morbis ab ineunte ætate ut mihi narrare ſolitus es in hanc uſq́ diem oppreſſam, debilitatam tamen magis quàm fractam, adeò & illa tuum mouit ingenium, ut uinci neſciat, ſed perpetuā quadam ſoliditate ſua aduerſus fortunæ ictus ſtrenuè pugnet. Habe queſo non minus ualitudinis rationem, quàm fortunarum, quandoquidē hę ubi uita deficit nullæ ſunt. Quod uero de me apud omnes honorificè uerba facias, facis tu quidem pro tua & humanitate, & uetere in me beneuolentia, debeoq́ ob id tibi tantū, quantum qui debet maxime. Sed uereor nę tuā ipſemet telam retexas, dū meas ineptias, & quę mihi in ætate teneriore nugæ profluxerūt in publicū euocas, ſunt enim ea omnia inepta, ſatis inerudita, uel ſi etiā cum eis benigniſsime decidaſ, non ea certe ſunt, quæ eam quam de me iſti homines oratione tua opinionem iam forte conceperunt ſuſtinere poſsint. Qualiacunq́ ſint, mittenda duxi, ut tibi uel totius famæ diſpen-

diſpendio ſatisfacerem. Te tamen rogatũ uelim ut hæc leuiora omnia habeas, nam ſi res tandem deſiderabis meas, & grauiora habemus in manibus, quæ ad umbilicum nondum ducta ſunt. Et hæc quoque ipſa quę miſimus abſolutiorem poſcebant limam. Verũ & tempora, & philoſophiæ ſtudia, quib. maximè inuigilo, ab opere me diuerterũt. Redibimus tamen aliquando ad Muſas, & ſi quid excuderimus tuis auribus dignum, curabimus ad te protinus delatum iri. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, R. C. C. S.

MAtthæus noſter uir officioſiſsimus & ſalutem mihi plurimam tuis uerbis dixit, & quo me amore, qua beneuolentia proſequare, apertiſsimè declarauit, pollicitus inſuper & tuo nomine ſtudium, operamq́ tuam, ſi quando his mihi uti contigerit. Cui officio utinam par eſſem pater humaniſsime. Suſcipi enim me in tuam fidem, & inter tuos connumerari & optaui ſemper, & ſperaui. At obuium habere te ultro, me tam benigniter, tam amicis, tam liberalibus pollicitis adeũtem, & quaſi ad amicitiam, ſi licet, ſed per te licet uocantem tuam, & ſpem meã, & uotum omne ſuperauit. Quid enim aut quantum eſt ab eo inuitari, à quo fuerat ſatis non excludi. Quãquam feciſti rem, & ſi non me, te tamen dignam. poteram enim pro meis meritis non admitti, non poteràm pro tua humanitate etiam non uocari. Quamobrem quantum aut mihi gaudeam, aut tibi debeam, quo pacto explicem, qui nec concipio. Certè ob hæc tanto magis tibi debeo, quanto minus hæc (quæ nulla ex parte) mihi tu debeas. Neq; enim nimis ſunt illa grandia, & nimis multa quæ & Matthæus & amici reliqui retulerunt, ex uolũtate potius, quàm ex iudicio me extimantes. Sed qualis tamen, aut quantus ſum, patiare me quoque inter omnes eſſe, qui tuas uirtutes, ut taceam cætera colunt, & admirantur, per quas in te eſt uidere, & quod uincat antiquitatem & quod uinci à poſteritate non poſsit, ut dixerim hoc merito, cum in te nihil quod uel in honeſto, uel prudentia, uel doctrina ſit poſitum, deſideretur. Deſiderari hoc unum debere ab omnibus, ut per te aliquando, iuxta Platonis uotũ, ſumma potẽtia, cum ſumma ſapientia coniũgatur. Sed hæc à Deo, à te interim hoc peto, & rogo, ut mihi nõ referẽdæ gratiæ, neq; enim locus, aut per tuã amplitudinem, aut per meam tenuitatem, ſed teſtandi animi erga te mei, teſtandæ fidei & obſeruantiæ occaſionem præſtes. Experieris Ioannẽ Picum hominem ſupra omnem opinionem tibi deditum & deuotũ, de quo polliceri magis tibi non potes, ſed potes ea omnia qualiacunque ſint, quæ ſunt in eo, quibus tu ipſe cum uteris ſplendoris tui aliquid inuehes, fientq́ magna cum tua eſſe cœperint, quæ dum ſunt mea magna eſſe non poſſunt. Vale.

IOAN-

IOANNES PICVS MIRANDVLA, SVO Alexandro Corteſio, S.

GRatiſsimæ mihi fuerunt literæ tuæ, quas non ut putas ad ignotum ignotus, ſed ad amicũ, & quidem ueterẽ, amicus ne dum ad notum notus nuper dediſti, noſti enim & tu me antea ut ſcribis, & dignũ exiſtimaſti quem amares. ego itidem de tua doctrina atque uirtute cum à pleriſq; tum à Politiano noſtro ſæpius audiui, cuius iudicio quis nõ confidat? fecit ille apud me tuæ probitatis fidem, facere poteſt & apud te cœptæ meæ iampridem fidem beneuolentiæ. Cui quidem & ſi erat maxima, per epiſtolam tamen tuam eos ſcito cumulos acceſsiſſe, quos cõcipere animo uel pauci poſsint. Quid enim illa ſuauius? quid eruditius? ut eſt docta, ut eſt amabilis, & Puccio noſtro de me amicè magis quàm uerè loquenti largiſsimè ſubſcribens. Profecto nec mihi quicquam illa gratius à te poterat cõtingere, nec tua de me opinione quicquam honorificentius, pro quibus uniuerſis & tibi gratias ago quàm maximas, & quęcunq; aut mea, aut in me ſunt debere Alexandro meo confiteor. Epiſtolam quam petis noſtram ad Laurentium Medicem, ad te mitto. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, DOMInico Beniuenio, S.

SAlue mi Dominice in Domini ſortẽ electe. Gratæ mihi fuerunt literæ tuæ, gratius quòd & corã ex fratre dum hic agebat, & per literas ex Petro Anto. noſtro cognoui, firmiori te eſſe habitu corporis & meliori ſtomacho. Cura ſi nos omnes, ſi literæ tibi ſunt curę, ualetudinem tuam, de qua profecto non ob id tantum fui, ſemper ſum ſollicitus, quòd te amo (amo enim uehementer) q̃ propterea quòd literas amo, quas tecũ ſimul periclitari & credo, & certè ſcio. Si qua de noſtra in beneuolentia tibi retulit frater, fidem habeas pleniſsimã, ſi quid de noſtris laudibus, tam parum ei credas, quàm ille me multum amat. Commentariolum noſtrum non eſt quòd admireris, ocioſi cum eſſe uoluimus, & omnino nihil agere, id egimus, animũ remittentes potius q̃ intẽdentes. Omnino præludium eſt commentariorũ, quæ in Platonis ſympoſium meditamur. Erit in illis quod tu ſaltem ames & laudes, qui omnia noſtra amas & laudas. De concilio, de quæſtionibus, ut puto retulit frater, iã noſti cur ſcripſerim me tibi laborare, quod à me petis maximè lubens faciam, cum te intellexero, ex ea qua laboraſti hucuſq; corporis imbecillitate, in primam optatamq; ualetunem reſtitutum, quam tibi eo animo precor & opto, quo mihi tu ſalutẽ animi precaris & optas. Vale ex Fratta 10. Nouembris. 1486.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, ANDREAE CORNEO, S.

ETſi ad te literas dedi, aut raro, aut nũquã, cogitaui tamẽ de te, & tuis rebus, aut ſæpe, aut ſemper. Sed nolo tibi ſpem uẽdere, nec prius ad te ſcribã quid faciam in tuam utilitatẽ, quàm cum ſcribere potero

quid

quid perfecerim. Quod ſi nunquam pro tuo uel meo infortunio continget, malo credas me nihil potius quàm fruſtra in tuis rebus laboraſſe. Sed fortè lætior tibi erit fortuna quàm aut ipſe ſperes, aut illa ſoleat. Carmina noſtra non eſt q̃ tua Laura moretur, qnoniam reuocata ad incudem ſunt, ut preſsius afformentur, nec prodire, quo nunc ſunt multa, audent in publicũ. Differt aũt emendationem inſtans ratio, & urgẽs noui operis quod habeo in manibus hortatu Laurentij Medicis, in quo Dauidicos hymnos non ſolum illumino longiori interpretamento, ſed qnoniam quos eccleſia decãtat, hi à ſeptuaginta uerſi ſunt interpretibus, eãq; translationem plus quàm ſexcentis locis, uti parum fidelem Hebræi coarguunt, ego proprietati innixus Hebraicæ & Chaldaicæ literaturæ, cũ & ſenſuum integritati illos ab omni Iudæorũ calumnia aſſero & defendo. Reliquũ nõ eſt q̊d ſcribam, niſi ut me Hermolao quoties hominẽ uides, toties nõ uulgariter commendes. Fac itẽ uir doctus & grauis Iacobus Volateranus amari ſe à me uehementer intelligat à q̃ ſi epiſtolas Simmachi ad paucos dies dũ ſcilicet exſcribant̃ unq̃ impetrauero, ꝑpetuo me ſibi bñficio deuinciet. Vale. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, BAPTISTAE Guarino præceptori ſuo, S.

QVid contrahis frontem? an quòd contra quam præceperis, atque ideò iniuria tibi inſcripſerim præceptori. Si præceptor nõ es, iure tuis nõ ſto præceptis. Si præceptor es, iure te appello præceptorem. Tu uerò quid diſcipulum renuis, quem tãtopere laudas? Pugnãt hæc inter ſe niſi alterum forte amoris eſt, alterum iudicij, & cuius laudes prædicas ex beneuolentia, eiuſdem errata uereris ex conſcientia, ne ſcilicet tibi pudorem faciant, quæ poſsis fortè laudator, non poſsis pręceptor non agnoſcere. At recipe quæſo me uel hac lege in participatũ diſciplinæ, ut te ego in noſtræ, ſi qua erit gloriolæ, participatum admittam, plagas ſuſtinerem ſolus. Sed quid frigidis iocis moror ardorem meæ lętitiæ, quam ex tuis literis, ex tua tam graui, tam honorifica laudatione concepi, nunc demum mihi arridet, nunc mihi eſt grata Heptaplus mea, poſtquam ſub tuo præconio, quaſi clypeo Palladis iam ſe oſtentat æmulis inuulnerabilem. Hortaris me tu ad alias hoc genus ſcriptiones, quod fruſtra faceres, niſi dum mihi plena adeo cera ſubſcribis, igniculos bonæ immittẽs ſpei feciſſes me ad ſcribendum quàm fuerim antea longè fortiorem. Adeò enim tam iudicio tuo mihi confido, ut quod totius inſtrumenti ueteris enarrandi onus ſuſcepi, cui omnino ſum impar, iam tamen ſolito longe fortius feram. Quod attinet ad libros, fortaſſe tibi melius ſatisfacerem ſi indicem haberem eorum librorum qui ſunt apud te, quoniam poſſent multi ad rem tuam facere, quibus tamen non egeres. Laurentio Medici tua prædicta uirtus te fecit commendatiſsimum. Neque unquam inter nos mẽtio de uiris doctis huius ætatis, quin plurimus in ore ſit

Guari-

Guarinus, præſertim cum noſter interuenit Politianus (interuenit autem ſemper) qui tibi tantum tribuit quàtum nemini. Vale noſtrorum optime atq; doctiſsime, & Pictorium noſtrum communes delicias quantum potes meo nomine ſaluere iube.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, ANTONIO Picimanno, S. D.

NIhil tota uita mihi fuit iucundius his literis quas nuper à te accepi, plenas amoris, officij, humanitatis. Ita ſim felix, ut te non fallo, niſi mihi ille fortè dies iucundior, quo me ipſe & Grimannus neſcio tuus an meus magis, & conueniſtis amicè, & honorificè ſalutaſtis, quanquam enim uelut perſonam mutuati, non qui eratis, ſed quaſi neſcio quos lepido commento nominum mihi uos exhibuiſtis, ſuauiſsimum tamen ueſtrum ingenium, ſingularis doctrina, amabilis grauitas, liberalis modeſtia, Ingenium, os, lepidiſsimus ſermo, Grimannũ mihi & Picimannum apertos uerosq; repræſentabant. Quare etſi ipſa falli nomenclatura fraudari tamen uoluptate non poteram, quæ mihi ex uobis debebatur, diſsimulare nomina potuiſtis, uirtutem non potuiſtis, quæ ſuo ſe prodit fulgore & latere neſcit. Illa de rebus phyſicis tam grauis tractatio, illæ acres cõtortæ argumentationes, illa iudicia caſtigatiſsima, quos poterant alios quàm uos ipſos mihi denũciare? Gratulabar ego mecummet tacitus, cum uos audiebam, ætati noſtræ quæ non unum ut putabam Grimannũ, non unum Picimannum, ſed duos Grimannos duos Picimannos fœcundior protuliſſet. Vt autem mihi noſter Politianus quinam fuiſſetis indicauit, iam non tam ætati meæ quàm meo cœpi iudicio gratulari, ita mihi agnouiſſe in uobis omnia ſum uiſus quæ in illis, id eſt, uobis conſtantiſsimo eſſe omnium teſtimonio deprehenderam. Sed uide ut me agãt tranſuerſum & à tua epiſtola ad ſe ueſtræ laudes abducant, quanquam & illa eodem quoque uocat uel nolentem, ſed reprimam me ne uidear quaſi mutua opera uelle laudibus ſatisfacere, quibus tu plurimis me cumulaſti, quæ ſiue ex animi ſunt propenſione, ſiue ex iudicio, neſcio honori an uoluptati mihi maiori fuerint. Debeo plurimum mi Picimanne animo iſti erga me tuo. Sed fac quæſo tu quoque ſi quando accidit de me periculum, de mea ſcilicet in te uoluntate, cognoſces hominem ita amantem tuæ uirtutis & ſtudioſum ut nec ipſi Grimanno tuo primas in te amando ſim conceſſurus. Vale. Die. 9. Iulij. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IGNOto amico, S. D.

QVisquis es noſter eris, poſtquam Roberto Saluiato noſtro, ut percius accepi ſingrapham es coniunctiſsimus. Legi literas tuas ad Mithridatem quas illi abſenti reddere non potui. Amare te in illis cœpi, non tam iam eo nomine quòd te Robertus amat, quàm

quàm quòd te amare literas (& quòd eſt principalius) ſacrarum rerum & legis ſtudioſum eſſe cognoui. Et quoniam de his quæ petebas uiſus ſum mihi poſſe aliqua ex parte tibi ſatisfacere, ut hinc bene noſtram auſpicarer amicitiam, uolui quid ego ſentirem tibi ſignificare, quod certe facerē longe locupletius, ſi hic illos meos omnium hominum amicos, id eſt, meos libros haberem quos conſulerem, ſed me illi iam Romam quaſi anteambulones dominum præceſſerunt, & ego ipſe hæc petaſatus iam & caligatus in procinctu cū eſſem ad te dedi tam familiariter quàm feſtinanter. Quod petis de Ioſepho, ſcias iuſtum Ioſephum apud Hebræos non reperiri. Sed Ioſephi epitoma, id eſt, breuiarium quoddam, in quo & multa ſunt commentitia, & quæ de decem tribubus ibi leguntur quæ poſt babylonicam captiuitatem poſtliminio non redierunt ea eſſe notha & adulterina ex Hebræis mihi plures confeſsi ſunt, quapropter illorum Ioſepho nulla omnino fides adhibenda. In Ioſepho Græco ſcio eſſe quædam quæ de Chriſto, & fidem, & honorificam faciant mentionem, ſed eadem eſſe penitus cum his quæ in Latinis codicibus leguntur, non aſſererem niſi exemplar Græcum, cuius hic, mihi nulla eſt copia, recēs legerem. Et ut ad ea ueniam quæ de Chaldæorum Hebræorumq́ literis deſideras, percunctatus ſum ego ſæpe in Mithridatē & multos Hebræos de his quæ apud Hieronymum in Galeato prologo leguntur, ubi ille ſcribit eoſdem olim fuiſſe Samaritanorum & Hebræorum characteres, Eſdram autem poſt inſtaurationem tēpli ſub Zorobabel alias adinueniſſe literas, quæ nūc ſunt in uſu, neſcios ſe huius mutationis omnes prædicant, & (quod eſt maius) pro comperto habent iiſdem quibus nūc utimur in Hebraica literatura apicibus uſos & Moſem & Patriarchas antiquos omnes, cui ſentētię ut nūc mihi ſubuenit, fidem maximam facit ſciētia Cabalę, cuius ſcriptores, qui cum ipſo Eſdra in ſynodo fuerunt, ſub ipſis literarum characteribus & figuris, quib. nunc legem deſcriptam habemus, diſsimulaſſe Moſem diuina myſteria, & uolunt & probant: quod eſſe nullo modo poſſet ſi aliis Moſes ab his quibus nunc utimur characteribus uſus fuiſſet. Quo tamen tutari dictum Hieronymum poſsim, hoc unum habeo quod nuper legi in commentariis libri quem pater antiquus Abraham de Creatione edidit, dum enim duas illas & triginta portas, quarum meminit, authores interpretantur, dicunt numerum illum ex decem numerationibus & duabus ac uiginti literis conflari. Reliquas autem literas quę ſunt mem tzade pe caph, & nunquā duplices dicunt quarū characteres ſunt ך ף ץ ם ab epiſcopis ſiue perfectis additas fuiſſe, hoc forte Hieronymus intellexit, cuius teſtimonium & haberi apud omnes omnibus in rebus debet, & habetur profecto apud me ſanctiſsimum. Alphabetum Chaldaicum quod petis, nec à Mithridate impetraſſes, nihil per illū, licet ut à me impetrare poſsis, à quo poſſes omnia. Nam ille docere me Chaldaicam linguam nulla uoluit ratione niſi ad-

iuratum prius, & quidem conceptis uerbis, ne illam cuiquã traderem, facere fidem huius rei tibi poteſt noſter Hieronymus Beniuenius, qui cũ adeſſet forte dum me ille docebat, furens Mithridates hominem eliminauit. Sed ne fruſtra omnino ſcripſeris uicarium habeas pro Chaldaico Arabicum alphabetum, quod mea manu tibi annotatũ mittitur. Reliquũ quod ſcribam nihil eſt niſi me tui quiſquis ſis, eſſe non poſſe non amãtiſsimum, ſi ego te amantiſsimum eſſe bonarum artium intellexero. Vale, ex Fratta. 10. Nouembris. 1486.

TESTIMONIA CELEBRATISSIMORVM VIRORVM, uitæ, doctrinæ, & commentationum, Ioannis Pici Mirandulæ uarijs ex locis collecta.

EPISTOLAE DVAE FRATRIS BAPTISTAE MANT. Carmelitę Theologi doctiſsimi & eloquentiſsimi ad Ioannem Franciſcum Picum Mirandulam Concordiæ comitem, de morte Ioannis Pici eius patrui.

ILluſtris domine, nuper audita morte Ioannis Pici auunculi tui uiri clariſsimi atq; doctiſsimi, ſic animo conſternatus ſum, ut neque pes, neq; mens ſatis ſuo fungeretur officio. Parum abfuit quin & de Deo, & de natura ſim conqueſtus, quòd tantum lumen è mũdo tam cito ſuſtulerint, tantum Italiæ ornamentum, tantam ætatis noſtræ gloriam, quaſi terrenæ Reipub. bonis inuideant, nulla habita noſtri ratione, ſucciderint, ſucciderint inquã dum creſceret, dum floreret, dum copioſiſsima ingenij ſui fertilitate paſceret uniuerſos. Sed recordatus ſententiæ Pauli, qua inquit, iudicia Dei abyſſus multa, continui me, ne male de Deo, & de operibus eius, impia temeritate ſentirem. In occaſu uiri huius paſſa ſunt magnam eclipſim ſtudia literarum, ſcientia rerũ, integritas morum. Erat enim (ut ſcis) in patruo tuo ſic uitæ ſanctimoniæ coniuncta linguarum eruditio, & humanarum diuinarumq; rerum cognitio, ut in uno eodemq; homine uiderer uidere Hieronymum & Auguſtinum reuixiſſe. Atq; utinã opus illud de concordia Platonis & Ariſtotelis antequam decederet, abſoluiſſet. Pollicebatur enim titulus eius omnem antiquorum philoſophiam, & reconditiſsimarum ac ſcitu digniſsimarum rerum apertionẽ. Omnia eius opuſcula, quæ abſoluit, quæ etiam imperfecta reliquit, ſunt omni ſtudio & diligentia conquirenda, nam cum à tanta ingenij felicitate profluxerint, non poſſunt, non eſſe digniſsima, quæ ab omni poſteritate legantur, amentur, & adorentur, ad quod officium te prouocarẽ, niſi te ſic perſuaſum & animatum ſatis crederem. Deerat hoc familiæ tuæ decus immortale, ut apud nobilitatem antiquiſsimam, diuitiarum & opum affluentiam, rei militaris gloriam, collocaretur etiam excellentia tanta ſapientiæ, ut omnia quæ apud mortales, ſumma laude digna ſunt, in unam domum tuam confluerent.

rent, Te uero Ioan. Franc. ſumma ope niti decet, ut patrui tui uirtutem hę reditate poſsideas, & ut ſpiritus eius in te duplicetur, ſicut Heliæ ſpiritus in Heliſeo. Hoc à te expectamus, hoc requirimus, cum eius opuſcula colle legeris, precor, ut me quoq; participem reddas, & erit mihi operæpreciũ iſthuc tantæ uoluptatis gratia me conferre cum ſciero. Diſtichum in laudem eius ex tempore factum, quanquam non placeat, tamen ſubijciam. Vale princeps optime & me ama. Mantuæ, die 27. Nouembris. 1494.

Picus Ioannes, cœlos, elementa, Deumq;,
Doctus, adhuc iuuenis, ſanctificatus obit.

ILluſtris comes Ioan. Franc. dilatio honeſtiſsima tuæ reſponſionis crediderat literas meas in uia perijſſe, & dum propterea nouas ad te dare ſtatuerem, iamq; incepiſſem eas exarare, ſuperuenerunt tuæ deſideratiſsimæ, ornatiſsimæ, iucundiſsimæ nocte inſequuta. Credo ex eo quòd die cogitaueram dormienti mihi ſub auroram tempore quo cerni ſomnia uera ſolent, uiſa imago patrui tui iam uita functi ſuperuenire, & mecum multa de angelorum natura, de ſpirituum aëriorum ac terreſtrium, aquaticorum etiam ſpeciebus, nominibus, officijs, cum ſumma utriuſque noſtrum uoluptate diſerere. Et cum eum interrogaſſem cur balbus eſſet (balbus enim uidebatur) id ſignum eſſe reſpondit imperfecti & inabſoluti ſermonis, quem de rerum natura, & de philoſophia iam dudum inchoarat. Videbar accenſus deſiderio percunctandi de rebus occultis plurima, quę nobis mortalib. mirabilia ſunt & ignota, & neſcio quo pacto id primum occurrit quid ſcilicet amuleta prodeſſent infantibus, & corallia, & id genus alia, quę infantulorum collo alligantur: reſpondit in his aliquãdo aliquid uirtutis ineſſe, & hoc ad magiam naturalem pertinere, ſed ut plurimum damnatas cõſuetudines, & ſuperſtitiones eſſe: his dictis euanuit, & ego expergefactus diu multũq; cogitaui, quæ colloquuti fueramus inſomnis, quia non inania eſſe ſed penſi aliquid habere uidebantur. Scribo autem hoc non quòd in ſomnijs ullam fidem adhibeam, id enim eſt & à profeſsione mea, & à natura alienum, ſed quia non ſatis mirari poſſum, quonam pacto fiat ut dormientes diſputent, doceant, diſcant, & ea plerunque faciant, quæ à uigilantib. fieri ſit impoſsibile, uel certe difficile. habent certè neſcio qd diuinitatis animæ noſtræ, & ſi ſanctè ac piè uiueremus, nec tot negociorum ambagibus circumagerentur animi noſtri, haberent nobiſcum ſpiritus ſeparati magna commertia. Sed de his hactenus. Quod uelis, ut ſcribis, patrui tui uitam conſcribere, & laudo, & ut maturius id agas hortor, & obſecro, id enim officij tibi maximè congruit, & tibi pluribus de cauſis eſt aſſumendum, nã & ſtylo & eloquentia plurimum uales, quod eſt naturæ, & induſtriæ, & Dei donum ſingulare. Item quòd gentilis eius ſis, & tã mirabili uiro arctiſsima cognatione propinquus, quo fit ut eius gloriæ non eſſe particeps non poſsis. Nec ullo modo pati debes ut clariſ-

ſima familia tua, quicquam tanti ornamenti ac ſplendoris amittat. Acce- dit ad hæc, quòd nulli magis quàm tibi nota eſſe debet eius uita, quam ti- bi, iampridem imitandam propoſueras, & quidem ſapiẽtiſsimè, erat enim egregium quoddam ſanctimoniæ & religionis exemplar, in quo totius ſa pientiæ lumen apparebat. Dicam ergo tibi quod Chriſtus dixit Apoſto- lis, Colligite fragmenta ne pereant: & id tanto ſtudioſius agendum quan- to nobis, qui ſuperſtites ſumus, & futuræ poſteritati magis eſt profuturũ. Proculdubio & ſi uideo magis ei gratulandũ qui poſtquã tam breui naui- gatione tantum ſpiritualium opum congeſsit tam feliciter in portum per- uenit, non poſſum tamen de tanti uiri iactura tecum non dolere. Mors Georgij Merulæ primum condiſcipuli, poſtea præceptoris mei (nam ſub Gregorio Tiphernate cõmilitauimus) triſtitia me affecit, ſed erat ille iam grandæuus & ſenio ingraueſcente, iam inutilis & functus officio. Hermo lai & Politiani duorum illuſtrium uirorũ lamentabilis occaſus, attulit & mihi & omnibns literatis graue cordoliũ, ſed altius hoc uulnus inſedit, & longe maiorem in Pico noſtro iacturam paſſa eſt res literaria. Eloquentiæ campi lugent, Mathematicarum artium ſtudia conciderunt, Philoſophia omnis, ac metaphyſices, & theologiæ altiſsimæ ſpeculationes, quas il- le amplificare ac illuſtrare iam cœperat, deinceps obmuteſcent. Sed par- co iam, ne dolori iuſto plus indulgeam. Curandum magis eſt ut ei & ſci- entiarum ſtudijs ac exercitijs & morum integritate ac religione ſimiles euadamus, & pari cum eo negociatione ditati, perueniamus olim quo il- le iam perueniſſe ſe gaudet. Quam primum potero ueniam, ut diuini eius ingenij reliquias immortales, quæ apud te ſunt uideam & adorem. Inter- ea ſcribendæ eius uitæ da operam, & me ama. Bene ualeat D. tua, cui me commendo. Mantuæ die. 3. Ian. 1495. Frater Bapt. Mant. Car.

EPISTOLAE QVINQVE HERMOLAI BARBARI uiri celeberrimi Patriarchæ Aquileienſis.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN. PICO Mirandulano, S. D.

TV uero Pice adeò nihil mihi debes, aut ſilentij, aut officij alicuius erga te mei nomine, ut mihi literæ tuæ magno etiam rubori fue- rint, qui negligentiam meam pro tua deprecaris apud me, cum u- trunque à nobis apud te prius quacunque mercede redimi debuerit, hæc in- genij tui bonitas, candor, æquitas: Agnoſcis alienam culpam, cum aut ui- tare aut partiri certè poſsis, in mutuo crimine ſollicitus es, qui & antecate- goria & cauſa etiã meliore ſecurus eſſe poteras, aut reus eſt uterque, aut non tu. Alioquin iam quod ad te attinet purgaſti, reliquum eſt ut & ipſe ſatisfa ciam. Sed quid à me, ad te potiſsimum ſcribi poteſt, inhortabor ut literas amare pergas, in quib. es eminẽtiſsimus, monebo ut uirtuti & bonis mori bus

bus dedare, in quibus tantum profeciſti ut difficile cognitu ſit, utri philoſophiæ parti maiorem operam impenderis, ei quæ ſpectatiuas & inſtrumenta continet, an ei quæ dogmaticen paranæricenq́ complectitur, omnino ſummum & humano captu maius eſt, quod tu aut genio, aut certè opifici tuo debes, tam tenera ætate conſequutus, quod extrema ſenectute impudentiſsimũ ſit optare. Non ſunt hæc Pice tua, naturæ ſunt, Dei ſunt, quanquam ſi aliquid tuum eſt, hæc maximè tua ſunt, Vide quantum minus tua dici poſſunt, nobilitas fortunæ, ualitudo, forma, quib. bonis tam nulli cedis quàm nec illis, quæ magis tua ſunt. Huc te hortor cõuerte, hoc diu & nocte uolue, quantum nomen ei ſis qui te uſque adeò ditauit, ut nec ſoluendo, nec exputando ſis unquam futurus, quæ poſsides. Cogita quantum poſsit, qui te iſta poſſe uoluit, quantum amet, qui de tam multis millibus ſibi legit, qui ſenes puer ferè uinceres, quiq́ nondum ephœbus eruditorum hominum coronas in admirationem doctrinæ tuæ uerteres, niſi hoc uides, niſi æſtimas, iam nunc affirmo tibi, & libera uoce prædico, te non tantum eſſe quantum es. Immenſum & infinitum eſt quod mihi de tè pridem ſpopondi, & ſpondeo, ſed opinionem præſumptam, nec oratio, nec prædicatio conſequitur, facio ego ut ſolent, qui quanto plus aliquem mirantur, & explicare uolunt quod ſentiunt, eo minus id aſſequuntur, quod uolunt, ut quanquam magnum aliquid animo concipiunt, uerba tamen deſint, & moliri potius quàm dicere potuiſſe uideantur. Proinde tu ne hæc auſculta, quæ nec de te ſcribo foraſq́ promo, ſed illa potius intellige, quæ intus de te ſolus & tacitus loquor, tanto hercule maiora quanto cogitatio ſermone hoc eſt. Marſilium ſaluta & Saluiatum tuum. De Politiano nihil opus eſt labores, quia breui (ut audio) mecum erit, quo nihil mihi poterat in hac legatione tota iucũdius accidere. Bibliothecam iſthic in dies maiorem & ornatiorem inſtrui, tam gaudeo ut nihil ſupra, debent Florentinis literæ, & inter Florentinos Medicibus, & inter Medices Laurentio, qui gentiliciũ hoc familiæ ſuæ decus, non minori cura fouet quàm rempublicam, cuius adminiſtrandæ conſtituendæq́ ius habet. Vale Mediolani Calendis Ianuarij. 1487.

HERMOLAVS BARBARVS ROBERTO Saluiato. S. D.

VAleris Saluiate ſi quid aliud præter occupationes meas ſuſpicaris fuiſſe, quamobrem tibi nondum reſponderim, uulgaris hæc & iactata ſilentij redemptio. Sed me hercule tã uera ut niſi tu eam probes, de meo in te amore, fide, ſtudio male meritus eſſe uidearis. Gratiſſimæ mihi ſemper literæ tuæ omnes, ſed illæ ſupra modum, in quibus Mirandulani mei nomen atque mentio, nihil eſt uno eo mirius in literis, nemo quem laudari, ornari, in cœlum tolli malim, nemo à cuius prædica-

tione digredi minus poſsim, in quo ſum fortaſſe, nulli tamen eſſe uideor
intemperans, tam multa in eo laus, tam nulla fini, ut iam & ambitioni, &
aſſentationi locus deſit. Apologiã eius legi, & in ea me, quid ille mihi tan-
tum tribuit, tam parum merenti? cur ordinario teſti, ne dicam gregario,
tam honorifica præfatione denunciat? Illo præſertim opere quo nihil ſub-
tilius, uehementius, acutius, de quo tamen ſatius eſt iudicium meum diffe
ram tantiſper, dum plane totum perlego. Quam autem reſcire cupis quid
agam, ecquid aliud poſſum dicere quàm ſtudeo, publica quidem cura-
tio, non nihil inſtantiæ ille meæ detrahit, imò ſtudijs non inſtantiæ. Inſto
enim acrius, & penſum exigo acerbius, quòd mihi his maior abſtulit aſ-
ſiduitate ſartio, quanto mihi negociorum plus acceſsit, tanto auiditatis
& alacritatis plus incuſsit. Itaq; ferias illas omnes, quas ualitudini priua-
tus homo dabam, in publica diſtribuo, itaq; mihi ex una cauſa deperit, ac
decedit, alia ratione corrogo. Credo aliâs ad te ſcripſiſſe aut dixiſſe tibi,
qui ex me audierint inſtrumentum Ariſtotelis, ita enim logicen Peripate-
tici ferè appellant, itemq; libros octo de auſcultatione phyſica, & tris eius
rhetoricos in Latinum à me pridem cõuerſos. Dioſcorides iam perfectus
eſt, manus ei nunc à me ſumma imponit, parata, filiæ dos eſt, propediem
locabitur. Tum leuatus onere, Ariſtotelem aggrediar totus totũ, qui niſi
alio me Deus aduocet, ab Dioſcoridis edictione biẽnio ferè prodibit abſo
lutus, utiq; in logicis, & cũ eo cõmentarij, quos in poſteriores analiticos
iam perfecimus, poſt emiſſa hæc inibo naturalia & diuina. Item Rhheto-
rica & Poëtica partim commentationibus, partim annotationibus, om-
nia eius philoſophi uolumina pro uirili mea inſtruens. Sunt enim & in
problematis & in animalium hiſtorijs nonnulla, quæ claritatem lucemq;
deſiderant, ea curſim & breuis annotamenti lumine præterfluam paratus.
Nihil præterea nouum aggredi tota uita, etenim comprimenda mihi eſt
auiditas, imò improbitas hæc ingenij, ne dum rectibile ac fertile haberi ſe
uult, id eſt, operoſum & ambitioſum eſſe uideatur, quotidie uerius expe-
rior quàm dici ſolet paria eſſe. amplecti omnia & nihil. Vale Mediolani.
12. Calen. Nouembris. 1488.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN-
ni Pico, S. D.

HExameron tuum nudiuſtertius ad nos Saluiati opera delatum, ita
auidè legi, ut prima ſtatim die nec tota ſine interſpiratione totum
hauſerim. Tria me in eo mirifice delectant: Primum quod oratio
tua docet & mouet, id quod & in ſacris literis ueteres theologos, & in phi
loſophia etiam naturali Pithagoricos & Platonicos obſeruaſſe conſtat,
recentioribus in docendo tantum ſudantibus: Alterum quod in tanta re-
rum copia & impunitate diripiendi, tam caſtas & innocentes manus ha-
bes, ut

bes, ut in hoc ſcribendi genere, teipſum non alium ſequutus eſſe uideare, atque hoc iam nec cum ueteribus, nec cum neotericis cõmune, ſed tibi peculiare atq; tuum eſt, in quo quidem (ſenſum tibi meum aperiam) ita ſum affectus, ut quoniam hæc priores illi non dixerunt quæ tu dixiſti, nihil ferè dixiſſe mihi uideantur. Tertium quòd uideo te non tam Ariſtot. quàm Platonis & ſectarum eius ſacris initiatum, plēnos inde hauſtus in hanc lucubrationem contuliſſe. Omitto quàm multa ex Plotino egregia, quàm curſim & eleganter attigeris, ut quicquid ferè quatuor eius & quinquaginta uolumina in ſex nouenarios à Porphyrio digeſta continent non plus legiſſe quàm edidiciſſe uidearis. Nec illud prӕterire poſſum, quòd inter nouos & ueteres theologos ita medium te geris, ut nec illorum ſimplicem maieſtatem oderis, nec horum ambitioſa ſubtilitate rapiaris. Ita fit ut dum alteros imitari uis, alteros potes, utriuſque generis optima decerpſeris, id quod in ipſa quoque Dauidici poëmatis enarratione facturum te ſperamus. Vale. Ven. prid. No. Se. 1489.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN. PICO Mirandulæ, S. D.

SAlue humaniſsime Mirandula. Ego uero de te tã libenter ubiq; prӕdico, ut nihil maiore uoluptate faciam, non ſolum quia nihil (ut inquit Plato) iucundius auditur quàm ueritas, ſed etiam quia ut Paemo inquit, multo eſt dicere quàm audire uera iucundius: Accidit quòd labore nullo, ut eſt apud Aeſcilum, Menandrũ, & Euripidem, ſæpe etiam non quæſita ueritas prodit, inuitiſsimo etiam plerunque homini exprimitur, nullis quæſtionibus, ſed ſua tantum ui. hæc eſt tyrannis illa, quam tu candorem tuum ſequutus, humanitatem & bonitatem interpretaris, & Hercule tu iam tantus es, ut qui te non laudat, iudicio & exiſtimationi ſuæ detrahat. Rem ſuam agunt, rationibus ſuis conſulunt, ſuam famam redimunt, qui fauent & cupiunt tuæ. Multa ſunt in diario ſuo nomina, quæ tu neſcis, tibi creditores tui debent. Multi cõſilium Prodici ſequuntur, Dant ut accipiant, manus manum ſcabit, ut Epicharmus recinit, quanto ſane creditoribus, id eſt, laudatoribus tuis minus debes, tanto plus tibi, qui eos uelint nolint creditores facis tuos. O inauditum genus, æris aleni creditores eſſe, non eſſe debitorem. Sed occupatior ſum quàm ut tecum diutius luſitare poſsim. At tu quam ſolutus es, dij boni, ut quenquam patiare feriantem. Hactenus obſecro me tuleris, longiorem iocum aliquem ut admittas non poſtulo, oſcitatiunculam breuem poſtulo. Vale cum Politiano meo.

Romæ idibus Auguſti.

1490.

HERMOLAVS BARBARVS ORATOR VENETVS, Patriarcha Aquileienſis Ioan.Pico, S. D.

BEne eſt, bene conuenit, qui multum amas, multum ut mihi pontificatum Aquileienſem congratuleris, multo etiam maiora mihi tribuas & omineris, quàm aut poſsim optare, ſi ſim cupidiſsimus, aut promereri ſi modeſtiſsimus. Scio pietatem tuam erga me, uideo quanti me facias. Agnoſco uim amoris tui, nihil habeo comparatius, utinã aliquando ſit ut mihi tecum uiuere, de natura, de Deo, de ſanctis moribus philoſophari liceat, quantum hoc cupiam, quantum ſecundis meis rebus acceſsionis factum iri iudicem ſi hoc eueniat, nec poſſum exprimere, nec ſi poſsim hoc utique loco uelim. Obſecro ſi me unquam beniuolentia tua dignum exiſtimaſti eodem numero & loco etiã meliore ſi fieri poteſt apud te cenſear Her. & ſacerdos, ut quem paganum ſeculi dilexeris militẽ Chriſti factum arctius colas & cariorem habeas. Ego te & clariſsimas uirtutes tuas, tam poſſum non prædicare, non admirari, non tollere, quàm tu non augere, ſi aſſentior aut mentior tibi, hoc eſt doctis omnibus ſim contemptui, tenuit me pridem ſuper te rebusq; tuis. * Nunc ſtupor & ecſtaſis ſcientiæ: Patienter hæc leges, nec exaltatũ erit cor tuum, nec elatos habebis oculos, cur enim tibi placeas, qui noueris hæc bona, quæ poſsides non tua, nec de peculio tuo eſſe, ſed profectitia & dominica, Ignoſce, rapuit & euexit me tranſuerſum ueritatis aquilo & charitatis fauonius. Vale. Rom. prid. Calen. Apriles.

EPISTOLA FRATRIS BAP. CAR. IOANni Franciſco Pico.

ILluſtris comes ac domine, Patrui tui uiri doctiſsimi ac eloquentiſsimi apologiam uel magis apologiæ prologum legi, tanta animi uoluptate, quanta ueritate ſubnixa eſt, quanta luculentia ſplendet, quanto amore ac reuerentia eius authorem ſemper proſequutus ſum. Sed eam legendo dum cupio ſedare ſitim, ſitis altera creuit, deſideriũ ſcilicet uidendi reliquũ, quod cũ tuæ dignationis munere conſequutus ero, magnã felicitatis partem adeptum me putabo. Supergreſſus eſt patruus tuus Ioan. Picus iudicio meo omnis ętatis noſtrę philoſophos, his potiſsimũ rationibus, quòd alijs in Ariſtotelis & peripateticorum tantũ dogmatibus æuũ conſumentibus, ipſe Herculea audacia omnium philoſophorũ ſectas ac familias ueteres ac nouas miro ingenij uigore ſcrutatus eſt, & quòd neotericis nullũ orationis florem ſequentibus, ipſe ita philoſophiã cum eloquentia cõiunxerit, ut antiquã & uerã academiã inſtauraſſe dici poſsit, quę tanto maiore admiratione digna ſunt, quanto celeriore ſtudio & paucioribus annis ad tantam uirtutis & gloriæ ſublimitatem aſcendit, nec uidetur ſcientiam ut cæteri labore ac ſtudio multisq; lucubrationibus quæſiuiſſe, ſed totam ſi-
mul

mul caſu reperiſſe, ut his accidere ſolet, quibus longe aliud agentibus ex inſperato theſaurus occurrit. Felix ergo tanto alumno tua familia, felix noſtra ætas tanto uiri huius illuſtrata ſplendore. Vale princeps dignißime & memento quantum te niti oporteat ut patrui habearis dignus imitator. Odio habeo iſta locorum interualla, cupio enim tecum eſſe, ut poſſemus ſtudiorum tu meorum & ego tuorum particeps eſſe. Iterum bene uale & Deum time, Mantuæ die. 39. Octobris. 1494. Frater Bap. Man. Car.

MATTHAEVS VERO, CANONICVS REgula. Rob. Saluiato. S. D.

INterpretatio Sex dierũ, quibus Deus cõdidit omnia, Ioan. noſtri Miran. quã dono mihi miſiſti, ab illo Heptaplus inſcripta atq; notata, & ſi plane huiuſmodi ſit ut ab legente & percurri ſimul & intelligi haud facile queat, ita me tamen initium operis incendit, & traxit, ut cupidus finis anhelum nuſquam ſpiritũ retinens, illud nõ tam deguſtauerim, quàm certe uorauerim, ruminãdum per moram acriori deniq; ſtudio & longiore lucerna. Viſus eſt mihi Ioan. hic noſter non modo philoſophiã omnem & quicquid naturæ legibus continetur callere ac bene ſapere, ſed ſuper humana etiã ſeſe attollere, peruolare ſublimia, & arcana myſteria ſacramẽtaq; cœleſtia ad myſticos ſenſus allegoriasq; flexiſſe, quæ noſtri temporis, qui ſapientes habent̃ & eruditi, uix aut notant aut prorſus intentata prætereunt, difficillima atq; cœleſtia hic enucleat, & quantũ res patit̃, Sole ſplendidius aperit, patefit, illuſtrat, & quod mirabile eſt, iuuenis adhuc & in ſeculo agẽs apud Dionyſios, Hilarios, Damaſcenos, Aurelios, Ambroſios, Hieronymos, & priſcos huiuſmodi reliquos ſanctißimos, & rarißimos uiros ſe proximè iungit, quem omnis ſit admiratura poſteritas, cũ liuor quieuerit, & authoritatem dies lenta præſcripſerit. Quid ſupremè Deus daturum illum arbitremur, ſi par animo ei uita contigerit? qui prima barba quod in Origene atque Hieronymo obſtupeſcit antiquitas, Latinis literis, Græcis æquè eruditißimus iam ſit, Hebræaq; nec ignoret, etiam in ſacris præterea tantum equidem poſsit quantum uix credibile eſt quenquam alium poſſe, uerũ quicquid delitiarum expectamus in proximum de pſalmis carminibusq; Dauid, quæ tractat iampridem, interpretatur, et explicat, rimatus infinito labore, quid Latini omnes Græci, Hebræiq; ſuper ijs ſcriptum relinquere, ad quod negocium perficiendum lætor meo hoc tempore noſtro in Feſulano cœnobio ocium ſibi delegerit, quem planè & uidere, & audire felicitas eſt, habeoq; itaque tibi mi Rob. gratias quantas ſane poſſum, qui in primis opus tam diligenter & emendatè curaueris inprimi, quod ad communem utilitatem & generoſi tui animi laudem ſpectat, ſubinde quòd me protinus illo donaris, in quo ut gratus tibi ſi quo modo poſſum uidear en noſtrum aliquid accipe,

quod

quod uiciſsim legas & fortè deguſtes, cæterum Vale, & felix in Chriſto age, ex abbatia Feſulana.

EX EPISTOLA HERMOLAI BARBARI ad Ioannem Picum.

O Præclare & planè diuinum ingenium tuum Pice, qui cum optima ſint ea quæ tu ſcribis, ita tamē exprimas & effingas aliena quę ſunt peſsima ut uideantur eſſe tua, quæ ſunt optima, nam demittere ſe ac deſcendere pluris eſſe deputo, quàm in ardua conari, ut enim ſit hoc honeſtius illud certè laborioſius & operæ maioris, proinde ſiue ut talia credis eſſe noſtra, quibus imitandis operā impendas, ſiue hoc agis demerendi mei cauſa, utroq; modo tibi plurimū debeo, relaturus aliquādo gratiā, nolo dicere cum potero (nunquā enim potero) ſed cum tu ipſe uel tui poſſe me putabis. Tanta enim eſt familiæ totius ueſtræ bonitas & humanitas, ut beneficiū, quod non eſt, imputare pro beneficio ſoleatis. Quāobrem ex uſu meo fecero ſi uobis & modum & tempus repoſcēdæ gratiæ reliquero, ut in expunctione rationum paralogiſmus omnis & impoſtura non à me, ſed à uobis tota proficiſcat. Quæ uero de ratione ſtudiorū tuorū ſcite ſcripſiſti & cōmunicāda mecum eſſe uoluiſti maxima uoluptate nos affecerunt, gratulatus ſum huic ſeculo uirum tanta doctrina, ut nihil ferè neſciat, tanta cura ut nihil omnino ſcire uideatur. Video te Poëtam egregium, Oratorem eminentiſsimum, Animaduerto te Philoſophum, prius Ariſtotelicum, nunc Platonicum eſſe factum. Video literas Græcas, quæ in te ſolæ deſiderari poterant, & ſine quibus nihil eras futurus non didiciſſe modo, ſed hauſiſſe, idq; facilitate tanta celeritateq; ut literas Græcas ignoraſſe aliquando te, neq; tu memineris neq; perſuadere poſsis alios, id quod de Hieron. Donato meo, non plus libēter quàm uerè prędico. Hortarer te ad has literas uti eas tam planè familiariter quàm Latinas teneres, ſed non indiges calcaribus, & reliqua.

EX ALIA EIVSDEM AD EVNDEM.

IAm cum ipſe in quodam literarum ad te mearum angulo quaſi aliud agēs & in trāſcurſu philoſophos qui noſtri barbaros inſectatus eſſem, quibus te quoq; infenſum eſſe factum & nūcium remiſiſſe ſcribere, occaſione hinc abrepta litem & controuerſiam ueterem inter nos & illo de genere dicendi philoſophorum multis millibus uerſuum comprehenſam & explicatam, opus elegans, eruditum, elaboratum, ad nos miſiſti, perfectum celeritate tanta, ut niſi qui opes ingenij tui perfectiſsimas habebam, crediturus fuerim, paratum fuiſſe tibi pridem hoc argumentum, ut ad primam quanque occaſionem proferre poſſes. Sed ut ea mihi res & feſtiuior & iucundior eueniret, homo lepidiſsimus, humaniſsimus, latiniſsimus, barbaros contra Barbarum defendis, ut hoſtis pro hoſte, ſocius contra ſocium, ipſe contra teipſum ſtare patrocinariq; ſimulares, & reliqua.

EX BA-

EX EADEM PAVLOPOST INFERIVS.

MOdo ſi quis eſt illo grege, qui poſsit ea capere, quæ dixiſti tanto cultu prædita, tot luminibus, tot emblematis oculos adeũtium ſtringentia. Adde tot ſentẽtias prurientes, tam multas hiſtorias & exẽpla remotioris doctrinæ quaſi floſculos & omnino ✝ ad quæ ſi qui ſunt ex illis paulominus aſini uolebam dicere ἄμουσοι auriculas tantum mouent, cæteri diffugiunt, reſpuunt, deteſtantur, & reliqua.

SAlue, accepi librũ Pici de Septem dierũ enarratione, cuius item exemplar non pridẽ ad me miſerat Iaco. Volateranus ſummi Pontif. nuncius. Percurri opus quoad licuit, inter æſtum & puluerem. Digna diuino & admirabili ingenio fœtura, ſane ſeges & materia operis tumultuariam, & ad præſens comparatam ſententiam nõ expoſcit. Sed ſimul dici poteſt Picum doctiſsimũ eloquentiſs. & Chriſtianiſs. omnia in ea ætate aſſequutum eſſe, ferè prodigium eſt. Debeo tibi plurimum.

NOn me latet, neque unquam dum Patauij uitam degeres latuit Ioannes Pice Mirandula, quanta eſſet ingenij tui præſtantia, quantaq́ facunditas, quod tu cum pluribus rebus ſemper, tũ uel maximé hac tua eruditiſsima in Moſen enarratione planius indicaſti. Ea enim ut de me ipſe loquar omnem meam opinionem, quam de te pridem conceperã optimam, nõ cõfirmaſti modo, uerũ etiam mirum in modũ fouiſti, auxiſti, & ad apicem quoq; euexiſti. Profecto adeò ſum hoc tuo in opere legendo delectatus, ut nihil aut præſtãtius aut dignius haberi poſſe exiſtimẽ, quod ab omnibus ſit aut legendum aut audiendum. Nam cum hoc tuo luculentiſsimo opere cõplura laude digna eſſe noſcanť, quæ ſiue coniuncta modo, ſeu per ſe etiã ſingula plurimũ ualerent, illud in primis uideť, quòd ut diuinus, nõ ut humanus, ore (ut inquit ille) diuino es loquutus. Præterea eam tu ſis adeptus, in enarrando Moſeos ænigmata facilitatem, quã Ieſus Chriſtus tibi uni bene alioquin de eo merenti conceſsiſſe uideť, præterea nemini. Non ignoro enim hoc potius ſupra cœleſtis cuiuſpiã naturæ eſſe munus quàm inferiori ulla incomparatum. ſi quidem non fieri poſſe humano ingenio quempiam per hos tuos, qui pauci ſunt annos, tris linguas percurrere, ne dicam quidem ſatis callere, ut tu calles. Deinde eas etiam pernoſcentẽ, tam abſtruſos, tamq́ reconditos ſenſus Moſeos, ſoluere pariter, & interpretari, demum non inculté neque barbare, ſed Romano & Latino ſermone loqui & ſcribere, quæ aggreſſus es, ita enim ut tu ſcripſiſti, paucis quos æquus amauit Iupiter ſcribere cõtingit, quare te ut alterum Hieronymum trium linguarum peritiſsimum poſteritas cõmendauit. Proinde tibi gratulor, quòd nomen tuum æternum, ſempiternũq́ reddiſti, etenim hac tua utiliſsima lucubratione tantum ſint tibi debituri omnes literarum ſtudioſi quòd eam omnibus legendam dediſti, quãtum Platoni, Ariſtoteliq́

uni-

uniuerſæq; Peripateticorum ſcholæ ſeſe debere fatentur. Quorum in numero me aſcribi uolo, quandoquidem tui amantiſsimus, tuiq; ſtudioſiſsimus ſim, ſemperq; etiam fuerim. Vale, & me tuæ præſtantiæ commendo plurimum. 12. Calen. Octobris. 1489. Venetijs. Tuus quantus quãtus eſt Sebaſtian. Priolus clariſsimi Petri S. Marci procuratoris filius.

HIERONYMVS DONATVS ROBERTO Saluiato, S.

PRouocatus ſum abs te in amore grandibus blandimentis, paulò ante ſuauiſsimo Heptapli munere, dein proximis humaniſsimis et elegantiſsimis literis tuis, utrunq; per ſe ſatis eſſe potuit ad omnes amicitiæ numeros complectendos. Acceſsit eodem Seraticus noſter in literis & moribus tam probus, quàm elegans, cuius etiam cauſa te nõ ſummopere amare non debeo, ex quo quantum humanitati tuæ debeam, malo mihi conſcius eſſe, quàm ad te ſcribere. Pici erga me beneuolentia iam ante perſpecta, uel in fide teſtimonij tui gratiorem apud me iudicaturam meretur. Scio quanti facere debeam, amari & laudari ab eo homine in quo doctrinarum & morum precia cum ſumma æui noſtri gloria conſenſerunt. Illius Heptaplum admirari magis quàm iudicare conuenit. Id ſcribendi genus me mirè delectat, quòd non aliunde uberiorem ſegetem uideo & doctrinæ & eruditionis quàm ex ſacris literis, ſed ea audacia felix eſt. In paucіſsimis inter quos Picus meus, illum quantum potes meo nomine ſaluere iube, uel hoc ipſo mihi maxime charus ſum, quòd cum uehementer amo. Tu Saluiate mi tantum tibi de me polliceberis, quantũ præſtari conuenit ab homine amiciſsimo, & beneuolentiſsimo. Vale, Mediolani die. 25. Octobris. 1489.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO PRINCIPI Ioanni Pico Mirandulæ, S.

PIctorius noſter ſuo ſibi celeriuſculo gradu proximis diebus tuum ad me munuſculũ attulit, hui quid dixi munuſculum ob numerum chartarum? munus potius maximũ, ob latam multiplicemq; ſcientiam, & facundiam libelli tui, de quo quid attinet à me multa ſcribi cũ omnium ſententijs, qui ſunt in iudiciũ, albo iam ſit aſſequutus, ut nec laudatione creſcat, nec uituperatione minuatur, finiam uno uerbo ex tuo (quando ita uis) præceptore factus ſum tibi diſcipulus, itaque caue alio poſt hac nomine me appellaſsis. Per noſtri auditorij halcedonia perlegi omnia, relegiq;, addidici multa, didici pleraq;, ego antea tam te amabam quàm qui maximè, nunc de hoc munere te plus etiam, hoc eſt ſupra uires amo, & ingenium ſuſpicio tuum. Ita fac mi Pice, perge his monumentis, cum de reliquis literatis, tũ de ſacræ philoſophiæ ſtudioſis, quæ uera eſt germanaq; philoſophia exiſtimanda, benè mereri, teq; eripere morſibus edacis æui, ſcito autem expectari à te maxima, ut ab eo in quo exultam humanitatis elegan-

elegantiam cum reconditiore quàm ferant hæc tempora philoſophia con iunctam intelligant omnes. Si quid iſthic eſt boni libelli quod meorũ ſtudiorum intereſſe arbitreris, meum quoque animum eo cibo participa. Noſti huius urbis librariam inopiam, noſti & meum ſtomachum iuuant noua, magna tamen παντάπασι auiditatem exaturant, tenes quę ſint, intelligenti pauca. Magno Laurentio Medici, ſi ulla dabitur occaſiuncula, quòd abſque moleſtia tua fiat, me commendes rogo, hominis enim in tanta fortuna & doctrina admiror, & uirtutem tacitus ueneror. Vale decus Muſarum. Ferrar. Calen. Nouembris. 1489.

CHRISTOPHORVS LANDINVS ROBERto Saluiato, S.

QVàm gratum, quamq́ iucundum, præclariſsimum mihi tuũ munus fuerit, ne altera quidem Iliade ſatis pro rei magnitudine exprimere poſſe confidam. Quid enim aut à te tùm liberaliſsimo homine, tùm doctiſsimo uiro conuenientius proficiſci, aut ad me literarum cupidiſsimum expectatius afferri potuit, quàm Pici noſtri uiri in omnibus literis ac doctrinis noſtra ætate facile principis exacta illa in Moſeos Geneſim Heptaplus, mirificè cõſcripta, nam cum apud infinitos penè Hebræos, plurimos Arabas, Græcosq́ ac Latinos nõ paucos doctè, diſtinctè, eloquenterq́ eam rem ita tractatam uideamus, ut ne uerbum quidem addi poſſe crederem, ipſe tamẽ nouo pene argumento, uniuerſam rem exordiens, atque inſolita eodem uia perueniens, quæ tritiſsima iam & apud omnes uulgata uiderentur, ita deſcripſit, ut etiam qui doctiſsimi ſunt, ueluti noua atque inaudita admirẽtur. Quamobrem me qui nunquam Hetruriæ fines hactenus egreſſus ſum, per omnes terrarum regiones atque tractatus nullo equo delatum, nullis iumentis prouectum, ſi perpetuo rationis ſuæ uehiculo allectum, nullo negocio prouexerit, ac deinceps continente relicto, non Arioneis delphinis, ne dicam humanis nauigijs, per omnia maria ſua enarratione ueluti Neptunnio curru uectatum perduxerit, hæc profecto magna omnibus atque incredibilia uideri poſſunt. Verum alia ſunt maiora atque maiori admiratione digna. Nam ab aquis elatus, neſcio an Olorinis pennis, an Dędaleis Pegaſeisq́ alis, per omnem aërem, per omnem æthera, ad ſummum uſque corruptibilium rerum culmen, non ducente modo illo, ſed ſubuehente perueni ſtupore extremo res profecto digna eſt, mundum hunc inferiorem atque elementalem peragraſſe. Sed longe maiore ad cœleſtem perueniſſe, lunæq́ orbem primũ, Mercurijq́ deinceps, ac Veneris penetraſſe, Solis radios uidiſſe, Martis ardores ſenſiſſe, ac poſtremo & Iouis ſalutares, & Saturni graues radios cognouiſſe, tum poſtremo octauam illam ſphæram ardentibus ſtellis refulgentem, hosq́ omnes cœlos non ſimplici uniformiq́, ſed triplici triformiq́, motu rotari animaduertiſſe, quæ tamẽ omnia in ſenſus noſtros quis

cadere ignorat? Tertium autem mundum idem ita prouolandũ mihi dedit, ut cõſopitis omnibus ſenſibus (hi enim huiuſcemodi inſpectioni obſunt potius quàm proſint) ſola mente, ſola enim ea hæc tanta ſpacia peragrantur, & conſpexiſſem profecto, & perſpexiſſem. Sed illius acies ueluti noctua ad ſolis radios cæcutiens tantũ ſplendorem ſuſtinere nõ potuit, quapropter quicq̃d in huiuſmodi peregrinatione, ſeu ut uerius loquar in patriã reditu uel me latuit, uel oculos noſtros effugit, non index ipſe, ſed is cui indicabatur in culpa facile deprehendit. Nam Ioannis Pici Mirãdulæ diuinum ingeniũ omnia demõſtraturum ſe & recipit & præſtat. Quid igitur mi Roberte eſt, quòd ego tibi debere non fatear, tanto munere à te ditatus, quod quidem ego quàm primum guſtare cœpi, tanta ſemel auiditas excitata eſt in me, tãtusq; ex pabuli ſuauitate epulandi amor, ut omnis moræ impatiens, nihil malis mandendum mãdauerim, ſed uelut auidiſsimus iuuencus cuncta ſolida deuorauerim. Verum cum cõtinuata lectione rem uniuerſam peregiſſem, eiuſdem pecudis more congeſtans in ſtomachum, ad os reuocans diligentius ruminaſſem, tunc uerò mira apparuit ſuauitas, tunc qualis nunquam ſtupor inceſsit. At dices, nonne antea hominis doctrinam admirabaris? admirabar quidem ita illum in omnibus diſciplinis uerſari, ut in ſingulis tamen excellere uideretur. Nullus eum in phyſicis, nullus in mathematicis diſputantem locus fugiebat, in metaphyſicis uerò & in omni theologiæ genere, ſiue eam quæras, quæ à Mercurio excitata, et à Plat. conſummata eſt, ſiue noſtrã atq; Chriſtianam omnium excellentiſſimam, atque ueriſsimam, nihil noſtra hæc ſecula, & aliquot etiã ſuperiora illo eruditius uiderunt. Sed ne fortè putes (quo uitio pleriq; noſtrûm elaborarunt) ipſum à ſapientia eloquentiam ſeiũxiſſe. Nónne & grauiſsimè, & copioſiſsimè, prętereaq; ornatiſsime, omnia deſcribit, ut priſcis illis oratoribus iure ſuo optimo admiſceri iam poteſt. Hæc igitur ita de illo hactenus admirabar, ut nihil huiuſmodi adinuentioni addi iam poſſe putarem. Verum ſua Heptaplo perlecta, admirari iam cœpi, quòd illa ſuperiora admirarer. Quapropter neq; temere, neq; ſorte quadam, ſed Deo ita iubente eueniſſe crediderim, ut diuinus hic uir tribus his nominib. inſignis euaſerit. Ioannes enim ſiue Domini gratia, ſiue in quo eſt gratia, ſiue cui donatio à Deo facta eſt, interpretatur. Quis non uideat non potuiſſe eum quam aſſequutus eſt doctrinã ſine præcipua maximaq; Dei gratia aſſequi? In Pico autem eam roſtri duriciẽ ſcimus eſſe, id capitis robur, ut nullum neque tam oſſeum (ut ita dixerim) neque tam lapideum lignum inuenias, quod hæc auis non perforet, atque in eo latebram, quo ſeſe recipiat, nidũq; congerat artificioſe excauet. Eodem ergo modo nihil ex omnibus diſciplinis humano ingenio tam difficile cognitu eſt, quin ipſe eius quæq; duriſsima tundens penetrauerit, nidificauerit, pullos excuderit, atque produxerit. Cum uero omnia in eo uiro miranda ſint, quis non Mirandulam eum ap-

pellandum

pellandum duxerit? Quamobrem ut tibi qui illius familiaritate aſsiduo utaris gratulor, ſic mihi doleo, mihi inquam, qui in hoc me infelicem putem, cui propter multas neceſſariasq; occupationes meas, illi, quod ardentiſsimè cupio, noctes dieſq; adhęrere nõ liceat. Si enim liceret, à latere non dico ſenis, ſed iuuenis unquam diſcederem, eius dico iuuenis, in quo omnis ſapientia, omnis doctrina ſenilis, canaq; eſt. Tu autem, cui longe maius otium fortuna obtulit, natura autem ingenium excellens tribuit, quod tamen deinceps diuturna tua in omnibus bonis artibus exercitatio uſusq; frequens auxit atque expoliuit, fruere hoc tibi cœlitus delapſo bono, hauri ex hoc uberrimo fonte, uel potius immenſo oceano, atque tantum hauri, quantum non ſolum ad præſentem, uerum & ad futuram omnem ſitim ſedandam ſatis eſſe poteſt. Reputa ergo te, computa, diſputa tecũ, quàm paucisſimis mortalibus tãtum boni unquam euenerit. Gloriatur Alexander ille Magnus in Ariſtotelis tanti philoſophi tempora incidiſſe. At tibi Ariſtoteli Platoniq; ſimul familiariter conuixiſſe feliciſsima tua ſorte datum eſt, atq; ita Ariſtoteli atq; Platoni, ut in illis præter ueterem academicorum peripateticorumq; doctrinam, Paulos, noſtros Ioannes, Dionyſios, Auguſtinos, Hieronymos, Thomas, reliquaq; huiuſcemodi lumina relucere uideamus. Quamobrem ex his rebus collige qnantum uel teipſum, uel ex hoc amare debeas optime Roberte, cui & ipſa fortuna obtulerit, & tu tua prudentia profeceris, ut hic uiro & familiarem apprime reddideris. Vale. 10. Calendas Decembris.

ALEXANDER CORTESIVS PICO SVO, S.

EGo in tota uita nullam maiorem cœpi uoluptatem quàm nuper ex literis tuis, & quanquam ſumma omnia de te credideram, uiciſti tamen (fateor) opinionem meam, atque ita uiciſti, ut iam gloriæ tuæ, & ſi longè lateq; diffuſa eſt, anguſtos tamen terminos putem. Loquamur apertius & procul ab aſſentatione à qua illuſtres animi ſemper abhorruere. Quid in te eſt non egregium? Quid non admiratione dignum? Singula poſſent quenq; honeſtare, quæ in te omnia pariter ſunt collata, omnibus (ut ita dicam) unus omnes ueneres ſurripuiſti. Et quanquam maiores tui eò acceſſerunt, quò non niſi à ſe geniti facile peruenirent, tu tamen tantus euaſiſti, ut maiorem illis reddere, quàm accepiſti gratiam uideare. Et authoritatem quidem reliquis ſenectus affert, tuam uero dignitatem iuuenta extollit, & quam alij tempore, tu inuicta uirtute ſuperaſti. Meo quidem iudicio extra omnem ingenij aleam poſitus es, ac te ut Græcas perquiram laudationes, cui merito conferam non inuenio, & ad ſummam, parem tibi aliquem quandoque fuiſſe opinari licet, uidere autem hoc tempore non licet. Dent ueniam ingenioſi omnes, multum ab uno Pico omnes ſuperantur, quem ita naturę benignitas fouit, ut ipſi quoque uirum uideri debeat tantam in unum laudum cunctarum copiam eſſe conſertam. Quid erubeſcis?

beſcis? an me falſum putas? equidem cedam ſi amori tribueris qui cæcus pingitur. Sed teſtes habeo Politiano meo, qui in me ſolo decipit, locupletiores, & ſi ille indies, ut audio, non minores auget auri diuitias quàm orationis, eoq; illi gratulor æque ac gratias ago utinam poſsideat copiæ cornu, poſtquam neq; immemor eſt hoſpitis, neq; ueteris amicitiæ noſtræ. De Puccio autem hominum amantiſsimo aliâs, quis illi non ſe debere cupiat, ſed diutius remoror altioribus ſtudijs incumbentem. Et Marſilium Ficinum philoſophorum ætatis noſtræ principem ridere uideo has nugas. Quidni rideat? qui mortalia omnia non minus penſat quàm deſpicit. O qui me in ueſtram academiam ſiſtat, & ingenti ramorum contegat umbra. Præſertim quòd cœlum hoc Mars ſolus habet, nõ ullus aratro dignus honos, ſquallent abductis arua colonis, & curuæ rigidum falces uertũtur in enſem. Sed contenti ſumus hoc Catone, Tu interim collige ex his quiſquilijs amoris mei fructum, nec paruifeceris amari à me, ſed uicem redde. Deſiderium enim tui lenire poteſt ſpes hæc cum credula mutui in qua totus conquieſcam. Sis felix Latinæ Princeps iuuentutis, & memor mei. Viue. 7. Calen. Ianua. Ex Gradulis uelocius quàm aſparagi coquãtur. De panagyrica epiſtola ad Laurentium Medicem quid ſentiam, ſcribam cum licuerit, cum Romæ fuero. Dedidici penè literas tanto in ſeceſſu ut uides, & niſi tecum contrahendæ confirmandæq; beneuolentiæ ſtudium cogeret, non uſque adeò humanitate ac lenitate tua abuterer. Nunc boni conſule. Item ἴξγωον meum mel. Vale iterum.

HIERONYMVS DONATVS IOANNI Pico ſuo, S.

QVæ meæ partes eſſe debuerant eas omnes tibi ſumpſiſti Pice doctiſsime, teipſum apud me negligentiæ inſimulans, & in eo crimine cuius ego apud te maxime reus ſum, excuſationem quærẽs; parum tibi uidetur alios ingenio & eruditione præcellere, niſi modeſtia quoq; & humanitate uincas, non ſolum alios, ſed teipſum. At uero obſecro harum uirtutum munera ita amplectaris, ut nobis quoq; aliquam obeundi quoque officij noſtri occaſionẽ relinquas, ne dum harum omnes tibi partes uendicas, nos inhumani atque inciuiles habeamur. Qua ego in re quæ mea eſt impudentia, iam nõ excuſo negligentiam meam, ſed accuſo humanitatem tuam, quòd ſcribis te non temporariam mecum, ſed perpetuam amicitiam ſtatuiſſe, non ſolum ea cauſa tibi me plurimum debere intelligo, uerumetiam rectè mihi amicitiam definiſſe uideris, quę temporaria cum ſit iam amicitia eſſe nõ poteſt. Illud ſcito me eam in meorum ornamentorũ delectu ſepoſuiſſe. Quid enim mihi accedere poteſt præclarius, quàm à tanto uiro nõ laudari ſolum ſed etiã amari? Hermolaũ noſtrũ incredibilem doctrinarũ tranquillitatẽ, & ſtudiorũ φιλοπονίᾳ cura maxim

utilitate eruditum, uideo eſſe ſummum ac rarum quiddam, quod ſperare poſſunt literæ eo incolume. Eius ego conſuetudinem, quam mihi tantopere inuides eadem penu ſeruo, qua & amicitiam tuã, nihil præterea adeò ταὐμεσον cenſeo quod aſſequi ingenio & eruditione non poſsis, prǽſertim quòd audio te .* iſthuc demigraſſe, quod ego conſilium ita laudo ut magis laudare non poſsim. Nam ὕδὶρ γλυκύτερον ἢ πᾶρ ἰσδῖναι ego Politianum tibi inuideo hominem fertiliſsimi & facundiſsimi ingenij, cuius Ruſticum nuper legi, uiſus eſt mihi ſplendor ætatis noſtræ & * cui ea de me polliceri à te meis uerbis poſtulo, quæ ab homine amiciſsimo expectari poſſunt. Vtor autem te internuncio in auſpicanda mihi cum eo beneuolentia, fretus humanitate tua, tamen quòd τῶν μουσῶν κοπύρφσόματι per te qui eruditiſsimus es me cõciliari conuenit. Vale, & puta nihil mihi tuis literis eſſe iucundius. plura laxiore ocio ſcribam ad te. Venet. 17. Calendas Ianuarij. 1484.

PHILIPPVS BEROALDVS IOANNI PICO Mirandulano, S.

COenaturus apud Minum Roſcium qui in ſtudijs literarum eſt politiſsimus, & ſenatus noſtratis maximum ornamentum, lectitabam Plautinas fabulas urbaniſsimis ſalibus ſcaturientes, cũ mihi literæ tuæ allatæ fuerunt oppidò quàm literatæ, quàm terſæ, quàm emunctæ, ſtatimq́ ſepoſito comico lepôre, lepidiſsima tua ſcripta feſtinanter legere incœptauimus. Dij boni quantum in illis uenuſtatis, quantum eruditionis, quantum maieſtatis ineſſe cognouimus. Magna Ioan. Picum fama præceſſerat, maior inuentus eſt, nihil protritum, nihil triuiale reſonãt tuæ ſcriptiones. Res uerbis, uerba rebus adamuſsim quadrant, Latinè loqueris & purè, elocutione uteris ſplendida atque magnifica, dialecton habes, plenam iucunditatis atque candoris, ſuppellectilem uerborũ optimorum copioſiſsimam, ſententias crebras atque rotundas, tam luculente tam eleganter animi ſenſa depromis, ut uni tibi dij immortales dediſſe uideantur, quod quàm pauciſsimis dederunt, uidelicet optima ſentire & optima dicere, idq́ non minus uerſu quàm proſa oratione complecteris, Scribunt Liuius & Homerus prope diuinitus, non omnia uni Deos tribuiſſe, hinc eſt quòd ſæpe legimus alios eloquentia præſtantes, alios eruditione præditos floruiſſe, pauciſsimos uerò & eloquentes & eruditos ſimul extitiſſe. Hinc duo Romanæ linguæ culmina, Terentius Varro, & M. Cicero referuntur, à quorum altero rerum, altero uerborum doctrina petebatur. Alter doctiſsimus undecunque à Terentiano, alter eloquentiſsimus ab omnibus nuncupatur, Virgilium, ut inquit optimè Seneca, illa felicitas ingenij ſoluta oratione deſtituit, Cicero carmina ſcriptitauit nulla uenere, nulloq́ lepôre, Muſis ſcilicet, inuitis atq́ repugnantibus. Tu uero & doctiſsimus es & eloquentiſsimus. Tu proſa polles & uerſu, ſcribis legenda, calles

ſcribenda. Tu Muſarum alumnus meritò potes nuncupari, qui nõ ut multi unam alteramúe crateram muſicam ebibiſti, ſed tãquam alter Apulcius epotaſti crateras omnis & in primis illam philoſophiæ limpidam atq; nectaream, quam pauciſsimi primoribus uix labris attingunt, uixq; à limine ſalutant. O magna fœcunditas animi. O immortalis ingenij beatiſsima ubertas, quæ in Pico Mirandulano adhuc puero adhuc ephœbo tãtas uirtutes excudit, tam multijugas diſciplinas infudit, tantas animi dotes inſeruit, qui ætate tyrunculus eſt, eruditione ueteranus. Perge uir doctiſsime quo cœpiſti, effice ut creſcentibus annis ſcientia augeatur, ingenium adoleſcat, memoria fiat uegetior, atq; adminiculatior. qui in iuuenta es noſtri ſeculi decus & uirtutis exemplũ, qualis es futurus in ſenecta. Papinianus à Spartiano iuris aſylum & doctrinæ legalis theſaurus nominatꝰ. Tu à nobis aſylum ingenuarũ diſciplinarum nũcupaberis, tu nobis quoties abditum quippiam in literis interioribus occurret theſaurus eris, imò ut uerius loquar iam nunc theſaurus es. Omnia etiam penitiſsima in literis tibi ſunt ad manum, omnia præſto occurrunt, orbis ille doctrinæ qui laudat à doctis tibi in famulatu eſſe uidetur. Tibi Græcæ Latinæq; literæ ancillantur. Tibi licet ingenium nunc hac nunc illa meditatione uegetare, altera enim alterius eſt condimentum. Et ut terras uaria ac mutata ſemina recreant atque reficiunt, ita mutatio ſtudiorum animos refouet ac amœnat. Tibi licet ingenium dulcioribus poëtices ſtudijs exhilarare, ſi quando auſterioribus philoſophiæ dogmatibus laſſeſcit. Tu denique in arce ſtas atq; faſtigio bonarum diſciplinarum, cũ nos in primo uix cliuo ſudemus, Tu gradatoris gradu arctam uirtutis uiam cõſcendiſti, nos teſtudineo ac formicino inceſſu conſcendere conamur, & in confragoſis callibus laboramus, ſubinde labantes, ſubinde nutabundi, ac titubantes. Scribo quod ſentio, ſentio quod ſcribo, calamus cum mente concordat. Incredibili deſiderio afficior te unà cum Politiano uiſendi, cui deſiderio intra pauciſsimos dies faciam ſatis, nam Minus Roſcius qui literatorum omnium eſt amantiſsimus, qui nos ambos potiſsimum miro amore proſequitur, ferijs hiſce paſchalibus iſthuc uenturus eſt ad uota ſoluenda. Ego hominem comitabor, tunc dextram copulare uiciſsim licebit, & mutuo colloquio frui. Tunc ego literator & grammatiſta uos literatiſsimos adibo, alloquar, ſalutabo, tunc ego qui hic ſapere uideor, iſthic fortaſſe muſſabo, uel tanquam anſer inter olores clangore obſtrepere perſonabo. Interea uale literarum aſylum, meq; mutuo ama & Politianum deſideratiſsimum meo nomine ſaluta. Bononiæ. 6. Idus. Mart. 1491.

BA Ra

BARTHOLOMEVS FONTIVS ROBERTO SALVIATO.

SAlue. Siquidem unquam ſumma cũ uoluptate Roberte legi Picum tuũ proxima nocte legi duabus de cauſis, & quod à te uiro amiciſſimo mittebatur, & quòd authorem operis per ſe amarem, quem adhuc non legiſſe mihi turpe putabã fore. Ex quo uero tua benignitate quod maxime optabam ſum conſequutus, & tibi pro tali munere ago gratias, et illi uehementer gratulor, quòd tantum opus ab omni Chriſtianitate concelebrandum ædiderit, in quo equidem ambigo magis ne mirer plurimarum maximarumq́ rerum inuentionem, an in tanta uarietate tam incredibilem ordinem, an in tàm laborioſis deſcriptionibus elegantiam tantã orationis. Nam quid in Heptaplo commemorem, quæ maxime operum authores commendant, nullam eſſe loquacitatem, nullũ tumorem, & ſine ulla liuoris ſuſpicione, modeſtiam in omnibus ſingularem. utinã uero huic tuo ſuauiſsimo & optatiſsimo muneri conſimile munus reddere potuiſſem, quo cerneres animũ in te meũ ſignificantius. At quod potui Budæ nũ per orationem à me habitã ad Matthiam coruinũ regem iam primum omniũ ad te miſi. Quã tu ipſe cũ legeris Pico quoq; tuo legendã dabis. Quem omnium ætatis noſtræ quorũ ſcripta adhuc uiderim in omni doctrinarũ genere præſtantiſsimum iudico. Vale, & me ut facis mutuo dilige.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO PRINCIPI Ioan. Pico Mirandulæ, S.

NOndum concedo ſecundum te litem dari oportere, nã facile poſſum tuas iſtas captiones in te ἀντι σρέφοντα. Si tibi præceptor ſum cur mihi nõ obſequeris? ſi nõ ſum cur me præceptorem appellas? Neq; ideò nomen hoc recuſo quòd te diſcipulum ſpernam quẽ mihi præceptorem aſſero, ſed quòd tuam doctrinam & ueneror & prædico. In qua te neq; ingenium meorum uota, neq; tranſuerſi calami ſigno, neq; minuta cerula, neq; obeliſco deniq; aut aſteriſco tantũ promouiſſe mihi cõſcius ſum. Sed in nouũ quoddam iudiciarium genus ut uideor incidimus, dum tu mihi eam poſſeſsionem aſſerere contendis qua ego conor. Quæ unquam rhetorum cauſa huius generis actorem aut reum habuit? ego mi Pice nũquam in hac pugna tibi herbam porrigam, niſi prius bona cũ gratia compoſuerimus, ut quando aliter non ſuccumbis uterq; noſtrũ alteri præceptor pariter & diſcipulus iudicet. Sed obmiſsis iocis ſeria agamus, & Heptaplus tua & tu ipſe tibi merito placere potes, cũ omnia doctorum hominũ pũcta ita ſis aſſequutus, ut ne in tabella quidẽ latebra liuor ullus appareat. Idem in reliquis ſcriptis facilius tibi datũ iri ſperandum eſt, cũ uſus etiam acceſſerit, qui ſolet in ſcribendo magiſter haberi optimus. Quod ad me attinet gaudeo uehementer laudato uiro, & ab omnibus ac ubiq; laudando Laurentio me in ore eſſe, addito præſertim Politiani calculo: Cuius ego copioſam & arcanam multiplicis diſciplinæ lectionẽ ita amplector, ut admiror,

ita admiror ut commendare nõ deſinam. Quo fit ut extra doctrinæ alcam me ab illo poni triumphi inſtar exiſtimem. Quod librorum meorum indicem petis id mihi laborioſum eſt & inutile, ſatis erit ſi pro tempore poſtulatis meis inſeruies. Nunc Martianum Capellam & Senecæ quæſtiones naturales opto, ſi modo emaculati ſint codices, nam qui apud nos ſunt opera Sybillæ indigent, eos ſi impreſſos emere poſsim gratius mihi erit, ſin minus non longo poſtliminio tui ad te redibunt. Vale ſpes mea, & bonarum diſciplinarum, meq́ amare perge. Ferrariæ nonis Decembris. 1489.

EX EPISTOLA HERMOLAI AD IOANnem Picum.

QVanquã has epiſtolas ipſe tuas amo quòd fluunt, quòd affectatæ non ſunt, quꝙ curam nõ dico non norunt, ſed reſpuunt, hoc eſt, de compoſito non recipiunt, & accedentem inferriq́ cupientem excludũt, ita ut diligentiæ quidem ſint penitus in ijs ueſtigia, ſed repreſſæ, quodammodo & repudiatæ. Non ſum tam ſolers ut introſpicere poſsim ingenium tuum, extimareq́ magnitudinem eius, atque fœcunditatem. Illud uidere uideor, nec fortaſſe fallor, quò dirigas colliniesq́, item quo euaſurus ſis. Et quidem paulo mox: Indole iſta tua nihil eſt liberalius, nihil riſibilius, & ſemel dicatur uel duriuſcule nihil exprõmitẽtius, ſi modo indoles appellanda eſt. Quæ fructus ædiderit ne maturis quidem ætatibus & doctrinæ quamuis exercitatæ deſpiciendos. Age quantus, ut audio in poëticam, ſpiritus, quæ felicitas, qui nerui, quanta demum in omni uel præcipuè literarum actu nobilitas, atque ſplendor. Quid cum agis philoſophum, quæ memoria, quanta ſubtilitas, quæ celeritas animi, cum totius corporis uigore conſentiens. Sed rapior tamen in laudes tuas ingratis, imò uero perlubens, id enim quiſq́ uult maxime, quod inuitum & reluctantem quoque ui conuertit ad ſe. Dabitur, ſi modo is tibi ambitus, laudari à parum doctis. Dabitur profecto tempus accommodatum magis ad hoc officij. Nunc uenio ad id & reliqua.

EX EPISTOLA HERMOLAI AD IOANnem Picum.

GRatulatus ſum huic ſeculo, uirum tanta doctrina, ut nihil ferè neſciat, tanta cura, ut nihil omnino ſcire uideatur. Video te poëtam egregium, oratorem eminentiſsimum uel eſſe iam uel breui fore, animaduerto te philoſophum, prius Ariſtotelicum nunc etiã Platonicum eſſe factum. Video literas Græcas, quæ in te ſolæ deſiderari poterant, & ſine quibus nihil eras facturus, non didiciſſe modo, ſed hauſiſſe, idq́ facilitate tanta, celeritateq́ ut literas Græcas ignoraſſe aliquando te, neque tu memineris, neque perſuadere poſsis alios. Id quod de Hieronymo Donato meo non plus libenter quàm uerè prædico. Hortarer te & reliqua.

EX EPISTOLA IACOBI ANTIQVARII, AD Angelum Politianum.

NOli igitur longi incubatus fœtura, nos in expectatione macerare, ſed accepto in tui nominis ſecuritatem, ſponſore Pico, cuius tota uita, gloriarum plena eſt: à quo in amicorum gregem, pro te receptum iri omnibus uotis expeto, cuius ueſtigia ſemper adoro, quicquid ex altilium cohorte domi naſcitur ſpectandum, legendum, ediſcendũ emittas, detenturus eos omnis in fidibus tuis, qui aliquo uirtutũ ſimulacro aut harmonia ducuntur. Vale.

ANGELVS POLITIANVS, IOANNI RICO Mirandulæ ſuo, Salutem.

ARſi penè ſemper (nimis improbè forſitan) ſed arſi tamen, ſemper ſtudio famæ perpetuæ, ſic ut pro nihilo ſuperſtite gloria conferretur. Sed quoniam quæ ſcribebam, uix etiam uetuſtatẽ nominis pollicebantur, extitiſti tu Pice, qui quod ego non poteram, prę ſtiteris, dedicato ſcilicet Commentario, de uno & ente (ſic enim titulum facis) in quo riuos per Lyceum decurrentes, & Academiam reuocas ad unum caput, & cum philoſophia magis una, quàm gemina, noſtrã quoq; theologiam copulas. Quod igitur iam Glauci gramen requiram, uicturus æternum per te? ſed & tecũ, narrabit autem quandoq; poſteritas, fuiſſe olim Politianum quendam, quem tanti fecerit ipſe quoque Picus, omnium doctrinarũ lux, ut ne librum quidem nuncupare illi pulcherrimum de rebus altiſsimis dubitauerit. Ago itaq; tibi gratias pro immortalitate, ſed immortales. Vale.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS, GERMAno de Ganai, Pariſij præſidenti, S. D.

CErtior eſſe uis de obitu Pici Mirandulæ, tibi ut uidetur adhuc incerto, grauius certè dolere uis Germane. nam cum grauiter hactenus, hoc ambiguo damno doleas, certior profectò factus, grauiſſimè mox, ut puto, dolebis: præſtabat forſan, dubia quadã iactura mœrere, quàm cruciari certa. Heu, quid rogas deſideratiſsime mi Germane, ambiguus equidẽ adhuc eſſe malim, nec ſine lachrymis in præſentia poſſum te reddere certiorem. Superiore Nouembre, quo die Carolus rex Francorum magnus urbem noſtram Florentiam eſt ingreſſus, noſter Mirandula nos deſeruit, tãto ferme dolore literatos afficiens, quanto Rex interim gaudio ciuitatem, ita prouidus loci genius & populi gaudio, literatorum gemitum compenſauit, & pro extincto philoſophico lumine, regium interea lumen accendit, ne forſan obſcurior eo die Florentia uideretur, Mirandulanum lumen extinctũ, in quã terris, cœlo redditum. ea enim Picus hilaris ſecuritate, ex hac umbra uitæ migrauit, ut ab exilio quodam, in cœleſtem patriã uideret proculdubiò rediturus. Deſideras præterea ſcire q̃ Picus olim

cus olim cōpoſuerit, uel quæ modo cōponeret: Hexameron, Apologiã'q; ac de uno & ente conſcripſit, Epiſtolasq; nonnullas. Quicquid de amore olim feruente adhuc adoleſcentia compoſuerat, iudicio deinde maturiore damnauit, uoluitq; penitus aboleri, nec ſine illius iniuria edi poteſt. noui equidem ultimam pŋ hominis uolūtatem. Nam & ætate mihi filius Picus erat, & familiaritate frater, & amore prorſus alter ego. Moliebatur quotidie tria, concordiam Ariſtotelis cū Platone, enarrationes in eloquia ſacra, confutationes aſtrologorum: omnia quidem tam facundè q; ſubtiliter diſputata, ſed quàm ſtylo luculenta, tàm nouis obſcurisq; characteribus adumbrata, ut uix ab eo legi poſſent. itaq; nec dum abſoluta ab eodem uel recognita ſunt, nec ab alŋs, niſi forte uaticinentur, exſcribi poſſunt, nam ſi fortè poſſent, nec adeò deſideraremus Picum noſtrum, uelut abſentem, nec uſquam ſuſpicaremur extinctum. Sed pius nepos eius Ioannes Franciſcus, literis & ingenio pollens, è tenebris in lucem eruere quotidie ſtudet, uitamq; patrui & geſta deſcribit. Accipe denique hoc in eum Epigramma noſtrum. Antiſtites ſecretiora myſteria, raro admodum concedunt oculis, ſtatimq; recondunt, ita Deus mortalibus, diuinum philoſophum Ioannem Picum Mirandulam, trigeſimo ætatis anno maturum. Vt autem tibi nota ſit reliqua literarum iactura, hoc autumno Florentiæ facta: Angelus Politianus noſter, Latina Græcaq; lingua doctiſsimus, Septembre proximo, ante Pici obitum migrauit è uita quadrageſimo ætatis anno: ediderat iam diù Miſcellanea, & Syluas & Declamationes quaſdam, epiſtolasq; nonnullas acutè quidem omnia eleganterq; compoſita. Multa quoque quotidie, ad elegantiam neceſſaria, incertis ſicut Picus characteribus annotabat, ut in utroque grauior literarum iactura contigerit. Die. 23. Martŋ. 1494.

MARSILIVS FICINVS FLORENTINVS, IOANNI Franciſco Mirandulæ Concordiæ comiti, S.

EPiſtolam de obitu laudibusq; Pici breuem, miſi in Galliam poſt diſceſſum tuū, longas autem, ſingularesq; Pici laudes è multis iam diù ſcriptis meis paſsim colligere licet, ex libris epiſtolarum præſertim poſterioribus, ſunt enim duodecim iam impreſsi, ex procemio in Plotinum, ex libro de Sole: ex commentarŋs in Timęum atque Parmenidem, epitaphiū in eum accipe. Antiſtites ſecretiora myſteria raro admodū concedunt oculis, ſtatimq; recondunt, ita Deus mortalibus diuinum philoſophum Ioannem Picū Mirandulam, trigeſimo ætatis anno maturū. Hucuſq; ſit epitaphiū. Deus omnia Ioanni Pico, animi corporisq; fortunæ bona cumulatiſsima dediſſe uidetur, ſi modo longius uitę ſpaciū cōceſsiſſet. ſed neq; in hoc fas eſt prouidentiã incuſare, nã ſi Deus illū breuiſsimo tempore, ſupra naturæ uires perduxerat iã ad ſummū, ad melius progredi fortè nō poterat, in eodē uerò cōſiſtere mobilitas naturæ nō patiť, ad deterius

uerò

uerò relabi, uirtus conſummata non tollerat, ſed hęc, cæteraq; id genus, ipſe in uita Pici melius latiusquè ſcripſiſti, non tam ut illuſtrares ipſum (quis enim addiderit ſoli lumen?) quàm ut occulta quidem illius opera, ſed luce digniſsima diſcuſsis nubibus ſerenares. Tuam igitur in patruum tantum pietatem, & mortales mirificè commendabunt: & Deus nō mediocribus dignam præmijs iudicabit. De primo Nouembris. 1495.

COMMENDATIONES IOANNIS PICI Mirandulæ.

Matthęus Boſſus Canonicus Regularis, uir doctus & eloquēs, in procemio ſuarum recuperationum Feſulanarum de quodam ſuo dialogo prius ædito uerba faciens, ad Ioan. Medicem Cardinalem ſanctę Romanæ eccleſię, ita inquit,

Cum eodem ipſo Politiano nec inuitus legit ſemel & pluries ad calcem uſq; inſignis & clariſsimus Ioannes Mirandula, cuius ingenium ſuper humana omnifariamq; doctrinam omnes obſtupeſcunt, & à cuius integritate animiq; nitore omnis abeſt hallucinatio palpansq; cōſenſio.

Ex epiſtola Angeli Politiani ad Picum qua defendit locos ab Hermolao damnatos in ſuis commentationibus.

Quo circa tu mihi nunc adeundus mi Pice, doctiorum omnium doctiſſimus, nō quidem ut iudex, ſed arbiter honorarius, qui uidelicet inter amicos diſceptantes, litem dirimas.

BACCIVS VGOLINVS ROBERTO SALVIATO, S.

MEritò te Roberte docti diligunt, quos miro quodam ardore coluiſti ſemper, & ſtudioſi omnes amant, quos non modo opera, ſed & impenſa iuuas, ut commodius proficiant, ego uero & ſi nec doctis, nec ſtudioſis quidem annumerandus, plurimū tamen tibi debere me fateor, quòd per te nobis uel remotioribus copia facta ſit, diuini admodum operis æditi nuper à Pico Mirandula uiro ſane præ omnibus qui ſint, quiq; fuerint admirando, quem recte non iam Picum, ſed ſuam uocat phœnicem, in ſacra Medicum Lauro nidificantem, Politianus meus, aliud ætatis noſtræ miraculum. Illius tu librum de Septiformi ſex dierum geneſeos enarratione uerę philoſophiæ & Chriſtianæ religionis argumentum magno Laurētio Medici patrono meo dicatū, cū diligentiſsime imprimendū tum ad loca diuerſa, ac diſtantia tranſmittendum, & plurimis eius lectionis percudis, uel gratis habendū curaſti. Quos inter & mihi contigit, per Victorium Caianum tuum hominem, multi ioci, multaq; ſuauitate aſperſum, & ſalibus optato hoc munere potiri. Hoc tuum in uiros claros ſtudium, hāc in omnes uirtutis amatores officioſam liberalitatem, qui nō laudet & gratiore affectu proſequatur, is ab omni humanitate diſcors,

& ea

& ea literarum conſuetudine alienus proculdubio eſt habendus, non enim publicæ utilitati conſuli amãtius, rectius, celeriusúe potuit. Quare hoc ap prime tibi eſſe exploratum uelim, haud tenui mercede ſumpſiſſe te huiuſ modi prouinciam, cum inde & bonorum gratiam, & non mediocrẽ glo riam ſis conſequutus. Vale. Neapoli. 12. Calendas Aprilis. 1490.

IVNIANVS MAIVS ROBERTO SALVIATO, S. D.

Qvòd Ioannis Pici Mirandulæ diuinum opus, non minori cura imprimendum curaſti, quàm ille confecit, & tuæ plurimum gra tiarum diligentiæ, & illius diuinæ doctrinæ habendum puto. Ti bi, quòd tam ſublime opus inter tenebrarũ obliuia deliteſcere paſſus non ſis, qui una opera & amici perpetuitati, & communi omnium utilitati conſuluiſti. Illi autem, quòd neq; priſcorum uirorum authoritate uel ſanctitate, qui hæc eadẽ enarrarunt deterritus, neq; aliorum inſectatus ueſtigia, ſuo quodam lumine, illa eadem colluſtrauit. Nam cum primum tam reconditum, & à multorum cognitione remotum opus ad meas per uenit manus, diligentius id legere cœpi, quod non modo cum admiratio ne attulit uoluptatem, uerumetiam & eò ſublimitatis contemplantem eue xit animum, ut neq; admirabilius neq; enucleatius quid unquam uiderim, aut audierim. Quippe cuius ingenium ſupra cæterorũ acumina præſtat, ſcientiarum indaginem incredibilem callet, & rerum omnium cognitio nem, ſupra quàm credibile ſit iam habet, iſthac præſertim ætate qua pau lulum pubertatem egreſſus, tantam rerum notitiam adeptus eſt, quantam etiam doctiſsimis & ætate prouectis attingere non licuit. Quapropter om nium bonarum artium, atq; ſcientiarum ſacrum domicilium, & noſtri ſe culi miraculum nominare uerebor nunquam, præſertim cũ operis recon ditos ſenſus à paucis hominibus excogitatos, rerum progreſſus naturæ & Dei patefacta latibula, & tandem ſummi opificis arcanas opes iam in propatulum æditas accuratius lego, quo quid admirabilius unquam au diuerim ignoro, aut quid altius legerim neſcio. Cum philoſophos inter & Moſen, qui diuerſo inter ſe itinere rerum opificiũ contexebant, iam pa em initam & naturæ & Dei quædã coniuncta fœdera ſine controuerſia com prehendantur, ſed hoc altius repetendum, atque uerboſius explicandum in aliud tempus reſeruo. Venio ad te mi Roberte uir quidẽ egregie, quem ex tuis ſcriptis unicè diligo, quæ quamuis paucula ſint, tamen tale tuæ uir tutis ſpecimen oſtendunt, ut non minorem prouẽturam ingenij frugem, quàm gratiorem nunc floſculorum ſpem offerunt, polliceantur. Sic itaq; tuum ſcito Iunianum & ſi qua deinceps de tuis ad me ſcriptis dederis, non minus tuarum rerum præconem, quàm ob idipſum tui amatorem ſcias. Victorius itaque tuam prædicat ingenij præſtantiam, tuamq; harum lite rarum eruditam humanitatem, ut eadem cupere prouocer & prædicare. Vnum tamen rogo, ut quem Victorius blandis hortationibus ad aman

dum

dum inuitauit, tu tua humanitate quam profiteris & amplecteris proſequi non deſiſtas. Quocirca meam excitabis deſidiam, ut ſæpius ad te ſcribam, modo noſtra nō aſperneris. Et ſi ex uerbis noſtri Victorij meam nō poſthabeas amicitiam, neceſsitudinis uinculo ad te omni officio proſequendum prouocabis. Nihil eſt enim quod malim quàm cum ingenuis & doctis uiris mutuo amore & literarum mutatione concertare. Tuum Mirandulam, quem humanitatis columem prædicas, & ipſe naturæ delitias appellare audeo, mihi à ſe amari cupienti amicum reddas, & ſaluum ex me dicas. Vale. Neapoli pridie nonas Iunij. 1490.

Ex Miſcellaneorum Angeli Politiani proœmio.

De iſto enim præ cunctis admirando, non Pico iam, ſed (ut ipſe appellare ſoleo) phœnice potius, qui nunc in tua Lauru nidificat, tanta mea quidem expectatio eſt ut auſim Propertio ſuccinere: Cedite Romani ſcriptores, cedite Grai.

Item ex capite eiuſdem operis. 14.

Vt idem & comparit & oſtendit Ioannes Picus Mirandula meus unus omnium prorſus ab omni parte beatiſsimus, in opere ſingulari atque admirandó, quo Pſalmus à Septuaginta uerſos iſto notarum præcipué argumento docet Hebraicæ ueritati reſpondere, ne iam inſalutare Iudæus aut obijcere poſsit ea nos in templo ſingulis canere horis quæ ne ipſi quidem ſatis uerſa fideliter exiſtimemus.

Item ex capite eiuſdem operis. 90.

Qualis eſt item Ioannes Picus hic meus è Mirandulanis principibus, abſolutiſsimum naturæ opus, à quo philoſophia Latinè iam meditans loqui ſummum puto faſtigium accipiet.

Item ex capite eiuſdem operis. 94.

Percurrimus aliquando ego & Picus hic Mirādula, nunquam ſatis homo laudatus, ſubſiciuis horis antiquos enarratores inſtrumenti ſacri ueteris, Græcos maximè Diodorum, Philonem, Gennadiū, Aquilam, Origenem, Baſilium, Didimum, Iſidorum, Apollinarem, Seuerianum, alios id genus compluris, quorum ille ſicutique Latinorum ſententias omnes quàm diligentiſsime cum Iudæorum & Chaldæorum interpretum conferens opinionibus, nihil non euentilat & penſiculat, unde modo, aut ueritas elici, aut obſcuritas tolli, aut roborari fides, aut refelli poſsit impietas.

Ex libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis Ioannis Abbatis Spanheimenſis.

Ioānnes Picus natione Italus, Comes Mirandulæ, & Concordiæ Dominus, uir omnis bonæ literaturæ ſtudioſiſsimus, & ſicut præclaro ſanguine, ita Diuino admodum ingenio nobiliſsimus, magna familiæ omnigenum artium ſtipatus caterua, dignus & optimè meritus cuius profe-

ctionem Muſæ ſequantur, doctiſsimus noſtra ætate philoſophus eſt, atque diſputator acerrimus. Scripſit ſtylo elegantiſsimo nonnulla, quæ ætas noſtra tum comprobare tum uel maxime admirari habebit, quibus nominis & gloriæ ſuæ memoriam non indignè ſempiternam reddit.

Ex compendio reuelationum doctiſsimi, & ſanctiſsimi uiri fratris Hieronymi, Sauonarolæ Ferrarienſis ordinis Prędicatorum.

Comes Ioannes Mirandulanus uir temporibus noſtris ingenio & multiplici doctrina ſingularis.

Ex ſecundo commentario in Propertium, doctiſsimi ac eloquentiſsimi uiri Philippi Beroaldi Bononienſis, ſuper illo uerſu: Non tot achemenijs & cætera.

Suſa pro Hetruſca ſcriptum legi in codice Ioannis Pici Mirandulani, qui uir eſt ſeculorum memoria dignus, qui multijugis diſciplinis præditus, exornat ætatis noſtræ gloriam, cui accommodari poteſt illud, quod de Varrone ſcripſit Terentianus. Vir doctiſsimus undecunque Picus, qui te Minemi, ut pote eruditũ eruditiſsimus, nobilem nobiliſsimus non ſolùm diligit, ſed uehementer amat, qui de te honorificè loquitur, & optimè ſentit, hic poſt ſeueriora ſtudia in Propertij lectione tãquam amœniſsimo diuerſorio requieſcere conſueuit, & mihi hunc locum ita legenti adſtipulatus, oſtenditque in ſuo codice ſuſa ſcriptum eſſe non Hetruſca: &c.

Robertus Salulatus Laurentio Medici S.

Cum eo natus ingenio Laurenti clariſsime atque ita natura ſim inſtitutus, ut nihil mihi ſit prius quàm illos amare, colere & uenerari, qui uel ingenio excellentes uel doctrina ſint ſingulares, non potui Picum tuum Mirandulam non amare præ omnibus & admirari uirum profecto omni admiratione digniſsimum. His cum nuper tibi librum de Septiformi ſex dierum Geneſeos enarratione primitias ſtudiorum ſuorum dicauerit, opus non meo modo, ſed omnium iudicio excellentiſsimum, dare operam uolui ut mea impenſa emendata impreſsione publicaretur, nihil dubitans ſimul me & meo in illum amori, & publicæ ſtudioſorum utilitati ſatisfacturum. Acceſsit quòd non ingratam me tibi rem facturum ſperaui, ſi quæ tibi ille phyſica & diuina myſteria communicauit, per me denique omnibus fierent communia. Vale.

EPISTOLARVM FINIS

IOAN.

IOANNIS PICI Mirandulæ Concordiæ Comitis Diſputationum, in Aſtrologiam,

PROOEMIVM.

HOMERVS atq; Cecilius antiquiſsimi uates peſsimos eſſe prædicant inimicos, qui ſub amicorum ſpecie nos circũueniunt. Qua ſentẽtia nulla uerior dici, nulla ſalubrior prępcipi poteſt. Quãquam quid egemus teſtimonio poëtarum? cũ diuina nos ueritas, uitæ, morũq; magiſtra, ſub ouium pelle lupos euitari, & ne de facie iudicaremus admonuit. Siquidem hoc unum inimicorũ genus quod nec auerti, nec euerti poſsit, quodq; ſuperare ipſi non uolumus, ſed occurrimus, ultro oſculamur, excipimus, & ab illo contra noſipſos, nõ contra illud ut oportuit ſtamus, quod ſanè pręſtigiũ, quia magno conſtat, & altius introſpiciendum, & diutius examinandum, nec temerè admitti, nec ſtatim profligari debet. Vbi uero detecta fallacia eſt, tanto acrius explodendum, quãto tectius ad perniciem ſub prætextu beneficentię illabebatur. Nec minus mala putanda ſunt, quæ ideò non uidentur eſſe peſsima, quia bonis interdum ſint admixta, cum tanto noceant exitialius, quanto per ſpeciem admixtionemq; boni cum facilius admittũtur, tum admiſſa quòd ſemel inuaſere, tenacius occupant, retinentq; potentius. Quo pacto ſi cum mero uenenum propinetur, quanquam ſua natura ſaluberrimum merũ eſt, attamen ueneni malitiam illam tum ſuo ſapore diſsimulat, tum uigore ad uenas & intimius adigit & celerius. Eſt autem hoc obſeruandum cum in omni uita, tũ in artibus maximè & diſciplinis, quarum illæ pernicioſiſsimæ, quæ præſtigia cum ſint, aut alio genere uanitates, ita tamen mẽdacio lenocinium aliquod prætenderunt, ut ſcientiæ uel artis nomen ſibi uendicauerint. Siue illud captatum ab antiquitate fictis authoribus lenociniũ, ſiue à magnis promiſſis illecebra curioſitat s & cupiditatis humanę, ſiue ab aliquo fuco ſpecieq; probabilitatis, cũ interdum ſint falſa probabiliora ueris Ariſtotele teſte, præſertim nõ introſpecta nec explorata populo præſertim & multitudini, cui proprium errare decipiq; ſemper fuit, & nihil ſapere. Quid autem exitialius? quid inexpugnabilius? quàm cum titulo ſapientiæ ipſe ſe nobis error inſinuat, ut quod ille dixit, operam demus, ut cũ ratione inſaniamus. Non aliud hoc quàm conſilium & mentem, cuius ſola uis abigendæ falſitati nobis innata eſt, miſſam facere, ut mendacium ipſius & teſtimonio

honeſtius, & poteſtate robuſtius, & præſidio munitius euadat. Porrò nulli ſpes ultra ad ſanitatem, cum natura ipſa adiuuat morbũ. Hoc autem ut dudum dicebam, euenit per inſaniam, quæ ſub ſpecie uel artis uel ſcientiæ populo ſe circumfert & uenditat, nõ ideò minus inſania, quòd ſapientiam ſumma cute mentitur, ſed quo fallacior eo perditior. Quemadmodũ apud medicos, nulli delirant, ut ſic dicam, deliratius quàm qui delirio præferũt uultum ſerium. Eſt autem hæc propria labes omnium ſuperſtitionũ, quarum non alia profeſsio quàm præcepta tradere inſaniendi. Sed in primis hunc ſibi titulum uendicauit aſtrologia, ſicut & inter ipſas ſuperſtitiones, quarum mater alumnaq́ meritò exiſtimatur, obtinet principatum. Aſtrologiam uerò cum dico, non eam intelligo quæ ſiderũ moles & motus mathematica ratione metitur, artem certam & nobilem & ſuis meritis honeſtiſsimam, authoritateq́ hominum doctiſsimorum maximè comprobatam, ſed quæ de ſideribus euentura pronunciat, fraudem mercenariæ mendacitatis legibus interdictam, & ciuilibus, & pontificijs, humana curioſitate retentam, irriſam à philoſophis, cultã à circulatoribus, optimo cuiq́ prudentiſsimoq́ ſuſpectam, cuius olim profeſſores Gentilicio uocabulo Chaldæi, uel ab ipſa profeſsione Genethliaci dicebantur, mox ut nominis cõmunione honeſtarentur, mathematicos ſe dixerunt & aſtrologos, quaſi hæc quoq́ de liberalibus diſciplinis una foret, quæ de ſideribus cum ratione loqueretur, hoc ſe tantum diſcrimine ſeparans ab illa uera mathematica, ut illi aſtronomię, ipſi aſtrologiæ nomen daretur, nimis improbo zelo alieni tituli inuadendi, ſiquidem aſtrologia alterius artis nomen ut declarabimus, ipſam uero diuinatricem ſemper hoc ambitu laborantẽ, ut nominari uellet ab aſtris, non altero modo ſed utroq́ cognomento dignabimur, & ad illius de motu ſiderum tractantis æmulationem pro aſtrologia aſtrologiam, pro aſtronomia aſtronomiam ſatis cõgrue ſatis pro merito nuncupabimus. De qua utcunq́ de nomine decidatur, ego quidem cum rationibus nixus, tum præiudicijs hominum ſapientiſsimorum nihil dubitauerim affirmare, non eſſe inter artes præſtigioſas, quæ aut plus fallat credulos & imperitos, aut quæ perſuaſis fallendo plus noceat, tanto reliquis ſuperſtitionibus exitialior, quanto propius accedere uiſa ad ueritatem. Nam illæ quidẽ in prima facie notas ſuæ dementiæ leuitatisq́ prę ferentes, uix cuiquam imponunt præterq́ penitus exoculato, hæc in ſinu habens, & in præcordijs alens inſaniam, præfert ſpeciem habitũq́ ſapientiæ, ut ſi eminus inſpectes uel per tranſennam forma capiaris, ſi cominus admoueris oculum, exploratorem ipſam uideas umbram, aut quaſi laruã, & ſub aperta luce fallaciam tenebrarum abomineris. Ita eſt certe, ita per rationes manifeſtiſsimas, luce clarius fiet, nullam eſſe maiorem fallaciam, nullam pernicioſiorem, oſtentat procul cœlum & planetas, unde facile credas in tam ſublimi, tam lucido ſpectaculo, nihil non poſſe ueriſsime

præui-

præuideri. Mox ubi attentius conſideraueris, uides & ſublime adeò eſſe ſpeculum, ut imagines illuc terrenarum rerum non aſcendant, & ita lucidum ut ad eius fulgorem noſtra calliget infirmitas, tum propius cum acceſſeris uidebis intextas illius peplo, pro cœleſtib. portentuoſas effigies, & ſtellas in animalia transformatas, & plenum fabulis cœlum, imò pro uero cœlo commentitium cœlum non factum à Deo, ſed ab aſtrologis fictum, ſic inſtructa uidetur omni firmamento dogmatis comprobati, quæ ſimul & libros circumferat magnis nominibus prætitulatos, & rationes tàm multas decretorum ſuorum & præter rationem experimenta, tã diuturnis obſeruationibus, tam diligentibus annotamentis corroborata, tum ab uſu tot ſeculorum, & tam multarum ætatum approbatione recepta. Mirum quàm per caligines iſtas & nebulas oculis imperitia offenſis, & ſpecioſam, & uenerabilem, & ſerie plenam authoritatis imaginem ſui repręſentat. Quas ubi tenebras & præſtigia radio rationis, & diligenti tractatione diſcuſſeris, uidebis in illis libris nihil eſſe libratũ, in authoribus nullam authoritatem, in rationibus nihil rationale, in experimentis nihil conſonum, nihil conſtans, nihil uerum, nihil credibile, nihil ſolidũ, ſed pugnantia inuicem, falſa, uana, ridicula, ut uix credas qui ſcripſerunt fidẽ adhibuiſſe his quæ ſcribebant. Quod uero ſpectat ad unitatem, nõ inuenias temerè quæ plus ſpei proponat ſuis aurarijs, quæ maiora deſiderabiliora promittat. Prudentiæ ſe facit conſeruatricẽ, cuius de futuris coniecturam certa præcognitione ſtabiliat, ſed & philoſophiæ cuius maxima pars quę de cœlis (ut iſti uolunt) per cœli influentiam ad liquidum abſoluatur. De medicina non attinet dicere, de nautica, de agricultura, dum non ſolum futura prænunciat his, ſed & uires cœlorum ad terrena deducit, unde omnium artium opera efficaciſsimè, unde omnium artiũ magiſtri quod uolunt facile conſequantur, & hæc quidem ueteribus, ſed etiam neotericis perſuaſit, religioni ſi Dijs placet, cũ uniuerſæ, tum Chriſtianæ plurimum conferre authoritatis & emolumenti, & ut ſemel dicatur imitata ſuum magiſtrum, & regna mundi adorantibus ſe promittit, & ſuum lignum guſtantibus, æmulationem diuinitatis, boni maliq́ cognitionem. Quæ non modo ullis ut pollicetur uitæ uſibus commoda ſit, ſed fraus eſt omniũ peſtilentiſsima, ſiquidem illa ipſa eſt, ut demõſtrabimus, quæ philoſophiam omnem corrumpit, medicinam adulterat, religionem infirmat, ſuperſtitiones parit, aut roborat, idolatriam fouet, prudẽtiam aufert, polluit mores, cœlum infamat, homines miſeros, anxios, quietos, & de liberis ſeruos, & in rebus penè agendis omnibus planè facit infortunatos. Quod cum ego exploratum habere mihi uiderer atque compertum, putaui piaculum me facturum, nulla uictima expiandum, ſi tacerem, ſi diſsimularem, nec uel penitus pro uirili uenenum, hoc de credulorum manibus extorquere tentarem, hac præſertim ætate, qua ſi quando aliâs ad hanc frau-

dem omnis ætas & ordo ſexuſq; caligat. Eſt autem tanto magis pro ueritate pugnandum quanto plures habere cognoſcitur oppugnatores, ſiquidem ut prodeſſe omnibus, ita placere tantummodo bonis deſideramus, nec iudicium multitudinis fidem habet, ubi contra ſtat ratio conſenſuſq; doctorum, nec nos auram ſpectamus popularem, ſed lucem ueritatis & publicam utilitatem.

IOANNIS PICI Mirandulæ Concordiæ Comitis Diſputationum, in Aſtrologiam,

LIBER PRIMVS.

PRIMVM omnium ſcire Lectorem uolo, non hoc noſtrum inuentum audaciamq; fuiſſe reijciendi confutandiq; aſtrologiam, ſed à prima antiquitate bonis ita iudicijs ſemper uiſum non eſſe profeſsionem, quæ tot homini incommoda, tot inſanias undiq; ſub prætextu ſcientiæ & utilitatis inueheret. Hinc Cæſarum legibus & prudentum, uti noxia uitæ ciuitatibus damnatur, hinc oraculis Prophetarum, Pontificũ ſanctionibus, hominum ſanctiſsimorum uocibus & doctrinis, ut moribus & pietati peſtifera condemnatur, hinc à philoſophis & mathematicis quicunque ſapere ex libris non loqui didicerint, quaſi falſa, non utilis, non poſsibilis, non amica philoſophiæ, uel contemnitur ferè uel confutatur. Id quod alijs uel neſcientibus, uel denegantibus prius quàm rationibus res agatur, hoc libro ſumus declaraturi, ut poſt tales accuſatores non ad inuidiam nobis hæc accuſatio, ſed potius ad pudorem bonę frontis hominibus, ſi qui ſuſcipiãt, poſſit eſſe defenſio. Exordium uerò faciemus à philoſophis, quorum maior authoritas, quæ prudentum, & communior interdũ eſſe ſolet, quàm Prophetarum. Pithagoram aſtrologiæ fidem non præſtaſſe, tum author eſt Theodoretus, tum Laërtius, quoque Diogenes, & Plutarchus, indicauerunt. Democriti illud fertur, quod ante pedes nemo ſpectat, cœli ſcrutantur plagas. Academicus Phauorinus & Panætius Stoicus ipſam inceſſuerunt, ridetur eadem à Seneca, confutatur à Cicerone, ſed & diſputantem aduerſus illam Carneadem, & diuinis infenſum, Bionem philoſophum quis ignorat? Quod ſi ſuperat omnem inſaniam, cui nec inſanus accedat,

Ore-

Oreſtes, quantum inſaniæ continet aſtrologia, cui nec multa delirans aſſentiri potuit Epicurus. Plato & Ariſtot. philoſophiæ principes indignam putauerunt, de qua uerbum aliquando facerent tota ſua philoſophia, plus eam ſilendo quàm quiſquam uoce ſcriptiſúe condemnantes. Nam qui aliter ſentiunt, illud quæſo reſpondeant cur toto decurſu ſuarum commentationum, ubi uel proprietates explicandæ cœleſtiũ uel cauſæ inferiorum inde erant petendæ aſtrologicum illi nihil unquam attulerint? An ad philoſophum hæc ſpectare non putarunt partes uniuerſi primas & nobiliſsimas, corpora mota, rurſusꝗ mouentia, cauſas efficaciſsimas, ſine quibus fieri quicquam in natura aut cognoſci non poſsit, ſi quid tales eſſe credantur, quales eas aſtrologi faciunt, de quibus uniuerſalia quædam cognoſcere, qualia ſcribunt philoſophorum duces, ſi quæ propria magis poſſent intelligi, non philoſophi ſed imperfecti philoſophi eſt. Cur igitur Ariſtoteles libros ſuos de cœlo tam ieiunos reliquit? ubi tam multa tam ſplendida dicere potuit, & ſi potuit debuit de ſtellis, de planetis, eorum efficientiam, proprietates, cognitionem, indicans nobis? Cur in metheorologicis, imbrium, cometarum, uentorum, cauſas perſcrutatus, aſtrologicarum rerum ſemper obliuiſcitur? Cur in libris de animalium generatione, nec gemellos, nec partus portentoſos atꝗ monſtrificos, nec ſexus numerumúe puerperij, nec formam, nec qualitates ad ſidera aut refert, aut referri poſſe meminit in tranſcurſu? Cur idem in Timæo facit & Plato? Cur ante Platonem Timæus ipſe Pithagoreus in libro de natura, ſummus, ut ait Plato, philoſophus pariter & aſtronomus? Cur & Ocelus, idem Leucanus in libro de mundo, teſtimonio etiam ipſe Platonis in philoſophia eminentiſsimus. An hæcꝗ quaſi parua contempſerunt, quæ ſi ſunt uera maiora eſſe non poſſunt, an non contempſerunt quidem, ſed ignorauerunt, & in Aegypto Babyloniaꝗ uerſati non potuerunt hæc intelligere decantata apud hos populos, & cuique de medio etiam nota? profeſsionis certe ſuæ non eſſe (ut diximus) non putauerunt, niſi ſuam ignorarunt profeſsionem, ut philoſophi munus crederent apum & formicarum minutiſsimè quærere proprietates, Iouis & Saturni etiam non putarent, præſertim ſi ueritatem ſuper his non ſolum obſeruatio docet, ſed & ratio monſtrat, quod ſcriptores aſtrologi maxime cõtendunt. Quidnam igitur aliud dici poteſt, quàm in ea fuiſſe Platonem Ariſtotelemꝗ ſententia, nõ eſſe cauſas cœleſtia quorũ dicunt aſtrologi, nec aſtrologiam uel artem eſſe uel ſcientiam, cuius erat cum alijs, alioquin mentio facienda, ſed ex ludicris unam, ſiue fraudibus potius circulatorum, quo genere geomantiæ, hydromantiæ, prę ſtigia, incantationes, quarum ueteres nulli philoſophi inter ſcientias arteſꝗ meminerunt. nam ſi foret ars aſtrologia penderet à naturali ſciẽtia, ſicuti medicina, ut quemadmodum medicus à philoſopho, fruticum, herbarum, animalium natu-

ram mutuatur, quibus utatur ad ſanitatem corporibus conciliandam, ita diſcat aſtrologus à philoſopho ſiderum uires & proprietates quibus utatur, & uti doceat ipſe ad prædicendum, nam qui diuinatricem aſtrologiam partem aut finem mathematicæ putat aſtronomiæ, plus quàm cum ea, ſi qua eſſe putetur, quàm cum naturali philoſophia habere commertij, is quàm longe fallat poſtea declarabimus. Nunc tantum admonemus rem poſitam doctis, tamen extra controuerſiam, ad philoſophum pertinere ſcire de ſideribus quicquid eorum ſubſtantiā ordinemq́ꝫ conſequitur, ad motus & moles eorum dimetiendas aſtronomo delegato, ad præuidenda futura de habitu poſituraqúe eorum aſtrologo, ſi quis artifex ſcilicet, eſſe concedatur aſtrologus. Quare nimis omnino dormitans & inexcuſabile Platonis Ariſtotelisq́ꝫ ſilentium foret, ea nec indicantium quidem, quæ fuerant illis etiam exactiſsime pertractanda. Quod ubique apud Platonem Miſcellaneam agentem, omnigenamqúe doctrinam tum apud Ariſtotelem in Problematis maxime licet admirari. Quo libro de mathematicis, deqúe omnibus artibus, & diſciplinis quæſtiones proponens, & earum ex omni genere dogmatum etiam antiquatorum afferens ſolutiones, hiſcere tamen aſtrologicum uerbum nuſquàm inuenitur, licet item in Ethicis ad Eudemum ubi de bona fortuna diſſeruit. Quo ſi ſatis indicio non mouemur, audiamus diſcipulos utriuſque philoſophi, eam nobis ſententiam teſtificantes, quam magiſtri ſilendo nobis eloquuntur. Plotinus in Platonica familia primæ ferè authoritatis habetur, cum ſcribit Porphirius cum diligentem aſtrologiæ operam dediſſet, comperiſſetq́ꝫ tandem artis uanitatem falſitatemq́ꝫ, prædictionum omnem aſtrogis fidem abrogaſſe, quare libro quoque dicato, cui titulus de Stellarum efficientia, dogmata aſtrologorum aſſeueratè riſit & confutauit. Quod ægreferens Maternus multa ſuper eius morte mentitur, quaſi de eo pœnas ſumpſerit fatum. nam illa eſſe falſiſsima ex Porphirio ipſo Plotini diſcipulo facile intelligitur, qui & genus morbi quo deceſsit, & cauſam, & cur Roma diſceſſerit planè fideliterq́ꝫ deſcribit. Origenes Adamantius in philoſophica ſecta ſicut in omnibus diſciplinis eminentiſsimus, ſæpe multisque rationibus aſtrologicam uanitatem ſugillauit, niſi forſitan eius teſtimonium minus faciunt homines ſuperſtitioſi, quoniam fuit etiam Chriſtianus, ſed non fuit Chriſtianus Eudoxus, qui etiam Platonem audiuit, & in Aegypto uerſatus eſt, & habitus princeps Aſtronomorum ſua tempeſtate, qui tamen nihil credendum aſtrologis ex hominum udgenituris eorum fata prædicentibus ſcriptum reliquit. Alexander ex Aphrodiſiade ſummus author in Ariſtotelica philoſophia de Fato librum ad Cæſares Seuerum primum & Antoninum filium ſcribens, & fati reiecit neceſsitatem, & de aſtroligicis ſiluit. Ad quæ fati tamen commemoratio trahit uel tranſuerſos.

Nec

Nec forſitan aliud ei conſiliū elucubrandæ commētationis, quàm ut propenſum Seueri Cæſaris animum ad iſtiuſmodi ſuperſtitionē philoſophica ratione caſtigaret. Auerrois celeber in eadē familia philoſophus, & rerum naturalium grauis æſtimator, ubique aſtrologiā lacerat, damnat, inſectatur, nam in prima quidem philoſophia aſtrologorum opinionem de cœleſtibus imaginibus, quibus ſubeſſe terrena figuræ ſimilis animalia putāt, fabuloſam dicit, qua tamen ſublata, ruit maxima pars aſtrologicæ ſuperſtitionis, idem Cantica exponens Auicennæ, Alibi quidē ait contraria eſſe philoſophiæ, alibi fere omnia falſa dogmata aſtrologorum, tum artem ipſam in uniuerſum uanam & infirmā. In libris item aduerſus Algazelem, artificioſas imagines in quas cœli uirtutes deriuare ſe poſſe putant aſtrologi, prorſus ineſſicaces aſſeuerauit. Auicenna uir magnus in omnib. diſciplinis, ultimo ſuæ primæ Philoſophiæ libro, multis rationibus comprobauit ab aſtrologis præuideri futura non poſſe, quare nec eorum prædictionibus ullam fidem adhibendam. Mitto Henricum ex Aſia cōpluresq́ neotericos illuſtres in academia Parienſi dicatis operibus hanc uanitatem perſequentes, quanquam maxima pars philoſophorum contempſerunt eam potius quàm confutauerunt, ſicut artes alias circulatrices, & aniles fabellas, & deliria præſtigiatorum. Sed illud animaduerſione dignū quòd aſtronomi quoque ipſi profeſsionem iſtam reiecerunt, quod fieri omnino non potuit, præterquam conſcientia compertæ falſitatis, cum alioquin illis in cœleſtium motibus exercitatiſsimis tantum accederet & ſcientiæ, & gloriæ, & quæſtus, quantum aſtrologiæ fidei & authoritatis. At ille quem citauimus nuper Eudoxus Gnidius ſummus fuit in mathematicis, cuius in aſtronomicis rebus iudicio nititur. Ariſtot. ſed prudentiſsimus legislator, ſcripſit enim leges ciuibus ſuis, & ſub Philiſtio medicus inſignis, & philoſophus ſub Platone, qui tamen ne crederemus aſtrologis nos admonuit literisq́ mandauit, ita ſcilicet, ei mathematica ratio demonſtrauerat, & magiſter etiam Plato perſuaſerat. Caſſandrum & Archelaum cum in aſtronomia præcellerent, hoc prædictionis genere nunquam uſos author eſt Panetius. Hoychilax Halicarnaſeus quanquam doctiſsimus in omni mathematica, totum hoc tamen diuinandi per aſtra genus repudiauit. Veniamus ad neotericos. Nicolaus Oreſmius & philoſophus acutiſsimus, & peritiſsimus mathematicus, aſtrologicā ſuperſtitionem peculiari commentario indignabundus etiam inſectatur, nihil ratus ille fallacius, nihil deteſtabilius, nihil omnibus quidem ordinibus ſed principibus maximè uiris eſſe peſtilentius. Ioānes Marlianus noſtra ætate ſummus in mathematicis & erat & habebat̄, is nō modo prædictionibus iſtis ſemper abſtinuit, ſed etiā de ipſarū falſitate poſtremis annis ſcribere inſtituerat, quanq̄, erat em̄ longæuus, interceptus morte id nō effecerit. Aiebat homo minime glorioſus habere ſe aduerſus aſtrologos certiſsimas demonſtrationes.

ſtrationes. Quod cum alij, tum familiaris illi Luchinus noſter & ipſe præ-
cellens mathematicus mihi non ſemel retulerunt. Paulus Florentinus in
medicina quidem, ſed præcipuè in mathematicis Græcè Latineꝗ doctiſ-
ſimus, quoties de iſta profeſsione rogabatur, toties eam incertam fallaceꝗ
aſſeuerabat, afferens inter cætera de ſeipſo euidens experimentũ, qui cum
quinꝗ & octuaginta iam impleſſet annos, in ſua tamẽ genitura quam exa
minarat diligentiſsime uitalem nullam conſtellationem reperiſſet. Affer-
rem multos ex hīs etiã qui uiuunt & philoſophos & aſtronomos idem ſen
tientes, ſed neſcio an inuidiam aduerſus ſe concitari uelint hominum, cœ
li, fatiꝗ, potentiũ. Porrò noſter Marſilius ſcripſit aduerſus eos apertè Plo-
tini ueſtigia ſecutus, in quo interpretando & enarrando magnopere rem
Platonicam iuuit, auxit, & illuſtrauit. quòd ſi ualitudini conſulens homi-
num aliquando corrogat ſibi de cœlo quædam etiam auxilia, optat ille po-
tius ita fieri poſſe quàm credat, teſtari hominis mentẽ fideliſsime poſſum,
quo familiariter utor, nec habui ad detegendam iſtã fallaciam, qui me ſæ-
pius & efficacius adhortaretur: nec quoties unà facetiamur uberior nobis
occaſio ſegesꝗ ridendi, quàm de uanitate aſtrologorum præſertim ſi ter-
tius interueniat Politianus, interuenit uerò ſemper omniũ ſuperſtitionum
mirus exibilator. Forte uero nec Nicolai Leonicœni noſtri iudiciũ ſuper
hac re diſsimulandum: Is cum mathematica, ut omnes liberales ſcientias
fideliter teneat, ita tamen hanc uanam iudicat prophetãtem aſtrologiam,
ut nec illos qui ſcripſerũt, præſertim doctiores fidem putet adhibuiſſe hīs
quæ ſcribebant, quòd ſi cauſam interroges cur igitur ſcripſerint, reſpon-
det partim auaritia, partim imperitia principum effectum. Nam cum, in-
quit ille, in demetiendis aſtrorum motibus & corporibus quod mathema
tica facit aſtronomia, præcellentes illi uiri die noctuꝗ laborarent, nullum
erat eis inde apud principes emolumentũ, quibus ſcilicet nihil curæ quàm
magno ſydera corpore, aut quàm ueloci motu per cœli ſpacia reuoluerẽ
tur, hoc illi cum uidiſſent ne cœleſtia perſcrutantes interim eſſent inopes
terrenorum, lepidam excogitaſſe fallaciam, qua ſibi principũ animos ob-
ligarent, & ſuæ profeſsionis facerent amatores. quare commentos ab his
aſtris omnium fortunas, ſed præcipue principum dependere, liberos ſcili
cet, uitam, imperia, uictorias, ualitudinem, ſibi uero qui illorum diu mo-
tus & naturas obſeruaſſent, penitus cognitum & exploratum, quid cuiꝗ
uel boni pollicerentur uel aduerſi denunciarent, tum habere præterea ad
manum ſe remedia quibus præuiſa mala repellerentur, bona confirmaren
tur. nam ſi felix hora notaretur, imagines ex materia quadam cœleſtibus il
lis naturis cognatiores poſſe conflari, ad quas miris machinamentis dedu
cta uirtus ab aſtris feliciſsimos faceret homines, rerumꝗ potentes, illarum
uel tactu uel geſtatione quicquid appeterent facile conſequentes, quibus
omnibus rebus quo plus fidei facerent, illud addidiſſe reuelata ſibi diui-

nitus huius artis ſecretiora myſteria, quemadmodũ à potentiſsimo Mercũ rij numine & Petoſirim & Æſculapium accepiſſe ꝙ plurima. Legit apud Maternũ, tum uerò principes illiteratos & curioſos, & rerũ quas promit-tebãt appetentiſsimos, adductos facilè ut crederẽt, ut profeſſores fouerẽt, & præmijs ſtudia hæc quotidie magis & magis excitarent. Hæc ſerio noſter Leonicenus, nec procul à uero, ſuper aſtrologos loquitur & ſentit. Cauendum autem in primis ne qua nobis ad fidem irrepant aſtrologi mentita magnis authoribus uolumina perſcribentes, quod eſt illis cum omni ſuperſtitione cõmune. Nam quoniã quæ produnt ab his ratione cõfirmari nõ poſſunt, ſiue ipſi illa uera credunt, ſiue credi uolunt ab alijs, libros huiuſcemodi fabularũ uiris clariſsimis & antiquiſsimis inſcribunt, & fidem errori ſuo de fictis authoribus aucupãtur. Ex hoc genere liber de proprietatibus elementorum, in quo de magnis agitur coniunctionibus, & de ſecretis ad Alexandrum quos tribuũt Ariſtot. nulla culpa boni philoſophi, nullo demerito: ſicut libros Platonis de uacca Magi circumferũt, & quos uocant inſtitutionũ, execrabilibus ſomnijs figmẽtisꝗ refertos, & à Platone non minus alienos ꝙ iſta ſint mendicabula à Platonis procul & probitate & ſapientia. Sic olim hæretici Gnoſtici nuncupati Zoroaſtri libros oſtentabant, quibus hæreſim ſuam de Zoroaſtri antiquitate uenerabilem facerent, quos nouos & cõmentitos eſſe non Zoroaſtri Porphyrius multis argumentationibus demõſtrauit, falli autem facile poſſunt & circumueniri per hæc menda: ia ſi qui ſint humaniorũ literarum rudiores, quanꝗ alioquin docti, cũ per illas maxime & phraſim & indolem ſtatim authorũ cognoſcentes adulterina à legitimis diſcernamus, quãquam aſtrologorũ noſtrorum & quæ nunc in manibus artiũ ſuperſtitioſarũ figmenta ſic abhorrent ab omni ſimilitudine ueri ut cuiuis è medio etiam pateant. Quis enim adducatur ut Ouidium de uetula Ouidiũ credat, in quo de magnis etiam coniunctionibus & Chriſtiana lege mirabilia, pronunciantur, adeò ut Rogerius Bacon magnus aſtrologiæ patronus, nullius libentius ſcriptoris teſtimonijs utatur, niſi forte pręferat Artephium qui omnino ſecreta alia prodit innumera, quale illud: Inſpecto non aſtro, ſed lotio poſſe hominis & uitam, & ingenium, & conditiones, deniꝗ omnes ad unam pręcognoſci. Sic magnam quoque ille fidem Ethico philoſopho, cuius liber de coſmographia translatus dicitur ab Hieronymo. Eſt autem lectio adeò deridicula ut nulla magis, ſed frequenter citata à Rogerio noſtro in epiſtola ad Clementem, ita ut ferè adducat compoſitum ab eo libellum quendam cui titulus de erroribus ſtudentium theologiæ, quo imprimis uolumine erroris accuſatur, quòd theologi noſtri myſteria religionis magis ex Ariſtot. cæterisꝗ philoſophis confirment, quàm ex authoribus quos modo nominauimus, Ethico, Arthephio, Ouidio de uetula poëtisquè ſimilibus. Præſcribitur uerò liber Alberto, ſed mendaciſsime cum nunq; am

in theo-

in theologicis ſuis ſcriptis hęc ille ſomnia memorauerit, ſed merito ad Baconem uidetur referendus; cuius alia ſcripta in ea eũ fuiſſe ſententia facile declarant, illorum ſemper authorum teſtimonijs oraculiſq; perſcatentia. Quibus ſi potuit credere, nihil mirum ſi credere potuit etiam aſtrologiæ. Ita uero ſuperſtitioſum hoc genus hominum frontem perfricuerunt, ut etiam ſub Aquinatis Thomæ titulo libros circumferant de necromanticis imaginibus, ut iam minus mirandum quòd neſcio quos Ptolemæi de anulis, ſed & ad Ariſtonem aſtrologicos fingant libros quos Ptol. nunquam ſcripſit: qua temeritate uel ignorantia Eboracenſis etiam cuiuſdam opuſculum multi referunt ad Albertum commemorant, & Hippocratis libros de prognoſticis ęgritudinũ ex ſiderum curſu, quos puto ignorabat Hippocrates cum prognoſticorũ libros ſcripſit à Galeno expoſitos, & tota Græcia celebratos, aut ſi nouerat, quaſi tamen ſecretiora ſepoſuit puris & ritè initiandis communicanda. Præterea quæ ſuper pluuijs, ſuper quæſtionibus Alchindus, & alij Pithagorea & Ariſtotelea commemorãt, & qui liber inſcribitur Ariſtot. de regiminibus, ita loquuntur ipſi, cœleſtibus. Qui utinam ad ſanctos etiam uiros profana non retuliſſent, & libri cuiuſdam de excantationibus interpretem diuum Hieronymum non feciſſent, quanquam ſi angelos infamarunt facile poſſunt homines, dum & hæc quidem deliria ab Adæ angelo, illa à Salomonis, alia à Thobię cuſtode tradita dicũt. Sed ad aſtrologos reuertamur omiſsis Magis ad quos quaſi confines erroris communio nos deduxit Ariſtot. quid de hoc hominum genere ſentiret uno uerbo monſtrauit, qui in problematis cum minimo & præſtigiatore aſtrologum deputauit. At dices ſi nihil tale iſti philoſophi ſcripſerunt, qui tamen ea ſcripſerunt fuere philoſophi. Qualis Albumaſar, Ptolemæus, Haly Aberagel, Iulius Firmicus, innumeri alij, tum Latini, tum Gręci, barbariq; authores aſtrologię, uiri & doctrina, & ingenio pręſtãtiſsimi. Tu uir me opportune admonuiſti, ne id ſolum dicerem aduerſus te, neglectam à philoſophis aſtrologiam, ſed & quicunque eam etiam ſcripſiſſent, aut nihil aut male philoſophatos. Quare relinquite nobis ſi Dijs placet & Pithagoram, & Platonem, & Ariſtotelem, & ueſtros uobis habeatis Aomaras, Alchabitios, Auenazras, Abenrageles. Qui omnes quantum abfuerunt à philoſophico ingenio palàm demonſtrabitur, cum accedere illos fabuloſiſsimis rebus & aſſeuerare quę nullam habeant rationem, & pugnantia dicere, & ſeipſos euertere palàm oſtendemus, quę diuerſiſsima à philoſopho ſunt, cuius maxime proprium nihil credere, nihil affirmare, quod uel euidentia uel ratione demonſtrari nõ poſsit. Sed age dicamus hic & aliquid unde conſtet authores aſtrologię, aut parum, aut male philoſophatos. Porrò Ptol. principem aliorum facile concedẽt, eſt enim doctiſsimus aſtrologorum, & quod attinet ad mathematica uir ingenioſiſsimus. Quod autem ad genethliacos, quemadmodum dici ſolet, opti-

let, optimus malorum. Is igitur quo iudicio philoſophicas res tractauerit, & in procemijs magnæ compoſitionis quam uocant Almageſtum, & in libris Apotelesmaton ſatis indicauit. Exordiens enim libros mathematicos partitur philoſophiam contemplatricem ex Ariſt. ſententia in tria genera, theologicum, naturale, & mathematicum, tum rationem partitionis exponens, omnia, inquit, quæ ſunt ex tribus conſtant, materia, forma, & motu, quæ ſeparari abinuicem cogitatione quidem poſſunt, re autem non poſſunt. ab his igitur tribus, tria illa genera philoſophiæ dicuntur, à motu theologicum, cum primi motus cauſa non aliud ſit quàm Deus, à materia phyſicum, à forma mathematicum. Hæc eſt Ptol. ſententia, in qua tot eſſe apud bonos philoſophos errata quot uerba, nemo paulo doctior dubitauerit, neque enim omnia ex illis tribus. Quod ſi omnia dum dicit naturales res intelligit, quomodo circa has uerſabitur ipſa philoſophia, in tria illa deinde genera diuiſa, phyſicum, diuinum, & mathematicum. Sed neque ex naturalibus quicquam conſtat ex motu, quanquam non fiat, nec permaneat ſine motu, ſed demus ei hanc ueniam loquendi. Ariſtot. ipſe quē probat, quomodo ei dabit à motu oriri genus theologicum? Cū & ipſe Deus quatenus primi motus author & cauſa, non à theologo, ſed à philoſopho inueſtigetur. Reliqua etiã aut falſa, aut quæ facile uideas ab homine prolata parum perito gnaroque philoſophiæ. Iam uero ex libris Apoteleſ. quos uocant Quadripartitos inſigniores errores & magis euidentes, cū & Lunam humiliorem credit, quia humidus uapor à terra ad eam reliquis aſtris terræ proximiorem aſcendat, & eadem ratione aridum Saturnum, quia ab his uaporib. magis elongetur, eundem uerò & frigidum eſſe, quia ſit procul à calore ſolis, Iouem temperatum quòd inter gelidum Saturnum, & feruidum Martem medius collocetur, atque alia hoc genus multa de ſiderum proprietatibus quæ exibilabunt philoſoppi potius quàm confutabunt. Et quanquam magiſtri errorem erubeſcens Arabs enarrator conetur in ſenſum aliū Ptol. uerba transferre, ipſe tamen defendi uel excuſari ſe tolem. non patitur, qui adeò hæc aſſerit, affirmat, & ſæpius iterat, ut de ſenſu eius dubitatio nulla relinquatur. Tu uero ex uno hoc diſce omnes, & ex optimo indica deteriores. Primus fere à Ptol. habetur Albumaſar is nec philoſophus fuit, nec dialecticus, & in mathematicis imperitus, erat enim grammatices artis profeſſor, & à ſcribendis hiſtorijs (ut narrat Auenrodan) ad aſtrologiam ſe conuertit, in qua etiam ſua profeſsione quàm eſſet uerus uel hinc cognoſcas, quòd Ptolemæum aſtrologum ex Aegypti regibus putat fuiſſe, qui Alexandro ſucceſſerunt, quaſi inter hos & illum non plus quingētis etiam annis interceſſerit, cum reges Ptol. ante Chriſtū per quadringētos annos floruerint, Ptol. aſtrologus ſub Adriano ſcripſerit & Atonino. Vide mirum rerū altiſsimarū indagatorem & obſeruatorē fidelem, qui in re tã aperta tãta ſit ingenij uel ſomnolentia uel tarditate? Idē in

aſtrologicis rebus quantũ errauerit, quàm apertis confeſsisq; mendacijs inſtiterit quaſi ueris, poſtea declarabimus. Quid memorem Maternum & in rudimentis arithmeticæ ſic hallucinantẽ, ut ſcribat: quid decernat Mercurius, cum in nocturna genitura cœli medium occupauerit, quaſi à Sole Mercurius plus quadraginta aut circiter partibus abeſſe unquam poſsit, aut à cœli medio Sol per noctem plus ſeptuaginta ſemper non abſit. Mitto alia multa in quib. cũ ſemper multæ loquentiæ, exiguæ ſemper ſapiẽtiæ hominem deprehendes. Iam Malliũ niſi eſſet poëta bone Deus, quo riſu proſequeremur, qui cœleſtes illas quas fingit imagines paucis ſtellis inchoatas potius dicit quàm abſolutas, ne pluribus ibi ignibus accenſis incendio mundus flagraret. Ad iuniores non deſcendo homines plebeos & idiotas, ad quos quaſi ad iuſtos poſſeſſores tota feré profeſsio deuoluta eſt: Eſt Bonatus inter eos primæ authoritatis, is non ignarus modo eſt philoſophiæ, ſed furit plane atque delirat. Lege eius primũ librum de iudicijs in quo ſuper opere ipſe procemiatur, mentior niſi Helleboro dignum hominem iudicaueris. ſtruit ubi deſipit minus rationes quaſdam quib. aſtrologiã probet eſſe uerã, illas quid dicã falſas, ímò ſupra quã dici poſsit pueriles atq; ridiculas. Quam uerò putat efficaciſsimã, illa eſt quadriuiũ deſtrui ſi aſtrologia tollatᵕ, eſſe enim unã ex quatuor artib. mathematicis, uide ut neſcit etiã quid ſit hoc ipſum quod profitetur? Aſtrologia enim hæc diuinatrix quam confutamus tantũ diſtat ab ea quæ mathematicis annumeratur, quãtum à tenebris lux, quantũ ueritas diſtat à mendacio. Et hæc quidem quæ futurorũ prædictionẽ uſurpat, ſi prior illa uriorq; tollatur ſtare non poteſt, at non remeat ratio ut diuinatrice ſublata, mathematica quoq; illa auferatur, quod adeò eſt perſpicuũ, uel his qui prima harum artium attigerint elementa, ut pluribus hoc declarare ſuperfluum ſit. Ptolemæus ipſe in procœmijs Apoteleſmaton poſtquam de duplici dicit aſtronomia, tamen ad priorem & mathematicam referens ſermonẽ ita inquit. Duo ſunt Syre, quibus peruenitur ad aſtronomicas prædictiones, præcipua quidem & maxima, Vnum quod primũ & loco eſt, & poteſtate, quo Solis, Lunæ & ſtellarum motuum configurationes cũ erga ſe tum terram deprehendimus. Alterum quo de illarũ configurationũ, &c. quæ ſequuntur. Quod ſi forte quibuſdã interdũ bonis iudicijs non diſplicuit iſta profeſsio, nõ ſtatim tamẽ eſt bonũ, quod bonus etiã aliquis nõ improbauerit, quoniã & boni non ſemper uſquequaq; boni, & docti prærogatiuam omnibus numeris pauci conſequuntur. Et ſi dicendum eſt aliquid, nõ omnes docti philoſophi, philoſophi ſemper ſunt. Sed illud etiã opus meminiſſe eſſe ueritates quaſdã quib. nobis libido reluctaᵕ, eſſe quib. nulla in primo genere, omnia quæ ſunt de moribus & theologica multa continentur: in altero maxima pars quæ de phiſicis rebus & mathematicis eſt. Porro hanc ueritatem quam nos tractamus de uanitate aſtrologiæ ad primum genus

ſpecta

ſpectare manifeſtum eſt, quoniam innatum homini curioſitatis uitium illi repugnat, quod cum ſit inter omnia potentiſsimum, cum ſit homini proprium quatenus homo eſt, efficit interdum ut plures huic ueritati uel inueſtigandæ non uacent, uel inuentæ etiam non libenter accedant. Et quemadmodum multi poſt tractatas philoſopho aduerſus auaritiam euidentiſsimas rationes opibus tamen inhiant cumulandis, ſic plærique poſtquam eis conſtiterit uera omnino eſſe poſſe quæ aſtrologi dicunt, ab aſtrologis tamen innata curioſitas ægrè ſe diuellit, & ſi rerum auidi nouarum, etiā fabulas audimus libenter, ita curioſi futurorum, & mentientes in illis aſtrologos cum uoluptate ſentimus. Accedit qui nos ſemper infatuat nimius amor noſtri, qui quæcunq; attinent ad nos proſpera uel aduerſa, facile ſperat, facilia timet, & ad ea quærenda etiam ubi inueniri ſcimus non poſſe, cæca tamen identidem cupiditate ſollicitat. Quid quòd uulgato hoc diuturno conſenſu præiudicatum quaſi multi exiſtimant etiam omnino eſſe aliquid aſtrologiam, nec illud eis unquam uenit in mentem ut introſpicerent, quiſnam fundus huic rei, aut quàm ſolidum firmamētum ſubeſſent. Quare quoſcunq; ferè iſta uanitas tenuit, inuenies aut parum fuiſſe philoſophos, aut certe parum aſtrologos, quorum altero ne uideātur, altero ne iudicentur errores eorū effici poteſt. Deniq; guſtata forte potuit placuiſſe quibuſdā, potata uero philoſophi palato nunquā ſatisfecit. Habet enim in fronte aliquid quod alliciat, quod magnū, quod ueriſimile, quod utile uideatur, ſed ubi altius introſpexeris falſa, incerta, fabuloſa, omnia uides, aut nullis aut debiliſsimis quibuſdam cōiecturis nata, de quibus poſtea libris ſequentibus abundanter lateq; diſſeremus. Verum illud forte & aliquem fefellerit, quòd cum ſint aliquorum & philoſophorū & aſtrologorum affinia nomina, poterit exiſtimari eoſdem fuiſſe, qui & philoſophica & aſtrologica conſcripſerint. Eſt enim Albumaſar apud philoſophos, eſt item apud aſtrologos, ſed quanquam hæc nomina Latinus ſermo confuderit, apud Arabes tamen diuerſa dignoſcūtur. nam qui philoſophus eſt Albumaſar, qui autem aſtrologus Aboaſar appellatur. Scripſit etiā Abubater de natalibus prædictionibus, & eodem nomine alius philoſophica, præcipueq; librum quo quiſq; pacto per ſe philoſophus euadat, quem anno ſuperiore ex Hebræo uertimus in Latinum. Sed ille Altaſibi, hic uerò Tripdis filius. Eadem in pleriſq; affinitas nominum, quanquam & tēporum & profeſsionum magna diſſenſio. Et de philoſophis quidem ſatis. Trāſeamus ad Prophetas, hoc eſt ad ueteris & nouæ legis oracula, ab Eſaia exordium facientes. Is igitur cum Babylonijs, apud quos hæc ſecta maxime uiguit, unde aſtrologi etiam Chaldæi dicebantur, futurum excidiū minaretur, & Cyrum regem Perſarum per ducentū etiam annos antequā naſceret unctum appellatum aduerſus illos dimicantem, tubis excitaret, ita Chaldæorum ciuitatem deſolandā alloquitur: Stent nunc & ſaluent te au

gures cœli, qui contemplabantur ſidera & ſupputabãt menſes, ut annunciarent euentura tibi. Ecce facti ſunt quaſi ſtipula, ignis combuſsit eos nec liberabunt animam ſuam de manu flammæ, & ante hæc paucis interiectis, de hac cœleſtium obſeruatione eos ita taxauerat, Sapientia hæc, & ſcientia tua decipiet te, ueniet ſuper te malum, & neſcies ortum eius, & irruet ſuper te calamitas quam non poteris expiare. In quibus uerbis Propheta diuinus duplicem aſtrologorum temeritatem accuſat, quarum altera eſt putare ſe ex cœlo poſſe futura præuidere, altera cum ſint præuiſa uel depellere mala uel bona confirmare. Veniet igitur inquit malum, cuius neſcies ortũ, hoc eſt ꝙ tibi nec Mars, nec Saturni frigida ſtella præſignificauerit. Tunc nec irruentem calamitem poteris expiare, hoc eſt horarum electionibus, et aſtrologicis imaginibus, aut ſuperſtitioſis alijs machinamentis à te propellere. Dignum autem animaduerſione confutari per hæc reſponſiones eorum qui Chaldæi pariter eſſe uolunt & Chriſtiani. Soliti enim dicere non ſimpliciter damnari à ſanctis & prophetis aſtronomiam, ſed quatenus ſolum aut uitia, aut uirtutes referunt ad cœlum, aut rerum humanarũ euenta fatali neceſsitate deuinciunt, quare cum hos errores boni etiam aſtrologi confutent, non aſtrologiæ ſcientiam, ſed aſtrologorum quorũdam errata illos abominari. Dicant igitur mihi & Petrus Alliacenſis & quicũq; hac ſe defenſione defendunt, an ad mores ſpectaret quòd Aſſyrijs bellum rex Perſarũ inferret? Etiam ſi ad mores nõ attinet, cur præuideri tamen à ſummis aſtrologis id non poſſe Propheta exiſtimauerit? Quod ſi in eo etiã errore fuiſſent, ut quæ eſſent futura neceſſario uentura putarent, nõ eis obijceretur uenturam calamitatem per eos non expiandam, quam nec expiari poſſe, ipſi tamen ſperarent, qui neceſſario euenturam illam ut omina exiſtimarent. Sed nec ullo recto indicio bonæ artes damnant̃, quia mali quidam eis abutuntur. Alioquin damnanda erat imprimis ſacrarum lectio literarum, unde tot hæreſes, tot ſuas inſanias, indocti quidam ſuperbiq; cõfirmarunt. Damnanda item philoſophia, quoniam hic philoſophus animam mortalem, ille unicã dicat in omnibus. Alij negent prouidere Deum hominibus, alij ullam omnino eſſe religionem. At euertentur hac ratione omnia bona, cum nihil ſit adeò bonum quo abuti natura hominũ nõ poſſit. Quare qui ita ſe defendunt, iudicium eccleſiæ, quod contemnere erubeſcunt, oblique interim grauiter calumniantur. Sed cogi omnino poſſunt, ut uel repudiare iſtam uanitatem, uel à maioribus ſuis, hoc eſt eccleſiæ ducibus deuiare in ſiniſtra non poſsint. Nam quacunq; illi ratione aſtrologiam damnauerint, dicant quæſo iuſta ne damnauerint? an iniuſta? iniuſta dicere nolunt, ſi iuſta, cur non cum illis uos quoq; eam pariter damnatis? Sed damnamus inquient & nos illos errores, propter quos illis aſtrologia diſplicuit. At ego illud quæro cur non propter eoſdem illa diſplicet uobis? Nam interdicere illos aſtrologiã non quadamtenus, ſed omnino om-

nem

nem proſequi, abominari palam eſt, & mox oſtendemus. Vos factum contenditis propter quoſdam errores, eſto, ſed illud reſpondete, an recto indicio propter illos errores tota abijciatur, ſi recto, cur non idem facitis uos? imò quam damnauerunt, uos approbatis, quam inſectati ſunt, defenditis, quam interdixere, diſſeminatis, quam ſciri nolunt, publicè docetis. An quod inquit Alliacenſis, creſcenti fidei potuit obeſſe, ideoq; primi eã doctores naſcentis eccleſiæ ſunt proſecuti, nunc adulta non nocet, imò prodeſt etiam & uehementer. At qui hoc poſtea cõfutabitur, nam peſtiferam illam ut olim, ita nunc etiam eſſe palam demõſtrabimus, quod ipſa etiamnum experientia demonſtrat, ſed nec erat illa damnanda, ſed eius abuſus. Cur igitur philoſophiam quidem non damnabant, ſed impietatẽ quorundam philoſophorum, non aũt pariter aſtrologos, ſed ipſam aſtrologiam? Vtiq; quoniam in philoſophia ſi quid erratur profeſſoris eſt uitiũ, in aſtrologia ipſa profeſsio uitium. Quorum authoritatẽ una cum ratione etiam nos ſecuti, aduerſus impios diſputantes, non philoſophiã, ſed philoſophorum errata confutauimus. Hic autem nõ aſtrologos, ſed aſtrologiã, quoniam ipſa aſtrologia error eſt. Sed redeamus ad teſtimonia Prophetarum: Deus per Moſen ita loquitur nobis: Gentes augures, & diuinos audiunt, tu autem à Domino Deo aliter es inſtitutus, pro eo autem quòd nos legimus augures, in Hebræo eſt מְעוֹנְנִים per quos Achinnas maximus doctor Hebræorum eos ait intelligi, qui tempora ſupputant, & felices horas ac infelices obſeruant, deriuatur enim dictio illa ab עָנָן quod Hieronymus augures tranſtulit, ſed & apud Eſaiam aſtrologos augures uidimus nuncupari. Neque enim nomen aſtrologorum uſquam in ſacris literis. Nam & ipſa habet uarias locutiones, & uarias uarijs temporibus ſuperſtitio iſta appellationes ſortita eſt. Olim enim Chaldæi & Genethliaci, Auguſtini temporibus mathematici & planetarij, nunc aſtrologi paſſim uocitantur. Quod autem Hieronymus & eo loco, & alibi plerunque tranſtulit diuinos, in Hebræo eſt קֹסְמִים quod Auenazra ipſe, quanquam aſtrologus, ait, hoc eſt quidem cõmune omnibus diuinantibus, ſed propriũ magis nomen aſtrologorum Hieremiæ illud quis ignorat? A ſignis cœli nolite timere, quę gentes timent. Quid igitur homo Chriſtianus aſtrologorum iudicijs uel gaudet, uel triſtatur, à quibus nihil ſperandum Eſaias, Hieremias, nihil timendum, imò per utrunque diuina nobis ueritas aſſirmat, cum totum hoc quod profitentur, ſicut inquit Ambroſius, quærere abſurdum, cum quæ pollicẽtur ſint impoſsibilia. Vnde cœli dominator apud Iob? Nunquid noſti ordinem cœli, & pones rationem eius in terra? & infra: Quis enarrabit cœlorum rationem? Duplex enim error aſtrologorum, alter quòd multa cœlo ſubijciunt quę inde non dependẽt, alter quòd quæ etiam efficit cœlum, inde tamen ab eis, ut putãt, præuideri non poſſunt, quod allata in medium apud Iob uerba nobis oſtendit.

Et cum doctores eccleſiæ utrunque pariter refellant, quomodo dici poteſt, id eos tantum non probare quod libertatē tollat arbitrij, aut fati neceſsitatem inducat. Auguſtini ratio illa de geminis nónne eó tendit ut omnem tollat ab eis præſcientiam futurorū? Idem in Enchiridion, nónne ipſam ſolam temporū obſeruationem, ut hæc fauſta, illa infauſta putemus, ad magnum dixit pertinere peccatum? Cum tamen in hac horarum dierūque electione libertatem potius noſtram exerceamus quàm auferamus. Sed ita eſt certe, diſplicebat eis undique aſtrologia, licet ea maxime parte, qua religionē & mores cœlo ſubijciebat, hac eam execrabantur, ubique confutabāt, hac impiam arbitrabantur, ubique uanam, hic blaſphemam, ubique ſuperſtitioſam, hic abominabilē, ubique ridiculam. Quare Auguſtinus in libro de doctrina Chriſtiana ad pernicioſam dixit ſuperſtitionē pertinere eos qui Genethliaci dicunt, non ſolū quia actiones noſtras, ſed quia & actionū euētus à ſtellis putent procedere. Et in libro confeſsionum de Planetarijs loquēs, hoc eſt, aſtrologis, quos Chriſtiana, inquit, & uera pietas expellit & damnat, & illud Moſeos exponens: Poſita ſidera in ſigna & tempora, non ſigna inquit, dicit quæ obſeruare uanitatis eſt, ſed uitæ uſib. neceſſaria, qualia nautæ, agricolæ, & id genus artifices obſeruant. Eodem loco Baſilius eam occupatiſsimam eſſe dixit uanitatem. Ambroſius inutilem & impoſſibilem. Theodoretus à philoſophis etiam confutatam. Chriſoſtomus uanam, falſam, ridiculam. Legamus Bardeſanem, Enſelaum, Didimum, Apollinarem, Tertullianum, & innuméros alios plures, etiam Apoſtolicos uiros, & quid plura, uidemus Hebræos hæreticos gentes eadem genus hominum hoc cenſoria uirgula proſequutos. Quo factum ut miraretur Auguſtinus cum redarguentia hæc aſtrologos teſtimonia tali celebritate in eccleſijs legerentur, plena tamen eſſe conuenticula noſtris hominibus, qui tempora rerum agendarum acciperēt à mathematicis. Idem cum ſuper Pſalmo tertio & ſexageſimo ad populum concionaretur Mathematicum produxit pœnitentem, qui profeſsioni ſcilicet renunciauerat, non aliter quàm ſi aut Iudæus aut Ethnicus aliquis regenerationis lauacrū accepiſſet. Quàm pulchrè idem interpretans Ioannem inſaniæ noſtræ nos admonet, qui ad aſtrologos liberi intramus ut exeamus ſerui, & mendacijs emptis libertatem illis noſtram erogamus. In libro uerò de Natura dæmonum ait expreſſe, nemini licere poſt Chriſtum genituram alicuius de cœlo interpretari. Hieronymus ex opprobrijs Aegypti, hoc eſt, reliquijs idolatriæ eſſe ait, requirere ſtellarum curſus & futurorum ex eis euenta rimari. Seuerianus in libro quem de Septem artibus, quem falſo, quaſi Caſsiodori citat Rogerius poſtquam de uera dixit aſtronomia: tum ea inquit quæ attinent ad præuidenda futura ita debere neſciri, ut nec ſcripta eſſe uideantur, ſunt enim fidei noſtræ ſine dubitatione cōtraria. Hæc ille ad uerbum. Quod ſi quos tantorum hominum & tam præcellentium ſententia nihil

mouet,

mouet, deterreat ſaltem Pontificalis authoritas quę iſtam profeſsionem ita noſtris hominibus interdicit, ut Alexander tertius Pontifex Maximus, ſacerdotem neſcio quem integro anno à miniſterio altaris uoluerit abſtinere, quòd per aſtrolabium cuiuſdam eccleſiæ furto inueſtigando aliquid eſſet perſcrutatus, quanquam ut idem Pontifex teſtatur nullam ibi aut magicam, aut aliam ſuperſtitionem admiſiſſet. In Martini Pontificis ſinodo ſcriptum, non uere Chriſtianos aut Lunæ curſus, aut ſtellarum, aut inanem ſignorum fallaciam pro domo facienda, uel ſociandis coniugijs obſeruare, ſed & ſub nomine etiam aruſpicum aſtrologus decreto Gregorij iunioris anathema pronunciatur. Et in concilio Toletano: Si ipſe presbyter aut diaconus fuerit in monaſterijs relegatur, ſceleris ibi pœnas perpetua illa detentione daturus. Solent enim ut docet Auguſtinus in libro de Natura dæmonum ſub aruſpicum nomine apud noſtros deſignari, qui dies & horas in agendis negocijs operibusq; cuſtodiunt, ubi notari illa maxime uidetur pars aſtrologiæ quæ eſt de electionibus. Quis iam igitur audeat homo Chriſtianus (cunctis enim nunc mihi ſermo) aſtrologiã tueri, ſequi, extollere, à lege prohibitã, à prophetis damnatam, à ſanctis irriſam, à Pontificibus & ſacroſanctis ſinodis interdictam? Quod ſi mihi opponas Albertum theologum præſtantiſsimum fautorem tamen aſtrologorum, admonebo te primum multa referri in Albertum, quæ Alberti non ſunt, quod & ſupra tetigimus. Tum ſi mihi forte obijcias librum de Licitis & illicitis, in quo reijcit quidem magos, aſtronomicos autem probat authores: reſpondebo exiſtimari quidem à multis eſſe illud opus Alberti, ſed nec ipſum Albertum, nec libri inſcriptionem uſquequaque hoc ſignificare, cum author ipſe quicunque demum fuerit nomen ſuum conſulto & ex profeſſo diſsimulet: quid? quòd in eo multa leguntur indigna homine docto, & bono Chriſtiano, qualia illa ſunt imagines fieri poſſe, quibus etiam non unus homo, ſed una etiam ciuitas tota uel infelix fiat uel infortunata, tum non eſſe magicos libros abijciendos qui eccleſiæ utiles futuri aliquando ſint. Eſt enim hoc planè aduerſum iudicio ipſius eccleſiæ, quæ illos ubi locorum fuerint inuenti uri iubet, & prorſus exterminari. Nam qua ratione utile erit ſeruare integros libros, quos utilimũ erat nunquam eſſe conſcriptos? Quæ utique aut non ſcripſit Albertus, aut ſi ſcripſit dicendum eſt cum Apoſtolo, in alijs laudo, in hoc non laudo, ſed ſicut inuidiæ eſt quærere in magnis uiris potius quod dãnes quàm quòd extollas, ita inſaniæ ſicubi defecerunt non potius damnare uelle quàm imitari. Laudabo ego in Petro Aliacen. ſtudium literarum, experientiam rerum, multiplicem lectionem, & quod ſcitè atque ſubtiliter theologica quædam ſcripſerit & tractauerit. quòd uero altero opuſculo aſtrologiam hiſtoriæ, altero theologiæ conciliare uoluerit, ut ibi ſueram, hic piam ratione probaret, plane nõ laudo, ſed damno, execror, atq; deteſtor,

cum tueri poſitionẽ nullam poſsimus, aut magis falſam, aut religioni magis aduerſam, de qua re quoniam in ſequentibus libris latè diſſeremus, nihil ultra hoc loco dicendum. Ibi enim etiam ſuis fautoribus teſtatũ abunde relinquemus eſſe illos libellos & inimicos religioni, & tot erratis hiſtoricis & aſtrologicis plenos, ut dici noſtrum illud poſsit, ſi uis errorem tollere, tolle librum. Diximus de Philoſophis & de Prophetis, reſtãt leges ciuiles, hoc eſt Cæſarum, ac prudentium iuſſa atq; iudicia, quorum finis pótiſsimum conſulere utilitatibus, quibus hominum uita bene beateq; tranſigatur, quæ cum inter omnia bonis maxime artibus adiuuetur, noxijs perturbetur, ſummo ſtudio curauerunt, ut illæ quidem abundarent, hæ nullæ (quantum fieri poterat) eſſent in ciuitatibus. Quod ut conſequerentur illarum profeſſoribus præmia, honores decreuerunt: Harum autem publicas ignominias & ſupplicia tanto grauiora, quanto noxias magis artes illas exiſtimarunt. Illi igitur de aſtrologis quid putauerint, nemo neſcit qui legales Iuſtiniani Cæſaris codices legerit, in quibus ars Mathematicorum (ſic enim ſe uocabant aſtrologi) ut abominabilis interdicitur, mandante Imperatore ne quis Mathematicum conſulat, ſed omnibus ſileat perpetuò curioſitas iudicandi. Si quis autem Mathematicum conſuluerit capitis ei (quod eſt ſummum ſupplicium) pœna denunciatur, quod profectò non ſtatuiſſet ſapientiſsimus Imperator tot & ſapientum uſus & legibus & iudicio, niſi non ſolum uitæ inutilem, ſed pernicioſam hominibus iſtã profeſsionem experientia demonſtraſſet. Ipſe feliciſsimus Iuſtianus ita hoc hominum genus horrebat, ut ſi quis in eius comitatu deprehenderetur Mathematicus, ſummis ad eculeum uſq; tormentis, temeritatis ſuæ lueret pœnas. Tum poſtremo de hac loquens ſuperſtitione pronunciat Imperator eiuſdem eſſe culpæ affines, & qui docent iſta, & qui addiſcunt. Ante Iuſtinianũ etiam nónne legimus ſæpe expulſos urbe Roma omnes Mathematicos? quod in calce iſtarum diſputationũ aperte demonſtrabimus. Quod ſi omnis ratio recta, uel prudentia regit̃, uel philoſophia perficitur, uel diuini ſplendoris radijs illuminatur, erit profectò aſtrologia omni recto iudicio profligata, quam & prudentiſsimi Legum latores exterminarunt, & doctiſsimi philoſophorum confutauerunt, & uiri diuini atque ſanctiſsimi abominati ſunt.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ aduerſus Aſtrologos libri I. Finis.

IOANNIS PICI Mirandulæ Diſputationum, in Aſtrologiam, Lib. II.

INCERTAM ESSE ARTEM ISTAM IVDICIO etiam principum illius. Cap. I.

SED ne ſola authoritate pugnemus demonſtrabimus toto hoc opere certis rationibus reiectam iure à ſanctis iſtam ſuperſtitionem, quia religioni maxime aduerſaretur, utiliter legibus interdictam, quia uitæ inutilis ſit, imò noceat & perueheměter, rationabiliter à philoſophis confutatã, ut quam falſam incertamq́; cognoſcerent. Et quanquam inde uidebatur exordiendum ut falſa demonſtraretur, quoniam ſtatim inutilis etiam reddebatur. Aliter tamen faciendum putaui, ut ſcilicet priuſquàm de eius falſitate diſputarem, oſtenderem amatorib. aſtrologorum, etiã ſi eſſet talis iſta profeſsio, qualem ipſi eam faciunt & affirmãt, nullum exteriori homini ab ea commodum prouenire, interiori autẽ non ſolùm maxima detrimenta, ſed etiam exitialia. Quod priuſquam aggrediamur, præfari quędam oportet, ex quibus intelligamus quantum ſuæ profeſsioni ſummi ipſi aſtrologorum principes tribuant. Ptol. igitur in primo Apoteleſmaton, poſtquàm iudicia aſtrologorum ſæpe eſſe mendacia dixit uitio prædicentis, tamen hæc ita ſubijcit ad uerbum quæ nos uoluimus trãsferre, quare male habentur in translatione communi, & peius in trãslatione Auenrodan, & ab eo male exponuntur, ſed cum fideliter erunt translata expoſitione non indigebunt. Verum illud tum liquet etiam ſi quis diſciplinas iſtas ueſtigijs rite quantum fieri poſsit indagauerit, neceſſe eſſe tamen, ut is etiam quàm ſępiſsime offendat, non ualet ob illa quæ ſupra diximus, ſed uel ob ipſam potius rei naturam, uel quoniam maior eſt noſtra imbecillitas, quàm ut tantæ profeſsionis magnitudini pares ſimus: Etenim cum omnis contemplatio quæcunque in materia affectionibus uerſatur, magis uериſimilia captet, quàm quicquã pro uero decernat. Tum uero hoc illius maxime proprium, quæ quaſi confuſa ex multis inter ſe diſsimilibus eſt, atque ex antiquis errãtium ſiderum figuris aſpectibusq́; dependet, quoniam quę circa rerũ euentus obſeruata ſunt à priſcis, ea nos ætati noſtræ quoties quidem ad eundem modum ſe res habet accommodamus. Cęterum quis nõ uidet euenire illud poſſe, ut figurę ipſæ atq; aſpectus magis minúsue inter ſe ſimiles ſint longis temporũ anfractibus, ut aũt concordia prorſus eadem cunctorum quæ in cœlo ſunt, præſertim ſi terram quoque adiunxeris reuertatur, ne

tur, ne

tur, ne ſperandũ quidem uidetur, niſi quis forſitan inaniter glorioſeq́; ſe iactet in comprehendendis cognoſcendisq́; rebus, quæ uel cõprehendi ſuapte natura penitus nequeunt, uel eo certe ſpatio temporis, quod ſit hominis modo ſenſibus indultum. Quo fit ut diſsimilib. propoſitis exemplis etiã quandocunq; in præſcitis aberret, atq; in his aſpiciendis quæ circa ambientem nos rerum naturam proueniunt. Nihil præterea eſt arduũ, in ipſis autem genituris, atq; in priuatis omnino ſingulorum collationibus, nec paruæ nec leues incidunt cauſę, quibus ſui cuiq; mores conciliantur. Nam & ſeminum differentiæ plurimum ualent ad generis proprietatem, quando etiam ſi idem corpus ambiens, idemq́; finitor ſit, plurimum tamen momenti habet unumquodq́; ſeminum ad uniuerſalem figuræ peculiaris informationem, puta in homine, equo & alijs. Afferunt & loca generationis non minimum diſcriminis. Nam ſi genus idem ſeminis, ut uidelicet humanum, ſtatusq́; idem fuerit ambientis omnia corporis, plurimum tamen ex regionum diuerſitate corporibus animisq́; diſtant qui gignuntur, plurimum quoque intereſt ad uitæ actus uariandos etiam ſi cætera paria ſint, quibus quiſq; cibis, aut quibus utatur moribus, quod niſi unũquodq́; horum intra ambientis corporis cauſam contineatur (quod uim ſcilicet hanc habet potiſsimam) ut illis ipſis quãobrem talia ſint, pars aliqua ſit cauſæ, quod contra eum ſit plurimũ, habere omnino poſſunt. In quo hæſitent hi qui ſe omnia poſſe opinantur, quamuis non eadem plane ſint, ex ſola tamen ſublimiũ corporũ motione dignoſcere. Hæc ibi Ptolemæus qui primo etiam enunciato alterius libri qui inſcribitur fructus uulgo Centiloquium dicitur de ſcientia loquẽs aſtrologiæ, ita, inquit, fieri nequit, ut qui ſciens eſt, particulares rerum formas pronunciet, ſecuti nec ſenſus particularem ſed generalem quãdam ſuſcipit ſenſibilis rei formam, oportetq́; tractantem hæc rerum coniectura uti, ſoli autem numine afflati prædicunt particularia, hæc ille ad uerbum, quanquam aliter & mendoſa & deprauata in uulgatis codicibus habeantur. Sed & Arabum & Hebræorum qui aſtrologica ſcribunt, indubitata ſententia eſt, quocunque ſtella ſua promiſerit, poſſe tamen non euenire, & quia materia non idonea ſit influxui ſuſcipiendo, & quia humana ab arbitrio noſtro plurimum dependeant, & quare fatum particulare uniuerſalioris fati aduerſantis poteſtate ſuperetur, & quare fato omnipotentior, & cœlo maior diuina prouidentia, fieri interdum aliter ordinet, quàm ordinaria cœli reuolutio erat effectura, quę cum paſsim ſparſa apud aſtrologos, tamen ſimul omnia leges apud Auenazram capite primo libri de natiuitatibus.

AVSPICATIONES, QVAS ELECTIONES DICVNT INVTIles eſſe, teſtimonio unius aſtrologi, ratione & experientia. Cap. II.

IAm hæc ſi ſint uera, proferat aſtrologus quodnam emolumentum ex eius prædictionibus uita conſequatur. Reſpondebit fortaſſe duplex, alterum uerum dicit, & horam doceri qua auſpicari actiones noſtras debeamus, ut feliciter fiat quod facturi ſumus. Alterũ cum prædicit quod eſt futurũ, unde illa eſt utilitas, ut quibus in rebus infelices nos fore cognouerimus illis abſtineamus, contra ea aggrediamur, in quib. felicitatem natalitia nobis hora polliceatur, ſed age excutiamus utrunque, ab eo exordientes quod primo loco proponebaſ, & quoniam nobis cum aſtrologis diſputatio, utamur his maxime aſſumptionibus, quæ apud eos uериſsimæ exiſtimantur. Aut igitur in re quã auſpicato facturus es, fauorabile tibi cœlum natalis conſtellatio fecit, aut aduerſum: ſi aduerſum non prodeſt auſpicatio ex ſententia Ptolemæi, quare rem illã infeliciter ſemper aggredieris, & ab ea ſemper feliciter abſtinebis: ſi fauorabile nulla opus horarũ electione, ſed tua tibi electio ſufficit, quoniam tunc feliciſsime rem illã aggredieris, cũ te ad illam animus inuitabit. Neq; enim aliud eſt eſſe fortunatũ (ſi fortunatus eſt aliquis à cœlo) quàm uim noſtrã imaginariã famulam rationis ita cœlitus moueri, ut his & modis & temporib. unũquodq; faciendũ ſuſcipiamus, quilibet quàm feliciſſimè uotũ perfici poſsit, quo circa dixit Ariſtoteles non prodeſſe fortunato conſiliũ, in ea ſcilicet re in qua eũ natura formauit, ne forte aliò te conſiliũ diſtrahat & abducat q̃ inſtitutus ille animi impetus te uocabat. Mitto quòd Haly interpres Ptolemæi friuolam eſſe ait & inefficacẽ hãc partem aſtrologiæ quæ eſt de electionibus. Mitto fidẽ ipſam experientiæ qua nulla certior, nulla conſtãtior, ea enim quotidie facit manifeſtum eos potiſsimum in ſuis rebus agendis parũ eſſe felices, qui uanam hanc temporũ diſcretionem obſeruãt. Contra, longe feliciores qui iſta ſuperſtitione reiecta, ſola electione & prudentia ducibus utuntur. Quis enim noſtra ætate fortunatior Franciſco Sfortia? qui militari felicitate amplum ſibi & florentiſsimum Inſubriũ parauit imperium, & poſteris auctũ confirmatũq; reliquit: Cui tamen ſemper omnes aſtrologi uel odio fuere uel contemptui, ne dum eos in ſuis rebus aut bellicis aut domeſticis cõſiliarios adhiberet. Quis Zoroaſtre inter antiquos in aſtrologia, in magicis & in omni ſuperſtitione potentior? & tamen eũ in bello & uicit & occidit Ninus, nec aſtrologus utique nec magus. Pompeius diuinatorũ reſponſis plurimam fidem, Cæſar nullam, adhibebat: illi aduerſa, huic felix lætaq; fortuna. Cæſarẽ Iuſtinianum exterminatorem, ut uidimus, aſtrologorum, domi & militiæ feliciſſimũ quis ignorat? Contra, Iulianus Imperator & Chriſtiani nominis inimicus, & omnium ſuperſtitionum curioſiſsimus obſeruator, quàm breui quàm infeliciter & uitã amiſit pariter & imperiũ. Poſſem ego tamen unũ

aut

aut alterum etiã aſtrologos doctos, & mihi familiares afferre nominatim, quibus fides iſtius uanitatis, ad quam ſcilicet uitæ rationem inſtituerant, uel exitio fuit, uel detrimento nõ mediocri, ſed nolo homines alioquin bonos infamare, & in re ueritati non admodum neceſſaria ſanctæ amicitiæ iura uiolare. Sed utinam huic quidem patrimonium non abſtuliſſet, illi patriam & uitam, multos ſpe uana ſtolidos & inſanos, multos timore miſeros nõ effeciſſet. Ita mea delicta Deus non uideat, ut nullos uidi earum rerum magis egenos, quas ſuis hominibus aſtrologia promittit, quàm qui aſtrologiæ penitus ſe deuouerunt, & per eam cœli fauorem in horas ſingulas aucupantur. Mutauit uir quidam magnus mihi notus uitæ rationem, facta ex hoc conſilio prioris fortunæ iactura nõ mediocri, aſtrologica maxime ſpe cõmonitus, quòd in noua profeſsione magnas felicitates cœleſti fauore eſſet cõſecuturus. At uerò in ea cũ aduerſam quotidie magis fortunam experiretur, ſolitus erat dicere, à Marte ſe deceptum, nolens illud dicere quod erat uerius, ab aſtrologica uanitate ſe deceptũ. Idem paulo poſt obijt morte etiam ualde miſerabili, quam nec à cœlo ipſe præuiderat. Parabat enim multa, & magna moliebatur, ut qui ſibi adhuc longos uiuendi fines conſtituiſſet. Poſſem multa hoc genus connumerare, ſed refugit animus narrationem earum rerum quæ uix ſine lachrymis poſſum meminiſſe, & quoniam inciderunt in homines amiciſsimos, comiſerationẽ exigunt potius à me quàm reprehenſionem. Sed utinam hæc diſsimulatis nominibus ueterum amicorum inuita redargutio, amicis uiuentibus proſit, quos per omnia quæ mihi cum illis amicitiæ iura intercedunt, per fortunas eorum, per uota felicitatis admonitos, & rogatos etiam atque etiã uelim, ne unquã in ſuis rebus uanitatis iſtius conſilio ſe cõmittant, habeant eam (ſi ita libet) quaſi poëticã fabulam ſuper qua rideant, ludant, iocẽtur, pro duce, pro magiſtra uitę non habeant. Sed ubi ſaluti corpori erit conſulendum medicos conſulant, ubi externis perſpiciendum prudentiæ & rationis oculis utantur, quorum utrunq; diuina nos ſapientia docet, quæ & creatum medicum dicit ab altiſsimo ad noſtram neceſsitatem, & prudentiam ait homini eſſe ſeruandam ut eruatur à uia mala. De aſtrologia nihil tale ſcriptum inuenimus, cuius profeſsionẽ ita probauimus eſſe inutilem, ut illi etiam tantum tribueremus, quantum aſtrologi putant tribuendum. Nam cum erit deinde probatum nihil eam habere ueritatis, erit extra omnem controuerſiam ſufficienter, quod hic probare ſumus conati, periculoſiſsime credi res noſtras conſilio aſtrologorum. Quod ſi quando ex illorum prædictionibus recte uſu accidat, non in rationem, quæ nulla ſit apud eos, ſed in temeritatem caſumq; eſſe referendum.

NON

NON ESSE VTILEM ASTROLOGIAM IN DECERnendo quid ſit agendum, quid fugiendum. Cap. III.

ALterum ut ſupra dicebamus aſtrologiæ emolumentum fingi poteſt, ut ſcilicet eam rem proſequamur, quam nos ſequi iuſſerit aſtrologus: Contra ea fugiamus quæ ille uetat. Quod utiq; uel ſuperfluum eſſe uel noxium ita demonſtrauimus, nã quod ille prædicit, aut ad ea attinet quæ ſunt corporis, aut quæ externa atq; fortuita. In his igitur quæ ſunt corporis, ſi ſpectant ad ualitudinem quæro aſtrologi ne iudicio, iudicium quoque medici pariter conſentiat, an ab eo potius ſit diuerſum, ſi idem ſentit uterq;, nihil tibi cõfert aſtrologus quod medicus ſolus præſtare non poſsit, ſi diſſentiunt utri potius quæſo putas accedendum. Sane ſi medicum repudiando aſtrologo te committas inſaniæ pœnas dabis. In agendis rebus ſimiliter interrogo, ne quod aſtrologia conſulit prudentia etiam conſulat faciendum, an hæc ſibi iudicia penitus aduerſentur, ſi conſonum, quid quod intra nos eſt tam procul, quæramus in cœlo? ſi diſſentiunt, quis recte? quis rationabiliter factum defendat? quòd in rebus agendis prudẽtia relinquatur: quæ nihil aliud eſt quàm recta ratio rerum agendarum? ſed erunt hæc exemplis dilucidiora. Prædixerit igitur aſtrologus Martem tibi hoc anno tritæum comminari, excitaturum enim bilem ex poteſtate quam in annua habet conuerſione, quare utendum frigidis potius & uitæ rationem aduerſus ardorem Martis inſtituendam, hoc ipſum quod de cœlo ipſe prænũciat, aut ipſa quoq; ſigna demerabunt, quæ à corporis tui diſpoſitiõnib. petunt, quibusq; medicorum nititur coniectura, aut non demerabũt, ſi demerabũt hoc tibi erit ſatis indicij ad præcauendam futurã malam ualitudinem ſi non demonſtrent, rogo recte ne factum putes ut cum nulla erunt indicia bilis exæſtuãtis. Sed lotium albicans & craſſum, uenarum ſegnes pulſus, facies pallore deformis, membrorum pigricies, reliquaq; id genus quibus medici pro notis utuntur, non bilis, ſed pituitæ dominium indicabunt, tu tamen bilem euacues, quare Martem tibi de cœlo aſtrologus finxerit minitantem: quid quod nec prudens tibi aſtrologus conſulet, qui etiam ſi de Marte illa uerè pronunciet, poteſt naturalis tua temperatura, poteſt uniuerſalis ipſius anni diſpoſitio, poteſt uitæ ratio qua diu uſus fueris, ad cõtrarium te uertiſſe. Denique cauſam unam uidet aſtrologus qua hoc poſsit efficere, & illam remotam ac uniuerſalem. Medicus non modo ex proprijs & propinquis iudicat cauſis, ſed rem ipſam percipit ſenſu, & quod ex omniũ ſimul cauſarũ complexione diſſultat ipſa hoc monſtrante naturæ præſentis euidentia tenet. Mitto quòd qui etiã aſtrologorũ iudicijs fauent, nõ ita tamen inſaniunt, ut minus illa falli medicorum iudicijs putent. Proponamus ſimile exemplum in tractatione rerum externarum: ut principi ſcilicet conſulat mathematicus, ne bellum ineat cum inimicis, quoniam Mars ei pa-

rum propitius ſit. Quæro utrum quo tempore hoc illi dederit conſilium, nulla iuſta cauſa bellandi principi ſit, aut ſi cauſa bellandi, nulla tamen occaſio opportunitasq́ uincendi. An potius & bellandi iuſta cauſa non deſit, & ad uictoriam omnia ſuppetant inſtrumenta. Si dederis primum iure non bellabit, ſed ſola duce prudentia, ſi ſileat etiam omnino mathematicus. Si ſecundum, nec ipſe utique aſtrologus ſi non ſua interſit, abſtinendum bello iudicabit, & ſi abſtineat quid erit aliud quàm ſenſum & euidentiam ob rationem coniecturamq́ relinquere.

NON ESSE ASTROLOGIAM RELIGIONI VTILEM, quod Rogerius Bacon, & Petrus Alliacenſis exiſtimarunt. Cap. IIII.

AT ſi uitæ inutilis eſt, an religioni utilis fortaſſe? quod putaſſe uidetur & Rogerius Bacon, & Petrus Alliacenſis, atq; hic quidem duplici maxime ratione, altera quòd ex magnarum quas uocant coniunctionum aſtrologica ſupputatione haberi ueritas poſsit de numero annorum ab Adam ad Chriſtū, de quib. inter eccleſiaſticos codices tāta ſit concertatio. Altera quòd confirmari Prophetarū poſsint oracula, ſi illorum prædictionibus aſtrologicæ quoq; prædictionis teſtimonium adijciatur. Nam cum omne uerum omni uero ſit conſonum, neceſſario uerū aſtronomicæ ſcientiæ, theologicæ ueritati eſſe concordem, quinimò præ omnib. alijs ſcientijs illi ueluti ancillā dominæ ſubſeruire, cū inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt uiſibilia conſpiciant̃, nihil ſit aūt inter illa cœlo nobilius. unde illud Dauidicū: Cœli enarrāt gloriam Dei, & opera manuum eius annūciat firmamentū. Quam ipſe opinionem quaſi opere cōprobaturus opuſculum ſcribit per uiginti theoremata, quę uocat uerba diſtinctū, in quo plane tot errata q̃t uerba, titulus eſt de Concordia Aſtrologiæ & Theologiæ, quaſi non legerit Paulū exclamantem quæ ſocietas luci cum tenebris? aut quæ participatio Chriſti cū Belial? nititur autē in eo opere duo illa efficere quæ dicebamus, ut ſcilicet quæ Prophetæ afflati diuinitus prædixere, cœleſti etiā cōſtellatione oſtendat præſignata, tum ut annorum ab Adam ad Chriſtum cōputatio ex aſtrologorum dogmatis inueſtiget̃. Adijcit alterum huic opuſculum de Concordia Aſtronomiæ & Hiſtoriæ, in quo ſeptem à mundi exordio coniunctiones maximas notans, ad illas nititur referre quę medijs temporibus magna & mirabilia ex hiſtorijs colligunt̃, aſtrologorum hinc dogma confirmaturus, qui ex magnis illis coniunctionibus magnas ſemper in rebus humanis & legum & regnorum fieri uolunt mutationes. Et quidem optarē ſcripſiſſe illum potius quæ mihi laudanda eſſent quàm confutāda, quoniam ut ingenium habens ad literas amo, & perſonam ueneror, quam in eccleſia geſsit. Sed forte illi etiam rem facturus ſum gratam, ſi quid parum cau-

tè &

tè & uerè ſe profuturum ſcripſit eccleſiæ cũ & falſum & noxium procul dubio inueniatur, iuſta hac redargutione, quantum erit in nobis obliteretur. Duxit autem hominem alioquin doctum in hunc errorem ignorantia potiſsimũ aſtronomiæ, quam cum poſt ſtudia theologiæ, in quibus in celeberrima Pariſienſi academia ſe exercuerat, cœpiſſet iam ſenex paululum deguſtare, allectus eſt magnifica illa ſpecie iſtius artis de maximis diſſerentis, & quæ in primis humana curioſitas ſcire deſiderat, & priuſquam eo perueniſſet ut infirmitatem dogmatis profanda examinatione deprehenderet, ſcripſit properanter nimis, duo illa opuſcula de quibus factus paulo peritior retractauit, deinde multa in eo libello quem uocat Elucidariũ, cum tamen in eo multæ ſint tenebræ, quos omnes libellos ſiquis legat rudis aſtronomię, tanto magis mirabitur, quanto minus intelliget. Sed qui uel mediocriter in ea arte profecerit eum potius ſcriptorem, quàm aſtrologum fuiſſe iudicabit, & quęcũq; dicit potius lecta ab eo, quàm medulitus intellecta. Ferè autem quæcunq; ſcribit ex Rogerio Bacone, Abraham Iudęo, Henrico Macliuien, Albumanaſareq;, & ſumma neſcio qua Ioannis cuiuſdam Britanni ad uerbum accipiuntur. Quod ipſe autem eſſet auditor tantum, & parum peritus rerum aſtronomicarum, uel hinc poteſt cognoſci quòd in ipſo Elucidario, quod eſt eius opus emendatiſsimũ, ca. 11. ait fuiſſe nos cum illa ſcribebat, anno ſcilicet quarto ſupra milleſimum & quadragenteſimum in aërea triplicitate, futurosq; per annos adhuc unum & ſexaginta, donec ſcilicet ſuper mille & quadringentos quintus & ſexageſimus annus ageretur, tunc igitur futuram magnã Saturni & Iouis coniunctionem, cum ab aërea ad aqueam triplicitatem mutatione. Ea uero mutatio per annos fere quadraginta præceſſerat, anno ſcilicet Chriſti quinto & ſexageſimo ſupra mille atq; trecentos, quo tempore die nona atq; uigeſima menſis octobris in ſeptima parte Scorpionis Saturnus & Iupiter ſimul fuerunt, & deinceps in aqueis ſemper ſignis ad hęc uſq; tempora ſe coniunxerunt, noſter uero Alliacenſis quòd per centum ferè annos ante contigerat futurum adhuc pręſtolabatur. Alteram autem utilitatem quã ex aſtrologia idem putauit prouenire de uero ſcilicet annorum numero colligendo abundãter refellimus, eo libro quem de uera temporum ſupputatione conſcripſimus, quanquam ſi iuuaret rempublicã Chriſtianam hac parte aſtrologia non ad eã ſpectaret, quã hic confutamus in futurorum prædictione uerſantẽ, ſed ad ueram aſtronomiã quę una eſt ex liberalibus diſciplinis cuius eſt tempora ſupputare & ſiderũ motus mathematica ratione metiri, ſed nõ hic locus cõfutandi eius errores, quod ſequentibus libris ſumus facturi. Ibi enim quod attinet ad concordiã philoſophię & theologię oſtendemus, quę à Prophetis enunciata ſunt à cœlo nec fieri, nec ſignificari, atq; ita ſi uera etiam ſit aſtrologia, prędictionem tamen earum rerum ad eam non pertinere, qui uero quatenus quidem ſupra naturam ſunt eximũt

à cœlo, quatenus autem naturale aliquid eſt in eis & fieri à cœlo & præuideri per cœlum contendunt, hos oſtendemus nihil dicere, cum dicere aliquid tamen uideantur, tantum aũt abeſſe ut Prophetica oracula per aſtrologorum decreta utiliter confirmentur, ut nihil fieri poſsit ad infirmãdam religionem, potentius & efficacius. Tũ qui hoc facere ſunt conati & mendaces ſemper eſſe deprehenſos & imperitos aſtronomiæ, tamen hiſtorica profeſsione plurimum aberrare. In uniuerſum autem non ſolum quod ad leges & diuina miracula pertinet, ſed ad alias & humanarum rerum mutationes, quas ex magnis ut dicunt coniunctionibus prænũciare multi uoluerunt, ibi eorum uanitatem & falſitatem dogmatis aperiemus, ubi nobis cum Albumaſare authore illius erroris, cum Hieron. eius interprete, cum Abraham Iſraelita, cum Ioanne Exonienſi erit pro ueritate certatio. Alliacenſis librum in quo idem facere uoluit de concordia ſcilicet aſtrologiæ & hiſtoriæ narrationis, ita à capite totum retexemus, ut à prima illa quam notat coniunctione ad poſtremam uſque decurrentes ubique & de cœleſtibus pariter & de terrenis nihil ab eo ſanum aut ueritati proximum, dictum oſtendamus. Neque unam ex illis ſeptem quas notat coniunctionibus quo putat tempore contigiſſe, ſed ab ipſa temporum, hoc eſt, rerum geſtarũ enarratione ac uera ſupputatione magnopere eſſe diuerſam. Sed uideamus & illa quæ poſtea afferebat, an aliquid faciant, uera ſcilicet omnia inuicem conſonare, & cœlos Dei gloriam enarrare. Sane illud primum ueriſsimum eſt, ſed ita erat deinde aſſumendum cum falſa ſit aſtrologia theologicæ ueritati non poſſe concordare. Dauidicum teſtimonium Paulus Apoſtolus ad cœleſtes Apoſtolorum mentes docet referendum, qui gloriam illam Dei annunciauerunt, de qua poſtea ſcribitur: Lex domini immaculata conuertens animas. Sed & ſi referat ad uiſibile cœlum, quæ iſta eſt conſequentia, ſi cœli enarrant gloriam Dei, fauere ea gloriæ Dei quæ de cœlo aſtrologi fabulantur? Sed inuiſibilia, inquit, eius, & uirtus atque Diuinitas uiſibilibus intelliguntur, ſed à philoſopho cuius proprium eſt è cœli ordine, motu, natura, ad inuiſibilem cœli diuinum opificem conſcendere. Aſtrologus ſi eſt aliquid cœlum inuitè uidet, & de cœlo ad terram oculos deflectit, ſolus philoſophus ex uiſibilibus inuiſibilia ſpeculatur.

QVAM NOXIA SIT ASTROLOGIA, QVAMQVE peſtifera Chriſtianæ religioni. Cap. V.

SAne luſtranti mihi undique omnia & eccleſiæ hoſtes exploranti, non uideo unde omnibus pariter plus copiarum, plus armorum aduerſus ueritatem ſuppeditetur, quàm ex iſta profeſſione, hinc enim ad impietatem, hinc ad malam religionẽ, hinc ad hæreſes, hinc ad uanam ſuperſtitionem, hinc ad perditos mores irreuocabilemq; malitiã, præceps & facillimus lapſus, Vnde enim ſe potius ad-

uerſus

uerſus tela religionis armabit impietas, quàm ut diuina miracula quibus omnis potiſsimum religio confirmatur, ad cœlum pertendat eſſe referenda? Si Martyres mortem contemnentes, ſi Apoſtolos paucos, inopes, indoctos, euangelicæ mundum legi ſubijcientes obijcias, ſi ipſos etiã ab inferis homines reuocatos, ut maiora quidem quàm ut humana, meliora quàm ut à dæmone eſſ itiantur, diriment in eis uirtutem, niſi quæ ſolus agnoſcet ſideris curſus, & cœleſtis afflatus facere potuerit, quòd ſi quis dicat nónne hoc erit ſecuri religionis radicibus admouere? ſi perſuadet, nónne illam examinare & penitus extirpare, quòd ſi dicas non eſſe hoc artis uitium ſed profeſſorum, in ipſa ſua profeſsione errantium, fatebor ita eſſe. neq; enim hunc ego aſtrologiæ errorẽ dicebam, ſed facilem eſſe ab ea lapſum in hunc errorem. nec ſi uera eſſet aſtrologia propterea ab hoc munere deſiſterem, ut ab eo periculo homines diuerterem, quoniam nulla ueritas mendacijs eſt confirmanda, ſed cum ſit falſa utiliter eius falſitas detegetur, quæ ſi uera putetur, poſsit in mentibus imperitorum tam grauem peſtilentiam generare, quanquam ſi uideas omnes alicuius artis profeſſores eaſdem habere uanitates, parum abſit ut culpa in artem ipſam uerè non referatur. Ego uero ex ſcriptoribus aſtrologiæ præcipuis, neminem legi qui religionem & leges omnes, ut reliquas res humanas conſtellationibus ſiderum non ſubijciat. Ptolemæus in ſecundo libro Apoteleſmaton, quòd apud hanc gentem illud numen, apud aliam aliud coleretur, non aliunde natum intelligit, quàm ex uaria ſiderum imaginumq; natura, populis illis & gentibus imperitante, nec procul ab eo loco Græcus quidam interpres Ptolem. miraculum Moſeos, qui ſicco pede cum populo mare rubrum tranſiuit, factum ait quòd ille acceſſum & receſſum maris obſeruauerit, quaſi non ſimul in ijſdem aquis & illæſus populus Hebræorum tranſiret, & cum aſtrologis ſuis Pharao ſubmergeretur, quaſi non Ioſue Iordanem ſicco pede tranſierit in quo nulli æſtus, nulla undarũ reciprocatio fingitur ab eis, ſed hæc alibi omnia atque his ſimilia nugamenta ſatis confutauimus. Albumaſar Arabs & legem Saracenorum, & ſuam, & noſtram, & omnes pariter leges, ſic à cœlo deriuat, ut quænam quamq; conſtellatio fecerit, & ad quot unaquæq; annos ſit permanſura, ex eadem conſtellatione pronunciet, in quibus rebus quàm parum tum aſtrologiæ, tum ueritatis inueniatur, poſt declarabimus. Interpres eius Hẽricus Macliuienſis ita delirauit, ut nauem etiam inuenerit in cœlo, ad quam Noë arcam illam ſuam ſit fabricaturus, quod Alliacenſis quaſi diuinum inuentum maxime eſt admiratus. Denique redigi ab eis legem in ordinem earum rerum quæ curſu naturali & cœli mutatione contingunt, hinc cognoſci poteſt. Quotquot annorum reuolutiones ab aſcendente legis ad eius uſque caſum ſunt futuræ, è cœlo uolunt cognoſci. Et Haly Abenragel ut reliquos taceam felicitatem & ſterilitatem anni inde pronunciat, ut ſi aſcendens legis loco Iouis aut Ve-

neris applicuerit, fertilis annus ſit futurus, contra ſi locis ſiderum infelicium. Abraam Iudæus non qui dicitur Auenazra, ut falſo credidit Aliacenſis, ſed quem uocant Naſi, hoc eſt Patriarcham, nónne & legem Moſaicam, egreſsionem Iudæorum ex Aegypto? & quæcunque ſub lege populo contigere ad uarias coniunctiones inepte quidem atque ridicule referre conatus eſt? Sed utinam ſoli quos commemorauimus inter tenebras malæ religionis lucem huius ueritatis non peruidiſſent, utinam noſtri homines in Euangelij ſplendore non ita cæcutirent, non peius quàm illi de noſtra & illorum religione ſentirēt. Inſanus ille Bonatus uſum ait Dominum Ieſum horarum electione cum Apoſtolis conſulentib. ne in Iudæam rediret. reſpondit 12. eſſe horas diei. Horam enim, inquit, ſibi elegit qua illi eum lædere non poſſent, quaſi illos cum uoluit non proſtrauerit, & inter eos in luce diei melius tranſiens, eos non latuerit. Mitto quàm temerarie, quàm blaſpheme de Diuina Franciſci familia loquat̃. & Diuini amoris miraculum Martis opus fuiſſe fabuletur. ſed quid quærimus remotiora? in his quæ quotidie de annorum euentibus publico uaticinio foras inuulgantur, nónne & legem Chriſtianā Chriſti, Mercurijque doctrina eſſe perfectam, & Iouis religionem & à uirgine ſuſcipere puritatē. Ita hæc oculis & non indignantibus Chriſtiani homines legunt, & in proœmijs neſcio cuius theoricæ aduerſus Geardum multa diſputantis, nónne etiā ſcriptum eſt cum de nouo deligendo Pontifice tractaretur deuotè ſupplicandum? ut ſidus Mercurij ſe ſuo ſancto radio temperet (aiunt enim) Mercurio noſtram ſubeſſe legem, atque ideo homines Chriſti Mercurij homines uocauit, quod neſcio qui poſsit homo Chriſtianus æquis auribus audire. Rogerius Bacon eo uſque eſt euectus ut ſcribere non dubitauerit errare Chriſtianos, qui die ſabbati non ferientur, & operibus uacent ritu Iudæorum, cum ſit ea dies Saturni quæ ſtella rebus agendis parum commoda & felix exiſtimatur, in quibus uerbis non ſolum noſtros accuſat, ſed Moſen, imò aperte ex Propheta aſtrologum facit, docens quæ de ſabbati ferijs ille conſtituit, non diuini alicuius myſterij, ſed aſtrologici dogmatis habere rationem. Quæ omnia ſiquis recto iudicij examine penſet, uidebit nullo magis errore pietatem ueræ religionis offendi, cum æquè ſit impium totaliter nullam putare eſſe religionē, & ex cœlo fatali quadam eam neceſsitate deducere. Quod ſi qua aſtrologo capeſſenda religio ſit, ad quā erit propenſior quàm ad idolatriam, ut eos potiſsimum deos & colat & reuereatur, à quibus omnia hominibus & bona & mala putet prouenire. Iam hæreſes Manichæorum arbitrij libertatem tollentes, unde potius putamus emanaſſe, quàm ex iſta de fato aſtrologorum falſa opinione. De ſuperſtitionibus nulla eſt controuerſia prodire ab aſtronomia omnes, & eas quaſi alumnas ab illa contineri confirmat Varro. Geomantiam omnes illius ſcriptores aſtrologiæ filiam uocant. Magi ita huius artis uſum ſibi neceſ-

ſarium

ſarium putant, ut magiæ clauem aſtrologiam appellent. Chiromantici in uola manus ſeptem pro numero planetarum montes effingunt, unde ex lineis quæ ibi conſpiciuntur futura præuidcantur. Sed has fatuitates particulatim proſequemur, cum poſt euerſam dominam ac reginam, reliquam omnem ſuperſtitionum turbam in curſu proteremus. Sed parere eam omnes, & ſine ea ſtare non poſſe hinc ſatis manifeſtum, quòd nulla eſt ſuperſtitio quæ dierum & horarum electionibus non utatur, de qua eas ſola inſtruit aſtronomia, ut de ipſa illud eccleſiaſtici dici poſsit. Vanitas uanitatum aſtrologia, & omnis ſuperſtitio uanitas. De moribus plura dicere non oportet, cum ſatis pateat patrocinium uitio maius dari non poſſe, quàm ſi cœlum authorem habere exiſtimentur, nihilq́ eſſe quod nos minus metuere gehennam, aut ſperare felicitatem faciat. Quæ ſi proculdubio uera ſunt, etiam ſi uera eſſet profeſsio iſta, quænam utilius ueritas ignoraretur? & cum ſit falſa quæ utilius falſitas impugnatur? quam utique prouinciam utinam tantis uiribus exequar quàm eam iuuandæ religionis & ueritatis tuendæ deſiderio ſum complexus.

FALLACEM ESSE HANC ARTEM, SI QVA SIT, TVM PROpter plura, tum propter diſcrepantes aſtrologorũ ſententias. Cap. VI.

HActenus confutari utiliter aſtrologiã oſtendimus, indignũq́ eſſe illius patrocinium, & philoſopho homini & Chriſtiano. Nunc priusquàm cum aſtrologis pedem conferentes, confutationem aggrediamur, uideamus quãtum illam res ipſa euentaq́ refellant. Quota enim quæq́ res euenit prædicta ab eis? aut ſi euenit quippiã cur iſtud euenerit? quo magis ſoleo mirari nõnullos qui diſputantibus aduerſus iſtam artem, illud ſemper obijciunt, cur ſi uera eorũ ars non eſt, prædictiones tamen eorum ueræ? Præclare enim ſecum agi putat aſtrologus, ſi nobis prædictionũ falſitatem obijcientibus poſſunt aliqua ſatiſfacere, tantum abeſt ut ex hoc loco argumentũ aduerſus nos poſſe ſumere ſe putet. Attulimus ſupra uerba Ptolemæi conantis diſſoluere iſtam quæſtionem, in quibus uidimus eũ mendacia aſtrologorum nõ ſolum in ipſos aſtrologos parum uel peritos uel diligẽtes, ſed in ipſam etiam artem reieciſſe quæ ſit incerta & falli plurimum poſsit. Porphirius ipſe oraculorum reſponſa, inquit, falſa deprehendebantur, quare numina illa ex cœleſtibus cauſis quas habent exploratas illa prænunciabant: Fallax autem prænunciatio quæ ex illis. Quod ſi dæmones ipſi quos nihil latet rerum cœleſtium futura inde perſpicientes decipiuntur, de hominibus quæſo quid iudicabimus? quorum qui ſunt qui & fuere excellentiſsimi iſtius artis (ſi ulla eſt) ne milleſimam quidem partem unquam attigerunt. Denique inter omnes artes quarum omnium proprium eſt excidere à ueritate, nullius eſſe iudicium magis incertum, nec ipſi credo aſtrologi denegabunt. Nam & arbitrium, inquiunt, hominis multa aliter facit euenire,

& materiæ fluxus, atque mobilitas cœleſtium ſæpe actionum opera fruſtratur, & aliud alio fatum uertitur uel impeditur. Quod ſi res humanas diligenter examines, nullam fere inuenies in qua non aliquid ex his quæ diximus, præuiſum etiam uerè de cœlo exitum non immutet. Nam & hominis proprium arbitrio & ratione res ſuas diſponere, & id quod materiæ undique annexum eſt & colligatum illius mutationi uehementer eſt obnoxium. Tum cum nihil ſit male ita omnes ferè inuicem homines dependent, ut non ſit quem alterius uel lædere uel iuuare fortuna non poſſit. Sic & filius felix patris infelicitatem, infelicem exitum etiam, & felix felicem ex bono parentis fato ſortietur. Et ſeruus ſua genitura parum fortunatus fortunato domino aget feliciter. Sic militis fatum ex fato imperatoris, & fortuna ægroti ex medico, & contra medici ex ægroto, aliter atq; aliter fieri continget. Ex quibus omnib. illud declaratur quàm ſæpe non euenire ſit neceſſarium quod cuique prædixerit mathematicus, etiam ſi ſit uera iſta profeſsio, ne dum ut ueritas profeſsionis, ex ueris profeſſorum prædictionibus poſsit comprobari. Quid quòd tanta inter authores iſtius artis dogmatis eſt diſſenſio? ut uel omnes uel maximam eorum partem de futuris mendacia dicere ſit neceſſarium. Admirantur ipſi maxime & uenerantur aliquos Aegyptios, Perſas, & Indos, & Babylonios quaſi antiſtites cœleſtium miſteriorum, & eorum nomina quaſi numina inflantibus buccis imperitorum quotidie auribus inſonant. At ſi ueri illius uera, ô aſtrologi dicere uos non poteſtis qui iuniorum libros ſolos habetis quos imitemini, à uetere illa diſciplina undiq; diſcrepãtes. Ptolemæus enim parens ueſter, aſtrologiam quæ ſcilicet erat Aegyptiorum ubique taxat atque conuellit, nunc eam parum dicens conſonam rationi, nunc alijs probris laceſcens, quod libros Apoteleſmaton legenti facile conſtat. Neque uero ſolummodo ab illis Ptolemæus, ſed illi inter ſe pariter diſſentiebant Indi ſcilicet, à Chaldæis Aegyptij, cum & à ſe inuicem & ab his & alijs Indi, & ab his omnibus Perſæ. Nec ipſa minus inter ſe Græca quàm Barbara concors aſtrologia, cum quæ reijcit Ptolemęus, Dorotheus amplectitur, & alia quoque Paulus, alia Epheſtion, alia alij ſentiunt, & opinantur, nec ex eis quenquam inuenies qui authoritate experimenti, euentorum fidem non colligat. Arabes nónne & inter ſe & à Græcis digladiantur? Porro ſicut Ptolemæus illam antiquam, ita Ptolemæi aſtrologiam abijcit Albumaſar, adeò ut in eis libris legi nihil dicat quod uel rationi uel experientiæ conſonum inueniatur. Contra Auenrodan nullum fuiſſe loquutum in aſtrologia cum ratione ait præter Ptolemæum. Et quòd ſi inſpexeris dicta aliorum inuenies ea multum à ueritate remota, dicta uero Ptolemæi nullo modo poſſe falſa reperiri. Hebræi quoque Hebræorumque primus Abraham Auenazra diſſentit à Ptolemæo, & Albumaſarem ſæpe lacerauit, imò totum eius librum

qui La-

qui Latine cenſetur de magnis coniunctionibus abijciunt atq; repudiant. Si ueri igitur erunt ſequaces Ptolemæi, nónne & ueteres Arabes eorum ſectatores neceſſariò mentiuntur. & ſi libri illi quod iſti iactant, in omnium erant admiratione, quare uera prodebant: nónne neceſſario & riſu fuit Ptolemæus & Albumaſar ſuo quiſque ſeculo? & alij ſimiliter ab illorum decretis omnino deuiantes. Et tamē ita fuiſſe ſemper comperies, ut apud omnem gentem, apud omnem ætatem, uiri fuerint ſemper qui uera prædici dixerunt ab aſtrologis, quod non ueritate dogmatum, ſed caſu contigit, nec unquam defuiſſe qui fallaciam iſtam non ludibrio, atq; contemptui, aut etiam odio habuerint. Sed quicquid de priore ſeculo fuerit ſane hac noſtra tempeſtate profeſſorum ueritate dogma confirmari non poteſt, cum & malos plurimum authores ſequantur, & bonos non intelligant, tum ita negligenter obeant iſtud munus, ut neſciant multa quæ ſcire eos oporteat, plura etiam omittant quæ ſint conſideranda, & labori parcentes, & ad pecuniæ quæſtus properantes. Quod ſi docere hic potius aſtrologiam quàm confutare inſtituiſſem, funderem manum ad errata iuniorum profitentium hanc artem, ſed non hoc meum conſilium. Annotare tamen fortaſſe aliqua fuerit operæprecium, quo magis fiat manifeſtum non poſſe eos uera prædicere, etiam ſi uериſsima eſſent dogmata aſtrologorū.

DE IGNORANTIA ASTROLOGORVM NOſtræ ætatis. Cap. VII.

PRænunciata hominum iſta uel ſunt uniuerſalia, ut cum ex ſchemate anni, ex defectu Solis & Lunæ, ex congreſsionibus ſiderum ſuperiorum, futura in uniuerſum bona aut mala prænunciant, uel ſunt particularia, qualia ex propria uniuſcuiuſque genitura de priuato illius fato aliquid diuinant. In primo genere nihil efficacius defectu luminarium, à quibus utpote uniuerſaliſsimis cauſis uniuerſales maxime inferiorum mutationes eueniunt. In altero nihil habet maius momentum æquatione, quæ de ſpacio uitæ, & annorū numero fieri ſolet, in utroq; mirum quātum aberrent neoterici barbariq; ſcriptores, quorum authoritas uſusq; potiſsimus apud noſtros aſtrologos, ſcribit Ptolemæus ſecundo libro Apoteleſmaton, in defectu Solis duo in primis obſeruanda, locum ſcilicet, in quo deficit Sol, & angulum qui eum locum proxime ſequitur, ut ſi gratia exempli in nona cœli regione defectus obtigerit, decimi loci angulus obſeruetur, ſi in undecima uel duodecima angulus orientis, quoniam autem ibi Græcè ſcribitur ἑπομένου κέντρου, hoc eſt ſequentis anguli, in uulgata translatione habetur anguli præcedentis, unde cōtrarius omnino ſenſus elicitur, data eſt barbaris erroris occaſio, ita ut Ioannes Aſtenſis in eo opere quem uulgo uocant Summam Angelicā, cui fides præcipua apud noſtros, poſtquam ſe longa & argumentoſa torſit quæſtione, tan-

ne, tandem ex ſententia Ptolemæi definit eum debere angulum obſeruari non qui ſequatur, ſed qui præcedat locum, in quo defectus luminaris acciderit, quod eſſe omnino ſententię Ptolemæi contrarium, ex eo patet quod diximus, quare ſcilicet Græcè ἑπομένου eſt ſcriptum hoc eſt ſequentis non ἡγουμένου, hoc eſt præcedentis. Sed quia etiam paulo poſt Ptolem. explicans ipſe, quinam ſint iſti anguli, meridianum Solis & Orientem angulum nominauit. Vbi admonet nos Græcus interpres omitti angulum occidentis, qui ſequi defectus locum non poteſt, niſi ſub terra Sol obſcuraretur, quod cum accidit uim futurorũ effectricem habere nõ putant. Quod ſi præcedens angulus eſſet obſeruandus, & Oriens omitti debuit à Ptolemæo, qui præcedere Solem deficientem, niſi ſub terra non poteſt, & Occidens annumerari, qui ſiue octauo ſiue nono cœli loco defecerit, præcurrere ſemper eam & antecedere inuenietur. Ex hoc autem errore tota præcedendi ratio commutatur, cum nihil in prædicendo magis reſpiciãt, quàm naturam & ſtatum ſiderum cum loco luminarium, tum illi angulo prædominantium, qui cum alius erit atque alius, erit etiam alius aliuſq́ dominator. Et pro diuerſa dominantis ſideris natura uaria, immo contraria fiet ſemper de futuris euentis pronunciatio. Super ſpacio uitæ præuidendo, quã nihil uideant iſti diuinaculi paucis oſtendam. Haly Abenragel oraculum aſtrologorum huius ætatis quarta parte operis ſui, ex ſententia ait Ptolemæi quinque eſſe Hilech, ita enim ipſi loquuntur, Solem, Lunam, Horoſcopum, partem Fortunæ, & locum Plenilunij uel nouilunij, proxime antecedentis. Præter autem hæc quinque Planetas conſiderandos in illis quinque locis, & ius, & authoritatem obtinentes. In proximo capite de eo loquens quem uocant Alchochoden, eſt autem annorum dator, Ptolemæus inquit, Alchochoden faciunt Planetam qui plus authoritatis habuerit in Hilech ſiue cum reſpexerit, ſiue non reſpexerit, & ita deinceps multa iterat ſæpe de hoc Alchochoden ex ſententia Ptolemæi, noſtri aſtrologi, qui hunc & alios barbaros ſequuntur in eodem errore uerſantes. Quiſnam ſit Hilech, quis ſit Alchochoden, ex ſententia Ptolemæi in omni genitura perſcrutantur. At uerò apud ipſum Ptolemęum tam eſt nihil omnino illud Alchochoden, quàm eſt nihil hircoceruus atq; chimera, lege omnes eius libros, lege omnes interpretes, lege etiam barbaras translationes, nec dictionem, aut dictionem ei reſpondentem, apud eum inuenies. nam iſta quidem opinio, aliud faciens in genituris Hilech, aliud uitæ annorumq́ue largitorem, quem appellant Alchochoden, poſteriorum eſt. Ptolemęus nec eo antiquiores tale aliquid unquam opinati ſunt, ipſe loca primum enumerat, quę uocat Aphętica, Arabes Hilech, alia Latinè dicere poſſumus dimiſſoria, ſic dicta ab eo quòd inde uitæ curſus, quaſi ex carceribus dimiſsionis initia ſortiatur, & ſunt nota illa ſupra terram uel occidenti, uel Horoſcopo aliqua affini-

tate connexa. Tum Aphętas hoc eſt dimiſſores ipſos conſtituit, qui ex illis locis quaſi carentibus ſuo (ut ita dixerim) afflatu uitæ impetum largiantur, quos eſſe uult Solem, Lunam, Horoſcopum, partem Fortunæ, et prædominantes in illis locis erraticas ſtellas. Præter hos quibus Hilechij omnes numerantur, nullum alium facit annorum diſtributorem, quanquam quod hi quos diximus Aphętæ largiuntur & accumulari & exhauriri poſſe putet, commertio felicium ſiderum uel infelicium, barbari & noſtrates præter iſtos Aphætas, quos ipſi Hilech uocãt alium eſſe credũt ex ſententia etiam Ptolemæi, qui uiuendi ſpacia decernat, quem uocant Alchochoden, de qua re ut dicebam nihil uſquam ipſe Ptolemæus, ex cuius tamen opinione de eo ipſi multa quærunt, diſputant, & definiunt. Nec ſolum errant in hoc unde tota rei ſumma dependet, ſed in ipſorum etiam Hilechiorum numeratione, cum inter ea Haly locum nouilunij, aut plenilunij præcedentes poni dicat à Ptolemæo. Quod tamen ſiue nocturna fuerit genitura, ſiue diurna, faciendum nunquam cenſet Ptolemęus. Quid quòd iſte Haly accuſat Ptolemæum quaſi ſecum pugnantem, gloriaturq́ magnopere ſuper hac Ptolemæi taxatione, in qua neminem ſibi unquam ait aduerſatum, & Deo ſecretorũ reuelatori gratias ait ingentes, pugnare autem ita eum dicit quòd octauum locum inter Hylechia nõ enumerat, quia Horoſcopum non reſpiciat, in Alchochoden tamen deligendo nihil putet referre reſpiciat Hylech an non reſpiciat. Quid deſipis Barbare? aut quid ſomnias? ubi apud Ptolemęum Alchochoden legiſtis, ſed ſcio quid eum cæterosq́ deceperit. Ptolemæus inter Hilechia Planetas ponit in reliquis locis Hilechialibus dominantes, iſti rem eſſe eos diuerſam putant ab Hilechijs, ut reliqua quatuor, Sol, Luna, Horoſcopus, & pars Fortunę, cui & falſò nouilunium pleniluniumq́ addiderunt, ſola Hilechij haberent rationem, Planetę eorum locorum dominatores annos decernerent. Et quoniam Ptolemęus de dominantibus Planetis nuſquam dixit eſſe neceſſarium ut Hilechia aſpicerent, mirati ſunt, cur illa duo quę ſcilicet ipſi duo eſſe putant, Hilech, ſcilicet & Alchochoden aſpectus ſocietate copulanda non exiſtimauerit, cum nulla ſit tamen culpa Ptolemæi, ſi inter ea quę unum ſunt ſocietatem aſpectus non quęſiuit. Non enim apud eum unquam cum Sol aut Luna erunt Hilechialia, alius erit Planeta pręterea uitę diſpoſitor, ſed tunc utitur dominatore Planeta cum in annorum donatione reliqua Hilechia authoritatem non habent, quod cum eſt nullum, poteſt relinqui uitali Planetę commertium cum aliquo Hilechiorum, quòd pręter eum ſcilicet nullus inueniatur, quod neſcio quomodo iſti ex uerbis Ptolemęi non intellexerint, aut non ex eis aliquis hoc deprehenderit. Sed ita in hunc errorem gregatim omnes abierint, ut non ſit qui Alchochoden & Hilech ex ſententia Ptolemęi non requirat. Vide quomodo ſunt uera dogmata aſtrologorum, & quomodo prę-

dopre-

do prædicere iſti uera de uitæ ſpacio poſsint, præſertim cum his quæ diximus erroribus maximus accumuletur, quòd numerum annorum etiam ex opinione Ptolemæi præſcribũt planetæ qui ſit uitæ largitor iuxta illud apud eos uulgatum annos tot eſſe Solis maiores, tot minores, tot medios, tot Lunæ, tot Martis, atq; ita de ſideribus alijs, cum tamen Ptolemæus & Aegyptiacam iſtam reijciat opinionem, nullam eam dicens habere rationem. Et ubi de uitæ ſpacio loquitur, non ex natura Planetarum, ſed ex numero partium circuli æquatoris annos dinumeret, iuxta locum uitæ, hoc eſt diuiſorem: & letalem alium ſiue interimentem interceptarum, ad quem ſcilicet primum laſſeſſentis iam uitæ curſus grauiter offendat natum, ut cum Apheres inter finitorem & faſtigia cœli fuerit collocatus, inambulatio illa ſeruetur quam Græci uocãt ἀκτινοβολίαν, hoc eſt radioſam proiectionem, cum autem à faſtigio declinauerit ad occaſum utroque uerſum ducta, utamur percenſione quam uocant ὡριμαίαν, nos dicere horariam poſſumus, quæ omnia ita neſciunt noſtri aſtrologi, ut hæc etiam ſi legant, monſtra audire ſe putaturos. Equidem nihil dubitem, & nos tamen illorum prædictionibus nimis miſere creduli, Neſtoream nobis ſenectam promittentibus, Dominicæ uocis obliuiſcimur, iubẽtis eſſe paratos, qui nec diem obitus noſtri, nec horam ſciamus, Si breuem uitam fuerint cõminati, torquemur an 12. dies & noctes, & unius tabulæ uox omnem nobis eripitur uitæ iucunditatem. Inquit Haly ſi Planeta fortunator fuerit in horoſcopo, addet ex ſententia Ptolemæi annis uitæ, annos ſuos minores, & tamen ut mox dicebam apud Ptolemæum nulli ſunt Planetarum anni, uel maiores, uel medij, uel minores, & de annorum additione loquens Ptolemæus, aliam omnino uiam ſequitur, uſus horarũ partitione, quam ille puto non intellexit. ſed non oportet ſingula proſequi, alioquin in immenſum liber excreſceret. Iam in ipſis quæſtionibus quas uocant interrogationes nónne etiã ita inſigniter errant, ut ex uno errore tota reſpondendi ratio peruertatur, uulgatum enim quaſi proloquium eſt apud eos ſeptimum thematis locum, hoc eſt occidentem dari rei quæſitæ, & tamen Ptolemæus hunc locum non conſulenti, aut rei de qua conſulitur, ſed ipſi qui conſulitur Mathematico præcipit dari, quod & mathematici Indorum obſeruabant, adeò quòd cũ occidẽs & dominus occidentis male ſe haberent quæſtioni non reſpondebant, errorem ſcilicet, metuentes. Sexcenta hoc genus haberem eorum errata quæ referrem, niſi illud potius ſpectarem ut tota profeſſio errare declararetur. Nam nuper Ptolemæi libros cum Barbaris & Latinis authoribus conferenti, fuerunt ferè omnia ueribus confodienda.

DE IN

DE INDILIGENTIA ASTROLOGORVM NOSTRAE ætatis, quę tanta eſt, ut etiam ſi uera eſſet aſtrologia ueri ipſi eſſe non poſſent. Cap. VIII.

IAm uero indiligentia quanta, paucos enim inuenies etiam ex his, qui ſupputandi habent rationem (qua tamen eorum maxima pars caret) qui ut ueram poſitionem ſiderum aſſequantur ad ephemeridas non confugiant, quod & quodam loco teſtatur Bonatus his uerbis: Sapientes inquit iſtius artis utuntur Almanach, ſic enim Arabes uocant ephemeridas, hoc autem qui faciunt, & perperam dicere, & omittere multa eſt neceſſarium, unde omnis prædictionum ueritas infirmetur, ferè enim ibi nunquam de latitudine Planetarum ulla ſignificatio, qua ignorata ubi non errabit? ubi non mentietur aſtronomus? Si uera iſtius artis decreta exiſtimamus, maximam enim habere uim putāt ſidera in initijs duodecim cœli locorum conſtituta, pręſertim in cardinalibus, at in illis cum erunt non eſſe, & cùm non erunt eſſe putabit, qui ſolam eam quæ in rectum progreſsionem obſeruans declinationem ad latus ſiderum non proſpexit. Cū enim ſtella uel ad aquilonem uerget, uel ad meridiem, & ſerius oritur, & uelocius ſemper ea parte ſigni, in qua eſt collocatur, atq; ita interdum putabis ſupra terram eſſe planetam qui erit ſub terra, & iam occidiſſe qui ſupra finitorem conſpicuus etiam apparebit. Quod cum in omni prædictione errorem pariat, magis tamen eos tum faciet excidere à ueritate cum natalitiam horam ex conceptionis hora inueſtigabunt, quia ſi Lunam proximam eſſe contingat occidenti, poterit putari iam occidiſſe, quando erit adhuc ſupra terram: & contra nondum eſſe demerſam cum latebit ſub oriente, quod ab hora conceptionis per multos etiam dies faciet aberrare, Planetarum radiationes latitudine ignorata quis recte determinauerit? Quis in ambulationē ſideris alicuius, ſic enim Græcè dicitur, uulgo directio nuncupatur, recte dimetietur? Cum omnis ſemper utroque uerſum à uia Solis ſideris declinatio uel locorum aliquot annis rei euentum, uelociorem faciat, uel tardiorem, hinc in ſtellis non erraticis diſponendis quantus etiam lapſus, cum uulgo eo loco collocentur ad quem recta in lineam progreſsione feruntur. Cum qua autem cœli parte in uarijs regionibus, uel occidant, uel oriantur, uel initijs etiam reliquarum domorum affulgeant, omnino non conſiderent, quid quòd & locum Planetarum parum ſæpe ex fide oſtendunt ephemerides, non ſolum uitio librariorum, ſed ſæpe authoris qui aut parum diligens fuerit, aut parum peritus. Mitto quòd alij alijs utuntur aſtronomi tabulis, interdum parum exactis, aut cum quidem etiam ille ſuum ſibi fecit diariū à ueritate parum aberrantibus, hac autē tempeſtate magnopere. Sed tabulas Ptolemæi iam omnes reijciunt, Alphonſi pars magna doctiorum ſequuntur, in cuius radicibus euidentem iam conſtat eſſe falſitatem. Sed nec minus ſomniculo-

ſi horoſcopo in deligendo, & duodecim reliquis locorum cœleſtium initijs capeſſendis. Vidi ego multos & peritia non mediocres, & boni etiam nominis in iſta profeſsione, neſcio qua ſua uti tabella pro diſtribuendis 12. domibus (ſic eas uocant) quocunque cœlo natus ille fuiſſet, cuius genituram erant inſpecturi. Quod ſi aliquando uolunt eſſe diligentes nota climatis differentia, quam ſolam eis Alphonſus oſtendit, uix ultra exactius aliquid perſcrutabuntur. Iam declinationes ab æquatore, & circumferētias Planetarum, & ſublimationes uarias in circulo breuiore, uel in exentnio motuum latitudinalium uiciſsitudines, in genituris dijudicandis, quis nūc obſeruat? de æquandis diebus quàm multa neſciūt, quàm multa perperam dicunt iuniores. Quæ omnia ideò diximus ut fiat manifeſtum non poſſe ex fide prædictionum iſtam prædicendi artem confirmari, cum eſſet ſi ueriſsima conſtet ratione, artificū tamen uitio hoc eſt, uel ignorantia uel negligentia, ueritas de futuris ſciri non poſsit, ut ſi id non perſuadetur aſtrologiæ fidem non adhibendam, perſuadeamus ſaltem iſtis, ut dicitur in epigrammate * aſtrologis ne fides adhibeatur.

RARO EVENIRE QVAE DICVNT ASTROLOGI, quod tum externis, tum domeſticis exemplis oſtendit. Cap. IX.

ET ſi ſani, ſi ueri eſſent, etiā non omnino, ſed magnopere, non ſolum non eiecti ciuitatibus, & apud prudentiſsimū queꝗ ludibrio ſemper habiti, ſed ſummo in honore apud omnē ætatem, apud omnes gentes fuiſſent. Tanta ſcilicet eſt hominū curioſitas præſciendi futura, præſertim quę ad ſe attinent, & de his qui hoc pręſtant tanta iure etiam opinio & exiſtimatio, & tamē erectas ſtatuas, decretos publicos honores, & philoſophis legimus, & medicis, & poëtis, & imperatoribus, aſtrologis nunquam legimus, ſed legimus eiectos, irriſos, in fabulam etiam populi uerſos, ita ut fabularum allegoriæ, quæ de ſenſu uitaꝗ communi plerunꝗ dicuntur, taxationem iſtius uanitatis apud ueteres continerent. Qui enim Homerum allegoricè exponunt, per illam Icari fabulam qui facticijs pennis cœlo tenuiore ſe committens in mare præcipitatus eſt, aſtrologos aiunt deſignari, qui pennis temerariæ profeſsionis in cœlum ſe ſubtollentes, cum de cœleſtibus ſuis dogmatis quibus ſublimari uidentur quid ſint prędicturi, in pelagus ruunt mendaciorū, & quid alijs egemus uel teſtimonijs, uel coniecturis, cum ipſa hoc nobis quotidie experientia teſtificetur, in re præſertim, in qua ſicubi poteſt maxime, poſſe debet aſtrologia præſtare, ueritatem aëris, ſcilicet mutationibus prædicendis, pluuia, ſiccitate, æſtu, frigore, uentis, grandine, terræ motu, in quibus adeò falſi quotidie deprehenduntur, ut nullius ferè nunquam diei ſtatus eorum prædictionibus reſpondeat. Obſeruaui hyeme iſta in ſuburbana mea uilla, in qua hæc ſcripſimus inſignem omnē ſingulis diebus aëris muta-

mutationem, ipſis interim ante oculos poſitis decretis aſtrologorum, ita ſalubre mihi ubique faueat cœlum, ut in dierum ſupra centum atque triginta iugi obſeruatione non plus ſex aut ſeptem tales uidi dies, quales in eorum libris futuros ante præuideram. Meminit puto adhuc Pandulfus Collennucius meus iuris quidem conſultus, ſed in omnibus literis ingenioſiſsimè eruditus, quantum nobis Bononiæ riſum, ſuper iſta re dederit quidam mathematicus, qui nos ea die copioſiſsimos imbres iubebat expectare, quam totam lucidiſsimus Sol & clariſsimam & sereniſsimam reddidit. Ambroſius in Hexameron, cum ante, inquit, dies aliquos eſſet ſermo de pluuia, quæ forte utilis diceretur, ait quidam ecce neomenia dabit eam, attamen nullus imber effuſus eſt, donec precibus eccleſiæ ſcilicet, imber datus manifeſtaret, non de initijs Lunæ eum ſperandum eſſe, ſed de prouidentia miſericordiaq; creatoris. Hæc ille. Ex cuius uerbis & uanitas aſtrologiæ, & efficacia religionis re ipſa comprobatur. Poſſunt igitur qui ſunt rationũ minus capaces, & ſuam fidem iſtis hominibus mancipauerũt, hac ſe uia aſſerere in libertatem, ut de aëris ſtatu identidem eos interrogent, de quo cum falſa eos dicere fere ſemper inuenient, facile animaduertent ſi de nubibus, etiam nebulones iſti, tanta mentiuntur, multo magis in hominum & populorum fatis dijudicandis falſa prædicturos, cum hic ſcilicet prædicantur & quæ cœlo ſubiacent minus, & quæ difficilius longe laborioſiusq; præuidentur. Quod ſi quæ ſuper hominũm geniturꝭ quotidie mercenario uaticinio fabulantur, quis examinauerit, uidebit etiam multo plura mentiri quàm cum ſuper aëris qualitate reſpondent, & niſi dum minutatius aliorum proſequor ineptias, inepti ego uitium mihi metuerem afferre, multas & uiuentium, & iam uita functorum genituras, felicium infelices, & infelicium oppidò quàm feliciſsimas, in qua re ſanè tam nihil mentior, quàm ſcio diuinam ueritatem, cui præſens expeditio militat mendacijs noſtris nec egere nec delectari. Sed contentus ero domeſticis quibuſdam exemplis quibus præſertim admonitos uelim, qui diuturnam à mathematicis uitæ promiſsionem habentes, Euangelicæ uocis obliuiſcuntur, monentis nos uigilare ne dies Domini occupet imparatos. Pino Ordelapho principe Foroliuienſi cui Lucretia ſoror nupſerat, quo anno obijt omnimodam uitæ incolumitatem fuerat pollicitus Hieronymus Manfredus aſtrologus noſtra ætate ſingularis, à quo tamen nihil mirandum, minus præuiſam aliorum mortem, qui nec ſuam ipſe præuiderit, nam cum proxima æſtate uita ſit functus, in iſtius tamen anni publico uaticinio, qui ſcilicet ei fuit fatalis, multa & mira ſequenti anno dicturum ſe non ſemel pollicebatur. Qui neſcio oppignoratam fidem quomodo reluet, niſi forte de cœlo uerius nunc terrena deſpiciat, quàm de terra olim cœleſtia ſuſpiciebat. Petrus Attendalus iuuenis ingenioſus, qui Helconoram habuit uxorem Galeoti fratris filiam,

liam, obijt anno ſuperiore, ſubiti & inopinati morbi moleſtia necatus: cum nihil ei tamen tale aſtrologus prædixiſſet, cui maxime ille credebat, ſed ſecuritatem uitæ promiſiſſet. Conſtantia Antonij fratris uxor amantiſsima, quæ Romæ abhinc biennium publico ferè luctu totius urbis uita exceſsit, nonne uanitatem iſtius artis nobis teſtificata eſt? Quæ quo anno deſiderium nobis ſui reliquit, non ſolum proſperæ ualitudinis, ſed feliciſsimę etiam uitæ ab aſtrologo promiſsionem acceperat. Quod illa nihil oblita, cum iam animam agens collachrymantis uiri à quo unicè diligebatur manum teneret. En, inquit, quàm uera uaticinia aſtrologorum? Contra ipſi Antonio fratri Deus bone quæ mala, quas moles moleſtiarum, quantum periculorum, hoc anno aſtrologia minitabatur? Et tamen nullam ille cælorum expertus iniuriam, uixit ſoſpite familia, re ſalua, ualitudine integra, nulla uel infortunij, uel periculorum quaſſatione iactatus. Et ne forte mentiri ſolum noſtros putes aſtrologos, ſcias idem etiam ueteribus accidiſſe. Seneca quodam loco lacerans Claudium Cæſarē ſceleſtiſsimum, introducit Mercurium apud deos illius mortem procurantem, & ut obiter iſtam conuellat uanitatem, inter alias cauſas quibus Mercurius mortem perſuadet imperatoris, commiſeratione, inquit, hoc etiam Chaldæorum faciatis, qui iam tot annis illum efferunt, prædicebant ſcilicet mathematici ſingulis annis Claudium moriturum, nec tamen ille moriebatur. Quod cum legerem uenerunt in mentē noſtri diuinaculi qui Romanum Pontificem ipſi quoque ſingulis annis efferunt. Scribit Cicero, & Pompeio, & Craſſo, & Cæſari à Chaldæis prædictum, neminem eorum niſi ſenectute, niſi domi, niſi cum claritate, eſſe moriturum. Quare & mirum uideri ſibi inquit orator prudentiſsimus, quenquam extare, qui credat his quorum prædicta quotidie uideat re & euentis refelli.

CVR ASTROLOGI ALIQVANDO VERA PRAEdicant. Cap. X.

Sed eueniunt tamen interdum quæ prædixerunt, at cum multo ſint plura quæ non eueniunt, cur incidiſſe eos caſu in ueritatem non arbitremur? Quid quòd nulla eſt ars tam anilis, tam uanæ ſuperſtitionis, quę non eodem argumento uera comprobetur, quia aliquando ſcilicet accidat quod ex ea prædictum ſit. Neque enim ulla eſt quæ hoc non aſſequatur, etiam quam tu te ipſe tibi temerariam fortuitamque confinxeris. Quare dicant mihi qui ratione iſta mouentur, putent ne omnem artem diuinatricem ueram, an multas potius uanas & falſas? Si multas falſas, probabo ego illas ueras eodem argumento, quare interdū ſcilicet eueniat quod prænunciauerint. Si omnes ueras, pugnantia eos credere demonſtrabo, quia de eiſdem rebus diuerſæ artes diuinatrices idem non reſpondēt. Expertus enim ego ſum ſæpe, atque centies, cum

ſuper eadem quæſtione figuram mihi & geomanticam interpunxiſſem, & aſtrologicam deliniaſſem, alium mihi in notis, alium in ſideribus euentum apparuiſſe. Quod ſi quis forte non credit, experiatur ipſe, & ſuper eiuſdem hominis fato conſulet, Chiromantem Aſtrologum, & Geomantem, & uidebit fere ſemper non idem in manus lineis deſignari, quod uel ex notis geomanticis, uel ex Planetis aſtrologicis, pronunciabitur. Et ſi euentum rei reſpiciat, ueritatem ibi magis inueniet, ubi minus ſperabit, ſiue quòd ibi plus poſsit caſus, ubi minus eſt rationis, ſiue quòd in illis ſpiritalis improbitas libentius nos ludificet. Aſtrologorum prædicta multiplex, tamen adiuuat fallacia, cur ſæpius Apoteleſmaton fide non tam probentur, quàm probari multis uideant̃. Nam ſi de præteritis eis eſt dicendum ut oſtendat̃ talia eueniſſe, qualia cœlum ſignificabat, nihil eis deeſt ad irretiendos animos imperitorum, quoniam nulla ſiderum eſt poſitio, nulla genitura, in qua & proſperæ & aduerſæ ſignificationis multiplex conſtellatio non inueniatur. Cum præſertim non pauciora ipſi ſibi finxerint in cœlo, quàm ibi ab initio ſidera Deus formauerit, quare ſemper habebunt in præteritis rebus, unde poſitionem tueantur, raro enim inueniẽt in Planetis quod uolent, tamen multis eos modis & felices faciunt & infelices, plus in cœleſtibus ſcilicet iuris habentes quàm in terrenis, ita eis ſemper cœli locus uel ſigni bonitas, uel malitia, uel alterius ſtellæ radiatio, uel cum Sole amor, cum horoſcopo odium, uel amicitia ſuffragabitur, aut ſi tandem illi non ſatisfaciant, auxilium implorabunt à ſtellis, non erraticis, in quibus ipſi nunquam non errant, aut ſi nec ipſæ ſatisfacient, ſatis præſto erunt eis uel Indorum imagines, uel partes Aegyptiorum, uel antiſcia Firmici, uel dodecathemoria Chaldæorum, uel fictum omnino aliquid ab eis, in quo tanto magis quaſi ſuper occulto dogmate glorientur, quanto magis & falſum erit & commentitiũ. In futuris prædicendis minus habent occaſionis ad fallendum, quanquam nec in his deſint, nam & multa conijciunt, tetram potius, ut dicitur, quàm cœlum obſeruantes, Euripidis illud: Recordati bene, qui conijciet, is uates optimus eſto. Et generaliter quædam enunciant, quæ non poſſunt ferè non euenire, aut non putari ſaltem non eueniſſe, & ambigue proferunt, more oraculorum multa, ſemper aliquid excipientes, quo poſsit illud quod eſt prędictum, uel minui, uel augeri, uel impediri, ut ſi euenerit non dicas non prędictum, ſi non euenerit, nihilominus ueri exiſtimentur. Explicitum particulare, certum ab eis raro audies quicquam, & cum tale aliquid audent, uel quod eſt rariſſimum caſu probant, uel quod eſt frequentiſsimum experientia refelluntur. Sed accidit quod de templo ille dixit Apollonis, ut bene dicta memoriter celebrentur, errata nemo recordetur, quoniam & hęc ſciri nolent qui eis fauent, & qui contemnunt tam hęc quã illa omnino neſciunt. Non eſt autem prętereundum quod dicit Aug. & ratio perſuadet occulta dęmo-

 num

num afflatione, quam neſcientes patiuntur aſſequi eos interdũ ueritatẽ nũquam alioquin non aſſequerentur, quod fieri putandum ſi mirabili prædictione, particulariter aliqui factum dictúmue pronunciauerint, quod nec ipſam artem aſtrologiæ præſtare poſſe teſtatus eſt Ptolemæus. Sed mirabitur aliquis quomodo hoc neſcientes patiantur, & tamen quicquid prædicunt afflatione tamen dæmonica prædicere illa eos putemus. At uero hoc fieri multis modis poteſt, de quibus aſtrologos in re ſimili admonebo. Eſt enim confeſſum apud eos alium eſſe alio magis fortunatũ aſtronomũ, in aſſequenda ueritate, pari in utroq; ingenio, doctrina, & diligentia, hoc igitur eſſe fortunatum dicant mihi ipſi quid ſit, ſi non alia uia ueſtigant ueritatem, quàm ex dogmatis artis, quæ qui æquè aut melius etiam tenuerit, non erit tamen in ueritate prædicenda æque fortunatus. Porrò hoc aliud non eſt quàm quoniam ferè ſemper ſuper eadem re uariç cõſtellationes, & ſuper eadem conſtellatione pugnantes, uel diuerſæ authorum opiniones occurrunt, flecti cœlitus animum prædicentis, in ueram ſententiam multa tentando incidere imprudenter in ueritatem. Hoc igitur idem etiam poterit occulta & latens dæmonis inſpiratio, à qua quis actus agitamen ſe non percipiat, quod cum fit, qualiter fiat, non eſt nunc latius explicandum. Sed neque hoc ſolum dæmones poſſe diuina poteſtas & ſapientia ſinit, ſed illud etiam ut quod falſo prius fuerat prædictũ opere implentes ipſi, uerum efficiant, nullam decentius ſumma iuſtitia pœnam exigente quàm ut quæ diuinæ ueritati ſuperba ingenia non ſubduntur, nebulonis deinde unius & ſycophantæ mendacijs, & fidem, & libertatem obliget ſuam. Sed puto ſatis multa iam diximus, cur aliquando iſti nugatores uera aliqua effutire & ſpargere uideantur, quanquàm ut à principio dicebamus, non eſt in hac re magnopere laborandum, quando quæ temerè uel aſtutè uera prædicunt, præ his quæ mentiuntur, teſte Phauorino, pars ea milleſima nunquam inueniatur.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLæ aduerſus Aſtrologos libri II. Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum in Aſtrologiam, Liber III.

QVID LIBRO PRAECEDENTI ACTVM SIT, ET quid deinceps agendum, quoue ordine. Cap. I.

SOLVIMVS populi quæſtionem ſciſcitantis, identidem ſuper aſtrologis, unde reſponſis illorum fides, ſi profeſsioni nulla ſoliditas, dixi quæſtionem, qua ſcilicet accurati doctioresq́ non utantur, quibus notũ nec ſæpius euenire quæ dicant, ſed raro quaſiq́ dixeris ex accidenti: Nec ſi eueniant colligi tamen neceſſario ueram artem, ſicut nec ideo neceſſario falſam, quòd in prædictis ſæpiſsime mentiuntur, ſi quidem poſſunt ex præceptis ueris pronunciari falſa, non tam ob artis omnimodam falſitatem, quàm opinabilem coniecturalemq́ue incertitudinem, ut artificis omiſerim uel ignorantiam uel indiligentiam. Sicut contra uera de falſis non ueritate dogmatis, ſed aſtutia pronunciantis, ſiue felicitate, ſiue caſu, ſiue occulta promotione prænoſcentium numinum quæ prædicunt, ſiue alijs de cauſis, quas ſuperiore libro ſatis explicauimus. Quod ſi cui perſuaderi non poteſt, reuocet ad memoriam quanta paulo ante ſuper incuria, ſuper erratis aſtrologorum ætatis noſtræ, utinam citra odium inuidiamq́, diſeruimus, nec poterit (niſi falli cupit) adduci, ut quoties ueritatem aſſequuntur, putet eam ab illis inuentam, potius quàm repertam, omnino litem hanc dirimet ſequens tractatus, in quo demonſtratum cum fuerit quę de cœlo prædicunt, ea cauſas ibi uel ſigna non habere, quibus efficiantur, uel indicentur, aut ſi fiunt inde, fieri tamen aliter quàm aſtrologi ſentiant, aut ſi eo quoque modo, non tamen ab his cauſis in cœlo, neque ab his rerum in terra primordijs, tum ſi dentur hæc omnia certe non hæc primordia, non illas cauſas ab hominibus poſſe deprehendi, uel ſi depræhendi forſitan poſſunt, nondum tamen eſſe deprehẽſas, hoc totum inquam, cum fuerit demonſtratum, puto fuerit bonis ingenijs extra controuerſiam, ſi quando ad ueritatem aſtrologus offendat, in nullam hoc cauſam non uerius poſſe redigi quàm in ueritatem profeſsionis. Quæ tam multis uidelicet iam nominibus falſa, nec ullis ueri rationibus nixa, ſed commentitia, præſtigioſa, proptereaq́ ſua natura mendax liquido apparuerit, igitur confutationem iam ipſam aggrediamur, id primum excutientes quod totius negocij ſummam habet, an efficiat cœlum quæ de cœlo pronunciant iſti diuinatores. Id quod ita tractabitur à nobis, ut hoc quidem libro defendamus agere cœlum in nos tantum motu & lu-

mine, præter hæc fruſtra occultiores afflatus alios cogitari, tum à lumine illo ſiderum & motu non aliud communicari materiæ patienti quàm motum, lucem & calorem. Calorem inquam, & corpora conſummantē influxu generali, & ad uitā uitæq; functiones capacia uitæ corpora diſponentem, hoc ab omnib. fluere ſtellis, quanquā non ſit confeſſum omnium ad nos etiam Planetarū defluuia prouenire, quicquā uero præter ea largiri ſidera rebus inferioribus, nec ratione probari, nec experimentis cōuinci, nec authoritate perſuaderi procerum philoſophiæ, Quin hæc omnia obſtare, ne præter hos communes influxus pertinere cœleſtium uim ad ſublunaria corpora aliquo pacto intelligamus. Quare peculiares rerum proprietates, etiam corporeas, ſiue quæ ſpeciem, ſiue quæ rem particularem conſequantur à ſtellis originem non habere, præterquā ratione principij uniuerſalis, ſed à propria natura ipſarum rerum cauſisq; earū proximis & cognatis. Atq; ipſam hanc noſtrā opinionem non alijs magis q̄ quib. utuntur aſtrologi contra nos argumentis aſſeueratā probabilemq; reddemus. quod cum fuerit ſatis explicatum, tamen ad eum tractatum quarto libro deueniamus, ut ſi demus aſtrologis uires occultas ineſſe radijs præter lucis effectum atq; caloris, unde homines reliquaq; natura uarias ſortiri dotes & poteſtates peculiariter poſsint, eas tamen non ineſſe illis quas exiſtimāt uires, nec ab eis quæ de cœlo diuināt, apertiſsimis rationibus, & conſenſu philoſophorum theologorumq; omnium quicunq; illuſtriores indubium faciamus, id quod ubi confectum ſatis uidebitur ſingulis retractatis quę de ſideribus uaticinantur, adijciamus & illud relinquemusq; teſtatiſsimum quę non fiunt à cœlo, à cœlo non ſignificari, hoc eſt, quorū cœleſtia cauſę non ſunt eorū nec eſſe ſigna. Quare nullam eſſe rationē, quamobrem præuideri de cœlo poſsint. Nunc pręſtaturi quod primum propoſuimus, uideamus quib. nos petāt, qui omnia ſtellis quaſi euincta duci gubernariq; contendunt, ut mox eadem non repellamus ſolum, ſed in aduerſarios ipſos ui maiore quàm uenerint ope diuina freti propellamus.

QVINQVE RATIONES QVIBVS ASTROLOGIA RO- borari poſſe uidetur. Cap. II.

RAtiones quibus aſtrologi perſuadere conantur mutationes quaſcunq; ſublunaris mūdi, ſed & rerum omniū diuerſitates, tū fortuitos caſus, & hominū mores, ingeniaq; pendere de ſtellis, hę potiſsimę ſunt. Theologorū & philoſophorū una uox eſt mūdum inferiorem à Deo per cœlū gubernari. Hoc Ariſtot. uulgatiſſima illa ſententia docet: Neceſſariò mundum hunc inferiorem ſuperioribus motib. eſſe contiguū, ut omnis eius uirtus inde gubernetur. Sic Aurelius quoq; dixit Auguſt. per corpora ſubtiliora groſsiora hęc regi atq; moueri. Quis igitur inquiunt, dubitauerit mutationes quaſcūq; rerū terrenarum à motibus fieri corporū ſuperiorū? Quod uel ipſa quoq; demonſtrat

expe-

experientia, uariatis anni temporibus ex acceſſu Solis ad nos atque receſſu, unde uiuentium quoque omnium habitus & conditio uariatur, dum temperat arua cœlum, dum uariat fruges, redditq; rapitq;. Sed & in diurna reuolutione, Sol aëris qualitates mutat, plus, minus, tum meridie, mane, ueſpere, calefaciens, exiccans, humori frigoriq; derelinquens Luna, quantas habeat uires in omnia corpora præſertim fluxiora quis ignorat? Aeſtus hæc Oceani faciens aſcendens atque deſcendens, Pontum mouet & terris immittit & affert, ſed & ſummerſa fretis concharum & carcere clauſa ad Lunæ motum uariant animalia corpus, Criſimi dicis à medicis obſeruati Lunæ Solisq; motus ſequuntur. Luna plena naſcente, diuidua perſæpe cieri tempeſtates, & in corporibus agitari uidemns humores, hinc paſtoribus, nauticis, agricultoribus, obſeruationes multę de Lunæ motibus acceptæ, multipliciq; experientia, multis retro ſæculis comprobatæ. Cur igitur ſi luminarium manifeſtiores impreſsiones, & in permutandis inferioribus authoritatem perſentimus, ceſſare reliquas ſtellas, & inefficaces eſſe credamus? nec eorum uires ad nos quanquam occultiores peruenire, quibus ſubdita illis corpora uarijs modis afficiantur. Quarum gnari atque prudentes, ſecretiora quædam de futuris euentis poſsint prę cognoſcere, quàm quæ medici, paſtores, agricolæ, nautici prædiuinant. Præterea nemo pernegauerit aëris habitum tempeſtatesq; de ſiderum ſtatu poſituraq; uariari, cum & calor, & frigus, & ſiccitas, & humiditas, & quæcunque in ſublimi fiunt impreſsiones à cœleſtibus motibus & influxibus generentur. Quod ſi terræ uiſceribus incluſi ſicciores halatus terram mouent, Si cauſationes in aëre, ex quatuor illarum qualitatum, uel exuberantia, uel defectu, ſi caritatem annonæ, uel humiditas nimia facit, uel ſiccitas, Cum aut fructus leguntur, aut ſeruntur, inuicem fertilitatem ſtatus aëris modicus & opportunus, quis negabit à ſtellis non modo tempeſtatum mutationes, & terræ motus, ſed peſtilentias quoque, & morborum uaria genera, in hominibus, in pecoribus, ſalubritatem regionum, & fertilitatem ſterilitatemq; prouenire? Tum ſi conſtamus nos quoque ex ijſdem qualitatibus & corporis temperatura, mores, ingeniaq; uariantur, integra tamen libertate, cur non fieri poteſt, ut propenſiones in nobis ad iram, manſuetudinem, ad effectus alios bonos & malos, à ſiderib. fiant, bilem, ſanguinem, pituitam, atrabilem, uel ſuſcitantibus uel frenantibus, quos humores affectus illi plerunque comitantur? Cur non pariter ſiccæ calidæq; cœlorum impreſsiones bilem exacuentes in nobis, ad litem, iurgia, contumelias, inimicitias excitare poſſunt? Vnde bella, cædes, uaſtationes, unde imperia regnaqúe mutantur. Poſt hæc ita colligit Ptolemæus, ſi faciunt ſtellæ diuerſitatem corporis & animi, deriuatur hæc deinceps ad ea quæ ſunt quidem extrinſeca, ſed habent cum illis affinitatem qualem cum corpore uxor facultates, cũ animo dignitas & honores,

hæc eſt

hæc eſt præcipua ratio Ptolemæi, nec omnium effectricem ſiderum uim probat, aliter ullo loco quàm ex efficiētia primarū qualitatum, quas producendo cætera quoq; producant conſequenter, quare nec alias affert cauſas quòd hęc quidē Saturnus, hæc Iupiter, illa uero Mars operetur, quàm quòd Iupiter ſit planeta calidus & humidus, Saturnus ſiccus & frigidus, Mars ſiccus magis & feruidus, hoc de ſtellis erraticis, hoc de non erraticis pariter ſentit, ex natura primarum qualitatum erraticas, ex erraticarū natura iudicans non erraticas. Verum enimuero poſſent alij relictis primis qualitatibus, ad occultas uires eminentioresq; confugere, quas ineſſe cœleſtibus plurimas & efficaciſsimas ambigi non conueniat. Si quid in terrenis quaſcunque ſingulares & excellentes dotes intuemur, eas cœli ſolemus munera exiſtimare, qui non elementares, de quibus illa corpora coaleſcunt qualitates, ſed infuſam illis potius uirtutem cœlitus conſequātur. Quanto igitur magis non carebunt huiuſmodi uiribus & proprietatibus nobiliſsima illa corpora luce tam clara, mole tam uaſta, agitatione tam rapida, aut quonam pacto ſi cum motu lumine tranſmittuntur ad terram, nō erunt mirabilium apud nos effectrices? Poſtremò curſus humanarum rerum de quib. aſtrologorum potiſsime diuinatio cœli fatiq; poteſtatem uel nolentibus undique perſuadere uidetur, in quo uarietas ipſa familiaris & frequentiſsima, tum multa ſupra uires noſtræ mortalitatis fieri uidemus, multa præter rationem & meritum, plurima præter ordinem & inſtitutum conditionis humanæ, quæ cauſas alibi quàm in cœlo nullas habere poſſe uidentur. Hic habilis ad philoſophiam, ille naſcitur ad poëticam, alias literas aſpernatus, uel ciuile negocium, uel arma libentius feliciusq; pertractat, Vnde iſta uarietas ingeniorum? Eſt qui diuitias nihili faciat, eſt qui animam lucro uendat, hic ſobrius ille nequam, hic audax, ille meticuloſus, unde tanta in moribus diſsimilitudo? Alexander Orientem tam cito uicit quàm uidit, unde impetus tātæ felicitatis? Quæ uis Ariſtoteli præceptori illius? quæ Platoni? prius Pithagoræ, Socrati, cæteris naturæ ſecreta reſerauit? Hæc ratio maior quàm ut de terra pullulaſſe credantur. Illa rurſus aſtrorum fortuitis curſibus quis nō aſcribat? hominem innocentem condemnari, nocentem præmijs affici, induſtriam plurimorum, ſolertiam, ingenium, doctrinam, mendicare, aliorum ignauiā nequitiamq; locupletari. Piratam cædibus cruentatum inter mille pericula maris & terræ, tandem domi inter ſuos, & ſenectute, uita fungi, hominem mitiſsimum & paratiſsimum uel à nolentibus imprudenter gladijs obtruncari? tum portenta ingeniorum quædam & monſtra uel fœtidis gaudentium, uel ut ſemel dicatur à legibus exorbitantium humanitatis, nonne illam ſibi uim quadam, neceſsitatemq; fatalis potentię teſtari uidentur? hæc ſunt illa quibus cum plena ſit uita mortalium, perſuadent multis iſtas bonorum malorumq; uiciſsitudines meritas uel immeritas, tantāq; rerum

uarietatem à ſtellarum motibus fieri, quarum impulſibus fragilis & caduca mortalitas ægrè aut nunquam reluctari poſsit.

RETORQVETVR PRIMA RATIO ATQVE OSTENDItur cœlum cauſam eſſe uniuerſalem neq; ad ipſam indiuiduorum uarietatem referendam. Cap. III.

NOs iſtas rationes aſtrologorum nedum labefactare, ſed exaugere ſtuduimus, ne quid ſe defraudatos expoſtularēt. Primum autem illud Lectorem ſcire uolumus, etiam ſi rationibus his concederet, non propterea ſequi, ut aliqua poſsit eſſe aſtrologia, quod ſequētibus libris innoteſcet. Sed adeò illis nō concedimus, ut ex iiſdem locis ualida cōtra eos argumenta ſumamus, nam quod ad primam attinet rationem, ſimul atq; dixerunt aſtrologi, motū omnem inferiorem à cœli motu dependere, ſtatim dogmati ſuo cōtradixerunt, cū inde illud ſequat tritum apud philoſophos, eſſe cœlū uniuerſalem cauſam effectuum inferiorū, cauſa aūt uniuerſalis effectus nō diſtinguit, neq; cur hoc fiat, aut illud quæritur ab ea, ſed à proximis cauſis, quæ uariæ & differentes ſunt, pro effectuū differentia & uarietate, & cū ex his alia aliud faciat, uniuerſalis cauſa cum omnibus omnia facit. Quod cū manifeſtè appareat in rebus, natura, ſpecieq; diuerſis, mirū quomodo nō intelligant multo magis idem credendum de uarietate indiuiduorū, quæ quāto magis & particularis eſt, & à materia plurimū trahens originem, minus referri poteſt in cauſam maxime & formalem & uniuerſalem, At quis non uidet cœlū cū equo equum generare, cum leone leonem? nec eſſe ullam ſiderū poſitionem ſub qua de leone leo, de equo equus non naſcatur? Cur non eadem ratione cum diuerſis parentibus diuerſos cœlum pariet filios, licet eadem ſimiliúe conſtellatione, quod ipſa experientia cōprobatur, cum interdū eadem hora natos, & ſub eadem inclinatione cœli, fortuna tamē, ingenio, corpore diuerſiſsimos uideamus. Quo loco plagā aſtrologus uitare non poteſt. Solent enim cum partus geminorum illis obiicitur ad Nigidianam rotā confugere, in qua nō eſt bis eundem locum attramēto deſignare, ſed & hic male ſe explicant, cum non poſsint ipſi tanquā rapidi momenti aſſequi differentiā, ex qua tamen ſit tanta ut uolunt differentia fati, quare dum efficientiam cœli conantur defendere, alios incidūt laqueos, ut de illa ſcilicet efficientia ſcientiam ſe habere non poſſe, inuiti confiteantur, tum nos & illis geminos non obiicimus quorū cum alter exeat poſt alterū quæ intercedit morula, anſulam eis præbet aliquid reſpondendi. Sed natos ſimul eodem momento, ex diuerſis parentibus, intra eandem tamen eiuſdem regionis & latitudinē & longitudinē, de quorū genitura idem thema cœli deſcribere, eadē pronunciare debet aſtrologus, tam de his quæ poſt natalem horā euenient, q̄ quę intra matris etiā aluum illis contigerunt, ut ſicut eadē hora nati, ita eadem cōcepti ab illo exiſtimenī. De his inquā quid reſpondebit aſtrologus? cum eadem

eadem ſcilicet omnino conſtellatio, non idem tamen utriuſq; fatum appa-
rebit? An poterit aliud dicere niſi inſaniat, quàm afflatus illos ſidereos uir-
tute & poteſtate uniuerſales à proximis & ſecundis cauſis determinari &
diſtingui? Quod ſi eſt quomodo illi de omni indiuiduorum uarietate ex-
poſita ſiderum hora geniture reddituros ſe cauſam pollicētur, quòd hic
niueus, ille niger, hic breui, ille procero corpore, hic tardo ingenio, ille ſo-
lerti, hic omnibus gratus, ille moleſtus, hic ad philoſophiam, ille fatus ad
mercaturam, hic diues ille egenus, hic breuis uitæ, ille longæuus, quæ to-
ta ſub eadem ſpecie uarietas indiuiduorum longe minus à cœlo eſt, quàm
quæ ſub genere eodem diuerſitas ſpecierum, ut nunc leo, nunc homo, nūc
aſinus, nunc elephas pariatur, quæ ſicuti omnia ſpecificam proximarum
cauſarum differentiam conſequuntur, ita illa indiuidua uel ſeminum dif-
ferentiam conſequuntur, ſi corporeas qualitates uel ingenij educationis ar
bitrij, ſi animales uel facultates parentum propriæ electionis, prudentiæ,
occaſionum ſi fortuitas externasq; conſideremus.

COELVM QVALITER MOTV AGAT, ET LVMINE,
& elementorum metheorologicorum mineralium, uiuen-
tiumq;, uniuerſalis cauſa ſit. Cap. IIII.

QVanto igitur cauſa uniuerſalis particularibus cauſis diuinior
& eminentior, tanto nos ſicuti uerius, ita honorificentius de
cœlo ſentimus quàm aſtrologi, Quæ ratio uniuerſalis efficien
tiæ, quo magis eluceſcat, tum quid efficiat cœlum, quid non
efficiat, clarius explicetur, altius exordiendum de natura cœli dicere, deq;
eius actionibus erga corpora inferiora. Cœlum corpus naturale eſt, om-
nium corporum naturalium perfectiſsimum. Corpus naturale, tam mo-
tus quàm ſenſibilis qualitas conſequūtur. Perfectiſsimo igitur corporum
naturalium perfectiſsimus quoque motus & ſenſibiliū perfectiſsima con
gruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas perceptibilis
ſenſu luce perfectior. Erunt igitur hæc cœleſtis corporis propria. Quare
immarceſsibili quoque ſubſtantia cœlum, quando motus eius & qualitas
contrarium nihil habēt, ſed & quoniam perfectiſsimum corpus primum
quoque loco ſcilicet ſupremum eſſe debet, cui primus etiam motus debea
tur. Eſt autem quod primum in uno quoque genere cauſa reliquorum ſub
ea ſerie contentorum, licet non omnia eandem cauſæ habeant rationem;
Quare quod primo motu mouet reliqua mota mouet, nec illo ceſſante cæ
tera mouebunt, ſicut in minore quoq; mūdo, ſi ceſſet motus cordis, omnes
animalis motus perire neceſſe eſt, quocirca recte dixit Ariſtot. lib. octauo
Phyſicæ auſcultationis, motum primi cœli uitam eſſe omnibus, quando-
quidem euidentiſsima eſt & communis operatio uitæ intimus motus, er-
go una hæc cœli dignitas & efficacia erga mundum inferiorem, ut pro il-
lius agitatu infatigabili, cęteri motus omnes & ordinentur & excitantur.
Quę

Quæ quidem efficientia quàm ſit uniuerſalis, nec inferiores motus hac ratione diſtinguat, ſatis euidens eſt, quoniã ſicut deſcendenti glebæ, ita flammæ ſurſum ſe mouenti, & alio genere motibus omnibus unus & idẽ cœleſtis motus pariter cooperatur. Altera illi de luce prærogatiua, nam quando lux ſumma qualitas corporũ, corporeæ uero naturæ primus uitæ gradus, & ſumma ſemper ordinis infimi, extrema ferè ſuperioris ordinis aſſequuntur, fit neceſſario ut lux & conſummatricem quandam habeat corporum uirtutem, & uitale nonnihil interim poſsideat, non quòd ipſa aut uiuat, aut uitam afferat, ſed corpus uitæ capax ad uitam maxime præparat, & diſponit, quoniam ſequitur lucem quaſi proprietas eius, calor quidam non igneus, non aëreus, ſed cœleſtis, ſicuti lux cœli propria qualitas, calor inquã efficacisſimus maximeq; ſalutaris, omnia penetrans, omnia fouens, omnia moderans, hoc eſt cœli munus præcipuũ quo corpora perficiuntur, & uiuentia diſponuntur ad uitam, præter agitationem circularis motus, non modo neceſſariã ut lumen iſtud atq; calorem deuehat ad nos, & per uices oportunitate mira plus minus terris impartiatur, ſed ut motos nos quoq; calori reddat hiliores, qui de perpetue moto corpore iugiter emanat, huius beneficentiſsimi uim caloris in toto corruptibi mũdo peruidemus, tam inchoatis quàm abſolutis, tã inanimis quàm animatis, nam elementa quidem continet & conſeruat, ſicuti locus eorũ, & forma quaſiq; artifex omnia quidem ambiens, ſed per omnia quoq; intime ſe diffundens, & quemadmodũ illud primi motus priuilegium ut torqueãt ſine eo reliqui motus, ita primæ ſenſibilis qualitatis, uti ſine illa cæteræ qualitates agere nihil poſsint, Quare ſi cœleſti calore deſtituanť, nec frigiditatẽ agere frigus poterit, nec calor caliditatẽ, non enim calor ille ſidereus frigori contrarius, ſicuti calor igneus uel aëreus, ſed omnes continet elementares qualitates eminentia ſimplici, ſicuti cœli natura continet omne corpus, ſicuti motus circularis omnes motus, ſicuti lux omnes calores, & quod Pithagorici dicerent, ſicuti unitas continet omnes numeros, ut fallanť qui negant conſeruari cœlitus elementa frigida poſſe, niſi præter calorem influant & ſidera frigiditatem. Dicerent enim aliquid ſi calida conſeruaret cœlum, calore eiuſdẽ naturæ & rationis, ſed omnia pariter calida, frigida, humida, ſicca, conſeruat ſua iſta qualitate, quæ ſicuti nulla eſt ex illis quatuor qualitatibus, ita claudit in ſe omnes, nõ quales ſunt in elemẽtis, ſed quale quod multiplex in unitate cõcludiť, uirtute ſcilicet principali, per quam illas ita regit, ut & quamlibet ipſimet uniat conſeruando, & in ipſis totum conſeruet omnes moderãdo, & ex ipſis alia pariat omnes commiſcendo. Verum fallit nomen caloris, quod cũ audimus rem intelligimus ſtatim aduerſam frigiditati. At cœleſti illi calori proximior quidem natura calor elementalis, quàm elementalis frigiditas, ſicuti etiã eſt perfectior, ſed nihil hoc prohibet illum ab utriuſq; elementi proprietatibus exaltatum, utraq; uirtute

complecti, ſicuti candorem, cũ dicimus rem aduerſam, uidemus, dicere fuſco, nigroq́ colori. Nec tamen negauerit quiſpiam non ſecus nigrum colorem quàm album candore lucis & conſeruari & efficacẽ fieri, licet alius luci naturæ proximior, nomen etiã ferè habeat cõmune, ut & candidus appelletũ interdum, deniq́ ſi ſubſtãtia cœli utpote primi corporis omne corpus perfectiſsime continet, & uirtute, debet neceſſario eius propria qualitas omnem corpoream qualitatem uirtute perfectioneq́ cõtinere. Hæc eſt quam calorem cœleſtem uocamus ſobolem lucis, uocamusq́ calorem, & quòd uitaliter calefacit, & quòd inter omnes elementorũ proprietates calor illi proximat magis, ita cum à ſua ille cœleſti conditione degenerat, huius maxime operationem exerceat, ut poſtea declarabimus. Igitur ſi calor iſte perfectione uirtuteq́ continet corporum inferiorum omnes qualitates, omnes etiam cum cauſis illarum proximis, & generabit, & uegetabit, ſicuti calor ipſe ſeminalis, licet calor eſt, & dicitur materiam, tamen omnem fœtus ſiue illa calida ſiue frigida regit, digerit, ſeruat, format, moderatur. Propterea ſi quis quærat à me frigiditatem ne cœlum faciat per ſe, an ex accidenti, Reſpõdebo, ſiquidem quæras quid ſe ipſo faciat cœlum, nulla media cauſa, fieri ab illo per ſe tantum calorem, cæteras qualitates ex accidenti, ſicuti calor ipſe per accidens frigefacit, ut ſequenti capite declarabimus, ſi uero quid tanquã uniuerſalis cauſa cum ſecũdarijs cauſis agat, agere illũ per ſe tam frigiditatẽ q̃ caliditatem, tam ſiccitatem q̃ humiditatem, quomodo non minus cum aqua generat aquã, quàm cũ igne generet ignem, nec magis poſſet ſine illo aqua aquã, quàm ignis ignem generare. Cum aũt generat elementorũ ſubſtantias, generat cõſequentes quoq́ illas proprietates, quare cũ aqua frigiditatẽ, cum igne calorẽ facit. Et ſiquidem hoc modo negaremus per ſe fieri aliud à cœlo q̃ calorem, ſequerent̃ abſurda illa quæ dicit Thom. frigiditatem, ſiccitatẽ, & humiditatẽ nõ per ſe eſſe in uniuerſos, ſed per accidẽs, ne formas omnes ſubſtantiales inferiorũ corporũ in uirtute cœleſtiũ corporũ cõtineri, quæ nullo modo ſequunt̃, cum negamus cœlũ per ſe & ex ſe, uel aërẽ uel inferiora alia corpora frigefacere. Quocirca probãt rationes illæ Thomæ non quod negamus ipſi, ſed quod aſſerimus. Vidimus in elementa quid agat cœlũ, & uniuerſalem hic primũ efficientiam cõprobauimus, deſcendamus ad alia quæ fiunt ex elementis. Idem igitur ille calor filius lucis ſuſcitans è terrenis corporibus uaporoſes halatus, extenuans craſſa, fœculentaq́ diſſoluens, parit ea quæ fiũt in ſublimi, diuerſa pro diuerſitate materiæ quæ ſurſum tollitur. Nam ſi uapor à fluxo tollitur corpore, facit humidas impreſsiones in media aut infima regione aëris. Si à ſicco atq́ terreſtri tollitur euaporatio ignea ad ſuperiora quæ contigua ętheris, neceſſario ex motus & ignis uicinitate concaleſcit. Hæc igitur omnia quoque calor ille cœleſtis operatur, ſiue frigida illa, ſiue calida, quoniam de uaporibus omnia, quos ſolus elicit calor omnia, igitur ca-

tur calor & uniuerſaliter omnia, cum eorum diſtinctio atque uarietas à uarietate conſtellationis ut aſtrologi fabulantur, ſed penes materiã & locum in quo generantur, ut ex metheorologis Ariſtotelis libris, & Timæo Platonis innoteſcit, propterea tractaturus Ariſtot. hanc naturæ partem, uulgatum id protulit, continua ſuperioribus eſſe inferiora, quo uirtus eorum omnis inde gubernetur. Id quod quamuis uniuerſalius accipi uere poſsit, ab ea quæ diximus de cœleſti motu, atque calore, quibus omnia mouẽtur foueunturq́, dictum tamen ab Ariſtot. propter metheorologicas impreſſiones, de quibus maximè tunc agebat, quare probaturus uel explicaturus quod dixerat adiunxit, horum quidem omnium inferiora eſſe materiam, cœlum autem efficientem cauſam. Miror aũt interpretes quoſdam fatigari, ut à calumnia defendant, quòd omnem uirtutem inferiorem cœlitus dixerit gubernari, quaſi in his uerbis noſtra quoq; libertas pericliteť, nec uideant ex uerborum contextu ad elementa duntaxat pertinere quod diciť, mundum enim ibi cum dicit elementaria corpora, ſpatium hoc replentia ſublunare, mundum uocat non cum elementis, ipſa quoq; quæ mundum iſtum inhabitant. hoc de ſerie patet orationis euidentiſsime, nã poſtquam dixit à ſe determinatum in libris ſuperioribus, quatuor eſſe corpora infra cœlum, ignem, aërem, aquam, terram, tum ita ſubiungit, quoniam itaq; circa terrã totam mundus ex his conſtat corporibus, cuius affectiones dicturi ſumus. Eſt ex neceſsitate continuus iſte ſuperioribus lationibus, ut omnis ipſius uirtus gubernetur inde, Mundus igitur cuius omnem uirtutem à corpore ſuperiori gubernari dixit, hæc ipſa eſt moles quatuor elementorum, quando nec alius mũdus continuus eſt ſuperioribus lationibus, nec alterius mundi dicturus erat affectiones in eo libro, in quo certe de plãtis, de animalibus, nulla mentio eſt, ſed de ijs tantum quæ fiunt in elemẽtis, ut cometis alijsq́; impreſsionibus, & quæcunq; aëris & aquæ cõmunes paſſiones ſunt, ut in prooemijs pauloante ipſe præfatur. Proinde deſinant noſtri diuinatores in annuis uaticinijs hoc philoſophi teſtimoniũ quaſi ſuæ fraudis honeſtamentum roburq́; prætendere, cũ uel eo maxime libro deroget aſtrologiæ prudentiſsimus Ariſtot. dum nec pluuiarum, nec terræmotuum, nec huiuſmodi aliorũ effectuum cauſas quærit in ſideribus, ſed in materia, pro cuius uarietate, nõ pro diuerſitate conſtellationis, aliter atq; aliter illos ſolis calor afficiat. Sic igiť ſe res habet in Metheorologicis impreſsionibus. Corpora perfectiora expertia uitę, qualia gẽmę atq; metalla, ſicuti ex inferiori materia coaleſcũt, ita radioſi illius caloris ui digeruntť atq; formantur. Nec obſtat quòd à luce prodire calorem hũc diximus, nec lux tamen ad ſubterranea quædam loca pertingit, in quibus id genus precioſiſsima mixta generantur. Nam ſi non illa uera opinio Platonicorũ quorundã penetrare omnia corpora cui diaphano lucem, licet corporibus uel denſiſsimis inculcata uel per rariſsima diſperſa non uideať. Certe illud negari

gari non debet diffuſum à luce calorem eo poſſe pertingere quo lux ipſa non peruenit, ſicut poteſt trans parietem calor ignis ſentiri, nec poteſt tamen ipſa flamma uideri, ſic nihil eſt quod prohibeat infuſam montibus & cauernis lucem intus ipſam quidem nō intrare repulſam opacitate corporis & denſitudine, quæ non ſunt luci ſuſcipiendæ idoneæ diſpoſitiones, ſed tamen intus mittere ſuum calorem, quia licet non poſsint talia corpora illuminari, calefieri, tamen poſſunt etiam magis quam quæ rara ſunt atque perſpicua. Quomodo uero huiuſmodi rerum mixtio fiat à cœlo, quomodo rurſus à ſecundis cauſis, in ſolutione dicemus quartæ rationis. Reliqua ſunt ea quæ de caloris iſtius afflatu uiuunt, quippe ut paulo ante collegimus, cum ſummum teneat in corporibus iſta qualitas gradum, ſicut habet ut corpora ipſa perficiat, qualia diximus, ita ut proximè ſubſternatur uitæ, quaſiq; extrema compilet inuicem, corpori uitā, & uitæ corpus, quapropter in omnibus etiā uiuentibus, inter hoc quod uidetur craſsius habitaculum, & animam uitæ fontem medius eſt quem ſpiritum appellamus, tenuiſsimum corpus & inuiſibile luci, caloriq; illi ſidereo maxime cognatum, cui uita præcipue adeſt, perq; eum ſuas in hoc uiſibile atq; retrorſum uires explicat, atq; diffundit. Sic in materia ſeminali latet hoc genere ſpiritus, cuius in primis utitur myſterio, uis illa diuinior artifex uitalium operum uice animæ fungens aqua defluxit, & ſpeciem generantis propagans in materiam quam occupauit. Non ſunt autem uel gignendis corporibus, uel ſeruandis, uel muneribus ſenſuum obeundis utiles iſti ſpiritus, ſi cœleſtis ſpiritus (hoc eſt caloris quem diximus) ope deſtituantur, qui mobilior, purior, efficacior, proptereaq; proximior uitæ, roborat infirmitatem ſpiritus inferioris, & ſuo commertio reddit animæ cognatiorē. Vt iam non ſit argumentum uiuere cœlum quia uegetet ſuis radijs ea quæ uiuunt, nam uiuunt hæc quidem omnia per ſuas animas, perq; animæ uim ſeminibus inſitam propagantur ſuffragante illis calore cœli, non quaſi uiuifico, ſed ad uitam, ob id quod diximus, commodiſsime proximeq; diſponente. Nemo autē dixerit in luce, ſiue per lucem eſſe, quæ ab anima eſt uim uidendi, quanquàm ſine luce nō uideamus, poſsit alijs nec ne uita cœli rationibus comprobari, diſputatum à nobis in concordia Platonis & Ariſtot. ita patet in corporeo mundo nihil quidem fieri ſine cœlo, ueruntamen quòd hoc aut illud fiat, id à cœlo non eſſe, ſed ſecundis cauſis, cum quibus omnibus cœlum talia facit, qualia ipſæ facere natæ ſunt, ſiue illis ad ſpeciem, ſiue ad indiuiduum cauſæ pertineant.

PRAETER COMMVNEM MOTVS ET LVMINIS influentiam nullam uim cœleſtibus peculiarem ineſſe. Cap. v.

EST autem caloris iſtius effuſio communis omnib. ſtellis, ſiquidem naturam cœleſtem conſequitur uniuerſam, ſicuti lux, ſed an ſphæris conueniat, dubium, nam ſi non illæ lucidæ, nec caloris iſtius propagatrices. Si lucidæ, quæſtio eſt, ante raritate lux ſicuti fit inuiſibilis, fiat erga nos eſſe parum efficax, ut Auicenna ſcribit in lib. de Cœlo, De ſtellis ipſis quæcunq; ueniunt ſub obtutum dubitari non poteſt, niſi cœleſtem illis naturam & lucis dotes pariter adimamus, ergo præter motum & lucem quiq; prodit à luce uiuificus calor, alios à ſideribus ad nos influxus deuenire, aut illis ineſſe corporeas, alias effectiuas qualitates, nulla, ut uidimus apertiusq; uidebimus in ſequentibus, experientia monſtrat, cum per motum & calorificam lucem ſuũ ſatis officium cœlum undequaq; implere poſſe uideatur. Sic Ariſtot. non aliter uſquam dixit affici nos à cœlo quàm motu atque calore, id quod Auerrois & Plotinus magni in ſua quiſque familia uiri, aſſeuerantiſsime uoluerunt, & ſane quod attinet ad frigorificas influentias, uidetur ratio id ualde pernegare. Solent enim qui contra ſentiunt, cum lucem omnem caliditatis effectricem eſſe conuincuntur, ita decernere eſſe omnes quidem ſtellas quæcunq; lucent generali quadam communiq; omnibus proprietate productiuas caloris, ſed per proprias deinde illis uires competere, ut hæc ſiccitatẽ, illa frigus, humiditatem alia largiatur. Sic noctes in plenilunio eſſe calidiores, quia lumen uberius plus calefaciat. Verũ id non obſtare quin Luna propria influentia uel frigefaciat aërem uel humefaciat. Ego igitur eos interrogo, calorem ne iſtum quem communem omnibus ſtellis, ſicuti lucem eſſe fatentur, ipſum ne inquam talem credant, qualem nos diximus continentem eminentiſsime omnes quatuor qualitates, ideoq; omnium cum ſecundis cauſis productiuum, ſeipſo uerò diffuſiuum tãtummodo ſuſpſius, an potius contineri non creduut in eo cæteras affectiones, ſed calorem duntaxat, frigus uero ut diuerſam rem à calore, à particulari alia ſideris alicuius uirtute manare, utramuis eligant, incidũt, niſi fallor, in incõmoda non mediocria, ſi primum reſpondent ita inſtabo, non alicui ex propria ratione, & ſi uolũt in ſideribus ita dici ſpecifica cõuenire, aliquid imperfectius eo quòd illi conuenit ex communiori natura, cum ſemper uniuerſali differentiæ contractior differentia perfectionis gradum adiungat. At qualitas ea quæ continet omnem qualitatem perfectior ea eſt quæ tantum frigoris eſt effectiua. Non igitur ſi debetur illa ſtellis communi omnibus, generali ꝑ conditione debebit̃ alicui ſtellæ ex propria natura frigefaciens influentia, ergo reſtat diuiſionis alterum membrum, in quo non minus hæreant eſt neceſſe, ſi quidem nulli competit ex natura propria repugnans aliqui-

bus proprietatibus illi de communi natura conuenientibus, ut ſi competit homini quatenus animal eſt habere ſenſum, non poteſt eidem quatenus eſt homo ſtupiditas conuenire, aut ſi quatenus uiuit, cōpetit illi intimi motus habere principium, fieri poterit, ut quatenus hoc illud uiuēs eſt, ratio aliqua congruat inanimatæ immobilitatis, quin potius particularis gradus, id quod in communi ratione eſt diſtinguit, ut ſi uiuentis abſolutè ſit non extrinſecus tantum ſed intrinſecus moueri, neceſſario ſit animalis naturæ quæ uiuentium ſpecies eſt principium eſſe intimæ alicuius operationis, & rationalis rurſus quæ ſpecies alia eſt intimæ operationis alterius, pari igitur exemplo ſi naturam cœleſtem quatenus eſt cœleſtis conſequitur calor ille uiuificus, non conſequetur peculiarem naturam ſideris alicuius effectiua uis frigiditatis & ſiccitatis, quæ ſunt uitæ contrariæ qualitates, ſic nos aduerſus illos argumentamur. Rationes autem opinionis aduerſę partim ſolutæ ſunt, partim ſuis quoq; locis poſtea diſſoluentur, nam quod ſequi putabant & frigida elementa non poſſe cœlitus conſeruari, & cæteras qualitates à calore futuras in uniuerſo per accidens, tum nec fore uerum quod creditur omnes ſubſtantiales corporum formas in uirtute cœleſtis naturæ contineri, omnia hæc in præcedentib. iā diſſoluimus, ſicut & illud quod in his locis plurima generenī actione cœleſti, ad quę lumen tamē cœli nō pertingit. Duo reliqua ſunt, alterum poſſe tam ſubito à calore ad frigus, & quidem intenſum permutari aërem, ut experientia deprehenditur, niſi ſuperueniens frigus, nouæ conſtellationis opus credatur, alterū quomodo Luna ſub terras atq; adeò ſub terrarum ima perlata moueat æſtus oceani, ad quem Lunares indubie radij tunc non pertingunt, niſi per influentiam agat hoc, & à lumine, & à calore lumen conſequente diſiuncta. Hæc uero poſtea diſſoluentur, primum capite 13. quo de mutationib. inferiorum à ſole tractabitur, alterū ubi de cauſa reciprocationis oceani late diſputabitur à nobis, tantum hic ſatisfaciemus quærentib. quomodo Luna per interlunium nos afficiat, cum tamen per id tempus minime nos illuminet. Galenus ſicuti non illuminat, ita nec afficere quopiam pacto eam in coitu nos affirmat, proptereaq; menſem facit dierum 6. atque 20. horarumq; 12. quot dies ſunt quibus ad nos Lunæ lumen cum efficacia peruenit triduum fere illa ſub Solis radijs deliteſcente. Agit autem in nos Luna Soli cōgrediens, eo modo quo quis agit nihil agendo, nam deſtituens corpora ſuo lumine nocet illis, ſed eadem adoleſcens plenius alit, & ſucculentius implet. Quod ſi credimus adeſſe proprium Lunæ lumen licet obſcuriſsimum & tenuiſsimum, unde in coitu non omnino fugit obtutum, poterit credi retinere illam efficaciam, nonnihil etiam ab illo lumine.

LVNAE LVMEN SICVTI ET SOLIS VITALE eſſe: neutrumq́ frigus aut humiditatem præter quàm per accidens facere. Cap. VI.

Is igitur (ut ad unũ quæcũq́ conferantur) calor iſte cœleſtis opifex uniuerſalis rerũ corporearũ, nec eſt, cur credamus à ſtellis alios flatus terrenis corporib. inſpirari, ne aut plus ſuperiorib. illis corporib. aut minus demus inferioribus quàm oporteat. Tãtum Lector hoc ad memoriam reuocet, quicquid à natura meliore deteriori participatũ, & ob hoc ipſum quòd inde exit & quod pro captu conditionem ſuſcipientis admittitur neceſſario fieri, & quoquomodo aliud & quàm ſit ex origine ſua prima deterius, aliud quia peregrinæ naturæ alienæq́ commiſcetur, deterius, quia deteriori, qui cum aliunde multijugis etiam afficiatur impreſsionibus colluuione multarum affectionũ inficit neceſſario atq́ confundit quod loco meliore ſuſceperat: Proinde hoc ipſum euenire quoque dubium non eſt in calore iſto cœleſti, quoties in ſublunari mole recipitur, ut à naturali ſcilicet ſua, & actione, & perfectione deficiat. Fit autem in duobus modis, nam & cum ſua natura ſalutaris ſit ſemper imbecillitate ſuſcipientis, euadit tamen interdum noxius, & cum nullam faciat elementarium qualitatum, utpote ab illis ſua proprietate diuerſus, degenerat tamen in elementari natura ad actiones elementorum præcipuè uerò caloris cui ſicuti nomine, ita natura proximat magis, quare facit ſæpe non tam quòd cœleſtis, quàm quidem quod igneus calor & elementarius facere ſolet, quæ non fieri ab illo natura ſua ſed materiæ uitio, patet hac euidentia (ut omittamus rationem) quod cum inter ſublunaria corpora materiam reperit ſibi cognatam, & beneficus ſemper uiuifice tantum calorificus inuenitur. Etenim nulla potius talis quam ſpiritus & præſertim humanus qui ſanguineus uapor tenuis, clarus, mobilis, cœlo, quemadmodum ſcribunt Ariſtot. & Auicẽna, proportione reſpondet. Hunc cœli calor ita ſemper fouet, & roborat, ut ferè ſit illi quod ad craſsius corpus ipſe ſpiritus eſt, cui ſi nocet interdum non alia ratione nocet quàm ex infirmitate ſuſcipientis, cuius ſignũ radio eodem imbecillum lædi & roborari robuſtiorem, ut hic etiam illud ſit uerum habenti dari, non habenti auferri & id quod habet, nõ igitur à Sole quod illi nocet, quoniam alteri non profuiſſet, ſed à materiæ debilitate quæ ſub pondere tantæ bonitatis ægritudine ſua fatiſcit. Alioquin quæ ſunt paria Solis radijs quo plus inſolantur, plus uitæ uigorisq́ nanciſcũtur, propterea nemo putauerit aut calorem edacem aut contrariam uitæ ſiccitatẽ à Sole profluere, ſicut nec à Luna ſuffocantem aut fluxam nimio plus humilitatem frigiditatemq́ torpificam, quando hoc ſi eſſet Lunæ lumen adoleſcens uim inſitam rebus genitalem non adiuuaret quo corpora uegetarentur, & cum ipſa pariter adoleſcerent, nec plena Luna, q̃d Hippocrates ſcribit in lib. de

octimeſtri partu, conceptibus utilis foret, fœcunditatem in fœmina mareq́ fœcundans. nec uerum diceretur ab Ariſtot. Lunam eſſe principium quaſi alterum minorem Solem cōducereq́ ad omnes generationes & perfectiones. Nam quo pacto hæc uera, ſi nō eius lumen ſua natura ſit almum uitale, fœcundum, ſicut & Solis & ſiderum aliorum, quibus omnibus hoc eſſe, ſicut cœleſtis quoque proprietas omnibus eſt communis. Verum (ut dicebamus) cœleſtis hic calor ſicuti pro patientis debilitate nimius fit interdum, ita pro elementari natura in quam delabitur ferè euadit calor elementalis, ut non temere eum cœleſtem agnoſcas, præterquam in corpuſculis ſpiritalibus, quæ declarauimus inter omnia corpora cœlo eſſe ſimilima, his enim infuſus & perficit omnem mixtionem, & operibus animæ perficiendis ubique famulatur, cæterum duris, aſperis, craſsis, aquoſis, fœculentis, corporibus incidens à cœleſti degenerans proprietate, facit fere quæ ſolet calor ipſe elementalis, hic ſi quid cum potentior fuerit urit, exiccat, in cinerem redigit. Contra ſi tenuis & exiguus, fluxum facit, humoremq́ diſſoluit, ſic cœleſti calori pro materiæ conditionibus euenit, unde opinio nata Solem ſiccitatem facere, Lunam augere humilitatem, quia ſcilicet Solis calor ardentior, Lunæ uero tepidior. Sed in idoneis aſſinibusq́ ſubiectis, nec exiccabit radius Solis humorem ſalutarem, nec generabit Luna inutilem, noxiamúe humiditatem, ſed operabitur idem ſua natura ſidus utrunque, licet Luna remiſsius quod intentius Sol efficiet, ex accidenti uerò per infectionem peregrinæ materiæ diſsimiliter illis eueniunt Soli ut exiccet, Lunæ humefaciat, nam radij Solis cum propinquiores nobis, ut in Borealibus ſignis uel rectioribus angulis nos attingunt, ut in meridie, uel cum in concauis aſperis & contumacibus coeunt coartati repulſiqúe diſsiliunt, ignea proprietate quam tali uel uiolentia uel infectione ſortiuntur, corpora quibus incidunt ſiccant, & torrefaciunt, inuicem Luna ſuo illo exiguo tenuiqúe calore, ſi quod humidum corpus fluidumq́ tetigerit ſoluit, quod in illo reperit humiditatis facitqúe fluuidius, non afferens ipſa frigidam & aquoſam illam humiditatem, ſed quam inuenit in aquoſo & frigido corpore ſuo ipſa calore diſſoluit, euocatqúe diffundens. Eſt enim hæc natura caloris, ut ſi ualidior eſt, humiditates quas de corporibus euocat, euocatas conſumat, ſi debilior euocat illas, quia eſt calor idem ſcilicet medicans, ſed quia debilis deficit in conatu, nec euocatas abſumit ulterius, ſic ex accidenti Luna quidem humectat immodicè, Sol deſiccat, ſed & uterque frigiditatem facit ex accidenti, nam quemadmodum ſcribit Ariſtoteles principia ſunt ambo frigoris & caloris, & terminum tum principij tum finis qualitatum earum motus horum ſiderum obtinet. Quod quomodo ſit intelligendum idem author alibi declarat. Nam facit, inquit, Sol per totum annum hyemem atq́ æſtatē, idemq́ Luna facit per menſem, ſed eſt iſta diuerſitas quòd

hæc

hæc quidem à Sole per acceſſum atq; diſceſſum, à Luna non hoc modo, ſed alterum fit in creſcente luce, alterum decreſcente. Sic igitur Sol à nobis procul digrediens frigori nos derelinquit, atque ita frigus facere dicitur, ſic & Luna cum lumine ad coitum identidem ſpoliatum frigefacere dicitur, non quòd afferat frigus, ſed quòd à nocturna frigiditate minus quàm alias nos tueatur. Cæterū examinatione dignum quòd Ariſtot. in eiſdem libris de animalium ſcilicet generatione, tempora decreſcentis menſis humidiora dicit eſſe & frigidiora, cū tamen uulgo confeſſum ſit, ſeneſcente Luna ſiccari humiditates. Hoc ego ita ſoluerim, Luna decreſcēte uiget humiditas non à Luna proueniens, ſed ab elementis inferioribus quibus Luna minus reſiſtit, & debilitata calore & ſub finitorem maximam partē noctis deliteſcens, quare humiditas illa quoq; aquea inſalutaris excrementitia, unde nouilunio propinquāte uapores multi tolluntur, ſeges pluuiarum, fluuntq; plærunque menſtrua plenius, ut Ariſtot. in hiſtorijs & de animalium generatione ſcribit, adoleſcente uero Luna creſcit humiditas, uel qualis in corporibus præerat facta fluidior, uel uiuifica magis beneficio lunaris caloris accedens. Sic enim putat Ariſtot. ex lunaribus incrementis echinos & id genus uiuentia fieri pleniora, non aliam ob cauſam quàm quod illa frigida cum ſint, ut quæ ſanguine carent fœta lunæ lumine uberiore ſicuti uitalius incaleſcunt, ita melius concoquant, unde neceſſario ſucculentiora & habitiora fiunt. Fluunt igitur & creſcente Luna humiditates & decreſcente, ſed aliæ atque aliæ, creſcente bonæ, decreſcente malæ. Quo clariſsime patet non humefacere Lunam quia frigida & humida ſit, nam talis humiditas creſcit Luna decreſcente, ſed quia ſalubriter & uiuifice calida, quando ſub copia luminis eius illa fiunt humidiora corpora & robuſtiora, nec aliter humidiora quàm ui caloris & altricem uim adiuuantis, & quod illi eſt proprium euocantis humores ab intimis ad extrema. Quo circa tunc quoque ſanguinis miſsio commodiſsimè fit, ut magnopere errauerit Haly Hamec aſtrologus qui deficiente Luna dixit incidendas uenas. Igitur aſſeueratè concludamus, humorem qui cum Luna pariter augetur, proptereaq; illius augetur influxu, ſaluberrimum eſſe humorem non elaxantē corpora fluxu, aut frigiditate mortificantem, ſed firmiora uiuacioraq; reddentem, atteſtante, uel illa experientia, fide medicorum omnium comprobata, qui per initia menſis decubuerit, eos iniuriam morbi fortius ferre, & qui conclamati iam animā agunt uix aſcendente Luna deſeri uita poſſe. Poteſt autem & Sol & Luna non ſolum deſerendo nos lumine, ſed afficiendo (quanquā id quoque per accidens) frigefacere. Sol quidem dū aut nimia exiccatione mortificat, aut uitalem calorem prouocat foras, aut pluuias generat ex marinis uaporoſis halatibus, quos plures omnino ſuſcitat q̄ diſſoluat, aut uentos cōmouens, aut alijs etiā de cauſis. Luna uero p apertos tenui ſuo calore, rarefactosq; patētius meatus corpo-

corporis nocturnum frigus ſuis quoque radijs tentauerũt, in nos uberius intromittens. Hinc enim ille, unde multi fallluntur, Lunam frigidam exiſtimantes, ille inquam dormientibus ſublunaribus radijs torpor atq; frigiditas, cui de terra ſcilicet atque aqua per noctem aërem occupanti, uiam facit in corpus radius ſideris imbecillior, ad hunc ergo modũ & frigefaciunt, & nũc duris corporibus, nunc aquea craſsitudine diſtillantibus incidentes exiccant, humefaciuntq; ſiderum radij, ſua tantum natura ſalubriter calefacientes, noxij quoque interdum non ſuo uitio, ſed infirmitate ſuſcipientis.

NON POSSE DEFENDI DOGMATA ASTROLOGOrum, ut putauit Auenazra, ſi omnes ſtellæ ponuntur calidæ. Cap. VII.

VErum dicet aliquis forè ſatis aſtrologis, ſi uel hoc pacto ſiccitatem hæc ſtella faciat, illa humorem, alia qualitates alias. Nam & Abraam Auenazra magnus in aſtrologica profeſsione ſtellas tantum caloris effectrices eſſe contendit, nec aliter poſſe de corporibus lucidis & perpetuo motis. Verum ſtellas aliquas dici frigidas, quia non tantum nobis caloris impartiantur quantum ſit ſatis temperamento noſtro. Sic Saturnum frigoris accuſari, quia procul à terra poſitus, & Ioue minor tepidius quàm oportebat inferiorem naturã foueat, proptereaq; cum fuerit geniture dominus nõ ob frigus impreſſum, ſed caloris inopiam mortem ſignificare. Ego uero Auenazram laudo de calore ſtellarum recte ſentientem, ſed nimis amauit profeſsionem, cuius dogmata non peruiderit ueritati illi neceſſario repugnare, nã procedat in Saturno quod dixit ut frigidus habeatur, quia calidus parum ideoq; mortificet, in reliquis iſta ratio non procedit, quæ nec procedit undique in Saturno, quandoquidem qui parum calet Planeta, humefacit per accidens, ut declarauimus, non exiccat, ipſi uero Saturnum ſiccum eſſe cõtendunt. Prætera nonne ſtatim ſequeretur euidenter ſtellas omnes hærentes præſertim citra primum magnitudinis gradum Saturno eſſe frigidiores, ſiquidem & minores illo & remotiores à terra ſunt, non aliter aũt frigidæ ſtellæ quàm quia calidæ parum. Erit igitur cor Leonis frigida ſtella, quæ tamen aſtrologis decernitur eſſe flagrantiſsima, tum in ipſis Planetis, ſi penes hoc principium quod recipitur ab Auenazra uoluerimus examinare, quæ plus ſtella, quæ minus nos calefaciat, nullo pacto conſona colligemus dictis aſtrologorum. Tria enim fere facient intentionẽ caloris, magnitudo lucis, denſitas & propinquitas. Non eſt aũt ad liquidum exploratum quantum magnitudo denſitati, quantum denſitas magnitudini, quãtum alteri uel utrique præponderet ipſa propinquitas, quare rationari uolentibus in incerto res erit, nec arbitrari poterit ſenſus, cum præter Solis & Lunæ cæterorum radios non perſentiat, & hoc primum obſtat aſtrologis, quorum ars nul-

ars nulla ſi remanent in ambiguo uires cœleſtium radiorum. Coniectuꝛ ram uero ſequi uolentibus apparebit omnino aliud quàm quod ipſi deꝛ terminarunt, nam molem quidem conſiderãtibus Martis radij, Saturnijs, Iouijsq; minus calidi putabuntur, quòd ſi calidiores eſſe reſpondeãt, quia de proximo magis & de compactione luce prodeant, dicam nullo modo eſſe credibile tantum hæc poſſe. Præterea diſci paruitate ut Saturnus ferè quinquageſies maior frigore torpeat, æſtuãte Marte, alioquin ſi tã parum detrahit efficaciæ luminis corporis exiguitas, addit uero tam multũ cum propinpuitate copia lucis, fouebimnr magis à Venere quàm ab ulla ſtellaꝛ rum, præter Solem & Lunam, quando alma ſupernæ nectareum ridens la te ſplendet cytherea, unde ſola inter omnes facit umbram, nec eſt ſtella terꝛ ræ proximior, quàm iuxta uulgatam terræ opinionem Veneris orbis amꝛ plitudine non excedat, & tamen eam damnant frigiditatis plærique aſtroꝛ logorum, ſicut omnes à Ioue & Marte ſuperari plurimum calore non duꝛ bitant, in quo rurſus ad imaginationẽ corporis ſi ſe referunt, erit id factum deinde parum ex ratione, ut cum Iupiter non multo plus quàm Saturnus diſcum Veneris ſuperet, habita ſcilicet ratione tantæ uaſtitatis, nec multo item illo terræ proximior, ita tamen definiant, ut longe magis Venere caꝛ lefaciat Iupiter, longe minus Saturnus, imò foueant quidem corpora Veꝛ nus & Iupiter, Saturnus ea frigiditate mortificet.

OBIECTIO ADVERSVS EA QVAE DIꝛ cta ſunt. Cap. VIII.

SEd eſto inquiet aliquis nec cognitæ ſint aſtrologis differentiæ radiorum, nec cognoſci poſsint, pertinet hoc ad aliã quæſtioꝛ nem. Nunc illud uidendum an iſta poſsit in radijs eſſe diuerſiꝛ tas, ut quæque omnes ſua natura calidi ſint, & uiuifice calidi, pro copia tamen luminis & inopia, ſiue tenuitate uel efficacia, alter alteri colꝛ latus frigidus & contrarius uitæ dici poſsit, & hic ſiccus, alius humidus, ſiue hoc ſua natura, ſiue contagio elementaris materiæ faciat. Nam ſi hoc quid prohibeat, quanquam cœlum cauſa ſit uniuerſalis, cum tamen pro continuo motu aliter atque aliter ſe habeat, pro uario ſiderum habiꝛ tu, aliter cauſis ipſis inferioribus cooperari, ut non omnis tam uarietas efꝛ fectuum ab ipſis inferioribus, ſed ab ipſa quoque uaria uniuerſalis cauſæ diſpoſitione contingat, prẹſertim ſi non tantũ luminis qualitate uel quanꝛ titate, ſed alijs ſuis dotibus peculiaribusque proprietatibus ſtellæ inuiꝛ cem differunt, quod aduerſus nos quarta ratio prætendebat. Tunc enim uidetur fieri poſſe ut per motum atque calorem ſideribus omnibus quateꝛ nus cœleſtia ſunt, communem, communis quoque illa cœlo debeatur effi ciẽtia, ſed per influxus qui particulares aſtrorũ naturas conſequunt̃, partiꝛ cularius aliquid fiat ab eo, perque uarias itẽ eiuſdẽ ſtellæ, & ad alias ſtellas, & ad cœꝛ

ad cœli loca corporaꝗ terrena figuram, poſitum & habitudinem uariet non mediocriter opera cauſarum inferiorum. atque ita ſtet prima adhuc argumentatio aſtrologorum effectuum ipſam etiam diuerſitatem referens ad cœleſtia.

SOLVITVR OBIECTIO, ATQVE OSTENDITVR NEque ſpecificas, neque indiuiduales rerum differentias à cœli motu pendere. Cap. IX.

OPortuna obiectio, multa reuocans in memoriam quæ nos illis obijciamus, & ferè ita eſt mala cauſa, quò ſe plus defendit plus prodit. Contra, ueritas ſicut ignis, quò plus excutitur plus clareſcit, ita igitur ſatisfaciemus. Declarabimus primum quæ ſit in influxu cœleſti diuerſitas, uel pro diuerſa natura multiplicium ſiderum, uel pro uaria ſideris eiuſdem uolubiliꝗ mutatione. Dicemusꝗ de his quid euidentia, uel ratio naturalis neceſſaria demonſtratione præſcribat. Nam quid errent circa aduerſarij, plus exigit opere quàm ut peragatur in tranſcurſu, quare ſequentib. libris tractabitur, hic cum ſatis fuerit explicatum quid poſsit à conſtellatione differre conſtellatio, uidebimus quantum habeat illa diuerſitas in uariandis effectis inferioribus authoritatis. Vnde & quod ipſi uolumus confirmabitur, primariã ſubſtantialem fereꝗ totã eorum diſtinctionem à ſecundarijs eſſe cauſis, & aſtrologorum fallacia magis detegetur, profitentium de cœleſtibus cauſis prædictionem huiuſmodi diſtinctionis. Diximus cœlum agere in nos motu & luce. Motu creditur tria facere, mouere, calefacere, & lumen afferre. Tertium hoc poſtea tractandum eſt, cum de luce tractabitur. Sed & quod aiunt ipſum motu calefacere, difficilis quæſtio eſt, & ſeorſum in libris philoſophiæ diſcutienda, nam ad rem aſtrologicam parũ attinet. Sane quomodo moueat ſuperius explicauimus, dum ſcilicet motus omnes à primo motu dependent, ſicut à motu cordis animalis motus. Videamus igitur quantum ſpectat ad motum, an aliæ aliter ſtellæ moueant, & an eędem alias aliter, tum de luce uidebimus. Differunt motus ſiderum triplici ratione: Primum quòd alia uelocius mouentur, alia tardius. Secundo quòd hæc pluribus, illa motibus paucioribus. Tertio pro ſitu regionis in qua mouẽtur, quòd hæc illis ſublimiores obtinent ſedes, & ampliora ſpacia peragunt. Ariſtot. multitudinem motuum & paucitatem pertinere non putat ad effectarum ſiue motarum rerum diuerſitatem, ſed pro dignitate mouentium fieri, ut quod nobilior paucis ignobilior non niſi multis motibus aſſequatur. De uelocitate tarditateꝗ eorum nihil ſatis exploratũ. Nam Aurelius Macrob. imitatus antiquiores affirmat pari paſſu procedere omnes Planetas, cui ſententiæ ſuffragabitur Auenazra, collocans in eadem ſphæra Solem, Venerem & Mercurium epicctiorum ſedibus ſeparatos, qui uero faciũt illos inęquales, inter ſe digladiantur. Nam Alpetragius qui uidentur ueclociores, eos aſtruit

aſtruit eſſe tardiores, Contra alij reſtitutionis tẽpus obſeruant. Quod omnino fallat neceſſe eſt, niſi quis proportionem morarum ſpaciorumq; penſiculatius examinauerit. Verum utcunq; ſe res habeat, ſiquidem motu calefaciunt, uelociore motu magis calefacient. Quod autem ad iſtam quam dicebamus principalitatem motuum attinet, nullam poteſt hoc facere uarietatem, quando motus inferiores à cœli motu dependent. Quatenus ille primus & circularis motus ita ut nihil referat ſegnior aut concitatior, Non moueretur lapis deorſum, aut ſurſum ignis quieſcente cœlo, ſed non ocyus an deſcendit ille aut hic aſcendit, quia cœlum rapidius reuoluatur, tantum habet inde ut moueatur, ſicut à natura uniuerſali uegetãte quemlibet motum. Speciem motus à ſua ſubſtantia, remiſsionem & intentionem à mouente, ab impetu, à figura, à ſimilibus alijs cõdictionibus habet. Proinde non aliter nos mouebit Saturnus, quia tardius ipſe mouetur q̃ Mars qui rapidior exiſtimatur. Nam quod dicunt aſtaologi ſerius dare ſegniores planetas quę largiuntur, poſtea confutabitur. Nunc dari nihil aliud ab eis per motum ſuum defendimus, quàm ut ipſi quoque moueamur, quod certe non aliter fit ab eis, ſiue tardius ipſi ſiue uelocius circumagãtur. Porrò de eodem Planeta non eſt quòd ambigamus, diuerſis nos ab illo moueri modis, quia aliter aliâs ipſe moueatur, quando firmum philoſophorum dogma eſt eſſe motus cœleſtes ſibi ſimiles ſemper, ſibiq; pares, nec ſupprimere curſum ſidera aut uertere, licet hoc ita uideatˉ nobis, id quod ad eccentricos circulos, uel ad diuerſos motus cõtra ſe nitentes, uel ad alia id genus refertur à mathematicis. Tantũ iſta poſſet eſſe diuerſitas, ut per epicycliorum ima delati felicius nos afficerent, utpote propinquiores, quod aſtrologorum tamen decretis potius diſſonat quàm conſentiat, ut in ſequentibus latius explicabitur. De dignitate graduq; motorum, ſiue corporum quæ mouentur, quæſtio eſt idem omnes faciant pariter in his rebus quæ fiunt, an alius motor aliud. Sunt enim qui putent totum quod fit à proxima fieri cauſa, nec aliud agere ſuperiora, quàm ut ipſam proximã cauſam moueant ad agendum, tot interpoſitis à natura medijs cauſis, nõ ut aliud alia faciat, ſed ut ordine ſuo res efficiatur, cũ nec fieri effectus niſi à cognata cauſa poſsit, & illa inefficacior pro materiæ uinculis, quibus inferiora ſtrictius obligantur, quàm ut non mota moueat, quæ cum rurſus ſtatim à nobiliſsimis & ſupremis cauſis moueri non poſsit, intercedere tot oportuit medias, quot in ordine cauſarum dignitatum gradus intercedebant, quare credunt hi à totidem fieri cauſis, non quòd operis partem aliam ſibi alia uendicet cum eſſentiali inuicem nexu colligantur, ſed quoniã ut idem agant, alia neceſſario de triplici ſerie mouetur ab alia. Sunt contra qui uelint non idem facere in his quæ fiunt ſuperiorem cauſam & inferiorẽ, ſed pro gradibus perfectionum quas ſubſtantia continet operis, illam à cauſis quoque dependere gradatim inter ſe ordinis profectione diſtantibus,

Rr pro-

propterea rationem in opere communiorem ad cauſam pertinere magis communem, hoc eſt in efficiendo, ſicut præſtantiorem ita magis uniuerſalem, atque ita quæ fiunt habere quòd ſunt à Deo, quòd ſint ſubſtantiæ, à cauſa quæ deinceps, rurſus quòd ſunt corpora ab ea quæ conſequitur donec ad propriam deueniatur rei ſpeciem & naturam, quæ ad ipſam quoque propriam & proximam cauſam referatur, utrumuis autem ſentiamus, patet, nedum indiuiduas ſed nec ſpecificas rerum differentias à cœleſtibus eſſe, quatenus iſtam motus efficientiam conſideramus.

STELLAS ALIAS A SOLE ET LVNA AVT NIHIL aut certe parum in nos agere. Cap. X.

DIximus de motu, reliquum eſt de lumine, ſed aduertere prius oportet differētias quaſdam inter actionem ſtellarū in nos, per motum ab ea quæ fit per lumen, illius uirtus à mouente magis anima quàm à moto corpore, huius ab ipſo corpore Planetæ, ille ſphærarum potius quàm aſtrorū, hæc aſtrorū creditur potius quàm ſphærarum, in illa dependent à ſuperioribus inferiora, cum nulli ſit dubiū, motu primi orbis ſubditos Planetas, & cum reliquis Solem circumagi. De lumine contra putatur, conſentientibus fere philoſophis, non modo Lunā, ſed reliquas quoque ſtellas à Sole illuminari. Plus item mouēt nos quæ ſunt altiora, quando in illorū uirtute cætera mouētur. Sed luminis in nos, ſi alia paria ſint, de loco propinquiore potentior eſt influentia. Sed nec liquet, ut declarabimus, agant ne in nos lumina corporum ſuperiorum, an Lunæ tantum & Solis, cætera hucuſque cum efficacia non pertingant, ob lucentium corporum uel paruitatem uel diſtantiam. De motu dubium non eſt, in quo (ut diximus) ſuperiora potiora ſunt. Ex quibus omnibus colligi poteſt quod à philoſophis dicitur, ordine quodam eſſentiali, ſeriem quaſique cathenam cauſarum inuicem necti pendereque deorſum, ad hanc maxime motus efficientiā pertinere, quando hoc agmen ordoque cauſarum & in mouentibus magis animis intelligitur quàm in corporibus, & proprium eius eſt ut à primis ſecunda dependeant, & ſuperior cauſa plus habeat uirium & poteſtatis quàm quælibet inferiorum, ne dum ceſſet ſuperior & inferior agat. Non tamen negamus habere calorem Solis ad ſeminalis calores rationem cauſæ in eſſentiali ordine ſuperioris, ſed non ultra protenditur iſte ordo. Quare nō eſt hic illa ducta à primo ad infimum per intermedios gradus conſpicatio cauſarum, de qua loquuntur, ſed in mouentiū, quatenus ſunt mouentia, ſerie, cōpletius inuenitur. Eſt tamen utrobique quaternarium ferè obſeruare progreſſum, in motu primum obtinet locum ſphæra illa uel uniuerſum quod diurna agitatione reuoluitur, unde cæteris quoque motus iſte communicatur. Sequitur chorus Planetarum ſuper polos ſigniferi currēs in aduerſum, nec in eo ſunt plures gradus diſtinguendi, quoniam inuicem nec mouentur, nec mouent, quare quaſi mobile

unum ſicut à primo mobili rapitur, ita mouet ſuo quoqꝫ motu (qui diuerſitatis dicitur à Platone) Mouet æthera inquam aëremqꝫ ſupremum. Vnde quarto quoqꝫ gradu motus ad nos & inferiora corpora prouenit dum uegetantur inde rerum naturalium particulares omnes motus. In lumine quod cum dico calorem à lumine profluentem, ſemper intelligo, fons totius influxus oculus mūdi Sol eſt, hic illuminat Lunā, Luna afficit aërem; aër omnia corpora quæ ſub aëre & in aëre uiuūt. Sed iſta diuerſitas, quòd à mobili primo mouemur per Planetas, à Sole aliter quàm per Lunam illuminamur, quæ nos omnia ob id potiſsimum recenſemus, ut priuſquàm ſermo de differentia, ſideralium fluxuum habeatur, ſciamus non conſtare, pertingāt ne qualeſcūqꝫ ſint illi ſuperiores influxus ad noſtrā regionem; ſed quod de minutiorib. quibuſdā ſtellis credit̄ ab aſtrologis credi poſsit de omnibus, etiā Planetis, præter Solem & Lunam. Cui quoniā opinioni obſtare poterat id in primis, qꝫ cœleſtia corpora cauſæ ſint eſſentiales inferiorum rerum, in quo ordine nulla ceſſare poſsit, uolui declarare hūc ordinem non ad corpora illuminantia, ſed ad mouentes uirtutes potius pertinere, nam fruſtra condita à Deo ſidera, quorum non perſentiantur afflatus, aſtrologi dicere non poſſunt, ne illa ſint fruſtra, de quibus hoc ipſum ultro confitentur, alioquin forſitan nec candelabrum hoc ſublime tot luminibus radians factum ob id primo putant, ut nocturnis noſtris oculis lucem afferens, luſtret lucifugis habitata cubilia talpis. Sed cur inquies tot ſidera, ſi nobis Sol unus Lunaqꝫ ſufficiunt? Hoc cœleſti naturæ conueniebat, hoc rerum ordo, hoc uniuerſi totius prefectio poſtulabat, nec ſi non omnia nos illuminant, ſequitur ut non alius inde nobis & uſus & commoditas eſſe poſsit. Auerodam ſic argumentatur: Agunt in nos Sol & Luna, igitur cætera, cum ſint omnia eiuſdem naturæ. Placet ſpecies argumentationis, & Ariſtotelem ſapit, qui ſic quoque argumentatur: Luna non mouetur proprio motu, ſed cum ſphæra quod eius maculæ declarāt, idem ergo de cæteris iudicandum, cum ſit una natura omnium cœleſtium. Quare nos iiſdem ueſtigiis inſiſtentes ita colligemus: Sol calefacit, igitur Luna, quia ſunt omnes eadem natura. Et recte nos quidem colligemus, quoniam hoc tantum ratio probat, eſſe eaſdem omnium conditiones, quatenus abſolutè ad ſe conſiderantur, ſed cum ad alias comparas, quoniam nō eodem modo comparantur ratio uacillat, quoniam ſi eadem quidem ſua natura facturus eſt Sol, quæ Saturnus, nō ſequitur, ut uterqꝫ erga nos idem faciat, quia alter ut propinquus, alter ut remotus nobis comparat̄. Sic qui diceret̄ agere in nos tantū Solem & Lunā, habent quas afferāt rationes ſuæ ſuſpicionis, licet in omnib. ſit cœleſtibus eadem natura, nā luminis efficacem in nos actionē tres præcipuè faciunt lucentis corporis cōditiones, magnitudo, denſitas & propinquitas, hæc in Sole concurrunt omnia prçcellenter, nā & proximus nobis, præſertim ſi ſupra Lunā collocat̄ quod ueteres &

poſt Ptolemæum, Ieber, Theonq́ contendut & corpore ita uaſto, ut maximam ſtellarũ plus ſeſquialtera propoſitione ſuperet, tum denſiſsima luce conſpicitur, omniũ fulgentiſsimus. Luna adeo noſtris regionibus eſt finitima, ut nõ poſsit nõ afficere quæ etiã contingit, inde lux eius efficax neceſſario, quæ nõ alia ferè quàm ſolaris. Has nõ ita conditiones in alijs reperias, ut quod de Luna Soleq́ cõceſſeris, nequeas de reliquis non cõcedere. Sed obſtabit forſitan in octauæ ſphæræ luminibus, etiã maximis, ipſa diſtãtia, obſtabit eadem in Saturno Iouéq́ ſideribus, quæ ſunt terræ propinquiora, ita etiã illis minora ſunt. tradunt enim maximæ hærẽtes ſtellæ terræ molem centies ſeptiesq́ continere, at Iupiter nonageſies quinquies, Saturnus nonageſies tantum & ſemel. Quæ non ſunt dicta tamen ſcrupuloſiſsime, & ſi ſequimur experientiã uidemus hærentium illarũ, quanquam adeo uaſtæ magnitudinis, radios nocte non perſentiri, etiã ſi cum illis ſupra finitorẽ Saturnus & Iupiter nos irradient, Mars longe magis corpore decreſcit quàm ſitu propinquat, nã proportionem habet ad terram ſeſquialtera paulo maiorem, ut unus Sol centum ferè martes includat. eſt enim Sol terra maior centies ſexageſies ſexies. Proinde cur abſurdiſsima dixerit, qui ſenſu teſtante, uires ſolis in corpora faſſus credat fieri poſſe, ut uires ad hæc Martij ſideris non pertingant, tanto illo minoris & remotioris item à terra. Credat idem de ſtella ueneris remotiore forſitan etiam à nobis quàm ſit Sol, certe longe minore quàm ſit ipſa etiã terra, cuius nec pars uigeſima eſſe putat̃. Nã Mercurius Luna minor, ſicut à nobis quoq́ diſtantior. Quare quid mirũ, quòd hic quoq́ tam parũ ſentiat̃, quàm raro quoq́ conſpicit̃, cui tamen aſtrologi tribuere plurimum ſolent. Sed & ita putantibus aſtipulari uidet̃ Ariſtoteles, qui quidem cũ de motu agit, omniũ meminit, ut in lib. de cœlo, & ſupremi maxime motus, ut in poſtremo phyſicæ auſcultationis, quoniã ſcilicet mouentur ab his motibus omnia corpora. Cũ uero de calore illo uiuifico fouente rerum generationes perficienteq́ loquit̃, aut tantũ Solis, ut cũ à Sole & homine generari hominem dixit, aut Solis & Lunæ, ut in libris de animalium generatione, facit mẽtionem. Vt ſi quis hanc Ariſtotelis opinionem fuiſſe contendat, nullis poſsit eius philoſophiæ dictis refutari. Nos nõ tam illud, q̃ hoc aſſeueramus, quicquid deorſum peruenit à ſiderib. alijs, id pertenue, perexiguũ eſſe, ut ſi forte ſiderũ luminib. nocturnis aër nõ nihil miteſcat quo fiat generationi accommodatior. quanquã ſi quis generationem omnẽ uni Soli referat acceptam, poſsit ita decernere, ut quod lumine ſuo per diem Sol operatur, operet̃ & nocte per id lumen ad Lunã, quaſi ſpeculum repercuſſum, unde reflectat̃ ad terrã, natura uices has ſapientiſsime diſponente, quoniã ferre iugiter Solis radios imbecillitas terrena nõ poſsit, quare nocte per Lunam illos excipiat fractiores imbecilliores, proptereaq́ ſuæ infirmitati magis accommodatos, ut nec planè deſerantur luce uegetali, nec ſub illius iterum plenitudi

nem

nem quaſi fatiſcant. Quo pacto etiam ſalutarius ad nos primo uere Sol redit poſtquam tota hyeme procul fuit, quàm ſi prope nos ſemper aſsiduus habitaſſet, quin adeò premitur bono cœli, ſi nimium ſit, noſtra fragilitas, ut nec Luna ipſa ſe tota, ſolares ſemper radios nobis refundat, ſed nũc parcius, nunc uberius pro ſuis ad Solem ſchematiſmis, quos ad eam utilitatem diuina cura ſic ordinauit, quando nec propria luce ob eã cauſam proximum nobis ſidus impleuit. Si igitur totã naturam circumſpicias, nullũ uidebis ab ea indiciũ dari, foueri à ſe res inferiores alio calore quàm Solis. quod ſicut pertinaciter non defendimus, & in conſortiũ huius officij ſtellas, multis hoc philoſophis opinãtibus, admittere nõ recuſamus, ita coarguimus aſtrologos putantes in aliqua genitura (ſi pertinent ad ſtellas hominum genituræ) principatum interdum deberi Planetis alijs, poſthabito Sole uel Luna, ſiue diurna ſiue nocturna fuerit genitura. ſicut ipſum quoq; Solem opprimi radijs aliorum, & male affici poſſe putant, ut quaſi unus è numero in ordinem planè redigatur. Verum de his poſtea, nunc tantum admonemus magis ab euidentia ſenſuum redargui qui plurimum poſſe ſtellas alias à Sole credunt in permutandis inferioribus, quàm qui fere nihil eas poſſe contendunt totam hanc ſicut illuſtrationem ita uegetationem inferioris mundi phœbeæ lampadi tribuentes, unde nobis per noctem lucerna quoque lunaris accenditur.

QVO PACTO STELLAE EADEM ALIAS ALIter in nos agere poſsint. Cap. XI.

VErum demus aſtrologis, & nobis quoq; nõ id magnopere pernegãtibus, defluere à ſtellis omnibus aliquid in nos, reſtat examinandum, quod illorum obiectio poſtulabat, an idem eadem ſemper, an idem quoq; diuerſæ largiantur, ut ſi non idem, uideamus an ex illa diuerſitate uarientur quoq; inferiores effectus. Proprias eſſe uires unicuiq; ſtellæ, præter motũ & lumen in quarta ratione, probãt ex cœli nobilitate uiribusq; corporum quorũdam quæ à cœlo eſſe putantur, has itaq; ibi diſſoluemus. Hi tantum pro ratione ipſam ſtellarum afferunt diuerſitatẽ, ut cum ſtella differat à ſtella, ſintq; omnibus lux motusq; communes, habeant neceſſario præter hæc propria quædam quibus inuicem differant. Sed Paulus dixit ſtella differt à ſtella claritate, quid igitur ſi quemadmodum cum ſit omnibus circularis motus cõmunis, ita differũt motu, ut hæc uelocius, illa tardius moueant. Quanquã nec hoc ipſum contedãt ab omnib. pariter ſit de luce, ut ſcilicet luce conueniãt, lucis cõditionib. differant, dum cõpactior, copioſior, cõtra rarior uel tenuior lux unius ſideris ſit quàm alterius, erit enim qui credat plus à ſphæra etiã ſua, ſtellam, quàm à ſtella ſtellam eſſe diuerſam, nec aliter tamen illa differũt, quàm raritate denſitateq;. Quod ſi recipiatur, conſequenter putabitur, nõ aliter eorum actionẽ in nos uariari, quam ut quæ denſiora, maiora, propinquiora,

plus ea lucis, plus caloris effundant, minus quæ rariora, minora, remotiora, denique idem eſſe ſpiramen ab omnibus calidæ lucis lucidiq́ꝫ caloris, unde ſalus, uita, fomentūq́ꝫ corporibus tantumq́ꝫ differre, quòd ab alijs tenuius, ab alijs exuberantius, ab his cominus, & ab illis eminus inſpirat. Cæterum de eadem ſtella quid decernemus pro ſui motus perpetua uolubilitate. Porro ſententia peripatheticorū eſt, ſtellas nō mutare qualitatem, ſed locū, præter Lunā, quæ lumine fulgens mutuatitio pro ſuis ad ſolem conuerſionib. plus minus identidem illuminat. Quare pro uerſura quā fecerit à Sole, lumen nobis uberius partiusq́ꝫ refundet, & cū lumine ſuo calorē, ſic deſtituit ferè nos in nouilunio parte qua nos reſpicit deſtituta lucibus, fouet amplius & calefacit in plenilunio, ſicut adoleſcens magis, minus decreſcens. Quæ uarietas in ſiderib. eſſe non poteſt luce ſtabili propriaq́ꝫ fulgentibus propterea mutationū fere omniū, quæ frequentius accidunt corporibus, ſi qua cœlitus cauſa, ſolet eſſe de Luna, quia mutabilis ipſa, non modo ſitu, ſed qualitate proxime nos cōtingit. Alijs Planetis ſola per motum locorum mutatio fit, unde uarietas influendi nō alia, quàm ut intentius remiſsius'ꝙ nos afficiant, quatenus huc illuc migrantes fiunt nobis propinquiores, & remotiores. Duplex aūt illis motus, uniuerſalis & proprius, uehit ad nos illas quotidie motus uniuerſalis ſupra terram extollens, eripitq́ꝫ quotidie, ducens ſub occaſum. unde primū diuerſitas agendi, quòd de faſtigio fortiſsimos radios eiaculant, quia rectiores cadūt ad perpendiculū, quare quāto magis culmini proximāt, tanto potentius nos afficiūt, quanto magis inde deſcendūt, imbecillius. ſub terram merſi, poſsint in nos aliquid nec ne, diſcutiendum. Nā cum prope finitorē nondum plane nobis eripiant, poſſunt aliquid certe, licet perexiguū, radijs adhuc ad nos ex obliquo peruenientibus. Cæterum cū terræ latebris penitus latēt, & à nobis longius auferunt, ſi nihil poſſe credidero, ſenſus ſuffragabitur, ratione nō repugnante, ſiquidem credi qui poteſt aliter? Si uerū, quod hactenus defendebamus, nihil ad nos à cœlo niſi luce uehente peruenire. Quod Auicēna quoq́ꝫ dixit in libris metheorologicis, lumen uocās uehiculum uirtutū omniū cœleſtiū, & Albertus in libro de ſomno uigiliaq́ꝫ confirmauit. Quocirca ſicut lumen ad nos tunc nō pertingit, ita nec ulla uirtus utiq́ꝫ pertinget. Solum ſolem adeſſe nobis & nocte dicemus, eā ob cauſam, quòd ſororem uicariā faciens, per impreſſum illi ſplendorem, nobis affulget. Niſi forſitan illud quoq́ꝫ dici poſsit, cum ſit aër iſte ſuperior inferiori continuus, de Solis ibi præſentia non nihil iſtum quoq́ꝫ aërem ſic foueri ut futurus frigidior ſit, ſi nullus omnino Sol, nullā aëris partē illuminet. Sed hoc ipſum, ſi quicquam eſt, quàm ſit ferè nihil, oculi tactusq́ꝫ renunciabunt. Aſtrologi, ſi quas ſibi ſomniauere uirtutes quibus tota terræ moles nihil obſtat, ſaltem nec in ſomno ſic delirent, ut non concedant, has uirtutes imprimi nobis purius & efficacius cum per aërem tantum ambientē in nos effunduntur,

tur, quàm cum brutæ terræ denſiſsima craſsitudo tota illis eſt perforanda. Quod quando non cõcedunt, quis eos defenderet ab inſania? putant enim ſiderum uires duodecimo loco qui ſupra finitorem proximus orienti ſeſe tollens, una tantũ manſione diſtat à ſummo, torpidas, & ceſſatrices, & imbecillas, eaſdem in imo terræ uigoris & efficaciæ plurimũ habere. Sed eorum errores oſtendemus poſtea, nunc tantũ quid decerni debeat ex ratione tractamus. Diximus de motu uniuerſali. Motu proprio Planetæ nunc ad auſtrum feruntur, nunc ad aquilonem, quod & facere ſtellæ credũtur hærentes, iuniorum ſententia, facit idem Sol non quòd ab occupata ſemel orbita deflectat, ſed quòd illa obliqua, nũc proximũ eum nobis, nũc remotiorem reddit, proximũ in aquilone, remotũ in meridie. Vnde alia naſcitur uarietas influendi, ſiquidem maior efficacia radijs inclinãtibus ad nos, minor ſecedentibus uerſus auſtrũ. Præter hæc aut ſimilia his, quæcũq; cogitatur in actione ſtellarũ diuerſitas, uana prorſus & irrationabilis, qualis apud aſtrologos, quòd eãdem ſtellam pro locis duodecim, pro ſignis quæ prætercurrit, pro ſtellis uel hærentib. uel errantibus, quib. certa ratione copulatur interuallis, quos aſpectus uocant, affici aliter atq; aliter putant, & diuerſiſsimas ad influendum uires adipiſci, contra quem errorem totus ſe liber ſextus accinget, hic tantum per initia capitis huius authoritatẽ illis peripatheticorum obijciemus, negantiũ in ſtellis mutationẽ aliã quàm ſitus, præterquàm in Luna, nã ſi mutationẽ duntaxat corruptricẽ & nocentem excludunt, nõ oportuit Lunã excludi, quãdo nec ipſa ſic mutatur à Sole, quanquã nec à noxijs, ut uidebimus, aſtrologi mutationib. ſidera liberãt, labefactantibus & ſi nõ ſubſtantiã, uires tamen eorũ & facultates, ſed hæc poſtea. Illud ambigat quis de Luna recipiat ne Planetarũ aliorum radios, ſicut Solis, apparet enim probabile, propterea quòd ſua natura ſuſceptaculum potius incidentis lucis, quàm lucida, ſed & omnium infima uideatur ad hoc munus potiſsimum eſſe parata. Verum nec maiorum authoritas, nec ipſe ſenſus accedit, ſiquidem, coeũte Luna cũ Sole, ſi tũc Iouis aut Martis radijs opponatur, unde reddere nobis illorũ lumen plenius debet, nihil tamen habere radiorũ & lucis agnoſcitur. Tetigimus hãc quæſtionẽ, quoniã ſi de cæteris quoq; lumen hauriret, fierẽt erga nos Planetæ efficaciores, hac etiam ratione quòd Lunæ copularentur, tranſmiſſa per eã ad nos uirtute, quæ per ſe minus forſitan huc attingeret. Verũ ſi fieret hoc, fieret aliter omnino quàm aſtrologi putãt, putãt enim eius maximè ſideris ad nos radios Lunã traijcere cũ quo ſimul inuenitur. Ego uero quanto longius à ſidere Luna digreditur, tanto plus luminis ſideris eius communicari nobis per eam non dubito, tanto minus quanto minus diſtãt, minimũ aut certe nihil cum nihil diſtant. moueor euidenti experientia, quòd iuncta Soli, nec Solis radios ad nos tranſmittit, mole corporis eius maxime negocium faceſcente, quanto minus igitur radios aliorum, & ſolaribus longe tenuiores, &

remotiores à Luna. Vide quantum fallantur qui fortunatam diem & genituram credunt qua Luna cum beneficis ſtellis cōgrediatur, infortunatam qua cum malis, cum non aliud ſit illis congredi Lunā, quàm illorum influxus per denſitudinem Lunæ nobis intercipi. Forſitan aūt & illud habet rationem, ut in permutādis inferioribus habeat non nihil prærogatiuæ Planeta matutinus, proptereaq́ exoriens ante Solem, ſibi uēdicet aërem prius quàm à Sole totus occupetᷓ. Sed hoc ſi quid eſt, haud magnum habere momentū poteſt. Reſtat examinādum, an ex mixtura radiorum noua uis coaleſcat effectrix operis noui, quod ſinguli ſeorſum radij non efficerent. Plotinus negat hāc radijs accidere poſſe temperaturam, ut eorum coalitu noua uirtus ſiue forma noua diſſultet, puto quoniam radij nō corpora ſicut liquores, nec affixæ corporibus qualitates, quarū more nec in corporibus ſuſcipiuntur, ut ſcilicet uel inficiant inde uel ex habitu ſuo quoquomodo permutentur. Quo circa ueriſimile ſit iſti philoſopho, nō uſu uenire radijs quod plurimis qualitatibus, ut ex aliqua cōcretione ſiue mixtura in aliam formam ex omnibus coaleſcentē aliquādo commutentur, præſertim cum hoc non ſine interitu confluentium ad idem ſimpliciū particulariūq́ qualitatum, ſoleat euenire, quem in radijs nō facile quis cogitabit. Quod ſi demus aſtrologis radios commiſceri uel calores à radijs profluentes, illud aſſeueramus radios omnes miſceri ſemper, non autem quaſi eſſe aſymbolos, qui alijs per eos quos nunc uocant aſpectus minime fœderētur. Quare mixtura præſentis horæ, momenti, anni, menſis, diei non uariat ab alterius temporis radioſa mixtione, præterquàm his de cauſis quibus uariari ſiderum actiones expoſuimus, ut ſit aliud ſcilicet noctis aliud diei tēperamentum, aliud recedentibus aſtris ad meridiem, aliud inclinantibus ad aquilonem, unde ſola caloris exoritur intentio atque remiſsio.

QVAE EFFECTVVM VARIETAS IN COELVM redigi poſsit & quæ non. Cap. XII.

COgitemus omnium radiorum mixtionem in aëre, in ea eſt aliquid quaſi dixeris ſubſtantiale, aliqd quaſi accidentale, ſubſtantiale eſt eſſe unum lumen ſiue unum calorem ex omnib. cœli luminibus uel congregatū uel reſultantem, & hoc quidem perpetuum & immutabile eſt. Sed quòd hic quidē radius in eo nūc ſit intentior, alius ſit remiſsior accidentale eſt, mutaturq́ ſubinde, pro cœleſtium corporum iugi mutatione. Ratio diſtinctionis iſtius noſtræ facile patet. etenim in cœlo, quod ſcimus huius caloris eſſe principium, aliquod ſubſtantiale dici poteſt, ſicut ſubſtantialia dicimus eſſe quæ ſubſtantiam rei conſequuntur inſeparabiliter, talia ſunt immarceſsibile corpus, & primum omnium corporum circularis figura, motus in orbem, & cum ſuo calore lumen omnia uegetans, & ſiquidem proprias habent ſidera poteſtates, ſunt illæ etiam uires ſiderum ſubſtantiales. Eſt aliquid rurſus in cœ-

lo & ſtellis ſicut uariabile, ita accidentale, ut in omnibus aſtris ſola mutatio ſitu, atq; in Luna uiciſsitudo lucis. Quòd igitur in mixtura eſt radiorũ ſubſtantialia cœli conſequẽs, dicimus ſubſtantiale, quod accidentalia, accidentale, ut complecti quidem Saturniam poteſtatem & Iouiam & Solarem cæteraſq; ſimiliter, ſubſtantialiter ſit in ea, ſed has habere intentiores uel remiſsiores illas, pro radiorũ uarietate, accidentaliter dicit̃. Adiutus igitur Sol iſta uirtute ſuperiori, quæ non eſt uirtus utiq; mutabilis, alioquin ſemper non adeſſet agentibus omnia cauſis, ut adeſſe conſpicitur, adiutus inquã ab ea, generat hominem, quatenus homo eſt, & hunc hominẽ, quatenus hoc ſemine & ex hac materia generat, quare ad hãc effectus ſubſtantialem conditionem ſiue naturam ſiue caracterem indiuiduum ſpecies, indifferens quælibet conſtellatio eſt, quòd uero ex conſtellationis diuerſitate, hoc eſt uario ſiderum ſtatu habitudineq; ad terram plus minusúe caloris in aërem effunditur, & pro alia radiorũ mixtura noua calidæ lucis proportio menſuraq; diſſultat, hoc eſt quòd accidentale in cœleſtib. accidentalem quoque in effectis rebus facit diuerſitatem. Vt ſi quis dicat in plenilunio fieri meliorem conceptum, & creſcente Luna plus augeſcere fœtum, & ſub temperato cœli ſtatu melius affici ſemiplena, proptereaq; meliorem quoque ſobolem procreari hoc genus. Illa diuerſitas quæ de cœleſtiũ uaria poſitione in ſubſtantijs generandis eſſe poteſt, quam accidentalem dicimus & aduentitiam, quoniam ut declarauimus, ipſa propria ſubſtãtialisq; nota concepti fœtus de ſuo principio proximo ſubſtãtialiq; materia ſua dependet, tum ad accidentales quoq; proprietates plus accidentia ſeminis & materiæ faciunt, utpote cognatiora, proximiora intimioraq;, q̃ extrinſeca diſpoſitio aëris ambientis, id quod experientia quotidie manifeſtat, ita ut ſi quis pro parentum ſeminibus filius non effingat̃, & inde ducat ſuam ſimilitudinem, monſtris enumerandum dicat Ariſt. Proinde nihil nobis obſtiterit, uniuerſales tantũ cauſas ſidera facientibus, & effectus diſtinctionem quærentibus, à cauſa ſecundaria, quod uaria siderũ diſpoſitio pro mutationibus aëris, corporum uel genitorum iam uel generandorum uariare diſpoſitionem aliquo modo poſsit, quando, ut diximus, hæc accedens extrinſecus & generalis ualde mutatio eſt. Ea uero quæ pertinent ad ſubſtantiam quòd qualitates intimas magis & propius à proprijs indubie trahit originem, proptereaq; de cœlo prouideri nullo modo poteſt. Et hoc quidem uerum in corporis rebus quæ perfecta ſubſtãtia ſunt, quib. omnibus adſunt efficientes proximæ cauſæ, uel quod illis proportione reſpõdet ut in his q̃ generant̃ ex putrefactione & mixtis inanimatis, de quib. in quartæ rationis ſolutione dicemus. Sed enim aëris mutationes ad calorẽ & frigus, humoreq; & ſiccitatẽ nulla media cauſa facere cœlũ poteſt, quas ideo tamen uniuerſaliter facit, quoniã ex ſe tantũ ſalubriter calefaciẽs facit cętera ex accidẽti ꝑ cõditione materię, ſicut uno eodẽq; calore du

reſcit

reſcit limus & cera liqueſcit, & ſub eodem Sole lintea dum lauanť albeſcũt, & lauantis interim facies denigrať. Cæterũ quoniam hæc accidentalis mutatio eſt, plurimũ in ea poteſt id quod in cœleſti cõſtellatione accidentale uocauimus, hoc eſt ſiderũ poſitus & habitudo, unde uis radiorũ intenditur atq; remittitur, propterea plus minus in aërem calor inualeſcit, ſcilicet ob hoc ipſum pro uario Solis flexu uariant quatuor anni tempora & oriẽs atq; occidens, aſcendens atq; deſcendens eaſdẽ fere facit in die quatuor mutationes. Sunt aũt inter has primas corporũ qualitates, & inanimata mixta, mediũ quaſi locũ ſortitæ metheorologicæ impreſsiones, quarũ etiã efficiens cauſa cœlum, inferiora materia ſunt, unde plus earũ diuerſitas quàm corporũ perfectorũ cœleſti diſpoſitione dependet. Sicut uere & autumno ferè fiunt tonitrua, æſtate grandines, hyeme niues & pluuiæ, minus autem quàm abſolutè ipſę quatuor qualitates, quandoquidem has facit radius in materiam lapſus ſua uirtute, illę mouẽtur quidem radio, ſed de materia inferiore concreſcunt. Quapropter pro illius plurimũ conditione uariãtur, ut in tractatu tertiæ rationis latius explicabimus. At perfectæ ſubſtantiæ, quæ non ſolum materiã, ſed & propriã habent efficientem cauſam, quicquid (ut ſæpe idem repetať) ſubſtantiale propriũq; ſortiunť, à proprijs habent cauſis, cœlo, per immobilem ſuũ influxum, ut uniuerſali cauſa cooperante, permutabilem uero nõ nihil extrinſecã aliquam generalemq; ualde mutationem faciente, de qua tamẽ aſtrologi dicere nihil etiã poſſunt, quippe quæ nec à cauſis cœleſtibus quas finxerunt, nec ab hora natali, ſed ab alijs principijs pendeat, ut poſtea declarabimus, nam nũc quidem id tantum inueſtigamus quid efficiat cœlum, quid non efficiat. Hæc igitur intelligens quæ diſſeruimus Aurelius Auguſt. non uſquequaq;, dixit, abſurde putari poſſe, ad ſolas corporũ differentias afflatus quoſdã ualere ſidereos. Non aſſeruit ita eſſe, non accuſauit aliter ſentientes, ſed eleuauit culpam ſic opinantium, eã non tam abſurdam opinionẽ, quàm nõ uſquequaque abſurdam eſſe pronuncians id, quod tamen de quibus etiã corporũ differentijs eſſet intelligẽdũ explicaturus adiunxit: ſicut in ſolaribus acceſsibus & deceſsibus uidemus ipſius anni tempora uariari, & lunaribus incrementis atq; decrementis augeri & minui quædam genera rerum, ſicut echinnos & chonchas, & mirabiles æſtus oceani. Hæc illius uerba, in quibus nihil uides annumeratũ, quod ad perfectæ alicuius ſubſtãtiæ faciat generationẽ, quarũ diuerſitates quanquã maxime corporales ad ſtellas referri non debere, ſed proximas cauſas, ſtatim admoniturus adiecit: quid tamen ad corpus quàm corporis ſexus? & tamen ſub eadem poſitione ſiderum, diuerſi ſexus gemini concipi potuerunt. Hæc ibi paulò ante ſupra confirmãs eandem ſententiam, probauerat Hippocratem ex proprijs & ſecundarijs cauſis rationem redddentem, quòd duo fratres ſimul ęgrotarent, ſimulq; conualeſcerent. Poſsidonium uero non probauerat, ad conſtellationis parilita tem

tatem id referentem, acceptabilior, inquit, multo coniectura medicinalis, quoniam parentes ut erant corpore aſfecti dum cõcumberent, ita primordia conceptorum affici potuerunt, ut conſecutis ex materno corpore prioribus incrementis, paris ualitudinis naſcerentur, deinde in una domo, eiſdem alimentis nutriri, ubi aërem, & loci poſitionem, & uini, aquarũ, plurimum ualere ad corpus uel bene uel malè accipiendum, medicina teſtatur, eiſdem etiam exercitationibus aſſuefacti, tam ſimilia corpora gererent, ut etiam ad ægrotandum uno tempore eiſdem cauſis ſimiliter mouerent̃, ad conſtitutionem uero id cœli ſiderumúe referre, quando concepti ſiue nati ſunt, neſcio cuius ſit inſolentiæ. Hæc noſter Auguſt. cuius ipſa uerba prętexim us, quòd multi id tantum ex eo intelligentes uſurpatũ ſæpius à noſtris, non abſurde corporum differentias ad afflatus ſidereos pertinere, putant opinatum Auguſtinũ omnem effectuum corporalium diuerſitatem eſſe à cœlo, proindeq́ de illis, Auguſtino cõſentiente, aſtrologos poſſe uaticinari, parũ memores nihil tam dici merito poſſe corporale, quàm corporis ipſius temperamentum, cuius tamen cauſas in cœlo quærentes, inſolentiæ titulo taxantur ab Auguſtino.

SOLEM MVLTA OPERARI QVAE AB ALIIS ſtellis fieri aſtrologi putant. Cap. XIII.

PRimam aſtrologorum argumentationem retorquentes in eos, declarauimus lõga digreſsione, ſed neceſſaria, quid in nos ageret cœlum, & cœleſtium actio quomodo uariaretur, ſiue ſtellas ipſas ſiue materiã ſuſcipientem conſideremus. Vnde palam factum eſt, eſſe cœlũ cauſam uniuerſalem, nec effectuũ diſtinctionem pręſertim principalem ſubſtantialemq́ inde eſſe petendam. Nunc ordine conuenienti, quaſi gradu facto per ea quæ diſputauimus, ſecundæ rationi ſoluendæ manus admoliemur, quoniã ſcilicet deprehendit̃ uariari diſpoſitiones inferiorũ corporũ ad Solis & Lunæ uarias ad nos habitudines, idem alijs de rebus & planetis cõtendebant eſſe credendũ. Nam uices, inquiũt, quatuor temporũ per ſolares anfractus & omniũ corporum ſtatus cum ex illa uiciſsitudine, tum pro lunaribus incrementis decrementiſq́, uariat̃. Quid igitur? duo ſcilicet ſunt quæ colligi putãt ex his, Primum, ut ſicut echinos, chonchas, oceanũ, corporũ humiditates, ad curricula Lunæ uidemus immutari, generaliterq́ terrenã molem pro Solis annua reuolutione pariter & diurna, ita de cęteris quoq́ rebus aſſentiamur eas ſtellis euinctas ab illis gubernari. Alterũ, ut manifeſta Solis & Lunæ poteſtas in permutãda ſublunari materia, cogat idem nos credere de radijs aliorũ ſiderũ, hoc eſt, illis q̃q́ quanq́ occultiorẽ, uim tamen ineſſe magnã in permutãdis rebus & multipliciter afficiẽdis. Nos neutrũ colligi, palã faciemus, quãdo hæc ipſa quæ pro ſe afferũt, fauere potius aliter ſuſpicãtibus, q̃ priuſq́ fiat obſeruationũ illarũ omniũ ex principijs iam cõſtitutis rationẽ reddemus, ut pateat ſicut

argu-

argumentis, ita nec experimentis nos adduci de ſiderum efficientia cœleſtiumq́ uirtutum mutatione ſentire aliud quàm quòd hactenus ipſa naturali ratione duce præſcripſimus. Nec interim ceſſabo multas aſtrologorum fallacias, multa obiter eorum errata ſuggillare. Exordiamur igitur ab operibus Solis. Variat anni tempora Solis acceſſus atq; receſſus. hoc nos etiam iureiurando ſi oporteat aſſeuerabimus. At hoc ipſum zodiaci facit obliquitas, non natura ſignorũ, hoc eſt, non ideo flagrat in leone Sol, quia ſignum leonis, aut ſolis domus, aut calidum ſignum, ut fabulantur aſtrologi, ſed quòd in eo Sol conſtitutus & proximius ad aërem noſtrum, & per ſexquimenſem proximior ante calefecerat. alioquin & in cãcro feruentiſsimus eſt, cum non ſit tamen, etiam apud eos, Solis domus aut exaltatio cancer, nec ſit igneum ſignum, ſed aquaticum. Sic in ariete ferè mundum inſtaurat, floribus euocatis, auctisq; ſeminibus, quia tũc primum rediens ad nos fœcundum commodumq́ teporem corporibus inſpirat. Aſtrologorum uero fabulamentum eſt, Solis exaltationem arietem eſſe, quaſi non ad alios populos idem in libra faciat arieti aduerſa, quod apud nos facit in ariete. Dum ſcilicet hinc recedens accedit ad illos. Totius igitur uarietatis quæ cũ tempore euenit, ſola cauſa eſt, Solis ad terras quas habitamus maior minorúe diſtantia, unde plus minus ab eo caloris participamus. Hinc quoq; uere tonitrua fiunt, quia cum peruenerit Sol ad arietem diſſoluitur aëris calore hyemalis humiditas, unde multa ad aërem ſurſum tolliť euaporatio ſeges ſcilicet nubium, unde tonitrua fulminaq; proueniunt. quod ſi aſtrologi quoque intelligunt, quę iſta demum uel ſomnolentia uel fallendi cupiditas? ut quaſi natura illius ſigni, hoc eſt arietis, operaretur, arietem eſſe definiant ſignum ſuſcitans pluuias atque tonitrua, quare Lunã quoq; in Ariete tonitrua facere, non dicerent ullo pacto, ſi poſſent aut uellent animaduertere id non pro ſigni eius uirtute, ſed Solis ad ſignum id peruenientis actione cõtingere. Pari fallacia ſcriptũ à Ptol. in libris apoteleſmaton, Lunam in ariete ſi facit morbum, præcipuè facere uitiliginem, quã ἀλφὸς Græci dicunt, uulgo morphęam, in cancro mentagram, quã lichenas Grgci, uulgo impetigines, in libra lepram, in capricorno lentigines. Tractum enim hoc ab aëris ſtatu, quãdo per illa ſigna Sol defertur, hoc eſt à ueris qualitate, quo tempore Sol eſt in ariete. Aeſtatis cum eſt in Cancro, autumni cum libram, hyemis cum percurrit ſignum capricorni, ſiquidem conditionibus horum temporum illa morborum genera quadrant. Veri uitiligo quæ facile tunc inuadat occupetq; ſupremam cutẽ ob humores ea potiſsimũ anni parte redundantes. Aeſtati mentagram, quæ de ſicciore materia acutioreq; prouenit. Autumno lepra, ſi quidem atrę bilis infectio exiſtimatur, Lentigines hyemi, quæ de frigidioribus ſuperantijs humidioribusq; generãtur. Extrema igitur tarditas, quod à Sole fit, aërem magis uel minus calefaciente, pro uarietate ſui ſitus, adſcribere ſignis, ſub quibus per

ea tem-

ta tempora Sol defertur. Aut ſi hoc intelligũt, quaſi tamen non intelligerent, putare alios quoq; Planetas in hiſdem ſignis eadem operari. Concludamus ſtatam in temporibus anni diuerſitatem, non aliunde quàm à Solis occaſu receſſuq; fieri pro obliquitate ſigniferi. Quòd ſi nec æſtates ęque feruent omnes, nec hyemes rigent, pro materiæ poteſt diſpoſitione cõtingere, quæ momentum habet in aëre maximum, teſtimonio ſenſus & Ptolemæi, nec eam ad cœlum referre neceſſe eſt, præterquam uelut ad uniuerſalem cauſam omnis rei corporeæ, ut ex metheorologicis Ariſtotelis libris intelligere licet. Sic quòd in eadem æſtate ſit alijs dieb. calor intentior, alijs hębetior, nec hoc ipſa tamen exigat poſitura Solis. mutatio facit inferior, uel excitatus, ſcilicet uentus alicubi, uel inundatio pluuiæ, uel hoc genere quodpiam aliud quod à nobis procul ita fieri poteſt, ut cauſam ipſi non uideamus, cuius uim cum effectu ad noſtrũ uſq; cœlum redundantem nihilominus experiamur. Quod ſi Planetæ ſunt alijs alij calidiores, & quicunq; minus calent, poſſunt ex accidenti, diſſolutis humoribus nec conſumptis, pluuias generare nebulisq; prætexere cœlum, unde deficit calor, intenditur frigus. Contra qui feruentiores, ad ſiccitatem caloremq; conducere, non abeſt à principijs noſtris, ut ad aëris mutationem uarij ſideris dominatus aliquid faciat, modo nõ alium hic dominatum intelligamus, quàm ut nobis proximior, aut radijs rectiorib. nos illuminat. Verũ quoniam ſi quid peruenit ad nos à ſtellis ſuperioribus, id omnino pertenue eſſe ſuſpicamur, præſertim quod ad ſenſibiles iſtas pertinet qualitates. Tum cauſę tempeſtatum, ſi quærantur in cœlo, plerunque non inueniuntur, ſiue de ſtellis ex aſtrologorum ſententia ſiue philoſophorũ, ut definiuimus, ſentiamus. Videtur hoc totum quod actionibus luminarium detrahit & adiungit, ad materiã potius eſſe referendũ, ipſa uero luminaria alterũ ſolo ſitu, alterũ etiam permutata luce, permutat, neutrũ pro ſignorum natura quæ percurrunt, pro locis quib. inſident, pro Planetis quib. configurant, ut per conſequentia manifeſtabitur. Quare quod mare Perſicũ Sole uirginem ingrediente fluctibus agitetur & æſtuet, præcipue uero cum peruenit ad ſagittarium, rurſus placidum ſit & nauigabile, Sole ad piſces delato, & præſertim ad geminos, contra Indicum ſub uirgine & ſagittario tranquillum, ſub piſcibus & geminis nauigabile ſit, non de qualitate ſignorũ, ſed de ſitu Solis cõditioneq; materiæ prouenit, quod aſtrologi quoq; confitentur. Proinde utilis fuerit nec ſuperſtitioſa nauticis obſeruatio horum temporum habita maris ratione quod nauigant, à quibus etiam obſeruati dies, quibus abſtinendum nauigatione prædicant. Si quam habet à cœlo cauſam, aliunde habere quàm à Sole non poſſunt, quoniam ſtata de illis & perpetua obſeruatio eſt, quare ad Solem tantum referri poteſt, cuius ijſdem temporibus eadem ferè omnino ſemper eſt habitudo, ad alias conſtellationes nullo modo, quæ nunquam eadem ijſdem temporibus inueniuntur,

niuntur, uerbi gratia, ſuſpecti dies nauticis ſemper Martij primus 7.15.17. 19. & 25. Aprilis ſex. quintus 6.12.20. Februarij, ſextus. 12.15.17.19.20. hac illi inuariabili obſeruatione ſemper utuntur, aiuntq́ per hos dies magnas maris plerunq́ fieri mutationes uel ad tranquillitatem uel ad tempeſtatem, quare dubij cum ſint euentus, ſecurius agent qui abſtinent, ne forte in malum mutatio eueniat. Hoc igitur ad ſiderum poſituras, quas aſtrologi notant obſeruariq́ præcipiunt, redigi non poteſt, cum per eaſdem anni partes illæ ſimiles non redeant, ſed diſsimilimæ. Quia illos ipſos dies gubernatoribus ſemper ſuſpectos, interdum innocuos nauigationi felicíſsimosque pronunciabit aſtrologus, & quos illi non multum cauent periculoſiſsimos, ut eam horam uario ſtatu Solis, atque Planetarum mixta ſe illi agmina repræſentabunt. Quapropter nauta huiuſmodi regulas, uti ſuis principijs inimiciſsimas, non probabit, quæ cum diutina experientia & ſublimis artis uſu quotidie comprobentur aſtrologorum uanitatis fidem locupletiſsimam faciunt. Poſſunt autem duplicem habere cauſam, alterám à Sole, alteram ab aqua, ut ſicuti noſtri corporis humores ſuas habent periodos, quibus mouentur, ita habeat ſuos oceanus, à Sole quoniam ſecundū ſui ad nos acceſſus receſſusúe momenta & maris & corporū omnium immutare diſpoſitionem euidenti fide cognoſcitur. Illud autem admonendum eſſe lectorem oportet, hanc temporum uarietatem ab his qui rem ruſticam & nauticam ſcribunt, per occaſum & ortum ſtellarum fixarum denotari, ut arcturi, uergiliarum, Hyadum, cæterarūq́ ſimiliter: non quòd ipſæ ſint quarum influxus caueantur uel expetant, alioquin nec aſtrologi hoc dicerent, qui per ſe illas, præſertim niſi cardines teneant, eſſe uolūt inefficaces, ſed ut magiſtris illarum artium illuſtratis indoctisq́ uiſibile ſignum ſit, quo tempus illud dinoſcatur, quod neq́ perpetuum ſimul & conſpicuum inuenire melius quàm in emerſu occaſuq́ ſtellarū uideretur. Poſtea neq́ quod apud rude uulgus plus authoritatis & obſeruātiæ conciliaret. Quod ſcribitur à medicis, ægritudines hyemales æſtate ſolui, æſtiuales hyeme interdum, & quæ hyeme inuadunt uere, quæúe uere, decedere ſub autumnū, & quæ deniq́ quocunq́ anni tempore fiunt, diuerſo terminari, quoniam ſcilicet horum temporum qualitas diuerſa pro Solis ad terras uicinitate atque diſtantia. Quod autem de Luna dicunt, ſub criticis diebus, id uanum & irrationale, ſed hoc poſtea cum de Luna dicemus. Ab eiſdem Solis progreſsionibus eſt affectio uaria rerum, cum expertium uitæ, tum uiuentium omnium, ſub inclinationibus cœli diuerſis, quod non omnes eadem terræ ferant, & populorum mores habitudoq́ corporum uaria ſit in regionibus uarijs. Nec præter Solem alias opinari conſtellationes, alia ſigna, alioſúe Planetas quibus illa loca ſubiaceant nos oportet. Fertur Sol ſemper inter cancrum & capricornum: quare quicunque inter circulum æquidialem & æſtiuale ſolſtitium habitant, calidiſsimam neceſſario

habitant

habitant regionem, qui uero ſub aquilone poſiti ſunt, cũ à Sole plurimum abſint, frigidiſsimam, medij inter hos temperatam. Et quoniã dextra cœli pars, oriens eſt efficacior, ibi uirtus Solis quàm in occidentali. Hinc reddi ratio omnium poteſt, quantũ pertinet ad cœleſtem cauſam, quæ de rerũ proprietate feruntur. Nam gemmæ, aromata, quæq; talia hoc genus, plus cœleſtis caloris deſiderant, ad orientem auſtrumq; producũtur, pariterq; leones & tigrides, elephantes ijſdem terris feruntur, & quæ alia calorem exigunt animalia potentẽ ut generentur, ut uiuant, & in ſuo uigore permaneant. Solus homo ubiq; terrarum naſcitur & ſeruatur, ob amplam naturæ ſuæ ſub multiformi habitu latitudinem, ſub qua homo ut differret ab homine ui ſpecificæ differentiæ uanã dederit, tamen aliquibus etiam philoſophis, ſuſpitionem. Qui igitur meridianam incolunt partem quãto calidiorem aërem ſpirant, tanto ſunt intus frigidiores, quare timidi ſunt, effœminati, & quod antiqua hodiernaq; experientia probatur, nati ad ſeruiendũ. Fiunt aũt hæc, quia calor immodicus ita corpora elaxat, ut caloris inteſtini maximã partem euocet atq; abſumat, unde ad ſumma corporis eductus, penetraliaq; deſerens in cute nigredinem, in corde relinquit timiditatẽ. Contra, qui ſub frigido cœlo degunt, Boream uerſus, animoſi, fortes & candidi ſunt, ratione contraria. Vtraq; uero gẽs ſiue quæ plurimum eſt ſub Sole, ſiue quæ longius dimouetũ ab eo, parũ humani habet, & parũ ſociabilis eſt, ob caloris & frigoris exuberantiã, per quam à mediocri recedit temperamento, in quo noſtra natura potiſsimum ſita eſt. Sed & utraq; gens immanis & aggreſtis, cum ob eam quam diximus communem cauſam, tum altera quidem quia ferox, altera quia meticuloſa. Non igitũ, quod aſtrologi Græci fabulantur, quia extremis climatib. nox ij Planetæ Saturnus Marsq; dominantur, ideo populi illi immaniores, nec quia meridianis Saturnus, ideo timidi & uitæ breuis, quia uero Mars aquilonaribus, ideo bellicoſiores. Figmentum hoc, in quo nec cæteri concordant aſtrologi, qui non præficiunt Martem aquilonaribus, ſed Lunam. Nos nec Marte utentes neque Luna, propriam ex Sole reddidimus rationẽ conditionum utriuſque gentis, quã præter aliam ſomniare ſibi nugalis potius eſt quàm philoſophi. Dominatur, ut dicunt, etiam Saturnus in India, & tamen ibi longæui ſunt, cur igitur breuiæui meridionales ob Saturni frigiditatem exuberantem? cur timidi? nam & ibi gignuntur ferociſsima bruta, licet omnia tamen in ſeptentrione ſcribit Ariſtoteles eſſe uiriliora. Sed humana mediocritas extrema ægerrime patitur, & qua ratione uentres hyeme calidiores quàm æſtate, ita illi ſub nimio ardore intus frigeſcunt, uixque exacto uitæ anno trigeſimo, ſenectute conficiuntur, ut narrat Auicenna. Aquilonares ſub gelida ſede penitiſsime feruent in principibus membris, concluſo calore multoq; ſanguine & groſsiore, tanto auſtralibus robuſtiores, quãto illi ſpirituũ ſanguiniſq; ſubtilitate, ingenioſiores euadunt.

Mediæ nationes nec inopia ſanguinis, nec craſsitudine hebetes, ſicut prudentiores & ſapientiores, ita facti ad principandum, & ut ſic dixerim, magis homines, ſunt. Hæc de cœleſti circulatione generalis uarietas incolarum terræ, cui peculiares admodum multæ ex ſublunari diſpoſitione terrarum, aëris & aquæ, dum alia ſcilicet uel paludibus inuia, uel ſtagnantibus aquis regio ſemimarcida nebularum identidem caliginoſis noctibus obſidetur, alia uentis peruia aſperitatibus, uel editior mõtibus. Tenui iam te his plus quàm oporteat. Tranſeunt hæc à terris ad aërem, & habet ipſe aër ex ſe ſuas proprietates alias, ſcilicet alijs locis, ut Panetius ait, nõ de cœlo petitas, ſed de ſuis principijs habuit & ſuas, quæ quidem diſcrimina in afficiendis corporibus plus minus aëre poſsint in ambiguo eſt. Permutare hæc habitatores ipſis ſtatim ſuis afflatibus, patet per ea quibus ueſcuntur, quæ pro ſola aquarũ aërisq; conditione uel noxia uel ſalutaria fieri nemo eſt qui neſciat. Hinc prima, ob cœleſtem à Sole impreſsionem, corporum eſt diuerſitas, quam alia ſtatim de uictus ratione conſequitur. At ingeniorum morumq; uarietas & à corporis habitu pendet, & ab educatione aſſuetudinis fundamento, quæ naturæ uiribus proximat. Accedunt leges, quibus in ea re plurimum eſt momenti, adeò ut feras nationes manſuetiſsimas reddere, ſi rite ferantur, & contra fortiſsimas eneruare & ex optimis reddere malas, ſi ſunt malæ, facillime poſſunt, unde arbitrij libertas contra omnem naturæ neceſsitatem euidentiſsime declaratur. Infames olim galli fuere amoribus puerorum, ſi Ptolemæo etiam credimus & Ariſtot. quod ita nunc ſcelus beneficio Chriſtianæ legis, & ſanctiſsimi principis Ludouici regis exhorrent, ut ſub cœlo nulla natio magis. Nec tamen oportet unius populi niti exemplis, cum orbis fere totius, euangelica prædicatio, mores, & inſtituta mutauerit, quæ à primis fuerãt edita. Poteſt autem ad artes magiſteriaq; capeſcẽda regionis qualitas multum, quam quis ſcilicet primum ſortiatur, ut uel mercaturæ nauigationiq; ſe dedat opportuna mari ciuitate, uel literis academiæ proxima, uel militiæ, ſi infeſtis finitimis aut ciuilibus intus factionibus agitetur. Sunt quos fertilitas copiaq; deſides homines & uoluptarios facit, exiguitas, atq; ſterilitas laborioſos, induſtrios, diligentes. Verũenimuero, dicet aliquis forte aſtrologorum, nos hæc non negamus, ſed aſſerimus tecum ac prædicamus, uerum eſſe præterea locis alias proprietates, ex uidelicet priuatis influxibus peculiariq; conſtellatione contendimus, pro trigono, pro planeta, pro ſigno cui regio ſubeſt, pro cœli diſpoſitione ſub qua ciuitatis iacta fundamenta, ſub qua eius imperium, aut rex, aut tyrãnus inuaſit. Vera igitur ut ſint quæ tu dicis, non ſequitur, ut uera quoque noſtra eſſe non poſsint. Sed nec ego ex his quæ commemoraui, egregijſsimi diuinatores, illud confici puto, ut nõ poſsint eſſe quę fingitis, ſed ut intelligamus ita plane per ea quæ diximus, cauſam reddi poſſe omnifariæ diuerſitatis & o-

torum & gentium, ut quærere alias cauſas minime neceſſarium ſit. Nam quas uos ſupra aſtrologi introduxiſtis & falſas & fabuloſas eſſe, ſequentia demonſtrabunt. Verum diſputantibus nobis aduerſus ea ad quæ populorum regionumque ipſi diuerſitatem refertis, futurum erat, ut quæreret aliquis, quænam igitur eſſet cauſa tantæ uarietatis, proinde prius quàm falſas euerteremus, ueras demonſtraſſe cauſas oportuit, ut hinc illa ueſtra non neceſſaria intelligantur, quæ poſtea ut ficta & impoſsibilia redarguentur. Sic nec cœli illum uiuificum calorem, de quo ſupra tam multa diſſeruimus, nec ſolis efficaciam ideò introduximus, ut ueſtra conuelleremus, nec illud item ex ſiderum ad nos diſtantia propinquitateque radios intendi atque remitti. Sed priusquàm commentitias ueſtras nugas refelleremus, oſtenderemusque, abſurdiſsime mutationem pro locis, ſignis, aſpectibus, ſidereæ poteſtatis, à uobis fingi, notum facere uolui, quicquid cœli uis efficit in nobis, authoritate philoſophorum, teſtimonio ſenſus, iudicioque rationis, id totum per communem influxum luminis ſaluberrime calidi de perpetuo moto corpore iugiter emanantis fieri ſufficientiſsime poſſe. Quare alias fingere uirtutes ſeu ſtellares influxus ad corpora, eſſe ſuperfluum, poſt quæ deinde facilius declararetur quas uos finxiſtis credere, non iam ſuperfluum eſſe, ſed inſanum.

LVNAE VIS QVOMODO VARIETVR, ET DIES quoſdam Lunæ uana ſuperſtitione obſeruari. Cap. XIIII.

OStendimus ex operibus Solis, aſtrologorum dogmata nõ neceſſariò probari. Idem de operibus Lunæ faciendum. Ptolemæus in apoteleſmatis, Lunam dicit ab interlunio quouſque diuidua ſit, humiditatis amplius effectiuam eſſe, inde ad plenitudinem uſque caloris, à plenitudine ſiccitatis, donec item ſit diuidua, tum ad coitum uſque frigiditatis. Ita illam in prima orbis ſui quadra, ueris & aëris, in ſecunda æſtatis & ignis, in tertia autumni terræque, in quarta hyemis, atque aquæ naturam habere, & horum qualitates temporum in corporibus tunc maxime excitare. Perbella magis iſta diuiſio, quàm naturalis & uera, quandoquidem caloris iſta conditio, ut cum eſt debilis, humēditatem nec moueat, ut qui ſcilicet uix ſentiatur, cum efficaciæ non nihil habet, ſoluere adoriatur, ſoluatque diffuſus quo potentior eſt, niſi eatenus inualeſcat, ut quam fluere facit humiditatem, abſumat: nam exſiccat tum ille, non humectat. At Lunæ calor, utpote ualde tenuis, haud ita unquam intēditur ut exſiccet, ſed intra fines eos excreſcit, quibus humefacit corpora calore, non arefacit, quo fit ut quo plus luminis habet Luna, plus efficiat humiditatis ueluti & plus caloris, inuicem ſicut lumine deſtituitur, ita pariter & humefacit minus, & calefacit. potius ergo ueris naturam

qualitatemq; ſequetur à primo quadrangulo ad plenilunium, quàm ab interlunio ad quadraugulum ipſum primum, ſiquidem ueris natura humida definitur, nec poteſt à ſecundo quadrangulo ad coitum hyemem repræſentare, autumnũ à plenilunio ad ipſum quadrangulũ, ſiquidem autũnus ſiccus, hyems humida eſt. Luna uero poſtquã fuerit plena, donec ſemiplena eſt humefacit, & inde ad coitum uſq; deſiccat, ut ſcilicet eius humectatione ceſſante, quare tum etiam duratura ligna cęduntur. Multo igitur rectius ipſe Ptolemæus in libro centum enunciatorum dixit, à primo Lunę quadrangulo (ex quo ſcilicet à congreſſu Solis abſceſsit) fluere corporum humiditates ad ſecundum uſq; quadrangulum, in reliquis uero temporibus decreſcere. Quod quidem præter rationem quam diximus, ipſa quoque experimenta teſtantur, nam creſcente Luna humidi fit acceſsio, decreſcente fit imminutio. quia non lucis tantum hoc qualitas, ſed motus eius quoq; ad augmentum uel decrementum operatur, quocirca, cum Sole digreſſa incipit exoriri donec media illuminetur, plus humefacit calefacitq;, quàm tantundem poſsidens luminis ſecũda dichotoma tendit ad cõgreſſum, quia ſcilicet illic lumẽ augeſcit, hic deficit. Hæc eſt tota Lunaris aſtrologia, à medicis, ab agricolis, à nautis utiliter & naturaliter obſeruata. Nam in uniuerſum quidem plantationi commodũ exiſtimauerunt tempus adoleſcentis Lunæ, quòd largiore ſemina humore cibata, ipſa quoq; uelocius adoleſcant, decreſcentis uero, cædendæ materiæ, quoniam tum omnis materia ſiccior atq; attenuatior eſt, quare non tã facile marcet carieq; conficit. Cõtra ſi qua cæditur Luna lumine aucta, quia tunc humor exuberat, facile putreſcit atq; corrumpitur. Quapropter iure laudat Heſiodus nonã Lunæ diem arboribus conſerendis, ſicut & decimamtertiam, quoniam, ut ait Plutarchus, inſita uis radicibus plenior iam lumine ſpargitur, eandem incommodam ſeminibus iaciendis facit, quod iactum ſemen pluuias magis deſideret, ut computreſcat & germinet. Porro decimamſextam negat idoneam plantationi, quia deficiens lumen germina ſatis non euocet. Quare quod Virgilius dixit, ſeptima poſt decimam felix & ponere uites, & quæ ſequuntur, haud ita poſsit intelligi, ut decimamſeptimam diem ſignificet, nam hæc uitibus ponendis minime felix, lumine deminuto, ſed aut primamſeptimam, quæ ſit poſt decimam, meliorem, id eſt decimamquartam iudicauit, qua & plena Luna non infeliciter uites ponunt, aut, quod rationi conſonat magis, duos dies laudauit, ſeptimã & decimam, ſed decimam magis, quare poſt decimam, inquit, ſeptima felix eſt. Sic enim ſe res habet. Siquidem die ſeptima Luna diuidua ſatis caloris humorumq; radicibus plantarum ſuppeditat, ſed idem facit uberiusq; dies decima. Omnino decima ſeptima pręterquàm imperite & falſo, denotari non potuit, cum ſit illa non ponendis arboribus, ſed cædendis magis idonea, quod Heſiodus

quoq;

quoq; tradit, ob eam ſcilicet quam diximus cauſam humidi decreſcentis. Quare tunc ædificandis nauibus ligna parantur, quas oportet perennare diutius. Quod aũt tunc quoq; comportari fruges in aream iubet Græcus poëta hanc rationem, ut ſcribit Proclus, quòd ſoleant poſt pleniluniũ uen tiſuſcitari, quib. à grano palea ipſa, glumaq; diſcriminetur. Sicut aũt in his diebus operũ cauſa & ratio facile cognoſcitur, ita poſſunt alij Lunæ dies certis operibus eſſe commodiores, ratione non ita manifeſta, licet de naturalibus illis quoq; quę diximus principijs orta. Siquidem tãti luminis portio cum re aliqua conſonare poteſt congrua portione, quæ diſſonabit ab alia, quo forſitan genere illa ſunt, quòd caſtrari Heſiodus ſexta Luna pręcipit agnos, octaua boues & ſues, duodecima mulos, ſextam & decimam ſextam maribus gignendis oportuniorem quàm fœminis, decimam uero fœminis, uerum magis caſtrari uitulos autumno, Luna decreſcente iubet, ratione nota, quia emaſculandis metuunt fluxus humiditatum, propterea & ſiccum tempus, & ſiccam Lunam deſiderat. qua de cauſa caſtratũ prohibent etiam multa potione. Sic euidens ratio cur ſextam & decimamſextam maribus gignẽdis opportuniorem quàm fœminis dicat Heſiodus, fœminis uero decimamquartam, quoniam ut eſt ſæpius repetitum à nobis, creſcit humor cum lumine. Quare plena Luna ſtillabunt excrementa generationis humidiora, unde proles fœminea magis quàm maſcula. Ad hunc modum alia rediges ad naturales cauſas ab Heſiodo tradita. qui tamen nonnulla licet admodum pauca, miſcet ex uetere ſuperſtitione, ſed nihil uſquam quod aſtrologis faueat. Gubernatores item ex his uicibus aduenticij luminis in Luna, dies multos citra ſuperſtitionem obſeruare utiliter poſſunt, quando plurimum poteſt illa uariatio lucis in aëris habitu permutando, quare prudenter in nouilunio & plenilunio nauigationibus abſtinent, quando per hæc ſolent tempora tempeſtates plerunq; ſuſcitari. Ipſi quoq; medici recte conſulunt ægris, dies obſeruantes in auctu cremen toq; Lunæ ne fluentes plus minus eos lateant humiditates, in affecto præſertim corpore, quod propria ui deſtitutum, magis ſit oportunum iniuriæ peregrinæ. Nam gratia exempli, adoleſcente Luna uenã incidere, contra uentoſare deficiente potius, quàm adoleſcente, rationem forte habebit, cum inciſio uenę expellat, uentoſa attrahat. Quare ebullientibus expãſiſq; ad extrema corporis per initia menſis humoribus, plus forte quàm oporteat attractæ materiæ educerẽtur. Niſi quis dicat artis opera ſempe eſſe feliciora, quæ cum naturæ progreſsione concordent. Sed hæc medicorum iudicio relinquantur. Quæcunq; uero præter hæc obſeruauerint, ea uanitatem habent manifeſtam, ut ſequentibus patefiet.

AESTVS MARIS IN ALIAM CAVSAM QVAM IN Lunam referri poſſe, in quam & ſi referantur, nihil inde iuuari aſtrologiam. Cap. XV.

DE fluxu maris atque refluxu multiplex quæſtio eſt, cum omnibus uideatur hoc à Luna procedere. Adelandus ex opinione Saracenorum cauſam acceſſus maris atque receſſus hanc & narrat & probat. Nam cum ipſa, inquit, maris ſibi brachia, puta quæ interiecta terræ dirimit moles, obuiare atq; confluere impetu concito properent, fit tum montibus interpoſitis, tum ipſius terræ ſitu, ut ab eodem curſu, dum deficiunt referantur, utque inde quo & paternus ac naturalis impellit motus, loci ipſius poſitu reuocentur. Luna uero in cauſa non eſt, alioquin eueniret hoc idem in maribus torridæ zonæ uicinioribus, cum nec magis abſint à Luna, ut quamobrem illius uim non perſentiant, nec humidæ minus undæ natura putantur, & tamen nulla ibi reciprocatio, quia ſcilicet deeſt cauſa quam diximus concurrentium partium, mole terreni ſitus hiantium. Hæc illius ſententia non magnopere abhorrens à ſimilitudine ueri, quando naturali propenſione feruntur elementi cuiuſque partes ad ſuam integritatem. Quid igitur mirum? ſi diſcluſæ loco terris interiacentibus præſentes oceani, dum concurrere geſtiunt, litora feriant accedentes, & obiectu repulſæ pariter retrocedant. Qua cauſa ſublata (quod in auſtrali pelago euenit) uidemus hos æſtus non apparere. Ita quiſpiam dixerit, hunc accedendi recedendiq; motum naturalem eſſe aquę, nõ quatenus aqua eſt, ſed quatenus partes habet elemẽti principalis, obiectu molis terrenæ diremptas & ſeparatas. Quæ ratio ſi cui non ſatisfacit, audiat aliam, confitentur aſtrologi non euenire tales recurſus in omnibus aquis, etiam marinis, ſed in his tantum quarum terra profunda, dura, motibus crebris aſpera, & inæqualis, aqua uero multa, quæ nec adiectu fluminum creſcit, nec digreſſu deminuitur, ſed diuturnam ibi traxerit ſedem denſitudine ſpiſſa. Quocirca conceptaculum fiat, alumnaque uaporum multorum, nec tenuium, nec facile difflabilium, qui de ſuis parentibus, hoc eſt aquoſa terra, aqua terroſa, deq; cœli calore, ducunt amaritiem illam notam, atque ſalſuginem. Has quoniam conditiones, & fontes, & flumina, ſed & maria quædam non habent, ideo in illis dicunt hos æſtus non apparere. Poterit autem cuipiam hinc apparere ſatis aperta & ſufficiens cauſa, marinæ reciprocationis, ſiquidem de tali terra & aqua, uapores identidem quales diximus, uentique ſuſcitantur, unde in aqua fit uentus, tumultus, præſertim quòd ex motu impulſuq; iſto, & uaporum admixtione, caleſcit, quare locum quærit ampliorem quo ſe diffundat. Accedit, quaſi tertia cauſa motus, reflexio uentorum uellicantium aquæ ſumma ad infernas illius partes, qui ſpirantibus

tibus inde uentis implicati, proruunt aquas in ſuperna conati, tum aquæ neceſſariò dum eructant, abundant, tumeſcuntq; & reiectę pariter, & pulſæ. Reuolutæ propriam faciunt acceſsionem. Rurſus ubi uis illa diſſolutis uaporibus conflameſcit, ſubſidunt atq; ſte: nuntur, & in anguſtijs ſe contrahentes, ab occupatis locis abſcedunt. Quæ uaporum uentorumq; generatio, pro natura maris, ſicut perpetua fermè eſſe, perpetuaq; diſſolutio, uidet̃ iugis reciprocationis cauſa ſufficiens. Vnde redit frigida quæ prius tepens aduenerat. Quod ſignificat nobis Adelandus. Et poſſunt quidem tuentes iſtam opinionem, rationem reddere, cur maiora quædam maria non reciprocent, licet adſint & uenti & halatus, fit enim etiam illis idem ſane effectus, ſed pelagi uaſtitas litorumq; ſummotio ſpeciem tollit acceſſus atque receſſus, ut id potius uideatur benedictum, aquas uideri hoc, quàm alternantes, hoc eſt fluctuantem potius æſtum quàm reciprocantem. Quæ ſi rationi conſonant naturali, ſi conſonant experimentis, cur parum probabilia iudicari debent? aut cur neceſſarium præter has cauſas addere Lunæ motum, ſecum aquas deorſum etiam in ſublime trahentem, præſertim cum non illa reſpondeant, quæ reſpondere ſit neceſſe, ut cum aucta lumine Luna, cum uelocior curſu, cũ propinquior terræ, cum declinans ad aquilonem à uia Solis, cũ in ſignis aquilonaribus poſita, tunc uberiores fiant acceſſus. Contra tenuiores cum ſe aliter habet quàm dicebamus. Porro non uidetur quid ita ſentientibus obijci poſsit, præter ipſam aquarum tam in aſcenſu quàm in deſcenſu cum Luna concordiam. Quæ (ſi uerum quod fatetur Aboaſar) neſcio quo pacto uel ipſa ſatis obijci poſſit. Scribit enim, non eadem ubique eſſe acceſsionis initia atque receſſus, etiam ubi nulla de finitore uarietas, ſed interdum uſu euenire, ut quo tempore quodam loco recedunt aquæ, alibi tunc acceſſum aggrediantur. Nec ipſe diſsimulat, hoc plurimis cauſam præbuiſſe ſuſpicandi, motus illos à Lunæ motibus non dependere. Cuius diuerſitatis quanquam reddere rationem conatur, ut Lunam nihil minus eſſe cauſam defendat, ſequitur tamen inde pro Luna capi argumentũ nõ poſſe. Vnde potius contradicendi pręſtat̃ occaſio, plurimumq; hæc intra ſe diſtant, à temporibus æſtus euidenter Lunarẽ cauſam confirmari, & ab illis non euidenter confutari. Alpetragius attulit huius motus cœleſtẽ cauſam, nec à luna, uerum à diurno motu quo mouent̃ omnia. Sed inferiora minus. Ignis enim ſphæra rotatur in orbẽ, Inordinatus motus in aëre fit, q in aqua deſinit in acceſſum atq; receſsũ. Quę quidẽ omnia potius diſputo, quaſi philoſophus cauſam inueſtigãs uerã iſtius effectus, q̃ ut aſtrologis cõtradicã, quãdo hic nihil aſtrologicis rebus accedit receditue, ſi acceſſus iſtos atq; receſſus curſib. aſtrorũ aliorum, aut Lunæ referamus. Quoniã hoc ipſum eſt (ut uerìſsime dixit Phauorinus) magis aſtrologorum fallacia, qui cum uiderint terrena quędam inter homines ſita, cœleſtiũ rerũ ſenſu atq; ductu moueri, quale eſt

quòd

quòd oceanus, quaſi Lunæ comes, cum ea ſimul ſeneſcit adoleſcitq́, hinc uidelicet ſibi argumentum ad perſuadendum parauere, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima tanquam ſtellis atq; ſideribus euincta duci atq; regi. Nam ſint à Luna, quod libenter & facile etiam ipſi credimus, quid aut pro aſtrologis, aut contra nos? Neq; enim, ut quidam putant, hinc intelligitur agere ſidera, non modo motu & luce, ſed occultis influxibus, quando Luna ſub imo poſita terræ moueat aquas, ad quas tamen tunc eius lumen prouenire non poſsit. Rogerius Baccon in epiſtola ad Clementem Quintum Pontificem Maximum, cauſam reddere uoluit ex lumine in hunc modũ. Nam cum, inquit, exoritur Luna ſuper mare alicuius regionis, cadũt radij Lunares ad angulos obliquos, quare debiliores ſunt, ideoq; uapores exſuſcitant à profundis maris, quos cõſumere non poſſunt, uapores inquam, ampuloſis tumoribus aquas ingurgitantes, ut extendãtur à ſuis canalibus, ſicut ollæ pulmentariꝫ ſuppoſitus ignis aquam euaporat, unde uaſis labra deſpumant. Quo circa dum iſta durat attractio uaporum ebullientium, fluit ſedibus aqua. Cum uero Luna faſtigio proximat, fiunt radij identidem quoniam rectiores, idcirco fortiores, quanto ſcilicet illa magis aſcendit, qui & demum eatenus inualeſcunt, ut diſſoluendis uaporibus pares fiant, ut propterea, inquit Rogerius, ſegnior fiat acceſſus ad meridiem proximante Luna, qua declinante ſtatim quoq; aquæ declinãt, ſicut in illa ipſa olla, cũ magis calor inualuit, uaporibus abſumptis, ſubſidet liquor, & in uaſis ima ſe recipit. Mouet autẽ poſt hanc quæſtionem propoſitam, quonam ſcilicet pacto tendens ab occaſu ad imum terræ uim mouendi retinet Luna. Nam tunc aſcendunt aquæ pariter atque Luna ab ortu ad ſummum contendente. Nec tamen (ut confitetur) radiorum uis ulla mediam terram penetrare poteſt. Hoc igitur ipſe ita diſſoluit. Cœlum inquit ſupremum, ſiue octauũ, ſiue nonum neceſſario denſum eſt, quandoquidem terminat uiſum, qui denſo tantummodo terminatur. Proinde Lunares radios illuc protenſos ad partem aduerſam reflecti neceſſarium eſt. Idcirco ſi ab occidente Luna ad imum terræ mouetur, uirtus eius in quadram aliam cœli uigebit oppoſitam facitq́ reflexo radio, quod faciebat ab oriente pergens ad ſummũ. Hoc eſt Bacconis inuẽtum, in quo adeo ſibi placet, ut primũ ſe acceſſus atque receſſus in oppoſitas quadras rationem reddidiſſe glorietur, cum ſint tamen in eius dictis tot pudenda errata quòt uerba. Primum contradicit, non dixerim experimento, ſed Aboaſari certe, cuius ſe facit interpretem, qui uigore acceſſus eſſe tradit, cum ad ſummũ cœli Luna prouenerit, nec prius remitti q̃ cœperit illa deſcendere. Cõtra Baccon, quo magis proximat ſummo Luna, remitti putat acceſſum, diſſolutis uaporibus lumine calidiore. Nec uidit Lunæ lumen ita nunquam intendi ut marinas exalationes, ne dum poſſit conſumere, ſed nec ſuſcitare tantas quantis opus eſt in com mouendis acceſ-

acceſsibus. Quod ſi perneget contumacius, illud fateatur oportet uel inuitus, aliquot dies circa nouilunium nullos futuros æſtus oceani, ſiquidem eo tempore aut nullum, aut adeo tenue Lunæ lumen, ut nulla poſsit quauis impudentia, dici par procreādis in mari tot uaporibus hiſdemq́ etiam diſſoluendis. Poſtremo cur non fortiores radij deſcendentis quàm aſcendentis? Cur deſcendens reuocat aquas, effundit aſcendens? curq́ nō imbecilliores à ſummo parū declinantes, quàm tūc primum exorientes? cur ibi receſſum, hic acceſſum facit? Siquidem, quemadmodum ipſe ſentit, radiorum uigor intenſiore calore reprimit acceſſum, quoniã eorūdem debilitas auget. Deniq; quis credat reflexis radijs Lunæ, ſub terram decurrētis, ineſſe uim tãtam, ut poſsint etiam ſuſcitatos uapores abſumere, aut ſi id non poſſunt, quæ cauſa receſſus, Luna delata ſub finitorem fundamento Bacconis, quamobrem Luna decedente decedant, quæ accedant exoriente? Habeat ergo Baccon hæc ſua ſibi commenta, nos ſi pertinet ad Lunam talis effectus, ad eius id motum referamus, quē tacito naturæ conſenſu, oceani motus imitatur, quare aſcendit cum aſcendente, deſcendit cum deſcendente. Quod quidem Diuo Thomæ placuiſſe uidetur in libro de occultis operibus naturæ. Nec putemus hos æſtus auctionem aquarū eſſe uel imminutionem, ſed quòd ipſę exprimunt uoces acceſſum atq; receſſum, non aucti uel imminuti, ſed extendentis ſe maris aſcenſu, deſcenſuq́ contrahentis. Dicimus autē hæc de noctis æſtu atque diei. Nam ſi qua maria ſunt (ut eſt ſcriptum à quibuſdam) poſita ſemper in acceſſu dum augetur Lunę lumen, à coitu ſcilicet ad plenilunium, rurſus in receſſu cū diminuitur à plenilunio uſque ad coitum, non ſequuntur illa Lunæ motum in ſphæra, ſed motum, ut ſic dixerim, luminis in Luna, decreſcentis in ea pariter & creſcentis, cuius uariatio poteſt eum quoque qui fit quotidie nonnihil uariare. Sed non conſentiunt traditæ ſuper hoc obſeruationes. Nam & Aegyptij & qui nauigant ad occidentem, à meridie primi diei menſis lunaris, ad undecimum uſque diem uigorari dicebant acceſſum, ab undecima ad decimamoctauam, partemque diei ſequentis, debilitari. Inde ad uigeſimamſextam rurſus intendi, remittiti ſubinde uſque ad menſis initium. Quoties autem acceſſus maior, minor receſſus, & contra commutata ratione. Sunt alij qui dicant, uerum hoc deprehendi in fluminum aquis de fontibus decurrentium, quæ memoratis diebus alijs extenduntur, alijs contrahantur ad capita. De mari uero proditum aliter ab orientalibus, qui nec inter ſe conſentiunt, nam ſunt qui tradunt primo ultimoq́ decano menſis, acceſſus imminui, medio creſcere. Quod eam habere uidetur rationem, ut pleniore lumine creſcant, defectiore decreſcant. Alij non eſſe pluribus diebus perpetuum, ut uel augeſcant acceſſus, uel deficiãt, ſed aut una aut altera die fieri, ſiue cum intenduntur ſiue cū remittuntur. Aboaſar quatuor facit uices in hūc modum, primã poſt coitū, cum recedere incipit

Luna,

Luna, quouſque ſit ſemiplena, tum ait acceſſum imminui, ea proportione qua diſcedit à Sole Luna, ut cum uenit iam ad quadrangulum debiliſsimi ſint, ſecundam inde uſq; ad pleniluniũ, quo tempore gradatim intenduntur, ut ad ſummum perueniat Luna plena, tertiam à plenilunio, donec iterum ſit diuidua, decreſcente ſimul acceſſu cum lumine, quartam inde ad coitum. Tum uero uehemẽtiores ſubinde fieri acceſſus, ita ut coëunte Luna ſint uehementiſsimi. Sed hoc nullam habere poteſt rationem, ſiquidem luminis hæc differentia (quod ad propoſitum attinet) multum, paucum, lumen, creſcens & decreſcens. Si uel multa uel creſcente luce ſit acceſſus, quarta fallitur obſeruatio. Si pauca uel decreſcente, ſecunda. Si multa ſed decreſcente, fallitur tertia. Si pauca creſcente fallitur prima. Verum quæcunq; potius recipiatur harum traditionum, patet nihil nos cogi nouam comminiſci poteſtatem in Luna, præter motũ & lucem, quare mare commoueat, quando proditæ omnes in acceſsibus maris receſsibusq; diuerſitates, uel à motus diuerſitate ſcandentis ſideris uel declinantis, uel à lucis damnis & incrementis, euidentiſsimè cauſam habere poſſunt.

GALENI SENTENTIA DE CRETICIS DIEBVS eos ad Lunam referentis confutatur. Cap. XVI.

CRiſimos, quos latinè iudicatorios dixeris, ad Lunã referri tam falſo quàm ſuperſtitioſe equidem non dubito, quod latius eſt declarandum. Galenus author inter medicos iſtius opinionis, tertio libro de dieb. creticis, duplicis meminit Lunaris influentiæ, qnarum altera ſit à Sole, cuius accipit Luna lumen, altera à ſignis obliqui orbis, quæ motu proprio ſingulis menſibus permeat Luna. Tũ ponit ex ſententia aſtrologorum, quaſiq; experientia comprobatum, in oppoſitis locis, atque quadrangulis magnas à Luna commotiones excitari, quod tam in habitudine eius ad Solem, quàm etiã ad ſigna, nulla Solis habita ratione, uerum eſſe contendit. Ad Solem, quoniam cum ſit Luna diuidua (ſit autem in quadrangulis ferè locis à coitu) rurſusq; cum impletur, quod in oppoſitis locis eſt, aëris ſtatũ & tempeſtates immutet. Ad ſigna, per hunc modum, ut quicquid cœperit poſita Luna, uerbi gratia, in tauro, ſemper accidat in ea re mutatio, cũ peruenerit Luna deinceps ad Leonem, ad ſcorpium, ad aquarium, quæ ſunt loca tauro tetragona uel aduerſa. Confirmat hoc authoritate Aegyptiorum aſſeuerantium, ſi in alicuius genitura, Ariete (quod pro exemplo ſit) ſtellæ felices inſederint, natũ bene ſe habiturum, quoties Luna aut taurum, aut quadrata ſigna uel oppoſita permeauerit, contra male ſi infelices. Hinc putat Galenus creticorum dierum cauſam fieri euidentiſsimã. Sunt enim præcipue cretici, ſeptimus & quartusdecimus. Peruenit autem Luna ſeptima die ad ſignum ab illo quartum, quod tenuit inchoante morbo, decima uero quarta ad ſignũ oppoſitum, cũ ſeptem & uiginti diebus & tertia fere diei parte, reſtitutionem ſuam

ſuam abſoluat. Cum igitur Luna in his locis, quadrangulis ſcilicet & aduerſis citet commotiones, efficit per hos dies, ſeptimum ſcilicet & quartũdecimum, quibus ad ea loca peruenitur, ut morbi quoq; tumultus excitet̃. Ad ſalutem quidẽ ægritudine proſpera, ad mortem pernicioſa. Quoniam uero putauit Galenus diem uigeſimum creticum eſſe, non uigeſimumprimum, quod credidit Archigenes, elaborauit reddere rationem, quomodo ipſe quoq; uigeſimus dies ſeptimus eſſet. Et primum hoc nec abſurda nec difficili probatione monſtrauit, nam curſus quidem Lunæ diebus 7. & 28. horis adiectis cõſummat̃, quod ſi in quatuor hebdomodas partiaris, erit hebdomada quælibet ex diebus ſex, horis 20. Quare hebdomadæ tres dies habebunt 20. horasq; 12. quocirca uigeſimus primus dies, hoc eſt hebdomaticus tertius, in lunari curſu, partim ad uigeſimum diem naturalem, partim ad 21. pertinebit. Nam eius horæ 12. uigeſimum terminabunt, reliquæ primum & uigeſimum inchoabunt. Atq; ita fiet cretica commotio die uigeſimo, proueniente Luna ad ſecundum quadrangulum, in hebdomada ſcilicet tertia. Rurſusq; eandem nõ effugiet rationẽ, ſi ad uigeſimam primam naturalem diem differatur, quod in acutis ſolet ægritudinib. euenire, ſicut illud in diuturnioribus harũ ambitu quidem per pares, illarum per impares numeros diſcurrente. Hoc poſtquam dixerat ipſe Galen. quod deinde quaſi proprium inuentum retulit Apponenſis, nouum commentũ excogitauit, per quod nõ paria faceret cũ Archigene, cretico influxu ad diem utramq; pertinente, ſed colligeretur uigeſimã totam eſſe creticam, uigeſimam primam non eſſe. Sic igitur cõmentus eſt tempus, quo ad Solis coitũ Luna redit, dies 29. horæ 12. qui ferè uulgo menſis exiſtimat̃. Demamus dies quibus Luna nõ apparet, obruta Solis radijs, quoniã tum uim permutandi inferiora non habet, reliqui erunt dies. 26. horæq;. 12. Ferè enim tres dies oculitur, atq; hos dies, quod eſt ſpaciũ lucentis Lunę, diebus adijciamus quibus peragrat ſigna, quos 24. & horas 20. computat, erit ſumma dies 53. & horæ 20. quorũ medietas dies 26. & horæ 22. Hoc ſpacium cogitauit Gal. menſura non irrationabili poſitioni dierum creticorum, quod cum uideret dimidium ſolum dierum quib. Luna cũ permeat zodiacũ, tum à Sole illuminatur, quaſi tũ bis in ſe lunaris influxus poteſtates cõplecteret̃, & quæ ſcilicet eſt à ſignis, & quæ à Sole, quarũ utraq; fieri commotionẽ in morbis etiã uериſimile. Dictus hic poſtea numerus à poſteribus, ex Galeni authoritate, menſis medicinalis, ſicut eũ qui ex diebus. 29. coniunctionis. Qui ex diebus 26. horiſq;. 12. manifeſtę uiſionis, qui ex. 27. & tertia diei parte peragrationis menſem uocãt. Ex hoc aũt inuẽto, quod uolebat Galenus, aſſequebatur aduerſus Archigenẽ. Nam ſi totus menſis dies. 26. horæq;. 22. erũt hebdomadæ huius menſis ſingulæ ex diebus ſex, horiſq; decem ſeptẽ & dimidia parte horæ, quare medietas menſis dies 13. & horæ 11. Septimæ igitur diei naturalis primæ horæ uſq; ad decimã ſepti

Tt mam

mã, ad ſeptimã quoq; medicinalis menſis diẽ ſpectabũt, proptereaq; erũt creticæ, reliquũ diei ad octauũ medicinalẽ diem pertinebit, decimaquarta dies naturalis undecim tantũ habebit primas horas ex poſtremis decimæquartæ medicinalis, cuius antecedentes horę 13. cũ decimatertia die naturali computabunt. Tertiã uero hebdomadã medicinalem, cũ ſit hebdomada quælibet dierum ſex, horarum. 10. & ſeptem cum dimidia, patet terminari in uigeſima die naturali tantũ quatuor horis & dimidia parte horæ ſuperexcreſcentibus, quæ in uigeſimumprimum referuntur. Atq; ita conficitur quod Galen. imprimis optabat. Et cuius gratia hoc totum cõmentum fabricatus eſt? ut dies uigeſima lõge magis q̃ uigeſimaprima, hebdomada conſequentiq; ratione cretica putaretur. Hunc ſibi gratis laborem ſumpſit Galen, neq; enim oportuit, nã ſatis ex mora peragrationis zodiaci, dies 20. cretica defendebat, præſertim cũ non neget ipſe uigeſimã quoque primã eſſe creticã, quin & plærunq; in acutis morbis. Neq; uero nos iſta retulimus, ut inter Archigenem Galenũq; arbitraremur, pręſcriptum egredientes, ſed ne, cum referri dies creticos ad Lunam non poſſe demonſtrauerimus, ſiue receptam à Sole, ſiue à ſignis uirtutẽ in ea conſideremus, putaret quiſpiam non plene ſatisfactum, quod mixtum quaſi quendam influxum Galen. introduxiſſet, qui præcipuè dies creticos excitaret. Non enim hoc aut Galen. forſitan fecit, aut ſi fecit, facere tamen rationabiliter potuit. Nam ſi cum illo dicamus, Lunam in quadratis loco alicui primordiali ſignis & oppoſitis commotiones ſuſcitare, rurſusq; cum quadrangulis & oppoſitis Solis radijs illuminatur, non poſſumus hos à Luna euentus expectare, præterquàm his temporibus quibus altero illorum modorũ ſe habet, ſi de illis ſcilicet cauſis euentus expectatur. Nam ſi utroque tempore parit tales effectus, pro cuiuſq; temporis habitu & conſtellatione, credamus miſceri utriuſque conſtellationis uirtutem in eo tempore quo nulla illarum conſtellationum inuenitur, non alio argumento, quam quòd tempus illud medietas ſit ſummæ utriuſq; temporis ſimul cõnumerati, non ſcimus nos eſſe nõ ſumus etiam inter & Oreſtes. Quare ſi Galen. in hebdomadis iſtius ſui menſis medicinalis & eius medietate, uim iſtam excitatricem eſſe putat, non autem in hebdomadis aut medietate menſis, quo uel à Sole Luna illuminat, uel zodiaci ſigna percenſet, inuehit nobis, cum uis illa excogitati menſis ad aſtrologicos nullos influxus redigi poſsit, hoc eſt, nec ad quadrata, uel oppoſita ſigna, nec ad quadrangulares oppoſitasúe Lunę cum Sole figurationes. Nam ſeruari cõflariq; horũ uirtutem in eo tẽpore quo iſta non ſunt, nimis, ut dixi, abſurdum & commentitium. Nec qui defendere Galenum uoluerunt, ſimulq; creticos dies Lunæ curſibus coaptare, promiſsis ſtare potuerunt, ſed nunc quidẽ hoc, nũc illud tuentur, nunquam utrunque ſimul. Quæratur enim, cur quartadecima dies cretica ſit, ad Lunæ curſus, peragrationiſq; menſem ſe recipient,

quo-

quoniã per eam diem ad oppoſita ſigna Luna deueniat. Hæc ratio parti menſis medicinalis quadrat. Siquidem hebdomada eius ſecunda in diem 13. naturalẽ recedit, ſuperſuntq́ ex ea horæ. 11. tantũ ad quartãdecimã pertinentes. Eſt enim, ut diximus, hebdomada quęlibet mẽſis Galeni dierum ſex, horarũ. 10. & ſeptem cũ dimidia, quare dies decimatertia plus cretica erit dicẽda quàm quartadecima, cũ illa horas. 13. creticas, hæc tantũ undecim habeat. Hic ergo relicta uirtute mixtionis & factitij mẽſis, ad peragrata zodiaci ſpacia confugient. Cõtra, ut uigeſimumprimũ diem creticũ faciant, menſe Galeni, nõ peragrationis, utuntur. Sed ſi quis ægrotet pridię q̃ Luna coëat, habeatq́ diem ſeptimã creticã, quomodo id erit ex influentia poteſtatis, tam à Sole receptæ, q̃ à ſignis? cũ maximã partem eorũ dierum, ſicuti nõ uiderit, ita ſolari uirtute Luna nos affecerit, authore ipſo Galeno. Neceſſe igitur hic quoq́ eos ad ſigna ſe cõuertere, quorũ ſolus influxus ex quadrati uirtute creticã illi ſeptimã diem fecerit. Mitto quòd omnino factitius ille Galeni menſis, nec naturę moneta percuſſus, ita enim excuditur, quaſi tres dies Luna ſemper à Sole obtegatur. Sed & mane quãdoq́ conſpicit̃, priuſquàm Sol exoriatur, & ueſpere eius diei, nouaculari facie. Quod & experientia indicat & teſtat̃ Alphraganus. Tum de ſpacio quoque Lunaris motus ita determinat, quaſi ſemper eodem paſſu moueretur, non aũt ue1ociore interdũ, interdũ tardiore, quod in aſtronomicis ſupputationibus demõſtratur. Habeat igitur ſuum ſibi Galenus menſem, quem ne nobis importunius ingerat, cõcedamus illis, quos mauult dies eſſe creticos Archigenes nõ repudiantes. Eos ego nullis Lunæ curſibus regi firmiter aſſero, ſiue acceptã à Sole, ſiue à ſignis uirtutem æſtimemus, nam ea quidem quæ à Sole ſolida & naturalis (ut declarauimus) ſed ad eam cretici dies pertinere non poſſunt, niſi nos morbi ſemper in nouilunio aggrederentur, alioquin nec diei ſeptimę Luna dimidia, nec quartadecimæ plena, reſpondebit, in quibus quadrangularis & aduerſa Solis configuratio ciet humores. Reſtat ea quæ à ſignis, hæc uero cum nulla eſt, ut ſequentia declarabũt, tum ſi qua foret, ad creticos dies nullo modo ſpectabit id quod ipſi dicunt. Nam ſi argumentantur ab experientia, die ſeptima fit commotio, rurſusq́ quartadecima, & per hos dies in quadratis eſt ſignis Luna, uel in oppoſitis, ex hac igitur ſignorum permutatione, illæ ſequuntur commotiones. Nos contra ſic, die ſeptima fit commotio, rurſusq́ quartadecima, nec per hos dies plerunq́ uel in quadratis eſt Luna locis uel oppoſitis, non igitur de hac ſignorum permutatione commmotio illa ſuſcitat̃. Vtra pars uerioribus nitatur aſſumptionibus, nemini dubium, cui Lunares motus penitus non ignoti. Nam cum inferiora permeans epicycli uelocius luna fertur, ſexta die ad quadrata ſigna pertingit, & decimatertia interdum ad oppoſita. Cum uero ſuperiora, tardius circumfertur, non priusquàm die octaua uel nona quadrangulari fit loco. Quod ſi reſpondeant, ob hãc cau

 ſam

ſam interdum illas quoque dies creticas fieri, aliquid dicerent, ſi cum Lunæ curſus eſt tardus, tunc octaua uel nona die commouerentur humores: cum uero uelox, ſexta, cum medio quodam modo ſe haberet, ſeptima. Verum non hoc obſeruatio docet, ſed uſu frequenter euenit, ut Luna quidem pigriore, ſeptima det iudicium interdum & ſexta, concitatiore uero differantur commotiones ad octauã & nonam, quod aduertentes plurimi medicorum pernegarunt hunc ordinem in morbis à natura ſeruatum, à lunaribus curſib. dependere. Nec qui aliter prodiderunt, quicquã induxit, quàm uel amor aſtrologicarũ rerum, uel authoritas Galeni. Quæ tamen in hac re quantum habeant ponderis, mox dicemus. Falſo autem quidam ex neotericis hoc quoq; Auicennam & Hippocratem opinatos tradunt. Nam Hippocrates quidem nuſquam ſuper hoc uerbum. Sed hũc potius ordinẽ retuliſſe nixus ad numeros, quos libẽter obſeruare natura ſoleat, id quod Celſus Aſclepiadesq; notarunt. Auicenna cũ meminiſſet opinionis referentis hæc ad Lunã multa, inquit, in his dictis ambiguitas. Tũ quęſtionem reiecit, ut cuius perſcrutatio ad medicum non ſpectaret, quin illi potius eſſet impedimento. Valeat igitur Galeni authoritas apud nos, ubi decernitur qui dies cretici ſint, quoq; pacto tractandus æger, cum uel apparent uel præuidentur. Nam hoc medici officium, in qua profeſsione præcellentem Galenum uereq; diuinum cum doctorum conſenſu probamus, & admiramur. At cum cauſa inueſtigatur eorũ dierum, quòd altioris hoc opus philoſophiæ, non modo præiudicij, ſed nec maioris teſtimonij loco ſententia fuerit Galeni. Quando quod Moſes Aegyptius & Auicenna, magni uiri, magniq; in medicina Galeni fautores tradũt, plus ramis ſcientiarum reliquarum quàm radicibus inhæſit. Sane ridetur à dialecticis figura eius quarta ſyllogiſmorum, & in philoſophia tam ſæpe perterretur, & ualidiſsimas nõ perſentit rationes, ut philoſophicũ in eo iudicium deſideretur à multis. Nõ poteſt intelligere, quonam pacto ſuperſtite anima & immortali, ceſſet ab opere, crebro tamen non diſſoluto, fatigatũq; à ſe ait hac quæſtione Platonicum quendam. Quaſi naue ſoluta ſuperſtes nauta non ceſſet à nauigatione. Nec intelligit, quod à philoſophis demonſtrat̃, uniuerſales rerũ notiones ab intellectu tantum noſtro comprehendi, nec à brutorum etiam ingenio. In temporis cognitione quid hæſitet nõ eſt temporis huius narrare. Neq; enim hic de Gal. philoſophia, tantũ hæc delibauimus, quo Moſeos & Auicennæ iudicium ſuper eo confirmaremus, ſimulq; caueretur ne cui illius authoritas imponeret in accipienda ſuperſtitione. Nam in hac ipſa, de qua agitur, aſtrologia parum illum peritũ, lunaris motus ſupputatio docet. Nec eum defendit aliter Apponenſis, quàm q; eius ætate nondum cœleſtiũ motuum ratio ad liquidũ fuerat explorata, ſit igitur illi fides in medicina quãta maxime eſſe poteſt, quod ad doctrinas alias attinet, cautius agendum cũ homine meminerimus. Examinandumq; diligentius

ligentius quæ tradiderit, an experientiæ, an rationi, an ſentẽtijs conſonent aliorũ. Et quidẽ quæ de creticis prodidit diebus, ea parũ rebus ipſis conſentire probauimus, eadem nec rationis habere colorem palam fiet inſpicientibus. Nam quæ ratio dicit, Lunã cũ ad ſignum ab eo loco quartum peruenerit uel ſeptimũ, in quo fuerit inuadente morbo, ſuſcitare in humoribus agitationem? Galenus negat rationem ſe dicturũ, ſed Aegyptiorum prætendit authoritatẽ. Nos illi ſextũ ſuũ de ſimplicibus medicinis librum ad memoriã reuocabimus, in quo delirÿ notat Aegyptios, quorum quoqꝫ cur apud nos uacillet authoritas, poſtremis duobus libris innoteſcet. Nũc illud dixerimus, obſeruari per hos Lunæ curſus corporum mutationes fideliter ab Aegyptÿs nõ potuiſſe, quib. non erãt Lunę curſus fideliter comperti. Primus enim Hypparcus in Rhodo inſula certius illos obſeruauit, licet non attigerit tamen ueritatem, cui propius acceſsit deinde Ptolemæus, quanquam Hiſpanorũ rurſum aſtronomorũ deſiderium nõ impleuerit. Neoterici rationẽ excogitarunt non modo nõ conſentientem ueritati, ſed nec poſitioni quã tuentur, nec Galeni dictis quæ ſequuntur. Eſt aũt huiuſmodi. Signa quadrata uel oppoſita contrarias habent qualitates, quadrata uel utraſqꝫ uel agentes ſaltem, ut Aries quidem à Cancro diſsidet utraque qualitate, quãdo Aries ſignum calidum & ſiccũ. Cancer humidũ & frigidum. Taurus à Leone nõ utraqꝫ, nam ſicco conueniunt, ſed agente qualitate diſcordat frigido Tauro, calido Leone. Diſcordant itẽ ſigna oppoſita ſemper altera qualitate ſaltẽ. Tum decantatũ dicunt ab aſtrologis, quadrangulas & diametras radiationes contrarias eſſe atqꝫ pugnãtes. His poſitis ita colligunt, cum peruenerit Luna ad loca illis quæ tenuit inuadente morbo inimica, conſequi ut inter morbum atqꝫ naturã pugna exoriatur. At nos ſuppoſitis quæ dicunt, ita eos alloquemur, cur creticos dies Luna faciat, hanc eſſe putatis cauſam, quoniã ſi in Tauro, uerbi gratia, fuit cum naturã morbus occupauit, debet cum ad locũ contrarium uenerit cõtrarium effectum facere, faciet igĩt ut natura contra morbum aſſurgat, unde pugna & iudicium ad alterutrã partem uictoriæ declinantis, erit aũt in loco contrario cũ peruenerit ad Leonẽ uel ad Scorpiũ, ſed ad Leonem die ſeptimo ueniet, ad Scorpiũ quartodecimo. Per hos igitur dies bellicũ canet morbo atqꝫ naturæ. Sed cur non idem faciet die tertia, ueniens ad geminos plus à Tauro Leone diſcrepãtes? Cur non duodecima aut decimatertia ueniens ad Librã, cum qua rurſus Taurus minus conſentit qꝫ cum Scorpione? Cur non decimaquinta ſubiens Sagittariũ diſsidentem à Tauro ſicut Scorpius diſsidet atqꝫ Leo? Scio quid reſpondebũt, nõ eſſe inter hęc ſigna aſpectus colligationem. Sed non aliò adduci ego eos uolebam, nõ ut iſtam aſpectuum rationem nullam eſſe obÿcerẽ, quod libro ſexto ſumus facturi, ſed ut oſtenderemus etiam ſi ſit aliqua, non tamen deſeruire propoſitæ quæſtioni. Nam illa quidem inter duos planetas obſeruatur, quorum ra-

dios non putant ad complendum eũ poſſe conuenire, ſiue concordent ſiue diſcordent, niſi talibus inuicẽ ſibi interuallis configurent, exagono, trigono, quadrangulari atq; diametro. At uero hic Lunã planetis alijs nõ configuramus, ſed id ſolum aduertimus, ut ad locum contrarium deferatur illi quem prius occupabat. Quanquam aũt poſitam ſtellam in Geminis, ſtellę poſitæ in Tauro negabunt aſtrologi per aſpectũ colligari, non tamen hũc locum eſſe illi contrarium denegabunt. Quod ſi facit effectum prmo contrarium Luna, quia ad locum contrariæ deuenit qualitatis, cur ſi in ſigno frigido & ſicco morbum excitauit, in calidis humidiſq; collocata naturam aduerſus morbum non excitauit, ſiue illud ſignum ſextum ſiue ſecũdum, ſiue alio numero quem malueris cõputetur. Ridiculum hoc omnino, nec quod ab homine dici poſsit ueritatem potius ſpectante, quàm defendente poſitionem. Quod ſi contendant in his aſpectibus uim conſiſtere, debent ex conſequenti illud quoq; concedere, Lunam cũ ad tetragona ſigna peruenerit, morbum confirmaturã, quoniam ſicut quadrata ſigna diſcordãt, ita trigona concordant. Cur igitur ſi tetragona ſigna ſuſcitant naturam ex contraria qualitate ad ſignum ægritudinis, eadem ratione trigona ex concordia morbum non excitabũt? Ad quæ cum Luna undecima die ferè deferatur, erit undecima noxia ſtatuenda, quæ tamen à medicis inter ſalutares creticas numeratur. Deniq; erit manifeſtiſsimum conſideranti traditas creticorum dierum obſeruationes à medicis, ex Lunæ motu rationem habere non poſſe, nam malas quidem commotiones his fieri diebus dicunt, ſexta, octaua, duodecima, decima, decimaſexta, decimaoctaua. Reddãt horum rationem ex Luna, ſi poſſunt: nam ſexta quidem & octaua, ſæpius fieri bonas conueniret, ut dicebamus, proueniente per hos dies ad tetragona Luna. Sed cur omnino mala decima uel duodecima, quibus non fit Luna in locis aſpectu aliquo cum ægritudinis ſigno colligatis? Cur ſalutaribus annumerantur decimaſeptima atq; trigeſima? Sed & quæ ratio penes Lunam quaternos quoſq; dies uim habere citra uigeſimum, ultra uigeſimum ſeptenos non quaternos, ut uigeſimumſeptimum, trigeſimumquartum, & quadrageſimumprimum, quem cum exceſſeris, uigeſimi cretici inueniantur, ut ſexageſimus & octuageſimus, tũ centeſimus ac uigeſimus? Cur inde circuitum menſium & annorum? quæ omnia ſicuti non habent à Luna cauſam, ita nec habere poſſunt à Sole, nec ab alia quaquam conſtellatione, cum non illæ ſtatis diebus, ſtatæ quoque uel ſimiles uel concordes inueniantur, ſed uariant mirum in modum, nec ordinem ullum ſeruãt, qui poſsit huic ordini reſpondere in morborũ commotionibus, à natura maxima ex parte cuſtodito, ut demirari liceat, Apponenſem qui malitiã ſextę diei, quam Galenus comparat tyranno, ſicut ſeptimam regi, redigi ait poſſe, ad hoc quòd Luna curſu uelociori ueniat ad tetragonum, ſui nimis immor, qui fieri ſalutares in ſeptima die ægrotationes dixerat ob quadrati naturam,

turam, quæ ſcilicet morbi ſigno aduerſaretur. Quomodo igitur nunc ex quadrato quoq; malitiæ ſextæ reddit rationẽ? Patet igitur, hæc omnia cauſas habere alias. Sed fefellit eos quòd in ſeptima die & quartadecima uidebatur conuenire, quanquã nec ibi, ut diximus, cõuenit. Sed hũc per ſeptennarios progreſſum, uidemus alibi quoq; in naturæ operib. obſeruatũ, ubi nulla ſuſpicio de Lunę motu uel Solis, ut in ipſis quoq; morborũ periodis, cũ ſicuti ſeptimo die acutæ, ita diuturnæ, ut ſcribit Auicẽna, ſæpe ſeptimo menſe, ſeptimo anno, quartodecimo, uigeſimoprimo ſolẽt terminari. Nec probo tamen qui ſuperſtitioſe numeros hic obſeruãt, ſed ita naturæ dico curſus impleri plerũq; in rebus, nõ ob conſtellationes ad hæc tẽpora comparentes, (neq; enim reperiunt) ſed ob occultã proprietatem conditionẽq; rerum illarũ quibus ita plerunq; uſu uenit. Sic enim natura comparatũ uidemus, ut q̃d ſcribit ipſe Galenus, per dies impares acuti morbi moueantur. Qui uero lentiores diuturnioresq; per pares. Redige hæc ad Lunã, redige ad Solẽ, ſtellasq; ſi potes. Cur igitur commotionẽ ſeptimę diei in acutis morbis ad tetragona ſigna, per quæ Luna ferat, referamus? cũ nec illud præſertim ſit perpetuũ. Sed & quidam ex iuniorib. contra Galeni aliorũq; opinionem ad Lunã confugientiũ, hoc loquuntur. Si quis Luna poſita in Ariete, decũbat, creticã habere diem octauã debet, quia tunc ad Cancrum quadratũ Luna deueniat. Reſpondentq; ita quidem fieri debere habita ratione motus lunaris, ſed in ſeptima fieri cõmotionẽ propter naturã morbi, qui acutus cũ eſt, per impares moueť, uſq; ad diẽ quartũdecimũ. Poſtremo quæ de creticis dieb. uere ſunt obſeruata à medicina, nõ ſolũ res aſtrologica firmat, ſed infirmat, ut ſit maximo argumẽto, corporũ, affectiones à cauſis non dependere, quas aſtrologi introducũt. Nã ſi ſtatus in his diebus ordo nõ eſſet, ſed nũc hæc quidẽ, nunc illa cretica, rurſusq; inter creticas alia alio tẽpore noxia, ſalutaris inueniret, nulla nos ad inueſtigãdũ cauſam admiratio ſuſcitaret, ſola materiæ diuerſitate mutabili nobis ſatisfaciente, ſed cũ certi dies, non ſemper, ſed plærunq; tamen cretici, & quidã plerunq; ad uitã, quidã ad mortẽ, uideť hic ordo cauſam deſiderare certã raroq; mutabilem. Galeno uideť hinc cõſequi in cœleſtibus eſſe cauſam, quæ ſunt corpora raro ſtabiliq; ordine ſemouẽtia, quia poſſunt effectũ ratũ ſtabilemq; producere. Mihi contra uideť, hinc patere de cœleſtibus cauſam huiuſmodi eſſe non poſſe, quoniã ſi inde eſſet, aliàs alij cretici forent, nec qui appareret in eis ordo ſeruaretur. Nam ſi Luna Marti Soliúe iungeretur, citaret influxus commotionem, ſi Saturno, tardaret. Sed & coitus luminarium diem morbi proxime antecedens foret inſpiciendus, tũq; ſi Dominus eius loci in quo coiſſet orientẽ teneret, cito fieret cõmotio, ſero ſi occidentem, ſed & ſidera recto motu procedẽtia, uel in mobilib. ſignis poſita, uelocius, cõtra uel retrocedentia uel in fixis locata, tardius morbo naturęq; bellicum canerẽt. Quæ nec cuiq; ægrotanti, quanq; hiſdẽ cõſtellationibus, ſimiliter

conuenirent, ſed aliter alijs pro genituræ ipſorum conditione. Mitto figuram ✱ cuius angulos obſeruandos præcipit Ptolemæus, felicibus, an infelicibus radijs deriuentur, ut inde de morbo pronunciemus, quod quidã ignorantiſsimi credũt ad creticos dies pertinere. Quæ ſi omnia medici ab aſtrologis haberent, non plerunq; quos uoluit ars medica, ſed alias alij forent cretici dies. Nec illud eſſet ſtatum, ut ſexta dies tyrãnica crudelitate perimeret, ſeptima regia benignitate liberaret. Sed & conſtellationibus noxijs ſeptima, & ſalutaribus etiam ſexta numeraretur. Quod ſi eueniat interdum non à cœlo eſſe dici debet, ubi cauſam quærunt eius quod cum ordine, & fere ſemper cõtingit, ſed in materiam potius redigi debet, particularemq; aliquam laborantis hominis proprietatem.

PERIODOS HVMORVM AD SIDERVM MOtus non eſſe referendos. Cap. XVII.

Sed nec periodos humorũ in febribus credat quiſpiam ad ſiderum motus referendos, uti, gratia exempli, bilis atra diebus duobus ceſſet, quarto ſuſcitetur, quoniã ſub Saturno ſit, cuius motus alijs tardior. Nam qua ratione ſanguis ad Iouem relatus ab aſtrologis, iugiter putreſcit nulla cauſa, cum non Iupiter tamen omnium uelociſsimus? quin potius ſi tẽpus reſtitutionis extimetur omnium tardiſsimus poſt Saturnum. Cur item motus rubræ bilis aſcriptus Marti? paulo ſegnior atræ motu, ceſſat enim ſex horis minus, cum ille horis octo & quadraginta, ipſe ſex & triginta ſopiatur, multo autem Saturno uelocior ſtella Martis. Præterea decretum eſt aſtrologorum, opera ſtellarũ tardi motus, quo tardiora ſunt, eo magis eſſe diuturna, cum igitur ſi pituitæ motus citius redit quàm rubræ bilis, nam ille poſt ſex horas, hic poſt ſex atq; triginta, quoniam Lunæ motus excitans pituitã uelocior motu Martis coleram excitante, cur, inquam, ſi hoc uerũ, non diuturnius afficit agitatio coleræ quàm pituitæ? ſed illa horis tantum duodecim, hæc autem decem & octo. Debent enim (ſi ſtamus in præceptis aſtrologorum) diuturniora eſſe opera Martis quàm Lunæ, ſiquidem huius uelociora quàm illius. Quod ſi rurſus has omnes periodos ad Lunam ſolam uolumus referre, utpote prædominantẽ in omnes humores, hæſitabit nihil minus aſtrologica ratio cui nituntur. Nam pituita, inquiunt, quoniam Lunæ aquæq; cognatione aquarum fere motum imitatur, illę fluunt & refluũt mora media intercidente, ſed exigua, qualis inter rectos motus neceſſario cadit. Sic pituita ſex tantum horas integras relinquit. Verum potuit ſanguini magis hæc conuenire, cuius ſicut aquæ continuus æſtus inuenitur, in qua morula acceſſum dirimens à receſſu non bene ſex horarum reſpondet interuallo, quo totus ipſe uel fluxus agitur uel refluxus. At in ſanguine maior poterit eſſe ſimilitudo, cuius motum intercipi in ſenſibilibus morulis, ipſi non pernegant aſſertores huius opinionis. ſed reliqua proſequamur.

mur. Atra, inquiũt, bilis quoniam à natura plurimum aquæ diſcordat, ita contrario pituitæ modo mouetur, plurimum ſcilicet ceſſans ad dierũ uſq; duorum integritatem. Sed mihi quidem uidetur plus aquam habere cum terra communionis quàm cum igne, ſiue locum aduertas ſiue qualitatem ſiue motum, quibus nulla alia poteſt conditio præponderare. Erit igitur idem iudicium, quibus nulla poteſt cõditio præponderare. Erit igitũ idem iudicium de humoribus ad elementa relatis, ut magis à pituitæ motu diuerſus eſſe debeat motus rubræ quàm atræ bilis. Verum nec illuſtrium ueterũq; medicorũ quisquàm ad has cauſas circuitum febriũ retulit. Primus hoc tentauit Petrus Apponenſis homo cõgerere plura natus q̃ digerere, quem quidẽ indoctiores ubi nugatur magis, ibi ſoliti impẽſius admirari.

INFELICITATEM OCTIMESTRIS PARTVS SAturno non eſſe adſcribendum. Cap. XVIII.

DVm tractamus hæc, uenit in mentem ſolere aſtrologos infelicitatẽ octimeſtris partus aſcribere Saturno, de qua dicendum hoc loco, ſed breuiter eſt, ne nõ redarguta uideatur nos cogere, ut uel inuiti concedamus hoſtiliſsimorũ ſiderum radijs nos apprehendi. Quod ut uolens cõcedo, ita non illud uolens, ideo apprehendi nos ab illis ut teneamur, quippe i llabi de cœlo ita ſentiam ut nõ putem ab eo noxium quicquam prouenire. Summa igitur hæc eſt, falluntur aſtrologi ſi credunt ideo natos octauo menſe non uiuere, quia ſing ulis uteri gerendi menſibus, ſinguli planetæ præſint, & propterea qui primo, idẽ octauo menſi Saturnus dominetũ, planeta frigidus & ſiccus, hoc eſt qualitatib. uitæ contrarius. Primum enim & illæ per manus traditæ planetarum dominandi uices rationem nõ habent, ut alibi ſuo loco dicetur, & quòd octimeſtris partus non uiuat omnino rationem aliã habet. Sũt qui opinentur, fœtũ ſeptimo menſe conari ut egrediatur, & in conatu lædi, qui ſi octauo exit, utpote nondũ reſtitutũ ſuæ incolumitati, uiuacem eſſe nõ ſolere. Sed Hippocrati potius accedo, qui tractatu quem ſcribit de octimeſtri partu, cauſam cur plærunq; non uiuat, hanc eſſe ait, q eo menſe difficilis ſit uteri geſtatio. Tũc enim grauius ſe habere prægnantes, & in matrice neſcio quę pati grauia & incommoda, & ſi pariant duplici labore oppreſſas & partus & ægritudinis, infirmiſsimas fieri, unde neceſſario ipſe quoque fœtus imbecillior factus, raro diu uiuat. Atteſtatur huic ſententiæ, quòd ſi quæ inueniuntur uegetiores ualidioresq; fœminæ, ſolent octauo etiam menſe parere uicturos, quales in Hiſpania inueniri ſcribit, Auicenna & Ariſtot. in Aegypto. Verba ipſa Hippocratis ſuper hac reſubieci, ne, quoniam liber hic uulgo nõ habetur, fictum cederetur à nobis. de octimeſtri uero generatione hæc duo continua ſerie dico eos pari, quæ pueri ferre nequeant, proptereaq; octimeſtres non ſupereſſe &c. quæ ſequuntur.

CVR

CVR NAVTAE, MEDICI, AGRICOLAE, VERA SAEpius prædicunt quàm aſtrologi. Cap. XIX.

TRia fere erant in illa ſecunda aſtrologorum ratiocinatione obiectamenta, primum à mutationibus inferiorum ex Solis Lunæq; curſibus, unde colligebant, & actionem in nos ſiderum aliorum, & mutationem rerum aliarum ab illis eſſe coniectandam. Secundum teſtimonio bonarũ artiũ medicinę, agriculturæ, nauigatoriæ, quæ ſuis operibus aſtrologicas adhibent obſeruationes. Et horum ita utrũq; reiecimus, ut hiſdem telis eos repungeremus, oſtendẽtes, ut paulo ante dicebamus, ex operibus Solis & Lunæ, & ex illarum artium obſeruationibus, potius colligi quod negant quàm quòd affirmant. Reſtat tertium, quòd ab earundem artificum uulgi ipſius prædictionibus ſumebatur, quaſi nimis eſſemus iniqui, qui nullam futurorũ pręcognitionem concederemus aſtrologis totius cœli peritis, quã rudia magiſteria, & de populo quiuis interdum etiam aſſequatur, ita multa de pluuijs, de ægritudinibus, de pecoribus, de annona quotidie prædici uulgo, cũ euentus fide, uidemus. Cur nõ igitur, inquiunt, qui cœleſtes cauſas exploratius norũt, & illa rectius, & alia poterunt ſecretiora prædicere. Hoc eſt quòd in præſentia nobis diluendum eſt, imo ut conſueuimus reijciendum in eos, quod aperte nullo negocio breuiter expediemus. Nam ſi uera prædicuntur ab illis, nulla habita tamen ratione præceptorum aſtrologiæ, quis non dixerit aut leuem eſſe coniecturam, eſſe illa quæ omittuut, quæ ignorant non neceſſaria, ſed ſuperflua, non ſecretiora, ſed falſiora, non dogmata, ſed figmenta. At falluntur aliquando inquit Ptol. qui aſtrologica neſciũt? quid quòd aſtrologi ſæpius. Conficitur igitur ut aſtrologi minus aſtrologica teneant, quàm qui aſtrologi non ſunt. Neq; enim poteſt hoc denegari, magis ad fidem reſpondere quæ dicunt medici de ægris, agricolæ de annona, nautici de tempeſtatibus, paſtores de pecoribus, quàm quæ de hiſdem rebus ab aſtrologis prædicunt̃. Ratio ſtatim in promptu eſt, quandoquidem aſtrologus ſigna reſpicit, quæ non ſunt ſigna, cauſas ſpeculatur quæ non ſunt cauſæ, propterea fallitur. Reſpicit enim cœleſtem diſpoſitionem, quæ cauſa tantum uniuerſalis non efficit uarietatem inferiorũ, niſi pro materiæ conditione cauſarumq; efficientium inferiorum. Tamẽ nec cœleſtis illa diſpoſitio quam reſpicit, ſed ficta ab eo in cœlo diſpoſitio per uaniſſimas regulas & commentitias, non natura, ſed arbitrio conſtans aſtrologorũ, ſiquidem, ut demonſtrabimus, non hominum ille pater & deorum Deus, in cœlo fecit imagines, ſigna, partes, antiſia, dodecathemoria, domus & huiuſmodi alia quibus utuntur. Sed in cœlo mentitus hæc eſt hominum deceptor, & deorum infamator aſtrologus. Proptereaq; nihil mirum, ſi nullam rem futuram certa ratione prænoſcere iſta ars poteſt. Artifices

fices autem quos memorauimus ueris & naturalibus proprijsq́ ac proximis cauſis indicijsq́ nitunt̃, & ideo raro excidunt à ueritate, ſed ueris præſentionibus futurorũ, & fidem ſuis methodis faciũt, & cum prouentu bonaq́ felicitate ſuas artes exercent. Lege libros pronoſticorũ Hippocratis, nunquam illum inuenies ægri ſtatũ futurum inter ſidera quærere, ut qui ſciret hæc magis ex lotio quæri quàm ex aſtro, & de pulſu uenarum, quàm de motu ſphærarum certius præcognoſci. Periti gubernatores non ex Ioue, Saturno, Venere, Marte, Mercurio præuident tempeſtates, ſed de nube, de uentis, de omni aëris conditione, atque eorum hæc ſolers diſciplina experimentis ubique confirmata, de ſpiraculo tenuiſsimi flatus, de nubecula uix conſpicua tempeſtatem intelligit imminentem, cuius nullum præſagium, nullum ſignum adhuc patebat oculis aliorum. Nec ſolum uenturam intelligunt, ſed qua parte futurum ut excitetur, quomodo declinari, quomodo ſuperari poſsit. Ad quæ ſapientia omnis aſtrologorum prorſus calligabit. Sic paſtores, agricolæ, & ipſum ſæpe uulgus incruditum, ſtatum aëris præcognoſcunt, non à ſtellis, ſed ab aëris ipſius diſpoſitione, atque his quæ in ſublimi impreſsionibus fiunt. quare raro fallunt, aërem ſcilicet ex aëre, ſicut medici ægrum ex ægro, præiudicantes, hoc eſt ex proprijs principijs, non, quod faciunt aſtrologi, ex remotis & communibus uniuerſalibus, imo, quod peius eſt, fictis imaginarijs, fabuloſis. Quare nemo putet futuram agricolationem meliorem, medicinam efficaciorem, nauigationem tutiorem, ſi tractentur hæc ab hominibus aſtrologica percallentibus & obſeruantibus. Quin hæc potius tabes & abolitio foret illarum artium, dum à certis regulis ad incertas, à ueris ad commentitias euocarentur, & permixtione, falſorum dogmatum, omnis iam comperti experimenti ſoliditas, ueritasq́ue labefactaretur. Id quod nondum rationibus intellectis quibus aſtrologiæ uanitas innoteſcit, ex eo perſuaderi ſatis poteſt, quod inter initia operis diximus, ſummos earum artium magiſtros, & in illis tractandis apprime felices, non modo nõ adhibuiſſe ſuis operibus aſtrologicas obſeruationes, ſed eas uel contempſiſſe, uel etiam confutaſſe. Columella, quem alibi quoque citauimus, ille rei ruſticæ ſcriptor exactiſsimus, quo loco traditurus eſt præcepta temporum obſeruandorũ, meminit ſuæ lucubrationis aduerſus aſtrologos, & uera inquit hæc quæ nos pingui Minerua tractauimus, falſa uero quæ impudentiſsime Chaldæi pollicentur, alibi quoque à nobis confutata. Quare colligenti ſic Ptolemæo, multa præuidẽt de ſtatu aëris agricultores, igitur nos plura certioraq́, quanto illis cœleſtium rerum cognitione præſtamus, negabit Columella eſſe in conſecutione ueritatem, quoniam ſcilicet hoc aſtrologicum ſapere quo agricolis præſtant, non eſt ſapere, ſed deſipere, hoc eſt non plura quàm illi ſciunt, ſed plura fingunt magnitudine rerũ, circa quæ mentiuntur, profeſsionis ludibriũ prætegentes,

quam

quam indubie cum alijs honeſtiſsimo loco uita recepiſſet, ſi tam bonas artes, tam neceſſarias, agricolationem, medicinam, nauigatoriam redderet meliores, ſed deprehenſa ſæpius uanitas & fallacia à prudentiſsimis legũlatoribus, eos coegit, ut ſeueriſsimis interdictionibus illam ciuitatibus eliminarent, ut primo libro declaratum à nobis, ne ſimul & bonas & mentes & artes, occultiſsimis ſuis uenenis inficeret. Quæ quantum à gregarijs his quas dictabamus artibus in futurorum præſentione uincatur, uel hinc innoteſcat, quòd inter nauticos & agricolas, & paſtores, de eorum pronoſticis mire conuenit, inter aſtrologos nihil, adeo ut nihil dubitet Aboaſar iter capere non petaſatus, quo die Ptol. aquarum eluuiem denunciauerit.

NON OMNIA QVAE AB ASTROLOGIS PRAEDICUNTUR DE PRIMIS QUALITATIBUS DEPENDERE. Cap. XX.

EXcutere iam uolumus quæ de primis poſsint qualitatib. dependere, quoniam id tertia aſtrologorum ratio expoſcere uidebatur, & Ptol. non alia uia quæcunque fiunt fieri probatà ſideribus, quod apoteleſmatici eius libri declarãt, & aſtrologi omnes huc ſe ſemper recipiunt, quoties aut nihil ſuperſtitioſe dici à ſe defendunt, quodqúe per naturæ ueſtigia non procedat, aut nihil rurſus cuius reddi manifeſta ratio non poſsit. Ferè enim ad has confugiunt qualitates, quoties, cur hæc Iupiter, illa Saturnus, alia alius facit Planetarum, interrogantur. In quo illos & ſibi & ueritati parum conſona loqui, parte operis ea monſtrabitur, qua rationes aſtrologici dogmatis refellũtur. Fruſtra uero perfugiũ hoc illos ſibi parare, pręter ea quę diximus, multa quoque declarant. Inter quæ illud primum occurrit, futurum ut in fati ſortitione plus anni tempus faciat quo quis naſcatur, quàm quæuis alia diuerſitas conſtellationis, ſiquidem plus quoque facit ad intentionem remiſsionemque primarum qualitatum, quàm quæuis alia uel poſitio ſiderũ, uel mixtura radiorũ. Adeò ſemper æſtiui dies hybernis calidiores, etiã ſi quantumuis æſtate rigeat torpeatque Saturnus. Contra ſemper æſtiuis hyberni frigidiores, etiã cum ardet Mars, medioque furit flãmatus olympo. Quod ſi fati differentia oritur frigore & calore, ſiccitate & humiditate, plus minusque uigentibus, ſequitur omnino damnatos etiam ſemper frigido fato quicunque nati hyeme fuerint præ his qui nati fuerint per æſtatem, præſertim ſi (quod illis eſt neceſſario defendendum) plus hanc aëris ſic affecti cœlitus qualitatem quàm ſeminis & materiæ proximæ conditionem ſequuntur. Præterea ſi tuetur hoc Ptolemæus, quod eſt illi pro fundamento naturalis aſtrologiæ, ut per primas qualitates reliqua faciant radij planetarum, non debet in hominum genituris aut mores aut fortunam aliunde uaticinari, quàm ex ea conſtellatione quæ corporis habitum facit atque demonſtrat, quando hinc omnia conſequãtur. Et pariter in uniuerſalibus uaticinijs una erit res inſpicienda, quis futurus aëris ſtatus, hoc inſpecto reliqua pate-

pateſient. Siquidē pro caloris & frigoris, pro ſiccitatis humiditatisq́ modo cætera diſponuntur. At non ita uel alij uel ipſe Ptolemæus, cum ſæpe quæ de moribus in priuata geneſi, quæ de fortuitis caſibus dicunt, minime corporis temperamento reſpondent ea ratione qua ſolent ad hos cætera referri. Nec quæ de tempeſtatibus anni totius hic congruent, quæ de moribus, de peſtilentia, de annona, de bellis pronunciabunt, quare ſcilicet à diuerſiſsimis iſta conſtellationibus inueſtigant. Quod legenti tū aſtrologicos libros, tum aſtrologorum uaticinia, haud difficile conſtabit. Non igitur ſuæ ſuperſtitioni faciem hanc prætendant honeſtamentumq́ Methodi naturalis, ut eatenus ſe ſubijcere res humanas ſideribus dicant, quatenus aëris corporis ꝑ diſpoſitio in qualitatibus primis à cœlo dependet. Nam hoc quidem ingrediens artem aſſerensq́ eam quaſi poſsibilem dixit Ptolemęus, ſed in proceſſu explicatuq́ dogmatum nec obſeruauit, nec potuit ſaluis profeſsionis iuribus obſeruare. Alioquin, quod dicebā, paucis conſtaret aſtrologia, cui tantum de aëris diſpoſitione & habitu corporum foret dicendum. Reliqua ex his paucisſimis datis regulis quiuis è medio ſibi coniectaret. Sed & innumera ſunt in Ptolemæi libris & aliorum, quæ de materiæ qualitatibus primis originē ducere nullo modo poſſunt.

NEC NOXAS ELEMENTORVM, NEC DAMNA NOſtrorum corporum eſſe à cœlo. Cap. XXI.

EX his quę modo diximus, illud facile reijci poteſt quod tertio loco ad aſtrologiæ aſſertionem ſupra in medium afferebatur. Nam cum dicitur, ſi mutationes aëris ſideribus, igitur & peſtilentiæ, cataclyſmi, & exuſtiones, & caritas annonæ. Negamus, neq́ enim ſequitur, imo hæc qui dicit, quid ſit cœlum ignorat. Nam quid aliud ipſum in natura tota corporea, quàm in particulari quolibet corpore ipſa uis continens totū ne diffluat, ne diſſoluat? Quod cor in animali fons uirtutis illius, qua ſeruatur integritas ordoq́ mixturæ, & membrorum inuadentium iniuria propulſatur. Sciat igitur, qui exceſſus elementorum, unde incendia, & cataclyſmus contingit, unde caritas, morbi ac peſtilentiæ, cœlo refert accepta, nō aliter errare, quàm qui noſtri corporis morbos, uitia, cauſationes, in ipſam regentem corpus naturæ refert poteſtatem, cuius eſt illa curare, non facere, ſopire nō excitare. Quæ ſi ſunt uera, patet aliud item eſſe qualitates primas, aliud qualitatum primarum receſſus & detrimenta cœlitus fieri, niſi negemus aliud eſſe iura & magiſtratus omnes ciuitatis, aliud quod in illis delinquitur opere boni principis originē trahere. Vt igitur philoſophus dederit, quicquid eſt in elementis ordinarium & naturale, authorem habere cœlum, neſcio tamen qua ratione ſit conceſſurus, etiam inde eſſe quòd deficiunt, quòd naturæ pręſcripto & legib. uariant, cum ſit potius illud philoſophorum dogma, quòd elementa maneant intra fines & ſuo iure contenta, negocium mundo non

faceſſant à cœleſti eſſe natura regente & moderāte fluxibilem & erraticum numerum rerum corruptibilium. Sed, inquies, quando mihi conceſſeris, alias ſtellas facere frigiditatē, alias caliditatem, nónne ſequit̄ illud, ut frigidis ſtellis prædominantibus, elementa frigida inualeſcant, calidis calida. Quod ſi dicit̄, non eueniat etiā, ut concurſu magno frigidarum conſtellationum frigiditas ita aquarum exuberet, ut eluuionibus terra mergat̄. Cōtra calidis ualde potentibus, fiant exuſtiones. Facilis reſpōſio, nec una tantum, primum de dominatu planetarum atq; ſignorum, quæ finxere aſtrologi, ut falſa ſint poſtea demonſtrabitur. Quid, inquam, ita planeta quiſquā imperabit cœlo, ut in hoc mūdo prodigioſa producat, præſertim mala? Cum cœli opus ex omniū luminum conſpiratione diſſultet, ita tota illa ſuperior ſemper temperat̄ harmonia, ut ſicut in ipſa omnia conſonāt, ita per eam nihil diſſonet unquam in inferiori mundo, in quo quoties inconcinnum, aſperū, diſcors auditur, ad tactū cœli ne referatur, ſed ad quatuor iſtas chordas citharæ ſublunaris quæ de inordinata materia, impuraqúe contactæ cœleſti plectro ad numerum illas ſemper concordiamq; mouente, contumaces interdum inueniuntur. Poſt hæc ſubtilius conſiderādum eſt, ſi præfecta uarijs elementis uaria ſidera ſunt, ideo eſſe præfecta ut perficiantur elementa ipſa. Quare erit quodlibet elementum tanto perfectius, quanto præſens ſtella fuerit potentior. Quod ſi perfectio partium perfectioni totius non repugnat, imò cum toto partes labefactantur, non pertinebit ad elementi perfectionem, ut natura tranſgrediēs ordinem occupet cætera, ſed tunc erit perfectum cum ab ordine curſuq; naturæ nihil deflexerit, à quo certe deflectere tam poteſt excedendo q̄ deficiendo. Quocirca ſi præſit igni Mars, quandoquidem in ſubiectam qualitatem fieri nihil conuenit à ſtella, quod ordini bono naturæq; legibus non conſentiat, non minus compeſcere tumultuantem, quàm ſuſcitare torpentem cœleſtis præfecturæ officium fuerit. Poteſt igitur id concedi ut ſint quatuor primæ qualitates à cœlo, nec tamen horum delicta, tranſgreſsiones, tumultus, à cœlo ſint, ſed à materiæ motibus inordinatis, cœleſtis diſciplinæ legibus uſquequaque non obſequentis. Vt propterea credam, nec Platonem, nec Ariſtotelem in Timęo, uel in Meteoris, iſtas elementorum tyrannides temporarias, ad conſtellationum uim ullam unquam retuliſſe. Conſtat autem ex dictis, non modo noxas elementorum, ſed & eadem ratione damna corporum noſtrorum, cęterorumq; animantium in cœlo cauſas non habere. Quod quidem & potiſsimū inter omnia corpora, & ordinis & beneficentiæ titulis inſigne, nec ea debet efficere quæ ſunt opera potius tumultuantis materiæ uel deficientis. Quare quod de elementis diximus, licet de humoribus itidem dicere in noſtro corpore illis reſpondentibus, ſi præeſt atræ bili Saturnus, Mars rubræ, alius ſanguini, pituitæ alius, non aliud magis horū planetarū opus, q̄ frenare has qualitates & cōtinere ſub

concin-

concinnã uitę diſpoſitionem. Nec cũ præpotẽs erit Saturnus, ſuſcitabitur atra bilis, ut reliquos perdat, totumq́ labefactet, ſed ordinatius, compoſitius, melius ſe habebit. Idem de rubra dicendum cũ regnauerit Mars, quãdoquidem illorum radij & natura ſua benefici ſint, ac ſalutares, nec agunt inſtar ignis, ſed quemadmodum calor inſitus nobis uegetalis, animæ manu recte operatur ad finem certum pro ſalute uiuentis, ita lumina illa uitalia intimæ mentis ſuæ animi organa, non ad perniciem unquã, ſed ad commodum corporum ſubditorum & benificentiã agũt. Saturnus in atrã bilem (ſiquidem illi præeſt) nihil unquã non ordinatum, nõ uiuificũ influet, quare non excitabit illam ad exitũ animalis, ſed moderabit̃ ad cõſeruationem. Nec habebũt à ſtellis ſuis humores, cum illæ præualuerint, quo magis & uiolentius agant, ſed quo moderatius atq; uiuacius. Nunquã mors à cœlo, ſed à materia cũ uitio proprio, quęq́ qualitas ita degenerauit, ut pręfecti ſideris diſciplinã non ſuſtineat, ſed uel euaget̃ immodica, uel remiſſa deficiat. At noſtri diuinatores, qui ſe cœli ſicut interpretes, ita patronos & defenſores faciunt, non tantũ morbos irritatu nimio primarũ qualitatũ, ſed & uitia ipſa, cæcitatem, ſurditatem, referunt ad ſtellas, & quod eſt deteſtabilius, etiã ipſa monſtra, quo nihil dici, nihil cogitari poteſt abſurdius. Nã quid aliud monſtra quàm peccata naturæ? Hæc aũt nemo unquã philoſophus retulit ad efficientem cauſam, præſertim indeficientẽ, omnes ad materiam. Nec ita quiſquã delirauit, ut diceret monſtrificos partus culpa fieri uirtutis informãtis, quæ ſcilicet Dei acta manu nihil delinquat, ſed accuſant materiã ſitu uel quãtitate, uel qualitate, male formabilem, & opifici ſuo contumacem atq; rebellem. At longe maior inſania cœli uirtutem damnare quàm ſeminis. Quæ tanto minus errare poteſt atq; deficere, quanto ipſa natura potentior, & domina & artifici iunctior, à quo nõ aliter quàm per ipſum iſta ſeminaria uirtus inferior regitur atq; format̃. Nimis igitur quàm abſurdum, putare cœleſtium motus & cõfigurationes (ſi modo uariant iſtę configurationes efficientiã planetarum) aliter unquã ire atq; componi, quàm naturalis tenor & curſus exigit ordinatus rerũ inferiorũ. Alioquin naturæ iſte ordo, cuius tranſgreſsio monſtrum, ubinam ſedet? ubinam habet originem? ſi non hæc in cœlo? aut quomodo ſuam ſatis uocem audiunt? quo rem malam, inordinatã non naturalem, cuius origo uitiũ & infirmitas, primis aſcribunt naturę cauſis, omniũ optimis, ordinatiſsimis & potentiſsimis. Vere ergo dixit Auerrois qui crediderit Martem aut ſidus aliud quoquomodo diſpoſitum nocere corporibus, aliena credere ab omni philoſophia. Sed ita eſt certe, nulla profeſsio cœlo magis iniurioſa aſtrologica ſupeſtitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa uoluntatis, quicquid in materia euenit pręter ordinem, uitio temeritatis, labiliſq; materiæ, id totum ſideribus ambit imputare, nec putat illorum ſaluam dignitatem, ſi non illis indigniſsima quæq; accepta referantur.

Vu 2 INGE-

INGENIORVM ET MORVM VARIETATEM NON omnino pendere à primis qualitatibus. Cap. XXII.

VErum enimuero ſi nõ faciunt ſidera malas corporum affectiones, ipſas ſaltem corporum faciunt diuerſitates, nõ morboſas, non uitioſas, non cauſarias, ſed intra fines integritatiſq; naturæ media inter ſe temperamẽti ratione diſtantes. Sequẽs enim hoc uniuerſaliter omnino, ut ſi primarũ quaruor qualitatũ ſidera ſunt authores, ut ſcilicet à Saturno naſcantur, ſiue concipiãtur corpora ſicciora & frigidiora, calidiora ſub Marte, humidiora ſub Venere, atq; ita de reliquis, quam temperamenti diuerſitatem ſolet diuerſitas ingeniorum & affectionum animi conſequi, non quibus cogamur, ſed quibus irritemur. Sed hic poſtea locus latius pertractabitur. Illud autem uideamus, an ingeniorũ & morum hinc naſci diſsimilitudo poſsit. Nam ut aliquo modo uerum, falſum tamen aliqua ex parte. Conſequitur enim qualitatum in corpore prę potentium modus quoq; nonnihil affectionum, ut proniores ad iram bilis efferueſcens, ſegnes pituita, ſanguis hilariores, triſtes atra bilis, efficiat. Sed hoc oppido quàm generale nec euidentiæ ſemper reſpondet, nec ſatiſfacit occultioribus quibuſdam, & maxime proprijs ingeniorum cõditionibus. Dixi non ſemper euidentiæ reſpondere, quoniam eſt interdum inuenire homines temperamento corporis quàm ſimillimos, ſtudijs tamen, non quæ fecit electio, ſed naturæ propẽſio diſsimilimos. Vidi ego ſub uirginea facie ferinam immanitatem, ſub truci uultu & aſpernabili, mitem & amabilem manſuetudinem. Alios frontis gratia, oriſq; uenuſtate, lætitiam perpetuam præſeferentes, intus æſtuare mœroribus, & ſibi eſſe faſtidio. Alios quos tu iudices plane Saturni eſſe mancipia, hilaritatibus atq; facetijs omnia ſerenare. Quæ poſſunt alias à primis qualitatibus uires germina conſequi conſenſu fere philoſophorũ, hoc eſt, quæ nec primæ illę quatuor, aut filię aut appendices ſunt. Ad quas etiã multa referri plane nõ poſſe quæ de morũ diuerſitate uaticinantur aſtrologi, paulo poſt declarabimus.

NEQVE BELLA NEQVE EXTERNA A PRIMIS qualitatibus pendere. Cap. XXIII.

ILlud uero nimis ridiculum ſi poſſunt ſidera facere frigus, ęſtũ, aliaſq; qualitates, poſſe etiam bella, ſeditiones, poſſe urbes euertere, imperiaq; permutare. Nec minus poſitioni ridicula ratio. Nam excitata, inquiunt, bili in corporibus regum & principum, æſtu animi flagrantiore fiunt auidiores iniuriæ, uel reponendæ, uel inferendæ. O beatam Italiam & perpetua pace florentem, ſi pituitoſos habere tibi principes liceat, magnum hoc bonũ atq; diuinũ, paruo conſtare poteſt, unciola una lecti pharmaci bilem educentis, ſi rite principibus diuidatur, his qui magis bellicoſi, totum nobis pacabit orbem. Hæc quis cõfutet potius quàm irrideat? quaſi hęc demum bellorum cauſa, quaſi ne magi

auaritia, quàm ira, non cupido, non occaſio ſpesúe potiundi. Non ſimultates & odia quæ ſunt apud aſtrologos à Saturno potius quàm à Marte. Non interdum amor ipſe iuſticiæ bella ſuſcitent atque tumultus, quaſi nō ſæpius ſit animus regum pro bile Deus. Nunc bonos exercens ad uirtutem, nunc puniens malos miniſterio ſæpe malorum, quos ille carnifices in mundana repub. & quaſi uiſibiles dæmones habet. Verum hic quamuis deridicula dicunt aſtrologi, uidentur tamen aliquid dicere. At externa quæ pro noſtris humoribus nihilo uariantur, quomodo referēt ad iſtas quatuor qualitates? exilia, dignitates, diuitias, egeſtatem, liberos, uxorem, amicos, inimicos? habent (inquit Ptolemæus) affinitatem cum animo & corpore, ut cum animo quidem, honor & dignitas, cum corpore uxor atque diuitiæ. Quæ iſta affinitas ô Ptolemæe? ut fortuita hæc animi corporisúe cōditionem ſequantur? An quod ſoletis dicere, ſi quem Martis influxus efficit biliosum, eidem & uulnera & uiolentam mortem infligit, quoniam bilis ardor ad rixas incitet atque ad arma, inter quæ mors ipſa familiariter habitat. Verum ſolet à nobis id maxime ſiderum opus exiſtimari, cum homo mitis, in ocio degens, nulli contumelioſus, in pericula tamē, in gladios, in inimicitias, fatali ui quadā trahitur quaſi nolens, pariter bellicoſus homo, crabronumque ut dicitur irritator plenus dierū, illæſus domi obeat inter ſuos. Cur igitūr ille Martio calore deſtitutus gladio tamen oppetit, quod eſt opus Martis, hic in pace moritur, quanquam Marte fere ipſe calidior? Præterea poſsint huiuſmodi quædam nonnihil præ ſe ferre commertij cum his quę intra nos ſunt, quare ad habitum corporis referantur, illa qua ratione differentiam corporis animique conſequentur, uxor, diuitiæ, dignitates, & quę hoc genere alia ſunt, profecto ne ſomniare quidem hoc licet. Quapropter & ipſe Ptolemæus primo capite libri Apotelesmaton, ubi ſuam ſtruit rationem de ſiderum efficientia, nō aliud colligit quàm quòd aliquo modo conſequens erit corporis ſcilicet atque animi, quatenus hæret corpori, diuerſitatem ab aſtris prouenire, de fortuitis rebus nihil adijcit eo loco. Ita enim ſcribit, profecit igitur dicere quis quocunque tempore ſtatus ambientis nos aëris ſit futurus. Sed & proprium cuiuslibet hominis habitum & temperamētum intelliget ducto de ſtatu aëris argumento cum formabatūr. Quare dicere poterit quale corpus, & qualem animum ſortiretur. Tum quomodo ſucceſſu temporum ſe habebit, præuidens ſcilicet futuram aëris diſpoſitionem tali temperatura corpori conuenientem, facere ad eius incolumitatem, uel diſſonantem occaſionem dare morbi & ægritudinis. Hæc ibi Ptolem. in quibus quemadmodum apparet nulla mentio ſuper externis. Mox uero proximo capite ubi iterat dicta nectitque ſeqēntibus, exteriora etiam adijcit, quaſi de illis quoque probaſſet, forte falli putans poſſe Lectorem, cui iam ratio excidiſſet, ex qua illud deduci comprobarique diceba-tur. Quare ſi dederimus Ptolemæo mutari materiæ primas affectiones,

humiditatis & ſiccitatis, frigoris & caloris, pro conditione ſtatuque ſiderum, minime tamen conceſſuri ſumus eſſe ſidera diuerſos hominum uariantia caſus.

OCCVLTAS VIRES COELESTIBVS NON INESSE, PER quas occultas inferiorum rerum proprietates producant, ſed calorem tantum lumenq́ uiuificum. Cap. XXIIII.

REſtat diſcutiendum an præter effectricem uim qualitatum iſtarum occultiores in ſideribus uires eminẽtioresq́ ſint, per quas facere multa poſsint, quę per primas illas qualitates facere non poſſunt, ſicut ſua quadã proprietate magnes ferrũ trahit, pœonia caducis opitulatur, & alijs rebus inſunt aliæ poteſtates, ipſis materiæ primis affectionibus & nobiliores & efficaciores. Hoc ratio quarta contendebat, aſſerens nullo modo poſſe uirtutibus huiuſmodi non abundare ſtellas, ſi (quod ab omnibus fere philoſophis dicitur) beneficio ſtellarum tales dotes terrena ſortiuntur, tum cum nobiliſsima corpora ſint, nobiliſſimisq́ dotibus prædita eſſe neceſſario. Sed neque nobilitas horum corporum, nec quòd ab illis occultæ mirabilesq́ terrenorum corporum uires eſſe dicantur, argumentum eſt quo cogamur uirtutes tales, hoc eſt, eſſe aliquam præter eam quam diximus cum calore uiuifico poteſtatem, in natura cœleſti ſitas opinari. Nam ut poſtremũ hic primitus exequamur, non accipiunt recte quod dicitur, ſortiri cœlitus uires inferiora corpora, quib. ea faciunt quæ per quatuor primas qualitates effici non poſſunt. Fluunt illę dotes & poteſtates à principijs intimis ipſorum corporum, hoc eſt, ab eorum formis, ſiue dicere mauis eſſentijs, porrò cœlum ſicut formam dedi, quam motus ille conſequitur, ſic dare illis tales uirtutes dicitͫ. Quarum tamen diuerſitas à diuerſitate fit, nõ conſtellationis ſed mixtionis, ex cuius uaria proportione alia atque alia forma diſſultat. Atque hoc ipſum ad cœlorum pertinet dignitatem, ſiquidem quæ diuiduntur in multitudinem apud ordinem inferiorem, ea ſimplici actu & eminentiore collecta, poſsidet ordo ſuperior. Proinde ſi iſta ſublunaris, tam multiformis, tam numeroſa turba corporum caducorum, infirma, tumultuaria, particularis, anguſta, ad cœleſte corpus, æternũ, indefectibile, ſimplex, amplum, uniuerſale refertur. Ita rationi maxime cõſentaneum, quicquid uirium, quicquid perfectionis in partes ſectum, & diſtributum inferioribus eſt, à corpore illo primo prouenire. Omnes autem pariter, licet tam uarias, tam multiplices, unica ſua dote luminis & caloris cœleſtia largiuntur. Quæ plus minus ex ſerie ſideribus communicata, facit illorũ inter ſe ordinem potius quàm diuerſitatem. Nec remotius inquirendũ quæ dos iſta, quæ ſit iſta proprietas, diximus ſæpius illam nec indigere demonſtrante, quæ ſeipſam, & alia cum ſe omnia ipſa demonſtrat, lux ſcilicet omnibus euidens, quæ de moto corpore profluens, afflansq́ calorem indicat ferè nobis occultum myſterium

ſterium diuinitatis, & poteſtatē in motu, in luce ſapientiam, in calorē figurat amorem, quibus mouet, illuſtrat, creat, perficit, ſeruat omnia, primus ille Deus, primus omnium, inquam, ſicuti primum eſt inter omnia corpora cœlum, præter hanc triplicis ab uno corpore ordine quodam pendentis efficaciæ prærogatiuam, quid in cœlo deſideramus, aut quid illi deeſſe nobis uidetur ad ſummam perfectionem naturæ corporalis & principatum inferioris mundi. Multiplicibus inſigniri diſtinguiq́ proprietatibus arrogat dignitatē imperfectæ naturæ, perfectę uero derogat, cui proprium, ut dixi, ſimul collectū in uno poſsidere, quod partiario poſsident inferiora diuiſim, quod utique priuilegium ſi perpetuo motui corporis & calorifico lumini non conueniret, utiq́ præter ipſum inquirendum eſſet aliud in cœlo quod actu ſimplici ambiret cōplecteretur q́ uirtutem corporum quorumcunq́ corruptibilium. Sed in eo ſi plene hoc reperitur, alia cōminiſcendi non eſt neceſſarius labor. Reperitur autem indubiè, ſiquidem ſine illo res ulla corporea nec generare, nec genita exercere ſuas operationes poteſt. Tolle enim ipſum cum ſuo calore, nec pœonia caducis opitulabitur, nec hyacinthus ſanguinem ſiſtet, nec rheumbarbarum bilem educet. Et ſicut rerum quæcunque agunt in nos ceſſaret efficacia, ſi caloris intimi noſtri fomento non excitaretur, ita ceſſaret & uirtus corporum illorum, & calor ipſe uiuentium, niſi cœleſti calore & fouerentur ſeorſum, & inuicem copularentur. Actus igitur & perfectio uirium, quæcunq́ rebus terrenis inditæ ſunt, hoc ipſum lumen calorificum eſt, quatenus quidem calet, ſicut omnium calor rurſus perfectio eſt, quatenus lucet. Et quemadmodum nec uideri colores, nec oculi uidere, præterquàm lucis iſtius beneficio poſſunt: Ita nec dotes corporum quorumcunq́ aut conſiſtere ipſę, aut ſe afficere inuicem poſſunt, ſi motus illius atque caloris ope deſtituantur. Quare ſicut ad dignitatem decoremq́ pertinet cœli, qui pro tāta colorum diuerſitate uno ipſius natiuæ lucis ſplendore coruſcent, ita fuerit ſuæ perfectionis, pro multiplici materialium uirtutum numero unam poſſediſſe uirtutem, & illis omnibus nobiliorem, ſicut omnes colores lux antecedit, & perfectam illarum conſtitutionem, ſicut lux omnium colorum perfecta conſtitutio eſt, nec plus detrahi putemus dignitati cœli, ſi particulares iſtas dotes ſtellis abnegamus, quàm quod ipſum quoque cœlum, nec flauum credimus, nec cæruleum, neque praſsinum, nec purpureum, quæ ſicut in terrenis ſpecioſa & neceſſaria uarietas, ita nec poſsibilis in ſideribus, nec decora.

SI SVA CVIQVE SIDERI ET PROPRIA VIS CONcedatur, eſſe tamen illam uniuerſalem. Cap. XXV.

IAm ſi contendat aliquis, ut pręter hanc omnibus communem proprietatem motus luminis atq; caloris, ſua habeat quęq; ſtella propriã influentiã, non magnopere, quanquam poſsim, illi reſiſtam. Sed admonebo diuerſas iſtas uirtutes, quibus inter ſe differunt, hoc tamen cõuenire, quòd omnes uirtutes cœleſtes ſunt. Quicquid aũt in cœlo eſt, & ſi comparatũ, uniuerſitati cœleſtiũ particulare aliquid eſt, idem tamẽ ad ſublunaria ſi referatur (ut maxime ſit anguſtũ) uniuerſale eſt, uniuerſale cũ dico, ita intelligi uolo, ut totã corruptibilis mũdi perfectionẽ claudat in ſeipſo, alioquin cœleſte nõ erit, ut parte iam declaratũ, mox quoq; latius explicabit. Quod ſi concedatur, nihil iuuabũt rem aſtrologicã ſiderũ iſtę dotes peculiares, ſed erit quidem Iouis alia quàm Saturni proprietas, uerũ non propterea efficiet apud nos aliud Iupiter quàm Saturnus, quare pariter omnia per hanc ſuã proprietatẽ uterq; facere poterit. Iouia uirtus differt à Saturnia, nõ negabo. Sed nulla uirtus corporũ inferiorum, quã & Iouia ęque atq; Saturnia, & Saturnia æque atq; Iouia non contineat, generet, ſeruet, efficacẽ reddat, atq; perfectũ. Dicã primũ cur ita ſit, dehinc quomodo ſtet, cum iſta cõmunione diuerſitas in utroq;, & proprietatis, & actionis. Cœli natura nõ uidet apertius ſimul & breuius explicari poſſe, ꝙ ſi dixeris cœlum unitatem eſſe omniũ corporũ, ſane nulla eſt multitudo quæ nõ à ſua unitate dependeat, nihil in uniuerſo quod non ab uno quaſi fontali capite deriuet. Et quemadmodũ in exercitu legio quælibet ad præfectũ ſuũ, totus exercitus ad unũ refert Imperatorem, ita quæuis ſeries rerũ generis cõmunione ſibi conſentiẽs, habet ſuum principium à quo deducitur, à quò fouet, regitur & continet. Quæ cũ ſint multa principia, quaſi multiplex unitas ad ſimplicisſimã unitatẽ primi principij poſtremo redigit. Eſt aũt quemadmodũ omnis numerus quodammodo in unitate, tota ciuitas in rege, totus exercitus in Imperatore, ita ſuo in principio ſui quaſi gregis, uirtus omnis atq; perfectio. Verũ quod in illa gregaria (ut ita dixerim) cõditione, diuiſum, mancũ, infectum, interminatũ eſt. Viget in capite interminatæ cuiuſdã unitatis ſingulari cõplexu, purum, efficax atq; perfectũ. Quo fit ut nihil conſequentis corporis eſſe in capite, & rurſus in capite totum corpus eſſe dicat. Ita quod eſt primum inter ea quę ſunt ineffabilis Deus, & nihil eorũ eſt quæ ſunt, & rurſus omnia eſt eminentia quadã principalis naturæ, & omnimodæ poteſtatis. Corporeũ ergo genus à quo principio dependebit, potius ꝙ à primo corpore, loco & dignitate? hoc aũt eſt Cœlũ. Verè igit q̊d dicebamus. Cœlũ unitas erit omniũ corporũ, de quo negari poſsint omnia q̃ ſint corporũ aliorũ, & omnia etiã poſsint affirmari. Negari quidẽ, quoniã q̊d in illis formatũ uarios habet fines, q̊d diſcretũ, multiplex, imperfectum, in cœlo nec characteres eos

formę nec eã pariter habet diuerſitatem. Affirmari ꝙ omnia illa ſimul nõ poteſtate materiæ, ſed uirtutis amplitudine, & originalis naturæ ſublimitate cõcludit. Quę ſi cœli natura eſt, certe nulli nõ cœleſtiũ uenit, nec ita exiſtimandum, ut totũ quidem cœlum totã cõtineat perfectionẽ corporũ inferiorũ, pars uero partem. Nullũ id foret cœli priuilegiũ, ſed pars quęlibet cœli, totus eſt mundus inferior, exceptis quę in mũdo ſunt, ſed nõ ex mundo. Hoc Pithagorici ſignificaſſe uidentᷓ Allegorica quadam ſua ſententia qua ſoliti affirmare, totã hanc regionem ſublunarem unã eſſe ſtellam, & in qualibet cœli ſtella omnia eſſe, quæ hac noſtra regione uiſunt, ſic in Luna, tum quatuor elementorũ, tum uallium eſſe montiumq; diſcrimina, ſed & ſtirpes & animantia quæcunque apud nos ſunt, ita in Venere, Mercurio, reliquisq; ſideribus, quo typo certe non aliud nobis declarant, quàm quod aſtruere uolebamus nullam eſſe in cœlo ſtellam, quę non ambiat totum, quod eſt ſub Luna, alioquin illæ cœleſti natura non erunt, ſi non falſè ſuppoſitum atq; probatum, nihil uerius dici naturam cœleſtem, quàm unitatem naturæ corporeæ. Tum quòd hoc fuerit cœlo dignum priuilegium, quòd tanta uaſtitate & numero luminum innumerabili, ſublunaris demum anguſtiæ bona complectatur. Eſt igitur in uirtute cuiuslibet ſtellæ, uirtus omnis corporum caducorum, nec hoc differunt diuerſarum ſtellarum uirtutes quòd alĳs aliæ rebus præſint, cum præſint omnib. omnes. Nec quę fuerit altior præſtat inferiori latiore complexu, hoc eſt plurium rerum, ſed nobiliore, eadem continens & quæ continet inferior, ſed unitius longe quàm illa & eminentius. Videri poteſt hoc idem in mentibus ſeparatis & animantium cognitione. Nam ſicut omne corpus à cœlo, ita uis omnis cognitionis particeps pendet ab intellectu. Intellectum uoco non noſtrum, qui ratio dicitur, ſed angelorum, quos philoſophi mentes & intellectus uocant, Hic ſibi ſupereſt ad intelligendũ, nec aliquid infra ſe, nec in aliquo infra ſe inſpicit, quod intelligit, non fallitur, nõ laborat. Et quod in omni genere cognitionis poteſtatibus uarĳs diſtributum excellit, id unita poteſtate excellentius longe quàm ſit in illis poſsidet, in ſeipſo ueritatem conſpicit, tangitq́ue præſentem certitudine ſenſus. Habet apud ſe illam dilabentibus rebus imaginaria facultate, peruidet cauſas & ſpecies rerum tam corporeas quàm incorporeas perſpicacia rationali, non rationalis ille, uel ſenſualis, uel imaginarius, ſed per intelletualem proprietatem nobiliore conditione, quod in illis perfectum eſt colligens, reĳcit quod imperfectum. Eſt enim in nobis cognitio phiſica aliud a mathematica, mathematica aliud à diuina. Nam phiſicam ratio cum ſenſu conſequitur, mathematicam cum phantaſia, diuinam cum mente & intellectu. Porrò mentium nulla eſt etiam deſpicatiſsima, quæ non omnem ueritatem in ſuo lumine uideat, qua nos illis ſcientĳs artibusq́ue, uel attingimus certe uel anhelamus. Eia igitur comparemus iſta corporeis,

ſunt

ſunt in nobis hæ artes atq; ſcientiæ, ſunt in tota cognoſcente natura uaria genera cognitionum? id quod in corporũ turba diuerſarum uirtutum uaria priuilegia. Eſt omnis cognitio, participatio quædam luminis intellectualis, eſt corporea omnis uirtus participatio quædã facultatis cœleſtis. Quanquam ſicut illa euidentius in ratione, ita perfectius hæc elucet in ſpiritu cordis. His ita poſitis, agite uideamus an recte dixerit quiſpiam, ſi de mentibus illis defluant intellectuales radij, alios fore qui phyſicos faciant non mathematicos, alios mathematicos non diuinos, alios diuinos potius q; phyſicos, uel mathematicos, atq; ita hęc lux erit, ut iſta ſtudia penes naturæ diuerſitatem mentium ſpirantium, non à radiorum ab eadẽ mente ſuo ita conſilio uoluntateq; proficiſcentium, puto rectius ſentiet qui nihil eſſe credat huiuſmodi, quod & largiter dare quæuis illarum non poſſit, & quæ non ſua quidem, more ſiderum, libertate donet, ſed natura, & ſi contingit ut hoc potius inde quàm illud munus excipiatur, non ad dantem in omnia æque liberalem, ſed ad captum accipientis conditionemqúe dicat eſſe referendum. Quod ſi quemadmodum diximus ita ſe habet ſtella ad corruptibile corpus, quod ad noſtrum attinet hoc propoſitum, ſicut mens ad defectibilem cognitionẽ, pariter erit dicendũ poſſe ſtellam quãlibet ex ſe dare, quicquid corpus ſubditum, quodcunq; ſit illud, accipere natum eſt, ut iam afflatus occulti diuerſitatem nõ afflantis ſtellæ, quod aſtrologus putat, ſed afflatæ materiæ diuerſitas faciat. Dixi afflatum occultum, quoniam ſideris actio per lumen atq; calorem, pro intentione remiſsioneq; radij poteſt eſſe diuerſa, quod ſuperius explicauimus, ſed in occultis iſtis proprietatib. per quas ipſa ſe quaſi ſtella propagat, effunditq; ſuas (ut ita dixerim) ſpecies & imagines, ſicut illa nõ apparet intentio atq; remiſsio, ita nec ullam agendi diuerſitatem ponere perſuademur. At inquies uirtus Iouis & ſpecies iſta diffuſa, diuerſa eſt certe à uirtute Saturni. Fateor, ſed non propterea diuerſam rem effecturam, cum nulla ſit res in ſublunari mũdo, quam non utrauis facere poſsit. Quænam igitur actionis diuerſitas? facit utraque idem, ſed alia idem facit alio modo, nobiliore nobilior, & eminentiore. Quanquam neſcio ſi de iſtis uirtutibus ita ſtatuamus, an efficacior forſitan in nos uirtus inferior, non quia loco proximior, ſed quia naturæ cognatior, ſed alterius operis hæc inquiſitio. Hic tantum aſſerimus, ſi præter lumen atque calorem ſua cuique ſideri proprietas concedatur, ita defendi poſſe, omnes uniuerſales, ut nullam faciant ex ſe diuerſitatem inferiorum. Poſſemus tamen concedere uim aliquã particularem illis, contrahentes, ſcilicet, ſideream poteſtatem, atque ita concedere, ut nihil hoc tamen adiuuaret aſtrologos, ut ſi omnes quidem ſtellas in omnibus ſemper idem operari, ſed non omnia in omnibus concedamus, uerũ aliud aliam, ad hoc exemplum: Conſtant corpora quælibet ex materia & forma, putet igitur aliquis ita ſe rem habere, ut quæ attinẽt ad materiam, tria minora ſidera

dera faciant, Luna, Venus atq; Mercurius, diuiſis officijs, ut materiam ipſam Luna regat, ad formã uero diſponat à Venere & Mercurio, à Venere per quantitatẽ dum fit ordo, figura, cõpoſitio, decor debitus in partibus, à Mercurio per qualitatem, dum formabili mobilitate ſuſcipiendæ formę congruas induit affectiones, atq; ſunt formæ manentis à ſuperioribus tribus ſtellis in hunc modum, ut quòd forma ſit habeat à Saturno, quòd det eſſe & uitam his quæ uiuunt à Ioue, quòd moueat intus excitetq; ad operandum à Marte. Quod autem ſe res quælibet ipſa diffundat, & per diffuſionem notificet atq; propaget, ad Solem potiſsimum refertur, cuius eſſe uideatur operatam materiam uincere, de qua ſibi ſimile parit, qua & generatio ipſa & manifeſtatio. Quid ſi igitur differrent opera Planetarũ, quod & ultro concedimus, non ratione, non fide experimentorum, non authoritate Platonis, Ariſtotelisúe coacti, eſſet tamen quoq; omnis diuerſitas rerum inferiorum, non à cœlo, ſed à cauſis inferioribus, agente illo quod eſt ſuũ ſemper in omnibus, eodem modo, ſed opere uariato, tum à proximis cauſis, tum à diſpoſitione materiæ, particulares magis quàm uirtutes in ſideribus ponere, quando nec iſtas uniuerſales nulla ratio perſuadet, poſſet de quibuſdam aliter ſuſpicari ſine piaculo, & cum doctorum etiam authoritate non nego, ſed quod ſequens liber oſtendet, ſicq; huiuſmodi nec ſunt illę quas aſtrologi dicunt, nec illis afficimur eo modo quo credunt.

EPILOGVS HVIVS LIBRI CVM REIECTIONE quarundam rationum aſtrologorum in ipſos argumentantes. Cap. XXVI.

EXaminauimus naturales omnes mutationes rerum inferiorũ, quæcunq; cœli opera eſſe uidentur, nã de fortuitis hominũ caſibus in quintæ rationis ſolutione dicemus, nec repertum in illis quod faueret aſtrologis, ſed occaſio data potius multa obijciendi, ut ſit quod eos ἀνάγυριν iſtam cõmouiſſe pœniteat. Etenim quid colligimus inde aliud q̃ radijs luminariũ affici corpora ſublunaria? Sed nec alia affectatione q̃ caloris, nec alterius caloris q̃ uitalis, nec cuius actio aliter immutaret, q̃ pro ſitu ſideris, uel ex propinquo, uel è directo nos magis irradiãtis. Ex his principijs omniũ effectuũ reddimus rationẽ, quoſcunq; fide experientiæ in teſtimoniũ ſui dogmatis afferebant, in q̃ua reddenda non confirmari aſtrologiã ex illis obſeruationibus ſed infirmari patebat, & quid illi uel fallerent, uel fallerentur, ubiq; detegebat. Sic falſo apparuit credi ab illis uim Solis exiccatricem, aut Lunæ parũ ſalubriter humectatricem & frigidã, falſo fingi in Luna uim occultã præter motũ & lumen, quæ mare reuocet & effundat. falſo noxa partus octimeſtris reum fieri Saturnũ, falſo ſignis aſcribi quaſi uirtutis poteſtatisq; diuerſę, quod pro ſitus tantũmodo uarietate Solis radius operatur, falſo criſimos dies & periodos febrium, ad Lunæ motus, uel aliorum ſiderum referri. Deniq; tantum ab-

fuit,

fuit, ut ex iſtis à Sole Lunaq́ꝫ mutationibus argumentum ſummeretur ad fidem decretorum aſtrologiæ, ut inde in ſuſpitionem falſitatis nō mediocriter adducatur, ita enim argumētabatur ſub Luna ſi quis cubet, membra occupat torpor, & cum ea echini ſimiliter implentur, frigefacit igitur & humefacit, Solem torridum ſenſus atteſtatur, igitur ſiccum. Nos è diuerſo ſic inſtamus, Luna implet echinos, igitur calida eſt, demonſtrauimus hæc ex Ariſtot. ſtupent frigore dormientes ſub ea, igitur calida eſt. Declarauimus hoc aperta ratione, quo pacto ſcilicet id eueniat. In plenilunio fauet conceptibus, alit corpora, creſcens roborat, uegetat, igitur calida eſt. Probauimus ex Hippocrate, ex euidentia ipſa. De Sole pariter appellamus ad experientiam, qua patet illius radijs ſpiritum uitæ omnem uiuificari, id uerò non eſt ſiccæ poteſtatis, ſed ſalubriter calidæ. Nec difficile fuit declarare, quo pacto uel accidenti uel ſiccet, uel exurat, imò frigefaciat etiā Sol, Luna frigoris & humoris cauſa eſſe dicatur, licet ſidus utrunq́ꝫ uiuifici tantum luminis & caloris ſua natura ſit author. Sic item colligebāt, uidemus à Sole & Luna manifeſto noſtra corpora permutari, nec igitur de aliorum ſiderum influxibus dubitandum eſt. At hoc ipſum de alijs nos in dubium trahit, quod de Sole Lunaq́ꝫ uidemus, quòd ſcilicet ab eis ita corporum diſpoſitiones uariari deprehendimus, ut reliquas ſtellas aſymbolas potius iudicemus, quàm in partes operis aduocatas, ſiquidem Lunæ lumine decreſcente ſemper humiditas in corporibus attenuatur, augeſcit ſemper illa creſcente. Cur igitur, ſi quod putant aſtrologi, de aliorū ſiderum efficientia uerum eſt, cur inquam, non interdum humili Planetæ cum dominātur iacturā luminis lunaris farcientes humiditates non augent, ut liceat nobis aliquando ſiderum beneficio etiam in nouilunio ſucculentas oſtreas cœnitare, cur inuicem illa plena nunquam Saturni ſiccitas atq́ꝫ Martis ius cœli pro legibus aſtrologicis, uſurpātium corpora deſiccat, & cæſa ligna defendit à carie, potius ergo fauent obſeruationes iſtæ tollētibus poteſtatem Planetarum, quàm aſtruentibus, ſicut & his potius qui ſignis efficaciam nullam tribuunt, quàm qui plurimā, alioquin cum à Luna mouetur mare, ſicut uolunt nec ipſi negamus, cur in aquaticis ſignis poſita, nō plus mouet quàm in igneis, nec minus in ſiccis deniq́ꝫ quàm in humidis? aut cur Luna non facit uberiores acceſſus humidis iuncta Planetis, quàm exiccantibus. Et quomodo ſi uera quæ prædicunt de duodecim locis, quas appellant domos, quomodo illud conſonat, quod ab ortu ſcandens Luna, quo plus ſummo propinquat fortius agit in Oceanum, atq́ꝫ ita fortius ex 12. loco quàm ex horoſcopo, quo tamen loco languere fieriq́ꝫ imbecillimam omnium ſiderum poteſtatem affirmant. Potius igitur ſtant nobis contra illos iſta experimenta, quàm ut contra fidem aſtrologorum opinionibus arrogent, niſi quemadmodum dicebat Phauorinus, ut ſupra etiam tetigimus, quia Oceanus quaſi Lunæ comes, cum ea ſimul ſeneſcit adoleſcitq́ꝫ, pu-

tant

tantargumentum eſſe ad perſuadendum omnium rerum humanarum & parua & maxima tanquam ſtellis atq; ſideribus euincta duci atq; regi. Sed longe diſpar, atque ut idem aſtrologos ludens iactabat, nimisq; ineptum & abſurdum eſt, ut quantum æſtus Oceani cum Lunæ curriculo cõgruit, negocium quoq; alicuius quod ei forte de aquę ductu cum riualibus apud iudicem eſt. Exiſtimemus ipſum quoq; quaſi habena quadam de cœlo uictum gubernari.

CAPVT XXVII.

Reliquum ut poſtremam argumentationem diſſoluamus, petitam ab euentis humanis, in quibus alia ita uires noſtras excedant, aut præter meritum & rationem eueniant, ut decreti fatalis & cœleſtis potẽtiæ uim adſtruere uideantur, hoc nos ita ſoluemus ad præſens, ut oſtẽdamus habere ſuas cauſas hæc omnia ſatis apud nos, nec apparere quicquam in omnibus, quod authorem cœlum deſideret, hoc eſt, nihil in curſu rerum eſſe humanarũ, unde ſuſpicio naſci debeat facta hominum fatis regi & gubernari. Nam per initia quidẽ libri ſequentis non ſoluentes iã, ſed arguentes, hæc imprimis cœlitus nullo modo fieri poſſe docebimus, in quibus iſtam uim fati agnoſcere ſibi iſti uidentur. Ea uero deniq; duo ſunt magna, uidelicet atque mala. Dicamus primũ de magnis, uel ad animum pertinent iſta, uel ad externa. Sic enim nobis & Alexandri felicitatem, & præceptoris ingenium ac doctrinam obiectabant. Incipiamus igitur ab his quæ ad animum pertinent. Admiraris in Ariſtotele conſummatã ſcientiam rerum naturaliũ, ego tecum pariter admiror. Cauſa cœlum eſt inquis, & conſtellatio ſub qua natus eſt, non accedo, non tam uulgata ratione, quòd nati eodem aſtro multi non fuerunt Ariſtot. quàm quòd præter cœlum ſub quo tanquam cauſa uniuerſali, & Boëtiæ ſues, & philoſophi actici pariter germinant, cauſæ proximę ſunt Ariſtoteli propriæ & peculiares, ad quas ſingularem eius profectum referamus. Primum utique (ut ille inquit) ſortitus eſt animam bonam, & hanc utique non à cœlo, ſiquidem immortalis, & incorporeus animus, quod ipſe demonſtrauit nec aſtrologi negant, tum ſortitus eſt corpus idoneum ut tali animæ famularetur, nec hoc etiam à cœlo niſi tanquam à communi cauſa, ſed à parentibus. elegit philoſophari. Hoc & principiorum opus quæ diximus, hoc eſt animi & corporis, & ſui arbitrij fuit, profecit in philoſophia, hic arrepti propoſiti & ſuæ induſtriæ fructus. At plusquàm philoſophantes multi, pari ſtudio atq; labore. Fuit in cauſa doctrina præceptoris, & felicitas ſæculi in quo æditus, ueterum pleni monumentis, ſed non exactis, ne & labor non adeſſet inchoandi & perficiendi bonas artes materia non deeſſet. At profecit plus longe quàm coętanei & quàm diſcipuli. Sortitus erat non aſtrum melius, ſed ingenium melius. Nec ingenium ab aſtro, ſiquidem incorporale, ſed à Deo ſicut corpus à patre, nõ à cœlo. De

Xx quo

quo nos tãto loquimur, quàm aſtrologi honorificentius, quãto cauſa uniuerſalis particularibus cauſis diuinior & eminentior. Quod ſi captus exceſsit ingenij humani uel Ariſtot. uel philoſophus alius, erit cauſę hoc non omnino deterioris, quale corpus omne propterea@ cœleſte eſt, ſed melioris, hoc eſt diuinæ, ſicut Socrates maior mea ſententia omniũ philoſophorum, ſapientiam ſuam non ſideribus natalitijs, ſed aſsiſtenti numini retulit acceptam. Quare plus cœlo damus quàm oporteat, ſi diuinitatem animorum corporeis illis radijs demittimus, minus ſi corporeas differentias quæ de priuatis rebus accipiuntur, illi quaſi particulari cauſæ tribuimus. Minus autem omnino quàm deceat, cum deformitates ipſas noſtras, & labes mentium aſcribimus ſtellis, quod eſt unum ex illis quibus maxime mouebantur ad aſtra confugere, quòd apparent in hominibus multis abſonæ quædam appetitiones, præter leges humanitatis, quæ non intrinſecam, hoc eſt humanam, ſed extrinſecam habere cauſam uideantur, & quia potentem ideo ſideream. Ego uero ab illis quæſierim cur prægnans mulier terram comedat libentius & carbones quàm exquiſitum omne genus eduliorum? Et ſi monſtrifici deſiderij, non aſtrum ſed fœtum cauſam inuenerint. Admonebo cauſam pariter eorum quæ demirant̃, in corporis temperatura potius quam in cœlo eſſe quærendam. Dicerem apud improbos quoq; dæmones, ſed à corporeis eos abducerem. Certe pręter corporis habitum quantum faciat ad huiuſmodi portentoſas affectiones conſuetudo, uerisſimo poſſum exẽplo declarare. Viuit adhuc homo mihi notus prodigioſæ libidinis & inauditæ. Nam ad Venerem nunquam accenditur, niſi uapulet, & tamen ſcelus id ita cogitat, ſæuientes ita plagas deſiderat, ut increpet uerberantem, ſi cum eo lentius egerit, haud compos plene uoti, niſi eruperit ſanguis, & innocentis artus hominis nocentiſsimi uiolentior ſcutica deſeruerit: Efflagitat ille miſer hanc operam ſummis precibus ab ea ſemper fœmina quam adiuit, præbetq́ue flagellum, pridie ſibi ad id officij aceti infuſione duratum, & ſupplex à meretrice uerberari poſtulat, à qua quanto cæditur durius eo feruentius incaleſcit, & pari paſſu ad uoluptatem doloremq; contendit, unus inuentus homo, qui corporeas delitias inter cruciatum inueniat. Is cum non alioquin peſsimus ſit, morbum ſuum agnoſcit & odit, quoniamq; mihi familiaris multis iam retro annis, quid pateretur liberé patefecit. A quo diligenter tam inſolitæ peſtis cauſam, cum ſciſcitarer, à puero inquit ſic aſſueui. Et me rurſus conſuetudinis cauſam interrogante, educatum ſe cum pueris ſceleſtiſsimis, inter quos conueniſſet hac cædendi licentia quaſi pretio quodam, mutuum ſibi uendere flagitioſa alternatione pudorem. Hoc ego factum licet graue auribus liberalibus, ideò non ſuppreſsi, ut cognoſceremus euidentia ipſa quantum illis affectibus ualeat conſuetudo, ne quaſi cauſam habere terrenã nullam poſsint, cœlum ſtatim accuſemus. Nam id

quidem

quidem aſtrologus ſi audiat, damnatam dicet fuiſſe Venerem in hominis genitura, & aduerſis fortaſſe, aut alio modo minantibus radijs Martis flagellatam. Veniamus ad res externas, in quibus Alexāder præponebatur, cuius tanta tam repentina felicitas, undenam ortum haberet quærebatur, niſi haberet à cœlo? Facilis reſponſio, à uirtutibus Alexādri quales habuit multas neceſſarias imperatori, fortitudinem, liberalitatem, laborum tolerantiam, peritiam rei militaris, egregiam literaturam, & quas alias enumerare non eſt neceſſe. Ab exercitu quē nactus eſt, & ſub patre Philippo exercitatiſsimum, & beneficio regionis bellicoſiſsimum, & ob liberalitatem exemplumq́ uirtutum amantiſsimum ſui. Ab ignauia populorū quos ſuperauit, unde dictus à patruo pugnaſſe cum fœminis. At fortuna quæ in rebus bellicis plurimum dominatur. Fortunam uero cum dico, cœlū non dico, ſed eam cauſam cuius meminit Ariſt. ſecundo libro phyſicæ auſcultationis, & quam uulgo fortunam dicimus, atque his uerbis ſolemus exprimere, ita ſors tulit, ita euenit, ita res cecidit, per quam fit ut ludentes aſſeris, aut iaciant quod uolunt, aut quod non uolunt, hæc eſt illa cœca nuncupata, quæ præter illas quas diximus, & ſimiles cauſas, Cæſares, Syllas, Auguſtos, Alexandros fecit, quam per ſe nec dependere de cœlo, nec idem eſſe quod fatum, nec prouidentiæ derogare diuinæ, & quid demum aut eſſe, aut non eſſe poſsit, quoniam proximo libro latè diſſerendum eſt, hic dicere non oportet, ubi aſtrologos non alijs magis quàm Aquinatis Thomæ, quem hi ſummè ſibi fauere putant, armis opprimemus. Quod uero ad id attinet quod principaliter hic tractatur, nego quicquā in terris adeò magnū fieri uel uideri, ut authorē cœlum mereat. Nam miracula quidem animi (ut diximus) cœlo maiora ſunt, fortunæ uero & corporis, ut quàm maxima ſint, cœlo collata minima deprehenduntur, ut quod rectè dixit Phauorinus. Nihil magnum in terra præter hominem, nihil magnum in homine præter mentem & animum, huc ſi aſcendis cœlum tranſcendis, ſi ad corpus inclinas, & cœlum ſuſpicis, muſcam te uides, & muſca aliquid minus. At quemadmodum quidem in illo nigro agmine formicarū, ſunt quæ alijs præſtent robore, magnitudine, Sunt uictoriæ, bella, paces, officia, labores, egeſtas, diuitię, quæ contemplantibus nobis, omnia exigua, & nullo diſcrimine nihil ſunt, ita noſtra iſta corpuſcula, noſtræ fortunæ, noſtri reges, noſtræ prouinciæ, bella, fœdera, nuptiæ, cœlo ſi comparentur, nihil ſunt penitus, cui tota terra collata, cuius unam portiunculam inter ſe homines igne, ferroq́ partiuntur, indiuiduum punctum eſt. Non ergo ea eſt magnitudo rerum terrenarum, ut alterius eſſe quàm cœli opus non poſsit. Quo ſi digna non ſunt, quæ inter nos digna ſunt, quanto magis erunt indigna, quæ indigne etiam fiunt à nobis? ut flagitioſos euehi ad dignitatem, Socratem perire iudicio ſtellicatoris, & enormia id genus, quæ quotidie multa & uidemus, & patimur. In quibus imprimis

eluceſcere fatum, & cœleſtis decreti neceſsitatem ait Maternus. Quem ego cum aſtrologis alijs libenter interrrogauerim, cur errata noſtra tantopere ambiant ſtellis imputare, & cum ipſi peccamus libentius inde cœlum, quàm nos accuſare? quaſi aut mirabile eſſet nos errare, pronos & malos ab adoleſcentia, aut errare illa poſsint aliquando iuſsis optimi Dei incommutabili ſemper ordine famulantia. Damnantur (inquiunt) innocentes, facinoroſi, præmijs afficiuntur, à quibus quæſo principibus, iuſtis an iniuſtis? ſi à iuſtis nec cœlum ſatis erit tanto miraculo, ſi ab iniuſtis, quid cœlo opus eſt, ubi deſpectrix cœli malitia ſatis eſt. Quærit Ariſtot. in Problematis: Cur ferè idem ſemper boni & pauperes, cũq; multas afferat cauſas & ueras & facetas, nullam tamen affert à cœlo, ut qui ſcilicet ſciret ſentes & tribulos, non cœlum germinare ſed terram. At cautus homo & prudens, quod maxime fugiebat diſcrimen incurrit, euadit alius periculum, cui ſe temere ſæpius expoſuerat? Quid eſt quod admiremur? cur non minus hæc nunquam euenire, quàm ſi eueniant ſæpe pro miraculo ſit habendum, horum cum plærunq; fiunt cauſa quærenda eſt, prius quidem proxima: Hæc ſi deeſt, remotior & occulta, cum de raro & fortuito non eſt alia cauſa inueſtiganda, ſi eorum ſatis meminimus quæ ſapientiſsimus Ariſtot. & ſecundo lib. phyſicæ auſcultationis, & ſexto primæ philoſophiæ ſcriptum nobis reliquit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ aduerſus Aſtrologos libri III. Finis.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum in Aſtrologiam, Liber IIII.

QVI MOS IN DISPVTANDO SERVATVS ET DEINCEPS ſeruandus, tum ſi detur aſtrologis, quod maximum dant theologi aſtrologiam tamen nihil eſſe. Cap. I.

NOSTER hic ferè in diſputãdo mos, ut ſiquid & ponat aduerſarius, quod & dari ſine piaculo, & contra rationabiliter negari poſsit, negemus id potius nos quàm demus, etiamſi ſit tale quo conceſſo nihil magis conficiat ille quod contendit, atq; iſta ſerie peruenientes ad id quod maximum poſtulare poteſt, oſtendamus etiã id ſi detur quod iure negari poſſe declaratum eſt, minime tamen colligi quod arbitratur. Sic enim & res ipſa quæ uenit in diſputationem tota per ſua membra particularius exploratur, & quàm multa gratis accipiat aduerſarius intelligit, quàmq; parum etiam & abſur

dam opinionem tueatur, quę tam multis uel nominibus falſa, uel certe dubia, Tum utcunque omnia ſe habeant, ipſa omnino non eſſe falſa non poſsit, hunc morem ſeruantes cum aſtrologis, primum defendebamus tantū Solis & Lunæ radios efficaciam habere permutandi res inferiores, cętera ſidera nihil nobis influere ob radiorum uel diſtantiam uel imbecillitatē. Secundo loco ſi dabatur eis, id ſcilicet non extorquentibus ſed imperantibus defluere ab omnibus aliquid in nos, oſtendebamus id tum ab omnib. intentione tantum remiſsioneque diuerſum effluere, hoc eſt lucem cum calore uiuifico, frigus autem humiditatem ſiccitatemque ab illis non emanare. Tertio ſi facerent quatuor primas qualitates non ſequi, ut impreſsionum quæ fiunt in ſublimi diuerſitas eſſet ab eis, aut ſi hoc foret non tamen ab illis uel peſtilentias eſſe, uel cataclyſmos, uel exuſtiones, multominus uirtute primarum illarum quatuor qualitatum res externas & caſui fortunæque ſubiectas à ſideribus gubernari. Quartò ſi primarum affectionum authores ſidera crederentur, hoc eſt calefaciendi, frigefaciendique, tum humectandi & exiccandi poteſtatem habere, non alias præterea illis dotes attribuendas per quas efficiant multa quæ per uim qualitatum illarum fieri nō poſſunt. Denique quales quales haberent ſtellæ uirtutes, & proprietates eas uniuerſales ita eſſe, ut nulla etiam eſſe quæ non uerā inferiorū corporum conditionem poteſtatemque complecteret, quare agere illa omnia cū omnibus, quod eſt cauſę uniuerſalis proprium. Diuerſitatem autem eorum quę fiant & quæ confingant, omnem à proximis cauſis uel liberis, uel naturalibus, uel fortuitis originem dicere. Quæ nos omnia eo conſilio defendenda ſuſcepimus ut intelligerent aſtrologi cum aliter ſentiunt & aſſeuerant, non confeſſa ſe dicere & manifeſta, ſed quæ nec certis ullis rationibus, nec euidentibus experimentis, nec authoritate Platon. Ariſtotelisúe cōfirmentur, ſed in ambiguo poſita, ſicuti propugnantur à quibuſdam, ita oppugnentur à multis. Quib. ſi tota niteretur aſtrologia, nec infideliora ſibi fundamenta locaret, non eſſet apud me penitus ruinoſa, ſed nutabunda, hoc eſt tam caderet illa mea ſentētia, quàm uacillaret. Verum ut aſtrologis demus quantum illis Aquinas Thomas theologique permulti atque philoſophi dare poſſe contendunt, nō magnopere ſcilicet refragante ratione, longe tamen minus acciperent, quàm accipere illos ſit neceſſarium, ut aliqua aſtrologia non ſolū apud nos, ſed ſua natura, & apud ipſas angelicas mentes eſſe defendatur. Dabit enim illis Thomas id quod maximum dari poteſt citra apertam calumniam ueritatis, ut ſcilicet omnium Planetarum ad nos defluuia cum uirtute proueniant, & alijs alias ſtellis eſſe proprietates, non modo calefaciendi, frigefaciendi, humectandi & exiccandi, ſed occultiores. Vnde uaria munera terrenorum turba ſortiatur, ut non omnē proprietatem quam habēt homines, cæteraque natura corporalis inferior à ſuis cauſis proximis habeat, ſed aliquam etiam à cœleſtibus, hoc totum & nos

precario concedentes aſtrologis, oſtendemus nullam tamen iccirco futuram hanc artem, quin de his maxime uaticinetur ex aſtris, quæ fieri ab illis uel indicari non poſſunt, etiam ſi fiant illa cuncta quæ diximus, atq; ita concuſſam uel ad interitum priore libro aſtrologiam nulla iam pacis uel iudulgentiæ ſpe relicta, diſputatio pręſens funditus euertet.

FORTVITA A COELO NON ESSE. CAP. II.

FOrtuitæ res pro quarũ bono uel malo euentu fortunatos uocamus homines & infortunatos hæ præcipuè ſunt, quæ ſicuti fatales imprimis putantur, & à cœleſti decreto pẽdentes, ita prędictionum aſtrologicarum pars maxima & potiſsima materia ſunt. Nã quæ per ſe cauſas proximas habent, ut conditiones animi & corporis, non exigere adeo ſuperiorem cauſam occultioremq; uidẽtur, quàm quæ temere fieri caſuq; dicimus, quum fieri ſine proxima cauſa uideantur, talia ſunt feliciter uel infeliciter nauigare, peregrinari, mercaturam facere, fodientem terram theſaurum inuenire, latronibus, beſtijs, occurrere, regi placere, periculum euadere, bona ſeruitia, malaúe ſortiri, domum ingredi mox ruituram, & quæ alia hoc genere præter conſilium, præter opinionem, miſeris & uerè ægris mortalibus accidunt, de quibus ut quæ prorſus extra noſtram manum ſint, & extrinſecus ueniant in nos, optamus maxime aſtrologorum audire ſententiam. Alioquin quo quis corporis habitu ſit uel à ſpeculo, uel à medico ſciat, ſicuti & qualem mentem ſciat à ſeipſo, ſi modo mentem habet, at quæ fortuita nuncupamus, ea ſunt quæ potiſsimum per artes diuinatrices humana curioſitas expetit, hęc igitur ante alia nullo modo de cœlo præuideri poſſe probabimus, nec alia ratione quàm qua utitur Thomas Aquinas, eo maxime loco quæ fauere ſententiæ aſtrologorum uidetur, hoc eſt tertio libro contra Gentes, ubi fortunatos à cœlo & fieri homines & infortunatos dicere uidetur, ea ratio talis eſt. Virtus cœleſtis corporis non agit intellectu uel electione, ſed quemadmodum natura agit, Naturæ proprium eſt ad unum tendere. Effectus igitur qui non eſt unus à naturali cauſa per ſe eſſe non poteſt, at quæ ex accidenti concurrunt inuicemq; conueniunt, ea uere unum non ſunt, ſed duntaxat unũ per accidens. Concurſus igitur huiuſmodi quem ſolemus fortuitum nuncupare, nulla eſſe poteſt per ſe cauſa naturalis, ſed cœleſtis cauſa, naturalis cauſa ut dicebamus. Et igitĩ rerum huiuſmodi fortuitarum cauſa per ſe eſſe non poteſt. Adijcit hijs exemplum, quo ſimul declarać quomodo non eſt cauſa per ſe cœlum huiuſmodi euentorum, ſed tantummodo ex accidẽti, inſtigatur, inquit, aliquis à cœlo ad ſepulchrũ fodiendũ, accidit ei ut in ſepulchro theſaurus ſit, quare fodiens ſepulchrũ theſaurum inuenit, nõ fuit hoc à cœlo ut inueniret theſaurum præterquàm ex accidenti, quin ex accidenti eſt eundem eſſe & ſepulchrũ & theſauri locum, nam inſtigare hominem ad ſepulchri foſsionem, in quo latet theſaurus ut theſaurum inueniat

cauſæ rationalis eſt & intelligentis, cuius propriũ eſt rem unam ad aliam referre & ordinare, naturalis cauſæ non eſt, qua duntaxat ad unum fert[illegible]r, ut diximus, qualem eſſe cœleſtem radium nemo diffitebitur.

QVOMODO RERVM FORTVITARVM CAVSA SIT Deus, quomodo angeli, quomodo cœlum, quomodo nos, quomodo fortuna. Cap. III.

CVm de fortuitis rebus mẽtio fiat, operepreciũ fuerit altius explicare quę ſint illarũ cauſę apud philoſophos atq; theologos, nã ex his quidẽ quæ hactenus diximus exiſtimari poſſet in caſum nos illam duntaxat temeritatẽq; referre, nunc improbandos eſſe aſtrologos qui ſeruare in his quoq; extraordinarijs ordinem & certas cauſas conarentur, ut nihil temere in natura. nihil ſine cauſa legitima fieret. Quæ ſi qua cogitãda eſt, illa uidetur potiſsimum eligenda, quã aſtrologi accipiũt, cœlum ſcilicet, cũ nec infra cœlũ, talis ulla iudicetur potens, ſcilicet, rerũ omnium, quæ ſub cœlo fiũt, nec ſupra cœlũ dicunt, uidelicet cũ multa indigne pręter meritum & rationẽ fieri uideant, quæ potius corporalis cauſæ quandã neceſsitatem q̃ prouidentiã arguant eligẽtis. Quare ut hos ſcrupulos extrudamus diſſerere quædam latius ſuper his rebus utile fuerit, ut poſtq̃ à cœlo gubernari hæc non poſſe monſtrauimus, nũc unde & quomodo gubernent aperiamus. Fortuita fieri dicimus quæ pręter intentionẽ operantis eueniũt, quare tantũ in rebus humanis fortuna dicitur, ut quæ ſolæ cõſilio rationeq; fiunt. Exemplũ tale quo ſuperius etiam uſi, propoſuit agricultor terrã fodere culturã ſoli cogitans, nõ theſaurum, accidit ut theſaurũ inueniat, fortuito factum dicimus, nec reperti theſauri cauſam aliam damus quàm fortunã. Fortunam uero non intelligimus aut numen, aut naturã, aut rem omnino aliquam cauſam talis euentus, ſed potius excludimus, tantũ fortuna factũ dicentes, ac ſi dicamus ita euenit forte non ex aliqua cauſa, nã foſsio quidem terræ cauſa dici nõ poteſt, non ſit terra, quatenus terra eſt locus, ſed accidit eundem locũ terram ſimul eſſe latebramq; theſauri. Quapropter ſi quæras qua cauſa factũ, ut erueri tille theſaurum, nullam eſt afferre, cũ non una cauſa, ſed fortuitus concurſus plurium hoc cauſarũ effecerit. Propterea errabãt qui fortunam in rebus eſſe negabant, quam opinionẽ ſecundo phiſicæ auſcultationis, & ſexto primę philoſophiæ libro, conuellit Ariſtoteles. Errabant autẽ non quia putarent quo nobis improuiſa fortuitaq; ſunt, ea nota prouiſaq; eſſe poſſe ſuperioribus mẽtibus, quare nihil abſolutè ſimpliciterq; eſſe fortunam, ſed quòd arbitrarẽtur huiuſmodi euenta neceſſario habere proximã per ſe cauſam, nõ intelligentes quo pacto quod eſt unũ per accidens, cauſam minime exigat per ſe unam, ut hominem eundem muſicum eſſe & bellatorem cauſam nullam habet, alioquin ſi ſimul eſſent propter aliquam cauſam, ordinem inuicem haberent ex illa cauſa, quæ autem ſibi temere accidunt, ut bella-

tori eſſe muſicum, muſico eſſe bellatorem, patet ea inuicem ordinē habe-re, quare nullam habet per ſe agentem cauſam, ſed ex accidenti tantum ſic recte Peripatetici caſum & fortunam defendunt in rebus neceſsitatem ex-terminantes. Sed errant ex eis quidam deteſtabilius quàm qui auferunt cā-ſum, pernegantes ſcilicet aliter iſta fieri ꝙ fortuito, hoc eſt nullo cōſilio ſu-perioris cauſæ, nulla prouidentia, pullulat enim peſtilentiſsimus hic error ex impietatis radice, qua creditur aut non cognoſci, aut ſi non cognoſcun-tur non curari à ſuperis res humanas, qui alibi rationibus reuincetur, ubi contra philoſophos impios erit diſputatio, nunc ueluti pro iudicato fal-ſus abijciatur, authoritate omnium theologorum, totiusꝗ philoſopho-rum familię, & Ariſtot. Peripateticorum principis in Moralib. libris, tam ubi de felicitate, quàm ubi de bona fortuna diſſeruit, nam illic cura eſſe ho mines Deis, præcipueꝗ ſapientes, & hic nota eſſe Deo ſenſibilia omnia præterita atque futura, & in his dirigi nos ab eo clariſsime aſſeuerauit, quod in libro quoque de Mundo, libro utique Ariſtotelis ſapientia digno confirmauit, quem Platonica illa de diuina iuſtitia ſententia quaſi oracu-li cuiuſdam coronide terminauit. Si igitur curant humana Dei, ſic enim lo quimur, ut cuſtodes angelos, & intelligentium cauſarum ſerum ordinem complectamur Dei ueri conſilio prouidentiæꝗ famulantem. Si inquam hoc uerum eſt, nemo dubitauerit inſtigatos ab illis homines ea ſæpe face-re quæ ſunt homini, non præuiſa, non præcognita, illis uerò ſapientiſsima præcognitione diſpoſita. Vulgatiſsimum eſt exemplum de ſeruis eodem miſsis à Domino ut conuenirent ignaris tamen Domini uoluntatis, quo-rum conuentus atque concurſus ipſis ſeruis inopinatus atque fortuitus, Domino præuiſus & præordinatus eſt, ſic procurans utilitatem pauperis agricolæ cuſtos angelus poteſt ad eum locum effodiendum inuitare moti bus occultis, ubi nouit angelus eſſe theſaurum, ut quod pauperi fuit fortu-na, conſilium tamen angelo fuerit. Hoc reſpiciens Aurelius Auguſtinus quinto de Ciuitate Dei libro, nō inquit cauſas quæ dicuntur fortuitæ, un-de & fortuna nomen accepit nullas eſſe dicimus, ſed latentes easꝗ tribui-mus uel ueri Dei uel quorumlibet ſpirituum uoluntati. Dixit quorumli-bet ſpirituum, quoniam tam à bonis hoc fieri poteſt quàm angelis malis, licet nō omnia poſsint mali quæ boni, nec idem utriſꝗ finis, ſed bonis qui dem commune hominum bonum, malis uero malum, fruſtrante illorū ta-men malitiam bonitate diuina, dum in bonum ordinat redigitꝗ quicquid ab illis mala fuerit uoluntate patratum. Sed hæc alibi latius. Proclus Pla-tonicus in commentarijs in Timæum eadem ratione pro qua & Auguſti-nus fortunam definiuit eſſe dæmonicam poteſtatem congregantem in-uicem cauſas inter ſe diuulſas, nec differt à Peripatetica determinatione, qua dicitur fortunam eſſe in electione humana, cauſam aliquid efficien-tem ex accidenti, ſed altera, cauſam remotiorem occultioremque, al-

tera

tera proximam notamq; reſpexit. Dixit enim Proclus dæmonicam poteſtatem quòd ita uocent Platonici quaſcunq; mentes inter homines poſitas & intellectus ſuperiores, à particulari & proxima rerum noſtrarum cognitione ſemotas. Declaremus exemplis hæc quomodo fiant ubi & cœlum in his quid agat intelligamus. Domi erat Lucius & foris quidem quid agere non habebat, uerũ ſedit animo tamen exeundi ſententia ſimulatq; egreſſus domo eſt, ruit domus, fortunatum dices qui periculum imminens ſic euitauerit, cuius rei cauſam à male pio philoſopho ſi quæſieris, ſed & male philoſopho reſpõdebit caſu ita factum, nec aliam cauſam requirendam, ſi quæras ab Aſtrologo in benignam hoc aliquam radiationem refert fortunantis Planetæ, cuius ope defenſus ille ſit à ruiua. Fallitur aũt ratione ſuperius enarrata, quoniam incitare Luciũ ad egreſſum ne ſub ruina pereat cauſæ eſt intelligentis agentisq; conſilio & ratione. Qualis nec Iouis nec alterius ſtellæ radius tãtum eſſe hoc de cœlo potuit ut ad egreſſum Lucij animus eſſet propenſior quàm ad quietem, ſicut hoc quoq; ab ipſo corporis habitu eſſe potuit, ex quo alij ſedentarij magis, alij ambulatores homines ſunt, ut ſi qua fuerit huius boni conſtellatio cauſa, fuerit ex his potius quę alegetes nos reddunt & melius apparentes, quales Martias dicunt, nõ benefica quæpiam & defenſatrix à malis quãdo ut ſæpius idem inuehamus. Sic enim expedit ordinare illa inuicem, radius non poteſt egreſſum ſcilicet tuitionemq; à ruina. Sed quemadmodum eligenti egreſsionem Lucio ſpatiandi gratia fortuitum eſt, ut egrediens mortis diſcrimen euadat, ita conſtellationi ſiquam modo talem eſſe cenſemus, iuuanti illum ad motum, fortuitum eſt prorſus accidentale, ut liberet à ruina, quo fit ut nec cognoſcens aſtrologus quid tunc influat cœlum Lucio aliud ſit quod cognoſcat, quàm auidum illum futurũ motus ambulationisq;, ſed futurum ut ſimul domum & periculum fugiat, pręcognoſci ab eo poſſe, nec thema nec ratio ulla cõſentit. Vna igitur ſupereſt cauſa cui prouiſum hoc nec fortuitum eſſe potuit, diuina ſcilicet uellicans intus animum Lucij inſtigãsq; ad egreſſum, ne ſub domo mox caſura diſpereat, quam ſcilicet & caſuram idem numen intelligit, & ad eum finem ordinare Lucij exitum poteſt. De radio corporali neutrum dici poteſt, quare nec philoſophus ullus fortunam definiuit cœleſtis decreti conſtitutionem, aut genituræ factũ, aut tale quippiam ductum dogmate aſtrologorũ, ſed aut ad ipſum caſum inopinatumq; cõcurſum cauſarum ſe retulerunt, aut ad intellectuales cauſas inuicem conciliantes ſuo conſilio, quæ noſtræ prouidentiæ fines effugerũt. Sic magnus ille philoſophorum dux Ariſtot. quid ſit bona fortuna, quid mala, quid fortunatum eſſe, quid infortunatũ, latiſsime diſſerens, ne dum decernendo cœleſtium meminit conſtellationũ, ſed nec inquirendo diſputandoq;, quia iſtam Genethliacorũ opinionem nec dignã putabat, de qua philoſophus homo dubitaret, ſed uelut alia circulatorũ deliramẽta potius

inter

inter fabulas & præſtigiaꝗ́ inter controuerſias philoſophiæ deberet an numerari. Ipſe igitur Ariſtot. in eo tractatu poſt diligentē totius quæſtionis examinationem ita definit. Cum nobis bene ita fortuito euenit, dupliciter fieri ſolere, aut incidentib. nobis prorſus imprudenter in id quod bonum facit euentum, aut quamuis non conſilio deliberationeꝗ́ impetu tamen ad id animi ductis, cuius ita rationem ignoramus, ut quo ille ſe fert obſtinatiſsime tantum remo ueloꝗ́ deſcendamus, illud primum ad caſum putat referendum, hoc ad diuinam motionē qua penitus ipſa uoluntas occultis impulſionibus inclinetur, quod paſsi ſolent illa dicere, præſagit animus neſcio quid, non poſſum aliter uelle huc rapior, alia cogitanti mens non accedit, & ita cum ſui conſilij rationem nullam reddere poſsint, ita tamen libitum ſibi, ita præiudicatum animo pertinaciter aſſeuerant. Quo loco philoſophus Ariſtot. & Deo nota eſſe omnia, ut ſuperius diximus, & nihil eſſe ſublimius Deo, unde poſsit uoluntas noſtra moueri, quod magnum eſſe immortalitatis argumentum affirmat. Ex quibus omnibus ita colligi poteſt rerum humanarum quaſdam fieri caſu, quaſdā natura, quaſdam electione, quaſdam diuino conſilio, nā licet nihil fiat præter Dei conſilium, ita tamen partimur ut fieri diuinitus ea dicamus, quę relictæ ſibi hominum mentes non efficerent, ſed peculiari numinis impulſu commotę faciunt, præter illam generalem ſummæ poteſtatis omnibus aſsiſtentiam, ſine qua nihil eſſe, nihil fieri, licet minimum poteſt. Sic quamuis proprium hominis ſit agere electione, regitur tamen interdum natura cum motibus affectionum corporalium mancipatus, iudicium rationis non expectat. Declarantur hæc uno exemplo. Indicit rex bellū finitimis, forſitan in cauſa natura regis eſt bellicoſa, cupida, irrequieta, forſitan non tam paſsione ducitur quàm ratione uel iure uindicandi quod ſuum eſt, uel iniuriæ reponendæ, uel alijs de cauſis. Poteſt præter hæc omnia ſpeciale Dei conſilium interuenire, ſemper iuſtum ſemper rationale, licet non eius ſemper uel iuſtitia uel ratio omnibus pateat. Dei, inquam conſilium, & animantis ad bellum capeſcendum, & cum ita liber armantis ad uictoriam, quo pacto loquitur apud Ieremiam prophetam: Ecce ego mittam & aſſumam uniuerſas cognationes aquilonis, & Nabuchodonoſor regem Babylonis ſeruum meum, & adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores eius, & ſuper omnes nationes quæ in circuitu illius ſunt. Et apud Eſaiam: Aſſur uirga furoris mei & baculus ipſe eſt, in manu eius indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illum, ut auferat ſpolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quaſi lutum platearum, ipſe autem non ſic arbitrabitur, & cor eius non extimabit.

AD COELVM NON ESSE REFERENDVM, SIQVID A NObis fit quòd noſtras uires excedere uideatur, ſed potius uel ad angelos uel ad Deum. Atq; inibi de fato multa utq; diuina præuidentia noſtram libertatem non tollat. Cap. IIII.

CVm quid uerò ab homine fit quòd eius uires excedere uideat̃, inſolitis ſolet euentis admirabilibusq; mortalitas noſtra concuti, uictaq; rerum magnitudine, ſuſpicari uim cauſæ potẽtioris, id agentis in homine, atq; per hominem, quo humanæ uires facultatis excedat. Et hac quidem ſuſpicione, qui carneos tantum oculos habent, rapiuntur ad cœlum, quo nihil ipſi maius uident, aut potẽtius ſentiunt, male ita compotes mentis, ut ad cauſam amentem expertemq; cognitionis id referant. Cui nec omne mentis humanæ conſilium ſatis eſſe credunt. Quod ſi reſpondeant illa quidem à Deo diſponi & ordinari, ſed à Deo per cœlum ſideraq; compleri, quorum uirtus & efficacia tanta ſit. Nimis quàm abſurde dicere reuincentur, ſiquidem intercedentes iſtæ cauſæ inter Deum & nos, ſicuti humiliores Deo, ita ſublimiores hominib. eſſe debent, nec quę ratione conſilioq; peragunt̃, qualia noſtra ſunt, per irrationalia corpora decet ab authore primo diſponi, ſed quemadmodum ille elementariã molem, utpote deteriorẽ, per cœleſtem quæ melior eſt regit & moderatur, ita res humanas nõ corporum ſed angelorũ myſterio, qui natura dignitateq; mediant inter nos & Deum conuenit gubernari, quare cũ à Deo deſcendis ad terrã, deſcende per cœlum, cũ à Deo deſcendis ad homines, deſcende per angelos. Sic angelum, Perſarum, Græcorũ, Hebręorum, legis apud prophetas ſuis populis prouidentes, & apud Platonẽ omnesq; Platonicos locales Deos, urbibus, regnis, hominibusq; præpoſitos, quorũ mentionem quoq; factam ab Ariſtotele, & antiquior Iſidorus, & poſt Iſidorum, Clemens Alexandrinus in Stromatis meminerunt. Neq; nos turbet quòd indigne quædam interdum iniuſteq; fieri nobis uident̃, ut propterea ad cauſam naturali neceſsitate nõ conſilio agentem, libentius recurramus. Nam ridicula ſanè fuerint, urbis uiliora mancipia, ſi de conſilijs principis iudicare præſumpſerint, multò noſtra uel ridicula uel ſacrilega potius temeritas, arbitrium ſibi uendicans primi ordinis ſapientiæq; diuinæ, quæ non in unius hominis, unius familiæ, unius urbis, ſed orbis totius utilitatem, non ad ſæculum inſtans, ſed ad omnia pariter ſæcula, oculum prouidentiæ radiũq; ſuæ bonitatis extendit. Nos hæc homunculi, imò noctuæ, talpæ, uerè aſini, uerè boues, & quidem ſupini dijudicantes, & Deum reuocabimus ad examem? Qui ſæpius nec in illo, quantulumq; eſt quod habemus iudicium, ſed animi potius morbo iudicantes, iniuſte factum querimur quicquid fieri ipſi nollemus: Et quis non aſſeueranter exclamaſſet dormitare Deum cum iuſtus Ioſeph uenumdabatur à fratribus? Quis non etiam nullum eſſe cum idem carcerem præmium

caſti-

caſtitatis accipiebat? Vide mox eum in Aegypto regem, uel à rege ſecundum. Vide patrem cum tota familia à fame redimentem. Vide prophetia nobilem, nec negabis à Deo facta illa priora, per quæ ad iſta deinceps ordine ſuo peruentum eſt. Sed & altius ſi ſuſpexeris ut ab illa tam impia mercatura rem eò perductam intelligas. ut deſcendens totus populus in Aegyptũ diuq; ibi attritus ab Aegyptijs regibus, tam glorioſe in libertatem aſſeratur à Moſe, tot prodigijs confirmata poteſtate Dei, tot oraculis manifeſtata, in Pharaone, in Aegypto, in Hebræorum populo, per legem, per tot miracula diuinæ maieſtatis, nunc per beneficentiam, nunc per iuſtitiã, quę figurarent futura ſub Ieſu diuinæ corporationis ineffabilia illa myſteria. Profecto uel inſanus adduci eò non poteris ut ſine ratione fieri quicquam ſuſpiceris in rebus humanis, propterea q; non à Deo optimo ſapiente, ſed uel à dęmone malo cũ Manicheis, uel à corpore ſideralis reuolutiones neceſſitate cum aſtrologis, uel à caſu fortuito temeritateq; gubernari cũ non multis male philoſophantibus credas. Sed & quoties ſuſcitari bella & cædes, & urbium uaſtationes, & euerſiones regnorum intelliges, non mixturam duorum radiorum aut interpoſitum naturali curſu ſuo lumẽ inter Solem & Lunam cum præſtigiatoribus iſtis cauſam cogitabis, ſed conſilium Dei, uel punientis malos, uel exercentis bonos. Vnde ille dictus Dei flagellum, & alter ſatis proximus ſæculo noſtro, non hominem eſſe ſe dixit, ſed iram Dei orbisq; uaſtitatem. Sapiens ille Perſarum apud Herodotum qui diſcumbente apud ſe in conuiuio Thebano, cui futuram ſuæ gentis cladem, neſcio qua præſentione ſibi præcognitam reſerauit, recte locutus eſt. Nam cũ ſuaderet Thebanus, ut idem imperatori exercitus denũciaret, dehortareti q; ab incepto, cuius eſſet futurus exitus tã infelix, reſpondit id homini eſſe ineuitabile, quod fieri Deus ordinauerit. Quare nec ſuis uerbis, ſi ſcilicet imperatorem admoneret, fidem futurã, quando ita Deo decretum eſſet, proindeq; ſe etiam Martdonium (ita erat principi nomen) ſequi alligatos neceſſitate, placetq; quòd neceſſitatem nõ aſtrorum, ſed diuini conſilij dixit, quam & fatum ſiquis uocet, rectius inquit Auguſtinus ſentiet quàm loquatur. Eſt autem hoc fati nomen quantum ex ueterũ colligi monumentis poteſt in quadruplicem ſignificationem acceptum, ut fatum uel ipſa natura ſit, uel cauſarum ſeries ordoq; nexu neceſſario cuncta producens, uel ſiderum conſtitutio, cum quid aut naſcitur, aut cõcipitur, aut inchoatur, uel diuini conſilij executio certa ineuitabilisq; ſucceſſus. In primã ſignificationem accipitur ab Alexandro ex Aphrodiſiade in libro de Fato ad principes Seuerum & Antoniũ, ita enim fata eſſe concedit, ut fatum ipſa natura ſit, quæ principium, aliud eſt ab electione, quare fato ignis calefacit, aqua humida eſt, Sol illuminat, ſed & cum quis diſſoluto corporis temperamento moritur, fato moritur. Si uero uel ex equo pręcipitatur, uel gladijs occidit, fato non moritur, in quem modum de Didone Virgilius

mortem

mortem ſibi per uim præparante dicat. Sed quia nec fato debita nec morte peribat. Aſtrologi uerò id maxime genus mortis in fatum reiecifſent. Sic Demoſthenes. Et ita quidem fatū nemo eſſe negauerit, ſicuti nec naturam. Quo pacto & Ariſtoteles quinto libro phyſicæ auſcultationis fatales dixit generationes, hoc eſt quæ ſecundum naturam fiūt. Nec dubium cum ſic fatum, intelligamus multa fieri præter fatum, ſicuti & multa fiūt præter naturam, uel caſu uel electione noſtra, uel (ut inquit eodem loco Alexander) ipſe Aphrodiſeus Conſilio Deorum. Qui uero ſecundam inuexerunt opinionem, cogitarunt in ipſa natura nihil non fieri neceſſario, ſiquis omnes ſimul cauſas complecteretur. Nam qui multa fieri dicunt extra neceſſitatem, hoc ita defendunt in naturalibus rebus & arbitrarijs. In naturalibus, quia non omne quod fit naturaliter neceſſario fit, cū naturæ opus impediri poſsit in arbitrarijs, quia electio noſtra, & arbitrium liberum eſt: Illi contra ſic inſtant: In naturalibus quidem ſiquid impeditur neceſſario impediri, quia & illud impedimentum à naturali cauſa eſt, quæ tandem ad ſupremam naturam, hoc eſt cœlum redigatur: Ea uero neceſſario agit, ſed falluntur, nam ut impedimento quidem fuerit cauſa naturalis, fuit ea tamen quæ & ipſa potuit, & non eſſe & impediri cum agebat, quare contingens illud impedimentum non neceſſario fuit. Et ſi de illo rurſus impedimento nos urgeas, futurum ſcilicet cauſam naturalem, quæ & ipſa ſicuti naturaliter, ita neceſſario aut impedietur. Reſpondeo, te ſi mundum credis æternum, aut in infinitum progreſſurum à cauſa contingente in contingentem cauſam, inter quas ordo ſit ſemper accidentalis, nec unquam ad unam cauſam primam neceſſariam peruenturū, unde ſequentibus neceſsitas inuehatur, cum nulla ſit talis intra naturales, quando nec cœleſtis cuius operibus & materia concurrentes inferiores cauſæ facile obſtant. Si uero de mundi creatione cum theologica ueritate cōſentis, deuenies per importunum illum regreſſum ad primam rerum contingentē inſtitutionem, unde tolletur neceſsitas, non confirmabitur electionibus noſtris, multo irrationabilius inferunt neceſsitatem, quoniam uoluntas nihil eligat, non præiudicatum à ratione, nec in noſtra ſit manu, ita uelle iudicare, ſed falſis nituntur aſſumptionibus, ut ab alijs alias, & à nobis alibi declarabitur. Nam peculiares hæc ſeorſum tractatus exigunt, nec magnopere pertinent ad confutandos aſtrologos, quorum illa tertia eſt acceptio fati toto opere confutanda, differens à prima opinione, quòd naturam ipſam cœleſtem non ſolum naturalium, ſed & fortuitarum ut uidimus rerum originem facit, maleq́ de cauſis inferioribus in hac parte maxime ſentit, peſsime de cœleſtibus, quando licet natura cœlum ſit, conſtellationes tamen illę quas fingūt ex ſiderum poſitura, per loca, ſigna, domos, aliaq́ id genus, cauſæ naturales non ſunt, ſed fictitiæ, nec ex uno illo momento initiali dependet operatio cœleſtium, nec ad ea quę propria ſunt inferiorum cauſarum referūtur,

ut iam declarauimus, & ſequentia magis declarabunt. Reſtat quarta fati ſignificatio theologica, ſicut illa prima phiſica magis, ſed utraq; uera, ut pendentem à Diuino conſilio ſeriem ordinemq; cauſarum notet, ſub quo nihil noſtra libertas periclitetur, cum ſimus, & nos inter has cauſas, nec in hac chorea fati patiamur tantum, ſed agamus, ſiue igitur Dei præuidentiam, ſiue prouidentiam, hoc eſt ſiue mentem illius omnia præcognoſcentem, ſiue uoluntatem ex ſuo placito omnia diſponentem attendas, nullum fit præiudicium liberis actionibus noſtris. Nam ſi præuidētiam, cur non libere facio quòd præuidit Deus me facturum? nam ſi erit quod ille præuidit, utiq; libere faciam, quod libere me facturum ille præuidit. Sed & quia erit quod noluit, uoluit autem me eſſe liberū, libere agam quicquid agam, niſi ipſe mihi meam libertatem ademerit, & certe non ſolum pręcognouit Deus uoluntates noſtras, ſed & præordinauit, nec cum id Gregorius Niſenus, Damaſcenusq; negaret, uidentur aliter negare quam ut admoneant. Cætera quidem per uoluntatem Diuinā, electiones noſtras, per illam cum noſtra etiam uoluntate diſponi, ita tamen ut non modo cogitationum noſtrarum euentus, ſed & ipſę cogitationes, ipſa conſilia, ipſa propoſita, nec regum tantum, ut ſcriptum eſt, ſed omnium corda in manu Dei ſunt, qui ſolus omnia moderatur, nunc in his quæ nec ad uitium attinent, nec ad uirtutem, inclinans uoluntatem quo libitum illi. Si ſic decreti alicuius ſui exigat abſolutio, nunc uirtutes in nobis, ſed & nobiſcum inchoans & perficiens inchoatas, nunc à uirtutibus ad uitium motos, permutans ad iuſtitiam, uel admouens uirgam pædagogi pro miſericordia, uel comminuens quaſi hallucinatus pro iuſtitia, omnia ſemper, aut bona, aut occaſiones certe faciens bonorum, tanta de fato de prouidentia, & humanarum rerum gubernatione dixerimus, cū per ſe cognitu utilia, tum ad conuellendam aſtrologicam uanitatem neceſſaria, ut cum quid fieri contingereq́ue uidemus, quod aut maius uideatur aut ordinatius, quàm ut in caſum hominemúe referatur, non uim ibi corporalium radiorum, ſed Diuini conſilij angeliciq; miniſterij cum humana libertate curam poteſtatēq; intelligamus. Liquet autem ex his quæ diximus, & quo pacto tum præuideri futura, tum pręcaueri cum ſint mala poſsint à nobis, nam ſi fortuito tantum fierent res humanæ, nulla præſenſio futurorum eſſe poſſet. Cum autem humano Diuinoq; conſilio fiant, poteſt humana ratio de illis nonnihil coniectare, ſoli uero numine afflati præuidere certiſsime, quòd Prophetarum prædictiones oraculaq́ue confirmant, proximi licet longiſsimo interuallo prophetis prudentes ſint. Vnde illud Euripidis: Qui bene coniectauerit is uates optimus eſto. Sic in procurando felici rerum ſucceſſu, infortunijs quæ uitandis illud potiſsimum eſt, Deum ſibi conciliare propitium, animi puritate, pijs operibus, uotiſq́ue ſanctiſsimis, poſt hoc ipſe ſibi homo conſulat ſua prudentia, nam

licet in pleriſque rebus multum fortuna poſsit, plurimum imò totum in omnibus diſpoſitio certe diuinæ uoluntatis, ipſam tamen rectam uiuendi rationem magnum in his habere momentũ neceſſe eſt, niſi fruſtra collatum hoc nobis munus à Deo dicamus. Quare recte dixit ille, nullum abeſſe numen ſi ſit prudentia, ſed nos facere fortunam Deam cœloq́ locare. Propterea Plato in epiſtola ad Syracuſanos, cũ Homerici illius dicti meminiſſet: Dij mentem abſtulerunt, quia homines potius adiectam ipſi mentem abſtulerunt, quod Euripidis ille ſententia confirmat, qui ſortem animæ filiam eſſe dixit. Prudenter igitur uitam inſtitutentes ratione naturali, tum pia religione diuinam nobis beneuolentiam parantes, uitemus omnem ſuperſtitioſam uanitatem, alioquin qui uel futura præuidere, uel cum ſint mala præcauere per aſtrologicas ſperauerit obſeruationes, audiet Eſaiam ſibi dicentem. Veniet ſuper te malum & neſcies ortum eius, & irruet ſuper te calamitas, quam non poteris expiare.

NEC PRAETERITA NEC QVAE AD ALIOS ATTInent poſſe ex aliqua conſtellatione prȩuideri. Cap. V.

QVod ſi habeant forte de fortuitis rebus aliquid quod reſpondeant. Quanquã habere nihil poſſunt, aut uerũ, aut uerisimile. De his quæ genituræ horam antecedunt quæſo quid reſpondebunt? hoc eſt, quonam pacto putabunt effieientem cauſam ſuis effectibus eſſe poſteriorem? Quid de his item quæ non ſolum priora, ſed etiam aliena, ideoq́ ſuas cauſas non huius genituræ conſtellatione, ſed alibi poſsidentia, ut cum ex hora qua filius naſcitur de parentum, auorũq́, & fratrum natu maiorum naturis fortuniſq́ pronunciant. Hæc enim & priora illa ſunt conſtellatione, & ab ea itidem aliena, ut quȩ à præteritis iamdiu proprijs conſtellationibus ſui habeant fati ordinem & dependentiam (ſi quod ſcilicet eſſe fatum à cœlo exiſtimemus) in eo item qui naſcitur quomodo illud efficit natalitia conſtellatio, quod multis ille diebus ante diem natalem accepit. Præuicunt enim ex themate genituræ, mas ne an fœmina ſit qui naſcitur, mancus an integer, pulcher an deformis, deq́ue alijs huiuſmodi corporis conditionibus, de quibus omnibus iacta alea erat priusquàm è matris (ut ait Lucilius) bulga infans committeretur. Horum omnium prædictionem qua ſibi ratione aſtrologi uendicant? ſed nec effectu cauſa poſterior, nec præuidenter ex cœlo aliter quæ inde prȩuidentur, quàm quo pacto effectus ex cauſa præcognoſcitur. Haly Auenrodam apoteleſmaticos Ptolemæi libros enarrans, quaſi noſtram hanc ſoluens quæſtionem, oſtendere uoluit quonam pacto, ex fratris fratrum, ex filiorum genituris parentum fata præuiderentur. Non quoties, inquit, mulier congreditur uiro toties concipit, ſed tunc ſolum cum ea incidit hora cuius conſtellatio, cum parentum conſtellatione concordet, & quoniam quæ cum alio pariter conueniunt inter ſe quoque conuenire neceſſe eſt, ſi con-

ueniunt cum parentum conſtellationibus filiorum omniũ geniturę, erunt ipſæ quoque inter ſe concordes, quare & mutuo etiam ſua inuicem fata ſignificabunt, ſic ex fratris fratrum, ex filij genitura parentum naturæ fortunæq́; demonſtrantur. Ego uero in hac aſtrologica ſubtilitate neſcio quid primum coarguam uel irrideam. Non concipit inquit mulier, niſi qua hora ſiderum poſitio cum parentum ſideribus conuenit. Non igitur ex ea hora qua naſcitur, ſed qua concipitur puer parentum debent facta pręuideri. Sed & cum alio item cœlo pater, alio genitrix nata ſit eius qui concipitur, quomodo una poterit conſtellatio tam diuerſis conſtellationibus reſpondere? aut ſi hoc fieri poſſe putent aliqua ſiderum diuerſitate, quomodo tot filiorum themata thematis patris, matriſq́; ſimul reſpondebunt? Cum ab ijſdem ſideribus, ab ijſdem cœli regionibus peti in omnibus debeat parentum ſignificatio. A quarto & decimo cœli loco ſors patris & matris ab illis inueſtigatur, à Sole, item Saturno, Venere, & Luna. Horum diſpoſitio in thematis geniturarum uaria ferè ſemper & multiplex pro uarietate filiorum, tu iſtam omnem uarietatem putas poſſe non uariare à cõſtellationibus genitorum, quaſi poſsit ab alio non diſſentire, quod à ſeipſo prius diſſentit, aut non ſit futurum, ut idem pater neceſſario & fortunatus ſit & infortunatus, quoniam eius ſcilicet alter filius quartum habeat locum felicibus radijs illuſtratum, alter uero infelicibus obſeſſum. Quod ut uitaret uulgus aſtrologorum ſoliti dicere non ab omnium filiorum genituris, ſed ab eius qui eſſet maximus natu parentum fata præuideri. Sed adimitur ſtatim eis illud perfugium, de fratrum genituris, quas oſtendebant iccirco inter ſe conuenire, quòd cum genitorum conſtellationibus omnes pariter conſonarent. Sed quid oportet rem operoſius confutare euidentiſsime friuolam? Qua enim ratione defenditur? non concipere mulierem niſi qui tunc concipitur ea ſit deinde hora naſciturus, cuius conſtellatio eiuſmodi ſit futura quæ parentum eius qui naſcitur, ſortem atque naturam aſtrologo poſsit ſignificare, ſcilicet illis cœlum & tota natura deſeruit, nec poteſt aliquid fieri in uniuerſo, niſi eo fiat modo per quem poſsit de eo aſtrologus diuinare. Præterea illud quomodo ſoluunt in quo erat tota uis noſtræ argumentationis, non poſſe effici ab hora qua infans naſcitur, quod in fratribus, in parentibus dudum ante præceſsit. Nam eorum opinionem qui non effici hac re, ſed ſignificari tantum ab aſtris dixerunt, poſtea coarguemus. Nunc aduerſus eos diſputamus, qui eorum quæ cœlitus prædicuntur, cauſam eſſe cœlum opinantur, quod & Ptolem. & principes omnes iſtius artis opinati ſunt.

FVTVRA MVLTO POST TEMPORE A PRÆSENti conſtellatione effici non poſſe. Cap. VI.

QVid quòd non ſolum prçterita, ſed ſi rectè conſideremus, nec quæ multo poſt tempore ſunt futura effici poſſunt à præſenti conſtellatione, quod eſt tamen familiare frequentiſſimūq́; in aſtrologorum prçdictionibus. Vbi enim non illud legit̃ apud eos, Planetam orientalem in prima uitæ parte præſtare quod pollicet̃, occidentalem in poſtrema, qui horoſcopum occupauerit, uel horoſcopi fuerit dominator cito dare quæ ſua ſunt, paulo poſt cum qui decimi loci iura poſsideat, qui occidenti uel affuerit uel præfuerit ſero, ſerius qui imo cœlo fuerit collocatus, atque alia hoc genus innumera. Hoc denique atteſtantia, non fieri à conſtellationibus quod ſunt facturæ cum ipſæ ſunt conſtellationes, ſed multis potius annis poſtquam fuerunt, huius uero mirandi exemplum in nulla uirtute uel actione naturali, qualem eſſe cœleſtem confitentur, apparet, ut ſcilicet tunc efficax magis exiſtimetur cum non eſt, quàm cum eſt, non remanet autē cœleſtis influxus in corpore inſtar medicinæ. Sed reſpondebunt fortaſſe etiam ſi præterit ille ſiderum poſitus, durare tamen uirtutem inde nobis infuſam quæ ſuo tēpore pro natura agentis materiæq́; habilitate, ſuos tandem effectus in lucem ſit æditura. Ego uero quod attinet ad naturā agentis, obijcio illis quod prius obijciebam, uariari quidem pro agentium conditione, uariaq́; uirtute effectus quoque naturam, & conditionem. Sed hoc eſſe omnibus cauſis pariter commune, ut quod ſint effecturæ, tunc magis efficiant quando ſunt, quàm cum multo iam tempore deſierunt. Quod ſpectat ad materiam ſi forte dicāt nō ſtatim fieri regem & philoſophum eū qui naſcitur, licet cœlo id promittēte, quia ætas repugnat, poterit uideri non abſurdum eſſe quod dicitur, ſed cū ętas eorum munerum capax eſt, quæ natalitiæ ſtellæ pollicebantur, cur tamen non fit, cuius & cauſa ſufficiens iam præceſsit, & materia habilis idoneaq́; præſto eſt. Sed aut ceſſare aiunt effectum tot annis, quot ſignorum partibus à tali loco Planeta diſtabat, aut quia talem in themate cœli locum obtinuit, niſi ſero præſtare ſua beneficia ſuis nō poſſe, hoc rationalis potius naturæ, pro electione arbitrioq́; ſua munera quo uoluerit tempore diſpenſantis, naturalis cauſæ, nec eſt, nec eſſe poteſt. Præterea ſi ex ſe quidē daret ſtatim cœlū quod promittit, ſed materiæ diſpoſitio eſt in mora, non erit aſtrologi euentus tempora præcognoſcere qui cœlum conſiderat, ſed eius potius qui materiæ ſtatum conditionemq́; cognoſcit, ut quid futurum ſit ab aſtrologo audiat, quando futurum aſtrologo ipſe demonſtret. Quod item reſpondebant ſeruari uim à cœlo deriuatum prætereunte conſtellatione, ſcire ab eis uelim, ubinam conſeruetur? utique aut in materia, aut in cauſis inferioribus & ſecundarijs, quorum ſiue utrunque ſiue alterum eis placet, ſciant nec in æſtu fluentis refluentisq́; materiæ, nec in tam uaria atque mu-

tabili particularium cauſarum multitudine, uirtutem cœleſtem poſſe eandem & ſtabilem tam diuturno tempore permanere.

DE AVSPICATIONIBVS QVAS ELECTIONES DICVNT, quàm uana & impoſsibilis ſit aſtrologorum ſententia. Cap. VII.

Libet item ab eis ſciſcitari de ea parte qua maxime utilis uitæ putatur aſtrologia, quæ eſt de auſpicationibus, uulgo electiones uocant, hoc eſt, quonam pacto à cœlo fieri intelligant, ut quod hac quidem hora aggredimur faciendum feliciter, quod uero alia infeliciter fiat à nobis. Nam ut facile omnia hæc dicuntur, & habet in prima fronte ſpeciem probabilitatis, ita cum diligentius examinantur uana, impoſsibiliaq; deprehenduntur. Siquis (inquiũt) iter ſub tali cœli conſtellatione capeſſat, commodam habebit peregrinationẽ, à rege benigne excipietur, rem ſuã familiarem adaugebit. Contra, ſi alia hora equũ aſcendat, aut deſcendat in nauim, difficilia itinera, periculoſam nauigationem experietur, nec efficiet tandem cuius rei gratia iter nauigationemúe ſuſcepit. Hæc omnia fateor me non perſpicere, quonam pacto fiant à cœlo, doceant ipſi me ſi poſſunt. Eſto, Iupiter de nona cœli regione radios ſuos in terram iaculetur, felicem dicent conſtellationem pro itinere capeſſendo. Quæro ego ex eis defluxus iſte afflatusqúe fortunatus, homines ne ipſos afflet atque afficiat iter arrepturos, an ipſam potius iter agentiũ hominum operationem, hoc eſt, uel equi aſcenſum, uel è domo egreſsionem, uel huius aliquid eorum quæ ſunt neceſſario itineris inchoamenta. Si primum reſpondeant afflabuntur illi, etiam ſi tunc primum iter non accipiant ſideris beneficio, quoties arripiendi itineris illis fuerit propoſitũ, præſertim cum ex eorum ſententia non præſtet conſtellatio quod pollicetur, tunc maxime quando eſt, ſed longo etiam poſt ſæpe temporis interuallo. Si ſecũdum multa certe delirare cogentur ut poſitionem tueanĩ, dum nobis exponent quo pacto Iouia illa equi aſcenſio, & mollem pedibus uiam ſubſternat, & latrones abigat ex itinere, & nubibus pulſis placatum efficiat diffuſo lumine cœlum. Nec parum item illis negocij in retinendo iſto defluxu, dum multorum forte dierum iter plane conficiatur, cum non parua iure ſuſpitio habenda ſit, neque in illo equum aſcendente uirtus cœlo deſcendit, reciproca ratione cum de quo ille deſcenderit, illa in cœlum rurſus aſcendat, & nouo iſte uiator Ioue ſemper indigeat, cũ erit ei equus inſiliendus. Nam ſomniare uim aliquã primordialem nuſquam conſiſtentem, nullibi radicatam, quę totum tibi iter molliter beateq; conficiat, hominũ eſt in ſomnis etiam delirantium, qui quod loquuntur nihil perpendentes, futilem dant & ſine mente ſonum. Videamus rurſus eoſdem ne ſcrupulos incidant in his rebus quæ ſunt opera potius noſtra quàm operationes. Sententia eſt Ptolemæi, ſi in urbis conſtitutione Mars cœli medium obtinuerit, principes eius ciuitatis gladio plerunq; perituros. Exponat nobis Ptolemæus ubi

ubi nam ſanguinolenta iſta Martis radiatio recipiatur, quæ tot deinceps principes, ſit ſucceſſu temporum gladio necatura? Si ſuſcipi eam uelit in principe qui tunc urbem ædificat, rogabo quo pacto iacti illi defoſsiquè in terram iuſſu principis lapides, urbis ſcilicet fundamenta, cœleſtes radios alioſum uergentes in principem iſtum flectant atque deriuent. Quo pacto in eius poſteros regniq́ ſucceſſores hæreditario quaſi iure deueniat noxia iſta uirtus cuius & ſuſceptaculum perijt, & origo præterijt. Sane quid poſsit ſine rubore interrogantibus ita nobis reſpondere, equidem non perſpicio. Dicet igitur forte non in principe ipſo urbis inſtitutore, ſed in ipſa potius urbe, in ipſis primis lapidibus ſuper quos erigenda eſt, peſtilentiam illam recipi, Martis peſtifero quaſi quodam afflatu, omnes eius urbis principes afflaturam. Bellum utique inuentum Moſaico etiam teſtimonio confirmandum, qui leproſæ nobis domus expiationem prophetica olim inſpiratione monſtrauit. Sed uereor ne congeſta deſuper humus, proximiſq́ lapidibus inculcata, nephritim illam martiam non prohibeat, aut ſi omnino exhalet, non egenos potius & pauperes peſtilentiæ magis oportunos inuadat, quàm principem ipſum ciuitatis. Qui in ſuburbana aliqua uilla forte habitauerit, credo gladio non peribit, præſertim ſi pluribus paſſuum millibus ea diſtat ab urbe, quàm ut Martius ille uapor, calce, ruderibus, intertrimentis, interim undique ſuffocatus, integer illuc poſsit, efficaxq́ peruenire. Sed hæc philoſophis periclitabitur gloria Platonis, academiæ & Ariſtotelis, qui in ſuis de Republica libris, ubi de condenda regendaqúe feliciter urbe, ac ciuitate tam multa perceperunt, de tam utili, tam obſeruandaq́ cautione nihil nobis ſcriptum reliquerunt. Quæ omnia ſi non per iocum ſerio penſitemus, uidebimus iure Haly interpretem Ptolemæi, quanquam ſummum aſtrologum partē tamen hanc aſtrologiæ, quæ eſt de electionibus friuolam inefficacemq́ exiſtimaſſe.

ASTROLOGOS MENTEM NOSTRAM COELO SVBIICERE quanquam ut ſunt aſtuti id diſsimulare conentur. Cap. VIII.

HActenus demonſtratum eſt nullam ex corporalibus rebus & temporarijs, quarū maxime ius habere cœlum putatur, dependere à cœlo, quo ſcilicet modo aſtrologi opinantur. Nam neq́ ea quæ ſunt fortuita, nec quæ ad alios attinēt, nec quæ aut præterita ſunt, aut futura, longo poſt tempore, tum eorū maximam partem, quæ ut fiant feliciter à certis horarū obſeruationib. auſpicanť. Quæ ſi non ita efficit cœlum, ut è cœlo præuideanť, quanto illa minus quæ ſunt incorporea, de quib. tamen pronunciare aſtrologica ſuperſtitio nihil erubeſcit. Continentur enim hoc genere morū, ingeniorūq́ diuerſitates, & quęcūq́ animi noſtri opera & proprietates, continenť quę ad dæmones, ad mentes ſuperiores, ad Deum, ad efficaciam ſupplicationū, ad arcana conſcientiæ,

ad ſtatum futurę uitæ, atque hoc genus alia pertinent, de quibus omnibus mille dogmata prædicendi nugiuendum hoc hominum genus arrogantiſsima temeritate diuulgat. Et quidem à moribus exordirer, quos alios atque alios eſſe in hominibus putant, pro uarietate natalis conſtellationis. Sed ſolent cum hic urgentur diſsimulare quod ſentiunt, & de arbitrij libertate multa funditantes, cauendum præcipere, ne cogi putemus à ſtellis noſtram libertatem, à quibus ſolum propenſionem inuitamentumq́ue aliquod habeamus, quod uel ſequi uel declinare noſtræ ſit electionis. Detegã igitur primum fraudem huius defenſionis, plurima afferens dogmata ipſorum ex quibus pateat mentem ipſam eos cœlo ſubijcere, etiam ubi à corpore non dependet. Poſtea nec morum ingenioruḿq; diuerſitatem eo etiam quo dicunt, modo in cœleſtes cauſas referri poſſe declarabimus. Ergo ſi non aliter putant humani animi differerentias eſſe de ſiderum habitu & poſitione, quàm ut affecto aliter atque aliter corpore, animi etiam operatio nonnihil immutetur, quomodo ex Marte in nona cœli regione feliciter conſtituto, tantum præſtari nobis poſſe contendunt, ut ab obſeſsis corporibus ſola præſentia dæmones expellamus? Quod non animi ſolum eſt ad corpus inclinantis, ſed ſic uiuentis in corpore, ut Deo plenus, & mentes habitans penetralia, in corpore uiuere ſe non ſentiat. Quomodo item ex parte Solis, de arcanis conſcientiæ eius qui naſcitur erga deos & homines, iudicaturos ſe præſumunt? quibus in manu animi & noſtra magis libertate, nihil poſitum eſt, nec ita ut angelicæ pateant cognitioni, nec poteſtati ſubijciantur. Denique ſi ſocietas corporis cœlo animam ſociat, quomodo de ſtatu eius cum extra corpus eſt poſita, de cœleſti conſtellatione pronunciant? Vulgatum enim apud illos duos eſſe planetas authores felicitatis, Venerem, & Iouem, ſed diuerſis officijs, ut Venus præſentis uitæ felicitatem largiatur, Iupiter futuræ. Maternus poſtquam multa ex his commemorauit quæ à Saturno præſtantur in Leone conſtituto, tum ita ſubiungit. Sed cum hæc omnia fuerint aſſecuti longęui morientur, & anima eorum ad cœlum Dijs applicata tranſibit. Saturnus enim in Leone poſitus animas eorum qui ſic ſe habuerint in terra, innumeris anguſtijs liberatas ad cœlum, & ad originis ſuæ primordia reuocat. Hæc ille. Vnde non id ſolum intelligi uolo quàm ad impietatis uſque ſuſpicionem aſtrologica iſta ſuperſtitio ſe diffundat, ſed quanta ſcriptoribus huius artis fides adhiberi poteſt, quaſi niſi experta uſuq; cõprobata literis mandauerint, quos procul dubio ſcimus cum ſcribebant experimentum non habuiſſe uitæ futuræ. Nam ſi à ſuis conſectaneis uita functis hęc forte intellexerunt, potius quæ ad inferos, quàm quæ ad ſuperos mitteret conſtellatio poterant intelligere. Quanquam enim putant ſe certa hora ſupplicantes à Deo impetrare poſſe quod uolunt, non tamen facile credam, niſi dogma mutauerint, æternam ſe ab eo felicitatem impetraturos, &

ros, &

ros, & certe putant illi quod diximus. Scribit enim fabuloſiſsimus ille Albumaſar, qui Luna Ioui coniuncta cum capite draconis Deo ſupplicauerit, impetraturum à Deo quicquid petierit. Et erunt adhuc philoſophi, erunt theologi quibus hæc placent, putentꝗ ſe, & quos ſequuntur aſtrologos, ſatis adhuc intelligere quid ſit Deus, quid ſit oratio, quæ mihi inſania hoc loci non tam eſt confutanda quàm execranda, cum ex his quæ de oratione aduerſus impios alibi diſputauimus, ſatis ſit confutata. At Petrus Apponenſis cuius ego ſcripta quoties lego, toties illud Heracliti uenit in mentem πόλυμαθεία νόον οὐ φύει ipſe, inquam, ſcribit, illa ſe hora de qua dicebamus, à Deo ſcientiam petijſſe, & poſt eam diem in ea magnopere promouiſſe. Mihi quantum nouus hic Salomon in ea promouerit metiri non uacat, credo certe quicquid promouit, nõ plus eo eſſe quod humanis paſſibus confici poſsit. Sed utcunꝗ ſeſe res habeat, conſulerem Petro iſti, ut totum quod profecit, ſuæ potius induſtriæ ingenioꝗ acceptũ referret, quàm Iouiæ illi ſuæ ſupplicationi, ſed ne pertinaciter illud defendat, cogaĩ bona iudicia negare, eum potius quicquã in bonis literis profeciſſe, ut quàm ut tam uanæ ſuperſtitioni aliquando aſſentiant. Cõſulerem item in cõmune aſtrologis omnibus, ut poſtquam illis Iupiter ita fauens eſt, tantum ſibi una felicis horæ ſupplicatione, diuitiarũ opumꝗ compararent, ut noſtris poſthac pecunijs nihil indigentes, deſinerent aliquando mentes imperitorum tot quotidie mendacijs, emũgendæ pecuniæ gratia ludificare.

MORES HOMINVM A COELO NON FIERI. CAP. IX.

Videamus de moribus, an recta ratione poſsit defendi, eſſe horũ quoꝗ aliquo modo cauſam in cœlo. Forte enim ſi nec uim pati cœli, partem animi rationalem nec cogi noſtrã libertatem exiſtimemus. Nihil erit præterea cur aut philoſophia aut pietas neget, uaria hominum ſtudia, multiplices ingeniorũ proprietates, à diuerſis ſtellarum afflatibus prouenire, cum id etiam faciat habitus corporis, ſalua animi dignitate & libertate electionis. Verum fallitur longe qui ita putat, nam ipſam & ſolam partem ſenſualem ita affici à Sole, ut ad flagitium aliquod habeat propenſionem, & rationi contrarium, & pietati magnopere eſt aduerſum. Quæcunꝗ enim à cauſis naturalibus fiunt, his præſertim quæ ſibi à conditore naturæ præſcriptas leges ſeruant immutabiliter, tam in authorem naturæ ſic inſtituentis, quàm in naturam ipſam ſunt referenda, quacunꝗ autem uel uirtute uel proprietate ſidera prædita ſunt, & philoſophorum & theologorum conſenſu, indidit illis naturæ principium Deus. Deũ optimum & ſapientiſsimum uix negant inſipientes, quæ uero hæc aut bonitas aut ſapiẽtia potentiſsima, cœli manu hominẽ, quanquam liberum, infirmũ tamen, flectere ad eã partem, ad quã minime eũ ue ſdeclinare. Tum optimos ſeruos malorũ facere authores & miniſtros, ut

cum

cum ipſi regis iuſſa nunquam tranſgrediantur, ipſi tamē maxime ſint, qui alios ad tranſgreſsionem inuitent & impellant. Poſtremò qui hic ordo naturæ, qui conſenſus, quæ ſapiens inſtitutio? ut quæ ratio naturæ fieri nollet, ab his tamen ut fiāt ſedulo procuretur, quæ ſunt partes naturæ magnę, potentes, optimæ, principales. Præterea non facit qui peccat aliquid imò deficit, quare qui inuitat ad peccādum ad deficiendum inuitat, quod non conuenit cauſis ſuperioribus efficientibus ſemper, deficientibus uero nūquam. Abſurdiſsimum igitur dogma aſtrologorum putantium habere nos ab hac quidem ſiderum poſitione, inclinationem ad furta, ab alia ad inceſtus, ad fraudes, ad homicidia, cum tota natura pręſertim ſuperior diuinæ menti proximè iuncta, naturalis & diuinæ legis obſeruationi poſsit forte fauere, obeſſe & aduerſari nullo modo poſsit. Compeſcant igitur os profanum, nec Venerem dicant Marti copulatam ad adulteria nos uocare, aut eoſdem in ſignis maribus collocatos ad maſculorū nepharios concubitus excitare, Martem cœli nona partem occupantem facere irreligioſos, atque alias omnino conſtellationes ad alia nos irritare flagitia. Imputent ſibi non cœlo ſua delicta, nec fœculentæ materiæ, & iniqui animi ſordes à puriſsimis putent naturæ fontibus emanare. Verum ſolui forte iſta obiectio poterit, ſi (quod quidam putant) dixerimus, eſſe omnium ſiderum uires bonas & ſalutares, ſed cum in nobis ſuſcipiuntur materiæ uitio degenerare, & qui benefici erant afflatus euadere interdum noxios, atque maleficos. Sic à Marte quidem præſtari animi fortitudinem & Herculeam efficaciam, ſed aut uitio corporis in quo nimium rubra bilis exæſtuet, aut culpa animi abutentis munere cœleſti, flecti quandoque impetus illos ad crudelitatem & iniuſtitiam. Sic à Saturno altitudinem mentis, profunditatem conſilij, inueſtigationem rerum obſtruſarum, amorem contemplationis infundi, eadem tamen omnia quia torpidum inuenerunt ſuſceptaculum, uel arbitrij culpa eius in quo recipitur doloſum facere animum, ſordidum, incultum, ſuperſtitioſum, & aduſque limphationis periculum imaginoſum. Sic à Venere fieri nos propenſos ad hilaritatem, ad beneuolentiam, elegantiamq́ ciuilem, abuti nos iſto inſtinctu ad nequitiam, ad luxum, ad improbitatem. Incitari à Sole nos ad magnanimitatem, abuti impetu iſto nos ad ambitionem, atque ita de reliquis. Verum enimuero dicet hæc aliquis potius aſtrologiæ defenſor, quàm aſtrologus. Eſt enim inter proloquia aſtrologorum illud omnium primū, maximeq́ confeſſum, eſſe alios Planetas bonos, alios malos. Quod ſi eſſent uera quæ dicebantur, & omnes pariter boni ſua natura, & omnes mali eadem ratione dicerentur. Cum nullus ſit afflatus adeò ſalutaris, quem & materia & conditio ſuſcipientis, inficere, immutare, interturbare, non poſsit. Quod ſi & ipſi nullum eſſe uolunt Planetam adeo malum, à quo non magna etiam bona, nullum adeò bonum, à quo non magna etiā mala poſsint proue-

prouenire. Hanc tamen efficiendi diuerſitatem non ad materiam & radij referunt ſuſceptaculum, ſed ad uarium ſideris eiuſdem in cœlo habitum & poſitionem. Quare dicunt Saturnum ſi propriam domum, propriam altitudinem, proprios fines, tenuerit, ſi bonis radiationibus commiſcebitur, ſi diurna fuerit genitura, contemplatores facere, pios, ſapientes. At uero ſi minus commodo receptaculo ſuſcipiatur, in malam hanc degenerare conditione dicunt eundem ipſum planetam, ſi male collocatus, ſi coniunctus Marti, ſi malis ad Solem ſchematiſmis, dęmoniacos facere, ſordidos, inuidos, & mendaces, neque unquam cum ita in cœlo habens ſe, ſit Saturnus boni quicquam ab eo expectari poſſe cōtendunt. Quare qui ita aſtrologiam defendit, ignorat plane quod defendit. Quod enim diximus de Saturno, dictum de omnibus intelligatur, nam & Martem non feliciter diſpoſitum dicere ſolent, ad ambitionem, ad impotentiam, tyrannidiſq; libidinem extimulare, non quoniam uitalis eius qui naſcitur ſpiritus, plus nimio caleat uel frigeſcat, proptereaq; bonum cœli ignem uel torpidum faciat uel edacem, ſed quia & Saturnus & Mars & Sol cum ita in cœlo ſe habuerint, huiuſmodi mala ex ſua natura & proprietate, naſcentib. influant, hoc eſt quod aſtrologi ſcribunt & opinantur. Nec ſi quis hoc neget aſtrologiam ſecius defendit, quàm qui ſpongia librum emēdat, ſecū & dogma, ut declarauimus, & ueritatem aufert omnis prædictionis, ſi & de cœleſtis influxus obſeruatione non illa dependet, & cœleſtem influxū materiæ diſpoſitio nō ſolum minuit uel adauget, uerū aliū facit penitus & immutat.

MALAS LEGES SICVTI NEC BONAS COELO non ſubijci. Cap. X.

HInc eorū opinio confutat̄ qui bonas quidem leges negant ſubijci cœlo, utq; à diuina uirtute dependeant, de malis uero id concedunt, cum nihil habeant quod naturæ uires & facultatē excedat. At quantū obſtat in bonis erroris ſublimitas ne corporeis cauſis ſubijciantur, tantum obſtat in malis earum improbitas ne ad optimas cauſas Deoq; optimo obedientiſsimas referantur. In uniuerſum uerò tam bonas quàm malas religiones à cœlo non dependere, ipſa ſatis experientia demonſtratur. Alij enim religonum ortus & uarietatem ad ſidera referunt, urbibus & prouincijs ſuo quodam, ut ipſi credūt, iure dominantia. Alij ad magnas quas uocant coniunctiones Planetarum ſuperiorum, Saturni præſertim atque Iouis, & hanc quidem ſententiam ſequuntur Arabes & Latini, ueſtigijs Arabum inſiſtentes. Illi acceſsiſſe uidetur Ptolemæus, qui (ut poſtea declarabimus) de magnis illis coniunctionibus nullam unquam habuit mentionem: Sed libro ſecundo Apoteleſmaton eos ait ex Aſiaticis qui ad orientem uergunt & meridiem colere Venerem & Saturnum, quoniā trigono ſubſint aridæ qualitatis, hoc eſt, Virgini, Tauro, & Capricorno, quibus ipſe putat Saturnum, Veneremq́ue dominari.

Rurſus

Rurſus qui inter meridiem habitant & occaſum, Venerem atque Martem habere pro numinibus, quoniam humidæ triplicitati ſubijciãtur, cui cum Marte, Mercurium & Venerem præficit. Vtraque uero ſententia, ipſa, ut dicebamus, euidentia rei euentisq́ refellitur. Nam ſi uirtute magnæ alicuius coniunctionis religio aliqua naſcitur, abolita ea uirtute, aboleri quoq; illa religio debet. Nulla autem ſiderum eſt coniunctio cuius uirtus durare per tot annos fingatur, etiam ab aſtrologis, quot annis & cultus idolorũ, & moſaica religio, & Chriſtiana etiam perdurarunt. Circiter quinq; annorum millia idolorum cultura mundus caligauit. Quænam quæſo coniunctio? qui maximi anni ſideris alicuius? tot ſibi annorum ſpacia uendicant? Moſaicæ legis ritus & obſeruantiæ apud Hebræos etiam hodie uigent, & iam ter mille annis aut eo plus uiguerũt. Quæ iſta tam fortis, tam diuturna eſt conſtellatio? quæ extinctio, imperio religionem extingui tamen non permittit. Dabit cauſas horũ theologus & ueras, & ſuo dogmati conſonas, de cœlo dare aſtrologus nullas poteſt, unde ſi iſta deriuaretur uarietas religionum, uariari illas quotidie, atque immutari ſæpius uideremus. Quod & aſtrologi ipſi putantes ex principijs ſuæ ſcientiæ id colligentes, præfinierunt terminos unicuiq; religioni quos ille tranſgreſſæ ipſa rei euidentia aliunde ſe dependere quàm à ſideribus demonſtrarũt. Iam illam Ptolemæi opinionem, quæ perinde, atque uarijs locis & gentib. uaria ſidera dominantur, ita uarios etiam ritus religionum in locis exiſtimat, longe magis ab ipſa experientia confutatur. Cum & illis prouincijs quæ inter orientem iacent, & meridiem, præſint eadem ſidera quæ olim illis præſidebant, nec tamen ut olim ibi Venus Saturnusq́ coluntur, cur enim hæc illis numina dominabãtur, utiq; ut ipſe ſcribit Ptolem. quoniam terrena triplicitas quæ conſtat ex Tauro, Virgine, & Capricorno, regionibus illis præeſt, illi uero triplicitati Venus & Saturnus, ita enim ipſe exiſtimauit. At partitio hęc mundi & regionum, ſub alijs atque alijs triplicitatibus diſtributarum perpetua eſt, non temporaria, quare eadem erit ſemper quæ aliquando fuit. Cur non igitur ô Ptolemæe eadem etiam in eiſdem locis hodieq; religio durat? Deniq; totam iſtam diſputationem ita concludamus Ptolemæum ipſum interrogantes, ſi à uaria ſiderũ præſidentia apud alias gentes olim alia ſidera colebantur, cuiuſnam ſideris ui ac poteſtate efficitur, ut nulla ſidera hodie aliqua fere totius mundi regione colantur.

CORPOREAS DISPOSITIONES NON EFFICI à cœlo. Cap. XI.

QVæ omnia ſi ſint ſatis confutatata, reſtabit ſola corporis diſpoſitio, de qua pronunciare poſsit aſtrologus, ſi de his talis tantum poteſt, quæ efficiuntur à cœlo. Sed nec iſtam efficere poteſt natalitia conſtellatio, cum & corporis habitum & figuram quam ſecum gerit ex aluo prius habeat puer quam aluum egrediatᷣ. Quare

erit

erit hæc quoque illis annumeranda de quibus quinto capite dicebamus, non poſſe prædici per natiuitatem qua utuntur, quia iſta præcedunt natiuitatem, quare potius per cōceptionem uel ſeminis diſpoſitionem. At ſemen tunc non fit. Ergo erit conſtellatio qua ſemen factum eſt potius ſpectanda, ſed hoc poſtea, ſi igitur præuideri corporis diſpoſitio, prænūciariq́ꝫ poterit, Ex hora conceptionis poterit utiq́ꝫ magis, quàm ex hora natiuitatis, ex qua nullo modo poteſt, ſed an ex illa etiam poſsit ſequentibus libris examinabitur. Nunc illud demonſtratur, errare aſtrologos, qui breuiore corpore, an procero, obœſo, an macilento, firmo, an imbecillo, manco, an integro, legittimo, an monſtroſo, naſcatur is qui naſcitur, ex genituræ hora pronunciant. Has enim ille omnes conditiones longe prius adipiſcitur, quàm formatus iam & abſolutus ex matris utero in publicū emittatur. Quare ſicuti non fiunt ab ea conſtellatione, quam dudū ſcilicet præceſſerunt, ita nec prędici ex eius obſeruatione à mathematico poſſunt. De conceptus tempore poſtea diſputabimus, nunc illud ſcire lectorem uolumus, putaſſe ſummos aſtrologos, quæ ad corporis attinēt temperaturam à proximis cauſis & cœlo inferioribus à Deo dependere, ut quemadmodum ſcribit Haly, ueniam dari ſibi poſtulauerint, ſi in prædicenda corporis diſpoſitione exciderent à ueritate. Nos igitur totam de cœli efficientia diſputationem ita colligamus. Si cœlum cauſa eſt uniuerſalis, non eſſe ab eo rerum particularium uarietatem & diſtinctionē, & ſi in eo quoq́ꝫ particularium proprietatum effectrices uirtutes eſſe concedamus, non tamen huiuſmodi quales de cœlo aſtrologi uaticinantur, cum neq́ꝫ fortuita in cauſas naturales. Nec quæ ſunt mala in optimos authores, nec quæ à ratione conſilioq́ꝫ proficiſcunt̄, in principia naturali neceſsitate efficientia, nec in corpora incorporeos radios, nec quæ iam præterita, aut longo poſt tempore ſunt futura in præſentem conſtellationem, nec quæ ad alios attinent, in noſttam genituram referri nulla ratione poſſe uideantur. Tum eſſe perabſurdum & ab omni philoſophia maxime alienum, quorū proprias cauſas uideas, & manifeſtas & ſufficientes apud nos in uiribus corporum inferiorū, in animorū diuerſitate, in affectu, conſilio, occaſione, conſuetudine, in concurſu tam uario confluentium undiq́ꝫ rerū, atq́ꝫ cauſarum, eorum tamen originem quærere in ſideribus, quæ neq́ꝫ ſit ibi, neq́ꝫ ut eſſe poſsit, aut rerum quæ fiunt, aut cœli efficientis natura conditione patiatur. Hinc factum, ut omnes philoſophi (quorum ſtudium in perſcrutandis rerum cauſis laborq́ꝫ uerſatur) cū à medicina, aut mathematicis, ab omni arte atq́ꝫ ſcientia, rerum ueras cauſas mutuetur, aſtrologicis tamen cauſis nuſquam utantur. Quòd, ut Phauorinum, Carneadem, Poſsidonium, Timęum, Pithagoram prætermittam, ab ipſo Ariſtot. à Platone, à Plotino, ab Auenroë, ab Auicen. à bonis utriuſque familiæ ſectatoribus factum, inter initia operis declarauimus.

NON POSSE COELVM EIVS REI SIGNVM ESSE, cuius cauſa non ſit. Cap. XII.

VErum dicet aliquis forte, etiam ſi concedatur non fieri à ſideribus iſtas uarietates euentaq́ rerum humanarum, nõ tamen ſtatim id colligi, ut præuideri iſta de cœlo prædiciq́ nõ poſsint. Quandoquidem quæ ſidera minime faciunt, poſſunt tamẽ ſignificare atq́ portendere. Sunt enim qui ita ſint opinati, nõ fieri ſcilicet, poteſtate cœleſtium res inferiores, præterquam in re communis efficientiæ, ſed cum à proximis cauſis proprijsq́ dependeant, indicari tamen à cœlo priuſquam fiant. Atq́ per Planetarum tranſitum, ſtationem, receſſum, futura cognoſci, ut aues, ſeu præteruolando, ſeu ſtando, futura pennis, uel uoce, ſignificant nec ſcientes. At uerò nec ipſa hoc unquam inſignes aſtrologi crediderunt, nec ut credamus ratio ulla conſentit. Quod enim natura, non hominum inſtituto ſignum eſt alicuius rei, & corpus eſt, aut cauſa eſt rei quam ſignificat, aut effectus, aut tam ſignum quàm id quod ſignatur, ab eadem cauſa proueniunt. Quod ſi quis putat addendum, quaſi diuerſum ab his quæ diximus, ut ſit cauſæ neceſſario inſeparabiliterq́ connexum, is plurimum longeq́ fallitur, quoniam iſta connexio, & cõcomitantia fieri alia ratione non poteſt, quàm quòd uel cauſa id pariat prius ex ſe, quàm efficiat aliud, aut quod eam cauſam excitat ad agendum hoc quoque ſuſcitet ſimul, quod ſicut utrunq́ ad communem cauſam referri concedimus. Age igitur uideamus quod nam magis ex his cœlo conueniat, ſi cœlo futura ſignificantur. Cœlorum utique motus & diſpoſitiones, effectus, non ſunt rerum inferiorum, cauſas eſſe negant. Reſtat ut cœli habitus & diſpoſitio, & quod per eam creditur indicari, ab eadem cauſa dicantur prouenire, quemadmodum iris portendit interdum ſerenitatem, non quia faciat ſerenitatem, ſed quoniam iridis cauſa, cauſa etiam eſt ſerenitatis. At corporea cauſa nulla reputabitur quæ ſit cœlo ſuperior, proptereaqúe cœli inferiorumqúe ſimul diſpoſitiones efficiat. An reliqua erit cauſa incorporalis, fortè enim dici poſſe uidebitur, fieri euenta rerum humanarum ab ipſis diuinis mentibus, cœleſtia corpora reuoluentibus, & dum fiunt ipſo cœli quod mouent habitu, & poſitione mouent, quaſi nutibus certis nobis indicari. Verum qui hæc dixerit, ſane proxima fabulis poëtarum, incommodum illud quomodo uitabit? fieri ea à diuinis mentibus quæ homines ipſi ſine flagitij culpa non faciunt, ut hunc ad homicidia, illum ad adulteria, alium ad furta urgeant, & impellant. Mitto quàm omnis philoſophia abominetur fieri res corporales ab incorporeis cauſis, corporea cauſa media non intercedente. Præterea cur nam alia, atque alia hora naſcentes, diuerſo fato naſcuntur? ſi non cœli poſitio quæ uariat in horas, ſed cœli author immobilis ſui par ſemper, ſuiqúe ſimilis, fati author & cauſa exi-

ſa exiſtimatur? Poſtremo ut Thomas argumentatur: Cum eiuſdem cauſæ effectus, ſeſe inuicem indicant ab eodem principio, eodem etiam modo proueniunt, cœli uerò motus & inferiorum corporum, rerumq́ dispoſitio, non eodem modo eſt à cauſis ſuperioribus, ſed illę immutabili ordine, & neceſſario, hæc ordine uariabili, & quæ utranque in partem cadat contingenter, pro natura ſcilicet rerum quæ mouentur, quæ gubernantur, quam diuina principia non mutant, ſed conſeruāt, alioquin naturam non cogerent, ſed deſtruerent. Non poteſt igitur cœlum ſignificare inferiora, niſi quatenus cauſa effectum indicat ſuum, quare qui cauſam quidem non eſſe uicti ratione fatentur, ſignum tamen eſſe contendunt, hi uocem ſuam ignorāt. Quod & Thomas Aquinas grauiſsimo uir iudicio, quiq́ nihil ſoleat temere aſſeuerare, in theologica ſumma aſſeuerate pronunciat. Poſſet hoc dici de cometis, de traiectionibus, deq́ue alijs hoc genus, quæ fiunt in ſublimi, ut excitata à ſtellis alicuius rei effectricibus, quod illorum cauſa factura eſt, non faciant, ſed ſignificent. De ſtellis ipſis dici nullo modo poteſt, cum illis, ut dicebamus, nulla corporea cauſa ſuperior inueniatur. Sed & qui ita opinantur fati neceſsitatem uel nolentes inducunt, quoniam ſi ſint cauſæ ſidera inferiorum, poteſt non effici quod illorum influxu fieri procuratur, uel obſtante materia, uel cauſa particulari communem influxum alio deducente. Si uerò ſint ſigna, cum ex natura ad ſignificandū fuerint inſtituta, quàm eorum uera natura, tam erit eorum ſignificatio uera, Alioquin cur inſtituta à Deo ad ſignificandum? cuius opera perfecta, ſi fallunt, ſi mentiuntur? Quod ſi non mentiuntur, erit neceſſario quod futurum ab illis ſignificatur. Denique ſi inter cauſas numerantur, non repugnat eorum conditioni in eo ordine eſſe cauſarum quæ impediri, mutari, ſuperari, poſsint. Quæ ſi ſigna exiſtimentur, inter mendacia haberi non poſſunt, ne aut fallax fuerit, aut ignorans, qui in cœleſti uolumine, futurorum notas, ut dicunt, literasq́ deſcripſit. Poſtremo ſi nō indicat cœlum faciendo, ſed quod non facit, indicat tamen, reſtat ut quod aliæ faciunt cauſæ, indicetur ab eo. Aut igitur quod omnes faciunt, aut quod uel aliquæ tantum, ſi quod aliquæ tantum, cur quæſo harum opera indicat, illarum non indicat: ſiquidem pariter omnes, nullæ erunt reliquæ cauſæ per quas, quod demonſtrabat, quo minus eueniat poſsit impediri, neceſſario igitur fiet quod portendebatur. Hoc aūt ſi dixerimus non modo ueritati, ut alibi demonſtrauimus, ſed ipſis etiā aſtrologis aduerſabimur, cum & Aegyptij, & Ptolemæus, & celeberrimus quiſq́ aſtrologorum, fati neceſsitatem ſemper pernegauerit, quod in tractatu pręcipue de quæſtionibus ſentire ſe declarant. Cum non omnem quæſtionem dicant eſſe legitimam, ſed quæ ab impetu animi cœlitus moto proficiſcatur, quales cum multas minime eſſe concedant, quæ à ratione ſcilicet noſtra conſilioq́ naſcantur, aperte fati neceſsitatem non admittere ſe declarant, ſed & ea introducta omnis aſtro

logiæ utilitas perit in eo præcipue collocata, ut præuiſa mala cauere, bona confirmare, augereq́ poſsimus. Poſtremo ſi ſint ſidera ſigna non cauſę inferiorum, pars ea aſtrologiæ, quæ uulgo dicitur de electionibus, extra controuerſiam tollitur, cum in illa fauor cœleſtis ad efficiendum, non ſignorum indicia ad curioſitatem inueſtigentur.

SIVE SIGNA SINT SIDERA, SIVE CAVSAE, partem cauſa aſtrologiæ quæ eſt de interrogationibus nullam eſſe. Cap. XIII.

VTramuis uerò opinionem aſtrologi magis probauerint, hoc eſt, ſiue ſidera cauſas inferiorum, ſiue ſigna tantum, non cauſas eſſe uoluerint, neceſſario pars ea quę de quęſtionibus, quaque maxime utuntur funditus auferetur. Eſt enim iſtius partis hoc fundamentum moueri animos noſtros à cœleſti cõſtellatione, ſaltem ex parte imaginaria, cumq́ animus illinc ad deſideriũ ſciendæ rei alicuius inſtigatur, tum ſi aſtrologum conſultat, ex ea quæ hora conſultationis, cœli configuratio, portendi de re illa, quod ſciſcitator ſcire deſiderabat. Quare poſſe aſtrologum de rebus omnibus de quibus quæſtio fiat, interrogantibus uera reſpondere. Quæramus igitur nos ab eis qui omnem quæſtionem poſſunt diſſoluere, ſigna ne tantum inferiorum ſidera ſint, an ſint etiam cauſæ, ſignificentq́ faciendo, ſi ſint ſigna ſolummodo, non eſt igitur à ſiderib. impetus noſtri deſiderij, ſed quemadmodum alia, qui ex ea ſunt opinione, proprijs aiunt fieri cauſis, licet indicentur ab aſtris, ſic motus quoque deſiderij non cœleſtem conſtellationem, ſed uim ipſam imaginariam, noſtram electionem, uim animi appetentem, & quæ de foris ſenſum animumq́ue laceſſunt, pro origine cauſaq́ue ſortientur. Si cauſas eſſe reſpondent ſignificariq́ ex illis inferiora, ſicuti ex cauſa effectus demonſtrantur, quonam pacto defendent cœli conſtellationem quæ hora conſultationis apparet, cauſam earum eſſe rerum de quibus aſtrologus reſpondet interroganti. Quare cum pridem ſint facta, aut quoniam nunquam fient, cauſam habere nullam oportet. Sane Mars erit in occidente, qui reſponderi ab illis uera non permittet. Quod ſi impetrare poſsint ab eo, ut uel audire eis liceat uera. Reſpondebo ego etiam non quærentibus, de iſtis quęſtionibus opidò perquàm uera. Viſum fuit aſtrologus parum gloriæ ſibi, & qui magis urgebat quæſtus comparari, ſi de tempore tantum geniture, uel anni conuerſione, ſua cuique fata pronunciarent, nam pro his quidem intelligendis, aut ſemel tota uita, aut ſingulis tantum annis adire eos fuit neceſſe. Cum tamen multa quotidie curioſitas noſtra ſciare deſideraret, de quibus illi nihil poterant reſpondere, unde & arti apud idiotas multum authoritatis, & profeſſoribus multum pecuniæ detrahebatur, hinc ſibi, aut alijs ſaltem perſuaſerunt poſſe ſe quicquid quæreretur ex hora quæſtionis aperte præuidere, modò qui interrogaret naturali im-

petu

petu motus, non propria electione eſſet ad interrogandum, ſic ſcilicet ſe ab omni falſitatis infamia pulchre uendicantes. Nam ſi quod reſpondebant re ipſa refellebatur, non parum uerus aſtrologus, ſed parum efficax quæſtio fuiſſe dicebatur, ſi euentis reſponſa reſpondebant, quid iam obſtaret, cur non oracula in terris haberentur? His artibus & fallacijs nugiuendum hoc hominum genus ludificant imperitos, cum nihil poſsit à ratione diſſonum magis uel dici uel cogitari, quàm quod de iſta interrogandi fallacia excogitarunt. Nam ut illis concedam eſſe à cœlo deſiderium illud meum ſciendi de abſente, gratia exempli, quonam pacto ſe habeat, quæ tandem iſta conſecutio, ut ſtatim illud etiam ſit uerum futurum, qua hora deſiderium hoc meum aſtrologo explicauero, huiuſmodi eſſe cœli conſtitutionem, quæ mihi ſtatum abſentis oſtendat. Vnde hæc competentia, aut fœderatio, & noſtri deſiderij, & rei quam ſcire deſideramus. Quod ſi forte reſpondeant uim eandem cœleſtem quæ rem illam procul efficiat à nobis, uellicare ſimul animum noſtrum, quaſiqúe admonere rei quæ fiat. Primo illud ſequeretur, tunc ſolum iſta inceſſere nos deſideria cum res ipſa fuerit, & tamen de his quæ aut pridem facta, aut longo fient poſt tempore, aut quæ etiam nunquam fient, efficaces fieri putant poſſe interrogationes. Præterea id ſi dicamus non erit ſpectanda cœli conſtitutio qua hora aſtrologum interrogamus, ſed quo primum momento interrogandi cupiditas nos inuadit. Siquidem eadem ſimiliſue conſtellatio eſt, quæ & parit euentum, & deſiderium agnoſcendi illius ſuſcitat in nobis. Quod utique ſi rationabiliter inſaniendum, longe rationabilius diceretur, quàm quod dicunt aſtrologi obſeruandum ſcilicet tempus ſciſcitationis, non quo nos primum ſciſcitandi cura ſollicitauit. Tum quoniam ut dicebamus ſi qua inter hæc eſſe poteſt cognatio, ſiquis conſenſus, non aliter eſſe poteſt, quàm & rei quæ facta eſt, & deſiderij noſtri quæ quoquomodo ad eandem, aut ſimilem conſtellationem referri poſſe uideantur. Tum quòd hora qua aſtrologum ipſi conſulimus uariari poteſt, mille de cauſis quibus fiat ut ſerius aut citius aſtrologum conueniamus, ut ſi eius domus remotior ſit à nobis, ſi euntem in uia quis remoretur, atque alia hoc genus temere intercurrentia, quæ horam quæſtionis proptereaq́ cœli configurationem, de qua eſt reſponſurus aliam atque aliam faciunt. Sed hæc nihil curant aſtrologi, quibus iamdiu familiare eſt, ea ſemper & dicere & ſentire, quæ nullam habeant prorſus rationem & firmitattem.

DIVINA MIRACVLA A COELO NEC FIERI NEC ſignificari, ſed miracula miraculis, ſicut naturalia naturalibus indicari. Cap. XIIII.

VErum utinam hactenus inſanirent, & non diuina etiam miracula, quæq; totius naturæ facultatem excedunt, naturalibus tamen corporum ſuperiorũ radijs, fieri exiſtimarẽt. In hoc enim eos errore uerſari, ſupra monſtrauimus, declarãtes diuinam ab eis religionem referri ad ſiderum poteſtatem, & quam olim Deus per Moſem populo Hebræorum, & quam poſtea Chriſtus per Apoſtolos mundo promulgauit. Sic & illam ſub Noë totius orbis eluuionem, & quę alia hoc genus diuina miracula ſacra prodit hiſtoria, ſuis omnia conſtellationibus aſcripſerunt, in qua re proculdubio inſanire magis uidentur, quàm qui hæc potius fuiſſe aliquando non concedunt, qui & fuiſſe credit qualia narrantur, & à naturalibus tamen cauſis effecta, cũ nulla cogitari maior poſsit inſania, quàm ut factum aliquid ſupra naturam, naturæ uiribus putes. Eſſe autem diuinam legem ex his quæ naturæ uires excedant, aduerſus impios diſputando probauimus. De cataclifmo uniuerſali facile poteſt idem demonſtrari, cum naturæ nihil magis repugnet, quàm ut ſuum ipſa excidium moliatur. Quare eam ſibi iniuriam nunquam inferret, de qua ipſa ſe ſua aſſerere poteſtate non poſſet. Quod ſi non potuit fieri curſu naturali, ut cum aquæ montium omnium cacumina, quindecim cubitis ſuperarent, Noë cum ſua familia, cumq; omni genere animaliũ, intra unam arcam duodecim menſes incluſus naufragium illud euaderet. Non fuit etiam naturæ propoſitum ad perniciem omnium uiuẽtium terram totam aquarum inundatione ſubmergere. Quod ſi à cœlo iſta non fiunt, de cœlo præuideri etiam non poſſunt. Cum quæ cœlum non facit, ea etiam non ſignificet, ut pauloante probauimus. Quanquam iſtam propriam habent rationem quare ab aſtris non portendantur, etiam ſi cætera, quæ facultatem naturæ non excedunt, uel fieri, uel indicari à cœlo concedamus. Eſt enim, ut alibi declarauimus, ordo rerum à Deo pro naturali curſu inſtitutarum, ita ſuis finibus incluſus ſeiunctusq; ab his rebus quæ diuina uirtute & uoluntate fiũt præter naturam, ut hæc omnia ſi tollantͬ, nihil ſit in rerum natura quod deſit, nihil quod ſuperſit. Eſt aũt cœlum & quæcunque in cœlo cõmuni curſu eueniunt, ex his rebus quæ ſunt ſecũdum naturam. Quare ſi quid ſiderũ motus uel diſpoſitio quæ ex naturali eorũ conditione illis debetͬ, futurum ſignificant, debet hæc ſignificantia & indicatio inter res naturales haberi & numerari. Quod ſi aliqua ex his ſignis portendere ea dicamus quæ fient ſupra naturam, ſequetur illud abſurdum, ut ſi relinquat Deus naturam ſuis conditionibus, nec faciat aliquid ſuper eam, natura iam ipſa falſa & mendax inueniatur, in qua etiam Deus aliquid fruſtra ſuperfluoq; inſtituerit, quoniam erunt adhuc in ſideribus ſigna rerũ futurarum

rarum, quæ tamen nõ erunt, cum res quæ ſignificantur res ſint præter naturam quas auferri ſupponebamus. Signa ipſa res ſecundum naturã ſint, quæ ablatis ſupernaturalibus, nec auferri, nec aliqua ſibi debita perfectione priuari dicendũ eſt. Non igitur, ſi ab ęuo miraculum aliquod facere Deus diſpoſuit, miraculi eius indicia naturalibus rebus inſeruit, ita ut ad naturæ ipſarum rationem ſignificatio hæc pertineret, ſed naturalia quidem ſignis naturalibus miraculis antecedẽtibus miracula uoluit ſignificare. Catacliſmum diuinæ iuſtitiæ miraculo euenturũ, diuinitus inſpiratus diuinitusq́ ſeruandus Noë mundo ſignificauit, educendos Hebræos ex Aegypto, & dandam illis legem facta per diuinã uirgam à Moſe miracula magis aſtrologisq́ Aegyptiorum, teſtificata ſunt, ſubijciendã populo Dei terrã promiſsionis, & quæ in ea ſupra leges naturæ mira Deus erat operaturus, non naturalis aliqua cœli configuratio, ſed coercitus manu creatoris rapidiſsimus Solis motus indicauit, ut traiectum ſicco pede Iordanem, & ſonitu buccinarum, diruta urbis mœnia prætermittam. Ezechiæ uitam diuina uirtute prorogatam, non benigna Iouis irradiatio recto ſua ſpacia ordine percurrentis, ſed retrocedentis Solis miraculũ demonſtrauit. Prodigium uerbi corporati, & uirginis puerperij, quum mentium ſupra mentis naturam diuinitus afflatarum oracula annunciarunt, tum in ipſis corporibus cœleſtib. & terrenis prodigia mille teſtificata ſunt, dum immenſum illud domino nouum ſidus exoritur, nunc cum eodem in cruce deficiente, Sol, Luna plena, contra naturæ ordinem deficit, his ſignis diuina miracula & demonſtrantur & confirmantur, quæ à naturali rerum ſtatu nec fieri poſſunt, nec conuenit indicari.

PER STELLAM MAGORVM NON POSSE CONSTELLAtionem aliquam intelligi, & declaratio quarundam ſcripturarum quæ imperitis poſſent uideri aſtrologiæ adſtipulari. Cap. XV.

NVncquoniam in mentionem ſtellæ deuenimus quæ Magis natum Ieſum demonſtrauit, non ab re fuerit admonuiſſe lectorẽ, ne hãc forte ſtellam aſtrologorũ opinioni fauere ſuſpicetur. Quaſi non ea aliud fuerit quàm index nati prophetæ cœleſtis conſtellatio Magis illis ab oriente cognita & explorata, qui eſſent cœleſtis ſcientiæ, ut putatur, oppido quàm periti. Abducit autẽ ab hoc errore euidentiſsime nos, ipſa litera euangelij, quæ de hac ſtella loquens, ait: Et ecce ſtella quam uiderant in oriente antecedebat eos uſque dum ueniens ſtaret ſupra ubi erat puer. Quod nemo, niſi inſaniens exiſtimabit de cœli ſideribus configurationibusq́ue eſſe intelligendum. Erat igitur illa factitia & temporaria, nõ perpetua ſtella & naturalis condita ad id officij à creatore, per quam ſignificari natum regem Iudæorum. Eo forte modo Magi intellexerunt, quo & poſtea in ſomnis declinandum Herodem, & alia quam

uenerant uia, in patriam eſſe reuertendum. Sed & cauendum pariter eſt ne quibuſdam ſcripturarum locutionibus perturbemur, ut cum in temporis plenitudine miſſum Dei filium legimus apud Paulum, & in euangelio dominum dicentem: Nunc eſt hora ueſtra & poteſtas tenebrarum, & alibi, nondum uenit hora mea, putabit enim ſuperſtitioſus horarum & temporum cõſtellationes ſignificari. At tu illum interroga. An cum fameſcit, tempus putet comedendi? quæcunq; tamen per id tempus fuerit cœli cõſtitutio? & cum ſatis laborauit, corpus curandum? & cum ſatis obdormiuit, tempus euigilãdi. Quæ ſi omnia habere ſuum dixerit tempus, nõ pro eius tempotis conſtellatione, ſed pro natura ipſius rei quæ fit, proq; occaſione opportunitateq; faciendi, ſic pariter alia quæ & Deus facit ſupra naturam, & homines faciunt propria libertate, quanquam nullas deſiderent ut fiãt conſtellationes, neceſſario tamen aliquo tẽpore fieri, & congruentius hoc quàm illo tempore fieri atq; commodius. Decuit mitti filium Dei eo tempore quo eſt miſſus, ante non decuit, cauſa in cœlo non eſt, ſed in propoſito Dei, & exigentia rerum de qua multa ſcribunt theologi, quãtum licuit eis per indicia ſcripturarum ad diuini conſilij ſecretum penetrare. Decuit item poſtquã eſt natus non ſtatim occidi, ſed quo tempore expediens fuit, permiſit ipſe ſe manibus impiorum, atque ea hora fuit poteſtasq; tenebrarum. Idem in reliquis intelligendum, quod ex uno nobis libri Geneſeos loco aperte declaratur. ibi enim cum terram promiſsionis, ſic ex re appellatam, Abraæ Deus promittit. Tum inquit, ſcito peregrinum futurum ſemen tuum in terra non ſua, ubi quadringentis annis affligẽtur, generatione autem quarta huc reuertentur. Hactenus ſcriptum ſi fuiſſet, inſultaret aſtrologus, non potuiſſe diuinam promiſsionem impleri, donec tot annorum ſpacijs euolutis ad certam perueniretur cœli diſpoſitionem, quæ eſſet euentum illum paritura. Tu uero uide quid ex Dei perſona propheta ſubijciat: nec dum enim, inquit, completæ ſunt iniquitates Ammorreorũ uſque ad præſens tempus. Vide igitur quid expectaretur? non copulatio, ſcilicet Iouis & Saturni, aut ſideralis alia conſtellatio, ſed plenitudo iniquitatis in Ammorreis, per quam diuina iuſtitia cuius legibus res humanæ, non fatali neceſsitate reguntur, & merito illos expelleret, & fidelis Abraæ ſemen illuc introduceret.

QVAE NATVRAE VIRES SVPERGREDIVNTVR quantum ad id etiam quod in ſe naturale continent à cœlo ſignificari non poſſe. Cap. XVI.

SAtis iam niſi fallor eſt demonſtratum diuina miracula à cœlo nec fieri nec ſignificari, quanquam quod attinet ad efficientiam hoc ipſę indicant uoces, nec nulla indiget probatione. Quærebat aũt nuperrime Hiero. Beniuenius acuto uir ingenio & perſpicaci, cũ in his rebus quę fiũt ſupra naturã interdũ aliqd ſit etiã naturale,

num

num ex ea parte à ſtellis poſſent ſignificari? ut ſi nō potuerit aliqua conſtellatio Dei corporationem indicare, potuerit tamen legifer homo, & bonas leges promulgaturus, oſtendi, reſpondi neque hoc modo poſſe illa à ſtellis ſignificari, nec quod putauit Alliacēſis, hoc modo ab illis fieri. Is enim non alia putauit ratione defendi poſſe ab impietate, qui rerum huiuſmodi mirabilium & diuinarū cauſas quærerent in ſideribus, quàm ſi dicant dependere hæc à cœlo, nō quatenus ſunt ſupra naturam, ſed quatenus in eis eſt aliquid naturale. Hoc uero qui dicit, nihil dicit, ſicut & nihil dicit qui fieri ab aliqua conſtellatione hominem dicit, nō tamen fieri ab ea naturam rationalem, nam ſi non facit ea in homine quod eſt rationale, non eſt cur dicatur magis facere hominem quàm Leonem. Si igitur demas ex diuinis miraculis quod eis eſt proprium, & ea tantū relinquas quæ ſunt illis communia, cū rebus innumeralib. non eſt cur effectus ſingularem cauſam tam ſtudioſe quæras in cœlo. Sed profecto qui Ieſu Geneſim inueſtigant, non illud ſcire contendunt, cur in utero nouē menſibus fuerit quemadmodum reliqui homines, cur bono corporis ſtatu, cur prolixo capillo, cur pauper, cur Iudæus, quoniam his conditionibus abundat omnis uita mortalium. Sed quæ in eo præcipua fuere & ſingularia, eorum maxime cauſam quærunt in ſideribus, quam & præcipuam eſſe putant & ſingularem, ea uero iam ſupra naturam Dei opera non cœlorum, quòd natus ex uirgine, quòd homo & Deus, quòd in patria dominus & peregrinus in carne, quòd mirabilium operū effector, quòd iure dominus orbis, quòd iudex uiuorum & mortuorum, quòd diuinæ gratiæ author & diſpenſator, quòd expulſor idolatriæ, dæmonum triumphator, author uirtutum, uiciorum expulſor, pax mundi, ueritatis manifeſtator. Hæc ſi non quæris nihil quæris, ſi quæris impie quæris. Perfugium igitur nullum quod aſtrologis parat Alliacenſis ut diuina miracula dicant fieri à cœlo, ſed non quatenus ſunt miracula, quæ nec ſignificari (ut ex nobis quærebat noſter Hieronymus) ea ratione à ſideribus poſſunt, quoniam ſi ordo rerū quæ à Deo proueniunt ſupra naturam è medio auferatur, reſtabunt tamen, ut ſuperius diximus, indicia hæc cœli, effectus illos aliqua ex parte (ut dicebamus) portendentia, ſed effectus iam nullus erit, indicia illa igitur uana atque fallacia quale nihil eſſe in natura cœleſti ſuperius eſt demonſtratum.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLÆ aduerſus Aſtrologos libri IIII. Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum, in Aſtrologiam, Liber V.

DECRETA ASTROLOGORVM CIRCA MAGNAS CONiunctiones utiliter confutari, & quàm mendaces ſint deprehenſi qui de magnis inferiorum rerum mutationibus per eas uoluerunt iudicare. Cap. I.

SED multos abducit ab iſta ueritate fallacia aſtrologorum perſuadentium imperitis, nullam unquam fuiſſe legum mutationem, nullum propherarum aduentũ, nullum in rebus humanis euentum admirabilem, quem magna aliqua ſiderum ſuperiorum Saturni ptæſertim atque Iouis coniũctio, non præceſſerit. De qua re illi cum coràm uel conſectaneis uel rudioribus quaſi de re certa atque confeſſa in tabulis diſſerunt, & per tot millenaria annorum diſcurrentes hæc, inquiunt, illa eſt conſtellatio quæ diluuium fecit, hæc Moſem peperit, illa Ieſu aduentum, hæc Machometi legem anteceſsit, nemo eſt fere qui non moueatur, & uel deſcendere in eorum ſententiam, uel ad dubitare aliquid ſaltem nõ cogatur. Quare quoniam hac parte maxime lędit religionẽ iſta profeſsio, uolo occurrere iſti peſtilentię priuſquam ipſa totius artis fundamenta conuellamus, quoniam tantum hoc loco errant aſtrologi, ut ſi etiam in cæteris bene ſentitent, defendi hic tamen non poſſent, non ſolum quia de rebus prædicunt quæ indubium eſt cœlo non ſubeſſe, ſed quia ipſę quibus in prædicendo regulis utuntur errores continent & in hiſtoria & in aſtrologia manifeſtiſsimos, quod priuſquam rationibus oſtendamus, ipſa ſatis poteſt experientia certum his facere quiuim rationum minus peruidebunt, quoniam omnes qui ex huius conſtellationibus de ſectarum legumq́ mutatione ſiue ſucceſſu diuinare aliquid uoluerunt, falſi atque mendaces ſunt deprehenſi. Olim mathematici, cum cœpit Chriſti fides pullulare, non plus eam annis * duraturam dixerunt, à cuius tamen initio iam milleſimus quadringenteſimus nonageſimus quartus annus euoluitur. Albumaſar uel author uel inuentor huius erroris, eandem legem, hoc eſt noſtram permanſuram dixit ad annos 1460. quia ſcilicet tot ſunt anni quos uocant annos Solis maximos: Prætererunt anni illi nec ipſa præterijt, quia ſcilicet cœlum & terra præteribunt, Verba autem Domini non præteribunt. Nec tamen de ſua, hoc eſt, Mahumetis lege ueriora prædixit. Abraam Iudæus anno Chriſti milleſimò quadringenteſimo ſexageſimoquarto Meſsiam eorum uenturum dixit ex aſtrologica obſeruatione, quòd tunc ſcilicet ea primum erat reditura ſiderum poſitio ſub qua olim Moſes ex Aegypto populum eduxerat.

& edu-

& eductis dederat legem. Ego proximo ante eum anno natus, cum iam tri geſimum agam experimento didici prædictionis iſtius falſitatem. Arnaldus Hiſpanus nobilis quidem medicus ſed ad ſuperſtitiones paulo nimis propenſus ex aſtrologica uanitate, pleriſque alijs adiectis antichriſtum nobis anno gratiæ 1345. comminabatur. Fluxere ab eo tempore anni iam ſupra centum quadraginta octo, & nullus adhuc antichriſtus niſi quales etiam multi tempore apoſtolorum. Iuniores quoties nobis ex aliqua ſuperiorum planetarum coniunctione fallacis prophetæ aduentum annunciarunt? præſertim ex ea quæ in Scorpione Iouis & Saturni abhinc decem annis coniunctio fuit, nullus tamen adhuc fallax propheta mundo præter eos apparuit. Ipſe Alliacenſis ſcribit, quo anno Conſtantiæ generale concilium celebratum eſt, prædixiſſe aſtrologos, nullam futuram in eccleſia pacem, ſed religionis exitium, diſſenſionesque in ea deſignari, ex Ioue in prima domo in anni figura retrocedente, & tamen ſciſma illud magnum quo nullum unquam maius fuit in eccleſia nec diuturnius, per quadraginta annos iam confirmatum, eo primum anno extinctum eſt ſolita pace & tranquillitate eccleſiæ reddita, quod ſatis certe potuit mouere ipſum Alliacenſem, ne quam ultra iſti uanitati fidem adhiberet, qui & ipſe ab illis forte perſuaſus uerebatur ne illud nobis ſciſma paulo poſt antichriſtum apportaret. Erant aliæ quas narremus iſtorum de legibus ſectiſque prædictiones ipſo deinde euentu inficiatæ, ſed puto iſtas ſatis facere cum non ſint alij in iſta arte tantæ authoritatis quantæ apud omnes aſtrologos habentur, quorum prædicta ipſis experimentis confutata declarauimus, nunc ad rationes deſcendamus.

QVIBVS VIIS ASTROLOGI DE GRANDIORIBVS rebus iudicium ferant, magnorumque orbium reprobatio. Cap. II.

ASTrologi quatuor maxime uijs magnas rerum inferiorum mutationes ſoliti ueſtigare per ſuperiores planetas Iouem præſertim & Saturnum cum ſimul ſunt, quam magnã uocant cõiunctionẽ, per orbes magnos, per Saturnias reuolutiones, per octaui orbis acceſſus atque receſſus. Has omnes uias & irrationales & falſas & inuias oſtendemus, unde non ſolum id cõſequemur quod primo hic quærebamus, ut quæ de religione & legibus impia temeritate diuulgant, falſa conuincantur, ſed omne etiam de magnis mundi mutationibus iudicium infirmabitur. Exordiar autem à confutatione magnorum orbium, reuolutionumque quas Saturnias uocant, ut his reiectis quibus opere minus tota deinde præſentis libri diſputatio aduerſus magnas coniunctiones liberè euagetur. Fingunt quemlibet ex planetis, & item unũquodque ſignorum mũdi imperium obtinere annis trecentis & ſexaginta, quibus exactis tum nouum aiunt incipere orbem magnum, cui & planeta priori proximus, et

ſignum

ſignum quod deinceps hæret ſigno priori pariter præſunt,atque ita qua-lis dominantis ſigna atque ſideris eſt natura, talia euenire in eo annorũ ſpacio, & cum orbis inchoatur nouus, nouari quoque multa in rebus inferioribus & pro natura rectoris mutari ſemper rerum noſtrarum conditionẽ. Tum ſi quis quærat ab eis, ubi nos, aut in quo nunc orbe, hoc eſt ſub quo rectore uiuamus, reſpondent ſub Leone & Luna, quod ita probant. Scribit enim Aoniar in libro de natiuitatibus cœpiſſe nouum orbem magnũ, quo tempore ea fuit Iouis Saturniq́ coniunctio, qua cataclíſmum uolunt fuiſſe præſignatum. Ea uero præceſsit cataclíſmum annis, ut dicũt, ducentis ſeptuagintanouem, iſti uero orbi præfuiſſe ait Aoniar ex planetis Saturnum, ex ſignis Cancrum, quod dixit etiam Albumaſar in libro primo de magnis coniunctionibus, differentia prima. Hæc ergo ſupponentes quaſi cardinem totius ſupputationis, colligunt ex eo quod attulit ipſe numero annorum natum eſſe dominũ Ieſum, cum unus & quadrageſimus ſupra centeſimum annus uolueretur eius orbis, qui ab eo quem diximus, ſub quo fuit diluuium, quintus & decimus cui præſit ex ſignis Leo, ex planetis Luna terminandus anno gratiæ, milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimonono. Hæc eſt omnis aſtrologorum ſententia, nec uidebis qui in publicis annorum uaticinijs, ſi magni orbis faciat mentionem, Leonẽ & Lunam rectores mundi gubernatoresq́ non conſtituat. Poſſem ego hic obijcere quàm leuis eos moueret coniectura, ut tot annorum, quot cœli partes finxerunt, ſpacium, magnum orbem uocarent, quàm nulla ratione dicatur durare uim mundi gubernatricem unius planetæ per tot annos præſertim planetæ inferioris. Tamen nec à Ptolemæo nec etiam ab ullo antiquorum tale aliquid unquam excogitatum, ſed Arabum eſſe iuniorum figmentum. Sed his omiſsis, neceſſarijs eos primum rationibus urgeamus, & quas uitare non poſſunt ſi ſtare ſuis principijs uolunt, nec dogmati renunciare. Dicant igitur mihi ſi magni iſti orbes ſint ſtatuendi, an in ipſa prima mundi conſtitutione cui omnes conſentiunt, noui orbis exordium faciant an non faciant. Si dicant ſe non facere, quid dicere poſſunt abſurdius? Si facere, iam mathematica deductione reſcindam quicquid de magnis orbibus ſupra determinauerunt, oſtendens fieri non poſſe ut ſi illa ſunt uera quæ dicebant cum orbis conſtitutione noui orbis exordia cœperint. Albumaſar enim, quo præcipue authore nituntur, à mundi initio ad diluuium numerat annos integros duo millia ducentos uigintiocto: Licet Euſebij ſupputatio hunc numerum annis ſexdecim excedat. Sed nihil intereſt utrum dixerimus & cum aſtrologis diſputantes eorũ maxime opinionibus utamur. Statuatur igitur numerus annorum ab Adam ad diluuium ex ſententia Albumaſaris, aduerſus quẽ diſputamus, patet à coniunctione ea quæ diluuium, ut dicunt, præſignificauit, & cum qua ſimul nouus orbis cœpit, relinqui ad mũdi creationẽ annos mille nongentos quadraginta

draginta ſeptem, cum ipſa diluuium præceſſerit, ut dicebamus annis ducentis ſeptuaginta nouem, diuidamus igitur eum numerum numero magni orbis, hoc eſt per trecentas & ſexaginta partes erit planum cõflari inde integros quinque orbes magnos, tum annos ſuperare indiuiſos ſupra centum ſeptem & quadraginta, quare neceſſario initium magni orbis ſtatuetur anno mundi centeſimo quadringenteſimo octauo. Qui numerus annorum ſi pars alterius antecedentis orbis eſt, neceſſario erit dicendum præteriſſe orbis annos ducentos & tredecim antequam eſſent anni, hoc eſt ante ipſius mundi primordia, quo ſatis patet nihil dici poſſe delirius. Sed ita eſt, certe nihil eſt iſto hominũ genere inconſideratius, nihil ad mentiendum fallendumq́ natura uel profeſsione propenſius, fingunt ipſi ſibi aliquid quo dogma colerent, & præſtigias faciant imperitis quod eſt malitiæ eorum & uanitatis, ſed fit ſemper ui ueritatis ut conſequatur inde aliquid uel falſum uel omnino impoſsibile uel ſibiipſi, hoc eſt eorũ dictis ſaltem dogmatisq́ repugnans. Quod hi minimè aduertentes efficiũt, tamen & ſpargunt obliuioſi paritérq́ mendaces, quod eſt ignorantiæ uitium uidelicet & tarditatis. Exemplum eſt præ manibus in ea re de qua diſputamus. Nam ut perſuaderent quacunq́ poſſent ratione magnam illã per cataclíſmum mũdi inundationem à cœlo perfectã par puerilis figmenti magnæ coniunctionis addiderunt nouum orbẽ cœpiſſe cum ea, ſub quo ſcilicet orbis eſſet innouandus, & ut nihil deeſſet ad fallaciã Saturnum illi orbi Cancrũq́ præfecerunt, quorũ alter ex planetis, alter ex ſignis humiditatis frigiditatisq́ authores habentur. Et hoc quidẽ, ut dixi, malitiæ eorum & uanitatis, ſed & ſtultitia eorũ apparetatque tarditas & ignorantia, tum quia delira huic ſequi non uiderunt, ut quando orbis nouitas noui orbis exordia non haberet, tum quia ſi Saturnus & Cancer orbi illi præfuerunt, colligemus neceſſario primo integro orbi præfuiſſe Martẽ & Aquarium à quibus cur imperium mundi ſit auſpicatum, nulla unquam potuerũt ratione defendere. Nam ſi de Luna hoc dicerent, afferre aliquid poſſent, ut quia terræ ſit proximior, ſi à Saturno orbis eminentiam, ſi à Sole uirtutis poteſtatem, ſi à Ioue Venereúe, naturæ beneficentiam, in Marte nihil inueniunt cur prima mũdi gubernacula mereatur. Nihil item in Aquario cum initialem nullam habeat prærogatiuam, qualem & Cancer & Libra & Capricornus habere exiſtimantur. Sed quid pluribus euagamur? uidere hinc licet planè atq́ dilucidè quàm ſint mẽdaces pariter atq́ obliuioſi. Nam dicunt, ut oſtendimus Cancrum & Saturnum orbi illi ante diluuij euentum præfuiſſe, quia hoc ſuum dogma confirmat ut magna humido frigidoq́ planetæ aquarum inundatio profecta exiſtimetur. rurſus quoniam conſonum uidetur ut gubernationem mundi à Sole inter planetas, ab Ariete inter ſigna exordiamur planetam inquiunt mundi fuiſſe Solem, Arietem uero ſignũ. Hæc enim ſcribit Haly Abenragel & ipſe etiã Albumaſar libro

AA primo

primo de magnis cõiunctionibus, & tamen iſta ita inuicem pugnãt, ut ſimul uera eſſe nõ poſsint. Nam cum ſint ante orbem diluuij ad mundi uſq; initia orbes quinq; integri magni, ſex autem imperfecti, ſiue quinq; numeremus ſiue potius ſex fieri nõ poteſt, ut ſi primo orbi Aries dominet̃, ſexto aut quinto Cancer dominetur. Aut ſi primum rexit orbem ſolare ſidus, orbi diluuij Saturnus præficiatur. Nam ſi præfuit primo Aries & Sol, præfuit igitur ſecũdo Taurus & Venus, tertio cum Geminis Mercurius, quarto Luna cum Cancro. At nec quinto nec ſexto Cancer & Saturnus, ſed illi quidem Saturnus cum Leone, huic aũt Iupiter cum Virgine. Quomodo igitur non erubeſcunt hæc poſteris ſcripta relinquere tãtæ uel ignorantiæ uel hebetudinis manifeſtiſsima teſtimonia? Sed hoc ingenio ferè ſunt authores aſtrologiæ. Sic & neſcio quis Ocliaton alios ſibi fingens orbes magnos uolebat efficere, ut & mũdi conſtitutio & Ieſu natiuitas, noui orbis haberet initia, idemq; utriq; ſignum, hoc eſt Aries ſignorum caput præficeretur, quod cum ei aliter non ſuccederet, dixit numerari debere ab Adam ad Chriſtum annos quatuor mille trecẽtos & uiginti. Tot quidem ſi numeremus erit plane quod ille omnino uolebat. At eum numerum nulla hiſtoria recipit, ſed à Græcis quidem Latinisq; ſcriptoribus per annos ferè nongentos, ab Hebræis & per quingentos, ab aſtronomis alijs etiam per mille centumq; diſſentit. Sed uoluit ille potius nõ eſſe quod erat quàm ita bello ſuo commento renunciare. Quemadmodum illi ueteres quos tradit Ariſtoteles, qui cum ſemel ſtatuiſſent omnia eſſe denario numero diſtributa, nec tamen in uniuerſo plus nouem ſphæris inuenirent, dixerunt neceſſario aliã eſſe terram, ut denarius eorum numerus impleretur æmulatione quadam diuinæ ſapientiæ quæ nõ ſeipſam ad res, ſed rerum ueritatem format ad ſeipſam. Poſtremo prætereundũ nõ eſt, ſi eſſent aliquid iſti magni orbes neceſſario, quod quidẽ per eos dicunt aſtrologi falſum eſſe oportere, cum in illis euoluendis plurimũ aberrent, putãt enim hunc qui nunc reuoluitur, cuius agi uolunt annũ centeſimum nonageſimum quintum orbem eſſe à primo quidem decimumnonũ, ab eo aũt ſub quo fuit diluuium decimumquartũ atq; hac ratione illi præficiũt Leonem & Lunã. Sed hoc eſſe nõ poteſt niſi à mundo ad nos annos numeremus ſex mille octingentos triginta octo, quod ueram quidem annorum ſupputationem excedit per annos pluſquàm mille & quadringentos, ut in tractatu noſtro de uera temporũ ſupputatione probauimus, ſed & ſi alias ſequamur hiſtorias, cæteros ſcilicet Latinos qui plures computant annos, pauciores tamẽ inueniemus his quos iſti ad ſuos orbes corrogant perficiendos, cum nulla hiſtoria in eo numero ſex mille & ſeptingentos aut circiter excedat, quibus tamen ipſi centum ferè & quadraginta adijcere deprehenduntur, ut ſuam orbium poſitionem defendant, quam ſatis puto etiam inexpertis eſſe confutatam.

SATVRNIAS REVOLVTIONES, ABOASARIS INVENtum & hiſtorijs & rationi aduerſari. Cap. III.

RESTAT de Saturnijs reuolutionibus. Et has quidem ſolus ſibi finxiſſe uidetur Albumaſar, & poſt eum alij non magnopere his utuntur. Sed uideamus quid ſint & quid mouerit Albumaſarem, & quantum in his, ut in cæteris ſolet, aberrauerit. Cũ Saturnus decem periodos abſoluerit, quæ trecentis ferè annis exigũtur, putat magna tum euenire in rebus humanis. Motus eſt hac coniectura quòd in alijs ſuis hiſtorijs aliquando comperit poſt hunc numerum annorum inſigne aliquid eueniſſe, inde ipſe dogma fundauit reuolutiones Saturni decem mutationem afferre rerum inferiorum. At in ipſa hac primum hiſtorica coniectura uide quàm aberrauerit. Poſt Alexandrũ enim, inquit, exactis annis trecentis apparuit Aielaſor filius Bel qui Perſas contriuit, & poſt alios totidem annos apparuit Ieſus dux ſcilicet noſter. Hac igitur ratione erunt à Ieſu ad Alexandrum anni ſexcenti, quod extra omnem controuerſiam conſtat eſſe falſiſsimum, cum nulla hiſtoria quadringentos numeret annos à Chriſto ad Alexandrum, & ipſe Alphonſus in aſtronomicis tabulis nõ plures numeret undecim atque trecentis. Videamus modo, hi præcipui authores aſtrologiæ, ex quibus fundamentis mirabia eorum dogmata fulciunt. Idem Albumaſar poſt Ieſum inquit, exactis decem Saturnijs reuolutionibus orta eſt lex quæ eſt media inter Nazarenos & Paganos (ſic enim uocant gentes) At ſane ſcimus nullam poſt Chriſtum legem ante Maometem exortam, ſed puto intellexerunt Arabes iſti ſectam Manicheorum, qui & Minin uocantur apud Talmutiſtas, quę quidem hæreſis non ſolum iam decem exactis, ſed prius etiam quàm nona Saturni reuolutio perficeretur, inualuit. Quæ omnia ſi ex hiſtoria ille fideli attuliſſet, nõ propterea erat dogma faciendum hoc Saturni decem periodos parere, alioquin mille mihi ego huiuſmodi dogmata confingam. Nam & Hebræi primum templum à Salomone ædificatum ad quadringentos aut paulo plures annos aiunt permanſiſſe. Tum quod ſecũdo ſub Dario ædificatum eſt non plus decem annis ſuperfuiſſe, hoc eſt quadringentis & decem, à cuius deſolatione ferè per annos totidem ſuas leges in Babylonia ſibi confinxerunt, faciamus hinc dogma, quartamdecimam ſemper Saturni reuolutionem, Saturniæ Iudæorũ genti mutationem magnam afferre, & probabiliora dicemus quàm Albumaſar qui denarium ſibi numerum elegit. A quo illud & libenter ſciſcitabor, unde natura ſcilicet, iſtas reuolutiones exordiatur, & ſub qua cœli parte initium faciet iſtius periodi, rationem afferat quæſo cur illam potius cæteris antepoſuerit. Sed non eſt diutius laborandum in confutandis his nugis præſertim quæ alijs aſtrologis præter Albumaſarem, parum ſatisfeciſſe uidentur, imò ita, ut ipſe etiam Alliacenſis, qui in tractatu de Concordia hi-

ſtoriæ & Aſtrologiæ his magnopere uſus fuerat, in elucidario confeſſus ſe nullum eas habere fundamentum euerſo ſtylo magnam ſui libelli partem inuenta taxatione corrodens.

ORDO EORVM QVAE DICENDA SVNT, ET DISſidentes Aſtrologorum opiniones circa magnas coniunctiones. Cap. IIII.

Reſtat de acceſſu & receſſu octaui orbis & ſphæra nona, reſtat de magnis coniunctionibus, ſed illud quidem ſequenti libro examinetur, nunc ad coniunctiones magnas conuertamur. Sed fuerit operęprecium afferri prius quid de his ipſi ſentiant, ut facilius intelligantur quæ in confutationem afferentur à nobis, quæ nec ipſa narratio erit ſine utilitate confutationis, cum diſsidere ſuper his ita eos uidebimus, ut nec dum conſtet apud Aſtrologos quæ maxima ſit coniunctio, quæ maior, quæ media, in qua re non eſt ſolum de nomine controuerſia, ſed inde prędictionū oritur magna diuerſitas, cū alíj à maximis, alíj à medíjs, alíj à minorib. coniunctionib. euentus iubeāt expectari. Communis igitur ſententia quam Alchabitius ac Leopoldus tradunt, & ante eos Albumaſar huiuſmodi eſt, magnam eſſe coniunctionem cum ſimul iungantur Iupiter & Saturnus, quod poſt uiginti ſemper annos euenit, maiorem autem cum facta ab una triplicitate in aliam migratione in liminibus nouæ triplicitatis congrediuntur, atq; id euenire fere poſt annos ducentos & quadraginta. nam intra fines trigoni unius duodecies copularitum tranſitum fieri ad ſignum proximi trigoni, quod ſit ab eo in quo ſe iunxerunt, non primum ſed ſecundum, ut ſi ex Capricorno utrique diſceſſerint, non in Libra, ſed in Aquario ſe primum excipiunt in ea triplicitate. Mediam inter has coniunctionem eſſe eam, quæ trigeſimo quoq; anno perficiatur Saturni & Martis in Cancro. Maximam omnium Iouis & Saturni in Ariete quæ poſt nongentos & ſexaginta annos eueniat. Meſſala ab his diſſentiens libro ſuo de coniunctionibus eam maximam ait eſſe coniūnctionem quæ ſit trium ſuperiorum, hoc eſt Saturni Iouis & Martis, à qua ipſe & ſectarum mutationem & translationem regnorum & prophetarum aduentus expectat, non ab ea quæ ſit Iouis & Saturni in Ariete, quod Aſtrologorum uulgus opinatur. proximam huic coniunctionem facit Iouis & Saturni: Tertiam Saturni & Martis: Quartam Iouis & Martis. Videamus nunc quantum utraque erret poſitio.

PLANETAS MAGNIS CONIVNCTIONIBVS IVNCTOS non plus poſſe quàm diuiſos, magnasq́ iſtas coniunctiones nouum eſſe inuentum de malo Ptolemæi intellectu natum. Cap. V.

PRincipio ſcire ab eis uelim, quare putent maiora facere Iouem & Saturnum cũ ſunt ſimul quàm cũ ſeparati, proprias unuſquiſque uires exequuntur & exercent. Variæ enim naturæ radiorum commixtio nouam quidem rem facit quam diſcretus influxus proprius ꝑ non faceret, ſed maiorem cur faciat habere rationem non poſſumus, ſed eò potius inclinamur, ut credamus minus aliquid fieri inde, quàm ſi ſeorſum ageret unuſquiſq; planetarum, quod poteſt, nam ſi, qui ſimul coëunt planetæ, eadem eſſent proprietatem, & uires haberent earundem rerum effectrices, profecto acceſsione facta duplicis radij effectus quoq; duplicaretur, at cum contrariæ ſint repugnãtisq; naturæ, qualis Iupiter & Saturnus, neceſſario alter alterum impedit, & dum inuicem ſuas frenant ligantq́ poteſtates diuerſitate mixturæ fit ut expectare ab eis nil poſsimus niſi mediocre, quemadmodum omnia ſunt quæ ex extremorum mixtione diſſultant, ſicuti & ipſi dicere ſolent cum ſunt ſimul Saturnus & Mars, quanquam uterq; noxius, uterque ſit maleficus, quia tamen diuerſam habent nocendi poteſtatem, non fieri ex illorum coniunctionė maius aliquod malum & admirabile, ſed frangi potius debilitariqúe alterius uires ab altero, ita ut nocere neuter poſsit dum nocere uterque pro ſuę naturæ conditione contendit. Quare non eſt plenė indubitatum ſi cœlo ſubſint euenta inferiorum, maiora euenire & magis durabilia cum iũguntur ſidera ſuperiora quàm cum eorum aliquis cæteris debilitatis plus aliquid fortaſſe ſolito uirium poteſtatisq; nanciſcitur. Quod ſi iunctos planetas plus facere quàm ſeparatos ad magnas iſtius mundi mutationes illis dederimus, non tamen dabimus hoc ad Iouis Saturniq; aut Martis coniunctionem referendam, ſed obtinere uim primam in iſtis rebus alia ſidera & ratione & ſummorum aſtrologorum authoritate probabimus. Neque enim unquam aliquis ueterum per has, quas iſti uocant magnas coniunctiones, de uniuerſalibus mundi mutationibus iudicarunt, nihil de his Maternus quanquam curioſiſsimus utique aſtrologiæ inueſtigator, nihil Paulus, nihil Epheſtion, nihil Theophilus, nihil Aſtaxarchus, nihil ipſe Ptolemæus, cuius hic nobis teſtimonium erit ſatis, ne parum eis notis teſtibus aduerſus eos utamur. Is igitur ſecundo libro Apoteleſmaton docens qua uia generales & mundi mutationes præuideantur eas omnes refert ſolummodo in Solis Lunæq; defectus, nec poteſt dici aliquid rationabilius, nam debent effectus uniuerſales & magni in eas referri cauſas quæ maximæ, uniuerſales, & efficaces ſint. Eſt autem confeſſum apud omnes inter

planetas duos eſſe tantummodo efficientiæ uniuerſalis, Solem ſcilicet & Lunam, cuius lumen non aliud ꝗ Solis lumen per eam quaſi per ſpeculum, ut ſic dixerim, ad terram delatum. Quare ſi qua debet cœleſtis uirtus origo & cauſa exiſtimari effectuum uniuerſalium atque magnorum, nulla debet potius quàm ſiderum iſtorũ talis exiſtimari. Quod enim ait Meſſalla fieri magna à Ioue & Saturno, quia tardioris ſunt motus, probat potius quæ negat quàm quod affirmat, cum omnium concors ſit ſententia deberi nobiliori corpori & potentiori motum uelociorem. Quo circa qui ſuperiorum ſiderum partes dignitatemꝗ tuentur, ne imbecilliora putentur, quia ſuo ſerius loco reſtituantur. Solent ex orbium proportione, quos ambiunt, probare eos multis uelociores, quibus ex periodorum mora apparent tardiores. Sed ſcio quid dicent de Ptolemæo omiſſum hoc ab eo in libro Apoteleſmaton ne myſterium proderet. Ita enim ſcribit Haly eius interpres. Sed in centiloquio (ſic enim uocant) multa huius rei dediſſe documenta, cum uerbo quinquageſimo eius libri iubeat ne planetarum coniunctiones obliuiſcamur, in quibus magna ſit efficacia, & uerbo item tum quinquageſimo octauo, tum quarto & ſexageſimo earundem rerum nos admonet magna tradens de his præcepta coniunctionem maximam, mediam, minimamꝗ diſtinguens. Ego uerò ab eis reſponderi nihil potius uellem, ut uel hinc palam omnibus fiat quæcunque eorum dogmata maiora admirabilioraque uidentur ea uel ex uanis opinionibus, uel ex falſa ueterum authorum intelligentia pullulaſſe. nam quod dicunt tacuiſſe hoc Ptolemæum in libro Apoteleſmaton, ne myſterium proderet, tantum abeſt ut negem, ut nec in Centiloquio credam proditum ab eo, in quo certè tam nihil magis locutus eſt de iſtis coniunctionibus quàm nec de Priami morte, aut bello Troianorum. Quo pacto autem plura eius authoris enunciata peruerterunt, & quanti ex uno errores deinceps propagati, deinceps aperiemus. Eſt quinquageſimum Ptolemæi uerbum, ita apud eos, hoc eſt in uulgata editione. Non obliuiſcaris eſſe centum uiginti coniunctiones quæ ſunt in ſtellis erraticis, in illis enim eſt maior ſcientia rerum quæ fiunt in hoc mundo, ſuſcipientium incrementum & decrementum, Græcè eſt ita, ne prætermittamus centum & decem nouem coniunctiones. In his enim poſita eſt coniunctio eorum quæ fiunt in mundo generationis & corruptionis. Primum plus tribuit iſtis coniunctionibus barbara interpretatio quàm tribuat Ptolemæus apud quem illud non eſt, non eſſe maiorem ſcientiam rerum quæ fiunt in mundo quàm quæ eſt ex illis. Præterea ut illud omittamus, ſententia enunciati alia non eſt, quàm ne ſolam ſpectemus ſideris uniuſcuiuſꝗ proprietatem. Sed ex eorum coniunctione uarias ſciamus uariarum rerum effectrices uirtutes exoriri, quod nemo denegat ab omnibus aſtrologis con-

cedendum

cedendum, ſed in quas potiſsimum maximas quasq́ꝫ rerũ inferiorum mu-
tationes referamus ſuperiorũ eſſe ſiderum coniunctiones Ptol. certè non
dixit, ſed potius ſi eius dicta rectè & legantur & intelligãtur, contrariã nò
bis ſententiam indicabunt. Non enim centum & uiginti (ut uulgo legit)
has eſſe dixit coniunctiones, ſed ſolum centum decem & nouem, quia his
ſcilicet Solis & Lunæ coniunctionem non numerat, ut quæ priuilegia ha-
beant peculiaria prærogatiuãq́ꝫ ſingularem in magnis uniuerſalibusq́ꝫ mu
tationibus, reliquas omnes aceruatim in numerũ ordinemq́ꝫ redigit, ut in-
ter quas alia aliæ ſingulari nulla cõditione præſtaret, quod nõ aduertentes
barbari expoſitores quaſi omiſſum foret uitio librariorum Solis & Lunæ
coniunctionẽ addiderunt, legendumq́ꝫ centum & uiginti, non aũt centum
decem & nouem, quod Græci omnes codices habent, putauerunt, ut non
contenti ſenſus deprauatione, literæ quoq́ꝫ fidẽ adulterarent. Tranſeamus
ad alia. Scribit Ptolem. uerbo. 58. in hunc modum: coniunctionis locum,
quo in loco ab anni aſcendente eſt inſpice, ſiquidem cũ profectio illuc per-
uenerit, tunc tempus erit. & uerbo. 64. eſt huiuſmodi in minima coniun-
ctione differentia mediæ cõiunctionis, & in media maximæ coniũctionis
differentia. putãt Arabes & Latini utrobiq́ꝫ per coniunctionem à Ptol. Sa
tur. & Iouis coniunctionem intelligi. Sed ita nemo falleret qui Græcos au
thores aſtrologiæ præſertimq́ꝫ Ptol. inconniuentibus oculis aliquãdo per-
legiſſent, quod enim dicimus coniunctionẽ, Græcè σύνοδος eſt, quæ dictio
cum abſolutè profertur pro Solis ſemper & Lunæ copulatione accipitur,
niſi additum ſit cuius ea cõiunctio fuerit, uti Veneris & Mercurij, Iouis &
Satur. & aliorum planetarum. Quare cũ utroq́ꝫ enunciato σύνοδον abſolutè
dixerit Ptol. nihil ultra adijciens, manifeſtiſsimũ apud omnes qui nõ ſunt
Græcæ lectionis penitus inſolentes, de luminum coniunctione intellige-
re Ptolemæum, non aũt ſiderum aliorum. Atq́ꝫ ita prioris, hoc eſt octaui &
quinquageſimi uerbi ſententia eſt, ut ſigno & loco ubi in anni reuolutione
Solis Lunæq́ꝫ cõiunctio facta eſt diligẽter obſeruata cũ anni profectio per
anni ſcilicet menſes diſtributa, per quã alterum alteri ſignum iuxta ſeriem
conſtitutionis in dominandi poteſtate ſuccedit, ad eum locũ peruenerit,
effectũ expectemus, quoniã ipſa antegreſſa anni cõuerſionẽ Solis Lunæq́ꝫ
coniũctio nobis ſignificauerit. Vtitẽ enim his maxime Ptol. luminariũ con
greſsib. ad totius anni euentũ inueſtigandum, quod nemo neſcit qui Apo
teleſmaticos eius libros euoluerit. Sunt aũt in huius uerbi translatione mul
ta addita, omiſſa, interpollata. Nã & pro coniunctione coniunctionẽ mi-
norẽ legunt, cũ nulla in Græcis exemplarib. maioris uel minoris differẽtia
adijciatẽ, & terminus profectionis ad plures annos extenditẽ, cũ nihil de hoc
apud Ptol. qui de unius tãtũ anni euẽtis, uti dicebamus, facit mentionẽ, ſed
fauere magis illis uidetẽ. Poſtremũ illud enũciatũ ubi cõiũctiones maximæ

mediæ, minimæque diſtinguuntur, qualem differentiam in luminarium coniunctione multi non intelligunt, ſed facile hoc & apertum his qui ad Ptolemæi lucernam non oſcitabundi aliquando uigilarunt, cum enim ille, ut diximus, omnia tribuat Solis Lunæq; coniunctionibus, tum has triplici genere ordineq; diſtinguit. Nam quæ defectum efficiunt alterius luminaris, eas ſtatuunt primo loco, per quas non unius anni, ſed multorum interdum euenta poſſent præuideri. Has maximas ideò nūcupabimus, quia & maxime tunc ſidera illa coniunguntur, cum nec longitudine diſcrepēt loci, nec latitudine, & maxime remota futurorū euenta portendunt. Contra, minimæ apud illum quæ ſingulis fiunt menſibus, & unius tantū menſis nobis indicant diſpoſitionem: Medias inter has quæ ingreſſum Solis in ſigna quatuor tropica proxima antecedunt, Arietem, Cancrū, Libram, Capricornum, à quibus totum anni tempus quod ſequitur nobis indicatur, aut uernum, aut æſtiuale, uel autumnale, uel hybernum. Quoniam igitur quod uniuerſalis diſpoſitio indicat, particularis ſequens diſtinguit & determinat, ideo mediam dixit coniūctionem maximæ eſſe differentiam, mediæ uerò minimam, ut ſi gratia exempli Lunæ Soliſq; coniunctio æqui noctium uernum proxime antecedēs qualitatem nobis futurā ueris oſtenderit, ſciamus tum id totum & minui & augeri pro natura coniūctionum, quæ ſequentibus ſingulis menſibus rata reuolutione contingent. Et quam habent habitudinem menſtruæ iſtæ ad illas quatuor temporum coniunctiones, eādem habent illæ trimeſtres ad maiores & paucas deficientium ſiderum coitus atque congreſſus. Hæc eſt Ptol. opinio de maximis, medijs, minimiſq; coniunctionibus, quod barbari iſti non intelligentes belliſsima ſibi ſomnia fabricati ſunt de Saturni Iouiſq; coniunctionibus, quarum maximæ poſt nongentos & ſexaginta, mediæ poſt ducentos & quadraginta, minimæ poſt uiginti annos redeunt, quod præter ea quæ diximus congruere enunciato etiam non poteſt, quoniam maxima apud eos coniunctio medias minimaſq; complectitur, quare non poterit effectus maximæ coniunctionis per minores illas determinari per quas illa per multas ſæculorum reuolutiones exigitur. Quid igitur dixit Ptolemæus mediam eſſe maximæ differentiam, mediæ uero minimam? hoc eſt illud figmentum ex falſa unius authoris intelligentia natum quo ſe iſti adeò iactant, quo ſe reputant, gloriabundi quòd religio omnis ſtellis ſit ligata, quo ſanctiſsimas leges, prophetarum aduentus, diuina miracula poteſtatibus ſiderum fatorumq; ſubijciunt. Certè nuſquam ſe magis pueriles oſtendunt aut magis rudes, ridiculiq; inueniuntur.

FR AB-

PRAECIPVOS ASTROLOGOS MEDIIS VSOS ESſe coniunctionibus non ueris, tum alia errata illorum circa eaſdem. Cap. VI.

SEd dicet fortaſsis aliquis Aſtrologorum, eſto Ptol. non intelleximus. quid ſi uelut tempeſtas nauem aliqunado agit in portũ, ita nos error iſte duxit ad ueritatem? Quicquid ſenſerint Ptol. & alij, experientia confirmatum eſt nullam unquam uel legum uel regnorum magnam accidiſſe mutationem quam non aliqua ſiderum ſuperiorum cõiunctio anteceſſerit, nec unquã aliqua huiuſmodi anteceſsit quam non id genus mutationes in rebus inferioribus ſint ſubſecutæ. Bene habet ſi tempeſtatẽ agnoſcunt, ſint portu in iſto uidebimus. Neq; enim ſi in magnis delirarũt, quantũ conſtent iſta infima experientiã facere ſunt cónati. Quod nos in uniuerſum primo declarabimus, tum ſingillatim quaſcunque aliquis Aſtrologorum ſignauit coniunctiones magnas, retulitq; ad euenta rerum admirabilium, & falſas & falſo ſupputatas, & ad effectus falſo relatas, luce clarius oſtendemus. Principio authores omnes huius dogmatis ueris coniunctionibus non utuntur, ſed medijs, hoc eſt, fictis & imaginarijs, quod ut planè omnes intelligãt, dicam quid ſit uerus motus, quid medius. Erraticæ ſtellæ per Zodiacum æquo curſu non deferuntur, hoc eſt non æquali temporis interuallo æqualem ſemper illius partem prætergrediuntur, qui igitur metiri illorũ motus, & dirigere in numeros uoluerunt, finxerunt unicuique planetæ motum uniformem, ut ex hoc ficto & uniformi, inæqualem illum & uerum facilius aſſequerentur. Fictum illum Ptolem. uocat periodicum, iuniores medium, quia hoc quaſi medio utuntur ad uerum inueſtigandum, cum ex motus ſupputatione planetæ locum inquirimus, interdum medio utimur motu, interdum uero non quia medius ille locum indicet nobis quo planeta conſiſtat, ſed ut ex eo ueram ſedem illius methodo & ratione faciliore quæramus. Planeta enim nunquam eſt ibi ubi per medium motum eſſe deprehenditur, quia nec ſic unquam ille mouetur ſed excogitatum, ut dixi, hoc ab Aſtrologis eſt, ut ueritatem inde ordine quodam certius adipiſcantur. Dicebam igitur qui per magnas coniunctiones iudicant de futuris, eos medijs uti coniunctionibus, non autem ueris. nam quòd dicunt poſt 20. annos iungi Iouem & Satur. poſt 200. aũt in initijs congredi triplicitatum, tũ poſt. 860. in Arietis limitibus conuenire, falſiſsimum eſt ſi ueros motus reſpicimus, eſt autem uerum, quãquam nec exactè, ſi medios, hoc eſt fictos illos & falſos re ſcilicet nullos ad doctrinæ facilitatẽ à mathematicis excogitatos, ita autem quod medius dicit motus, diuerſum eſt ab eo quod per uerum attingimus, ut etiam & ſignum fiat aliud coniunctionis, atque ea, gratia exempli in Piſcibus aſsignetur, quæ tamen fuerit in Aquario, & tempus adeo uariet, ut ſi de his quæ poſt per 240. annos eueniunt, agimus

coniun-

coniunctionibus, uera interdum mediam per annos etiam centum antecedat. Apparet ex tabulis recté ſupputanti Iouem & Saturnum anno gratiæ 1226. à terrena triplicitate migrantes ad aëream in Aquario ſe excepiſſe. Erant igitur in eadem ex medij motus ratione per annos ducentos & quadraginta permanſuri; & tamen poſt annos circiter centum & quadraginta, hoc eſt anno gratiæ 1345. ab aërea ad aqueam triplicitatem, facta mutatione in Scorpione congreſsi ſunt, & in aqueis ſemper ſignis ſimul inuenti ad aërea poſtea nõ redierunt. Quæ quidẽ igitur hæc inſania aduerſus apertam pugnare ueritatem, & rebus uti adeo impudenter falſis & fictitijs, ut in conſtellationem eorum conſenſu omnino nullam, cæca tamen temeritate euenta rerum referant humanarum, quodq; non eſt nec fuit, nec erit unquam, cauſam tamen putare eorum quæ ſunt certé nihil eſt iſta uanitate delirius, in quam tamen ſunt lapſi præcipui omnes authores Aſtrologiæ. Albumaſar enim princeps iſtius dogmatis in eo libro qui inſcribitur de magnis coniunctionibus, qui multum celebratur apud Aſtrologos, medijs ſemper uſus eſt coniunctionibus, ueris nunquam. Abraam præterea in eo opere cui titulus eſt Redemptio, cũ unam aut alteram ex uero motu coniunctionem inquirat, ad medias deinde confugit ſemper, de ueris nullam omnino faciens mentionem. Alliacenſis in tractatu de concordia hiſtoriæ & Aſtrologiæ cum ſeptem afferat maximas coniunctiones, omnes illas medias affert, ueras nullas. Idem alij multi, eodem ſemper morbo modo laborantes, de quibus omnibus ſingulatim poſtea diſſeremus. Et quidem ſufficere hæc nobis poſſent, ut nihil monſtraremus eſſe quod dicunt, ſi nihil eſt conſtellatio ipſa ex qua prædicunt. Nam quoniam iſtæ etiam mediæ, hoc eſt nullæ ad uerum non eis reſpondent, hoc eſt non incidunt in ea tempora in quę maximé uellent, perſugiũ ſibi aliud machinantur per nouam ſtultitiam priorem inſaniam defendentes. Finxerunt enim non ſequi ſtatim poſt iſtas coniunctiones quod protendunt, imò non cito ſed poſt multos quidem annos & centum & ducentos atque his plures. In qua re uide quantum fallantur, nam potentis cauſæ & efficacis non eſt ſero incipere quod eſt factura, ſed ſerò quidem deſinere, incipere autẽ aut ſtatim aut cito. Quare iſtarum coniunctionum uirtus uel efficax uel imbecilla. Si efficax non poteſt diu ceſſare ut non faciat, ſi imbecilla non poteſt diu durare, ut ſero quidem, ſed tamen aliquando faciat, domat uis magna ſuperatq; quod prohibet & quod reluctatur: Euaneſcit infirma, & ſua ſeipſam tractu tẽporis longiore tenuitate diſſoluit, quid quòd in hac temporum intercapedine ſuperueniunt nouæ ſemper coniunctiones, quarum natura eſt ut & ipſi dicunt obliterare priores cum ſuperueniens conſtellatio elidat præcedentem, unde ſi incerto anni tempore defectus accidat luminariũ, ſoliti dicere fatũm illud ceſſare, quod ex primordijs annuæ conuerſionis erat acceptum. Cur non igitur etiam ſequenti coniunctione præ-

ſertim

ſertim & proprietate & natura diuerſa ceſſat? Cur illam primam non expungat? Ad quam tamen ipſi pertinere uolunt effectus qui poſt eã per trecentos etiam annos tot uarijs intercurrentibus medijs conſtellationibus ſubſequuntur. Nemo hoc dixerit uel philoſophus uel non extremæ etiam homo tarditatis. Quem errorem adauget mirum in modum alius error & inexpiabilis. nam in ipſa temporum ſupputatione adeò errant inſigniter, ut quam putant interdum coniunctionem per ducẽtos gratia uerbi annos euentum aliquem anteceſsiſſe, ea uero per mille & quadringentos rei illius geſtæ tempus anteceſſerit, quod ſequentibus libri iſtius capitibus demonſtrabitur, & in his quidem mendaces, indocti, rudes deprehendũtur. Sed uide etiam quàm ſint aſtuti belliſsimi iſti diuinatores, nam ut fallendi nunquam eis deeſſet occaſio, ita ſua ſibi placita continuarunt, ut quocunq; aliquid tempore eueniret paulo admirabilius in antecedentem aliquam coniunctionem illud referre poſſent. Dixerunt enim, ut hoc aſſequerentur, unius uim coniunctionis ad horam uſque alterius perdurare: atq; ita quicquid interuenit medium coniũctioni cuipiam acceptum ſemper poterit referri. Nec uiderunt in hac fallacia ſuas ruinas, quoniam ſi uiciſsim remeant apud eos ut non ſit magnus effectus ſine magna coniunctione, nec magna coniunctio appareat ſine effectu, dum illud tuentur ne euentis huiuſmodi tales cauſæ non adſint, faciunt neceſſario ut tales cauſæ ſine euentis huiuſmodi ſæpe fatigentur, quoniam non ex eis ſemper accidunt magna & mirabilia, imò nec frequenter quæ fieri aiunt à magnis coniunctionibus, & tamen ut ipſi uolunt effectrix eorum uis non interrupta à ſucceſsione permanet ſemper. Et hæc quidem in uniuerſum aduerſus eos qui magnis iſtis coniunctionibus de futuris euentis impia temeritate loquuntur, nunc ſigillatim omnia excutiamus.

QVIS ORDO SERVANDVS, ET ALLIACENSEM aliud aliâs ſenſiſſe. Cap. VII.

EXordiamur à maximis coniunctionibus quas Alliacenſis in ſuo tractatu de Concordia hiſtoriæ & Aſtrologiæ colligit, hinc illud confirmaturus Aſtrologorum nõ euenire unquam tales coniunctiones ſine magna mutatione rerum inferiorum, & quidem ipſemet à tota iſta ſua concordia in elucidario ſuo diſcordat, & cum in illa tum Saturnijs reuolutionibus, tum maximis coniunctionibus utatur, illas nullum habere fundamentum has non à ſe fuiſſe ſupputatas, tantum ſemel aperte confitetur. Quo magis mirandum habere eum in ea re laudatorem in qua ipſe ſeipſum non probauit, ſed quia interdum mouit aduerſus ſe rationes parum ueras, cum ſint quædam non neceſſariæ, nonnullæ expreſſæ parum colligamus nos pauca quædam ſed efficacia, quibus totus ille tractatus planè reſcindatur, tum accedemus

cedemus ad confutandas alias coniunctiones, quas Abraam & Albumaſar & plures alij ipſeque eos ſecutus Alliacenſis in elucidario protulerunt. Verum quoniam de temporum ſupputatione ſæpe loquendum præfari quædam neceſſarium exiſtimaui, ex quibus primo illud oſtendatur cum ambigitur de temporibus non eſſe ut putat Alliacenſis, arbitrium huius rei penes aſtrologos, ſed penes hiſtoriam, tum cum inter ſcriptores hiſtoriarum uarietas eſt, quibuſnam potiſsimum iure ſit accedendum, de quibus utique pauca hic & curſim, quoniam late hæc peculiari opere diſputauimus, quod de uera temporum ſupputatione conſcripſimus.

TEMPVS RERVM NON AB ASTROLOGIA VT putauit Alliacenſis, ſed ab hiſtoria eſſe petendum. Cap. VIII.

ALliacenſis in libro de cõcordia Aſtrologiæ & Theologiæ exiſtimat numerum annorum à mundi initio ad hæc uſque tempora aſtrologica ratione poſſe deprehendi redigiq́ ad ueritatem, quæ quidem ſuper ea re ſacræ uel peregrinæ hiſtoriæ uariæ protulerunt. Nam ſi genituræ, inquit ipſius mundi thema habeas exploratum, poteris ex illo primam à mundi initio Saturni & Iouis coniunctionem ſupputatione colligere. Quod ſi aliam rurſus tuis annis coniunctionem proximam indagaueris, quod medium fuerit inter illam primam & poſtremam temporis interuallum, ex intercidentium coniunctionum ſupputatione elicietur. Hæc quidem in eo tempore ille ſentiebat, ſed in elucidario plane confeſſus eſt non eſſe aſtrologicam uiam qua de annorum nobis dubio numero certum aliquid inueniamus. Quare nec aſtrologos unquam etiam ſummos hoc tentaſſe aut de ſua arte fuiſſe pollicitos, ſed cum hæc dicat neſcio cur denuo in illa perſtet ſentẽtia ſummam de temporum ratione quæſtionem ad aſtrologos eſſe referendam, & quod quidem in hiſtorijs de anno mundi diuerſum ab illis inueniatur, ad illorum opinionem emendari caſtigariq́ debere. Quod breuiter oſtendemus nulla ratione poſſe defendi, nam poteſt quidem Aſtronomus ſi uerã aliquam ſiderum poſitionem quæ olim fuerit, rurſusq́ aliam proximam habuerit notam certiſsima ratione determinare quantum temporis neceſſario medium exactum ſit inter illas. Sed quid hoc eum iuuabit? an incertũ eſt tempus rei alicuius geſtę. Nam eſto aliquis dicat fluxiſſe à Chriſto ad nos annorum tria millia, dicat alius .1400. in componẽda hac lite quod officium erit Aſtronomi, dices oſtenſurũ illum inter ſiderũ poſitionẽ ſub qua natus eſt Chriſtus, eamq́ rurſus quæ habeatur nunc nõ poſſe annorum tria millia deuenire, ſed mille & quadringentos. At quæ iſta eſt tarditas? quę hebetudo ut non uideas quaſi certũ te ponere quod in quæſtione uerſatur? nam qua ſiderum poſitione natus ſit Chriſtus Aſtrologus neſcit, niſi prius acceperit ab hiſtoria quo ille tempore natus ſit. Exeamus ad tempora remotiora.

tiora. Alphonſus numerat à diluuio ad Chriſtum annos tria millia cētum & duos. Idem ſentit Albumaſar, quem ille ſcilicet eſt ſecutus, huic numero refragatur omnis hiſtoria, putat Alliacenſis errare omnes hiſtorias potius quàm aſtrologos. Qua quæſo ratione? an quia inter eam coniunctionem quæ præceſsit diluuium ad Chriſtum per tot annorum curricula deuenia tur? hoc illis denegat nemo, ſed unde didicerunt fuiſſe eam coniunctionem per tot quot ipſi annos putant ante diluuium? Num ſcire hoc ipſi aliunde potuerint quàm ex hiſtoria? profecto eſt hoc adeo manifeſtum, ut niſi lapſum hic uidiſſem Alliacenſis, putarem me in re ſuperflua uerba prodigere. Nam illorum ſententia quantum quæſo erat ridicula, qui ex prima à mundi initio coniunctione de annis mundi certiores fieri poſſe nos dicebant, eam uero primam coniunctionem ex mundi genitura colligebāt quaſi dubitare de annis mundi poſsimus, qui non ſolum quo anno, ſed & qua hora cœperit exploratū habeamus. Petendum igitur tēpus rerum à magiſtra rerum hiſtoria nemo ambigat, cuius in ea re diſcipula Aſtronomia arbitra eſſe non poteſt. Nam dabo ego Alphonſo per tot annorū millia ante Chriſtum talem fuiſſe qualis ex eius tabulis apparebit ſiderum poſitionem, ſed per hæc tempora eueniſſe cataclīſmum aut rem aliā geſtam nō dabo, niſi fidelis hoc mihi hiſtoria demōſtrauerit. Errarunt autem omnes Aſtronomi in hac temporum ſupputatione uehementer, quod magis ſuo fiet loco manifeſtum, quod non aliam eis ob cauſam potuit contigiſſe, niſi quia falſis hiſtorijs adhæſerunt, Latini enim Aſtronomi Arabes ſunt ſecuti, illi uerò fabuloſiſsimi ſunt, & ſi quas à Græcis Latiniſúe ſcriptoribus hiſtorias acceperunt, peregrina translatio pleraque uiolauit, quod cum fiat facile in omni re apud Barbaros literas abhorrentes, tū uerò fit facillimè in iſta numerorum annotatione in qua & librariorum accuratiſsima diligentia non nihil ſemper fere hallucinatur. Vtendum igitur ueris hiſtorijs atque fidelibus inter quas ſacram alijs anteponendam Chriſtianus nemo dubitabit. Sed nec uel Hebræus uel Saracenus. Porrò in his quæ ante cataclīſmū euenerunt, aut illam hoc eſt Moſaicam, aut nullam habebunt etiam gentes hiſtoriam quam ſequantur, cum de illis temporibus apud cęteros nihil proditum literis inueniatur, ſicubi uerò in ſacris uoluminibus æditio Græca in hac annorum permenſione ab Hebraica ueritate diſcordat, non poteſt quiſquam recto iudicio authori ipſi præponere fidem translatoris præſertim cum numero Hebræorum non ſolum accedat Hieronymus, ſed accedendum etiam putet Auguſtinus qui etſi ueterem translationem libenter ſequitur & probat, ubi tamen de hac uaria annorum dinumeratione facit mentionem fidem ait rerum geſtarum ab ea lingua eſſe petendam, ex qua translatum eſt quod habemus, atque ita ut ille quod diuerſum eſt apud 70. myſterium putet potius quàm errorem hiſtoriæ tamen hoc eſt literæ ueritatem apud Hebræos eſſe non dubitat.

SVMMA SENTENTIAE ALLIAC. IN LIB. QVEM DE Concordia Aſtrolo. & Hiſtoriæ prætitulauit. Cap. IX.

POſtquam hæc de uera temporũ ſupputatione breuiter iecimus fundamenta, ueniamus ad iſtas maximas Aſtrologorum coniunctiones, hoc eſt ad maximas eorũ inſanias, ab his exordientes quas in tractatu de Concordia Hiſtoriæ & Aſtrologiæ colligit Alliac. is in eo opere hoc ordine uſus eſt. Principia duo ſupponit, alterum de annorũ numero ab Adam ad Chriſtum, alterum de themate genituræ ipſius mundi. Fluxere igit inquit, ab Adam ad Ieſum anni quinquies mille trecenti quadragintaquatuor. ab Adam ſcilicet ad diluuium bis mille ducenti quadraginta duo. à diluuio ad Ieſum ter mille centum & duo. In prima uero mundi conſtitutione ita erãt in cœlo ſidera collocata, nam horoſcopum fecit prima pars Cancri, ſumma uero cœli faſtigia Arietis pars prima poſsidebat, Mercurius in Geminorũ parte quintadecima duodecimam cœli regionem, Venus in Tauro undecimam occupabat, utrunque luminare nocturnum quidem in Tauro, diurnũ in Arietis parte decimanona medio & ſummo cœlo perfulgebant: Saturnus in Aquario domũ mortis: Iupiter nonum cœli locum tenebat in Piſcibus: Mars in Scorpione & in quinta ab horoſcopo ſede morabatur, quo etiam loco, ſed in Sagittario erat Draconis cauda, quam totam diſpoſitionẽ tibi ipſi figura depicta ante oculos ponere potes. His ita poſitis nullo negocio colligit fuiſſe primam à mundi initio maximam Saturni & Iouis coniunctionem in principio ſcilicet Arietis poſt annos 320. poſtquã ſex alias enumerat interiectis, ſcilicet ſemper annis nongẽtis & ſexaginta errore medij motus, atque ita ſequit ſeptimã à mundi initio maximã coniunctionem eueniſſe anno gratiæ. 735. Poſtque octaua ſequet anno. 1693. His ita diſtributis colligit ex hiſtorijs capita rerũ magis memorabilũ, quæ medio illo tẽporis ſpacio euenere, quod inter unã ſcilicet aliãque coniunctionẽ maximã exigitur, hoc eſt per annos illos nõgentos & ſexaginta, in quo tẽporis interuallo qcqd inſigne accidit, & memorabile ad precedentẽ putãt coniunctionẽ referẽdum poſtque illud ſcilicet euenit, & qm̃ ſemp in hoc annorũ ſpacio geſtũ aliquod inuenit magnũ & memorabile putat confirmatũ, nõ ſcilicet maximas illas cõiũctiones ſine maxima rerũ inferiorũ mutatione cõtingere, & q̃d alio li. erat pollicitus præſtitiſſe ſibi uidet, ut hiſtorię ueritatẽ aſtrologicæ ueritati oſtẽderet cõſonare. Hæc totius libri ſumma, hic ordo, hoc fundamentũ.

ERRASSE MVLTIFARIAM ALLIACENSEM, ET VT QVAEcunque ſupponit concedantur, nõ tamen efficere eum quod uult. Cap. X.

PRincipio autem ut ita ſit de coniunctionibus, de tempore euentorum rerumque geſtarum, de mundi genitura, utque illi denique demus totum quod poſtulat. quæ iſta tandem eſt per hiſtorias confirmatio Aſtrologię? ſi nunquam elapſos oſtendamus annos nongentos &

tos & ſexaginta, quin magnam aliquam genitarũ rerum mutationẽ uiciſſitudinem humanæ conditionis uiderit mundus. Spaciũ hoc annorũ deſcribe quæſo alijs ab initijs, ut non uerbi gratia ab anno mundi trecenteſimo & uigeſimo quod erat tempus primæ coniunctionis, ſed à quingenteſimo mundi anno, nongentosq́ istos dinumeres, qui ab una coniunctione reuoluuntur ad aliam. Variaq́ non minus & bella inuenies, & leges, & prophetas, & peſtilentias, & euenta genus multiplex & uarium, tractu illo temporis tam diuturni contigiſſe cur non per ducentos ſemper annos à tempore illius tuæ coniunctionis ſeriem iſtorum actorũ reducebas. Pinguis hic nimis Minerua ſi Aſtrologiam hiſtoriæ ita cõcordamus. Sed nec coniunctiones illæ ueræ, ſed mediæ hoc eſt falſæ & nullæ, nec ut eas pro medijs accipiamus, ad illa etiam tempora ſunt inferendæ. Nec is quem putauit ab Adam ad Chriſtum numerus annorũ, ſed ueram ſupputationem plus annis mille & quadringentis excedens, nec res illæ geſtę aut euẽta temporibus quibus putauit, euenerunt, & quam deſcribit mundi genituram non ſolum dubia aut falſa, ſed impoſsibilis aſtrologica ratione planè demonſtratur. Quare una litura totus ille libellus emendari poteſt eas coniunctiones medias eſſe non autem ueras nemo neſcit nec ipſe diffitetur. Quod ſi mundi genitura ex qua omnes ducuntur impoſsibilis neceſſario, & illa ad medium etiam motum falſa ſupputabitur, illa an ſit impoſsibilis uolumus uobis Mercurius interpretetur, qui in ea quidem figura procul à Sole ſex & quinquaginta partibus collocatur à quo tamen ultra nouem atque uiginti, non latum quidem unguem receſsiſſe ſe unquam per deos omnes deasq́ deierabit, quod peccatum euidens nimis & inexpiabile. Eam etiam putat primordialem mundi figuram quam in Elucidario affert Alliacenſis, mirabilibus illuſionibus onuſtatã. Refert enim ad Chaldæos & Iſmaëlitas quos ſcilicet huius myſterij conſcios fecerit diuinitas. In ea autem Mercurius in prima parte Geminorum, Sol in prima Arietis collocatur, quo fit ut diſiunctus à Sole ſit Mercurius partibus ſexaginta, quod plane eſſe impoſsibile Aſtronomus nullus denegabit. Sed redeamus ad illas coniunctiones quæ (ut dicebam) ſublata prima cœli figura ex qua omnes colligebantur falſæ & impoſsibiles, deprehenduntur. Accedit & illud quòd nec poſt nongentos annos eſt coniunctio in Ariete, ut docet Abraam Hiſpanus in ſexto libro, cui titulus Redemptio Iſraël. At neque etiam quæ ad illas refert euenta, quibus putat temporibus contigerunt. non enim à mundo ad diluuium anni, ut refert, bis mille ducenti quadraginta duo, ſed mille ſexcenti quinquaginta ſex ut poſtea declarabitur, quare tertia illa maxima coniunctio quam præceſsiſſe ait dilluuium annis duobus ut quæ à mũdi cõſtitutione per annos euenerit bis mille ducentos quadraginta, poſt diluuium ipſum fuit annis ſexcẽtis octuagintaquatuor, Itidẽ anno à diluuio nongenteſimo quadrageſimo ſecundo quar

tam notat maximam coniunctionem, & ante eam per annos ſexdecim natum ait Abraam patriarcham qui tamen ante huius temporis cōiunctionem per annos ſexcentos & triginta diem Domini uidens exultauerit. Natus eſt enim anno poſt diluuium ducenteſimo nonageſimoſecundo. Sed nec à diluuio ad Ieſum tot ulla hiſtoria annos computat quot Alliacenſis ſecutus Albumaſarem & Alphonſum: hi enim annos numerant ter mille centū & duos, ueram hic numerus ſupputationē octingentis fere annis excedit, nam à diluuio ad Abraam anni ducenti nonaginta duo, ab Abraam ad Dauidis regnum, nongenti ferè & quadraginta teſtimonio utriuſq; editionis & Rabani, à Dauidis regno ad initium eius captiuitatis quæ ex uaticinio Hieremiæ durauit annis. 50. quadringenti ferme & octuaginta, idē Beda Rabano Hebræisq; ſentientibus: ab ea uero captiuitate, id eſt ab eo quo cœpit tempore ad Ieſum anni quingenti & nonaginta quos omnes ſimul ſi colligas inuenies à diluuio ad Chriſtum annos paulo plus duobus millibus & trecentis, cū illi tamen ultra annos tria millia & centū & duos annumerent, à quo numero Latini hiſtorici qui plus annorum computauerunt plus tamen centum & quadraginta annis à numero minore defecerunt. Quanquam nos etiam pauciores qua ſupra collegimus exactiſsima notatione computandos in tractatu noſtro de uera temporū ſupputatione probauimus. quam igitur notat ſextam magnam coniunctionem ante Chriſtum per annos ducentos & uigintiquinq;, ea poſt euangeliū fuit annis ferè ſexcentis. Sed & illud hominē in hiſtorijs oſtendit ualde indiligentem qui ſeptingēteſimo Chriſti anno ad quod ſcilicet tempus ſeptimā retulit licet falſam coniunctionem, hæreticorum ait peſtem exortam in eccleſia præcipue quę Arrianorum quorum hæreſis anno gratiæ trecenteſimo fere exorta ante annum ſexcenteſimum nulla erat. Et de his quidem ut puto ſatis & ni fallor euidentibus uſi teſtimonijs diſputauimus.

IN DILVVII CONIVNCTIONE TVM INTER SE TVM à ueritate Aſtrologos diſcrepaſſe, atq; ut detur illis quicquid petunt non tamen id eos probare quod contendunt. Cap. XI.

TRanſeamus ad alias magnas coniunctiones ab alijs paulo diligentius annotatas, ſed non ita ut notā, ipſi tamē delirij nedum erroris euitent. atq; ab ea primum exordiamur antiquiſsima ad quā referūt cataclisмi uniuerſalis euentū. De qua primo uidebimus q̄ pugnantia inter ſe & contraria ipſi Aſtrologi ſentiant, utq; alter alterum taxet & reprehendat, tum aberrare planè omnes, poſtremo ut ſit uera eorum ſententia, non effici tamen quod uolunt, ut plane ſcilicet illud hinc confirmetur, non euenire tales coniunctiones ſine mutatione magna rerum inferiorum. Eſt igitur communis ſententia aſtrologorum ante uniuerſale diluuium per annos ducentos ſeptuaginta nouem iunctos fuiſſe

Iouem

Iouem & Saturnum in decimaquarta parte Cancri cum principium Arietis eſſet in horoſcopo utroq; ſcilicet ſidere in quarta cœli regione pariter collocatis. Hoc ſcripſit Aoniar in lib. de natiuitatibus, & poſteriorum uulgus in eius ſententiam maxima ex parte diſceſſerunt. Albumaſar octo ante annis hanc coniunctionem annotauit, hoc eſt ante diluuium annis ducentis octuaginta ſeptem, quod ſecutus eſt etiam Henricus eius interpres. Verum cum eam coniunctionem idem Albumaſar præceſsiſſe dicat coniunctionem quæ ſectam Arabum ſignificauit annis tribus millibus nongentis quinquaginta octo, contradicit Henricus ex fide tabularũ Machliuienſium quarum numeris ait à ſe deprehenſum fuiſſe eo anno quo eos iunctos dixit Albumaſar, inter Saturnum & Iouem ſignorum quatuor interuallum, ſed ſupputantem ſe diligentius ait inueniſſe illam coniunctionem anno ante Arabum conſtellationem ter milleſimo nongenteſimo quinquageſimo primo. Cũ item Henricus iſte ſimul eos dicat iunctos in quarta parte Cãcri, alij uſi tabulis Alphonſi quartadecima parte eius ſigni iunctos illos fuiſſe contendunt. Sed mittamus has eorum diſcordias atque iam illud oſtendamus, ut omnes pariter à ueritate diſcordent. nam ſiue regis Alphonſi ſiue tabulis illis utamur Machliuienſibus cum à Chriſto retrorſum uerſi ſumendo primordia cœleſtium motus explicamus incidimus in eam coniũctionem anno quidem (ut ait Henricus) ante Chriſtum tertio milleſimo treceteſimo quinquageſimo ſecundo, à quo numero alij paucis menſibus uariant. Nos autem ſuperiore capite à dilluuio ad Chriſtum annos paulo plures duobus millibus & trecentis uera ſupputatione colligi demonſtrauimus: quare præceſsit ea coniunctio ipſum catacliſmum annis non ut ipſi dicunt ducentis & octuaginta, ſed mille adiectis duobus & octuaginta. quid igitur illi & catacliſmo? neque enim puto ad tot annos uim illius coniunctionis extendent. Sed demus illis non pluribus quàm uolunt eam annis anteceſsiſſe diluuium atque his quibus putant temporibus diluuium eueniſſe, an credis tamen effecturos quod uolunt? At quamuis hæc item illis demus nihilominus tamen falſi, uani, ridiculi. Nam eſto iuncti fuerint Saturnus & Iupiter in Cancro propterea ne perijt mundus aquarum inundatione ſubmerſus? At plus quàm decies poſt ea tempora in eodem ſigno ſimul fuere nec tamen perijt mundus, imò nec una propterea regio aquis immerſa eſt, nedum orbis uniuerſus. Euentum rarum, maximum, admirabile, ipſa tamen cõiunctio quid quęſo habet huiuſmodi? Nam & ſæpius poſtea redijt (ut dicebam) & ſiue Meſſalæ ſiue aliorum ſententiæ accedamus, non ſolum maximis ſed nec maioribus coniunctionibus connumerabitur. Cum & duo in ea tantum ſidera copulentur nec in ſignorum initio, hoc eſt, in Ariete, nec in principio alicuius triplicitatis, quid igitur habet ſingulare? cur tam mirabilis & nunquam poſtea uiſi, præterq; fidem excellentis effectus, cauſa exiſtime-

tur. quid cur tam diu, hoc eſt per ducentos & ſeptuaginta nouem annos perduraſſe uirtus eius putetur? Nam ſi quæ in principijs accidunt triplicitatis ad principium uſque alterius dixeris habere efficientiam, dices quidem rem falſam & à nobis ſuperius improbatam, ſed tuis forte dogmatibus conſonam. At dicere hoc de ea coniunctione quæ in medio fit nec noſtræ ueritati nec tuæ etiam uanitati concordat, cum non plus quàm ad uiginti annos eorum uirtutem ſignificantiamq́ deducas. Cum autem illa in medio ferè Cancri euenerit, reſtabant adhuc anni 120. ut dicunt ex medij motus ratione, ut ab aquea triplicitate ad igneam Saturnus & Iupiter conuerterentur. Quare ſi illa in Cancro copulatio tot præceſsit annis diluuium, hoc eſt ducentis & ſeptuaginta nouem, ſequitur ut facta ſit orbis inundatio in medio igneæ triplicitatis ad quam migrauere ſidera ſuperiora annis ante cataclíſmum centum & quinquaginta nouem, permanſereq́ in ea poſt mundi ſummerſionem per annos 120. Quòd ſi etiam Alphonſi tabulis utentes, reſoluimus annos à nobis ad mundi primordia, computemusq́ à Chriſto ad diluuium ex eorum ſententia annos ter mille centum & decem inueniemus mediam coniunctionem Iouis & Saturni in decima nona parte Sagittarij per annos duos ante diluuium & dies unum atque uiginti, atque ante eam ueram eorum coniunctionē in quarta decima parte eiuſdem ſigni, anno ante diluuium uigeſimo primo adiectis diebus trecentis triginta ſeptem. Item eorundem coniunctionem mediam incidemus in decima parte Arietis ueramq́ reſpondentem ante eam mediam diebus ferè quinquaginta tribus in ſexta parte illius ſigni, ante diluuium ſcilicet annis duobus & uiginti adiectis diebus uigintiquinq́, cur non igitur iſtæ & ueræ, & temporibus ſuis proximæ, & in uigore propriæ triplicitatis coniūctionis, cum in igneis ſignis acciderint non ἐμπύρωσιν potius fecerunt, hoc eſt conſumptionem ſæculi per ignem quàm una illa in Cancro cataclíſmum & falſa, hoc eſt ad medium motum ſupputata, & per tot annos id tempus antegreſſa, & tot cum mutatione triplicitatis ſuæ ſequentibus coniunctionibus diuerſæ penitus, repugnantisq́ue naturæ. Non dubito fore quenquam aſtronomum qui (modo ſe fallere nolit) non fateatur nugamenta hæc eſſe hominum delirantium ac nugas pro arbitrio libidineq́ cōfingentium, modo ſemel decretos errores inſaniasq́ ſuas quacunque poſſunt ratione confirment. Planum eſt igitur & tempore uniuerſalis diluuij nullam fuiſſe, quam iſti putant, coniunctionem, & ſi de annorum quod uolunt, numero illis concedamus, eas potius per ea tempora fuiſſe conſtellationes à quibus ignis exuſtiones, quàm à quibus aquarum inundatio expectaretur.

IN MOSIS CONIVNCTIONE ET MESſiæ uaticinio quàm delirus Abraam Iudæus. Cap. XII.

ABraam princeps (ita apud Hebræos cognominatur) cuius auditor fuit Abraam Auenazre. librum compoſuit quem prætitulauit, de Redemptione Iſraël quoniam illud operis propoſitum, ut aſtrologica uia tempus uenturi Meſsiæ inueſtigaret. Exorſus igitur à Moſis natiuitate neſcio quam ſuam, de qua dicebamus ſibi fingit ſiderum poſitionem cum Saturni & Iouis copulatione, ad quam & Moſem, & regnum Iſraël, & legem refert Iudæorum populo datam, quanquam (ut ſolent uerbis religioſiſsimis, quo ſuos libros ab igne tueantur) ipſe quoque ſic ſemper neget dicere quod dicit: hac autem conſtellatione formata ſub qua regnum cum lege Hebræorum exortum ſit, quoniam ſimilem inuenit, poſt annos Moyſi (ut ipſe quidem ſupputauit) bis mille octingentos quinquaginta nouem, hoc eſt, anno Chriſti Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo quarto, iubet tunc expectari Meſsiam. Fuerunt eo anno Saturnus & Iupiter ſimul in Piſcibus & per 20. ante alios, hoc eſt, anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo quarto ſimul fuerunt in Cancro. Poſt quarum omnino alteram coniunctionem & Meſsiæ aduentum, & mirabilia illa omnia, quæ per Meſsiam expectant, aſtrologica aſſertione futura pronunciat. Quod cum re ipſa iam ſatis confutatum ſit elapſis à prima quidem coniunctione annis iam quinquaginta, à ſecunda uero triginta, poſſet hinc & quod de Moyſe fabulatur ſatis infirmari, ut non dediſſe eis regnum ea credatur conſtellatio, qua redeunte ad eos, ſuum regnum minime rediјt, nec peperiſſe uidetur Moſen qua effectis nihil uiribus ad nos reuerſa nullum tamen prophetam ad nos attulerit. Quid quòd non ſolum poſt illas coniunctiones felicius agere cœpit gens Hebræorum, ſed non minoribus ferè poſt ea tempora calamitatibus obruta eſt quàm aut ſub Tito aut ſub Adriano pulſis nuper Iudæis omnibus ex tota Hiſpania à Chriſtianiſsimo illo rege nunquam certe ſatis laudato, ubi & numero, & diuitијs, & authoritate plurimum poterant, qua eiectione nihil unquàm ferè uel triſtius uel acerbius paſſos ipſi ſe non diffitentur, ita multi naufragio, peſtilentia quam plurimi, fame maxima pars eorum abſumpti, ut nobis etiam Chriſtianis in tanta calamitate, in qua diuinæ iuſtitiæ gloria delectabat homines, tamen extrema adeo patientes commiſerationem faceret & dolorem. Hic eſt Meſsias, hæc eſt illa redemptio quam ex Moſaica conſtellatione Abraam illis promittebat: qui ne de præteritis etiam rebus diuinaſſe melius credatur quàm de futuris, uideamus in illa, ad quam Moſis aduentum retulit, coniunctione quàm falſus planè & ridiculus ſit: nam & ea coniunctio, per quam natum credidit Moſem,

pluribus poſt Moſeos mortem annis euenit, & ſi de tempore illi concedamus, nihil tamen tale, ut putat illi ſignificauit. Videamus de tempore. ſed prius illud ſcire oportet, Hebræos hoc anno qui eſt à Chriſto 1493. annumerare à mundi conſtitutione à qua ſuos annos dinumerãt annorũ quinque millia ducentos quinquaginta tres, quare à mundo ad Chriſtum computabunt ipſi annos ter mille ſeptingentos & ſexaginta. Cum igit̃ ille Abraam coniunctionem illam poſtquam tribus exactis annis natum ait Moſen, anno dicat mundi 2365. eueniſſe, ſequitur ut ante Chriſti tempora euenerit annis. 1395. At uero à Moſe ad Chriſtum anni uera ſupputatione colliguntur, mille quingenti & nouem, quare fuit illa coniunctio poſt natum Moſem annis centum atque triginta. Numerus ipſe annorum ita demonſtrat, nam à Moſe ad primam templi ædificationem ex tertio libro regnorum, qui eſt apud eos primus Samuelis, colliguntur anni. 479. à prima autem illa ædificatione ad inſtaurationem templi ſub Dario computantur anni quingenti & duodecim, à Dario ad Chriſtum numerantur anni quingenti & decem & octo. quorum omnium ſumma eſt quam dicebamus anni ſcilicet. 1509. Ea uero coniunctio Chriſtum anteceſsit annis mille trecentis nonaginta quinque, atque ita primo natum Moſem annis centum atque triginta, ſed non illa mirifica adeo propheticaq́ue conſtellatio, ut de eius tempore magnopere ſit pugnandum. Iuncti enim inquit fuerunt Iupiter & Saturnus anno mundi. 2365. die. 25. Menſis Idar, hoc eſt Februarij, in prima parte Piſcium medio motu, uero autem motu eodem anno in uigeſima quarta parte Aquarij ſimul fuerunt. Explicet igitur primum, utram ſibi magis eligat coniunctionem ad quam potiſsimum referat regnum Iudæorum legemq́ue Moſaicam, illam ſcilicet in Piſcibus mediam, an hanc ueram potius in Aquario? Veram ſi dicat ſibi ipſi repugnabit & Aſtrologis alijs, nam ex minoribus illa coniunctionibus fuit, cum non acciderit in principio triplicitatum. Tales autem coniunctiones, ut ipſemet ſcribit eodem loco non ſignificant legum mutationes, aduentusq; prophetarum, ſed uel annonæ fertilitatem, aut inopiam, uel translationẽ quidem imperij, ſed inter cognatos & quæ ſunt intra gentis unius fortunas, imò intra eiuſdem etiam familiæ fines ſe continẽt. Præterea in themate coniunctionis quod ille deſcribit Aquarius in quo erat Iupiter & Saturnus ſeptimum cœli locum implebat, non autem nonum uel decimum quibus regna, & leges, & nouæ ſapientiæ exordia ſignificantur. Et ſi quis omnino contendat iſtum Aquarium ab ſua urna nobis Moſem pluiſſe de cœlo, dicat quæſo cur anno domini. 1226. quo Iupiter & Saturnus in Aquario cũ mutatione etiam triplicitatis ſe coniunxerunt, quæ erat maioribus coniunctionibus annumeranda, nullus tamen de cœlo Moſes deſcendit, nullus eductus populus ex Aegypto, nulla lex data, & eorũ quę ſub Moſe in hęremo contigerunt, miraculum nullum eo tempore ui-

dit mun-

dit mundus. Sed nec illum Abraam notaſſe præcipuè uidetur coniunctio quæ ſcilicet fuit in Aquario, ſed Iudaici regni Moſaicæq; legis cōiunctionem eam uocauit, quæ fuit in Piſcibus, quare & ſimilem illi facit eam quæ anno ab illa 2859. in Piſcibus etiã uenit ex qua expectari iubebat Meſsiam quaſi alterum Moſem. Iſtam uerò quid pluribus confutamus? Cum ex illis quas uocant medias, hoc eſt, quæ re nullæ ſint ſed fictæ à nobis & imaginariæ, quam iam ſæpius irriſam à nobis taxatamq; aſtrologorum inſaniam nũquam poſſum ſatis admirari, qui ad ea ex profeſſo quæ nihil ſunt nec iam fuerunt aut erunt unquam quaſi ueras ad cauſas euenta referant rerum inferiorum. Nec ſcio cur Auenazre qui nullam ait fidem Albumaſari adhibendam qui medijs utatur coniũctionibus, idem de præceptore iſto ſuo non dixerit qui toto illo ſuo libello de medijs ſemper agit coniunctionibus quæ poſt annos 238. facta ab una ad aliam triplicitatem migratione contingunt, & in illa ſua initiali prophetica coniunctione incredibile quàm ſit ridiculus. Deſcribit enim thema cœli ad eam horam in quà Leo tenet horoſcopum in 7. uero loco apud Aquarium Saturnus & Iupiter hoſpitantur, Sol in medio cœli culmine diſcurrit in Ariete. Piſces nonam occupant regionem ex qua quoniam omnis petitur ſignificatio legum & prophetarum, parum ei ſuccedebat quòd in ea nullus planeta inueniretur. Sed Aſtrologus homo admirabili ſubtilitate & Solem & Iouem & Saturnũ, illum quidem ex decimo hos ex ſeptimo loco ad nonũ tranſportauit. Medio enim, inquit motu Iupiter & Saturnus erant in Piſcibus, Piſces in nono loco. igitur Iupiter & Saturnus & Sol quanquam in decima eſt ex partitione domorum, ſi tamen numerum & conſequentiam aduertamus ſignorum erit in nona, nam & Aries quintus eſt à Leone, & nona domus quinta eſt ab horoſcopo. An putamus & ariſtas iſtis commentis ſubtiliores? Reſpondeam neſcio, an indigner tantam ſtoliditatem, tantam ueſaniam, an potius doleam damna mentium rudiorum qui hæc utpote non intellecta tradant ſcripturæ, & nonnunquam magnificent cum ſoleant tales ab errore ire in ſuperſtitionẽ, à ſuperſtitione paulatim ruant in infidelitatem. Dic quæſo admirabilis Abraam qua hora erant Saturnus & Iupiter in Aquario, an etiã erãt in Piſcibus? medio inquis motu. at quid hoc aliud dictu eſt quàm ibi eos non fuiſſe, & ſi ex decima Sol imperium promittebat, idem quomodo ex nona legis fulgorem indicabat, cum nec nona in decimam nec decima in nonam uerti, nec utrobique eſſe ſimul idem planeta poſsit? Sed nimis ego multa de his, cum aduerſus ſtolidas opiniones Ariſtot. neget eſſe diſputandum.

VARIIS

VARIIS CONIVNCTIONIBVS MEDIIS A VARIIS Chriſtianam legem aſcribi & abſque ratione etiam aſtrologica. Cap. XIII.

CHriſtianam legem hactenus non uidi qui ad ueram aliquã referret coniunctionem ſed ad medias tantũ, alij ad eam quæ fuerit in Arietis parte ſexta per annos ſex prius quàm Ieſus naſceretur, alij ad eam quæ in poſtrema Cancri parte contigerit antegreſſa priorem illam annis 20. Eſſent autem hic multa unde eis negocium faceſcerẽ, ut ſi oſtenderem, nec ſub ignea, nec aquea, ſed ſub terrea natum Ieſum, quod & ratione, & Abrææ authoritate aliorũq; etiam poſſet comprobari, tum illam in Cancro coniunctionem prophetas non ſignificare, cum non ex maximis nec ex maioribus etiam fuerit, quod uidens quidam author quid ſi, inquit, ad Leonem dicat̃ pertinere? Finis enim Cancri principiumq; Leonis confinia ſunt, atque ita erit principium illud igneæ triplicitatis. Bellum utique inuentum neque enim iſta loca tranſuerſis plus quinq; digitis diſtãt, quare nulla ferè impenſa poteſt iſta referri migratio, ſed riſimus puto iam ſatis ſatisq; cõfutauimus medias iſtas coniũctiones, quas cum iam omnes planè è medio ſuſtulerimus, non eſt cur aduerſus eas plus operæ inſtruamus, cum ſit ſatis declaratum id quod dicitur eas medias, non eſſe aliud quàm ſi nullas eas dicamus, quod autem non eſt, utiq; nec facere poteſt, nec indicare ea quæ ſunt. Quòd ſi poſt natum Chriſtum aliquam ueram afferant coniunctionem, porrò nihil admirabor niſi poſtquàm ille in lucẽ eſt editus, ſtetiſſe cœlum credamus. Alioquin & Iouem & Saturnum & alios item planetas & congredi & digredi ab inuicem ſæpius fuit neceſſe, ſed nullus unquam dixit aſtrologorum habere iſtas coniunctiones uim ſuper ea quæ præterierunt, ſed præcedere quidem eas multis annis ſuos effectus, ſequi uero nũquam quod eſt dictum rationabiliter, nam ſi efficiuntur, effectu cauſa poſterior eſſe non poteſt, ſi ſignificantur fruſtra cœleſtibus ſignis euenturum ſignificare id quod iam euenit.

EAM QVAE VVLGO FERTVR, VERAM NON ESSE IEſu genituram, nec ex ea indicari illum aut uiolenta morte moriturum, aut magnum eſſe prophetam. Cap. XIIII.

MOuere autem ſolent nonnullos quæ de genitura ipſius Ieſu nugantur iſti diuinaculi. natus enim eſt, inquiunt, prima facie Virginis (ſic decanos uocant) aſcendente, de qua ſcribit Albumaſar eſſe in ea Virginem formoſam duas manu ſpicas gerentem puerũq; nutrientem, quẽ gens quædam uocat Ieſum, ſic confirmari putant miraculum uerbi corporati per ſcientiam Aſtrologiæ quæ inter cœli imagines Virginẽ Ieſumq; repperit. Hic eis equidem non magnopere iraſcor, quoniam ſolent ipſi ſua dogmata talibus teſtimonijs confirmare, quare putant libenter nos etiã hæc recepturos quibus dogmata noſtra corroboremus,

mus, ſed non eget his fabulis ſomnijsq́ ueritas Chriſtiana, apud quã etiam ſeria philoſophorũ pene fabulę ſunt. Quis has uidit imagines cui ſenſu tacēte ratio illas occultior indicauit? Vbi de illis uel Ptolemæus uel antiquus aliquis unq́ fecit mentionẽ? Meraciſsimæ nugę ſunt Arabumq́ figmenta, quanquam illa referant ad Indos, aduerſus quas libro ſequenti latius diſputabimus. At neq́ iſta Virgine (ut dicunt) aſcendente natus eſt dominus Ieſus, alioquin per duas ferme horas ante mediã noctem in lucẽ apparuiſſet, quem ex eccleſiæ traditione media nocte natũ accepimus, quare nec tertia (ut quidam dicit) Libræ pars ſed decima potius, cũ oriebatur natorum deſideratiſsimus horoſcopum occupabat. Vnde illud etiam falſum oſtenditur quod blaſphema uoce diſſeminant, fuiſſe in ea genitura Martem in domo mortis, unde illi per crucis ſupplicium fuerit moriẽdum, neq́ enim potuit eo loco eſſe Mars, niſi Virginem faciamus horoſcopum, quod ab hora illius genituræ magnopere eſſe diuerſum declarauimus. Sed inſtabit aliquis ſi de ea cœli parte Martem auferimus, collocaturos nos eum in occidente, ubi etiam uiolentæ mortis pericula minitetur. Ego uero ab eorum decretis nihil recedens oſtendam ex ea genitura uiolentæ mortis exitium non pręſignari: nam quanquam Mars ſeptimo loco in diſcrimen uitæ natum adducat, ſcribit tamen Maternus minui id infortuniũ ſi nocturna fuerit genitura, item ſi Mars in domo aut finibus aut ſua fuerit altitudine, tum etiam ſi octauo loco fuerit inuentus, unde expreſsior nulla mortis ſignificatio, obſiſtere tamen Martis malignitati Iouis benignitatem, ſi fuerit in horoſcopo, & horoſcopus ipſe ſit in domo Iouis aut Veneris quæ ſtella proſpera ſe Ioui radiatione coniungat. Ex his autem non unum aut alterum ſed plane omnia in Ieſu genitura inueniuntur. Nam & noctu nec die natus eſt, & Mars in Ariete, hoc eſt in ſuis laribus fuit, & horoſcopus erat Libra domus Veneris quam tamen fere partiliter Iupiter illuſtraret, tum Venerem in Aquario conſtitutã trigoni radij amica ſibi ſocietate iungebat, quibus illud & adijcias Lunam, quæ imperat nocti in nocturna natiuitate fœliciter ſe habentem mortis domum tenuiſſe, uidebis neceſſario bonam mortem ex iſta ſiderum poſitione pronunciandã, erat enim in Tauro, hoc eſt, in ſua quidem ſublimitate, & luminibus aucta, & quo loco gaudet, hoc eſt octauo feliciſsimo Solis conſpectu defluens ad Venerem, apud quam hoſpitabatur nullis uel Martis uel Saturni radijs infeſtata, ſed nec diſcedens ab eis, nec ad eos uadens, hoc eſt, nullo illis ſocietatis uinculo colligata. Adde Venerem & domus mortis & horoſcopi pariter dominam nulla uel Martis uel Saturni inimica radiatione percuſſam, fotam radijs Iouis bonum ſibi exitum promittentem. Oblatus eſt igitur quia uoluit non quia eum cœli furor ad ſupplicia crucis impegerit. Sed non poteſt hominibus temerarijs nulliusq́ pudoris occaſio unquam deeſſe aliquid garriendi, Nam finge quouis loco Martem fuiſſe, anſam habebunt

bunt nihil minus aliquo modo delirandi. Si enim ſtatuatur in horoſcopo faciem hinc referri depalmatam colaphis cæſam & ſanguine deturpatam, etiam Martium illum hominem & in ſe gladios dicent attuliſſe interitus. Si ſecundo loco ab horoſcopo, afferri paupertatem & rerum omnium inopiam: ſi tertio, nullos fratres: ſi quarto nullum patrimonium, ut qui Dauidis filius Dauidis tamen temporariũ ſaltem regnum non obtinuerit: ſi quinto, nullos filios: ſi ſexto, datos in necem omnes ſuos ſeruos: ſi ſeptimo & octauo loco habes, quid dicant: ſi nono ô beatos aſtrologos, cum dicat Maternus, qui in nona cœli regione Martem habuerit in ſua domo, futurum hominem bonis dæmonibus terrori, cuiuſq; aduentum praui dæmonis ſpiritus fugiant, & ex eis homines laborantes non uerbo ſed ſola ſui liberet oſtenſione, quantis igitur credis iſta clamationibus & plauſibus ſectaturos diuulgaturos aſtrologos, ſi ibi forte naſcente domino Martis ſtella cõſtitiſſet. Quod ſi cœli culmina tenuiſſet orbis ſtatim ſubiecti legibus eius imperium pronunciarent, cum præſertim primum cardinem Iupiter occuparet, ſi undecimo eum loco apprehendiſſent, Carolos Conſtãtinos attuliſſent in medium, & quotcunq; pro Chriſti eccleſia Cæſares pugnauerunt: ſi duodecima, de inimicis inſidijs quærerẽtur, inter quos etiam ſeipſos inuenirent, ita inſanis, ut dicitur, occaſio ſemper inſurendi. Sed audi de Saturno etiam quid dicant. erãt enim in nona cœli religione in ſigno Geminorum, at inquiũt, facit prophetas & ſacerdotes, quid quòd retrocedit? Debet hoc omnino minuere illas promiſsiones, faceret ergo prophetam plus quàm prophetã facere non poterit qualis Ioannes bap. an igit̃ poterit diuinum afflatoremq; omnium facere prophetarũ? Erat Saturnus eodem loco & in eodem ſigno conſtitutus cum nata eſt Eleonora Galeoti fratris filia uirgo quidem illa pudica & moribus integerrimis, ſed nec uel Anna uel Delbora uel Caſandra. Sed perſiſtite quæſo aſtrologi admirabiles in propoſito dogmate, & uideamus quid ibi Saturnus in ſua natiuitate ſignificaret. Scribit Abraam ueſter in lib. de natiuitatibus, qui ſic Saturnum habuerit collocatum, hoc eſt, nona cœli regione, eum malum fore Chriſtianum. Videtis quàm bellè dogma ueſtrũ confirmauerit. Quis enim audeat Chriſtum malum dicere Chriſtianum, qui nec fuerit Chriſtianus? ô homines ridiculos & nunquam certe ſatis irriſos. Eſculanus ille ſuperſtitioſus qui fertur Magus, natus eſt, ait, Ieſus in ſtabulo, quia imum cœli tenuit Capricornus, & alius rex, inquit, fuit Iudęorũ, quia horoſcopus erat Libra: Hebræi enim Saturnij ſunt, Saturni regnũ Libra, quaſi non ſingulis etiam menſibus multi naſcantur his conditionibus qui nec naſcuntur in ſtabulis, nec Iudæorum reges etiam inſcribuntur.

Sed iam nimis multa de iſtis nebulonibus.

QVAE

QVAE DE MAHVMETE DIXIT ALBVMASAR EXPErimento falſa eſſe deprehenſa. Cap. XV.

ALbumaſar Arabs aduentum ſui Mahumetis legemq́ illam Saracenorum refert ad coniunctionem Iouis & Saturni quæ fuit in Scorpione per annos duos & quinquaginta ante illius legis æditionem, qui non eſt pluribus confutandus, cum quæ ex eadem conſtellatione de ea lege uaticinatus eſt ipſa iam experientia confutauerit. Deniq; quod ſupra etiam diximus quocunq; tempore aut boni aut mali ueniant prophetæ, deeſſe coniunctio non poteſt in quam eorum aduētus referatur, cum poſt annos 20. ut ſupra diximus, Saturnus ſemper & Iupiter congrediantur, ſed non eſſe tales congreſſus, aut ſignum aut cauſam quapropter prophetę huiuſmodi ueniāt, illud ſatis eſſe inditio poteſt, quòd ſæpe alias, ſimiles aut etiam ad idem opus efficaciores redeunt conſtellationes, poſt quas tamen nullus propheta, nulla lex noua, nulla immutatio religionis. Mahumetes, inquiunt, uenit poſtq; iuncti ſunt Iupiter & Saturnus in Scorpione, cur non alius Mahumetes. poſt annū gratię. 1065. quo tempore ſimili conditione Iupiter & Saturnus ſimul fuerunt, mutata etiam triplicitate, & quod in illa Mahumetis cōiunctione nō uenit, Mars eodem anno in eodem ſigno per corpus illis applicuit, & tamen hiſtorias ſi uoluamus nullam per ea tempora nouæ religionis legemus inſtitutionem, quæ tertiam ferè orbis partem in ſuas traxerit leges.

IN ANTICHRISTI VATICINIO ALIOS IAM mendaces apparuiſſe, alios mendaces futuros. Cap. XVI.

SI falſos, uanos, ridiculos eos in his deprehēdimus quæ de præteritis religionibus ſunt locuti, non plus debemus putare fidei adhibendum illorum nugamentis cum de antichriſto, de ſęculi conſummatione, deq; hoc genus alijs futuris rebus nebulones iſti prophetica quadam authoritate ſermocinantur. nam & quoſdam iam euentus reprobauit, ut Arnaldum, alioſqúe nonnullos qui aiunt anno domini. 1345. ob illam trium ſiderum ſuperiorum in Aquario coniūctionem, aut anno. 1464. ob Iouem & Saturnum in Piſcibus iunctos Meſsiam Abraam, alij antichriſtum nobis minitabantur, alios qui in longum hæc magis diſtulerunt, non dubito eodem argumento à poſteris redarguendos quia & illorum ſcilicet uaticiniū res ipſa refutabit, donec eueniat dies angelis ignorata, quam cum noſſe dominus Ieſus noſtrum eſſe negauit, audacium omnium, ut ait Auguſtinus, digitos una uoce reſoluit.

QVAM LEVITER PROBENT ASTROLOGI, ſex tantum religiones eſſe poſſe: tum Hebræorum legem Iouiam potius uel Solarem quàm Saturniam dici deberi. Cap. XVII.

SEd audi quàm pulchro figmento & præteritas omnes religiones, & quæ futura eſt ſub antichriſto ſub uno (ut ita dixerim) faſce colligant. Iupiter inquiũt, religionem ſignificat, aliam autem atque aliam ex complexu eius cum alio & alio ſidere. Sunt autem ſex præter Iouem, quare ſex etiam ſpecies religionum quibus nec plures erunt, aut fuerunt, nec item pauciores. Iupiter enim cũ Saturno Iudæorum facit religionem, cum Marte Chaldæorum ignem adorantium, cum Sole Ægyptiorum, qui cœli militiam hoc eſt, ſidera colunt, cum Venere Saracenam, cum Mercurio Chriſtianam, cum Luna eam quæ ſub antichriſto poſtrema omnium eſt futura, hoc eſt illud ſubtile & profundum inuentum, quo cum alij plerique tamen Rog. Bac. in epiſtola maxime utitur ad Clementem, quo uſus etiam Alliacenſis in tractatu de Concordia Aſtrologiæ & Theologiæ. In quo illud primũ demiror, oblitos eos adeo ſui dogmatis, ut qui ſemper ſoliti dicere ex coitu ſolum ſiderum ſuperiorum Saturni maxime & Iouis fieri religiones uel ſignificari, nunc ad Lunam uſque deſcendant, quę ſit nobis antichriſtum aliquem paritura, quòd ſi etiam ad numerum planetarum numerare uolunt ſpecies religionum, aut ſubtrahant aliquem neceſſe eſt planetam è cœlo, aut plures alicubi ſibi mendicent, alioquin numerus non reſpondebit. Nam aut idolatriam quaſi unam religionem accipiunt, aut ſeparatim accipere in eo numero uolunt ſpeciem unamquamq; idolatriæ, pro uario ritu cultuq; eorum qui idolis ſeruierunt. Si primum malunt, tollant oportet è medio unum planetam, quoniam non erit alia Ægyptiorum, alia Chaldæorum religio, ſed una atq; eadem, hoc eſt idolatria, quare tantũ erunt quinq; religiones idolorum, Moſaica, Chriſtiana, Mahumetenſis atq;, ut ita dixerim, antichriſtiana, ſi ſpecies ſeparatim accipi iubent idolatriæ, uix tot ſtellæ etiam in cœlo quot religiones in terra, quòd ſi ad ea quaſi capita redigi putẽt alias quorũ alterum ignis, alterum cœli cultus habeatur, magnum illis merito à dæmonibus malum prætermiſſos in iſta partitione ſe indignantium, qui tamen in idolatria præcipuè, & ferè ſoli colerentur. Omnes enim dij gentiũ dæmonia, quare tres ſaltem neceſſario faciãt ſpecies idolatriæ, cœli, dæmonũ, elementorum, cogenturq; alicunde ab amicis unum ſibi quærere errorem, uolui dicere erronem, hoc eſt planetam, ut octo inueniantur ad numerum religionum. Sed & ſemper rerũ omnium de quibus loquuntur male periti: cultus enim cœleſtiũ proprius erat Chaldæorum, ut ſcribit Iamblicus, in dæmonũ cultu Aegyptijs magis occupatis, quare dent pro Marte Solem

Chal-

Chaldæis, & diabolicũ aliquem planetã interim procurent Aegyptijs. Pateret aũt facile pugnare eos ubiq; cum ueritate, quoniã illi fuerunt ſemper parum amici. Sed cur ſecũ adeo ſæpe non libenter concordant, neq; enim ſua ſatis dogmata ſi cõſuluerint, rationem inuenient cur Hebræorum lex Saturnia ſit potius quàm Chriſtiana, ſed illa potius ad Solem uel ad Iouẽ, noſtra erit ad Saturnum referenda. Saturnus enim ut quidam dicunt, corporea bona non largitur ſed aufert, dat aũt ſpiritualia & quæ nõ uidentur. Lex Moſaica corporea bona & promittebat & largiebatur, noſtra hæc aufert potius quàm exhibeat, ſpiritualia quæq; nõ uidentur, promittit & præſtat. Saturnus reges populi, imperatores exercituũ, diuites homines, multa ſobole nobiles, natura mulieroſos nõ efficit, quales principes omnes religionis Hebraicæ, Abraam, Iacob, Moyſes, Ioſue, Salomon, Dauid, ignobiles facit pauperes, heremitas, uoluptatũ oſores, æterna meditantes, corporea contemnẽtes, qualis, ſi alijs adnumerãdus, dux noſter & imperator Chriſtus, Ieſus quales apoſtoli, martyres, monachi, Chriſtiani quorũ uita, doctrina, ſanguine religio noſtra aucta, nata, confirmata eſt, quare ſi illorũ decretis conſona erant dicenda nos Saturnij, Hebræi ſolares uel Iouij erũt dicẽdi. Sed traxit eos in illam opinionẽ ſabbati cultus, quæ dies quoniam apud eos Saturni exiſtimatur, apertiſsime eis uiſum eſt cadere quòd Saturniam gentem eſſe dicerent quæ Saturniam diem præ cæteris uenerarentur, qua etiam ducti coniectura ſolent noſtram etiam dicere ſolarem eſſe religionem, quia diem ſolis quem dominicum dicimus obſeruamus. Sed cur non potius feriamur die Mercurij cum Mercurio etiam nos ſubijciant? Solem enim Aegyptijs, Mercurium nobis dabant. Et Albumaſar ait Iouem cum Mercurio legem ſignificare Chriſtianam, quanquam idem etiam de Sole dixerit. Neq; enim uel errare uel mutare ſententiam uitium apud eos qui in erroribus motibusq; planetarũ adeo ſunt aſsidui, quòd in uertigine illa cœli tam rapida attoniti inſpectanda uix unquam bene pedibus conſiſtant, ſed utcunq; ſit miras habent rationes, quibus inuenta iſta ſua confirment: non enim temere ad Mercurium nos retulerũt, ſed quia, inquit Rog. Bac. multiplices ille habet motus cognituq; difficiles, religionẽ ſibi uendicat Chriſtianam, cuius dogmata pene incredibilia inuenta agnituq; difficillima. Alij iuniores neſcio quid excogitarunt, quoniã ſcilicet Mercurius Librarius eſt deorum, eſt autem apud Chriſtianos Librorum magna copia, ideo inquiunt, iure Mercurialis cenſeri debet iſta religio. Hæc eſt admirabilis ſapientia aſtrologorum, obliti ſcilicet ſunt gentium Bibliothecas, Arabum & Hebræorum libros ferè nullos adhuc uiderunt.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ aduerſus Aſtrologos libri V. Finis.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum in Aſtrologiam, Liber VI.

QVO ORDINE SIT PROCEDENDVM IN CONVELLENdis Aſtrologorum fundamentis: Item fieri non poſſe ut aliquando ad eadem loca ſidera omnia reſtituantur in quibus ſemel fuerunt. Cap. I.

EXCESSIMVS ordinem inſtitutumq; noſtræ cõmentationis, in qua erant radices prius aſtrologorum conuellendæ quàm iſta faſtigia magnarum coniunctionum, magnorum orbium, & id genus alia exciderimus, quando illis ſublatis corruere iſta erat neceſſe. Quis enim illis fidẽ adhibeat per magnas cõiunctiones de regnorum religionumq; mutatione pronunciantibus? Cui conſtiterit iam ſigna illa, Arietes, Leones, Cancros, Sagittarios, in quibus congredientes Iouẽ & Saturnum facere hæc putant, ea nulla eſſe, aut ſi qua huiuſmodi ſint, in cœlo eo nõ eſſe in quibus ſupputantur? tum Saturnum Iouem reliquosq; planetas, euenta non efficere, & uiciſsitudines rerum inferiorum. Quæ ſi efficiant, de eorum tamen efficientia natura proprietate, uel ratione uel experientia nihil eſſe compertum, & cum ex alia aliud coniunctione proueniat (ſi quidem prouenit ab illis) non poſſe dijudicari hæc apud illos apud quos ipſa rudimẽta iſtius artis adhuc ſunt in ambiguo. Videbimus enim in his quę poſtea diſputabuntur nõdum eſſe confeſſum quæ ſit hora putanda coniunctionis, anni an initium, quo uertente illa contigerit, an quo potius uertente ſidera ipſa congrediuntur, tum neutrum ex his temporibus aſſequi eos poſſe, quare in dubio relinqui coniunctionis horoſcopum, uidebimus. Item ſi conſtiterit de horoſcopo, de ratione tamen thematis diſponendi, nihil adhuc conſtare, ſed eſſe in incerto ubi duodecim locorũ initia recte conſtituantur, atq; illis etiam conſtitutis de uirtute tamẽ ipſius loci, quod principium, quod medium, quod extremum illis non liquere, quibus ignoratis ſicut qua cœli regione coniungantur, ita quid ſit factura coniunctio ſciri non poteſt, cum ſignificati fere omnis uarietas ad locorum, quos uocãt domos, naturam proprietatemq; redigitur. Et quia in iſtis maxime coniunctionibus illud ſolent obſeruare, uter planeta ſuper alterum exaltetur, uidebimus neſcire eos adhuc quid iſta ſit exaltatio quam ipſi uulgo uocãt eleuationem. Et cum item referat plurimum quis loco ipſi, uel copulationis ſiderum ſuperiorum, uel defectus luminarium, planeta in primis dominetur,

minetur. Videbimus ita controuerſa eſſe omnia iſta iura imperia authoritatesq́ planetarum, ut nullius ferè ſigni pars aliqua inueniatur, de cuius principe & domino certum aliquid habeatur apud Aſtrologos. Sed non oportet hic enumerare iſtius artis fundamenta quæ poſtea conuellentur. Cum quibus (ut prius dicebam) ruere etiam omnia oportet quæ per magnas coniunctiones, & id genus alia de diuinis miraculis audent pronunciare. Verum cum hac maxime parte proprietatem religionis oſtenderet, in tollenda hac peſte, omnis celeritas mora uidebatur, præſertim quòd efficaciſsime confutari uidebatur integra re aſtrologica & nihil in cæteris labefactata, ſi pars hæc de magnis coniunctionibus falſa conuinceretur, atq; ubi maiores fortioresq́ uidentur in illis potius expugnarentur. Nunc reuertentes unde ſumus digreſsi, pergemus prima iſtius artis fundamenta ordine conſequenti radicitus extirpare. Neq; uero ſilentio prætereundus error apud aſtrologos inuulgatus, in quem lapſus Albumaſar & plæriq; alij putantes fore aliquando, ut ad eadem loca ita omnia ſidera reſtituantur, ut ſimilis omnino cœli diſpoſitio & cœleſtium omnium inter ſe poſitus habitudoq́ inueniatur, atq; olim etiam fuerit, unde putant illud euenturum, ut ſint etiam res eędem apud nos quę olim fuerũt, ijdem homines, ijdem euentus, eadem bruta, & omnino conditio eadem omnium inferiorum, quod quidam deinde aſtrologomiſtæ profundius examinantes, conſectaneis ſolent dicere in aurem, hæc eſt illa Chriſtianorum reſurrectio, quam & Hebræi ſperant & Mahumetenſes. Fuerunt certe illi prophetæ, maximi aſtronomi, ſed celauerunt myſteria hæc populum & idiotas. Putauerunt enim eſſe numerum annorum communem mundi & dierũ cum quibus loca planetarum & ſtellarũ certificari poſſent, & quando ille completus erit quòd omnes ſtellæ erunt ad ipſummet pũctum reuerſæ, & propter hoc omnes res redibunt quales fuerunt. Nos uero iſtam inſaniam coarguere pluribus non eſt neceſſe, quoniam Haly ipſe in expoſitione primi libri apoteleſmatum ex ſententia ipſius Ptolemæi idem dicentis, illam indignanter etiã obiurgat, nec eſſe aliquem, ait peritũ arithmeticę, cui non iſte error euidens fiat. Tũ poſt eum Nicolaus Orem philoſophus acutiſsimus & diligens mathematicus in tractatu de proportionib. proportionũ, mathematicis rationibus opinionẽ illam falſam & impoſsibilem demonſtrauit, putantem ſcilicet poſſe eandem unquam cœli & ſiderum redire poſitionem, quæ aliâs fuerit, qui cum ſufficienter hoc munus impleuerit delegandum ad eum lectorem exiſtimaui, ne, quod hactenus nuſquam fecimus, facta faceremus.

PER QVAS RES ASTROLOGI VARIARI INFLVXVS SIderum dicant, & ꝙ omnino illa in uniuerſum abſurda ſint. Cap. II.

MAgna ni fallor uel (ut uerius dixerim) omnia Aſtrologiæ fundamenta ſublata ſunt, ſi ſatis eſt comprobatum nihil fieri à cœlo, nec indicari quorum ex cœleſti obſeruatione prędictionem aſtrologi profitentur. Erat aũt inter rationes quibus aduerſus illos utebamur, una potiſsima de momentanea quam fingunt uirtutũ cœleſtium mutatione, quã in ſuperiori quidem diſputatione tetigimus, explicandã aũt ad hunc uſq; locum iure diſtulimus: nã & peculiari indiget proprioq; tractatu, & magnũ habet momentũ in cõuellenda Aſtrologia, cum ex ea nõ ſolum id confirmetur quod hactenus probatũ eſt ſcilicet, à ſideribus non effici particulares rerum inferiorũ mutationes, ſed illud quoq; ſi proueniant iſta de cœlo, aliter tamen prouenire, quàm ut cœleſtiũ aliqua obſeruatione deprehendi & ſignificari poſsint. Eſt igitur quod aſtrologi dicũt huiuſmodi uirtutẽ ac poteſtatem ſiderũ & ſtellarum aliam atq; aliã eſſe ſingulis horis ac momentis, dum aut ſunt alijs cœli locis, quas neoterici uocãt domos, aut in alijs ſignis quæ duodecim fingunt inueniri, aut ipſi inter ſe planetæ tantũ ſpacij interuallo diſtãtes uarijs inuicem radiationibus copulantur, quos uocant uulgo planetarũ aſpectus, hi ſunt præcipuè modi (ut iuniores quoſdã omittã) quibus mutari defluxum uirtutemq; cœleſtiũ putant, domus ſcilicet ſigni, aſpectusq; diuerſitas. quæ quidẽ niſi ab illis defendantur, tueri dogma non poſſunt de ſiderũ efficientia, ut omnis rerum inferiorum mutatio diuerſitasq; à ſideribus proficiſcatur: quãdoquidem ſi illa eadem ſemper immutabiliquè uirtute ſunt, ut nos de omnibus, excepta Luna, putamus, neceſſario aut ijdẽ aut ſimiles ab illis ſemper effectus prouenirent, nam effectuum diuerſitatem in cauſas inferiores, quemadmodum noſipſi, referre non poſſunt, niſi & nobiſcũ fateantur de iſta diuerſitate nihil poſſe de cœlo ſe diuinare, cũ ſcilicet cœlum author & cauſa noſtra habeatur. Quare neceſſarium illos, quanta eſt in effectibus rerum inferiorum uarietas, tantam in cœlo reperire cauſarum quoq; diuerſitatem, in qua quidem re nihil eis ſtellarum multitudo ſuffragatur, quoniã quotquot ſtellæ ſint atq; planetæ, naſcenti cuilibet omnes adſunt. Quapropter nulla ratio afferri poſſet, cur alijs aliter & non eadem omnib. largiretur, niſi aliquid fingerent unde ſtellarũ uirtus & efficientia alia ſit & alia ſingulis temporibus, de quo deinde facile colligi poſsit quæ diuerſo tempore fiunt uel oriuntur, pro eo qui tum eſſet ſiderum ſtatus, diuerſam à cœlo ſortiri conditionem, de qua ipſi poſsint prænunciare, qui ſiderum ſtatum quocunq; temporum cognitũ habeant & exploratum. Hoc eſt autẽ quod nos præſenti libro coarguemus, cũ nihil poſsit magis abſurdũ, magis remotum ab omni ratione putari, quàm tantã eſſe in natura corporũ ſuperiorũ inconſtantiã & mutabilitatem, quantã utiq; nec in rebus inferioribus eſt uidere,

quam

quanq; in ſua natura maxime fluxis & uertibilibus. Quæ enim hæc tã uerſipellis mutatio & inſtar Chamæleontis incõſtantia? ut & breui temporis interuallo diuiniſsima illa corpora ſui ſimilia atq; iiſdem dotibus prędita nunquã inueniãtur? Dicant quæſo defluxuũ ſideralium proprietates illas quid putent, an de natura ipſa atq; ſubſtantia ſiderum eas proficiſci? an de ui aliqua potius extrinſecus immiſſa? ſiue à 12. cœli locis, ſiue à ſignis, ſiue à mutuis inuicẽ radiationibus hauſta. Si primum reſpondeant, nõ poſſunt proprietates illas mutare, niſi & ipſa aſtrorum ſubſtantia commutetur, quod nec ipſi (ut puto) ſunt conceſſuri. Si ſecundum malint, erunt cœleſtia corpora omniũ corporũ ignobiliſsima, quæ nihil ferè à propria natura, ſed penes extrinſecus ingruentẽ uim & affectũ omnia faciant, quandoquidem ſubſtantia corporalis tanto perfectior, quanto ab illa effluens operatio magis de intima ſubſtantia operantis egreditur. Et hæc quidẽ in uniuerſum generaliterq; dixerimus, nam inſania opinionis tunc maxime eluceſcet, cũ particulatim modos examinabimus quib. mutari uirtutes ſiderum putant, in quibus excutiendis ſeriem ſeruabimus errorum fabularũq; ſuarũ. Quod iã facere aggrediamur à 12. cœli domib. exordientes, pro quarũ diuerſitate nõ ſolum intendi atq; remitti, ſed aliũ omnino penitusq; diuerſum & ſignorũ & ſiderum defluxum fabuloſiſsimè comminiſcunt.

DOMVS ASTROLOGORVM QVAM NVLLO NIXAE FVNDAMENTO, & quàm in earum uirib. explicandis aſtrologi inter ſe pugnent. CAP. III.

DVodecim domos apud aſtrologos celebratas nemo ignorat, non omnino rudis iſtius artis, ad has mihi uideť omnis ferè ſignificatio defluxuũq; proprietas ab illis tandem referri. Nam ſi de natura alicuius quæras planetæ quidnam efficiat cuius rei largitor & author habeať? nihil definitum & certũ reſpondebũt, niſi quòd natura domus in qua planeta reperiatur, ita ut quæ in cõmune de proprietatib. dicere ſolent planetarum fere omnia ad ea uideanť accedere quæ ſub cõmuni uoce multiplicem habeãt rationem. Quid enim magis eſt generale in ratione planetæ q; ut ſit bonus aut malus, hoc eſt felicitatis author, aut infelicitatis. Et tamen hoc quoq; in ſideribus firmum atq; idẽ ſemper non eſt, ſed in malo loco bonus planeta nocet, in bono malus ꝓdeſſe ab illis exiſtimať. Deniq; Iupiter ut pro omnib. unum dicã, in oriente collocatus tam differt à ſeipſo cũ paulum ſupra orientẽ in eum quẽ uocant duodecimum cœli locum commigrauerit, q; ignis differt ab aëre aut ab aqua, q; lepus ab aſino, aſinus ab elephante. Nam in oriente maxima ſemper bona in duodecima domo quæ attigua eſt oriẽti, magna ſæpe mala decernit, illud Ioui maxime proprium opes ut largiatur, atq; diuitias, tamen tertio octauoq; collocatus frequenter patrimoniũ diſsipat, cum ſua natura nobiles faciat & ſapientes. Octauum locum ſi tenuerit faciet ignobiles, & quorum furor ad inſaniam, ut Maternus ait, euadat. Poſtremo quid magis eſt Iouis

proprium quàm ut beneficum ſydus exiſtimet? cum & fortunator planetarum, & magna cœli felicitas nominet. At tertio loco conſtitutus, neque bonus, inquit Maternus, eſt neq; malus. Sexto etiam loco collocatus maxima etiam mala decernit, cuius rei reddens rationem Maternus adijcit: Locus enim ſextus habet malitiæ propriam prerogatiuam, & quæcunq; ſtella in ipſo loco fuerit, id eſt ſexto, ad decernenda mala maximas uires ex loci uitio mutuabitur, hæc ille. Quæramus igitur ab Aſtrologis, unde tanta tam ſubita, tam perpetua in diuinis corporibus ſit diluuio, quæ pro firmitate immutabilitateq; ſuæ ſubſtātiæ naturæ propriæ tenacisſima ſuiq; ſemper ſimilia iure crederentur. Sane duo tantū fingi modi poſſunt quibus id fiat: Alter, ut locis illis inditas uires ac poteſtates uarias intelligamus, quas ſubiectis ſideribus influant, quod allata Materni uerba uidentur ſignificare: Alter, ut nec quidem accipere aliunde neq; affici aliter atq; aliter ipſum planetam exiſtimemus, ſed quemadmodum pro diuerſa ad terram expoſitu ſideris habitudine, proiectus radiorum uariatur. Variari quoque inde credamus radiorum uim & efficientiam. Vtrum maluerint dicere inſanię coarguentur. nam ſi fluere à loco uires huiuſmodi ad planetas reſpondeāt; interrogabimus de loco quidnam ſentiant? an quod ueteres aliqui, locum eſſe ſpacium nudum à corporibus ſeparatum? An, quod Ariſtoteles, ultimam ſuperficiem corporis ambientis? Si ſpacium ac interuallum, fateantur cum eiſdem etiam philoſophis nullas huiuſmodi interuallum habere uirtutes ac proprietates, quandoquidem formas naturales non meros dimenſus, & nudam intercapedinem conſequuntur. Si corporis ambientis ultimam ſuperficiem, poteſt quidem huic loco aliqua uis ineſſe qualis ſcilicet corpori, cuius etiam ſuperficies à qua deinceps ambitum corpus afficiatur. Sed quæ nam iſta corpora? quorum extremum ſiderum locus exiſtimabitur? Certe quæcunq; illa dicantur, ſiue extimus omnium globus, ſiue ſideri unicuiq; iunctus & proximus, nulla erit pars huiuſmodi corporum quæ & orientem, & occidentem, & ſummum cœli ac imum & cætera loca unius diei reuolutione non ambiat, quare ſi uirtus ab illis partibus erit, non erit eadem uirtus ſemper orientis neque eadem occidentis, ſed pro natura præſentis illius corporis inibi collocati, uirtus quoque ipſa mutabitur. Poſtremo hoc ab illis dici non poteſt, quoniam ſigna. 12. quæ alia præter domos in ipſis domib. eſſe dicuntur, ſicut planetæ in domibus & in ſignis, ea inquam ſigna, ſumma omniū ſphæra ab illis deſcribuntur, quę & ipſa quemadmodū & planetæ à domo in qua ſunt, uires naturamq; mutuari dicuntur: nā dicunt Arietem non eadem facere in oriente quę facit in occidente, atq; idem de alijs ſignis quæ in octaua ſi nulla ſuperior, aut in ea quæ ſumma exiſtimat ſphæra accipiuntur. Hæc igitur cum nullo corpore ambiantur, nō eſt ubi uirtutem iſtam domorū cogitemus præterq; immobili ſpacio & interuallo, quod corporibus occupatur. Id uero aut nihil eſt,

ſi cre-

ſi credimus Ariſtoteli, aut ſi eſt aliquid, nullus tamen uel efficaciæ uel proprietatis charactere eſt inſignitum. Quare diuerſas in iſtis locis, hoc eſt in ſitu diuerſo ſignorum & planetarum uirtutes cogitare, quibus inibi poſita ſidera afficiantur, ab omni ratione penitus eſt alienum. Neque enim abſona minus & deridicula dicent, ſi altera parte defenſionis utētur, quia ſcilicet pro ſitus diuerſitate alia facie nos planetæ reſpiciunt atque illorum in terras aliter radij demittuntur, hinc faciant effectus naſci diuerſitatem. Quam enim hoc ſit abſurdum qui optices philoſophiæque rudimenta uel delibauerit facile intelliget, cum nemo ſit qui neſciat effectus qualitatem pro radij qualitate, proque natura corporis irradiantis, non pro diuerſa radij circulatione diſtingui. Hęc ut idem magis aut minus fiat in cauſa eſſe poteſt. Solis radius quocunque modo, quocunque ſitu in nos deijciatur, ſemper calefacit, ſemper illuminat. uerum cum uel proximus uel ad lineam, magis illuminat, magis calefacit. Cum uero uel obliquatus, uel fractus, aut è loco remotiore deſcendit, eadem quidē quæ rectus, quæ propinquus, ſed minus eadem facit. Nec alia quidem in effectu fieri poteſt diuerſitas, quàm quæ ipſam intentionem remiſsionemque caloris luminiſque conſequitur. Inſanum igitur dogma aſtrologorum putantium & ſigna cœli duodecim & planetas hic quidem poſitos fratres noſtros perbeare, uel miſeros facere paulum inde cum proceſſerint in fratres nullam habere uim, nullam ſignificationem, ſed diuitias aut dare aut eripere, alibi quidem conciliare amicos, alibi ſuſcitare nobis aduerſarios. Nihil quidem aut ſigni aut planetæ natura mutata, ſed ſola facta ſitus uarietate. Hæc autem quemadmodum etiam diximus ſiue radios faciat nobis proximiores, ſiue potentius in terram rapiat, ſiue orienti ſociet uel diſiungat, ſiue terræ uaporibus magis minuſue immiſceat, poteſt forte radij uim uel acuere uel hebetare, naturam mutare certè non poteſt. quare nec res quam radius operatur, ſed effectus ſpecie non mutata, eius aliquam forte diſpoſitionem uel firmius & efficacius quidem, uel imbecillius forſan operabitur, quandoquidem uirtutes & proprietates, uel quales elementorum, uel quæ magis occultæ, naturam rei ſpeciemque ſequuntur, quare illa in aliam non mutata ipſæ quoque mutari, ut aliæ atque aliæ ſint, nullo modo poſſunt. Quod ſi tamen expertos ita ſe reſpondeant, aliqua fides forſitan haberetur, uel ſi ſuper his poſſet experimentum comparari, quod infra reuincetur, uel in eandem ſententiam inter ſe conuenirent, ſed cum locis eiſdem diuerſas diuerſi aſcribant proprietates ſuis ipſimet inuicem obſeruationibus adimunt teſtimonij fidelis authoritatem. Arabes etiam Latini ueſtigijs Arabum inſiſtentes ſeruorum qualitatem indicari à ſexto loco contendunt. Aegyptij & Ptolemæus ab eo qui à ſexto maximè omnium diſtat, hoc eſt à duodecimo ualitudinem aduerſam ſiue uitium illa ſiue morbus, non tam à ſexto quærit loco Ptolemæus quàm à ſeptimo &

mo & primo, quoniam illo nunquã utitur in apoteleſmatis, his uerò utitur, ſemper contra uulgus aſtrologorum, iſtis omiſsis à ſexto ſignificationem omnem huiuſmodi quærunt qui cuique futuri ſunt filij, Arabes & Latini de quinto loco pronunciant. Ptolemæus à decimo & undecimo, & cũ cuique uita nihil protenditur, quinto pariter utitur & quarto. Quod item Paulus Alexandrinus obſeruat. Mallius ab oriente natorum fortunam & parentum uota ſuſpendit. Porphyrius ex decimo ſignificari præcipue filios ait, quoniam ex ea parte in corpora animę demittuntur, atque ita bellè fabulam fabula confirmat. Parentum fortunam de nullo loco accipit Ptolemæus. Arabes à quarto, à ſexto, etiam Heliodorus. Alij ut refert Abenragel etiam à nona. Secundus locus Alexandrino præcipuè quidem περὶ πράσεως λόγον, & ſubitas ſpes ſignificãt, apud iuniores horũ fere nihi, ſed diuitias quarum tamen à Ptolemæo in Apotelaſmatis nec à ſecundo nec ab alio quoquam duodecim locorum ullum iudicium, tum de illis Heliodorus etiam à tertio accipiat ſignificationem. De coniugio prædicunt ferè omnes ab occidente, Heliodorus à medio etiam cœlo, Ptolemæus negligit utrunque. Peregrinationes à nona tertiaque regione dijudicant. Heliodorus etiam à ſeptima, exploraturus hæc Ptolemæus, & hanc & illas pariter contemnit. De parente à quarto loco Heliodorus, Maternus à decimo, à neutro iudicat Ptolemæus. Amicos præuident undecimo, Heliodorus etiam à tertio, Ptolemæus nec ab undecimo nec à decimo. Religionem à nono reliqui. Item Mallius à ſeptimo, quem & portum Plutonis uocat, Secundæ domus apud Aegyptios cognomentum. Idem Saturnum quarto præficit loco contra ſententiam aliorum. 12. præficientium. Quod ſi Mallium euoluamus, qui ſe ueterum ait dogma aliquando imitatum, quoque nullus antiquior extitit apud Latinos rerum cœleſtium (uel ut uerius dixerim) fabularum enarrator, inuenimus de locis. 12. rem ab omni quæ nunc referatur, opinione ita diuerſam, ut omnis prædicendi ratio penitus immutetur. Quod in occaſu collocarit Martem, cui primam ſub occaſu ſedem alij decreuerunt. Quid alia illa tradita à Mallio cœli loca. 12. nonne ab omni quæ nunc in manibus, Aſtrologia diuerſa? nonne rationem omnem uariant prædicendi?

Fortunæ (inquit) ſors prima data eſt, hoc illa per artem
Cenſetur titulo, quia proxima continet in ſe
Fundamenta domus, domuique hærentia cuncta,
Qui modus in ſeruis, qui ſit conſenſus in aruis,
Quamque datum magnas operum componere moles
Vt uaga fulgentis concordant ſidera cœli.
Poſt hanc militiæ locus eſt, qua quicquid in armis
Quæque peregrinas interuerſantibus urbis
Accipere aſſueuit, titulo comprehenditur uno.

Tertia

Tertia ad urbanos ſtatio eſt numeranda labores.
Hoc quoque militiæ genus eſt ciuilibus actis.
Compoſitum fideiq; tenet parentia uincla
Format amicitias & ſæpe cadentia fruſtra
Officia & cultus contingant præmia quanta
Edocet appoſitis cum mundus conſonet aſtris.
Iudiciorum opus in quarto natura locauit,
Fortunamq; fori, fundentem uerba patronum
Pendentemq; reum lingua, reſtorumq; loquentis
Impoſitum & populo nudantem condita iura,
Atq; expenſa ſua ſoluentem iurgia fronte.
Cum iudex uero nihil amplius aduocat ipſo
Quicquid propoſitas inter facundia leges
Efficit. hoc totum partem conceſsit in unam.
Atq; utcunq; gerunt dominantia ſidera manat.
Quintus coniugio gradus eſt per ſigna dicatus,
Et ſocios tenet & comites, atq; hoſpitis una
Iungitur & ſimiles coniungens fœdus amicos.
In ſexta diues numeratur copia ſede,
Atq; adiuncta ſalus rerum, quarum altera quanti
Contingat uſus monet, altera quàm diuturni,
Sidera ut inclinant uires & templa gubernant.
Septima cenſetur ſæuis horrenda periclis,
Si male ſubſcribunt ſtellæ per ſigna locatæ.
Nobilitas tenet octauam qua conſtat honoris
Conditio, & famæ modus, & genus, & ſpecioſo
Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem
Fatorum ſortem dubiam, patrioſq; timores
Omniaq; intrantum mixta nutritia uerba.
Huic uicinus erit uitæ qui continet actum,
In quo ſeruorum mores & qualibus omnis
Formetur domus exemplis quoq; ordine certo
Ad ſua compoſiti diſcedant munera ſerui.
Præcipua undecima pars eſt in ſorte locata
Quæ ſummam noſtri ſemper uireſq; gubernat.
Quæq; ualitudo conſtat nunc libera morbis
Nunc oppreſſa monent & mundum ſidera cunq;
Non alias ſedes tempuſúe genuſúe medendi
Quæ ſibi depoſcat, uel cuius tempore præſtet
Auxilium, & uitæ ſuccos miſcere ſalubris.
Vltimus & totam concludens ordine ſummam

Rebus

Rebus apiſcendis labor eſt qui continet omnis
Votorum effectus & quæ ſibi quiſq; ſuiſq;
Proponit ſtudia atq; artis hæc irrita ne ſint.
Seu ferat officium, nutus blanditur in omnis
Aſpera ſiue foro per litem iurgia tentet,
Fortunamúe petat pelago uentoſq; ſequatur,
Seu cererem plenam uincentemq; horrea meſſem,
Aut repetat bacchum per pinguia muſta fluentem.
Hac in parte dies atq; hæc momenta dabuntur,
Si bene conuenient ſtellæ per ſigna ſequentes.

Hactenus Mallius cuius ſententiã liquet quidem ab omni, quę nunc in uſu, Aſtrologia diſcrepare. Sed tamen à nemine puto adhuc intellectam ex his qui ſe Mallij faciunt interprętes & ſectatores. In hac igitur tanta opinionum uarietate quæ fides experimẽti, cum & alia maior accedat, quandoquidem, initia fineſq; domorum, quonam modo partiri oporteat nondum conſtitutum, ſed alij aliter ſentiant, ut alio libro declarabimus, quod eſſe tamen exploratum oportuit prius quàm factura experimentum obſeruatio de illorum proprietatibus inſtitueretur. Tantum abeſt, ut certa facta, ut demum aliqua prætendi obſeruatio poſsit, quæ ueris nos cogat & trahentibus in aſſenſum rationibus declinare. Nos, quicquid Ptolemæus cæteriq; crediderint, euidentia rationũ ad hęc cogente ridiculum falſumq; concludimus aut locis iſtis ineſſe aliquas proprietates, aut per eorum diuerſitatem mutari defluxum efficientiamq; planetarum.

DE DVODECIM SIGNIS, QVOD FICTA A MATHEmaticis ſint ad ſupputandi facilitatem: Item circa eadem multipliciter Aſtrologos aberraſſe. Cap. IIII.

ITa uero ſignorum iſtam diuiſionem & confinia ſeruant, quaſi naturæ legibus præſcripta, ut plus putent habere commertij duos planetas & ſi uiginti partibus diſtent modo ſigno in eodem collocentur, quàm ſi alter poſtremas partes teneat Arietis, alter in Tauri initijs inueniatur. Quanquam illi uaſtiſsimo ſpacio dirimuntur, inter hos autem nec tranſuerſi quidem digiti cadit interuallum. Quod ſi quis numerum iſtum ſignorũ à natura eſſe contendat, nec fictum à mathematicis ad ſupputandi facilitatem, ſed philoſophica ratione ſtabilitum qualem affert Albumaſar, ut 12. ſigna propterea ſint quòd elementa ſunt quatuor, quorum quodlibet in tres partes diuidatur, medias, primas, & poſtremas, poſſem equidẽ reſpõdere nihil minus ridiculam iſtam rationem & friuolam eſſe, quàm illa ſit mathematica. Sed huiuſmodi omnino coniectura motos non fuiſſe authores iſtius diuiſionis, ſicut Hali & Auenazre ſuperius teſtimonio declarauimus, ita facile demonſtrari rationibus poteſt, nam & procedat in ſignis iſta coniectura, quid de ſignorum

in partes triginta diſtributione? quid de partiũ in ſexaginta minutias partione dicetur? quam ſuper his afferent philoſophicam rationem? aut quomodo purgabunt factum à mathematicis nullas ibi naturæ proprietates extimantibus, ſed quærentibus numeros ad ſupputandum magis opportunos. Vnde lapſus aſtrologis uel occaſio certa fallẽdi ſuper his decernentibus quaſi uires haberent omnino ſeparatas, nec arbitrium illa, ſed naturã potius inuicem diuiſiſſet. Notum enim ut uarias proprietates uarijs eiuſdem ſigni cum partibus tum minutijs aſcribãt. Vnde alias partes lucidas, alias tenebroſas, alias Soli, alias Marti, alias alijs planetis cognatas prædicant, ita quoque de ipſis minutijs fabulantes, ut ſcripſerit miriogeneſim Aeſculapius quam celauit Maternus uti myſteriũ, in qua prodiderit quã defluxus haberet minutia quæq; proprietatem quam ſecundam partitionem, ut ſola uoluntas fecit ſupputantium, ita ipſa totius zodiaci in 12. ſigna principalis diuiſio, originem aliunde non accepit, quibus utcunq; diuiſio eorum intelligatur, efficaciam etiam nullam eſſe declarauimus, ut inſania aſtrologorum hinc illa confutetur, putantium pro ſigni conditione, quod quiſq; planeta peragrauerit, illum immutari. Nam domus & altitudines planetarum penes iſta ſigna conſtituunt, non penes imagines quæ nos libro proximo poſſe tantum cogitari & nihil habere ſoliditatis oſtendimus, ut propterea forte Chaldæi qui ſignis non utebantur nullas etiã fecerint domos planetarũ, neq; enim apud eos Leo Solis domiciliũ, aut Lunæ Cancer, aut Libra Veneris, & Taurus, aut Iouis Piſces & Sagittarius, atque ita de reliquis. Sed altitudines ſolum ſiderum obſeruant, non ad ſigna relatas, ſed ad imagines, ut nihil apud eos Saturnus in Capricorno, nihil poſsideat in Aquario, ſed in Libra tantummodo & Scorpio ius obtinet. Nam hæc ſigna quanquam duo, una tamen imago apud Chaldæos iudicatur: alioquin Ptolemæus & alij ſi domos planetarum, quod nõ faciunt, referant ad imagines, ratio non quadrabit: nam cũ ſtellis imaginem Tauri conſtituentibus plurimum habet, Mars affinitatis, ita ut plus etiam nullus planetarum, qui tamen in Tauro deijci dicitur. domos igitur, altitudines, fines, triangularitates, monomirias, decanos, hydropoſopias, & reliquas planetarum huiuſmodi cũ zodiaci partibus affinitates à ſignis iſtis accipiunt, unde uim aliquã ad planetas deuenire non poſſe, ſi res penitus ſint imaginariæ, nõ naturales, nõ efficaces, ſatis ut puto dare cõprobatum eſt, ut demirari liceat illos qui de planetarum ſimilitudine cõmunire aſtrologicam opinionem uoluerunt, ita planetas zodiaci qualitates redolere dicentes, in quo rerum ſemina ſunt diſperſa, ut terræ ſaporem referunt plantæ. Multum enim diſsimilis iſta ſimilitudo, quandoquidem è terra plantæ nutriantur, proptereaq; ſaporem eum referunt terræ. Planetæ de zodiaco non aluntur, quanquam lucet ibi animalium omne genus, nec ſolum zodiaco non afflixi, ut terræ ſtirpes & uirgulta, ſed immenſo diſiuncti chaſ

DD mate

mate & interuallo. Vnde potiſsimum eos Panetius Plotinusq́ derident, qui ex tanta ſpacij intercapedine à zodiaco ad ſidera contagionem putent poſſe prouenire. Nos non tam à ſpacio quod immenſum interiacet commouemur quàm à natura rerũ ipſarum, cũ uera corpora & naturalia affici ab imaginarijs, & lucentia ſidera à non lucentibus (ut non dixerim nullis) immutari nullo modo poſsint. Sed facile eſt uidere quid hic etiam eos deceperit, nam quoniam in Leone poſitus Sol uiolentius terras calefacit, & ueniens idem ad Arietem quaſi mundum inſtaurat, uiſum illis cũ Leone cũq́ Ariete cognationem habere, quoniã peragrans illa ſigna fortior redditur & uim eius maiorem quotannis experiamur. Hinc Leonem Solis domicilium, Arietem regnũ ſtatuerunt, qua ducti in Sole coniectura, ſimile putauerunt in ſignis alijs decernendũ, ut in alio quidem ſigno plus poſſent, in alio minus, & belliſsima quidẽ ratione diſtribuerũt cuiq́ planetę duas domos præter Solem & Lunam, quorum cuilibet una ſatis regia foret. nam de Sole cum decreuiſſent ob cauſam allatã, ut Leonem pro domo ſortiretur, in quo æſtu flagrãti ſuas maxime uires exerceret, uiſum eſt rationabile ut proxima Lunæ domus putaretur ad nos magis accedens. Sed circulus eius nobis etiam maxime proximat, quare Cancrum Lunæ domiciliũ aſsignarũt, tamen pro ſitu ſphærarũ in quibus planetæ deferuntur duas cuiq́ diſtribuerũt, utrinq́ ſcilicet alterã, ut Mercurio qui conterminus Lunę creditur, hinc Geminos, inde Virginẽ, Veneri hinc Taurũ, inde Librã, hinc Arietem inde Scorpium Marti condonarent, Ioui Piſces & Sagittariũ, Saturno Aquariũ & Capricornũ. His perſuaſionibus nec rhetoricę quidem probabilitatis ſua dogmata fundauerunt tradita à poſteris tanta authoritate, ut maiora uix etiam oracula ſuſcipiant. In quibus id primũ unde reliqui qui pendent; uide quàm ſit criminoſum, quanque plenum & ignorantiæ & tarditatis. Nam ꝙ Sol in Leone magis nos calefaciat, non ex natura ſigni quod peragrat, ſed ex ſitu poſituq́ cõtingit, q̃ ex eo loco rectius terrã ferit noſtris regionib. proximã magis. Alioquin ſi recepta de ſigno qualitas hoc efficeret, faceret idem apud omnes gẽtes, cũ eadem ſigna ſint etiam apud omnes. Verũ ille quo tẽpore urit terras ſitas ad Aquilonẽ poſitus in Leone friget apud eos qui meridiem incolũt, apud quos feruet ueniens ad Aquarium, ſub quo nobis glaciem & aquarũ imbrẽ effundit, ſcilicet quoniam quãto magis ad nos accedit, tãto magis ab illis elongat̃, & contra ad eos iter inflectit quotieſcũq́ à nobis ille digredit̃. Quod ſi nõ tã iſto q̃ alijs adductos experimentis ſe cõtendant, quib. alibi aliũ magis minusúe poſſe planetã obſeruatũ ſit. Forte aliqua fides, ſi ſuper his cõſona tradidiſſent ueri artis inſtitutores, unde etiã nouis profeſſorib. experimenta Chaldęorum dico magiſtros qui patentibus in campis tot prædicant millibus annorũ obſeruare cœleſtia, nullam domibus iſtis, ut ſupra dicebamus fidem adhibuerunt. Cur nam igitur illi tam ſedulis, tam diuturnis obſeruatio-

nibus nūquam Martem in Scorpio fortem deprehenderunt, imbecillū in Tauro, Saturnum potentem in Capricorno, debilem in Cancro? quid de reliquis dictum pariter intelligatur, & cum idem ſignum tot finibus diuidatur, tot præterea decanis, tot apud Ægyptios monomitijs, apud Chaldæos dodecathemorijs, nec de finibus nulla ſit inter eos concordia, decanos negligat Ptolemæus, quos aliter Indi, Aegyptij aliter partiuntur, monomirias neſciant Arabes, irrideant Græci, Aegyptij in omni prædictione utātur: Mitto uſum dodecathemoriorū qui plurimus apud Chaldæos, tamen, ut ſcribit Maternus, præſtat planeta in ſuis finibus quæ in domicilio præſtat, in decano quæ in finibus & domo largitur, aut his certè quàm proxima atq; ſimillima, cum hæc, inquā, ita ſe habeant, quæ fidelis & concors eſſe poteſt experientia, qua nam parte zodiaci quis planeta itineretur uel exultet, ſiue potens aut debilis inueniatur? Adde uarias de ſignis opiniones cum uel ad nonum orbem referūtur, aut octauo potius deſcribuntur, & eadem parte Saturnum alius uelit, alius Iouem, alius alium ex planetis dominari, & hi quidem his ſignis, quæ moueri putant, utuntur, alij his quæ non mouentur. Super quibus opinionibus ita nihil decretum, nihil præiudicatum eſt, ut Abraam in lib. de natiuitatibus duplex fieri thema præcipiebat, alterum quidem ad mobilia ſigna, alterum ad immobilia, qua thematis uarietate tota prædictionū ratio uariatur. Sic omnis experimenti authoritas infirmatur, quòd nec ullum haberi poſſe ſuper his rebus, aut ſi poſſet haberi nondum habitum eſſe poſtea demonſtrabitur.

QVAE SIT ASTROLOGORVM DE ASPECTIBVS ſententia, & quàm parum rationalis. Cap. V.

COnſutauimus iam de ſignis deq; 12. cœli locis aſtrologorum opinionem, reſtat tertius modus quo permutari uirtutes defluxusq; fabulantur, qui de aſpectibus uulgo nominatur. Putant enim Saturnum ſi, uerbi gratia, à Ioue. 60. partibus diſtet, hoc eſt duobus integris ſignis, aliter inferiora afficere atq; mouere quam ſi per 90. ab eodem ſidere diſtaret, quod eſt trium ſignorum interuallum, & in priore quidem diſtantia aiunt Saturnum Iouē hexagona radiatione conſpicere, quam ſextilem dicunt aſpectum, quia ſpacium interiectum ſexta pars zodiaci eſt, in altera ex quadrato ſe contueri, quoniam quarta zodiaci ab inuicem dirimuntur. Similiter alias eſſe utriuſque ſideris proprietates ſi alter ab altero. 120. partibus abſit, unde trigona radiatio, hoc eſt trinus aſpectus emergit. Alias ſi ſimul ex diametro opponūtur, uel in eodem ſitu uel loco conueniunt, & quod de Ioue diximus & Saturno idem de omnibus dictum intelligatur, ut pro uaria ſemper eorum inter ſe diſtātia uirtus eorum & efficiētia permutetur: Atq; adeo quidem permutetur, ut cum certis quibuſdam diſtant interuallis, hoc eſt trigono uel hexagono, ſit eorum defluxus omnis bonus & ſalutaris. Rurſus alia quadā diſtantia con-

ſtituti, hoc eſt uel quadrangula uel oppoſita uires habeant radiorum maximenoxias, aut certe ſemper parum beneficas mutariq́ item ex iſta interuallorum diuerſitate non ſolum defluxus bonitatem & malitiam ſed efficiendi quoque ſpeciem & rationem. Hæc ſunt de aſpectibus planetarum aſtrologorum deliramenta, quæ ſtatim audita homo philoſophus nullo etiam coarguente damnabit, cum nulla poſsit ratione defendi, ex ſola diſtantiæ interualliq́ diuerſitate duarum ad idem conſpirantium cauſarum naturam & proprietatem adeo commutari. Illud autem quæro primum ab eis, hæc quæ de aſpectibus dicũt ad ipſos ne planetas an ad planetarum tantum effectus uelint referenda? hoc eſt cum radijs quadrangularibus laceſsiri Iouem à Marte, foueri Venerem trigona Iouis radiatione loquũtur, ipſa corpora intelligant planetarum huiuſmodi aut bonis aut malis affectionibus promoueri, an illa quidem nihil inuicẽ pati, nihil ſentire huiuſmodi mutationum. Sed quid erga nos faciant, & quonam pacto ſubiecta corporea moueant tali loquendi genere ſignificari. Siue enim hoc potius ſiue illud reſpondeant, mille undique læqueos, mille anguſtias incidunt. Nam ſi putant planetas inuicem moueri & quaſi amicitias & odia exercentes nunc ſe amico fouere complexu, nunc mucronibus radiorum hoſtilem in modum perſequi atque inuadere, reclamabit non ſolum diuinus Iob apud quem legimus Deum facere pacem in excelſis ſuis, ſed cum ſuo Ariſtotele Peripateticorum uniuerſa familia, apud quam certum eſt corpora ſuperiora locorum ſola uarietate mutari, qualitates illas ſub Luna exceptas nec accedere illuc ullas neque decedere. Quod ſi prorſus concedere illas uolunt, certe quod ad noxias attinet qualitates, ſi concedant, explodendi ab omni philoſophorum cœtu uidentur, cum ignorare omnino naturam cœleſtis patriæ uideantur, qui in ea eſſe putant quod iniuriam facere poſsit uel ſuſtinere, quare ſi qua in ſideribus paſsio eſt admittenda, non alia ſaltem quàm quæ perfectio potius eſt dicenda quàm paſsio aut cum à Sole Luna illuminaẽ, quæ non alia ratione ab eo tunc patitur, quàm ab eo patitur aliquis à quo beneficium accipit. Lædi igitur ſtellam à ſtella, uel obſideri, uel infici, uel debiliorem deterioremúe fieri, & ex benefica noxiam, ex potẽte infirmã reddi, tam eſt remotum ab omni ueritate, quàm ab omni malo remota eſt omnis natura cœleſtium. Quod ſi pati iniuriam ſidera poſſunt, certè quæ ſunt nobiliora perfectioraq́ ab ignobiliorib. pati eam non debent, ut illud ſaltem colligatur non omnia ab omnibus affici mutuo poſſe atque moueri, ſed quædam à quibuſdam ut alia quidem agant tantum, aliqua patiantur. alioquin illud quomodo non erubeſcunt, Solem dominatorem regemq́ planetarum, & ſicuti luminis ita poteſtatis ſummum cœleſtium fontem, ſic tamen in numerum ordinemq́ redigere, ut ipſe quoque aliorum radijs, aut uictus langueat, aut parum ſalutaris euadat, & cum omnis ab eo planetarum uirtus deriuetur de proprio (ut

dici ſo-

dici ſolet) telo patiatur. Sed mittamus hæc omnia quæ illis forte abſurda non uidentur, & de planetis (ut uolunt) ſtatuamus illos affici atque moueri. Illud reſpondeāt, quamnam habeat rationem, ut quæ proxima ſidera ſint nihil ſe moueant, eadem facta remotiora ſentire ſe inuicē & pati mutuo incipiant, ita enim de aſpectibus cum loquuntur ſolent definire. Nā ſi Cancrum teneat Iupiter, Mars Leonem, inter quę ſigna nihil interiacet aſyndeta eſſe dicunt ſidera Iouis & Martis, hoc eſt nulla rodiorum ſiue aſpectuum copulatione coniuncta, tum uero cum Mars procul magis factus à Ioue ad Virginem commeauerit, & Martis Iouem, & Iouis Martem participare putabunt. Quo quid abſurdius dici poteſt aut magis remotum ab omni philoſophia? cum illud ſit uulgatiſsimū omne quod agit in aliud quanto proximius eſt patienti tanto agere illud efficacius. Hoc igitur quod iuniores aſpectum uocant, cum non ſit aliud quàm radiatio, ſic etiam à ueteribus nuncupata, hoc eſt luminis ſui atque uirtutis in alium propagatio, & (ut ſic dixerim) elucidatio quædam, quomodo nulla incorporea quæ ſunt proxima, efficax uero erit in remotiſsima? ut quidnam illis perſuadet perinde atque à remotiore propinquioreúe diſtantia radius extra fundatur, ita illum euadere alterius alteriusque naturæ: Cum non poſsit (ſi ueram ſequimur rationem) alia inde diuerſitas prouenire quàm ut debilius fortiúsue patienti planetæ radius iufigatur. Cur autem proprietas etiam eius commutetur, cauſa nec fingi nec excogitari poteſt. Nam & ſi pro interualli diuerſitate aut numerus partium interiacentium uarietur, aut ipſi inter ſe planetæ diuerſam poſitionis figuram ſortiantur, illa tamen inefficientia rerum naturalium pro numerorum & figurarum diuerſitate non uariatur, quoniam à numeris & figuris naturales uirtutes non proueniunt, ſed à naturalibus formis pro quarum diuerſitate figuræ quoque ipſæ ſtabiles & natiuæ, non quales ex motu conſurgunt aduentitiæ, mouentur & uariantur. Neque uero minores incidunt difficultates ſi diuerſitatem radiationis non in corporibus planetarum, ſed in eorum effectu putent conſiderandam, ut ſcilicet nihil pati ab inuicem ſidera dicant, ſed uariam inter ea diſtantiæ rationem illud efficere, ut radij profluentes aliter miſceantur, proindeque uarij pro diuerſitatibus mixturæ effectus inde proueniāt. Nam hæc ſi reſpondeant primum obijcere illud poſſemus authoritate Plotini non poſſe radios cœlitus diffluentes ita inuicem commiſceri, ut noua uirtus aut forma proueniat, cum non ſint illi aut corpora, aut liquores, aut affixæ corporibus qualitates, quarum more nec in corporibus ſuſcipiunt, ut ſcilicet uel inde inficiantur, uel pro ſubſtantiæ conditione ex habitu ſuo aliquo modo permutentur, quare philoſopho illi ſat ueriſimile non accidere radijs quod plurimis qualitatibus, ut ex aliqua concretione ſiue mixtura in aliam formam ex omnibus coaleſcentem aliquando commutētur, quod etiā nō ſine interitu cōfluentium ad idem ſimpliciū particulariumque

DD 3 quæ

litatum ſolet euenire, quoniam in radijs non facile quis cogitabit. Verum demus nos illis radios commiſceri, modo nobis demonſtrent quomodo ex eo radij aliter miſceantur qui à ſideribus confluunt, aliter atque aliter inter ſe diſtantibus. Sola enim (quod ſupra dicebamus) diuerſitas inde hæc poteſt prouenire, ut qui à proximis magis, iunctioribusque corporibus emanabunt, hi melius intimiusque miſceantur, contra difficilius cohæreant qui à ſeiunctis, magisque remotis proficiſcantur, quod tamen illis non placet qui inter radios planetarum in attiguis ſignis collocatorum commertium nullum faciunt, faciunt autem inter eos maximum qui de ſideribus uaſta immenſaque cœli regione ſeiunctis emanauerunt. Præterea ſi ratio uel diameter oppoſitionis, uel quadrangularis, triangularisúe figuræ diuerſitatem facit in proprietate radiorum, non poterit hoc defendi niſi cprpora planetarum mutare conditionem ex illa figurarũ uarietate dicamus, quoniam radij uirtus atque proprietas non aliunde eſt quàm à natura corporis irradiantis. Nec iſta uarietas figurarum alibi eſt quàm intra corpora ipſa, de quibus radij ad nos deſcenderunt, qui quanto inde magis recedunt tanto illam minus habitudinem figurarum inter ſe conſeruant, donec terram contingentes coëant in conum, ut qui ab oppoſitis fontibus profluxerunt in unitatem coalitus apud nos confluant, quare cum miſcentur nec triangulis iam nec quadrangulis inter ſe ſchematis complicantur, ut poſſit non ratio commixtionis de ſchematum iſta uarietate mutari, ſed erit aſtrologis eò diuertendum, ut in radijs dicant talem eſſe proprietatem qua ſidera, à quibus emanarunt, tali inter ſe ipſa figurarum habitudine componebantur, atque ita poſtremo uel ſidera pro uarietate dicent configurationum naturam uariare, quod eſt confutatum, uel ſi ipſa non uariantur profluentium quoque ab ipſis radiorum uirtutem eandem immutatamque eſſe inuiti confitebuntur.

VARIAE ASPECTVVM RATIONES RECITANTVR & confutantur. Cap. VI.

VEteres quos Maternus imitatur, rationem aſpectuum attulerunt ex numeris, ut numero illo partium inter ſe, ſidera ſeparata iuncta dicerentur, qui in aliquem numerum ductus uniuerſas cœli partes numeraret. Centum igitur & octuaginta partium interuallo diametram fieri radiationem, quoniam iſte numerus duplicatus integrum numerum trecentarum & ſexaginta partium efficit. Pariter trigonum ex 120 partibus conſtare, quoniam has partes ſi triplicaueris, rurſus partes abſolueris cœli omnes. Quadrata radiatio partes exigit nonaginta, quas ſi duplicaueris ſummam colligas trecentarum & ſexaginta, hexagonus 60. partibus computatur, quæ ſunt ſexta pars omnium partium. Sed dormitans nimis hęc ratio nimisque ſupina: nam eadem

ratione inter duos & ſeptuaginta gradus aſpectũ faciũt, quoniã quinquies multiplicati tercentos & ſexaginta gradus abſoluunt, faciant idẽ in quinque & quadraginta cum ſit numerus hic omnium graduũ cœli pars octaua. Sed habent (inquit Aboaſar) numeri illi aliam prerogatiuam, quoniam non modo cœli partes ſed numerum quoque ſignorum numerant multiplicati. nam in hexagono duo ſigna, in trigono quatuor, in tetragono tria, in diametro ſex computantur. nam & bis ſex, & ter quatuor, & quater tria, & ſexies duo ſignorum duodecim numerum conficiunt. ſed friuola quoque iſta confirmatio, nam ſimili ratione quæ diſtauerint partibus.30. erunt inuicem ſidera configurata, quia partium numerum ſi reſpexeris duodecimam partium cœli partem habebis, ſi ſignorum eorum, quoque duodecimam portionem. Poſtremo cauſæ de geometricis à Ptolemæo figuris allatæ propoſitum non concludunt quandoquidem & figurarum iſtæ concinnitates diuerſas in rebus naturalibus proprietates non efficiunt, ſed qui eis utuntur, errorem illum incurrunt ab Ariſtotele condemnatum, ut mathematicè phyſicas res pertractent. Quod fortaſſe uidens Auenrodan, ait Ptolemæus, poſt mathematicam ſuper aſpectibus rationem allatam, attuliſſe aliam ex natura. Eſt autem ratio quam affert huiuſmodi, hexagonam trigonamq́ radiationem eſſe beneficam, quoniam à ſignis ſint generis eiuſdem, aut maſculis, ſcilicet aut fœmineis, hoc eſt planetæ illis inter ſe ſchematis colligati ita diſponunt, ut ſi alter in ſigno fœmineo alter quoque eſt in fœmineo, ſi alter in maſculo, & in maſculo pariter alter contra quadratam oppoſitamq́ radiationem eſſe maleficas, quia è diuerſorum generum ſignis emergunt. Hæc eſt ratio Ptolemæi non ſolum infirma ſed ſeipſammet tollens, tum quia ſigna iſta re uera nulla ſunt, quod ſequentibus libris aperiemus, tum ſi aliqua ſunt, illis tamen qualitatum aut ſexuum notis inſignita non ſunt, ut hæc maſcula, illa fœminea, alia ignea, alia aërea dici poſsint, quod ſuperius etiam ſatis eſt comprobatum. Poſtremo quacunque ſint illa conditione, demutari ab illis planetæ non poſſunt, quod infra demonſtrabimus. Nunc ſuper his litem nullam faciamus, ſed ut iſta, ſicuti omnia, ſecum pugnent euidentiſsime demonſtremus quoniam ſi uerum eſt quod aſſumitur, erit oppoſita radiatio quę malefica maxime exiſtimatur, bonis annumeranda, cum ipſa quoque non alibi quàm in ſignis eiuſdem generis eueniat. Sunt enim Aries & Libra generis eiuſdem, Cancer itẽ & Capricornus, & reliqua omnia quæ ex diametro ſe cõtuent. Quod non uidiſſe Ptolemæum oppido perquam mirũ eſt, ut in re tam aperta tamq́ expreſſa homo alioquin ingenioſus hallucinaret. Qui ſi ſuorũ etiam alibi dictorũ fuiſſet recordatus, uidiſſet nihil procedere illam rationẽ ſed eius præceptis eſſe contrariam. Nam tertio ipſe libro eiuſdem operis putat inter ſigna non ſolum eiuſdem ſexus, ſed etiã qualitatis, non hexagonã, hoc eſt bonam, ſed quadratã, hoc eſt, malã interdũ eſſe configu-

configurationem, ut cum obliqua, hoc eſt, breuium temporum ſunt pariterq́ ea quæ ſunt generis diuerſi, non quadratam habere, ſed hexagonã potius affinitatem, ita ut Geminos & Aquarium quadrata ſit illa radiatione compoſiturus, hexagona uero Taurum & Aquarium. Quod ſi eſt uerum, quomodo configurationum aut bonitas aut malitia de ſignorum affinitate diſcordiaue conſurgit? quæ difficultas omnibus eſt ſubeunda, qui ſpacia radiationũ nõ pro ſigniferi, ſed pro æquatoris partibus metiunt, quod maxima pars aſtrologorum obſeruat, qui tamen omnes (ut ſunt mirum in modum inconſiderati) cum de malitia bonitateúe aſpectuum illis ratio eſt reddenda, non aliunde magis quàm ſemper de iſta ſignorum uel cognatione uel diuerſitate ratiocinantur. Aboafar aliam affert rationem, ut putat naturalem ſuper aſpectus, oppoſitionem inquiens confirmari de luminis plenitudine quam aſſequitur Luna cum opponit Soli. Quadratam uim apparere in motu planetarum ab apſide à qua 90. diſtantes gradibus curſum mutant. Trigonum uideri in planetis ſuperioribus qui à Sole 120. partibus remoti retrocedunt ſi prius erant directi, uel diriguntur ſi prius erant retrogradi: Hexagoni quantitas conuenit, inquit, medietati diametri circuli, tum quantitati diſtãtiæ domorum Veneris à domibus luminarũ. Sic centonem ex mille pannis unum male compaginauit, oppoſitionem quærit à Luna, quadratum ab apſide: Trigonum à ſuperioribus, hexagonum à Venere & male omnia ab omnibus. Nam quæ ratio, ut quoniã per diametrum Luna lumine Solis impletur, omnes planetæ non ſolum ad Solem, ſed inter ſe etiam hac diſtãtia copulentur? Et ſi ſuperiores Solis trigono curſum mutant, cur habebit hoc interuallum uim commutandi uires planetarũ non ſolum ſuperiorum ſed etiam inferiorum, nec ad Solem tantum, ſed inter ipſos planetas acceptum. Quid quòd nec illud perpetuum in ſuperioribus. Mars enim, ut ſcribit Paulus & Porphyrius, interdum cum à Sole quatuor & octuaginta partibus diſtat in antecedentib. collocatus, ſiſtit ſe, ut retrocedat nõ ſolum trigono expectato, ſed expleto tetragono. Quod ſi de illa etiam ſuperiorum in Solis trigono mutatione uim trigoni collegerunt, erat potius inter malas quàm inter bonas radiationes numerandus, quandoquidem planeta omnis ſuperior in Solis trigono eſt infelix, ſi credimus Paulo & Heliodoro. Omnes enim, inquiunt, ἀστέρες στηρίζοντες κακοί, hoc eſt, planetas omnes ſtationarios malos & infelices eſſe, ſiue in prima ſtatione ſint, ſiue in ſecunda. Sed euidentioris hæc omnia leuitatis, q̃ ut pluribus redarguantur. Excogitata poſtremo neotericis quibuſdam de muſicis conſonantijs alia ratio, ex qua radios planetarũ tum cõcinnere inuicẽ, tum diſſonare harmoniarũ quadã ſimilitudine tradunt. Eſt enim, inquiunt, apud muſicos comprobatũ ratione & experientia tertiã uocem & quintam primæ conſonare, quartam uero & ſeptimam nequaquam. Quid ſi igitur etiam paribus ſpacijs inter ſe plane diſtantes nunc bene

nunc male conſoni inueniantur? Hexagona radiatio tertię uoci reſpondet, trigona quintæ, quadrata quartæ, cum ibi tot ſignorum quot hic uocum medient interualla. Sed hæc utique bella ſunt, habentq́ꝫ ſpeciem probabili tatis apud eos qui philoſophiam de limine ſalutauerũt. Nos uerò ut omit tamus iſtas in tam diuerſis rerum generibus ſimilitudines, efficaciam, rationem declarabimus non habere atq; computationem & ſimilitudinem non procedere. Nam apud muſicos quidem uox uoci cuilibet ſi non conſonat diſſonat, apud Aſtrologos multa ſpacia (ut ſic dixerim) ſibi ſunt muta, hoc eſt, neque conſonant inuicem neq; diſſonant, ut gratia exempli, uox ſecunda non minus inter diſſonantes annumeratur à muſicis quàm quarta, ſeptima uel undecima. At uerò apud aſtrologos ſecũdum ſignum cum primo non diſcordem, ſed nullam uocem emittit. Quintum uero & ſeptimum aliquã quidem uocem, ſed non concordem. Pręterea maior illa etiam diuerſitas, quòd ſexta uox apud muſicos æquè atq; tertia conſonat, & apud Aſtrologos ſextum ſignum à primo penitus eſt diſtinctum. Tum in muſicis uox octaua quaſi eadem conſonat, ſignum octauum primum non agnoſcit, nec poteſt coniunctionis ſpeciem uox octaua referre quam potius eiuſdem toni uoces repreſentat, quare in hac tam bella ſimilitudinẽ plus omnino diſsimilitudinis quàm ſimilitudinis inuenitur.

QVID EOS DECEPERIT: NEC DE ASPECTIBVS experientiam habitam. Cap. VII.

VErum enimuero nec huiuſmodi quidem rationibus ſunt adducti qui dogma primitus illud cõmenti ſunt, ſed expoſita quædam ex Luna illos magis coniectura decepit. Cum enim à Sole lumen mutuantem, pro diuerſa ad Solem poſitione, ſiue illa proxima eſſet magis, ſiue recederet uariare figuram conſpicarentur, trãſtulerunt idem ad reliquos planetas, ut omnes pro diuerſa non ſolum à Sole, ſed ab inuicem quoque diſtantia, conditionem ſtatumq́ꝫ commutarent, in quam opinionẽ non aliunde eos deductos hinc facile animaduertas, quod nec plures aut pauciores, nec alias planetarum inter ſe configurationes ſtatuerunt, quàm quot qualesq; Luna ſubire ad Solem in ſigni magis diuerſitate deprenditur. Sunt autẽ Lunæ ad Solem ſchematiſmi quinq; celebrati, cum aut Soli coniuncta, aut cornicularis, aut diuidua, aut prætumida, aut plena conſpicitur, quibus totidem in planetis reſpondent excogitatæ ab illis cõfigurationes. Cũ aũt ſunt ſimul, aut hexagona, aut quadrangula, aut triangula, aut oppoſita ſe radiatione conſpiciũt. Reſpondet enim coniunctio coniũctioni, tũ hexagona radiatio figurę corniculari, quę tunc primũ in Luna cõſpicitẽ cũ 60. à Sole partib. diſtat, uocaiq; à Græcis κεροειδὴς, quarũ partiũ numero hexagona quoq; inter planetas ab illis radiatio cõſtituit. Luna item tunc eſt diuidua, græcè διχότομος appellatur, cũ inter eam & Solem

& Solem 90. partes interiacent, quo ſpacio cum ipſa quoque inter ſe ſidera dirimuntur, quadrata componi figuratione ab illis dicuntur. Trigonicam radiationem de Lunæ prætumida ſimilitudine duxerunt, quæ illa tūc primum figura conſpicitur, cum 120. partibus à Sole remouetur, uocaturq́ à Græcis ἀμφίκυρτος, nos prætumidam & gibberoſam poſſumus appellare, oppoſitionem ipſam plenilunio reſpondere nemo non intelligit, & quoniam Luna pro diuerſitate figuræ diuerſimode quoq; ſolet corpora immutare, ſtatuerunt idem de omnib. planetis, ut ſcilicet pro iſta interuallorum inter ſe uarietate uarijs quoq; modis res inferiores afficerent. Cuius utique conſequentiæ coniectura ſi (quemadmodum puto) ſunt adducti, facile poteſt quantum decipiuntur intelligi, ſi quidem Luna pro diuerſa ad Solem diſtantia uti figuram ita influendi proprietates immutat, quoniam à Sole lumen accipiens plus minusúe ab eo qua parte nos reſpicit propoſitus habitudinisq; ad eam conditione illuminatur. Atque inde fit naturali ratione, ut pro lucis uel incrementis uel decrementis non ſolum alia ſe nobis effigie repræſentet, ſed aliter quoq; noſtrorum & aliorum item corporū corporales qualitates immutet. Quis enim diſſolui neſcit corporum humiditates à calore? Quis rurſus lucem cauſam eſſe caloris? Vnde aperte colligitur quo plus Luna lucis habuerit, magis inferiorum quibus proxima eſt, corpora calefieri, & conſequenti ratione, quæ in eis ſunt humiditates, magis liqueſcere & reſolui, quo pacto illud erit uerum Ptolemęi enunciatum à primo Lunæ quadrangulo uſq; ad ſecundum humiditates corporū effluere, quia ſcilicet per id tempus Lunæ partes ad terram uergentes affluentiori lumine potiuntur. Hinc illa ſtudijs agricolarum comprobata experimēta cæſam materiam cū impletur lumine Luna, cito computreſcere, quæ contra creditur Luna deficiente à carie immunem, & putredinis uitio conſeruari, quia ſcilicet putrefactioni maxime oportuna humiditas eſt, quæ quemadmodum dixi, pro auctu decrementoq; luminis Lunæ & creſcit ſimul in corporibus, & decreſcit. At uerò de iſtis Lunæ mutationibus quæ ſola uiciſsitudini huiuſmodi lucis eſt obnoxia ad planetas & proprio & immobili ſemper lumine præfulgentes eadē transferre oppido per quàm inſanum, cum potius ex contrarijs liceat argumentari, ſi Luna quoniā ex ſitus diuerſitate plus magisúe illuminatˀ, pro luminis modo diuerſimodè nos immutat, conſequi ut planetarum ſicuti lumen, ita proprietas influendi non mutetur, quæ peruaria, uel ad Solem, uel ad ſeipſos diſtātiæ ratione, nec pauperentur lumine nec diteſcant, ſed eodem modo nos terrenaq; alia ſemper intueātur. Siue igitur iſta, ut nos quidem ſuſpicamur, ſiue quas primum inceſſuimus moti coniecturis, in iſtam opinionem ſint adducti, patet leuiſsimis eos niti deridiculisq; rationibus, quibus ſi forſitan minus confidentes experientiæ fidem allegent, quod unicum eſt profugium deſtitutis à ratione, poſſumus nos æque ad experientiam prouocare, qua

quoti

quotidie eorum apoteleſmata reuincuntur. Sed illud unum reſpondeant, quæ ſuper his habita uera fideliaq́ experimenta, de quibus tanta apud eos eſt controuerſia, ut quo loco quadratum alius ſtatuerit, alius trigonum eſſe contendat. Et quod hic quidem facit exagonum, ſit qui tetragonum eſſe uelit, imò trigonum ſit alicui, quod tamen aliis erit diametrum, de qua re quoniam infra laté diſſeretur, ad eum locum lectorem delegamus, nunc illud admonentes, non modo in præſcribendis finibus radiationum, ſed de ipſarum quoque natura pleraque eos differre, adeo, ut ſcribant Paulus & Heliodorus hexagonum quod inter ſigna non eſt æque uel ab æquinoctiis, uel tropicis diſtãtia, naturam oppoſitionis habere. Tum nec etiam oppoſitionem eſſe maleficam, ſed inter bonos aſpectus malosq́ue mediare, pariter Ptolemæus nec eſſe quadratum malum nec trigonum bonum putat, ut liqueat ſatis nullam authoritatem experientiæ patrocinari, cuius in tam diuerſis opinionibus æquali fide, æquali authoritate magiſtri, patrocinium quiſque ſuffragari ſibi contendit.

QVÆ DE OBSESSIONE DICVNTVR PVGNARE HIS quæ de aſpectibus. CAP. VIII.

SVnt autem præter figuras iſtas quas diximus & aſpectus, aliæ ſiderum cũ inter ſe tum ad Solem poſitiones, quibus affici uires & mutari proprietates rerum putent, inter quas etiam ſint quæ prioribus illis uideantur repugnare. Nam planetam obſeſſum dicũt, quoties utrinq́ radii malorũ ſiderum eum circumſtent, quam habitudinem Græci uocãt ἐμπερίσχεσιν, ut ſi Iupiter Libram teneat, Mars Virginem, Scorpiumq́ Saturnus, aut inibi etiam Ioue collocato, Mars ex Tauro in Virginem, Scorpiũq́ radios iaculatur, tunc ſcilicet Iouem obſeſſum appellabunt. Ego igitur illos interrogo, moueant ne planetæ afficiãtq́ ſe inuicem inhærẽtibus ſignis proximisq́ locati? ſi negãt, tollitur ἐμπερίσχεσις, quoniam radius Virginem attingens in Libra poſito ſideri non nocebit: ſicut nec miſſus ad Scorpium, quoniam Scorpius, Virgo, Libræ proxima ſigna ſunt. Si cõcedunt, aſpectuũ ratio nulla eſt tota inde dependens, ut putemus ex certis interuallis afficere ſe planetas, ex aliis nihil inuicem pati. Quod ſi reſpondent in obſeſſione aliter euenire, quoniã utrinq́ radii ſunt, id potiſsimum dicunt unde eorum inſania manifeſtetur, quaſi, ut ſolet hominibus euenire, fugienti nõ noceat à tergo inſequẽs hoſtis, modo pateat ex aduerſo liber campus ad euadendum qui tamen ab inſequente comprehendatĩ ſi contra ſtet alius fugæ obſtruens uiã ſcilicet hoc exemplo: ſi Virginem occupet Mars Iouem non attingit in Libra collocatũ, quem tamen inde attinget ſi cõtra Iouem in Scorpio ſteterit Saturnus. Quod igitur hoc genus conſentientis ſecum diſciplinæ, ut ſigna proxima uoces aſindetæ apoſtrophæ, quæ in illis poſita ſidera nullam inuicem habeant communionem, nec in alterum aliquid pro fluat ab altero, & tamen obſeſſum

dicas

dicas planetam quòd ex proximis ſignis maleficis radijs infeſtetur, neque enim ſi Saturnus auferatur, lædi Iouem concedes à Marte, adiecto Saturno, id quidem concedas, præſertim cum adueniat eo modo Saturnus quo nec lædere ipſe Iouem poteſt. ſed ita eſt certe, ut dicebamus ſimilitudo eos induxit hominis circumſeſsi, cui circumſtantibus inimicis, exitus nullus eſt ad ſalutem.

PLANETAS SVB SOLIS RADIIS CONSTITVTOS non male affici, aut, ut dicunt Aſtrologi, comburi. Cap. IX.

NOnne etiam delirant in Planetis ad Solem comparatis, quos ſub radijs conſtitutos inefficaces & male affectos eſſe uolunt, quaſi ſidera quoque lucem Solis non ferant, & ueluti capita infirmiora, ſi nimis ſolentur, ægreſcant, Atqui lumen omne cœleſte præcipueq; ſolare beneficum eſt, nec ſi rebus terrenis inimicum eſt aliquando, aliter quàm materiæ uitio id contingit, materiæ uitium hoc in ſideribus nullum eſt, quare lumine Solis quo magis perfruuntur uegetiores & magis efficaces euadunt, præſertim cum ad ſidera Sol comparatus, cauſæ uniuerſalis habeat rationem, cuius eſt propriam naturam particularium non labefactare ſed confirmare. Quod ſi Luna ſilente deſtitui beneficio eius inferiora uidentur, alia ratio, quoniam parte qua nos reſpicit, Soli copulata lumine ſpoliatur, reliquis planetis luce propria nitentibus idem non accidit, ut propterea cum radijs Solis circumfunduntur, in permutandis inferioribus minus poſsint. Quod ſi pertinaciter hoc defendāt, opprimi exhauririque ſiderum poteſtatem, debet hoc magis euenire quo potentiores ſunt, quoq; proximi magis Soli fuerint planetę, quorũ utrunque ſolent negare. Nam ſiquidem partiliter & eiſdem penitus in minutijs planeta Soli congreditur efficaciſsimum fieri uolunt. Tum in Ariete atq; Leone radijs occupato ſidere Solem non nocere, quibus tamē in locis potentiſsimum Solem eſſe decernunt: nam excipit, inquiunt, ſtellam apud ſe, quando Aries altitudo, Leo domus eſt Solis, hoſpiti aũt iniuriā nemo intulit bonus, quaſi (quod ubique peccat) humano more tractentur iſta cœleſtia quaſiq; Sol non naturali neceſsitate, ſed arbitrio quodam & lucem extra ſe fundat & calorem.

SI RATIONEM ATQVE ETIAM QVORVNDAM aſtrologorum authoritatem ſequi uolumus, planetas retrogradientes fortiores uideri quàm directos. Cap. X.

DEniq; aſtrologorum decreta qui perſcrutabitur, uidebit omnia uel ab humana quadam, ut diximus, ſimilitudine contra rerum cœleſtium & naturam & dignitatem non philoſophica ratione ſed poëtica ferè licentia eſſe deducta, uel à fabu-

lis me-

lis meris arbitrarijsq; commentis, ut quæ produnt ſuper imaginibus de quibus infra diſſeremus, uel poſitionum quarundam mathematicarũ occaſione, quibus cum rectè utant mathematici, ad iſtam diuinandi profeſſionem peruerſè genethliaci tranſtulerunt. Quod in zodiaci diuiſione maximè peccauerunt. Sed de hac quidem diuiſione ſuo poſtea loco diſputabitur. Nunc illud ex eo genere eſt quòd planetarum efficientiam putant uel imminui, uel roborari, ſed & ſpeciem ipſam uariare rerum efficiendarum pro illis motuũ diuerſitatibus quas excogitant mathematici, ut nũc quidem directo curſu procedant, nunc retrogradiantur, nunc ſtatiua tarditate ſubſiſtant. Debiliter enim facere quod facit, planetam cum retrogra ditur, efficaciter cum procedit. Sed & proſperum eſſe interdum cum dirigit, qui ſit noxius idem ſi retroceſſerit, in qua re uides quod aduerſus aſtrologos dici poterat. Heliodorus mouit quæſtionem cõtra ſeipſum in libro commentariorum in Paulum Alexandrinum, quam nõ alijs magis quàm ipſius uerbis explicabo, ſolutionem aſcribens qua ſe putauit quæſtionem diſſoluere cum adaugeat eam potius. Verba eius Græcè ſunt hæc.

* Nos ita uertimus in Latinum uerbum penè uerbo reddentes. Illud autem ſcire neceſſarium, quanquam planetæ moueri dicantur inæqualiter, re uera tamen in cœleſtibus nihil eſt inæquale, nihil inordinatum, quin potius omnem ordinem, omnem æqualitatem in illis inueniri. Sed hoc ad noſtram fit æſtimationem, ut appareant inæqualiter moueri interdumq; etiam ſtare, ipſa enim re uera neq; ſtant neq; motum unquam retardant aut retroagunt. Sed accidit ut appareat ita fieri ab illis ob eccentricorũ & epicyclorum poſitionem, ſuper quibus mouentur, ut Ptolemæus in ſua compoſitione nos docuit. Et ſi quis obijciat, quomodo igit apoteleſmata ſunt diuerſa, propterea quòd eorum motu aliquid uel accedat uel decedat, aut quoniam perſtare dicantur, ſiquidem uerè neque ſtant, nec inæqualiter mouentur? Reſpondemus apoteleſmata, hoc eſt aſtrologorum reſponſa non fieri propriè ob illam motuum uel inæqualitatem uel ſtationem, ſed quoniam accidit tunc planetas delatos in epicyclis, aut terræ fieri proximiores, aut à terra remoueri. Hæc Heliodorus, à quo illud non modo conceſſum, ſed atteſtatum & confirmatum accipimus, ſtationes planetarum nihil efficere quatenus quidem ſunt ſtationes, hoc eſt planetarum efficientiam nihil immutare. Pariter neque retroceſsiones neque directiones quatenus ſunt huiuſmodi. Verum ex his diuerſa pronũciari quod accidat in his motuum differentijs, aut terræ proximare planetas, aut magis elongari, quaſi illud dixerit, naturalem habere hoc rationem, ut aliter nos immutent cum ſint proximi, aliter cum remiſsi. Quod utique & nos concedimus, uerum ſi propterea rectos, ſtantes, repedantesq; planetas obſeruant, cõtrarium erit dogma ſtatuendum, ut ſcilicet repedãtes planetæ eſſent efficaciores quàm cum directo curſu feruntur, imbecilliores autem cum ſunt recti, ſi quidem

ſola in his maior minorúe à terris elõgatio obſeruaĩ. Nam, ut ſcribit Haly exponens Ptolemæum, utique ratio omnis atteſtatur, ut quãto terræ proximior eſt planeta, fortius nos immutet afficiatq; potentius, omnis autem planeta cum retrocedit, terræ proximat, é contra rectus à terra diſtantior fit. Debuit igitur fortior retrocedens planeta exiſtimari, non quemadmodum ipſi decreuerunt, debilis & infirmus.

CAPVT ET CAVDAM INTERSECTIONES ESSE IMAGINAriorum circulorum nulla naturali ui præditorum, quibus in prædicendo antiquiores uſi non ſunt, nec in eorum uiribus concordant recentiores. Cap. XI.

CAput quoque draconis & caudam quibus tribuit tantum turba aſtrologorum, quis non uideat res inanes & commentitias eſſe? Sed quod antea diximus hinc aſtrologi ſæpe lubricant in errorem, quòd quæcunque reperiunt à mathematicis annotata neceſſaria motuum metiendorum methodis, his omnibus abutũtur in prædicendo, quaſi pariter eſſent naturalia & influendi prædita poteſtate, cum tamen aliter longè ſe res habeat, quando illi pleraque & cõminiſcũtur & fingũt in cœlo mathematicis numeris & menſuris deſeruientia, nulla tamen naturæ alioquin ſtabilitate fundata. Oſtendimus hoc in ſignis quæ non mobilia cogitat Ptolemæus intercepta ſolſtitijs & æquinoctijs: oſtendemus in ſignorum partium minutiarum diffinitione, nunc in capite & cauda idem apparabit neq; enim aliud ſunt quàm interſectiones duorum circulorum, quàm mera puncta, quàm nexus linearum duarum mente conceptarum, à mathematicis introducta, ut eclyptica loca diſcernant, ibi tamẽ nulla uirtus, nulla qualitas efficaciaúe naturalis, ut ſcilicet tranſferri aliquo poſsit ad genethliacã. Certè aliter nequeunt quàm ut inibi poſitus aliquis planetarum, pro loci commodo uel incommodo melius aliquid peiusúe decernat, ipſa uerò per ſe ſeorſumq; notata uim habere regendi permutandiq; corporã nullã poſſunt. Vidit hoc & inſignis aſtrologus Abraam Auenazra, qui libro primo Rationum aſtrologicarum ita ſcribit: Dixerunt item exaltari caput draconis in Geminis, caude in Sagittario. Sed hoc uanum eſt, quoniam caput & cauda nec bonum ſignificant, nec malum. Sunt enim connexiones duorum circulorum, obſeruatur tamen Luna cum eſt in eis, quoniam in capite poſita ob eam cauſam magis uigoratur, quia nobis eſt propinquior, contra debilior eſt in cauda, quoniam in ea uergens ad meridiẽ à nobis elongatur. Idem accidit reliquis planetis cum in capite & cauda reperiuntur, excepto Sole cui nulla in alterutram partem declinatio eſt. Cum autem ſeorſum caput & caudam notatam in tabulis legis, ſcias neque nocere illa neq; prodeſſe, quamuis plures aliter opinentur. hæc ille. Sed neque Ptolemæus illis utitur unquã in prædicendo, neque ueteres uſos intelliges ex Materno, apud quem nulla men

tio caudæ capitiſq; draconis. Quod ſi de illis aliquando ueteres loquunt, non aliter quàm de loco quodam & poſitu. Vnde & diuerſa fuit apud eos opinio, quoniam antiquioribus malus uterque locus uiſus eſt ob eclypticam, id eſt uiam, proptereaq; inter infelicia loca utrũq; pariter ſtatuerunt. Heliodorus in tractatu περὶ τέκνων, id eſt de filijs, ſi loca, inquit, filios ſignificantia ab infortunantibus planetis & eclypticis nodis, hoc eſt capite & cauda libera fuerint, felix eſt. Recentiores, ſi caput in loco fuerit filiorum, filios ſicut nouellas oliuarum in circuitu menſæ pronunciabunt, ducti alia coniectura quã ſupra retulimus ex Auenazra, quod in capite propinquiores nobis planetæ ſint efficaciores. Verum procedit iſta ratio cum in capite aliquis eſt planeta, quanquam citra caput ad nos declinans debet eadem ratione fortior exiſtimari. Sed cum nullum in eo ſidus inuenitur, quid poteſt uel dare uel auferre? Sola ſiquidem à nobis mente deſignatus. Nã quod quidam inibi à Luna derelinqui uirtutem quandam ſuſpicantur, aſtrologorum nemo dixit, tum non phyſicum eſt ſi naturam cœleſtium lumenq; conſideres, nec aſtrologicum, quoniam caudam Luna æque perambulat. Tantũ igitur ſitus meraq; poſitio, de qua tamen & Arabes & Latini quaſi de ſidere quodam tandem decreuerunt, ita ut annos quoque addere uitæ caput iſtud exiſtiment, & partem ætatis quandam gubernare, & in Geminis exaltari, & naturam habere Veneris atque Iouis, contrà caudam, Martis & Saturni. In qua re uidimus quantum ab ipſa ueritate diſſentiant. Sed mirum quantum etiam à ſeipſis, quando quod nexum copulamquè totius quaſi cœleſtis felicitatis dixerunt. Alibi tamen cum bonis bonum eſſe dicunt, cum malis malum, augere eum quicquid inueniat. Alibi ſuper eo quaſi de malo prorſus loquuntur. Nam Alchabitius apud quem & leges quæ mox retulimus, inter infortunia planetarum hoc quoq; commemorat, ſi fuerint cum ſuis capitibus (habet enim quilibet planeta ſuũ caput & ſuam caudam apud Arabes Genzauar appellata) aut cum capite fuerint caudaq; draconis, quæ capitis caudæq; Lunæ propria cognominatio, in quibus præſertim ipſa tam malè ſe habuerint quantum in capite. Idem in libro de Natiuitatibus, applicãtem capiti Luna climatericam facit locis ſcilicet uitæ principalibus, caput pariter iſtud & caudam connumerat. Abraam, ut retulimus, uigorari in capite locatã Lunam affirmat. Vidimus Heliodorum ſupra cum infortunalibus ea ſtellis numerare. Idem in tractatu de climatere Soli Lunæ horoſcopo partiq; fortunæ ea connumerat, ut quæ de iſto capite protulerunt nullo capite aut certe corde protuliſſe uideantur, ubiq; tamen malitioſi caput draconis uocitantes, quo maiori cum reuerentia quaſiquè numinis authoritate credulis auribus inſonaret.

ORIGO ANTISCIORVM, NEQVE EIS IN PRAEſagiendo uſum Ptolemæum, & quantum in his Maternus & Haly aberrauerint. CAP. XII.

MAthematici cuiuſdam dicti occaſione ſuper antiſcijs pariter errauerunt, nam quoniam gradus in quibus Sole conſtituto dies diebus, & nox noctibus ſunt æquales, Hypparchus & ueteres ab reſpondente utrinq; ſibi dierum & noctium æqualitate antiſcios dixerunt, quaſi dixeris ex aduerſo æquales. Diuinaculi noſtri gradus iſtos æquales eſſe dixerunt, uirtute & poteſtate, quàm ſupina ignorantia nemo non cognoſcit, ut ab æqualitate quæ Sole illos peragrante dierum noctiumquè contingit, ad uirtutis æqualitatem ſe tranſtulerint. Sed accuſare præ omnibus Maternum libet iſtius erroris propagatorē, quanquam ut ignorantiſsimo totius mathematicæ uenia condonāda eſt. Is Ptolemæum ait ſummam decretorum antiſcijs tribuere. Nec miror, nam cum totum Maternum euoluerim diligenter, nuſquam lecti à ſe Ptolemęi mihi fecit indiciū. Quod igitur attinet ad antiſcia illis in decernendo, in pronunciando nunquā utitur Ptolemæus, ſiue Centum enunciata, ſiue Apoteleſmata eius requiris, tantum primo lib. Apoteleſmatum ubi ſententias aliorū περὶ τῆς συμπαθείας τῶν ζωδίων, hoc eſt, de affinitate cōſenſuq́; ſignorum inter ipſas inſtitutiones enarrat, his uſus eſt uerbis: Rurſus æqualis eſſe poteſtatis aiunt quæcunq; altero tropicorum æqualiter diſtant, quia in illis poſitus Sol æquales dies diebus & noctes noctibus facit. Hoc ubi dixiſſet, quaſi deinde oblitus, ut qui ſcilicet non probabat, nūquam reuocat in medium, nunquam meminit, non ſolum nominis antiſciorū, quod alioquin nuſquam apud eum, ſed nec rei ipſius, hoc eſt, iſtius æque à tropicis remotarum partium affinitatis atq; conſenſus. Nam quod in Centum enunciatis quodam loco dicit Planetā ſæpe ibi uires ſuas extendere ubi nō eſt, uelle transferre ad antiſcias & dodecathemoria nimis coactū & licentioſum, præſertim cum in omni ſua diſciplina Ptolemæus alterum rideat, hoc eſt, dodecathemoria, & quæ hoc genus alia ſunt, alterum negligat, hoc eſt, de quibus loquimur antiſcia. Eo uero præcepto nec aliud uoluit nobis indicare quàm σχήματος ῥάφιον, hoc eſt, configurationis radiationisq́; poteſtatē, per quam & multa & efficaciter faciunt ex ſententia aſtrologorum, pręſertimq́; Ptolemæi, planetæ quibus locis minime ſunt, ferè enim aliud ipſe in conſtellationibus q̃ phaſes, & ſchemata non obſeruat, aut certe nihil aliud magis. Sed nec quid antiſcia ſibi uellēt Maternus noſter intellexit, quorum latentem rationem alibi ſe explicaturum promiſit, quaſi aut nō expoſitam rem cuilibet mathematico, aut quæ tribus uerbis explicari non poſsit, ſed ignorantiam eius inde deprehendas, quòd nimis imperite loquendi morem ipſum uſurpat, Martem quinto gradu in Geminis conſtitutum antiſcium mittere in Cancrum, quo pacto non loquereť, ſi quid eſſet antiſcium

iſtud intelligeret. Neq; enim radius aut lumen eſt antiſcius qui mittatur, neq; aliud dicto eſt antiſciũ mitti ab aliquo planetarum, quàm mitti gradus in quo eſt æqualitatem, quare periti ſic potius loquerentur, epocham Martis, hoc eſt partem quam occupat, antiſciam eſſe tali parti Geminorum, aut quod idem ualebit eſſe Martẽ in antiſcio Geminorum. Qui autẽ in Geminos Martẽ antiſciũ dixerit iaculari, exibilabitur à mathematicis & irridebitur. Sed Abenragel etiam multipliciter lapſus, qui primo lib. ſuarũ commentationum aphoriſmos explicans quoſdam, tam gradus æqualiter ab æquinoctijs elongatos, quàm qui pariter diſtant à tropicis Cancro ſcilicet & Capricorno æqualis eſſe potentiæ ſcribit. Neq; enim hoc de diſtãtia ab æquinoctijs dictum à ueteribus, ſed à tropicis tantũ, quibus antiſciorũ nomen impoſitum eſt. Nec Abenragel debuit hoc non uidiſſe, quandoquidem deſcripti utrinq; ab æquinoctijs circuli ſunt quidem æquales. Neceſſe enim ab illis æquè diſtantes parallelos æquales inuicem eſſe, uerum non hemicyclia inuicem æqualia, qpod in æquè remotis à tropicis accidit, unde antiſciorum ille conſenſus. Errat item illud cum multis quòd habitudinem gradus ad antiſcium gradum numerat inter eos quos aſpectus uocãt, unde colligunt ſidus in altero eorum poſitũ, uim habere etiã in altero, ſi in haxagonis locis, & tetragonis & trigonis & oppoſitis habet. Natus autem hinc error quòd quæ Græci σχήματα uocant, hoc eſt figuras barbari, & noſtrates aſpectus uocãt. Apud Græcos autem aſpicere ſe ſigna dicunt, non quæ inuicẽ configurantur, hoc eſt, ut noſtri dicunt aſpiciunt, ſed quæ Grecè ἐκ τῶν φθωνισμένων, hoc eſt, ab his punctis emergunt & occidũt, id quod in ſignis cum accidat æquè à tropicis ſeparatis (ſunt enim in eodem parallelo) propterea ea ſigna quę antiſcia quidam maxima pars aſtrologorum βλέποντα, hoc eſt, uidentia nuncupant Arabes, deinde & Latini in eam ſignificationem acceperunt, in qua nomine aſpectus ipſi abutuntur. Atque ita quod euenit, ſæpe error in dictionibus errorem parit in rebus. Sic ſatis declaratum uariam in fatis explicandis (ſi qua fata concederemus) apud aſtrologos antiſciorum obſeruationem, tum quanta ſuper his etiã & Arabes & Latini, contra ſententiam ueterum ſomniauerunt.

IN PRAECIPIENTIBVS ET OBEDIENTIBVS SIGNIS pariter deceptos aſtrologos. Cap. XIII.

EX hoc genere illa etiam eſt obſeruatio germanę uidelicet hebetudinis uel fallaciæ, de præcipientibus ſignis & obedientibus. Nam cum mathematici ſigna in quibus Sol poſitus dies efficit noctibus longiores, collata ſignis in quibus æqua proportione lux tenebris uincitur προστάττοντα, hoc eſt, præcipientia uocaſſent, & quæ ex aduerſo portendunt tenebras ſupra diem ὑπακούοντα, hoc eſt, obedientia, Genethliaci nominis argumento moti decreuerunt eum in cuius genitura ſignùm præcipiens horoſcoparet, fore illi, ut imperaret, qui ſi-

gnum obediens genituræ haberet horoſcopum, quaſi illa præcipiētis obedientisq; cognominatio mathematicis inſtituta, iſtuc pertineret, neq; in ea tantummodo dierum & noctium ſub illis ſignis accidens inæqualitas foret indicata.

CONFVTATIO RATIONVM QVAS DE PLANETARVM exaltationibus quidam aſtrologi aſsignauere. Cap. XIIII.

SEd & iſta de Planetarum altitudinibus uel exaltationibus opinio unde emanauerit, utq; pariter mathematica quadam occaſione huc præcipites ierint, admonuit me naturalis hiſtoriæ ſcriptor ille diligentiſsimus, cui omnis debet antiquitas, omnis poſteritas, qui alteram à barbarie, à morte alterã uindicauit. Is igitur libro ſecundo pertractans illam quæſtionem, cur eadem ſidera alias altiora, alias inferiora uideantur, poſt alia quædam ita ſubijcit: Altera ſublimitatũ cauſa, quoniam à ſuo centro abſidas altiſsimas habent in illis ſignis Saturnus Libræ parte uigeſima, Iupiter Cancri decimaquinta, Mars Capricorni uigeſima octaua, Sol Arietis decimanona, Venus Piſciũ uigeſima ſexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta. hæc ille. Vnde facile quiſque colligat non tardiſsimus aut ita olim fuiſſe, aut putatum ſiderali ſcientiæ tũc uacantibus, poſita ſidera in partibus memoratis altiſsime à centro ſuarum abſidum ſummo ueri, quare & gradus illi ſiue partes altitudines Planetarum dicebantur. Vnde data occaſio Genethliacis, ut ſeruato altitudinis nomine, quaſi tamen non loci foret altitudo, ſed naturæ & poteſtatis abuterentur. Neq; enim alias dicunt aſtrologi exaltari Planetas, quàm in his partibus, ubi ex uetere aſtronomia putatos altiſsime à ſuis cẽtris diſtare, eos oſtendimus, quanquã illud lectorem ſcire oporteret, in uulgatis codicibus Plinij mendam inueniri, & uerba quæ deinceps ponuntur permutatis numeris inoleuiſſe, quando nota denarij debita Veneri ad Solem eſt tranſlata, ut in Sole uigeſimanona pars pro decimanona, in Venere decimaſexta pro uigeſimaſexta perperam legatur. Nam & uitium in Materno, ubi Venerem legimus in uigeſimaſeptima parte Piſcium exaltari. Scribendum enim eſt ſexta atque uigeſima ex Porphirio. Illud quoq; nonnihil uariat quòd Lunæ quartam partẽ Tauri aſtrologia uetus aſsignat, ſecuta ætas tertiam, ſiue opinionis eſt diuerſitas, ſiue culpa librariorum, in iſta numerorũ notatione ſæpiſsime hallucinantiũ, ſimiliter in Saturno nõ prima atq; uigeſima, ſed uigeſima legi oportet authore eodem Porphirio. Neque uerò iam dubito bonis mẽtibus palam factum, quomodo in aſtrologiam diuinatricem Planetarum exaltationes irrepſerint, ſed cum ad poſteros dogma perueniſſet, & theoricæ ſiderum diſciplinæ mutatione ratio illa dogmatis eſſet antiquata. Poſteritas alias ſibi rationes cogitauit, quibus putaret opinionem prioribus illis eſſe perſuaſam, & alij quidem alias, ut in mendacio plurimum contigit, uerum leues & deridiculas. Ptolemæus in

Ariete,

Ariete, inquit, Sol exaltatur, quoniam ad eum cum peruenit, incipit eius uis magis apparere. Verum (quod de domibus ſupra loquentes diximus) id non efficit ſigni qualitas & natura, ſed ſitus, nō quia peragrat Arietem, ideò fortior eſſe incipit, ſed quoniam propinquare incipit nobis, quare non ſi tuis teporem hortis infundit, ueniens ad id ſignum ſperandū, ut ad regnum etiam euehat, quoniā in ſua ſit poſitus altitudine, in qua alijs utiq; regionibus deijceretur à quibus diſtare magis in Ariete & proximare magis ſub Libra illum contingit. Sed uideamus de reliquis etiam Planetis, Lunæ ſublimitas Taurus, quoniam ſi cum Sole iungatur in Ariete apparebit uis eius primum in Tauro. O efficaciſsimam rationem quaſi ſi Soli in Tauro congrediatur, non idem cum Geminis ſit eueturum, & ſi in Geminis coëat apud Cancrum, & ſi in Cancro, idem ſub Leone, atque ita de reliquis omnibus, ut demirari liceat Ptolemæum quem non puduerit iſta conſcribere. Verum aliæ ſunt etiam rationes, quoniam Luna proxima Soli eſt, & trigonum Lunæ laterinum. Sed non proximam Soli Lunam putat Ptolemæus nec debemus ex trigono coniectare ſublimitatem, nec ex domo, uel trigonū, uel altitudinem, uel ex aliquo eorum terminos uel decanum, quoniam impermixta ſunt hęc, ita ut cuilibet ſua in re propria authoritas debeatur. Præterea ſi trigoni mouet argumentum, cur non potius in Geminis Mercurius exaltabitur quàm in Virgine? ubi & illud quadrabit, ut ſit proximus exaltationi Solis à quo parum abeſſe ſolet. Id quod in iſtarum quoq; exaltationum ratione ſeruare conatur Aboaſar. Sed conuenit (inquit Ptolemæus) Virgo Mercurio, quoniam ſiccus eſt, & ſub Virgine ſiccitas autumnalis apparet. Verum diximus iam de ſignorum natura non proficiſci iſtam quatuor temporū mutationem, quare poſitus Sol in Virgine faciet alijs regionibus quod apud nos facit poſitus in Tauro. Præterea ſi hoc obſeruabatur cur non in Cancro regnare Mars ſtatuebatꝭ ſub quo ſcilicet æſtuat mundus, ſicut ſub Virgine iam areſcit. Eſt autem Mars Planeta feruentiſsimus quem tamen in Capricorno uolunt exaltari, ſub quo frigore, gelu, glacieq; diſtringimur. Verū ad meridiem (inquiūt) uergit Capricornus, eſt autem pars meridiana calidior. Hoc eſt quod uobis obiectamus aſtrologi iſtam ſcilicet leuitatem & inconſtantiā rationum ueſtrarum (ſi tamen rationes iſtæ dicendæ ſunt) nam de ſigno eodem pro cōmodo, proq; arbitrio ueſtro, nunc quaſi de calido, nunc quaſi de frigido diſſeritis, & mox idem nec calidum iam nec frigidum, ſed humidū potius uel ſiccū appellabitis, In partitione ſignorum Capricornum terrenum facitis, quare ſiccum, ad Martē cum transfertur inter feruentia cōputatur, et cum Saturni domicilium dicitur ſideris ſcilicet gelidiſsimi niues & pluuiæ ſub eo fieri memorantur. Quod ſi Capricornus quaſi calidum ſignū Marti condonatur, debet ſimili ratione Cancer frigidiſsimus numerari, quare Iouem profectò regē non habebit, uiuifico ut dicunt calore prępotentē.

Verum præſto eſt latebra in quam ſe condant. Nam ſuſcitat (inquit Ptolem.) Iupiter uentos aquilonares, quare ſignum ad aquilonem poſitum illi conuenit. At confugere primum aſtrologi alij huc nō poſſunt, qui negant huiuſmodi uentos à Ioue ſuſcitari. Præterea nec Ptolem. excuſatur, qui ſimili ratione in occidentem debuit mittere Martem, non in meridiem, cum occiduos uentos, non auſtrales à Marte putet excitari. Mitto Geminos & Leonem ad Boream inclinare, cur non igitur potius Leo exaltatio Iouis? Non conuenit (inquit Auenrodam) calor Leonis Ioui, imò uero magis ꝙ frigiditas Cancri. Adde quòd Leo trigonum Iouis ſignum diurnū & maſculum, Iupiter item Maſculus & diurnus, Cancer inter fœminea nocturna aquatica deſignatur, quæ à Iouis natura cuncta amouentur, cōuenit igitur omnino magis illi Leo quàm Cancer. De Venere & Saturno nihil minus delirant ut ſit Libra Saturni ſublimitas, quoniã Soli contrarius eſt Saturnus, Venus in Piſcibus exaltetur, quoniam humida eſt, & ſub Piſcibus ueris humiditas incipit. At enim ſæpe iam diximus non ſignorū naturam conſequi temporū iſtas qualitates, ſed accedentis Solis & recedentis poſitionem. De Saturno ut ſolent pro commodo loquunt̃. Nam hic quidē oppoſitum Soli faciunt, alibi συνοικεῖτην, hoc eſt eiuſdem conditionis eſſe prędicant, quare ab utroq; ſignificari partem, utrūq; eſſe orientalem. Sed uterque maſculus, uterq; diurnus. Sed nimis profecto multa dicturi, ſi alia huiuſmodi particulatim cuncta proſequimur, quibus alij parum confiſi nouam excogitauerunt rationem utiq; breuiorem, ſed omnino inefficacem eſſe enim triquetra uel hexagona domiciliorum exaltationes Planetis prçterquã in Mercurio. Quod ſi quæras cur in Luna, Venere, Marteq; hexagona, triquetra in alijs maluerint. Reſpondent trigonum diurnis potentioribusq; Planetis magis cōuenire, nocturnis autem qui ex hæreſi Lunæ ſunt quòd Arabes aiz uocant, διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς ἀκτῖνος, hoc eſt, de radij imbecillitate & hexagonum. Verum falluntur in Marte quando non quoniam imbecillus ideo nocturnis annumerat̃, ſed potius ut uigor & efficacia radij Martialis nocturno frigore retardetur, nec ex hæreſi Lunæ dici poteſt, qui ſit maſculus Planeta, quiq; utraq; qualitate à Luna diſcordent, & contraria omnino atq; Luna ratione nocturnus exiſtimetur, nam illa quidem ob naturæ ſimilitudinem, Mars ob diſsimilitudinem, Lunari & Cancro aduerſus in Capricorno, ſicut oppoſitus Tauro in Scorpione. Sed procedat iſta coniectura illud reſpondeant, cur dextra potius triquetra quàm ſiniſtra? cur ſiniſtra potius quàm dextra? imo cur in Ioue quidem ſiniſtrum? in Saturno & Sole dextrum? & cum habeant domos duas Planetæ, cur ab altera potius ꝙ altera trigonum eſt acceptum? ut cum in Sagittario & Piſcibus Iupiter hoſpitetur, cur potius in Cancro quàm in Leone debeat exaltari? præſertim cum plus habeat cum Sagittario affinitatem, ut aſtrologi dicunt, plus item (quod antea dicebamus) & plus longe quàm

Cancer illi Leo conueniat. Poſtremo ut huiuſmodi omnes coniecturas fictas à poſteris intelligas, nec omnino fuiſſe quib. primi inſtitutores huius dogmatis iecerint fundamentum, hinc cognoſcas quòd rationem non reddunt cur non tali in ſigno, ſed in tali ipſius ſigni parte Planeta dicatur exaltari, cuius cauſam ſupra ex uetere aſtrologia demonſtrauimus: Qua propter Aboaſar difficile hoc inuenire fuiſſe dicit uniuerſitati aſtrologorum, & ipſe ne omnino nihil loqueretur multa anxius ſuper hac re nimis peruerſa, & fabuloſa ſubtilitate diſtorſit. Quare liquet indubie occaſione quam diximus ueteris diſciplinæ, putātis in his gradibus à ſuis centris diſtare maxime Planetas, receptum hoc dogma à genethliacis de altitudinibus Planetarum, quarum quàm uana ſit obſeruatio, nemo iam non intelligit, non ſolum quòd ad naturam poteſtatemq́ tranſtulerunt quæ fuerit loci ſitusq́ cognominatio. Sed quoniam in ea re uetus aſtronomia forte fallebatur, nimis inter primordia fallax & parũ explorata, & ut uera illi tunc decreuiſſent, ratio poſteritati illa non congruit, permutatis abſidibus & quæ apogea dicuntur ſiderum errantium.

RATIONES ASTROLOGORVM, DE TRIGONIS ET trigonocratoribus, atq́ obiter de ſignorum ſexu, confutantur. Cap. XV.

Neq́ uero putemus aſtrologos occaſione tantummodo accepta delirare, oculatiores quàm ut deuiare ſine duce non poſsint. Præuaricantur ſæpiſsime ubi nullus eſt obuaricator. Nam de iſtis quidem exaltationibus mathematicis ferè debẽt quod inſaniunt, quanquã ſibi ipſis magis, ne qua eos iniuria defraudemus. At quę trigona uocãt uulgò triplicitates, ipſi pepererũt, neq́ eos hoc loco, quanq́ mathesis iuuit, quæ quoniã res inde dependet, quòd ſigna quædam ignea faciunt, quædã terrea, quædã aërea, quædã aquea, reddere prius ſuper his rationem eos cogemus, & quomodo hoc quidẽ huius Planetę trigonum, illud illius bene diffiniãt examinabimus. Dicite igitur uiri ſapiẽtiſsimi interpretesq́ cœleſtium, qua ratione elementorum iſtas qualitates in cœlo ſignis diſtribuiſtis? Auenrodan magnus in ueſtra diſciplina ſignorum naturam uel ad Solem refert, uel ad ſtellas, ad Solem ut talis ſigni naturæ dicatur, quale opus eſt Solis id ſignum permeãtis, quo pacto mobilia ſigna, æquinoctia uel ſolſtitia, reliqua fixa uel communia dicuntur. Ad ſtellas ſi hoſpitantium inibi ſtellarum uirtutes ſigno attribuuntur, neutram rationem uideo quadrare ueſtræ partitioni, nã ſi Solis opera ſequamur, igneus erit Cancer, non aquarius, ſicut aqueus Sagittarius magis quàm igneus, non igneus Aries ſed aëreus, Taurus humore atque calore potius abundabit quàm frigore & ſiccitate, atq́ conditio ſignorum ferè omnium cõmutabit, quæ nec erũt perpetua (quod uos uultis) Si referẽt ad ſtellas, idẽtidem ſuis ſedib. migrantes, an Alchindi ratio potior exiſtimãtis, cũ in Zodiaco

quatuor ſint ſigna principalia, duo ęquinoctialia, duo ſolſtitialia, his quatuor primas elementorum quatuor qualitates aſsignari, igneam Arieti, aqueam Cancro, aëream Libræ, terream Capricorno. Tum quia trigona radiatio locis congruentibus incidit, ideò ſigna cuilibet ſigno utrinq; triangula, naturam ſimilem iure ſtatuũtur ſortita. Sed neque iſta ratiocinatio quadrat, quoniam in referendis ad ſigna quatuor proprietatibus elementorum, duplex potuit eius ordinis eſſe ratio, altera pro cognatione ſigni et elementi, altera pro ſitu ipſorum elementorum, ut primum primo tribueretur, ſecundũ ſecundo, atq; ita deinceps: Si primum obſeruarunt ut calida calidis, frigida frigidis reſponderent, ignẽ ut dixi, Cancro dare debuerũt, aërem Arieti. Si alteram aërem Cancro, qui ſecundus eſt ab igne, ſed oppoſita (inquit Alchindus) calor frigiditas danda, igitur ſigno temporis ſecundi, hoc eſt, Cancro imò, ideò Libræ quæ opponitur Arieti, quòd ſi præponendam aquam aëri dicant, quoniam ſit efficatior, iam ſeipſa natura faciẽt ſapientiores. Præterea ſi agens qualitas qualis frigiditas, non qualis humiditas patiens Cancro conuenit, quomodo ab eis inter fœminea ſigna nocturnaq; deputatur? non potius inter diurna & maſcula? quod obſeruãt & in Planetis, non aliunde magis rationabiliter ſexum in cœleſtib. agnoſcentes, quàm penes agentes patientesq; qualitates, proptereaq; Iouem, Solem & Martem, in quibus calor, Saturnum, in quo frigus excellat mares appellauerunt, Lunam & Venerem fœminas, quoniam humidæ ſint. Sic igitur aqua & ignis mares etiam ab Aegyptijs dicebantur ob cauſam memoratam, aër atq; aqua fœminæ, ita quæ aquea ſigna ſtatuerunt, debuerũt aſtrologi maſculis annumerare, non fœminis, quod in omnibus tamen pariter fecerunt, Cancro ſcilicet Piſcibus, Scorpione aërea, contra maſcula decreuerunt, cum ſit tamen humiditas aëris qualitas propria, pugnat igitur in his ſecum aſtrologia, & ſeipſam euertit, ut ubique tamen delirans. Nanq; ut à propoſita re, nõ tamen ab re digrediamur, quę leuiſsima iſta nugamenta? diſcernere ſexum in cœleſtibus, tali præſertim coniectura, qua moti ſex ſigna maſculina, ſex fœminina ſtatuerunt, ut primum marem, ſequens fœminam, atque ita per uires ſemper alterum uirum, alteram fœminã. Nam ſi erit hoc faciendum debuerat pro natura ſignorum fieri, non quòd fatali & uana iſtiuſmodi conſequentia primi ſcilicet & ſecundi, atque ita deinceps, quod quam habeat rationem audi ex Ptolemæo: Nox inquit diem ſequitur, & fœminæ hęrẽt uiris, debet igitur ſigno maſculino fœmineum proximum ſtatui. Contra quam rationem non eſt utique diſputãdum ſed ridendum, niſi illud forte ſerium eſt, ut uideamus prior, ne die nox, an nocte dies, ut fortaſſe nocturna ſigna debuerint anteponi, quia potius dies noctem ſequatur, qua nox diem. Scriptum eſt enim factum eſt ueſpere & mane dies unus, quapropter Hebræi temporum initia à nocte ſtatuerunt, uerum occupatiores quàm ut nugari liceat multis uerbis. Quanquã apud

ipſum

ipſum etiam Ptolemæum multum habeat momenti ſexuum iſta diuerſitas, apud quem refert non parum in maſculis, an in fœmineis ſignis Planetæ inueniantur. Quod ſi compertum experimentis dogma contendāt, quæro quibus ſuis, an ueterum? Si ſuis canos non habent, ut tanta ſit authoritas, ſi antiquorum, at ex antiquis magna pars aliter ſentiebat, multi ordinem ab horoſcopo faciebant, ut eſſet exoriens ſignum ſemper maſculinum atque diurnum, reliqua conſequenti ordine per uices diuiderentur. Alij quatuor quidem ſigna diurna fecerunt Arietem, Cancrum, Leonem, & Sagittarium. Quatuor nocturna Geminos, Libram, Capricornum & Aquarium. Quatuor promiſcua, Taurum, Virginem, Piſces & Scorpionem. Quin receptam opinionem explodebat antiquitas. Vnde illud ex uetere aſtrologia.

Sunt quibus eſſe diurna placet quæ maſcula ſurgunt,
Fœminea in noctem latis gaudere tenebris,
Qui non multa ſibi nullo monſtrante loquuntur.

Quo in loco mirum quantum delirat triuialis quidam iſtius poëtæ interpres, longe item illi rationabilius (ſiquidem cum ratione aliquando eſt inſaniendū) qui omnia pariter ignea, atq; aquea, diurna appellauerūt, reliqua ſex nocturna, terrea ſcilicet aërea. Itē ſi quod placet Ptolemęo maſculū & diurnum ſe conſequunt̄, erunt maſcula illa, iſta fœminea. Sic ille cecinit.

Nanq; Sagittarij ſignum rapidiq; Leonis
Et ſua reſpiciens aurato uellere terga,
Tum Piſces, Cancer & Cancri, Scorpion ictu
Aut uicina loco diuerſa aut partibus æquis
Omnia dicuntur, ſimili ſub ſorte diurna,
Cætera nec numero conſortia, nec uice ſedis
Interiecta locis, totidem nocturna feruntur.

Fuerunt & qui aliter ſentirent quare ſubdit.

Quinetiam ſex continuas dixere diurnas
Caſtoris eſſe uices, quæ ſunt à principe ſigno
Lanigeri, ſex à Libris nocturna uideri.

Deſinant igit̄ fidem allegare ueterū obſeruationū à quib. tam diſsident ſæpe, q̄ tota aſtrologia diſsidet à ueritate. Obijci aūt illud etiam poterit, ſi maſculū ſignū principe loco ſtatuendū, iudicarūt futurū in incerto quodnam primū & maſculum ſignum, quemadmodū & incertū, quodnam ſignū initiale ut ſupra declarauimus. Alijs enim Cancer, alijs Capricornus prima uidebantur, quorū tamen utrūq; fœmineū apud iſtos. Sed forte nec tā multis eludi fabulas oportuit, quanq; operæpretiū obiter iſtā fabulam confutaſſe, diſcernendi cœleſtia ſigna per ſexus, quo nos ideo diuertimus, ut in Cācro pugnare illos ſecū oſtenderemus, quē aqueū facerent & fœmineū cū ſit t\u0304n frigiditas inter agentes qualitates nō paſsiuas. Quod ſi prima

par-

partitio illis detur in ſignis tropicis & æquinoctijs, non procedet in alijs ſignis ratio diſtributionis, circulo enim demonſtrant, quod eſt flagitium in dialectica, quãdoquidem cum hoc loco probant trigona ſigna eiuſdem naturæ, aſſumunt argumentum, quoniam trigona radiatio cõſentientium inuicem eſt locorum, & rurſus probaturi trigonam radiationem conſentire, aſſumũt quòd eiuſdem naturæ incidat locis. Sileat igitur iam Alchindus. Reliqua eſt ſententia Abraam Auenazræ ducentis rationẽ iſtarũ qualitatum à figuris imaginum & effigiatorum inibi animalum proprietatibus, ut Piſces, Cancrum, & Scorpionem, frigida uocentur, quòd aquatilium nomina effigiemq́ repræſentent. Leonis ſignum calidum ob naturam Leonis, atque ita de reliquis. Sed iſta quoque ratio aut nulla, ſi nullæ imagines, ut demõſtrauimus, aut falſa ſi aliquæ ſunt imagines, in qua cum ſignis imagines confunduntur, quod ſupra etiam reprobauimus. Deniq́ cum figuræ loco uarientur erit iſta diſtinctio ſignorum temporaria, non quod aſtrologi omnes uolunt, & ipſe etiã Auenazra, immobilis & perpetua, neque Aries igneum ſignum erit noſtra tempeſtate, quando totũ imago fere Piſcium occupauit in quintam & uigeſimam eius partem Arietis imagine iam delata. Quod ſi nulla ſunt trigona, nulli ſunt & trigonocratores, hoc eſt domini, ut dicunt triplicatum. Quanquam etiam ſi illi concedantur, de his tamen ut ſolent extra rationem etiam definiũt. Neq́ enim denegabũt, ſi quo in ſigno Planetæ alicui bene ſit, male eſſe in eo quod per diametrum illa aduerſatur, patet in domibus hoc Planetarum, patet in exaltationibus. Quod ſi eſt apud eos maxime confeſſum, quomodo obliti dogmatis aſtrologici in oppoſitis trigonis tres planetas eoſdem regnare uoluerũt? in terreno ſcilicet & in aqueo Martem, Venerem & Lunam, Taurus opponitur Scorpioni, Virgo, Piſcibus aduerſatur, è Cãcri regione reſidet Capricornus, & tamen in Tauro, Virgine, & Capricorno qui dominantur, ijdem in Cancro, Piſcibus, Scorpione trigonica omnes regnant poteſtate. Nec ſi tamen aſtrologos roges cur deijciatur Mars in Cãcro, aliter reſpondebunt quàm quoniam ijdem exaltatur in Capricorno, & cur infeſtet̃ ille in Tauro, quoniam domicilium dicent, habet in Scorpione. Pugnant igitur hæc inuicẽ omnia & mutuo falſitatis ipſa ſe redarguunt. Adde quòd in prima triangularitate Albumaſar, Alchabitius, omnesq́ Latini dominari Saturnum cum Ioue, Soleq́ decernunt, in qua tamen Saturnus exulat, in Leone deijcitur, in Ariete, in Sagittario nihil ſuum agnoſcit. Verum inquint, diurnus quemadmodum Iupiter & Sol. Verum etiam frigidus, cum uterq́ illorum calidus habeatur. & ſi cum agebatur de exaltationibus Saturno Libram aſsignabant, tantũ ob eam cauſam quòd naturæ Solis opponeret̃. Cur regnum in Ariete? cur in domino triplicitatis cõtra naturam ipſorum ſignorum Soli aſſociat̃, quaſi naturæ Solis cõgruentiſsimus. Plura ſunt hoc genus, ſed proſequi ſingula fortè ſuperuacuũ, cer-

te mo-

te moleſtum mihi & nauſeabundum, quod ſi ad fidem hic etiam experimenti, rurſus ego ad diſcordiam huiuſmodi experimentorum, quandoquidem Aegyptij duos tantum faciunt trigonocratores, ut ex monomirijs licet intelligere, reliqui tres conſtituunt qui deinde inter ſe diſsident. nã in primo quidem triangulo dominari Saturnũ, Albumaſar, Alchabitius, Latini uolunt, Ptolemæus, Martem. Contra in ſecundo Ptolemæus Saturnum, Arabes & Latini fere omnes Martem, in quarto domino eum facit Ptolemæus ſcilicet Martem, ſuppares duos quaſiq́ ſecundarios dominos, nocte Lunam, Venerem interdiu. Alij Martem cum Venere æquant in principatu, nec Martem imperare niſi noctu uolunt, Venerem interdiu, tum Lunæ ſecũda noctu dieq́ authoritas apud eos Recentiores, Arabum opinionem & Latinorum experimentis aiunt confirmari, Auenrodan ipſe (ne commemorem Græcos) omnes effectus adſtipulari ſententiæ affirmat Ptolemæi. Mitto plurima in quib. ſuper ijſdem triangulis digladiantur, quoniam ſupra actum eſt de illis, patet autem hinc magnas etiam coniunctiones diſſolui, quatenus pendent à migratione trigonica, ne commemorem alia dogmata aſtrologorum ab his maxime trigonis fidem originemq́ ducentia.

DE FACIEBVS, TERMINIS, DODECATHEMORIIS BAbyloniorum, nouennis, monomirijs, quàm parum conſtent teſtimonio etiam ipſius Ptolemæi. Cap. XVI.

Reliquum facies finesq́ confutare, ut de omni ſit dictum, cum ſignis affinitate Planetarum. Nam iam domos euertimus, exaltationes deiecimus, trigona obliterauimus, nullum tum negocium in his confutandis, nam facies nullæ, etiam apud Ptolem. Sic etiã Græcis quoq́ qui & decani. Sed & decani quidem ſignorum, facies autem planetarum. Has igitur facies Ptolem. aſpernatur, indignas ratus de quibus haberet mentionem, & quibus unquam in apoteleſmatis uteretr, quas cum nullis adſtruere illi poſsint rationibus, poſſent forte prętendere experientiam, niſi illos concordia hoc quoq́ loco defereret. Alias enim Indi, alias Babylonij quos Arabes imitant, alias Maternus, Planetarum facies eſſe uolũt. Primus Tauri decanus apud Babylonios faciem gerit Mercurij, Veneris apud Indos, Iouis apud Maternum. Secũdus his quidem Lunæ, alijs Mercurij, alijs Martis. Primus Geminorum Chaldæis Iouis, Indis Mercurij, Materno Martis, quos ne proſequar omnes particulatim Babilonij methodum iſtam ſunt ſecuti, ut primum quidem decanum principia ſcilicet Arietis Marti darent, quoniam ea domus eſt Martis, tamen pro ordine ſphærarum ſequentes, ſequentibus planetis primã decuriam cuiuslibet ſigni patrifamilias, hoc eſt, domino domus reliquas duas dominis ſignorum eius trianguli. Materni commentũ penitus arbitrariũ, ueterẽ tantũ traditionem prætendit, quæ cum aliquis penſitat, illud etiam

cognoſcat, non ueris obſeruationibus aut fide experimentorum hæc illos dogmata decreuiſſe, ſed infirmis huiuſmodi lenibusq́ cõiecturis fidẽ experientiæ, de quibus deq́ ipſis etiam experimẽtis latiſsime inferius poſtea diſputabimus. Sicuti autem Aegyptij decanos excogitarũt in tres partes ſignum diuidentes, ita Babylonij dodecathemoria ſignum in partes duodecim diſſecantes, hoc utentes illi dodecathemorio, non eo quod Maternus illis aſcribit, authores Mallius & Porphirius, meminit etiã Ptolem. ſed irridens, atq́ iſta dodecathemoria uocari τόπυς, hoc eſt, loca. Albumaſar itẽ, & Auenazra, & Hiſpalenſis, huius tantum dodecathemorij meminerũt, non eius quem Maternus, & Alchabitius, & Heliodorus tradunt, de quo nos poſtea ſuo loco dicemus. Saxonienſis in cõmentarijs in Alchabitium nominis affinitate deceptus utrũq́ confundit. Indi ſua quoq́ ipſi figmẽta cõminiſcentes in nouem partes ſignũ quodlibet diuiſerunt, ſtatuentes primam partẽ eſſe domini ſigni, quod ex eo trigono mobile fuerit, ut prima quidem nona pars Arietis Martis ſit, nã Aries mobile ſignũ, prima uero Leonis rurſus Martis, quia ſignum ex ignea triangularitate mobile Aries eſt. Sequentes autem partes ponunt de ſerie ſequentium ſignorum, ut ſi primus ſit Martis cuius Aries domus eſt, ſecunda ſit Veneris, terra ſit Mercurij, quòd illa Taurum, hic Geminos domum habeat. Ægyptij rurſus in ſingulas partes ſingula numerauerunt, quas uocauerunt monomirias, aſsignaueruntq́ illas Planetis per ordinem trigonorum, ita ſcilicet ut cuiuslibet ſigni pars prima eſſet monomiria Planetæ, qui dominus ſit trigoni illius, nocturnus quidem ſi geneſi ſit nocturna, diurnus ſi diurna, ſecũda pars domini ſecũdi eiuſdem trigoni, tertia domini trigoni ſigni ſequentis, atq́ ita deinceps, ita tamen ut idem planeta uno decurſu bis monomiriam non ſortiretẽ, quas omnes anatomias & diſſectiones non alijs quàm ipſius Ptolemæi uerbis cõfutabo, qui omnia iſta ὐ φυσικὸν ἀλλὰ κενόδοξον λόγον habere dixit, hoc eſt, non habere phyſicam ullam rationem, ſed uanam oſtentationem, nec poterat rectius ſuper his definire, nam quanto iſta prius habent temeritatis & maiore licentia confinguntur, tanto rudibus & imperitis mirabiliora maioraq́ uidẽtur. Nec aliud fuit in cauſa cur Aboaſar magnus in aſtrologia habitus ſit uir alioquin neſcius mathematicæ, quàm q́ illi nihil parum rationabile uiſum, ſed coaceruauit omnium ſimul fabulamenta, nihil reijciens nec aſpernatus, quare plura q̃ alij uideẽ ſecreta prodidiſſe, quia fabulas ſcilicet plures cõmemorauit. Reliquũ eſt de finib. quos nõ aliter quidem breuiter confutabo, q̃ ex diſcordia ipſorum adhuc de finibus inter ſe litigantium. Alios enim Ptolemæus præſcribit, alios Ægyptij, alios Babylonij, alios Indi, alios neſcio quis aſtrologus cuius meminit Albumaſar, ex cuius ſententia in magno introductorio promit mira, iuniores Aegyptijs adhærẽt, Græci Ptolemæum ſequuntur, & cum eis Auenrodan, alij ſuos quoque habent ſectatores, Quare non ſolum ſigna

ipſa

ipſa nulla, ſed iſtæ quoq; ſi ſigna aliquid eſſent Planetarum, cum ſignis affinitates, ut hic quidem domus, alibi regnum, alibi fines habeant, friuolæ, fabuloſæ, pugnantes, commentitiæ ſunt, neq; ſolum Latini diſſentiunt ſuper his, ſed in ipſarum inuicem collatione. Nam uulgo primas partes dāt domui, ſecundas exaltationi, tertias finibus, quartas triplicitati, quintas faciei. Ptolemæus primo loco domum, ſecundo triplicitatem, ut placet Haly, tertio exaltationē, quarto terminum locat, faciem prætermittit. Chaldæi domos non habent, Aegyptij monomirias omnibus addunt, nouenas Indi, Babylonij dodecathemoria, triplicitatem cum domibus non ponūt. Maternus plus tribuit altitudini quàm finibus, plus finibus itē quàm domibus. Gaudent enim inquit ſtellę principe in loco in altitudine ſua poſitæ. Secundo loco in finibus ſuis. Tertio in domibus ſuis. Vaniſsima igitur dogmata aſtrologorum quæ nec rationibus firmant nec experimentis, quando in illis nugantur, in iſtis non concordant.

DE GRADIBVS FOEMINEIS, LVCIDIS, TENEBROSIS ET alijs id genus quòd eos contempſerit Ptolemęus, neq; in eis conueniant alij aſtrologi. CAP. XVII.

CONſutauimus eas diuiſiones ſignorum quas referūt ad Planetas, ut hic quidem exaltetur Mars, alibi Sol. Hæc ſit huius facies, altera alterius, hæc huius monomiria, illa illius. Similiter trigona, fines, nouenas, dodecathemoria. Nunc ea forent tractanda quæ de gradibus ipſis abſolutè tradiderunt, ut hi quidem lucentes, alij tenebroſi, alij fortunantes, alij ut dicūt Puteales, alij ualitudinarij, quos uocant alzemena, alij maſculi, alij fœminei. Sed ſupra ſatisfactum eſt magna ex parte, nunc illud addiderimus, omnia hæc quoque contēpſiſſe Ptolemæum, cuius interpres Auenrodan, tantum illis uidetur cōcedere, ut hęc obſeruent, ſi ueritatem experimentis in his eſſe deprehenderint. Sed quæ fides erit experimenti? cum de gradibus maſculis & fœmineis ſex ferantur opiniones. Aliter enim eos leges apud Firmicū deſcriptos, aliter apud Albumaſarem, aliter apud Auenrodan, aliter in Alchabitio, uariat Abraam in pleriſq;, tum ab omnibus his penitus diſcordant qui duodecimā cuiuſque ſigni partem nunc maſculam faciunt, nūc fœminam uicibus alternis, primas partes ex ſigni genere ſtatuentes. Mitto qui gradus duodecim ex triginta in ſexu ſigni ponunt, ſequentes totidem in oppoſito, tum reliquos ſex æqua portione pariter partiuntur. De lucidis & tenebroſis, & obſcuris alia opinio primum apud ueteres ex poſitione ſtellarum, quoniam eam partem lucidam uocabant, in qua erat ſtella, perpetuumq; id crediderunt, quoniam putabant ſtellas non moueri. quare errabant. Si Hiparcho, Ptolemæo, & reliquis aſſentimur, poſteri dogmatis origine non perſpectá, quanquam ſtellas moueri contendunt, eoſdem tamen gradus lucētes, eoſdem tenebroſos, quos priſci determinant, in qua re quanta nata apud eos

confuſio, quantaq́ peruerſitas rerum & dictionum, ſuperius explicatum eſt, ut nihil poſſet eſſe minus quàm uera ſuper his apud eos experientia. Erratum idem ab eis in gradibus, quos augentes fortunam dicunt, ibi quoq́ declarauimus, quos & aliter magna ex parte apud Alchabitiũ, aliter apud Albumaſarem, aliter apud Auenazram inuenies annotatos. Eadem diuerſitas in putealibus, quos nullus ueterum poſuit, nec poteſt non mentiri Aboaſar Aegyptiorum ſe ſequi ſententiam dicens, quãdo illos enarrat, quandoquidem ex illis plurimos quos Aboaſar puteos facit, Epheſtion Thebanus totius Aegyptiæ aſtrologiæ peritus inter lucentes gradus enumerat, ut Arietis ſextum gradum, & Tauri quintum, & trigeſimum Geminorum, & uigeſimum ſecundum Cancri, & in alijs ſignis alios multos. Quid quòd Dorienſis quidam aſtrologus, qui ſe uocauit perſcrutatorem de iſtis graduum proprietatibus, aliter omnino ſentit quàm omnes ueteres, nec pro ſuo dogmate aliud quàm experientiæ fidem allegat, quòd ſcilicet ueterum dictis euenta nõ reſpondeant, reſpondeant ſuis, uana igitur, infidelis, inconſtans, iſta quoq́ obſeruatio graduum diuerſorum, non ſolum à nobis, ſed à Ptolemæo quoq́ damnata.

PARTES VNDE ORTAE ET QVANTVM IN EIS dimetiendis ſecum pugnent aſtrologi. Cap. XVIII.

IAm partes quibus utũtur in omni prædictione nónne merum figmentum, res uana, dogma uoluntarium, numera inquiunt, gradus inter hunc planetam & illum interceptos, & cum totidem ab horoſcopo gradus percenſueris ubi numerus deſinet, pars erit ibi rei cuiuſpiam ſignificatrix, non aliter obſeruanda quàm Planetæ, quàm ſtellæ, quo præcepto quid fingi poteſt delirius? non ſolũ quòd uirtus in cœlo naturalis ubi nulla ſtella, ubi nec lumen, nec alia qualitas naturalis, ſicuti nulla utiq́ in eo gradu ad quem numerus ille terminatur. Verum quoniam iſta dinumeratio ad libidinem quoq́ fingitur, nec ullam habere poteſt phyſicã rationem, Aboaſar nugaciſsimus reddere cauſam uoluit huiuſmodi partium, quod antiquorum fecerat nullus. Sed ita tamẽ aliquid dixit, ut in ſumma loquacitate nihil loquatur. Nam uerborum eius ſumma tandem hæc eſt, cũ fuerint Planetæ duo ſignificantes eandem rem, diſtantia quæ eſt inter eos habere uim quoq́ ſignificandi, ſed illam ab horoſcopo dimetiendam, quoniã quę uentura ſunt bona maláue ſciantur, cognito loco ad quem rerũ ſuarũ ſignificator prouenit ab horoſcopo, quare gratia exempli cum Sol atq́ Saturnus ſidera ſint parẽtum, interuallum quo inuicem dirimunt ab aſcendente numerandum, & in gradu qui fuerit numerus eius futuram ſignificationem ſuper parentes, ut in quo Solis Saturniq́ poteſtas in quendam modum quaſi copuletur, hęc eſt ſubtilitas Aboaſaris in qua ſupponitur quod negatur, quodq́ in primis à nobis irridetur, eſſe ſcilicet illi diſtantiæ talem uim, ut ſimilis interualli finis ducti ab

aſcendēte uim aliquā habeat efficiendi, hoc quā habeat rationē reddere debuit, quod cum minime faciat, nō eſt illa opinionis ratio, ſed narratio, quæ nō ſolum, ut uidimus eſt inefficax, quoniā de quo quærit nihil probat, ſed eſt falſa repugnās principijs aſtrologorū, quādo partiū authores (ut mox diximus) primas partes fecerūt ipſorum Planetarū, non rerū & euentoū, ſed fuit à poſteris poſtea id excogitatum. In partibus aūt Planetarū Aboaſaris ratio quem habeat locum, dicētis partes accipi ab interuallo duorum planetarum, eandem rem ſignificantium, præſertim quòd nullius Planetę præterquàm Solis & Lunę per ſe diſtantia accipitur apud Hermetem, qui author prius harum partium fuit in eo libro cui nomen fecit πανάρετῷ. Sed à Planeta cuius pars quæritur, & parte alterius luminariū, capit enim Veneream partem à parte Solis & Veneris, ubi deceptos Aboaſarē & Alchabitium primo libro notauimus. Mercurij à parte Lunæ quę fortunæ dicitur, ipſoq; Mercurio ubi illi quoq; aberrauerūt. Martis à Marte parteq; fortunę, Iouis à parte Solis & Ioue, Solis & Lunę ab inuicem, ut eſt omnibus manifeſtum. Nec alias res ſignificari uult per partes, quàm quæ quiſq; Planeta cuius eſſe dicitur pars ſignificat. Adde quòd rerum partes non accipiuntur à Planetis, eas res apud aſtrologos ſignificantibus, quoniam quidem Mars fratres ſignificat apud omnes, & tamen pars fratrum à Ioue atque Saturno, nūquam autem accipitur à Marte. Et ueteres omnes partem coniugij corrogant à Saturno, cui Planetæ cum nuptijs nullum cōiugium eſſe uoluerunt. Commentum igitur illius Aboaſaris non modo leue & nugatorium ſupponētis id ſcilicet de quo diſputatur, ſed ab opinione authorum iſtius dogmatis de quo diſputatur alienum, quos aliud mouit quàm quod iſte nugator poſt tot ſecula ſomniauit. Fuit enim erroris huius occaſio prima talis: Viſum antiquioribus orientem gradum, hoc eſt, horoſcopum Soli reſpōdere, quare cum Luna propemodum Soli ſupar exiſtimetur, alterum eſſe horoſcopum uoluerunt Lunæ proportione reſpondēs, nec alio loco potius ſtatuendū iudicarunt quàm qui tantū diſtaret ab oriente quantum Sol in qualibet genitura diſtaret à Luna, cum locū κλῆρον τυχῆς, id eſt, Sortem fortunæ uocauerunt, ob eam quam paulo poſt cauſam commemorabimus. Docet hoc ipſe Ptolemæus Apoteleſmatum libro tertio, commonefaciens quoq; illud omnem antiquitatem conueniſſe, ut ab horoſcopo tantum pars fortunæ diſtaret, quantum à Sole Luna, nec uariare ſententiam eorum, qui in nocturnis genituris à Luna potius computant in Solem, quoniam ijdem ab aſcendente ad antecedentia ſigna ſe conuertunt, quare deſinunt eo loco quo & illi qui à Sole ad Lunam ſupputantes, pro ſignorum conſequentia numerant, cauſam nominis ſuſpicor talem, nā cum duos quaſi horoſcopos feciſſent, alterum ſolis, alterum Lunę, illi quidem, hoc eſt, uero atq; Solari, corporis atq; animi ſortem tribuerūt, iſti uero Lunari & aduentitio, ſortem fortunarū, hoc eſt, rerum earum quæ extra nos

ſunt, ut à primo nos ipſi, à ſecundo quæ noſtra ſunt fatũ ſortirentur, quare lunaris horoſcopus ſors fortunæ nũcupatus, neq; ex alia re magis quàm ex ipſa de fortunis iudicat Ptolem. nam uulgò ſortes iſtæ partes dicuntur, loca uero apud Maternũ. Hoc cum receptum iam foret, Hermes quidam Æegyptius parum ſpectata prioris inſtituti ratione, putauit à pari exemplo omnium Planetarum ſortes faciendas, atq; ita Saturni & reliquorum ſortes cõſtituit in libro cui titulus παναρετῷ uocauitq; partẽ Solis, ἀγαθὸνδαίμονα, hoc eſt, bonum Deum, ſiue dęmonem, Iouis, νίκην, id eſt, uictoriã, Mercurij, ἀνάγκην, id eſt, neceſsitatem, Veneris, ἔρωτα, id eſt, amorem, Martis, τόλμαν, id eſt audaciam, Saturni, νέμεσιν, id eſt, nemeſin, in quibus ordinandis hanc methodum obſeruauit, ut unamquamq; partem acciperet à diſtantia ipſius Planetæ cuius eſt pars ad partem, aut Solis aut Lunæ. Solis quidem in Venere & Ioue, Lunæ in cæteris, & ubi Solis parte foret utendum ab eo computus fieret in diurna genitura, in nocturna uero à Planeta ad partem, contra fieret ubi fortunæ utitur parte, ſed & omnium duci numerũ ab horoſcopo iuſsit, quia id factum uidit ab antiquis in fortunæ parte, cuius exemplo reliquas cogitauit, parum animaduertens eam (qualiſcunq; ſit) coniecturam, qua moti ueteres Lunę ſortem ſtatuerunt non conuenire in reliquis Planetis, quibus cũ Sole non ea uel paritas uel cognatio, ut illi aliquid uice horoſcopi reſpondere ſit neceſſe, quemadmodum Soli oriens correſpondet. Verum utinam iſtis finibus hæc ſe fingendi licentia continuaſſet, nam Paulus Alexãdrinus Hermete, quem diximus, aliquot ſeculis, iunior, addidit partibus Planetarum partes quatuor, non iam ſiderum, ſed rerum parentum ſcilicet filiorum, fratrum, & coniugij, quod inuentum, occaſio fuit præterea ita delirandi, ut innumerum numerum effingentes, ferè quiſquiliarum partem in cœlo deſignarent. Nam & cicerum, & fabarum, & lentis, & hordei, & ceparum, & mille rerum huiuſmodi partes apud Arabes omnes, & Latinos legis authores, Chaldæos nullis uſos partibus, non tam moueor ut credam, quoniam inuẽtum fuit Aegyptiorum, quàm quoniã Porphirius inſtitutiones ſcribens Apoteleſmaticas ex Chaldęorũ ſententia, partium nuſquam meminit, Ptolemæus pręter fortunæ partem reliquas omnes abominatur, quanquam rectius etiam illam cõtempſiſſet, cum horoſcopum Lunæ & quicquid in eo comminiſcunt̃ uanum & arbitrariũ ſit. Sed uidetur erratum illi ueniabiliter, cum ad ea reſpicitur in quæ de unius partis exemplo, aſtrologorum licentia futili temeritate, prolapſa eſt. Qui cur diſtantias ſeruent Planetarum duorum curq; illam numerent ab horoſcopo, cauſa iam patet, quoniam ſcilicet ita factũ in fortunæ parte repererunt, in quo factum id à ueteribus, quia quaſi horoſcopus quęrebatur, quare in ea diſtantia fuit collocanda ad orientẽ, in qua Sol à Luna mouebatur, poſtea originem dogmatis neſcientes ſuas ibidem quales narrat Aboaſar fabulas confinxerunt. Qui ſi potius experimentis quàm ratione

motos

motos ſe dicant, reſpondebo quod hactenus ſemper feci, non eſſe experimentis authoritatem, ſuper quibus æquali homines authoritate non concordāt. Euenit autem & hoc in partibus, ut in omni dogmate aſtrologorum. Et primum ipſam fortunę partem alius ferè ſemper alio loco ſtatuit, quoniam Ptolemæus ſeu diurna fuerit genitura, ſeu nocturna, computandam à Sole ad Lunam præcipit, alij à nocturna genitura computandum à Luna ad Solem affirmant partē Veneris. Heliodorus & Maternus à parte dæmonis ad Venerē interdiu, nocte contra Alchabitius ſequens Aboaſarem à parte fortunæ ad partem dæmonis in nocte, interdiu à dæmone ad fortunam. Abenragel à Venere in fortunam, & die & nocte pariter accipit. Parentum partem Arabes in diurna à Sole in Saturnum, in nocturna natiuitate à Saturno in Solem accipiunt. Heliodorus, ſi Saturnus radijs occultetur, ſi nox fuerit aut dies, à Marte pergit ad Iouem. Partem fratrum Maternus nocte à Ioue in Saturnum, Græci nocte, ſed interdiu à Saturno in Iouem. De coniugio diſſonant mirum in modum, nā ſi mariti ſortem inquiras Alchabitius ſemper à Sole numerat in Venerem, Heliodorus in Venerem quidem ſed à Saturno. Maternus ex antiquorum ſententia iubet, ut interdiu quidem à Saturno eamus ad Venerē, nocte uerò à Venere inchoemus, ſe uero quod alij quoque præcipiunt multis in genituris probaſſe teſtatur, ut in diurna nocturnaque genitura à Sole ad Lunam ſemper computetur. Quod ſi fœminæ genituram perſcrutemur, iubet Maternus interdiu à Marte in Venerem computari, nocte à Venere ad Martem, alij ſemper à Venere in Saturnum, quam Abenragel Vellij, Alchabitius Hermetis ait eſſe ſententiam. Abenragel probat, ut à Luna in Martem ſemper accipiatur, alij ſemper à Sole in Martem, ſic in reliquis diſsident, ſed tædium omnia proſequi. Partem peregrinationis Arabes à domino nonæ, in minutias primas ipſius, Græci à Sole in Martem. Partem hæreditatum illi quidem à Saturno in Lunam, hi uero à Saturno in Venerem. Seruorum illi à Mercurio in Lunam, hi à Marte in Lunā. Partem matris antiqui omnes à Saturno in Lunam computant, numerum deinde ab horoſcopo perceſentes, ut in omnibus facere ueteres conſueuerunt. Arabes eam à Luna quærunt in minutiam primam octauæ domus, ſuperadduntque tot gradus quot Saturnus ex ſigno in quo eſt perambulauerit, & quātamcunque computus fecerit ſummam tantam ab initio ſigni in quo eſt Saturnus per ſequētia deinde ſigna. Sed non tam ocioſi, ut omnes eorum fabulas memoremus, illud certe conſtare cuilibet poteſt, non niti fidelibus experimentis, quæ ſibi quiſque pro arbitrio dogmata confinxit.

DODECATHEMORIORVM SENTENTIA, EXPLODITVR, ET AVTHOres eorũ Aegyptij cũ ſuis quoq; climatericis annis reijciuntur. Cap. XIX.

PAr inſania Dodecathemoriorũ, pariq; ratione qua partes exibilanda, non autẽ Dodecathemorion illud intelligo, cuius ſupra meminimus, quod eſt ſigni cuiuslibet pars.12. ſed quod tradiĩ à Materno Græcisq; ſcriptoribus in hunc modum, cuiuſcunq; inquiunt, ſtellæ uolueris Dodecathemorion quærere, partem eius duodecies computa, ſiue illa ſigni in quo eſt Planeta pars decima ſiue quinta, ſeu quouis alio numero fuerit, tum quantas ſumma computationis confecerit, diuides eas ſingulis ſignis triginta diſpartiens, ſed à ſigni primordio ſumes initiũ in quo ſtella eſt, cuius Dodecathemorion quæris, & in quocunq; ſigno poſtremus uenerit numerus, ipſe tibi partem Dodecathemorij oſtendit. Exemplum huius pone: Solem in Arietis parte quinta & minutijs 5. ſi quinq; duodecies multiplicaueris, erunt partes ſexaginta, minutiæ unam facient partem, atq; ita erunt partes ſexagintaunæ. Dabis Arieti in quo Solem eſſe diximus, triginta, Tauro triginta, Dodecathemorion in prima Geminorum inuenietur. Hoc inuento quid uanũ magis, aut futile poteſt excogitari? cũ per numeros iſtos, nulla tamẽ uis Planetæ, nulla qualitas eam in partẽ tranſmittatur. Quod ſi obſeruatum dicitur euentis tam reſpondere, obijciam Paulum Alexandrinũ authorem grauiſsimũ apud Aegyptios, quorũ illud potiſsimũ fuit inuẽtum, qui talem obſeruationem deprendi falſam atteſtatur, quia nouam ipſe methodum introduxit cõtra ueterũ omniũ opinionem, ut non duodecies partes illæ multiplicarenẽ, ſed terdecies ſcilicet illi cõputatio antiqua nõ ſuccedebat, utpote falſa & cõmẽtitia. Et quoniã aliquando terdecies multiplicãdo eueniebat ei quod quærebat, more aſtrologorũ ex uno ſucceſſu dogma inſtituit. Hæc ſunt illa myſteria Aegyptiorũ, quorum ſententias uelut oracula ſuperſtitioſum uulgus adorat, quorũ doctrina nedũ habet aliquid diuinitatis, ſed ridicula etiam ſemidoctis. Nam ſi qua foret aſtrologia, nihil minus Aegyptij q̃ aſtrologorũ nomen mererentur, qui & rerum quæ ſunt in cœlo uerarum & naturalium, hoc eſt, ſiderum & ſtellarum motus ignorabant, ut infra dicemus, & in prædicendo plus iſtis fallacioſis ſomnijs utebantur, quàm ſtellis & Planetis. Scribit Heliodorus Mercurium Trimegiſtum, qui partes Planetarum primus inuenit uiam aperuiſſe, unde per ſolas illas partes nulla alia reſpectata pronunciari poſsit de omnibus pariter monomerijs & dodecathemorijs, mirum quantum in omni prædictione tribuebant, unde eos oblique notat Ptolemæus prudentiſsimus aſtrologorũ, ait ſua ſe dogmata traditurũ μὴ διὰ κλήρων καὶ ἀριθμῶν ἀναιτιολογήτων quæ ſint omnia περιττῶς ὑπὸ τῶν πολλῶν φλυαρόμενα καὶ μὴ πιθανὸν ἔχοντα λόγον, hoc eſt, non per partes & numeros inefficaces, & cauſæ rationẽ nõ habẽtes, quæ ſuperflue multi nulla ad perſuadendum ratione fabulantur, cum autẽ numeros dicit, & quæ reprendimus

mus dodecathemoria notat, & qui climatericos annos faciunt ex numerorum ſola obſeruatione, ut enneadicos & hebdomaticos. Vnde multis moleſta ſenibus ſuperſtitio ſuper anno ſexageſimotertio, quoniam peius angui tigrideq; formidãt. ſed peccat in his uulgus errore ueniabili, qui philoſophi eſſe uolunt quis excuſauerit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ aduerſus Aſtrologos libri VI. Finis.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum, in Aſtrologiam, Liber VII.

QVID HACTENVS DISPVTATVM, ET QVID IN hoc libro diſputandum. Cap. I.

HACTENVS nulla eſſe aſtrologia demõſtrabatur, ablata ſiderum efficientia, quod ex philoſophia, ex ſiderum dignitate, conditione rerum inferiorum, & fide experientiæ rationabiliter dici à nobis oſtendebamus. Tum ſi illa efficiant quod opinantur aſtrologi, quare hæc tamen aliter faciant quàm ſit ab illis excogitatũ, probauimus nullam de iſta efficientia, & conſequenter de futuris rebus cognitionem illis eſſe poſsibilem. Nũc illud nobis agendum, ut ſi fieri cœlitus hæc concedamus, & quomodo ab illis eſt confectum, hoc eſt ab hora primordiali ſortiri res omnes fata ſua de cœlo, quod tamen cuiuſq; rei ſit fatum ſciri ab eis non poſſe declaremus. Eſt autem hoc illis primum neceſſarium ſi aſſequi debent, ut quæ ſit cuiq; hora fatalis, certiſsime habeant exploratum, quod nec ſciri poſſe aut ſcitum certe ab eis non eſſe præſentis libri diſputatione docebimus. Et quoniam rerum uariarum principia uaria ſtatuuntur, de principio hominis primum diſputabimus, & illud eſſe in ambiguo declarãtes, & omnino qualecunque ſit, illud certe non eſſe quod ab aſtrologis exiſtimatur.

AMBIGVAM ESSE HORAM FATALEM, SI QVA ESSET in omnibus rebus quæ non momento ſed tempore abſoluuntur, & in hominibus maxime, in quibus genitura parum roboris habere uidetur. Cap. II.

ESt aũt in decernendo principio cuiuſcũq; rei quę nõ momẽto ſed tempore conſumatᷓ quæſtio inextricabilis, an ſit fatale illi tẽpus quo primũ opifex facere illam aggrediᷓ, quãcunq; demũ cauſam

effi-

efficientem ſortiaẽ. An potius cũ abſoluitur, an cum nõ tota quidem ſimul exigitur, ſed per partes ſint partium diuerſarum fata quoq; diuerſa. Quicquid enim dixerimus, ſuam habet rationem qua confirmetur. Nam ſi feliciter manus opifex admouerit, quomodo eſſe poteſt opus infelix quod feliciter opifex operatur? cum ea ſit demuum & operantis, & operationis felicitas, ſi opera & bene & ex uoto operantis eueniat. Tũ ſi fatum efficienter nõ ſignanter tantum eſt à ſideribus, quando potius fatum accipere res ſuum debet, quàm cũ ſidera illum intercedentibus alijs cauſis efficiunt. Videtur igitur factum ex ea hora pendere qua rem facere primũ opifex eius aggreditur. Contra fatum quo pacto accipiet res priusquàm ſit, aut quomodo eſſe diceẽ à nobis cum primũ incipit fieri ut aliquando ſit? Deniq; ex ſpecie & quę momẽto aduenit ultimo cõſtituente forma res illud eſt quod eſt. Quod igitur illi potius fatale momentũ quàm quo eſſe primũ incipit quod eſt, & ſeorſum à cauſa à qua fiebat, ſua cõſtare poteſt natura & firmitate? non igitur de hora qua fieri, ſed qua eſſe incipiunt res fata rerũ rationabiliter auſpicabimur. Rurſus ſi aliæ alio tempore partes abſoluẽtur, cur non quæq; decretum ſuæ fortunæ de ſuo tẽpore adipiſcetur? maxime cum experientia comprobetur, aliter uarijs eiuſdem rei partibus euenire. Nam & in corpore eiuſdem hominis alia interdum membra recte ſe habebunt, alia male: & aliqua pars eiuſdem urbis ruinis & incẽdijs erit obnoxia, cum nihil eiuſmodi reliquis partibus accidat, cur non igiẽ rationabilius unumquodq; moueri & gubernari à propria cõſtellatione, q̃ de pręterito quodã principio & fortaſsis abolito trahere res ſequentes fati conditionẽ. Et hęc quidem in uniuerſum de rebus omnibus dicta ſint, nunc particulariter eadem in homine examinemus, de cuius fatali primordio (ſi aliquod eſt huiuſmodi) multa & inextricabilis neceſſario ambiguitas naſciẽ. Quid enim potius ſtatuemus cum tam multa eius principia, eaq; omnia digna principatu conſpiciantur? an quòd inter omnia primum tempore eſt punctum illud fatale temporis arbitramur quo uir fœminæ primum cõgreditur? an non illud quidem, ſed cum ſemen de mare accreſcit in uterũ? an potius hęc quidem quaſi præludia, & neceſſario antecedentia. Primum uerò humanæ formationis initium ſtatuemus, cum adoriẽ uis ipſa ſeminalis puriſsimam partem excrementi muliebris eamq; cõſtituit, hoc eſt, cogit in fœtũ, quemadmodum à coagulo lac unitur & condenſatur, an neq; hominis adhuc initiũ, ſed cũ in conceptu partes corporis omnes poteſtate inſunt? an cum membranulis iam ſiue ſecundis circũobducitur? an hominẽ exordiri natura incipit quando cor primum actu ſecernitur, cuius uirtute quod gignitur iam quaſi filius à patre emãcipatus à ſeipſo incipit gubernari, ut naturæ interpres Ariſtot. docuit. Huic enim principio uis magna authoritasq; debetur, cum & cor primum ſit quod formatur, & in cæteris partib. diſtinguendis, cum motus omnium, tum incrementum à corde diſtribuitur, ut

tur, ut (ſi nobis eſt cum aſtrologis fabulãdum) quemadmodum cordi inſita uirtus, totum deinde reliquis coagentibus explicat hominem, ita hauſta prima in corde Solaris uirtus, totam deinde explicet fati poteſtatẽ. An potius hinc quidem cordis & uitæ fatum principale, ſed membri cuiuslibet diſpoſitio ex hora potiſsimum qua diſponitur, priuati ſubit ſuiq; fati conditionem. Conſiderantibus enim recteq; omnia penſitantib. illud ualde apparet rationabile, ut ſi, gratia uerbi, luminaria ut dicunt oculis præſunt, ex luminariũ diſpoſitione cum oculi diſponuntur eorum potius habitus mixtioq; dependeat, quàm uel ex ea quæ pridem cum ſemẽ impleuit uterum anteceſsit, uel poſt ſecutura eſt cum pridem oculis abſolutis, extra uterum matris infans eſt proditurus, id quod de reliquis membris pari ratione dictum intelligatur. Quod ſi poſthabitis omnibus his quę diximus, aliud authoritate efficaciaq; præſtantius initiũ inueſtigetur, quod nam rationabilius proferemus quàm quo anima fœtui participatur, quoniã tũc eſſe incipit homo, & ſubſtantiæ integram rationem conſecutus, tunc ex materia ſua formaq; conſiſtit Et ſi fatum ex hora proficiſcitur, qua res primitus eſt, nulla utiq; potius fatalis hora hominis exiſtimabitur. A qua ſi tamen opinione recedendum eſt, illud magnam habebit probabilitatem, ut quę corporis ſunt ad ſeminale principium referãtur, quæ animæ ad ipſam animationem, quæ ſunt externa atq; fortunæ ad id forte momentum, quo hunc captum, in quo ludit fortuna, clauſtra uteri egreſſus homo primum ingreditũ. Deniq; ex hac tam uaria atq; nodoſa de humano principio ambiguitate extricabunt ipſi ſe, forte, qui ſunt diuini, philoſophia quæ tantũ rationibus nitiũ, explicare ſe recte nullo modo poteſt, quę ſi eſt tamen aliquid affirmatura, nihil minus affirmabit quàm quòd aſtrologi decreuerũt, uti ex hora natiuitatis naſcentis hominis fata dependeãt, in quã opinionẽ neq; ratione aſtrologi ſunt adducti. Sed quia hoc principiũ aſſequi magis poſſe uidebanĩ, ideò primas illi partes cõceſſerunt. Quare & poſt geniturã dare aliquid ſolent cõceptioni, quoniam ſperent de ea nonnihil interdum etiam poſſe cognoſci. Reliqua quæ ſunt potiſsima certe principia, præſertim cũ animatur fœtus ex aſſe reiecerunt, quare ſcilicet, illis ex aſſe, hoc eſt, penitus ſunt ignota, nec ſi inde pendere hominum fata conceſſerint, poterunt ſibi diuinandi de fato aliquid arrogare. Verũ ut reliqua prætermittamus, genituram conceptui & fœtus animationi qua ratione præponanĩ, quandoquidem ſi primas in fato cõſtituendo partes initio illi demus, quod maxime tempore primum eſt, nõ eſt prius principium principio ſeminali ex quo omnia alia qroficiſcuntur, ſi non tam primum tempore quàm efficacia dignitateq; præponitur, tempus animandi fœtus omnibus erit præponendum, genitura & poſterior omnibus & efficaciæ aut nihil, aut parũ habet, quæ nec hominem inchoat, nec facit, nec abſoluit, ſed inchoatũ & iam abſolutum ipſa ſolum oſtendit.

Ptole-

PTOLEMAEVM PLVS CONCEPTVI QVAM GENIturæ tribuiſſe, cui neq; aliquid tribuendum eſſe Ptolemæi ratio conuincit. Cap. III.

QVod ſi uerba ipſius Ptolemęi grauiter penſitentur, uidebimus eum ui rationis adductum, plus dare conceptui, quàm genituræ, quanquam ut faueat profeſsioni, de efficacia genituræ multa aſtruere ſit conatus, uerba ipſius in tertio Apoteleſmatum ſunt huiuſmodi: Cum principium temporale hominis aliquod ſtatuatur, natura quidem illud erit principium cum ſemē utero genitali admittitur, potentia autem & ſecundum accidens cum hora partus infans egreditur, qui igitur horam admiſsi ſeminis caſu uel obſeruatione deprehenderint, illam ſequi potius eos decet in proprietatibus corporis animæq; dignoſcendis, efficientibus eo tempore ſtellarum configurationibus conſideratis. Cum enim ſemel à principio ſemen exambientis aëris affectione certa qualitate diſponitur, licet per conſequentis conformationis tempora uarietur, quoniam tam propriam cognatamq; tantum materiam naturaliter ſibi aſciſcit, cum actum fuerit, magis etiam primæ ſuæ qualitatis diſpoſitioni aſsimilabitur. Hæc ibi Ptolemęus ad uerbum. Vbi mihi u deī quàm expreſsiſsime & aſſeuerate, nulla interiecta dubitationis particula, pronunciare primum & naturale & efficaciſsimum hominis principium eſſe ſeminis admiſsionem, atque huic potiſsime inhærendum, cum agnoſcitur, in prænoſcendis hominum uiciſsitudinibus, tam quæ ad corporis, quàm quæ ad animam attinent. Quod ubi etiā aſſeruit, tunc quæ uidebanť obijci poſſe de ſeminis permutatione accurate anxieq; diſſoluit. Verum quoniam ſciebat artem periclitari ſi aliunde pronunciari de hominis fato pernegaret, adiecit his quæ diximus in hūc modum: Qui autem horam ignorant principij ſeminalis, quæ plerunq; ignoratur, illos neceſſarium eſſe ſequi principium natiuitatis. Penſemus autem hæc & priuſquam alia ſubiungamus, in quibus ſolum utendum ait hora genituræ cum hora conceptus ignoratur, & de hora quidem cōceptus dixit, quòd adhærere illi conuenit. ita enim Græcè ſcribitur προσήκει, de hora natiuitatis non conuenire dixit, ſed ἀναγκαῖον, hoc eſt, neceſſarium eſſe, quaſi neſcientibus horam hominis concepti, & tamen uolentibus de eius fato diuinare ad natiuitatem neceſſario eſt confugiendum, ut luce clarius appareat nō uolentem ſed coactum neceſsitate in hanc ſententiam deſcendere Ptolemæum ut hora genituræ quaſi ſecunda (ut dicitur) poſt naufragium tabula utatur, & hactenus quidem pro ratione locutus, mox ne deſerat profeſsionem conatur quantum poteſt hoc quoq; de genitura principium ualidum demōſtrare, quare de eo ita ſubdit: Et hoc etiam eſt maximum principium, atque hoc ſolo à primo deficiens quòd ex conceptu ea etiā poſſunt præcognoſci quę ante partum eueniunt. Porrò ſi quis hoc quidem principium dicat, illud au-

tem

tem κατ' ἀρχὴν, id eſt poſt principium, erit quidem illud ab hoc tempore ſecundum, ſed fortaſſe erit poteſtate perfectius, ferè enim iure hæc humani ſeminis generatio non negabitur, illud aut hominis, cum multa tunc accipiat infans quæ prius non habebat cum erat in utero, & ea naturæ hominis propria, quamuis item quod hora partus non circumdat nihil uideatur conferre, ut qui naſcitur talis aut talis ſit, facit tamen ut ſubcognatam circumdantis configurationem prodeat in lucem, quoniam natura poſtquam cum perfecit tantum ad exeūdum impetum dat, cum diſpoſitio eſt ſimilis figuræ illi quæ à principio fœtum formauit, quia rationabile & harum quoq; rerum ſignificationem habere diſpoſitionem ſtellarū hora natiuitatis, non quia ſit effectrix illarum, ſed quia ex neceſsitate & ſecundum naturam ſimilis eſt illi poteſtate quæ efficit. Hæc Ptol. à nobis fideliter recitata, in quibus illud primum eſt uidere omnino eſſe falſum quod ait interpres Auenrodan dubitanter loqui Ptol. in prioribus uerbis ubi de efficacia cōceptus ediſſerit, aſſeuerate in his poſtremis ubi hora natiuitatis ſignificandi uim habere demonſtrat, cum contra potius ibi quidem omnia affirmet, nihil excipiens, nihil dubitans, hic nihil non adiecta dubitationis particula loquatur, nunc ferè, nunc fortaſsis interponens, & cum denique totam ſuam diſputationem terminaturus non aliam habet rationem qua fati ſignificatricem horam genituræ defendat, quàm ut ſimilem à principio ſeminali eſſe ſuadeat. Tantum âbeſt ut authoritatem decernendi qualis ſit futurus qui naſcitur neget eſſe in conceptu, ut non plus ſuper hac re concedat genituræ, quàm ut conceptui ſimilis & conſentiens inueniatur. nam illa quidem opinio apud aſtrologos inuulgata, credita etiā ab interprete Ptolemæi, ut ſignificet ſolum hora cōceptus quæ in utero matris fœtui accidunt, de falſa intelligentia dictorum Ptol. nata, facile intelligitur, qui non ea ſolum ſignificari per conceptum dixit, ſed etiam illa quæ genitura non poſsit: Præſtat, inquit, hoc Ptolem. cōceptus genituræ, quòd per illum etiam ea quæ ſunt ante partum poſſunt præuideri. Quod ſi illa tantum, nunquam erat etiam apponendum, nec propterea præſtare primum principium, ſecundo exiſtimandum, cum longe ſit maius ſpacium totius uitæ quàm rudis adhuc naturæ informisq; fœtus rudimenta gubernare. Quapropter ſi Ptolem. in illis dubitanter hæſitanterq; prolatis uerbis confidat, ut ſit principij ſecundi uirtus fortaſſe primo efficacior, & hoc ferè ſeminis humani illud hominis potius ſit principium, non ſolum à ratione ſed à ſeipſo plane diſſentit. A ſeipſo, quoniam, ut dicebam, non potuit in principio naſcendi authoritatem fati defendere, niſi excogitata cum principio ſeminali, natiuitatis affinitate, & cum poſtea de ſexu alijſq; naſcentis conditionibus præuidendis præcepta tradit, ea ex conceptu magis quàm ex natiuitate ait præcognoſci. A ratione, cū propter multa quæ ſupra diximus, tum quare ualde extra rationem eſt, ut conceptum principium ſemi-

nis natiuitatem hominis dicamus, quãdoquidem cum ſemen uterum impleuit, non fieri ipſum, ſed incipit aboleri, cum homini fabricando natura manus admolitur, quare illud ſicuti hominis generandi, ita corrumpendi ſeminis eſt principium. Quòd ſi principium hominis uoces natiuitatem, quare multa tunc primum habet quæ in utero non habebat, at nõ illa pertinent ad ſubſtantiam, quæ iam facta & abſoluta eſt, ſed ad geſtiones operum tantummodo nonnullorum quæ nec hominis propria, à quibus ſi fatum hominis auſpicemur, multo poſt ortũ tempore fatum orietur, ut cum ſcilicet fati non iam infans incipiet, cũ cogitare, deliberare, ratiocinari, nam ſtatim quidem natus nihil habet hominis proprium præter eiulatum, non igitur his tam ſcilicet ſi falſis & friuolis, aſtrologorũ prudentiſsimus Ptolem. inſiſteret, quanquam ea ne omnino deſertor profeſsionis præuaricatorq́ue putaretur protulerit dubitanter. Neq; uerò hæc ſolum quibus conceptui genitura præponitur, ſed quæ aliquam uim in fato decernendo aſtruunt genituræ, minus habere poſſunt firmitatis. Summa enim totius uirtutis ad cõſenſum referĩ, qui ſit inter natiuitatem atq; conceptũ. At qui nam iſte conſenſus? quæ ſimilitudo? Reſpondet Haly Solem hora genituræ in ſigno ſemper inueniri, quod aut ſeptimum aut nonum aut decimum ſit ab eo in quo fuit hora cõceptus. Hæccine igitur illa ſimilitudo? O ridiculam uanitatem, quaſi aliquod tempus alicui tempori hac ratione non conſentiat, quare ſcilicet Sol quocũq; tempore à ſigno in quo alias fuit, aliquo ſemper ſignorum numero neceſſario diſtat. An probabilius quod affertur de Luna? cuius locus cum naſcimur horoſcopus ſit conceptionis, & qui tunc Lunæ locus horoſcopus ſit, deinde natiuitatis, atq; hoc falſum confictũq; ab aſtrologis poſtea demonſtrabitur. & Haly Auenrodan in tractatu præſentis quæſtionis exponẽs Ptolemæus. Vt uerum interdum, ita falſum interdum, ait ſe deprehenſum. Verum age ſit uerum nulla potius uia, fictus ille conſenſus, utriuſq; horæ euidentiusq; coarguetur, quoniã ſi ex regula illa aſtrologorũ conceptus horã inueſtigaueris, & thema ad id tempus tibi conſtitueris, inuenies cœli ſtellarũq; diſpoſitionem ab ea ſemper eſſe diuerſam, aliarumq; rerum omnino ſignificatricẽ, quæ hora natiuitatis ſupputantibus apparebit, ſed quid plura in nugis confutandis uerba prodigimus. Haly inſignis aſtrologus in Lib. quem ſcripſit de electionibus aperte confitetur efficaciam fati diſcernendi eſſe in hora conceptus, ſed quoniã hæc ignoretur, idcirco ad horam natiuitatis aſtrologos confugiſſe. Et ipſi cum urgentur de ortu Geminorum quorum diſpar ſit fortuna, ſolent dicere interdum diuerſitatem conceptuum illorum fortunam uariare, cum tamen ſi hora conceptus ea ſolum diſponit quæ accidunt intra uterum, illud potius ſequitur, ut poſsit eorum quorum conceptus diſpar compar quidem eſſe fortuna, ſed natiuitas nullo modo eſſe poſsit.

VNIVERSALIA FATA QVIBVS VIIS ASTROLOGI VEſtigent & quàm parum rationabilibus. Cap. IIII.

DIximus de initio fati particularis quàm ſit incertum, & quàm falſa ratione ab aſtrologis conſtitutũ, reſtat dicere de uniuerſali, unde ſcilicet fata urbium, gentiũ, regnorũ, & in uniuerſum mundi pronũcientur, quòd hoc quoq; (ſi aliquod eſſe concedat) in ambiguo tamen & incerto ſit, & à noſtris aſtrologis perperam definitum. Solent autem ad uniuerſales prædicendas mutationes triplici ferè uia procedere, aut ex magnis ſiderum ſuperiorum uel luminarium eclipticis cõiunctionibus, aut ex cœli diſpoſitione, cũ primas Arietis minutias Sol ingreditur, quod quaſi principium anni ſtatuerunt, aut ex principijs urbium, regnorũ, gentiũq; peculiaribus, hoc eſt ex hora qua urbs ædificata, uel regnum inſtitutũ, uel lex genti data qua uiuit, quaq; gubernat, quæ omnia quòd ſint friuola magna ex parte ſupra eſt oſtenſum, nõ ſolum ubi tota depulſa eſt ſiderũ efficientia, ſed etiã cum totam prædicendi ex magnis coniunctionibus rationẽ infirmauimus, & ſiue ab illis, ſiue à defectibus luminarium, longo poſtquàm acciderunt tempore expectare aliquid uanũ declarauimus, tum impietatem inſaniãq; deteximus aſtrologorũ, & legem cœli fato, & fato ſuæ legis gentes ſubijcientium, necnon quòd ſit uanũ, uel urbis ędificatæ uel accepti regni, quaſi rei naturalis diem natalem decernere. Nũc & ſi omnium rerum fatum aliquid eſſe concedamus, ſumus oſtenſuri de fatali principio harum rerũ nihil certum aut poſſe definiri, aut hactenus eſſe ab aſtrologis definitum. Primum quidem in auſpicando urbis fato à iactu lapidis quàm ratione mouentur? quàdoquidem iam ciuitatis potius quàm urbis fata perſcrutantẽ, illud momentũ potius obſeruandũ quo urbs ædificata cœpta eſt habitari, & ſuis legibus regi & cõtineri. De regis item fortuna magna inter eos diſcordia, cũ alij putent ex hora illam pendere qua rex inſtituitur ſiue decernitur. Alij cathedram potius ſiue coronationẽ putãt inſpiciendã, ſed hæc quaſi minutiora prætermittamus, cum etiam Haly fata gentium urbiũ & regnorum nõ tã ab his ipſis quæ dicebamus quàm à principijs magnarum uniuerſaliumq; conſtellationũ credat dependere, de quibus cum illis collato pede mox diſputabimus.

ASTROLOGVM NON POSSE PRAEDICERE QVANAM orbis regione fatum aliquod euenturum ſit, quoniam incertũ apud ipſos quæ cui ſigno uel Planetæ regio ſubiaceat. Cap. V.

SI magnæ quas uocant coniunctiones, ſi defectus Solis & Lunæ quantas aſtrologi fabulantur ſcient mutationes, illud nũc contendo, uerè tamen de illis ab aſtrologis nihil poſſe prędici, neq; tamẽ illis cõiecturis quæ obijci poſsũt, horoſcopũ magnę cõiunctionis incertũ, an ſit proprius, aut ipſius anni quo uertẽte illa contigerit, arbitrarieq; illos in defectu luminariũ principium mediumq; obſer-

uare, temporibus reliquis inobſeruatis, tum etiam ſolius principij habita ratione, condonentur illis hæc omnia, nec ſuper his litem ullam faciamus, alibi premere eos poſſumus efficacius, unde omnimoda huiuſmodi prædictionum incertitudo demonſtretur. Sunt enim earum quatuor capita, primum ut prædicatur quid ſit futurum, ſecundum quo in genere rerum, tertium quonam tempore, quartum apud quas gentes & in quibus locis ac regionibus. Quod ſi nulla ferè rerum mutatio eſt, nullus caſus, uel proſper, uel aduerſus, qui non aliqua mundi parte apud aliquos populos accidat, quocunque tempore ueniat, erit omnis huiuſmodi uana futiliſque prædictio, niſi poſtremum hoc habeant exploratum, quonam ſcilicet loco, quaque parte terrarum admirabiles illæ mutationes euenturæ ſint. De hoc autem ita definiunt, ut in regionibus illis expectetur quæ ſint ſigno ſubiectę, apud quod talis uel coniunctio ſiderum uel luminariũ defectus cõtigerit, nec ſolum quæ ſigno penitus eodem, ſed uel eodem uel ſigno ſaltem eiuſdem triplicitatis. Hæc eſt omnium aſtrologorum ſuper hac re indubitata ſententia. Vnde illud colligitur, nihil poſſe de fato alicuius regionis uerê prædiuinari, niſi prius conſtiterit, cui nã ſigno, cui planetæ regio illa ſubijciatur. Sicut nec de hominis poteſt fato prænunciari ſi tẽpus genituræ fuerit ignotum. Quod ſi de ſub ſignis planetiſque diuerſis terrarũ diſtributione omnia apud aſtrologos ſint incerta, patet euidentiſsime prædictiones eorũ de huiuſmodi rebus neceſſario forè quàm incertiſsimas. Illud uerò, qui Ptolem. & Albumaſaris libros legerit accurate, facile intelliget, cum nullum ſit dogma in quo ſibi minus aſtrologia conſentiat. Ptolemeus in lib. Apoteleſmatum igneam triplicitatem præeſſe dicit ſeptentrioni, terream meridiei, aëream orienti, aqueam occidenti. Quod ſecutus eſt Iulius Firmicus opinionum ueterum æmulator. Idem uerò Ptolem. ſecundo lib. eiuſdem operis, uel aliter explicare, uel immutare nonnihil eam uidetur partitionem, igneam triangularitatẽ non tam ſeptentrioni quàm his terris præficiens, quę ſitæ ſunt inter ſeptentrionem & occidentem, terream his quæ inter orientem & meridiem, his uerò quæ inter ortum & ſeptentrionem aëream, aqueam inter occaſum collocat & meridiem. A quibus omnibus ea tantum diſtant quæ Albumaſar ſcribit quantũ diſtat oriens ab occidente, is enim ſexto lib. Magni introductorij igneam triplicitatem nõ ſeptentrioni, ut Ptolem. ſed orienti uoluit dominari, ipſi quidem ſeptẽtrioni, cui ſcilicet igneam præficit Ptolem. ipſe aqueam dominari cõtendit, & quam orienti Ptolem. aëream ipſe contra præficit occidenti. Idem tenet Paulus Alexandrinus in inſtitutionibus artis Apoteleſmaticæ. Sed ipſe idem Album. quaſi ſui oblitus lib. primo de Magnis coniunctionibus tam diuerſa ab his ſcribit, quæ ſcripſerat in introductorio, quàm illa erãt diuerſa à dogmate Ptolem. Nam ibidem non igneam ut Græci cũ Ptol. atque Materno, non aqueam ut ipſe alibi, Arabeſque permulti, ſed aëream præficit triplicitatem

tatem

tatem, & quam ibi ſeptẽtrioni aqueam dederat, tum oppoſitæ aſſcribit regioni, hoceſt meridianæ, occidenti autem nec aqueam ut Ptol. nec ut ipſe alias aëream ſed terream ait dominari, quibus ſententijs quidnã poteſt eſſe pugnantius? quarum ſe arbitrum quiſnam faciet? cum nec ratio hic poſsit, nec experientia monſtrare ueritatem. Henricus Macilienſis poſtremã hãc Album. opinionem ait eſſe uerißimam & experimentis ꝙ plurimis comprobatam. Contra Alchab. & Zaël Iſraëlita, & Abraam Auenazra, & Saphar in iſagogicis, & Meſſahala, illam probant quam ſcripſit in introductorio Haly. Auenroadan utraꝗ reiecta Ptolem. ſententiam omnib. anteponit. Mitto ꝙ ipſi ſuper his ueteres inter ſe diſſentirẽt, Aegyptij ab Hipparco, ab Hipparco Ptol. id aliquib. exẽplis declarabo. Arieti enim Aegyptij antiquã Babylonem, & Arabiam Aegypto cõterminam. Ptol. Britanniam, Gallatiam, Germaniam, Haſtarniam & Palæſtinam ſubiecit. Hipparchus & antiquiſsimi aſtrologorũ exactiore quidem ratione, alijs enim ſigni partibus alias regiones ſubiecerunt, atꝗ ita ſiniſtro quidem Arietis humero Babyloniam, dextro Thraciã τῷ ϛίθα Armenianæ τῇ πλεύραις Arabiam Aegypto confinem τῷ διερχὰ ναυότῳ Perſidam, & Cappadociam, & Meſſopotamiam, & Syriam & Rubrum mare, atque ita in cæteris ſignis eſt diſcordia: Aegyptij, Hipparchus, Ptolemæusꝗ diſcordant nõ minus, quàm à Ptolemæo etiam Album. & à ſeipſo. Vnde luce clarius conſtat nihil poſſe ab aſtrologis certi pronunciari, ubinam gentium atꝗ terrarum caſus aliquis ſit uenturus, cum de ipſa ſub ſignis gentium terrarumꝗ diuiſione nihil habeant certum uel exploratum.

NON POSSE INITIVM VNVM CONSTITVI DE QVO totius anni pendeant fata, tum uaria à uarijs anni ſtatui principia, & iuxta Hebręos annum potius autumno quàm uere inchoare. Cap. VI.

RElіquum ut de initio anni dicamus, quod non poſſe unũ conſtitui ex quo totius anni ſtatus prædicatur, tamen expreſſe firmat Ptolem. ut nullius potius quàm ipſius uerbis hoc ſim comprobaturus. Is igitur lib. Apoteleſmatum ſecũdo ita ſcribit: In circulo nullus cogitare principium ſimpliciter poterit, in Zodiaco autẽ ea utiꝗ quis principia iure conſtituet, quæ æquinoctijs atꝗ ſolſtitijs determinantur, quæ ſunt quatuor, duo ſcilicet æquinoctialia & duo ſolſtitialia. Verum hic locus hæſitationi an aliquid horum quatuor ſit præponendum. nam ſi ipſam quidem ſimpliciter circularem naturam ſpectes, nullum eorum ſingularis principij priuilegium obtinebit. Vtũtur autem qui de his ſcripſerunt, aliquid ſupponentes, diuerſimode, uno quoque illorum quatuor quaſi principio moti, ab aliquibus eorum propria ratione naturaliꝗ conſenſu, habet enim unaquæꝗ illarum partium aliquid peculiare & excellens, unde ſibi principij & noui anni authoritatem uideantur uendica-

re, ut uernum æquinoctium quod tūc primum dies nocte incipit longior fieri, & quia tempus id anni abundat humiditate, quæ qualitas & natura (ut ſuperius diximus) in omni principio generendarum rerū plurima eſt. Æſtiualis ſolſtitij prærogatiua hæc eſt, quòd tūc maxime dies in ſuo quaſi faſtigio cōſummationeq́ꝫ producitur, tum uero apud Aegyptios & inundat Nilus & Canicula exoritˉ. In autumnali æquinoctio fructus omnes colligunˉt & terræ ſemina iaciūtur. In brumali ſolſtitio poſt decremētum incipit dies tunc primum augeri. Quod autem mihi conuenientius & naturæ cōſonum magis uidetur, hoc eſt, ut in obſeruatione rerum anni quatuor illis principijs utamur, obſeruantes quæ ante illa proxime fiunt Solis & Lunæ, uel coitus, uel opponēs, & præſertim eclipticas, ita ut ex principio quod ſumitur ab Ariete uer quale futurum ſit præuideamus, ab eo uerò quod à Cancro ęſtatem, à Libra autumnum, hyemem à Capricorno. Hæc ibi Ptol. ad uerbum. E quibus apparet & creditum ab eo & cōprobatum nullum uerum initium poſſe conſtitui. Ex quo totius anni fatum præuideatur, ut non poſſim ſatis mirari & Auenrodan eius interpretem, & iuniores aſtrologos identidem prędicantes plus tribuere Ptolemæum in anno exordiendo ueris æquinoctio, quàm uel autūni principio uel ſolſtitij. Nam quemadmodum uernum æquinoctium quid non habere dicit, unde principij priuilegium mereatur, facit idem nihil ſecus in reliquis, & poſtquàm omnibus initialem eſſe authoritatem oſtendit, tū non aliud quidem alio plus habere momenti, ſed æquè omnia obſeruanda eſſe decernit, hoc & magis conueniens & naturalibus conſonum aſſeuerans, quàm ut unum ex illis reliquis ſuperhabitis obſeruetur, quandoquidem unumquodq́ꝫ ſuam habet rationem cur principium aliquod anni iure exiſtimetur, quo factum eſt ut diuerſæ etiam gentes aliæ, ab alio ex his initijs annum exordirentur. Aegyptij ab æquinoctiali ſolſtitio, Romani ab hiemali, alij ab autumnali, hoc eſt, ab ingreſſu Solis in Libram, eam etiā horam obſeruantes quæ uigeſimam Scorpij partem peragrabat, plurimum in ea efficaciæ momentiq́ꝫ putantes ad ſtatum & mutationes aëris prędicēdas, quod Saphar & Aoniar ſunt ſecuti. Nonnulli item ex ſententia Aegyptiorum uolunt illa quatuor principia conſideranda, ſed non ita ut omnia in omnibus obſeruentur, unde cum Sol quidem Arietem ingreditur ipſius Solis ſtatum conſiderant, cum uero Cancrum Iouis, cum Libram Saturni, cum Capricornum Martis, quòd hæc omnia ſidera in eis ſignis regnare exiſtimentur. Albu. aliud ſibi ſomnium eſt cōmentus, ut ſi quum Arietis primas minutias Sol inuadit horoſcopus inuenitur, ſignum fixum, ex eius horę cœleſti diſpoſitione de toto anno quidem recte pronuncietur, ſi commune ſit ſignum duo principia anni ſtatuanˉt, ſi mobile quatuor, quæ prorſus uana & arbitraria ſicuti nec ratione, ita nec ueterum uel authoritate uel experimentis fulciūtur. Quòd ſi quis forte ex mundi creatione opinionem

nionem aſtrologorum uelit confirmare, ut propterea ex ingreſſu Solis in Arietem futura fortuna cognoſcatur, quoniam per id tempus mundum Deus creauerit, ut non ſint aliud annorum conuerſiones quàm reuolutiones mundanæ genituræ, is uerò facillime ſtatimq́ reuincetur, quandoquidem ſi mundi ſequamur genituram tam erit incertũ quod ſit anni principium ſtatuendum, quàm etiam eſt incertum quonam tẽpore anni mundus fuerit inſtitutus. Neque enim apud Hebræos, à quibus mũdi creationem accepimus quicquam ſuper hac re certum & definitum eſt, ſed alij uere, alij autumno exortum contendunt, & ſi altera opinio eſt pręferenda, eò potius declinant ut in autumno conditum credant. Nam quod ſcriptum eſt eodem menſium in quo phaſe celebrabatur primum menſem in anni menſibus futurum, id ratione ſolennitatum celebrandarum dictũ uolunt, quare ſi illa maxima prima & præcipue eſſet ſolennitas, à qua eorum exitum de Aegypto, quod primum Dei in populum beneficium, cætera ſint ſecuta. In reliquis aũt rebus omnib. à Septembri initium faciebant, quod multis tum ſacrarum literarum locutionibus, tum antiquis cõſuetudinibus Iudæorum uidetur comprobari. Scriptum enim in Exodo eſt, ſcenophegia, hoc eſt, in feſta tabernaculorum celebrari in exitu anni, ea uero medio Septembri celebrabantur. Et in libro Nehemiæ ſcribitur & factum eſt in menſe Casleu, is eſt apud Chaldæos qui apud nos December, anno 20. tum ſcilicet factũ eſt in menſe Niſan, hoc eſt, Aprilis anno 20. qui ſi menſis Niſan, id eſt Aprilis, caput anni eſſet, non uigeſimo anno, ſed primo ac uigeſimo erat ſcribendum. Præterea cum lege caueretur ne ſeptimo anno, qui ſcilicet erat ſabbatum annorum, aut meterent agros, aut ſeminarent. Si caput anni erat Aprilis, ſequebatur, ut quod per Octobrem ſexti anni ſeminauerant, id æſtate ſequenti metere non liceret, quare hæc ſcilicet æſtas ad ſeptimum annum pertinebat, ſi eius exordia à uere ſumebantur, quod ſi erat, credita ſexto anno terræ ſemina deperibãt, quod incommodum non ſequebatur è Septembri annum inſtituentes. Mitto quæ Lerſienſis in cõputo ſcripſit, & Beda in libro Temporum, & Ioſephus in primo antiquitatũ, & Hieronymus in epiſtola de Solennitatibus, qui Ezechielem etiam exponens Octobrem dicit primũ eſſe menſem, Ianuarium uero quartum, è quibus omnibus liquet ſiue ex mundi creatione aliquid coniectemus, ſiue aſtrologorum ueterum rationem authoritatemq́ ſequamur, omnino aſtrologos aberrare, qui ex ingreſſu Solis in Arietem de totius anni fato pronunciari poſſe contendunt.

DE DIRECTIONIBVS ALIISQVE MODIS, QVIBVS tempora futurorum definiunt quàm parum conſtent, quàmue in his aſtrologi inter ſe diſcrepent. Cap. VII.

SIcut errant in fatis anni auſpicandis (ſi qua fati concedatur auſpicatio) ita in tempore definiẽdo quo illud ſit euenturũ quod initialis hora promiſit. Vtuntur enim hac quoq; in re friuolis, falſis, uanis, ſuppoſitionibus, & methodo naturali nihil conuenientibus, inter quas illa prima & potiſsima eſt de Planetarum partiũq; Zodiaci directionibus (ſic enim libet eas uocare) quo magis ab his quibus cum diſputamur intelligamur. Illæ igitur quam falſis nitantur ridiculisq; fundamentis breuiter aperiemus, declarata prius ex propoſito aſtrologorum opinione. Eſto igitur geniture alicuius horoſcopus Leonis P. quintadecima. Satur. in Virginis p. ſexta collocetur, patet Saturnum horoſcopo, nec aſpectu nec alia re copulari, quare non debet illi nocere, uerũtamen opinantur peruenturum aliquando ex directione horoſcopum ad Saturnum, & quo anno illuc perueniet, ex Saturno morbi periculum nato imminere, peruenire aũt aiunt hac ratione, quoniam ſingulis annis ſingulæ nobis ſignorum partes attribuuntur, pro anaphorarum tamẽ proportione, ſed hoc nihil ad rem de qua nunc agitur. Dicũt ergo primo anno uitę ipſum deberi gradum in quo eſt horoſcopus, quare ſi in eo gradu Planeta bonus, aut corpore, aut radijs fuerit, eo anno ſua bona largiri, contra ſi malus mala, ſecundo anno ſecundum à primo gradu reſpondere, tertio tertium, & ſic deinceps. Quare ſi Saturnus (exempli gratia) primam & uigeſimam partem ab horoſcopo occupauerit, cum primo & uigeſimo ætatis anno pars illa reſpondeat, fore ut annus ille Saturni radijs infeſtetur. Cum uolunt igitur quonam anno bonum malumúe aliquid euenturum ſit nato præuidere, dimetiunt gradus inter loca principalia genituræ, & corpus aut radios boni maliúe ſideris interceptos, & pro numero graduum de annorum numero præſcribunt, poſt quem euentus ille debeat expectari, hæc eſt eorum poſitio in directionibus, ex quibus & uitæ ſpacium Ptolemęus & caſus omnes uicesq; fortunæ aſtrologorum turba pronunciat. Quibus quid poteſt leuius? quid magis irrationabiliter cogitari? nam illa primum ad annos graduum diſtributio, poteſt ne magis ex libidine fingi? nullo fundo ſcientiæ rationisúe concepta, maxime cum interdum annos, interdum dies (ut ſcilicet eis ſubuenit) à gradibus iſtis dicant indicari. Et haberet hoc forſan aliquam probabilitatem, ſi partitio ipſa graduum eſſet à natura, illa uero ex arbitrio tota pendet, mathematicorum ſigna in triginta potius quàm in uiginti partes non ob aliud diuidentium, quàm quòd numerus ille diuiſionibus arithmeticis eſt accommodatior, ut teſtimonio ipſo aſtrologorum proximo libro nobis demonſtrabitur. Sed quomodo mihi nocere poterit Saturnus in ſexta Virginis parte (ſicut

erat acceptum) cum naſcebar inuentus, etiam ſi illis demus primo & uigeſimo ætatis anno eius influxum ad me pertinere, nam quando ad me pertinebit Saturnus, illic non erit, & quando ibi erit Saturnus, pars illa ad me non pertinebit. Qui ſi forte quemadmodũ à peſtilentia infectæ ueſtes uenenum ad aliquod tempus non amittunt, ita partibus cœli etiam euenire dicant, ut receptam à malo ſidere contagionem diu retineant, proptereaq́ gradus ille iam tum cum naſcebar infectus à Saturno, poſt multos etiã annos uim noxiam illam in me refundat, Perbelle poſitionẽ ſubtiliterq́ defendent, & ſiquidem cum philoſophis eſſet ſermo, iuberem meminiſſe luminis affectionem ſubiecto non hærere, ſed abire cum corpore à quo diffundatur. Cœleſtium autem omnium impreſsionum (ut in metheoris ait Auicenna) & uehiculum lumen eſt, & fomentum. Sed ipſi mihi reſpondeant cum ad eundem gradum tot annis intermedijs aliorum accurſus ſit Planetarum, an ſuperuentu luminum ſalutarium inolitum illud uirus putent aboleri poſſe uel imminui. Præterea ſi perdurant in cœli regionibus à Planetis acceptæ ſuſceptæq́ qualitates, nec ad exiguum ſpacium temporis conſeruantur, non erit in factis dijudicandis tantummodo obſeruandum, quis quo cœli loco uel anno reuoluente, uel hora genituræ, Planeta inueniatur, ſed qui eadem loca præcedentibus etiam annis peragrarint. Poſtremò commentum illud dirigendi aliud non eſt, quàm ſubijcere res non ſolum conſtellationibus his quæ ſunt, ſed quæ eſſe etiã poſſent. Nam quid aliud eſt dicere Lunam quæ me naſcente hexagonis radijs à Sole feriebatur, infortunium tamen aliquando inibi parituram ex quadrato Solis aſpectu, ſub quo illa quidem non fuit cum naſcebar, ſed fuiſſet ſi pluribus cœli partibus interiectis procul à Sole magis conſtitiſſet, quas partes per quas ſcilicet à quadrata radiatione diſtabat cum peregerit poſt tot annos ab ea illa ibi calamitas infligetur. At conſtellatio iſta ſub ortu meo non fuit, & ſi poſtea aliquando eſt futura, nihil tamen ad me, cui ſi fatũ aliquod eſt, præterita illud cœli diſpoſitio dedit. Patet igitur quàm abſurda, quàm falſa, quàm inconſona ſit poſitio dirigendi, qua qui quotidie utuntur aſtrologi, quodnam habent fundamentum undeq́ ſit deducta, nondum forte ut opinor in conſiderationem examenq́ reuocarunt, utuntur autem præter directiones in euentorum temporibus præuidendis dominatu Planetarum, quos ordine quodam imperium uitæ ſuſcipere confixerunt. Hinc centra Chaldæorum, fridariæ Perſarum, Indorum nouenæ, tecates Ptolemæi, aphoriaq́ occurſorq́ hinc, decennia Ægyptiorũ, cranocratores Arabum, & quæ alia hoc genus, alij alia pro libidine ſomniauerũt, quæ omnia peccant hoc inconcinnum quod de ſideribus ita definiunt, ut hic quidem tot annos Planeta nos regat, quo tempore cõſumato, ſuccedenti Planetæ, uel pro ſphærarũ, uel pro climatis ordine, quaſi per manus gubernacula tradit, qui rurſus per cõceſſum ſibi tẽpus adminiſtrata iuriſdictione, cedat

ſideri

ſideri proximo ius & poteſtatem, quod quidem ab omni eſt naturali ratione penitus alienum. Nam quod hoc potius quàm aliud ex eis hoc tempore inferioribus dominetur, non alia poteſt cauſa rationabiliter aſsignari, quàm aut materiæ diſpoſitio huius potius quàm alterius impreſsionibus oportuna, aut ſideris ipſius ad nos efficacior habitudo, ut ſuper terrã feratur, alijs ſub terra collocatis, aut uergens ad aquilonem regionibus noſtris fiat proximior, aut rectiores radios in terram iaculetur, & quamuis cũ aſtrologis ſentiremus de bona malaq; rerũ conditione, pro locorũ, ſignorum, radiationum diuerſitate, eius Planetæ qui plus cæteris in cœlo per id tempus authoritatis & poteſtatis obtineat, hoc eſt, ſolum quod dici ex naturali methodo poteſt, at reliqua ficta & fabulæ ſunt, ut Iouẽ dicamus nũc præeſſe terrenis, quare annis præcedentibus præfuit Saturnus, quem ex ſphærarum ordine Iupiter ſequitur, & Taurum hoc anno dominari, quoniam præcedenti Aries dominabatur, quaſi terrenorum & magiſtratuum uices in ſideribus inuenirẽtur. Quod ſi ita dicant experientia comprobatum poſſet eſſe aliqua fides, ſi de iſta inter ſe diſtributione temporum conuenirent. Sed cum alius Lunæ, alius Marti, alius Ioui, eoſdem annos attribuat, nónne omnibus pariter experimenti fides abroganda, quam pro ſua quiſque opinione in tanta opinionum uarietate prętendat. Aegyptij quos ſequitur Firmicus uitæ adminiſtrationem cuilibet ſiderum dant æqua partitione annos 10. & menſes 9. hoc ordine, ut in diurna genitura primum decennium Sol accipiat, in nocturna Luna, poſt quod decennium, qui in genitura per ſignorum curſum in ſecundo loco fuerit inuentus, tertius qui poſt ſecundum fuerit, & ſimili modo cæteri. Sed quicunq; decennium ſortitus fuerit, licet ſit totius temporis dominus, omnibus tamen ſtellis tota decennij ſubſtantiam diuidat, à ſe incipiens, & poſt ſe illis tradens qui ſint per ordinem poſiti. Primo autem illi quicunq; in themate ſecundus fuerit inuentus. Eſt autem ſumma annorum quos Planetæ ſeptem moderantur ex eorum ſententia quinque & ſeptuaginta ternis menſibus adiectis, quibus conſtitutis ad primum rurſus Planetam reditus fit. Perſæ eundẽ quidem annorum numerum colligunt, & à Sole ſimiliter ſi quis natus interdiu fuerit, à Luna ſi noctu exordiantur, facientes etiam ipſi unum quidem temporum dominũ principalem, ſed alios tamen in dominatu uicaria ſucceſsione participes, quam diſtributionem uocant fridariam, unde illi uulgata inter iuniores aliquem eſſe frigidariæ Iouis participem, Multum uerò diſcordant ab Ægyptijs, nam in ſucceſſu Planetarum non loca thematis genituræ, ſed ſphærarum ordinem obſeruant, Solem medium facientes. Præterea non cuiq; Planetæ æquale tempus aſsignãt, ſed Soli quidem annos decem, Veneri octo, Mercurio tredecim, Lunæ nouẽ, Saturno undecim, Ioui duodecim, Marti ſeptẽ, Capiti tres, Caudę duos, quod quam habere poſsit rationem ipſe quoque Auenazra in libro rerum aſtrologi-

carum

carum fatetur ſe neſcire. Contra uero in aſcendendo participe dominatus æquam cuilibet Planetarum portionem dant Perſę, ita ut princeps Planeta ſeptimam ſui temporis partem ſolus gubernet, ſecundam cum Planeta à ſe ſecundo, tertiam cum tertio. Aegyptij uero inæqualem hanc faciũt diſtributionem, decernentes Soli quidem menſes nouem & decem, Saturno triginta, Ioui duodecim, Marti quindecim, Veneri octo, Mercurio uiginti, Lunæ uigintiquinq;, quam rurſus ſubdiuidunt, ut Saturno ex triginta ſuis menſibus dies ſex reliquis Planetis impartiatur, atque idem de ſuis cæteri menſibus faciant, ut docet Epheſtion, & Maternus ignorauit. Sed illud fuit aſsiduum Perſis & Aegyptijs. quòd illi caput & caudam annumerant cronocratoris, Aegyptij non faciunt. Ex quibus omnibus patet poſt primum decennium, raro eundem fore annorum gubernatorẽ apud Perſas, & apud Aegyptios. Ab utriſq; uero diſſentit Ptolem. ætatũ dominos faciens, ut quaternos primos annos Luna gubernet, Mercurius decem ſequentes, tamen ordine quidem cõſequenti, Venus quidem octo, Sol nouẽ, Mars quindecim, Iupiter duodecim, reliquũ uitæ Saturnus, qui tamẽ cum exactam peculiarẽq; unicuiq; geniture temporum diſtributionem inquirit, Cronocratoris illis quidem principalibus addit annuos, menſtruos & diurnos. Sed in illis Ptolem. totius fati cardo uerſat, ubi taxat eos qui unũ faciunt uitę cronocratorẽ, Aegyptios innuens, & Dorotheum, atq; illi ſententiæ Ptolem. ſiquis accedat, diuerſiſsima ſemper in diſtribuendis temporibus ab Aegyptijs Perſiſq; definiet, quo magis libeat irridere noſtræ ętatis aſtrologos qui non intelligentes, eodem tecates Ptolem. & cronocratores, quo Perſarum fridariæ, Aegyptiorumq; decennia pertinent, uti ſimul his omnibus uoluerunt, quaſi non diuerſæ atq; cõtrarię ſint ſuper eadem re. Sed de rebus diuerſis, opiniones inter ſe minime congruentes. Indorum aſtrologia nec fridarias, nec decennia, nec tecates, nec cronocratores nouit, ſed unam non in ſeptem, ut illi, ſed in nouem membra partitur, de quibus hic ordine pro locorum thematis diſpoſitione pronũciat, ut primam annorum partem regãt conſtellationes ad duodecimam domũ pertinentes, ſecundam quæ ad horoſcopũ, tertiam quę ad ſecũdam domum, quartam uero quæ ad nonam, quintam quæ ad decimam, ſextam quæ ad undecimam, ſeptimam quæ ad ſextam, octauam quæ ad ſeptimam, nonam quæ ad octauam. Nec ſolum ab alijs in iſta temporum diſpenſatione, ſed in ipſa domorum partitione diſcordant, ad ſigniferi gradus (quos æquales uocant) illas diuidẽtes. Arabes Andrugazarem imitantes, per triagonocratores quaſi dixeris triãgulatores, hoc eſt, dominos triplicitatum, tres uitæ iudicant partes, ut de rebus ab unoquoq; locorum duodecim ſignificatis, quis ſit primæ atque futuris ſtatus, ex primo triplicitatis domino iudiceut, quis mediæ ex ſecundo, quis poſtremæ de tertio, quòd ſi trigoni unius duo tantũ Domini ſunt ut alio libro dicebamus, aut unius

for-

forte genituræ unus diſpoſitor, quanquam alius in diurna, alius in nocturna, erit magna pars uitæ ſine gubernatore. Sed nec ulli ſunt iſti trigonocratores, & ſi ter mille eſſe concedantur, ea in uita regenda uicaria ſibi ſucceſſio, penitus eſt deridicula. Sed ab his omnibus Chaldæorum inuenta plurimũ diuerſa qui nec tecatibus, nec decẽnijs, nec fridarijs, nec nouenis Indorum, nec trigonocratoris, ſed geniturae cardinibus utuntur. Primam uitæ partem ex primo cardine indagantes, mediam ex faſtigio ſummi cœli, poſtremam ex occidente, tum uero de morte, de his etiam quæ poſt mortem eueniunt ex quarto thematis loco pronunciabant. Sed etiam trimembrem illam priorem diuiſionem ita iterum partiebantur, ut apoclima quidem horoſcopi (quaſi decliuium dixeris) & partus dolores indicarent, & quæ accidunt matri dum uterum gerit, ipſe horoſcopus ipſam natiuitatẽ, & primos ſtatim annos ab illa horoſcopi epanophora, quod eſt reliquum poſtremum primæ ætatis. Rurſus medij cœli apoclima primas partes mediæ uitæ, medias ipſum medium cœlum, poſtremas eius epanophora, ſimiliter faciebant & in quarta item domo, ut declinans domus ab ea antecedentia proxime mortem, ipſa quarta domus mortẽ, epanaphora quæ poſt mortem poſſunt euenire ſignificaret, quas opiniones explicandas mihi propoſui, ſimul ut opinionum pugnantia cognoſceretur, proptereaq́ nec ulla fides eſſet experimenti, ſimul uanitas dogmatum arbitraria leuiſsimis innixa coniecturis deprenderetur. Nam qui dabimus primam uitæ partem orienti, mediam ſummo cœlo, quandoquidem ætas media primæ ſuccedit, medium cœli orientem non ſequitur, ſed præcedit. Sed in opinionibus iſtis confutandis laborandum non eſt quæ ipſę ſeipſas inter ſe confutant & elidunt. Quod ſi pergam narrare omnium ſomnia uix uſquam ulli fines. Meſſahala à Sole orientali primam uitæ medietatem gubernat, ab ocidentali ſecundam. Hemus aliter, illã quidem Planetis dat in hemiſphærio ſuperiori collocatis, ſiue illis orientalibus ſiue occidentalibus, hanc omnibus his qui ſub terra. Vellius alio figmento Lunæ aſcribit primam partem, alteram domino ſecũdæ domus. Albumaſar fabuloſiſsimus illam ad partem fortunæ, hanc ad dominum partis ait referẽdam. Alij & aliter, ſed non oportet omnia proſequi, lege Epheſtionem in libro Apoteleſmatum Ptolemæi. Lege Abenragelem, & prēter quas narrauimus, multas alias ibi comperies pugnantes inter ſe ſuper hac re opiniones, quare ſcilicet pro libidine ſuam ſibi quiſq; fabulam componit. Quibus demum nimis creduli, quaſi oraculis & prophetarum reſponſis, fidem mancipantes, circulatoribus nugaciſsimis & fallaciſsimis, ſpes, metus, anxietates, lætitias, & quod eſt pernicioſius uitæ totius inſtitutionem & gubernacula credimus.

SICVTI ASCISCVNT INEFFICACIA, ITA OMITTE re neceſſaria, & quantum errent de ſtellis fixis. Cap. VIII.

Sicut autem aſciſcunt commētitia multa, qualia commemorauimus, quorū ſicuti natura nulla, ita nullus influxus, ſigna ſcilicet domus, imagines, caudam & caput, partes, dodecathemoria, nouenaria, aliaq; hoc genus, ita multa prætermittunt in primis neceſſaria, & multa ſuper his quibus utuntur falſa pugnantiaq; decernunt. Sicut enim quæ lumine carent inefficacia, ita nullum in cœlo lumen inefficax. Ipſi uerò cum ſtellæ penè innumerabiles in octaua ſphæra refulgeant, mille tantum utuntur adiectis duabus atq; uiginti. Quod cū eis obijcitur, alij aliter ſoluunt. Petrus Aponenſis in elucidario, hoc inquit difficultatem artis oſtendit, non impoſsibilem tamen eā eſſe demōſtrat. Quod reſpondens id quidem uidetur concedere cognitu illas eſſe neceſſarias, ſi fatalis perfecte conſtellatio comprehendenda eſt, & quoniam hoc ſit difficile, ideò quę profitetur, id artē eſſe difficilem, ſed nos illud contendimus, & fieri non poſſe ut omnes deprehendantur, & ſi fieri hoc poteſt, aſtrologos tamen qui nondum hoc effecerunt, ex cœlo futura uerè nō prędicturos. Alij tutiore quodam perfugio ſe condentes, inefficaces aiunt illas quas omittunt, maiores enim omnes quæq; decernendi fati habent poteſtatem, aſtrologis exploratas, reliquas prætermiſſas, in quibus ob corporum exiguitatem nihil ferè momenti. Sed ex his latebris facile eruuntur, nā ſi ſtellas has nunquam obſeruauerūt, de earum natura quid poſſunt aſſeuerare, faciant, nō faciāt, immutēt nō immutēt? & ſi de corporis paruitate perſuaſos ſe reſpondeāt, quodnam corpus in cœlo terræ comparatum exiguum reputabitur? uel ut rectius dixerim comparatū illis quæ in terra collocata de cœlo putant gubernari, quod item inefficax & imbecille. Si cœleſtium corporum & terrenorum naturam inuicem conferas, in quarum altera nihil non ſublime, potens, & magnum, in altera nihil nō humile, infirmum, & minutum. Adde quòd multæ forſitan ex his ſtellis quas ob paruitatem, aiunt, eſſe poſthabitas, & Mercurij & Lunæ globo non uincuntur. Nam minime ex his quas obſeruant Marte maiores Venereq; putantur. Præterea ſi forſan ſingulæ ſtellæ minutiores non magnas habeant uires, multarum tamen id genus cœtus atq; cōcurſus habebit plurimum poteſtatis, ut ſi quæ lacteum orbem illum tot luminibus denſum efficiunt, ſingulæ parum poſſint ſimul omnes, quo pacto parum poſſe putabuntur. Cæterum ſæpe in muſica, melodia ſi uocula parua ſubtrahatur, ſoluitur concentus, dum quæ per ſeparum exaudiretur, facit ut reliquæ modulatius omnes exaudiantur, cœlorum ornatus totus inuicem nexus atq; conſentiens, nihil habet quod ceſſet, quod ſuperuacuum, quod inutile ſit, quare quācunq; uel minimam partem ademperis, perijt ſtatim quod tota integritas faciebat. Inter helciarios ut poteſt haud fortis homo tractum adimere

mere ut illius ſi deſit manus non trahatur, ſic poteſt unius ſtellæ tantũ igno ratio, ueritatem fati labefactare, necdum ut numero penè innumero ſine piaculo ab illis prætermittantur. Bonatus hęc forte (ſi tamen peruidebat) extimeſcens: Aſtrologus, inquit, utitur ſtellis omnibus quamuis nominatim omnes non explicet, utitur enim ſignis duodecim ſub quibus ferè omnes ſtellæ comprehenduntur. At quis hoc dixerit, necdum aſtrologus, ſed lymphaticus? quando ſigna quæ uocantur duodecim, graduum habẽt latitudinem, extra quam ſtellæ utrinq; innumerabiles. quod ſi quæ inter eaſdem lineas ſigno cuilibet coextenduntur, uirtutis eiuſdem eſſe reſpondeat. Primum quærã de rebus ignotis quomodo aſſeueret? Quod ſi proprium hoc eſſe dicat aſtrologorũ non repugnabo, & prouocabo ad ipſos aſtrologos, apud quos aliud imagines ipſę prętendunt ſignis coorientes, aliud ſigna quibus cooriuntur. Alioquin ſigna quibus utuntur immobilia ſunt, imagines locum mutant. Erit igitur alia atq; alia natura eiuſdem imaginis, alijs ſignis, identidem loco ſignoq; reſpondens. Sed & ipſe Bonatus inſaniam reſponſionis puto animaduertens, ſtatim alio eſt digreſſus cũq; cerneret pernegari non poſſe ſtellarum omnium cognitionem ad rem aſtrologicam pertinere, quarum omnium tamen cognitionem aſtrologi nõ haberent, quid tum, inquit, ſi totam neſciamus aſtrologiam? prædicatores Chriſtiani diuina omnia neſciũt, de quib. tamen quotidie ad plebem concionantur. In qua re uide quàm parũ bonus iſte Bonatus decipiat̃. Si quis enim inquirat ſiderum naturam gratia cognitionis, quod philoſophi eſt, uno ſidere cognito aliquid eſt conſecutus, ſi quod aſtrologus profitet̃, non tam ſiderum quærit q̃ futurorũ in ſideribus cognitionẽ, nihil fecerit prorſus niſi cognitionem eorũ ſiderum habeat unde futura poſsint præuideri, ſed pręuidentur ex his ex quibus fiunt, fiunt aũt ex omnibus, igitur etiã ex omnib. pręuidẽtur, omnes igitur qui nõ cognouerit nouerit forte aliquas, futura de ſtellis nunquã pręuidebit. Exemplũ in medicina philoſophiaq;. Quęrit philoſophus herbarum poteſtates ut eas intelligat. Quærit medicus ut earum uirtute morbis medeatur, ſi uel unam philoſophus comperit aliquis, erit philoſophus, ſed imperfectus, quoniam quarum quærit rerum notitiam, aliquam habet. at decem ſupponamus, aut quo numero mauis ſpecies herbarum, ita pellendis omnibus morbis neceſſarias, ut una ſi deſit curari corporis uitium nullum poſsit, earum ſi nouem calleat quiſpiam & unam neſciat, non ſolum medicus non abſolutus, ſed medicus nullus erit, quando aliquam quidem notitiam, ſed curationem nullam poteſt prę ſtare quam medicus profitetur. ſic aſtrologus dici non poteſt qui de unius ſaltem hominis fato dicere inſpecta genitura non poteſt. Quod ſi de mixta omnium ſiderum afflatione conficitur, quomodo præuidebit? qui & ſingulæ ſtellæ quidnam efficiant & omnium ſociata temperatura quid pariat, non cognouerit. De Theologia autem alia ratio, quia

quia ſicut perfectè ſciri nõ eſt poſsibilis, ita nec neceſſaria, ut credere, ut ſcire, ut ſuadere de ea multa poſsimus, de qua ut omnia ita nihil cognoſcere ferme eſt impoſsibile, neq; enim oculatis minus negatum Solem nõ uidere, quàm & penitus introſpicere. Sed iam nimis multa in confutandis nugis illiteratiſsimi circulatoris.

DOGMATA ASTROLOGORVM DE STELLIS FIXIS pugnare tum inter ſe, tum cum ueritate. Cap. IX.

SEd nec illud aſtrologi tantum peccãt quòd ex ſtellis plurimas neſciunt, uerum ſuper his etiam quas habere ſe putãt exploratas, pugnantiſsima & falſa dogmata ſtatuerũt, eſt enim (ut declarabo) quando ſtellas Planetis efficaciores, eſt quãdo minus potentes efficacesq; decernunt, in qua re tum pugnant ſecũ tum utrobiq; à ueritate diſſentiunt, ordinariam, ut ita dixerim, felicitatem proq; captu conditioneq; naſcentis à bono Planetarum ſtatu pollicentur, à non erraticis ſtellis, ut inquit Ptolemæus, παραλόγους εὐτυχίας, hoc eſt, opinione omni maiores felicitates expectant. Ego uero tum Proclo ſuper Timæum Platonis, tum ratione aſſeuerãte, maiora à Planetis quàm à ſtellis fixis præſtari poſſe contendo. Neque enim ſedes ipſa ſublimior ſublimiorem naturam non errantium indicat, cum moderator omnium Sol, ſi non omnes, excepta Luna, certe ſupra ſe multas habeat ſtellas collocatas. Cæterum cur prçſtare Planetas fixis iudicemus argumento ſit illud, quòd uni quidem Planetæ multæ ſphçrç multis fixis unam tantum ſphçram deſeruit, ut ipſarum ſtellarũ agmen uniuerſum unius ſideris uincat poteſtatem, ſingulæ tamen ſtellæ Planetis ſingulis anteire non poſſunt. Quòd ſi magnitudinem corporum ſpectes, Sol extra controuerſiam omnibus maior, maior omnibus item Iupiter & Saturnus ſi principaliores quaſdam exceperis, quanquam nec de corporum uaſtitate potentia maior intelligitur. Neq; enim exploratũ Saturno Iouem potentiorem quanquã ſit maior, & cum omniũ ſiderum minimus ſit Mercurius, habet tamẽ (ut ipſi uolunt) in omni genitura plurimum poteſtatis. Nec item Lunæ Venerem anteponunt, quanquam ab ea uaſtitudine corporis excedatur. Deniq; illa lucida ſita ad cor Leonis quæ à Latinis Regina, à Græcis Baſiliſcus dicitur, quanquã nõ primæ magnitudinis, primæ tamen ab eis authoritatis, poteſtatiſq; cenſetur, quã ſcilicet nobiliorem certe faciant, quoniam à Solis itinere non deflectit, eadem ratione Planetç ſtellis nobiliores, qui minus utroq; uerſum ab eadẽ uia declinant. Accedit teſtimonium antiquitatis Planetas coſmocratoras nũcupantis, quaſi dixeris mũdi dominatores, qua ſtellas appellatione minime dignabantur. Sed utinam dogma ſaltem tuerentur, nec ſæpius de eiſdem quas mirabilium faciunt operum effectrices, quaſi de infirmis & imbecillibus loquerentur, nam efficere nihil aiunt, niſi uel cardines, aut domorum initia ſaltem occupent, uel luminarium alteri copulentur. Atque ita cui tan

tum ſupra tribuebant, hi earum uirtuti adeò detrahunt, ut per ſe nihil illæ efficiant niſi loci uigore uel potentiſsimi ſideris adminiculo fulciantur, cuius rei nec cauſam nec probabilem ullam afferunt rationem, ſed ex falſa cuiuſdam ueteris dicti intelligentia forſitan lapſi ſunt. Nam ueteres (ut Maternus docet) de ſignis dicebant, cum nuda ſideribus inueniebantur, efficatiam non habere præter ea quæ cardines quatuor occuparent. Hoc illi quod de ſignis ſiderum manſionibus & hoſpitijs dicebantur, ad ſingulares ſtellas etiam tranſtulerunt, niſi potius aſtutè dogma ſtatuerunt, ne ſi ab omnibus ſtellis fati ratio foret explicanda miſere inextricabili cura torquerentur, quam ab homine poſſe ſuperari, nec facile credulis perſuaderent, alioquin quænam ratio opinionis? an quia loco remotiore? ſed quanto nobis propinquior eſt Saturnus? aut quæ cardinis tanta prærogatiua? ut in eo non ſolum non faciant? ſed faciant admiranda? nihil obſtante uaſtitate diſtantiæ, mox ab eo cum paulum declinarint, aut ad eum nondum attigerint, faciant omnino nihil, cũ uel locus undecimus ad faſtigia cœli ſe erigens, quarto loco ſub terræ medium ſito potentior ad agendum eſſe uideatur. Sed ita eſt certe ut dicebamus, deterruit eos labor, nec difficilem adeò uideri artem uoluerunt, ut impoſsibilis facilè poſſet iudicari. Nam quam ſolent afferre motus tarditatem, tarditati nihil ſuffragatur, cum radius ſtellæ tanto fortius affigatur, hæreatq; conſtantius, quanto eo in loco unde demittitur diuturnius ſtella ipſa commoratur. Quid quòd hæc etiam ſecum pugnant, cum de ſidere tardiori dogma ſit dare ſero, quęcunque det, uerum diu durare & permanere quæ dederit. Contra de non erraticis decernunt illas motu tardiſsimo, ſolent dicere maximas quidem afferre felicitates, ſed quas poſtremo calamitatibus claudant, quare nec morantur diu munera, ſicut nec diu conſeruantur, ſed ſicut ſemper à uarietate, ſic à ſeipſis ubique diſſentiunt, quanquam nos etiam omnia nõ proſequimur. Poſſet enim & quiſpiam eos interrogare, cur ſicuti Planetarum inter ſe, ita cum ſtellis & inter ſe ſtellarum interuallum aſpectus non conſiderarent, quod Ioannes de Regio Monte aduertens ait, poſſe aſpectus illarum eſſe forſan aſpectibus Planetarũ perfectiores, quòd nõ ſicuti hi fugaces & momentanei, ſed ſtabiles potius atque perpetui, poſſent & alia ſuper his obijci, ſed cõſequẽtia percurramus.

FALLI ETIAM ASTROLOGOS IN PLANETIS, repetitioq; eorum quæ hactenus diſputata. Cap. X.

QVam multa, de ipſis etiam Planetis, falluntur, ſatis ſuperius eſt demonſtratum, cum nec eorũ proprietates (id quod uidentur errare in nõ erraticis) uireſq; nõ ſolum intendi, atq; remitti, ſed alias fieri, potiuſq; diuerſas, identidẽ putant pro locorũ uarietate

tate, pro conditione ſignorum, pro ſchematiſmis, multiplicicꝙ habitudine inter ſe omnium, procꝙ motuum ipſorum uaria denominatione, uel ſtantium, uel procedentium, uel repedantium, quæ procul ab omni uero, procul à ratione, dignitate, naturaꝙ cœlicarum rerum dici, clariſsime (niſi fallor) oſtendimus. Illud quocꝙ taxantes quòd Planetas & ſigna pariter illa duodecim dominari per uices, & tradita quaſi per manus adminiſtratione iure ſucceſsionis quodam imperia, diuerſis rebus temporibusꝙ præſcribunt, ex humanis uidelicet ipſa quocꝙ cœleſtia non tã metientes certe, quã mẽtientes. Riſimus præterea & cum Plotino, & coætaneis expunximus, ꝗ effectum expectare alicuius Planetæ tot annis iubent, quot forte ab aliquo loco ſigni partib. ille diſtabat, mille ſuper hoc falſa, & nullo ſcientiæ fundo concepta comminiſcẽtes, quare ſuperiorẽ omnem diſputationem ita colligamus, uideri quidẽ aſtrologos dicere probabilia cũ regi inferiora dicunt à cœleſtibus, ſed deprehendi mox falſos, uanos, deteſtabiles, hoc eſt, necꝙ pios, neque philoſophos, cum à cauſis uniuerſalibus res particulares, malas à bonis, à magnis exiguas, ab ordinarijs temerarias, à corporalibus incorporeas, à neceſſarijs arbitrarias, à naturalibus artificioſas, à præſentibus iam præteritas, à præteritis iam præſentes effici poſſe credunt, prædicant, aſſeuerant. Si omnia iſta fierent à cœlo, nullas tamen eorum minus quàm cœleſtes cauſas aſtrologos aſsignare, cum taceant uerorũ quæ ſunt in cœlo ſiderum atꝙ ſtellarum uires, de rebus tamen non ueris multas accipiant proprietates, & cum eorum exiguam teneant partem, adijcere ipſi multa commentitia, qualia libro præcedenti commemorauimus, loca, domos, imagines, nodos, antiſcia, partes, dodecathemoria, res fictas, inefficaces, imaginarias, nulla naturæ ſoliditate, quibus ſi quaſi naturæ uera ſoliditate conſtantibus, proptereaꝙ nos regentibus, poteſt ſapiens homo fidem adhibere. Fateor proculdubio me nondum intellexiſſe quid ſit eſſe ſapientem.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ aduerſus Aſtrologos libri VII. Finis.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum, in Aſtrologiam, Liber VIII.

INCERTVM ESSE NVMERVM CORPORVM SVPEriorum, penes quæ iuxta aſtrologos fati decernendi poteſtas eſt. Cap. I.

INTER omnia quæ ſcire eum oportet, qui ſcientiā ſiderum profitetur, fere facillimū id poteſt exiſtimari, de quo mox diſputabamus, ut quæ ſcilicet ſit uniuſcuiuſq; rei hora fatalis dijudicetur, quod ſi nec ſunt aſſecuti, neq; aſſequi aſtrologi poſſunt, difficiliora quo pacto ſperabuntur? Quanto enim id difficilius operęq; maioris, ita numerū corporū ſuperiorū à quibus fati ad nos peruenit, habere comprehenſum, ut in fatali conſtellatione deſcribenda, non aſciſcatur aliquid commentitium, & nihil uerum, & efficax omittatur. Erit enim alioquin hoc utile & cognitu illis neceſſarium, & cognoſci tamen nō poſſe, præſentis libri diſputationibus aperiemus, ut non ſolum prædici ab illis uera non poſsint, quoniam & motus poſitusq; ſtellarum ad liquidum non peruident, & earum omnes minime habeāt exploratas, quod ſequentibus libris obijciemus. Sed quoniā neq; illud conſtat eis adhuc quænā iſta ſint corpora quorum poſitus inſpiciendus, atque proprietas indaganda, tantū ſcilicet abſunt, ut quæ artis eorum profeſsio pollicetur omnia ſint conſecuti, ut etiā neſciant quænam iſtæ ſint res quarum ſcientia ipſis eſt neceſſaria. Nā ſi falli dicant nos aut per calumniā hæc obijcere, cōpellabo ego eos uoce diuina, rogaboq; uti de numero mihi ſtellarum aliquid dicant, quod cum eos percunctor nō ſolum intelligo ſtellas ab eis quæ uideantur numero nō comprehendi, ſed nec conſtare an præter eas quas intuemur, aliæ etiam ſint in cœlo, cum ſenſum tum rationem noſtram aufugientes. Phauorinus philoſophus in elegāti illa ſua aduerſus genethliacos apud Gelliū oratione, mirari ſe dixit cuiq; pro præcepto liquere Planetas, quos Nigidius errones uocat, non eſſe plures quàm uulgo exiſtimanť, poſſe enim fieri ut & alij quidam Planetę pari ſint poteſtate, quos tamen cernere homines nō poſsint, propter exuperantiā uel ſplendoris uel altitudinis. Certe ſi, quemadmodū inquit Alpetragius, rerum cœleſtiū homo ſapientiſsimus, adhuc motus in cœlo eſt qui neſcitur, poteſt & corpus inibi eſſe, cui potiſsimū motus ille cōueniat, nulla artis adhuc obſeruatione deprehenſum. Atteſtantur tum multi tum uarij corporum ſuperiorum à iuniorib. motus excogitati, ueteribus (ut ipſi putant) ignoti & longa tandem obſeruationū diurnitate deprehenſi, quorum exemplo redditur manifeſtum

niſeſtū poſſe alios etiam motus ſua uel tarditate uel obſcuritate, aut alia ſpe-
cie mathematicos adhuc latere, quos ſit poſteritas ipſa diuturnioribus ob-
ſeruationib. aliquãdo cognitura, nolo facere de epicyclis ecẽtricisq́ ſermo-
nem, deq́ ſphærarū Planetis deſeruientiū multitudine, apud omnes aſtro-
nomos tamen incerta, quoniã forte penes hæc corpora poteſtatem in fato
decernendo eſſe diffitebunt. De ſphæris ſupra Planetas quãta ſit ambigui-
tas, quãq́ inde aſtrologia iſta diuinatrix incerta efficiatur, minime eſt ſilen-
dum, alij enim orbem octauū qui ſtellis nō erraticis illuminatur extimum
faciunt, alij ſupra eum nonū collocarunt, alij etiam decimū. Ægyptiorum
& Chaldæorum aſtronomi ſupra orbem octauū nihil eſſe arbitrati ſunt,
quos ſecuti ſunt Plato & Ariſtot. & Hipparcus & Ptolemæus, quod forte
iuniores non putabãt, ſed ita ſe res habet. Nona ſphæra apud Ptolemæum
nulla eſt, quod facile ex eius Magna compoſitione poteſt intelligi. Multi
autem ob id falluntur quòd putant eos omnes in noni orbis opinionẽ in-
cidere neceſſario, qui ſphæram octauam ab occaſu in orientem moueri ha-
beant exploratum, quare cum id & Ptolemæus & Hipparcus confitean-
tur, nihil ambigunt ipſi, quin noni orbis inuentum illorum etiam fuerit à
quibus ille motus primum fuerit annotatus. Accedit quòd Ptolemæus &
mobilibus & immobilibus ſignis utitur, cum & imagines ſphæræ octauę
mobile faciat, & ad immobilia ſigna loca referat Planetarum. Quare illis
indubium certumq́ uidetur præter ſigna octauæ quæ mouentur, alia eſſe
ſigna apud Ptolemæum quæ non mouentur, præterquàm motu totius
mundi, atque ea non alibi quàm in nona ſupra octauam ſphæram cogita-
ta. Verum longe plurimumq́ falluntur, nam & motus ſtellarum ab occi-
dente in orientem in noni orbis ſententiã neceſſario nō adducit. Et quod
mouet de immobilibus ſignis eo maxime declaratur ſolo orbe octauo con-
tentum fuiſſe Ptolemæū, quod miror ab iſtis animaduerſum intellectūq́
non fuiſſe, Ptolemæus enim hæc immobilia ſigna in ipſamet ſphæra octa-
ua deſcribit, quod non faceret ſi ſuperiorem aliam excogitaſſet, uerba eius
in ſecundo Magnæ compoſitionis libro hæc ſunt: Abutemur autem ſi-
gnorum nominibus in ipſis duodecim obliqui circuli partibus, & qua-
ſi eorum initia à tropicis æquinoctialibusq́ punctis capiantur, ſic dode-
cathemorion, hoc eſt, duodecimam partem, quæ à uerno ęquinoctio eſt,
ad totius ſphærę ſequentia, Arietem uocabimus, ſecundam Taurum ſimi-
literq́ deinceps ſecundum traditum à nobis ſignorū duodecim ordinem.
Hęc ait Ptolemęus qui eadem etiam docet primo libro Apoteleſmatum,
partes zodiaci ad quas Planetę referuntur ſolſtitijs & ęquinoctijs inchoa-
ri determinariq́ principes, quę quatuor puncta, quoniam ſtata & immo-
ta ſunt, ideo ipſa quoq́ ſignorum partitio ab ipſis inſtituta, ſtata & immo-
bilis eſt, quãquam imagines à quibus ad illa nomina ſunt tranſlata iugiter
moueant, & pro temporis curſu uarijs locis earum fines initiaq́ reperiant,

non igitur ſigna hæc immobilia apud Ptolem. ſunt in ſphæra ſuperiore, ſed à quatuor fixis & immobilibus ſphęræ octauæ punctis deſcribuntur, ſupra quam alia ſi cogitaſſet, nunquam magnum hoc inuentum in Magna ſua compoſitione tacuiſſet. Libet autem irridere Ioannem Saxonienſem, qui in ſuis in Alchabitium expoſitionibus nititur comprobare utendum ſignis nonæ ſphæræ ex ſententia Ptolemæi, affertq́ in confirmationem ſuæ opinionis uerba quædam Haly interpretis Ptolem. de gradibus lucidis & tenebroſis, quæ ipſe non Haly, ſed Ptolem uerba eſſe putauit, ſunt autem ea expoſitoris uerba non authoris, quod non ſolum ex Gręcis exemplaribus, ſed ex uulgata etiam translatione quilibet facile poteſt intelligere, uide quæ iſtis poſsit de cœleſtibus fides adhiberi, qui in ſuis authoribus euoluendis ſomniculoſis adeo & cæcutientib. oculis deprehenduntur. Quid quòd non ſolum Ptolem. ſed nullus eum plus mille annis ſecutus nono orbe uſus inuenitur. Primus Alphonſus loca planetarum ad nonam ſphæram ſupputauit, cui neoterici omnes adhæſerunt, ueteres octaua tantummodo utebantur, quam etiam Leo Hebræus, & Proclus Platonicus, excellentiſsimi mathematici ſupremam omnium eſſe contendũt, à qua ſententia iuniores diuerſi non uaniſsima coniectura aſtruunt aliũ orbem octauo eſſe ſuperiorem, quoniam duo motus ad partes maxime oppoſitas eidem corporei ineſſe ex ſe non poſſunt, quare cum ſit depręhenſum uera obſeruatione non erraticas ſtellas ab occidente moueri in orientem, rurſusq́ ea ſphæra cum reliquis ab oriente uoluatur in occaſum, putant confici neceſſario, ut prior ille motus qui multis annorum millibus una reſtitutione completur, naturam propriam ſphæræ ſtellarum conſequatur, alius qui diei unius ſpacio conſumatur, ſicuti erronibus, ita ſphęræ octauæ ab alio atque ideo ſuperiore globo cõmunicetur, omnia ſecum ab oriente in occaſum rapiente, aſtra quæ proprijs eorum motibus ab occaſu feruntur in orientem. Quæ non de nihilo nata ſuſpitio ab alijs tamen eliditur multipliciter. Sunt enim qui negent moueri ſtellas ab occidente in orientem, quanquã & oculati certe homines & mathematici ſunt qui motum diurnum ætheris eſſe dicant, quòd ſit unum non diuiſum in ſphæras ſed perpetuum, ſtellas autem omnes fixas quàm erraticas proprijs motibus ab occaſu ferri in ortum. Leo Hebræus inferiori cuidam ſphærę non ſuperiori eum motum refert acceptum. Alij totum cœlum quaſi animal quoddam ex omnibus ſphæris ueluti membris conſtituentes, alium eſſe motum dicunt, qui toti cœlo à motore quodam uniuerſali alios quĩ ſingulis ſphæris pro eorum diuerſitate, diuerſus à proprijs eorũ diuerſisq́ motoribus debeatur. Eũ igitur quem diurnum appellamus, cum ſit communis alijs ſphæris, non octauæ eſſe magis aut alterius cuiuſquam quàm cæterarum, ſed cœleſtis uniuerſitatis à communi quodam exiſtit motore. propterea nec fingi aliũ orbem oportere cuius ille ſit proprius, nec ſequi eiuſ-

dem ſphæ

dem ſphæræ duos eſſe proprios motus, cum alter ex communi cum reliquis cœli partibus, alter ex propria natura non ab eodem motore tribuatur. Nos hæc omnia in medium conſtituamus ſolum id affirmantes, nihil indubitati certiq́ſuper his poſſe aſſeuerari, ſed tota ad probabiles locos & translatitios diſputatio redit, qui multi utrinq; cum ſint in ambiguo, tandem in incertoq́ nos relinquunt. Quod ſi rationi putamus concedendum qua nonus orbis confirmatur, erit & illis aſſentiendum qui decimã ſupra nonam excogitarũt, cum ſit penè eadem ratio dogmatis utriuſq;. Illi enim ut pertinaciter hoc defendant, plus uno motu uni ſphæræ ex ſe non conuenire, nonam introduxerunt, quòd duplici motu ſphæram octauam uolui deprehendiſſent, hi triplici motu deprehenſo, eadem ducti coniectura decimam introducunt. Quod Alphonſus, Campanus, Leopoldus, Meſſahala crediderunt, qui hanc etiam opinionem, quanquam falſo, ſicut & ſecutus eam Albertus, referunt ad Ptolemæum.

SI SVPRA OCTAVAM SPHAERAM ALIA SIT, FALSAM eſſe ueterem aſtrologiam, ſi nulla, nouam, quam etiam ſi ſit, nona ruere omnino neceſſe eſſe. Cap. II.

EX hac autem tam uaria tamq́ue multiplici opinionum uarietate quàm incerta reddatur aſtrologia diuinatrix facile eſt perſpicere. Nam ſi ſupra octauam duæ aliæ ſphæræ ſunt, falſa eſt omnis ueterũ aſtrologia, qui potentiſsimis cœli partib. ignoratis, inutilibus & imperfectis obſeruationib. ſunt innixi, quoniam ſphęræ illę inefficaces eſſe nõ poſſunt, quarũ ſuprema motus rapiditate, utraq; loci ſublimitate & uaſtitate molis reliquas antecellit, ſi rurſus nulla ſphęra præter octauam, nulla etiam iuniorum, omnis aſtrologia, duodecim ſigna in nono orbe deſcribens, qui ſi eſt nullus, quamnam habebit in fato decernendo authoritatem? quanquã ſiue aliqua eſt ſiue nulla ſphæra nona, omnis noſtræ ætatis aſtrologia uacillare cognoſcitur, nec ſolum inconſtãtia dicere, ſed controuerſa atq; pugnantia. Nã illud mihi reſpondeant, putent ne afflatus ad nos ab omni cœlo prouenire? an ſolum ab his partibus quæ conſpicuo lumine corruſcant? Primum ſi concedant, ea ratione nõ ſolum Planetæ, ſed quæ Planetas deferunt orbes, in participatum fatalis decreti recipientur, quos illi tamen ita non obſeruant, ut apud quos putent nihil eſſe efficatiæ in permutandis inferioribus. Alterum ſi reſpondeant, Solis ſcilicet uim huiuſmodi, ineſſe ſideribus conſpicui luminis radio refulgentibus, erit etiam his concedendum ſphęrę nonæ defluxus nullos huc peruenire, qui uel nulla uel inuiſibili luce prędita, nec ſideralibus radijs, nec luminum ulla uarietate diſtinguitur, ſed aut tota diaphana eſt, unde aqueum cœlum & criſtallinum nuncupata, aut tenui luce raraq; diffunditur, qualis etiam ineſſe reliquis globis & poteſt & à quàmplurimis exiſtimatur. Quapropter aut ſphæra omnis obſeruanda, aut nona illa etiam

non igitur ſigna hæc immobilia apud Ptolem. ſunt in ſphæra ſuperiore, ſed à quatuor fixis & immobilibus ſphæræ octauæ punctis deſcribuntur, ſupra quam alia ſi cogitaſſet, nunquam magnum hoc inuentum in Magna ſua compoſitione tacuiſſet. Libet autem irridere Ioannem Saxonienſem, qui in ſuis in Alchabitium expoſitionibus nititur comprobare utendum ſignis nonæ ſphæræ ex ſententia Ptolemæi, affertq́ in confirmationem ſuæ opinionis uerba quædam Haly interpretis Ptolem. de gradibus lucidis & tenebroſis, quæ ipſe non Haly, ſed Ptolem. uerba eſſe putauit, ſunt autem ea expoſitoris uerba non authoris, quod non ſolum ex Græcis exemplaribus, ſed ex uulgata etiam translatione quilibet facile poteſt intelligere, uide quæ iſtis poſsit de cœleſtibus fides adhiberi, qui in ſuis authoribus euoluendis ſomniculoſis adeo & cæcutientib. oculis deprehenduntur. Quid quòd non ſolum Ptolem. ſed nullus eum plus mille annis ſecutus nono orbe uſus inuenitur, Primus Alphonſus loca planetarum ad nonam ſphæram ſupputauit, cui neoterici omnes adhæſerunt, ueteres octaua tantummodo utebantur, quam etiam Leo Hebræus, & Proclus Platonicus, excellentiſsimi mathematici ſupremam omnium eſſe contendũt, à qua ſententia iuniores diuerſi non uaniſsima coniectura aſtruunt aliũ orbem octauo eſſe ſuperiorem, quoniam duo motus ad partes maxime oppoſitas eidem corporei ineſſe ex ſe non poſſunt, quare cum ſit deprehenſum uera obſeruatione non erraticas ſtellas ab occidente moueri in orientem, rurſusq́ ea ſphæra cum reliquis ab oriente uoluatur in occaſum, putant confici neceſſario, ut prior ille motus qui multis annorum millibus una reſtitutione completur, naturam propriam ſphæræ ſtellarum conſequatur, alius qui diei unius ſpacio conſumatur, ſicuti erronibus, ita ſphæræ octauæ ab alio atque ideo ſuperiore globo cõmunicetur, omnia ſecum ab oriente in occaſum rapiente, aſtra quæ proprijs eorum motibus ab occaſu feruntur in orientem. Quæ non de nihilo nata ſuſpitio ab alijs tamen eliditur multipliciter. Sunt enim qui negent moueri ſtellas ab occidente in orientem, quanquã & oculati certe homines & mathematici ſunt qui motum diurnum ætheris eſſe dicant, quòd ſit unum non diuiſum in ſphæras ſed perpetuum, ſtellas autem omnes fixas quàm erraticas proprijs motibus ab occaſu ferri in ortum. Leo Hebræus inferiori cuidam ſphæræ non ſuperiori eum motum refert acceptum. Alij totum cœlum quaſi animal quoddam ex omnibus ſphæris ueluti membris conſtituentes, alium eſſe motum dicunt, qui toti cœlo à motore quodam uniuerſali alios quẽ ſingulis ſphæris pro eorum diuerſitate, diuerſus à proprijs eorũ diuerſisq́ motoribus debeatur. Eũ igitur quem diurnum appellamus, cum ſit communis alijs ſphæris, non octauæ eſſe magis aut alterius cuiuſquam quàm cæterarum, ſed cœleſtis uniuerſitatis à communi quodam exiſtit motore. propterea nec fingi aliũ orbem oportere cuius ille ſit proprius, nec ſequi eiuſdem ſphæ

dem ſphæræ duos eſſe proprios motus, cum alter ex communi cum reliquis cœli partibus, alter ex propria natura non ab eodem motore tribuatur. Nos hæc omnia in medium conſtituamus ſolum id affirmantes, nihil indubitati certiq; ſuper his poſſe aſſeuerari, ſed tota ad probabiles locos & translatitios diſputatio redit, qui multi utrinq; cum ſint in ambiguo, tandem in incertoq; nos relinquunt. Quod ſi rationi putamus concedendum qua nonus orbis confirmatur, erit & illis aſſentiendum qui decimã ſupra nonam excogitarũt, cum ſit penè eadem ratio dogmatis utriuſq;. Illi enim ut pertinaciter hoc defendant, plus uno motu uni ſphæræ ex ſe non conuenire, nonam introduxerunt, quòd duplici motu ſphæram octauam uolui deprehendiſſent, hi triplici motu deprehenſo, eadem ducti coniectura decimam introducunt. Quod Alphonſus, Campanus, Leopoldus, Meſſahala crediderunt, qui hanc etiam opinionem, quanquam falſo, ſicut & ſecutus eam Albertus, referunt ad Ptolemæum.

SI SVPRA OCTAVAM SPHAERAM ALIA SIT, FALSAM eſſe ueterem aſtrologiam, ſi nulla, nouam, quam etiam ſi ſit, nona ruere omnino neceſſe eſſe. Cap. II.

EX hac autem tam uaria tamquè multiplici opinionum uarietate quàm incerta reddatur aſtrologia diuinatrix facile eſt perſpicere. Nam ſi ſupra octauam duæ aliæ ſphæræ ſunt, falſa eſt omnis ueterũ aſtrologia, qui potentiſsimis cœli partib. ignoratis, inutilibus & imperfectis obſeruationib. ſunt innixi, quoniam ſphęræ illę inefficaces eſſe nõ poſſunt, quarũ ſuprema motus rapiditate, utraq; loci ſublimitate & uaſtitate molis reliquas antecellit, ſi rurſus nulla ſphęra præter octauam, nulla etiam iuniorum, omnis aſtrologia, duodecim ſigna in nono orbe deſcribens, qui ſi eſt nullus, quamnam habebit in fato decernendo authoritatem? quanquã ſiue aliqua eſt ſiue nulla ſphæra nona, omnis noſtræ ætatis aſtrologia uacillare cognoſcitur, nec ſolum inconſtãtia dicere, ſed controuerſa atq; pugnantia. Nã illud mihi reſpondeant, putent ne afflatus ad nos ab omni cœlo prouenire? an ſolum ab his partibus quæ conſpicuo lumine corruſcant? Primum ſi concedant, ea ratione nõ ſolum Planetæ, ſed quæ Planetas deferunt orbes, in participatum fatalis decreti recipientur, quos illi tamen ita non obſeruant, ut apud quos putent nihil eſſe efficatiæ in permutandis inferioribus. Alterum ſi reſpondeant, Solis ſcilicet uim huiuſmodi, ineſſe ſideribus conſpicui luminis radio refulgentibus, erit etiam his concedendum ſphęrę nonæ defluxus nullos huc peruenire, qui uel nulla uel inuiſibili luce prędita, nec ſideralibus radijs, nec luminum ulla uarietate diſtinguitur, ſed aut tota diaphana eſt, unde aqueum cœlum & criſtallinum nuncupata, aut tenui luce raraq; diffunditur, qualis etiam ineſſe reliquis globis & poteſt & à quàmplurimis exiſtimatur, Quapropter aut ſphæra omnis obſeruanda, aut nona illa etiam

ſi ſit

ſi ſit aliqua contemnenda, quod credidit Bonatus, affirmãs nihil quod ſu-
pra octauam ſphæram collocetur, ad aſtrologum pertinere. Et tamen in ea
duodecim ſigna ab omnibus deſcribuntur, quæ non modo aliquã, ſed po-
tiſsimam habent in anni conſtellatione authoritatem, non ſolum ad hæc
quæ ſuis uiribus largiuntur, ſed quoniam in permutandis uiribus Plane-
tarum primæ illis partes ab omnibus delegantur. Quare quocunque ſeſe
uertãt laqueos incidunt inextricabiles, dum aut multas omittunt ſphęras
non omittendas, aut in una admittenda quæ ſit inefficax, omnis conſtel-
lationis adulterant ueritatem, quòd ſi hinc forte ſe extricarent, omnino te-
nebuntur uinculo inenodabili, & cũ ſphæræ nonæ uirtutis affixæ & effica-
tię quantum uelis ineſſe conceſſerimus, nulla præterea de ſphęris aliis li-
te ſuſcitata, nihil minus falſiſsima omnis iuniorum prædictio conuince-
tur, cum negari non poſsit uirtutem & proprietatem illius ſphęræ ab octa-
uæ influxibus eſſe diuerſam, quam tamen illi quaſi eandem exiſtimantes,
non alia de nonę ſignis tradiderunt, quàm quę de ſignis octauę tradita eſ-
ſent ab antiquis, magna certe uel hebetudine uel malitia ſi uel non uiderũt
diuerſarum ſphærarum eandem naturam eſſe non poſſe, uel hoc uidentes
uoluerunt hoc tamen aliis perſuadere. Satis enim apparet ueriſimile quòd
decipi alios procurauerint, quoniam ſphæra nona excogitata, ſi de orbis
alterius influentia erat agendum, ceſſare multis ętatibus eorum profeſsio-
nem erat neceſſe, dum ſcilicet pluribus experimentis natura, tum primum
inuenti orbis approbaretur, quod eruſcatiores homines & ambitioſi mi-
nime patiebantur, quare translatis ad partes nonę ſphęrę iiſdem nomini-
bus quibus partes octauę ueteres appellarũt, quaſi cum nomine ipſa quo-
que natura communicaretur, eadem prorſus de illis quę de octaua priores
dogmata prodiderunt. Sic Arietem Taur. Gem. Canc. & reliqua ſigna in
ſphęra nona ipſi deſcribunt, & eadem facere aiunt, quę ſignis eiuſdem qui-
dem appellationis, ſed alterius ſphęrę fieri antiqui ſcriptum reliquerunt,
totam ſcilicet impoſturam ſolo conſortio nominum defendentes, in qua
re ſiquidem fallunt, flagitium eſt, ſi falluntur inſania, cum nõ aliter errent,
quàm ſi nomine Iouis ad Saturnum translato, Saturnum factum Iouem
exiſtiment, & cum de Saturno ſit uaticinandum, ea pronuncient quę pro-
tendere Iouem ueteres tradiderunt. Neque enim minor putanda inter or-
bem octauum nonumq; diuerſitas, quàm inter Iouem & Saturnum, ſi &
motus eorum, & lucis qualitatem quibus cœleſtia in primis diſcernun-
tur ęſtimemus. Apparet enim inter illos duos Planeta ſolum diuerſitas
quòd alter altero tardior, quodq; alterius lux alterius luce, uel nigrior, uel
candidior. At quanto maior illorum orbium diſtantia quorum hic qui-
dem ſua natura tardiſsimo motu, ille omnium rapidiſsimo transfertur, hic
tamen multiplici agmine ſtellarum radians, & conſpicuus, ille aut nulla
aut inuiſibili luce ſub obtutum oculoſq; non cadit. Deniq; ſi partium eiuſ-
dem

dem ſphęrę atque etiam minutiarum diuerſiſsimam dicunt efficatiã, quonam pacto ſphærarum diuerſarũ eadem erit? & ſi ſphæris duabus eadem natura, nónne alteram fruſtra naturæ opifex Deus effecit? Et ſi ueluti dixi, nec motu, nec luce, nec ſitu, nec mole conueniũt, quæ illis prætereà communio eſt naturæ? circumſpiciatur undique machina uniuerſi, & in omnibus globis elementorum uel cœlorum manifeſta diuerſitas ſemper apparebit. Quare ſi non cæteris excogitatus orbis nonus, aliquis eſt, neceſſario alterius eſt naturæ ab octauo, atque ita quæ de huius ſignis & partibus Ptolemæus & alij antiquiores præceperunt, ſignis ſphæræ nonæ aſſcribi conuenireqúe non poſſunt, quod cum faciant, tamen omnes iuniores, eorum uaticinia (etiam ſi ueram artem profiteantur) non niſi caſu incidere poſſunt in ueritatem.

DIFFERRE IMAGINES A SIGNIS QVANQVAM NOminibus conueniant. Cap. III.

VErum enimuero de ſphærarum numero quicquid ſtatuatur, ſigna ipſa duodecim, quibus & ueteres & neoterici tantum tribuerunt, ut in eis totius aſtrologicæ prædictionis ſumma cardoq; uerſetur, ea nos ficta, nullaq; eſſe breuiter demonſtrabimus. Tum ſi illa ſint uera, falſa tamen aſtrologos ſuper his, & pugnantia dogmata tradidiſſe, quare quæ pendent ab illis ad diuinationes (pendent autem omnes) eas prorſus eſſe fallaces. Sed admonere antea Lectorem oportet, aliud ſigna eſſe duodecim, aliud imagines, quanquam numero nomineq; conueniant. Dico autem hæc omnino eſſe diuerſa, etiam apud eos qui nona ſphęra uel ignorata, uel neglecta, in eadem ſignorum faciunt diuiſionem, in qua imaginum quoque formæ cogitantur. Signa enim immota fixaq; conſtituuntur æquinoctijs intercepta, atq; ſolſtitijs, ita ut Arietis quidem, quod eſt ſignum, initia à uernali æquinoctio ſemper accipiantur. Arietis autem quæ eſt imago, alio tempore initia alibi ſupputentur, ſicut ſtellæ, à quibus effingitur ab occaſu ad ortum, iugiter deferuntur. In qua re lapſi magna pars aſtrologorum putantium, qui ad octauam ſphęram referunt Planetas, eos ſignis mobilibus uti neceſſario. Neque enim uerba Ptolemæi primo libro Apoteleſmatum contrarium præcipientis intellexerunt, quæ Latina huiuſmodi ſunt: Illud annotatione dignum non prætermittamus, quoniam & dodecathemorum (hoc eſt ſignorum duodecim) finium ſeu terminorum initia à tropicis & æquinoctialibus punctis facere rationabile eſt, quod etiam ſcriptores maxime ſignificarunt. Ex his enim quæ ſupra diximus patuit, & naturas, & uires & cognationes eorum ex tropicis & æquinoctialibus principijs, & non ex aliquo alio cauſam habere, quare ſi alia principia ſtatuamus aut non, uti illorum naturis in prædictionibus cogemur, aut utentes excidere à ueritate zodiaci interuallis, à quibus illorum uires proueniunt

omiſsis

omiſsis & permutatis. Hæc Ptolemæus, cuius ſententia prius aperienda fuit quàm confutanda, quoniam parum uel intellecta uel animaduerſa à quàm plurimis eſt. Patet igitur prima diuerſitas imaginum & ſignorum quòd illę quidem mouentur, iſta autem nō mouentur, & ſi in octaua ſphęra deſcribantur, altera eſt euidentiſsima, quòd imagines inæqualem habēt magnitudinem, ſigna inuicem ſunt æqualia, ſignorum enim unūquodq; triginta continet partes imaginum, aliæ pauciorum aliæ plurium per ſpacia protenduntur. Quoniam igitur aliud ſigna, aliud ſunt imagines, proprijs utraq; rationibus confutabimus. Et primum illud de ſignis percunctabimur quæ illis ratio demonſtrauerit duodecim ibi eſſe naturas diſtinctas uiribus & proprietatibus, atq; his neq; plures neq; pauciores. Abraam Auenazra in principio libri Rationum aſtrologicarum, aliqua, inquit, dicuntur de ſignis quæ probantur, aliqua ax arbitrio ſtatim declarās, quænam iſta potiſsimum, quæ arbitraria proferuntur, diuiſionis zodiaci meminit. Diuiſiones enim, ait, ſignorum cur tantum in partes trecētas & ſexaginta, quoniā hic numerus diuiſionibus eſt accōmodatior. Idem quoq; ſcribit Haly Auenrodan Apoteleſmaticos libros Ptolemæi exponens: Diuiſimus circulum in partes duodecim quæ ſigna nuncupantur, & unumquodq; ſignorum in partes triginta quæ dicuntur gradus, & partē quamlibet trigeſimam in minutias ſexaginta, quoniam hi numeri diuiſionibus idonei magis reperiuntur. Quibus igitur potius quàm eorummet uerbis eos redarguam? ita naturæ rerum & conſequentiæ rationis ignaros, ut quoniam qui aſtrorum motus metiuntur circulum in duodecim partes diuiſerunt ob numeri ad diuidendum oportunitatem, hinc ipſi dogma conſtituerint partes illas duodecim uires & proprietates habere diuerſas, quaſi eorum diſtinctio non arbitrio mathematicorum, ſed à natura cœli exorta ſit, acciditq; ſi in octaua ſphæra deſcribantur, ut Ptol. Aegyptij ſignorūq; omnes magiſtri uoluerunt, ut res nulla ſoliditasq; naturæ illis reſpōdeat, ſed cogitari tantūmodo & mente cōcipi poſsint. Quare & Origenes imbutus doctrina Aegyptiorū ſigna iſta intelligibilia & ratione tātū perceptibilia nūcupauit. Neq; enim aliqua eſt pars ſphæræ octauæ qua uel æquinoctiū uel ſolſtitiū ſemper fiat, ſed alia atq; alia, ſi quemadmodū putant, ab occaſu in ortū proprio motu ſphæra iſta deferī. Quapropter pūcta in quib. fieri ſemper uel æquinoctium uel ſolſtitiū intelligimus, re quidem nulla, à ſola noſtra cogitatione dependent, quæ poſsint utiq; mathematicis ad inueniendos motus ſupputandaq; loca planetarum deſeruire, ſed uirtutum origines & influxuum aliquorum principia ſtatui non poſsint, quod fortaſſe Chaldæi conſiderantes imaginibus ſolis non etiam ſignis in prædictionibus utebantur, unde maxima huius artis infirmitas & inconſtantia ualde cognoſcitur, quando ea quę prima & ualidiſsima eius fundamenta conſenſus putat aſtrologorum, ea tamen Chaldęi profeſsionis fautores &

in ſu-

In futurorum prædictionibus celeberrimi, nulla exiſtimarũt. Haly Auenrodan aliqua ex parte hæc animaduertens, ſigna, inquit, manſiones ſunt quæ nihil operantur, operantur autem ſtellæ fixæ quæ ſunt in eis, tũ quare Sol ea ſingulis annis omnia percurrit, & ex operationibus quas in eis, conſtitutus Sol operatur, nomina accipiũt, quoniam item ſtellarum fixarum quæ ſunt in eadem ſigni parte uel cẽtum, ut antiquiores, uel ſeptuaginta ut iuniores, ſi uirtus permanet erit toto eo tẽpore & uis illius ſigni uirtus eadem quę ſtellæ inibi commorãtis, qua ad partem aliã translata uirtus quoque ad partem illam transferetur. Hæc ille, cuius quidem opinio tum ex allatis, tum ex alijs alibi eius uerbis hæc fuiſſe cognoſcitur, partes quidem ipſas zodiaci ſi ſtellarum influxus excludantur efficiendi uim nullam habere, cum autem huius quidem ſigni talem, alterius aliã eſſe proprietatem & influentiam dicũt, duplici hoc ratione habere ueritatem, aut quoniã ſtellæ in ea tunc ſigni parte cõuenientes, tali poteſtate præditæ ſunt, ut quæ hoſpitij dicitur hoſpitis ſit efficacia, aut quoniam Sol ad ſignum illud perueniens talia operatur, quo pacto æquinoctialia ſigna & ſolſtitialia Aries, ſcilicet, Cancer, Libra, & Capricor. mobilia dicuntur, quare in eis Sol conſtitutus anni tempus immutat, contra quæ his proxima ſunt fixa, quare quo anni ea tempore peragrat Sol aëris ſtatus qualitasq́ non mutatur. Similiter ait Ptolemæus Arietem facere tonitrua & coruſcationes non ob aliquam uim in ea parte zodiaci ſitam, ſed quia Sole poſito in Ariete æquinoctium uernum eſt, quod anni tempus ex ſua qualitate mutationes huiuſmodi aëris ciet. Solis enim calor ad nos accedens proxime, antecedentis hyemis humiditates diſſoluens, multos ſurſum eleuat uapores, ex quibus compactæ nubes mutuis colliſionibus quando inrer ſe concurrũt corruſcationes emittunt. Hæc eſt Haly Auenrodan de ſignorum poteſtate ſententia, qua magis confirmari non poteſt, quod uolebamus zodiaci, ſcilicet partes æquinoctijs interceptas atque ſolſtitijs, in quibus uim principalem conſiſtere ait Ptolemæus, quibusq́ aſtrologi omnes præter Chaldęos utuntur, eas efficiendi uim nullam habere. Nam opinionem Ptolemęi Auenrodan dum exponere cupit & declarare, ſtylo ut ita dixerim, in amne ueritatis immerſo obliterat, uel inuitus penitus & expungit. Aſſerit enim circuli partes nihil efficere, & quæ fieri ab eis putantur ea operatione uel Solis uel ſtellarum in illis partibus agentium excitari. At uero Aegyptij & Ptolemæus & omnis turba aſtrologorum perpetuas & immobiles ſignis aſſcribunt proprietates, quæ nec Sole nec ſtellis inde diſcedentibus exoleſcunt aut permutantur, alioquin debuit alia Ptolemęus tradere de natura ſignorum, quàm quę prodita olim erant ab Aegyptijs. Sed alia etiam poſteriores q̃ quæ ſcripſit Ptolemæus ſi migrantibus ſtellis uirtus quoq; ſignorum permutatur, cum ne ſyllaba tum commutata, eadem de natura ſignorum prodant ut ab eis qui pridie ſcripſere, quæ etiam apud Petoſiras

& Cechipſos, cũ tamen illud debeat euenire, ut quæ Arietis aliâs erant ſint
quandoque Tauri proprietates, & quæ Scorpij fuere ſint aliquando Sagit
tarij, atque ita de reliquis, quandoquidẽ ſtellæ olim in Ariete curſum agen
tes nunc in Taurum prætergradiantur, & quæ Scorpium olim occupa-
bant, ad Sagittarium tractu temporis commigrabunt. Iam de Sole quod
dicitur Ieſu bone quàm uanum & nugatorium, ut ſigno uidelicet attribua
tur quod Sole inibi collocato non ſigni ſed ſolis uirtute proficiſcitur, quod
ferme perinde eſt, ac ſi cathedram dicant aſpirare uim diſputandi, quòd in
ea ſedens philoſophus ſoleat diſputare, pariterquè à ſcabello, & in eo ſe-
dentes perent ſyllogiſmos, ſic ſcilicet quoniam in Ariete poſitus Sol toni-
trua ciet, & hyemis gelu, temperie ueris immutat. Planetarij decernũt cum
fuerit Luna in Ariete tonitrua expectanda, & omnibus in rebus Arietem
eſſe mobilitatis authorẽ. Nec aduertunt ſi tonitrua fiũt in Ariete Sole col-
locato, nõ idẽ ſequi de Luna reliquiſq; Planetis, quãdo illud nõ à ſigni natu-
ra ſed à calore fit Solis uaporoſos halitus in ſublime tollẽte materiã nubiũ,
& de qua tonitrua & cætera id genus poſtea procreentur, quæ uis in calo-
re ſiderum aliorum quoniam non eſt, non fiet ab illis quod fit à Sole, quan-
quam ſcilicet in eodem ſigno collocatis. Nam quòd hoc etiã Sol in Ariete
magis faciat quã in aquario, non de ſignorum eſt proprietatibus, ſed de
loci poſitione, quare ſcilicet in Ariete proximior eſt nobis, quare quę apud
nos ſunt radijs eius per id tempus magis afficiuntur, propterea in eodem
poſitus ſigno diuerſis in regionibus alia per id tempus efficit. Sed prima
dialectices neſciunt rudimenta, in quibus docemur diſtinguere quod eſt
per ſe, ab eo quod eſt ex accidenti. Sed utinam tantum non eſſent dialecti-
ci, ac non plane ut pueri delirarent. Nam quis illud non potius inſaniã uo-
cet quàm errorem, ut quoniam poſito Sole in Ariete (ne ab eodem diſceda-
mus) tempus anni mutatur. propterea putent quicquid inchoaueris Lu-
na ibidem poſita, ſtatum firmumq; non futurum, ſed fluxum atque muta-
bile. Et quoniam dum Leonem occupat Sol æſtatis ſcilicet medio, nõ mu
tatur, ſed durat eadem aëris qualitas, propterea eſſe fixum ſignum Leo-
nem, quare quæ ſub eo quis auſpicatur diuturna, immotaq; futura. Vnde
illud mirabile dogma Luna Leonem peragrante, nec induere primum ue-
ſtes, nec incidere oportere, quare ob fixi ſigni qualitatem ueſtes illæ ſunt
diu perennaturæ, qua ſignificatione uidetur aut morbus aut mala alia cau-
ſa ſignificari, propter quam illis uti non poſsis quandoquidem quib. uta-
ris, hę ueſtes non conſumi diuq; perdurare non poſſunt, quis hæc audiens
poſsit non putare uel ad riſum ficta à fabulantibus uel amentium delira-
menta, aut quibus illi iam artibus ab erroribus remouebuntur, quibus ta-
lia poſſunt, non ſolum non abſurda uideri ſed uera. Solent autem philo-
ſophi quando cum illis diſputatur, qui nihil erubeſcunt, & primis etiam
dignitatibus prima fronte reſiſtunt, cogere ad ſui euerſionem, hoc eſt, ad

ea quę dicunt non tam firme probare quàm contradicere. Et nos igitur eadem uia iſtos aggrediamur, quoniamq́ abſurdum eis non uidetur habere ob id Arietem uim faciendi res mobiles, quare Sol ad eum accedens anni tempus immutat. Illud ſaltem ab eis impetremus, ne quaſi nati ſub Ariete loco ſe moueant, ſed dogma teneant & tueantur. Quod ſi faciant eos ſic interrogamus. Signa hæc quæ mobilia, fixa, duplicia uocant, immobilia ſint? an cum imaginibus pariter moueantur? ſi mobilia reſpondeant, iam à ſuis ſignis ipſi quoque mouentur, quandoquidem æſtatem, autumnum, hyemem, uer, initiare non mobilium ſignorum ſed immobiliũ eſt, & quas ipſi dant ſignis proprietates, ut mobilia, fixa, duplicia ſint, à prædicta uarietate temporis ducuntur, non igitur alijs competunt ſignis quàm quæ dictis in locis immota ſemper in circulo cogitãtur. Quod ſi immobilia eſſe dicunt, ſequitur ut cum imaginum loco non conueniant, quæ cum ſuis ſtellis identidem loco permutata ſint (quod ſi eſt) quonam pacto proprietates ab imaginum ſola figura deriuatis alijs etiam ſignis attribuuntur, & Arietem quidem quem mobilem, ęquinoctialem, breuium temporum uocant, quæ ſunt immobilis ſigni conditiones, mox & quadrupedem dicunt, oculis languidis, libidinoſum, quæ non iam ſigni ſed imaginis ſunt, nomine quidem eodem, ſi natura, loco, proprietatibus, differentis. Et ne particulatim ſingula proſequar, omnis turba aſtrologorum cũ ſigna partiuntur, ut hæc communia, hæc fixa, hæc mobilia ſint, rurſus alia recta, alia obliqua, quæ ſunt (ut dixi) non mobilium ſignorum cõditiones. Item differentijs ijs utuntur. alia humana, alia ſunt ferina, alia aquatica, alia terrena, alia muta, alia uocalia, hæc ſterilia, illa fœcunda, quæ omnia ſunt imaginum non ſignorum, quia nullam hæc circuli poſitionem, ſed naturam imaginis, formam, effigiemq́ ſequuntur. Quę hæc igitur tanta eſt tarditas uel ſomnolentia? ut miſcere res diuerſas, atq; confundere, ſola deceptos nominum communione non naturæ uideantur? Nam & illud quoq;, ut hoc calidum, illud terrenũ, aliud aëreum, aliud aqueum, ſignum ſit, acceptum quidem eſt ex imaginibus, eademq́ temeritate ad ſigna translatum. Quoniam ſi ſtatus circuli ex immobilibus punctis conſideretur, Aries potius aëreum erit iudicandum, hoc eſt, calidum & humidum quàm igneũ, id eſt, calidum & ſiccum cum eo uer aperiatur, calidæ humidæq; qualitatis, quin & Ptolemæus reddens rationem cur in circulo cuius initium nullum, ſumere ab Ariete anni exordia conſueuerimus. Reſpondet quoniam in prima rerum omnium ætate abundat humiditas, quæ eſt qualitas ueris quod inchoamus ab Ariete. Sic igitur ô Ptolemæe ſi primũ ſignũ Aries eſt, quare humiditas primæ ætati debet, putas ne ſiccum ſignũ an humidum eſt? ſi ſiccum non igitur primum, ſi humidum cur ignitum dicitur à uobis? Denique iſtę (quod uolebam probare) frigidi, ſicci, calidi, humidi, differen-

tiæ ſignis diſtributæ ab imaginum potius conditione quàm à ſignis uidentur acceptæ, quod etiam Auenazra in libro Rationum aſtrologicarũ confitetur. Sic enim Cancrum, Scorpiũ, Piſces, frigida ſtatuerunt, animalium quorum habent appellationem natura penſitata, Arietem, Leonem, Sagittarium, calida, eadẽ ratione, Geminos & Aquarium ob effigiem humanam aërea, quæ in homine qualitas plurimũ dominatur, ſic terrea Taurum & Capricornum & Virginem, tum ob uim ſexus tum ſpicæ quam manu geſtat ratione, Sumptam uim igitur hanc ab imaginũ diuerſis proprietatibus, ſignis attribuerunt, in qua re bonus Ptolemeus non ſolũ dormitat ſed laſſim ederinat, ut in eodẽ contextu à ſigno ad imaginem ſe transferat, quod ita plane demonſtrabo & ſimul errorem Haly inexpiabilem in exponendis Ptolemei uerbis. Verba igitur eius ſecundo libro Apoteleſmaton hæc ſunt, Arietis dodecathemorion (ſic ſigna uocat) uniuerſaliter quidem eſt βροντώδης καὶ χαλαζώδης, id eſt, tonitruoſum & grandinoſum. κατὰ μέρος δὲ ἐν τῷ μᾶλλον ϗ ἧττον. ἀπὸ τῆς κατὰ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ἰδιότητος, Hoc eſt, particulatim autem hæc magis & minus fiunt pro natura & proprietate ſtellarum quæ ſunt in eo, & ſubdit, nam præcedentis quidem eius partis imbres & uentos faciunt, mediæ aëris tempetiem, ultimæ æſtũ & peſtilentiã. Tũ quæ ad aquilonẽ inflectunt, æſtũ et corruptionẽ, quæ ad meridiẽ glatiales & ſubfrigidæ ſunt, hæc ego Ptolemei uerba ita accipio, ut ꝙ de Ariete in uniuerſum pronunciat, inibi ad immobile ſignũ referatur, quod negari non poteſt, quoniam ipſum eſt in quo ſit æquinoctiũ, & Ptol. eam ob cauſam βροντώδης dixit eſſe & χαλαζώδης, quod hæc omnia uernum ante tempus ſolet excitare, tum quæ adijcit conſequenter de diuerſa partium eius efficientia pro natura ſtellarum imbi exiſtentium. Credit quidem Haly de ſigni etiam partibus dici, ut mox declarabo, ſed luce clarius ex ipſo Ptol. de imagine dictum eſſe declarabo, & quantum errat Ptol. in dogmate ſtatuendo, tantum erraſſe in exponendo Ptolemæo ipſum Haly. Putat igitur ille dicta Ptolemæi ſic accipienda, ut ſtellæ quas illis ineſſe partibus dicit, fuerint eo tempore quo ſcribebat in illis partibus eius ſigni de quo loquitur, atꝗ eam tunc fuiſſe illius ſigni proprietatem, quæ mutatis ad locum alium ſtellis ſucceſſione temporis alio transferatur, quæ utiꝗ Haly interpretatio probabilis appareret, ſi quod facit in Ariete in alijs ſignis feciſſet Ptolemeus. Et ſtellarum quas in illis partibus ponit, nomina nulla protuliſſet, ſed cum in Tauro explicet quaſdam ſtellas, nominatim & ſuum ſimul & ſui errorem interpretis manifeſtat, quoniam ſtellæ illæ tempore Ptolemæi in ea ſigni parte non erant in qua eas ordinat, ſed in parte potius imaginis, in qua ſcilicet ſunt & erunt & fuerunt. Verba eius de Tauro hæc ſunt, Tauri ſignum uniuerſaliter quidem utramꝗ affert aëris qualitatem, eſt tamen ſub calido, particulatim autem antecedentes quidem eius partes, præſertimꝗ ubi Pleiades ſunt, terræ motus & uentos,

& nubes

& nubes, exuſcitant, ſequentes ubi ſunt Hyades, corruſcationes & fulmina faciunt. Age igitur à Ptolemæo de imagine hæc dici quis non uideat? in eius antecedentibus partib. Pleiades ſunt, quas Vergilias noſtri uocant, in ſequentibus Hyades pro quibus in uulgata translatione Aldebaran legitur, quanquam enim in uertice & cornibus totoq; capite Hyades ſunt, Pleiades autem inter finitionem corporis eius & caudam Arietis, quē uocant locum abſciſsionis, illæ tamen ſequentes, hæc antecedentes obtinent partes, quoniam Taurus auerſu occidit & exoritur. At uero ad ſigna hæc ſi referantur, nulla erit ueritas dictis; quandoquidem tempore Ptolemæi non erant Pleiades in ſigno Tauri, ſed in Ariete, ut ex magna eius compoſitione agnoſcere, cuius promptum eſt, quam cum debuerit Haly legiſſe, nec eundem fuiſſe utriuſque operis authorem dubitauerit, non poſſum ſatis mirari in re tam aperta hallucinatum, ut dicta Ptolemæi de locis ſtellarum in ſignis expoſuerit, & Pleiadas per id tempus in primis partibus Tauri fuiſſe ſcriptum reliquerit, quem errorem etiam Haly, & Leopoldus, & Aſcadenſis in ſumma quam uocant Anglicanam, & denique poſteriores ut Bonatus ſunt ſecuti. Sed maior error horum quòd ſequantur Haly dicentē Ptolem. locutum de ſtellis, poſitis in illis partibus ſigni, & tamen non mutant, ſed dicunt idem quod Ptolem. cum ab eo tempore ſint mutatæ plus uiginti gradibus. patet igitur quod probare uolebamus contradicere ſibi aſtrologos imprudenter qui ſignorum imaginumqúe proprietates (ſi quæ ſunt illæ) quaſi loco, natura, partibus, non differant, inuicem miſcent.

CHALDAEORVM IMAGINES MERA ESSE FIGMENTA; quidq; ad eas fingendas illos induxerit, atque errorem artificioſarum imaginum & alios plures inde pullulaſſe. Cap. V.

VErum age ſignorum nulla ſit uirtus, an imagines ipſę aliquid ſunt? forſitan enim hic delirare aſtrologi non uidebuntur, nec inniti fictitijs rebus & arbitrarijs, quando illas imagines ſuis quãq; luminibus, ſtellis, radijs, pro ſtellarum natura poteſtatis habere plurimum quis negabit? ego uero aſtrologos delirare hic etiam nihil dubito, quoniam & ſi ſtellæ de quibus imagines fabricantur, & uerę & naturales ſunt, ipſa tamen de ſtellis imaginum conſtitutio, nec uera nec naturalis, ſed falſa proq; libidine fabricantiū penitus imaginaria, & ſine aliqua ſpecie eſt probabilitatis. Quis enim ſtatim non iudicabit, ut ſi magna eſt uirtus unius ſtellæ, multarum in unum pariter conſpirantium etiã non ſit maxima? Sed rediens ad ſe ratio, nullam inibi eſſe uidet præter fictam à nobis ſiderum conſpirationem, nam mixtio per coalitum certe ibi nō eſt;

quomodo igitur coëunt multæ ſtellæ in unam proprietatem, & natura di ſtinctæ, & magnorum ſpaciorum immenſa uaſtitate diſtinctæ, ſcio quid reſpondebunt, in unius imaginis illa effigiē conuenire, quod ſit argumentum alicuius occultæ etiam affinitatis, ut quemadmodum ex una ſpeciei cuiuſdã figura deliniatur, ita una ſit in his ex illis omnibus eiuſdem rei natiua proprietas. At uero hoc aliquid forte eſſet, quanquam nec efficere (quod uolunt) ſi imagines iſtæ uerisſimis ibi notis expreſſæ abſolutæque uiderentur, cum autem pro arbitrio (ut declarabo) noſtro fingantur, nec potius ibi canes & lepores (ut ipſi uolunt) quam tygrides & elephantes, cuique ſibi formare commodum ſit. patet quod de figura ſumitur argumentũ eſſe, ut cætera ſolent aſtrologorum, uanum & arbitrariũ & fabuloſum. Quod ſi non pro libidine aſpicientium, ſed pro natura conſiſtere ibi illas figuras contendunt, non tam ad experimenti fidem prouocabo, quam ad ipſorũ met aſtrologorum & rationes & teſtimonia. Abraam enim Auenazra magnæ apud illos authoritatis in æditiõe ſecunda de aſtrologicis rationibus (Conſcripſit enim de eadem re libros duos) de imaginibus iſtis redditurus rationem, uerbis ita ſcribit. * Quæ nos ita ad ſenſum uertimus in latinum: Vulturem cadentem uocat Ptolemæus lyram, nec mirũ, quoniam ſicut unuſquiſque mutare ſibi figuram poteſt, ita & nomen, cœlum enim ſphæricum eſt, quare nihil eſt in eo cur hoc loco potiuſquam alio exordium ſtatuas alicuius rei, ſed quemadmodum aliæ aliis ſtellis pro oculorũ arbitrio coniunguntur, ita diuerſæ fiunt imagines, nos igitur eo modo eas narrabimus quo traditæ ſunt, hæc illæ. Qui uerius & efficacius opinionẽ meam confirmare non poteſt, quoniam ſi principium nuſquam aut finis eſt in circuli partibus, potes à quacunque malueris ſtella tibi imaginem inchoare, & in quacunque uolueris etiam deſinere, nec dubium pro initii & terminorum quos tibi præſcripſeris diuerſitate, proque numero ſtellarum quas uel aſciueris uel excluſeris uarias inde imagines te conflaturũ, præſertim cum ex his etiam ſtellis alias alius formas ſibi repræſentet, ut in Vulture & Lyra Abraam declarauit, & in aliis pariter potes declarare. Neque enim in ipſarum quæ magis celebrate zodiaci imaginum numero conuenere, ſed cum alii duodecim, Chaldæi tamen illas undecim fecere, ex Libra & Scorpio unam cõſtituentes. Nam quid prohibet cum omnibus in pictura iſta cœleſti quidlibet audiendi conceſſa ſit æqua poteſtas, & ipſe etiam Albumaſar qui in omnibus rationes dogmatum aſtrologiæ redditurum ſe profitetur, cum uenit ad imagines aliam non attulit rationem, quam quod Aratus illas ita deſcripſit, quaſi non ille ſit fabuloſiſſimus, qui, ut Cicero inquit, aſtrologia ſcripſit aſtrologiæ penitus ignarus, quod ſi ſphæram Arati cum Barbarica ſphæra contuleris, diſſentire plerunque & diſſonare inuicem

cem illas uidebis, quare ſcilicet ſint ad libidinem fictæ, & nulla doctrinæ, uel rationis ſoliditate nitãtur. Hebræorum magiſtri ſicuti imagines ſuas aſtrologi, ita ſuum in ſtellis alephbetarium, hoc eſt, ſuæ linguæ notas & elementa inuenire contendunt, nec ſi credulos oculos nanciſcantur, minus hoc poſſunt illi probabiliter, quam de imaginibus aſtrologi perſuadere. Quid pluribus opus eſt, ibi omnes formæ, omnes effigies, quare nullæ ibi formæ, nullæ effigies, omnes poteſtate & arbitrio hominum, natura & ueritatis actu nullæ. Quod ſi ibi ſaltem noſtri diuinaculi auguſtarum quædam rerum & ſublimiorum ſimulacra confinxiſſent, facilius ego quidem inducerer, ut non tam eorum & contra naturam quam Dei opera mihi uiderentur. Sed cum illius conſilium & ſapientiam animaduerto, non uideo, cur illud diuinitatis templum, illa atria cœli, melioribus nõ potuerit aut noluerit imaginibus inſignire, quam irrationalium animantium, monſtrorum, uel rerum etiam uita carentium, quid enim ibi præter urſas, dracones, lepores, canes, & quæ inanima ſunt, uti ſagittas, naues, triangulos, adde capita abſciſſa tabe ſanieq; diffluentia, & relegatam ad ſupplicium uirginem, ut hydram & centaurum prætermittam, quod ſi natura non patitur, cur eorum in cœlo exemplaria ſibi deſcripſit? Equidem maius omni inſania puto, adduci aliquando ut credamus naturæ hæc inſtituto, & diuino conſilio ibi etiam formata. Puderet bonum antiſtitem, aut magnanimum regem meliores picturas in templo, in regia, non habere. Alioquin quod conſilium inſtituentis iſta naturæ? an ut per imagines has ſuperiores, inferiora generis eiuſdem corpora gubernaret? & per Lyram quidem cœleſtem afflaret quibus uellet hominibus muſicam melodiam, per animalia quæ ſunt ibi ea quæ apud nos ſunt, generenturq; quotidie & corrumpuntur, & generaret ipſa & cõſeruaret, ne monſtra ſunt opportuna quæ nulla in natura ſunt? innumera animalia ibi non deſcribi quæ nulla deſcribuntur? Nam quod canum urſarumq; ſit priuilegium, ut duos habeant in cœlo ſiue rectores ſiue antiſtites, elephanti, tygrides, & innumeræ ſpecies animalium nullum habeant in cœlo numen per quod regãtur? ſed nimis multa de his cũ illis, quæ nõ ſolũ eſt turpe credere philoſopho, ſed cõfutare etiã indignũ. Quod ſi quis me percontetur, cur in iſta fingendi licẽtia ad has potius imagines quã ad alias fautores aſtrologiæ deſcẽderint. Reſpondebo illũ rationis habere queſtionem, quæ fruſtra deſideratur in his rebus, q̃ nulla ratiõe cõſtitutæ ſunt. Quid tñ in pleriſq; eos induxerit, facile eſt uidere. Puto enim imaginũ nomina, qua zodiaci partibus aſcribũtur, ab operibus Solis eſſe deriuata, qua potiſſimum fiunt, cum in illis partibus inuenitur, ut gratia exempli: Cancri nomen habuerit pars ea ſigniferi in qua Sol collocatus Cancri more regredi-

tur, quæ proxima eſt Leo propter æſtus immodici exuperantiã, ſicut Taurus pars alia nuncupata quòd ad eam Sol cum peruenerit terra bobus aratur, qua Gemini ſequuntur, quare tunc geminando omnia geminant, ſub Virgine terra exuſta Solis ardoribus nihil parit, & ſub Ariete uellere florum campi ueſtiunt, qua ratione capiti etiã de capilamenti ſimilitudine animal illud præfecerunt, Libra noctes & dies in librili appẽſas inuicẽ ęquat, cum ad Scorpium Sol peruenerit, tũ primum aër frigore pungit, mox ſub Sagittario & frigorum uehementiorũ & uentorum aculeis nos laceſcens, in Capricorno ratio manifeſta, quare inde Sol inſtar capræ aſcendere rurſus incipit, in Aquario & Piſcibus pluuias piſcibus affatim effundens. Potuerunt huiſmodi illi ſimilitudinibus adducti, has potius quàm illas in uarijs cœli partibus imagines fabricare, trahentes facile ſtellas in effigiẽ naturæ illius cuius illi parti nomen ob aliquã cauſam impoſituri eſſent. Acceſſere figmenta poëtarum uel ad uoluptatem, uel ad gratiam multa confingentium, ſicuti Conon Aegyptius mathematicus uidit prius monſtra, & ex Beroniceo uertice cæſariem, ſed nec operpæretium rimari diligentius & explorare inſanias aliorum, dum ſatis ſuperq; cõſtet nolentibus delirare non eſſe naturæ hæc opera, ſed fingentium nugas, uel ſomniantium deliramenta, ſic ut tandem rectè de his inuentis diffiniam, à corrupta philoſophia & poëtarum fabulis ſunt exorta, quibus tamen quaſi rebus ueriſſimis & digito (ut ſic dixerim) Dei formatis tantum aſtrologi omnes tribuunt, ut uix credibile ſit, in quas ſuperſtitiones hæc illos inſania perduxerit. Nedes pharmacum, inquiunt, Luna in Tauro collocata, quoniam animal illud ruminat, quare pharmacum faciet, ut euomatur. Cum domũ ędificaueris caue ne Scorpius quartum locum obtineat, quoniam multi in illa domo Scorpij abundabũt. Qui Corona oriente procreabitur erit rex, qui Lyra muſicus, & mille alia hoc genus, è quibus uideas illis eſſe perſuaſiſſimum harum omnium rerum ueras effigies & naturas eſſe in cœlo, à quibus ad nos mirabile defluant in decernendo fato poteſtates. Deniq; illa fabricandarum imaginum ſuperſtitio, tota per iſta inſania pullulauit, ut formata ſcilicet in metallo aliquo ſimili imagine, à cœleſti illa uirtutem afflari metallo opinentur, quæ tamen nec ſunt in cœlo, nec ſi eſſent ob illã tamen ibi ſculptam imaginem illinc deſcenderent, & ſi deſcenderet, haud quicquam tamen, ut probat Auerrois aduerſus Algazelem, nobis inde proficeretur. Sed de his latius peculiari tractatu poſtea diſſeremus.

INVISIBILES IMAGINES NEQVE SENSV, NEQVE RAtione cognitas eſſe, pugnareq; inter ſe earum authores, qui non Chaldæi aut Indi, ſed Arabes tantum fuere. Cap. VI.

DEmirari utiq; aliquis poſſet inſaniam aſtrologorũ in fabricandis, quas hactenus inceſſuimus, fabuloſiſſimis imaginibus, niſi alias multo magis ridiculas ſomniaſſent, Tradũt eñ in uno quo

que decano ſiue facie cuiuslibet ſigni imagines eſſe quaſdam, inuiſibiles illas quidem, ſed uериſſimæ naturæ ſoliditate conſtantes, quas qui audiunt non diffluere in riſum non poſſunt. Sunt enim huiuſmodi, in prima, inquiunt, facie Cancri aſcendit formoſus iuuenis bene amictus, ſed in facie eius & digitis nonnihil habens obliquitatis, corpore reliquo ſimili equo atq; elephanto, pedibus albis, ſupra ſe uarias frugum ſpecies & folia arborum ſuſpendens. In prima facie Leonis aſcendit arbor altiſſimæ radicis, cuius ramis inſidet canis, & uir amictus ueſtibus nobilibus quidẽ, ſed ſordidis, lachrymabundus, & de parentibus ſuis triſtis. His ſimiles aliæ in alijs ſignorum decanis ab illis deſcribuntur, quarum omnium, utpote rerum efficaciſſimarum meminit Aboaſar ſexto libro Magni introductorij. Meminit Auenazar in eo libro cui titulum fecit * hoc eſt, Initium ſapientiæ: Meminerunt Petrus Apponenſis, Michaël Scotus, & aſtrologi Arabes, latiniq; permulti, de quibus ego cum olim nonnihil audiuiſſem, putabam per has imagines illos indicare, quidnam ſigni cuiuſq; decanus operaretur, non quòd ita, hoc eſt, in cœlo figuras eſſe opinarentur. At eorum adiens libros longe ſecus eſſe agnoui, putant enim & aſſerunt, & contendunt, has in illis decanis imagines eſſe ueriſſimæ, operum apud nos mirabiliũ effectrices Quin, ait Albumaſar: Operantur quidem interdum quæ ſunt ſimilia ſuis formis, ſed ſæpe & alia penituſq; diuerſa. Et quidem ſi lynces hoc dogma ſtatuiſſent, adducerer aliquo modo ut ſubdubitarem patuiſſe oculis eorũ quæ noſtros obtutus effugerent. Iſtis autem hominibus tam admiranda myſteria propalantibus non inuenio fidem, quidnam poſſit aſtruere, cum nec habeant oculos alios quam quos homines ſolent, homines autem non uident, nec raptos cum ab Apoſtolo in cœlum eos legamus, nec in terra locatis ratio ulla potuerit iſta demonſtrare. Erubeſcant autem qui ſe uocant philoſophos, nec iſta pudet tamen eos nugamenta cõſcribere quæ ux bimulo infanti fabulans anus perſuaderet, adde quòd nec eaſdem omne, ſed alias alij ſibi imagines cõminiſcunt. Hic quidẽ in prima Arietis faci mulier, inqt, aſcẽdit fulgore reſplẽdens, & cauda piſcis marinæ. Alius nõ formoſam ibi mulierem, non piſcẽ, ſed æthiopẽ eſſe ait, de cuius tamẽ oclis ambigit, nigri ne an rubẽtes potius, ſed qui procera certe ſtatura, & albã chlamydẽ induat. In tertia facie Geminorum oritur inquiunt quidã, fiſtula aurea, & canis latrans, & delphinus. Alij contendunt nihil horum ibi eſſe, ſed uirũ petentẽ arma quibus ſe induat, clypeo munitũ, inſtructq; pharetra. In tertia facie Scorpij equum aiunt Arabes eſſe & leporem. Indi nec equũ nec leporem, ſed canẽ, aprum, & leopardũ. Alij nullam beſtiã, ſed uirum in genua curuatũ, forte (ſi licet myſteria interpretari) pro aſtrologis Deo ſupplicantẽ, ut eos aliquando reddita mente liberet ab inſania. Quid enim aliud præterq; inſanos?

nos? qui fallatioſis adeò nugis nec poſsibilibus tacent, credant, aſtipulentur? Videns hæc Abraam Iudæus atque aſtrologus in libro de Natiuitatibus ridiculas potius quàm ueras imagines iſtas eſſe confitetur. Sed nec quenquam inuenio, præter Arabes homines ſemper fabuloſiſsimos & qui eos ſecuti ſunt Latini, fidem illis adhibuiſſe. Nihil de illis Aegyptij, nihil Chaldæi, nihil Græci, nihil Latini ueteres Aſtrologiæ ſcriptores. Nam quod ait Album. Indos, Aegyptios, Babylonios, iſta tradidiſſe, falſus facile deprehenditur. De Aegyptijs enim & Chaldæis eſt unde intelligamus talia apud eos deliramēta nulla fuiſſe, unde conijci poteſt de Indis eum pariter mentiri, quanquam non ita poteſt, ut de illis reuinci, cum nulla extent à fidedignis authoribus tradita nobis Indorum monumenta. Sed hoc peculiare Arabum eſt, ut quaſcunque ipſi fingunt commentationes, præſcribant illis authorum nomina illuſtrium, quales multas in primo diſputationum iſtarum libro commemorauimus. Cum igitur extent Petoſiris quædam, adhuc apud Aegyptios, aſtrologiæ magiſtri. Cum extent præter Maternum, Epheſtion commentatorque Thebanus, & Paulus ex Alexandria Aegyptiaca omnes aſtrologiæ interpretes, facile ex illis cognoſcitur nullam de iſtis imaginibus in Aegypto mentionem. Patet idem de Chaldæis authore Tenro Babylonio, qui ſcripſit Apoteleſmata decanorum, & coorientium cum illis imaginum. Patet Porphirij & teſtimonio, qui ex ſententia Chaldæorum aſtrologicas ſcripſit inſtitutiones, ut mittam Mallium, & Maternum. Vtcunque nobis & Chaldæorum dogmata referentes, de Græcis authoribus ſoli poſſunt dubitare, qui Græca non legerunt, neque enim uſquam apud Græcum ullum ſcriptorem mentio de iſtis imaginibus, ut accuſare magnopere Haly debeamus, qui iſtum errorem aſſcripſit Ptolemæo, nam cum uerbo quinto & nonageſimo libri cui titulus Fructus, dicit Ptolemæus κινδυνεύει τὰ παρανατέλλοντα τῷ ἑκάστῳ δεκανῷ δηλοῦν τὴν προαίρεσιν τοῦ γεννωμένου, hoc eſt, quæ ſingulis ſignorum decanis cooriuntur nati uoluntatem indicare, & quamnam artem ſit pertractaturus, expoſitor Haly per coorientes imagines, inuiſibiles iſtas de quibus diximus putat intelligi, neſciens quæ nam apud Græcos παρανατέλλοντα, hoc eſt, coorientia dicantur. Vocantur enim apud eos hoc nomine 6. ille atque 30. extra ſigniferum imagines, quarum 15. ad auſtrum, 1. atq; 20. uergunt ad aquilonem, de quarum proprietatibus & natura primo libro Apoteleſmaton ſcribit Ptolemæus, qui nec eo loco, nec alibi uſquam, aliarum unquam imaginum meminit, præter eas quas fabricantur ex uiſibilibus ſtellis, aduerſus quas ſuperiore capite diſputauimus, utitur autem eadem dictione in ſequenti uerbo, cum dicit conſideranda in defectibus luminarium παρανατέλλοντα, id eſt, coorientia, quam candem ſententiam ſecundo libro Apoteleſmaton tractans indicat, ex quo

ex quo genere iſta ſint quæ coorientia dicantur. Ex quibus cum ait nati uoluntatem artemq́ indicari quam ſit profeſſurus, id docet quod Mallius, Maternus Græciq́ ſcriptores explicarunt, ut qui Naue cooriente naſcitur nauta ſit futurus, qui Lyra muſicus, qui Emotho auriga, atq́ ita de reliquis. Sed & Porphirius in iſagogis typum, hoc eſt, figuram & formam τῶν ζωδίων hoc eſt animalium quæ ſunt in zodiaco παρανατελλόντων, id eſt coorientium, * id eſt, aſtrorum compoſitione ait conſtare unde intelligimus coorientia hæc quæ dicuntur, non alias eſſe imagines quàm quæ ex ſtellis conſtituuntur, in quo declarando fui prolixior, quia audio Trapezuntium Græcum hominem (neque enim eius liber ad nos peruenit) ſed ita audio in commentarijs eius in centiloquium Ptolemæi expoſitionem Haly eſſe ſecutum. A quo errore barbarus Album. potuit eos deflectere, qui nullas præter uiſibiles & conſtitutas ex ſtellis imagines ad auſtrum aquilonemq́ ſitas, decanis exoriri ex ſententia Ptol. affirmat. Libet autem ad mentem reuocare, quod quinto libro aduerſus illos dicebamus, qui natum Dominum Ieſum dicunt oriente prima facie Virginis in qua Virgo ſit lactans puerum qui uocetur Ieſus, conſtat enim imago hæc Virginis puerum lactantis ex his fabuloſis imaginibus quas irriſimus, quanquam nec talem ibi imaginem, ſed aliam quandam, ut narrat Album. Indi comminiſcuntur, quod inuentum quàm uanum & ridiculum ſit, quiſquis animo ſatis perpenderit, pudebit eum aſtrologicis iſtis deliramentis, Euangeliorum ueritatem uelle aliquando confirmare, quod non alia ratione à dæmone eſt procuratum, quàm ut quaſi amica fautrixq́ religionis peſtis iſta reciperetur. Sed habeant ipſi ſua ſibi nugamenta, quibus accerſitis nõ confirmatur ueritas Chriſtiana, ſed infirmatur potius atq́ polluitur.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ aduerſus Aſtrologos libri VIII. Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum, in Aſtrologiam, Liber IX.

EPITOMA EORVM QVAE HACTENVS CONFECTA, & quid ſequentibus libris agendum, undeq; auſpicandum. Cap. I.

DEMONSTRATVM eſt hactenus aſtrologiam nullam eſſe, quòd iſta de quibus pronunciet à cœlo non dependeāt, pręterquam per accidens, aut tanq̃ à cauſa remota & uniuerſali, quarũ neutra cognitionẽ particularem euentorum parit. Declaratũ eſt item ſi de cœlo fierent iſta, non tamen quomodo aſtrologi opinãtur, hoc eſt, à momento quodã initiali, tum ſi detur hoc quoq;, certe non ab his cauſis quib. utũtur in prędicendo, quarum nullam ſi certum habeamus examen uera & naturalis. Nam quanquam ſtellis utantur & Planetis, augent, minuunt, mutãt, pro locis, ſignis, interuallis, & cęteris id genus, quæ falſa & inefficacia eſſe declarauimus. Quare uel malas cauſas introducũt, hoc eſt fabuloſas, uel inficiũt bonas admixtione malarũ. Nũc illud nobis agendũ, ut declaremus ſi cũcta iſta cõſiſterẽt, eſſe tamẽ huiuſmodi quã cognoſci ab illis nõ poſsint, aut ſi poſsint cognoſci nondũ habitã tamẽ eorũ cognitionẽ. Tria ſunt autẽ cognitu neceſſaria, ſi de rebus futuris uera prædicenda ſunt. Primũ illud, ut hora initialis rei cuiq; fideliter teneatur. Secũdum ut ſtatũ cœli ſiderũq; poſitionem ad eam horã exactè cõprehendamus. Poſtremũ ut illa cœli ſiderũq; poſitio quidnam faciat rationibus ueris, aut nõ fallacibus obſeruatum experimentis intelligamus. Horum nihil poſſe cognoſci, aut qui ſciuerit hactenus non extitiſſe duobus ſequentibus libris aperiemus. Exordiemur autẽ ab hora primordiali cuius cognitio in primis neceſſaria, nec conſtitui reliqua rectè poſſunt, ſi quid in ea, uel ambigatur uel erretur. Ea uero, uel hominum ſiue geniturarum, uel urbium, atq; regnorum, uel anni conſtellationes auſpicantur, nos à genituris initium faciamus.

ASTROLOGVM CERTAM GENITVRAE HORAM NEQVE ſemper ſcire poſſe, neq; per ueram regulam explorare. Caput II.

MOmentum quo quis naſcitur, exploratum habere aſtrologus non poteſt, niſi forſan accinctus cum prodit infans aſtrolabio cœleſtia metiatur, ſed hoc fit quàm rariſsime, nec fieri nobis uolentibus ſemper poteſt, ut noctu, aëre nubilo, mathematico nullo, uerum cum ſit labi quoque facillimum, ut teſtatur Auenrodan in commentarijs ſuper Ptolemæum. Nam ſi non ſit exactiſsimum inſtrumentum,

tum, quale forſitan nunquam eſt, quod inſpectione momento egreſſionis ad liquidum reſpondeat, ratio partilis horoſcopi uacillabit. Verum ut ſit uera per aſtrolabium horæ perſcrutatio, rariſsime, ut dicebamus, fieri hoc contingit, illud frequens, fereq́ perpetuum, ut parentes, dominusúe geni turæ, talem fuiſſe natiuitatis horam dicat aſtrologo, cui fidendũ non eſſe nec aſtrologi diffitentur, fallax enĩ plerunq;, quare dicit, apud eos hora extimata ſiue ſuſpecta, de qua, ſcilicet, ſuſpitio certitudo nulla, nã ſolaria mẽtiuntur & horologia quidem ſi nihil fallant, ea tamen quæ medijs horis cadunt interualla non demonſtrant, adde quod horæ uulgares initiũ ab occaſu Solis non habent, quod mathematicarum ratio poſtulat, uerum cum aër incipit obtenebrari, quod euenit Sole ſub finitorem dudũ iam demerſo, præſertim in ſignis obliquis Sole collocato, quæ cum moram in occidente trahant, longiorem interdum nox unam horam exegerit priuſquã aër obtenebreſcat. Deniq; confitentur hoc nobiſcum aſtrologi, ſed remedium adhibuere ne propterea diuinatio periclitetur. Nam & ſi illa non ſit uera quam uocant horam extimatam, niſi tamen à uero plurimum diſtet, habere ſe methodum dicũt ueræ inueniendæ, quare nihil obeſſe priorem illam incertitudinem. nos, ſi ſapere iſti poſſent, id tãtum obijceremus, artem ſiue ſcientiam dari nõ poſſe, quo facta ſit nec ne, res particularis quæpiam cognoſcatur, non igitur eſſe methodum qua reddamur certiores quo momento Ioan. aut Paul. æditus ſit in lucem, ſed iſta non uidẽtur eis abſurda, forſitan neq; illud eſſe qualibet nedũ die ſed hora particulas multas temporis, quibus certa regione naſci nemo poteſt, conſequi hoc facillime demonſtratur. Nam ſi natus ego prima noctis hora dicor à parentibus, & methodo conuenire horam negat aſtrologus, quare ſerius aut citius me fuiſſe natũ rogo, nunquid alius ſub eadem cœli inclinatione prima noctis hora naſci potuerit, quod ſi negãt fieri potuiſſe, ſequitur quod dicebam ut multæ ſint horæ cuiuslibet partes, quibus locis quibuſdam naſci homo non poteſt, dico autem multas horæ cuiuslibet partes, quoniam nullum fere tempus genituræ datum à conſulentibus regulis quadrat aſtrologorũ, ſed mutat̃ ab illis ſemper in partẽ, uel antecedẽtem horæ, uel ſubſequentem, ſi potuiſſe alium naſci per id tempus in ea regione concedunt, quanquam ego tunc minime natus ſim, natus igitur prima hora noctis dicatur Anto. atq; illud interrogo ſiquam ueram iam ſtatuimus horã ſuæ natiuitatis Anton. porrigat aſtrologo uerã ille ſit arbitraturus an falſam, ſi ueram debuit eadem ratione meam cum offerebatur ueram arbitrari, cum eius methodo non magis nunc cõueniat quam cum Ioan. eam offerebat, ſi falſam, uerum ſtatuebatur ea hora natus Anto. falſum ergo dogma per quod hora uerißima quaſi falſa reputatur. Præterea qui præceptum hoc genus tradiderunt ſignum aiunt mutari non debere, quod extimata hora demonſtrat, ſed eius ſigni partem methodo declarari, quæ po-

tiſsimum ſit in horoſcopo. Verum extimata hora de ſigno ſæpe mẽtitur; cum poſtremis pręſertim aut primis ſigni partibus aſcendentibus homo naſcitur, tunc igitur methodus non emẽdabit errorem ſed confirmabit. Patet his rationibus uiam non eſſe horoſcopi ueſtigandi cum eſt incertus. Nunc illud oſtẽdamus, ſiqua forſitan poſſet excogitari, quas tamen aſtrologi tradiderunt apertiſsime eſſe fallaces.

PTOL. DOGMA QVOD ALMVSELI SEV ANImodar uocant, & authoritatibus & rationibus confutatur. Capur III.

PTolemæus tertio Apoteleſ. lib. dogma tradit huiuſmodi: Præcipit obſeruari nouilunium proxime genitura pręcedens, aut plenilunium: tum Planetam qua parte coitus fuit, uel oppoſitio, authoritatis plus habentem, deniq; themate iam diſpoſito cui cardini proprior ille Planeta fuerit, ſtatui locum illum ad numerũ quem in partibus ſigni Planeta ille dominator obtinuerit, hunc cardinem confingunt totius genituræ, hoc fundamentum totius Apoteleſmaticæ aſtrologi omnes decernunt, hoc illud decretum quod Almuſeli uocãt, interdũ Animodar. In quo quantum peccẽt iuniores ſententiam Ptol. perperam intelligentes ſuperius. Nunc ipſe Ptol. excutiẽ, cui poſſum in primis magnas authoritatum moles opponere, nam Abraam Iudæus ait ſe multas geníturas obſeruaſſe cum exactiſsimis aſtrolabijs in his regionibus quarum longitudo latitudoq; confeſſa & explorata, nec tamen inueniſſe de Planetis aliquem cuius gradus ex ſignis quæ occupabat atq; minutiæ, reſponderent gradibus & minutijs orientis, aut medij cœli, nec plus hora dimidia uariaretur, à iam comperta ſenſu uerisſima hora natiuitatis. Ridiculi uere qui dicunt iudicio non ſcripſiſſe hæc animi Auenazrã, quaſi lis illi cum Ptol. de regno, quo fuit etiam annis nongentis poſterior, quaſiq; in anno conſtituendo in annorum datore, & pleriſq; alijs Ptol. ſententiam alijs non anteponat. Sed & Alchabitius proprio commentario ſcribit ſe demonſtraſſe nullo pacto per eam rationem gradum orientem uerum poſſe reperiri. Henricus Batenſis Alberti magni diſcipulus ſuam examinans genituram, quanquam nomine diſsimulato ſeruum dei ſe nominans, mittamus inquit Animodar Ptolemæi à ſapientibus reprobatũ, alij dogma non expungunt ſed caſtigant ut Aoniar, nonnihil à Ptol. diſſentiens. Alij ſuper eius intellectu digladiantur. Et cum illud inquiritur, cuinam loco proximior ſit Planeta, ſunt qui quantitatem diſcretam obſeruandam uelint, ſunt qui continuam, ut Antonius de Monte Vlmo. Verũ omiſsis authoritatibus aduerſantium Ptoelmæo, ſolitus ego dogmatis falſitatem ita declarare. Naſcatur Lucius Romę, Florentiæ Fabius eadem hora eodemq; momento, liquet aſtrologis non eundem futurum horoſcopum

ſcopum utriuſq;, ob diuerſam cœli inclinationem ſub qua naſcuntur, & tamen ſi rationem ex Ptolemæi præceptis ineamus eundem utriuſque horoſcopum faciemus, cum utraque regione plenilunium antecedens, ſiue nouilunium eadem cœli parte contigerit, quare idem quoque dominator qui themate in utroque gradum ſigni poſsidens eundem, ijſdem numeris cardines in utraq; genitura definiet. Sed hoc euidentia rei ſenſuq; reuincetur. dogma igitur falſum, quod miror Ptol. mathematicum ſummum non peruidiſſe.

INVESTIGATIONEM PARTILIS HOROSCOPI per conceptum, Ptolemæo falſo ab Arabicis aſcribi, irrationalem eſſe, & à multis aſtrologis reiectam. Cap IIII.

APud iuniores inuenta eſt alia ratio ueſtigandi ex hora conceptus horoſcopi, cui plurimum tribuunt. eſt autem huiuſmodi, ponunt quaſi confeſſum ex ueterum traditione, præſertimq; Ptolemæi uerbo primo & quinquageſimo libri cẽtum enunciatorum, Lunæ locum in natiuitate fuiſſe horoſcopum in conceptu. Contra, locum Lunæ in conceptu horoſcopum eſſe natiuitatis, hoc poſito, methodum tradunt qua putant poſſe deprehendi locum Lunæ, cum ſemen uterum impleuit, quo reperto ſimilem quoque gradum colligunt hora natiuitatis aſcendere. Fuit autem eis erroris occaſio mendoſa translatio librorum Ptolomæi, quoniam nuſquam ille de gradu hoc ſcripſit, uerum de ſigno tantum, uerba eius loco ſuperius memorato ſunt hæc ἔνθα δὴν ἐν τῷ καιρῷ τῆς γεννήσεως ἡ σελήνη, ἐκεῖνο τὸ ζώδιον ἐν τῇ σπορᾷ ὡροσκόπησον, καὶ ἔνθα ἂν τῆς σπορᾶς ἐτυχεν, ἐκεῖνο, ἐν τῇ ἀποκυήσει ὡροσκόπησον, ἢ τὸ τούτου κατὰ διάμετρον. Latine ita ad uerbum: Vbi eſt tempore natiuitatis, illud ſignum cõceptus horoſcopum ſtatuas, ubi fuerit in conceptu, illud fac horoſcopum partus uel eius oppoſitũ. Non putauit igitur Ptolem. hac uia partiliter poſſe horoſcopũ inueniri, quare in libris Apoteleſmaton, ubi hoc inquirit, nullam placiti huius facit mentionem, alioquin ſi de gradu intellexiſſet, quod ex eius uerbis falſum oſtendimus, facillimum quoque exiſtimaſſet in conceptu horam inuenire, quam hodie nullo magno negocio iuniores quibuslibet deſiderantibus reddunt, uſi methodo quam Ptolemæi eſſe uolunt. Quomodo igitur ipſe Ptolem. Apoteleſ. libro tertio, principium ſeminale ἐπίπλεον, hoc eſt, plerumque ſeu maxima ex parte, ait ignorari, & cum in eius cognitionẽ deuenitur, id aut σύμπτωματι, hoc eſt, aut caſu, ſcilicet fortuitoq;, aut obſeruatione, debuit certe addere aut ἐντεχνῶς, hoc eſt, artificioſe, ſiquidem arbitrabatur arte aliqua & uia iſtud poſſe deprehendi, quomodo autem ait caſu, cognoſcitur aut obſeruatione, declarat

Græcus interpres caſu cum accidit mulieri recepti ſeminis ſenſum fieri, ut Cleopatra docet, abſeruatione ſi cõſulto uir illud tempus annotat quo ſemel fœminæ congreſſus, deinceps abſtinuerit, tum fœcundum fuiſſe cõgreſſum menſes declarauerint. Præter hæc aliam eſſe uiam tempus illud ad liquidum explorandi, ueterum nemo prodidit nedum ex eo natiuitatis horam uoluerint inueſtigare. Nam quod Arabes dicunt Hermetem hoc præcepiſſe, fabuloſum eſt, ſicut alia multa (quod primo libro notauimus) mendaciſsime ad eundem referunt authorem, quod enim Aegyptij ſuper hac re tradiderunt, Epheſtion refert & Porphyrius, qui hoc ipſum præceptum quod legitur in Ptolemæo Petoſiris Aegyptij inuentum fuiſſe dicunt his uerbis: ὁ δὲ πετόσιρις & quæ ſequuntur. *
Petoſiris autem inquit, ſignum in quo Luna fuit tempore conceptus, illud in partu horoſcopum eſſe, aut eius oppoſitum, quod autem Luna tempore partus occupauit, illud conceptus horoſcopum fuiſſe. Sed eodem loco Porphyrius duos alios refert modos, ex Antiochi quorundãq; aliorum ſententia, ſigni ueſtigandi, in quo fuit Luna hora concubitus, de gradu nunquam facta mentione, quin ipſum quo ſcribuntur hæc caput inſcribitur: De ſigno ſeminali Lunæ, quod illud ſignant, quodnam ſignũ Luna tenuerit cum loco genitali ſemen admiſſum eſt. Epheſtion quoque Thebanus tres alias ab his diuerſas, quarum Porphyrius meminit, Aegyptiorum methodos narrat, quibus hoc idem inueſtigarent, quodnam, ſcilicet ſignum, hora concubitus aſcenderet. Vbi uerbis expreſsis admonet nos Epheſtion, no perueniri per eas uias ad partilem horoſcopum, ſed eum παχυλῶς indagari, hoc eſt, craſſa (ut dici ſolet) Minerua. gradus uero determinandi unicam eſſe rationem quam tertio libro Apoteleſmaton tradiderit Ptolem. Eſt autem ea quam capite proximo confutauimus. Verum, ut diximus, in errorem lapſi ſunt iuniores, quoniã in Arabica tranſlatione, quam Latini ſequũtur, interpretes gradum pro ſigno perperam poſuerunt. Cæterum quicquid ſcripſerint authores, quænam ratio dogmatis, aut qua potuit hoc obſeruatione deprehendi? Reſpondet, inquiunt, ſupputatio, quoniam ex loco Lunæ hora natiuitatis quot diebus in utero infans fuit hora natiuitatis intelligitur, quos ſi retro numeres in conceptus horam deuenies, atque per id tempus Lunæ locum inuenies eum qui tempore natiuitatis aſcendet. Verum illud interrogo, quis nos doceat ex loco Lunæ tempus manſionis in utero definire? non hoc Ptolem. non ueterũ quiſpiam, non ueſter etiam Hermes prodidit. Quod reſpondeatis aliud non eſt, quam ita definiri manſiones illas oportere, ſi uerum ſit dogma de permutatione aſcendentis & loci Lunæ in conceptu & natiuitate, circulo igitur demonſtratis ueritatem dogmatis probantes, quòd eueniat ita manſionibus obſeruatis, & manſiones obſeruari ita debere, quare dogma uerum aliter non erit, ſcilicet ita facile ſit cuique dogmata confirmare.

mare. Quod ſi forſan audetis experimento id aſſeuerare, ſimul obſeruato collatoqúe inuicem tempore natiuitatis atque conceptus, impune uobis mentiri licet, acta re ſine arbitris. Verum ex ueſtris qui ſe maxíme contendũt expertos, negant ueritati reſpondere præceptum: Abraam enim Auenazra ſe quinquies id obſeruaſſe dicit, ter non ſuccesſiſſe, quod nunc quidem in Martem, nunc in Venerem, nunc in Mercurium refert. Puto ſi decies id obſeruaſſet alios quoq; planetas pariter accuſaſſet. Nam Hemanuel Hebræus Auenazræ ſectator bis expertus, ſemel à uero tẽpore natiuitatis per ſeptem dies reperit uariare. Aboaſar numen aſtrologorum falli methodum iſtam quinque gradibus poſſe credit, ut Sedis eius Diſcipulus narrat. Quod ſi eſt, nihil nos iuuat, quibus de gradu tantum ſollicitudo. Pariter & Auenrodan magnus apud iſtos expoſitor Ptolemæi mentiri ſæpe illum teſtatur. Saxonienſis interpres Alchabitij, falſam & uanam penitus putat inutilem quoque affirmans fieri non poſſe, ut per eam incertus gradus horoſcopi certus unquam reddatur, quod exemplo propoſitæ genituræ late manifeſtat.

MESALLAE FIGMEETVM CVM ALIIS QVINque, à Paulo Alaxandrino recitatis explorandi horoſcopi modis refutatur. Caput V.

HI ſunt ferè modi qui recepti magis aſtrologis. Meſſalla figmẽtum aliud cogitat, ſed exploſum ab omnibus, perſpectǽq; uanitatis. Iubebat enim Lunæ tempus à nouilunio ad plenilunium, uel contra à plenilunio ad interlunium, quaſi horam unam exiſtimari, tum utrum illorum antecederet genituram, quod inter ipſum & tempus genituræ ſpacium caderet, comparari ad totam diſtantiam Lunæ naſcentis & conſummatæ, & qualis eſſet interuallorum proportio, eam partem ſumere horæ temporalis, ita tamen ut illud obſeruaremus, ne quando mas hora pari nec fœmina impari naſceretur. Riſit ſecuta ætas experimento deprehendens eadem hora mares & fœminas naſci. Ego uero non tam placiti unius cogito uanitatem, quam hinc totum Meſſallam illum iudico. Nam ut labi, errare, decipi proprium ſit hominis, attamen ſcribere tam pudenda, niti rebus ridiculis, fabulas ponere quaſi dogmata, loqui quæ rerum paſſim euidentia confutet, non eſt hominis certe, ſi dos hominis propria ratio eſt. Sed nec tam unum Meſſallam æſtimo quam de Meſſalla omnes aſtrologos, apud quos primi ordinis eſt, nec temere in ea familia ſapientiores inuenies. Nam Antiſtites ſacræ iſtius diſciplinæ mirabiles Aegyptij, quanta ſuper hac re fabulamenta com-

ta commenti ſunt. Refert Paulus Alexandrinus methodos quinque diuerſas à tribus iam memoratis quibus ad horoſcopi ueritatem partiliter indagandam utuntur, deus bone quam uanas, rudes, futiles, falſas. Prima huiuſmodi, reſpice, inquiunt, epochan Solis in diurna genitura, Lunæ in nocturna, & cuius planetæ fuerit monomiria, fac eiuſdem planetę monomiriam ſuſpecto gradui proximiorem, uerum horoſcopum. Altera ſiue dies fuerit ſiue nox Lunę tantum epochan inſpicit, cætera ſimilis. Tertia, quæ Ptolemæo ſui dogmatis præbuit occaſionem, pleniluninm uel interlunium proximum genituræ conſiderat, tum uero deſpotem, hoc eſt, dominum domus in quo contingit, & onocratorem, hoc eſt, finitorem dominum, uidetqúe uter fortior in natalitia conſtellatione, uter plus in ea poſsideat authoritatis, & ex iſto dinumerat gradum aſcendentem. Quarta duntaxat inſpicit dominum ſummum gradus, ſcilicet in quo Sol & Luna poſtquam infans utero prodit uel coëunt uel opponuntur, & quot fines in aſcendente ſigno poſſederit ille planeta, tot gradus eiuſdem ſigni putant in oriente iam apparuiſſe. Poſtrema non ſolum genituram, ſed conceptum obſeruat, hoc eſt, quod utrunqꝫ tempus uel plenilunium uel nouilunium anteceſsit, tum graduum quibus illa contigerit dodecathemoria fieri iubet & obſeruari, in quo planetarum cadant monomirijs, ut qui in themate melius ſe habuerit arbitrium habeat horoſcopi metiendi. Scribens Heliodorus quo pacto inueſtigarent tempus conceptus, retrocedebant, inquit, à genitura per nouem menſes, quaſi geſtādi uteri tempus ſemper ſit æquale, ut rudiſsimi ubique diuiniſsimi iſti Aegyptij inueniantur. Poſſem autem obijcere multa quibus peculiariter iſta dogmata peccant. Verum illa una ratio breuitati ſtudentibus ſatis eſt qua Ptolemæi quoque dogma reiecimus. nam quamcunque ſecuti fuerimus methodum ex prædictis, ſemper eorum qui ſimul nati fuerint, regione tamen diuerſa, faciemus eundem horoſcopum, quum tamen omnibus mathematicis extra omnem controuerſiam conſtat eſſe diuerſum.

INITIA

INITIA VRBIVM, REGNORVM, FACTIONVM, LEgum ignota eſſe, nullamq́ artẽ aſtrologos tradidiſſe qua poſsint inueſtigari. Cap. VI.

Liquet ex his, nunquam horam natalem præterquam caſu notam ad liquidum eſſe: tum quod aberret nullam poſſe per artem reſtitui, ſed cum ea uera non fuerit, ueritas prædictionis conſtare non poteſt. Nihil igitur ueri dici poteſt à Genethliacis qui partilem horoſcopum cardinem geniture, compagem totius fati, fundamentum totius Apoteleſmaticæ, una uoce teſtantur. Neq; uero melior fides in urbium & regnorum initijs, quorum noticia ſcrupulari longe difficilior quàm geniturarum, quis enim hæc prodidit? quis obſeruauit ſcriptor hiſtoriarum? quarum fides & diligẽtia ſi reddiderit diem urbis inſtauratæ, uel urbis conditæ, utiq; magnanimis exiſtimabitur. Romæ diem natalem coli mos fuit, ſed non plus inde cõſtat aſtrologis quam in imp. fuiſſe Lunam, hoc eſt, in Libra, cum condebatur. In opiſtographis Pauli Florẽtini medici & mathematici duplex reperi tempus annotatum inſtauratæ urbis Florentiæ, alterum anno gratiæ octingenteſimo primo, alterum octingenteſimo ſecundo, unde ſiderum conſtitutio penitus diuerſa. Crediderim & multas uariari urbium cõſtellationes, quæ uulgo feruntur, fictas ex Apoteleſmatis, quales ueterũ fingit Iulius Firmicus, Paridis & Platonis, & aliorum, quod de mundi quã affert genitura, ipſe quoq; teſtatur. Præterea magni quoq; eſſe momenti uolunt illud momentum quo noua factio præualere cœpit in ciuitate, quo tyrannus urben occupauit, quo ſeditio facta inter populares, quo ciuilis diſcordia nata, quo gens extera regnum inuaſit, quo nouæ conditę leges, noua decreta fuerũt promulgata. Quarũ rerum horoſcopum quiſnam reddet nõ diuinator? cum hæc tamen habere prius oporteat quam diuinemus. Deniq; ut haberi momenta poſsint aliqua temporum iſtorum, certe non denegabunt ea fore minus exacta, minus certa, quam particulariũ geniturarum. Quare ſi putant iſtas indigere caſtigatione, nec aliter eis fidendũ, multo hoc magis opus fuerit in illis, quas cum nulla ratione docent emẽdare, nam quas memorauimus methodos genituris tantum hominum adhibentur. Erit igitur manca, fallax omnis eorum prænũciatio de fatis urbium & regnorum, quando de momentis illis primordialibus uolunt hæc dependere, quæ tamen aut ipſi penitus ignorãt, aut non ſatis ex fide, ſatis ad unguem tradita receperunt. Non iam igitur homines mortem, exilia, paupertatem, non excidium urbes, aut peſtilentiam uereantur, cum audaciſsimi nugatores æditis paſsim libellis annuis iſta minitantur.

ta commenti ſunt. Refert Paulus Alexandrinus methodos quinque diuerſas à tribus iam memoratis quibus ad horoſcopi ueritatem partiliter indagandam utuntur, deus bone quam uanas, rudes, futiles, falſas. Prima huiuſmodi, reſpice, inquiunt, epochan Solis in diurna genitura, Lunæ in nocturna, & cuius planetæ fuerit monomiria, fac eiuſdem planetę monomiriam ſuſpecto gradui proximiorem, uerum horoſcopum. Altera ſiue dies fuerit ſiue nox Lunę tantum epochan inſpicit, cætera ſimilis. Tertia, quæ Ptolemæo ſui dogmatis præbuit occaſionem, pleniluninm uel interlunium proximum genituræ conſiderat, tum uero deſpotem, hoc eſt, dominum domus in quo contingit, & onocratorem, hoc eſt, finitorem dominum, uidetqúe uter fortior in natalitia conſtellatione, uter plus in ea poſsideat authoritatis, & ex iſto dinumerat gradum aſcendentem. Quarta duntaxat inſpicit dominum ſummum gradus, ſcilicet in quo Sol & Luna poſtquam infans utero prodit uel coëunt uel opponuntur, & quot fines in aſcendente ſigno poſſederit ille planeta, tot gradus eiuſdem ſigni putant in oriente iam apparuiſſe. Poſtrema non ſolum genituram, ſed conceptum obſeruat, hoc eſt, quod utrunque tempus uel plenilunium uel nouilunium anteceſsit, tum graduum quibus illa contigerit dodecathemoria fieri iubet & obſeruari, in quo planetarum cadant monomirijs, ut qui in themate melius ſe habuerit arbitrium habeat horoſcopi metiendi. Scribens Heliodorus quo pacto inueſtigarent tempus conceptus, retrocedebant, inquit, à genitura per nouem menſes, quaſi geſtādi uteri tempus ſemper ſit æquale, ut rudiſsimi ubique diuiniſsimi iſti Aegyptij inueniantur. Poſſem autem obijcere multa quibus peculiariter iſta dogmata peccant. Verum illa una ratio breuitati ſtudentibus ſatis eſt qua Ptolemæi quoque dogma reiecimus. nam quamcunque ſecuti fuerimus methodum ex prædictis, ſemper eorum qui ſimul nati fuerint, regione tamen diuerſa, faciemus eundem horoſcopum, quum tamen omnibns mathematicis extra omnem controuerſiam conſtat eſſe diuerſum.

INITIA

INITIA VRBIVM, REGNORVM, FACTIONVM, LEgum ignota eſſe, nullamq́; artē aſtrologos tradidiſſe qua poſsint inueſtigari. Cap. VI.

Liquet ex his, nunquam horam natalem præterquam caſu notam ad liquidum eſſe: tum quod aberret nullam poſſe per artem reſtitui, ſed cum ea uera non fuerit, ueritas prædictionis conſtare non poteſt. Nihil igitur ueri dici poteſt à Genethliacis qui partilem horoſcopum cardinem genituræ, compagem totius fati, fundamentum totius Apoteleſmaticæ, una uoce teſtantur. Neq; uero melior fides in urbium & regnorum initijs, quorum noticia ſcrupulari longe difficilior quàm geniturarum, quis enim hæc prodidit? quis obſeruauit ſcriptor hiſtoriarum? quarum fides & diligētia ſi reddiderit diem urbis inſtauratæ, uel urbis conditæ, utiq; magnanimis exiſtimabitur. Romæ diem natalem coli mos fuit, ſed non plus inde cōſtat aſtrologis quam in imp. fuiſſe Lunam, hoc eſt, in Libra, cum condebatur. In opiſtographis Pauli Florētini medici & mathematici duplex reperi tempus annotatum inſtauratæ urbis Florentiæ, alterum anno gratiæ octingenteſimo primo, alterum octingenteſimo ſecundo, unde ſiderum conſtitutio penitus diuerſa. Crediderim & multas uariari urbium cōſtellationes, quæ uulgo feruntur, fictas ex Apoteleſmatis, quales ueterū fingit Iulius Firmicus, Paridis & Platonis, & aliorum, quod de mundi quā affert genitura, ipſe quoq; teſtatur. Præterea magni quoq; eſſe momenti uolunt illud momentum quo noua factio præualere cœpit in ciuitate, quo tyrannus urben occupauit, quo ſeditio facta inter populares, quo ciuilis diſcordia nata, quo gens extera regnum inuaſit, quo nouæ conditę leges, noua decreta fuerūt promulgata. Quarū rerum horoſcopum quiſnam reddet nō diuinator? cum hæc tamen habere prius oporteat quam diuinemus. Deniq; ut haberi momenta poſsint aliqua temporum iſtorum, certe non denegabunt ea fore minus exacta, minus certa, quam particulariū geniturarum. Quare ſi putant iſtas indigere caſtigatione, nec aliter eis fidendū, multo hoc magis opus fuerit in illis, quas cum nulla ratione docent emēdare, nam quas memorauimus methodos genituris tantum hominum adhibentur. Erit igitur manca, fallax omnis eorum prænūciatio de fatis urbium & regnorum, quando de momentis illis primordialibus uolunt hæc dependere, quæ tamen aut ipſi penitus ignorāt, aut non ſatis ex fide, ſatis ad unguem tradita receperunt. Non iam igitur homines mortem, exilia, paupertatem, non excidium urbes, aut peſtilentiam uereantur, cum audaciſsimi nugatores æditis paſsim libellis annuis iſta minitantur.

INCERRTVM ADHVC ESSE APVD ASTROLOgos quomodo domus diuidendę, quantum earum uires extendantur, & quibus ſignis utendum.

Caput VII.

Reliquum de principijs anni, magnarumq́ coniunctionum, & defectuum dicere, nam momentum quo fiunt obſeruantes, inde uaticinantur fata rerum public. & uniuerſalium. Erit igitur declarãdum, huiuſmodi tempora citra lapſum erroris ab illis deprehendi non poſſe, uerum hoc ex ſequentibus eluceſcet, cum incertos adhuc motus planetarum, nec inaccuſabili ſupputatione comprehenſos oſtendemus. Hactenus igitur quam ſit incerta cuilibet rei fatalis hora dixerimus, ſi ſunt horæ fatales rerum quas aſtrologi maxime putauerũt, nam nullas eſſe fatales, & ſi quæ ſunt, alias eſſe quam putent, ſupra demonſtrabamus. Nunc illud palã faciemus etiã ſi tẽpora conſequantur auſpicandæ prædictionis, quæ tamen ſiderum poſitio, qui cœli ſtatus ad eam horam, ſcire eos non poſſe. Primum igitur opus thematis diſponendi, præfinitis duodecim locis, quas appellant domos, ubi quantis aſtrologi tenebris offundant, quantum inuicem digladientur, re penitus incõperta, nemo neſcit qui libros mathematicorum attigerit: alij ſex circulis iſta loco diſcriminant, quorum unus per orientis punctum circumuolutus & ſeptimum facit cardinem & horoſcopum, alius ipſe meridianus ætheris ſumma infimaq́ deliniat, alij quatuor medijs locis intercepti per quatuor puncta notasq́ dicuntur diuiſionum arcus ſemidiurni & arcus ſeminocturui, in tres æquales portiões. Sed & omnes iſti circuli mũdi uertices permeant. Quã opinionem uulgo receptã ſuperius coarguebamus. Abraã Auenazra docet in aſtrolabij cõpoſitione, tum alibi quoq́, domos ita partiri, ut ſex circulos deſignemus, quorũ unus orizon, alius ipſe meridianus, quibus quatuor ſtatim cardines ſtatuuntur. Alios quatuor duci iubet per notas ſectionis horixontis & meridiani ac diuiſionis partiũ æquatoris cadẽtium inter orientem & meridianum, & diuiſionis, inquam, in tres æquas portiones. Hanc methodum ualde probat, authoris tamen nomine ſuppreſſo, Ioannes de Regio mõte ſublimis ætate noſtra doctiſſimusq́ mathematicus, quanquam Cãpano tamen non ſatisfecit, qui nouam ipſe quoq́ partitionis iſtius attulit rationem, cætera ſimilis Auenazræ, ſed in eo plurimum diuerſam, quod pro æquatore factitio quodam utitur circulo, quem nuncupauit circulum uerticalem, unde alius menſus alijq́ locorum fines emergunt, ſcripſit Ioannes de Regio monte copioſe confirmationẽ huius dogmatis, multis tum mathematicis, tum ueterum aſtrologorum authoritatibus nitens. Alij & aliter partiuntur, & Ludouicus Heremita noſter diligens exactiſsimusq́ ſupputator, ſolitus eſt probare nullã ex methodis quas memorauimus Alchabitij dictis conuenire.

Quid quod eadē loca per zodiaci gradus quos æquales uocāt multi cenſent diuidenda, uel hac tantum utentes uia (quod plerumq; feciſſe Indos ſupra quoq; monuimus) uel utramq; diuiſionē pariter recipientes, tū eam quæ ex anaphoris uariatur ad æquatorē tamen quæ gradus ſigniferi tantummodo reſpicit. Quod Hiſpanus Abraam præceptor Auenazræ, & Henricus Valenſis obſeruant, non minus ex loco pronunciantes in quo planeta ſit, facta per æquales gradus diſtributione, quàm ubi communi more diuiſionibus annotatis. Præterea ſi conſtaret, ubi locorum principia fineſq; ſtatuendi, ſupereſt alia dubitatio quæ rurſus omnia reuocat ad incertum, quoniam non conueniunt loci uirtutem & efficaciam intra ſpacium claudi loci deſignati. Sed Ptol. ſupra illud ad antecedētes ſignorum partes quinq; gradus exorditur. alij tribus tantum partibus illud extendunt. Aegyptiorum ſapientes initium loci, quam uulgo cuſpidem appellant, non initium, ſed medium eſſe quaſiq; centrum uirtutis uolebāt, quare quindecim ſupra gradus loci illius eum diffundi, & totidē citra. Quas omnes opinionum uarietates ſi paribus ferè omnes uel rationibus uel authoritatibus communitas animaduerterimus, uel hac duntaxat incertitudine totam pronunciandi per aſtra rationē (ſi qua ſit illa) in ambiguo eſſe cōfitebimur, Nam uariatis locorum diuiſionibus, omnis uariatur conſtellatio, quandoquidē (quod ſupra reprehēdebamus) mutāt ſtellæ apud aſtrologos pro loci mutatione, naturam, influxum, & proprietatem, & quod maximum eſt, illa loca pugnanti & contraria imprimis conditione decernunt, quæ ſunt ſitu coniuncta & cohærentia. nam primo loco & duodecimo qui deinceps ſe habēt, quid magis poteſt eſſe diuerſum? quid ſexto & ſeptimo, rurſus quinto & ſexto? undecimo item & duodecimo? nono rurſus atq; octauo? atq; ita de reliquis. Sæpius autem quem alius mathematicus ſexto loco planetam collocabit, alius in quinto eſſe cōtendet, quod omnem prædictionem penitus uariabit, & quem quidam in nono eſſe decernet, alius ad octauum dicet pertinere. Tota igitur iſta locorum diſtributio, radix & fundamentum omnis Apoteleſmaticæ remanet in incerto. Sequitur eam cura ſignorum, quibuſnam, ſcilicet uti debeamus? ubi perplexa nec explicabilis quæſtio de mobilibus ſignorum & immobilibus, deq; ſphæra octaua, nona & decima, de qua re non eſt nobis hoc loco dicendum, quoniam ſupra abunde eſt pertractata. Iudæus Abraam duplex thema fieri præcipit, ut qui controuerſiam dijudicari poſſe non crederet. Erit autem incertum ex hac dubitatione, quænam ſigna planetis debeantur, & ex ea quam ante tractauimus, quęnam loca. ſed omnis hinc pendet aſtrologica pronunciatio: omnis igitur dubia, incerta, inexplorata.

LOCA PLANETARVM VERE ASSEQVI ESSE LAborioſiſsimum deq́ʒ inſtrumentorum fallacia. Caput VIII.

LOcis diuiſis ſigniſq́ʒ diſtributis, ſupereſt labor epochas ſtatuēdi ſyderum & ſtellarum, hoc eſt, quibus gradibus & minutijs tam non errantes quam errātes ſtellæ reperiantur indicandi, quod officium rudes & imperiti facillime putant poſſe ſe præſtare, doctiſsimi hæſitant & diffidunt, quibus, ſcilicet notum, quanta ſit difficultas aſſequendi uere loca planetarum, quod impoſsibile nedum laborioſum multis iudicatur. Andreas Sūmarius grauis mathematicus ſuum ita librum exorditur: Motus ſtellarum an ſciri poſsint neſcio, nondum eſſe ſcitum, certiſsime teneo. Affert rationem ſententię ſuæ talē, quoniam qui metiuntur ſyderum motus, neceſſario prius locum ſyderis definiunt, in quo illum inſtrumenti ope conſpiciunt, & loco ſtellæ cōperto, quaſi ſuppoſitione utūtur, ad ipſam ſuper eius curſu ſupputationem dirigendam, quod ſi locus uere deprehenditur, uera motus futura ſupputatio, nam mathematica ratione nituntur, quæ minime fallitur, uerum loci deprehenſio fidelis uſquequaque non eſt, organo ſimpliciter utiq́ʒ deficiente. neq́ʒ enim poteſt qualiſcunq́ʒ uaſtitas inſtrumenti mechanici ſatis eſſe diuiſionibus actu ſenſuq́ʒ perceptibilibus, quæ ſunt errori uitādo neceſſariæ, ſi diſtantiæ ſtellæ cuiuslibet ab obſeruantis loco, tum proportionis illius qua ambitus uniuerſi, inſtrumenti ambitū excedit, ratio habeatur. quare cum habitudinem partium inſtrumenti corporis perexigui, ad totius partes tanquam ad res immenſas nequeat ſenſus aſſequi, locus ſideris obſeruari ſine fraude non poterit. Verum forte latebit error, ſed ætatis ſucceſſu fiet euidentior, ſidere ſemper à uero loco ſingulis reſtitutionibus magis recedente. Confirmat hoc Ptol. qui hanc ob cauſam de fallacia inſtrumētorum, iubet ducenteſimo quoquo anno aſtronomicos numeros inſtaurari, quod eo temporis tractu ueteris obſeruationis culpa retegatur, quare nouis obſeruationibus caſtigāda, quę nec ipſę futurę ſint inculpatæ, ſed citra tamen errorem qui tunc ſenſu deprehendatur, quę cum rurſus exactis multis euolutionibus aberrabunt inſigniter, noua, quā maxime fieri poteſt, rurſus caſtigatione redigentur ad ueritatem. Sic tabulæ Ptol. principis aſtrologorum multis retro annis habitæ ſunt inutiles. etenim ſtudia recentiorum obſeruationes identidem corrigunt, quoniam ut prædixim9, nulla tā ſolers, tam ſubtilis inſtrumēti cuiuſcunq́ʒ fabricatio, nulla itē tam uaſta magnitudo, quæ locū ſideris inculpata fide renunciet. Refert Abraā Iudæ. in lib. ſuper opere tabularū de duob. aſtrolabijs ſumma ratione cōfectis, tum magnitudinis tātæ, ut utriuſq́ʒ diameter nouē palmis extenderetur, & cū duo fratres Berſechit inſtrumentorū cōpoſitores ſimul, ingrediente Sole in Arietem, Solis altitudinē obſeruarēt, non idem

utrunq́ʒ

utrumq; retulit inſtrumentũ, ſed duob. minutijs inuicẽ uariarunt. Henricus Baten. Machiliuenſis in hac arte pręcipuus, ut in omni mathematica, ſcripſit enim ſuper aſtrolabij compoſitiõe nobilem tractatum, putat uel impoſſibile, uel, ut inquit, proximum impoſſibili, fieri inſtrumẽtum nullo modo fallax, & cum eſſet Pariſijs refert ſe uidiſſe, duobus arte mira diſpoſitis maximis quadrantibus altitudinem ſolis maximam in meridie, ſcilicet æſtiualis ſolſtitij obſeruatam, & altero quidem inſtrumento, partibus deprehenſam quatuor & ſexaginta, minutijs uero duabus & quadraginta. Altero totidem partibus ſed minutijs nullis, quare fuit error in alterutro minutiarum duarum & quadraginta. Vide quàm falli poterũt etiam qui naſcentis horoſcopum colligunt inſtrumento, quod admonitos quoque nos ab Auenrodam ſupra ſumus teſtati. Baten. item, quem mox citauimus, in naturalium rerum ſpeculo multis millibus uerſuum probat nec Ptol. nec Ieber, nec Albategni, quantitatem diametrorum Solis & Lunæ certius indagare quàm per defectus, nam fidem inſtrumentorum ſuper ea re fore ſuſpectam. Mitto quàm multis modis in magna compoſitione docet Ptol.: & Alliacen. libro ſeptimo de uiſu, falli oculos poſſe ſuper ſtellarum locis obſeruandis. nam ut aër ſerenus & innubilus habeatur, quid prohibet uentum flare qui non ſentiatur? At ſcribit philoſophus Ariſtotel. Euro flante uideri ſydera maiora. Leo Hebræus uir inſignis & celeber mathematicus quaſi ueteribus parum fidens, excogitauit nouum inſtrumentum, cuius uidimus canones mathematica ſubtilitate præcellentes, ueruntamẽ eo duas non erraticas bis eodem anno cum obſeruaſſet, diſcrepaſſe priorem ab altera obſeruationem duobus gradibus dicit, quod in aëris ſtatum putat referendum.

VARIAE SENTENTIAE DE PLANETARVM motibus, anni inæqualitate, & maxima Solis declinatione. Caput IX.

Hinc nata eſt forſitan inter authores tãtarũ diuerſitas opinionũ de motibus ſyderum, quoniam ſi loca non fallentibus inſtrumentis uera deprehendiſſent in metienda, ut dicebamus, mora reſtitutionis non aberraſſent, nec diſſonaſſent inuicem. Ptol. in magna compoſitione motum ſolis uocat manifeſtiſsimum omnium, quo cæteros ueluti notiore metiri debeamus, hic uero quam parum certe ſit exploratus, nihil certius nobis oſtenderit, quàm quæ pugnantiſſime ſuper eo à principibus aſtronomiæ ſint ſcriptæ traditiões. Antiquiores Hypparco ſolis reſtitutionem qua conficitur annus, trecẽtis ſexaginta quinque diebus conſtare uoluerunt plus quarta parte unius diei. Alij tantum quartã partem ſuperaddiderũt. Hypparcus ab Alexandri morte anno centeſimo ſeptuageſimo octauo ſcribens ex ſuis & Chaldæorum obſeruatio-

obſeruatiōibus minus quarta parte diei adijciendum ſupputauit, uerum quantum illud eſſet et quod deficeret ad liquidum non exegit. Poſterior eo Ptol. annis ducentis octuagintaquinque trecenteſimam eſſe illam diei partem diffiniuit. Albategni poſt Ptol. annis 743. obſeruans cœleſtia, motum Solis inuenit uelociorem, quia deficere à quarta illa parte per centeſimam & ſextam diei partem. Thebit annum conſtare dixit 365. diebus horis ſex minut. 9. grad. 12. Tum illa magna diuerſitas, quod alij putant annos omnes æquales, ut Ptol. Alphonſus. Alij inæquales, ut Azerchel Baten, Iſaac Iſraelita, quos ſequuntur & alij ex iunioribus, quare citius interdum, interdum ſerius redire ſolem ad locū unde digreſſus eſt, cauſam inæqualitatis eſſe, quod ſphæra octaua non ab occaſu ſemper ad ortum, ut putant Ptol. & multi, ſed ab oriente interdum feratur ad occaſum. Quare illius motu cum ad eandem ad quam ſol reflectitur partem, ſolis motum fieri uelociorem, cum ad cōtrariam tardiorem, hinc diuerſis temporibus annum nunc productiorem nunc breuiorem obſeruatum. Et quem citauimus Iſaac eo lib. cui titulus Ieſodolam, quaſi dixeris, ſæculi fundamentum tempore ſuo, ſcripſit autem anno gratiæ 1310. qui erat annus mundi Hebræis 5700. putauit annos ad ſummum breues, ita ut breuiari magis non poſſent, ſed iam tempus apparere, ut ſphærę octauæ motu paulatius produci inciperent. Inter illum autem qui poſſet eſſe longiſſimus & eum contra qui breuiſſimus, mediam moram eſſe dierum 365. & horarum quinque, tum diuiſa hora in partes mille octuaginta partiū habere nongentas nonaginta ſex, tum minutiarum 48. quarum quęlibet ſit 76. pars unius ex illis mille & octuaginta partibus. Quam ſcrupularem ſupputationem memini etiam me legiſſe apud uetuſtiſsimum hebręorum ſcriptorem Rabi adabaraba Adam Abraæ filium. Denique quàm ſit ſolis motus in ambiguo, ſolis defectus oſtendunt, qui præcedunt tempus in tabulis annotatū plus dimidia parte horę, quod & Andreas ſummarius tradit, & euidentia ſenſus quotidie declaratur. Henricus quoque Machliuē in libro quem inſcripſit ſpeculū rerum naturalium aſſerit, in defectibus deprehēdendis ſeu locum ſeu horam, ſiue quantitatem inſpicias erraturū, qui numeros motuum tam Ptol. quam Albategni fuerit ſecutus. Paulus Florentinus inſignis mathematicus cum obſeruaſſet ingreſſum ſolis in arietem diligentiſsimis annotationibus, inuenit eum tempore in tabulis definito tertia parte horæ uelociorem. Tradit & Alliacenſis in Elucidario cū anno domini 1364. ſolis ingreſſus in æquinoctium uernum Pariſijs obſeruaretur, deprehenſum Alphonſi tabulas excidere à ueritate: Quod ſi in tanta luce cęcutiunt, hoc eſt, in motu ſolis omnium manifeſtiſſimo, ubi ſi quid erretur, errare quoque in reliquis ſit neceſſe: quid de motu erit Mercurij, qui ſe nunquam mortalium fere oculis oſtendit, quem Soſigenes præceptor Alexandri ex aphrodiſiade, non plus duabus & uiginti partibus

poſſe

poſſe à ſole diſtare tradit, Theon Paulus Heliodo. Porphi. tribus & uiginti. Ptol. etiam octo atque uiginti, de cuius planetæ motu inſignis quidam mathematicus fatebatur nihil à ſe compertum. Porrò Martem partes ferè una minutijſque triginta tardiorem eſſe quàm putarēt, quod ipſe deprehendiſſet, in qua re tamen ſtudijs poſteriorum eſſet exactius inuigilandū. Idē maximam ſolis declinationem ab æquatore prodidit à ſe obſeruatam partibus tribus & uiginti, minutijs 30, quantum Ptol. iiſdem partibus, ſed minutijs una & quinquaginta. Albategni 36. & 30. Archazel plus tertio & uigeſimo protulerunt. Denique Abraam Auenazra ſummus mathematicus in ſexto de reuolutionibus affirmat, inueniri partem nō poſſe quæ ſit in horoſcopo, cum partem Arietis primam ſol ingreditur, quare ſcilicet tempus quo peruenit ad Arietem, nec certa ut ait motus ſupputatiōe, nec aliquo genere inſtrumenti ad liquidum deprehendatur, quod Auenroa dan etiam exponens Ptolemæum aperte confitetur. Idem ſæpe citatus Auenazra, quicquid exquiſita ratione foret ſupputaturus, Tria canonū genera, ut ſcribit, adhibebat, Ptolemæi, Perſarū & Indorum, quod uariarēt inuicem omnes & ad loca diuerſa planetas determinarēt Plutarchus Ptolo Poſterior & Emilio Romano mathematico ſummo ſub Traiano contemporaneus, in problematis rerum romanarum hoc quoque, inquit, tempore quo ad ſummam aſtrologiæ peruentum eſt, inæqualitas tamen temporum, mathematicorum peritiam uicit, & eorum numeros ac ſupputationes ſæpiſſime fallit ac fugit.

VNICI GRADVS ERROREM, IMO ET SOLIVS MINVTIAE MVLtos interdum errores parere, nec per reuolutiones uel annorum uel genuturarum, aut per magnas coniunctiones aſtrologum poſſe iudicare. Cap. X.

EX hac autem cœleſtium motuū incertitudine quis non totam labefactari uidet diuinatricē aſtrologiam? quam, ſi labatur uno gradu, cadere tota ueritate ſit neceſſarium, fiet enim mutata ſigni parte, qua ſidus reperitur, et fines ſæpe permutari, quibus parem uim domibus, alij maiorem, maximam omnes confitentur, & interdum exaltationes, quas determinatis partibus perſcripſerunt, certe monomyriæ ſemper uariabunt, & nonnunquam confinia decanorum, & ſi planeta poſtremas ſigni teneat partes, fieri poteſt ut error unius partis à ſigno transferat ad ſignū, & quæ foret in tauro luna fiat in geminis, cū ſit felix in tauro, in geminis infortunata. Tamē à maſcula parte mutabitur ad fœmineā, à lucida ad opacā, ab opaca ad tenebroſam, à puteo ad altitudinē, à plenis partibus ad inanes, à morboſis ad feliciſſimas. Poſtremo cum ſit graduū omniū apud aſtrologos differens inuicē proprietas, imò etiā minutiarū, quarū diſcretas proprietates in myriogeneſi tradidit Aeſculapius, quomodo uariato loco planetæ gradu uel minutijs multū ab errore

LL non

nō mutabit uirtus ſideris & influxus? & quemadmodum error gradus interdum uariat ſignum, ita minutiæ error interdum uariat gradum, ſed & locis quandoq; fallet ob gradus unius lapſum, ut qui forte ſit in occidente ſub terra collocetur, & qui pertinet ad horoſcopum in 12. locis tenebris retrudatur, in dodecathemorijs error unius gradus 12. faciet gradibus aberrare, nec ſi ſideris epocha perperā habeatur, ſortium ulla, quas uocāt, pars recte ſtatuetur. Adde fallaciam in radiationibus ex unius tantum partis uarietate, cū aliud ſi partilis ſit radiatio faciat, aliud applicans, aliud uero defluens. Adde peccatū omniū grauiſsimū dirigendis, ut debent, radijs planetarū, ſi parte una labatur aſtrologus, unde anni unius error eueniet. Sed hæc ſumma atq; maxima propeq; flagitia in iſta profeſsione, quæ tamen ſi compares alijs erratis, parua uidebuntur, quæ tum eos incurrere ſit neceſſe, cum horas initiales ex motibus capiunt planetarum, quod ſuperius dicturi diſtulimus in hunc locū. Sit igitur anni principium ad ingreſſum ſolis in primas arietis minutias ſtatuendum, porrò, ſi, quemadmodum uidimus, hora dimidia plus ibi falluntur, conſtellatio penitus erit diuerſa, tanta ſcilicet eueniet uariatio. Nec minus idem eueniet, ſi non ab ingreſſu ſolis in arietem, quàm à plenilunio ſiue interlunio antecedenti annū auſpicentur. Nec uideo cur Auenazra pariter & Auenrodan illic quidem errorem uitari poſſe non putent, hic uero putent, cum deprehendi coitus hora ad liquidum nequeat, niſi motus ſideris utriuſq; recte teneatur, quod Auenaz. Macliuenſis etiam obiectat, pariter annuas geniturarum reuolutiones, cum à reditu ſolis ad locum eundem ordinatur, quomodo perperā non definient, inexplorato tempore, reſtitutionis? Aſcendentia quoq; magnarū cōiunctionum quàm recte ſtatuent, non exacte cōprehenſis motibus Iouis & Saturni? à quorum perfecta cognitione tantum putat abeſſe nos Abraam, ut magnum eſſe pronunciet ſi uel diem ſciamus qua debeāt ſimul inueniri, cuius ſententiæ Saxonienſis accedit, qui propterea factū dicit, uti aſcendens magnæ cōiunctionis non illud habeatur, quod hora magnæ cōiunctionis aſcēdit. Sed quod anni uertentis initio quo illa cōtigit aſcēdebat. Sic errorē errore tuentur. Verū cōiunctionis aſcēdens non deſinit eſſe quod eſt, propterea quod à nobis ignoratur, quare potius erat dicendū, ſciri à nobis nō poſſe quid cōiunctio ſit factura, quia ſciri neq; horoſcopus, quā quia uerus ignorat aliū fingere minime uerū, quid enim con iunctioni cū horoſcopo anni tot ſorte menſibus antegreſſo? aut quæ ratio ut aſcēdens deficientiū luminariū obſeruemus, cōiunctionis non obſeruemus? Deniq; ut uim concedatur habere in cōiunctione aſcendens anni, tamen non negabūt, aut paris, aut maioris eſſe momenti propriū aſcendēs, à quo diuerſa cū oriatur penitus cōſtellatio quam ignorat, neceſſe ſit eos in pdicēdis cōiunctionis effectibus uacillare. Mitto q; aſcēdens anni, autore eodē Auenaz. pariter eſt incertū. Ex qbus omnib. patet error pudēdus

Aboa-

Aboaſaris, qui lib. 1. maioris introductorij dixit, nō referre ſi gradu uno erret aſtrologus, in quo uerbo ſe plane neſcire quā defendebat aſtrologiā oſtendit, ut nō iam illud uerū quod dicitur accuſari eam à multis ob ignorantiam cum potius non damnetur niſi penitus introſpecta, non collatur non ametur niſi procul & de limine ſalutata.

DISSIDENTES SENTENTIAE DE MOTIBVS OCTAVI orbis diſtantia capitis arietis octauæ, à capite arietis nonæ, & auge Solis. Cap. XI.

QVid ꝗ hactenus tantū de planetarū motu dicebamus qui forſitan magis explorati, ſed hærentium ſiderum motum quis fideliter reddet? quibus eſſe uim magnā imo præcipuam & admirabilem confitetur omnis aſtrologia, quis inquam recte collocabit in themate ſtellas fixas? aut quis denegabit errorē unius gradus omnino nō habere momētū? quādo tantū unus eſt gradus in quo credūtur efficaces, hoc eſt, uel cardinū uel luminariū. Sed habemus, inquient, oēs in aſtrolabijs, in numerorū tabulis paſſim uulgoꝗ deſcriptis. Hoc. ſ. eſt ꝙd admonebā, cum ſuper his cœpimus diſputare, facillima hæc uideri aſtrologis triuialibus, quorū doctrina de paucis omnino ſcedulis, uerū doctoribus & peritis inextricabilia, qui cum literas paulo remotiores adierint peruident æquali authoritate magiſtros ſuper his tantū diſſentire, quantum diſtat oriens ab occidente. Aegyptij, Chaldæi uetusꝗ omnis deniꝗ ſententia, ſtellas erraticas uno tantum moueri motu putant, quem uocamus diurnum, Hypparcus alium introduxit, qua raperentur ſicut errantes ab occidente in orientem. Sit hæc igitur prima controuerſia, moueātur proprio motu nec ne. Recentiores cōtrouerſiam nullam dicent, quoniam non ſit mirum à iunioribus obſeruatum, quod ueteres nondum poterant deprehendiſſe. Verum ſunt etiam ex iunioribus qui ſententiam ueterū tueantur, quiꝗ non dubitent falli qui contra exiſtimauerunt. Proclus poſterior longe Ptol. peritiſſimus fuit omnis mathematicæ, quod eius cum aſtrologicæ ſuppoſitiones, tum de ſphæra tractatus & de aſtrolabij compoſitione, cōmentaria ſuper Euclidem quæꝗ alia ſcripſit multa, facile declarant. Is in commentarijs ſuper Thimæum, quod & alibi facit, Hypparcum Ptolemæumꝗ retaxat, qui putauerint ſtellas non erraticas circa polos ſigniferi uolui ad orientem, poſt centeſimum quemꝗ annum una parte peracta, ſed potius accedendum ægyptijs & chaldæis, qui diuturnis obſeruationibus nihil huiuſmodi prodiderunt, præſertim ita ſenſibus atteſtantibus antiquæ traditioni, ut non poſsit accedere Pto. qui nō ſit exoculatus. Nam ſi mouentur, inquit, ſuper polos zodiaci, quomodo putant Hyp. & Pto. neceſſarium fuerit in his locis non parum uergi Vrſam ſub occaſum, quæ tamen ab Homeri uſꝗ temporibus inoccidua dicta ſit & Canopum oporteat amplius non uideri, cum faciat ea ſtella degentibus in tertio cli-

mate breuem periodum ſupra finitorem, his aūt qui Rhodum incolunt ra dat orientem, ut ſcribit Poſsi. cum igitur arctos eadem nunc apparet inoc cidua, quæ tot retro ſeculis ſemper apparebat, & Cano. eandem ſeruauerit poſitionem, deprehendi falſum ſenſus euidentia, quem recentiores hæren tium ſtellarum motū introduxerunt. Qui ſi forſan obijciant ſupputatio nes motuum planetarū colligi recte teſtimonio ſenſus ab his qui in nume ris digerendis & in canonis expoſitione fixarum motum aſſumunt, dupli citer ait, dilui obiectionem: Primum quod hi quoq; qui fixarum motū il lum omittunt in ſupputandis motibus planetarū, conſona debent appa rentibus & de ſiderum reuolutionibus canones ſtatuentes, quanquā non errantes immobiles faciunt, ad uerisſimæ tamē rationis exeunt competen tiam, deinde quod notum eſt ex falſis ſupputationibus colligi uerum, qua re ſenſui reſpondere quod colligitur, fidem non facere ueritatis in ſuppo ſitionibus. Hæc doctiſsimus ille philoſophus & mathema. Abraam Aue naz. cum ſæpe meminerit utriuſq; ſententiæ, quarū altera mobiles non er raticas, altera facit immobiles, quam Indis aſcribit, nunquam præiudicat, ſed in medio rem relinquit, ut in lib de genituris duplex fieri thema præci piat, alterū quaſi moueretur, alterū quaſi non moueretur. Et quanquā ſu per his ego nihil definio præter hoc unū, nihil poſſe certū definiri, uerisſi mū tamē illud, opinioni ueterū hoc fauere, quod aſſertores dogmatis op poſiti nihil inter ſe cōueniunt. Nā Ptol. quidē poſt Hip. ab occidēte mo ueri uerſus orientē ſemper putat. Arzachel Maurus cū proceſſerint certū ſpacium regredi ab oriente uerſus occidentē, quod Iſac ſequit Iſraëlita ue riſsimis dicēs experiētijs obſeruatū. Thebit benchorath iſtū motū expun git, alio cogitato, qui uerſus auſtrū uergat & aquilonē, recentiores inuentū Thebit probantes, admittūt etiā opinionē Ptol. triplici ſphæram octauā motu diſcerpentes. Tum qui ſentiūt cum Ptol. progredi illas ad orientem, neq; curſum mutare digladiantur, tamē de uelocitate curſus, id falſum pu tantes quod tradiderat centū annis expleri partē unā. Nam Auen. Moſes Aegyptius, Auenaz. poſt annos 70. pertrāſiri partis unius ſpacia tradūt. Albategni poſt annos ſex & ſexaginta ut fere ſexqualtera proportione fe cerit eas ueloci ores quam Ptol. Paulus Flo. eas ocius uolui quam dixerit e tiam Albategni, aſſeuerabat. Has opiniones quis dijudicabit? Depræhen dimus, inquiūt, iuniores, fidelibus inſtrumentis earum loca quare falli non poſſumus. Quidnam igitur illos ueteres fefellit, quibus inſtrumenta non defuerunt, nec minor artis peritia quam uobis? uulgatū hac tempeſtate, mobilē arietē ab immobili uiginti quinq; partibus diſtare. Sed Auenazra lib. quodam, cui titulus, Rerum aſtrologicarum octo partium tradit, cum ſcribebat, fuiſſe diſtantiam, ſcripſit enim anno ſalutis humanæ, milleſimo centeſimo quinquageſimo tertio. Quare noſtra fere tempora trecentis & 40. plus minus annis anteceſsit. Proinde ſi motum quem tradit Alba

teg.

reg. qui cæteris ocior, imitemur, non plus annis qui ab Auenazra ad nos abireaſtra gradibus quinq; proceſsiſſent, quare foret hodie diſtantia non (ut aiunt) graduum 25. ſed tredecim. An fallebatur igitur Auenazra? cui ratio tum organū ſuppetebat. Moſes Aegyptius in eo lib. cui titulus Miſmethora, quaſi dixeris græce Δευτέρωσιν, latine, ſecundam legem, inter initia primæ partis ait: tempore cathaclyſmi concordaſſe mobilem arietem cum immobili. Tum poſtea ſemper motam ſphæram octauam uerſus orientem ſeptuageſimo quoq; anno, gradu uno. Cum igitur inundauerint terras aquæ anno mundi milleſimo ſexcenteſimo quinquageſimo ſexto, nunc agantur ab orbe condito, ut uerior docet ſupputatio (Neq; em̄ refert hic ad liquidū rem exigere) annorū quinq; millia adiectis fere trecentis, erunt à diluuio, ad nos anni fere tria milia ſupra ſexcētos aut circiter. Quare mota erit octaua ſphæra tot annis gradibus plus minus duobus & quinquaginta, quibus diſtaret mobilis Aries ab immobili. Iſaac Iſraëlita ſcribit cōcurriſſe ſimul utraq; ſigna anno qui ſuit nobis à Chriſto nato quingenteſimus & ſexageſimus. Petrus Alliacenſis in elucidario tradit, id eueniſſe anno Chriſti ducenteſimo & ſexageſimo, quæ ſupputatio per annos trecentos à priori ſupputatione diſcordat. Angelus Mantuanus & pleriq; recentiores idem fuiſſe contendunt anno gratiæ quintodecimo paucis menſibus ſuperadditis. Idem refert Iſarith, quendam iuniorem cum ſupputaſſet loca Solis & Lunæ ad octauam ſphæram, deprehendiſſe nouilunium menſis Martij exactis à mundo annorum quinq; milibus ducentis uiginti quatuor prope decimā quartā partē piſciū. Se uero Angelū nouilunium id ſupputantem ad immobilia ſigna ſiquidem tabulis Emanuelis utebatur quas inſcripſit Baal Cuaphim, deprehendere illud in uigeſimo octauo gradu piſcium, ſi Alphonſi tabulas ſequeretur in uigeſima ſeptima parte minutijsq; quatuordecim. Vnde colligeretur diſtaſſe mobilia ſigna ab immobilibus gradibus tredecim uel quatuordecim. Scripſit autē iſte paucis annis ante noſtram ætatem, quare ſibi mirabile ait eſſe, quod Ozonienſes tabulæ tradant ſitam inter Arietis cornua ſtellam quæ ſcilicet Arietis mobilis eſt principium ſemotam ab immobili ariete anno gratiæ milleſimo trecenteſimo ſexageſimo gradibus uiginti quatuor & minutijs quinquaginta ſeptem. Per quæ tempora inuenio annis ſupra ſere quadraginta, tum Iſac illum, tum Rogerium Baconam floruiſſe, quorum uterq; non plus gradibus decem ætate ſua putauit immobilem Arietem à mobili uariaſſe, nam uterq; ſecutus eſt Azerchelem qui maximam inter eos diſtantiam quæ poſſet euenire tot partium exiſtimauit, ſcilicet decem, ad quarum finem peruentum ſua tempeſtate prodidit Iſaac. Quare tempus aſſereret proximare rurſus inciperent retrouerſus occidentem motu reuoluto. Sic igitur colligamus, aut non fallunt organa Mathematica, aut fallunt, ſi non fallunt quomodo Iſaac & Rogerius ſtellas obſeruātes mobilis Arietis nō

plus partibus decem ab æquinoctio ſummotas iudicarunt? quæ tamen ſi tabularum ozonienſium, ſi recentiorum uera ſententia plus tribus & uiginti partibus iſtinc mouebantur, ut pateat error graduũ tredecim. Si falllunt, unde noſtri cognoſcunt ſe non falli, principibus in hac arte uiris tanta opinionũ uarietate diſſentientibus? inter quas utiꝗ ſi quis putat ſe poſſe diiudicare bruto magis iudicio, quam ut de cœleſtibus iudicet. De locis igitur non erraticarum qui ſententiam proferat caſu forte non errabit, aſſequi hoc ratione minime poterit. Sed nec illud prætereundũ quod Proclus & Ptolomæus negat apogeon & epigeon Solis moueri. Eſt autem quod appellant barbare, augen & oppoſitum augis, recentiores uolunt, quos retaxat Hebræus Leo, ueram ſententiam Ptolemæi defendens. Mitto ſuper æquatione dierum quàm neſciant quàm digladientur, unde horoſcopi colligendi maxima incertitudo.

DE DIRECTIONIBVS QVAM MVLTIPLICES aſtrologorum ſententiæ. Cap. XII.

HIs omnibus ſupereſt opus inextricabile ſuper radios componendos, & quas apheſes uocat Ptol. atꝗ peripachos uulgo directiones exacte dinumerandas. Nam mutuis utrobiꝗ uulneribus cõfodiunt ſe mathematici, nec niti æqualem ita aduerſus authoritatem, uel arbitrari rem quamꝗ, uel tot ætatũ experientia potuit. Recentiorum opinio eſt, exactiſsimam radiationem ex anaphoris rectis, obliquis, mixtis, pro locorum uarietate componi, uerum illud eueniet, ut ſi quis edatur in regione cui ſupra finitorem uertex exaltetur gradibus 48. & pars prima Capricorni ſit in horoſcopo, trigona radiatio ſit futura in partibus Cancri, quẽ tamen ex diametro ſcimus opponi Capricorno. Henricus Batenſis obſeruat eam cõfigurationem planetarum ratione locorum, ut trigonus ſit horoſcopo qui locum quintum tenuerit, nulla interim habita ſigni ratione, atꝗ ita de reliquis. Albategni per zodiaci gradus numerat interualla, quos æquales uocant niſi ſidus ad latus altrinſecus declinauerit, quanquam parum ob id numerus uariatur. Neꝗ enim plus triginta minutiis etiam ſi decem partibus declinauerit. Hanc ſecutus eſt methodum Ioãnes de Regiomonte, quam tradidit, & Abraam princeps præceptor Auenazræ. Quod ſi dicas experimentis eſſe deprehenſum per anaphoras ſchemata componenda eſſe, reſiſtet Auenazra, diu multis obſeruationibus infinities dicet annotatum per æquales gradus eſſe conſtituenda, ſunt qui rectas anaphoras ſemper uſurpent, quod obiici falſo Ptol. ſupra declarauimus. Adde ꝙ latitudinem non obſeruat Ptol. præterquã in planetis copulatis. Abenragel aũt in omni radiatione præterꝗ in diametro. Aboaſar & in diametro quod illi calũniantur. Mitto quã diſſentiant, quonã uſꝗ radiationis uis extendat, ſunt qui gradibus tribus, ſunt qui potius quinꝗ, ſunt in Luna qui ad 12. uſꝗ partes, ſunt etiã qui ad tredecim, ut Porphi. ait. Par quæſtio mathematicis inexplicabilisꝗ diſſentio ſuper directionibus (ut cum eis eorũ

more

more loquamur) Nam Aegyptij quidem anaphoris regionis ſemper utebantur. Dorotheus in dirigenda prima parte rectis ſemper aſſetionibus, quod experientiæ reſpondere ſæpiſſime Abraam teſtatur. Ptol. & fere poſteriores in oriente poſito ſidere & occidente per regionis aſcenſiones, poſitis quarto loco uel decimo per æquatoris, medijs locis uero per admixtas. Idem ſentit Almeon cap. ſeptimo tractatus quarti de directionibus. Aboaſar per zodiaci dirigit gradus, ſic enim octaua differentia ſecundi tractatus libri de magnis cõiunctionib. dirigit Lunam ad locũ coniunctionis ſiderum infortunantium. Idem ſentit Auenazra libro cui titulus initium ſapientiæ, confirmans authoritate etiam Albategni. Sunt qui putant utroq; modo tam radios extendendos quã ſidera dirigenda ſcilicet per ſigniferi gradus & anaphorarũ proportionẽ, quod uidetur Ioannes Hiſpalenſis in iſagogis ſuis uoluiſſe. Nam ſecunda parte ſui quadripartiti capite ſuper prima domo idem eſt executus. Alij extendunt quidem radios per zodiaci gradus, dirigunt autem per aſcenſiones quod Meſſalæ necnon Ptol. uidetur Auenrodan aſcripſiſſe. Contra Abraam Iudæus eandem affert rationem operis utriuſq;, quare ſchemata componantur per æquales gradus, per eoſq; dirigendum ſit. Mittam quam diſcordant ad quam partem planeta ſit ducendus, ubi quid ab alijs Ptolemæus diſſentiat in apoteleſmatis eſt uidere, tum nonnihil Auenroadan explicãte, ſed nec illud hoc loco pertractamus, quanta ſit difficultas his qui putant aſcenſionibus mixtis utendum in dogmatis executione. Nam Ptolemæum id parum recte uel ſufficienter præcepiſſe doctiſsimi iudicarunt. Paulus Alemanus inſignis mathematicus, qui nunc apud Guidonem Vrbini ducem printipem literatiſsimum uiuit, ſcripſit aliquando, ſe nunquam uidiſſe qui ſidus ad locum triangulum recte dirigeret, quin etiam (quod ſuperius erat dicendũ) negat in latitudinibus planetarum fideles eſſe tabulas quæ feruntur. Ex quibus omnibus in capeſcendis horis initialibus ſiue geniturarum, ſiue urbium, ſiue conſtellationum, tum in themate diſponendo, ſiue cardines ſtatuantur, ſiue loca præfiniantur, ſeu ſigna diuidantur, ſeu ſedes ſideribus, uel hærentibus, uel errantibus tribuantur, ſeu ſchemata componantur, ſiue apheſes numerentur, quanta patet erroribus ianua, quum adhuc ueritas ſuper his & mathematica certitudo in Heracliti antro lateat inexplorata.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ in Aſtrologiam libri IX. Finis.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum, in Aſtrologiam, Liber X.

EPILOGVS EORVM QVAE HACTENVS CONFECTA, & quid in ſequentibus agendum ſit libris. Cap. I.

MVltis iam gradibus aſtrologicã rem deiecimus, dum nec cœlo pendere fata inferiorũ omnium declaratum eſt, nec ſignificari, nec ſi dependeant, aliter potius quam pro naturæ cognatione, quorum utrunq; cõfirmabatur ex perpetua & ſtabili conditione cœleſtium, quæ ſui par ſemper, ſuiq; ſimilis non mutatur, ut fingunt inſtar Chameleontis, ui locorum uel diſtantiarum. Deinde quia quid cœlum faceret uel indicaret id intelligi à nobis poſſe negabamus, tum quia nec horas illas fatales quænam eſſent nec in choro cœleſti penes quos fati decernendi poteſtas collocata cognoſcere noſtræ ſit imbecillitatis. Certe quæcunq; ſuper his illi tradiderunt exorbitant penitus à ratione, rerum enim fecerũt primordia quæ non ſunt primordia, ueris omiſsis, & cœleſtium potentiſſima uel neſcientes uel negligentes, utuntur in prædicendo commentitijs cauſis & fabuloſis, quibus ut nulla ueritas inhæret, ita nulla poteſtas aliquid efficiendi. Poſt hæc tertio declarabatur, ſi nihil in iſtis quæ dicebamus offenderint, non modo non contigiſſe ſperatum, ſed potius aperiri quam ſit impermeabile, nec humano ueſtigio pertranſibile, quod eſt illis conficiendum, ut ſcilicet initiales horas indagent, & cœleſtium quas finxerunt cauſarum ſtatum ac poſitionem omnem momentis ſingulis aſſequantur, quorum neutrum ſciri poſſe, libro proximo diſputabamus. ſed hæc etiam præſtiterint, tantum abeſt ut ſuum munus impleuerint, ut necdum ſuum officium ſint aggreſsi. nam labor ille proprius aſtrologi, themate iam conſtituto (quod opus eſt mathematici) quid explorata conſtellatio faciat indagare, inter omnia eſt difficillimus, hæc ſi darentur ratione conſtare, ſcientia foret aſtrologia, ſi experimentis ars, ſi nec ratione nec experimentis, nec ars utiq; nec ſcientia, ſed temeritas, inconſtabile præſtigium, circulatorum figmentum fabuloſiſsimum. Primum igitur rationis authoritatem, tum fidem experimenti aſtrologis eripiemus.

Ratio-

RATIONES ASTROLOGORVM INANES ESSE ET ridiculas. Cap. II.

Generalia quædam de ſideribus Ariſtote. Plato, cæteri philoſophi, nixi rationibus tradiderunt, ſubſtantiam ſempiternã, motum circularem, reliquaq; id genus, uerum proprias ſiderũ proprietates nuſquam prodiderunt, nihil ſuper eis, quæ phiſica dici poſſet, indicante ratione, alioquin rerum corruptibilium quas tractamus, quas proxime ſentimus, quas intimius noſcimus, dotes peculiares ab euentibus tantummodo effectiſq; cognoſcimus, quas autem aſtrologi rationes confinxerunt ſua dogmata probaturi, tantum abſunt à ratione, ut nihil poſsit irrationabilius cogitari, neq; enim ſolum non demonſtrantes aut rhetorũ etiam enthimematis inferiores, ſed falſæ futiles, pugnãtes, uicioſæ, ridiculæ, quod excutientes ordine ſingulas, palam faciamus.

DVPLEX PRINCIPIVM, QVO ASTROLOGI DECERNVNT quæ domus ſit fortior, falſum eſſe, utq; ſit uerum, non tamen ex eo id colligi quod uolunt. Cap. III.

Exordiemur à rationibus quibus locorum probant proprietates, quorum tamen & nullas proprietates, & interualla ſciri non poſſe, ſupra declarauimus. Primum aũt agemus de quantitate uirtutis locorum. Secundo de qualitate, declarantes illorum ubiq; principia quibus nituntur eſſe falſa, neq; tamen colligi ex illis ſi ſint uera, quod uolũt. Eſt autem duplex quaſi proloquium, quo definiũt quis quo loco ſit fortior, quo debilior, Vnum eſt, loca illa præualere quæ nectantur horoſcopo radiationis affinitate ſiue trigonæ ſcilicet ſiue quadrangulæ, ſiue ſexangulæ. Contra pigra, deiecta quæ non coniungantur. Alterum, cardines quos uocant angulos primæ poteſtatis eſſe, ſecũdo loca cardinibus ſuccedentia, tertio quæ declinant ab eis, græce dicuntur apoclimata, barbari cadentia dicunt. Primũ igitur iſta principia falſa, aut ſi cõcedantur, quæ tamen intelligunt ex his, tum inter ſe, tũ principiis iſtis pleraq; repugnant. Principiorum falſitas ita demonſtratur, efficacia locorũ non poteſt alio referri, quam ad habitudinẽ loci ſupra finitorem, ut in eo ſitu putetur ſtella quælibet efficacior, in quo poſita ſupra nos fortius operatur. Hæc philoſophus ſtatim dabit naturali rõne pſuaſus, hoc dare cogit & aſtrologus, qm̃ uirtus iſta locorũ uel à natura ꝑtiñ ipſius ſpacii, uel ex iſta quã diximus habitudine ad nos, à ſpacio deriuari nõ poteſt nõ modo, q̃a nulla iſtius ſpacii uis natura eſt, ut ſupra monſtrauimus, uerum quoniam iſtud ſi dixerim erit idẽ horoſcopus eadẽq; locorũ partitio quacunq; regione conſtituenda, ſiquidem ſpacii partes determinatæ ſuas habuerint proprietates, quibus inibi poſitas ſtellas afficiant, quare non uariabuntur ex cœlo, ſed erunt omnibus eædem. Hoc aũt toti penitus aſtrologiæ repugnat, quæ ſidus eadem ſpacii parte collocatũ mihi quidem decernet in aſcen-

aſcẽdente, alijs ſecũdo loco, alijs duodecimo, alijs tertio, alijs undecimo, pro cœli.ſ. inclinatione diuerſa, quæ nõ eſſet ſpectanda, ſed natura ſpacij quã cõſequerentur iſtę proprietates, nõ habitudinẽ illius ad nos, nam pro cœli deuexiõe nihil illa mutatur, hæc ſemper alia fit & alia. Quod ſi locus conceditur efficacior in quo ſitus planeta fortius agit in nos, concidũt ſtatim illa fundamẽta de angulis & horoſcopo, primũ quicũq; locus ſub terra debilior erit omnibus qui ſupra terrã, nec quintus aut quartus erit duodecimo uel octauo præferendus, tũ inter eos qui ſupra terrã quicunq; magis aſcẽdet ſupra finitorẽ potentior exiſtimabitur, quare duodecimus primo præualebit. Cõceſsit Aſchedenſis aſtrologus author ſummæ, quã uocãt, Anglicana plus credens rationi prorſus indiſſolubili, quã aſtrologorum omniũ authoritati. Sed Ptolemæus quoq; rationem uidit, quã fere ſecutus apoteleſmaton lib. primo ſtatuit, omniũ fortiſſimum eſſe locum medij cœli, quod inibi poſiti radij planetarũ potentiſsime nos afficiunt, proximum illi uirtute locum undecimũ, propter eam rationem, debiliſſimos autẽ eſſe planetas qui mediant inter occidentẽ & imum terræ. Repugnãt hæc autẽ cæteris aſtrologis, quorum maxima pars orientem cæteris locis anteponit, ut Meſſala, Firmicus, Aboaſar, quanquã Auenazra ſentit cum Ptole. quare non cardines omnes primos facit, uerum locum undecimum omnibus antefert præterquã ſummo. Poſtremo ſi dicta tuentur planetam quinto loco faciens debiliſsimũ, quando medius eſt inter quartum locum & ſeptimum. Tertio quoq; libro ſuper annorum ſpacio loquens, omne quod ſupra terram præfert his quæ ſub terra, ſed oblitus eorum quæ prius dixerat, orientem loco præponit undecimo. Tum ſecutus aſtrologos abijcit 12. nimis futili certe falſaq; ratione, quoniam inquit ſpiſſior & obſcurus terræ uapor ex humiditatibus halans, illis uim deſcendentem turbat & infirmat. Certe ſi ratio ualet, natus aëre caliginoſo naſcetur ſemper infelix, cui planetæ ſub tenebris omnes erunt, quaſi duodecimo loco collocati. Præterea cur nõ magis id patiatur in oriẽte poſitum ſydus? An plures halitus lucefacta ſuperius quæ potuit uaporoſos fumos attollere, diſsipare nondum potuerit? Verum in ſole forſitan hoc procedit, ſed meridie quænam ſtella duodecimo loco reſidens, aëre uaporoſo præpedietur? Rectius igitur primo libro tantum illud ſpectauit, medium cœlum fore potentiſsimum inter alia loca, ille intenſior uel remiſsior qui magis faſtigio minusúe propinquaret, hoc eſt, ſolum quod dici naturaliter poteſt, ſi naturalium tantum uirium penſemus efficaciam, nam proprietatem alicuius influxus habere forſitan locus poteſt ſub Occidente, quàm locum cœli medium non habeat (ſi quas habuerit huiuſmodi differentias) uerum quod Planeta facturus eſt ut fortiter faciat, quid aliud erit in cauſa quàm poteſtas diffundendi radios in finitorem. Nimis igitur ſtulte ſtellã fixã in quarto loco potentẽ, ſub imo ſcilicet terræ latitantẽ, quæ ſi fulgeat

ſummo

ſummo fere cœlo, cardinem in partibus non attingat uirium nihil ſit habitura. Planetam loco duodecimo nõ eſſe uitalẽ, qui ſit tamen in quinto collocatus, cum longe rationabilibus quintus locus ſedes tenebrarũ q̃ duodecimus poſsit appellari, nemini quiſq; perſuadebit fortius affici nos à Sole cũ procul ab oriẽte diſtat adhuc gradibus 25. quã cũ lapſus uno gradu mergatur in occaſum, cũ tamẽ ad aſcendentẽ ibi pertineat, hic ad locũ ſextũ, multo minus niſi ſenſu carentibus perſuadebũt eſſe potentiorẽ quarto loco ſub media ſcilicet nocte, quã ſi octauũ uel duodecimũ locũ occupauerit. Nam colligatio trigona cũ horoſcopo reprobatur ex ſuperiorib. ubi de radiorum diximus interuallis, ut ſi rectam ſequi rationem uelimus plus ad horoſcopi uim attinet eius anaphora quã tot ſpacijs diſtans bona fortuna. Quod ſi colligatio talis habet momentũ, cur non iunctus cardini meliori locus erit potentior? Eſt autem ratione docente tum uarijs aſtrologis à ſtipulantibus cardo ſummus omnibus melior. Igitur ſextus locus illi triangularis debet bonis adnumerari, qua ratione nonus ex aſcendentis affinitate. Hactenus falſitas principiorum, nunc principijs decreta diſſentire, neq; enim ſemper octauus malus ſi propterea malus quod diſiunctus ab aſcendente, cum plerumq; locatus ibi Planeta, trigono radio foueat orientem, ſimiliter & ſecundo loco hexagona radiatio nonnunquã uenit ad horoſcopum, quare quod colligunt non eſt perpetuũ, niſi loca per gradus zodiaci diuidantur, hoc autem non recipiunt, igitur nihil colligunt. Illud item reſpondeant, cum affinitas aſcendentis & anguli bonum faciat locũ, ſufficiat alterum priuilegium, an utroq; ſit opus. Si alterum bonus, erit octauus locus ſuccedens occidenti, ſi utrumq; malus, ſecundus diuulſus ab aſcendente. Scribit item Heliodorus ex Pauli cæterorum'q; ſentẽtia malos infortunantesq; Planetas in decliuijs uehementius lædere & nocere, quod ſi locus infimus ſua natura quodq; dicere ſolent ἄπρακτος tam malos debet radios hebetare quam bonos.

ARGVMENTATIONES ASTROLOGORVM QVIBVS SVA ROborant dogmata ad quinq; fere genera redigi, infirma quidem & inefficacia. Cap. IIII.

EXcutiamus nũc errores q̃bus locorũ proprietates probant, ut hic quidem fratres ſignificet, alius parentes, amicos alius, hic mortẽ, alius inimicos, uerũ ne ſæpius eadẽ reprehendẽdã, genera quædã prius refellã argumẽtandi q̃bus utũtur aſtrologi qcquid ſunt probaturi. Tũ particulatim cuiuſq; dogmatis euertẽtes fundamẽta, tñ admonebimus è quo genere iã taxatorũ ducatẽ argumẽtatio, proprijs uero locis hoc agẽt, ut datis principijs & forma ratiocinãdi nũ cõſequi tamen quæ putant oſtendamus. Sunt autem fere capita quinq; ad quæ redigas omnẽ aſtrologicam probationẽ. Primũ locus dici poteſt ab ordine numerorũ, ſecundum à parabolica ſimilitudine, tertiũ à mathematicis,

quartum ab aſtrologicis principijs, quintum à dialecticis. Ab ordine numerorum ſic argumentantur: Clima primũ ſubiacet Saturno, Ioui ſecundum, tertium Marti, quia Saturnus primus Planetarum, Iupiter ſecũdus, tertius Mars. Loca ſunt 12. ſigna ſunt 12. Primum igitur ſignum primo loco reſpondet, ſecundum ſecundo, atq; ita deinceps. Sed tertium ſignũ Geminorum, tertius igitur locus, fratres ſignificat quaſi geminos. Similiter primus Planeta primo loco reſpondet, ſecũdus ſecundo, tertius tertio. Sed Iupiter ſidus ſecundum, diuitias ſignificat. Erit igitur loco ſecũdo ſuper diuitias ſignificatio. Hæc methodus à numeris ducta faciliter confutatur. Siquidem cum philoſophis, cum dialecticis, ſermo ſit, nam non modo nõ cogit, ſed nec colligit, nec ſolũ non perſuadet, ſed nec ſuadet. Primum igitur futilis nimis inſanaq; ſuppoſitio, primum genere quoq; primo generis alterius naturæ cognatione conſentire. Primum ignis elementum, primus planetarum Saturnus, quid ab igne diuerſum magis aſtrologis eſt Saturno? Mars tertius planetarum, aqua tertium elementum, nonne diſsidet Mars ab aqua quantum ab aqua diſsidet ignis? Aries primum ſignum, Saturnus primus planeta, neq; tamen aſtrologis habet Aries cum Saturno proportionem, non regnat in eo, non dominatur, imò deprimitur, fallax igitur ſuppoſitio, rudis & imperita, quæ ſi uera foret nihil minus eſſet incerta, non tam quod incertum ſit ne à Luna Saturnum uerſus aſcendendũ, an potius à Saturno deſcendendum ad Lunam, cum ſua quilibet ratione ſit primus ordine Planetarum, quàm quòd mediorum ſitus & ordo penitus in ambiguo. Manet enim adhuc ſub iudice lis antiqua, Sol à Luna ſecundus an medius magis ſit, creditus eſt Aegyptijs Lunæ proximus, medius à Chaldæis, medium quoq; putat Ptol. & turba recentiorum. Verũ non modo Ieber acutiſsimus mathematicus, ſed & ipſe Theon interpres Græcus Ptolemæi diſſentiens à magiſtro putat ſupra Lunam ſtatim collocandum. Quod Plato quod Ariſtoteles etiam affirmarunt, nec mirum ſummos autores in ea re diſſentire, ſuper qua rationes utrinq; tranſlatitiæ multæ, certa non poteſt ulla cogitari. Nam parallelares ubi ſuſtuleris, hoc eſt, obtutus diſcrimina, matheſis nihil indicat è duabus ſtellis utra ſuperior, nec de Sole duntaxat ambigitur, uerum etiam de Venere, de Mercurio, quoniam de Marte, Ioue, & Saturno, cõſtat, inquit Summarius, omnes ſupra Solem, quo tamen ordine, nec eſt ſcitum, nec ſciri poteſt, quod multa ſcilicet (ut loquuntur) aſpectus eſt diuerſitas, præterq; rationes, quaſcunq; feceris ex cõmunibus erunt uanæ & dialecticæ, non ex proprijs certæ & mathematicæ. Qualis illa Ptol. de Sole conuenienter inter planetas mediũ poni, quoniam ſummouentur ab eo quidam longitudine loci, quod Saturnus & Iupiter & Mars faciunt, quidam ſequuntur eum ſemper ut Venus atq; Mercurius, friuola coniectura nec procedens, quoniam Luna digreditur ab eo quantum ſuperiores, non igitur medius inter digredientes ab

eo & non digredientes. Alpetragij ratio pariter debilis ut ſint motu uelociores inferiores, quanquam qui uidentur uelociores probat eſſe tardiores. Sic enim locus Veneris, Solis & Mercurij locis ſuperior erit, quod non fore omnes æqualiter reſiſtunt, plus niti uidetur euidentiæ, ueterum ratiocinatio Solem proximum Lunæ decernentium, quoniam Veneris interiectu Mercurijúe nunquam nobis eripiatur. Sed hęc quoque multipliciter ſoluitur, ut quod contingat id in Mercurio paruitate, contingat in Venere, quia proxime Soli radijs occupatur & intercipitur. Quare radijs obſtruere uiam non poteſt ad nos deſcendentibus quod remotior Luna poteſt. Quid quod forte tenuia nec Lunari denſitate terroſa radijs non obſiſtunt. Habeant item proprium lumen, quod cũ uice Solaris erepti reddũt, non eripiunt lumen, ſed commutant, quare defectus non percipit̃. Auerrois in paraphraſi Magnæ compoſitionis Ptolemæi dicit ſe quondam in Sole duas quaſi maculas nigricantes annotaſſe, cũq; numeros digeſsiſſet per id tempus, inuentum Mercurium Solis radijs oppoſitum. Recte igitur Moſes Aegyptius ex Abubacheſis quoq; teſtimonio ſitum & ordinẽ Planetarum incertum pronunciauit. Nam Lunam quidem ſcimus omnibus inferiorem, cœliq; ueſtibulum, propter maiorem aſpectus diuerſitatẽ quæ minorem indicat neceſſario habitudinem ſemidiametri terræ ad ſphæræ ſemidiametrum. Quomodo uero tres aliæ ſe habeant Sol, Venus, Mercurius, incertum. Similiter notũ quatuor has ſtellas nobis proximiores alijs tribus, ſed illarum inter ſe trium ſitum & ordinem ratio non demonſtrat. Cum igitur genethliaci nituntur ordini huiuſmodi conſequentiæ principio nituntur primum quidem falſo, tum ſi uerum foret incerto, licet autem de ſignis idem obiectare, quando (quod ſatis demonſtrauimus) in zodiaco nullum aut quatuor æquè principia ſint. Dictum de primo genere argumentationis, à parabolica ſimilitudine ſic probant: decimus locus in ædito cœli uertice patet, quartus latet in imò terræ. Cum igitur magis cõpertum cuiq; de matre ſit quàm de patre, conuenit ut per decimum locũ mater iudicetur, pater aũt per quartum, qui modus non eſt aliter quàm ex ſuo titulo refutandus. Nam quæcunq; de iſtis ſimilitudinibus argumẽta petuntur non ſolum philoſophis ſunt indigna docentibus, uerum nec dialecticis apta uel utilia diſputantibus, quin nec rhetorum perſuaſionibus commoda, & uanę ferè poeticæ luſum potius præ ſe ferũt, quàm ſeriẽ cuiuſcũq; probationis idoneam authoritatem à mathematicis argumẽtari eos dicebam, cum bene decreta mathematicis male uertunt ad ſuas prædictiones, qualia quæ ſuperius de zodiaci in ſigna, ſignorum in partes, partium in minutias diuiſionem dicebamus. Item cum quod recta quędam, alia obliqua ſigna illis dicuntur, ob aſcenſionis moras inæquales ipſi transferunt ad naturam rectitudinis & obliquitatis in motibus. Ex aſtrologicis colligunt, quoties aſtrologicum aliquod dogma principium faciunt, alterius

dogmatis confirmandi, dialecticis utuntur, ſi quando communes & probabiles quoſdā ex natura uel prima philoſophia propoſitiones aſſumunt. Sed id quàm rariſsimum, neq; enim memini apud eos legiſſe me rationem, quæ fidem dialecticæ probabilitatis afferret.

RATIONES A PARABOLICA SIMILITVDINE DVCTAE quibus domorum probant proprietates, refelluntur. Cap. V.

HÆc dixerimus in uniuerſum, nunc ad referēda particulatim fabulamenta deſcendamus (nam ſic uerius dixerim quàm argumenta) quibus locorum proprietates aſſeuerant, inchoātes ab illis quæ ſumuntur à ſitu & conditionibus ſignorum. Eſt autem locus à parabolica ſimilitudine per hunc modum, pater amat filios, & quintus locus amica radiatione, quia triangula nectiī horoſcopo, quintus igitur locus filios ſignificat. Vt ſit igitur modus argumentandi bonus, qui tamen plane eſt ridiculus, oſtendamus, non recte colligi quod contendunt. Primus, inquiunt, locus naſcentem ſignificat ipſum, quoniam de tenebris prodit in lucem. Itē horoſcopus ecce parabolica ſimilitudo, de qua reddunt & rationem cur idem locus itinera modica repræſentet, ut cū de uico eiuſdem urbis ad alium, de urbe ad ſuburbium, de domo itur ad pomerium. Nam uolunt horum quoque motuum cauſam in ſideribus eſſe, quæ primi loci diſpoſitione portendantur, ut ait Bonatus. Præterea uideamus an in reliquis locis ſimilitudo procedat. Et ſecundi proprietas ſuper diuitijs, quoniam nihil aiunt homini magis proximum, igitur hærens primo ſecundus locus diuitias ſignificabit. Neceſſaria ratio penes eos quibus nihil potius eſt diuitijs, uerum homini proximiora & intimiora multa, puta dotes animi & corporis, ſapientia & ualitudo, quare debuerunt potius hæc à ſecūdo loco ſignificari, quàm à ſexto uel à nono, quid quòd inter externa quoq; parentes, uxor, amici, filij, gloria, pecuniæ præferuntur, ut potiora, ut proximiora, præterquàm apud unum hominum genus qui ſe uocant aſtrologos. Tum locus idem, cur epiſtolas quoque notat, ut ait Zaël Iſraëlita, præter forte in genituris notariorum, quibus ſemper hæreant ſtylus & pugilaria. Iam pergamus ad reliqua. Tertio fratres indicari uolunt, quinto filios, diximus cauſam, cur hic filios, ſimilis fratrum eſt ratio, quoniam locus tertius hexagona radiatione iungitur aſcendenti, quoniam igitur hexagona copulatio amica, ſed melior eſt triangula, propterea filijs hęc quos amamus magis, illa fratribus datur, & eandem ob cauſam locus undecimus eſt amicorum, quem pariter ex hexangulo reſpicit aſcendēs, uerum eos interrogo, cur non locus nonus filios ſignificabit cū ſit & ipſe triangularis horoſcopo? reſpondebunt quoniam cadit. Rogo igitur iterum melior tertius an undecimus? & patet eadem ratione undecimū præferendum, quoniam cadit tertius, cur nō igitur tertius amicorū undecimus fuit fratrū? niſi peruertentes ordinē naturę putent amicos fratrib. preferēdos.

Illud

Illud quoque de filijs alio dicto perturbatur, nam parentes quarto debent iudicari, ſed inter quartum & aſcendentē tetragonus eſt aſpectus, quo nullus inimicitiæ magis iudex, quomodo igitur naſcentem naſcentisq; filios amica radiatione componunt, eundem tamen cum ſuis parentibus inimica? Præterea placet Ptolem. Græcis omnibus & Auenrodan potius à decimo loco filios iudicari quàm à quinto, quod Porphirius ideo rectū probat, quia inde animæ in corpora demittantur. Sed Porphirij fabulæ fabulam poſſumus opponere, quia perhibentur animæ per Cancrum labi deorſum, per Capricornum aſcendere. Eſt autem Cancer ſignum aquilonare, cui reſpondet apud Ptol. imum terræ non ſummū, ſed à quarto quoque pariter & undecimo prędictionem de filijs auſpicanť. Quid quòd Alchabitius & Hebræus Andragazar ad quintum locum legatos uolunt pertinere, & quod Vellius ait rumores & nuncios, addunt & famam, quæ poſt cineres, & quod Adla ſcribit ueſtimenta, quanā igitur iſta ratione? nullam enim reddunt, illud ualde irrationabile quòd ſextum locum quem uocant ἄπρακτον quaſi dixeris torpidum, ceſſantem, inertem, inefficacem, ſeruis attribuunt, quorum tamen & labor & induſtria dominorum nutrit otium & ignauiam. Sed uide pulcherrimā quam ſuper hoc dogmate facit rationem Auenrodan, ſeptimus, inquit, locus pares ſignificat, ſubiecti uero elongantur à paribus (uerba ſunt ipſius) quantum ſexta domus à ſeptima elongatur. Sextam igitur poſuerunt pro domo ſubiectorum. Hæc ille: Quæ ridenda ſunt potius quàm confutanda, ne nimis ab Ariſtot. coarguamur. Nam de ſeptimo quod dicunt pares ſignificari, uide quam ipſi minime ueracia, minime conſentientia putent ſuper illa, referunt enim ad eundem locum uxorem, ſocios & apertos hoſtes, quibus quid eſt pugnātius. Sed defendit Abraam in hunc modum: quoniam ſeptimus, inquit, locus opponitur primo, lites & bella ſignificat, quoniam rurſus deſcendit aſcendente horoſcopo ſignificat uxorem. Poſtremo quare mora deſcenſus eius ęqualis eſt tempori aſcenſionum primi loci, quæ nōnulla conuenientia eſt, ideò ſignificat æquales, & ſocios, ſic omnia facile confirmabuntur, cū nulla ſit res quæ ſimilitudinis alicuius iſtiuſmodi argumento, cuicunque alteri ſimilis & diſsimilis fingi non poſsit. Vbi enim non ſuccedit? ſi de rebus oppoſitis ab eodem ponuntur indicia quaſi conueniant. Sed conueniunt, inquiet, hac ratione quòd tēpora emerſus in aſcendente caſusq; in occidente ſunt æqualia. Fateor bene dictum, ſi id quoque concedas eodem exemplo ſimilem eſſe igni aquam, quoniam tot partes poſsideat aqua frigiditatis quot ignis habeat caliditatis. Tam enim puto forſitan opponuntur (quòd non ſit dictum ſcrupuloſiſsime) deſcenſus atq; aſcenſus, quàm calor atque frigiditas. Nonne certius uxor ad ſecundum locum pertinet proxima uiro, ſemper illiq; ſuccedens quaſi ſuppar, & ſecunda, præſertim cum uelint etiam ex ſignis alterum eſſe marem alterum fœminam, quoniam, ut inquit

Ptolemæus fœminæ uiris inhærent. Sed & reddant rationem cur idem locus fures, fugitiuoſq́ significet (ut Vellio placet) & emptiones quoque ac uenditiones, & quod alij tradunt itinera mediocriter longa, tum quod ſcribit Bonatus cultum puræ diuinitatis præſcientiaſq́ futurorū. Certe mors iſti loco rectius debebatur quàm octauo, cum pariter hic à luce deſcēdatur ad tenebras, ſicut in aſcendente de tenebris itur ad lucem. Sed non placuit, inquit, Auenazra, quia nonnihil eſt ſimilis aſcendenti, tali ſcilicet ſimilitudine qua nos aquam probauimus eſſe ſimilem igni. Sed Dorotheus quoq́ ex hoc potius de morte iudicabat quàm ex octauo dominū loci ad id obſeruans. Illud itē reſpondeāt cur octauus locus bella ſignificet apud Aboali, & quod ſcribit Alchainil uillicationem. Quod alij uolunt etiam uſuras, debent hæreditates hinc etiam præuideri. Ego non uideo quomodo conueniant hæres & mortuus, melius igitur ſi mortem octauus locus iudicabat, hæreditatē nonus ſignificaſſet, qui ſuccedit octauo, ſed relatas ad octauum hæreditates, ait Auenazra, quod loco ſecundo proportione reſpondet, ad quem pertinent facultates ſcilicet hæc eſt illa ſæpius iam irriſa concordia rerum oppoſitarū, nam quæ oppoſitis locis erit ſimilitudo præter diſsimilitudinis? Quod ſi ſuper eis quaſi ſimilibus ſemper loquerent̄ ignoſcendus forſitan error, ſed nunc quaſi ſimilibus, nunc ut maxime diſsimilibus, & quidem ueris oppoſitis utuntur, ut ſcilicet eis ſubueniat. Sic quaſi contraria loca ſumuntur, dum ſecundus & portendit quibus nutrimur, & uitam conſeruamus, octauus mortem exiliaq́ ſignificat, mox idem hæreditates & cenſum quaſi ſecundo ſimilis & affinis, omnino qui moriuntur hæredes faciunt, nō fiunt, niſi forſitan cœli, quod cœlo certe non ſubijcitur. Eſſent alia obijcienda, ſed uereor nugas confutando, ne fiam ipſe quoque nugator. Prætermitti de nono loco quod dicunt nullo modo poteſt, unde tantum quòd rideat habet Lector ut faſtidio multiloquij nonnihil ſubleuetur. Nonus ait locus itinera longa ſignificat, audi rationē, quoniam Sol decimo loco poſitus ad nonum deſcēdens mouetur, hoc ſcripſit Auenazra lib. Rationum primo atq́ ſecundo, ubi opus omnino cachinnis potius quàm ſyllogiſmis, quaſi in omnibus locis ab uno trāſiens ad alium Sol non moueatur. Quid quòd cum eo motu Sol deſcendat, puto nō ſignificabit locus nonus itinera, quibus montes & eminentia loca conſcendamus. Quis enim non iocetur litigans cum ridiculis? adde illam quoq́ ſuper duodecimo loco fabulam, ſignificari per eum animalia quibus uehimur, quoniam iunctus ſit aſcedenti, quoties idem ſignum utroq́ loco protenditur. Alibi uero per eundem locum tenebras aiunt carceresq́ portendi, quia maxime diſtat ab aſcendente, a quo ſcilicet eſt duodecimus, ſic tam parum ſui quàm ueri memores metiuntur in quibuslibet. Quod ſi iunctum eū locum debet horoſcopo tum eſſe, cum idem ſignum ſedem utranq́ occupat, diſiunctum cum diuerſa ſunt ſigna, ſequitur illud ut nec animalia quibus uehimur,

uehimur, nec carceres, ille locus ſemper indicet, imò nunquam hæc ſimul, ſed illa cum idem utrobiq; ſignum, hos aũt cum ſigna ſunt diuerſa, quod nullus tamen putat aſtrologorum.

CONFVTATIO RATIONVM AVENRODAN DE PROprietatibus ſignorum quæ ab ordine & conſequentia ſignorum ſumuntur. Cap. VI.

HAec ſunt à ſitu conditioneq; locorum parabolica quadam ſimilitudine ductæ rationes. Auenrodan primo lib. Apoteleſmaton ab ordine, conſequentiaq; ſignorum augmentatur, ut primum ſcilicet ſignum primo loco reſpondeat, ſecundum ſecundo, & pro natura domini ſigni reſpondentis, natura quoq; loci iudicetur, ſic per tertium locum fratres iudicari & itinera breuia, quoniam Gemini quoque tertium ſignum quorum dominus eſt Mercurius. Item idem inquit ſuper res mixtas habet influentiam, quare fratres ſignificabit, & curſu Solis proximus hæret ſemper, quare breuia ad eum itinera pertinebũt. Sed nec alius quiſpiam aſtrologorum, nec ipſe quem ſequitur Ptol. Mercurium facit fratrum ſignificatorem. Sed nec ulla ratio eſt ut breuibus præſit itineribus, quoniam curſum Solis imitetur. nam ſi propterea hoc quòd ueloci motu reuoluatur, non magis ad Mercurium quàm ad Solem & Venerem hoc pertinebit, quorum omniũ curſus fermè ſunt æquales. Veniamus ad quartum cui reſpondet Cancer patrem inquit ſignificat, quoniam Sol patribus præeſt, uis autem Solis apparet in Cancro. Vide quàm uanas quàm friuolas accipiunt coniecturas. Nam in alijs quidem domino ſemper utitur domus, hic autem ad eum confugit qui nullam habet in eo ſigno authoritatem. Neq; enim Sol in Cancro, uel regnum habet, uel hoſpitium, uel trigonum, uel decanum. Quoniam uero nec domina domus Luna, nec Iupiter ſigni rex, ſignificato patrum deſeruiebant, ad Solem ſe conuertit, quoniam maxime in Cancro poſitus calefaciat, quod ut ſæpe iam diximus non de ſigni naturâ, ſed habitudine Solis ad terram cõtingit, alioquin quæ cognatio Solis ſi principia ſequimur aſtrologorum, cum ſigno humido, frigido, fœminino, in quo ut paulo ante monuimus nullam habeat dignitatis alicuius prærogatiuam. Præterea cum Saturnus eodem in loco dominetur, ut ibidem dicit Auenrodan, quomodo etiã Sol dominabitur? quorum naturam putant opppoſitam, faciunt domos & regias etiam oppoſitas. Aut quomodo & illud conſonat quod ibi loquitur? ut illi loco Saturni natura reſpondeat, quapropter in hæreditates occultaq; protendat, cui tamen ut quarto competit ſignum Cancri, in quo Saturnus à domo procul exilium patitur. De octauo & nono loco non minus falſa pugnantiaq; comminiſcitur. Scorpius, inquit, octauum ſignum cuius dominus Mars, quia mortem ſignificat, uerum nõ qualem facit Mars apud aſtrologos ſed Saturnus potius, nam ſicut inquiunt, uenena ſignificat & pigritiam ac in-

ris & tenebrarum locus dicitur, quibus quidnam poteſt eſſe pugnantius? excogitarunt quidam belliſsimam defenſionem, nam quoniam ſolet uolu ptates conſequi pœnitentia, debent Veneri utrunque locũ conuenire, tam gaudij ſcilicet quàm doloris, puto defendent ita quoq; pariter, ut quoniam uitam ſequitur mors ab eodem Planeta utrunq; ſignificari. Nec dubito pa ri ratione dicturos ad Martem bella pacemq; pertinere, quoniã ſemper bel la ſequitur pax, ſicut pluuiam quoq; ſerenitas, pluuia ſerenitatem. Verũ ne putent extra omne gaudium ſibi ſemper mœrendum ne aliquando mœ reant, admonere illos uolo nõ omnis lætitiæ comitem eſſe mœrorem, ſed quæ præter modum fuerit & rationem, hæc autẽ à quinto loco ſignificari non dicent, ſi ſuorum principiorum mœrores ſunt, nam ad quintum hęc referuntur quoniam iuuent, foueant, refocillent, ſicut locus quintus iungi tur aſcendenti per quod naſcentis hominis uita ſignificatur. Immodica ue ro uoluptas quam pœnitentia dolorq; ſequuntur non eſt uitæ fomentum ſed pernities. ſed nimis ſerio loquimur in confutandis nugis. De Marte ui deamus Aboaſaris rationem & finem faciemus. Fratres, inquit, ſignificat & ſorores, quoniã ex illius ſunt parentibus, ratio dogmatis hæc quoniam primo loco quo genituræ dominus iudicatur aſſcribitur Saturnus, ſecun do igitur Iupiter, qui ſecundus eſt Planeta, tertio Mars pro ſphærarum or dine tertius. Sed ex eodem genere ſunt Mars atq; Saturnus quia uterq; ma lus & noxius eſt. Significabit ergo tertius locus, quæ ſunt generis eiuſdem, cũ eo qui naſcitur, quare fratres atq; ſorores. Hæc noſter Aboaſar qui niſi ſcripſit ebrius, hæc certe ſcripſit inſanus. Qui enim diſsimilis magis Plane tarum Marte & Saturno? ille ignis, hic terra, ille feruore furit, hic torpet fri ditate, ille nocturnus, hic diurnus, & omnes ſi percurres nullum inuenies influxum Martis, Saturni influxibus conuenire. Præterea cum filij quoq; ſimiles ſint parentibus, aut non debuerunt à quinto ſignificari cui Venus aſſcribitur, aut erit dicendum Saturnum cum Venere quoque conuenire. Narrauimus rationes aſtrologorum quibus locorum proprietates pro bant, in eo forſitan magis arguendi quòd nimis diligenter quàm quòd pa rum illas uere taxauerimus, ductas tenui quadam ſimilitudine rerum, ſed quamuis nullo negocio confutantur, habent tamen ex ueterum traditione ſcribentiũq; teſtimonijs potius inficiandã q; negligendam authoritatem.

GAVDIA PLANETARVM CVM DOMIBVS ruere. Cap. VIII.

Hic omnia ſubuertuntur de gaudijs Planetarum, quoniã loco rum proprietatibus denotanẽ, nam gaudere Planetã quemq; uolũt eo loco cuius proprietati Planetæ proprietas eſt ſimilis. Sic Venerẽ quinto loco, quia gaudia, filios, uoluptates, quem admodũ Venus ſignificet, ſic & alios alijs locis eadẽ ratione, quod ex Aue nazra libro tertio rationum & Aboaſaris introductorio licet intelligere.

Quanquam ſi ſequamur hanc intentionem, Mercurio magis tertius locus aut ſextus conueniebat quàm aſcendens. Lunæ magis aſcendens aut occidens quàm tertius. Magis Soli decimus quàm nonus. Ioui potius nonus, item ſecundus quàm undecimus. Marti ſeptimus ꝙ ſextus. Saturno quartus quàm duodecimus. Quæ poterit quilibet munera locorũ Planetarum conditionib. conferẽs animaduertere. Abenragel ait ſigni cuiuslibet partes alias eſſe calidas & ſiccas, alias frigidas & humidas, alias frigidas & ſiccas, alias calidas & humidas, alias medias ſiue mixtas, quare de partib. ſuæ naturæ uigorari quemlibet Planetarum. Medias autem ſiue mixtas conuenire Mercurio, uerum non reciperet iſtam rationem Ptolem. & alij qui Venerem calidam & humidam eſſe uolunt, quare partes humidæ & frigidæ nulli Planetarum conuenient. Præterea cum Mars in Ariete tantum quinque partes poſsideat, erunt tantũ in Ariete ſi uerus Abenragel partes quinque calidæ & ſiccæ, reliquæ conditionis alterius & à natura ſigni diuerſæ qui tum natura calida ſiccaꝗ decernitur. Similiter erunt in Tauro plures aëreæ partes longe quàm terreæ, ſic in alijs eueniet. Fallax igitur Abenrag. ratio, nec ſi uera, noſtram tamen explicat quæſtionem, quando relinquetur incertum quæ partes calidæ quæ ſint frigidæ, quia non erit certũ quæ cui Planetarum potius debeantur.

RATIONES PTOLEMAEI DE PLANETARVM DOmibus deſtruuntur. Cap. IX.

NVnc agendũ de ſignis, & quidem ſuper his multas iam rationes eorũ euertimus ut quibus probãt ſigna eſſe 12. ſed nec plura nec pauciora. Tamen principium ſignorum ſtatuendum ab Ariete, diuiſionẽ præterea illam in aquea, terrea, ignea, & aërea, cur item hoc illius Planetæ uel exaltatio, uel trigonum, hoc alterius, reſtãt alia de quibus nũc dicemus à Planetarum domibus ordientes. Neꝗ enim ſi concedatur cum ſignis diuerſis affinitatem huiuſmodi eſſe Planetarũ, ut hic quidem ſub ſigno tali poſitus infirmetur, ſub alio fiat fortior, horũ tamen ſignorum differentiam nulla ratione poſſe nos conſequi, quoniã non poteſt aliter hoc fieri quàm pro natura ſtellarũ eiusꝗ ſigni, ut ſuperius diximus. Sed naturam ſtellarum nobis ratio nõ demonſtrat. Igit̃ nec ſignorum cũ ſideribus affinitatem, quæ ſi ſpacia cœli potius ꝙ ſtellas cõſequi dicatur, nihil minus inexplorabilis erit ſyllogiſmo ꝙ occultę cæterarum rerum proprietates. Ptol. de domibus Solis & Lunæ nititur una ratione tantum, de reliquorum domibus triplici. Prima ſumitur à natura ſignorum. Secũda de proportione cõfigurationis ad domos luminariũ. Tertia de numero conſequentiaꝗ ſphærarum. Primam primitus excutiamus. Eſt autem eiuſmodi: Capricornus & Aquarius hyemalia ſigna ſunt, quia frigida, Saturnus quoꝗ Planeta frigidus, igiur illi recte conueniunt. Peccat autem multipliciter argumentum. Sed primo quia debet in natura ſigni

ſpectari potius quod conuenit ex ſe quàm quod ex accidenti. Conuenit autem ex accidenti ſignis illis frigiditas, quare duntaxat ea ratione quòd poſitus Sol in illis frigoris cauſa eſt per accidens, dum ſcilicet mouetur lōgius à nobis. Cū uero de illis pro ſua natura decernitur, alterū apud ipſos aſtrologos terreū, alterū eſt aëreum, quę qualitas Ioui potius conuenit ꝗ Saturno, qui frigidus & ſiccus omnibus Aquarij qualitatibus aduerſatur. Præterea ſolent aſtrologi cum diuerſa diuerſis ſtellis aſſociant, ſi malæ ſunt ſtellæ dare illis quæ potius earum naturæ diſſentiant quàm quæ conſentiant, ut eorū natura ſcilicet mala contrarij mixtura temperetur, ſic diurnum Saturnū, Martem nocturnum faciunt, cum tamē calore Martis frigida nox, frigore Saturni calidus dies non conſentiat, ut inde qualitas utriuſq; noxia refrenetur feruor in Marte, torpor in Saturno. Dicant igit̃ an in ſignis Planetæ malo reddendis, hanc quoq; ſequi uelint rationem? an contrariã potius? Equidem Ptol. contrariam ſequi uidetur ſententiam, nunc methodi, quam ſupra ſeruauerat in nocturnis diurniſq; diffiniendis. Verum liceat illi diuerſis in locis eadem non ſentire, modo in eadem ſerie uerborum ſibi non repugnet. At ſi naturæ Saturni cōſonum ſignum domū faciat, Aquarius excluditur, ſi diſſonum, foras mittitur Capricornus. Dicet Ptol. ad illas ſe reſpicere ſignorum qualitates quę de Solis operibus illis debentur, ſignum autē utrūq; tam Capræ quàm Aquarij frigidis numeratur, quod Saturnię qualitati cōcordat. Nos extra rationē fieri contendimus, ſed admittamus, nec tã colligi quod putat declaremus. Reſpondebit enim hoc fortè ſuper Saturno, ſuper alijs Planetis non ſuccedet, nam Veneris domus Libra, Taurus, Libra ſignum autumnale, quare ſiccū & frigidū, ſicut Aquarius frigidum quidem hyemale. Repugnat igitur Veneri Libra quę pluribus quidem calida, rurſus omnibus humida definitur. Nec parū demiror Ptolemæum qui dixerit hæc Veneri ſigna conuenire, quoniam ſit generatiua maximeq; fœcunda. Nam poteſt hoc dici de Tauro, de Libra dici nullo modo poteſt. In Ioue quonam pacto ratio quadrat? cui nulla cōmunio cum Piſcibus & Sagittario. Siquidem anni tempus ſub iſtis ſignis ęſtimatur, alterum finit hyemem, alterum autumni finis. Igitur illud per frigiditatem repugnabit Ioui, hoc etiam per ſiccitatem, quanquam nec Piſciū humiditas aquea uitali Iouis humori conuenit. Ptolem. ad iſtam ſe refert concordiam, quòd utrunq; illorū uentos facit, & uim quoq; habet genitalem, quare cum illis Iouem conſonare Planetam temperatum. Quæ dum refello, putarem ſuperuacuam operam facere, niſi potuiſſet hæc prodere Ptol. cuius facile poteſt authoritas imperitis imponere. alioquin his ſimilia quæ ſolent interdum literati per iocum ludentes inter ſe dicere uentos ſuſcitant, igitur Ioui ſimilia. Rationem reddit Auenrodan, quoniam rerum uiuentium geniture ſeminibuſquè præeſt Iupiter, quorum uapores halitúſque uentis nonnihil ſimiles ſunt. O mirabilem ſapientiam, qua poſſunt

etiam

etiam humidis ſicca ſimilia defendi. Nam uentos quidem philoſophi (niſi fallor) omnes ſiccos faciunt contra genituram omnem humidam, ſed et fœcunda ſigna, quoniam poſito in illis Sole ſemina germinãt, res exoriuntur. O ſi potuiſſent ad humanum ſemen deferri, commodius omnino accidiſſet hoc eis ab Ariete. Sed non poterant Ioui dare quem Mars occupauerat, quanquam omnino iniuria. Quid enim illi cum primo uere? cuius nullus calor, & genitalis humorq́ prolificus cum torrida Martis ſiccitate nihil participat. Inuaſit audacia pari Scorpium nullo etiam iure, frigidum ſcilicet ſignum & autumnale. Nõ igitur iſtam ſi ſequamur rationem ſatis æqua partitio fuerit iſta domorum. Examinemus alias à configurationibus luminarium & à ſphærarum numero ſuſceptas. Verũ quoniam per habitudinem colligunt ad luminarium domos, excuti prius oportet rationem qua domus ipſæ luminarium ſtatuantur. Eſt autem huiuſmodi illa quam Ptolemæus affert: Cancer & Leo de duodecim ſignis omnium maxime uergunt ad aquilonem, proximantq́ uertici capitum noſtrorum, propterea duabus maximis & principalibus ſtellis, hoc eſt, luminaribus data ſunt, Leo Soli quoniam maſculum ſignum, Cancer Lunæ fœmineũ. Primum igitur falſum quod aſſumitur, nam ſigna nobis uiciniora, Cãcer & Gemini, non Cancer & Leo, deinde ſi ſit uerum quæ ratio docet, maioribus ſiderum ſigna conuenire nobis proximiora? Potuerunt hoc dicere ueteres hac ſimilitudine, quòd & illa proximiora nobis inter Planetas. Sed Ptol. dicere non poteſt, qui medium facit Solem omnium Planetarum. An ideo factũ quoniam in Leone Sol magis calefacit? Verum ſæpius dictum ex ſitu id euenire, non de ſigni proprietate, quare gentib. alĳs facere Solem in Libra quod nobis facit in Leone. Quod ſi uirium ſiderum cæterorum ſenſus ita ueros, & rationes, ut Solaris caloris haberemus, experiremur, de reliquis idem quod de Sole, magis affici nos ab illis accedentibus ad Leonem, q̃ quia procul à nobis in alĳs ſignis inueniũtur. An alĳs igitur rationibus Sol cum Leone concordat? ſane quod calidum ſignum & ſiccum, quod maſculum item eſt, non eſt proprium Leoni, ſed Arieti commune & Sagittario. Reſtat una conditio cuius meminit ille grauiſsimus Aboaſar. Nam quemadmodum, inquit, Sol medius Planetarum, ita Leo medium ſignum æſtatis, hac niſi ratione ligaret, non eram conceſſurus apud Leonem melius Phœbum quàm apud alias cœli beſtias hoſpitari. Sed perſuaſit Aboaſar uere præſidium & dulce decus aſtrologorum, qui de Lunæ quoque cum Tauro cognatione pulcherrimam rem cogitauit. Nam Ptol. attullit ad diſtantiam quòd inter ſigna proxima nobis eſt fœmininum. Non contentus Aboaſar aliud addidit, quòd ſignificet Luna rerum initia, ſit autem Cancer æſtatis initium, cui demonſtrationi quis non conceſſerit? Hoc nõ uidit Auenrodan uſus alia ratione, quod proxime ſcilicet Solis ędib. ędes Lunæ merito collocent̃, quia Luna ſequat̃ ſemper Solem.

Sed

Sed uiderit quàm de Venere & Mercurio rectius hoc dicatur, quorũ etiam ædes proximas Soli natura fecit, ſi credimus Ptol. cuius interpres Auenrodan quem citauimus. Cæterum ſint iſtæ domus luminarium, quæ ratio ſuper alijs diſtribuendis Ptol. hanc affert imprimis, ut domus ſiderũ malorum, qualia Mars atq; Saturnus inimica radiatione luminarium domos aſpiciãt, domus uero bonorum ut Iouis, & Veneris amica, Mercurius illis proximus ſtatuatur. Recte igitur Marti datum Scorpium & Arietẽ quadrangulares Cancro atq; Leoni, Saturno Capricornum & Aquarium, illis oppoſitos, Ioui triquetra illis ſigna Piſces, Sagittarium, hexagona Veneri, Libram & Taurum, proxima Geminos Virginemq; Mercurio. Sed nec uerum quod aſſumitur nec ex aſſumptis recte colligit̃. Nam domum ſtatui eã rationabiliter dicimus in qua Planeta poſitus bene ſe habet, ſed noxia Marti, Soliq; pariter illorum radiatio quadrangula, noxia item oppoſitio Saturno, tum propter oppoſitionis aduerſitatem, tũ propter retrogradationẽ. Quod ſi uerum illud quod ipſe tradit Ptol. felices omnes Planetas in ea diſtantia ſummotos à Sole, in qua domus eorum à Solis domibus diſtant, quod Græci uocant ἰδιοποιοποιΐαν, Arabes almugeam, ſequeret̃ & Saturnum oppoſitum luminaribus, & Martem illis quadratum eſſe felices, contra ſententiam omnium aſtrologorum de talibus ſchematis infortunia calamitatesq; magnas decernẽtiũ. Poſtremo nõ quadrare principio quod colligit̃ euidens eſt, nã cum dicunt has uel illas domus triquetras uel quadrangulas eſſe domibus ſic accipiunt, ut cõparentur ad Leonem, quæ inter eum & Capricornũ pro ſignorum conſequentia ſunt ad alterum, ordine conuerſo quæ inter Cancrũ & Aquarium, quare altera Solis altera Lunæ medietas & imperiũ dicitur, alioquin domus Veneris tã quadrangulæ quàm triangulæ dici poſſent, cũ ſit Libra quadrata Cãcro, Leoni, Taurus, & Martis domus triquetræ forent, Scorpius Cãcro, Aries Leoni. Igitur ad domum cuiuſque luminaris comparari debet domus collateralis & quaſi ſub ſideris ditione locata. Quod ſi fiat falſiſsimum deprehendetur, opponi luminaribus, ut ait Ptol. domos Saturni, quoniam nec Aquarius Cancro, nec Leoni Capricornus opponitur. Quapropter domos quam Saturni nemo dixerit cum ex diametro luminaria reſpiciant ſe, quia ſextũ à Sole uel octauũ Luna locũ teneant, quod Auenrodan quoq; confitet̃. Alia ratio penes orbiũ numerũ ſumitur, ut cũ de Leone Cancroq; definitũ eſt, tum proximioribus Soli, Lunæq; Planetis in ordine ſphærarũ, proximiores domus aſcribebant̃, ſic Mercurio ſtatuũt hinc Geminos, inde Virginẽ dari, tum Veneri quę ſequũtur, proxima Marti, deinceps Ioui, poſtremam Saturno, has omnes ab iſta ſphærarum conſequentia ductas argumentationes falſas, tum ſi uere forent incertas eſſe declarauimus. Recte igit̃ Auenazra lib. ſecundo Rationum: Quæſiui, inquit, in libris ſapientum de ſignis rationes domorum nec reperi in eis aliquid bonum, tantum ad fidem

expe-

experimentorum ſe conuertunt. Hæc ille. Nos hoc libro rationes, proximo aſtrologorum experimenta labefactabimus.

FACIERVM ET FINIVM RATIONES IAM ESSE reprobatas. Cap. X.

FAcies Planetarum quibus omnes utuntur à conſequentia ſimiliter orbiũ diuidunt, nã primas arieti partes decernentes domino domus dãt, ſequẽtes ſequentibus, iuxta ordinẽ ſitus & ſphærarum, Soli ſcilicet primas à Marte, ſecundas Veneri, atque ita deinceps. Indi primas dabant domino domus, alias duas dominis ſignorum eiuſdem trigoni, quòd ſi trigona ſatis confutauimus & quæ ſuper orbium numero argumentantur, nõ eſt opus aduerſus huiuſmodi rationes, nouis rationibus. Super finibus adeò non conueniunt, ut quinque ſuper eis fecerint opiniones, quare rationes alterius alter arguit & irridet. Ita uero ſunt omnes debiles & infirmæ, ut ſuos quiſque confines nouo quodam iure mutet & inuadat alienos. Ex ordine trigonorum Chaldæi fines ſuos ordinarunt, ut trigona ſigna ſimiliter partirentur. Eſſet autem modus partitionis, ut primas partes trigoni dominus occuparet, tum ſubſequentes qui ſequentibus in ſignis habent trigoni poteſtatem, numeris ſemper ab octo decreſcentibus ad quatuor. Aegyptij, quod illis obijcit, Ptol. nullum ſeruant methodi tenorem, nunc adeunt trigona, nunc reges, nũc patresfamilias, ordientes interdum ab his qui nullam in ſigno poſsident authoritatem, ut à Mercurio in Capricorno. Ptol. aliam probat diuiſionem, cuius legere rationem cuique promptũ libro primo Apoteleſmaton. Pendet autem à dominis domus exaltationis & trigoni, quam probare non debuit tamen Ptol. niſi reprobat ſeipſum, quandoquidem illius author diuiſionis exaltationem trigono præponit, trigonum domui. Ptolem. uero præponit omnibus domum, poſtremamq́ facit exaltationem, quæ in illa diuiſione cunctis antefertur. Indi maſcula ſigna ſimiliter per omnia diuidunt, & fœminea pariter eodem exemplo, ſed exempli in utriſq; ratio nulla cognoſcitur. Aſotol dedit luminaribus etiam terminos, cuique Planetæ totidem partes, primas autẽ domino domus prophetarũ ordine, reliquas reliquis. Nos cũ iſtud iam fundamentũ & ſimiliter domos, exaltationes, trigona, ſuſtulerimus, uel ſi quid ſunt in incerto eſſe probauerimus, cõcidit omnis ratio finium definiendorum (ſi qui fines eſſe concedantur.) Præterea ſi de trigonis, domibus, altitudinibus ueritas foret explorata, non tamen exploratum hoc modo potius quàm illo fines decernendos, unde nata uarietas opinionum dum aliud alijs magis probabile uiſum eſt.

Quòd

QVOD CVI MEMBRO SIGNVM DOMINETVR VARIE à uarijs determinari & ab omnibus parum rationabiliter. Cap. XI.

QVod item caput Arieti, Taurum collo, ſignis alijs ſimilia membra ſubijciũt, ab illo quoq; iam ſæpe ſugillato numerorũ ordine trahunt originem, ut primum ſcilicet ſignum primæ corporis parti præficiatur, ſecundum ſecũdæ, tertium tertiæ, quamuis illa quoq; peccant in hac partitione, non tam quòd Arietem primũ faciunt ſignorum, quòd ſigna 12. ueluti ex confeſſo rem tam ambiguã ne ſal ſiſsimã dixerim, quàm quòd corporis partes quaſi principales tot fieri ratio nulla perſuadet. Ariſtot. ſeptem fecit, Nicomachus 10. cur 12. ipſi reddant rationem, uident rem potius abſurdam, humeros, brachia, manus in unam cogere partem ſigno uni ſubiectam, tam & pedes tibijs, tibias geniculis, & genicula femoribus, uti partes quatuor magnas, quatuor ſignis ſubijciendas. Præterea facturis diſtributionem huiuſmodi potius calidã calidis, frigida frigidis, erant comparanda, quàm ſecunda ſecundis, tertia tertijs, hac eſt potius obſeruanda naturæ communio quàm ſitus & ordinis enumeratio, nec forſitan riderentur pedes piſcibus ſubijcientes, qui ſoli pedibus inter cœleſtia carent. Caueant igitur medici ne tã futili aliquando dogmate perſuaſi metuãt uenam incidere brachiorũ, ſi res poſtulet, Luna Geminos peragrante quoniã brachijs Gemini præſunt, nec ſalutare remediũ ducti uana ſuperſtitione morentꝰ. Non Hippocrates, nõ Galenus; non Auic. non Paulus, non Oribaſius, aut hoc ipſi fecerunt, aut alij ut facerent conſtituerunt, non qui noſtra (quod alibi diximus) tempeſtate, feliciter & prudenter hanc artem exercuerunt, quare ceſſet omnis hoc genus inſana ſuperſtitio, quæ ſi nullam probatur habere rationem, nec robur habere poteſt experimenti. Tum quia ueritas nulla conſonat mendacio, tum propterea quæ ſumus libro ſequẽti plurima probaturi, tum ob ipſam ponentium hęc inter ſe contrarietatem. Nam dat Sagittario teſtes Auenazra; dat Aboaſar illos Scorpioni, dat Alchabitius Virgini Diaphragma, quem Latine ſeptum tranſuerſum, Porphirius Leoni cui etiam uentrem, quod Arabes Virgini, ſunt qui genua Sagittario, quæ tamen Arabes & Latini Capricorno, Heliazer Garnozenſis uir Hebræus in lib. de Anima Cancro manus & pedes aſsignat, cum tamen alij Geminis manus, pedes Piſcibus reddant, Libræ rurſus ille crura pedeſq; etiã alia tamen ratione quàm Cancro ſubijcit, Cancro enim quatenus ſcilicet gradiendi functionem implẽt, Libræ propter hanc ſimilitudinem, quare dum fit inceſſus attolluntur & deprimuntur inſtar Libræ. Cæteri libræ nihil tale, ſed Aquario crura, Piſcibus pedes, Libræ uero tam nates ꝙ renes & lumbos ſubijciãt, Scorpioni fel reſpondere ait Heliazer, naturã Sagittario, ſed alij Scorpioni dant uerenda. Quod ſi quis dicat aſtrologis obſeruatum nunquam tuto ferrũ ad-

moueri membro cuius ſigno Luna per id tempus inſederit, primum in tanta incertitudine quodnam ſigno membrum ſubijci dicatur experimētum conſtans & confeſſum haberi non poteſt, tamen utcunq; forſitan cōtigerit, ſapiens tamen uir oppoſitū obſeruauit. Scribit enim Nicolaus ore grauis philoſophus & mathematicus, plerunq; ſe uidiſſe factam ſalubriter in pede ſanguinis miſsionem cum Luna foret in Piſcibus, & in brachijs item cum Geminos illa peragraret.

RATIONES ASTROLOGORVM QVIBVS PROPRIETAtes ſignis abſolute conuenientes aſtruuntur, & quod de ſupradictis ſint reiectæ. Cap. XII.

DIximus de proprietatibus quibus ad nos & ad Planetas ſigna referuntur, reſtant quæ ſimpliciter illis competunt & abſolutè, quas illi de triplici genere probationis aſſumunt. Primum à confutata iam cū Planetis ducit affinitate. Secundum à figura cognominis animalis. Tertium ab his quæ ſub eis poſitus Sol operatur. Ab affinitate cum Planetis argumentantur cū talem naturam ſigni faciunt qualis quoq; Planetæ qui dominatur in eo ſigno, ut cum Arietem dicunt latebras latronum maleficorumq; hominum ſignificare, quoniā Martis eſt domus, id genus hominum ſignificantis, ab opere Solis cū mobilia ſigna, fixa, cōmuniaq; decernunt, ex quibus Sol anni tēpus aut mutat aut firmat, aut qualitate promiſcua temperat. A figura, cum alia mites mores, alia feros afflare naſcentibus dicunt, quòd hæc omnium gerunt imaginem, ut Aquarius, Gemini, Virgo, alia beſtiarum, ut Leo, Taurus, Capricornus. Item hæc eſſe pulchra, illa deformia, nam pulchra uocant quæcūq; ſub hominum ſpecie cogitantur præter Aquarium, quoniam ſit Saturni ſenis hoſpitium, quaſi non ſenex etiāq; deformis pulchro poſsit hoſpitio uel egere uel delectari, pariter quæ ſint bruta effigie, ut Taurus, & ſimilia ſemiuocalia, uocant uocalia quæ humana, muta quæ ſpeciem referūt aquatilium, quod genus uiuentia uocem non habeant. Rurſus & aquatilia multę prolis, humana ſpecie ſterilia. Reliqua mediæ ſtatuunt conditionis, pro natura ſcilicet animantium quarum fere creduntur imagines. Quos modos poſitionum ſuperius diſputata ſatis euerterunt. Cum enim de Planetæ domicilijs & ingenio faciunt coniecturam, argumentantur ab aſtrologicis, quę nos pauloante confutauimus. Cum ab opere quoque Solis argumentātur quantum uel fallant uel fallantur oſtendimus, quandoquidem non eſt natura ſigni putanda quod opus eſt Solis in ſigno locati, non pro ſigni natura, ſed pro ſitu ad terram diſtantiāq; taliter operantis. Præterea quod in anni temporibus aëreiſq; mutationibus cum euenit fallaciſsima coniectione transfertur ad alia, ut quia ſignum mobile Aries, tēpus uariat, faciat quoque in eo naſcentis ingenium mobile, non perſeuerans, factum ad inchoandum potius quam ad abſoluendum. Nec ſolum errāter ab aëris qualitatē

ad euenta diuerſa proprietatesq́ſe uertunt ingeniorũ,ſed in ipſis aëris mu tationibus fieri putatur in ſideribus alijs quod in Sole proſpicitur, ut quare Sol poſitus in Ariete uernum faciens æquinoctiũ ciet fulgura, ſuſcitatq́ tonitrua, putemus in Ariete Lunam poſitam idem facturam. Nec alium delapſus in errorem quàm quòd ad ſigni referunt naturã, quod à Sole pro ſitus prouenit uarietate. De figuris imaginum diximus abundanter libro octauo quàm ſint nullæ, uanæ, quàm commentitiæ. Non opera Dei, ſed hominũ, non à naturæ ratione profecta, ſed poëticæ mẽtis temeritate conficta. Sed ut ille ueriſsime, nuſquam tamen aſtrologi magis falſi quàm cum ex illis ſignorum proprietates eliciunt, quandoquidem à ſignis ut ſupra lãte demonſtrauimus, etiam in octaua ſphæra differunt imagines, non modo ſitu mobilitateq́, ſed & partium mobilisq́ dimenſu & quantitate. Deniq́ nimis inerti, futili ſupinaq́ tarditate repugnant, dum eorundẽ ſignorum & ab opere Solis & imagine conditionem inquirunt: Etenim illud aperte ſignis immobilibus ex communi eorum conſenſu, mobilibus iſtã conueniunt.

TAXATVR PTOLEM. DE PLANETIS LOQVENS, AC SI ex elementis conſtarent, rationesq́ aliorum quibus Planetarum probant qualitates, pariter confutantur. Cap. XIII.

HActenus de ſignorum rationibus quàm inſigniter ſint irrationales, in Planetis eadem falſitas, imò maior, maiorq́ temeritas. Oſtenſuri nos ſuperius Ptolem. male philoſophatum de erronibus, ea potiſsimum indicauimus, quibus naturam Planetarum inquirit. Nam quaſi Planetæ conſtent ex elementis, aut ex paſsionibus conſtent elementorum, non ſolum ſeſe inuicem uel calore uel frigore permutantes, ſed à terræ quoq́ uaporibus permutati, ſic de eis ſermonẽ facit Ptol. Luna inquit humida eſt, quoniam terræ proxima, ſurſum ad eam terræ uaporibus aſcendentibus humeſcit. Saturni ſtella frigida eſt, in primis & modice ſicca, friget procul à Sole poſita, areſcit procul à terræ uaporibus exaltata. Mars Solis uicinitate torridus exiccat̃. Iupiter medius inter frigus Saturni, Martisq́ feruorem temperatus euadit, quoniam uero ſuper calidas ſphæras fert̃ Martis atq́ Solis, ideò præcipue calefacit. Venus humida eſt æquè atque Luna, nam luminis ſui copia multos ſibi terræ uapores aſciſcit, habet item à Sole cui proxima uim calefaciendi. Mercurius & à Sole cui ſemper hæret habet exiccandi proprietatẽ, & à terræ uicinia Lunæq́ confinio humectandi uires. Sic primo lib. Apoteleſmaton ratiocinatur Ptol. Cui ſi perſuaderi non poteſt à Peripateticis liberum eſſe cœlum ab iſtis affectionibus, ſaltem ex numero eorum quæ ipſe demõſtrauit, illud intelligat, plus à Luna diſtare terram, quàm ut poſsint ad eam terræ uapores halitusq́ prouenire, qui nec ſupra ſedecim ſtadia putantur à phyſicis ſurſum tolli, ne dum ad Lunam, ad Venerem, ad Mercuriũ incolumes

attollantur. Adde Venerem de Solis uicinitate futurã magis ſiccam quam de terræ nebulis humidã, ſiquidem Soli iunctior eſt quàm terræ, nec cum Solis potentia uis humoris terreni poteſt comparari. Adde etiam Mercurium terræ proximiorem, & à Sole propterea diſtantiorem, plus ſiccum facit eſſe quàm humidum. Quomodo igitur cõſentit ſibi Veneris humiditatem conferens Lunari igne tam uicino tam parum excaleſcente, ut frigida multis exiſtimetur. Et ſi riget Saturnus à Sole minus elongatus, nónne tota ſtellarum hærentium multitudo, cum diſtantior ſit à ſole torpida frigoris glacie diſtringetur? cum tamen inter eas igneæ multas eſſe naturę pronuncient. Igitur ratio Ptol. non modo falſa ſed nec conſona ſibi, quod in falſis plerunq; rationibus uſu uenit. Alij de Planetarum coloribus argumentantur, quod in Marte quoque tetigit Ptolem. Dicunt igitur hi mentiri philoſophos elementa putantes nullo colore ſaporéue participare. Sed aquæ colorem album, dulcedinem ex ſaporibus conuenire. Terræ fuſcum colorem & ſaporem amarum, quod alij tamen negant, dulcẽ potius contendentes, nec ſi foret amarus terram quicquam germinaturam. Tũ in igne ſaporem confitentur nullum, colorem uero rubeum. Aërem dicunt tã coloris quàm ſaporis expertem, admittere aduentitios uariosq; colores. In planetis ipſis nullos quidem ſapores, ſed colores eſſe multiplices, ex quibus illorum facile naturam poſſumus explorare. Nam fuſcedinem in Saturno terrenam oſtendere proprietatem, & atræ bili conuenientẽ. In Marte ruborem igneæ qualitatis & bilis rubræ teſtimonium facere. Venerem croceo & albo radiantem, ex croceo calidam intelligi, humidam ex albo, quæ quoniam nec pares ſunt qualitates, indicari naturę temperamentum, qualis aëris ſanguinisq; conditio. De Ioue ſimilem fieri coniecturã. In Luna quod albicat humiditatem oſtendi, quod fuſcedinis aliquid habet frigidam demonſtrari. Mercurij quidem colorem identidem permutari, qui nunc uiridis uideatur, nunc fuſcus, nunc in alium quoque uertatur aſpectum, uerumtamen magis fuſcum adamare, quare terrenæ ſiccitati reddi conformiorem. Sic illi ratiocinantur nimis utique præter rationem, nam conſequuntur colores elementorum mixtionem quæ nulla eſt in cœleſtibus, nec colore dicuntur ab Ariſtotele participari cœleſtia, niſi quatenus lumen color quidam eſt, neque uero ſi color indicat mixti aliquã proprietatem, indicabit & lumen naturam corporis præfulgentis, ſiquidem coniectura fit de colore, qui uarijs promixture uarietate putatur emergere. Quare cum non erit aliud color quàm luminis euidentia, magis aut minus clari, non de compoſito, ſed de ſimplici corpore manans, nullum faciet nobis indicium corporis illuminantis. Quid quòd certa nobis indago cœleſtibus explorãdis ex eorum coloribus nulla foret, etiam ſi ueris coloribus prædita eſſent, interiectu tam uaſti, quodq; magis obturbet, tam multiformis ſpacij fidem coloris penitus auferẽte. Nec uolui obijcere illis Plat. ſcribentem

bentem in Phædone, non eſſe quæ uidemus nos ſiderum corpora, ſed radiorum quaſdam reflexiones in aëre ſimilem ſideri ſpeciem referẽtes, ſicut in profundo uitam agentes piſces uident in aquæ ſuprema facie non ſidera ſed imagines ſiderum, quaſiq́ dixerim radioſas umbras. Verum ſiue hoc, ſiue ipſa ſidera contuemur, nemo neſcit initiatus ſacris philoſophiæ uariari colores mirum immodum, rerumq́ uidentur interuentu corporum multiformium. Denique dubium apud medicos, an, quod putat Galenus, ex odore, colore, ſapore, tactu, cognoſci uires & proprietates herbarum poſsint, idq́ multis tum Auerrois rationibus, tum experimentis falſum demonſtrari. Porrò de ſolo conſequi nos id poſſe colore nemo ſuſpicatus eſt, rerum inquam illarum quæ ſub oculos, ſub obtutum habere dies integros poſſumus, non motu, non ſpacio, non luminis multitudine conieꝯtantis induſtriam ſtudiumq́ interpellante. Quis igitur de cœleſtib. hoc audeat polliceri? quanquam colores corporum illorum ueriſimile quoque nobis immixti, ſinceri, puri renuncientur. Calcis candor à niue fere nõ uincitur, cum ſit tamen in calce plurimum caloris, in niue contra plurimum frigiditatis. Errat autem Auenrodan nimis impudenter, qui falli nos quidem in terrenis rebus colore credit, in cœleſtibus minime, quoniam illa mixta ſint ex elementis, cœleſtia non ſint mixta. Nam hinc maxime ſciamus de cœleſtiũ natura fidem adhibendã non eſſe coloribus, quoniam ex elementis non ſunt mixta, cum tantum poſsit indicare naturam corporis color, quantum mixturæ nobis indicat modum. Præterea (quod mox dicebamus) interiecta tam uaſta regione corporum multitudo, non poteſt quicunque fingantur ibi colores non peruertere, interpellare, quod uel ipſa demonſtrat ſuper iſtis coloribus nata uarietas opinionum. Negat enim Aboaſar tales cœleſtes colores Planetarum eſſe quales narrauimus ſupra, creditos ab his qui de coloribus ſidera iudicarunt, quippe ſtellam Saturni plumbi potius referre colorem quàm qui terræ fuſcedinem repræſentet, nec albedinem eſſe in Ioue, nec item Veneris eſſe proprium candorem, tum ſi Mars ideo calidus dicitur quare rubeus eſt, multo Soli rubrum colorem magis deberi qui ſit Marte calidior, albam Lunam neminem putaturum qui non careat oculis, non nihil diuerſa uidentur quæ de coloribus Planetarum ex ueterum monumentis in naturali produntur hiſtoria, ubi candidus Saturnus, Iupiter clarus, Venus nunc candens cum Lucifer dicitur, nunc fulgens cum Veſperi nomen habet, Mercurius radiãs, Luna blando colore deſcribitur, omnino quod dicitur in Mercurio uariare illum coloribus, quare naturę quoque multiformis & mutabilis eſſe de fallaci naſcitur euidentia, neque enim quòd Mercurius huiuſmodi ſit hoc contingit, uerum quoniam Soli proximum ſemper magna ex parte uidetur prope finitorem, qua cœli parte multiplices (ut teſtatur Ptolemæus) halitus humiditatesq́ terrenæ, uerſipelles aſpectus, & colores ſtel-

larum multiuagos repręſentant. Nulla igitur iſta de coloribus ait Abaoſar commentatio, probabilitatis fide coloratur, à qua tamē ut ait Aboaſ. aſtrologorum uniuerſitas pendet. Aboaſar ipſe reijciens memoratas rationes, putat ex primis qualitatibus quas Planetæ producunt, eorum naturã poſſe cognoſci, quod etiam Ptolemæus admonuit, quare Saturnum authorem frigoris & ſiccitatis experimento deprehendi, nam uigere in corporibus has qualitates, cum fuerit ipſe gubernator anni, ſic de Marte, de reliquis obſeruatum, quas quiſque corporibus elementariam influat affectionem. Ex his uero de tota natura Planetæ coniectari, ſiquidem cum frigus & ſiccitas opera Saturni uitæ ſint aduerſa, maleficum ſidus Saturnum infelixq; decerni, maleficum quoque Martem, ob ęſtum caloris adurentis, immodicæq; ſiccitatis, contra Iouem & Venerem ſtellas eſſe beneficas ob caloris naturam & humidi, quibus qualitatibus uita conſeruatur, ſic in alijs argumentatur. Ad quatuor denique illas qualitates omnia referens, frigus, humorem, calorem, ſiccitatem, ſed huiuſmodi ratio pēdet ab experimentis. Nam frigoris effectiuum Saturnum potius quàm caloris nō probat ratione, quod paulo ante confutati facere conabantur, uerum experimento quaſi compertum ſenſus euidentia, quod falſiſsimum putant multi philoſophorū, aſſerentes nullam ſtellam frigoris & ſiccitatis eſſe productricem, qualiſq; cōſtet inter eos quæ cuius qualitatis ſtella ſit opifex, quod tamen ambiguum in Luna & Venere eſt. Venerem enim frigidã & Abenragel & Alchabitius, Aboaſar cum Ptolemæo calidam putat, Lunã Ptolem. calidam, cæteri frigidam, de Mercurio quoq; non conueniunt. Tum ſi de Planeta gubernante annum (ut Aboaſar uult) facta eſt obſeruatio, quomodo poſſunt in ea conuenire, cum tanta ſuper anni domino deligendo ſit ambiguitas opinionum, ut tot ferè ſint futuri domini quot aſtrologi pronunciauerint.

SI CONCEDAMVS PLANETAS PRIMAS EFFICERE qualitates, non eſſe propterea concedendum alios noxios eſſe, alios ſalutares. Cap. XIIII.

CÆterum ſiue talibus experimentis, ſiue primis adducti rationibus, concedimus quæ de qualitatibus dicunt, non plus efficitur, quàm influxus ſiderum exploratos in permutando aëris ſtatu non corporum per iſtiuſmodi primas affectiones, uerum nec ſalutares has eſſe ſtellas alias noxias, nec quæ propriæ peculiareſq; ſiderum dotes inde colligi poteſt. Primum ſi naturam terræ Saturni ſtella, ſi Martis ignem repręſentat, cur aut ille malus, aut hic. Si nec terra mala, nec ignis malus, ex quibus innumeri uitæ uſus, ſine quibus natura conſtare non poſsit. Nam in uiuentium quoque corporibus bilis atra rubraq; non ſunt noxiæ ſed neceſſariæ, nec minus utiles quibuſdã muneribus ſubeundis, quàm uel ſanguis uel pituita, quòd ſi nocere dicatur exceſſu, nocent como-

eo modo ſanguis & pituita, ſi ſupra modũ excreuerint. Quòd ſi de mundo uniuerſali ratio particularis mundi quem hominẽ appellamus rite ueſtigat, iniuria cognoſcemus aſcribi ſtellis, exceſſum cuiuſpiam qualitatis in humano corpore. Nã quòd elemẽta maneãt intra fines, & præſcripto iure contenta, negocium mundi nõ faceſſant, à cœleſti natura credit̃ eſſe, regente & moderãte fluxibilem & erraticã materiã rerum corruptibilium. Cur nõ igit̃ eadem ratione cœli potius fuerit cõtinere frenareq́ue qualitates in noſtro corpore ſub continuã uitæ diſpoſitionem, q̃ alterius excitatu ſuperfluo reliquas perdere totumq́ue labefactare? Quare ſi præeſt atræ bili Saturnus cũ nihil à cœlo nõ ordinatũ non uiuificum emanet, nõ excitabit illam ad exitiũ animalis, ſed moderabit̃ ad conſeruationẽ, nec habebit à ſtella ſua bilis atra quo magis & uiolentius agat, ſed quo moderatius atq́ue uiuacius. Eſt enim iſtorũ materia quædam congeries elementorũ, efficiens cauſa cœlum, ſed efficiens in unũ cogit quæ miſcentur, ac ſub unius communionis pace omnia temperat, aliud alia cœli parte mouẽs, ſi diuerſis iſta ſtellis ſubijciantur, omnib. uero ſimul cũ cœlo ſtellis ad harmoniã totius unanimiter cõſpirantibus. Proinde nemo fallat̃ ut cum rubræ bili Saturnum pꝛ̨ſici audierit in ſubiectã ſibi qualitatem fieri quicq́ue à ſtella ſuſpicetur, quod ordini bono uitæq́ue nõ conueniat, cum non minus compeſcere tumultuantem, q̃ ſuſcitare torpentem intelligi debeat cœleſtis pꝛ̨fecturę munus. Nec mors à cœlo ſed à natura, cũ uitio proprio quæq́ue qualitas ita degenerauerit, ut præfecti ſideris diſciplinã non ſuſtineat, ſed uel euagetur immodica, uel remiſſa deficiat, hoc eſt, quòd ſemel iterũq́ue lectorem admonui nõ eſſe profeſsionem cœlo magis iniuriam aſtrologica ſuperſtitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa uoluntatis, quicquid natura euenit pꝛ̨ter ordinem, uitio temerariæ labiliſq́ue materiæ, id totum ſideribus ambit imputare, nec putat illorum ſaluam dignitatem, ſi non illis indigniſsima quæq́ue accepta referamus. Ita igitur ratio colligatur non nocere corporibus, ſed prodeſſe quatuor qualitates, cum ſint modicæ & temperatæ, ſed non aliter eas à ſtellis prouenire, nõ igitur quòd ab eis proueniant, ſtellas noxias dici poſſe. Primum neq́ue Mars neq́ue Saturnus ideo mali dici poſſunt, quoniam bilem hic quidem atram ille rubeam ſuſcitet in corporibus, quando neutra, ſi fines modumq́ue non excedat uitæ noxia, cui potius eſt neceſſaria. Tantum uero abeſt, ut exuberet, exitialiter authore cœlo, ut non aliunde intra modũ præſcriptumq́ue contineatur, de qua re diximus abundanter libro tertio, quo loco probauimus mala corporis cœlitus non prouenire. Quod ſi qualitates huiuſmodi uigoraret cœlum, & ultra modum, non ſtatim ſequeretur etiam malos Planetas omnibus Martem & Saturnum, ſed eſſent aliquibus exceſſus iſti ſalutares, nam & frigidum ſemen radij Martis temperarent, & plus excaleſcens frigore Saturni ad competentiã redigeretur. Quare non poſſet aſtrologus eum cuius

in genitura uidiſſet præpotentem Saturnum atræ bilis incommodis adiudicare, nec quem præ cæteris Mars afflaſſet æſtibus choleræ obnoxium pronunciare, niſi qualis natura illis hos illi ſcripſiſſet, uel uſus haberet exploratum. Quod cum ille neſciat nec ueſtiget, ſed de iſtis tantum exceſsibus qualitatum bonam malamq́ fortunam examinet, patet eum in dubio ſemper uerſaturum. Patet item illud quod dicunt fortunator Planeta mutatur interdum in infortunatorem, & infortunator in fortunatorem. Nocet enim Iupiter quandoque & prodeſt Saturnus, non aliter hoc accidere, quàm pro materiæ conditione, non autem pro locorum, diſtantiarum ſignorumq́ uarietate, quæ ſi forent in cauſa mutationis huiuſmodi, peſsime ſuper ea decretũ foret ab aſtrologis, ſiquidem poſitionem de primis qualitatibus tuentur. Nam Mars in Ariete uti magis calefaciet ita magis nocebit, quod ipſi pernegant. Nam Mars, inquiunt, domum ſuam non euertit, & uniuerſaliter quælibet uel domum, uel finem uel altitudinem ſtella poſſidens, felix illis exiſtimatur, calefacturum uerò magis Martem in Ariete quis dubitet? ſiquidem Aries ut uolunt igneum ſignum eſt, pariter in Capricorno Saturnus noxius, in Ariete felix erit putandus contra illorũ opinionem, quando de Capricorno Saturni frigus & ſiccitas quibus nocere putatur intenduntur, & calor Arietis illius rigorem moderabitur. Felicior enim erit cum retroceſſerit, quod non putant, quàm cum recto curſu ſe mouerit, quoniam ut Alchindus ait, cum regreditur magis calefacit. Eadem ratione Mercurius in Virgine nimia ſiccitate nos lædet, & Solis calor ex Leonis calore uiolentius quàm oporteat nos inuadet, moderatius uero ſalutari, uſque nos afficet, ſi frigidi ſigni mixtione temperatus in nos eius radius diffundetur. Ita multipliciter iſta de primis qualitatibus accepta ratio non modo ueritati ſed aſtrologorum dogmatis repugnat. Sunt enim præter ea quæ diximus adhuc multa quæ illis obijciamus, ut ſi quæramus cur non ſtella ſit aliqua dominans pituitæ, ſicut imperat atræ bili Saturnus, Mars rubræ, Iupiter ſanguini. Cui ſi Lunam aut Venerem dominari dicant, Venus & Luna Planetis infortunantibus erunt enumerandi, cum non minus exuberans pituita uitæ noceat quàm atra bilis & rubra. Porro ſi Luna qualis à Ptol. definiatur, infelicis habere præ omnibus aſtri rationem uidebitur. Eſt enim (ut illi placet) parui caloris, humiditatis uero multæ, qua temperatura nihil putrefactioni magis obnoxium, quare ſi noxius & ſalutaris Planeta de primæ qualitatis influxu iudicatur, erit noxia Luna ſoluentis & corruptricis mixtionis effectrix, & longe noxia magis quàm Mars atque Saturnus, qui ſi non optimas naturales tamen infundunt qualitates, quæ ſolum nocent non moderate, uerum quod à Luna deſcendit ipſa ſua ratione eſt immoderatum, per caloris imbecillitatem fluente humido neque cocto ſatis neque coacto, quam tamen & Ptolemæus ipſe fortunantibus ſtellis annumerat, ueterum nixus authoritati, &

tati, & Aboaſar etiam Ioue feliciorem eſſe contendit. A quo libenter id quoq; ſciſcitarer, cũ ſit Marte calidior Sol, adiunctaq; ſiccitate, Mars infortunatior & inter ſidera fortunantia primus Sol exiſtimatur. Ita enim definit Aboaſar, principe loco inter authores felicitatis ſtatuens Solem, ſecundo Lunam, tertio Iouem, Venerem quarto, quinto Mercurium, de quo ſibi uidetur diſſentire, cum Mercurium ſua natura ſiccum eſſe uelit, & terræ naturam ſapere magis quàm aliorum. Quare ſi principia ſua ſequatur, debet illum inter noxia numerare. Diſſentiunt autem alij cũ inter ſe, etiam cum ab ipſo quoq; Aboaſar plurimum, nam magna pars Lunam, Solem, Mercurium medios faciunt, inter nocẽtes atq; beneficos, quos ut uidimus omnes beneficos facit Aboaſar. Heliodorus & Paulus inter ſalutares quoque Mercuriũ annumerant. Ptol. Lunam ſalutarem, ſed Mercurium & Solem mediæ conditionis facit, ut uel iſta eorum inter ſe diſcordia non parum opinionem iſtam euertat, & artis incertitudinem palam faciat. Adde futurum ſi uera illa ſuppoſitio de primis qualitatibus, ut ex 12. ſignis cœleſtibus citra controuerſiam ſex infelicia & infortunantia ſint, omnia ſcilicet ignea, omniaq; terreſtria, cum illis abundent hæ qualitates propter quas Martem atq; Saturnum infelicitatis accuſant. Sed & nouem potius quàm ſex, cum in aqueis quoque cum frigiditate ſicut putant exitialis humiditas, etiam non qualis ſit aëris ſignis, qualisq; in Ioue, Venere & Planetis, aërea, hoc eſt, uitalis atque prolifica, ſed aquatica fluxaq; dominetur. Id quod abſurdum duplici ratione, nam cœlum primum omnium corporum maximeq; beneficum, maxima ſui parte damnabitur, & felicibus aſtris infelicia ſigna domus erunt, ut Ioui Piſces & Sagittarius, Veneri Taurus, quæ debent tamen pro naturæ cognatione diſtribui. Denique ſi fortunas hos Planetas uocant illos infortunia, quoniam de primis qualitatibus quę uitales, magis ab his proueniant, contraq; corruptrices & noxiæ ſunt ab illis, non plus tamen (ut cum eis benigniſsime decidat) efficient quam ad corporis habitum iſtam uel felicitatem uel infelicitatem pertinere, qui de primis illis qualitatibus temperatur & conciliatur. Cæterũ ad externa fortuitosq; ſucceſſus id etiam deriuari, quonam pacto defendent? ſi non illa ſunt infirmiſsima, quæ ſuperius contra iſtam opinionem adduximus. Poſtremò ut nihil ſint omnia quę nunc diximus, dubium non eſt nimis parum peritè parumq́ue conſiderate facere qui de influxibus ſiderum penes has primas qualitates reddere rationẽ uolunt, quod tamen nullus nõ aſtrologus facit, nec qui ſe dogmatis huius artis naturales cauſas afferre poſſe gloriantur, alio tandẽ ſe conuertũt q̃ ad elementales huiuſmodi affectiones. At uero ſiqui proprij particularesq; ſiderũ ſunt afflatus, hi nõ huiuſmodi qualitates, ſed occultas uereq; cœleſtes uniuſcuiuſq; ſtellæ ꝓprietates cõſequuntur, ad quas etiã ſolent in terrenis rebus referre quæcũq; ſupra elemẽtalem naturã, infra corporis tñ terminos attollere ſe uidentur, in quib. multas inter-

dum

dum uidemus dotes atque uirtutes, non ſolum de mixtione qualitatum elementalium non prouenientes, ſed diſſentientes etiam ab illa. Quemadmodum mirobolani quidem temperatura frigida & ſicca, plus ad mortem facere uidentur quàm ad uitam, in quo tamen ſecretioris naturæ priuilegio ad uitam prorogandam uegetandamq́ mirabilis eſſe crediť efficatia. Multo magis & Iupiter & Saturnus & natura omnis ſuperior, ſi quæ putant aſtrologi, influunt nobis, etiam ſi hic quidem Planeta frigidus & ſiccus, ille calidus humidusq́ cenſeatur, multa tamen ea quę præcipua non per has qualitates, ſed per alias radiorum ſuorum occultas uires agere ſunt putandi. Tum quare illorum naturæ magis hoc congruat, tum quòd opera ad eos relata ab aſtrologis non poſſunt (ut demonſtrauimus) ad qualitates illas affectionesq́ referri. Quod ſi eſt patet ratione illas deprehendi nō poſſe, quod hoc loco probandum ſuſcepimus. Reſtabit experientiæ uia, de qua libro ſequenti late diſputabitur.

RATIONES ASTROLOGORVM DE DOMINIS DIERVM & horarum, annisq́ Planetarum inefficaces eſſe, tum aſtrologos ſæpe uti demonſtratione circulari. Cap. XV.

COnfutauimus omnem modum quo ſe planetarum uniuerſales proprietates probare poſſe confidūt, ut à locis ſphærarum & terræ ſitu, uel à coloribus ſtellarum, uel influxu primarum quatuor affectionum, reſtant argumentationes quibus nonnullas particulares magis planetarum colligunt conditiones, hæ uero uel à parabolica ſimilitudine, uel ab aſtrologicis, uel à ſphærarum ordine eliciūtur. à ſphæris ut in dominatu dierum & horarum, nam horam diei primæ gratia exempli dantes Soli, dant reliquas Planetis, qui deinceps ex ſphęrarum poſitione ſuccedunt, atq́ hinc dierum diſtributio naſcitur, ut ille Planetæ dies aſſcribatur, cui facta per ordinem præcedentem horaria diuiſione primæ diei hora cōtigerit. Hæc aūt ſuperioribus ample confutanť, ubi quàm futilis iſte modus argumentandi, q́ rurſus in ambiguo poſitus, adhuc orbium ordo, quàm in cœleſtibus uane cogitata imperandi ſucceſsio declarauerimus, præter quæ poſſumus illud quoq́ aſtrologos percūctari, quęnam ratio Chaldæis & Aegyptijs authoribus huius ſuperſtitionis primā totius temporis diem demonſtrauerit? Neq́ enim uti poſſunt authoritate legis Moſaicæ, niſi credant eidem aſtrologos cum omni diuinatore prorſus exterminandos. Ab aſtrologicis ratiocinantur cū tot uitæ annos largiri Planetam quempiam dicunt, quoniam tot in zodiaco fines poſsideat. Eſt enim tam incertū quod de finibus ſumiť, quaſi confeſſum, q́ quòd inde de annis eſt comprobandum, quanquā tamē ſi uerū quod de finibus uolunt, nulla tamen authore Ptol. ratio cōſequentiæ, ut per tot, eſt nos uiuēdi nobis ſpacia, decernanť. Peccant autē & in his ſæpe quòd qui circulo probant, alibi de annorum numero finium numerum, alibi ex finibus annos

col-

colligentes. Ab ariete annum auſpicantur, quoniam primū ſit ſignorum, quòd tamen primum eſſe in continuo circulo ſolent inde mōſtrare, quòd initium ab eo temporis ordiamur, ſic & locum ſecūdum Ioui reſpondere, quia rem faciat atq; portendat, & Iouem rem facere, atq; portendere, quia ſecundo loco reſpondeat argumentantur. Ad hoc exemplū plurima inuenies in eorum libris, ſed & longe magis ridicula, præſertim ſi in Aboaſaris incidas libros, apud quem nuper hoc legebam Lunam largiri annos centum & octo, Sol annos centum & uiginti, nam deficere Lunam à uita Solis annos duodecim, quippe quę uim nō habeat, niſi poſtquàm à Sole gradibus iam duodecim fuerit elongata, ut iam nihil ſit mirum gloriari Aboaſarem ſe dogmatis aſtrologici plene reddidiſſe rationem, cū nihil ſit adeò irrationale quod nō ei ratio uideatur. Par inſania cum annos breuiores Solis decem & nouem ideo eſſe dicunt, quoniam per hunc numerum medió motu luminaria coniunguntur, ubi nihil omnino commune, nihil connexum, nihil ſequens antecedentibus cum ſequentibus, hi tamen ita argumentantur, poſt hunc annorum numerum coëunt Sol & Luna medio motu, igitur totidem annos dat. Sol cum paucíſsimos dat. Simile enim ac ſi dicatur homo duobus oculis naſcitur, ideò ex duobus quoque parētibus naſcitur. Parabolica ſimilitudine ſic utūtur: Luna cœli ianua eſt, igitur os ſignificat. eſt enim ianua fere os domus, & os cibi ac ſermonis ianua, barba item ad idem attinet ſidus quod inſtar Lunæ identidem renouatur. Subijciuntur autem aures Saturno, quoniam ſublimes tenent in capite partes, ſicut in cœlo ipſe Saturnus, qui eadem ratione quoniam ſcilicet eſt ſupremus, proceros homines parit, quòd illius tamen naturæ non conuenit, ſiquidem ſiccus frigidusq; decernitur. Hæ ſunt rationes aſtrologorum quibus cœleſtia ſua dogmata fulciuntur, quas non ego rationes, ſed uel errandi uel ludendi uocauerim occaſiones, quibus auditis tam patet uanitas dogmatis quàm ſolet ueris auditis firmitas innoteſcere. Quare ſatius illis fuit hæc uelo aut ciſta quaſi orgia tegere, ſuſpitionem myſterij relinquentes, quàm dum rationales uideri uolunt ſuis ipſimet rationibus, quaſi propria manu accuſationi ſuæ ſubſcribere, cum non ſit aliud eas audire quàm quid aſtrologos in errorem duxerit intelligere.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ in Aſtrologiam libri X. Finis.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum in Aſtrologiam, Liber XI.

EX HIS QVAE HACTENVS SVNT PROBATA PATEre aſtrologiam experimentis non eſſe comprobatam, tum idem multis rationibus probari. Cap. I.

SI naturam cœleſtium conſequi ratione non potuerũt quod
demonſtrauimus, an potuerunt experientia? Et quanq; cur
ita fiat ignorent, ita fieri tamen obſeruationibus didicerunt,
ut ſi nõ poſsit aſtrologia ſciẽtię nomẽ, poſsit tamẽ & artis &
ueræ traditionis habere prærogatiuam, quare uera quoque
prędicere ſiue id ſyllogiſmis ſiue experimentis ſit conſecuta, neq; enim in-
tereſt ad diuinandum, modo ſit conſecuta. Solent autẽ aſtrologi, ſicut om
nis ars prodigioſa experientiæ plurimum titulo ſe defendere, in quam ue-
luti aſilum ſe recipiunt, quoties ſupra fidem præterq; rationem aliquã uel
loquuntur uel pollicentur, omnibus ſtatim ſe laqueis omnium rationũ pu
tantes extricari ſi ſe ita dicant expertos. Hoc igitur perfugium illis adime
mus, quod aliquod eſſe putant qui & labijs loqui & auribus audire magis
quàm corde conſueuerunt. Nam ſiquis exploratum meditatumq; habeat
quid ſit experientia, tum quibus uijs ſuper influxu ſiderum comparari
proſit, is ne utiq; dubitabit ſiderum uires peculiares propriasq; operatio-
nes, tam eſſe experimentis quàm rationibus homini imperſcrutabiles. Et
quidem patere poteſt hoc ſatis ex ſuperioribus, quoniam ſi uel nullũ è cœ-
lo fatum, aut ſi quod iam fatum, non ex hora initiali, ſed à materiæ cogna-
tione dependet, patet experimentis nullam uiã relinqui, quãdo quæ queq;
ſtella imprimis afflauerit, tam tibi erit incertum, quàm prorſus ignota pri
mæ illius materiæ conditio ſingularis, ſed & horam ſeminalem ſiquis fa-
talem faciat, ipſi non negabũt aſtrologi nimis abditam fore obſeruationis
opportunitatem. Verum ut tempus quoq; genituræ ſit ſatis obſeruatum,
quonam pacto fidelis obſeruatio fuerit? ſi nec exploratũ, ut declarauimus,
quot & quæ cauſæ cœleſtes obſeruandæ, nec earũ quas putant habere com
prehenſas, quę ſit forma, quis habitus, quæ poſitio, poſsint ſingulis mo-
mentis ex fide determinare, tùm ipſam quoque horam genitalem nec ha-
bere exactã à domino genituræ, nec q̊d aberrat aliqua methodo caſtigare
poſſunt. Porrò ſi quid in his deliquerint (ubi delinquere ſemper eos oſten-
dimus) cadet neceſſario totius obſeruationis authoritas, nunc ſi non delin
quant etiam in illis, fieri tamen experimenta ſuper cœleſtibus libro pręſen

ti nul-

ti nulla poſſe monſtrabimus. Demus igitur genethliacis, ut horam genituræ fideliter teneant, & ſtatum cœli ad eam horam quàm fideliſsime, rogo quale cœli decretum talis conſtellatio faciat uel ſignificet, quonam pacto ſe putant experientia conſecuturos? ſiquidem experientia multiplici eiuſdem rei & ſæpius iterata obſeruatione colligitur, eadem uero conſtellatio aut nunquam ut probant doctiores, aut quod ueteres crediderunt, non niſi poſt multa millia ſeculorum eadem eſt reditura. Reſpondebunt fortaſſe particulares redire conſtellationes iterariq́ ſæpius, etiam ſi totius & abſolutæ conſtellationis redintegratio non contingat, poſſe igitur ſe notitiam particularium illarum repetitis obſeruationibus adipiſci, unde collectis experimentis ex fide futura prænuncientur. Id quod ita declaretur exemplo. Naſcitur aliquis Ariete horoſcopante, poſita inibi ſtella Martis, & ſeptimum cardinē occupante Saturno, tum alijs ſuo modo diſpoſitis, naſcetur alius, cætera quidem diſsimili genitura, ſed quod ad Martem attinet & Saturnum ſimile, poterit aſtrologus, quanquam non totius conſtellationis particularis, tamen illius bis facere obſeruationem. Quod cum ſæpius euenerit, ſæpius iterata obſeruatio, faciet experimentum, ſic ſe illi fortaſſe defendunt, ſed parum uere, parum cōſone, etiam ſuis principijs, tum quia particularis eadem conſtellatio, in alio toto aliud operatur, tum quòd ſubſtantia totius decreti, non tam à paribus prouenit, quàm à tota, hoc eſt, ab hominum ſimul partium, harmonia, peculiare & proprium aliquid efficiente, quod nulla ſeorſum pars, ſed neque omnes ſimul efficient. Siquidem aliud ſunt omnes partes, aliud quod ex omnibus de mixturæ proportione diſſultat. Erit igitur imperfecta talis obſeruatio, qua ſua colligunt experimenta. Nam imperfecta quæ totum nullo modo, fallax quæ eandem partem non in eodem toto conſiderat, quæ ratio non ex alijs magis quam aſtrologorum præceptis robur habet, aſſeuerantium pro mixturis ſtellarum omnia fieri, nec à proprijs earum uiribus, ſed à complexu ſimul uniuerſarum, & ſocietatis coalitu fieri fati ſortitionem. Non igitur ſi in una uel altera genitura cum Mars atque Saturnus in cardinibus primis ex diametro ſe reſpexiſſent, dominum genituræ calamitatibus diſtrahi uideris, poteris quaſi facto experimento, cum alias idem acciderit calamitates denunciare. Cum nihil repugnet eam conſtellationem, ſub alia ſiderum aliorum temperatione, ita conuenire, ut uel noceat nihil, uel forte etiam poſsit, omnino aliud efficiat, quàm quod in alijs genituris, ex radiorum diuerſis mixtionibus fecerat, ut ſi cum aſtrologis ſentiamus fieri fato res humanas. Huc referri poſſet quod experientia quotidie deprehenditur infelicium omnium feliciſsimas eſſe genituras, & felicium contra, infeliciſsimas. Quare ſcilicet, quanquam particulares conſtellationes, aut bonam ſortem, aut malam portendere, uideantur ex præteritis obſeruationibus,

bus, ipſa tamen totalis temperationis harmonia non alias uiſa, non cognita, non explorata, facere aliud nunc poteſt, quàm quod ille alias uel ſeorſum, uel in alia mixtione portenderant. Hoc animaduertentes antiquiſsimi aſtrologorum non aliter huius artis dogmata tradebant, quàm ſingulares à ſe obſeruatas genituras particulatim exponẽtes, & cum euentis demum comparantes, ut non tam quid Saturnus aut Iupiter, ſed quid conſtellatio talis tota peperiſſet indicarent. Quod Maternus exemplo Aegyptiorum ſexto libro ſuarum commentationum aliquo modo eſt aſſecutus. Accuſat autem illos Ptolemæus quòd ad methodum artem non redegerint, quodq́ rem infinitam & incomprehenſibilem proſequerentur. Quare ſe ipſe ad uniuerſalia præcepta & ſimplices uires ſiderum explicandas conuertit, putans illis cognitis poſſe genethliacum ſua demũ coniectura de particulari mixtione iudicare. Sed quanquam accuſat iure ueteres aſtrologos, ipſe tamen non minus iure eſt accuſandus. Viderunt enim illi recte quid facto eſſet opus, ſed errauerũt exiſtimantes id eſſe tale quod fieri poſſet, cum infinitum ſit illud, nec ad artem, nec methodum redigi poſsit, tum nullus ex eo uſus, nunquam ſcilicet eadem reſtituta conſtellatione. Ita autem Ptolemæus potius quid poſſet, quàm quid oporteret fieri exiſtimans, nimium aberrauerit, ſi de præceptis illis ſimilibus ueras fieri poſſe prædictiones putauit, ut hinc forte contigerit, quod ſcribit Auenazra, præcepta Ptolemæi nunquam euentis experimentisq́ conſentire. Sed propterea minus culpandus Ptolemæus, quòd quemadmodum libro ſecundo oſtendimus, & opinabilem, & coniecturalem, & dubiam, & fallacem hanc eſſe artem plane confeſſus eſt. Ita igitur, in medium allato themate genethliacum urgeamus. Hic eſt aliquid ô Genethliace, ſi tibi cætera concedantur, in efficiendo potens atque præcipuum, proprius ſcilicet harmoniæ totius effectus, à quo maxime proprie nati fortuna dependet, cuius tibi notitiam, cum nec ratio fecerit, nec obſeruatio, quomodo fati poteris explicare ueritatem. Falleris enim ſi non aliud putas totius efficientiam quàm collectiones eorum quę ſingulę partes efficiant. Erit hoc enim in coaceruatis & hærentibus tantum uel corporibus, uel qualitatibus, non autem ubi miſcentur & aleſcunt in aliam formam, quod in alijs ſiderũ credit omnis aſtrologia. Sicut igitur theriacæ proprietatem non eſt expertus, qui rerum uires ex quibus cõficitur obſeruauerit, ita nec cœli agmen præſens intelligit, quid efficiat, qui ſeorſum de partibus eius habuerit alias experimentum, cum non ſolum partis ad partem, hoc eſt ſideris ad ſidus, ſed omnium omnino ſiderum inter ſe ſtatus & habitudo id efficiat maxime, quod naſcentis eſt proprium, ſicut eius quoq; indiuidua propria quæ natura non de confluuio gignitur accidentium, ſed incommunicabilis eſt, uel ſubſtantiæ peculiaris, priuataq́ ſortitio. Quid quòd nec unius etiã ſtel-

læ notitiam conſequi poſſunt experimento, cum nihil ulla ſeorſum, ſed cum alijs omnia ſemper operetur, quo non ſolum id fit, ut tantum quælibet poſsit ex habitudine ad alias definiri, ſed ut nullo modo poſsit ab alijs ſeparata cognitione diſcerni. Nam à tota quidem conſtellatione uidebis ſeriem talis uitæ, & euenta talia prouenire, uerum agentibus illa omnia omnibus ſtellis, quæ cuius rei ſtella fuerit author ſcire non poteris, niſi ſeorſum cuiuſque ſtellæ naturam, uel ratione, uel alia prius uia deprehenderis. Quod ſi te dicas ita obſeruaturum, ut quorum uideris hominum aliqua fata ſimilia, qua parte illorum decreta conſonauerint, inde maxime rem prouenire illam argumenteris, ea facta præcipue ſæpius obſeruatione. Reſpondeo nimis fallacem hanc eſſe uiam coniecturandi, tum quoniam ſimilis ſtellæ ſtatus rem diuerſam efficere poteſt, in mixtura diuerſa, & diſsimilis poteſt eandem, tum quia ſors eadem poteſt eandem cauſam non habere, cum ex ſententia aſtrologorum ſint eiuſdem effectus in cœlo cauſæ pene innumerabiles. Erit autem exemplo totum hoc dilucidius, naſcitur Petrus Ioue poſito in Piſcibus, naſcitur Paulus Ioue ſimiliter ſe habente, reliqua omnino diſsimili conſtellatione, uiuunt diſpari ſorte, moribus, ingenio, ualitudine, tantum pari fortuna in opibus cumulandis. An hinc licet coniectare datorem diuitiarum eſſe Iouem loco ſecundo in piſcibus collocatum? Minime certe licet. Nam quod illis commune fuit in fato, diuitiarum ſcilicet copia potuit à diuerſis cauſis cœleſtibus prouenire, non à communibus, & ſi in alterius genitura dominus horoſcopi Soli cardinem occupanti uim fuerit elargitus, altero in lucem prodeunte pars fortunæ tenuerit orientem, domino ſuo benigna radiatione coniuncta, uel in altera quidem geneſi Planeta fortunator primo cardine fulſerit, in altera Mercurius eo loco ſitus fortunanti Planetæ cardinalique uim ſuam fuerit mutatus, ſed & ſi Venus naſcente Petro quinto reſidens loco, in primo habuerit poteſtatem, Paulo uero naſcente luminaria nullis humilitatibus debilitata amicabiliter ſe reſpexerint, erit ex opinione aſtrologorum non ab eadem ſtellarum facie, utrique tamen diuitiarum eadem fortuna, poteſt ſors uaria eius rei diuerſis euenire, cuius tamen opifex ſtella in genituris illorum poſitione ſimili fuerit, Tum quod non poteſt idem omnino unius ſtellæ habitus eſſe, niſi ſit eadem penitus tota conſtellatio, tum quia potuit in alterius themate contrariæ uis adeſſe, talis ibi ſideris efficientiam, uel obruentis, uel hebetantis. Patet igitur ex coniuncto promiſcuoque ſtellarum afflatu diſcernere nos nō poſſe, quacunque obſeruatione, quid quæ ſtella potiſsimum largiatur. Quare nec uires naturaſque ſiderum experimentis cognitas definire. Accedit alia ratio difficultatis inexpugnabilis, etiam ſi ſeorſum ageret unaquæque ſtella quod agit, quoniam cum illarum effectus inuertere, interpellare, fruſtrari, conditio uel alterius ſide-

ris uel inferiorum circumſtantiumq; cauſarum multipliciter poſsit, nemo non prodigus præcepsq; iudicij ſic aſſeuerabit hæc euenire ea ſtella ſic ſe habente, igitur cum ſe aliâs habuerit ad eum modum, ſimilis quoque euentus erit expectandus. Nam erat illa forte ſua natura diuerſam rem paritura, ſed mutauit opus priuati fati uel fatum uniuerſale regionis anni, uel principis, uel ciuitatis, uel familiæ, uel contubernij, uel antecedens, ut parentum, auorum, attauorum, uel arbitrium nati, uel aëris diſpoſitio, per quem cœleſtes ad nos influxus trajciuntur, uel materia cõtumax, uel proximior cauſa non commoda, non idonea, ſuperioribus motionibus. Hęc cum omnia, ut uolunt, immutare ſtellarũ efficientiam poſsint, quomodo tuta erit argumentatio, ſi de eo quod euenit ſtellarum naturam interpretemur? pręſertim cum ſint ea quæ diximus, ita ſemper annexa ſtellarum operationibus, ut non poſsit ad ſtellam quaſi initium referri, quod obtigiſſe ſæpius annotauerimus. Illud falli uidentur inexpiabiliter, quòd quæ ſuis, exempli gratia, in regionibus, uel Aegyptij, uel Chaldæi, uel Arabes obſeruauerũt, putant uniuerſalis dogmatis habere rationem. Hoc eſt in omni pariter regione ualitura, cum tamen accidere omnino aliter ſit neceſſe, ſiquidem ea ſunt uera quæ traduntur ab eis, quæq; uſus & uitæ fides ipſa demonſtrat. Nam in aëris mutationibus id uidemus permanifeſte ab eadem conſtellatione cieri alibi alias tempeſtates, hic placidas, ibi uiolentas, hic fieri niues, ibi ſerenitatem, alibi uentos, alibi pluuias. Nimis igitur eſt inconſequens in humanis corporibus pariendis, in ſucceſsibus negociorum (ſi quidem fiunt iſta de cœlo) non aliud pro diuerſo cœli curuamine, quanquam ſtellas eaſdem, in diuerſis locis operaturas. Obiecit hæc illis etiam Phauorinus quod nos Pauli Alexandrini authoritate confirmabimus. Is enim in iſagogis Apoteleſmaton felices in Aegypto genituras eſſe ſcribit eas potiſsimum cum Aquarius principalia obtinens loca bene fuerit affectus, quoniam ſit Aquario ſubiecta Aegypti regio, ut hinc illud fortaſſe Mercurium in Aquario feliciter Aegyptiorum ingenijs aſpirare, uerum in omni domo Saturni humiliari Mercurium, ac male ſe habere proditum à Materno. Patet igitur teſtimonio ſingularis aſtrologi non ualituras in omni regione pariter eaſdem obſeruationes (ſi quæ fieri poſſent in aliqua regione fideles) quod non contingere rationibus multis iam demonſtrauimus. Et ſi pater medicorum Hippocrates fallax in medicina dixit experimentum, nemo non indoctiſsimus in aſtrologia negauerit eſſe fallaciſsimum.

SI QVA EXPERIENTIA HABERI DE ASTROLOGIcis dogmatis poſsit eam nondum eſſe habitam. Cap. II.

AGebamus hactenus hoc ipſum ut probaremus nulla temporis diuturnitate, nulla hominum quorumcunque uel induſtria, uel doctrina, de ſecretioribus ſiderum uiribus experimentum poſſe comparari. Nūc ſiquidem id forte minus eſt perſuaſum, uel hoc ſaltem euidentiſsime demonſtrabimus, ſi qua comparari talis poſsit experientia, nondum tamen eſſe comparatam, nam prioribus rationibus illud certe cōlectum eſt, ut notitiam fateamur huiuſmodi omnium rerum eſſe difficillimam, quæque perfici niſi multis ætatum reuolutionibus non poſsit. Igitur ea primum aſtrologorum mendacia refutauimus, quibus ſe parum Chriſtiané, parum perité, parum ueré, tot millium annorum habere prædicant obſeruationes, tum eas quaſcunque habent ex eorum dictis fallaces eſſe declarabimus. Phauorinus philoſophus apud Gellium, non eſt, inquit, iſta Chaldæorum diſciplina tantę uetuſtatis quantæ uideri uolunt: & Panetij ſecutus authoritatem Cicero, nam quod aiunt, quadraginta ſeptuaginta millia annorum in periclitandis experiundiſque pueris quicunque eſſent nati Babylonios poſuiſſe, fallunt, neminem enim habemus authorem qui aut fieri dicat aut factum ſciat. Hæc ille. Nos altius ordientes impudentiam illorum coarguamus, & ſiue mundus æternus (ut philoſophi quidam uolunt) ſiue factus ex tempore, ut diuina ueritas docet, hoc teſtatiſsimum relinquamus, nullas quatuor millibus annis antiquiores obſeruationes potuiſſe ad iſtos peruenire, qui de aſtris ſcientiam tradiderūt. Certum enim philoſophis qui æternitatem mundi crediderunt, magnis quibuſdam elementorum mutationibus, & ſiceſcere maria, & terras inundari, quaſique terrarum & hominum ſedibus commutatis, fieri oceanum ubi erat terra, & terrā qua parte erat oceanus. Nec ſolum ſacri hiſtorici, ſed & Plato philoſophus, & externi ſcriptores, eluuionū huiuſmodi exuſtionumque item ſæpe meminerunt, nihil autem intereſt, mundi nouitas, an mutatio præteritarum rerum memoriam nobis adimat. Hæc igitur quàm uetuſta cœleſtium obſeruationum eſſe potuerint ex hiſtorijs examinemus. Varro doctiſsimus Romanorum quàm poterat uetuſtiſsimum cōtexturus hiſtoriam à regno Sicciniorum exorſus eſt, huic regno uel paulo ſuperior uel contemporaneus Trogus à Nino ipſo fecit exordium, qui cū Zoroaſtre bellauit, fuitque Abraam Patriarcha paucis annis antiquior, unde fabuloſi deprehenduntur qui Zoroaſtrem ſcribunt quinque millibus annorum ante Troianum bellum claruiſſe, cum nec tot ab Abraam ad noſtra uſque tempora ſupputentur, quænam igitur cauſa cur & Trogus & Varro profeſsi hiſtorias ſcribere uetuſtiſsimas altius tamen orſi non ſunt, præter rerum aliquorum * mundi, uel nouitate, uel certe innouatio-

ne, aut nullas aut penitus obliteratas, nam quamquam illi ſcribere ueteres atq; adeò primas hiſtorias uoluerunt, ueras tamen ſcribere uoluerunt, non fabuloſas quales Herodotus & Diodorus, quorū ſolent interdum dictis roborare obſeruationes tot milium ſeculorum impudentiſsimi fabulatores, quaſi Diodorus inſcriptione ſua, Herodotus conſenſu omnium literarum non habeatur fabuloſiſsimus. Sed hæc ueluti * mittamus, eſt in re noſtra Porphirij teſtimonium euidentiſsimum, qui quidem quas Calliſthenes ex Babylone, temporibus Ariſtotelis & Alexandri, Chaldæorū de aſtris annotationes in Græciam miſit, Mille ait & nongentorum trium annorum obſeruationem duntaxat continuiſſe, quos annos ab Alexandro retro ſi numeres in Abraam patriarchæ uel paulo ſuperiora tempora deſinere eos comperies. Hipparcus & Ptole. principes aſtronomiæ, ubi pro dogmate ſtatuendo ueterum obſeruationes afferunt, nullas afferunt ipſi uetuſtiores his quæ ſub rege Nabuchodonoſor apud Ægyptios Babyloniosúe fuere, poſt cuius regnum ſexcenteſimo fere anno floruit Hipparcus, à quo ad noſtra hæc uſq; tempora anni nō plus mille ſexcentis aut circiter fluxerunt. Mendaciter igitur & fabuloſe tot ſeculorum habere ſe iactant obſeruationes, eas uero quas habēt neceſſario eſſe falſas, ita facile demonſtratur. Aut enim cœptæ ſunt à temporibus Ptolemæi, aut ab his excidere qui Ptolemæum anteceſſerunt. Siquidem poſt Ptol. cœpit iſtius obſeruationis tenor non fuit ſatis hoc temporis ad obſeruationem perficiendam, quod nec ipſi negabunt, ſi nititur experimentis antiquorum, quæ ſcilicet uel Ægyptij tradiderunt, uel Chaldæi, quis rurſus dubitabit eſſe fallacem? quando fidelis obſeruatio de cœleſtibus eſſe non poteſt apud eos, qui motus cœleſtium recte non tenuerint. In his uero Chaldæos pariter & Ægyptios aberraſſe plurimum nemo neſcit, qui mathematicorum libros attigerit. Taxat eos ubiq; Ptolemæus in Magna compoſitione, taxat Hipparcus, nec facile quiſquam crediderit quàm ſero de cœleſtiū motibus ſapere aliquid rectū uita cœperit. Solis defectus primus Thales prędixit Eudenio authore, & Callimachus dicit quod primus inuentor fuit minoris Vrſæ qua Phœnices nauigant. Idem annum in trecentos ſexaginta quinq; dies diuiſit. Obliquitatem Zodiaci primum ſideralis ſcientiæ rudimentū excogitatam Plutarchus aſſerit à Pythagora, quamquam eam Euripides quidam Chius Pythagora iunior inuentam primitus à ſe glorietur, priuſquam Solon floreret in Græcia, floruit autem ante tempora Chriſti annis fere ſexcentis, nemo non putabat lunarem menſem triginta eſſe dierū. Primus Solon errorem hunc emendauit, ut ſcribit Proclus in Timæum Platonis. Quod ſi tam inſigniter in Lunari motu tam facili familiariq; nobis errabant, quid de motibus ſiderum aliorum occultioribus tardioribusq; ſit putandum, ſed non eſt opus hic coniectura. Legatur Ptolemæi liber cui titulus

tulus Magna compoſitio, patebitq́ citra ſuſpitionē ueteres omnes in cœleſtium motibus, toto ut dicitur cœlo, penitus aberraſſe, de motu quem dicebamus ſideris proximioris, nihil non modo uerum, ſed nec proximum uero deprehenſum ab antiquis ibi cognoſces. Hipparcus primus in Rhodo inſula ducenteſimo fere ante Chriſtum anno Lunæ curſum uerius obſeruauit, ſed nec tamen ad liquidū, quare corrigitur à Ptolemæo, qui proximus quidem Hipparco acceſsit ad ueritatem, ſed ita ut nō attigerit. Ab Hiſpanis deinde aſtronomis emendatus, in Solis motu quo cæteros metiuntur adhuc quoq; cæcutiunt, ne dum illum antiquitas ſit conſecuta. Sed Ægyptij plus nimio exorbitarunt, fieri Solis reſtitutionem putantes poſt trecentos ſexaginta quinq; dies, & quartam diei partem, adiecta * atq; trigeſima, nam nec quartam impleri ueriores deinde obſeruationes docuerunt. Quomodo igitur fidelia fecerit experimēta ſuper anni fato ſapientia Ægyptiorum ſuper eius initio tantum delinquēs, ibi quoq; ridiculi quòd annum auſpicabantur, ut Theophilus tradit, cum primū Ægyptum Nilus inundabat. Anaximander, ut ſcribit Phauorinus, in omnimoda hiſtoria primus, Gnomonem inuenit, quo conuerſiones ſolis & æquinoctia notaret. Aſtrolabium Ptolemæi inuentū eſſe nemo neſcit, qui eius libros legerit. Primus Pithagoras idem ſidus eſſe dixit ueſperum atq; luciferū, authore Parmenide, Pithagoras Chriſtum quingentis annis non anteceſsit. Sed redeamus ad motus, adeò parū antiquis exploratos, ut de motibus quinq; Planetarum præter ſolem & Lunam, ita paucas extare ueterum obſeruationes dixerit Hipparcus, ut nec aliquid ſuper eis quod fidem faceret, à ſe quoq; compertum poſſet affirmare. Primus Ptol. aliquid ſibi de iſtis certum uiſus eſt dicere, quamquam ſecuta ætas multis eum in locis pro temporis beneficio caſtigauerit. In aſcenſionibus, quas anaphoras Græci uocant, ſignorum dinumerandis, quantum exciderent à ueritate quicunque in Ægypto per ſidera diuinabant, & primo Apoteleſmaton Ptolemęi, & Apollinarius in commentarijs * teſtatus eſt. Et Apollonius ex Laodicea quinque libris opere dicato illorum errata ſugillauit. Quis igitur hæc conſiderans dubitauerit? nullum apud Ægyptios uel Chaldæos de aſtrorum influxibus experimentum haberi uerum potuiſſe, ſiquidem nec ſignorum aſcenſiones, unde maxima pars huius artis dependet, nec Planetarum motus haberent exploratos, quaſi quid quo loco quis Planeta faceret experiri fideliter poſſent, cum ſemper eſſent in eo loco Planetæ, quo ipſi eos minime putabant, ut non erraticas ſtellas præterea quarum motus omnino, ſi Ptolemæo credimus, illis fuit ignotus. Quod ſi illi errarunt, ut indubie liquet, errant Græci qui illos, errant Arabes qui Græcos, errant Latini qui Arabas Græcosq́ue ſequuntur, & ex eorum regulis hac expertis euentura pronunciant.

Neq; enim quicquam putant maiori ſe prodere authoritate, quàm quòd Chaldæorum & Aegyptiorum authoritatę confirmant. Hinc Aeſculapios, & Hermetes, & Notepſos, & Potoſires, uana omnino nomina, quaſi nebulas lectoribus ſpargunt, quaſi non fuerint iſti rudiſsimi ſcientiæ quam profitebantur. Si uera nobis Hipparcus & Ptolemæus authores aſtrologiæ præcipui tradiderunt, quid igitur Ptolemæus Apoteleſmaton lib. primo quaſi fidem dictis facturus ad antiquorum experimenta ſe conuertit? quæ uix ipſe ſuo tempore uera potuit exordiri ſiderali ſcientia. Tūc primum tolerabiliter indagata, Petrus Aponenſis aberrantem Galenum in Lunæ motibus ſic excuſat. Hæc exactè non ſcripſit Galenus, nondum enim erant comprehenſa, nec fuit tamen Galenus Ptol. prior, ſed contemporaneus. quare totam nos ita diſputationem concludamus, ſi quæ ſcripta eſt aſtrologia, experimentis ueterum nititur, fallax eſt, quia illis ratio defuit, cum neotericis iſta quoq; ſint in ambiguo (ut ſupra oſtendimus) nedum antiquitati fuerint manifeſta, ſi iuniorum adhuc fallacior, quibus & ratio pariter defuit & tempus.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ in Aſtrologiam libri XI. Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIrandulæ Diſputationum in Aſtrologiam, Liber XII.

NON ESSE ADHIBENDAM FIDEM ASTROLOgiæ quaſi reuelatæ. Cap. I.

SI fabulamentis aſtrologorum nec ratio patrocinatur, nec fides eſſe poteſt ab experimentis, quid iam ſupereſt, cur ſe illis homo ſapiens dedat? an oracula putabuntur? & quæ uelut parum rationalia confutauimus, ea uelut diuina ſuſcipiemus, aſtrologos imitati, qui ſi quid fit ab hominibus præter rationem referunt ad ſtellas. Pari ne igitur nos exemplo hominum deliramenta referemus ad Deos? Atqui ſi forte perſuaſio hæc aliquem cepit, ſciat nonnihil ſibi prodeſſe diuinas huiuſmodi reuelationes, quandoquidem, ut uidimus, tanta ſit in decretis aſtrologiæ diſſenſio, nec reuelatum ſit adhuc Chaldæorum ne aſtrologia, an potius Aegyptiorum, an Iudæorum, an Ptolemæi, an Arabum, illa ſit quam munere ſingulari Dij nobis bene merentibus aſpirauerunt. Nihil igitur iſta nos iuuat diuina beneficientia, dum in colluuie noſtrorum mendaciorum latet illa de cœlo ſuſcepta cœlitus ueriſsima ſapientia. Nec Lydius aliquis lapis inde demiſſus quo legittima poſsit ab adulterina diſcerni. Quid ſi mihi ſermo cum Chriſtianis, quæram putent à Deo reuelatam, aut à dæmone potius, à Deo dici non poteſt, ſiquidem illam literæ ſacræ diuinæ uocis interpretes interdicunt. Si reſpondeant à dęmone nulla fides dæmoni, quem mendacij patrem Deus appellauit. Hinc illorum inſania confutatur, qui diuinitus hanc ſcientiam ſicut alias omnes Adæ collatam fabulantur, à quo per manus deuenere ad Noë: Cuius filium Ionicum referat Methodius multa futura per hanc artem prædixiſſe, tamen per filios Noë ſuperſtites Catacliſmo ad Abraam Patriarcham qui docuerit eam Aegxptios teſte Ioſepho, & ab Aegyptijs ad Græcos, à Græcis ad Latinos deuolutam. Sic perbellam iſti ſibi ſucceſsionem comminiſcuntur, illaqueandis rudibus oportunam, ſed doctioribus ubique falſam atque mendacem. Nam de Adam quod dicunt, niſi hoc quoque reuelatum, quo teſtimonio probant. An quod credimus illum Dei munere ſcientias omnes caluiſſe, ſequitur hanc quoq;, Certe ſequeretur ſi hęc quoq; foret ſcientia, ſi non uana, non falſa, non ridicula, nõ repugnans principijs uerarum doctrinarũ, non Deo, ut dicebamus, ſed nec inuẽtore homine digna. Ad Ionicũ ueniamus.

Scribis

Scribit quidem de hoc Methodius, ſed idoneus parum author, neq; enim ille eſt cuius meminit inter uiros illuſtres diuus Hieronymus, hic Parchareñſis fuit, ille alius omnino, citatus interdū à Petro Commeſtore, in quo nemo mediocriter eruditus delectum bonorum authorum non deſiderat. Sed nec Methodius dicit eum prædixiſſe quicquam, cæterum ſuper iſto Ionico quid ualere poteſt ignobilis ſcriptoris authoritas? cum & Moſes ipſe Propheta, tres tantum Noë filios numeret: Sem, Cham, & Iaphet, nec Ioſephus alium quenquam præter hos nominet, nec Philon, nec Hebræus quiſquam, uel annalium conditor, uel Moſaicæ legis expoſitor. Abraam Aegyptijs aſtrologiam tradidiſſe Ioſepho credamus, ſed non diuinatricem ſuperſtitioſam, frequentiorē apud idolatras quàm apud ueri Dei cultores, qui Deus Abraam nuncupatur, à Moſe & à Prophetis, ſugillatam, qui ſe tamen Abrææ traditionem & præcepta ſequi profitebātur. Verum illam potius mathematicam de ſiderū motibus, molibusq; ſcientiam, cuius uſus frequens Hebræis & neceſſarius, pro ſtatis cærimoniarum temporibus obſeruandis, cuiusq; ſtudio delegatum Hyſachar tribū, Hebręorum monumentis proditum eſt. Hæc non ſine arithmetica diſcitur, quoniam tota fere numeris conſtat & menſuris, quam ſimul cum aſtrologia Aegyptijs demonſtraſſe Abraam, ſcribit Ioſephus, qui ſi diuinatricē potius iſtam intellexiſſet, falſus omnino eſſet, ſiquidem ait hāc aſtrologiam, quam primus Aegyptijs Abraam iudicauerat à Chaldæis Aegyptios accepiſſe. Liquet autem ex ſuperioribus ſuam ſibi Aegyptios ad prædicendum aſtrologiam feciſſe, cui nihil fere cum dogmatis Chaldæorū ſit commune, ſed in ea quæ de ſiderum motibus eſt, paucos ſe Chaldęos exercuiſſe, abſq; eis ad alios defluxiſſe docet Ptolem. in Magna compoſitione, non aliam igitur quàm mathematicā iſtam Ioſephus intellexit. Irridens autem Aboaſar, qui ſuo loco, filios Noë in Chaldæam cum ueniſſent hāc ait diſſeminaſſe ſcientiam, quam cœlitus habitam, Chaldaicam ipſe de finibus Planetarum reijcit opinionem. Sed non fuit in confutandis his nugis tantum operæ inſumendum, cum nemo non intelligat niſi tardiſsimus, hæc deliria eſſe hominum, ſuis ſomnijs fidem ſic mancipantium, ut quæ nulla ratione protulerunt ab Adam repetita authoritate confirment. Nam illud reſpondeant cur non aliæ quoque artes atque ſcientiæ per iſtam ad nos ſucceſsionem deuenerint, ſed ingenijs poſteriorum excogitatæ ſtudij ſecuta diligentia conſummatæ ſunt: An in una aſtrologia quaſi utiliore diuinæ hoc nobis prouidentiæ munus obtigit? Verum quod non ſolet dormitaſſet illa prouidentia, non animaduertens fruſtra nobis ſeruari hanc diuinatricem, niſi mathematica quoque ſeruaretur, ſine qua uti recte illa non poſſumus. Neque enim prodeſt ſiderum uires & naturas habere compertas, niſi poſsis exacta ſupputatione notare ſingulis

gulis horis ſiderum habitus, formam & poſituram. Quod cum ſola mathematica præſtet, debuit hæc quoque ad nos à primo patre hæreditaria traditione deuolui, ſi tam ſalutaris diuinationis uſum deeſſe uitæ diuina prouidentia noluit.

QVALES AEGYPTII ATQVE CHALDAEI APVD quos nata aſtrologia. Cap. II.

SIc reijciuntur qui nugalia hæc tam indigne de cœlo, tam mendaciter ficta, quaſi de cœlo tamen habita uenerantur, quæ cum quis leget, introſpectans, tam plane uidet uim eius, ut non relinquatur ulla ſuſpitio cœleſtis inſpirationis, id quod ex iam dictis hebetiſsimo cuiꝗ ſatis euidens puto. Verumtamen non inutile fuerit ſub uno quaſi cõſpectu reputare Lector quomodo nata peſtis iſta mundo ſe diffuderit, hoc eſt, quib. authoribus orta, quibus perſuaſionibus recepta, qua authoritate confirmata, quibus fomentis aucta, perſeuerauerit in hanc diem. Nam hoc quoque ad abrogandam illi fidem detegendamꝗ illius uanitatem nõ omnino erit inefficax. Nata igitur de Chaldæis, Aegyptijsꝗ parentibus, de quibus dicendum aliquid priuſquàm de uanitate ipſorum iſta dicamus. Fuit igitur utraque gens duarum rerum in primis ſtudioſa atque perita idolatricæ religionis, & mathematicæ. Ad hanc loci oportunitate inuitabantur, nam patentes campos & planities latas, habitabant, unde ſiderum facilis uberiorꝗ proſpectus, in illa hoc eſt, uanis ſuperſtitioſisꝗ cærimonijs, cur præ cæteris gentibus occuparentur honorarenturꝗ, cum antiquitate factum, propter quam primi Deorum cultus exercuerunt, quaſiꝗ parentes alijs, & neceſſario magiſtri religionis fuere. Tum quod alibi quoque monſtrauimus propter imperitiam ſapientiæ phiſicæꝗ rationis, & ruditatem ingeniorum. Nam mathematica quidem ſapientes non facit, quare ueteribus puerorum ſtudium fuit, quin potius, ut modicè cum rationeꝗ guſtata uiam ſtruit philoſophiæ, ita ſiquis ei ſoli totum ſe tradiderit, occaſiones errorum in philoſophia maximas parit, Ariſtot. teſte. Fuerunt igitur Aegyptij atque Chaldæi, quantum equidem aſſequor coniectura, parũ facto ad ſapientiã ingenio, id quod in hominib. earum regionum nunc quoꝗ conſpicitur, quibus ſi cultũ ſtudij caſus ademiſſet, naturam tamen adimere non debuiſſet. Neꝗ uero nos fallat quod me quoꝗ adoleſcentem olim fallebat, celebrata ueteribus, etiãꝗ Platoni, Aegyptiorum ſapientia & Chaldæorum, quos adijſſe Pithagoram & Democritũ, Eudoxum, Platonem, alios cõplures, non ob aliud ꝗ cõparandę ſapiẽtię gratia, memoriæ proditũ eſt. Nam celebre quidem illud atꝗ diuinum ſapientiæ nomen de ſola ſibi cęrimoniarũ, & colendorũ Deorum cognitione uendicabant, qui fuit apud omnes gẽtes, apud omnes etiã bonos philoſophos hęc ſemper perſuaſio, ſummã ſapientiã in religione cõſiſtere.

Quare

Quare Plato, Pithagoras, aliȷ́ꝙ complures, hoc quidem recte uidentes, ue-
riſsimam philoſophiam in diuinorum eſſe notitia. Cum fama eſſet Aegy-
ptios huius in primis eſſe peritos, ad eos deſcendebant auiditate diſcendi,
quicquid apud illos occultius ſanctiusꝙ uideretur. Deſcendebant etiam
ut mathematicam diſcerent, quam quos modo memorauimus auide com-
biberunt, Pithagoras ille, Democritus & Eudoxus. Verũtamẽ ille titulus,
ſapiẽtię prærogatiuaꝙ ſecretioris diſciplinę, non aliunde Chaldęis Aegy-
ptȷ́sꝙ quàm de magiſterȷ́s doctrinaꝙ numinum colendorum, quam au-
ditam ab illis probauerint, nec ne boni philoſophi alibi diximus, hoc tan-
tũ aſſeueramus naturalis primæuę philoſophię quæ rationibus demõſtra
tur, nihil Gręcos philoſophos quicũꝙ recte philoſophati ſũt ab Ægyptȷ́s
accepiſse, ſed quę ad cęrimonias mathematicaꝙ ſpectarẽt, cuiꝰ rei uel illud
ſit argumento. Quod ſi aut de mathematicis, aut myſterȷ́s agitur, Chal-
dæos citari & Ægyptios uidemus, eorumꝙ ſentẽtias afferri ſemper in me-
dium, in philoſophię rationibus apud Plat. & Ariſtotelem illorum nomi-
na nulla ſunt. Quod ſi philoſophatum in Aegypto Thaleten dicas nõ ne-
gabo, ut qui ab eis etiam didicerit aquam eſſe rerum principium, in quam
opinionem non ob aliud puto ductos Aegyptios quàm quòd de Nili in-
undatione beari ſuam regionem & fieri fœcundam uidebant, unde ab il-
lius quoque exitu per Aegyptum annum auſpicabantur. Erant profecto
rudiſsima ingenia, proptereaꝙ ſuperſtitionibus idonea. Quas nihil magis
quàm ingenȷ́ uiuida uis accedente doctrina reȷ́cit & aſpernatur, ita faci-
les erant qui à dæmonibus etiam ad omne genus inſaniæ perducerentur,
quòd ſi non erat eis religio aliud ꝙ̃ ſuperſtitio quòd ex magna parte Iam-
blicus confitetur, in malorum eos dæmonum cultu occupatiſsimos fuiſ-
ſe confirmans. Sequitur cũ nomen illis ſapientiæ de religionis nomine fo-
ret, quanto ſapientiores ferebantur, tanto fuiſſe illos inſipientiores, quan-
quam ut ſuperius dicebatur illorũ commertium Græcis philoſophis ma-
gis ſemper fuit in mathematicis, quàm illis fuit in ſuperſtitionibus. Thales
in epiſtola ad Phereciden, in Aegyptũ inquit, ego cum Solone deſcendi, ut
ſacerdotes & aſtronomos uideremus, nil de philoſophia. Idem ab eis ſe di-
dicisſe geometriã, Demetrius dicit Democritũ ad Aegyptios iſſe ut Geo-
metriam diſceret. Interdũ Democritus & Platoni & prudentib. monſtro-
ſus etiã Pithagoras dictus. Sed inculpatum illud Platonis ingenium ex-
hibens, quod fuit ſatis ſeculoꝙ neceſſarium antiquitati honorem & titulo
religionis, de cætero ſuam maſſam Aegypti fermento nuſquam temera-
uit. Et ſic Eudoxus quoque in uera Aegyptios eſt ſecutus aſtronomia, in
diuinatrice, præterea illis non conſentit. Verum ne longius digrediamur
ita concludimus Aegyptios & Chaldæos occupatiſsimos in idolatrica ſu
perſtitione plurimumꝙ mathematicis deditos, in reliqua ſe philoſophia

parum

parum exercuiſſe. Nec quenquam moueat quod Auerrois ait apud Chaldæos olim perfectam fuiſſe philoſophiam, nam de Chaldæis ipſe non loquitur, quorum memoria uel monumēta ad nos peruenere. Sed ex illa opinione quæ mundi credens æternitatem, infinities ait has artes & abolitas, & redditas apud diuerſas gentes. Nec nobis etiam fraudi fuerit in uniuerſum Chaldæos non probaſſe, ex quibus Abraam fuerit uir diuinus, neque enim Abraam Chaldæus, ſed de Hur, quanquam ex regionū uicinia Chaldæus interdum nominetur. Et dictum eſt Platonis, in ea gente quæ plurimum mala eſt, ſiquis bonus naſcatur, eum eſſe quàm optimum. Nec ipſe Abraam tam naturæ quàm diuinæ gratiæ obtinuit priuilegium. Sed redeamus ad aſtrologiam, in qua re Aegyptios & Chaldæos, quidnam adduxerit facile eſt uidere, poſtquàm de illorum ſtudijs & ingenijs ſatis multa diximus.

QVID CHALDAEOS AEGYPTIOS IN HANC OPINIOnem induxerit fieri fatores humanos & de ſtellis poſſe præuideri. Cap. III.

SOlent quicunque in aliquam diſciplinam ſe totos ingurgitarunt, omnia ad illam referre quàm libentiſsime, non tam propter ambitionem, ut ſcire per illam omnia uideantur, quàm quòd ita illis uidetur, quibus ſcilicet uſu uenit quod per niues iter agentibus, nam cætera quoque illis alba uideri ſolent, candoris habitu in oculos iam recepto, reliqua in ſe transformante, ſic amantibus, perdite quicquid occurrat amatę, aut faciem, aut omnino aliquid refert ſub ditionem unius imaginis, tota imaginaria amantis facultate redacta. Qui Theologus eſt, nec aliud quàm theologus, ad diuinas cauſas omnia refert, Medicus ad habitum corporis, Phiſicus ad naturalia rerum principia, Mathematicus ad figuras & numeros, quod Pithagorici factitabant, hac ratione cum eſſent ueteres Chaldæorum in cœleſtium motibus metiendis & ſtelllarum curſibus obſeruādis iugiter aſsidui, nec aliud quicquam eorum magis ingenio detinerent, omnia illis erant ſtellæ, hoc eſt, ad ſtellas libenter omnia referebant, id quod de Aegyptijs dictum pariter intelligatur. Cum igitur ad hanc ex profeſsione propenſionem accederent cōiecturæ, quas libro tertio narrauimus, & confutauimus, ut corpora inferiora moueri à ſuperioribus, non poſſe ſtellas uires ad influendum maximas non habere, uideri in Sole & Luna quantum noſtris corporibus aërię dominentur, & ſimilia cum occurrerent animis ad eam partem iam inclinatis, facile adducti ſunt, ut quæcunq; acciderent hominibus, ſiue corporis ſortes, ſiue animi, ſiue fortunę, de cœleſtibus cauſis crederent prouenire, quibus quoque cognitis & exploratis futura rerum omnium euenta præcognoſci. Neq; enim adeò perſpectæ illis res phiſicæ, ut quòd uniuerſalis cau

ſa differret à particularibus, quodq́ illius & harum eſſet officium, ſatis intelligerent, quid ſubſtantiæ cœleſti conueniret, quid repugnaret? quid eſſet quod per ſe dicitur apud dialecticos, quid quod ex accidenti, quanta diſsimilitudo inter naturæ opera & artis? quid poſſet eſſe ſignum alterius, huius tamen cauſa non eſſet, ut his rationibus excitati, nec quaſi ceſſantibus proximis cauſis, communi cauſæ particulares diuerſitates aſſcriberent, nec quaſi Deo cœloq́ parum bonis, & culpas aſtris pariter ſuas imputarent, & pœnas tam animi mala quàm corporis, inde deriuantes, nec quaſi natura corporis intelligeret, incidentium ſimul temere cauſarum ad eam concurſus referretur, nec uelut ad intima reiq́ ſubſtantiam arte peruadente nouas à cœlo influi uires in artis operibus exiſtimarent, aut ſi nõ fierent hæc à cœlo, crederent tamen poſſe ſignificari, quanquam nec ſi inuicem, uel effecta, uel cauſæ, nec ab eadem origine eodem modo utraq́ prouenirent. Hæc omnia illi cum ignorarent, parum adhuc perfecta philoſophia, parumq́ illis etiam indagata, quid mirum ſi tot cõtra trahentibus in errorem, inducebantur primũ coniecturis, quas diximus inefficacibus illis quidem, ſed uulgo rudibusq́ philoſophiæ magnæ probabilitatis, tum aſsidua illa cum ſtellis conſuetudine, quaſiq́ familiaritate, quibus omnibus accedebat innata ſciendi futura hominibus curioſitas. Nam quæ fieri poſſe cupimus, eadem facile poſsibilia credimus. Accedebat ſeculi uitium, & in hominum mentes alte dedita per id tempus perſuaſio diuinandi, cuius mille modos & ſpecies iſto longe minus probabiles, & inſaniæ plus habentes auidiſsime conſectabantur, ut pyromantias, geomantias, aſtragatomantias, & cætera id genus anilia nugamenta, inter quæ poterat error aſtrologorum ſapientia ſumma exiſtimari. Adde quòd idolatriæ cui erant obnoxij mire conſentiebat, ut quos Deos colebant eos authores omnium rerum arbitrarentur, non bonarum modo ſed malarum. Nam erat in idolatrica hoc quoq́ diſciplina, alios eſſe deos beneficos, alios noxios, ut uel hinc contra rationem philoſophiæ, ſtellas alias bonas, alias malas, exiſtimauerint. Adde gloriæ & quæſtus occaſionem, quam paratã ſibi uiderunt aſtronomi, ſi de curſibus cœli, quos de magno labore, ſed exigua mercede, forſitan indagarent, putarentur futura præuideri. Quibus adijce fraudes dæmonum improborum, tunc maxime mundo imperitantium, qui procliues in hunc errorem, ex cauſis memoratis, illorũ animos, occultis magis inſtigationibus impellebant, cum iudicia peruertentes, omnino mentium ſibi mancipatarum, tum illorum prædicta nonnunquam confirmantes, uel ad prædicendum illos mouentes, quod euenturum, uel exequentes quod ab illis erat predictum. Hæc omnia ſimul in cauſa fuiſſe non dubito, cur primum apud Aegyptios & Chaldæos homines ſuperſtitionibus & idolatriæ deditos, in cœleſtium motibus occupatiſsimos, philoſophiæ

loſophiæ parum peritos, opinio naſceretur ex ſiderum ſtatu futura prævideri. Recepit opinionem ſeculum facile ob curioſitatem & imperitiā, confirmarunt aſtronomi libentiſsime ſpe quæſtus & gloriæ comparandæ.

IN EA QVAE OBSERVANDA IN PRAEDICTIONIbus ſtatuerunt quo pacto inciderint. Cap. IIII.

Vidimus apud quas gentes, & quomodo primum natus hic error, fieri cœlitus res humanas, uel indicari, quomodo rurſus in hac aſtrologi dogmata quib. utuntur in prædicendo deuenerint, facile eſt uidere. Non enim ut demonſtrauimus ueris ad hæc rationibus ducti, nam qui poſſent? cum non ſit ratio uera mendacij. Tum rerum quoque nobis & loco, & natura cōiunctiorum proprietates, aliter quàm ab operationibus nō exploramus. Sed nec inducti experimentis. alioquin ceſſare eos oportuit, multas ſaltem ætates à prædicendo, cum extra controuerſiam diuturnis duntaxat obſeruationibus & ſæpius repetitis experimenta huiuſmodi perficiantur. Quid igitur coniecturas ſecuti ſunt, partim à mathematicis quibus incumbebant? partim à parabolicis quibuſdam ſimilitudinibus ſumptas, quibus nihil poterat cogitari fallacius, ſed uel fallebant ipſi rudes philoſophię & dialecticæ, uel falli poſſe putabant imperitum uulgus, nec properantibus ad diuinādi quęſtum & gloriam tam ſatisfaciebat, quæ ueriſimilior, quàm quæ facilior uia atque paratior, ſic primum ſtatuerunt fata hominum iſta de natali hora pendere, tum quoniam id fere uulgò uidetur hominem fieri cum naſcitur. Tum quòd alia principia, uel concipiendi fœtus, uel animandi, poſita magis erant in incerto quàm ut forent obſeruanda in prædicendo, à mathematicis ſic accepta, primum quoniam motus ſiderum metiētes in duodecim partes obliquum orbem diuiſerunt, numerandi facilitate rurſusque eadem ratione quamlibet partium in triginta, & trigeſimam quamque in ſexaginta ſuſceperunt hanc diuiſionem quaſi natura non arbitrio factā, & quot iam partes ipſi finxerant, ſibi tot influxuum uires & proprietates diuerſas eſſe decreuerunt, tum pro numero ſignorum duodecim loca diuiſere, ſex ſupra ſinitorē, ſex infra, ſicut ſex quoque ſigna ſub terra, ſex ſupra ſemper reuoluuntur. Ita magno errore definitum obſeruandū in primis, ſub quo loco, quo ſigno Planeta collocaretur, alias enim ad influendum pro loci ſignique uarietate uires adipiſci. Poſt hæc quaſcunque in motibus diuerſitates notarunt, eas in operationibus quoque ſtellarum notandis iudicarunt, quaſi efficientiæ quoque uis inde ſpeciesque uariaretur. Sic aliud facere Planetam decreuerunt cum rectus incederet, aliud cum repedaret, aliud cum ſubſiſteret, tum pro ſiderum inter ſe, uel coniunctione, uel diſtantia fieri ab illis res diuerſas. Obſeruarunt autem in primis diſtantias quaſdam, quas cum motus nonis metiebantur, inſigniores nonnullos mutationibus deprehenderant,

henderant, ut trigonum interuallum, quòd in eo Saturnus & Iupiter Soli configurati ſemper retrocederent, ſicut interdum Mars in quadrangulo, Mercurium & Venerem ultra hexangulum remoueri à Sole nunquam uiderent. Cogitauerunt igitur iſtas ſiderum eſſe diſtantias obſeruandas, cum inter ſe trigona uel hexagona uel quadrata radiatione ponerētur, ſed & oppoſita cuius euidens ratio eſt, præſertim quòd in his quoque configurationibus Lunæ ſchemata ad Solem mutari conſpiciebant, & cornicularem fieri in hexangulo, diuiduam in quadrato, prætumidam in triangulo, plenam in diametro, ſicut item concirculorum quorundam ad uiam Solis, interſectiones fuerant imaginati, rem neceſſariam in motibus metiendis, ſed uanam in influentijs, ita has quoque fatorum decretis adhibuerunt caput caudamq́; appellant, quaſi denique uires afflatuſq́; radiorū mathematicas has quantitates, ſitus, loca, puncta, diſtantias, nō qualitates naturaſq́; radiorum conſequerentur. Sed hunc illi errorem nec animaduertebant ignoratione phiſicæ, nec poterant euitare ſi ſingulis momentis alias in cœlo conſtellationes eſſe uolebant, quæ naſcentium identidem hominum uitam, fortunam, mores, ingenia, uariarent.

QVID OBSERVANDA ILLA INDICARENT, QVIbus coniecturis definierunt. Cap. V.

SIc à mathematicis quid obſeruandum foret acceperunt, intentione peruerſa, quæ fuit antiquis (ſi credimus Ariſtot.) erroris quoque occaſio, dum res naturales quaſi mathematicas iudicant. Reſtabat poſt hæc inueſtigandum, quid hęc ipſa ſignificarent, uel efficerent ſigna, ſidera, motus, aſpectus, cum uel hoc modo, uel illo diſpoſita inuenirentur, hic coniecturis egerūt leuiſsimis & fallaciſsimis quas narrabimus. De ſignis ita primum commenti ſunt, erat Aegyptijs indubitatum omnia conſtare ex quatuor elementis. Cum igitur ſigna iam duodecim accepiſſent, occaſione quam diximus, uiſa illis perbella commodaq́; partitio, ut hæc quoque per quatuor elementa diſtinguerent, quibus ter replicatis ſignorum numerus implebatur. Et quoniam prima fuiſſe corpora, ignem, terramq́; opinabantur, utpote cētrum & circumferentiā. Nam ignis illis erat ſupremum corpus, tum inter media adueniſſe aërem & aquam, ut etiā Plato oſtendit in Thimæo. Iccirco primū ſignum igneum ſtatuerunt, ſecūdum terreum, tertium aëreum, quartum aqueum. Tum redeuntes ſimili conſequentia quintum igneum, ſextum terreum, atque ita deinceps. Hinc euenit ut quæ trigono interuallo diſtarent, tribus ſcilicet medijs ſignis interceptis, eadem natura cenſerent, quia ſcilicet quintum ſignum ad naturam primi reuertebatur, quæ uero hexangulo, partim quidem affinia, partim diſcordia forent, ſed affinia magis, quoniam primum

mum igneum, tertium erat aëreum. Quæ uero tetragono penitus aduerſa, ſi ignis & aqua penitus diſcordant, ſic figmentum ut trigona radiatio bona foret, quadrata mala, hexangula uere media, ſed quadrata melior, oppoſitionem quoque malam fore, quòd ita poſita ſidera ex aduerſo ſe cõtueantur. Aliqui tamen mediam hanc etiam uolunt ſignorum qualitates in ea, ſicut in alijs aſpicientes. Eſt enim inter ſigna, quæ altera quidem qualitate conueniunt, altera diſcordant. Patet hinc ut ſe inuicem iſta placita pepererunt, & quæ ſeorſum audita ſuſpicionem cuiuſpiam rationis relinquunt, origine patefacta ſtatim contemptibilia fiunt. Nam ſi illud primum fundamentum nutans & imbecillum, numeris ſcilicet ſignorum duodenarijs, arbitrio ſupputantium (ut aſtrologi confitentur) inductum ſit, quæ ſuperædificantur omnia ruinoſa, ſunt autem plurima ex ea una radice pullulantia, nam & trigona inde quæ magnam ſibi aſtrologię uendicant partem, unde trigonocratores, hoc eſt domini, ut dicunt, triplicitatum, à quibus rationem de finibus Chaldæi poſteriores acceperunt, Aegyptij monomirias, Arabes à magnis coniunctionib. maxima dogmata, Ptolemęus & omnes (quanquam alij aliter) diſtributionem partium mundanarum regionumq; ſub ſignis, ut hoc uidelicet trigono orienti, illud occidenti, aliud auſtro, aliud aquiloni, darent, unde prædictiones de anni fato magnopere pendent, ut ſciamus qua quid regione ſit uenturũ. Sed redeamus ad alias ſignorum proprietates, nam myſterium diſtinctionis in elementa ſatis deteximus, deducto uelo tantum nugas ibi meraciſsimas deprehendimus. Excogitarunt igitur alia quidem ex his quę ſubter labens ſigna Sol in illis operatur, inde illa diuidentes in fixa, mobilia, communia, alia ex nomine partium circuli, quaſi rerum illarum, non imagine modo, ſed uiribus ſimiles, naturaq; forent, unde alia humana ſigna dixerunt, alia bruta, quod hoc ſignum Aquarium iuuenis ipſe figuratus, illud Aries diceretur, ſic omnia fere nata dogmata de ſignis, uel ab opere Solis uel à nomine imaginum, uel à diuiſione per elementa, quæ ſtatim iudicat unitatem, tum audire * confutata ſint. Naturam planetarum à coloribus iudicarunt, quod Aboaſar teſtatur, hanc eſſe coniecturam dicens uniuerſitatis aſtrologorum, & hinc etiam fixarum, nam omnes rubentes dixerunt eſſe de natura Martis, ut oculũ Tauri, cor Scorpij, ea uero quàm irrationalia quàm falſa ſatis iam demonſtratũ. Affinitates Planetarũ cum ſignis ſic paulatim introduxerunt, exaltationes apud Chaldæos, primũ ut reor inuentæ, de quo ſcripſimus lib. 8. quòd in gradibus illis poſitæ, ſtellæ à centris ſuarum abſidum erant remotiſsimæ. Addiderunt Aegyptij domos, de Leone primum accepta coniectura, ſub quo uis Solis creſcere uidebatur, ab eo principium facientes, reliqua ſigna Planetis alijs pro ſphærarum ordine, ut uidimus, dipartiti ſunt. Trigona quid introduxit, diximus, terminos,

& decanos, & dodecathemoria, & nouenas, & monomirias, diuiſio ſignorum fecit, quæ cum uaſtiora uiderentur, quàm ut alijs excluſis in unius tantum Planetæ dictionem concederentur, lineauerunt in partes uarias multifariam, & has quidẽ fines eſſe unius ſtellæ, illas alterius uoluerunt, quod quoniam alia quiſq; coniectura decernebat, hinc natę de finibus opiniones quinq;, de quibus adhuc ſine fine digladiantur, alij in decanos ſigna partiti ſunt, hoc eſt, in tres partes, alij in nouem, alij in duodecim ſed pro arbitrio omnes, nulla ratione, nam quis rationem dicat 12. partes ſignum quodlibet diuidendum, quia ſigna 12. ſunt, aut in tres partes ob ternarij perfectionem, aut in nouem, quoniam nonum ſignum cum primo qualitate cõcordat, Sagittarius ſcilicet cum Ariete, Capricornus cum Tauro, atque ita de reliquis, hæc etiam Ptolem. quanquam aſtrologus cum legiſſet irriſit. Illi uero diuini uiri, Aegyptij, Indi, Chaldæi, quaſi primam philoſophiã amplexabantur. Veniamus ad loca quorũ proprietates ex ſimilitudine quadam definierunt, ut quoniã cœli medium locus ſublimis, quæ putantur eſſe ſublimia ſignificaret, imperia, regna, poteſtates, quaſi non deſcendat intus potius homo quam aſcendat, oriens naſcentẽ indicaret ex utero prodeũtem, ſeptimus locus aduerſarios quia primo opponitur, duodecimus carceres & tenebras, quoniam ad eum locum Sol cum peruenerit ſuſcitatis uaporibus nec diſſolutis aër ueluti tenebreſcit. Sed non omnia proſequi oportet quę ſupra commemorauimus, tantum ſatis ad memoriam reuocare quomodo ſidereæ iſtius cœleſtisquè diſciplinæ gradatim oracula prodierunt, quæ ſint ſibi inuicem mire connexa fabula fabulæ ubiq; manum porrigente. Sic enim cum trigonum & hexagonum interuallum bona determinaſſent, rurſusq; Planetas bonos Venerem & Iouem, ſed & Solem & Lunam quoniam bonis boni gaudent, gaudere dixerunt Iouem in 11. loco, Solem in 9. quorum alter hexagonus, alter trigonus eſt horoſcopo, Lunam in 3. Venerem in 5. qui ab aſcendente ſimilibus diſtant interuallis, dederuntq; melioribus ac potioribus Ioui ſcilicet atque Soli loca ſupra terram, infirmioribus uero quæ ſub terra, ſed & Martem eadem ratione 6. loco gaudere, Saturnum 12. uoluerunt, quoniam ſunt hæc loca mala, ſicut illi quoque Planetæ mali. Nec dubito pro natura deinde horum planetarum multas ipſis locis ab eis tributas proprietates, ut 9. uaticinia, quę Sol dare creditur, 3. breuia itinera, ſicut breuius omnibus ſtellis ſpacium circuit Luna, mœrorem 12. pro conditione Saturni, & clancularios inimicos, ſexto ſeruos & morbos, ob naturam nocentis, ſed efficacis agilisquè Planetæ, quinto gaudia, filios, uoluptates, ob Venerem, quam & præſulem harum rerum non magis iudicio ſtatuerunt, quàm de ſtellæ nitore, radijs, & pulchritudine, unde illud alma ſuperne nectareum ridens, quare credita antiquis elegantiarum & uenuſtatis Dea, talibus uſi demonſtrationibus,

tionibus, quaſi filiæ araneæ rete præſtigioſum contexuere, quod ſi procul aſpicias fallat mentita filorũ magnitudine, & illecebra textus nouitatiſq; lenocinio, ſi cõminus intuere contemnax, ſi tangas manu diſrumpas, atq; diſſoluas. Auxere nepotes inuentum patrum, quoq; fuit figmentum antiquius eo robuſtius, latente magis originis fraude quodq; euenit ſemper authoritatem ætate conciliante. Neque uero nos omnia diximus, tantum inuentionis methodum, hoc eſt erroris lubricum demonſtrauimus, cætera uero ad id exemplum leuiſsimis ſcilicet omnia coniecturis, & tenui nixa diſsimilli naq; ſimilitudine, etiam rerum terrenarum, qualia ſunt illa, felices eſſe Planetas cum procedunt, infauſtos cum retrocedunt, cumq; etiam ſtare creduntur, quaſi negent retrocedentes, quod promiſerant, expediant procedentes quod pollicentur, morentur ſubſiſtentes quod largiuntur. Deficientem Solem & Lunam parere magnas calamitates. Nam hæc imprimis terrificant, ignota cauſa, quaſi uel deſerentibus nos Deis uel abrogantibus, in apogeo poſitis ſtellis naſcentem exaltari, quoniam is locus etiam ſit altiſsimus, Partes Lunæ, tam aliorum deinde ſiderum, poſtremò & auenæ, & fabarum quis inuexerit, error explicatum, lib. octauo. Poſtquam autem huiuſmodi coniectamentis hæc dogmata fundauerunt, cœperunt geneſes obſeruare naſcentium, & ſi ſemel aut iterum caſu dogmata reſpondiſſent, experimento nulla iam fides nulla maior erat authoritas, ut ſi forte gratia uerbi, natus aliquis Marte Scorpium occupãte bello claruiſſet, indubium habebatur Scorpium eſſe Martis domicilium, quaſi nõ longe ſit aliud Marte ſic poſito, aliud à Marte bellicoſum naſci, quaſiq; ut diximus, experiri fideliter quicquam poſſent in cœleſtiũ motibus tanta delinquentes. Annotabant igitur etiam quæ euenerant domino genituræ cuiuſpiam themate & regulas inde canoneſq; condebant, quoniamq; non erat hæc uia uerorum experimentorum, ſed illis pro ratione, caſus, atq; temeritas, ideo & alijs, & iiſdem etiam alias obſeruantibus, aliter contingebat, quo factum ut tot euaſerint penè aſtrologiæ, quot erant obſeruantes, unde illa confuſio pugnantiaq; opinionum quas proximo libro late ſumus executi.

QVIBVS FOMENTIS AVCTA QVOMODO propagata. Cap. VI.

Sic de nugacibus orta coniecturis, fallacibus adoleuit experimentis, fota ſeculi uitio, nutritaq; hominum curioſitate, nullo nõ auido futura de ſe ſciendi, atq; ea è cœlo uerìſsimè peti, Quotus enim quiſq; de populo, de ſcholaſticis etiã, quàm non recte de cœlo petuntur iſta, cognoſcat? accedebant principum ſtudia nihil non credentium ob imperitiam, necnõ ſperantiũ ob cupiditatẽ. Quib. ſi quando de cœlo felicitas pronunciabatᷣ(pronunciabatᷣ aũt ſemper) tã nolebant

euerti aſtrologiam quàm ne iſtam quoque felicitatem, prædicebant interdũ uera, nunc temerè, nunc aſtutè, nunc dæmone ſuffragante, modis quos explicauimus. Quod cui etiam non ſuccedat multa prædicenti? tamen uero plauſus, acclamationes, & tamẽ mille mendacia ſtatim obruebat obliuio. Sed & multa illis fides authoritasque ab oraculis non modo probantibus iſtam artem, ſed exercentibus. Interrogatus Apollo mas an fœmina naſceretur? fœmina reſpondit, quoniam in conceptu ad Venerem Luna ferebatur. Quod uero maius teſtimonium profeſſioni quàm deos habere authores? nouerunt ſcilicet improbi dæmones, ſic non ſolum à noſtris, ſed à Platonicis quoque nuncupati, nouerunt, inquã, ſub una ſuperſtitione quantum mundo ueneni propinarẽt, quod cum altius in uenas penetraſſet, primũ quidem fidem adimeret religioni, ſummo hominũ bono, quaſi de cœlo pendente fatali neceſſitate, quaſi nulla miracula; nulla diuinitus præcognitio futurorum, ſed ui conſtellationum omnia prouenirent, tum uitijs patrocinium faceret cœlitus in nos deſcendentibus, atque adeò fortaſſe bonis ſiquidem quæ à natura bona omnia ſunt, inficere demum bonas artes medicinam & philoſophiam, ut quas non euerteret, ſicut nec theologiam, contaminaret tamen & philoſophiam quidem à rationibus ueris ad fabulas, medicinam à naturalibus efficacibusque remedijs ad uanas obſeruationes, & anilia deliramenta conuerteret, fieretque una peſtis peruerſæ ſuperſtitionis, & corpori, & animo ſimul exitialis. Videbant peſſum ire prudentiam pro qua iam conſuleretur aſtrologia quid agendum, quo tempore, qua ratione, ſedens in ipſa ſtolidiſſima uanitas uitæ clauum in manu teneret. Poſtremò ſperabant fore quod euenit, quæ una de cœlo mathematicisque ſupputationibus captaret authoritatem, reliquarum ſuperſtitionum minus fraudem diſſimulatam, minus fucatam infirmitatẽ, obtegeret, nec uanæ putarentur quæ cœleſtis doctrinæ ſequaces appendices, & alumnæ forent, neque enim ulla eſt (ut oſtendimus lib. primo) quæ quidem aſtrologiam, uel ſociam, uel parentem, uel ducem, non agnoſcat. An non digna res igitur pro qua ſe quoque facerent aſtrologos dæmones nocentiſſimi nihilque non procurarent, quo magis indies peſtifera perſuaſio ſenſus hominum ſtudiaque poſſideret, nam uſos dæmones in oraculis, aſtrologorũ regulis, credendũ ob aliud quàm ut fallerent, id eſt, fallaciæ fidẽ facerẽt, quis addubitet etiã Porphirianus? quando ipſe Porphirius tũc mentita dicat oracula cum aſtrologicis nixa dogmatis reſpondebant, quod non eueniſſet ſi uera foret, futurique præmonſtratrix, quando in ea latere dæmones peritiſſimos rerum naturalium, nihil poterat. His fomentis adulta præſidijsque multa, Ægyptios & Chaldæos penitus occupauit, peperitque ſtatim apud eos ſuperſtitioſam medicinã. Scripſit enim Necipſus in Ægypto, qui decanus quem morbum faceret, cuiusque rurſus decani poteſtate curarẽt, rem

habitam

habitam in arcanis interq; myſteria quaſi non arbitraria, ut demonſtraui-mus, iſta partitio decanorum, irriſaq; & neglecta penitus à Ptolemęo, hinc ſtatim emenſa magia, quæ non eſt aliud quàm complexus idolatriæ, aſtrologiæ, ſuperſtitioſæq; medicinæ, quæ ſicut alias quoque ſuperſtitiones in libris de uera fide aduerſum ſeptem hoſtes ſingulatim confutauimus.

QVOMODO AB ÆGYPTIIS AD ALIOS ASTROLOgia deuenerit. Cap. VII.

AB Ægyptijs & Chaldæis ad Græcos aſtrologia deuenit, ſed per authores ignobiles. Nam excepta domibus circulatorum, Licium & Academiam non intrauit, ſed nec in porticũ, quoq; licet procurãte thale concorditer admiſſa, nec qui poterat atomis & uacuo aſtrologiæ tamen credere potuit, Epicurus. Primus centeſimo & quadrageſimo poſt Chriſtum anno, bene audiens in literis, eam coluit Ptol. ſed parcius quàm cæteri, ita ut non tam inſaniæ iſti fauere quàm modum ponere uoluiſſe uideatur, ut cumq; authoritas unius hominis ſemper mathematici, raro philoſophi, tot contra, in mathematicis philoſophiaq; hominum clariſsimorum obſtantibus præiudicijs, relabitur. Rapuit nomen Ptolemęi Græcos aliquos in errorem, alioquin ad ſuperſtitionem propenſos, ut Porphirium, cuius nimiam in cultu dæmonum operam curamq; ſuperſtitionũ, & præceptor Plotinus, & diſcipulus Iamblicus damnauerũt. A Græcis ad Arabas maiori tamẽ authoritate deuoluta, mirantibus illis quicquid à Græcis ſcriptum inueniebant, & in nominibus Ægyptiorum & Chaldæorum uanam illam antiquitatis ſpeciem ſuſcipientibus, ſicut autem acceptam illam à Barbaris repurgauit pro uiribus, circumciditq; Ptolemæus prudentiſsimus aſtrologorum, ita acceptam à Græcis, Grammaticus quidam Aboaſar & ſcriptor hiſtoriæ refert, nugis & fabulis innumerabilibus, fecitq; aſtrologiam pene tanto peiorem aſtrologia Ptolem. quanto bonis artibus peior eſt aſtrologia, factus homo ad inanem loquacitatem, nec modo philoſophiæ, ſed aſtronomiæ quoque fere penitus inſolens, ſugillatus à doctiſsimo quoq; aſtrologorũ, multitudini gratus, apud quã magnus qui plura dixerit, non qui meliora. Creuit aũt per ea tempora ſtudiũ mathematicę, ſicut totius quoq; philoſophiæ diſciplinarumq; omniũ in Hiſpania, in qua cum regnaret Alphonſus in numeris mathematicis & cœleſtium motuũ ſupputatione diligentiſsimus, amaret quoq; diuinatricẽ uanitatẽ, alioquin philoſophiæ ſtudijs nõ imbutus, & in eius gratiã Arabũ & Græcorũ multa eius artis monumẽta ad nos peruenerũt, per Ioannẽ præſertim Hiſpalenſem & Michaëlem Scotũ ſcriptorẽ nullius ponderis, multæ uero ſuperſtitionis. Amplexatus hęc primũ Albertus utpote noua, natus enim per ea tẽpora, ſed puto

non tam ſenex probauit quàm iuuenis, ſicut & magica adoleſcens cū uulgaſſet, matura ætate deteſtatus eſt ſanctiſsimam in cœnobio, & inculpatam uitam degens. Factum tamen tempore procedente cum diuturnitate traditionis, tum multitudine ſcriptorum, & quadam cum mathematica aſtronomia tam nominis quàm ſubiectarum rerum, affinitate, ut fere in controuerſiam iam ueniret, an ſine fallacia ſcientia? an ſuperſtitio foret? uerum licet tam multis ſeculis à multitudine excepta, cuius proprium nihil ſapere, à ſuperſtitioſis exculta, quorum ſcire delirare eſt, curioſis quæſita nullo iudicio uiris, ita ſemper, ut primo libro monuimus, à prudentibus à philoſophis, ſanctiſsimis uiris irriſa, cōfutata, profligata fuit. Nam quo tempore cum idolorum cultus in Aegypto atque Chaldæa, cumque omnium uanitatum inſania adoleſcebat, apud Hebræos ueri Dei cultores per Moſem, per Eſaiam, per Hieremiam, per alios prophetas, uoce, ſcriptisque damnabatur. In Græciā cum uenit Pithagoræ non placuit, authore & Diogene & Theodoreto Platonici & Peripatetici ne dignā quidem putauerunt, de qua uerba aliquando facerent, ut quam inter artes circulatrices haberēt. Eudoxus Gnidius legislator prudentiſsimus (ſcripſit enim leges ciuibus ſuis) idem magnus ſub Platone philoſophus, in mathematicis uero princeps ætatis ſuæ omnium conſenſu, nullo modo credendum aſtrologis affirmauit, ſcriptumque reliquit. Fecerunt idem aliquot poſt annis Caſſander ac Archelaus inſignes mathematici: fecerunt Panetius & Carneades, graues uerique philoſophi. Romam quoties ueniebant uel ex Aegypto, uel ex Babylonia diuinatores iſti, toties eos Romana illa prouidentia ſeueriſsimis legibus urbe ſubmouebat, ſic ſub Tiberio, ſub Vitellio, ſub Diocletiano, ſub Conſtantino, ſub Gratiano, ſub Valentiniano, ſub Theodoſio, uel deſerere profeſsionem, uel pœnas dare profeſsionis coacti ſunt. Hadrianus horum præſtigijs cur ſit delectatus ſatis manifeſtum, nam propenſione quadam naturæ Aegyptum ſic adamauit, ut nihil Aegyptiacum poſſet illi non placere, quo tempore tamen Phauori. illos aperte, Plutarchus oblique, grauiſsimo uir iudicio ſugillauit. Mox ſub Ptolemæo cum parum uiſa eſt honeſtari, ſtatim & Plotini magni Platonici, & Alexandri Aphrodiſiadæ inſignis Peripatetici, & Origenis in omnibus diſciplinis eminentiſsimis, iudicijs infamata eſt. Cum ad Arabes uenit, detinuit quidem Abenragel. & Aboaſares, nec dialecticos homines, nec philoſophos, Auerroës & Auicennas non detinuit. Vbi uero in Academia Pariſienſi primitus apparuit, uix impetratum à curioſis quin internitioni data ſub ignibus deliteſceret, cumque aliquot poſt annos honeſtare eam Rogerius Bacchon & alij quidam conarentur, reſtiterunt eis uiri doctiſsimi Gulielmus Aluernius epiſcopus Pariſienſis, & poſt eum Nicolaus Oreſmus mathematicus excellens, & Henricus

ex Aſia

ex Aſia, & Ioannes Caton, & Brenlanlius Britannus aſtrologiam non ſolum qua parte lædit religionem, ſed plane totam, ut uanam falſamq́ deteſtantes. Quare non ita unquam artis nomen obtinuit ut in præſcriptum abierit, nam ſemper aliquis ueritatis patronus obnunciauit.

DISPVTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVlæ in Aſtrologiam libri XII. Finis.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA SACRAtiſsimo patri Oliuerio Carafæ Epiſcopo Sabinenſi, Cardinaliq́ Neapolitano, S.

APollinium Thyanæum pater ampliſsime, dum ob literas capeſſendas peregrinationẽ illam à Philoſtrato poſtea celebratam ſuſcepturus eſſet, optaſſe legimus, ut uiros bonos & inueniret & agnoſceret, idq́ etiam à Sole conceſſum iri ſibi multis precibus expetiuiſſe. Quod quidem uotum citra culpam non laudari magnopere non poteſt, ſicut ipſa ad Solem deprecatio non uituperari, hoc enim uulgus eruditum & rude congenito ueritatis noſcendæ lumine, paſſim prædicat, ut ualidiſsimas omittam rationes, & diuinorum eloquiorum teſtimonia. At ſi optandum eſt id muneris, efflagitandumq́ue à Deo Opt. Max. illis proculdubio ſummopere lætandum eſt, quibus non modo obtigerit bonos agnoſcere, ſed etiam hos ipſos & in propria familia & ſanguinis ſibi nexu deuinctos reperire potius q̃ inuenire, indeq́ aliquem eorum fructuum conſequi. quos bonorum parit amicitia. Quæ mihi diuina beneficentia eueniſſe neq́ inficias eo, neque diſsimulo cum Ioannem Picum Mirãdulam Galeotti patris fratrem hominem profecto dignum, quem Apollonius trans Caucaſum & Brachmanas, ſed & aduſque aduerſum orbem auide rimaretur intra parietes domeſticos compererim, multisq́ue ab eo beneficijs cumulatus extiterim. Huic ego nobiſcum degenti dum par pari referendum eſſe quoad poſſem iudicauiſſem, Eo magis defuncto cenſui debere rependi ſuſcepta officia, quo cum eius gloria & ſtudiorum periclitabatur utilitas, & non mediocrem eccleſia patiebatur iacturam. Quamobrem pro eo quæpiam nec ſemel, mandaui literis ipſiusq́ opera diuturna & anxia ueſtigatione nobis aſcita in multa exemplaria transfundenda curaui, laboratum autem mihi ſummopere eſt in reparandis libris omnem diuinatricem aſtrologiam funditus eruentibus, quandoquidem eiuſmodi characteribus delineati erant (qui erat homini mos) ob ſcribendi dictandiq́ue uelocitatem, ut cuiuſuis alterius linguæ quàm Latinæ ſpeciem præ ſe ferre uiderentur, tot interli-

ti litu-

BLASIVS, BONACVRSIVS, Hieronymo Beniuenio amico ſuo dilectiſsimo. S.

DOuerebbono Certamente Gierolamo dilettiſsimo tutti li ſtudioſi de noſtri tempi, & quelli che per lo aduenire ſaranno, piangere di continuo la immatura morte di quello admirando giouane Giouanni Pico Principe Mirandolano, conſiderato per le eccellente & molte ſue uirtu quanta grande perdita habbino fatta, reſpetto maſsime allo utile che della uita ſua poſſeuano ſperare & prometterſi, la qual perdita è ſtata non ſolo cõmune à quelli che delle coſe philoſophice, & delle Platonice maſsime ſono deſideroſi, ma etiam a tutti li amatori & profeſſori della ſcrittura ſacra, hauendo lui gia con piu eccellentiſſime opere, lequali non haueua anchora dato in luce, ſodiſfatto in gran parte a quelli primi, et cercãdo hora con ſomma utilita et gloria della Chriſtiana religione ſodiſfare a queſti ſecõdi, ad che ſi oppoſe la inopinata & lagrimabil morte ſua, laquale, credo pero che li ſtudioſi & literati ſopradetti, ſoportino patiẽtemẽte, cõſiderato che lo Omnipotẽte Dio nõ opera coſa alcuna, ſe non con grandiſsimo myſterio et diuina prouidentia, laquale credo habbi di preſente meſſo in animo à queſti noſtri impreſſori, di publicare mediante larte loro, lo erudito & elegãte cõmento del prefato Principe ſopra una tua dotta & leggiadra Cãzone, fatta & cõpoſta dello Amore diuino ſecõdo la mente & openione de Platonici, acciochè anchora queſto nõ reſti inſieme cõ molte altre opere ſue negletto & in obliuione delli huomini, & che tutti e litterati & amatori del nome ſuo habbino cõmodita di poterlo godere, pigliãdone quel frutto, che delle altre opere ſue, nõ prodotte in luce, prẽdere nõ poſſeno. Hauẽdo io dunq; apreſſo di me uno traſunto di detta Canzone & cõmento, & eſſendone con grande inſtancia richieſto da alcuni noſtri impreſſori, ſono ſtato alquãto ſoſpeſo, ſe lo doueuo concedere, ò nò. Da luna parte mi riteneua el ſapere io quãto fuſsi alieno dalla mẽte tua, & da quella dello auttore, la publicatione di tale opera, per le ragione da te inteſe. Dallaltra mi incitaua la inſtantia di eſsi impreſſori, & l deſiderio di molti, & la utilita & commodo che a me pareua che di tale publicatione doueſsi reſultare. Il per che uinto ultimamente da cõforti et prieghi delli amici, ho uoluto piu toſto con qualche mio carico apreſſo di te, fare copia di queſto mio traſunto, anchora che fuora della tua uolunta, alli impreſſori predetti, che ritenẽdolo, defraudare el deſiderio di molti, piſando maſsimamẽte douere eſſere tãto piu eſcuſabile la mia colpa, quãto è men graue loffeſa priuata che la publica, perche queſta oltre al ben cõmune, ha anchora per fine el bene priuato dellamico. Cõcioſia che hauẽdo io notitia di piu traſunti di detta opera, liquali in uarij luoghi & per mano di molti diſſeminati ſi leggono, iudicauo al tutto impoſsibile che la non fuſsi un g orno per el medeſimo modo publicata, il che biſognaua fuſsi cõ molto maggiore diſpiacere tuo & di tutti li amatori delle coſe del Cõte, reſpetto allo eſſere tali traſunti imperfetti & ripieni di molti errori, de quali io credo che queſta mia copia ſia, ſe nõ in tutto, al manco per la maggior parte, purgata. Et ſe pur tu in queſto riconoſci alcuna mia colpa, ſcuſimi apreſſo di te & della felice memoria dello auttore di eſſo Commento, oltre allo amore che freno, ò legge nõ conoſce, tutti quelli che le leggeranno, per ilquale, ſe il iudicio non mi inganna, loro poteranno facilmente conoſcere che hauendo eſſo Conte hauuto ad ſcriuere dellamore Chiſtianamente, come era ſua intentione, lo harebbe fatto con tanta piu felicita, quanto la dottrina ueramente diuina, ſupera & eccelle quella di Platone, & di tutti li altri Philoſophi. Vale.

HIERONYMVS BENIVENIVS ciuis Florentinus, ad Lectorem.

GIouanni Pico Principe Mirandolano, huomo ueramente da ogni parte admirabile, leggendo, come accade fra gli amici, una mia Canzona, nellaquale imitato dalla ameniſsima lettione delli eruditi commentarij del noſtro Marſilio Ficino ſopra el conuiuio di Platone, io haueuo in pochi uerſi riſtretto quello che Marſilio in molte charte elegãtiſſimamente deſcriue li piacq; di illuſtrarla con una non manco dotta & elegante, che copioſa interpretatione, moſſo nõ tanto, come io credo da e meriti della coſa, quanto da una tenera & ſingular affettione che lui ſopra ogni credulita, hebbe ſempre à me & alle coſe mie. Ma perche nel ritrattare dipoi eſſa Canzona & cõmento, ſendo gia in parte mancato quello ſpirito & feruore che haueua condotto & me ad comporla, & lui ad interpretarla, nacq; nelli animi noſtri qualche ombra di dubitatione ſe era conueniente à uno profeſſore della legge di Chriſto, uolendo lui trattare di Amore, maſsime celeſte, & diuino, trattarne come Platonico, & non come chriſtiano, penſamo che fuſsi bene ſoſpendere la publicatione di tale opera, almeno fino ad tanto, che noi uedeſsimo ſe lei per qualche reformatione poteſsi di Platonica diuentare Chriſtiana. Allaquale deliberatione ſucceſſe poco dipoi la immatura & ſopra ogni altre calamità di queſti tempi damnoſa & lagrimabil morte di eſſo Giouanni Pico, per la inopinata ſuperuenientia dellaquale, quaſi come ſenza alcuno ſenſo & pieno di confuſione & faſtidio delle coſe del mondo rimanendo, penſai di laſciar eſſa canzona & commento inſieme con molti altri mia uerſi in arbitrio della poluere, & di ſuplimerla per ſempre, laqual coſa per benche da me ſia fino ad queſti tempi ſtata oſſeruata, ha niente dimeno potuto piu lo ſtudio & deſiderio di altri in tirare ad luce queſta tale opera, che lo ſcrupolo & la diligentia mia in ritenerla: Intanto che eſſendo lei gia uenuta in poteſta di alcuni piu curioſi, per indulgentia & permiſsione di quelli, appreſſo de quali era inſieme con li altri libri & commentarij di eſſo Giouanni Pico la originale ſua bozza, fu prima data in mano a queſti noſtri impreſſori, & da loro meſſa in opera, che io ad pena ne haueſsi notitia. Allaquale coſa nõ potẽdo io honeſtamente reſiſtere, & da altra parte nõ riconoſcendo lei, cioè nella publicatione di tale opera alcuna mia colpe, penſai, come ſi dice, laſciarla andare, ad beneficio di natura. Cõfidãdomi maſsime nella prudẽtia & bonta & dottrina di quelli, che ad coſi fare mi hãno perſu. ſo, ben priego hora chi legge che in tutti quelli luoghi doue eſſa Cãzona ò uero Cõmento, ſeguitando la dottrina di Platone ſi parte in qualcũq; modo dalla uerita Chriſtiana, poſſa piu in lui lauttorita di Chriſto & de ſui ſanti, oltre alle ragioni ineffragabili de noſtri Theologi, maſsime dello angelico dottore. S. Thomaſo de Aquino in cõtrario addotte, che la oppenione di uno huom gentile, eſcuſãdo l'error noſtro, ſe errore pero chiamare ſi puo, el recitare ſemplicemẽte & ſanza alcuna approbatione la openione dalteri, anchora che non uera, eſcuſandolo, dico con la inſcrittione ò uero titolo prepoſto à eſſa Canzona & cõmento per ilquale apertamente ſi dice noi uoler trattare di Amore, non ſecondo la uerita catholica, ma ſecondo la mente & oppenione de Platonici Nella eſſequutione dellaqual coſa ſe bene oltre allo error predetto, ſe error è, ne poſsino eſſere anchora molti altri. Queſto bene però & queſta utilita non li puo eſſer tolta, che li ſtudioſi di Platone & della ſua dottrina attentamente leggendo, trouerranno in eſſo cõmento molti lumi, mediante e quali poſſa locchio della loro intentione piu facilmente & forſe con altro ſguardo penetrare alle intime medolle di alcuni piu remoti ſenſi duno tanto Philoſopho.

COMMENTO DELLO ILLVSTRISSIMO SIGNOR Conte Ioanni Pico Mirandolano ſopra una Canzona de Amore, cõpoſita da Girolamo Beniuieni Cittadino Fiorentino, ſecondo la mente & oppenione de Platonici.

Che ogni coſa creata ha lo eſſere in tre modi, Cauſale, Formale, & Participato.

CAPITOLO PRIMO.

POngono E platonici per loro dogma & principal fondamento, ogni coſa creata hauere leſſere ſuo in tre modi, li quali benche da diuerſi diuerſamente ſieno nominati, tuttauia concorrono ad uno medeſimo ſenſo, & poſſonſi da noi per hora coſi nominare. Eſſere cauſale Eſſere formale, Eſſere participato. Laqual diſtintione per piu termini non ſi puo ſignificare, ma ſia per eſſempio manifeſtiſsima. Nel Sole Secondo e Philoſophi non è calore, peroche el calore è qualita elemẽtare & non di natura celeſte, tuttauia el ſole è cauſa & fõte dogni calore. El fuoco è caldo & è caldo per ſua natura & per la ſua forma propria. Vno legno nõ è per ſe caldo, ma ben puo dal fuoco eſſere riſcaldato, participãdo da lui la predetta qualita. Dunq; queſta coſa chiamata calore, ha nel ſole eſſere cauſale. Nel fuoco eſſere formale. Nel legno, ò altra ſimil materia, eſſere participato. Di queſti tre modi deſſere, el piu nobile et el piu perfetto è lo eſſere cauſale, & pero e Platonici, ogni perfettione che in Dio eſſere ſi cõcede, uoglio no ſia in lui ſecondo queſto modo di eſſere, & per queſto diremo che in Dio non è coſa alcuna, ma che eglie cagione di tutte le coſe. Similmente che in Dio non è intelletto, ma che lui è fonte & principio dogni intelletto, liquali detti per non eſſere inteſo el loro fondamento, danno à Platonici moderni non poca moleſtia, & à me ricorda che gia uno gran Platonico mi diſſe marauigliarſi molto duno detto di Plotino, doue dice che Dio nulla intende ne conoſce, ma forſe è piu da marauigliarſi come lui non intenda, per qual modo uuol Plotino che Dio nõ intenda, che non è altro ſe non che lui uuole che queſta perfettione dello intendere ſia in Dio ſecondo quello eſſere cauſale et non ſecondo quel formale, il che non è negare lo intendere di Dio, ma attribuirgue ne ſecondo uno piu perfetto & eccellente modo, il che eſſere coſi, ſi puo diqui manifeſtamente comprendere che Dionyſio Areopagita principe de Theologi chriſtiani, il quale uuole che Dio non ſolamente, ſe, ma anchora ogni coſa minima & particolare conoſca, uſa pero el medeſimo modo di parlare che uſa Plotino, dicendo. Dio non eſſere natura intellettuale, ò intelligente, ma ſopra ogni intelletto & cognitione ineffabilmente eleuato. E adunq; da notare diligentemente queſta diſtintione, pero che & noi ſpeſſo luſeremo, & alla intelligentia delle coſe Platonice porge grandiſsimo lume.

Che tutte le creature ſono diſtinte in tre gradi.

CAPITOLO. II.

DIſtinguono e Platonici ogni creatura in tre gradi, de quali ſono dua eſtremi. Sotto luno ſi comprende ogni creatura corporale & uiſibile, come è el Cielo, li elementi, le piante, li animali, & ogni coſa delli elementi compoſta. Sotto laltro ſintende ogni creatura inuiſibile & non ſolamente incorporea, ma etiam da ogni corpo in tutto libera & ſeparata, laqual ſi chiama propriamente natura intellettuale, & da noſtri Theologi è detta natura Angelica. Nel mezzo di queſti dua eſtremi è una natura media, laqual ben che ſia incorporea, inuiſibile, immortale, nõ dimeno è motrice de corpi, & al ligata a queſto miniſterio, et queſta ſi chiama anima rationale, nela quale alla angelica è ſottopoſta, & prepoſta alla corporale, ſoggetta a quella, & patrona di queſta. Sopra queſti tre gradi è eſſo Dio auttore & principio di ogni creatura, laquale omne in ſuo fonte ha la diuinita eſſere cauſale, & da lui mediatamente procedendo nella natura angelica ha el ſecondo eſſere, cioè formale. Vltimamente nellanima rationale reluce dalla natura Angelica à lei participata, pero dicono e Platonici eſſa diuinità in tre nature conſiſtere, cioè in Dio, nello Angelo, & nellanima rationale, ſotto allaquale neſſuna natura ſi puo attribuire queſto nome diuino, ſe non abuſiuamente. Di queſte nature ſi potrebbe fare piu eſplicata mentione & diuiſione piu dearticulata, diuidendo e corpi in diuerſe nature, & ſimilmẽte le anime, dichiarando quale ſi chiamano animali; et quali animati & nõ animali, & perche el mondo da Platone nel Timeo è chiamato animale animato, ma queſta diſcuſſione riſerberenno a proprij luoghi, & qui ſolo baſti quello che alla cognitione del trattato di amore è neceſſario.

Come e Platonici prouono Dio non ſi potere multiplicare, ma eſſere uno ſolo Dio principio & cauſa dogni altra diuinita.

CAPITOLO. III.

DI queſte tre nature, cioe. Dio, La natura angelica, & la natura rationale. La prima, cioe, Dio nõ potere eſſere multiplicata, ma eſſere uno ſolo Dio prĩcipio & cauſa dogni altra diuinita, prouano E platonici & peripathetici, & li noſtri Theologi per euidentiſsime ragione, lequali in queſto luogho ſarieno ſuperflue ad recitare. Dellaltra natura, cioè angelica & intellettuale è diſcordia tra Platonici. Alcuni, come è Proclo, Hermya, Syriano, & molti altri, pongono fra Dio et lanima rationale grande numero di creature, lequali chiamano parte intelligibili, & parte intellettuali, liquali termini qualche uolta confonde Platone, come nel Phedone doue dellanima parla Plotino, Porphyrio, & communemente e piu perfetti Platonici pongono fra dio & lanima del mondo una creatura ſola, laquale chiamano figluolo di Dio, perche da Dio è immediatamente prodotta. La prima openione è piu conforme à Dionyſio areopagita, Et à Theologi chriſtiani, liquali pongono uno numero di Angeli quaſi infinitò. La ſeconda è piu Philoſophica & piu conforme ad Ariſtotile & à Platone, & da tutti e peripathetici & migliori Platonici ſeguitata. Et pero noi hauendo propoſto di parlare quello che crediamo eſſere commune ſententia di Platone & di Ariſtotile, laſciata la prima, benche ſola per ſe uera, ſeguiteremo queſta ſeconda uia.

Che Dio produſſe ab eterno una ſola creatura incorporea, & intellettuale, tanto perfetta quanto eſſere poteua.

CAPITOLO. IIII.

SEguendo adunque noi la openione di Plotino, non ſolo da migliori Platonici, ma anchora da Ariſtotile, & da tutti li Arabi, & maſsime da Auicina ſeguitata. Dico che Dio ab eterno produſſe una creatura di natura incorporea & intellettuale, tanto perfetta quanto è poſsibile che ſia una coſa creata, & pero oltre ad lei niente altro produſſe, imperoche da una cauſa perfettiſsima non puo procedere ſe non uno effetto perfettiſsimo, & quello che è perfettiſsimo, non puo eſſere piu che uno, come, uerbi gratia, el colore perfettiſsimo fra tutte colori non puo eſſere piu che uno, perche fuſſeno dua, ò piu, forza ſarebbe che luno di loro fuſſi piu, ò manco perfetto dellaltro, altrimenti ſarebbe luno quel medeſimo che laltro, & coſi non ſarebbono piu, ma uno. Quello adunque che ſara manco perfetto dellaltro, non ſara perfettiſsimo. Similmente ſe Dio haueſsi prodotto oltre ad queſta mente unaltra creatura,

non ſarebbe

non ſarebbe ſtata perfettiſſima, perche ſarebbe ſtata manco perfetta di quella. Queſta ragione ſono io uſato di addurre ad cōfermatione di queſta openione, & par mi piu efficace di quella che uſa Auicenna, laquale ſi fonda ſopra queſto principio. che da una cauſa inquāto è una, nō puo procedere piu che uno effetto, ma eſſendo mero dotte quà queſte materie, ſolo per intelligētia di quello che è noſtro principale propoſito, non è da immorare in loro con piu eſſatta eſſaminatione. Queſto baſti ad ſapere che ſecondo queſti philoſophi, da Dio immediatamente non prouiene altra creatura che queſta prima mente, dico immediatamente, perche anchora dogni effetto che poi, & queſta mēte & ogni altra cauſa ſecōda produce, ſi dice Dio eſſere cauſa, ma mediata & remota. Queſta prima mente creata, da Platone, & coſi dalli antichi philoſophi, Mercurio trimegiſto, & Zoroaſtre, è chiamato hora figluolo de Dio, hora mente, hora Sapientia, hora ragione diuina. il che anchora interpretono alchuni, uerbo Et habbi ciaſcuno diligente aduertentia di non credere che queſto ſia quello che de noſtri Theologi e ditto figluolo di Dio. imperoche noi intendiamo per il figluolo di Dio una medeſima eſſentia col padre à lui in ogni coſa equale, creatore finalmente & non creatura, ma debbeſi comparare quello che Platonici chiamano figluolo di Dio, al primo & piu nobile angelo da Dio prodotto.

Di due modi di eſſere, Ideale, & Formale.

CAPITOLO. V.

PEr dichiaratione adunque di quello che ſeguirà, è da ſapere che ogni cauſa che con arte con intelletto opera qualche effetto, ha prima in ſe la forma di quella coſa che uuole producerre, come uno architetto ha in ſe, & nellanima ſua la forma dello edificio che uuol fabricare, & riguardando ad quella come allo eſſempio, ad imitatione di quello produce & compone l' opera ſua. Queſta tal forma chiamano e Platonici Idea, & eſſemplare, & uogliono che quella forma dello edificio che a lartefice nella mente ſua, habbia eſſere piu perfetto & piu uero, che lo edificio poi da eſſo artefice prodotto in materia cōueniēte cioè di pietre, legni, ò altra coſa ſimile. Quello primo eſſere, chiamano eſſere ideale, ò uero intelligibile. Laltro chiamano eſſere materiale & ſenſibile, coſi ſe uno artefice adifica una caſa, diranno eſſere dua caſe, una intelligibile, che ha lartifice nella mente, Valtra ſenſibile, che è quella che da eſſo artifice è cōpoſta, ò di marmo, ò di pietre, ò di altro, eſprimendo quanto puo in quella materia la forma che in ſe ha concetta, & queſto è quello che il noſtro poëta Dante tocca in una ſua canzone, doue dice. Poi chi pinge figura, ſe non puo eſſere, lei, non la puo porre. Dicono adunq; e Platonici che benche Dio produceſſi una ſola creatura, non dimeno produſſe ogni coſa, perche in quella produſſe le idee, & le forme di tutti le coſe. E adūque in quella mente la idea del Sole, della Luna, & delli huomini, di tutti li animali, delle piante, delle pietre delli elementi, & uniuerſalmente dogni creatura, eſſendo la idea, del Sole piu uero ſole che eſſo Sole ſenſibile, & coſi di ciaſcuna altra creatura, non ſolo ſegue che lui habbia ogni coſa prodotta, ma che lhabbi prodotta nel piu uero & piu perfetto modo di eſſere che poſſimo hauere, cioè nel loro eſſere ideale & intelligibile, & per queſto chiamano queſta mente mondo intelligibile.

Come queſto mondo ab eterno fuſsi cauſato & prodotto da quella prima mente, et come el ſia animato di anima perfettiſsima ſopra ogni altra anima.

CAPITOLO. VI.

DA queſta mente uogliono eſſer cauſato queſto mondo ſenſibile, ilquale e una imagine & uno ſimulachro di quello intelligibile, & eſſendo lo eſſemplare, ad imitatione del quale fabricato queſto perfettiſſimo fra tutte la coſe create, ſeguita che queſto, ſia anchora tanto perfetto quanto la ſua natura patiſſe pero conceſſo che ogni coſa animate ſia piu perfetta che le inanimate, & piu quelle che hanno anima rationale & intelligente, che le animate di anima irrationale, e neceſſario concedere che il mondo ſia animato di anima perfettiſſima ſopra tutte laltre anime Queſta e la prima anima rationale, laquale, quantunq; incorporea ſia & immateriale, non dimeno e allegata à queſto miniſterio di reggere & muouere la natura corporale. pero non e coſi dal corpo libera & ſeparata, come quella mente dallaquale ab eterno fu prodotta queſta anima coſi come eſſa mente di Dio, & di qui ſi trahe euidentiſſimo argomento, che ſecondo Platone, non puo el mondo non eſſere eterno, come etiam conſentano tutti e platonici. Pero cheſſendo lanima del mondo eterno, & non potendo lei eſſer ſanza el corpo, come loro uogliono, biſognia anchora che queſto corpo mondano fuſſi ab eterno et coſi el moto celeſte. perche lanima ſecondo e platonici, non puo eſſere & nō muouere. Habbiamo ditto tutti e platonici conuenire in queſto, che il mondo ſia eterno, peroche & Attico, & Plutarco, & li altri che uogliono che queſto ordine preſente del mondo haueſſi principio, nō uogliono peroche inanzi a queſto nulla altro fuſſi che Dio, come pone la noſtra catholica chieſa, ma credono ināzi à queſto ordinato moto del cielo, & preſente diſpoſitione delle coſe mondane eſſere ſtato uno inordinato moto & tumultuario, retto da una anima informe & praua. & coſi cōcederebbono eſſere ſtati infiniti mondi, per che infinite uolte el mondo e ſtato dalla confuſione del chaos in ordine redotto, & infinite uolte e in quello ritornato, ad che pare cōcordi la openione de Talmutiſti, liquali domandano che faceua Dio ab eterno, & reſpondono che creaua mondi, & poi li guaſtaua, quātunq; ſeguēdo la openione de Cabaliſti alle loro parole ſi poſſa dare piu uero et piu conueniente ſenſo. Queſta openione attribuiſſe Ariſtotile à Platone, & pero qualche uolta dice che lui ſolo fa el tempo di nuouo, qualche uolta, come nel xii. della Methaphiſica, confeſſa ſecondo Platone el moto eſſere ſtato eterno.

Come le tre predette nature, Dio, la natura angelica & la natura rationale, ſono ſignificate per queſti tre nomi, Celio, Gioue & Saturno. & quello che per loro ſintenda.

CAPITOLO. VII.

QVeſte tre prime nature cioe Dio. Quella prima mente, & lanima del mondo, dalli antichi theologi de gētili, che ſotto uelamenti poëtici copriuano e loro miſterij ſono denotate per queſti tre nomi. Celio, Saturno, & Gioue Celio e eſſo Dio che produce la prima mente ditta Saturno, & da Saturno e generato Gioue, che e lanima del mondo, & perche talhora ſi truouano queſti tre nomi confuſi cioe che il primo ſara chiamato Gioue, & lanima del mondo Saturno, & quella mente Gioue, Dichiareremmo il fundamento & la ragione di queſti nomi, laquale inteſa, cōprehēderemo che tutta quella uarieta & mutationi lequali paiano ad placito & licentioſamente fatte, procedono concordemente da unò medeſimo fondamēto. Dicono adunq; che queſto nome Celio, e ſignificatiuo dogni coſa prima. & eccellēte ſopra laltre, come el primo cielo che e il firmamēto e primo ſupereminente è tutte le coſe corporali. Saturno e ſignificatiuo della natura intellettuale laquale ſolo attēde et e uolta allo intēdere & cōtēplare Gioue e ſignificatiuo della uita attiua, laquale cōſiſte nel reggere, adminiſtrare, & muouere con lo imperio ſuo le coſe à ſe ſogiette & inferiori. Queſte dua proprieta ſi truouano ne pianeti da e medeſimi nomi ſignificati, cioe Saturno & Gioue, perche come loro dicono, Saturno fa li huomini contemplatiui, Gioue dà loro principati, gouerni, & adminiſtratione di popoli & perche la uita contemplatiua e circa le coſe ſuperiori a chi contempla, &

lattiua circa le coſe inferiori, lequali da chi e loro ſuperiore ſono rette & gouernate. per queſto ogni natura per quanto in qualche modo ſi conuerte alle coſe inferiori ad ſe, aſſimiglia al la uita attiua. Perſupoſta adunq la dichiaratione di queſti tre nomi, habbiamo ad conſiderare la proprieta di quelle tre nature, & ſara chiaro & aperto quale nome, & per qual cagione ſi conuenga à ciaſcuna di quelle.

De la uariatione di queſti tre nomi, Celio, Saturno, & Gioue. & perche & come ſi cõuenghino à le tre ſopradette nature.

CAPITOLO. VIII.

NEl primo, cioe Dio non ſi puo intendere che lui contempli, perche queſta e proprieta di creatura intellettuale, de la quale eſſo dio e principio & cauſa, pero non ſi puo chiamare Saturno, ma ſolo di lui ſintende queſto, cioe lo eſſere principio dogni coſa, nel quale intelletto ſincludono due coſe. La prima e la ſupereminentia & eccellentia ſua, laquale ha ogni cauſa ſopra el ſuo effetto, & per queſto e ch am:uo Celio La ſeconda e la produttione di quello che da lui procede, nella quale ſintende conuerſione alle coſe à lui inferiori, mentre quelle produce, il che di ſopra dicemmo eſſere ſimilitudine di uita attiua, & per queſto in qualche modo ſe li conuiene el nome di Gioue, maſsime con aditione di ſomma perfettione, comme diciendo. Gioue ottimo maſsimo. Alla prima mente angelica conuengono piu nomi, perche e meno ſemplice che Dio, & piu diuerſita in lei ſi uede. Et prima e da ſapere che ogni creatura e compoſta di dua nature. Luna delle quali ſi chiama potentia o uero natura informe. Laltra atto o uero forma, et Platone nel Philebo chiama la prima infinito, & la ſecõda termine & fine. & da Auicebrone & molti altri ſono chiamate, materia & forma. & quantunq infra philoſophi ſia differentia di openione, ſe queſta materia informe e in tutte le creature una medeſima, & duna medeſima ragione, o pure diuerſamente in diuerſi gradi di nature ſi truoui, nõdimeno tutti in queſto conuengono, che ogni coſa che e mezza fra Dio & la materia, prima e miſta di atto & di potentia, & queſto ci baſta, ne importa al propoſito noſtro per qual modo ſi ſia o ſinte da eſſere queſta, o miſtione, o compoſitione. E adunq per ſimil modo queſta prima mente compoſta di queſte dua parti et ogni imperfettione che e in lei, tu e per reſpetto di quella parte detta potentia. come per laltra ogni perfettione In queſta mente ſi poſſono cõſiderare tre operatiõi. Vna circa le coſe à ſe ſuperiori. Laltra circa ſe ſteſſa. La terza circa le coſe à ſe inferiori. La prima non e altro che conuertirſi ad contemplare el padre ſuo. Et ſimilmente la ſeconda non e altro che il conoſcere ſe ſteſſa. Lultima e uolgerſi alla produttione & cura di queſto mondo ſenſibile ilquale come di ſopra dicemmo, e da quella prodotto. Queſte tre operationi ſintendono per que modo procedere da quella mente, che per merito di quella parte chiamata atto che e in lei, ſi riuolge in uerſo el padre, per il merito dellaltra detta potentia condeſcende allo opificio delle coſe inferiori, per il merito delluna & della altra in ſe ſteſſa ſi ferma, Per le due prime operationi ſi chiamera Saturno, perche luna & laltra e contemplatione, per la terza Gioue, Et perche queſto atto di produrre le coſe mondane, gli conuiene per quella natura detta potentia, quella parte in lei principalmente ſi chiamera Gioue, il che e da oſſeruare per quello che nel ſecondo libro diremmo eſponendo quello che ſieno li orti di Gioue. Per il medeſimo fondamento lanima del mondo, inquanto o ſe ſteſſa, o le coſe à ſe ſuperiori contempla, ſi puo chiamare Saturno. In quanto e occupata al mouimento & al gouerno de corpi & attioni mondane, ſi chiama Gioue, Et perche a lei principalmente ſi conuiene queſta operatione del gouerno del mondo corporale, come à quella mente ſi conuiene principalmente el contemplare, pero aſſolutamente ſi chiama Gioue, coſi come quella mente Saturno, benche quella mente ogni uolta che di lei ſi parla come di opifice del mondo, ſempre ſi chiama Gioue, per la ragione di ſopra detta, queſta e la uera proprieta di queſti nomi.

Della compoſitione, diuiſione, & ordine di queſto mõdo ſenſibile, & la ragione per che ſe dice eſſere diuiſo à tre figluoli di Saturno.

CAPITOLO. IX.

ADunque queſto mondo prodotto da quella mente ad imagine del mondo intelligibile in lei prodotto dal primo padre, compoſto come ciaſcuno animale de la lanima ſua & del ſuo corpo. El corpo mondano e tutto queſto che à gliocchi noſtri appare ſatto, come nel Timeo ſi ſcriue, di quattro elementi, Fuoco, Acqua, Aria, & Terra. Et per uera intelligentia di queſto, e da ricordarſi del fondamento da noi poſto nel primo capitolo di queſto trattato, cioe che ogni coſa ha tre eſſeri, Cauſale, Formale & Participato, come in eſſo capitolo dichiarammo. Biſogna adunque che anchora queſti quattro elementi habbino triplice modo die eſſere, El primo, cioe lo eſſere cauſale, hanno ne corpi celeſti, perche la ſoſtantia di quelli corpi, non e compoſta di queſto Fuoco, Aria, Acqua, & Terra, che ſono dalla Luna in giu, communemente chiamati elementi, ma in ſe ſi contienne tutti, come ogni cauſa contiene el ſuo effetto, per eſſere ne celeſti corpi uirtu productiua de corpi inferiori, ne per modo alcuno ſi puo intendere che il corpo del cielo ſia una ſoſtantie miſta de queſti elementi, come ſono li altri corpi miſti apreſſo di noi, perochè ſeguirebbe oltre alle altre ragioni da altri adotte, che prima fuſsi facta queſta parte del mondo dalla Luna in giu, che la parte ſuperiore celeſte, perche prima ſintende leſſer delli elementi in ſe ſemplici, & poi per loro cõcorſo cauſarſi quello che di loro e miſto. Hanno adunq li elemẽti nel Cielo eſſer cauſale, come Platone uuole, et nõ eſſer formale, come rettamente Ariſtotile niega, & di queſto altroue piu largamente parlarẽmo. Hãno ei loro eſſere formale dalla Luna ſino alla terra, & il terzo eſſere, cioe participato imperfetto & diminuto, hãno nelle parte ſotterrane, et che queſto ſia el uero, cioe che nelle uiſcere della terra ſi truoui fuoco, aria, & acqua, lo demonſtra la eſperientia, & li philoſophi naturali lo pruouono, & li antichi theologi lo confermono, diſegnando quelli enigmaticamente per li quattro fiumi infernali. Acheronte, Cocyto, Styge & Phlegetonte. Poſsiamo adunque diuidere el corpo mondano in tre parti, Celeſte, Mondano, & Infernale, uſando queſti dua ſecondi nomi, ſecondo el commune uſo di parlare, uſurpato etiamdio dalli antichi, che e di chiamare queſta parte dalla Luna in giu propriamente mõdo, onde Giouãni euãgeliſta parlãdo delle anima che da Dio ne corpi ſinfondano, dice, ogni anima che uiene in queſto mondo, & coſi in molti altri luoghi anchora ſi truoua oſſeruato. Similmente queſta parte ſotterranea chiamano inferno, deputata per luogo di ſupplicio alle anime nocẽti. Di qui ſi puo intẽdere per qual cagione e ditto da Poẽti el regno di Saturno à tre ſuoi figluoli eſſere diuiſo, à Gioue, Neptuno, & Plutone, che non denota altro ſe non la triplice uariatione di queſto mondo corporale, & quãto al corpo per il modo ditto, & quanto anchora alla nima mondana ſecondo che noi intendiamo queſte tre parti eſſere animate. El regno di Saturno e il mondo intelligibile & eſſemplare di queſto, il quale mentre di Saturno rimane, cioe mẽtre rimane nel ſuo eſſere ideale & intelligibile, rimane uno & indiuiſo, & conſequentemente piu fermo & piu potente, ma poi che alle mani de figluoli e peruenuto, cioe che e tranſmutato di queſto eſſere corporale, & da loro in tre parti e diuiſo per la uariatione di quello triplice eſſere de corpi, diuiene piu infermo &

mo & meno potente eſſi che non era prima, degenerando dal primo quanto degenera ogni coſa corporea dalle ſpirituali. Di cono la prima parte, cioe la celeſte eſſere ſuta di Gioue, Lultima & piu infima, di Plutone & quella del mezzo di Neptuno. Et perche queſta parte e quella doue principalmente ſi fa ogni generatione & corruttione, pero e ſignificata da Theologi per lacqua & per il mare che e in continuo fluſſo & refluſſo, onde, & da Eraclito, queſto continuo moto delle coſe generabili & corruttibili e aſſomigliato al moto di uno rapidiſſimo torrẽte, per queſto dicono e Poẽti à Neptuno eſſere tocco el regno del mare, & per Neptuno e Theologi de gẽtili ne loro myſterij intendano quella potentia, o uero deita che e preſide della generatione, ne per queſto pero habbiamo ad intendere eſſere tre anime diuerſe, lequali informino & reghino queſte tre parti del mondo, imperoche eſſendo el mondo uno, debba hauere anchora una ſola anima, Laquale inquãto anima & uiuifica le parti del mondo ſotterranee, ſi chiama Plutone, inquanto uiuifica le parti che ſono ſotto la Luna, ſi chiama Neptuno, inquãto uiuifica le celeſti ſi chiama Gioue, & pero dice Platone nel Philebo che per Gioue ſintende una anima regia, cioe quella parte dellanima del mondo che e la principale, & regge & domina alle altre. Et benche da altri altrimenti ſia fatta queſta diuiſione in queſti tre figlioli di Saturno, ho uoluto ſolamente recitare quella che e openione mia propria, & che io eſtiſtimo eſſere piu uera, pretermettendo le eſpoſitioni da Greci addotte, dellequali altroue faremo piu integra eſſaminatione, & ad piu perfetta cognitione delle coſe dette, cioe della natura de corpi celeſti & mondani & elementali, ho ad ricordare che ſecondo e piu de Platonici e corpi celeſti ſono compoſti di materia & di forma, come li altri corpi, benche di materia piu perfetta & daltra natura.

Che le anime dele otto ſphere celeſte inſieme con lanima del mondo ſono le noue Muſe.

CAPITOLO. X.

DOppo lanima del mondo pongono e Platonici molte altre anima rationali, fra lequali ne ſono otto principali, che ſono lanima delle ſphere celeſte, lequali ſecondo li antichi nõ ſono piu che otto, cioe ſette pianetti, & la ſphera ſtellata. Queſte ſono le noue Muſe tanto da Poẽti celebrate, fra lequali e la prima Callyope, che e luniuerſale anima del mondo, & laltre otto per ordine ſono diſtribuite ciaſcuna alla ſua ſphera.

De lanima uniuerſale del mondo, & di tutte le altre anime rationali, & della conuenientia che ha lhuomo con tutte le parti del mondo.

CAPITOLO. XI.

SCriue Platone nel Timeo che nel medeſimo uaſo, & de medeſimi elementi fabrico el fattore del mondo lanima mondana & tutte laltre anime rationali, fra lequali, come luniuerſale anima del mondo e la piu perfetta, coſi la noſtra e lultima & la manco perfetta, delle parti dellaquale noterẽmo una ſõmaria diuiſione. La natura delhuomo quaſi uĩcolo & nodo del mondo, e collocata nel grado mezzo dello uniuerſo, & come ogni mezzo participa de li eſtremi, coſi lhuomo per diuerſe ſue parti cõ tutte le parti del mõdo ha cõmunione, & cõueniẽtia, per laqual cagione ſi ſuole chiamare Microcoſmo, cioe piccol mondo. Nel mondo prima ueggiamo eſſere la natura corporale, & queſta e duplice, una eterne, che e la ſoſtãtia de cieli, laltra corruttibile, quali ſono li elementi, & ogni natura di quelli compoſta, come le pietre, metalli & ſimili coſe: poi ſono le piãte: & ſopra queſti nel terzo grado li animali bruti, nel quarto li animali rationali: nel quinto le mente angeliche, ſopra lequali e eſſo Dio fonte & principio dogni eſſere creato. Similmente nelhuomo ſono due corpi, come nel noſtro concilio prouerrẽmo, Vno eterno chiamato da Platonici Vehiculo celeſte, ilquale da lanima rationale e immediate uiuificato, laltro corrottibile noi ueggiamo con gliocchi corporali compoſto di quattro elementi, poi e in lui la uegetatiua per laquale queſto corrottibile corpo ſi genera, ſi nutriſce, & creſce, & quello eterno uiue di perpetua uita. Tertio uie la parte ſenſitiua & motiua, per laquale ha conuenientia con li animali irrationali. Quarto uie la parte rationale, quale e propria delhuomo & delli animali rationali, & da peripathetici latini e creduta eſſere lultima & la piu nobil parte dellanima noſtra, non oſtante che ſopra eſſa ſia la parte, intellettuale & angelica, perlaquale lhuomo coſi conuiene con li Angeli come per la parte ſenſitiua conuiene con le beſtie. El ſommo di queſta parte intellettiua le chiamano e Platonici unita dellanima, & uogliono ſia quella per laquale lhuomo immediatamente con Dio ſi congiunge, & quaſi con lui conuiene, come per la parte uegetatiua conuiene con le piante. Di queſte parti dellanima quali ſieno immortali et quali mortali e fra Platonici diſcordia. Proclo & Porphyrio uogliono che ſolo la parte rationale ſia immortale, & tutte laltre corruttibili. Zenocrate & Speuſippo uogliono che oltre ad queſta la parte ſenſitiua anchora ſia immortale. Numenio & Plotino aggiugnendo à queſte anchora la parte uegetatiua, concludono ogni anima eſſere immortale.

Delle Idee, & de loro triplice eſſere.

CAPITOLO. XII. ET VLTINO DEL PRIMO LIBRO.

LA materia delle Idee da Platonici celebrata fra tutte le queſtioni di philoſophia e per auentura la piu utile & la piu dificile & noi, perche da quella depende el conoſcere delli angeli, & dellanima noſtra, & del anima celeſte, nel noſtro concilio, & nel commento ſopra el conuiuio di Platone eſſattamente ne parleremmo. dellaquella materia perche e Platonici greci, dico quelli che alle noſtre mani ſono peruenuti, oſſcuramente & breuemente ne parlano, nõ ſara forſe lopera noſtra inutile alli ſtudioſi delle coſe Platonice, ſe per quãto fa al propoſito noſtro, noterẽmo di loro certi cõpendioſi detti, prima facciamo fine al preſente libro introduttiuo al ſequente trattato di amore. Douemo adũq ricordarci del primo fundamento da noi poſto nel primo capitolo, cioe come ogni coſa ha triplice modo di eſſere, cauſale, & formale, & participato. Biſogna adunq che il ſimile ſia delle Idee, lequali in Dio harãno eſſere cauſate, nello Angelo formale, nellanima rationale, participato. In Dio adunque ſecondo Platonici non ſono idee, ma lui e cauſa & principio di tutte le idee, lequalli lui primamente produce nella natura angelica, come etiamdio chiaramente nelli oracoli de Caldei ſi truoua ſcritto, & da eſſo angelo ne fatta participe lanima rationale, pero lanima noſtra quando ſi uolge alla parte ſua intellettuale & angelica, e da quella illuminata, participando le uere forme delle coſe lequali coſi come nello intelletto ſi chiamano Idee, coſi poi nellanima ſi chiamano ragione & non Idee, & in queſto ſono differente lanime de corpi corruttibile, come le noſtre, & de alcuni demoni, ſecondo Platonici, dalle anime celeſte, perche le celeſte per la adminiſtratione del corpo non ſi partono pero dalla parte intellettuale, ma ad lei ſempre conuerſe & cõgiunte inſieme eſſercitano luno & laltro officio, & del contemplare, & del gouernare e corpi, & per queſto diranno e Platonici che corpi aſcendano ad loro, & non loro deſcendano à corpi. Laltre addite alla cura de corpi caduci & terreni occupate in queſto ſi priuano della contemplatione intellettuale, & mendicano la ſcientia delle coſe da ſenſi, alliquali al tutto ſono inclinate, & pero ſempre di molti errori & opinioni falſe ſono piene dallaqual prigione & miſeria uedremo diſotto eſſere potiſſimo

mezzo à liberarne la uia amatoria, laquale mediante la bellezza delle coſe corporee & ſenſibile eccita nellanima memoria delle parti intellettuali, & cagione che ad quell'a riuolgendoſi dalla terrena uita, ueramente ſogno di ombra, come ſcriue Pindaro, alla eterna traſferendoſi, & dal foco amoroſo quaſi purgata in angelica forma, come noi nellopera ſequente dichiareremmo, felicemente ſi traſformi.

SEGVITA EL SECONDO LIBRO DELLO ILLVſtriſsimo. S. conte Ioanni Pico Mirandolano ſopra la predetta cãzona, che ogni uolta chel nome delle coſa propoſta e ambigua, ſi debba prima preſuppore quello che per tal nome ſi ſignifichi.

CAPITOLO. PRIMO

DIce Platone in piu luogi, et doppo lui Ariſtotile, & uniuerſalmente tutte le ſchole de Philoſophi, che nel principio del trattare dogni materia ſi debbe preſupporre quello che ſignifica el nome dell coſa dellaqual ſi ha ad diſputare, Et per eſſecutione di queſto ci comandano che ogni uolta che tale nome equiuoco, cioe ſignificatiuo di diuerſe coſe & uarie, dobbiamo diſtinguere eſti ſignificati, & dichiarare per quale principalmente intendiamo di uſare eſſo nome, peroche altrimenti e ſempre ogni diſputatione confuſa, inordinata, & uana, ne daltronde procedeno li errori di quelli Sophiſti, liquali intanti ſua dialogi riprehende Platone, ſe non dal nõ ſapere queſta regola di diſtinguere e termini equiuoci & ambigui, dallequale regole uole Eudemo eſſere ſtato el primo inuentore Platone pero chi ſanza logica, nellaqualle il predetto modo ſi impara alle coſe de Philoſophi, & maſsime de Platonici ha poſto o uero pone mano, e forza che & ſe ſteſſo & qualunq altro che a ſua detti porge gli orecchi empia di errori infiniti & digrandiſsima cõfuſione. Eſſendo adunq queſto nome, Amore, come nelſequente capitolo uedrẽmo, commune ad ſignificare diuerſe coſe, e neceſſario prima che di amore parliammo, dichiarare quello che per queſto nome ſintenda, eſcludendo ogni altra coſa che queſto importare poteſſi.

Di queſto uocabulo Amore, et di diuerſi ſuoi ſignificati.

CAPITOLO. II.

COſi come le uirtu cognoſcitiue dellanima ſi riuolgono circa el uero & el falſo, coſi le uirtu deſideratiue circa il bene & il male, La uirtu che conoſce aſſente à quello che iudica eſſere uero, diſſente da quello che iudica eſſere falſo, quello aſſentire ſi chiama da philoſophi affirmatione, quello diſſentire ſi chiama negatione. Similmente la uirtu dellanima che deſidera à quello che ſe li appreſenta con faccia di buono, ad quello ſinclina, & da quello che con faccia di male ſe li demoſtra, ſugge & ſi ritrahe, quella inclinatione ſi chiama amore. quella fuga & quello ritrarſi, ſi chiama odio. Queſto e il piu largo & piu commune ſignificato di queſto uocabulo di Amore, che ſi poſſa intendere Sotto queſto ſono molte ſpecie le quali ſi uerificano ſecõdo la diuerſita de beni, ne liquali el deſiderio noſtro ſinclina, come, uerbi gratia, ſe queſto Amore e circa la roba, & maſsime ſe e inordinato, ſi chiamera, auaritia. ſe circa honori, ambitione. ſimilmẽte ſe ſia circa Dio o alcuno ſuperiore à noi, ſi chiamera pieta. Se circa à uno equale, amicitia. Eſcludẽdo adũq queſto, & tutti li altri ſignificati, noi habbiamo ad intẽdere quello ſolo che e deſiderio di poſſedere quello ò che e, ò à noi pare che ſia bello, et coſi nel cõuiuio di Platone e diffinito, amore e deſiderio di bellezza, & come dicẽdo el Poeta, appreſſo de Greci ſintende Homero appreſſo li noſtri Vergilio per la loro eccellẽtia fra tutti e Poëti, coſi dicẽdo Amore aſſolutamẽte, ſintẽde amore di bellezza. certo come di quello che eccelle et ſupera ciaſcuno deſiderio dogni altra coſa creata. queſto ſimilmẽte ſi oſſerua nella lingua latina, nellaquale bẽ che propriamente ſi dica el tale ama Dio, el tale el fratello, el tale e danari. tuttauia dicẽdo aſſolutamẽte el tale ama, ſintẽde lui eſſere preſo da queſto deſiderio di bellezza dalcuno. il che uulgarmẽte ſi dice eſſere inamorato. Et per che fra tutti e deſiderij damore, queſto deſiderio di bellezza e il piu uehemente, onde & Platone dice nel Phedro, che amore e detto da queſto uocabolo Romis, che appreſſo de greci ſignifica quello che apreſſo del noſtro uulgare fortezza, & uehemẽtia. Per queſto ogni uolta che noi uogliamo ſignificare qualche altro amore et deſiderio eſſere uehemente, lo denotiamo per queſto nome, come ſi dice el tale eſſere inamorato delle lettere, el tale delle arme, & coſi delle altre coſe, & Platone nel cõuiuio & nel Phedro, & el Poëta noſtro nella preſente cãzona parlono di quello amore, del quale chi e preſo, uolgarmẽte ſi dice eſſere inamorato, il che nõ e altro che deſiderio di poſſedere & di fruire la bellezza di altrui di che ſi cõclude che ei lamore col quale Dio ama le creature, et quello che propriamẽte ſi chiama amicitia, et molti altri ſimili, ſono diuerſi da queſto amore di che ſi parla, et per hora baſti di re queſto, che ſẽdo amore del quale ſi parla, deſiderio di poſſedere la bellezza daltrui, nõ eſſendo in dio deſiderio di coſa alcũa fuora di lui come quello che e in tutto perfettiſsimo, & neſſuna coſa li mãca, nõ potrebbe piu à lui repugnare queſto amore. imperoche quello cõ ilquale lui ama le creature naſce ad põto da oppoſita cagione. In quello, colui che ama ha biſogno della coſa amata, & riceue da lei, cioe dallo amato, la perfettione ſua, in queſto, cioe amore diuino, lo amato ha biſogno dello amãte, & chiama da, & nõ riceue. Similmẽte quello amore che amicitia ſi chiama ha oppoſita proprieta allamore noſtro. Nella amicitia e ſempre neceſſaria la reciprocatiõe, cioe che luno amico pil medeſimo modo & per la medeſima cagione ami laltro, & coſi e cõuerſo, come Platone dice in molti luoghi, il che nõ e neceſſario nellamore noſtro, imperoche colui che ama puo eſſere nõ bello, & cõſequentemente non atto ad muouere lo amato ad mutuo deſiderio della ſua bellezza. Amore adunq delquale noi habbiamo ad parlare ſi puo coſi definire, come anchora Platone il definiſce, deſiderio di bellezza, deſiderio, ui ſi pone come natura generica & commune, per laquale amore conuiene con tutti li altri deſiderij, come lhuomo inquanto e gli e animale, conuiene con tutte le fiere, poi ui ſi aggiunge de bellezza, che ſpecifica la natura propria di amore, & lo diſtingue da ogni altro deſiderio, come per lo eſſere rationale, & mortale ſi diſtingue lhuomo daglialtri animali. Se adunque conoſcieremo perfettamente le parti di queſta definitione, conoſcerrẽmo perfettamente amore. Et cominciando dala prima dico che deſiderio non e altro che una inclinatione & impeto di colui che deſidera in quello che o e ueramente, o lui eſ.iſtima à ſe eſſere conueniente, & quella tal coſa ſi chiama bene, pero lo oggietto del deſiderio e il bene o uero, o apparẽte, & come poi ſi truouono diuerſe ſpecie di beni, coſi naſcono diuerſe ſpecie di deſiderij, come nel propoſito noſtro, amore, che e una ſpecie di deſiderio, & circa una ſpecie di bene che ſi chiama bello, di che ſi conclude che il bello dal buono e differente, come una ſpecie dal ſuo genere, & non come coſa eſtrinſeca da una intrinſeca. Puoſſi diuidere el deſiderio per ſua prima diuiſione in deſiderio naturale, & deſiderio con cognitione. Et per piena intelligentia che coſa e deſiderio naturale, e da intendere che eſſendolo oggietto del deſiderio el bene, & hauendo ogni creatura qualche perfettione à ſe propria per participatione della

bonta diuina, dallequale cioe che proceſſe, come ſcriue Moyſe, fu grãdemẽte buono, biſogna che habbia uno certo fine, nel qua ſe quel grado, di che lei e capace di felicita, ritruoua, & in quello naturalmente ſi dirizi & uolga, come ogni coſa graue al ſuo centro. Queſta inclinatione nelle creature che non hanno cognitione, ſi chiama deſiderio naturale, grande teſtimonio della prouidentia diuina, dalaquale ſono ſtate queſte tali creature al ſuo fine dirizate, come la ſaetta del ſagittario al ſuo berzaglio, ilquale non e dalla ſaetta conoſciuto, ma da colui che con occhio di ſapientiſſima prouidentia uerſo quello la muoue. Di queſto deſiderio e deſiderato Dio da tutte le creature, peroche eſſendo ogni bene particulare uno ueſtigio & una participatione del primo bene, che e eſſo Dio, in ogni bene che ſi deſidera, lui e el primo deſiderato. Non e altro el bene delle pietre & delle piante ſe non quello di che loro ſono capace di participare della bonta diuina, & ſecondo che una natura e capace di participare piu o meno, coſi e ordinata o ad piu, o ad meno nobile fine, pero el fine di tutte le creature e uno, cioe fruire, Dio, per il modo à loro poſsibile, & guſtare quanto piu poſſono della dolcezza della ſua bonta, ma ſecondo e poterne conſequitare piu o meno ſono diuerſificati e fini, & di qui puoi intendere come dio e quel bene del quale dice Ariſtotile nel principio della ethica. che tutte le coſe lo deſiderano, & per quello che e ditto ſi puo conoſcere in che modo lo deſiderio anchora che non conoſcino, & in che modo non deſiderino coſa à loro impoſsibile, & quanto ſia lontana dal uero la eſpoſitione di coloro che hanno altrimenti in quel paſſo interpretato Ariſtotile, per euidentiſsime ragioni altroue dichiareremo, con queſto naturale deſiderio uolgendoſi ad lui, ogni creatura lo lauda & adora, come cantano li propheti hebrei, & ad lui quaſi ſupplicando tutti ſi uoltano & offeriſcono, come ſcriue el gran platonico Theodoro.

Del deſiderio in commune, & come quanto e per ſe, ſempre ſia uolto al bene.

CAPITOLO. III.

L'Altra ſpetie di deſiderio non e ſe non circa le coſe conoſciute da chi deſidera, & e dalla natura inſtituto che à ogni uirtu conoſcente ſia cõgiunta una uirtu appetitiua laqual quello che la conoſce ne iudica eſſere bene, ama & abbraccia, quello che iudica eſſere male, odia & refuta. lei inquãto e per ſua natura, e ſempre uolta al bene, ne mai fu alcuno che deſideraſſi di eſſere miſero, ma perche la uirtu che conoſce ſpeſſo nel iudicare ſinganna, & iudica eſſer bene quello che in uerita e male aduiene che qualche uolta dalla uirtu appetitiua quale per ſe e cieca & non conoſce, e deſiderato il male, & da luna canto ſi puo dire che uolontariamente il faccia, perche à lei neſſuno puo fare uiolentia, dallaltro ſi puo dire che non uolontariamente, perche lo fa ingãnata dal iudicio della compagna, perche lei per ſe mai deſiderarebbe il male. Queſto uide Platone nel Timeo quãdo dice che neſſuno uolontariamẽte pecca.

Che el conoſcere le coſe, e uno poſſederle.

CAPITOLO. IIII.

COnſegue à ogni uirtu deſideratiua una proprieta commune, & e che ſempre chi deſidera in parte poſsiede la coſa deſiderata, & in parte no, & ſe della poſſeſsione di quella fuſſi in tutto priuata, mai la deſiderarebbe. il che per dua modi ſi uerifica, El primo e perche come nel precedente capitolo dicimo, non ſi deſidera la coſa ſe non poi che e conoſciuta, & da philoſophi e ſottilmente dichiarato, come el coſe e uno poſſederle, onde ſegue el detto uulgato di Ariſtotile, chalanima noſtra e ogni coſa perche ogni coſa conoſce, et appreſſo ad Aſaph. poeta hebreo dice, Dio tutte le coſe ſono mia, perche tutte le conoſco, benche, come fra il ſuo conoſcere & il noſtro e differentia grandiſsima, coſi ſia parimente nel poſſedere Laltro modo, e che ſempre fra chi deſidera & la coſa deſiderata cõuenientia & ſimilitudine, gode, & cõſeruaſi ogni coſa per quello che à lei per cognatione di natura e piu conforme, per quello che glie diſsimile & contrario, ſi attriſta & ſi corrompe pero infra diſsimili non cade amore, & la repugnantia di dua nature oppoſite non e altro che uno odio naturale, come lodio non e altro che una repugnantia con cognitione. Di queſto euidentemente ſegue eſſere neceſſario che la natura del deſiderato inqualche modo ſi truoui nel deſiderante, perche altrimẽti fra loro non ſarebbe ſimilitudine, & che imperfettamente ſeli truoui, perche uano ſaria cercare quello che in tutto ſi poſsiede.

Che à diuerſe nature conoſcente, ſono anneſſe diuerſe nature appetitiue.

CAPITOLO. V.

COme el deſiderio in commune ſegue la cognitione in cõmune, coſi à diuerſe nature conoſcente ſono anneſſe diuerſe nature appetitiue, & quanto per hora baſta Si poſſon le uirtu cognitiue in tre gradi diſtinguere, in ſenſo, ragione, & intelletto, alle quali ſimilmente conſeguono tre gradi di natura deſideratiua che ſi potranno chiamare appetito elettione, & uolunta. Lappetito ſegue il ſenſo, la elettione, la ragione, la uolunta, lo intelletto. Lappetito nelli animali bruti, la elettione nelli huoi, & in ogni altra creatura che ſi truoua mezza fra noi & li angeli, la uolunta nelli angeli, & coſi come il ſenſo non conoſce ſe non le coſe corporali & ſenſibili, coſi lo appetito non deſidera ſe non le coſe corporali & ſenſibili & come lo intelletto angelico ſolo alla contẽplatione delli ſpirituali cõceti inteſo et uolto, ne alle coſe materiali ſinclinaſe nõ quãto loro gia dalla materia aſſolute et ſciolte, immateriale & ſpirituale diuengono, coſi la uolonta loro ſolo de beni intemporali & ſpirituali ſi paſce, la natura rationale poſta fra queſte dua come uno mezzo fra li eſtremi, hora à luna parte, cioe al ſenſo inclinata, hora allaltra, cioe allo intelletto eleuandoſi, alli deſiderij delluna & dellaltra per propria elettione puo accoſtarſi. Di tutte le ſopradette coſe ſi puo concludere che ogni uolta che la coſa deſiderata coſa corporea & ſenſibile, biſogna che il deſiderio di quella ſia, o appetito che ſegua il ſenſo, o elettione di ragione inclinata al ſenſo, ogni uolta che le coſa ſpirituale & incorporea, conuien che ſia, o uolonta intellettuale & angelica, o elettione di ragione alla ſublimita dello intelletto aſſunta, & eleuata. Viſto adunque Amore eſſere deſiderio, & dichiarato che coſa e deſiderio, per conoſcere che deſiderio e Amore, ſe glie, o ſenſitiuo, o rationale, o intellettiuo, che tanto e a dire quanto deſiderio beſtiale, o humano, angelico, biſogna uedere che coſa ſia bellezza che e lo ggietto del deſiderio, il che conoſciuto, harẽmo della diffinitione di Amore, & conſequentemente di lui aſſoluta cognitione.

Della belezza commune.

CAPITOLO. VI.

QVeſto uocabolo bellezza ſi puo pigliare ſecondo una larga & commune ſignificatione, & puoſſi pigliare propriamente. Secondo el primo modo, ogni uolta che piu coſe diuerſe concorrono ad conſtitutione duna terza, laquale naſca dalla debita miſtione & temperamento fatto di quelle coſe uarie, quello decore & quella Harmonia & quella temperantia che reſulta di quella proportionata commiſtione, ſi chiama bellezza. Et concioſia che ogni coſa creata ſia compoſta & ſia con tanta debita ragione, & proportione compoſta quanto poſsibil ſia alla natura di quella coſi puoſſi ſecondo modo predetto chiamare bella cieſcuna coſa creata, non eſſendo eſſa bellezza altro che quello temperamento ilquale e cauſa che quelle nature, benche diuerſe & uarie, pur

conuengono & concordano inſieme ad comporre una natura & Secōdo queſta ragione neſſuna coſa ſemplice puo eſſere bella, di che ſegue che in Dio non ſia bellezza. Dopo Dio comincia la bellezza, per che cōmincia la contrarieta ſanza laquale nō puo eſſere alcuna coſa creata, ma ſarebbe ſolo eſſo Dio, ne baſta queſta contrarieta & diſcordia di diuerſe nature ad conſtituire la creatura, ſe per debito temperamento non diuenta & la contrarieta unita, & la diſcordia, concorde, il che ſi puo per uera deffinitione aſſegnare di eſſa bellezza, cioe che non ſia altro che una amica inimicitia, & una concorde diſcordia. Per queſto diceua Heraclito, la guerra & la concordia eſſere padre & genetrice delle coſe, & apreſſo à Homero, chi maladice la contentione, e detto hauere beſtemiato la natura. Ma piu perfettamente parlo Empedocle ponendo nō la diſcordia per ſe, ma inſieme con la concordia eſſere principio de le coſe intēdēdo per la diſcordia la uarieta delle nature di che loro ſi compongono, & per la concordia, la unione di quelle, & pero ſolo in Dio diceua non eſſere diſcordia, perche in lui non e unione di diuerſe nature, anzi e eſſa unità ſemplice ſanza compoſitione alcuna, & perche in eſſa conſtitutione della creatura e neceſſario che e lunione ſuperi la cōtrarieta, altrimēti la coſa ſi riſoluerebbe, perche da loro inſieme ſi ſepererebbeno ſua principij, pero e detto da Poeti che Venere ama Marte, perche quella bellezza laquale ſi chiama Venere, come noi di ſotto diremmo, non ſta ſanza quella cōtrarietà, & che Venere domi et mitighi Marte, non per altro ſi dice, ſe non perche quel temperamento mitiga, raffrena, & retunde la pugna & lodio che e fra quelle nature contrarie. Similmente appreſſo delli antichi Aſtrologi, la oppenione de quali ſegue Platone & Ariſtotile, & ſecondo che ſcriue Aleſſandro Hiſpano, anchora Moyſe, Venere fu poſta in mezzo del cielo appreſſo ad Marte, adcioche haueſſi ad domare limpeto di quello ilquale e di ſua natura corrottiuo & diſtruttiuo, coſi come anchora Gioue la malitia di Saturno. Et ſe ſempre Marte fuſſi ſottopoſto à Venere, cioe la contrarieta de principij componenti à loro debiti temperamenti, neſſuna coſa mai ſi corromperebbe.

Della bellezza propriamente preſa.

CAPITOLO. VII.

QVeſta e la larga & commune ſignificatione di bellezza, nellaquale ſignificatione communica con lei queſto uocabolo Harmonia, onde ſi dice Dio con muſico & harmoniaco temperamento hauere compoſto tutto il mondo, ma coſi come Harmonia cōmunemente ſi puo pigliare per il debito temperamento dogni coſa compoſta, propriamente, ſignifica ſolo el tēperamēto di piu uoce cōueniente inſieme à una melodia, coſi bēche, bellezza ſi poſſa dire dogni coſa debitamēte compoſta, tuttauia il ſuo proprio ſignificato e ſolamente alle coſe uiſibili, coſi come Harmonia alle coſe auditibili, & queſta bellezza e quella, el deſiderio dellaquale e chiamato Amore & pero da una ſola potentia conoſcitiua naſce Amore cioe dal uiſo, come e da Muſeo, & da Propertio, & uniuerſalmenti da tutti e Poeti & Greci & Latini fu ſempre celebrato, & muoueſi per queſto Plotino ad credere che Eros, che in greco ſignifica Amore, ſi deriui da queſta dittione Oraſis, che ſignifica uiſione, ma direbbe uno ſe bellezza e ſolo nelle coſe che il uiſo cōprēde, come ſi puo attribuere alle idee che e natura al tutto inuiſibile? Per dichiaratione di queſto dubio, dalquale depende il fondamento di queſta materia, e da notare che ſono due uiſi, luno corporale, laltro incorporale, El primo e quello che communemente ſi chiama uiſo, elquale dice Ariſtotile eſſere da noi amato ſopra tutti li altri ſenſi Laltro e quella potentia dellanima, per laquale nel penultimo capitolo del primo libro fu detto noi hauere conuenientia con li Angeli. Queſta potentia da tutti e Platonici e chiamata uiſo, ne queſto uiſo corporale e altro che una imagine di quello, & Ariſtotile nella Ethica ſua, & in molti altri luoghi dice nō hauere altra proportione lo intelletto allanima che il uiſo al corpo. Onde & Pallade per laquale e ſignificato la intellettuale ſapientia, per tutto apreſſo ad Homero della bellezza delli occhi ſi uāta, cō queſto uiſo uidde Moyſe, uidde Paulo, uiddono molti altri eletti la faccia di Dio, & queſto e quello che noſtri Theologi chiamano la cognitione intellettuale, cognitione intuitiua, con queſto uiſo Giouāni euangeliſta dice, e giuſti hauere ad uedere el ſommo Dio, & queſta eſſere tutta la mercede noſtra.

Che le bellezze prepriamente preſe ſono due cioe bellezza corporale, & bellezza intelligibile.

CAPITOLO. VIII.

ESſendo adunq̃ bellezza nelle coſe uiſibili, & eſſēdo dua uiſi, luno corporale, laltro incorporale, ſaranno anchora dua obietti uiſibili, & cōſequentemente dua bellezze, & queſte ſono le dua Venere da Platone celebrate, & dal Poeta noſtro, cioe la bellezza corporale & ſenſibile, ditta Venere uolgare. et la bellezza intelligibile che e in eſſe Idee, laquale come diſopra dimoſtramo e obietto dello intelletto come e colori del uiſo, & chiamaſi Venere celeſte, di che ſeguita che eſſendo Amore appetito di bellezza, che coſi come ſono dua bellezze, ſieno anchora neceſſariamēte dua Amori, uolgare et celeſte, et coſi come quello la uolgare & ſenſibile, coſi queſto la celeſte & intelligibile bellezza deſidera. Pero diſſe Platone nel conuiuio, che quante Venere ſono, tāti ſono neceſſariamēte li Amori

Per quale cagione ſi dica Venere, cioe la bellezza eſſere madre di Amore.

CAPITOLO. IX.

EAdunq̃ Venere non potentia alcuna dellanima, ma eſſa bellezza dallaquale eſſendo generato Amore, meritamente e ditta madre di quello, imperoche la bellezza e cauſa dello Amore, non come principio prodoutiuo di eſſo atto, che e amare, ma come obietto, perche ſecondo Platonici, delli atti dellanima noſtra eſſa anima e cauſa effettiua, et li obietti ſono come materia, circa laquale lanima produce quelli atti, uenēdo per queſta ragione la bellezza ad eſſere cauſa materiale dello Amore e detta Venere eſſere ſua madre, perche da Philoſophi la cauſa materiale ſi aſſomiglia alla madre, come la effiuente al padre.

Breue Epilogo di Venere, di amore, & delle Idee.

CAPITOLO. X.

SAra adunque Venere eſſa bellezza laquale genera lo Amore, genera quella celeſte et ideale, lo amore celeſte ilquale ſi diffinira coſi. Amore celeſte e deſiderio ītellettuale di Ideale bellezza. Diſopra e dichiarato che coſa e deſiderio, & che coſa e appetito intellettuale. Delle Idee ſi parlo nel quinto capitolo del prī libro, lequali per dire breuemente non ſono altro che forme eſſemplare delle nature delle coſe, & di eſſe e pieno ogni intelletto, & per quelle intende, dellequali ſi ſcriue nel libro delle cauſe, che ogni intelligentia e piena di forme, & fu nel ultimo capitolo del primo libro demōſtrato eſſere queſte forme chiamate Idee in eſſo Dio, come in ſuo fonte & principio, et eſſere eſſentialmente nella mente angelica, nellaquale primamente ſono prodotte da eſſo dio, ultimamente per participatione nellanima rationale, laquale, coſi come participa la ſoſtātia de lo intelletto, coſi participa eſſe idee, & conſequentemente la bellezza di quelle. di che poſſiamo concludere, lo Amore della bellezza dellanima eſſere non gia amore celeſte perfettamente, ma perfetta & propinqua imagine di quello, ma il primo & el piu uero lui eſſere doue ſi truoua appetito della

ideale bellezza il che e di neceſsita nella prima mēte, laquale ſenſa mezzo, Dio della bellezza delle Idee ueſte & adorna.

Del naſcimento di Amore, & quello che ſi intenda per li orti di Gioue, per Poro, & per Penia, & per e natali di Venere.

CAPITOLO. XI.

Dice Platone, Amore eſſer nato nelli orti di Gioue, ne natali di Venere, eſſendoſi Poro accompagnato con Penia, & eſſendo tutti li Dÿ nel conuito poſti ad menſa, & eſſo Poro figluolo del conſiglio inebriato di nectare. E adunq; da preſuppore prima eſſo Dio eſſer increato & creatore dogni coſa. Di poi habbiammo ad intēdere quella natura informe, laquale da eſſo Dio formata, fa la mente angelica, come diſopra fu detto. la forma che Dio da alla mēte angelica, non e altro che eſſe idee, laquale come dicēmo e la prima bellezza. Deſcendono adunque eſſe idee nello angelo da Dio, & perche ogni coſa allontanandoſi dal ſuo principio & fonte, & meſcolandoſi à natura contraria, diuenta piu imperfetta, pero eſſe idee allongandoſi da Dio loro fonte & principio, & coniungendoſi à quella natura informe diuerſa in tutto & aliena dalla ſua forma, e neceſſario che diuentino imperfette. Ha adunq; langelo alhora in ſe la bellezza delle idee, ma imperfetta, & dalla opacita della ſua ſoſtātia ottenebrata, di che e neceſſario che in lui ſegua deſiderio di hauere la perfettione di quelle, ilquale deſiderio eſſendo deſiderio di bellezza, e quello deſiderio che da noi e chiamato Amore. ilquale non naſcerebbe ſe, ò le Idee non fuſsino nello angelo, ò ſe ui fuſsino perfette, perche come nel quarto Capitolo di queſto libro dichiaramo, la coſa deſiderata, parte ſi poſsiede, parte no, & ſe la mente fuſsi in tutto priuo della coſa amata, non ſarebbe tra loro ſimilitudine alcuna, il che e cauſa dello Amore. Naſce adūque queſto amore quando Porò che ſignifica copia, cioe laffluentia di eſſe Idee, ſi miſchia con quella natura informe chiamata Penia, perche e pouera & mēdica, eſſendo dogni eſſere & dogni atto priuata, ne e proprio Penia leſſentia di quella natura informe, ma e la indigentia & la imperfettione di quella. Eſſa natura informe dichiaramo nello ottauo Capitolo del primo libro eſſere chiamata Gioue, & perche ragione in quello luogho e chiamata Orti di Gioue, cioe, perche in quella ſono piantate le Idee, non altrimenti che li arbori in uno orto, & di qui naſce che eſſa mēte angelica adornata gia di eſſe Idee, dalli antichi fu chiamata Paradiſo, che e uocabolo graeco & ſignifica quel che e appreſſo di noi giardino, & coloro che tutti ſono nella uita intellettuale & eleuati gia ſopra la natura humana ſimili fatti alli angeli, ſi nutriſcono del contemplare, furono detti eſſere in Paradiſo, al laqual uita contemplatiua & felicità eterna eſſortandoci Zoroaſtre eſclama, cerca cerca el paradiſo. laqual dittione di poi da noſtri Theologi e ſtata transferita ad ſignificare etiam eſſo luogo corporale, cioe el ſupremo cielo che e ſtāza & habitatione delle anime beate, la beatitudine delle quali conſiſte in eſſo contemplare, & nella perfettione dello intelletto, come Platone nel Philebo, & nello Epinomide apertamente dice Sono adunq; li orti di Gioue quella eſſentia informe. & in eſſa della perfettione delle Idee che e eſſo Porò miſta con la imperfettione di eſſe, & indigentia dello eſſere perfette, laqual naſce dalla imperfetta natura di quella eſſentia, nacque Amore, cioe deſiderio della perfettione di quella, ne prima nacque amore, che ne natali di Venere, cioe nō prima che la ideale bellezze, benche imperfetta naſceſsi nella mente angelica. Et tanto e adire ne natali di Venere, quanto ſe diceſsi eſſendo quaſi Venere imperfetta & diferente dalla perfetta bellezza, come uno fanciullo in faſce da eſſo adulto & gia peruenuto alla eta perfetta, & ne natali di Venere tutti li Dÿ erono poſti ad menſa, per queſto e da ricordarſi di quello che fu detto nel ſeſto capitolo del primo libro, che ogni coſa oltre al ſuo eſſere naturale, ha uno altro eſſere detto ideale, ſecōdo ilquale fu prodotto da Dio nella prima mente, pero per Saturno ſi puo intendere & interpretare & Saturno pianeta, & la idea di Saturno & ſimilmente di tutti li altri. Quiui per li dei habbiamo ad intendere le idee di tutti li dei, & in queſto ſegue Platone el modo di parlare di Parmenide pythagorico, il quale chiama ſempre eſſe idee Dÿ, li Dÿ adunque ſono eſſe idee, lequali precedono eſſa Venere, impero che lei e quello decore & quella gratia che reſulta dalla uarietà di quelle idee, & diceſi che erano al conuito & ad menſa, per che el loro padre alhora le paſcea di ambroſia, & di nectare. Per intelligentia dellaqual coſa e da ſapere che li antichi theologi de gentili come ſcriue Heſiodo, et Ariſtotile conferma, dicono tutte quelle coſe che dio cibo alla ſua menſa di nectare & ambroſia, eſſere eterne, & laltre che non ſono eterne, non eſſere ſtate à quello conuito. Eſſendo adunq; le idee della mente angelica, & prime & ueramente eterne per queſto Platone uuole, loro eſſer ſtate à quello conuito celeſte, doue di ambroſia & di nectare furono paſciute, il che anchora piu eſpreſſe dicendo che eſſo Porò, che e laffluentia uniuerſale di eē idee ſi era di Nectare inebriato, et pero quātunq; iui fuſsino le Idee dellaltre coſe, nondimeno non dice che le fuſsino al conuito accettate, perche à loro non fu conceſſo il dono della immortalita. Credo eſſere ſufficientemente dichiarato come Amore nacque nelli orti di Gioue, del congreſſo di Porò & di Penia, ne natali di Venere, nel conuito, eſſendo li Dÿ poſti ad menſa & cibandoſi.

Per qual cagione ſia poſto da Orpheo Amore nel ſeno di Chaos.

CAPITOLO. XII.

Per le coſe di ſopra dichiarate e manifeſto perche da Orpheo e poſto amore nel ſeno del chaos ināzi à tutti li altri Dÿ, perche Chaos nō ſignifica altro che la materia piena di tutte le forme, ma confuſa & imperfetta, quando adunq; la mente angelica era gia piena di tutte le Idee, ma anchora imperfette, & quaſi indiſtinte & confuſe, ſi potea chiamare chaos nel quale nacque amore, cioe deſiderio della perfettione di quelle.

A quale nature, & per qual cagionē ſi conuēga el nome del Circolo.

CAPITOLO. XIII.

Deſidera adunq; eſſo angelo fare quelle, cioe eſſe Idee perfette, & e ragioneuole che la perfettione loro naſca da oppoſita cagione à quella dalla quale naſce la loro imperfettione da due cauſe. Luna e allontanarſi dal fonte & principio ſuo, laltra e coniungerſi à natura diſsimile & contraria. Dunq; naſcera la loro perfettione & dal remuouerſi & dal ſepararſi da quella natura diſsimile, & ritornādo donde in prima erano proceſſe al ſuo principio, ſecondo la loro poſsibilita ueramente riunirſi, pero amore, cioe il deſiderio di acquiſtare queſta bellezza perfettamente commuoue & ſtimola langelica mente ad conuertirſi uerſo Dio, & ad coniungerſi quanto piu puo con quello, perche ciaſcuna coſa intanto la ſua perfettione acquiſta, inquanto al ſuo principio ſi coniunge, & queſto e il primo circolo, cioe la mente angelica, che dalla indiuiſibile unita di Dio procedendo per circolare moto de intrinſeca intelligentia, ad quella perfettamente ritorna, & ogni natura laquale e atta ad fare queſto ſi chiama circolo, perche la figura circolare ad quello medeſimo punto onde in prima comincia, ritorna. Et queſta proprietà ſi truoua ſolamente in due nature, nelangelica, & nella rationale, & per queſta medeſima cagione queſte due nature ſolo ſono capace di felicità, perche la felicità non e altro che peruenire al ſuo ſummo bene & ultimo fine, & quel medeſimo e ultimo fine dogni coſa che e ſuo primo principio. Adunque quelle nature che poſſono ad

no ad

no al ſuo primo principio ritornare, poſſono anchora conſeguire la felicità, & tali ſolamente ſono le ſoſtantie immortali perche la natura corporea & materiale, non ha, come concedano tutti philoſophi peripathetici & platonici, queſta potentia che loro chiamano refleſſiua, mediante laquale poſſino ò in ſe ſteſſe, ò alloro principio riuolgerſi dunque ſolamente della loro cauſa procedono & participano quello bene che dalla loro cauſa e loro communicato ilquale bene non lo potẽdo loro riunire al ſuo principio, non puo conſeguire aſſoluta perfettione, ma el bene loro ſempre rimane imperfetto, pero non hanno felicità, ò lhanno ſi imperfetta che non ſi puo propriamente chiamare felicità. Eſſendo adunque due ſole nature, cioe langelica & la rationale che poſſino ritornare al ſuo principio, ſolo queſte due ſi poſſono chiamare circoli, & debbonſi chiamare circoli intelligibili, perche ſono immateriali, ſimilmente ne corpi ſecondo li noſtri Theologi, ſono dua circoli imagine & ſimulachro di quelli, cioe el decimo cielo che e circolo corporale, & immobile, imagine del circolo intelligibile, che e la mente angelica, laltro circolo e el corpo celeſte mobile, imagine del circolo, che e lanima rationale. Del primo e platonici non fanno mẽtione, & direbbono forſe la natura angelica eſſendo in tutto ſeparata & diuerſa dalla natura corporale, ne hauendo à quella reſpetto ò habitudine alcuna, non eſſere repreſentata per alcuna coſa corporale. Del ſecõdo, Platone nel Timeo fa eſpreſſa mentione, monſtrando come tutti e circoli del corpo celeſte mobile, che ſi diuide ſecondo lui nella ſphera nõ erratica, & ne ſette pianeti, e ſimulachro di altretanti circoli immateriali, chel ſono nellanima rationale. Alcuni attribuiſcono à eſſo Dio e nome del circolo, & pare oppenione delli antichi Theologi gentili, che lo chiamano Cielo, quaſi che lui ſia una ſphera cõprendente in ſe tutte le coſe, coſi come comprende in ſe lultimo Cielo tutte le coſe corporali, ne e inconueniente ſecondo una ragione el nome del circolo eſſerli proprio, & ſecõdo unaltra repugnarli. Intendendo adunque, come diſopra eſponauamo, per circolo, una natura che da uno punto indiuiſibile cominciando, al medeſimo ritorna, repugna in tutto à eſſo Dio, ilquale in queſto modo non e circolo, per che non ha principio daltronde, ma e eſſo punto indiuiſibile dalquale comincino & al quale ritornono tutti e circoli, ſi che quanto ad queſta proprietà, repugna el circolo à eſſo Dio, per che non ha principio ne fine. Repugna anchora alle coſe materiali, perche, benche comincino da uno principio, non poſſono ritornare ad quello, reſta che ſia proprio della mente & dellanima. Secondo molte altre proprietà conuiene à Dio prima perche e la piu perfetta figura di tutte latre, come e eſſo dio di tutte le coſe, & ſolo à queſta figura del circolo nõ ſi puo adgiugnere, il che dimõſtra lei eſſere aſſolutamẽte perfetta oltre ad queſto glie unaltra ragione laquale io credo eſſere potiſſima, & queſta e che lultima ſphera e luogo dogni coſa locata, il che pruouono e Platonici ſottilmente di eſſo Dio, dichiarando, come infra li altri fa Porphyrio, non eſſere lanima nel corpo, come pare à uolgari, il che anchora Platone nota nel Timeo, ma per oppoſito eſſere eſſo corpo nellanima, & per la medeſima ragione eſſa anima nella mente angelica, & eſſa mente angelica in eſſo dio ultimo luogo di tutti e luoghi, il che ne myſterij delli Hebrei ſi puo comprendere, liquali fra piu ſacrati nomi di Dio pongono queſto, cioe Luogo, & coſi nelle ſacre littere molte uolte chiamato. Sara adunque per queſta ragione, ad ſufficiente dichiaratione dellaquale ſarieno neceſſarie piu parole, ma ſarebbe fuora di propoſito noſtra, & coſi per le preallegate chiamato Dio circulo, il che meritamente oſſeruato nella Theologia delli Smaelliti da Parmenide, no, anchora che molti lo credano, ma noi a troue prouerremo quello che da lui e chiamato ſphera intelligibile, non eſſere eſſo Dio ma el mõdo intelligibile da Dio immediatamente prodotto.

Breue epilogo del naſcimento de Amore.

CAPITOLO. XIIII.

EPilogando adunq; breuemente, dico che ne natali di Venere, cioe quando prima la bellezza delle Idee diſceſe nella mente angelica, eſſendo eſſa mente nuouamẽte nata, cioe anchora non adulta, cioe eſſendo anchora quella bellezza imperfetta, nacque Amore, cioe nacque nello angelo deſiderio di hauere quella bellezza perfettamente, laquale gia in qualche modo haueua, & da queſto amore ſtimulato ſi conuerſe ad Dio, & da lui riceue la perfettione di quella bellezza ideale, laquale poi che in ſe hebbe perfetta gia fu in lui Venere adulta, & alla ſua perfettione peruenuta.

Delle tre gratie ſeguace di Venere, & de loro nomi.

CAPITOLO. XV.

DIcono e Poeti hauere queſta Venere per ſue ſeguace & quaſi ancille le gratie, e nomi delle quali ſuonono in uolgare Viridita, Letitia, & Splendore, le quali tre gratie non ſono altro che tre proprieta conſequente quella bellezza ideale. Prima lo eſſere uerde, non e altro che permanere & durare la coſa nel ſuo eſſere integra & ſanza labefattione alcuna, ne per altro ſi chiama la giouanezza uerde, ſe non perche alhora lhuomo da lo eſſere ſuo integro & perfetto, ilquale del ſuo uigore & ſua integrita con gli anni ſempre piu & piu perdendo uiene ad annullarſi ĩ tutto, & cõcioſia che ogni coſa compoſta tanto duri nel ſuo eſſere, quanto dura quella, proportione debita che uniſce le parti ſua ad unione di quella, ne ſia Venere altro che queſta proportione, meritamente eſſa Viridita non e altro che una proprieta conſequente à eſſa Venere. Et pero doue e la prima & uera Venere, cioe nel mõdo ideale, ui ſi truoua anchora la uera uiridita, per eſſere ogni natura intelligibile, intraſmutabile dalla integrita dello eſſere ſuo, & in tutto inſeneſcibile, laqual proprietà in tanto deriua alle coſe ſenſibili in quanto eſſa Venere poſſono participare, perche mentre in loro dura quella proportione in tãto durano & ſi mantengono uerde, laltre due proprietà della ideale bellezza e lo illuſtrare lo intelletto & muouere la uolonta à deſiderio di ſe, empiendo quella quando e poſſeduta di ineffabile letitia. Et perche eſſo eſſere, & quella durabilita & permanentia non e atto refleſſiuo, pero una delle gratie e dipinta col uolto uerſo noi, come procedente & non ritornante. Laltre due, perche apartengono allo intelletto & alla uolonta, la operatione dellequali e refleſſiua, pero ſono dipinte col uolto in la, come di chi ritorna, imperoche le coſe ſono dette uenire ad noi dalli Dij, & da noi alli Dij ritornare.

Del naſcimento di Venere da Peoti ſotto ſabolare uelamento deſcripto.

CAPITOLO. XVI.

DIcendo Platone Amore eſſere nato ne natali di Venere, e neceſſario à queſto luogo intendere come naſceſſe eſſa Venere. Platone nel conuiuio non dice altro ſe non che la fu figluola di Celio, el modo come di lui naſceſſi dichiarano li antichi Theologi de gentili ſotto ſabolare uelamẽto, dicendo che Saturno tagliò e teſticoli à Celio ſuo padre, & gittogli in mare, & che del ſeme di quelli nacque Venere. Per dichiaratione di queſto myſterio e prima da preſupponere che la materia, cioe quella natura informe dellaquale habbiamo detto eſſere cõpoſta ogni creatura, e da Theologi molte uolte ſignificata per lacqua per eſſere lacqua in cõtinuo fluſſo et facilmẽte receptiua dogni forma, lũgo ſarebbe ſe io uoleſſi addurre tutti e luoghi, et dello ſacra ſcriptura Moſayca et Euãgelica

& delle

& delle ſacre lettere de Gentili, oue da loro per lacqua e ſigni ficata queſta natura, queſto ſolo uoglio adiũgere che per reſpetto che queſta natura informe prima ſi truoua nello Angelo come in quello che e prima creatura, pero eſſi Angeli ſono per queſto nome delle acque ſignificati, ne altro e da intẽdere per le acque che ſono ſopra e cieli, delle quali dice Dauid, che eſſe laudano cõtinuamente Dio, ſe non eſſe mẽte Angeliche, il che cõſente eſſere coſi Origene Adamãtino, & ſono infra Platonici alcuni che uogliono nõ eſſere altro quello Oceano che da Homero e chiamato padre delli Dij & delli huomini, che quella mente Angelica, laquale di ſopra dichiaramo eſſere principio & fonte dogni altra creatura che dopo lei ſi truoui, per queſto da Georgio genuſto approbatiſsimo Platonico e chiamata queſta prima mente Neptuno, come quella che e dominatrice di tutte lacque, cioe di tutte laltre mẽte, & Angeliche & humane. Queſte ſono quelle acque, queſto e quel fonte uiuo, delquale chi bee, mai piu nõ ha ſete. Queſte ſono lacque & e mari ſopra liquali, come dice Dauid, Dio ha fondato luniuerſo mondo.

Expoſitione della fabula di Saturnõ.

CAPITOLO. XVII.

Dopo queſta cognitione da ſapere per quale cagione e detto da Poeti che Saturno caſtraſsi Celio ſuo padre fu dichiarato nella prima parte dellopera preſente, come eſſo Dio, ilquale e detto Celio, ſecondo Platonici, produceua el primo Angelo, ilquale loro chiamano mente diuina & li Poeti Saturno, & fu dichiarato che eſſo Dio non produſſe altra creatura che queſta, dallaquale poi era prodotto il reſto del mondo. Se adunque colui che rimane ſterile, ne puo piu generare, meritamẽte ſi puo chiamare caſtrato, perche poi che e creata la prima mente Angelica per eſſere in lei communicato cio che dal primo Dio ſi puo communicare, & talmente communicato che lui non rimane piu prodottiuo di coſa alcuna, non e ſanza gran ragione detto da Poeti Saturno caſtrare Celio ſuo padre. Caſtra adunque Saturno Celio, ma Gioue nõ caſtra Saturno, ma ben lo priua del regno, perche poi che eſſa mente ha prodotta lanima del mondo, che e Gioue, non rimane ſterile come fa Celio prodotto Saturno, ma produce dopo quella tutti e cieli & li elementi, & lanime rationali, ma perche la dminiſtratione di queſte coſe mondane ſi fa mediante el cielo & di eſſa anima rationale, che muouano inſieme che coſe inferiore, eſſendo, come di ſopra dichiaramo, eſſa anima mondana principio dogni moto, & quella mente in tutto immobile dicesi da Poeti Saturno eſſere legato come quello che non ſi muoue, & limperio & adminiſtratione del mõdo eſſere appreſſo di Gioue, ilquale pero non gouernerebbe bene el mondo, ſe non fuſsi adiutato da conſigli del uechio padre, cioe che lanima non muouerebbe ordinatamente el Cielo, ne rettamente diſporrebbe laltre coſe non fuſsi participe della ſapientia paterna intellettuale, come da Platone nelle leggi e pienamente dichiarato à chi con ſana mẽte le legge, peroche le ſue parole in quel lo luogo male inteſe, & à qualche Platonico, & à tutti e Manichei furon cagione di grãdi errori. E adunque manifeſto per qual cagione Saturno caſtri Celio, & Gioue leghi Saturno & tolghili limperio. Seguendo adunq la eſpoſitione da noi addotta, habbiamo ad dire che tutto quello che cõmunica Celio à Saturno, cioe quella plenitudine delle idee laquale deſcende da Dio nella mente, ſono e teſticoli di Celio, peroche ſeparati quelli da eſſo, rimane ſterile & non e piu generatiuo, caſcono queſti teſticoli nel mare, cioe nela natura informe Angelica, & come prima con quella ſi cõiungano naſce eſſa Venere, laquale come e detto, e quello decore, quello ornato, et quella gratia reſultãte dalla uarietà di quelle idee, & perche quelle idee nõ harebbono in ſe quella uarietà & diſtintione, ſe non fuſsino miſchiate à quella natura informe, ne ſanza quella uarietà ui puo eſſere belezza, meritamente ſegue che Venere nõ poteſsi naſcere ſe non cadendo e teſticoli di Celio nelle marittime acque.

Di Porò, & perche ſia detto figluolo del conſiglio.

CAPITOLO. XVIII.

Reſta dichiarare per qual cagione e chiamato Porò figluolo del conſiglio. Eſſendo adunq Porò laffluentia di eſſe Idee prouenìente dal uero Dio, e chiamato figluolo del cõſiglio da Platone, imitatore delle ſacre lettere delli Hebrei, nelle quali eſſo Dio e chiamato per il medeſimo nome onde & Dioniſio Areopagita dice Ieſu Chriſto eſſere chiamato Angelo del conſiglio, cioe nuntio di Dio, nõ intendendo per il conſiglio altro che il primo padre Dio, il che intendo Auicenna chiamò la prima cauſa, cauſa conſigliatiua, il che e ad dimoſtrare che la mente non ha da ſe le Idee & la ragione del le coſe, ma da eſſo Dio, ne e altro il conſigliare uno ſe non darli la notitia & la ragione di quello che ha ad fare. Hauẽdo adunq prodotto Dio la mente, laquale haueſsi ad eſſer fabricatrice di queſto mondo uiſibile, la conſigliò, cioe admaeſtrò & inſtruſſe dellopera che lei haueua ad fare, formando quella mẽte della perfettiſsima Idea di queſto artificio mondano.

In che modo ſi ha à intendere Amor eſſere el piu giouane, & el piu uechio di tutti gli Dei.

CAPITOLO. XIX.

Hauendo eſpoſto le parole del naſcimento di amore dette da Diotyma, & demonſtrato le parole di Orpheo, ilquale dice Amore eſſere nato nel ſeno di Chaos inanzi à tutti li altri Dij, eſſere conforme al ſenſo di Platone, reſta ad dimoſtrare come anchora non repugna à quello che Agathon dice, cioe Amore eſſere piu giouane che tutti li altri dei, il che pare manifeſtamente repugni à Orpheo, ilquale dice Amore eſſer il piu antiquo che tutti li altri Dei. Per intelligentia adunq della uera ſolutione e da ricordar ſi di quello che di ſopra e detto, cioe che coſi come la caſa ha dua eſſeri, uno nella Idea ſua nella mente dello artefice, laltro nella materia, come ſono le pietre, & legni, & ſimili coſe, et quello primo ſi chiama eſſere Ideale, & queſto eſſere naturale, coſi e di tutte laltre coſe lequali hãno in quella prima mẽte lo eſſere Ideale, & fuora di quella el loro eſſere naturale. Gioue adunq et Saturno et coſi tutti li altri Dij ſi poſſono ſignificare, & per la idea di Saturno, & di Gioue, & coſi delli altri, & per eſſo Saturno & Gioue naturale & non ideale. Dico adunq che el primo dio nello eſſer ſuo naturale & perfetto fu Amore, & prima di lui non fu alcuno altro Dio che haueſsi lo eſſere naturale, cioe eſſere perfetto, & lui fu cagione di darlo à tutti li altri dei, il che eſſere coſi, e manifeſto per le coſe ſopra dette perche Amore nacque quando le idee diſceſono nella mente angelica, lequali idee eſſendo la ſoſtantia di eſſa mente, nõ fu la ſoſtantia di eſſa mente prima perfetta che loro fuſsino perfette, il che non fu ſe non dapoi che amore fu nato. Se adunque eſſa mente angelica nõ hebbe lo eſſer naturale perfetto prima che amore naſceſſi, & lui fu cagione di darglele inquanto per la conuerſione fatta da lui à Dio furono quelle idee perfette, molto megiormente ſi puo dire delli altri Dij, liquali ſono poſteriori di eſta mẽte, cioe che amore fu prima che loro haueſsino el ſuo eſſere naturale perfetto, non oſtante che loro fuſsino prima di lui ſecondo el loro eſſere ideale imperfetto, et per queſto uiene ad eſſere piu giouane di tutti li altri & piu bello, perche eſſe idee immediatamente furono congionte a quella natura informe, & lui nõ nacque in lei ſe non dapoi che la fu gia dalle Idee, bẽche imperfettamente, formata.

Come ſintenda el regno della neceſsita eſſere ſtato inanzi al amore.

CAPITOLO. XX.

DEl medeſimo fundamento ſi puo intendere facilmente quello che dice Agathone, cioè che il regno della neceſsita fu prima che il regno di amore. per intelligentia dellaqual coſa è da ſapere che Platone nel Timeo chiama quella natura informe, neceſsita, & benche altroue per neceſsita intenda eſſo fato, nondimeno in queſto luogho ha ad intendere la neceſsita ſecondo el primo modo, cioè per quella natura informe. E adunque da ſapere che eſſendo ogni creatura compoſta di quelle dua nature dellequali luna è materiale & laltra formale, luna imperfetta et laltra cagione della perfettione, ogni uolta che luna di loro participa piu della natura dellaltra, ſi chiama eſſere ſoggietta à quella, & quellaltra predominare à lei, & per queſte ragioni, perche nelle creature inferiori è piu della parte imperfetta che della perfetta, ſi dice in loro predominare la materia. Quando adunque le idee erano anchora imperfette & inordinate, perche quella natura informe & materiale è cagione dogni imperfettione, è detto da Theologi, alhora hauere regnato la neceſsita, & ogni imperfettione, come è detto, che nella creatura ſi truoua, procede da quella natura informe, per queſto dice Agathone, che tutte le coſe che delle idee ſi dicono che dinotino di loro qualche imperfettione, tutte accaddono regnante la neceſsita, coſi come tutte le perfettioni poi che amore commcio ad regnare, perche quando per amore ſi conuerſe la mente in Dio, fu in lei perfetto quello che prima era imperfetto.

Per qual cagione ſi dica Venere imperare à tre fati.

CAPITOLO. XXI.

NOn ſarà adunq; fuora di propoſito eſporre per qual cagione dica Orpheo Venere imperare à tutti è tre fati, il che ſolo da fundamenti di ſopra dichiarati ſara manifeſto. Pongono, come altre uolte hauemo detto è platonici dua mondi, queſto ſenſibile, & lnaltro intelligibile eſſemplare di queſto. In queſto mondo ueggiamo grandiſsimo ordine, & ogni coſa concatenata inſieme, & inſieme dependente con amicheuole concorſo alla conſtitutione di uno tutto. Queſto ordine, queſta ſerie di cauſe & di effetti, è chiamata da philoſophi, Fato, & eſſendo queſte coſe mondane imagine di quelle idee del mondo intelligibile, & dependenti da quelle, & à loro ſottopoſte. Seguita che lordine di queſte dependa da lordine di quelle, ilquale ordine è chiamato Prouidentia, coſi come queſto è chiamato fato, & pero è platonici pongono la prouidentia laquale conſiſte nellordine delle idee eſſere in quella prima mente, laquale prouidentia, cioè ilquale ordine depende da eſſo Dio, come da quello che è ultimo fine di queſto ordine, ne eſſa legge di prouidentia che ordina le coſe nel ſuo fine altroue le dirizza che ad conſeguire quello ultimo & infinito bene. Se adunque Venere non è altro che lordine di quelle idee, dalquale dependo lordine mondano chiamato fato, ſeguità che Venere domini à eſſo fato, ilquale fato in tre parti è diuiſo, & diſegnato per è nomi delle tre parce, Cloto, Lacheſis, & Atropos, perche quello che è unito nella prouidentia & miſurato da una indiuiſibile miſura della eternita fatto gia nel fato tẽporale, ſi diuide in tre parti, cioè preſente, preterito, & futuro, bẽche anchora altrimẽti ſi poſſa diuidere ſecõdo quelli tre regni diuiſi à figluoli di Saturno, come da noi nel primo libro fu dichiarato. Altri uogliono che Atropos ſi attribuiſca alla ſphera nõ erratica, Cloto à ſette pianeti, Lacheſis alle coſe della luna in giu, ma il trattare di queſta materia richiede proprio et determinato luogo. Di qui ſi puo intẽdere che al fato nõ ſono ſottopoſte ſe nõ le coſe tẽporale, & queſte ſono quelle che ſono corporee, et pero eſſẽdo lanima rationale incorporea nõ è ſottopoſta al fato, anzi domina à quello, ma bene è ſottopoſta alla prouidentia & ferue à quella, ilqual ſeruire è una uera liberta, perche ſe la uolũta noſtra obediſſe alla legge della prouidẽtia è da lei guidata ſapiẽtiſsimamẽte alla cõſecutiõe del ſuo deſiderato fine, & ogni uolta che da queſta ſeruitu ſi uuole liberare, ſi fa di libera ueramẽte ſerua, & faſsi ſchiaua del fato, del quale prima era patrona, perche il deuiare dalla legge della prouidẽtia, nõ è altro che laſciare la ragione & ſeguitare il ſenſo & lappetito irrationale, ilquale è ſottopoſto al fato per eſſere di natura corporeo, et pero chi à lui ſi ſottopone, molto piu ſi fa ſeruo di colui di cui eſſo è ſeruo, ma di queſto altra uolta parleremo.

Del Amore angelico & humano, & de loro obietti.

CAPITOLO. XXII.

CRedo ad ſufficientia eſſere detto di queſto Amore celeſte, & di Venere ſua madre, uero è che ſe tutte le queſtioni che ſi potrieno muouere alla perfetta cognitione dello Idee uoleſsi in queſto luogo eſſequire, ſarebbe biſogno di piu lũgo trattato, ma in queſto luogo ſarebbe ſuperfluo & altroue è noſtra intentione parlarne copioſamente. Laſciãdo adũq; queſta materia ad altro tempo, et eſpedito quello che dello Amore celeſte & angelico era da intendere, paſſeremo ad dichiarare la natura di quello Amore che è propriamente una imagine di queſto, coſi adũq; come dal cielo, cioè da Dio deſcendono nella mente angelica le idee, & per queſto naſce in eſſa Amore di bellezza intellettuale, coſi da la mente angelica deſcendono nellanima rationale le medeſime Idee, lequali ſono tanto piu imperfette di quelle che ſono nella mente angelica quanto lanima & la natura rationale è piu imperfetta dello Angelo & della natura intellettuale, di che mutano & natura & nome, come fu nel primo libro dichiarato. Quel medeſimo adunque che di Saturno reſpetto à Celio fu detto, quel medeſimo è di Gioue, reſpetto à Saturno. Et nota che Plotino nel ſuo libro di Amore non parla del primo Amore celeſte, ma ſolo di queſto, & ſimilmente non parla di quella prima Venere, ma di queſta ſeconda, cioè, non della bellezza delle Idee deſcendente da Celio in Saturno, ma di quella che da Saturno diſcende in Gioue, cioè nellanima del mondo, il che lui manifeſtamente dichiara, perche quella Venere celeſte dellaquale lui parla non dice eſſere nata di Celio, come dice Platone, ma di Saturno, allaqual coſa chi non poneſsi diligente attentione iudicherebbe Platone & Plotino in queſto eſſere diſcordi, coſi come chi rettamente gli oſſerua conoſce dalluno & dallaltro inſieme hauerſile totale cognitione & aſſoluta dello Amore celeſte, perche da Platone è trattato di quello che è primo et uero Amore celeſte, & da Plotino del ſecondo che è imagine di quello. Venere adunque madre di queſto amore, naſce di Saturno, & ſi uniſce con Gioue, coſi come quella prima naſce di Celio & ſi uniſce con Saturno. & per quella ragione medeſima per laqual uuole Plotino che le idee, che è la prima Venere, non ſieno accidentale, ma ſuſtantiale alla mente angelica, uuole etiamdio che queſte ragioni ſpecifiche che ſono nellanima, come le idee nella mente, ſieno ſuſtantiali allanima, & per queſto tale hora dira Plotino che Venere celeſte è quella prima anima rationale, & diuina. Et per non dare occaſione ad alcuno di errare che per queſte parole ſi mouesſi ad credere che la natura dellanima, in quãto natura di anima rationale, foſsi Venere, ſoggiũge di ſotto, che queſta anima è chiamata Venere, inquanto in lei è uno certo ſplendido & ſpecioſo amore, diſegnando per queſto quelle ſpecifiche ragioni dellequali habbiamo parlato, ad che ritornãdo dico che coſi come quello primo amore che è nella mẽte ſi chiama angelico & diuino, coſi queſtaltro che è nellanima rationale ſi chiama amore humano, perche la natura rationale è la principale parte della natura de lhuomo.

Del

Del amore uolgare, & della bellezza ſenſibile, che è lo obietto ſuo.

CAPITOLO. XXIII.

HOra eſpedito quello che è neceſſario dello amore celeſte & della imagine ſua, paſſeremo ad trattare dello amore uolgare, ilquale non è altro che appetito di bellezza ſenſibile per il ſenſo del uiſo, come puo eſſere chiaro per le coſe ſopradette. Queſta bellezza, ſi come la intelligibile et come uniuerſalmente ogni natura, ha tre modi di eſſere, cioè, Cauſale, Eſſentiale, ò uero Formale & Participato. La cauſa ſua è il Cielo ſenſibile animato di quella uirtu chel muoue, coſi come la cauſa della bellezza & Venere intelligibile, era quel primo & uero Dio intelligibile. Queſta uirtu motiua del Cielo, è la infima potentia dellanima celeſte, ſecondo la qual potentia è congiunta al corpo del cielo, come è la uirtu noſtra motiua & progreſsiua congiunta à muſculi & à nerui, liquali uſa per inſtrumenti & organi ad eſſequire queſta ſua operatione che è il moto, coſi la uirtu motiua dellanima del cielo atto corpo & organo al moto celeſte circolare & ſempiterno, come è piedi ſono atti al moto del caminare delli animali, mediante eſſo corpo del cielo tranſmuta queſta materia inferiore & formala di tutte le forme che ſono in lei non altrimenti che la mano dellarteſice mediante el pennello forma la ſua materia di queſta ò di quella forma artificiale. La cauſa adunq; di queſta Venere uolgare, che è la bellezza di queſte forme materiali ſenſibili, è quella uirtu motiua dellanima celeſte, & in quella ha eſſa Venere lo eſſere cauſale. Lo eſſere ſuo formale & eſſentiale è in eſsi colori dalla luce del ſole uiſibile illuminati, coſi come ſono illuminate le Idee dalla luce di quel primo inuiſibile ſole. Lo eſſere ſuo participato è nella diſpoſitione quantitatiua della coſa bella, cioè in eſſa figura che conſiſte in uno tale ordine delle parte, & queſta ſi puo chiamare bellezza per participatione, perche come di ſopra fu dichiarato. Bellezza è obietto motiuo del uiſo, & non eſſendo queſta quantita atta ad mouere el uiſo ſe non inquanto à partecipe de colori & della luce, meritamente non ha per beneficio della propria natura di eſſere bellezza & procreatiua di amore, ma per participatione & merito di altri, che & per ſe & per la loro propria natura ſono atti ad mouere el uiſo et generare nellanimo di chi li uede Amore della coſa ueduta.

Seguita dello Amore celeſte, humano, & beſtiale.

CAPITOLO XXIIII.

AMore adunq; uolgare non è altro che deſiderio di poſſedere queſta tale bellezza, & come ſubito che la intelligibile bellezza, il che ſono eſſe Idee, deſcendeua nello intelletto Angelico, naſceua nella uolonta dello Angelo deſiderio di poſſedere quella bellezza, & per conſeguire queſto ſi sforzaua di accoſtarſi à quello, dalquale in lui era tal bellezza peruenuta, coſi come prima la ſpetie & la imagine di queſta bellezza ſenſibile peruiene allocchio, ſubito naſce nello appetito ſenſitiuo, ilquale, come di ſopra dichiaramo, ſegue la cognitione del ſenſo, coſi come la uolōta, la cognitione dello intelletto, naſce dico uno deſiderio di fruire pienamēte quella bellezza, & di qui poſſono naſcere dua amori, dequali luno è beſtiale, & laltro è humano & rationale, pero che queſto nō è dubbio, che hauendo pienamēte ad ſeruire queſta bellezza, biſogna unirſi ad quello che è principio & fonte ſuo, & dal quale prima procede, & ſe noi ſeguitiamo el iudicio del ſenſo, ilquale ſeguitano è bruti & li animali irrationali, giudicheremo el fonte di queſta bellezza eſſere in quello corpo materiale nel quale la ueggiamo poſta, & di qui naſcera in noi lappetito del coito, che nō è altro ſe nō congiungerſi con quel corpo per il piu intimo modo che ſia poſsibile, nellaquale materia el diſtenderſi piu longamente, è uno profanare e caſti myſterij amoroſi di Platone. Ma ritornando al propoſito noſtro, dico chel ſenſo giudica quella bellezza hauere origine da quel corpo, et pero el fine dello Amore di tutti è bruti, è il coito, ma la ragione per oppoſito iudicio, conoſce quello corpo materiale, non ſolo non eſſere fonte & principio di bellezza, ma eſſere natura in tutto diuerſa et corrottiua di quella, et conoſce che quanto piu da quello corpo ſi ſepara, & in ſe ſi conſidera, tanto piu ha della ſua natura & propria dignita & preſentia, & pero certo non debbe paſſare da quella ſpecie riceuuta nelli occhi ad eſſo corpo, ma debbe depurare queſta ſpecie quāto piu puo ſe in lei uede rimaſto qualche infettione di natura corporea & materiale. Et perche lhuomo ſi puo intēdere & per lanima rationale poſta nella ſua natura perfetta. Et puoſsi anchora intēdere per lanima rationale al corpo gia unita & alligata. Secōdo el primo modo Amore humano è propriamente quello che di ſopra fu detto eſſere imagine dello Amore celeſte. Secondo queſto altro modo. Amore humano è queſto del quale noi parliamo, cioè Amore di belleza ſenſibile, laquale dallanima è gia del corpo ſeparata & fatta di ſenſibile, quanto patiſſe la natura ſua, intellettuale, & molti ſono equali piu in ſu non aſcendono, & queſto cade nella piu parte de de glihuomini, alcuni piu perfetti ricordandoſi duna bellezza piu perfetta, laqual gia uide lanima loro prima che nel corpo fuſsi immerſa, ſi accendono alhora di uno deſiderio incredibile di riuedere quella, & per conſeguire queſto intento, ſi ſeparano quanto piu poſſono dal corpo, talmente che lanima nella ſua priſtina dignita ritorna, fatta in tutto patrona del corpo, ne à lui per alcuno modo ſoggietta, & alhora è lanima in quello amore ilquale è imagine dello amore celeſte, & puoſsi chiamare queſto amore di natura humana perfetta, & quellaltro Amore di natura humana caduca & quaſi imperfetta. Da queſto Amore, ſe poi di perfettione in perfettione ſi ua creſcēdo, giugne lhuomo ad tal grado che uniēdo lanima ſua in tutto con lo intelletto, è di huomo fatto Angelo, di quello angelico Amore tutto infiammato, come una terra del dal fuoco acceſa & in fiamma cōuerſa, alla piu alta parte modo inferiore ſi lieua, coſi lui da tutte le ſorde & macule del terreno corpo eſpurgato, & in fiamma ſpirituale dallamoroſa potentia transformato, inſino allo intelligibile cielo uolando, nelle braccia del primo padre felicemente ſi ripoſa.

In quale anime ſi truoui lamore uolgare, & in quale langelico, & perche le anime celeſte ſieno ſignificate per Iano.

CAPITOLO XXV.

PEr queſto che dello Amore uulgare habbiamo detto, ſegue neceſſariamente che ſolo in quelle anime poſſa cadere queſto amore uolgare, lequali ſono nella materia immerſe, & dal corpo in qualche modo ſuperate, ò almeno impedite, & finalmente in quelle anime che non ſono libere dalle perturbationi delli affetti, ma ſono alle paſsioni ſottopoſte, quale, ſecondo è Platonici, ſono & le anime noſtre & quelle de demoni, ò di tutti, come uogliono alcuni, ò delli inferiori & piu propinqui alla natura noſtra. Nelle altre anime, come ſono le noſtre, è neceſſario che ſi truoui quello Amore angelico eternalmente, coſi come è eterno lo intelletto dellanima noſtra, nondimeno pochi huomini lo uſano, la memoria de quali quaſi hauendo uolte le ſpalle allo intelletto, uolge gli occhi & li conuerte alle coſe ſenſibili & alla cura del corpo. Et per piena intelligentia di queſto paſſo è da intendere, che lanime celeſte hanno in ſe tale perfettione, come dicono tutti e Platonici, che poſſono inſieme ſatisfare alluno & allaltro loro officio, cioè, & reggere & adminiſtrare el corpo loro, & per queſto non ſi ſpiccare dalla intellettuale contemplatione delle coſe ſuperiori, & queſte anime furono da molti Poeti ſignificate per Iano bifronte, perche come lui dalla anteriore & poſteriore parte oculate, poſſono inſieme & uedere le coſe intelligibile & prouedere alle ſenſibili, ma laltre [illegible] piu imperfette che non hanno [illegible] ſe nō in una parte loro, è neceſſario che [illegible] ſi uolgano con quella parte dallaquale ſono oculate, al corpo, che laltra, che è ſanza occhi rimanga uolta uerſo intelletto, & coſi elle rimanghino [illegible] della uiſione

delle coſe intellettuali. Similmente ſe eſſe conuertono gliocchi uerſo lintelletto non poſſono prouedere piu al corpo, & è neceſſario che laſcino la cura di quello, & per queſte ragioni, queſte anime allequali è forza per la cura del corpo laſciare el bene dello intelletto, la prouidentia diuina le ha allegate è corpi caduci & corrottibili, da quali ſolute, poſsino in breue tempo, ſe per loro non manca, alla loro intellettuale felicita ritornare, & le altre anime lequali non ſono per la cura del corpo impedite dal bene dello intelletto ha eſſa prouidentia alligate à corpi eterni & incorrottibili. Di queſto fondamento puoi trare la ſolutione duno argomento di Ariſtotile nel primo dellanima, doue dice, che ſe lo eſſere nel corpo è male dellanima, come Platone molte uolte dice, ſeguita che lanime celeſte ſieno piu infelice che le noſtre, lequali qualche uolta ſi ſeparano dal corpo. Et puoi trarne unaltro fondamento, che ſe noi poniamo tutti è demoni eſſere ſoggietti à paſsione, biſogna porli tutti eſſere mortali, pero la definitione di Apuleio, cioè che Demoni ſieno di animo paſsibile ma eterni ſi debbe intendere che loro ſono eterni, perche le loro anime ſono eterne, ma nõ che in loro nõ accaggia ſeparatione dellanima dal corpo, come etiamdio accade in noi. Ritornando adunq al propoſito noſtro, dico che lanime celeſte lequali ſono da Poeti per Iano diſegnate, come quelle che del tempo, mediante el moto, ſono principio, hanno & occhi da guardare quella bellezza Ideale nello intelletto laquale amono cõtinuamente, & hanno altri occhi da guardare le coſe inferiori & ſenſibili, non per amare ò deſiderare la loro bellezza, ma per communicare loro quella & farle di eſſa partecipe. Lanime noſtre prima che al corpo ſieno alligate, ſono pel medeſimo modo come quelle bifronte, cioè hanno dua facce, perche, come dice Platone nel Phedro, ogni anima, & intendeſi dogni anima rationale conſtituta nella ſua natura, ha cura di tutto luniuerſo corporale. Hanno dunq finalmente & lanime noſtre prima che caggino in queſto corpo terreno parimente dua faccie, cioè che inſieme poſſono riguardare le coſe intellettuali, & prouedere alle ſenſibili, ma quando nel corpo deſcendono, interuiene loro non altrimenti che ſe fuſſino per mezzo diuiſe, & delle due facce ne rimaneſſi loro una ſola, et per queſto ogni hora che quelluna faccia che è loro rimaſa uolgono alla bellezza ſenſibile, rimangono priue della uiſione dellaltra, & di qui naſce che neſſuno puo hauere inſieme, & lo amore uolgare & quello celeſte, & pero Zoroaſtre confortandone alla uiſione di quella bellezza ſuperna eſclama, eſtendi gliocchi & dirizali in ſu, & di queſto puo eſſere buon teſtimone che molti dalla medeſima cauſa che gliha rapiti alla uiſione della bellezza intellettuale, ſono ſtati de loro occhi corporali con liquali ſi uede la bellezza ſenſibile, eccecati. Queſto ſignifica la fabola di Tyreſia da Callimaco decantata, ilquale per hauere uiſto Pallade nuda che non ſignifica altro che quella Ideale bellezza, dallaquale procede ogni ſapientia ſyncera, & non ueſtita ò coperta dalla materia ſubito diuenne cieco, & dalla medeſima Pallade fu fatto propheta, ſi che quella che gli chiuſe gliocchi corporali, li aperſe gliocchi dello intelletto con liquali non meno le future coſe che le preſenti uedere poteua. Homero da lombra di Achille, dalla quale fu afflato di quello poëtico furore che in ſe ogni intellettuale cõtemplatione contiene, fu anchora de gliocchi corporali eccecato. Paulo apoſtolo non prima al terzo cielo eleuato, fu rapto, che dalla uiſione delle coſe diuine gliocchi ſuoi alle coſe ſenſibili furono fatti ciechi, del cui rapto forſe qualche uolta parleremo. Ma ritornando alla materia principale, dico che mẽtre lanima noſtra è cõuerſa alle coſe ſenſibili, nõ puo fruire la uiſione della bellezza intellettuale, & pero quãtunq nello intelletto dellanima di ciaſcuno eternalmẽte uiua quello amore celeſte, nondimeno ſoli coloro lo uſono, che ſono pochi, liquali rimoſſi in tutto dalla cura del corpo, poſſono inſieme con Paulo dire, di non ſapere, ſe eſsi ſono nel corpo ò fuora di quello, alquale ſtato qualche uolta peruiene uno huomo, ma ſtaui pocho, come quelli che noi chiamiamo Eſtatici, della cagione di queſta ſeparatione, molte coſe ſarebbono da dire, lequali noi nel commento noſtro ſopra Platone nel conuiuio diffuſamente diremo, peroche da altri che io habbia letto, non è anchora ſotto ſcritto ad ſufficientia.

Come in noi poſsino eſſere piu amori.

CAPITOLO. XXVI.

SAra adunq in noi uno amore eterno & ſoſtantiale, cioè quello che è nello intelletto, ilquale è Angelico non humano, poi nellanima noſtra, laquale è per natura libera, & puoſsi uolgere & alla ſenſibile bellezza, & alla intelligibile, puo naſcere tre amori, peroche ò ama la bellezza ſenſibile, ò quellaltra celeſte, ſe la ſenſibile, ò quellaltra celeſte, ſe la ſenſibile, ò deſidera unirſi à quella corporalmente, & queſto deſiderio perche procede da irrationale giudicio, cioè da giudicare che quella bellezza naſca da quello corpo oue ella è poſta, ſi chiama amore che quel amore beſtiale et irrationale, ò deſidera unirſi à quella con la mente, cioè ſeruando in ſe la ſpecie & la imagine di quella, & con continui penſieri & fiſſa intẽtione dello animo unendo quella à ſe, & ſe à lei quanto piu puo, & queſto amore, perche naſce da rationale giudicio, cioè da conoſcere quella bellezza, nõ ſolo non hauere origine da quello corpo materiale, anzi perdere della perfettione & dignita ſua per eſſere con quello admiſta, laquale recupera quando per uirtu dellanima da quella materia è ſeparata, ſi chiama amore humano & rationale, & la piu parte delli huomini circa queſti dua amori ſi riuolgano, ma quelli, lo intelletto de quali da philoſophico ſtudio purificato & illuminato conoſce queſta bellezza ſenſibile eſſere imagine dunaltra piu perfetta, laſciato lamore di queſta, cominciono à deſiderare di uedere quella celeſte bellezza, & queſto è quel terzo amore ilquale gia guſta in qualche parte quella bellezza celeſte, hauendo di lei qualche memoria, & queſti ſe in tal eleuatione di mente perſeuerano, cõſeguitano finalmente quello angelico & intellettuale amore, ilquale, bene che prima in loro fuſsi, nondimeno come occupati ad altre coſe, non ſene accorgeuano, de quali ſi puo dire meritamente che la luce luceua nelle tenebre non la comprehendeuono, & di queſto atto largamente parleremo nella eſpoſitione dela ſeſta ſtanza della preſente canzona, alla enarratione de laquale paſſeremo, ſe prima haremo à chi legge ricordato che della fabola di Ariſtophane poſta nel conuiuio di Platone ſi puo hauere qualche lume per uno noſtro detto nel ſecõdo capitolo di queſto trattato. Et perche dal noſtro Poeta non è tocco coſa alcuna pertinente à quella, non è noſtro officio interpetrarla al preſente.

Seguita la Canzona.

CANZONA DAMORE COMPOSTA per Hieronymo Beniuieni Cittadino Fiorentino, ſecondo la mente & opinione de Platonici.

Stanza. I.

Amor dalle cui man ſoſpes' el freno,
Del mio cor pende, & nel cui ſacro regno
Nutrir non hebbe ad ſdegno.
La fiamma che per lui gia in quel fu acceſa
Muoue la lingua mia, ſforza l' ingegno
Ad dir di lui, quel che lardente ſeno
Chiude, ma il cor uien meno
Et la lingua repugna, à tanta impreſa.
Ne quel ch' en me puo dir ne far difeſa.
Et pur conuien chel mio concetto eſprima
Forza contro ad maggior forza non uale.
Ma perche al pigro in gegno amor quell' ale.
Promeſſo ha, con lequal nel cor mio inprima.
Diſceſe, benche in cima.
Credo per mai partir dalle ſue piume.

Fa nido, quanto el lume.
Del ſuo uiuo ſplendor ſia al cor mio ſcorta
Spero aprir qualche di lui aſcoſo hor porta.

Stanza. II.

Io dico com' amor dal diuin fonte
Dell' increato ben qua giu s' infonde
Quando in pria nato & donde
Muou' el ciel, l' alme informa, e'l mondo regge.
Come poi, ch' entro alli human cor s' aſconde
Con qual & quanto al ferir dextr' & prompte
Armi, è leuar la fronto
Da terra sforz' al ciel l' humana gregge.
Com' arda, infiammi, aduampi, & con qual legge
Queſt' al ciel uolga, & quello ad terra hor pieghi
Hor infra queſti dua l' inclini & fermi.
Stanche mie rime & uoi languidi e' nfermi.
Verſi, hor ch' en terra ſia che per uoi preghi?
Si che à piu giuſti prieghi.
Del' infiammato cor s' inclin' Apollo.
Troppo aſpro giogo el collo
Preme, Amor le promeſſe penne hor porgi
All' alenferme, & il camin cieco ſcorgi.

Stanza. III.

Quando dal uero ciel conuerſo ſcende
Nell' angelica mente el diuin ſole,
Che la ſua prima prole
Sotto le uiue frondi illuſtra e' nforma,
Lei chel ſuo primo ben ricerca & uole
Per innato diſio che quell' accende
In lui refleſſa, prende
Virtu, chel ricco ſen depinge & forma.
Quinc' el primo diſio che lei trasforma
Al uiuo ſol dell' increrte luce
Mirabilmente alhor s' incende e' nfiamma.
Quell' ardor quell' incendio & quella fiamma,
Che dalla oſcura mente & dalla luce
Preſa dal ciel, reluce
Nella angelica mente, e' l primo & uro
Amor, pio deſidero
D' inopia nato, & di richezza alhora
Che di ſe il ciel facea, chi cypri honora.

Stanza. IIII.

Queſti perche nell' amoroſe braccia
Della bella Cyprigna in prima nacque
Sempre ſeguir li piacque
Lardente ſol di ſua bellezza uiua.
Quinc' el primo diſio che'n noi ſi giacque
Per lui di nuoua canape s' allaccia,
Che l' honorata traccia
Di lui ſeguendo, al primo ben n' adriua.
Da lui el foco, per cui da lui deriua
Cio ch' en lui uiue, in noi ſaccende, & doue
Arde morendo el cor, ardendo creſce.
Per lui el fonte immortal trabocca, ond' eſce
Cio che poi el ciel qua giu formando moue,
Da lui conuerſo pioue
Quel lume in noi, che ſopr' aciel ci tira.
In noi per lui reſpira
Quel increato ſol tanto ſplendore
Che l' alma infiamma in noi d' eterna amore.

Stanza. V.

Come del primo ben l' eterna mente
E, uiue, intende, intende, muoue & finge
L' alma ſpiega & depinge
Per lei quel ſol ch' illuſtra' l diuin petto,
Quinci cio ch' el pio ſen concepe & ſtringe
Diffunde, & cio che poi ſi muoue & ſente
Per lei mirabilmente
Moſſo, ſente, uiue, opra ogni ſuo effetto.
Da lei come dal ciel nell' intelletto.
Naſce Vener qua giu, la cui bellezza
Splende in ciel, uiue in terra, el mondo adombra.
L' altra che dentr' al Sol, ſi ſpecchia allombra
Di quel ch' al contemplar per lei s' adrezza,
Com' ogni ſua richezza
Prende dal uiuo ſol, ch' en lei refulge
Coſi ſua luce indulge
A queſta, & come amor celeſte in lei
Pende, coſe el uolgar ſegue coſtei.

Stanza. VI.

Quando formata in pria dal diuin uolto
Per deſcendere qua giu lalma ſi parte
Dalla piu eccelſa parte.
Ch' alberghi el ſol nel cor human s' imprime.
Dou' eſprimendo con mirabil arte
Quel ualor poi che da ſua ſtella ha tolto
Et che nel grembro accolto
Viue di ſua celeſte ſpoglie prime,
Quanto nel ſeme human poſſon ſue lime
Forma ſuo albergo in quel ſabrica è ſtampa,
C' hor piu, hor men, repugna al diuin culto.
Indi qual' hor dal ſol ch' en lei ne ſculto
Scende nell' altrui cor l' infuſa ſtampa
Seglie conforme aduampa.
L' alma, qual poi ch' en ſe l' alberga aſſai.
Piu bella à diuin rai
Di ſua uirtu l' effinge, & di qui naſce
Ch' amando el cor d' un dolce error ſi paſce.

Stanza. VII.

Paſceſi el cor d' un dolce error l' amato
Obietto in ſe come in ſua prol guardando,
Talhor poi reformando
Quell' al lume diuin che' n lui n' impreſſo.
Raro & celeſte don, quinc' eleuando.
Di grado in grado ſe nell' increato
Sol torna, ond' e formato.
Ne quel che nell' amato obietto e' ſpreſſo.
Per tre fulgidi ſpechi un ſol da eſſo
Volto diuin raccende ogni beltate.
Che la mente, lo ſpirto, e' l corpo adorna.
Quinci gliocchi & per gliocch' oue ſoggiorna:
L' altra ſu' ancilla el cor le ſpoglie ornate
Prend' in lei reformate
Non pero eſpreſſe, indi di uarie & molte
Belta dal corpo ſciolte,
Form' un concetto, in cui quel che natura.
Diuis' ha in tutti, in un pinge & figura.

Stanza. VIII.

Quinc' Amor l' alm' in queſt' el cor deletta
In lui, com' in ſuo parto anchor uaneggia,
Che mentre el uer uagheggia
Come raggio di Sol ſott' acqu' el uede,
Pur non ſo che diuin ch' en lui lampeggia
Benche adumbrat' el cor pietoſo allecta
Da queſta ad piu perfecta
Belta, ch' en cima à quel ſuperba ſede.
Iui non l' ombra pur ch' en terra ſede
Del uero ben ne dia ſcorge, ma certo
Lume & del uero ſol piu uer' effige.
Quinci mentr' el pio Cor l' alme ueſtige
Segue, entro alla ſua ment' el ued' inſerto.
Indi à piu chiaro apperto
Lum' appreſſo ad quel ſol ſoſpeſo uola,
Dalla cui uiua & ſola
Luce informat' amando ſi fa bello
La mente, l' alma, e' l mondo & cio ch' en quello

Stanza. IX.

Canzon, io ſento Amor chel fren raccoglie
Al temerario ardir chel cor mio ſprona
Forſe di la dal deſtinato corſo.
Rafrena el uan diſio, reſtring' el morſo.
E caſti orechi à quel ch' amor ragiona
Hor uolgi, ſe perſona
Truoui che dal tu' amor ſinformi et ueſta
Non pur le frondi à queſta
Del' tuo diuin theſor, ma' l frutto ſpiega
Agli altri baſti lun, ma laltro niega.

FINIS.

COMMENTO PARTICOLARE.

LIBRO TERZO ET VLTIMO DEL medeſimo ſignor Conte Ioanni Pico Mirandolano ſopra la particolare eſpoſitione della ſogiette Canzona de Hieronymo Beniuieni.

A quali ſcientie ſi apartenga el trattare coſi de luno come dallaltro Amore celeſte, & uolgare.

CAPITOLO PRIMO.

IL trattare delluno & dellaltro amore ſapartiene à diuerſe ſcientie. Dello amore uolgare, tratta el philoſopho naturale & el philoſopho morale. Dello amore diuino, tratta el theologo, & uolēdo parlare ad modo de paripathetici, el Metaphiſico. Parla delluno & dellaltro eccellentemente Salomone, del uolgare nello Eccleſiaſte come naturale Philoſopho, & ne Prouerbij come morale, del diuino & celeſtia nella ſua Cantica, & pero dicono che fra tutti à cantici della ſcrittura ſacra, queſto è el piu ſacro & el piu diuino. Di queſti dua amori hanno trattato ſpecificamente duo Poeti in lingua Toſcana. Dello amore uolgare Guido caualcanti in una ſua canzona. Dellaltro, cioè del celeſte, el Poeta noſtro nellopera præſente, nella quale quantunq; tratti delluno & dellaltro, nondimeno principalmente tratta del celeſte, ne dellaltro parla ſe non inquanto è una debole imagine di quello.

Delle differentie che appaiono eſſere infra lo Authore della præſente Canzona, & Guido caualcanti.

CAPITOLO II.

AMor dalle cui man Soſpes' el Freno, *et dopo molti uerſi ſoggiūge.* muoue la lingua mia sfrorza L' ingegno. *Queſto è el principio della preſente Cāzona del Poeta noſtro. Laltra da Guido cōpoſta, comincia* Dōna mi prega perch' io uoglia dire, *& dalli eſpoſitori ſua è detto per quella Dōna intēderſi amore, ne quali principij noto fra luno Poeta & laltro tre differētie. La prima che Guido dice che amore lo prega, & il noſtro Poeta dice che amore lo ſforza. La ſecōda che lui è chiamato amore per il proprio ſuo nome, il che nō uolſe fare Guido. La terza che quello lo figura per Dōna, & queſto no, ma per lo uſato nome di amore, che ſuona in nome di maſchio, le qual differētie, ne da errore di alcuno di loro, ne da dioſcorde openioni prouengono, ma luno et laltro cōueniētemēte parla ſecōdo la natura de lo amore ſoggietto del loro poema. Diſsi nel capitolo precedente, da Guido eſſere trattato dello amore uolgare, & dal Poeta noſtro, del celeſte. Allo amore uolgare non debbe lanima rationale eſſere ſottopoſta, anzi dominatrice à quello, perche è collocato nello appetito ſenſitiuo inferiore & ſoggietto alla parte rationale dellanima, pero di lui parlando Guido dice* Che amor lo prega *& nō lo ſforza, per dichiarare che lo appetito de ſenſi non puo fare uiolentia alla ragione, come molti in eſcuſatione de ſuoi uitij dicono non potere el conſiglio della ragione humana reſiſtere allo impeto della parte ſenſitiua laquale puo bene pregare la ragione & inuitarla & allettarla alle ſuo uoglie, alle quali quando ſono moderate, puo la ragione ſanza errore condeſcendere & conſentire, ma ſforzare non la puo per modo alcuno, el contrario è dello amore celeſte, ilquale eſſendo, come nel ſecondo trattato dichiaramo, poſto nella parte intellettiua, debba meritamēte la rationale, che gli è inferiore, eſſere allei ſottopoſta, ne mai ritiene la natura inferiore la ſua liberta ſe non quando della ſuperiore a ſe è internamente ſerua, pero conuenientemente ſi ſottopone el noſtro Poeta alla uiolentia dello amor celeſte, conoſcendo in lei liberta grandiſsima La ragione dellaltra diuerſita, cioè che Guido non chiama amore per il ſuo nome proprio, è perche lo amore uulgare non è uero amore ma coſi come la ſenſibile bellezza non è uera bellezza ma immagine di quella, coſi è lui uno ſimolachro & una ombra dello amore celeſte, ilquale ſolo propriamente ſi uendica et attribuiſce el ſantiſsimo nome di Amore, ne allaltro conuiene per altro modo ſe non come ſi ſuole chiamare la ſtatua di Hercole, Hercole, & la faccia di Helena dipīta ò ſculta, Helena.*

Solutione dela terza diuerſita.

CAPITOLO. III.

LA cagione della terza diuerſita, cioè che da Guido, è amore ſignificato per nome di femina, & dal Poeta noſtro per nome di maſchio, è perche lo amore uolgare al celeſte ha proportione di coſa imperfetta ad coſa perfetta, et da pythagorici fu la natura imperfetta per la femina ſignificata, & la perfetta per il maſchio, ne reſtero di adgiugnere à queſto che lamore uolgare, cioè della bellezza corporale, piu conuenientemente è circa le donne che circa maſchi, el celeſte per lo oppoſito, come ne la oratione di Pauſania da Platone nel conuiuio è ſcripto, perochè el uolgare per eſſere paſſione dellanima ſenſitiua, è molto propinquo ad laſciarci precipitare al congreſſo del coito, per eſſere quella parte dellanima piu irrationale che rationale, al qual atto, quando pure dalla fraglita uinto lo huomo cade, meno inconueniente è nel ſeſſo feminile che nellaltro, Loppoſito è nello amore celeſte, nel quale non è queſto pericolo, ma tutto tende & ſi diriza alla bellezza ſpirituale dello animo & dello intelletto, la quale molto piu perfetta ſi truoua ne maſchi che nelle donne, come dogni altra perfettione ſi uede, pero tutti colore che di queſto amore ſono ſtati acceſi, hanno la maggiore parte amato qualche giouane di indole generoſa, la cui uirtu è ſuta ad altri tanto piu grata, quanto piu quella è ſuta in uno bello corpo, & nō ſi ſono effeminati drieto à uno armento di meretrice, lequali non ſolo non inducono lhuomo ad grado alcuno di ſpirituale perfettione, ma come Cyrce, al tutto lo traſformano in beſtia. Amaua di queſto amore caſto Socrate non ſolo Alcibiade, ma quaſi tutti è piu ingegnoſi & piu leggiadri della giouentu di Athene, coſi da Parmenide Zenone. Da Orpheo Muſeo. Da Theophraſto Nicomaco. Da Xenophonte Clinia fu amato, liquali tutti nō deſiderauono di eſſegre con li loro amati alcuna coſa ſozza, come ſi credono molti che con la miſura de loro uituperoſi deſiderij miſurono è celeſti penſieri di coloro, ma ſolo per eccitarſi dala bellezza corporale eſteriore ad riguardare quella dellanima, dalla quale emanò & peruenne quella corporea, & eſſendo quella dellanima una participatione dellabellezza angelica ſurgēdo piu in ſu eleuarſi ad uno piu ſublime grado di contemplatione tanto che ſi peruenga al primo fonte di ogni bellezza, che è Dio. Queſto è il frutto che cercaua Platone del amor ſuo, & non quello uituperoſo che limputa Dicearco. Queſto ſpeſſo conſeguiua Socrate, ilquale piu uolte eccitato dalla belta di Phedro appreſſo al fiume Iliſſo canto li altiſsimi myſterij de Theologia.

Dellordine

Dellordine poſto dalla diuina ſapientia nelle coſe create.

CAPITOLO. IIII.

Stanza prima.

AMor dalle cui man ſoſpes' el freno. *Fra li altri ordini della diuina ſapiētia poſti nelle coſe create ſi uede queſto principale, che ogni natura inferiore, dalla ſuperiore à ſe immediata è gouernata, & mentre che à quella obediſſe, la inferiore da ogni male diſeſa à la ſua determinata felicita ſanza alcuno impedimento ſi cōduce, & ſe per troppo amare la propria liberta, & preporre una licentioſa uita alla piu utile, dalla obedientia della ſuperiore natura, come uno fanciullo dal giogo del maeſtro ſi ribella, in doppia pena cade. La prima è che come naue dal nochiere abandonata, hora batte in queſto ſcoglio, hora in quellaltro ſanza ſperanza di porto. Laltra è che la perde lo imperio ſopra laltre nature coſi à lei ſottopoſte come lei era à quella dalla quale ſi rebella, il che accioche ſia piu manifeſto per eſſempli da ſacri myſterij de Theologi repetiti dichiareremo. La natura irrationale è gouernata dalla prouidētia daltrui, & per la ſua imperfettione nō è atta al gouerno di alcūaltra creatura per coſi come Dio per la ſua ineffabile eccellētia à ogni coſa prouede, & lui della prouidētia di alcuno nō ha biſogno. Tra Dio et li aīali bruti, quaſi dua extremi ſono, la natura delli angeli, et la natura delle anime rationali, lequali è da altri ſono gouernate et hāno altri ſotto el loro gouerno. E primi Angeli da Dio immediatamente illuminati & quaſi admaeſtrati admoniſcono & conſigliono li Angeli inferiori, come etiam dio in Dauid propheta ſi legge, et da Dionyſio Areopagita piu diffuſamente è explicato. Lultimo ordine delli Angeli, & à noi immediati, da Platonici & Pythagorici chiamati Demoni, & dalli Hebrei Iſsim, che ſi deriua da Is. che ſignifica huomo, quaſi cuſtodi & paſtori delli huomini, è deputato al gouerno noſtro coſi come noi al gouerno di tutta la natura irrationale, pero rettamente dice Dauid che li huomini ſono poco diminuti dalla natura angelica, & che ſotto è loro piedi ſono poſti li armenti, è peſci li uccelli & tutte le fiere irrationali, per lequali parole etiamdio è da notare come molto piu ſono diſtāte le beſtie dalla perfettione noſtra, che noi dalla Angelica, il che ſignifica dicendo, è bruti eſſere ſotto e noſtri piedi, & noi dalla dignita Angelica eſſere poco diminuti. dunq; mētre che è primi Angeli ſi ſottopongono al giogo della diuina poteſta; & la loro propria dignita & imperio & auttorita ſopra laltre creature ritengono, ma quando anchora per ſmiſurato amore della propria excellentia ad ſpirano ad tale equalita di Dio che come lui ſanza altro aiuto per le ſue forze proprie ſi uoglion o conſeruare, nel quale errore, per il dono della gratia in cui per eſſere hora confirmati, cadere piu non poſſono; ma caddono gia lucifero & ſuaſequaci, alhora & dalla beatitudine ſua ſono al baratro di extrema miſeria precipitati, et ogni imperio ſopra le altre creature è lor tolto, come à lucifero adiuenne, ilquale ueggendo hora noi dal ſuo imperio liberi & ſciolti, inuidioſo inſidia ogni hora à noſtri beni. Similmente inſino che Adamo alla obedientia de ſua ſuperiori ſottopoſe, & dal diuino precetto & conſiglio non ſi rebello, fu & feliciſſimo & dominatore di tutti glialtri animali, & luno & laltro alhora perdette, quando per cupidita di aſſomigliarſi per la ſcientia del bene & del male à eſſo dio, & quaſi dal ſuo gouerno per queſta uia come di quello piu biſogno non haueſſi, liberarſi, guſtando el uietato frutto deuiò dal diuino comandamento. Queſto medeſimo ordine ſi uede nel piccolo mondo, cioè nellanima noſtra, nellaquale le inferiori potentie dalle ſuperiore ſono corrette & adminiſtrate, & mentre à loro credono, procedano ſanza errore in ogni loro opera. Correge ſpeſſo la imaginatiua li errori de ſenſi exteriori, la ragione dallo intelletto è illuminata, ne mai in nei errore cade ſe non quando, ò la imaginatiua troppo proterua alla ragione non preſta fede, ò la ragione dallo intelletto aduerſa nelle ſue proprie forze troppo ſi confida. parimente nelle potentie appetitiue è lo appetito ſenſitiuo dal rationale gouernato, & il rationale dallo intelletto, il che ſotilmente tocca el noſtro Poeta dicendo.* Amor dalle cui man ſoſpes' el freno del mio cor pende. *Dichiaramo nel ſecondo libro lamore celeſte eſſere appetito intellettuale, pero in ogni anima bene compoſta debbe ogni altro appetito eſſere da quello gouernato, ilquale gouerno per il freno, imitando el parlare del Phedro, qui è denotato. Dice adunq; el ſuo core da amore eſſere refrenato, cioè ogni ſuo deſiderio da quello dependere & dice* cuore *Perche comunemente, come da philoſophi & anchora nelle ſacre littere è oſſeruato, ſi attribuiſcono le operationi delle potentie cognitiue dellanima al capo, & delle appetitiue al cuore.* et nel cui ſacro regno. *Non puo uno huomo ilquale eſpetti da altri nuouo beneficio per migliore mezzo prouocare uerſo di ſe la liberalita di quello, che moſtrarſi grato de beneficij in prima da lui riceuuti, pero el poeta noſtro eſpettando damore ſoccorſo alla preſente impreſa fa demonſtratione di gratiſſimo animo, peroche lamoroſo fiamma dallaquale è ſuto lo ingegno del poeta alla ſuperna intellettuale bellezza eleuato, ne quanto al principio ne quanto allo augmēto ſuo, ò in ſuoi meriti, ò in ſue forze referiſce, ma humilmente à lei, chiamādoſi indegno noſtra eſſere nata et nutrita in lui per clemētia di amore.* Ma el cor uien meno. *Dimonſtrato come per forza & comandamento di Amore lui è condotto ad queſta impreſa, nel reſto di queſta prima ſtanza, due coſe dichiara, & per le ſue forze non ſperar potere reggere à tanto peſo, & col ſoccorſo di amore ſperarne ogni deſiderato effetto,* Et la lingua repugna tanta impreſa. *La medeſima imbecillita che fa la lingua inepta & inſufficiente miniſtra à tanta impreſa; la fa anchora impotente ad reſiſtere, & repugnare à maggiore forza di chi la muoue ad parlare.*

Chel deſcendere di alcuna uirtu ſuperiore in noi è uno tirare noi ad ſe.

CAPITOLO. V.

MA perch'al pigro ingegno amor quell'ale promeſſo ha, con le qual nel cor mio in prima diſceſe. *Tocca el poeta in queſto luogo uno ſolēne detto de Theologi & Metaphiſici, ilqual è, che ogni hora che ſi dice qualche uirtu ſuperiore in noi deſcendere, non ſi debbe intendere che lei dalla ſua ſublimita ſcendendo ſi porga in luogo piu inferiore per coniungerſi à noi, ma tira noi per la uirtu ſua ad ſe. & il ſuo deſcendere ad noi è uno fare aſcendere noi ad ſe, perche altrimenti di tale coniuntione ne reſulterebbe imperfettione à quella uirtu, & non perfettione à chi la riceue, & quello che inganna le comune imaginatione de uolgari è el conceperſi la coniuntione delle coſe ſpirituali eſſere ſimile à quella delle coſe corporali lequali ſi coniungono per approſſimatione di ſito & di luogo, coſi etiamdio credono el lume intellettuale non ſi potere al lanima noſtra coniungere, ſe quello, come habitante in luogo ſuppertore, non deſcende quaſi di cielo in terra per copularſi ad noi, & queſto ſignifica el poeta noſtro dicendo le medeſime ale con lequali amore diſceſe in lui, eſſere quelle con lequali ſpera eleuarſi alla ſublime contemplatione de myſterij amoroſi.* Benche in cima credo per mai partire delle ſue piume fa nido. *Qui dimoſtra el poeta dua coſe:*

ſe. La prima queſto amore ſotto la ſignoria del quale lui è viſſo & viue, eſſer quello amore celeſte & non volgare, dicẽdo quello eſſerſi poſto incima del ſuo core, ſignificando per queſto le inferiori, quali ſono le ſenſitiue albergo dello amore volgare. Laltra è che denota per eſſere in lui gia gran tempo dimorato amore, & hauendo gia nel ſuo core fatto ſuo albergo & nido, potere di lui fedelmente & con uerita parlare, come di coſa à ſe domeſtica & famiħare.

CAPITOLO. VI.
Stanza ſeconda.

IO diro com' amor dal diuin fonte. In queſta ſeconda ſtanza fa lo authore dua coſe. La prima breuemente propone quello che lui ha ad dire di amore, poi quaſi moſſo dalla recente commemoratione della grandezza della materia, laquale lui propone di trattare, ritorna alla inuocatione, inuocando inſieme con amore al ſuo aiuto Apollo dice quanto alla prima parte. Io diro com' amor dal diuin fonte dell'increato ben qua giu s'infonde. Cioè dal fonte della bonta diuina primo principio, come habbiamo dichiarato, dogni bellezza, & conſequentemente di amore che di lei naſce. s'infonde qua giu. Cioè nelli animi noſtri nequali ultimamente ſi termina tale influſſo. Dice oltre ad queſto che dira, il che fa nella ſequente ſtanza. Quando in pria nato & donde. Cioè come prima nacque nella mente angelica ne natali di Venere, cioè della ideale bellezza, dellaquale nel ſecondo libro tre coſe principale furono dette. La prima che quel debito ordine di quelle idee ilquale noi prouiamo, per Venere denotarſi, è lordine della prouidentia dellaquale queſto mondo inferiore è retto & gouernato. La ſconda è che quello ideale ſplẽdore per liberale participatione della angelica mente allanima rationale è participato, dallaquale ultimamente gia per amoroſa conuerſione dalla mente perfetta ſono moſsi e corpi celeſti. Di queſte tre coſe promette parlare el poeta, & pero dice che dira Quando in pria nato et donde muou' el ciel l'alme informa, e'l mõdo regge. Comincia dal moto del cielo che è lultimo effetto, & da quello ordinatamente aſcende al primo che è reggere el mondo con la retta ragione della prouidentia, benche poi nello eſſequire la promeſſa dichiaratione tenga ordine retrogado, il che è fatto dal poeta per ſignificare che quantunche nella inquiſitione di alcuna verita quando di lei oſſcuro lume & confuſa cognitione ha intellecto, paia conueniente ordine & neceſſario, come Ariſtotile dichiara, procedere dalle coſe inferiori, come piu propinque & piu note à noi, alle ſuperiori, nondimeno dopo la gia trouata uerita chi ha di lei ſcientificamente, & come Platone per tutto oſſerua, diuinamente ad parlare debbe nel ſuo ſcriuere ſeruare lordine della natura delle coſe ſteſſe, cioè che coſi come dalle coſe ſuperiore emanano & prouengono le inferiori, coſi etiam dio dalla cognitione di quelle à la cognitione di queſte con ſcientifico ordine ſi deſcenda Di queſti tre effetti uniuerſalmente per tutta la canzona, ſecondo che il luogo richiede parla el poeta, & è da intendere amore eſſere cagione di queſti effetti non effettiua, perche lui non è quello che produca le idee nella mente angelica, il che fa dio, ne che illuſtri lanima dello ideale ſplẽdore, che queſto il fa la mente, ne che il cielo muoua, ilquale non ha altro motore che lanima propria, ma dicesi cauſa, perche dalle loro principali cauſe ſenza lui non ſeguirebbono e predetti effetti, perche ſe la mente à Dio & lanima alla mente non ſi conuertiſsi, della quale conuerſione è cauſa amore, ne in quella idee, ne in queſta quelle ſpecifiche ragione deſcenderebbono, dallequali ſe lanima nõ fuſsi perfetta & illuminata, non ſarebbe atta cauſa ad eſtrahere per il moto del cielo del ſeno della materia inferiore queſte forme ſenſibili. Dichiarera adunq; el poeta come amore è cagione di queſti effetti, poi ultimamente dira come ſieno li huomini per uirtu dello amore celeſte ſforzati eleuarſi da terra, cioè dalle coſe ſenſibili, al cielo, cioè al coſe ſpirituali, & dira con qual legge et per qual modo hora una in noi quel celeſte amore che al cielo ne uolge, hora quello uolgare che ad terra ne piega, hora in uno mezzo ſtato fra queſti dua eſtremi ne ponga come & lui nelle ultime ſtanza tochera, & come da noi nel precedente libro fu diffuſamente dichiarato. Et è da notare che ſotto el celeſte amore ſi comprendono il quinto & il ſeſto grado di amore: & ſotto il uolgare, il primo ſecondo & terzo, & per lo ſtato di mezzo ſintende il quarto grado, de quali non biſogna al preſente parlare, perche nel principio della V. VI. & VII ſtanza, doue il poeta ne parla diffuſamente, ne tratteremo. Quanto alla ſeconda parte uno dubio è da dichiarare, per qual cagione ſia dal poeta noſtro in ſuo ſoccorſo inuocato amore et Apollo, per il che è da ſapere che à ciaſcuno che ha di qualche materia ad parlare ſono neceſſarie due coſe Prima el concepere di quella la ſua natura profondamẽte & ſecõdo le ſue forze eſſe cõcetto con elegãte modo, ò ſcriuẽdo, ò parlãdo, di fuora eſplicare. Per cõſequutione della prima è neceſſario nõ ſolo nella mẽte hauere di quella coſa bona cognitione, ma in quella al tutto traſformarſi, ne mai trattera bene uno meſto caſo, chi prima lanimo proprio dentro di meſtitia nõ ueſte, et chi duno atto marziale, come e di una guerra fatta ha ad ſcriuere, nõ baſta la ſemplice cognitione di quella, ma biſogna, uolẽdo quella col ſuo parlare effingere & eſprimere, prima comporre ſe ſteſſo dentro ad ſimile diſpoſitione, & coſi è in ogni altra materia, pero chi damore ha ad parlare, biſogna che in amore ſi traſformi, chi puo lacqua traſformare in fuoco, ſe non eſſo fuoco? chi puo noi in amore traſformare, ſe non eſſo amore? biſogna adunq; à chi damore ſcriue, el ſoccorſo di amore, poi che di lui non puo ſcriuere, chi prima lui non diuenta. Per conſequutione della ſeconda è neceſſario lo adiuto di quello dalquale puo peruenire in noi el dono della eloquentia, & queſto dalli antichi è attribuito alle Muſe et ad Apollo. per queſta cagione è adũq; dal poeta noſtro inuocato Apollo & Amore, coſi come da chi di nozze ò di guerra ſcriue, oltre alla inuocatione delli dei donatori della eloquentia, è da queſto inuocato Marte, & Hymeneo da quello, laqual coſa aſſai piu diffuſamente nel primo libro della noſtra poetica Thelogia dichiareremo, & qui baſti nella preſente eſpoſitione quello che detto hauemo, adiungendoui anchora queſto, che coſi come el concepere la coſa è prima che lo eſplicarla. coſi anchora meritamente doueua, come il Poeta noſtro ha fatto, precedere la inuocatione di amore fatta ne la prima ſtanza, alla inuocatione di Apollo. il che fa hora nella ſeconda, ne ſanza cagione è che la inuocatione di amore fu ſola, & quella di Apollo non fu ſanza accommodata replicatione ad giugnendo quella di amore, pero che ben ſi puo concepere duna coſa el uero & intenderla perfettamente, & di lei non parlare ne ſcriuere, ma non puo gia parlare di quella, ò ſcriuere bene. chi prima bene non la concepe & intende, pero non puo lo adiuto di amore & beneficio ſuo in noi eſſere circa queſto per ſe, ſanza hauere ſeco inſieme lo adiuto di Apollo, ne puo quello di Appllo per alcuno modo ſtare ſanza lo adiuto di amore

CAPITOLO. VII.
Stanza terza.

Quando dal uero ciel conuerſo ſcende. In queſta terza ſtanza dichiara el poeta noſtro elegantiſſimamẽte oue in prima naſce Amore, & come na-

me naſce, & quello che in fine è amore, & perche nel ſecondo libro fu da noi diffuſamente di queſta materia trattato, qui baſtera la ſemplice eſpoſitione delle parole. La ſummaria ſententia di tutta ſtanza è queſta, che quando da Dio deſcende nella mente dello angelo. prima prole, cioè prima creatura di Dio, la copia delle Idee, deſiderando langelo la perfettione di quelle, à dio ſi riuolge & da lui conſeguita piena poſſeſſione di quello che lui deſidera, il che quanto piu pienamente ha in ſe, tanto piu lo ama ardentemente. Conclude in fine che quello deſiderio ilquale dalla mente, inquanto è in ſe oſcura, & dalle idee in lei riceuute, naſce, è quello amore del quale nella preſente ſtanza ſi parla. Dico adunq; quando dal uero ciel, cioè da Dio primo fra tutte le coſe, come è il cielo fra tutte le corporale, & dice uero perche da è Pithagorici, & uniuerſalmente dalli antichi theologi, ſono le coſe intelligibili & ſpirituali eſſ' iſtimate eſſere ſole uere coſe, & le coſe ſenſibili eſſere imagine & ombra di quelle, & quaſi da loro differenti come uno oro di archimia, che è fatto dallarte, ad imitatione del uero oro & naturale, & perche fra el Philoſopho & il Sophiſta è la medeſima differentia, impero che el Philoſopho cerca el uero, el Sophiſta lo apparente, pero dicono li antichi Platonici eſſere lo opifice de le coſe ſenſibili chiamato Sophiſta, ma per non dare materia ad alcuno & occaſione di errare, è da notare che Dio non ſi chiama uero & intelligibile cielo, come quello che ſia Idea di queſto ſenſibile, perche come nel primo libro fu dichiarato, le Idee ſono in quella prima mente da Dio prodotta, ma chiameſi Cielo per uia di ſimilitudine & di traſlatione, peroche come el cielo ilquale è una parte del mondo ſuprema contiene in ſe tutte laltre coſe mondane & ſalua, coſi Dio nello infinito ambito della ſua indiuiſibile & ſempliciſſima unità ogni coſa creata chiude & conſerua ſcende el diuin ſole, cioè la luce delle Idee emanante da Dio auttore dogni luce ſpirituale, come elſole celeſte dogni luce ſenſibile, & diceſi ſcendere elſole doue ſcende la luce & la uirtu ſua. nell' angelica mente, mente & intelletto è quel medeſimo che, cioè ilqual ſole illuſtra e'n forma, perche come di ſopra fu dichiarato, quelle idee ſono ſoſtantiale forme dello Angelo, pero non baſtò dire illuſtra, il che ſolo dimoſtraua accidentale perfettione la ſua prima prole, cioè langelo prima creatura di Dio ſotto le uiue frondi, cioè ſotto lornamento di quelle idee, ilquale perche cagione ſia per fronde dal Poeta ſignificato ſia chiaro à chi di quello ſi ricordera che nel ſecondo libro fu ditto, & è che quella informe eſſentia dello Angelo è da Platone per li orti di Gioue ſignificata, nella quale le Idee come ſempre uerdi & frondoſi arbori ſono da Dio piantate, & dice uiue, per che uiua ſi chiama quella coſa, laquale ha in ſe intrinſeco principio da eſſequire la ſua operatione il che per largo uocabulo qualche uolta è chiamato moto intrinſeco, di che ſegue che Langelo hauendo mediante quelle idee intrinſeco principio in ſe da eſſequire lòperatione ſua, che è lo intendere, meritamente ſi puo dire hauere la uita da quelle, uita per certo nobile & degna, dellaquale dice Dauid à Dio, dammi intelletto & uiuero, reputando qualunche ſanza quella uiue eſſere piu morto che uiuo, & chi di quello participa, uiua di perfetta uita amabile & eterna, dellaquale quanto ſi puo in queſto mondo guſtano aſſai è philoſophi contemplatiui. Volſe oltra ad queſto lo autore noſtro dare lo epitheto della uita alle idee per ſeguire Giouanni euangeliſta, il quale uolendo ſignificare cio che da Dio fu creato eſſere prima ſtato in lui ſecõdo lo eſſere ideale diſſe, & tutte le coſe fatte in lui, erano uita. Accordanſi anchora à queſto è ſacri myſtery delli Hebrei, liquali alla ſeconda Sephiroth, cioè enumeratione che dal primo padre procede & è in ſe la prima ideale ſapientia, attribuiſcono il nome di uita. Lei chel ſuo primo ben ricerga et uole, la luce & riſcalda, ma prima illumina & poi riſcalda, & poi che ha riſcaldato, piu che prima perfettamente illumina, perche quello che la riceue poi che è dal calore infiammato, piu ſimile fatto alle natura della luce, diuenta aſſai piu atto ad eſſere da lei informato; coſi adunq; deſcendẽdo la luce Ideale nella mente Angelica, prima la illumina, ma non perfettamente, ma poi che data le luce naſce in lei uno calore di ardentiſſima & ineſtinguibile ſete di ſatiarſi al fonte del predetto lume portata da tale ardore, quaſi uno certo diſuoco al luogo adgiungne, doue per infinita liberalita del primo padre, cioè di eſſo Dio, in cui non alberga inuidia, tanto del deſiato lume quaſi nettare dolciſſimo in lei trabocca, quanto lei è capace in riceuerne, & perche quanto piu di quello bee, tanto piu deſidera, perche piu guſta la ſua dolcezza, pero il poeta ſoggiũge. Quin c'el primo diſio che lei traſforma, cioe di poſſedere quella bellezza ideale perfettamẽte ilquale diſio, cioè ilquale amore traſforma lei amante nella coſa amata alhora, cioè quando dello ſplendore diuino piu in ſe riceue per maggiore approſſimatione al uiuo ſol dell' increata luce, cioe à eſſo Dio mirabilmente alhor s'incende e' nfiamma per innato diſio. Dimanderebbe forſe alcuno per quale cagione dica innato, conciofia che quello diſio naſca in lei dalle idee riceuute, lequali non da ſe ſteſſa poſſiede, ma peruengano in lei difuora. Acui coſi ſi debbe reſpondere, che non oſtante che daltronde riceua le idee, origine di queſto deſiderio, nondimeno non le riceue come coſa accidentale, ò diſtinta dalla ſoſtantia ſua, ma come atto ſuo primo intrinſeco & ſoſtantiale, & per denotare queſto el poeta, & non dare occaſione di errare credendo queſte idee deſcendere nello Angelo come diſtinte & extrinſeche dalla ſua ſoſtantia, diſſe innato, cioè naturale et non accidentale diſio quell ardor quell' incendio et quella fiamma. Quello che qui el Poeta ſoggiugne nel ſcondo libro è ad ſufficientia dichiarato cioè come el deſiderio di poſſedere la ideale bellezza, ilquale naſce & dalla mente angelicá in ſe oſcura, & dalla luce prima, anchora in lei imperfetta riceuuta; è il primo amore che ſia nel mondo & il piu uero, coſi come la bellezza da lui amata è la piu uera che penſare ſi poſſa, & è per le medeſime coſe diſopra à dette chiaro come lui naſce d' inopia cioè di pouerta. et di richezza è quali da Platone ſono chiamati Penia & Porò, & ſimilmẽte come naſce alhora che diſe el ciel facea chi cypri honora, cioè quando dal cielo è prodotta Venere laquale in Cypri ſhonora. & nota che il poeta in queſto luogo piu toſto ha uoluto con poètica leggiadria ſignificare Porò & Penia ambe dua per nome di femina, cioè per richezza & per inopia, che ſeguendo le parole di Platone, luno per nome di femina & laltra per nomé di maſchio figurare, il che ha fatto perche la inopia & la richezza, cioè il poſſedere la coſa amata in qualche modo, & in qualche modo eſſerne priuato, non è principale & effettiua cauſa dello amore, laquale di ſopra dicemo che per li padre ſi ſignificatiua, ma ſono quella ſpecie di cauſa laquale da philoſophi è detta ſanza laquale non ſegue lo effetto, & per che queſta dicono è Platonici ridurſi alla ſpecie & modo della cauſa materiale come meno principale & men degna, laquale per la materia ſi ſignifica, pero uolſe el poeta & luno & laltro per nome di femina ſignificare.

CAPITOLO. VIII. Stanza. iiij.

QVeſti perche nell'amoroſe braccia. la perfetta cognitione dogni coſa conſiſte nello intendere & la natura ſua propria & tutte le ſue proprie

ta lequali conſeguitano à quella, qualche uolta per la proprieta à noi note inueſtighiamo la natura della coſa, & qualche uolta per oppoſito proceſſo, dalla cognitione della natura in ſe ſi peruiene alla cognitione della natura in ſe ſi peruenie allacognitione della proprietà, & queſto modo è il piu perfetto ilquale in queſto luogho ha ſeguito el Poeta noſtro, imperoche dichiarato nella terza ſtanza la natura di amore, per quella nella preſente dichiara la ſua proprietà, & da quella aſſegna la ragione de piu degni effetti che amore operi in noi. Queſti perche nell' amoroſe braccia aſſegna la prima proprieta di amore con la ſua ragione, & è che eſſendo queſto el primo & uero amore, & dal quale ogni altro amore depende, nato della ideale bellezza, laquale ſi chiama Cyprigna, cioè Venere per la cagione ſopra detta, biſogna che ogni amori ad bellezza ſi uolga & in quella ſi dirizi, & pero non puo alcuno deſiderio di coſa deforme & ſozza attribuirſi el ſantiſſimo nome di amore. quinc' el Primo diſio che' n noi ſi giacque. El ſecondo effetto di amore è queſto che per lui ſi eccita in noi deſiderio di quella belta celeſte et intelligibile, laquale hauendo dimenticata lanima dal corpo oppreſſa, rimane in noi topito & adormentato ogni diſio di quella, ma per amore di nuouo eccitato ſi ſueglia & dalla bellezza ſenſibile de corpi a quella dellanima per honorata traccia guidandone ultimamente nel ſeno di eſſa diuinita primo fonte dogni bellezza ne conduce. da lui el foco. mirabili & ſecreti myſterij amoroſi ſi contengono ne cinq; profſimi uerſi ſequenti, & principalmente doue lui dice accenderſi in noi el fuoco di amore, nel quale fuoco arde morendo el core, & ardendo di quello amore tuttauia creſce. Diſſimula per certo ſotto breuiſſime parole uno altiſſimo ſenſo quale è queſto. Quando lanima noſtra è nello exercitio di qualche ſua potentia ò uirtu piu efficacemente fiſſa, rimangono piu debole le operationi dellaltre, & quando ad una tutta ſi conuerte, laltre mancono in tutto eccepto quella nelloquale la uita dello animale conſiſte, il che ſia per eſſempio piu chiaro ſe uno è fortemente fiſſo nella imaginatione, mancono le operationi delle uirtu ſenſitiuè eſteriori & uedeſi per eſperientia di alcuni, liquali mentre che nel penſiero dona coſi ſono profondamente fiſſi, ne intendono chi loro parla, ne ueggono quello che di nanzi à gliocchi loro è poſto, coſi chi è tutto alla parte rationale conuerſo, penſa & intende con locchio puro della ragione ſanza hauerſeco in compagnia atto alcuno della imaginatiua, ſimilmente chi allo eſſercitio della parte intellettuale peruiene, mancono in lui li atti & le operationi & della ragione & dogni altra uirtu inferiore cognoſcitiua. Et perche come nel primo libro fu detto la parte rationale è propria delhuomo, & per la intellettuale communica con li angeli, queſto tale non piu di humana uita, ma di angelica uiue, & morto nel mondo ſenſibile, nello intelligibile rinaſce ad piu perfetta uita, el moto & la operatione è ſegno della uita, la priuatione di queſti è ſegno della morte. Dunq; quando nello huomo alcuna operatione humana non appare, è ueramente morto quanto allo eſſere humano, & ſe da quello paſſa allo eſſere intellettuale, è per morte di huomo in angelo traſformato, ne altrimenti ſi debbe intendere el detto de ſapienti Cabaliſti quando, ò Enoch in Matrathon angelo della diuinità, ò uniuerſalmente alcuno altro huomo in angelo dicono traſformarſi, & peroſe el diuino & celeſte amore, delquale lo auctore parla, è deſiderio intellettuale, come fu dichiarato nel ſecondo libro, ne ad tale eſſere ſi puo paſſare ſe prima quanto alla humana parte dellanima non ſi muore, meritamente dice el poeta che mentre el core, cioè lanima humana che nel core alberga, arde nello amoroſo foco, muore per quello ardore, ma in quello morendo non mancha, anzi creſce. peroche da quel foco quaſi ſantiſſimo holocauſto tutta abruſiata ſacrificata al primo padre fonte della bellezza per ineffabile gratia al tempio di Salomone dogni richezza ſpirituale ornato uero habitacolo della diuinità, felicemente ſi conduce, ineſtimabile dono di amore che fa li huomini equali alli angeli, admirabile uirtu che per la morte à noi dona la uita, & di qui puoi intendere con quanto miſterio da Platone nel conuiuio & nella oratione di Phedro ſia poſto la fabula di Alceſte & di Orpheo, dellaquale uadremo ſolo uno anagogico ſenſo alla predetta noſtro eſpoſitione conforme, per ilquale & la mente di Platone, & la profondita di queſta materia perfettamente dichiaremo. Eadunque, Lintentione di Platone dimoſtrare come per alcuna uia non ſia da ſperare di potere aggiugnere alla fruitione della intellettuale bellezza, ſe prima in tutto le inferiori potentie abandonando la humana uita inſieme con quelle non ſi abandona, ne ama perfettamente, cioè di amore non muore, dico di amore perfetto, perchè quello amore del quale nel ſecondo libro dicemo eſſere imagine dello amore celeſte, puo albergare anchora in chi è huomo, cõcioſiache eſſo nella parte rationale dimori, ma di quello ilquale è puro & ſinceramente intellettuale, lantichita & dignita delquale è iui da Phedro eſpoſta, non puo ueſtirſi chi prima di queſta uita non ſi ſpoglia, ſeparando, non el corpo dellanima, ma lanima dal corpo, pero Alceſte perfettamente amo, che alo amato per morto andare uolſe, & morendo per amore, fu per la gratia delli Dij in uita reuocata, cioè in uita regenerata, non per corporale, ma per ſpirituale regeneratione, ma qualunq; crede, non ſi ſpiccando in tutto dal ſenſibile mondo, ma anchora in eſſo uiuendo, potere congiungerſi alla perfetta ſublimita ideale, obietto del noſtro amore, erra grandemente, perche le idee in ſe & nello eſſere ſuo uero, non ſi poſſono uedere ſe non locchio della uirtu intellettuale, ilquale ſeco non patiſſe conſortio di atto di inferiore uirtu, ma ogni hora che è eccitato, chi ſe li appropinqua, abruſia & conſuma, & come uiuaciſſimo fuoco in ſe conuerte. nellaltre potentie inferiori, ò rationali, ò imaginarie ueggonſi, non le idee in ſe, ma la loro imagine & ſimilitudine tanto piu perfetta nella ragione detta intelletto poſſibile da peripathethici, che nella fantaſia, ò uero imaginatiua, quanto quella è piu propinqua allo intelletto, & queſto, ne piu leggiadramente, ne piu ſottilmente, potea dichiarare Platone che per lo eſſempio dallui addotto di Orpheo, del quale dice che deſiderãdo lui andare ad uedere la amata Euridice, non uolſe andare ad quella per morte come molle & effeminato dalla muſica ſua, ma cercò modo di andraui uiuo, & pero dice Platone che non pote conſeguire la uera Euridice, ma ſolo una ombra & uno phantaſma di quella li fu demoſtrato, ne altrimenti aduiene à chi ſpera, non ſi ſpiccãdo dalla operatione della imaginatiua & dalla parte etiamdio rationale adgiugnere alla uera cognitione delle intellettuale idee, perche nõ loro in ſe & nello eſſere ſuo uero, ma qualche loro phãtaſma & ſimilitudine, ò nello intelletto poſſibile, ò nella imaginatiua relucire uede. Queſto ſenſo, quantũq; & ſottile & alto, nondimeno è tãto alla coſa cõforme, che marauiglia mi pare come ogni altro preſo dale parole di Platone non lo habbi inteſo, & teſtimone menè la cõſcientia mia, che la prima uolta che mai el Simpoſio leſſi, non prima hebbi finito di leggere le ſue parole in quello luogo, che nella mente mi aparue queſta uerita, laquale & nel cõmento noſtro ſoprel conuiuio, & nella noſtra poetica theologia, piu diffuſamẽte dichiareremo. Queſto nodo uoglio laſciare ſcioglier à chi legge che quel medeſimo ſerpente che priuò Orpheo di Euridice, lunſegnò la muſica, & prohibillo per propria morte racquiſtare lamata Euridice, ne piu oltre uoglio queſto ſecreto ſcoprire, ma ſolo per piu ſufficiente dichiaratione di queſta materia è da ſapere piu oltre, che qualche uolta ſi dice lanima eſſere ſeparata dal corpo, ma non il corpo da lei, & queſto è quãdo ciaſcuna delle potentie dellanima, eccepto quella che il

corpo

corpo nutriſce chiamata ueggetatiua, è ligata & non opera & come ſe in tutto nõ fuſſe, il che, come dicemo, accade quando la parte intellettuale & regina dellanima è in atto & opero, laquale per la ſua dignita nõ cõpatiſce ſeco latto di alcuna altra potẽtia, eccepto quello della potẽtia nutritiua, le cui operationi per la grãde diſtãtia ſua da lei, non ſono dallo atto di quella annullate in tutto, benche grandemẽte debilitate, ma ſe molto ſi fortifica & ſi prolunga la operatione intellettuale, biſogna etiã dio che nõ queſta parte ultima uegetatiua lanimaſi ſepari talmente che & lei dal corpo & il corpo da lei ſia ſeparato. Puo adũq; per la prima morte, che è ſeparatione ſolo dellanima dal corpo & non per loppoſito, uedere lo amãte lamata Venere celeſte & ad faccia ad faccia con lei ragionando della ſua diuina imagine è ſuoi purificati occhi felicemẽte paſcere, ma chi piu intrinſecamẽte anchora poſſedere la uuole, & nõ contento del uederla & udirla eſſere dègnato de ſuoi intimi ampleſsi et hanelanti baſci, biſogna che p la ſeconda morte dal corpo per totale ſeparatione ſi ſepari. & alhora non ſolamente uede & ode la celeſte Venere, ma con nodo indiſſolubile à lei ſabbraccia, & con baſci luno nellaltro la propria anima traſfundendo, non tanto cambiono quelle quanto che ſi perfettamente inſieme ſi uniſcano, che & ciaſcheduna di loro due anime & ambe due una ſola anima chiamare ſi poſſono. & nota che la piu perfetta & intima unione che poſſa lamante hauere della celeſte amata, ſi denota per la unione del baſcio, perche ogni altro congreſſo, ò copula piu oltre uſata nello amore corporale, non è licita per alcuno modo, ò per tranſumtione alcuna uſare queſto ſanto & ſacratiſſimo amore. & perche è ſapienti Cabaliſti uogliono che molti delli antichi padri in tale ratto di intelletto ſieno morti, trouerrai appreſſo di loro eſſere morti di Bmſica che in noſtra lingua ſignifica morte di bacio, il che dicono di Habraam, Iſach, Iacob, Moyſe, Aaron, Maria, & di alcuno altro, & chi el predetto noſtro fundamento non intende, mai la loro intentione perfettamente intende, ne altro ne loro libri leggerai ſe non che Bmſica, cioè morte di bacio, è quando lanima ne latto intellettuale talmente alle coſe ſeparate ſi uniſce, che dal corpo eleuata in tutto quello abandona, ma per che à ſemile morte tal nome ſi conuenga non è ſuto da altri per quanto io habbi letto inſino ad hora eſpoſte. Queſte è quello che il diuino noſtro Salomone nela ſua cantica eſclama Bacimi, co baci della ſua bocca. Moſtra nel primo uerſo Salomone la intentione totale del libro, & lultimo fine del ſuo amore, ne piu oltre che al bacio uedreno mai andare ne Salomone, ne Platone, ne qualũq; altro di amore parãdo, del celeſte ha ragionato. Da lui el foco per cui da lui deriua, cio chen lui uiue in noi ſi accẽde, & doue arde morendo el cor ardendo creſce. Habbiamo di ſopra dichiarato come el core nello amoroſo foco ardendo more, & come per tale morte creſce ad piu ſublime uita. La dichiaratione delaltra parte, cioè come per queſto foco di amore deriui nelli altri cio che in lui uiue, haremo pienamente nella eſpoſitione del proſsimo teſto. Per lui el fonte immortal trabocca onde eſce cio che poi el ciel qua giu formando moue. Per il fonte immortale intende Dio, & è nome attribuito à lui anchora dalli antichi cabaliſti, & ſe amore non fuſsi, non deſcenderebbe da queſto fonte la ineſtimabile copia dalle uiue acque, lequali prima nella angelica mente riceuute, da quella poi pure per amore nellanima piouano, dallaquale per il moto de cieli ſi produce cio che nel ſenſibile mondo di nuouo appreſſo ad noi ſi genera, non riceuerebbe lo influſſo della bonta diuina langelo, ſe ad lui non ſi conuertiſsi, ne ſi conuerte per altro che per amore, come di ſopra è detto, ne dello angelico lume participerebbe lanima, ſe parimente per amoroſo deſiderio ad lei non ſi conuertiſsi. Amore adunque è cagione della production è dogni coſa che da Dio procede, non per amore che in lui ſia, intendendo per amore quello che Platone & il Poẽta noſtro intende, perche in lui ſarebbe imperfettione, ma per lo amore delle creature inuerſo lui come habbiamo dichiarato, & per il modo detto. Da lui deriua cio che in lui uiue. Cioè cio che in quello uiue, & per dichiarare el Poẽta che queſto amore non è uno accidente, ne una qualità in quella mente, ma è à lei ſoſtantiale, dice quello che è nella mente eſſere in eſſo amore, per li meriti del quale, & la perfettione delle idee in lei, & da quella nellanima del mondo prouiene, & conſeguente la produttione & lornato di cio che nel ſenſibil mondo ſi contiene. Quello che ſegue nella preſente ſtanza è per le coſe di ſopra dette chiaro, ne ha biſogno di altra eſpoſitione, perche aſſai apertamente, & nel primo & ſecondo libro, demonſtramo qual ſia quello amore eterno, del quale lanima noſtra arde continuamente, quantunque à noi nel freddo della materia agghiacciati non peruenga alcuno ſenſo di tale calore. Onde meritamẽte inſieme con Dauid ci poſsiamo cõdolere dicẽdo, lacque ſono intrate nello intimo del'anima noſtra, et beato è chi puo dire, la grãde multitudine dell'acque di queſto mio corporale abyſſo nõ ha tuto ſpegnere in me el fuoco del celeſte amore.

CAPIT. IX. Stanza quinta.

COme dal primo ben l'eterna mente e, ui ue, intende. Nella preſente ſtanza demoſtra el poẽta come naſce Venere uolgare, cioè la ſenſibil bellezze, della qual materia, perche nel ſecondo libro ſufficientemente ne habbiamo trattato, qui baſtara una ſemplice eſpoſitione delle parole dello auttore. Coſi adunque come la mente angelica da eſſo Dio ha la eſſere el uiuere, & lintendere, coſi lanima rationale, laquale da eſſa mente è prodotta, ha da lei lo intendere, el muouere, & el fingere. Perche lanima rationale intende ſe, & laltre coſe incorporee, muoue le corporee che ſono eterne, quali ſono è cerchi celeſti fabrica, & finge le corporee corottibile mediãte el moto de corpi eterni, perche mouendo loro, come lo auttore ſoggiunge, depinge nella materia inferiore quelle forme delle coſe quali ha in ſe concette, & dalle quali forme, raggi dello intelligibile ſole, è illuminata, & coſi come lei della Angelica mente le riceue, coſi etiamdio alla materia le communica, per tal modo adunque cio che eſſa in ſe contiene diffunde producendo ogni altra natura particolare che dopo lei ſi truoua, & perche da eſſa, cioè dallanima rationale è prodotta lanima ſenſitiua & motiua del corpo, & ſimilmente la uegetatiua, come nel Timeo ſi pruoua, pero ſoggiũge el Poẽta. Et cio che poi ſi moue & ſente per lei mirabilmẽte moſſo, ſente, uiue, opra ogni ſuo effetto, imperoche da lei tutte queſte operationi. da queſta adũque, cioe dellanima motrice de cieli chiamata Gioue nel Sympoſio da Platone naſce qua giu, cioè nella materia inferiore ſignificata da Platone per Dione Venere, cioè la bellezza ſenſibile de corpi, come dal cielo, cioè da dio naſce nello intelletto, cioè nella mente angelica, laltra Venere che è la celeſte bellezza. Laltra che dentro al ſol ſi ſpecchia all'ombra di quel ch'al cõtemplar per lei s'auezza. chiude lo auttore nel fine di queſta ſtãza ſotto breuiſsime parole altiſsimi ſenſi della bellezza corporale, tratti dalla medolla de ſecreti myſterij delli ãtichi philoſophi & theologi. Per intelligentia de quali è da ſapere, che eſſendo, come nel ſecondo libro prouamo, la bellezza obietto del uiſo, & concioſia che ogni coſa uiſibile ſia uiſibile mediãte la luce, ſegue che lo atto, la forma la uiuacita, & la efficacia dogni bellezza ſia dalla luce, ò corporale, ſe la bellezza è ne corpi, ò intelligibile & ſpirituale, ſe la bellezza e ſpirituale, quando in prima adunq; nella informe eſſentia dello angelo diſceſono le idee, era il loro eſſere come lo eſſere de colori & delle figure uiſibili la notte prima che ſopra loro lo ſplẽdore de ſolari razi diſcẽda, & come chi al notturno lume della luna uno bel corpo uede & deſidera in piu chiara luce del giorno uedere quello p potere piu pienamẽte fruire quella

la bellezza, il che nello opaco & adumbrato lume della notte non li è conceſſo, coſi uggendo in ſe la mente angelica la ideale bellezza, ma opaca & ombroſa, & non potendo quella nella notte della ſua imperfettione, & nelle tenebre della ſua natura ſe non debilmente uedere, perche come la luna per ſe non luce, coſi per ſe, ſe al primo padre non ſi conuerte, neſſuna perfettione poſsiede, deſidera con amoroſo deſiderio al paterno ſole conuertirſi, & dal copioſo lume di quello ueſtirſi, & la bellezza ſua fare piu perfetta, & locchio ſuo intellettuale illuſtrare in tale forma che lamata bellezza pienamente godere poteſſe, coſi ſi conuerſe & conuertendoſi diſſe Dio ſia fatta la luce, & fu fatta la luce, ſpirituale & intelligibile, che & il uolto della celeſte Venere in ſe belliſsimo rende, & allocchio della prima mente lo fa chiaramẽte eſſere uiſibile, laquale ringratiando la liberalità paterna ad lui conuerſa cantaua, ſegnato è ſopra di noi el lume del tuo uolto. Tu ſe fonte della uera uita, & nel tuo lume noi uedremo lume. Non altrimenti: nella bellezza ſenſibile due coſe habbiamo ad conſiderare. La prima è lo obietto in ſe che ſi uede ilquale quanto alla prima ſua ſoſtãtia è quel medeſimo nella mezza notte che nel mezzo giorno. Laltra è la luce diurna laquale à lui congiungendoſi è à quello quaſi come laia al corpo Hauendo preſupoſto queſto, ſimagina el Poẽta noſtro che coſi come la prima parte della bellezza ſenſibile procede dalla prima parte della bellezza intelligibile, cioè le forme corporale da quelle forme ideale, coſi queſta luce ſenſibile proceda & emani da quella luce intelligibile che ſopra le Idee deſcende, laquale fu opinione de Theologi phenici, & da Iamblico poi & da Iuliano Platonici approbata, pero dice el Poẽta Laltra che dentro al ſol ſi ſpecchia. cioè la celeſte Venere, laquale continuamente nel diuin ſole ſi ſpecchia, & dice dentro al ſole, per dimoſtrare che quella mente con tutto el ſuo ſforzo à dio conuertendoſi, à lui quanto piu puo intimamente ſi uniſce, & dice che. Si ſpecchia all'ombra di quel chal contemplar per lei s'aduezza. cioè allombra della eſſentia dello Angelo, laquale per la informita ſua facendo quel lume ideale alquanto opaco & tenebroſo, è detto dal Poẽta farli ombra. Et perche per quelle idee eſſa eſſentia dello Angelo diuenta intellettuale, per queſto dice el Poẽta, che lei mediante eſſe Venere Al contemplar s'aduezza. come di ſopra fu pienamente dichiarato. come ogni ſua ricchezza prende dal uiuo ſol ch'en lei refulge, coſi come eſſa Venere celeſte prehende ogni ſua richezza, cioè di quello ſplendore diuino, dal uiuo ſole, cioè da eſſo Dio. Coſi ſua Luce indulge cioè dona, cõmunica & participa quella ſua luce à queſta, cioè alla bellezza ſenſibile, dallaquale non altrimenti naſce lamor uolgare, che da quella altra lamor celeſte, & coſi come ſempre quello la uolgare, coſi anchor queſto la celeſte uagheggia, ſeguita & deſidera, come diſopra fu dichiarato, & pero ſoggiunge lo auttore noſtro. Et come amor celeſte in lei coſi ſempre è'l uolgare pende in coſtei.

CAPITOLO. X. Stanza ſexta.

QVando formata in pria dal diuin uolto. Prima che alla eſpoſitione di queſta ſtanza deſcenda perche in lei ſi tratta come la particolare bellezza dumo corpo ne lanimo daltrui accende foco di amore non ſara ſe non utile dare qualche lume & cognitione della predetta bellezza de corpi. E adunque da conſiderare che nella bellezza de corpi che à noi nella luce del di ſi manifeſta, dua coſe appaiono à chi bene le conſidera. La prima è la material diſpoſitione del corpo, laquale cõſiſte nella debita quantita delle ſue parti, & nella conueniente qualita. La quantita è, & nella grandezza de membri ſe ella è ſecondo la proportione del tutto conueniente, & nel ſito loro & diſtantia luno dellaltro. La qualita è nella figura & nel colore. La ſeconda è una certa qualita che per piu proprio nome che di gratia non ſi puo chiamare, laquale appare & reſplende nelle coſe belle, & pare à me che queſta propriamente ſi attribuiſca & ſi uendichi el nome di Venere, cioè di bellezza, peroche queſta è quella ſola che lamoroſo foco nelli humani cori accende, & uogliono molti che queſta tale qualita naſca & reſulti dalla prima diſpoſitione del corpo, cioè che dal ſito, dalla figura & da colori de membri reſulti nel tutto queſta gratia, contro allaqual ſententia al mio giudicio debba baſtare la eſperientia, perche molte uolte uedremo uno corpo da ogni canto inaccuſabile & perfettiſsimo in ogni ſua parte quanto a tutte le conditioni predette, & nientedimeno el uedremo di ogni gratia priuato, & coſi per loppoſito ſi uedra qualche uolta in uno corpo, ilquale & nella figura & ne colori potrebbe eſſere aſſai meglio proportionato, apparire nondimeno mirabil gratia. Queſto molto bene dichiara Catullo in uno ſuo epigramma doue dice.

,Quintia à molti par bella, egliocchi miei
,Candida, longa, retta, in ſe ciaſcuna.
,Parte di queſt' eſſer confeſſi' in lei.
,Ma niego ben chel tutto accolto in una.
,Forma, bel ſia, che'n ſi gran corpo un ſalſo
,Fior non riſplende pur di grati' alcuna.

Concede el Poeta in Quintia eſſere & la qualità del colore per la biancheçza; & della figura per eſſere diritta, & della quantita che ne formoſi ſi richiede che è la grandezza, & nondimeno per neſſuno modo concede poterſi chiamare bella, perche li mancaua quella Venere & quella gratia dellaquale di ſopra habbiamo detto, & laquale è alla bellezza corporale come nel ſale à ogni uiuanda. Quale adunq; diremo eſſere la cagione che uno corpo ſia di tal gratia dotato, & uno altro priuo in tutto, diro quello che io per me ne penſo, ſottomettendo el mio giudicio à ogni migliore openione. Credo che da poi che tale effetto dal corpo non procede, neceſſariamente debba attribuire allaia, laquale quando in ſe è molto perfetta & lucida, credo che inſino nel corpo terreſtre qualche raggio del ſuo ſplendore transfonda, & in queſto conuengono tutti li antichi philoſophi & Theologi, che quando dal monte & dalla diuina uiſione diſceſe Moyſe, era la ſua faccia tanto illuſtre che gliocchi del popolo ſopportare non lo poteuano. Onde era neceſſario che con la faccia uelata parlaſſi loro. Scriue Porphirio che ogni hora che lanima di Plotino inqualche ſublime contemplatione ſi eleuaua, appariua nel uolto ſuo mirabile ſplendore. Et queſto è quello che eſſo Plotino ſcriue, che mai niuno bello fu cattiuo, uuol Plotino queſta belta, cioè queſta tal gratia che ſpeſſo in uno corpo, & di ſtatura, et di colore meno che mediocremẽte bello appare, eſſere ſegno certiſsimo della intrinſeca perfettione dellanima del laqual perfettione parlãdo Salomone ne prouerbij dice. La ſapiẽtia dello homo illumina la faccia ſua, & credo queſta ſentẽtia eſſerſi maſsimamẽte uerificata nelle tre obſeruate charattere del ſacro nome del protoplauſto Adamo, et chi puo intẽdere queſto ſecreto lo intẽda. Adgiũgerebbe a queſto uno Platonico, che lanime che deſcẽdono dalla Sphera di Venere habbino oltre alle altre ad cauſare precipuamẽte ne loro corpi ſimile affetto. Quãdo formata in pria dal diuin uolto. Lordine dellu niuerſo è che dalle coſe ſeparate & intelligibili procedino le coſe inferiori, & queſte, quanto piu poſſono alle loro cauſe cõuertẽdoſi, ad quelle ritornano, il che ueggo nella preſente Canzona eſſere mirabilmente dal Poeta oſſeruato, ilquale hauẽdo di bellezza & di amore ad trattare, prima

ma dalla celeſte bellezza & dal celeſte amore incominciò, la natura origine & proprieta de quali nella terza & quarta ſtanza ſufficientemente dichiarate, & nella quinta dapoi narrato, come da quella procedeua la bellezza ſenſibile, & lo amore di quella. Moſtra hora nel reſto della preſente Canzona come dalla ſenſibile bellezza ſaſcenda per ordinati gradi alla bellezza intelligibile, allaquale giunto, termina lo auttore lopera ſua, come in quella, ad cui peruenendo, ogni amoroſo deſiderio terminare ſi debbe, ne piu ſottile, ne piu ordinato, ne piu ſufficiente modo puo obſeruare ciaſcuno che di qualche materia ha trattare che queſto, il quale ueggiamo eſſere ſuto nella preſente canzona dal noſtro Poëta oſſeruato, modo da pochi inteſo et cognoſciuto, et è quello che Platone nel Philebo chiama de ducere la unita in multitudine, & la multitudine nella ſua unita redurre, & quello che bene queſto ordine & modo ſa oſſeruare, meritamente, come ſcriue Platone, el douiamo quaſi come ſe uno Dio fuſsi, ſeguitare huomo certamente diuino & angelo terreſtre, atto incompagnia delli altri angeli contemplatiui, per la ſcala di Iacob ſecondo la ſua uolunta aſcendere & deſcendere, & di queſto ordine nel Commento ſopra el Sympoſio diffuſamente tratteremo. Seguendo adunque lo auttore queſto ordine noſtra come per ſei gradi da la materia le bellezza incommciando al primo fonte di quella lhuomo felicemente ſi conduce. Allanima à ſenſi conuerſa prima per gliocchi ſe li repreſenta la particolare belta di Alcibiade, di Phedro, ò di qualche altro corpo ſpecioſo, ad quello ſinclina & in quella forma particolare ſi diletta, & in eſſa fermandoſi è nel primo & piu imperfetto & piu material grado, & di queſto effetto aſſegna el poëta nel principio della preſente ſtanza la cagione, cioè onde procede che uno piu preſto à uno che à unaltro ſia affettionato. El ſecondo Grado è quando lanima quella imagine per gliocchi riceuuta con la uirtu ſua interiore, ma pur anchora materiale & phantaſtica in ſe riforma, & tanto piu perfetta ſa quella quanto la fa piu ſpirituale, & quanto piu dalla materia ſeparandola alla ideale bellezza, benche anchora da quella molto lontana la appropinqua. El terzo grado è quando lanima noſtra col lume dello intelletto agente, quella forma riceuuta da ogni particularita ſeparando, la natura propria della corporale bellezza in ſe cōſidera, ne piu alla propria imagine di uno ſolo corpo, ma alla uniuerſale bellezza di tutti e corpi inſieme ſi uolge. Queſto è lultimo grado alquale peruenga lanima à ſenſi conuerſa, imperoche quantunque in queſto ultimo grado in ſe la bellezza riguardi, & non come nel grembo di materia alcuna riſtretta, nondimeno da ſenſi & da phantaſmi particulari tale cognitione riceue, & di qui naſce che qualunque alla cognitione della natura delle coſe per queſta ſola uia peruiene, non puo perſpicacemente & ſanza uelo di grandiſsima ambiguita uederle, & hanno creduto & credono molti peripathetici & maſsime latini non potere lanima noſtra unita al corpo ad piu perfetta cognitione aſcendere, il che nel noſtro concilio dimoſtremo dalla mente di Ariſtotile & quaſi di tutti peripathetici Arabi & Greci eſſere grandemente alieno. El quarto grado è che lanima conſiderando la operatione ſua uede ſe conoſcere la natura della bellezza uniuerſalmente, & non riſtretta ad alcuna particolare, & conoſce che ogni coſa che è nella materia fondata è particolare, di che conclude queſta tale uniuerſita, non dallo obietto eſteriore ſenſibile, ma dallo intrinſeco ſuo lume, & dalla ſua uirtu procedere, & infra ſe ſteſſa dice, ſe nelli adombrati ſpecchi de phantaſmati materiali per uigore della mia luce mi ſi repreſenta queſta bellezza, certo è ragioneuol coſa che nello ſpecchio della mia ſoſtantia dogni nube materiale ſpogliata riguardando, debba ogni ſimil coſa aſſai piu chiara mente uedere, & coſi in ſe conuerſa uede la imagine della belta ideale à lei dallo intelletto participata, come fu nel ſecondo libro dichiarato, & queſto è il quarto grado perfetto imagine dello amore celeſte come di ſopra fu detto. Di poi da ſe al proprio intelletto aſcendendo, è nel quinto grado, doue la celeſte Venere in propria forma, & non imaginaria, benche non pero con totale plenitudine della ſua bellezza che in intelletto particolare non cape ſe li demoſtra, dequale lanima auida & ſitibunda cerca el proprio & particolare intelletto alla uniuerſale & prima mente coniungere, prima infra tutte le creature & uniuerſale albergo dello ideal bellezza. Et ad quella peruenendo la ſia grado in ordine ſeſto termina el ſuo cammino, ne glie licito nel ſeptimo, quaſi ſabbato del celeſte amore, muouerſi piu oltre, ma iui debbe come in ſuo fine à lato al primo padre fonte dogni bellezza felicemente ripoſarſi. Queſta è la ſcala delli amoroſi gradi per laquale alla uera integra & diſtinta cognitione di queſta materia di amore ſi aſcende. Queſti gradi & come dalluno allaltro ſi aſcende, non ſo ſe, ò con piu leggiadria di uerſo, ò con piu ordine & dottrina ſcriuere ſi poſſa, che ſi deſcriua el poëta noſtro nella VI. VII. & VIII. ſtanza, ma prima che ad cio deſcenda, nel principio dela VI. aſſegna la ragione perche uno ſia piu a lamore di queſto che di quellaltro tirato, laqual ragione anchora che tutta ſi fondi ſopra e principij delli antichi platonici, nondimeno apreſſo daltri non mi ricordo hauerla mai letta. Et per intelligentia di eſſa, è prima da ſapere che ſecondo dicono e Platonici, fra le anime humane alcune ſono di natura di Saturno, alcune di natura di Gioue, & coſi delli altri pianeti, & intendono per queſto che una anima hara piu cognatione & piu cōformità con lanima del cielo di Saturno che con lanima del cielo di Gioue, & coſi per loppoſito, che non è per altro ſe non per che queſta anima è di tale natura & quella di tale, ne altra cauſa intrinſeca ſene ha ad aſſegnare di queſto di che è eſtrinſeca & effettiua cauſa colui che eſſe anime produce cioè Dio, delquale dice Platone nel Timeo, che alcune anime nella luna, alcune altre nelli altri pianeti & ſtelle che lui chiama inſtromēti de tēpo ſpargēdo ſemina. Secondariamēte da ſapere che unendoſi, come anchora nel primo libro fu detto eſſere mēte de platonici, lanima immediatamēte al uehiculo celeſte, & mediāte quello al corpo terreno & corrottibile, uogliono alcuni, la opinione de quali ſegue in queſto luogo lo auttore noſtro, che lanima rationale deſcendo dalla ſua ſtella, formi lei ſteſſa quello corpo terreſtre, ilquale lei di poi ha ad gouernare. Sopra ad queſti principij fondandoſi el Poëta, ſi imagina che nel uehiculo de lanima laqual deſcende, che è da lei con quella potentia uiuificato, con laquale poi forma el corpo terreſtre, ſia dalla ſua ſtella infuſa una uirtu formatrice del corpo corrottibile, & ſecondo che da altra ò altra ſtella deſcende, riceue uirtu diuerſamente formatiua, e per queſto dicono e phiſonomi, el tale huomo hauere effigie Lunare, el tale Solare, el tale Martiale, el tale Venerea, el tale Giouiale, el tale Saturnina, el tale Mercuriale, & dalla effigie giudicano lanima di quello tale eſſere di ſimile di natura, il che è molto conueniente alla oppenione del Poëta noſtro. Ma perche la materia inferiore non è ſempre obediente à chi la forma & ſtampa, però non puo eſprimere ſempre la uirtu dellanima nel corpo terreno la effigie che eſſa uorrebbe, onde naſce che eſſere poſſono dua giouiali che nella forma apparranno diſsimili per che la materia della concettione delluno ſara ſuta altrimenti diſpoſta ad riceuere quella figura dellanima che quella dellaltro, pur nientedimeno quello che nelluno è perfetto, nellaltro come coſa incominciata & non aſſoluta. Vuole adunque el Poeta noſtro che lo eſſere della figura di dua corpi dalla uirtu duna medeſima ſtella formati generi fra loro per tale conformita intenſo amore. Quādo formata in

pria dal diuin uolto. ò immediatamente come uoglio no e catholici, ò mediatamente ſecondo Platone. Per deſcender qua giu l'alma ſi parte dalla piu eccelſa parte ch' alberghi el ſol nel cor human s'imprime. Perche il core è piu appropriata ſtanza allanima, laquale per la natura ſua è fonte di uita & di calore, & per il ſuo continuo moto ha con el cielo, onde lei deſcende, molta conformità. Dalla piu eccelſa parte ch' alberghi el ſole. Cioè dal Cancro ſegno infra tutti e dodici ſegni del Zodiaco ſopra queſto noſtro emiſperio ſuperiore piu eccelſo, cioè piu eleuato, & è ſententia de Platonici, liquali dicono lanima deſcendere per il Cancro, & aſcendere per il Capricorno, & credo che il loro fondamento ſia, perche il Cancro è caſa de la luna, la cui uirtu maſsime domina ſopra la parte uegetale uiuificatiua de corpi, & il Capricorno è caſa di Saturno prepoſto alla contemplatione, allaquale lanima dal corpo ſciolta, liberamente puo attendere. Doue. Cioè ne corpi humani terreſtri. Eſprimendo. Eſſa anima con mirabile arte, arte certo diuina & admirabile dalla uolunta paterna per la intellettuale ſapientia & ragione dellanima nella celeſte natura infuſa. Quel ualor poi che da ſua ſtella ha tolto, & che nel grembo accolto uiue di ſua celeſte ſpoglie prime. Cioè quella uirtu formatrice del corpo elementare, laqual uiue di poi & ſi ferma nel grembo delle prime ſue celeſte ſpoglie, cioè del ſuo celeſte uehiculo, & laqual dipoi eſprimendo la figura in tale uirtu quaſi ſeminale contenuta. Quanto nel ſeme human poſſon ſue lime, forma ſuo albergo in quel fabrica e ſtampa. Cioè forma queſto corpo organico ſenſibile nel quale in queſto mondo lanima alberga in quello ſeme humano. C'hor piu hor men repugna al diuin culto. Come diſopra fu dichiarato. Indi. Cioè da quel corpo di tale anima figurato. Qual' hor dal ſol. Cioè dallo ſplendore di quella bellezza che in lei nè ſculpto. Scende nell' altrui cor l'infuſa ſtampa. Della figura in ſe impreſſa, & uuol dire queſto che ogni hora che quella tale effigie è viſta da qualunque altro. Se gliè conforme. Cioè ſe è figura prodotta da ſtelle conforme alla ſtella di colui che la riguarda. Ad uampa l'alma. Di quel tale di amoroſo foco, & queſto come di ſopra moſtramo è il primo grado. Che poi ch'en ſe l'alberga aſſai piu bella a diuin rai di ſua uirtu l' effinge. Qui ſi contiene el ſecondo & terzo grado indiſtintamente. & è da aduertire che el Poëta nel fine della ſeſta ſtanza, & nel principio della VII perſtringe & generalmente tocca lo aſcenſo del primo grado all'ultimo, accennando la loro diſtintione, ma non la eſprimendo ſeguitando in queſto lordine da philoſophi & maſsime da peripathetici nel prohemio della phiſica di Ariſtotile inſtituto, cioè che la confuſa & indiſtinta cognitione della coſa preceda la eſplicatione di quella. come el noſtro Poëta ha in queſto luogo oſſeruato, ilquale poi che ſotto implicato compendio della cognitione di queſti gradi ne ha dato qualche lume, eſſequiſſe dipoi in quel luogo. Per tre fulgidi ſpecchi. Diſtintamente quello che ne precedenti uerſi breuemente toccando, promeſſe, ne ſenza myſterio è che il poëta noſtro inſieme queſte tre ſtanze in tal forma congiunga che el ſenſo del fine della VI ſi finiſca nel principio della VII. & el fine di quella nello principio della VIII. il che à chi piu oltre non conſideraſſi, parrebbe forſe contro alla regola della canzona, nellaquale pare conueniente coſa che ogni ſtanza per ſe habbi la ſua ſententia finita, come & nelle cinque prime, & nelle ultime oſſerua el poëta, ma ha uoluto per queſto denotare che in neſſuno grado procedente lultimo ſi debbe lhuomo fermare, ne preporſelo per fine dello amore ſuo, ma debbe lui ſempre hauere per ſcala del laltro. Non è laudabile delettarſi della forma dun bel giouane, ſe tu non uſi queſto come grado ad riguardare in te la proportione & conforme qualità di quella figura, etiam dio fuora di quello craſſo & materiale corpo, quale prima lhai ueduta. Ne lo occupare la imaginatiua in conſiderare la figura dun corpo puo eſſere opera ſe non uana, ſe in quella ti fermi & non ladoperi per inſtromento ad contemplare con la ragione la uniuerſal bellezza di tutti e corpi. Ne puo eſſere ſe non debile & inferma lanima che ſempre ſopra il corpo proſtrata, mai in ſe non ſi drizza, & in ſe ſteſſa riuolgendoſi e ſua theſori non riconoſce, ma come dice Aſaph, eſſendo in dignita & honore poſta, non ſi conoſce, & diuenta ſimile a bruti inſipienti, che tal uirtu di potere in ſe ritornare non hanno. Ne in ſe, ò per ſe potra lanima ſufficientemente poſſedere quel lume della bellezza, ilquale da ſe non ha, ma ſolo per dono & comunicatione di altrui, ſe ad colui non ritorna, ilquale ha fatto lei di eſſa bellezza partecipe, & dalquale eſſendo lui particulare fiume ſe la ſua ſete uorra in tutto eſtinguere, biſognera che al primo mare della bellezza da eſſo fonte immediatamente emanante ſi conduca, imitando el poëta noſtro ilquale cominciando nela VI ſtanze ad diſporre e gradi di queſta ſcala, ſopra laquale da terra al cielo ſi aſcende, non prima à ſua uerſi poſe fine, che al primo bene gli conduſſe. Dalla cui uiua & ſola luce informato amando ſi fa bello la mente, l' alma el mondo & cio che e in quello Però non ſono in uerita nella preſente Canzona piu che ſette ſtanze, benche in IX. ſi diuida, perche di queſte tre ſtanze neſſuna per ſe e finita, ma di tutte inſieme una riſulta. Dunque nella ſeſta ſtanza perfetta ſi ferma el poëta, come ogni amante nel ſuo ſeſto grado, & eſſendo per procedere piu oltre, ſente amore che raccoglie el freno, denotando per queſto ad noi che à colui, el quale al ſeſto grado peruiene, non è licito caminare piu inanzi, perche quello è il termine dellamoroſa uia, quantunque per uia dunaltro amore piu oltre ſi uada, & è quello amore col quale ſi ama Dio in ſe, & non quanto auttore della ideale bellezza, ma non conuiene con lo amore del quale al preſente ſi parla, perche quello non è deſiderio di bellezza, laquale in Dio, ſecondo Platonici per la ſua ſimplicità non ſi truoua, come ne primi libri fu dichiarato. Hora ritornando alla eſpoſitione del teſto, dice el poeta comprendendo inſieme il ſecondo & terzo grado Che poi che l'alma alberga in ſe la figura per gliocchi riceuuta. Aſſai piu bella a diuin rai di ſua uirtu cioè della uirtu phantaſtica, ò uero cogitatiua, & della uirtu rationale La effinge fabrica et forma Et di qui naſce ch'amando el cor dun dolce error ſi paſce. Qui dimoſtra lo auttore come per le ſue parole ſi puo intendere per qual cagione aduenga che molte uolte & quaſi ſempre lo amato pare allo amante piu bello aſſai che in ſe non è, il che procede per che lo amante riguarda lo amato nella imagine che di lui ha lanima in ſe fabricata, & fatta tanto piu bella quanto piu dalla materia principio dogni deformita la ha ſeparata, anchora che oltre ad queſto che quella figura che lanima ha in ſe formata aſſai piu che la ſua eſtrinſeca ſpetie bella ſi demoſtra per eſſere in uerita piu bella, ci ſi adgiunge che eſſendo queſta generata & fatta dallanima, lanima in lei come in ſua coſa piu ſi diletta, & piu anchora laſtima, che eſſa in ſe & nello eſſere ſuo propio non è, & peroſoggiunge lo auttore. Paſceſi el cor dun dolce error, l' amato obietto in ſe com' in ſua prole guardando, cioè come in ſua opere & ſua creatura da lei fatta & generata. Tal' hor poi reformando. Qui moſtra lo auttore come dal quarto grado à lultimo ſi adgiunge pretermettendo la eſplicita dichiaratione de mezzi, cioè del quinto & ſeſto grado, liquali nondimeno accenna

cema doue dice Di grado in grado, et per li quali à lulti mo grado ſi peruiene. Dice adunque che thalor lanima refor ma quella ſpetie uniuerſale Al lume diuino che in lei ne è impreſſo cioè el lume della belta ideale ad lei parti- cipata Raro & celeſte dono, ueramente raro et celeſte, perche pochi ſono quelli che ad queſto grado peruéghino, & queſti ſono molto perfetti, ma ſono ſi rari, che come diſopra dicemo, molti giudicorono eſſere impoſſibile alhuomo di giũ gere ad queſto grado, & pero rettamente diſſe, Raro & ce leſte dono. Quinci cioè dalla reformatione detta che è quarto grado Eleuando di grado in grado ſe, cioè dal quinto grado el che è el proprio particolare intelletto al ſeſto grado della coniunctione col primo et uniuerſale intel- letto Nello increato ſole cioè ad eſſo Dio ritorna on- de formato ne è quel che nello amato obietto è eſpreſſo. dal quale dio, benche per molti mezzi, come lui immediatamente ſoggiunge, è formato quello lume di bel lezza che nel corpo amato appare, peroche uno Sole, cioè uno ſol lume che da eſſo molto diuino emana, paſſando quaſi per [illegible] mente, cioè langelica natura, lo ſpirito, cioè [illegible] ale, & el corpo, cioè el ſenſibile mondo, ador na ogni bellezza. Quinci gliocchi. Hora el Poëta no- ſtro ordinatamente è ſopra detti ſei gradi eſplica & dichia- [illegible] aſſai diſtintamente nel principio della ſeſta ſtan [illegible] mo. Dice adunque incominciando dal primo & piu infimo grado, che quinci, cioè dal corpo Gliocchi rice uon leornate ſpoglie. di quello, cioè le ſpetie della bel lezza deciſa da quel corpo, il che come diſopra dicemo, è il primo grado & il piu materiale, poi ſoggiunge. Et per Gli occhi oue ſoggiorna, doue dichiara come queſta ſpe- tie dello obietto à gliocchi peruenuta paſſa dalla uirtu uiſiua di gliocchi, che è ſenſo eſteriore, alla uirtu imaginatiua, che è ſenſo interiore, la quale imaginatiua lui chiama Laltra ſua antilla, cioè del core, intendendo per il core la ſoſtantia dellaia rationale, alla quale ſeruono & miniſtrano le po- tentie ſenſitiue, coſi interiore, come eſteriore, come tutti e phi- loſophi concordemente dichiarano. Hora eſſendo quelle ſpo glie, cioè quelle ſpetie della imaginatiua concette, dice el poë ta che ſono da lei Talhor poi reformate non pero eſpreſſe, Pero che la imaginatiua, come piu alta & piu no- bil potentia, del ſenſo di fuori fa quella ſpetie piu ſpirituale, & conſequentemente piu la ſpicca & ſepara dalla deformità della materia, laquale ſeco non patiſce la forma della uera Ve nere, ma non puo pero anchora per eſſere lei pura potentia materiale & organica, redurre quella ſpetie ad perfetta im- materialità. Pero dice che le reforma, ma non le eſprime, & queſto è el ſecondo grado, elquale quantunq; ſia amore di par ticulare corpo, nondimeno non ama quella particulare bellez za piu in quella craſſa & corpolenta perſona, ma in quella imagine che gia nellanima ſua di lui ha formata & come que ſto grado è piu che el primo perfetto, coſi anchora è piu feli- ce, perche non meno gode lamante nella abſentia ſua che nel la preſentia ſempre lo ha ſeco, ſempre el uede, ſempre lo ode, & con lui familiarmente à tutte lhore conuerſa, chi è nel pri- mo grado, tanto è felice quanto lo amato li è preſente, condi- tione ad ogni modo aſſai migliore che quello furore beſtiale & non amore, il cui bene non puo ſe non per piccol tempo du rare, ne diſe altro che longiſſima amaritudine & grandiſſi- ma penitentia laſciare, il che douerebbe per certo eſſere à cia ſcuno ſufficiente ſtimolo à farlo da queſta eſſecranda uolupta rimuouere & conſeſtinatiſſimo corſo ad quello celeſte amore properare, oue neſſuno ueſtigio di miſeria, ma ogni plenitudi ne di felicita ſi truoua ne debba allettare ueruno ad queſta mi ſera uolupta lo eſſere ſtati molti & per prudentia & per dot- trina celebratiſſimi huomini da quella preſi, anzi queſto deb ba eſſere à ciaſcuno in uece & luogo di ragione efficaciſſima ad moſtrare che quello ſi debba in tutto con ogni ingegno fug gire. Imperoche ſe queſto male è ſi peſtifero & uenenoſo chel li habbia in ſi perfette & ſi forte anime potuto generare egri tudine quaſi incurabile, debbe ciaſcuno indubitamente perſua derſi che nella ſua habbia ad partorire letale al tutto & morti fero morbo, di che meritamẽte ſi puo concludere quali [illegible] in ta le precipitio ruina, di ſe medeſimo & de ſua mali cõpoſti pen- ſieri do Dio correttiua & paterna punitione, dalli huomini forſe nõ meno cõpaſſione che biaſimo riportare. Hora ritor nando alle parole del Poëta poi che del primo & ſecondo gra do ha parlato uenendo al terzo dice. Indi di uarie & molte belta dal corpo ſciolte forma uno con- cetto, in cui quel che natura diuiſo ha in tutti, in uno pinge & figura, & è che lanima ſurgendo ſo- pra el primo & ſecondo grado, luno & laltro de quali parti- colarmente la bellezza conſiderando dalla materia nõ ſi ſpo glia, in uniuerſale concetto, eſſa natura in ſe conſidera, & multitudine di tutti e particulari corpi begli, nella unita della bellezza in ſe reduce, il che è propriamente di quello ilquale di giu in ſu aſcende, cioè di quello che la moltitudine [illegible] ſua unita riduce, come di ſopra ſu detto. Quinci amor L'al- ma, in queſto el cor diletta, in lei com'in ſuo parto anchor uaneggia che mẽtre el uero uag heggia come raggio di ſol ſott'acqua l uede In queſta uniuerſal cognitione lanima come in coſa da lei fabri cata ſi diletta come anchora poco inanzi dicemo, & in lei illu me della uera bellezza, come lume di ſol ſotto acqua uede, el fonte dellume è il cielo, & da quello allacqua per dua gradi mezzi ſi peruiene, per il fuoco & per laria, nõ altrimenti da Dio primo cielo intelligibile, fonte del lume della bellezza per due gradi mezzi dello intellettuale ideale, & della regio ne allanima participata quaſi per il mezzo dellaria & del fuoco nella ſpetie uniuerſale da ſenſi aſtratta come in acqua el lume della uera bellezza reſplende Pur non ſoche di uin ch'en lui lampeggia, benche adombrat'el cor pietoſo allecta da queſta ad piu perfetta belta ch'en cima ad quel ſuperba ſiede. Queſto è lo aſcenſo del terzo grado al quarto, cioè alle idee allanima participate, nella quale non è piu ombra di bellezza, ma ſi ue de la belta uera, benche nõ eſſentiale, ma participata Quin ci mentre'l pio cor lalme ueſtige ſegue entro alla ſua mente ued' inſerto. Queſto è lo aſcenſo del quarto grado al quinto, cioè al proprio particolare intelletto dellanima, il che dichiara dicendo Entro alle ſua men te el ued' inſerto. Soggiunge di poi Indi ad piu chi aro & aperto lum' appreſſo ad quel ſol ſoſpeſo uola. Et è lo aſcenſo dal quinto grado al ſeſto, nel quale el proprio particolare intelletto con la uniuerſale, et prima men te aſſai piu della noſtra aperta et chiara comunge, laqualmen te imediata è proſſima à Dio primo & intelligibile ſole, & pe ro diſſe Adpreſſo ad quel ſol ſoſpeſo uola dalla cui uiua & ſola luce, come la mente, lalma, & il mondo ſi fac cia bello, aſſai diſopra è dimoſtrato.

CAPITOLO XI. Stanza nona.

CAnzon, io ſento amore chel fren racco glie. Fu openione delli antichi theologi non ſi doue re temerariamente publicare le coſe diuine & li ſecre ti myſterij, ſe non quanto di ſopra uera permeſſo, pero fingẽ el poëta ſe quaſi come apparechiato ad ragionare piu oltre eſſere da amore ritratto, & da lui eſſerli comandato che al uolgo ſolo la corteccia de myſterij amoroſi dimoſtri, riſer- bando la medolla del uero ſenſo alli intelletti piu eleuati & piu perfetti, regola oſſeruata de qualunq; delle coſe diuine appreſſo alli antichi ha ſcritto. Scriue Origene Ieſu Chriſto hauere reuelato molti myſterij ad diſcepoli, liquali loro nõ uo gliono ſcriuere, ma ſolo ad bocca à chi à loro ne pareua de gno li communicauano, & queſto cõferma Dionyſio areopa gita hauere poi oſſeruato e ſacerdoti noſtri e quali per ſucceſ ſione

ſione l'uno dallaltro riceueuano la intelligentia dà quelli ſecreti, liquali non era lecito à ſcriuere, & Dionyſio à Timotheo eſponendo de nomi di Dio & della gerarchia angelica & eccleſiaſtica, molti profondi ſenſi gli comanda che tenga el libro naſcoſo et non gli comunichi ſe non à pochi che di tale cognitione ſono degni. Queſto ordine appreſſo li antichi Hebrei fu ſantiſſimamente oſſeruato, & per queſto la loro ſcientia nellaquale la eſpoſitione delli abſtruſi & abſconditi myſterij delle leggi ſi contiene Cabala ſi chiama, che ſignifica receptione perche non per ſcritto, ma per ſucceſſione ad bocca l'uno dallaltro la riceuano, ſcientia certo diuina & degna di nõ participare ſe non con pochi, fondamento grandiſſimo della fede noſtra, el deſiderio dellaquale mi moſſe allo aſſiduo ſtudio della Hebraica & Caldaica lingua, ſenza lequali è al tutto impoſſibile peruenire alla cognitione di quella. quãto fuſſi el medeſimo ſtilo da Pythagorici oſſeruato dire nõ biſogna, & fanne piena fede la epiſtola di Lyſide ad Hyparco, ne per altra ragione haueano li Aegyptij dauanti à loro templi ſcolpito le Sphynge, ſe nõ per dichiarare che le coſe diuine, quando pure ſi ſcriuano, ſi debbano ſotto Enigmatici uelamenti coprire, come & il poëta noſtro nella preſente canzona hauer fatto, ſecondo le forze noſtre habbiamo dichiarato, & il ſimile eſſere ſtato dalli altri coſi græci come latini poeti oſſeruato, nel lib. della noſtra poëtica philoſophia dichiararemo.

HIERONYMO BENIVIENI A LVCA DELLA ROBBIA. SALVTE.

Aſſai mera per certo hauere una uolta, & forſe anchora temerariamente, permeſſo che di tutti gli amoroſi miei uerſi ſolo quelli in publico compariſſino.

Che al dolce ſuon della celeſte lyra
Cantando amor ſouente.
Lalma al ſuo primo ben conuerte & tira,

Senza che hora coſi da'le amoreuoli tue perſuaſioni inuitato, & dalli errori della mia adoleſcentia admunito, io haueſſi di nuouo affaticare la mente di chi legge con la eſplanatione delle ineptie di quella, cioè deſſa mia adoleſcentia. Dellequali ineptie, ineptie ueramente puerile, perche poi che à Dio piacque di illuſtrare in qualche modo col lume della ſua gratia le tenebre della mia cecita, io ho ſempre reputato & reputo nõ piccola parte la ſequẽte Buccolica, doueuo et non immeritamente fare quando lecito ſtato mi fuſſi, coſi di queſta, come io gia feci di quelle, cioè deſſe mie ineptie puerile, uno ſacrificio à Vulcano. Ma perche queſto per leſſere ſtata gia piu uolte impreſſa, & in molte copie & uarij luoghi diſſeminata, era & è impoſſibile con tanta piu mia ſatiſfattione, cedo hora à eſſe tue amoreuoli perſuaſioni, quanto eſſendomi tolta la facultà di poterla ſupprimere à ognihora, piu mi ſtimola la memoria di alcuni ſuoi concetti, caſti certo, ma ſi poco per lo ardore di quella eta cautamente teſſuti, che come male inteſi poſſono eſſere ſtati, coſi anchora quando altrimenti la uerita de loro ſenſi non ſi ſcopriſſi, potrebono eſſere ad alcuno piu debile occaſione di qualche ſcandalo. Perche quello tanto che per introduttione di chi legge fu da noi poſto in el proſſimo & per inſino da principio publicato Procemio deſſa noſtra Buccolica non apre, come la eſperientia mi ha moſtro, & non ſquoprẽ in tanto la uia che baſti à penetrare alla uerita, deſſi noſtri male in quella adumbrati concetti.

Hauendo io adunq; per rimedio di queſto coſi da te & dallo ſtimolo della memoria predetta eccitato aggiunti ad quello che in eſſo proẽmio ſi dice, alcuni altri alquanto piu larghi & eſpediti argomenti, & quelli in e loro luoghi per piu chiarezza & commodo di chi legge diſtribuendo, datone à ciaſcuna Egloga el ſuo me piaciuto, poi che coſi anchora à te piace, permettere che lei, cioè eſſa noſtra Buccolica, coſi come ella è hora inſtruta & accompagnata unaltra uolta in publico cõparisca, accio che mediãte queſti tali argomẽti coſi poſti & diſtribuiti poſſa ciaſcuno, che ò per lo adrieto leggendo fuſſi in qualche ſiniſtra oppenione caduto, reſurgere, ò che in futuro leggeſſi facilmente & ſanza alcuna offenſione à el uero ſenſo deſſi noſtri concetti penetrare, non oſtante el uelo delle troppo certo in qualche luogho tenere & licentioſe parole, ſotto el cõceſto dellequali lui, cioè eſſo ſenſo anchora che per ſe puro, quaſi caſta matrona in ueſte & habito meretricio puo & non immeritamẽte eſſere per inſino à qui ſtato à glioc chi tuoi & di qualunche altro ſuſpetto. Priego dunq; hora chi legge, che per ſua cautela & per mia ſatiſfattione non li increſca prima che alla lettione di qualunche deſſe Egloge deſcenda, leggere lo argomento à lei immediate prepoſto, accioche mediante e monitì & la memoria di quello alla intima pura & nuda uerita deſſi noſtri concetti penetrando, & ſe da ogni occaſione di ſcandalo, & me da ogni colpa, liberi & aſſoluta, imparando & ſe non per li utili docomenti deſſe noſtre Egloge che ſono pochi, el bene che ſi debba in queſta uita felicemente cercare, almanco per li errori & per li inganni deſſa mia adoleſcẽtia in loro deſcritti, che ſono molti, quello che ſi debba ſapientemente fugire. Vale.

ELEGIA IOANNIS PICI MIrandulæ adoleſcentis Egregij ad Florentiam, in laudi Hieronymi Beniuenij eius ciuis, qui nuper adoleſceis & ipſe Buccolicum carmen ediderat.

Iactor io Tyrrhena tibi Florentia lætor
Clamet io Pean quiſquis amicus adeſt.
Quale decus, quæ fama tibi, quæ gloria ſurgit
Tolle caput, libycas tolle ſuperba iubas.
Ille tuos agros intra & tua mœnia natus,
Atq; arui liquidas inter adultus aquas.
Cui cum diuinum ſit ſacro in pectore numen
Quam bene de ſacro nomine nomen habet.
Ille inquam plauſu iam cœpit ubiq; frequenti
Iam cœpit multo non ſine honore legi.
Sicelis auſonias illius muſa per urbes
Fert celebrem magna candida laude pedem.
Autorem patriæ quiſquis legit inuidet illi
Atq; optat patriæ nomina tanta ſuæ.
Gaude gaude iterum tanto inſignita decore,
Et uati applaudas terra beata tuo.
Cinge coronatos uernanti flore capillos
Conueniunt titulo Florida ſerta tuo.
Vndiq; achemenio ſpargantur compita coſto,
Et per odoratas lilia multa uias.
En ſtirps in noſtras Beniuenina protulit auras
Hetruſcum docto qui gerat ora ſenem.
Ponite auernales iam gens hetruſca cupreſſus
Quos rapta immiti funere Laura dedit.
Pellantur queruli fletus, en Laura reuixit,
Spirat & argutum nouit ut ante loqui.
Quin ſolito uiuet illa magis, maiorq; priori
Neſcio quæ culto gratia ab ore uenit.
Reddidit hanc nobis laus ueſtræ Hieronymus urbis
Et dedit infernos poſſe iterare lacus.
At certè (procul hinc liuor inique faceſſas)
Nunc grauiore ſonat grandiue illa Chely.
Dij ſuperi, ſublime adeo modulatur ut æqua
Sit iam Romano thuſca loquela ſono.
Nec tamen ille Euros frondoſus iactat inanes,
Pluſquàm promittit fronte receſſus habet.
Quid referam quàm lenis eat, quàm carmina plano
In numeros currant ordine iuncta ſuos,
Sic memini me ſæpe ſacros ui diſſe liquores
Profluere imbriferi uis ubi nulla nothi.

Sed

Sed quis miretur meditata: in carmine tantum
Cultus, cum pariter non meditata canat?
Quis non hunc iuret Phœbum modo pendeat arcus,
Cornua ſins Bromium quis neget eſſe deum?
Audiui hunc quoties cithara cantare recurua
Abduxit ſenſus protinus ille meos.
Et quid non poſſent digiti mulcere loquentes?
Siſteret his rapidi flumina magna padi.
Phœbeos medio firmaret in æthere currus,
Lunares pictos ſiſteret axe boues.
Terribilem ſæuis Martem reuocaret ab armis,
Leniret diem falciferumq; ſenem.
Et quas non potuit quondam rhodepius Orpheus
Flectere ſtrymonidas flecteret iſpe muros.

SEGVITA LA MEDESIMA ELEGIA MA TRADOTTA DI *Latino in lingua Florentina.*

GOdi Firenze, & ciaſcun cor che meco
Ama'l tuo ben, iuochi & chiam' apollo
Et d' uncanto tuo honor s' allegri hor teco
D'un tanto honor, di quanto eſſer ſatollo
Ben puo'l tuo fier Leone, alza la fronte,
Alza ſuperb' el tuo crinito collo.
Quanto ben queſto tuo nuouo Phaetonte
Queſto tuo nuouo ſol nato & nutrito
Nel tuo pio ſeno dentr' al tu' orizonte.
Quanto ben dico, poi che'nſe ſcolpito
Porta'l lume diuin, da ſacro nome
Ha parimente el ſuo nome ſortito.
Queſto, queſto di ch'io, che coſi come.
Non ſenza gratia, non ſenza frequentiá
Coſi non ſenz' honore delle ſue chiome
Si legge ogn' hor non pur inte Florentia
Ma fuor di te, onde la Ciciliana
Sua muſa tanto con la ſua preſentia
Fa lieto quanto Italia s' allontana.
Italia che'n ciaſcun ſuo luogho pende
Dal dolce ſuon della ſua uoce piana.
Et chi d' un tanto autor la patria intende
Non ſenz' inuidia alla ſua patria brama
V'n tanto honor, e'n dolce zelo s' accende.
Godi, & ciaſcun chel tuo ben cerca & ama
Teco ò beata patria al tuo poëta
Applauda alla tua gloria, alla tua fama.
Cingi di uaghi fior l'honeſta & lieta
Fronte ch'un tant' honor ben ſi conuiene
Firenz' al nome tuo, ne'l ciel tel uieta.
Sien per te le tue ſtrad' ornate & piene
Di coſto orientale, di bianchi gigli
Di ros' in teſtimon d'un tanto bene.
Ecco infra tuoi piu car' & grati figli
Nato è Firenz' in te colui che ſolo.
Se ſteſſo, el dotto tuo uecchio ſimigli.
El dotto uecchio tuo che col ſuo uolo
Couerſi e ſuoi, con la ſua gloria eſteſe
Gia l' al' inſin da luno à laltro polo,
Onde pian gendo poi l' antiche offeſe.
Le ſue colpe, gl' in ganni el uan dolore
Che nutria el foco, nde'l ſuo cor s' acceſe.
Del primo giouenil ſu' anticho errore
Spera trouare pieta non che perdono
Doue ſia chi per prou' intenda amore.
Hor ſe ben morte un ſi felice ſuono
Spenſe Firenz' in te, pon fine al pianto
Poi chel ciel' ha parat' un maggior dono.
Ecco hor' ecco colui che tu gia tanto
Morto laſſa pian geſti, in uita torna
Et ben conoſcer puoi la uoce e'l canto.
La uoce e'l canto, in cui lieto ſoggiorna
Belta gratia & amor, onde procede
L'honor, che luna & laltra fronte adorna.
Queſto ti rende, largiſce & cede
Hieronimo corona, honor & gloria
Di te Firenze, onde'l tuo nome eccede.
Et certo (ilch' hor ſia ſenza memoria
Non pur ſenza preſentia ò inuidia detto
Di te & d'ogni tua cieca uittoria)
Non men graue, men dolce, & men perfetto
El ſuon di queſta, che di quella lyra
Ch'orno gia del tuo uecchio el ſacro petto.
Ah con quai uoce, & con quai note ſpira
Certo con tali, ch' alla Romana lingua
Per lui l' Ethruſca & con par' ale aſpira.
Et s' ingegno è, che ben peſi & diſtingua.
Vedra come non pur di fior & fronde
Exorna uno tanto ben, nutrica e'mpingua,
Che maggior e'l theſor, che ſi naſconde
Dentro à lor uago ſen, che quel che fuori
Expoſto in fronte, à noſtri occhi riſponde.
Che dirio io de glialtri frutti & fiori
Di queſta pianta, & quanto dolcemente
Corrino i uerſi ſuoi graui & ſonori,
Corrin certo coſi, come ſouente
Vidi in terra dal ciel gia cader pioggia
Senza alcun uento piu quietamente.
Ma chi doue l'ingegno el tempo poggia
Conceper dentro à ſe puo marauiglia
Dicio che nel ſuo ſacro petto alloggia
Quando quel che nel tempo, ò el cor conſiglia
Ma che ſubito nato & fuor ſoſpinto
Se, l'opre ſue & null' altro ſomiglia?
Fa chel ſuo petto ſia fregiato & cinto
D'un inflexibil arco ò el capo adorno
D'un nuouo ſerto in dua corna diſtinto,
Chi non dira uedendo larco intorno
Alle ſue ſpalle che lui Phebo ſia
O Baccho, atteſo luno & laltro corno?
Quante uolte cantar la ſua Thalia
Sentimo al ſuon dell' honorata cetra
Tanto à ſe traſſe gia lanima mia.
Et che non puo e far? Che non impetra
La uoce, el canto ſuo? Chel Po farebbe
Fermar non ch' altro com' immobil petra.
Queſto à uaghi corſier del Sol, porrebe
Fren co ſuoi uerſi, e'l carro della luna
Per lui in mezzo del Ciel fermo ſtarebbe.
Marte al ſuo canto reſiſtenz' alcuna
Far non porria, & placido & benigno
Saturno ell Re dell' infima lacuna
Farebbe, & quelle che da piu maligno
Spirito moſſe fermar non poteo
Gia col ſuo dolce canto el thracio cygno
Fermar credo faria ſto nuouo Orpheo.

BASILEAE PER HEINRI
CVM PETRI. AN.
NO M.D.LVII.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google